

ZASTRZEŻONE
W. V. D. IV (13. IV 1978)

6851 III. 12

9 MAR 1978

DOKUMENTY

DZIAŁANIA SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA WOBEC ORGANIZACJI „RUCH”

CZUMAK ANDRZEJ

WARSZAWA 2008

**DZIAŁANIA
SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA
WOBEC ORGANIZACJI „RUCH”**

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

DZIAŁANIA SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA WOBEC ORGANIZACJI „RUCH”

Wstęp, wybór i opracowanie
Piotr Byszewski

WARSZAWA 2008

Publikacja przygotowana w ramach prac naukowo-badawczych
Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
Instytutu Pamięci Narodowej

Recenzent
prof. dr hab. Jerzy Eisler

Opracowanie graficzne
Krzysztof Findziński

Redakcja
Piotr Byszewski, Mirosław Filipiak, Cyprian Wilanowski

Korekta
Piotr Byszewski, Mirosław Filipiak, Cyprian Wilanowski

Redakcja techniczna
Andrzej Broniak

Indeks
Piotr Byszewski, Mirosław Filipiak, Wojciech Kujawa, Cyprian Wilanowski

Skład i łamanie
Wojciech Czaplicki

Druk i oprawa
Drukarnia Narodowa SA
ul. Półłanki 18
30-740 Kraków

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Seria „Dokumenty”: tom 27
ISBN 978-83-7629-543-5

Zapraszamy na naszą stronę internetową
www.ipn.gov.pl
oraz do księgarni internetowej
www.ipn.poczytaj.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	17
Dokumenty	67
Rozdział I. Sprawa kryptonim „X-10”	67
Nr 1. 1960 marzec 1, Warszawa – Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-operacyjnej kryptonim „X-10” na Andrzeja i Stanisława Czumów.....	68
Nr 2. 1960 marzec 2, Warszawa – Wstępny plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy ewidencyjno-operacyjnej kryptonim „X-10”	70
Nr 3. 1960 listopad 25, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „S-34” z dnia 25 XI 1960 r. dotyczący Andrzeja Czumy.....	73
Nr 4. 1960 grudzień 10, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Bruno” z dnia 8 XII 1960 r. dotyczący Andrzeja Czumy	74
Nr 5. 1961 czerwiec 9, Warszawa – Doniesienie TW ps. „J. Kamiński” z dnia 9 VI 1961 r. dotyczące Andrzeja Czumy	75
Nr 6. 1962 listopad 14, Warszawa – Plan przedsięwzięć do sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „X-10”	76
Nr 7. 1963 listopad 7, Warszawa – Postanowienie o zakończeniu (zaniechaniu) sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „X-10”	80
Rozdział II. Sprawa kryptonim „Stażysta”	81
Nr 8. 1965 styczeń 16, Warszawa – Notatka służbowa z rozmowy z kontaktem „K” dotyczącej Andrzeja Czumy.....	82
Nr 9. 1965 styczeń 25, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Andrzeja Czumy .	83
Nr 10. 1965 styczeń 25 Warszawa – Wniosek o założenie sprawy operacyjnej obserwacji na Andrzeja Czumę	85
Nr 11. 1965 styczeń 25, Warszawa – Plan wstępnych czynności operacyjnych do sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta”	86
Nr 12. 1965 marzec 19, Warszawa – Notatka służbowa z rozmowy z kontaktem „BW” zatrudnionym na stacji Warszawa – Gdańska, dotyczącej Andrzeja Czumy (fragmenty)	89
Nr 13. 1965 sierpień 27, Lublin – Notatka na temat Andrzeja Czumy sporządzona w oparciu o doniesienie TW ps. „Jacek” z dnia 17 XI 1964 r. (fragmenty)	90
Nr 14. 1965 grudzień 10, Warszawa – Relacja z przebiegu pracy operacyjnej w sprawie operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta”	92

Nr 15. 1965 grudzień 31, Warszawa – Postanowienie o przekazaniu sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta” z Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy do Wydziału III KW MO w Warszawie	95
Nr 16. 1966 luty 10, Warszawa – Plan czynności operacyjnych do sprawy kryptonim „Stażysta”	97
Nr 17. 1967 kwiecień 14, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wykorzystania w sprawie kryptonim „Stażysta” TW ps. „Ryś”	98
Nr 18. 1967 kwiecień 22, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału II KW MO w Warszawie do naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW w sprawie rozpracowania Andrzeja Czumy	99
Nr 19. 1967 kwiecień 22, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”	101
Nr 20. 1967 lipiec 19, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”	102
Nr 21. 1967 październik 30, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”	103
Nr 22. 1968 marzec 27, Warszawa – Wyciąg z notatki służbowej z dnia 22 III 1968 r. dotyczącej Andrzeja Czumy	104
Nr 23. 1968 marzec 22, Warszawa – Notatka w sprawie założenia inwigilacji korespondencji krajowej Andrzeja Czumy	105
Rozdział III. Sprawa kryptonim „Prospekt”	107
Nr 24. 1965 czerwiec 16, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Kleszewski” o założeniu przez Mariana Gołębińskiego tajnej organizacji	108
Nr 25. 1965 wrzesień 14, Warszawa – Wyciąg z meldunku TW ps. „Mociński” z dnia 31 sierpnia 1965 r.	110
Nr 26. 1968 10 luty, Warszawa – Notatka informacyjna dotycząca analizy materiałów sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Prospekt” przeciwko Marianowi Gołębińskiemu	111
Rozdział IV. Sprawa kryptonim „Rewident”	117
Nr 27. 1969 czerwiec 11, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy ze Sławomirem Daszutą w dniu 10 czerwca 1969 r. i przekazania przez niego informacji o nielegalnej organizacji (fragmenty)	118
Nr 28. 1969 czerwiec 13, Gdańsk – Notatka zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku ppłk. Władysława Pożogi w sprawie informacji uzyskanych od Sławomira Daszuty	121
Nr 29. 1969 czerwiec 21, Gdańsk – Informacja przekazana Służbie Bezpieczeństwa przez Sławomira Daszutę dotycząca Andrzeja Czumy (fragmenty)	123
Nr 30. 1969 czerwiec 21, Gdańsk – Notatka służbowa z rozmowy mjr. Zenona Ringa i kpt. Franciszka Chmielewskiego ze Sławomirem Daszutą w dniu 20 czerwca 1969 r.	126
Nr 31. 1969 czerwiec 27, Gdańsk – Analiza materiałów archiwalnych dotyczących Andrzeja Czumy i członków jego rodziny opracowana przez kpt. Franciszka Chmielewskiego z Wydziału IV KW MO w Gdańsku	130

Nr 32. 1969 lipiec 9, Gdańsk – Pismo I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku płk. Kazimierza Góreckiego do dyrektora Departamentu IV MSW informujące o wykryciu tajnej organizacji	132
Nr 33. 1969 wrzesień 2, Warszawa – Prośba o zezwolenie na założenie sprawy rozpracowania operacyjnego na Andrzeja Czumę	134
Nr 34. 1969 wrzesień 2, Warszawa – Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident”	135
Nr 35. 1969 wrzesień 2, Warszawa – Pomocniczy plan przedsięwzięć do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”	137
Nr 36. 1969 wrzesień 2, Warszawa – Analiza materiałów dotyczących Andrzeja Czumy	141
Nr 37. 1969 październik 16, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego do I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie w sprawie wykorzystania rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” TW ps. „Rys”	144
Nr 38. 1969 październik 18, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 17 X 1969 r. (fragmenty).	146
Nr 39. 1969 październik 21, Gdańsk – Notatka służbowa z rozmowy inspektora Wydziału IV KW MO w Gdańsku kpt. Franciszka Chmielewskiego z TW ps. „Sławek” w dniu 17 X 1969 r.	148
Nr 40. 1969 październik 24, Gdańsk – Kierunkowy plan wykorzystania TW ps. „Sławek” w rozpracowaniu Andrzeja Czumy	151
Nr 41. 1969 październik 29, Warszawa – Notatka służbowa ze spotkania z TW ps. „Rys” dotyczącego wykorzystania „Rysia” w sprawie rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” (fragment)	153
Nr 42. 1969 listopad 3, Warszawa – Ekspertyza Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej dotycząca nr. 8 „Biuletynu” (fragment)	155
Nr 43. 1969 listopad 8, Warszawa – Komunikat z obserwacji plebanii w Piastowie w dniu 7 listopada 1969 r.	158
Nr 44. 1969 listopad 10, Warszawa – Pismo zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Zenona Gorońskiego do zastępcy komendanta Komendy Miejskiej MO ds. SB w Łodzi płk. Leona Chruślińskiego w sprawie założenia podsłuchu telefonicznego w mieszkaniu Benedykta Czumy	159
Nr 45. 1969 listopad 17, Warszawa – Analiza materiałów uzyskanych w sprawie rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” od dnia 17 października 1969 r. (fragmenty)	161
Nr 46. 1969 listopad 19, Warszawa – Plan obserwacji Andrzeja Czumy, ks. Sebastiana Koszuta, ks. Romana Ołtarzewskiego i ośrodka duszpasterskiego w Piastowie	169
Nr 47. 1969 listopad 19, Warszawa – Pismo w sprawie tajnych współpracowników mogących zostać wykorzystanych do realizacji sprawy kryptonim „Rewident”	170
Nr 48. 1969 listopad 21, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wprowadzenia do sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” TW ps. „Albatros”	171

Nr 49. 1969 grudzień 10, Warszawa – Notatka służbowa ze spotkania z TW ps. „Albatros”	172
Nr 50. 1969 grudzień 17, Gdańsk – Notatka służbowa ze spotkania TW ps. „Sławek” z kpt. Franciszkiem Chmielewskim z Wydziału IV KW MO Gdańsk (fragmenty)	173
Nr 51. 1970 styczeń 8, Gdańsk – Prośba o zgodę na wyposażenie TW ps. „Sławek” w nadajnik nasobny na planowane spotkanie TW z Andrzejem Czumą	175
Nr 52. 1970 styczeń 10, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w Warszawie w dniu 9 I 1970 r. (fragmenty) . .	176
Nr 53. 1970 styczeń 14, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca informacji przekazanych przez TW ps. „Józef” do sprawy kryptonim „Rewident”	180
Nr 54. 1970 styczeń 21, Warszawa – Komunikat w sprawie obserwacji Andrzeja Czumy prowadzonej w dniu 20 stycznia 1970 r. od godz. 7.15 do 22.00	182
Nr 55. 1970 styczeń 22, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 20 I 1970 r. w Warszawie (fragmenty).	185
Nr 56. 1970 styczeń 31, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału VII Biura „T” MSW ppłk. Dionizego Maciaka do zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW płk. Stanisława Mozala w sprawie założenia podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy.	187
Nr 57. 1970 luty 2, Warszawa – Notatka dotycząca ustalenia kontaktów Andrzeja Czumy z Marianem Gołębiewskim (fragment)	189
Nr 58. 1970 luty 9, Warszawa – Plan pracy obserwacji do sprawy kryptonim „Rewident” w lutym 1970 r.	191
Nr 59. 1970 luty 13, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Mariana Gołębiewskiego	192
Nr 60. 1971 styczeń 19, Warszawa – Notatka na temat wezwania Emila Morgiewicza do Komendy Stołecznej MO w styczniu 1970 r.	194
Nr 61. 1970 luty 25, Gdańsk – Doniesienie TW ps. „Sławek” dotyczące spotkania z Andrzejem Czumą w Warszawie w dniu 23 II 1970 r. (fragment)	196
Nr 62. 1970 marzec 5, Warszawa – Analiza i kierunkowy plan działania w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”	198
Nr 63. 1970 marzec 10, Warszawa – Informacja dotycząca działalności organizacji „Ruch”	201
Nr 64. 1970 marzec 12, Łódź – Pismo naczelnika Wydziału IV K MO m. Łodzi mjr. Mieczysława Kierasa do zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW w sprawie podsłuchu telefonicznego w mieszkaniu Benedykta Czumy. . . .	204
Nr 65. 1970 marzec 13, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca możliwości inwigilacji Andrzeja Czumy w miejscu pracy	206
Nr 66. 1970 marzec 17, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą 23 II 1970 r. w Warszawie (fragmenty)	208
Nr 67. 1970 kwiecień 6, Warszawa – Plan obserwacji do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident” na kwiecień 1970 r.	210
Nr 68. 1970 kwiecień 18, Warszawa – Wniosek w sprawie założenia i eksploatacji podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy	211

Nr 69. 1970 kwiecień 23, Warszawa – Notatka dotycząca kontaktów Mariana Gołębiewskiego opracowana na podstawie obserwacji prowadzonej w dniach 8–10 IV 1970 r.	213
Nr 70. 1970 kwiecień 24, Warszawa – Zarządzenie wewnętrzne dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego o powołaniu grupy operacyjnej do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”	215
Nr 71. 1970 maj 2, Warszawa – Założenia spotkania TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą planowanego na maj 1970 r.	216
Nr 72. 1970 maj 2, Gdańsk – Projekt wprowadzenia do sprawy kryptonim „Rewident” krótkofalowca TW ps. „Ryszard”	218
Nr 73. 1970 maj 16, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego w sprawie przekazania tekstu deklaracji programowej „Mijają lata...”	220
Nr 74. 1970 maj 20, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca spotkania TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 8 maja 1970 r. w Gdańsku (fragmenty) ...	221
Nr 75. 1970 maj 30, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w Warszawie 27 maja 1970 r. (fragmenty)	228
Nr 76. 1970 czerwiec 1, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Wiesława Kęcika (fragmenty)	233
Nr 77. 1970 czerwiec 10, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego dotyczące włączenia do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident” funkcjonariusza Biura Śledczego	235
Nr 78. 1970 czerwiec 10, Warszawa – Pismo do naczelnika Wydziału Transportu MSW w sprawie wypożyczenia samochodu osobowego do akcji podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie.	236
Nr 79. 1970 czerwiec 10, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca kontaktów Andrzeja Czumy z KO ps. „Edwin” (Andrzejem Strykiem) i rozmowy między nimi 9 czerwca 1970 r. w domu Andrzeja Czumy (fragmenty).....	237
Nr 80. 1970 czerwiec 1970, bm – List Andrzeja Czumy do Sławomira Daszuty dotyczącego przekazania samochodu na akcję „Poronin”.....	240
Nr 81. 1970 czerwiec 19, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Marzeną Górszczyk w Gdańsku 18 czerwca 1970 r. (fragmenty).....	241
Nr 82. 1970 czerwiec 19, Warszawa – Zapis podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy w Warszawie, najważniejsze fragmenty rozmowy w dniu 18 VI 1970 r. o przygotowywanym podpaleniu Muzeum Lenina w Poroninie.....	243
Nr 83. 1970 czerwiec 19, Warszawa – Wykaz osób podejrzanych przez SB o przynależność do „Ruchu” ustalonych w wyniku rozpracowania operacyjnego Andrzeja Czumy	245
Nr 84. 1970 czerwiec 19, Warszawa – Plan zatrzymania osób podejrzanych o przynależność do organizacji „Ruch” (fragmenty).....	249
Nr 85. 1970 czerwiec, Warszawa – Kronika sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”.....	253

Rozdział V. Śledztwo	259
Nr 86. bdm – Projekt notatki dotyczącej wszczęcia śledztwa.	260
Nr 87. 1970 czerwiec 21, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW dotycząca zatrzymania w dniu 20 czerwca osób podejrzanych o przynależność do „Ruchu” . . .	262
Nr 88. 1970 czerwiec 21, Warszawa – Notatka dotycząca zatrzymania przez MSW uczestników organizacji „Ruch”	264
Nr 89. 1970 czerwiec 21, Warszawa – Protokół przesłuchania Mariana Gołębiewskiego	267
Nr 90. 1970 czerwiec 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 3 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	270
Nr 91. 1970 czerwiec 24, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 4 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	272
Nr 92. 1970 czerwiec 25, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 6 dotycząca śledztwa w sprawie organizacji „Ruch”	275
Nr 93. 1970 czerwiec 26, Warszawa – Protokół przesłuchania Stefana Niesiołowskiego	278
Nr 94. 1970 czerwiec 26, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Mathis” dotyczące reakcji kardynała Stefana Wyszyńskiego i hierarchów w kurii warszawskiej na informacje o aresztowaniu księży: Huberta Czumy, Sebastiana Koszuta i Romana Ołtarzewskiego	282
Nr 95. 1970 czerwiec 26, Warszawa – Notatka dotycząca zatrzymań w dniach 20–25 czerwca 1970 r.	284
Nr 96. 1970 czerwiec 27, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 8/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	287
Nr 97. 1970 czerwiec 29, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Mathis” dotyczące reakcji duchowieństwa na aresztowania osób związanych z „Ruchem”	291
Nr 98. 1970 czerwiec 29, [Warszawa] – Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW ps. „Stanisław” dotyczący reakcji na aresztowanie księży Huberta Czumy i Sebastiana Koszuta (fragment)	292
Nr 99. 1970 czerwiec 30, Warszawa – Protokół przesłuchania Łukasza Czumy . .	293
Nr 100. 1970 lipiec 1, Warszawa – Protokół przesłuchania Stefana Niesiołowskiego	294
Nr 101. 1970 lipiec 3, Warszawa – Notatka służbowa na temat postawy ks. Huberta Czumy w czasie śledztwa	299
Nr 102. 1970 lipiec 4, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy . . .	300
Nr 103. 1970 lipiec 8, Warszawa – Notatka na temat „Biuletynu”	302
Nr 104. 1970 lipiec 10, Warszawa – Protokół przesłuchania Emila Morgiewicza	304
Nr 105. 1970 lipiec 13, Warszawa – Notatka dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” (fragment)	307
Nr 106. 1970 lipiec 16, Łódź – Notatka dotycząca łódzkiej grupy „Ruchu”	314
Nr 107. bdm – Notatka dotycząca przygotowań do podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie	320

Nr 108. 1970 lipiec 17, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca planu podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie.	323
Nr 109. 1970 lipiec 20, Warszawa – Wstępne wyniki śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” według stanu na dzień 15 lipca 1970 r.	326
Nr 110. 1970 lipiec 24, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy . . .	352
Nr 111. 1970 lipiec 27, Łódź – Informacja dotycząca łódzkiej grupy „Ruchu” . . .	355
Nr 112. 1970 lipiec 28, Warszawa – Kierunkowy plan działań śledczych i operacyjnych przeciwko organizacji „Ruch”	359
Nr 113. 1970 lipiec 29, Wrocław – Postanowienie o wszczęciu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch” we Wrocławiu.	364
Nr 114. 1970 lipiec 31, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 37/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	365
Nr 115. 1970 sierpień 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 38 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	368
Nr 116. 1970 sierpień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 39/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	371
Nr 117. 1970 sierpień 5, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 6 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” (fragment) . .	375
Nr 118. 1970 sierpień 6, Warszawa – Protokół przesłuchania Bolesława Stolarza. . .	378
Nr 119. 1970 sierpień 7, Warszawa – Notatka dotycząca kontaktów Andrzeja Czumy z kardynałem Stefanem Wyszyńskim	382
Nr 120. 1970 sierpień 10, Wrocław – Plan działań operacyjnych i śledczych w sprawie organizacji „Ruch” w województwie wrocławskim.	383
Nr 121. 1970 sierpień 12, Warszawa – Protokół przesłuchania Bolesława Stolarza	390
Nr 122. 1970 sierpień 19, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 44/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	394
Nr 123. 1970 sierpień 22, Wrocław – Pismo do zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu mjr. Józefa Trzewika dotyczące osób podejrzanych o przynależność do „Ruchu”	396
Nr 124. 1970 sierpień 24, Warszawa – Plan działań operacyjnych przeciwko grupom duszpasterskim w województwie warszawskim	398
Nr 125. 1970 sierpień 27, Łódź – Plan działań operacyjnych i śledczych w sprawie nr II Ds–29/70 dotyczącej organizacji „Ruch”	405
Nr 126. 1970 sierpień 31, Łódź – Notatka informacyjna o dotychczasowym przebiegu i wynikach śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” w Łodzi	413
Nr 127. 1970 wrzesień 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 46/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	423
Nr 128. 1970 wrzesień 8, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 30 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	427
Nr 129. 1970 wrzesień 15, Łódź – Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie kryptonim „Omega” (fragmenty)	430
Nr 130. 1970 wrzesień 18, Warszawa – Protokół okazania z nieprawdziwymi zeznaniami złożonymi w śledztwie pod naciskiem SB przez Jadwigę Żelazowską	

dotyczącymi próby kradzieży utargu ze sklepu na ul. Źródłowej 7 w Łodzi wiosną 1969 r. (fragmenty)	441
Nr 131. 1970 październik 3, Warszawa – Notatka z narady odbytej 29 września 1970 r. w Prokuraturze Generalnej poświęconej śledztwu przeciwko organizacji „Ruch”	442
Nr 132. 1970 październik 6, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 50 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	445
Nr 133. 1970 październik 9, Lublin – Ogólna analiza śledztwa prowadzonego w sprawie „Ruchu”	447
Nr 134. 1970 październik 13, Łódź – Biuletyn nr 52 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	451
Nr 135. 1970 październik 13, Lublin – Meldunek o przejęciu do prowadzenia śledztwa przeciwko ks. Bronisławowi Sroce, Małgorzacie Wyrwińskiej i Bożenie Żurek.	453
Nr 136. 1970 październik 14, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 53 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	455
Nr 137. 1970 październik 19, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 56 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	457
Nr 138. 1970 październik 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 51/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	459
Nr 139. 1970 październik 22, Łódź – Plan działań operacyjnych i śledczych przeciwko organizacji „Ruch” w Łodzi oraz osobom podejrzanym o związki z organizacją (fragment)	462
Nr 140. 1970 październik 24, Łódź – Informacja dotycząca reperkusji i komentarzy w związku z likwidacją „Ruchu” przez Służbę Bezpieczeństwa	473
Nr 141. 1970 październik 24, Warszawa – Projekt ramowego planu śledztwa nr II 3 Ds 25/70 przeciwko uczestnikom organizacji „Ruch”	477
Nr 142. 1970 listopad 3, Lublin – Plan czynności operacyjno-śledczych przeciwko osobom podejrzanym o związki z organizacją „Ruch”.	495
Nr 143. 1970 listopad 3, Warszawa – Ramowy plan dalszych czynności operacyjno-śledczych w sprawach przeciwko uczestnikom „Ruchu” z Warszawy	513
Nr 144. 1970 listopad 5, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Mathis” z dnia 4 listopada 1970 r.	525
Nr 145. 1970 listopad 5, Wrocław – Pismo do zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu mjr. Józefa Trzewika dotyczące sprawdzenia prezesa Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Spożywców „Społem” we Wrocławiu Andrzeja Czumy	527
Nr 146. 1970 listopad 7, Warszawa – Pismo zastępcy dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Stefana Miszewskiego do dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego w sprawie kontroli operacyjnej środowisk podejrzanych o związki z „Ruchem”	528
Nr 147. 1970 listopad 20, Lublin – Notatka informacyjna dotycząca przebiegu śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	529

Nr 148. 1970 listopad 26, Lublin – Plan dalszych czynności śledczych przeciwko ks. Bronisławowi Sroce i innym osobom podejrzanym o działalność w „Ruchu” . . .	534
Nr 149. 1970 listopad 26, Warszawa – Ramowy plan śledztwa w sprawie przeciwko Andrzejowi Czumie i innym uczestnikom organizacji „Ruch”	549
Nr 150. 1970 grudzień 1, Łódź – Informacja na temat reperkusji i komentarzy związanych z likwidacją „Ruchu” w okresie od 25 października do 30 listopada 1970 r.	562
Nr 151. 1971 styczeń 13, Lublin – Notatka służbowa na temat działalności politycznej ks. Bronisława Sroki, Małgorzaty Wyrwińskiej, Bożeny Żurek i Andrzeja Lulka . . .	565
Nr 152. 1971 styczeń 18, Warszawa – Plan działań operacyjnych i śledczych wobec byłych wyższych oficerów Armii Krajowej i Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” podejrzewanych o związki z „Ruchem”(fragmenty)	568
Nr 153. 1971 styczeń 20, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy . .	573
Nr 154. 1971 styczeń 20, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wyjaśnień Wojciecha Majdy	577
Nr 155. 1971 styczeń 22, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 73 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	579
Nr 156. 1971 styczeń 23, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 74 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	581
Nr 157. 1971 styczeń 29, Warszawa – Protokół przesłuchania Benedykta Czumy . .	583
Nr 158. 1971 luty 10, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 77 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”	586
Nr 159. 1971 luty 16–17, Warszawa – Protokół przesłuchania Mariana Gołębiewskiego	589
Nr 160. 1971 marzec 5, Warszawa – Protokół przesłuchania Emila Morgiewicza	595
Nr 161. 1971 czerwiec 9, Wrocław – Postanowienie o umorzeniu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch” we Wrocławiu	597
Nr 162. 1972 czerwiec 22, Lublin – Meldunek naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie ppłk. Jana Bernatowicza o zakończeniu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch”	598
Rozdział VI. Procesy	607
Nr 163. 1971 czerwiec 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 1/71 dotycząca rozpoczęcia procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	608
Nr 164. 1971 czerwiec 23, Bydgoszcz – Pismo zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy mjr. Mariana Linkego do zastępcy naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW kpt. Hipolita Starszaka w sprawie zakończenia śledztwa przeciwko bydgoskiej grupie „Ruchu”, z dołączonym odpisem pisma dyrektora Departamentu II Prokuratury Generalnej Piotra Hachulskiego do prokuratora wojewódzkiego w Bydgoszczy z dnia 17 maja 1971 r.	609

Nr 165. 1971 czerwiec 24, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 2/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	613
Nr 166. 1971 czerwiec 25, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 3/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	614
Nr 167. 1971 czerwiec 26, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 4/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	615
Nr 168. 1971 lipiec 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 7/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	616
Nr 169. 1971 lipiec 7, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 11/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	618
Nr 170. 1971 lipiec 10, Łódź – Informacja na temat komentarzy związanych z pierwszym procesem uczestników „Ruchu” w Łodzi.	620
Nr 171. 1971 lipiec 16, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 14/71 dotycząca procesu Grzegorza Dzięglewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długołęckiego	624
Nr 172. 1971 lipiec 17, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 15/71 dotycząca procesu Grzegorza Dzięglewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długołęckiego	625
Nr 173. 1971 lipiec 19, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 16/71 dotycząca wyroków w procesie Grzegorza Dzięglewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długołęckiego	627
Nr 174. 1971 sierpień 2, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 17/71 dotycząca rozpoczęcia procesu Wiesława Kęcika, Marzeny Górszczyk, Janusza Krzyżewskiego i Wiesława Kurowskiego	628
Nr 175. 1971 sierpień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 18 dotycząca zakończenia procesu Wiesława Kęcika, Marzeny Górszczyk, Janusza Krzyżewskiego i Wiesława Kurowskiego	630
Nr 176. 1971 wrzesień 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 19/71 o rozpoczęciu w Łodzi procesu Stefana Türschmida, Marka Kruzerowskiego, Janusza Kenica, Joanny Szczęsnej, Barbary Wińczyk-Türschmid, Mirosławy Grabowskiej i Wojciecha Drozdka.	632
Nr 177. 1971 wrzesień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 20/71 dotycząca procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi. .	633
Nr 178. 1971 wrzesień 6, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 21/71 dotycząca procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi. .	634
Nr 179. 1971 wrzesień 8, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 22/71 dotycząca przebiegu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi	635
Nr 180. 1971 wrzesień 9, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 23/71 na temat przebiegu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi.	636
Nr 181. 1971 wrzesień 14, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 24/71 o zakończeniu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi	637

Nr 182. 1971 wrzesień 20, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 25/71 o rozpoczęciu w Łodzi procesu Wojciecha Majdy, Jerzego Bergiela, Czciębory Iżyckiej, Jacka Bierezina i Lucyny Paszkowskiej	639
Nr 183. 1971 wrzesień 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 26/71 dotycząca rozpoczęcia procesu przywódców „Ruchu”	641
Nr 184. 1971 wrzesień 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 27/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”	642
Nr 185. 1971 wrzesień 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 28/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu” oraz zakończenia procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi	644
Nr 186. 1971 wrzesień 26, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 30/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”	646
Nr 187. 1971 wrzesień 28, Warszawa – Informacja Biura Śledczego nr 31/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”	647
Nr 188. 1971 wrzesień 29, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 32/71 na temat procesu przywódców „Ruchu”	648
Nr 189. 1971 październik 19, Warszawa – Notatka dotycząca ogólnych spostrzeżeń z sali rozpraw podczas procesu przywódców „Ruchu” (fragment)	649
Nr 190. 1971 październik 21, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 35/71 na temat procesu przywódców „Ruchu”	651
Nr 191. 1971 październik 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 36/71 o zakończeniu procesu przywódców „Ruchu”	653
Nr 192. 1971 listopad 9, Warszawa – Informacja dotycząca zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu przywódców „Ruchu”	654
Nr 193. 1971 listopad 12, Warszawa – Informacja MSW dotycząca zakończenia zbierania podpisów pod listem w sprawie rewizji wyroków w procesie przywódców „Ruchu”	659
Nr 194. 1971 listopad 13, Warszawa – Notatka MSW dotycząca procesów „Ruchu”	661
Nr 195. 1972 luty 14, Lublin – Pismo dotyczące rozpowszechniania przez Łukasza Czumę informacji o zbliżającym się procesie rewizyjnym przywódców „Ruchu”	663
Nr 196. 1972 kwiecień 26, Warszawa – Wyrok w procesie rewizyjnym w sprawie Andrzeja Czumy, Benedykta Czumy, Mariana Gołębiewskiego, Bolesława Stolarza i Emila Morgiewiczza	665
Nr 197. 1972 maj 4, Warszawa – Informacja dotycząca reakcji na proces rewizyjny przywódców „Ruchu”	667
Nr 198. 1972 lipiec 20, Warszawa – Wyrok w procesie rewizyjnym w sprawie Stefana Niesiołowskiego	669
Biogramy uczestników „Ruchu”	675
Ilustracje	697
Wykaz skrótów	707
Indeks	715

WSTĘP

Konspiracja niepodległościowa okresu środkowej PRL (lata 1956–1980) należy do najsłabiej zbadanych fragmentów historii opozycji. Część badaczy całe zjawisko wydaje się bagatelizować. Na przykład Andrzej Friszke stwierdził dwukrotnie, iż w latach sześćdziesiątych konspiracja stanowiła margines ówczesnej opozycji¹. Oczywiście nie ulega żadnej wątpliwości, że w tym okresie miała ona bez porównania mniejszy zasięg niż w latach czterdziestych oraz w ostatniej dekadzie Polski Ludowej. Istniejące wówczas organizacje były często niewielkimi, efemerycznymi grupami podejmującymi jakieś doraźne działania. Jednak moim zdaniem należy się zastanowić, czy twierdzenie o ich marginalnym znaczeniu nie jest zbyt pochopne i nazbyt daleko idące?

Jak pisał Łukasz Kamiński, można ostrożnie szacować, że po 1956 r. Służba Bezpieczeństwa corocznie wykrywała przeciętnie po kilkanaście tajnych organizacji². Informacje potwierdzające powyższą tezę można znaleźć w rocznych sprawozdaniach zastępców komendantów wojewódzkich MO do spraw SB. Dla przykładu – w latach 1962–1965 w województwie warszawskim (bez Warszawy) zlikwidowano 9 organizacji³. Wyobrażenie o skali zjawiska mogą dać też rejestrowane przez SB ulotki, „wrogie” napisy i akty sabotażu o podłożu politycznym. Naturalnie musimy pamiętać, że działania te często miały charakter doraźny (przykładem tego mogą być protesty przeciw inwazji Układu Warszawskiego na Czechosłowację w sierpniu 1968 r.⁴), bez prowadzenia ciągłej działalności konspiracyjnej. Część z nich była dziełem pojedynczych osób.

Ówczesna konspiracja właściwie odeszła już w zapomnienie. Po 1989 r. ukazały się wzmianki lub krótkie artykuły na temat zaledwie kilku organizacji. Mam tu na myśli np. Ligę Narodowo-Demokratyczną⁵, działającą w latach 1967–1970 w Krakowie

¹ A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*, Londyn 1994, s. 224; *idem*, *Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989*, Warszawa 2003, s. 289–290.

² Ł. Kamiński, *Polskie Państwo Podziemne – długie trwanie w PRL (1956–1989)*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2002, nr 2, s. 62.

³ AIPN, MSW II, 30101, Sprawozdanie I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Warszawie za okres od dnia 1 I 1967 r. do dnia 31 XII 1967 r., k. 8–9.

⁴ Ł. Kamiński, *Ręce precz od Czechów*, „Więź”, 2004, nr 7, s. 83–85.

⁵ Liga Narodowo-Demokratyczna została założona w 1957 r. w Warszawie przez Przemysława Górnego i Józefa Kosseckiego. Należało do niej kilkadziesiąt osób, głównie studentów Wydziału Prawa UW, na którym studiował Górny. Organizacja została zlikwidowana w maju 1960 r. W procesie (27 IV–29 V 1961 r.) Górny i Kossecki skazani zostali na 2 lata więzienia, Henryk Klata i Janusz Krzyżewski (nie mylić z uczestnikiem „Ruchu” o tym samym imieniu i nazwisku) na 10 miesięcy, a Marian Barański i Zbigniew Kwiecień na 6 miesięcy. Szerzej – W.J. Muszyński, *Niepokorny. Życie i działalność Przemysława Górnego*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2006, nr 1–2, s. 37–43; A. Friszke, *Opozycja...*, s. 224–226.

Armię Polską⁶ i założoną w połowie lat sześćdziesiątych w Bielsku Białej Konfederację Narodową⁷.

W ostatnich kilkunastu latach nie ukazało się również żadne poważne opracowanie dotyczące największej tajnej organizacji lat sześćdziesiątych, czyli „Ruchu”. Powody tego stanu rzeczy nie są zbyt zrozumiałe. „Ruch” – jak słusznie stwierdził Antoni Dudek – „stanowił najpoważniejszą próbę restauracji myśli antykomunistycznej w okresie środkowego Peerelu”. W deklaracji programowej „Mijają lata...” określono panujący w Polsce system jako totalitarny, wskazano na niesuwerenny charakter rządów PZPR. Odzyskanie przez Polskę niepodległości i odebranie władzy komunistom – postulaty uznawane w tym czasie za zupełnie nierealne – wymieniono w deklaracji jako cele podstawowe⁸. „Ruch” jako pierwszy po kilkunastoletniej przerwie wydawał niezależne pisma. Swoim istnieniem udowodnił też sens i możliwość działalności konspiracyjnej⁹. Wreszcie wielu jego uczestników bardzo aktywnie działało w opozycji w latach późniejszych – Andrzej i Benedykt Czumowie, Emil Morgiewicz, Marian Gołębiowski, Marek i Stefan Niesiołowski, Janusz Krzyżewski, Andrzej Woźnicki, Edward Staniewski (ROPCiO), Marzena i Wiesław Kęćikowie, Joanna Szczęsna, Witold Sułkowski, Jacek Bierezin (KSS KOR).

Być może brak poważniejszego zainteresowania ze strony badaczy wynika z ciąży na „Ruchu” etykiety organizacji terrorystycznej. Pomysł podpalenia Muzeum Lenina był decyzją wyjątkowo nieprzemyślaną, mimo że sama idea zaprotestowania przeciwko obchodzonej niezwykle hucznie setnej rocznicy urodzin „twórcy ojczyzny proletariatu” była jak najbardziej uzasadniona. „Ruch” podejmował też i inne działania budzące poważne kontrowersje w samej organizacji. Powielacze i maszyny do pisania kradziono z państwowych instytucji, chociaż – nawiązując do tradycji Organizacji Bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej – nazywano to dumnie akcjami ekspropriacyjnymi. Fatalnym błędem była nieudana na szczęście próba zdobycia w ten sposób pieniędzy dla organizacji. Stąd też np. Andrzej Friszke napisał później, że „akcje włamań, kradzieży maszyn, próby rabunku pieniędzy, wreszcie przygotowanie podpalenia ocierały się o granicę przestępczości pospolitej i terroryzmu”¹⁰.

Pierwsze publikacje na temat „Ruchu” ukazały się niedługo po jego rozbiciu. W 1972 r. Instytut Literacki wydał zbiór dokumentów zatytułowany *Sąd orzekł* („Biblioteka Kultury”, tom 221) poświęcony procesom politycznym w PRL po 1956 r. Zamieszczono tam również wiele materiałów z procesów „Ruchu”. Paryska „Kultura” w numerze 12 z tego samego roku opublikowała tekst deklaracji programowej „Mijają lata...”. W 1985 r.

⁶ Organizacja założona w listopadzie 1967 r. przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 90 w Krakowie, działająca początkowo pod nazwą Związek Wolnych Polaków, zmienioną kolejno na Polskie Stronnictwo Narodowe i Armia Polska. Rozbita została w marcu 1970 r., jej przywódca Jan Piotr Jarosz był przetrzymywany w areszcie przez 16 miesięcy. Szerzej – J. Szarek, *Jan Piotr Jarosz [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 2, Warszawa 2002, s. 142–143.

⁷ Organizacja została rozbita jesienią 1971 r. W następnym roku Sąd Powiatowy w Katowicach skazał 11 członków KN, w tym jej założyciela Janusza Malczewskiego, oraz Alfreda Ledwiga (współtwórca serialu „Bolek i Lolek”, otrzymał 2,5 roku więzienia). Szerzej – W. Gadowski, *Bolek i Lolek w kraju bolszewików*, „Gazeta Polska”, 2000, nr 43, s. 20.

⁸ A. Dudek, *Krajowa myśl antykomunistyczna w dobie Polski zniewolonej (1939–1989)* [w:] *Antykomunizm po komunizmie*, red. J. Kloczkowski, Kraków 2000, s. 129–130.

⁹ S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”, „Więź”, 1990, nr 1, s. 118.*

¹⁰ Friszke, *Opozycja...*, s. 263.

wydana została po raz pierwszy książka Stefana Niesiołowskiego (pod pseudonimem Ewa Ostrołęcka) „Ruch przeciw totalizmowi”, kilkakrotnie później wznawiana, po raz ostatni w 1993 r. Emigracyjny kwartalnik „Libertas” w numerze 7/1986 zamieścił artykuł „Czym był «Ruch»?” autorstwa Emila Morgiewicza. Wzmianki o organizacji pojawiały się też w innych wydawnictwach emigracyjnych i drugoobiegowych¹¹.

Po 1989 r. ukazało się niewiele artykułów i opracowań naukowych poświęconych organizacji. W 1990 r. w numerze 1 „Więzi” opublikowano artykuł Stefana Niesiołowskiego. Zygmunt Hemmerling i Marek Nadolski w wydanym w 1991 r. zbiorze dokumentów *Opozycja wobec rządów komunistycznych w Polsce 1956–1976* zamieścili tekst deklaracji „Mijają lata...”, fragmenty wyroku w procesie przywódców oraz list grupy intelektualistów do Edwarda Gierka z grudnia 1971 r. (poruszono w nim także sprawę wysokości wyroków w procesach „Ruchu”). Za ledwie kilkustronicowy fragment zawiera książka Andrzeja Friszkego *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*¹². Teksty o charakterze wspomnieniowym zamieszczono w wydanej w 1996 r. książce autorstwa ks. Huberta, Łukasza, Andrzeja i Benedykta Czumów *Wspomnienia z PRL-u*. Dość obszerny materiał, głównie oparty na relacjach byłych uczestników opublikowano w numerze 20 „Karty”¹³. Fragmenty swoich wspomnień poświęcił „Ruchowi” Edward Staniewski¹⁴. Także wydany nakładem Ośrodka „Karta” słownik biograficzny *Opozycja w PRL* zawiera biogramy kilkunastu byłych uczestników organizacji¹⁵. Historię łódzkiego środowiska „Ruchu” zamieszczono w wydanym w 2003 r. w serii „Konferencje IPN” zbiorze referatów *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*¹⁶. W tym samym roku duży artykuł opublikowano na łamach „Glaukopisu”¹⁷. W 2005 r. w „Biuletynie Instytutu Pamięci Narodowej” zamieszczono krótki tekst na temat wykrycia i rozpracowania organizacji przez Służbę Bezpieczeństwa, do którego dołączono fragmenty trzech nieznanymi dotąd dokumentów (opublikowanych ponownie w niniejszej pracy)¹⁸. W ostatnich latach poświęcono „Ruchowi” także co najmniej kilka artykułów prasowych¹⁹.

¹¹ J. Karpiński, *Polska, komunizm, opozycja, słownik*, Londyn 1985; *idem*, *Taternictwo nizinne*, Paryż 1988; *idem*, *Portrety lat, Polska w odcinkach 1944–1988*, Londyn 1989; A. Albert, *Najnowsza historia Polski*, cz. 4, „Pokolenie”, Warszawa, 1986; *Niezależna Encyklopedia Powszechna AZ*, t. 2, „Prawy Margines”, Warszawa 1988.

¹² Friszke, *Opozycja...*, s. 255–263.

¹³ „Ruch” *wobec stabilizacji*, „Karta”, 1996, nr 20, s. 73–107.

¹⁴ E. Staniewski, *Upiory*, wyd. Polska Oficyna Wydawnicza, bm. *idem*, *Wysadzanie Lenina*, Warszawa 2005; *idem*, *Moja walka z szatanem*, wyd. Polska Oficyna Wydawnicza, bm 2005.

¹⁵ *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000 (biogramy Andrzeja Czumy, Benedykta Czumy, Mariana Gołębiewskiego, Marzeny Kęcik, Wiesława Kęcika, Janusza Krzyżewskiego, Emila Morgiewicza, Witolda Sułkowskiego, Andrzeja Woźnickiego), t. 2, Warszawa 2002 (biogram Edwarda Staniewskiego), t. 3, Warszawa 2006 (biogramy o. Bronisława Sroki i Joanny Szcześnej).

¹⁶ P. Byszewski, *Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003, s. 42–63.

¹⁷ P. Byszewski, *Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis”, 2003, nr 1, s. 70–113.

¹⁸ P. Byszewski, *Kryptonim „Rewident”*. *SB na tropie „Ruchu”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2005, nr 3, s. 83–93.

¹⁹ A. Dudek, *Akcja Poronin*, „Dziennik Polski”, 3 IV 1992 (zob. też: *idem*, *Ślady Peereleu*, Kraków 2000, s. 127–131); P. Byszewski, *Procesy „Ruchu”*, „Nowe Państwo”, 1996, nr 43–44; S. Niesiołowski, *Ruch w przyszłość*, „Gazeta Wyborcza”, 26 X 1999; *idem*, *Ruch w więzieniu*, „Wprost”, 1999, nr 29; *idem*, *Niepodległość, demokracja, antykomunizm*, „Ozon”, 2006, nr 26; J. Szcześna, *Płomyk w nocy*, „Gazeta Wyborcza”, 26 X 1999; R. Jastrzębski, *Zapalenie lontu*. *Organizacja „Ruch”*, „Nasza Polska”, 2002, nr 44; A. Echolette *Niesiołowski sypie „Ruch”*, „Nasza Polska”, 2006, nr 49; J.R. Nowak *Przypadki Stefana Niesiołowskiego*, „Nasz Dziennik”, 2007, nr 297; G. Majchrzak, *W obronie działaczy „Ruchu”*, „Rzeczpospolita”, dodatek „Plus Minus”, 3–4 XI 2007.

Własne opracowania na temat „Ruchu” – naturalnie tylko do użytku wewnętrznego – wydała także Służba Bezpieczeństwa. W 1976 r. nakładem Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW ukazała się książka Aleksandra Muszyńskiego²⁰ i Kazimierza Sławińskiego²¹ *Nielegalny związek „Ruch” (formy i metody wrogiej działalności)*. Praca ta zawiera jednak wiele nieprawdziwych informacji, niekiedy niemających potwierdzenia nawet w materiałach śledczych i operacyjnych²². Dlatego jej wartość jest po prostu niewielka. Trochę lepiej prezentuje się pod tym względem opracowanie autorstwa ppłk. Józefa Maja²³ (w 1970 r. jako funkcjonariusz Departamentu IV MSW brał udział w rozpracowaniu operacyjnym „Ruchu”) zatytułowane *Nielegalna organizacja*

²⁰ **Muszyński Aleksander** (1930–1981), płk/gen. bryg. Od września 1949 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie; od lipca 1951 r. referent Sekcji I Wydziału VIII WUBP w Lublinie; od września 1952 r. kierownik Referatu Ochrony przy stacji kolejowej Małaszewicze PUBP w Białej Podlaskiej; od kwietnia 1954 r. zastępca szefa PUBP w Białej Podlaskiej; od kwietnia 1955 r. kierownik PUdsBP w Białej Podlaskiej; od stycznia 1957 r. zastępca komendanta ds. Bezpieczeństwa KP MO w Białej Podlaskiej; od marca 1961 r. kierownik Grupy Wydziału III KW MO w Lublinie; od lipca 1962 r. kierownik Grupy Wydziału IV KW MO w Lublinie; od listopada 1962 r. zastępca naczelnika Wydziału IV SB KW MO w Lublinie; od października 1966 r. zastępca naczelnika, a od kwietnia 1968 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Lublinie; od sierpnia 1970 r. naczelnik Wydziału II Departamentu III MSW; od lutego 1973 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW; od listopada 1974 r. I zastępca komendanta stołecznego MO ds. SB w Warszawie. *Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978. Centrala, MSW, Biuro „C”*, Warszawa 1978, t. 2, s. 341; *Twarze warszawskiej bezpieki*, www.ipn.gov.pl.

²¹ **Sławiński Kazimierz** (ur. 1925), płk. Absolwent Studium Prawa Administracyjnego UW; od 27 XII 1949 r. młodszy referent ochrony przemysłu PUBP w Częstochowie; od 12 IX 1950 r. słuchacz Szkoły Wojewódzkiej MBP w Chorzowie; od 10 III 1951 r. starszy referent Sekcji IV PUBP w Częstochowie; od lutego 1952 r. PUBP Bielsko Białą na stanowisku kierownika Referatu Ochrony Przemysłu ZPW im. S. Okrzei; od 8 IX 1952 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 15 IX 1953 r. referent Wydziału V Departamentu IV MBP; od 15 VI 1954 r. referent Wydziału II Inspektoratu Wiejskiego MBP; od 1 IV 1955 r. referent Wydziału VI Departamentu IV KdsBP; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Wydziału VI Departamentu IV KdsBP; od 1 IX 1956 r. oficer wywiadowca Wydziału IX Departamentu II KdsBP; od 10 IX 1956 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III KdsBP; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 I 1962 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od 6 XI 1965 r. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od 15 XII 1967 r. starszy inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 III 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW; zwolniony ze służby 31 XII 1986 r. AIPN, 0604/1658, Akta osobowe.

²² Dla przykładu – na s. 67 podano informację, że I zjazd „Ruchu” odbył się na początku 1966 r. W tym czasie dopiero tworzone załączki organizacji. Z materiałów ze śledztwa (protokoły przesłuchań) oraz relacji uczestników „Ruchu” wynika, że I zjazd mógł się odbyć najwcześniej w grudniu 1967 r. Z kolei II zjazd miał się odbyć w pierwszej połowie 1967 r. (w rzeczywistości miało to miejsce wiosną lub wczesną jesienią 1968 r.), zaś uczestniczyli w nim Witold Sułkowski i Marek Niesiołowski. Żaden z nich nie należał jeszcze wtedy do organizacji – obaj przystąpili do niej na początku 1969 r. Sułkowski brał udział tylko w V zjeździe (maj lub czerwiec 1969 r. w Warszawie), a M. Niesiołowski w żadnym (co zresztą stwierdził w relacji).

²³ **Maj Józef** (ur. 1927), ppłk. Od kwietnia 1946 r. wartownik PUBP w Katowicach; od sierpnia 1948 r. słuchacz kursu przy WUBP w Katowicach; od stycznia 1949 r. młodszy oficer śledczy PUBP w Katowicach; od lipca 1949 r. oficer śledczy Referatu Śledczego PUBP w Jarosławiu; od września 1950 r. starszy oficer śledczy PUBP w Mielcu; od września 1952 r. zastępca szefa PUBP w Przeworsku; od grudnia 1953 r. starszy referent przy kierownictwie PUBP w Sanoku; od sierpnia 1954 r. starszy referent PUBP w Sanoku dla gminy Rymanów; od kwietnia 1955 r. starszy referent PUdsBP w Sanoku; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału IV WUdsBP w Rzeszowie; od listopada 1956 r. oficer operacyjny PUdsBP w Sanoku; od stycznia 1959 r. zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa KP MO w Ropczycach; od września 1960 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej Funkcjonariuszy SB w CW MSW w Legionowie; od lipca 1961 r. starszy oficer operacyjny do specjalnych zleceń Kierownictwa Jednostki SB KW MO w Rzeszowie; od marca 1962 r. starszy oficer operacyjny do specjalnych zadań Sekcji Ogólno-organizacyjnej SB KW MO w Rzeszowie;

pod nazwą „Ruch”, wydane w 1980 r. przez Wydział II Biura „C” MSW²⁴, choć i tu autor nie ustrzegł się ewidentnych pomyłek²⁵.

Powstanie i rozwój organizacji „Ruch”

Powstanie „Ruchu” było inicjatywą czterech ludzi – Andrzeja i Benedykta Czumów, Stefana Niesiołowskiego oraz Mariana Gołębiewskiego. Łączyły ich bardzo zbliżone poglądy polityczne: radykalny antykomunizm, wrogi stosunek do Związku Sowieckiego, głębokie przywiązanie do idei niepodległości.

Gołębiewski (1911–1996), oficer Armii Krajowej i Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” (zwerifikowany w 1991 r. do stopnia pułkownika), w chwili powstania „Ruchu” miał już za sobą bogate doświadczenia konspiracyjne, a także ponad dziesięcioletni pobyt w komunistycznym więzieniu. W 1947 r. został skazany w procesie I Zarządu WiN na karę śmierci, zamienioną na karę 15 lat pozbawienia wolności. Po nieudanej próbie ucieczki z zakładu karnego w Sieradzu w grudniu 1955 r. otrzymał karę dożywotniego więzienia. Na wolność wyszedł 21 czerwca 1956 r.²⁶

Po opuszczeniu więzienia Gołębiewski zaczął odnawiać kontakty z okresu konspiracji. M.in. spotykał się z prof. Ignacym Czumą²⁷, ojcem Andrzeja i Benedykta (poznali się jeszcze przed aresztowaniem Gołębiewskiego w 1946 r.). Jak sam później powiedział

od kwietnia 1962 r. kierownik Grupy 5 Wydziału III SB KW MO w Rzeszowie; od lipca 1962 r. zastępca naczelnika wydziału IV SB KW MO w Rzeszowie; od lutego 1968 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; w maju 1975 r. zwolniony ze służby; w październiku 1982 r. przyjęty ponownie, inspektor Wydziału V Departamentu IV MSW; od grudnia 1984 r. starszy inspektor Wydziału II Departamentu IV MSW; w kwietniu 1989 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. ²⁴ AIPN, 0189/93, t. 1 (maszynopis).

²⁵ Dla przykładu – autor napisał, że na działalność „Ruchu” znaczny wpływ wywarł Kościół, szczególnie zakon jezuitów (s. 1). Całkowicie nieprawdziwe jest stwierdzenie o wpływie b. członków Ligi Narodowo-Demokratycznej. Emil Morgiewicz nigdy nie należał do Ligi, pomyłono też uczestnika „Ruchu” Janusza Krzyżewskiego z członkiem Ligi o tym samym imieniu i nazwisku (s. 3). „Ruch” nie został powołany podczas I zjazdu – zresztą nigdy nie dokonano jego formalnego powołania (s. 4). Autor pomylił też deklarację programową „Mijają lata...” z wcześniejszymi projektami programu (s. 6–9). Nie brali nigdy udziału w zjazdach wymienieni w opracowaniu płk Franciszek Niepokólczycki, płk Ludwik Muzyczka, płk Józef Rybicki i Zenon Jachymek (s. 10). Organizacja nie miała też sformalizowanej struktury (opisanej na s. 10–12).

²⁶ K.A. Tochman, *Pułkownik Marian Gołębiewski*, „Zeszyty Historyczne WiN”, 1997, nr 10, s. 19–39; M. Zajączkowski, *Marian Gołębiewski (1911–1996)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 2, Kraków – Warszawa – Wrocław 2004, s. 141–145; A. Zagórski, *Gołębiewski Marian* [w:] *WiN*, t. 6, cz. 2, s. 190–194; T. Wolsza, *Kulisy nieudanej ucieczki z więzienia w Sieradzu w grudniu 1955 r. i jej konsekwencje* [w:] „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały” 2006, nr 7, s. 188–196.

²⁷ **Czuma Ignacy** (1891–1963), prawnik, publicysta, działacz polityczny i społeczny. Profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; w latach 1938–1939 prorektor KUL. W latach 1930–1935 poseł na Sejm RP, współautor konstytucji kwietniowej. Był aktywnym działaczem ruchu antykomunistycznego, m.in. pełnił funkcję prezesa Ligi Antybolszewickiej. W pracy naukowej zajmował się również totalitaryzmem komunistycznym, publikując szereg krytycznych artykułów na ten temat (tytuły niektórych: *Prymitywizm gospodarczy rewolucji sowieckiej*, *Bezskuteczność socjalizmu i bolszewizmu*, *Państwo sowieckie*). W czasie okupacji hitlerowskiej prowadził tajne nauczanie. Po wkroczeniu Armii Czerwonej podjął współpracę z BIP Okręgu Lubelskiego WiN. W sierpniu 1950 r. został skazany na 10 lat więzienia, karę zmniejszono do 5 lat. Na wolność wyszedł w 1953 r. (Zob. I. Czuma, *Absolutyzm ustrojowy. Wybór pism*, Kraków 2003; *Antykomunizm polski. Tradycje intelektualne*, red. B. Szlachta, Kraków, 2000; M. Kornat, *Bolszewizm, totalitaryzm, rewolucja, Rosja. Początki sowietologii i studiów nad systemami totalitarnym w Polsce (1938–1939)*, Kraków 2003).

w relacji, nosił się z zamiarem podjęcia działalności opozycyjnej²⁸. O założeniu organizacji niepodległościowej myśleli także bracia Czumowie²⁹. Ich kolegą z duszpasterstwa akademickiego był Stefan Niesiołowski, wówczas student Wydziału Biologii Uniwersytetu Łódzkiego. Niesiołowski miał już za sobą pierwszą próbę konspiracji – od grudnia 1964 r. wraz z kolegami malował w Łodzi napisy na murach („Katyń”, „PZPR to wróg”, „ZSRR to wróg”, „Precz z czerwoną zarazą” itp.)³⁰.

Ustalenie momentu powstania „Ruchu” jest bardzo trudne. Nigdy nie dokonano formalnego założenia organizacji. Nie można też wiązać jej początku z żadnym konkretnym wydarzeniem. Ze wspomnień i relacji braci Czumów oraz Niesiołowskiego wynika, że miało to miejsce w 1965–1966 roku. Bardziej prawdopodobny jest rok 1965, chociaż Andrzej Czuma stwierdził w relacji, że dla niego decydującym impulsem do podjęcia działalności niepodległościowej była postawa społeczeństwa podczas obchodów Milennium Chrztu Polski w 1966 r.³¹.

Najważniejszym celem było pobudzenie społeczeństwa do działań przeciwko systemowi i stopniowe odtworzenie niepodległościowej opozycji. W dalszej perspektywie, w sprzyjającej sytuacji politycznej miało to doprowadzić do odebrania władzy komunistom i odzyskania przez Polskę niepodległości³². Za całkowitą utopię twórcy „Ruchu” uważali postulaty demokratyzacji ustroju, nadania mu bardziej praworządnego charakteru. Totalitarny system rządów i uzależnienie od Związku Sowieckiego były ich zdaniem głównymi przyczynami najważniejszych negatywnych zjawisk: łamania praw człowieka, kryzysu gospodarczego, postępującego upadku nauki i kultury, itp.

Naturalnie zdawali sobie sprawę, że te zamierzenia mogą być realne co najwyżej w bardzo odległej perspektywie. Sam Andrzej Czuma przyznał po latach, że nigdy nie przypuszczał, że dożyje końca komunizmu. Był jednak zdecydowany zrobić wszystko, aby przybliżyć ten moment³³.

Postawione cele zmuszały twórców „Ruchu” do skoncentrowania się na działaniach długofalowych. Pierwszym zadaniem było zebranie niewielkiej grupy zaufanych osób zdecydowanych zaangażować się w niepodległościową konspirację (w praktyce okazało się to bardzo trudne). Mieli oni tworzyć załączek stopniowo rozbudowywanej organizacji, która w założeniu objęłaby cały kraj. Zamierzano skupić osoby i grupy o zróżnicowanych poglądach, zjednoczonych wokół kilku zasadniczych idei – odzyskania niepodległości, odsunięcia od władzy komunistów, przywrócenia demokracji. Dlatego też np.

²⁸ Relacja Mariana Gołębiewskiego (1995 r., w posiadaniu autora).

²⁹ Relacja Benedykta Czumy (1996 r., w zbiorach Ośrodka „Karta”).

³⁰ Relacja Stefana Niesiołowskiego (1996 r., w zbiorach Ośrodka „Karta”); AIPN, 01820/17, t. 73, Notatka w sprawie wrogich napisów na terenie m. Łodzi, Warszawa, dn. 2 VII 1970 r., k. 75–77.

³¹ S. Niesiołowski, *Ruch przeciw...*, s. 15–16; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 94; *idem*, *Prostą drogą. O Polskę z Bogiem*, Warszawa 1993, s. 36–39; relacje: Andrzeja Czumy (1998 r., w posiadaniu autora), B. Czumy, S. Niesiołowskiego. W dokumentach MSW podawano bardzo rozbieżne daty powstania organizacji, w większości przypadków błędne: 1962–1963 (dopiero rozmawiano o ewentualnym podjęciu działań) lub 1967–1968 (organizacja miała zostać założona podczas I zjazdu, który odbył się w grudniu 1967 r. lub styczniu 1968 r.).

³² AIPN, 01820/17, t. 17, Konspekt referatu Andrzeja Czumy przygotowanego na I zjazd „Ruchu” (Warszawa grudzień 1967 lub styczeń 1968) pt. „Cele i metody działania ruchu”, k. 59–60; *Mijają lata...*, „Kultura”, Paryż 1972, nr 12, s. 91; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 15.

³³ Relacja A. Czumy; *Przedsierpniowa opozycja za zamkniętymi drzwiami*, wywiad Krzysztofa Dąbrowskiego z Andrzejem Czumą, „Dziennik Związkowy”, 14–16 VII 1995 r. [w:] Ks. H. Czuma TJ i in., *op. cit.*, s. 86.

nigdy nie szukano kontaktów z ówczesnymi rewizjonistami ze względu na brak zrozumienia przez nich kwestii niepodległości, chociaż Andrzej Czuma bardzo pozytywnie oceniał ich działalność³⁴.

Z obawy przed dekonspiracją zrezygnowano – mimo początkowego sprzeciwu Stefana Niesiołowskiego – z malowania napisów, kolportowania ulotek i wydawnictw i innych „działań zewnętrznych” (określenie użyte przez Niesiołowskiego). Sprawą priorytetową stało się zbudowanie silnej i sprawnie działającej organizacji posiadającej własny program oraz materialne zaplecze do prowadzenia działalności (sprzęt poligraficzny, pieniądze)³⁵. Na samym początku pojawiła się też koncepcja wydawania własnego pisma. Andrzej Czuma kilkakrotnie później stwierdził, że był to dla niego cel najważniejszy³⁶.

Nie planowano prowadzenia żadnych działań terrorystycznych z użyciem przemocy. Nieudana akcja „Skunks” (wlanie cuchnącej cieczy do sklepu PKO w Łodzi wiosną 1970 r.), niszczenie tablic z godłem Związku Sowieckiego na słupach granicznych i zrzućenie tablicy z wizerunkiem Lenina z Rysów w sierpniu 1968 r. po inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację były typowymi akcjami sabotażowymi. Podpalenie Muzeum Lenina miało charakter jednostkowy, nie planowano innych akcji tego rodzaju³⁷. Tak samo wykluczono prowadzenie w przyszłości działań zbrojnych. Odmiennego zdania byli co prawda Marian Gołębiowski i Bolesław Stolarz, lecz najprawdopodobniej byli w swych poglądach całkowicie odosobnieni³⁸.

Postawione przed „Ruchem” cele narzucały konieczność działania w konspiracji. Była to jednak konspiracja bardzo nietypowa, w niewielkim stopniu przypominająca organizację z okresu II wojny światowej czy z pierwszych lat powojennych. Zrezygnowano ze statutu, ustalonej struktury organizacyjnej, legitymacji członkowskich, określonych reguł wprowadzania nowych osób, przysięgi itp.³⁹ Na pewno wynikało to z niechęci do tworzenia sformalizowanych struktur organizacyjnych. Ich przeciwnikiem był zwłaszcza Andrzej Czuma. Jak sam później twierdził, struktura „Ruchu” miała mieć z założenia charakter amorficzny. Koncepcje wypracowane w okresie okupacji uważano (przypuszczam, że odmienne poglądy w tej kwestii mógł reprezentować Gołębiowski) za anachroniczne⁴⁰.

Zachowano bardzo nieliczne atrybuty konspiracji – działalność starano się prowadzić (tak przynajmniej zakładano) w oddzielnych, kilkusobowych grupach. Prowadzący grupę (określenie umowne, w organizacji nie obowiązywała bowiem żadna nomenklatura) kontaktował się z innymi osobami spoza swojej grupy. W praktyce chodziło o ograniczenie kontaktów wewnątrz „Ruchu” do niezbędnego minimum. Ale zasada ta nie zawsze była

³⁴ Relacja A. Czumy; S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 93–97; AIPN, 0581/9, t. 19, Sprawy organizacyjne ruchu, (referat Andrzeja Czumy wygłoszony na V zjeździe, wiosna 1969 r.), k. 5.

³⁵ Relacje S. Niesiołowskiego i B. Czumy; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 15, 17–18, 34–35; AIPN, 1820/17, t. 17, Cele i metody działania ruchu, k. 59.

³⁶ Relacja A. Czumy; *Opozycja przedsierpniowa...* [w:] Ks. H. Czuma TJ i in., *op. cit.*, s. 85.

³⁷ Relacja A. Czumy.

³⁸ Relacje A. Czumy, M. Gołębiowskiego, Emila Morgiewicza (2000/2001 r., w posiadaniu autora); AIPN, 01820/17, t. 17, Odpis protokołu dyskusji na V zjeździe wiosną 1969 r. w Warszawie, k. 28 – Bolesław Stolarz mówił o użyciu w przyszłości broni, co wykorzystano później podczas śledztwa.

³⁹ AIPN, 01820/17, t. 17, Sprawy organizacyjne ruchu (wystąpienie Andrzeja Czumy na V zjeździe), k. 9–13; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 16; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 95; relacje B. Czumy i B. Stolarza (1995 r., w posiadaniu autora).

⁴⁰ Relacje A. Czumy i E. Morgiewicza.

przestrzegana. Np. w najliczniejszym środowisku łódzkim znalazła się większość osób. W kontaktach starano się nie ujawniać nazwisk ani miejsc pracy i zamieszkania (chyba że zachodziła taka konieczność). Używano pseudonimów – często były to drugie imiona⁴¹.

Z czasem musiała jednak powstać jakaś namiastka struktury organizacyjnej. Od samego początku funkcjonował nieformalny zespół prowadzący. Tworzyli go bracia Czumowie, Niesiołowski i Gołębiowski. Później dołączyli Emil Morgiewicz i Bolesław Stolarz. Od jesieni 1969 r. do czerwca 1970 r. spotykali się każdego tygodnia, chociaż nigdy w pełnym składzie (nie uczestniczył w tych spotkaniach Benedykt Czuma) w domu Bolesława Stolarza. Omawiano wówczas najważniejsze problemy, podejmowano także decyzje w niektórych sprawach (np. o podjęciu przygotowań do akcji „Poronin”). Zespół ten nie miał jednak sformalizowanego charakteru, nie został wyłoniony w drodze wyboru czy nominacji. Po prostu skupiał najbardziej aktywnych uczestników, którzy wzięli na siebie obowiązek kierowania organizacją⁴².

Organizacja nie posiadała żadnej nazwy. Używano określeń „nasz ruch”, „ruch” lub „my”. Nigdy nie stosowano określeń typu „związek” lub „organizacja”. Nazwa „Ruch” została wymyślona przez SB na użytek śledztwa już po aresztowaniach⁴³.

Historię „Ruchu” należy podzielić na dwa zasadnicze etapy. W pierwszym – do końca 1967 r. – krystalizowała się stopniowo koncepcja działania. Od I zjazdu (odbył się na przełomie lat 1967 i 1968 bądź nieco później, wiosną 1968 r. – ustalenie dokładnej daty nie jest możliwe) działalność zaczęła przybierać coraz bardziej konkretną formę.

Pierwsze grupy powstały w Warszawie, Łodzi i Lublinie. Z upływem czasu grupy łódzka i warszawska stały się najsilniejsze i zaczęły odgrywać rolę wiodącą. Początkowo „Ruch” był bardzo nieliczny – skupiał zaledwie kilkanaście osób. Byli to głównie bliscy znajomi braci Czumów i Niesiołowskiego z duszpasterstwa akademickiego i ze studiów. Najwięcej uczestników wprowadził Niesiołowski – Wojciecha Mantaja, Wojciecha Majdę, Jacka Bartkowiaka, Stanisława Schodzińskiego i innych. Przystąpili wówczas do organizacji także Łukasz Czuma oraz Emil Morgiewicz, kolega Andrzeja Czumy ze studiów⁴⁴.

Od samego początku dominowali ludzie młodzi, studenci lub absolwenci wyższych uczelni. Liczono również bardzo na udział kombatantów podziemia niepodległościowego. Nadzieje te okazały się jednak płonne. W początkowym okresie do „Ruchu” obok Gołębiowskiego przystąpił jedynie Bolesław Stolarz. Do samego końca udział kombatantów miał – jak określił to później Andrzej Czuma – charakter symboliczny⁴⁵.

W tym okresie powstały też pierwsze projekty programu. Zachowały się co najmniej dwa: projekt autorstwa Morgiewicza z wiosny 1966 r. (opracował go na własny użytek, ale później wykorzystał podczas prac nad deklaracją „Mijają lata...”) oraz dwuczęściowe

⁴¹ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 17; AIPN, 01820/17, t. 17, Cele i metody działania ruchu, k. 59–60; relacje B. Czumy, B. Stolarza, E. Morgiewicza, Jacka Bartkowiaka (1996 r., w zbiorach Ośrodka „Karta”), Marzeny Kęcik (1996 r., w zbiorach Ośrodka „Karta”), Wiesława Kęcika (1996 r., w zbiorach Ośrodka „Karta”), Marka Niesiołowskiego (1996 r. w zbiorach Ośrodka „Karta”), Elżbiety Królikowskiej-Avis (2006 r., w posiadaniu autora).

⁴² Relacje A. Czumy, B. Czumy, E. Morgiewicza, B. Stolarza; AIPN, 01820/17, t. 14, Odpisy protokołów przesłuchania Andrzeja Czumy z dnia 18, 19, 22, 23 II 1971 r., k. 210–211, 214–219, 225–227.

⁴³ Relacje A. i B. Czumów; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 16; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 95.

⁴⁴ Relacje A. Czumy, B. Czumy, S. Niesiołowskiego, E. Morgiewicza, Łukasza Czumy (1998 r., w posiadaniu autora); S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 17, 33; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 99; E. Morgiewicz, *Czym był „Ruch”?*, „Libertas”, [Paryż] 1986, nr 7, s. 35; *Opozycja przedsierpniowa...* [w:] Ks. H. Czuma TJ i inni, *op. cit.*, s. 85.

⁴⁵ Relacje A. Czumy, B. Czumy, S. Niesiołowskiego; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 15–16.

opracowanie Andrzeja Czumy, zaczynające się od słów: „Żyjemy w otoczeniu i rzeczywistości...” z 1967 r. W obydwu projektach podstawowymi postulatami były odsunięcie komunistów od władzy, likwidacja totalitarnej dyktatury i odzyskanie niepodległości. Zbliżona była także wizja przyszłego ustroju Polski (choć u Morgiewicza przedstawiona dużo bardziej szczegółowo): odbudowa pluralizmu politycznego, przywrócenie swobód demokratycznych, uwolnienie gospodarki od biurokracji i ideologicznych dogmatów, pociągnięcie do odpowiedzialności sądowej funkcjonariuszy komunistycznego aparatu władzy. Morgiewicz postulował także m.in. likwidację PZPR i organizacji satelickich oraz odbudowę Polskiej Partii Socjalistycznej, Polskiego Stronnictwa Ludowego i innych partii demokratycznych. Z kolei Czuma podjął w swoim projekcie próbę analizy systemu, wskazując na totalitarny i agenturalny charakter rządów komunistycznych⁴⁶.

Momentem przełomowym w działalności „Ruchu” był pierwszy zjazd – nazywano tak spotkania najbardziej aktywnych uczestników, w czasie których omawiano najważniejsze sprawy dotyczące działalności organizacji, podejmowano też najważniejsze decyzje. Trzy lub cztery spotkania zdominowała dyskusja nad programem. Rozmawiano też na temat metod działania, form konspiracji, sposobów zdobycia sprzętu poligraficznego i pieniędzy, kontaktów zagranicznych etc. Podczas ostatniego zjazdu zapadła decyzja o wydawaniu pisma. W sumie zorganizowano pięć zjazdów – 4 w Warszawie i 1 w Łodzi. Ostatni odbył się w maju lub w czerwcu 1969 r. w Warszawie w mieszkaniu Emila Morgiewicza⁴⁷.

„Ruch” nie mógł udzielić żadnego sposobu wsparcia protestom studenckim w marcu 1968 r. Był do tego całkowicie nieprzygotowany (słabość liczebna, brak zaplecza). Bardzo istotną przyczyną bierności organizacji była obawa przed dekonspiracją, a także całkowite zaskoczenie samymi protestami. Odebrano je bardzo pozytywnie, niektórzy z uczestników brali w nich zresztą udział (Stefan Niesiołowski i Jacek Bartkowiak byli wówczas asystentami na UŁ), ale z drugiej strony postulaty studentów, sprowadzające się jedynie do demokratyzacji systemu, uważali za zdecydowanie niewystarczające⁴⁸.

Z entuzjazmem przyjęto także przemiany w Czechosłowacji w okresie Praskiej Wiosny, pomimo że ich autorami byli sami komuniści. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego stanowiła zdaniem Andrzeja Czumy kolejny dowód na całkowitą niereformowalność ustroju. Naturalnie „Ruch” nie mógł w żaden sposób wyrazić swojego sprzeciwu wobec inwazji. Takim symbolicznym protestem było zrzucenie z Rysów tablicy z wizerunkiem Lenina przez Stefana Niesiołowskiego i Wojciecha Majdę 21 sierpnia 1968 r.⁴⁹

Podczas IV zjazdu 19 stycznia 1969 r. w Łodzi zatwierdzono deklarację programową, nazywaną później od rozpoczynających ją słów „Mijają lata...” (później naniesiono tylko pewne zmiany redakcyjne)⁵⁰. Autorami byli Andrzej Czuma, Morgiewicz i Stefan

⁴⁶ Relacje E. Morgiewicza, A. Czumy; AIPN, 01820/17, t. 17, Odpis projektu programu E. Morgiewicza, k. 73–78; Odpis projektu programu A. Czumy, zaczynający się od słów „Żyjemy w otoczeniu i rzeczywistości...”), k. 35–57.

⁴⁷ Relacje A. Czumy, B. Czumy, S. Niesiołowskiego, E. Morgiewicza, B. Stolarza, J. Bartkowiaka; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 35–41, 56–61; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 100, 110–111.

⁴⁸ Relacje A. Czumy, B. Czumy, J. Bartkowiaka, M. Niesiołowskiego; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 46–52; *Ruch wobec stabilizacji*, s. 82 (fragment wypowiedzi E. Morgiewicza).

⁴⁹ Relacje A. Czumy, B. Czumy; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 192, 209 (akty oskarżenia w procesie grupy przywódczej oraz w drugim procesie łódzkim).

Niesiołowski, w pracach i dyskusjach (poza zjazdami) brali udział także Łukasz i Benedykt Czumowie. W pierwszej części deklaracji przeprowadzono bardzo radykalną krytykę systemu nazwanego totalizmem albo socjalizmem komunistycznym. PRL określono jako atrapę niepodległego państwa. Sejm, rząd i pozostałe instytucje demokratyczne odgrywały jedynie rolę fasadową, mając stworzyć pozory demokracji. Faktyczna władza skupiała się w rękach partyjnej nomenklatury nazwanej „grupą strażników”. Ich rządy miały agenturalny charakter. Głównymi fundamentami były: potęga militarna i gospodarcza Związku Sowieckiego, terror, łamanie podstawowych praw człowieka, monopol gospodarczy (z wyłączeniem rolnictwa), ideologia marksizmu-leninizmu pełniąca rolę państwowej pseudoreligii, rozbudowany aparat propagandowy. Skutkiem rządów komunistów była postępująca degradacja we wszystkich dziedzinach życia. Gospodarkę trawił nieustający kryzys, czego efektem było postępujące ubożenie społeczeństwa. Upadek dotknął naukę i kulturę, krępowane przez oficjalną ideologię. Autorzy deklaracji zanegowali jakąkolwiek możliwość zreformowania systemu. Dopiero odzyskanie niepodległości i odebranie władzy komunistom stwarzało realne podstawy do gruntownej przebudowy państwa. W części postulatywnej przedstawiono jedynie zarys ustroju niepodległej Polski. Niektóre postulaty sprawiają wrażenie mglistych, niemniej proponowane zmiany musiały być uważane w tym czasie za bardzo radykalne. System monopartyjny miał zostać zastąpiony demokracją parlamentarną, państwo miało gwarantować wolne wybory. Dużo miejsca poświęcono prawom człowieka: wolności słowa, zrzeszania się, zgromadzeń. Sądownictwo stałoby się niezawisłe i apolityczne. Państwo straciłoby dotychczasowy ideologiczny charakter, likwidacji uległaby cenzura i monopol środków masowego przekazu. Autorzy deklaracji postulowali też eliminację partii o programach totalitarnych, zarówno komunistycznych (głoszących ideę dyktatury klas), jak i faszystowskich. Zbrodnie peerelowskiego aparatu bezpieczeństwa nie uległyby przedawnieniu. Planowano zniesienie licznych przepisów administracyjnych krępujących działalność gospodarczą, natomiast nie zakładano konieczności radykalnej przebudowy systemu ekonomicznego. Zdaniem autorów deklaracji uwolnienie się Polski od zależności od ZSRR miało przynieść szybką poprawę sytuacji gospodarczej⁵¹.

Już podczas pierwszego zjazdu omawiano sprawę zapewnienia sobie przez organizację materialnego zaplecza – przede wszystkim sprzętu poligraficznego i pieniędzy⁵². Brak nawet najskromniejszej bazy poligraficznej uniemożliwiał wydawanie własnego pisma, a także zorganizowanie jakiegokolwiek akcji ulotkowej – uwidocznili to już marzec 1968 r. Zdobycie powielacza czy maszyny do pisania stanowiło w tym czasie niezwykle poważny problem. Niemożliwe było sprowadzenie powielacza z zagranicy ani jego legalne zakupienie w kraju. W wypadku maszyn do pisania przeszkodą była bardzo wysoka cena

⁵⁰ S. Niesiołowski pisał (*Ruch...*, s. 39), że deklarację „Mijają lata...” przyjęto już na III zjeździe, jesienią 1968 r. w Warszawie. Jednak ta wersja jest moim zdaniem błędna. IV zjazd „Ruchu”, czego dowodzi zachowany protokół (AIPN, 01820/17, t. 17, Odpis z protokołu ze zjazdu łódzkiego 19 I 1969 r., k. 166, 168–170) był w znacznej części zdominowany przez dyskusję nad programem. W śledztwie aresztowani uczestnicy „Ruchu” także zeznawali, że deklarację zatwierdzono na zjeździe łódzkim. Po zjeździe Morgiewicz i A. Czuma mogli jeszcze dokonać pewnej korekty programu. Wśród dokumentów przechwyconych przez SB jest jeden zatytułowany „Tekst programu na dzień 24 maja 1969 r. (po IV zjeździe łódzkim – i po poprawkach zjazdu, Antaby, Emila)”. AIPN, 01820/17, t. 17, Zawartość teczki „Archiwum”, k. 4.

⁵¹ *Mijają lata...*, „Kultura”, [Paryż] 1972, nr 12, s. 80–95.

⁵² AIPN, 01820/17, Cele i metody działania ruchu, t. 17, k. 59–60.

dochodząca do kilku tysięcy złotych. Obawiano się również, że wszystkie maszyny są rejestrowane przez SB. Dlatego też jedynym wyjściem z sytuacji było zdobywanie sprzętu poligraficznego w drodze ekspropriacji, czyli kradzieży z instytucji państwowych⁵³.

Decydując się na tego rodzaju działania przyjęto dwie żelazne zasady. Po pierwsze, obowiązywał kategoryczny zakaz stosowania jakiegokolwiek przemocy. Po drugie, wszystkie maszyny i powielacze wnoszono wyłącznie z instytucji państwowych, w żadnym wypadku przedmiotem akcji nie mogła być własność prywatna⁵⁴. Ale pomimo tego od samego początku część uczestników miała poważne opory przed udziałem w ekspropriacjach. Zdawano sobie sprawę, że jest to zło konieczne. Jednak przypadki odmowy nie należały do rzadkości. Trzeba tu zaznaczyć, że udział w akcji był dobrowolny, odmowa nie powodowała żadnych konsekwencji dyscyplinarnych⁵⁵.

Pierwsza akcja miała miejsce 27 lutego 1969 r., ostatnia 26 maja 1970 r. (na niespełna miesiąc przed rozbiciem organizacji). Zdobyto w ten sposób 2 powielacze i 6 maszyn do pisania⁵⁶. Jeden z powielaczy przewieziono do Bydgoszczy. Działała tam utworzona przez Stanisława Schodzińskiego grupa złożona z samych inżynierów. Zamierzali oni wyprodukować niewielką partię kopii tego powielacza. Na przeszkodzie stanął brak własnego warsztatu mechanicznego⁵⁷.

Podczas I zjazdu ustalono, że uczestnicy „Ruchu” będą płacić składki (w wysokości 20 lub 10 zł od osoby). Stanowiły one podstawowe źródło finansowania organizacji⁵⁸. Nie wystarczało to jednak na pokrycie wszystkich potrzeb. Niekończące się problemy finansowe spowodowały podjęcie wyjątkowo fatalnej decyzji o zdobyciu pieniędzy w drodze ekspropriacji. Po rozważeniu kilku pomysłów wczesną wiosną 1969 r. podjęto nieudaną próbę odebrania utargu ekspedientce ze sklepu na ul. Źródłowej 7 w Łodzi. Okazało się, że dla osiągnięcia powodzenia konieczne było użycie przemocy. Była to już zbyt wysoka bariera, której nie wolno było przekroczyć pod żadnym pozorem. Dlatego podczas ostatniego zjazdu zrezygnowano ze zdobywania pieniędzy poprzez ekspropriacje. Benedykt Czuma przedstawił wówczas kilka możliwych sposobów uzyskania funduszy, m.in. prowadzenie działalności gospodarczej. Z takimi propozycjami występowali także Bolesław Stolarz i Wojciech Mantaj. Ich zrealizowanie było jednak niemożliwe – nie posiadano pieniędzy niezbędnych do uruchomienia własnego przedsiębiorstwa⁵⁹.

Podczas V zjazdu zapadła także decyzja o wydawaniu pisma⁶⁰. Redagowaniem zajął się Emil Morgiewicz, któremu pomagali Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski (oni też byli

⁵³ Relacje A. Czumy, B. Czumy, M. Niesiołowskiego, J. Bartkowiaka, Stefana Türschmida (1996, w zbiorach Ośrodka „Karta”); S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 26–27, 54.

⁵⁴ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 55, *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 105; relacja J. Bartkowiaka.

⁵⁵ Relacje B. Czumy, J. Bartkowiaka, M. Niesiołowskiego, S. Niesiołowskiego, S. Türschmida, E. Królikowskiej-Avis; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 55; *Byłam w środku (rozmowa z Joanną Szczęsną)*, „Arka”, 1988, nr 24, s. 80; „*Ruch*” *wobec...*, s. 85–87.

⁵⁶ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 290–291 (wyrok w procesie grupy przywódczej, opublikowany w książce).

⁵⁷ List Stanisława Schodzińskiego do autora (1997 r.); S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 33.

⁵⁸ AIPN, 01820/17, t. 17, Odpis protokołu z I zjazdu, k. 62; S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 109. Pewną sumę pieniędzy udało się uzyskać z wstawiania do komisju kożuchów, pochodzących z półlegalnej produkcji („*Ruch*” *wobec stabilizacji*, s. 86; relacja S. Türschmida).

⁵⁹ Relacja B. Czumy; AIPN 01820/17, t. 17, Sprawy finansowo-materiałowe (odpis referatu Benedykta Czumy na V zjeździe), k. 21–23; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 59.

⁶⁰ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 58–59; AIPN, 01820/17, t. 17, Odpis protokołu z V zjazdu, k. 26.

autorami większości tekstów)⁶¹. Punkt powielania zorganizowano na plebanii w podwarszawskim Piastowie – pomieszczenie udostępnił ks. Sebastian Koszut. W założeniu „Biuletyn” (bo tak zatytułowano ostatecznie pismo) miał być miesięcznikiem. Pierwszy numer wyszedł w listopadzie 1969 r., ostatni w maju 1970 r. Łącznie ukazało się 6 numerów oznaczonych cyframi od 8 do 13 (dla zmylenia SB). Do końca nie wiadomo jak duży był nakład. Zdaniem Niesiołowskiego ostatni numer wydrukowano w ilości 450–500 egzemplarzy, Andrzej Czuma mówił nawet o 600 egzemplarzach⁶². Jednak z materiałów MSW wynika, że nakład mógł być znacznie niższy – od 93 do 113 egzemplarzy⁶³.

Pismo zostało zdominowane przez publicystykę polityczną dotyczącą problemów PRL i obozu sowieckiego. Kontynuowano krytykę systemu, zapoczątkowaną w deklaracji „Mijają lata...” (artykuły „Totalizm” i „System jednopartyjny w Polsce”). Niesiołowski napisał cykl o wojnie z Rosją Sowiecką w 1920 r., a Morgiewicz o ówczesnych komunistycznych dygnitarzach (Marianie Spychalskim, Zenonie Kliszcze i Józefie Cyrankiewiczu), zatytułowany „Sylwetki”. Opublikowano także teksty polemizujące z filozofią marksistowską.

W Łodzi od jesieni 1969 r. wydawano „Informator”. Był to wyciąg ze specjalnych biuletynów PAP zawierających nieocenzurowane wiadomości, niepublikowane przez oficjalną prasę. Pismo redagowali Stefan Türschmid, Barbara Wińczyk i Niesiołowski. „Informator” miał bardzo mały nakład – od kilkunastu do dwudziestu egzemplarzy (przepisywanych na maszynie). Według Türschmida wyszło kilkanaście numerów⁶⁴.

Na początku maja 1969 r. Łukasz i Andrzej Czumowie oraz Stefan Niesiołowski rozmawiali w Cieszynie z członkiem bliżej nieustalonej organizacji chrześcijańsko-ludowej z CSRS (być może reprezentował grupę byłych członków Czechosłowackiej Partii Ludowej usuniętych w wyniku czystek). Podczas spotkania przekazano (według Niesiołowskiego) deklarację „Mijają lata...”. Czech zaproponował oddanie pewnej ilości sprzętu poligraficznego, papieru, a także tekstu manifestu „2000 słów”. Do dalszej współpracy jednak nie doszło, prawdopodobnie skończyło się na jednym lub dwóch spotkaniach⁶⁵. Podejmowano także inne próby nawiązania kontaktu z czechosłowacką opozycją, wykorzystując do tego prywatne znajomości, ale nie przyniosło to żadnego rezultatu⁶⁶.

Planowano też nawiązanie kontaktów z polską emigracją. W 1966 r. Łukasz Czuma wyjechał na kilkumiesięczne stypendium naukowe do Anglii, Francji i Włoch. Spotkał się wówczas w Londynie m.in. z gen. Władysławem Andersem⁶⁷, ale ich rozmowa miała

⁶¹ S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 107–108; E. Morgiewicz, *op. cit.*, s. 40. Morgiewicz wymienił jako członka redakcji także Elżbietę Łukasiewicz-Nagrodzką, ale była to pomyłka (relacja E. Królikowskiej-Avis).

⁶² S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 62; *Opozycja przedsierpniowa...* [w:] Ks. H. Czuma i inni, *op. cit.*, s. 86 (Czuma podał tu omyłkowo, że wyszło 9 numerów „Biuletynu”).

⁶³ AIPN, 01820/17, t. 73, Notatka służbowa z dn. 8 VII 1970 r. dotycząca „Biuletynu”, k. 97–98.

⁶⁴ Relacja S. Türschmida; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 68.

⁶⁵ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 58; relacje A. Czumy, Ł. Czumy.

⁶⁶ Relacja S. Türschmida.

⁶⁷ **Anders Władysław** (1892–1970), gen. broni WP, polityk. W latach 1913–1917 służył w kawalerii armii rosyjskiej; od 1917 r. w I Korpusie Polskim w Rosji; od 1918 r. w Wojsku Polskim; walczył w powstaniu wielkopolskim i wojnie z bolszewikami; w 1923 r. ukończył Szkołę Wojenną w Paryżu; podczas przewrotu majowego był szefem sztabu wojsk rządowych; w latach 1928–1937 dowodził Wołyńską Brygadą Kawalerii; od 1937 r. Nowogródzką Brygadą Kawalerii (we wrześniu 1939 r. wchodziła w skład Armii „Modlin”); 12 IX 1939 r. objął dowództwo Grupy Operacyjnej Kawalerii; 29 IX 1929 r. dostał się do niewoli sowieckiej; więziony przez NKWD w Lwowie i w Moskwie; odmówił wstąpienia do Armii Czerwonej; zwolniony po podpisaniu układu Sikorski–Majski; od 4 VIII 1941 r. dowodził Armią Polską w ZSRR; po ewakuacji

jedynie prywatny charakter⁶⁸. Podobnie nie nawiązał też żadnych kontaktów Morgiewicz z czasie wyjazdu do NRF w 1968 r.⁶⁹ Do nawiązania stałych kontaktów z emigracją doszło dopiero w kwietniu 1970 r.⁷⁰ Benedykt Czuma rozmawiał w Rzymie z Karolem Popielem⁷¹ i Stanisławem Gebhardtem⁷². Uzyskał wówczas obietnicę wszechstronnego wsparcia – przekazania pieniędzy, wydawnictw emigracyjnych (Niesiołowski pisał też o sprzęcie poligraficznym)⁷³.

Lata 1969–1970 były dla „Ruchu” okresem bardzo pomyślnym. Z kilkunastoosobowej grupki konspiratorów rozwinął się w silną jak na ówczesne warunki organizację posiadającą program, wydającą własne pismo. Nie jest możliwe do ustalenia, ile osób było związanych z „Ruchem” – ze względów bezpieczeństwa nie prowadzono żadnej ewidencji. Zdaniem Andrzeja Czumy organizacja mogła liczyć 70–80 uczestników (czyli osób uczestniczących w działaniach, np. w ekspropriacjach, czy też kolportujących

do Iranu od 12 IX 1942 r. Armią Polską na Wschodzie; od 21 VII 1943 r. II Korpusem Polskim, z którym walczył m.in. pod Monte Cassino; od lutego do maja 1945 r. pełnił obowiązki Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych; po zakończeniu wojny pozostał na emigracji; 27 IX 1946 r. został pozbawiony obywatelstwa polskiego przez Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (przywrócono mu je pośmiertnie w 1989 r.); w latach 1946–1954 pełnił tytułarną funkcję Wodza Naczelnego i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych; od sierpnia 1954 r. był członkiem Rady Trzech.

⁶⁸ Relacja Ł. Czumy.

⁶⁹ Relacja E. Morgiewicza.

⁷⁰ AIPN, 01820/17, t. 18, Protokół przesłuchania B. Czumy z dn. 11 VII 1970 r., k. 179.

⁷¹ **Popiel Karol** (1887–1977), działacz chrześcijańskiej demokracji, publicysta. W czasie nauki w gimnazjum związał się z ruchem narodowym (Związek Młodzieży Polskiej „Zet”). Po rozłamie w Lidze Narodowej (1908 r.) współtworzył tajny Związek Niepodległości i Polskie Drużyny Strzeleckie. Po wybuchu I wojny światowej został członkiem Centralnego Komitetu Narodowego. Od marca 1916 r. służył przez pół roku w I Brygadzie Legionów. Od 1920 r. działał w Narodowym Związku Robotniczym (później Narodowej Partii Robotniczej). Poseł na Sejm RP w latach 1922–1927. W latach 1929–1937 prezes NPR. Po przewrocie majowym był zaliczany do zdecydowanych przeciwników Piłsudskiego, brał czynny udział w tworzeniu Centrolewu. W 1936 r. przystąpił do Frontu Morges, stając się jednym z głównych współpracowników gen. Sikorskiego. Był jednym z inicjatorów utworzenia (1937 r.) Stronnictwa Pracy, wiceprezes, a od sierpnia 1939 r. prezes SP. Od października 1939 r. podsekretarz stanu w Rządzie RP na Uchodźctwie, w latach 1941–1944 minister w gabinetach Sikorskiego i Mikołajczyka. Po powrocie do Polski (lipiec 1945 r.) podjął nieudaną próbę odbudowy SP w kraju. Objął stanowisko prezesa Komitetu Wykonawczego ZG SP. W grudniu 1945 r. został dokooptowany do KRN. Wobec szykan ze strony UB i przejmowania SP przez kryptokomunistów w lipcu 1946 r. zawiesił członkostwo w SP, a we wrześniu 1946 r. złożył legitymację poselską. 27 X 1947 r. opuścił kraj. Na emigracji aktywnie uczestniczył w życiu politycznym. Wznowił działalność SP na emigracji, z którym wszedł do Polskiego Narodowego Komitetu Demokratycznego. Członek Międzynarodowej (później Światowej) Unii Chrześcijańskich Demokratów, współzałożyciel Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej Europy Środkowej.

⁷² **Gebhardt Stanisław Mieczysław** (ur. 1928), polityk, ekonomista, działacz społeczny. Podczas II wojny światowej członek Szarych Szeregów i AK, po aresztowaniu przez Gestapo w lipcu 1944 r. więziony w obozach Gross Rosen i Mauthausen. Po wyzwoleniu powrócił do kraju. W 1946 r. uciekł z Polski. W latach 1952–1957 studiował na Polish University College w Londynie i na Sorbonie. Od 1946 r. w Stronnictwie Pracy, członek Prezydium SP. Wieloletni działacz międzynarodowych organizacji chadeckich, m.in. pełnił funkcję sekretarza generalnego Międzynarodowej Unii Młodych Chrześcijańskich Demokratów (1962–1968), sekretarza Światowej Unii Partii Chrześcijańsko-Demokratycznych (1970–1973), wiceprezesa Chrześcijańsko-Demokratycznej Unii Europy Środkowej (1990–1995), wiceprezesa Światowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (1991–1995). Członek założyciel i prezes Fundacji Odbudowy Demokracji im. I.J. Paderewskiego. W 1990 r. powrócił do Polski, podjął próbę reaktywowania SP. W latach 1990–1994 wiceprezes ChDSP, w latach 1996–1998 wiceprezes Ruchu Odbudowy Polski. W 1998 r. wycofał się z działalności politycznej.

⁷³ Relacja B. Czumy; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 75–76.

„Biuletynu”⁷⁴. Do tego należy dodać trudny do ustalenia krąg sympatyków, których kontakt z organizacją ograniczał się np. do czytania „Biuletynu”.

Najliczniejsze było środowisko łódzkie, mogące skupić co najmniej czterdziestu uczestników. Jednak w tym okresie groził tam rozłam i odejście kilkunastu osób. Chodziło tu o uczestników z lewicującej grupy Stefana Türschmida i Witolda Sułkowskiego. Drugim co do liczebności było środowisko warszawskie. Pozostałe – Lublin, Bydgoszcz, Skierniewice, Wrocław – były znacznie słabsze, przypuszczalnie liczyły po kilka osób. Ale nie można wykluczyć, że we Wrocławiu istniała grupa nieustępująca liczebnością grupom w Łodzi i Warszawie⁷⁵.

Dominowali zdecydowanie ludzie młodzi, poniżej trzydziestego roku życia. Organizacja miała charakter inteligencki – większość uczestników posiadała wyższe wykształcenie bądź jeszcze studiowała⁷⁶.

W końcu kwietnia 1970 r. podczas spotkania nieformalnego zespołu prowadzącego Stefan Niesiołowski przedstawił propozycję podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Niesiołowski poparli Gołębiewski i Stolarz, przeciwni byli Andrzej Czuma i Morgiewicz. O przegłosowaniu propozycji zdecydowała nieobecność na spotkaniu Benedykta Czumy (miał wówczas przyjechać do Warszawy, lecz z nieznanego powodu musiał zostać w Łodzi), przeciwnego tego rodzaju akcjom⁷⁷.

Podpalenie muzeum miało być protestem przeciwko niezwykle hucznym obchodom 100. lecia urodzin Lenina. Byłoby też – zdaniem popierających pomysł przeprowadzenia akcji – sygnałem dla społeczeństwa, że w kraju są ludzie zdolni do przeciwstawienia się komunizmowi⁷⁸. Równie istotną przyczyną były nasilające się w samej organizacji tendencje do podejmowania bardziej aktywnych działań. Wiosną 1968 r. Wojciech Mantaj wraz z Janem Smoterem i Zofią Chlebowską umieścili napis „PZPR to wróg” na murze szpitala w Skierniewicach⁷⁹. W pierwszą rocznicę protestów marcowych Türschmid i Sułkowski zaproponowali rozkolportowanie ulotek, z czego zrezygnowali dzięki perswazjom Niesiołowskiego⁸⁰. Przed przygotowaniem do akcji „Poronin” zorganizowano akcję „Skunks” – Niesiołowski i Mantaj włąli płyn o bardzo nieprzyjemnym zapachu do sklepu PKO w Łodzi. Akcja zakończyła się niepowodzeniem – następnego dnia sklep normalnie pracował. Ale pomimo tego planowano wlanie tego samego płynu do łódzkiego lokalu Paksu oraz mieszkań literatów, znanych w tym czasie ze szczególnej dyspozycyjności wobec władz – Jana Koprowskiego⁸¹ i Zbigniewa Nienackiego⁸².

⁷⁴ *Opozycja przedsierpniowa...* [w:] Ks. H. Czuma i inni, *op. cit.*, s. 86; relacja A. Czumy.

⁷⁵ Według przechwyconych przez SB materiałów przekazano do Wrocławia 20 egzemplarzy 12 numeru „Biuletynu”, czyli tyle samo co do Warszawy i Łodzi (AIPN, 01820/17, t. 73, Notatka służbowa z dn. 8 VII 1970 r., k. 97).

⁷⁶ Np. notatka Prokuratury Generalnej nr DP 021/70 z dn. 3 X 1970 r. (AAN, 15/23) podaje, że wśród 68 osób objętych w tym czasie śledztwem 38 posiadało wyższe wykształcenie, 14 niepełne wyższe, 12 średnie, a tylko 4 niepełne średnie.

⁷⁷ Relacje A. Czumy, B. Czumy, S. Niesiołowskiego, E. Morgiewicza, B. Stolarza, M. Gołębiewskiego.

⁷⁸ S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 111–112; „*Ruch” wobec stabilizacji*, s. 91–92; relacja M. Niesiołowskiego.

⁷⁹ AIPN, 01820/17, t. 44, Odpis protokołu przesłuchania Wojciecha Mantaja z dn. 29 VI 1970 r., k. 61.

⁸⁰ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 52, 78; relacja S. Türschmida.

⁸¹ **Koprowski Jan** (1918–2004), prozaik, poeta, krytyk literacki, tłumacz literatury niemieckiej. Debiutował w 1934 r. Podczas II wojny światowej został wywieziony na roboty przymusowe do III Rzeszy. W latach

Przygotowania do podpalenia muzeum rozpoczęto w maju. Wprowadzony do organizacji chemik Jan Kapuściński przygotował płyn zapalający i zapalniki chemiczne o opóźnionym działaniu. Wiesław Kurowski, a później Wiesław Kęcik pojechali do Poronina i przeprowadzili oględziny budynku muzeum. Plan akcji został ostatecznie dopracowany na dwóch zebraniach w Warszawie na ul. Kościelnej w dniach 15 i 19 czerwca. Zrezygnowano wtedy definitywnie z wysadzenia pomnika. Pojawił się natomiast inny, bardzo poważny problem – Kęcik wykrył w piwnicy budynku pijacką melinę. Stawiało to całą akcję pod dużym znakiem zapytania. Zamierzano ją przeprowadzić, co koniecznie należy podkreślić, bez ryzyka wyrządzenia jakiegokolwiek krzywdy przypadkowym osobom⁸³.

Ostatecznie akcja została wyznaczona na niedzielę 21 czerwca, na godzinę 15.15 (tego samego dnia miała się odbyć na terenie muzeum manifestacja harcerska z okazji zakończenia rajdu „Szlakiem Lenina”). Marek Niesiołowski, Janusz Krzyżewski i Marzena Górszczyk mieli założyć materiały zapalające i uruchomić zapalniki tuż przed zamknięciem muzeum. Ponieważ zapalniki miały zadziałać po mniej więcej godzinie od ich uruchomienia, pożar wybuchłby już po opuszczeniu budynku przez ostatnich zwiedzających. Niemniej w wypadku niebezpieczeństwa odniesienia obrażeń przez inne osoby zrezygnowanoby z przeprowadzenia akcji. Następnie Benedykt Czuma i Edward Staniewski mieli odwieźć samochodami Górszczyk, Niesiołowskiego i Krzyżewskiego w kierunku Krakowa. W tym samym czasie Andrzej Woźnicki i Elżbieta Łukasiewicz-Nagrodzka mieli wyjechać do Szczyrku w celu wyrobienia dla pozostałych uczestników akcji alibi⁸⁴.

W przeddzień zaplanowanej akcji – 20 czerwca – nastąpiły pierwsze aresztowania. Ta zbieżność mogła prowadzić do wyciągnięcia pozornie uzasadnionych, ale w rzeczywistości mylnych wniosków. Po pierwsze, że akcja „Poronin” była prowokacją SB⁸⁵. Po drugie, „Ruch” miał zostać bardzo dokładnie spenetrowany, do organizacji wprowadzono licznych tajnych współpracowników.

Prawdą natomiast jest, że w momencie przygotowań do podpalenia muzeum organizacja była już intensywnie rozpracowywana. Aresztowania były kwestią czasu a akcja „Poronin” jedynie je przyspieszyła. Spowodowała to fatalna koncepcja i zaangażowanie w przygotowania przynajmniej kilkunastu osób⁸⁶. Wśród nich znalazł się jedyny wprowadzony

1953–1964 kierownik literacki Teatru Nowego w Łodzi. Redaktor łódzkich pism literackich – „Łodzi Literackiej”, „Kroniki”, „Odgłosów”. Od 1972 r. zastępca redaktora naczelnego tygodnika „Literatura”.

⁸² Nienacki Zbigniew wł. Zbigniew Nowicki (1929–1994), prozaik, dramatopisarz, dziennikarz. Zasłynął jako autor cyklu powieści przygodowych dla młodzieży *Pan Samochodzik*. W 1957 r. opublikował na łamach „Głosu Robotniczego” (pod pseudonimem „Ewa Połaniecka”) cykl reportaży zatytułowany *Warszyc*, oczerniających Konspiracyjne Wojsko Polskie. Podobny charakter miała wydana w 1961 r. powieść *Worek Judaszów*. Od 1962 r. Nienacki był członkiem PZPR, wstąpił również do ORMO. W 1982 r. został członkiem Tymczasowej Rady Krajowej PRON, w latach 1983–1987 był prezesem olsztyńskiego oddziału ZLP. S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 77–89.

⁸³ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 84–86; relacje W. Kęcika, M. Niesiołowskiego, J. Krzyżewskiego.

⁸⁴ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 86–87; *idem*, *Organizacja „Ruch”*, s. 112–113; relacje B. Czumy, J. Krzyżewskiego, A. Woźnickiego, M. Niesiołowskiego, E. Królikowskiej-Avis; AIPN Wr, 039/10823, t. 4, Odpis planu akcji „Poronin”, k. 34.

⁸⁵ S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 112; relacja Marzeny Kęcik (zob. też: „*Ruch” wobec...*, s. 92); E. Staniewski, *Wysadzenie...*, s. 138–139. O „pewnych elementach prowokacji komunistycznej” pisał np. ks. S. Kluz (zob. *W potrzasku dziejowym. WiN na szlaku AK*, Warszawa 1981, s. 419). Nie sprzecyzował jednak, czy chodziło mu właśnie o akcję „Poronin”.

⁸⁶ Marian Gołębiowski powiedział w relacji, że wszystkie czynności związane z podpaleniem muzeum (poza przygotowaniem materiałów zapalających) mogły wykonać 2–3 osoby.

do organizacji tajny współpracownik SB „Sławek” – Sławomir Daszuta. Nie był on co prawda zorientowany co do charakteru i celu akcji. Miał jednak przekazać 20 czerwca Wiesławowi Kurowskiemu samochód (wypożyczony z Zakładu Transportu MSW).

Sprawa kryptonim „Prospekt” – inwigilacja Mariana Gołębińskiego

Najdłużej ze wszystkich uczestników „Ruchu” był inwigilowany Marian Gołębiński. 21 stycznia 1957 r. Departament III MSW założył na niego sprawę ewidencyjno-obszerną o kryptonimie „Prospekt”⁸⁷ (przeklasyfikowaną później na sprawę operacyjnej obserwacji). Podejrzenia SB wzbudziła duża aktywność Gołębińskiego, odnowienie przez niego w krótkim czasie licznych kontaktów z okresu okupacji, udział w spotkaniach i uroczystościach kombatanckich, itp. Utrzymywał też kontakt korespondencyjny z byłymi cichociemnymi przebywającymi po wojnie na emigracji (m.in. z Adolfem Pilchem⁸⁸)⁸⁹. Składane przez tajnych współpracowników (ps.: „Lena”, „Maria”, „A”⁹⁰, „Żmudzki”, „Wierny”)⁹¹ donosy wskazywały, że Gołębiński zamierzał ponownie zaangażować się w działalność niepodległościową. Na przykład – w kwietniu 1957 r. TW „Maria” złożyła doniesienie, że Gołębiński w rozmowie z nią stwierdził, iż komuniści „wcześniej czy później muszą odejść i ponieść odpowiedzialność za zbrodnie wobec narodu”. Miał też dodać, że „obecnie pod płaszczykiem ZBoWiD-u można z powodzeniem zorganizować b. podziemie i przygotować do walki przeciwko komunizmowi”⁹².

16 czerwca 1965 r. TW „Kleszewski”⁹³ podał informację przekazaną mu przez płk. Jana Zientarskiego⁹⁴, że Gołębiński założył tajną organizację młodzieżową⁹⁵. Także

⁸⁷ AIPN, 01224/1061, Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-obszerną kryptonim „Prospekt”, Warszawa, dn. 21 I 1957 r., jacket 1.

⁸⁸ **Pilch Adolf** (1914–2000), mjr AK, cichociemny. W czerwcu 1940 r. jako żołnierz 3. DP brał udział w obronie Reduty Bretońskiej; po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii, gdzie przeszedł szkolenie dywersyjne; przerzucony do Polski w nocy 16/17 II 1943 r.; przydzielony do Okręgu AK Nowogródek; jako dowódca Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego AK walczył z oddziałami sowieckimi w Puszczy Nalibockiej; w lipcu 1944 r. przeprowadził podległe mu oddziały w rejon Warszawy (zostały podporządkowane Rejonu VII Obwodu Okręgu Warszawskiego AK); podczas powstania warszawskiego był zastępcą dowódcy pułku „Palmiry-Młociny” i p.o. dowódcy Grupy „Kampinos”; po jej rozbięciu dołączył do 25. pp AK; po jego rozwiązaniu (9 XI 1944 r.) dowodził własnym oddziałem konnym; w styczniu 1945 r. po rozpoczęciu ofensywy sowieckiej rozwiązał oddział; po wojnie mieszkał w Wielkiej Brytanii.

⁸⁹ AIPN, 01224/1061, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej krypt. „Prospekt” nr 4193 przeciwko Gołębińskiemu Marianowi ps. „Korab”, Warszawa dn. 10 II 1968 r., jacket 3; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy „Prospekt” nr 4193 oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy kryptonim „Omega” przeciwko: Marianowi Gołębińskiemu..., Warszawa, dn. 21 VIII 1970 r., k. 343–349.

⁹⁰ Według Krzysztofa Tochmana TW ps. „A” był Józef Śmiech (1915–1982), były podkomendny Mariana Gołębińskiego, skazany przez WSR w Lublinie za przynależność do WiN na 15 lat więzienia. W 1957 r. został zwerbowany do współpracy przez Wydział III KW MO w Bydgoszczy na podstawie materiałów kompromitujących (przestępstwo kryminalne). Zob.: K. Tochman, *TW „Ciąg” donosi...*, „Nasza Polska”, 2007, nr 8.

⁹¹ Brak danych umożliwiających identyfikację (z wyjątkiem TW „A”).

⁹² AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka..., dn. 21 VIII 1970 r., k. 356–359.

⁹³ **Weiss Przemysław TW „Kleszewski”** (ur. 1906), ppłk dypl. WP, inżynier samochodowy. Od 1934 r. służył w Wojsku Polskim, we wrześniu 1939 r. walczył w szeregach 10. DP. Następnie przedostał się do Francji, w kwietniu 1940 r. objął funkcję szefa sztabu 1. pac wchodzącego w skład 1. Dywizji Grenadierów. Został ranny podczas walk na Linii Maginota. Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii. W styczniu 1942 r. oddelegowany został do Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. Walczył w szeregach II Korpusu Polskiego

TW „Mociński”⁹⁶ podał, że jeszcze zimą 1965 r. Gołębiowski miał rozmawiać z Zientarskim na temat utworzenia organizacji niepodległościowej⁹⁷. Jednak prowadzone dalej rozpoznanie przez wymienionych wcześniej tajnych współpracowników, jak również

we Włoszech, ranny w bitwie pod Monte Cassino. Po powrocie do Polski od lutego 1946 r. służył w WP, brał udział w walkach z UPA. W 1948 r. został aresztowany i zdegradowany. Sąd Wojskowy w 1949 r. skazał P. Weissa na 4 lata więzienia za usiłowanie zabójstwa żony. Zrehabilitowany został w 1956 r., przywrócono mu również stopień oficerski. 28 kwietnia 1954 r. Wydział VIII WUBP w Warszawie pozyskał P. Weissa do współpracy (na podstawie materiałów kompromitujących) jako informatora ps. „Kleszewski”. Wylimitowany z sieci agentów w kwietniu 1956 r., 13 VIII 1956 r. został ponownie zarejestrowany jako TW. W 1957 r. kontakt z TW „Kleszewskim” przejął Wydział III K MO m.st. Warszawy. Po wstąpieniu do PZPR w maju 1957 r. nadal był wykorzystywany jako kontakt poufny (m.in. w 1959 r. podczas wycieczki do Paryża nawiązał kontakt z tamtejszym Klubem Polskich Kombatantów). Po skreśleniu z listy kandydatów PZPR (jako osoba „ideologicznie obca”) 25 XI 1960 r. został ponownie zarejestrowany jako TW. Był wykorzystywany przede wszystkim do inwigilowania b. żołnierzy AK i WiN (m.in. b. komendanta okręgu kieleckiego Jana Zientarskiego rozpracowywanego w ramach sprawy krypt. „As”) oraz środowisk polskiej emigracji. Wylimitowany został z sieci TW 31 maja 1978 r. ze względu na zaawansowany wiek i zły stan zdrowia (utrata słuchu). AIPN, 001121/333,teczka personalna TW „Kleszewskiego”, AIPN, 00744/1305, t. 1–14,teczka pracy.

⁹⁴ **Zientarski Jan** (1894–1982), płk WP, oficer ZWZ/AK. Od 1910 r. w organizacji Młodzież Postępowo-Niepodległościowa; w 1911 r. wstąpił do Polskich Drużyn Strzeleckich; w styczniu 1913 r. przeszedł do Związku Strzeleckiego, mianowany komendantem ZS w Sosnowcu; od września 1914 r. do 2 V 1918 r. w Legionach Polskich (II Brygada); od XI 1918 r. służył zawodowo w WP; w latach 1919–1920 brał udział w walkach z Ukraińcami a następnie z bolszewikami; od 1921 r. był m.in. zastępcą dowódcy 10. i 25. pp, dowódcą 13 pp, dowódcą piechoty dywizyjnej 10. DP; we wrześniu 1939 r. dowodził Oddziałem Wydzielonym 10. DP Armii „Łódź”, następnie przedostał się na Węgry; internowany do maja 1941 r.; po ucieczce z obozu zaangażował się w budowę organizacji Obóz Polski Walczącej; w październiku 1941 r. powrócił do Polski; w końcu 1941 r. został skierowany do ZWZ/AK; inspektor KG ZWZ/AK na Okręg Radomsko-Kielecki, następnie w marcu 1944 r. wyznaczony na komendanta Okręgu AK Radom-Kielce (funkcję objął 12 V 1944 r.); po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji; w maju 1945 r. złożył komendę Okręgu; w końcu marca 1946 r. wyznaczony na reprezentanta WiN w utworzonym Komitecie Porozumiewawczym Organizacji Polski Podziemnej; 24 VII 1946 r. aresztowany przez MBP i przewieziony do Warszawy; od 13 VIII 1946 więziony w więzieniu mokotowskim, wyrokiem WSR w Warszawie z 9 VI 1947 r. skazany na 3 i pół roku więzienia – w kolejnej rozprawie 20 II 1948 r. wyrok utrzymano w mocy; zwolniony z więzienia we Wronkach 26 I 1950 r.; po wyjściu na wolność pracował w „Słowie Powszechnym”, a następnie, aż do przejścia na emeryturę w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych „Inco”; w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych brał aktywny udział w życiu kombatanckim legionistów i żołnierzy AK, uczestnicząc w uroczystościach organizowanych przez b. żołnierzy AK i pielgrzymkach na Jasną Górę.

⁹⁵ AIPN, 01224/1061, Doniesienie TW „Kleszewski” z dn. 16 VI 1965 r., jacket 3. Zob. też: AIPN, 00744/1305, t. 6, Teczka pracy TW „Kleszewski”, k. 338–339; AIPN 0296/89, t. 2, Notatka... z dn. 21 VIII 1970 r., k. 359; AIPN, 01820/17, t. 5, Notatka służbowa do sprawy krypt. „Rewident”, Warszawa, dnia 13 II 1970 r., k. 106.

⁹⁶ **Augustowski Zygmunt** (1913–2008), rtm. WP, absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Stefana Bato-rego w Wilnie, wieloletni tajny współpracownik SB ps. „Bross”, „Mociński”. W czasie II wojny światowej w ZWZ-AK, szef dywersji miejskiej w Wilnie. Po zajęciu Wilna przez Armię Sowiecką był dowódcą Oddziału Specjalnego, wykonującego wyroki na kolaborantach i agentach sowieckich służb specjalnych. W 1945 r. ewakuował się do centralnej Polski. Aresztowany przez UB, w lipcu 1946 r. zbiegł z aresztu śledczego w Sopocie. Ponownie aresztowany w 1949 r., wyrokiem WSR skazany na 10 lat więzienia, następnie na karę śmierci zamienioną na dożywocie. Został wówczas pozyskany do współpracy. Po wyjściu na wolność był wykorzystywany m.in. do rozpracowywania kombatantów AK i WiN (płk. Franciszek Niepokólczycki, płk. Jan Zientarski), a także polskiej emigracji. (Zob. T. Balbus, „Zgodnie z instrukcją spotkałem się...” *Konfidenci SB wobec prezesa II Zarządu Głównego WiN płk. Franciszka Niepokólczyckiego (wybór raportów agentury z lat 1957–1974)*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989”, 2006 nr 1/3, s. 193–281. Notkę biograficzną TW „Mocińskiego” zamieszczono na s. 225 w przypisie nr 134).

⁹⁷ AIPN, 01224/1061, Wyciąg z meldunku źródła „Mociński z dn. 31 VII 65 r., Warszawa, dn. 14 IX 1965 r., jacket 3. Zob. też: AIPN, 0296/98, t. 2, Notatka... z dn. 21 VIII 1970 r., k. 359–360.

kontrola korespondencji Gołębiewskiego nie przyniosły informacji potwierdzających prowadzenie przez niego „zorganizowanej działalności antypaństwowej”⁹⁸. W związku z tym w marcu 1968 r. zebrane materiały przekazano do Biura „C”, kontynuując w dalszym ciągu inwigilację⁹⁹.

Sprawa kryptonim „X-10” – inwigilacja Andrzeja, Benedykta i Stanisława Czumów w latach 1960–1963

W lutym 1960 r. SB przechwyciła list wysłany do prof. Ignacego Czumy podpisany przez nadawcę ukrywającego się pod pseudonimem „Bichal”. Z treści wynikało, że nadawca jest synem prof. Czumy oraz że studiuje w Warszawie. Szczególną uwagę SB zwrócił fragment, w którym autor nie ukrywał swojego negatywnego stosunku do komunizmu. Z listu wynikało również, że autor utrzymywał kontakty z łódzkim duszpasterstwem akademickim¹⁰⁰. Ustalono, że w Warszawie w tym czasie studiowało trzech synów prof. Czumy: Andrzej (uniwersytet), Stanisław i Benedykt (politechnika) oraz córka Cecylia. Uzyskano informację o skazaniu prof. Czumy w 1950 r. na karę 10 lat więzienia za współpracę z WiN. Jako „podejrzany” uznano fakt ukończenia przez Stanisława Czumę studiów na Wydziale Filozofii KUL oraz katolickich liceów ogólnokształcących przez Cecylię i Benedykta. Miało to świadczyć, że Czumowie „wychowywani byli w duchu wrogim ustrojowi PRL zarówno przez szkołę, jak i w domu rodzinnym”. SB udało się również ustalić na podstawie prób charakteru pisma, że autorem listu jest najprawdopodobniej Andrzej Czuma (było to zgodne z prawdą)¹⁰¹.

1 marca 1960 r. ppor. Artur Kacprzykowski¹⁰², oficer operacyjny Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy, złożył wniosek o założenie sprawy ewidencyjno-obszerniczej o kryptonimie „X-10” na Andrzeja i Stanisława Czumów jako „osoby wrogo ustosunkowane do ustroju PRL oraz utrzymujące kontakt z duszpasterstwem akademickim”. Wniosek zatwierdzono 4 marca. Początkowo rozpracowaniem objęto także Krzysztofa Bielenina (kolega Andrzeja Czumy z pokoju w domu studenckim), wyrejestrowanego 19 listopada 1960 r. Przed 9 października 1961 r. (nie udało się ustalić dokładnej daty)

⁹⁸ AIPN, 01820/17, t. 5, k. 106.

⁹⁹ AIPN, 01222/2582, Plan wstępnych operacyjnych przedsięwzięć do sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Prospekt” nr 4193, Warszawa, dn. 20 III 1970 r., jacket 1.

¹⁰⁰ AIPN, 0208/1885, Akta sprawy ewidencyjno-obszerniczej kryptonim „X-10”, odpis listu Andrzeja Czumy do prof. Ignacego Czumy z dn. 1 II 1960 r., rozdział 2, k. 2–4.

¹⁰¹ *Ibidem*, Plan przedsięwzięć w sprawie ewidencyjno-obszerniczej kryptonim „X-10”, rozdział I, k. 4; Notatka służbowa z dn. 13 II 1960 r., rozdział II, k. 6; Notatka służbowa z dn. 16 II 1960 r., k. 7; Notatka służbowa dot. Czumy Benedykta Jana z dn. 18 II 1960 r., k. 8; Notatka służbowa dot. Czumy Stanisława Marii z dn. 18 II 1960 r., Notatka służbowa dot. Czumy Cecylii Filomeny z dn. 18 II 1960 r., k. 10.

¹⁰² **Kacprzykowski Artur** (ur. 1934), ppor./por./plk. Absolwent Studium Administracyjnego UW; od 1 IX 1954 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Krajowego Ośrodka Szkolenia MBP w Gdańsku; od 1 VII 1955 r. referent Sekcji IV Wydziału III MUdsBP m.st. Warszawy; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Sekcji IV Wydziału III MUdsBP m.st. Warszawy; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 VIII 1965 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 II 1968 r. kierownik grupy w Wydziale III KS MO w Warszawie; od 16 IX 1970 r. zastępca komendanta dzielnicowego KD MO Warszawa Mokotów; od 1 X 1971 r. pełniący obowiązki komendanta dzielnicowego KD MO Warszawa Mokotów; od 1 V 1972 r. komendant dzielnicowy KD MO Warszawa Mokotów; od 1 III 1978 r. naczelnik Wydziału Ogólnego KS MO w Warszawie; zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. AIPN, 01256/70, Akta osobowe.

zarejestrowano do sprawy także Benedykta Czumę¹⁰³. Nie zdecydowano się natomiast na objęcie rozpracowaniem Cecylii Czumy.

Do inwigilacji Czumów planowano wykorzystać agenturę działającą wśród studentów politechniki i uniwersytetu. Zamierzano również wytypować kandydatów na nowych tajnych współpracowników wśród kolegów Andrzeja i Stanisława. Założono inwigilację korespondencji krajowej Andrzeja, Stanisława, Benedykta i Cecylii. Planowano też objąć Andrzeja Czumę obserwacją zewnętrzną dla dokładniejszego ustalenia jego kontaktów z duszpasterstwem akademickim w Warszawie i Łodzi¹⁰⁴. W aktach sprawy nie odnalazłem jednak żadnych dokumentów dotyczących obserwacji Czumy. Również kontrola korespondencji nie dostarczyła bezpiecze żadnych dowodów na prowadzenie w tym czasie przez Czumów „działalności antypaństwowej”¹⁰⁵.

Do rozpracowania wykorzystano tajnych współpracowników ps. „S-34”, „Bruno” i „Karol” oraz kontakty ps. „KL” i „CH”. Pozyskano też trzech nowych TW o pseudonimach „Piotr”, „Janusz” i „J. Kamiński”¹⁰⁶. Z treści donosów wynika, że byli oni studentami, większość z nich mieszkała w domach studenckich. Jeden z pozyskanych agentów ps. „Janusz” (zwerbowany do współpracy 15 marca 1962 r.) mieszkał nawet przez pewien czas w jednym pokoju ze Stanisławem i Benedyktem¹⁰⁷.

Prowadzone przez dwa i pół roku rozpracowanie przyniosło mizerne rezultaty. Użyte przez agenturę informacje mogły jedynie potwierdzić antykomunistyczne poglądy oraz „fanatyzm religijny” Czumów. Nie uzyskano żadnych dowodów wskazujących na prowadzenie przez nich jakiegokolwiek działalności politycznej. Tajni współpracownicy „S-34” i „Bruno” donieśli, że Andrzej Czuma zabierając głos na zajęciach politycznych w Studium Wojskowym mówił o pomocy amerykańskiej dla Związku Sowieckiego podczas II wojny światowej oraz o ataku sowieckim na Polskę w 1939 r., co spowodowało wyrzucenie go ze studium¹⁰⁸. Nauczeni tym doświadczeniem Czumowie zaczęli unikać rozmów na tematy polityczne, pomimo że byli prowokowani przez agentów. Jedynie TW „Janusz” w doniesieniu z 3 kwietnia 1962 r. poinformował o krytycznych wypowiedziach Stanisława Czumy na temat filozofii marksistowskiej¹⁰⁹.

¹⁰³ AIPN, 0208/1885, Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-obszaryjnej, Warszawa, 1 III 1960 r., rozdział I, k. 1; Notatka służbowa dot. figuranta sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „X-10” Czumy Benedykta, Warszawa, dn. 9 X 1961 r., k. 7.

¹⁰⁴ *Ibidem*, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy ewidencyjno-obszaryjnej kryptonim „X-10”, rozdział I, k. 4–5.

¹⁰⁵ Inwigilacja korespondencji Andrzeja, Stanisława i Benedykta Czumów była przedłużana co najmniej dwukrotnie. 9 III 1961 r. zdecydowano o przedłużeniu jej do 30 VI 1961 r., zaś 28 VIII 1961 r. przedłużono inwigilację o kolejne 6 miesięcy (AIPN, 0208/1885, notatki służbowe z dn. 9 II 1961 r. i 24 VIII 1961 r., rozdział II, k. 75 i 82). Z dokumentów wynika, że prawdopodobnie zrezygnowano z prowadzenia kontroli korespondencji Cecylii Czumy.

¹⁰⁶ Brak danych umożliwiających identyfikację TW i KO.

¹⁰⁷ AIPN, 0208/1885, Wykaz agentury wykorzystywanej w sprawie ewidencyjno-obszaryjnej kryptonim „X-10” nr rejestracyjny 1411, rozdział I, k. 3; Plan przedsięwzięć do sprawy operacyjno-obszaryjnej krypt. „X-10” nr rej. 704, Warszawa, dn. 14 XI 1962 r., rozdział I, k. 11.; Doniesienie z dn. 3 IV 1962 r., rozdział II, k. 106–107.

¹⁰⁸ *Ibidem*, Wyciąg z doniesienia źródła „S-34” z dn. 25 XI 1960 r., rozdział I, k. 12, rozdział II, k. 65; Wyciąg z doniesienia „Bruno” z dn. 8 XIII 1960 r., k. 68; Doniesienie TW „Bruno” z dn. 29 IV 1961 r., k. 77.

¹⁰⁹ *Ibidem*, rozdział II, k. 106.

Pomimo nikłych rezultatów inwigilację kontynuowano aż do listopada 1963 r. W dalszym ciągu nie stwierdzono jednak zaangażowania się przez Czumów w jakąkolwiek „działalność antypaństwową”. 7 listopada zatwierdzono wniosek o zakończeniu sprawy i przekazaniu jej do Wydziału „C” Komendy MO m.st. Warszawy¹¹⁰.

Benedykt Czuma powiedział później w relacji, iż już w okresie studiów podejrzewał, że przypuszczalnie interesuje się nim SB. Jak sam zaznaczył, nie prowadził wówczas żadnej działalności politycznej, unikał nawet demonstrowania swoich poglądów. Podejrzewał więc, że powodem mogła być jego działalność w duszpasterstwie akademickim, bądź też polityczne zaangażowania jego ojca w przeszłości. Kiedy był na drugim lub trzecim roku studiów, jego dwaj koledzy z pokoju w domu studenckim zostali wezwani na rozmowę przez SB. Koledzy poinformowali później o tym Czumę¹¹¹. W materiałach sprawy nie znalazłem żadnej informacji na ten temat. Nie natrafiłem także na żadną, nawet najmniejszą wzmiankę o wystąpieniu Andrzeja Czumy podczas spotkania w klubie studenckim Karuzela ze Stefanem Arskim¹¹², autorem szkalującej międzywojenną Polskę książki „My, Pierwsza Brygada”¹¹³.

Sprawa operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta” – inwigilacja Andrzeja Czumy od stycznia 1965 r.

26 stycznia 1965 r. r. naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy mjr Tadeusz Dutkiewicz¹¹⁴ zatwierdził wniosek oficera operacyjnego Wydziału III por. Bogusława Masłowskiego¹¹⁵ o założenie na Andrzeja Czumę sprawy operacyjnej obserwacji o kryptonimie „Stażysta”. SB otrzymała informację, że Czuma wypożyczał w miejscu

¹¹⁰ *Ibidem*, Postanowienie o zakończeniu (zaniechaniu) i przekazaniu do archiwum spraw ewidencji operacyjnej, Warszawa, dn. 7 XI 1963 r., rozdział I, k. 21.

¹¹¹ Relacja B. Czumy.

¹¹² **Arski Stefan** (1910–1993), publicysta, działacz i propagandysta komunistyczny. W latach 1948–1954 członek Biura Organizacyjnego KC PZPR; w latach 1951–1968 naczelny redaktor tygodnika „Świat”.

¹¹³ „*Ruch*” *wobec stabilizacji*, s. 75 (wypowiedź E. Morgiewicza); S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 29.

¹¹⁴ **Dutkiewicz** (wł. **Dudkiewicz**) **Tadeusz** (ur. 1928), kpt./mjr/plk. Od 18 V 1945 r. do 24 V 1946 r. funkcjonariusz Departamentu Więzień i Obozów MBP; od 15 VII 1949 r. młodszy referent PUBP we Włochach; od 20 IX 1950 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 8 VIII 1951 r. starszy referent ds. obiektów specjalnych WUBP w Warszawie; od 1 IX 1952 r. zastępca szefa PUBP w Sochaczewie; od 20 VI 1953 r. w dyspozycji szefa WUBP w Warszawie; od 20 VII 1953 r. starszy referent Wydziału VIII WUBP w Warszawie; od 1 II 1954 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału VIII WUBP w Warszawie; od 1 IV 1955 r. kierownik sekcji 2 Wydziału V WUdsBP w Warszawie; od 1 IV 1956 r. starszy oficer operacyjny Sekcji 2 Wydziału V WUdsBP w Warszawie; od 1 III 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 VII 1959 r. kierownik grupy Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 VII 1961 r. zastępca naczelnika Wydziału III KS MO w Warszawie; od 18 II 1963 r. naczelnik Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 I 1970 r. naczelnik Wydziału VI Departamentu III MSW; od 20 IX 1971 r. I zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie; od 1 VI 1975 r. komendant wojewódzki MO w Płocku; od 1 VIII 1983 r. szef WUSW w Płocku; od 23 X 1988 r. zastępca dyrektora Departamentu V MSW – delegowany na stanowisko II sekretarza Ambasady PRL w Pradze; zwolniony ze służby 31 III 1990 r. AIPN, 710/396, Akta osobowe.

¹¹⁵ **Masłowski Bogusław** (ur. 1932), por./mjr. Od 10 IX 1952 r. słuchacz Krajowego Ośrodka Szkolenia BP w Gdańsku; od 10 VIII 1953 r. referent Wydziału IV UBP m.st. Warszawa; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Wydziału IV UdsBP m.st. Warszawa; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny K MO m.st. Warszawy; od 1 VII 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od 1 VII 1970 r. starszy inspektor Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 III 1972 r. kierownik grupy Wydziału III KS MO w Warszawie; od 1 IX 1972 r. kierownik grupy Wydziału III A KS MO

pracy (po ukończeniu studiów w styczniu 1964 r. podjął pracę w Ekspedycji Kolejowej stacji Warszawa Gdańska) wydawnictwa emigracyjne, m.in. wspomnienia gen. Władysława Andersa *Bez ostatniego rozdziału* oraz książkę o zbrodni katyńskiej. Prócz tego w rozmowach nie ukrywał antykomunistycznych poglądów¹¹⁶.

Otrzymywane informacje (donosy agentury, kontrola korespondencji) nie wniosły do sprawy niczego istotnego. Wyjątkiem była informacja z Wydziału IV KW MO w Lublinie z 27 sierpnia 1965 r. o ujawnieniu przez Czumę tajnych informacji dotyczących wykorzystywania przez Związek Sowiecki linii kolejowych w Polsce¹¹⁷.

Ze względu na przeniesienie Czumy w czerwcu 1965 r. do pracy w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Warszawie w styczniu 1966 r. przekazano sprawę kryptonim „Stażysta” do Wydziału III KW MO Warszawa¹¹⁸. Od marca 1966 r. do czerwca 1967 r. Czuma był oddelegowany do pracy w Ministerstwie Komunikacji. W związku z tym Wydział III KW MO Warszawa zwrócił się pismem z dnia 22 IV 1967 r. z prośbą do naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW z prośbą o rozciągnięcie nad Czumą kontroli operacyjnej¹¹⁹.

Jak wiadomo, podczas prowadzenie sprawy kryptonim „Stażysta” Czuma był już zaangażowany w tworzenie organizacji. Jednak w zachowanych materiałach nie odnalazłem żadnej wzmianki mogącej sugerować jego zaangażowanie się w taką działalność. Wśród ustalonych znajomych Czumy nie ma żadnego uczestnika „Ruchu”. SB mogła zwrócić uwagę na Henryka Goryszewskiego¹²⁰ – znajomego Czumy z okresu studiów, również zatrudnionego w DOKP (podczas studiów Goryszewski należał do Ligi Narodowo-Demokratycznej)¹²¹.

Zachowane dokumenty sprawy kryptonim „Stażysta” mogą wskazywać, że rozpracowanie Czumy prowadzono minimalnym nakładem środków. Nie znalazłem np. żadnej wzmianki o założeniu podsłuchu na jego domowy telefon¹²². Zaangażowani do sprawy

w Warszawie; od 1 VIII 1978 r. inspektor Grupy V Departamentu III MSW; 30 VI 1979 r. przeniesiony służbowo do KS MO w Warszawie; od 1 VII 1979 r. kierownik sekcji Wydziału Paszportów KS MO w Warszawie; zwolniony ze służby 30 XI 1983 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹¹⁶ AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, Wniosek o założenie obserwacyjnej obserwacji, Warszawa, dn. 25 I 1965 r., k. 36; Plan wstępnych czynności operacyjnych do sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta”, Warszawa, dn. 25 I 1965 r., k. 39–41.

¹¹⁷ *Ibidem*, Notatka sporządzona w oparciu o doniesienia TW „Jacek” z dnia 17 XI 1964 r., Lublin, dn. 27 VIII 1965 r., k. 65–66.

¹¹⁸ *Ibidem*, Postanowienie o przekazaniu do Wydziału III KW MO w Warszawie spraw ewidencji operacyjnej, Warszawa, dn. 31 XII 1965 r., k. 74; Pismo z dn. 24 I 1966 r. do naczelnika Wydziału III KW MO w Warszawie o przekazaniu sprawy krypt. „Stażysta”, k. 73.

¹¹⁹ *Ibidem*, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO Warszawa do naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW z dn. 22 IV 1967 r., k. 114.

¹²⁰ **Goryszewski Henryk** (ur. 1941), absolwent Wydziału Prawa UW; dr nauk prawnych. W okresie studiów należał do konspiracyjnej Ligi Narodowo-Demokratycznej; później członek PZKS; w latach 1980–1981 należał do NSZZ „Solidarność”; od 1990 wiceprzewodniczący ZChN; w latach 1991–1993 i 1997–2001 poseł na Sejm RP; od 11 VII 1992 r. do 26 X 1993 r. wicepremier; od 14 VI 1994 r. do 22 XI 1995 r. szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego; od 18 IV 2007 r. wiceprzewodniczący Rady Politycznej LPR.

¹²¹ AIPN, 01820/17, t. 6, cz. 2, Wyciąg z doniesienia TW ps. „Rys” w dniu 22 IV 1967 r., k. 85; cz. 3, Wykaz osób przechodzących w sprawie krypt. „Związek” dot. Ligi Narodowo-Demokratycznej (dane z 1960 r.), Warszawa, dn. 20 XII 1969 r., k. 154.

¹²² Jedynie w Planie wstępnych czynności operacyjnych do sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta” z dn. 25 I 1965 r. jest wzmianka o zorganizowaniu w miejscu zamieszkania Czumy „źródeł informacji” – AIPN, 01820/17, t. 6, cz. 2, k. 41. Nie sprecyzowano jednak, czy chodzi tu o agenturę czy o zainstalowanie podsłuchu.

agenci (TW „Kryśia”, TW „Jacek”, TW „Jerzy” oraz kontakt „BW”)¹²³ mieli słabe „dojście” do Czumy, stąd też nie uzyskali żadnych istotnych dla SB informacji.

Najwięcej informacji dostarczył wprowadzony do sprawy w kwietniu 1967 r. TW „Ryś” (pracownik DOKP)¹²⁴. W doniesieniu z 30 października 1967 r. podał, że Czuma „ponoć spotyka się z młodymi ludźmi w sprawach związanych z Kościołem”¹²⁵. Nie uzyskał jednak żadnych innych, bardziej konkretnych informacji dotyczących tych kontaktów. Z donosów wyraźnie wynika, że Czuma zaczął unikać rozmów na tematy polityczne¹²⁶. Na przykład w marcu 1968 r. nie wypowiedział się w odniesieniu do protestów studenckich, chociaż prawdopodobnie był dobrze zorientowany co do ich charakteru i przebiegu – pisał w tym czasie pracę doktorską na Wydziale Prawa UW¹²⁷.

Przypuszczam, iż zmiana zachowania Czumy musiała mieć związek z jego działalnością w „Ruchu”. Angażując się w konspirację stał się dużo bardziej ostrożny. Zaczął zdawać sobie sprawę, że ujawniając poglądy polityczne w rozmowach prywatnych, zwłaszcza w miejscu pracy, często w obecności przypadkowych osób łatwo mógł zwrócić na siebie uwagę SB.

Sprawa kryptonim „Stażysta” była prowadzona do 1969 r. Nie została jednak nigdy formalnie zakończona. Od połowy 1969 r. inwigilację Czumy kontynuowano w ramach prowadzonej przez Departament IV MSW sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident”.

Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”

10 czerwca 1969 r. Sławomir Daszuta, student Wydziału Budowy Maszyn Politechniki Gdańskiej, związany z tamtejszym duszpasterstwem akademickim podczas rozmowy z funkcjonariuszem Wydziału IV KW MO w Gdańsku kpt. Franciszkiem Chmielewskim¹²⁸ podał informację, że Andrzej Czuma należy do bliżej nieokreślonej tajnej organizacji¹²⁹. Informację tę Daszuta potwierdził w czasie następnej rozmowy (20 czerwca)¹³⁰.

W wyniku podjętych czynności sprawdzających ustalono, że na Czumę jest prowadzony kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Stażysta”, wcześniej zaś, w okresie studiów był inwigilowany razem z braćmi w ramach sprawy o kryptonimie „X-10”¹³¹. 7 sierpnia założono podsłuch na domowy telefon Czumy, poddano kontroli jego korespondencję. Ustalono też jego pierwszych znajomych, w tym wikariuszy parafii w podwarszawskim

¹²³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹²⁴ AIPN, 01820/17, t. 6, cz. 2, Notatka służbowa, Warszawa, dn. 14 IV 1967 r., k. 83. Nie posiadam danych umożliwiających identyfikację TW „Ryś”.

¹²⁵ *Ibidem*, cz. 2, Wyciąg z doniesienia TW „Ryś” z dn. 30 X 1967 r., k. 101.

¹²⁶ *Ibidem*, cz. 2, Wyciągi z doniesień TW „Ryś” z dn. 19 VII, 7 IX i 30 X 1967 r., k. 92, 98, 101.

¹²⁷ *Ibidem*, Wyciąg z notatki z dnia 22 marca 1968 r. dot. figuranta sprawy operacyjnej obserwacji, prac[ownika] Centrali DOKP – A. Czumy, Warszawa, dn. 27 III 1968 r., k. 102.

¹²⁸ **Chmielewski Franciszek** (ur. 1932), kpt./ppłk. Przyjęty do służby 16 IV 1956 r. na stanowisku referenta WUdsBP w Gdańsku; zwolniony ze służby 15 III 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. Brak danych pozwalających na dokładne odtworzenie przebiegu służby.

¹²⁹ AIPN, 01820/17, t. 6, cz. 1, Notatka służbowa, Gdańsk, dn. 11 VI 1969 r., k. 1, 5–9.

¹³⁰ *Ibidem*, t. 6, cz. 1, k. 17–26.

¹³¹ *Ibidem*, t. 1, Kronika sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”, Warszawa, lipiec 1970, k. 25; t. 6, cz. 1, Analiza materiałów archiwalnych dot. Czumy Andrzeja, jego ojca Ignacego i pozostałych członków rodziny, Gdańsk, 27 VI 1969 r., k. 27–28.

Piastowie, ks. Sebastiana Koszuta i ks. Romana Ołtarzewskiego¹³². Jednocześnie Sławomir Daszuta został zwerbowany przez Wydział IV KW MO w Gdańsku jako tajny współpracownik ps. „Sławek”¹³³. (Muszyński i Sławiński podali w swojej książce nieprawdziwą informację, że Daszuta przyjął pseudonim „Konrad”. Zataili również jego personalia)¹³⁴.

2 września 1969 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW kpt. Konrad Gniołek¹³⁵ złożył wniosek do dyrektora Departamentu IV płk. Stanisława Morawskiego¹³⁶ o założenie na Andrzeja Czumę sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”. Wniosek został zatwierdzony 15 października¹³⁷.

17 października Daszuta odwiedził Czumę w Warszawie. W czasie rozmowy Czuma zaproponował mu wstąpienie do organizacji. Daszuta wyraził zgodę, lecz z ostateczną decyzją postanowił się wstrzymać do ukończenia studiów¹³⁸. Czuma przekazał mu egzemplarz nr 8 „Biuletynu”. Fotokopia pisma została przekazana do Wydziału Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KG MO w celu przeprowadzenia ekspertyzy (ekspertyzie poddano też kolejne przechwycone przez SB numery „Biuletynu”)¹³⁹.

¹³² *Ibidem*, t. 1, Kronika..., k. 25; Plan przedsięwzięć do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” (pomocniczy), Warszawa, 2 IX 1969 r., k. 36; t. 96, Kopia wniosku o założenie podsłuchu telefonicznego na telefon domowy A. Czumy, k. 24; AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *Nielegalna organizacja pod nazwą „Ruch”*, MSW, Biuro „C”, Warszawa 1980, k. 30.

¹³³ AIPN, 01820/17, t. 1, Analiza materiałów dot. Andrzeja Czumy podejrzanego o udział w nielegalnej organizacji o zabarwieniu klerykałnym, Warszawa, 2 IX 1969 r., k. 44. W zasobie IPN nie odnaleziono teczki TW Sławomira Daszuty (pismo BU Gd III-5535-2(3)/07 z dn. 2 II 2007 r.), natomiast z zachowanego dziennika rejestracyjnego b. SB WUSW w Gdańsku wynika, iż Daszuta zarejestrowany został przez Wydział IV KW MO w Gdańsku 30 czerwca 1969 r. po numerem 10163, początkowo jako kandydat na TW, później jako TW. 17 XI 1975 r. teczkę S. Daszuty przekazano z Wydziału IV do archiwum Wydziału „C” KW MO w Gdańsku z powodu wstąpienia Daszuty do PZPR (wypis z kartoteki odtworzeniowej b. WUSW w Gdańsku).

¹³⁴ A. Muszyński, K. Sławiński *Nielegalny związek „Ruch”...*, s. 116–117.

¹³⁵ **Gniołek Konrad** (ur. 1938), kpt., mgr nauk politycznych. Od 10 XII 1962 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu IV MSW; od 15 X 1963 r. do 24 III 1965 słuchacz Studium Zaocznego Centrum Wyszkołowania MSW; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; z dniem 31 X 1970 r. zwolniony dyscyplinarnie ze służby. AIPN, 0194/3124, Akta osobowe.

¹³⁶ **Morawski Stanisław** (1924–1986), płk. Od lipca 1944 r. w KM MO w Lublinie; od września 1944 r. w WUBP w Lublinie; od końca września 1944 r. w MUBP w Lublinie; od marca 1945 r. do lipca 1946 r. kolejno: zastępca kierownika Sekcji 1, kierownik Sekcji 2 Wydziału IV MUBP w Lublinie i starszy referent Sekcji I Wydziału IV WUBP w Lublinie; od lipca 1946 r. referent Sekcji 2 Wydziału I Departamentu V MBP; od grudnia 1946 r. starszy referent Sekcji I Wydziału II MBP i p.o. zastępcy kierownika Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V MBP, od maja 1947 r. kolejno: zastępca kierownika Sekcji 1, kierownik sekcji 1, zastępca naczelnika Wydziału V Departamentu V MBP, od stycznia 1953 r. naczelnik Wydziału I Departamentu XI MBP, od kwietnia 1954 r. do kwietnia 1955 r. oddelegowany na roczny kurs specjalistyczny, od maja 1955 r. do listopada 1956 r. wicedyrektor Departamentu VI K ds. BP, następnie MSW, od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału V Departamentu III MSW, od października 1957 r. wicedyrektor Departamentu III MSW; od czerwca 1962 r. p.o. dyrektora, od lipca 1962 r. dyrektor Departamentu IV MSW; od listopada 1971 r. dyrektor Departamentu III MSW; od grudnia 1973 r. dyrektor Biura Historycznego MSW; od kwietnia 1975 r. w Departamencie I MSW; w listopadzie 1979 r. zwolniony ze służby; od kwietnia 1984 r. starszy wykładowca ASW. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹³⁷ AIPN, 01820/17, t. 1, k. 22.

¹³⁸ *Ibidem*, t. 1, k. 56–59, Notatka służbowa dot. relacji „Sławek” z rozmowy z Andrzejem Cz[umą] przeprowadzonej w dniu 17 bm., Warszawa, dn. 18 X 1969 r., k. 60–63, Notatka służbowa, Gdańsk, dn. 21 X 1969 r., k. 64–66, Notatka służbowa dot. sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”, Warszawa, dn. 22 X 1969 r.

¹³⁹ *Ibidem*, t. 1, k. 26, Kronika..., k. 71, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW płk. Stanisława Mozala do naczelnika Wydziału Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KG MO płk. Wójcika, Warszawa, dn. 27 X 1969 r. W dokumentach wymienionych w przypisie 138 nie ma informacji o przekazaniu

Od 25 października Wydział IV Biura „B” MSW prowadził obserwację Czumy¹⁴⁰. Inwigilacji poddano także część jego znajomych. Ustalono też kolejne kontakty Czumy, w tym wielu duchownych. Dodatkowo zaangażowano dwóch agentów – wykorzystywanego już w sprawie „Stażysta” TW „Rys” oraz TW „Albatros”¹⁴¹ (nie odegrali oni jednak w rozpracowywaniu „Ruchu” żadnej roli). W listopadzie założono podsłuchy na telefony na plebanii w Piastowie oraz w mieszkaniu Benedykta Czumy (od 25 listopada, 28 grudnia prawdopodobnie podsłuch zdjęto)¹⁴².

9 stycznia 1970 r. TW „Sławek” ponownie przyjechał do Warszawy. Czuma wręczył mu nr 9 „Biuletynu”, poinformował go również, że w Gdańsku działa grupa organizacji¹⁴³. 14 stycznia MSW przekazało informację o organizacji zastępcy członka Biura Politycznego Mieczysławowi Moczarowi¹⁴⁴ (sprawował w tym czasie nadzór nad MSW z ramienia KC PZPR)¹⁴⁵. Również w styczniu MSW otrzymało informację o bliskich kontaktach rodziny Andrzeja Czumy z kardynałem Stefanem Wyszyńskim¹⁴⁶.

Kolejna rozmowa TW „Sławka” z Czumą miała miejsce 20 stycznia w Warszawie. Czuma zasugerował mu utworzenie własnej grupy w Gdańsku (mimo że Daszuta nie zadeklarował jeszcze swojego wstąpienia do organizacji). Poinformował go również o zamiarze zakupu domu jednorodzinnego¹⁴⁷. O planach Czumy SB wiedziała już wcześniej m.in. z podsłuchu telefonicznego. Ustalono nawet adres tego domu¹⁴⁸.

Daszucie „Biuletynu”. Jednak pomiędzy 17 a 27 października (kiedy przekazano fotokopię „Biuletynu” do ekspertyzy) nie widział się więcej z Czumą. Wynika z tego, że „Biuletyn” mógł otrzymać tylko podczas spotkania 17 października.

¹⁴⁰ *Ibidem*, t. 100, materiały Biura „B” MSW. Początkowo planowano prowadzenie obserwacji Czumy do 15 XI 1969 r. (Zadanie na prowadzenie obserwacji, Warszawa, dn. 23 X 1969 r., *ibidem*, t. 100, k. 4). Obserwację kontynuowano także po 15 listopada aż do aresztowania Czumy.

¹⁴¹ Brak danych pozwalających na identyfikację.

¹⁴² *Ibidem*, t. 1, Kronika..., k. 26; Analiza materiałów uzyskanych w sprawie rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” – od dnia 17 października 1969 r., Warszawa, dn. 17 XI 1969 r. k. 120–122; Notatka służbowa, Warszawa, dn. 21 XI 1969 r. (dot. wprowadzenia do sprawy krypt. „Rewident” TW „Albatros”), k. 128; t. 95, Pisma dot. podsłuchu na telefon domowy B. Czumy, k. 33; t. 4, Kopia wniosku o założenie podsłuchu telefonicznego w parafii rzymskokatolickiej w Piastowie przy ul. 1 Maja 17, k. 61–63.

¹⁴³ *Ibidem*, t. 1, k. 163–169, Notatka służbowa dot. rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z figurantem sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”, Warszawa, dn. 10 I 1970 r.

¹⁴⁴ **Moczar Mieczysław** (wł. **Demko Mikołaj**) (1913–1986), gen. dyw., polityk. Współorganizator PPR, GL (1942), AL, szef WUBP w Łodzi (1948), wojewoda olsztyński (1948–1950), przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie (1950–1952), Białymstoku (1952–1954) i w Warszawie (1954–1956), minister PGR (1956), podsekretarz stanu w MSW (1956–1964), minister spraw wewnętrznych (1964–1968), członek Rady Państwa (1969–1976), prezes NIK (1971–1983), poseł na Sejm PRL (1957–1980), prezes Zarządu Głównego (1964–1972) i Rady Naczelnej ZBoWiD (1980–1983), wiceprzewodniczący OK FJN (1981–1983), członek KPP (1937), PPR (1942) i PZPR (w KC 1956–1981, sekretarz KC 1968–1971, zastępca członka Biura Politycznego 1968–1970, członek Biura Politycznego 1970–1971 i 1980–1981).

¹⁴⁵ AIPN, 01820/17, t. 1, Kronika..., k. 27.

¹⁴⁶ *Ibidem*, t. 1, Notatka służbowa dot. danych przekazanych przez TW „Józef” do sprawy krypt. „Rewident”, Warszawa, dn. 14 I 1970 r., k. 180.

¹⁴⁷ *Ibidem*, t. 1, Notatka służbowa dot. spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 20 bm., Warszawa dn. 20 I 1970 r., k. 189, 191–192.

¹⁴⁸ *Ibidem*, t. 1, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III Departamentu IV MSW płk. Stanisława Mozala do naczelnika Wydziału III KW MO Warszawa z dn. 19 I 1970 r., k. 162; t. 7, Notatka służbowa dot. ustalenia domu, który zamierza kupić Andrzej Czuma oraz dotychczasowych właścicieli, Warszawa, styczeń 1970 r., k. 1; t. 96, Raport z podsłuchu rozmów telefonicznych Andrzeja Czumy (telefon domowy) nr 14 z dn. 12 I 1970 r. i nr 19 z dn. 15 I 1970 r., k. 263 i 268.

Systematycznie też ustalano, głównie na podstawie obserwacji oraz podsłuchu telefonicznego, kolejnych znajomych Czumy. W lutym uzyskano informacje o jego kontaktach z Marianem Gołębiewskim oraz ze Stefanem i Markiem Niesiołowskimi¹⁴⁹.

23 lutego TW „Sławek” trzykrotnie spotykał się z Czumą w Warszawie. Czuma wręczył mu nr 10 „Biuletynu”. Obiecał również przekazanie tekstu deklaracji „Mijają lata...” – w tym celu umówili się dwa dni później, 25 lutego w Bydgoszczy. Do spotkania jednak nie doszło z powodu odwołania pociągu z Gdańska, którym miał przyjechać Daszuta¹⁵⁰.

Na początku marca po przeanalizowaniu dotychczasowych kontaktów TW „Sławka” z Czumą podjęto decyzję o przystąpieniu Daszuty do organizacji. Zdecydowano się także utworzyć grupę operacyjną do prowadzenia sprawy „Rewident”¹⁵¹. Grupę tę powołano ostatecznie 24 kwietnia na podstawie zarządzenia dyrektora Departamentu IV płk. Stanisława Morawskiego¹⁵².

13 marca ponownie założono podsłuch na domowy telefon Benedykta Czumy¹⁵³. Równocześnie prowadzono przygotowania zmierzające do założenia podsłuchu pokojowego w nowym domu Andrzeja Czumy (nie udało się zainstalować podsłuchu w jego dotychczasowym mieszkaniu). SB udało się pozyskać do współpracy syna poprzednich właścicieli domu Andrzeja Stryjka (kontakt operacyjny ps. „Edwin”). Przy jego pomocy najprawdopodobniej 22 kwietnia (na podstawie zachowanych dokumentów nie można ustalić dokładnej daty) zainstalowano podsłuch w domu Czumy¹⁵⁴.

Na początku maja Daszuta otrzymał polecenie umówienia się z Czumą na rozmowę, podczas której miał zadeklarować wstąpienie do „Ruchu”¹⁵⁵. Do spotkania doszło 8 maja w Gdańsku. Zgodnie z instrukcją Daszuta zgłosił swój akces do organizacji. Czuma przekazał mu tekst deklaracji „Mijają lata...” oraz trzy kolejne numery „Biuletynu”¹⁵⁶.

16 maja dyrektor Departamentu IV MSW przesłał teksty deklaracji „Mijają lata...” Moczarowi, kierownikowi Wydziału Administracyjnego KC PZPR Stanisławowi

¹⁴⁹ *Ibidem*, t. 5, Notatka służbowa do sprawy kryptonim „Rewident” dot. kontaktu Andrzeja Czumy – Mariana Gołębiewskiego, Warszawa dn. 2 II 1970 r., k. 5–7; t. 96, Raport z podsłuchu rozmów telefonicznych Andrzeja Czumy (telefon domowy) nr 50 z dn. 18 II 1970 r., k. 320.

¹⁵⁰ *Ibidem*, t. 1, Notatka służbowa dot. spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 23 bm. i spotkania w Bydgoszczy w dniu 25 bm., Warszawa, dn. 25 II 1970 r., k. 208–211; Doniesienie TW „Sławka” z dn. 25 II 1972 r., k. 193.

¹⁵¹ *Ibidem*, t. 1, Analiza i kierunkowy plan działań w sprawie operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”, Warszawa, dn. 5 III 1970 r., k. 222–225.

¹⁵² *Ibidem*, t. 1, Zarządzenie wewnętrzne nr 01/70 dyrektora Departamentu IV MSW, Warszawa, dn. 24 IV 1970 r., k. 258.

¹⁵³ *Ibidem*, t. 4, k. 63.

¹⁵⁴ *Ibidem*, t. 1, Kronika..., k. 29; t. 7, k. 11, 49–50, 53–54, 60–62, 65–74, 76–77, 90; t. 99, Wniosek z dn. 18 IV 1970 r. o założenie podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy, k. 1.

¹⁵⁵ *Ibidem*, t. 1, Założenia spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w maju br., Warszawa, dn. 2 V 1970 r., k. 292–293.

¹⁵⁶ *Ibidem*, t. 2, Notatka służbowa dot.: spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 8 bm. w Gdańsku, Warszawa, dn. 20 V 1970 r., k. 91–98, 106–107.

Kani¹⁵⁷, ministrowi spraw wewnętrznych Kazimierzowi Świtale¹⁵⁸, wiceministrom Franciszkowi Szlachcicowi¹⁵⁹, Ryszardowi Matejewskiemu¹⁶⁰ i Henrykowi Słabczykowi¹⁶¹ oraz dyrektorowi Departamentu III Henrykowi Piętkowi^{162, 163}

¹⁵⁷ **Kania Stanisław** (ur. 1927), działacz komunistyczny. Absolwent Szkoły Partyjnej przy KC PZPR oraz WSNS; od 1945 r. członek PPR; następnie PZPR; w latach 1952–1956 pracownik ZG ZMP; w latach 1958–1962 kierownik wydziału rolnego Komitetu Warszawskiego PZPR; w latach 1962–1968 sekretarz Komitetu Warszawskiego; zastępca członka KC PZPR (czerwiec 1964 – listopad 1968); członek KC (listopad 1968–lipiec 1986); kierownik Wydziału Administracyjnego KC (grudzień 1968 – kwiecień 1971); zastępca członka Biura Politycznego KC (grudzień 1971–grudzień 1975); członek Biura Politycznego KC (grudzień 1975 – październik 1981); od 6 IX 1980 r. I sekretarz KC; dążył do pokojowego rozstrzygnięcia konfliktu pomiędzy władzami PRL a „Solidarnością”; usunięty 18 X 1981 r. w związku z przygotowaniami do wprowadzenia stanu wojennego; członek Rady Państwa (maj 1982–listopad 1985); poseł na Sejm PRL (marzec 1972–czerwiec 1989).

¹⁵⁸ **Świtala Kazimierz** (ur. 1923), płk, członek PPR i PZPR. W latach 1944–1946 oficer 2. Armii WP; w 1952 r. ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Poznańskiego; od 1952 r. sędzia Sądu Powiatowego w Poznaniu; od 1955 r. prezes Sądu Wojewódzkiego w Katowicach; od 1958 r. wiceprezes Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy; od 1960 r. dyrektor Departamentu Nadzoru Sądowego Ministerstwa Sprawiedliwości; od 1961 r. prezes Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy; od 31 V 1961 r. zastępca Prokuratora Generalnego PRL; od grudnia 1965 r. podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości; od 1 VI 1967 r. wiceminister spraw wewnętrznych; od lipca 1968 r. minister spraw wewnętrznych; po 31 I 1971 r. urlopowany; 5 III 1971 r. zwolniony ze służby; od lutego 1972 r. do marca 1986 r. szef Kancelarii Sejmu. AIPN, 0218/738, Akta osobowe; T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991*, Warszawa 1991, s. 433.

¹⁵⁹ **Szlachcic Franciszek** (1920–1990), gen. bryg. Od 1943 r. członek PPR; 1943–1945 dowódca oddziału AL; od lutego 1945 r. kierownik Kontrwywiadu PUBP w Chrzanowie; od marca 1946 r. starszy referent Grupy do Walki z Bandytyzmem PUBP w Chrzanowie; od lutego 1947 r. szef PUBP w Olkusz; od lutego 1948 r. inspektor przy Kierownictwie WUBP w Krakowie; od maja 1949 zastępca szefa WUBP w Krakowie; od czerwca 1950 r. p.o. szefa WUBP w Olsztynie; od kwietnia do listopada 1951 r. słuchacz Kursu Politycznego Aktywu Kierowniczego MBP; od listopada 1951 r. szef WUBP w Olsztynie; od marca 1953 r. szef WUBP w Rzeszowie; od kwietnia 1954 r. słuchacz Kursu Specjalnego MBP w Moskwie; od kwietnia 1955 r. kierownik WU ds. BP w Stalinogrodzie; od stycznia 1957 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Katowicach; od września 1957 r. komendant wojewódzki MO w Katowicach; od maja 1962 r. wiceminister spraw wewnętrznych; od stycznia 1971 minister spraw wewnętrznych; od grudnia 1971 do czerwca 1974 r. sekretarz KC PZPR; od marca 1972 r. do maja 1974 r. członek Rady Państwa; od maja 1974 do czerwca 1976 wiceprezes Rady Ministrów; od kwietnia 1976 do grudnia 1985 prezes Polskiego Komitetu Normalizacji i Miar (od lutego 1979 Polski Komitet Normalizacji, Miar i Jakości).

¹⁶⁰ **Matejewski Ryszard** (ur. 1923), gen. bryg. Od 15 X 1945 r. referent Wydziału V WUBP w Bydgoszczy; od 20 I 1946 r. starszy referent Wydziału V WUBP w Bydgoszczy; od 1 X 1946 r. młodszy referent Wydziału III Departamentu III MBP; od 21 XI 1946 referent Wydziału III Departamentu III MBP; od 1 II 1948 r. starszy referent Wydziału III Departamentu III MBP; od 1 VI 1948 r. starszy referent Wydziału II Departamentu III MBP; od 1 VI 1950 r. kierownik sekcji Wydziału IV Departamentu III MBP; od 1 XII 1950 r. p.o. naczelnika Wydziału IV MBP; od 1 VI 1951 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MBP; od 24 XI 1952 r. słuchacz Kursu Aktywu Kierowniczego MBP; od 1 IX 1953 r. szef WUBP w Gdańsku; od 1 VII 1954 r. wicedyrektor Departamentu Śledczego MBP; od 1 I 1955 r. wicedyrektor Departamentu VII KdsBP; od 1 VI 1956 r. p.o. dyrektora Departamentu VII KdsBP; od 28 XI 1956 r. dyrektor Departamentu II MSW; od 29 I 1965 r. dyrektor generalny ds. SB MSW; od 7 VII 1969 r. wiceminister SW; 14 VI 1971 r. zwolniony ze służby; aresztowany 13 VI 1971 r. razem z czterema wysokimi funkcjonariuszami MSW po zarzucie defraudacji mienia SB (złoto i dewizy przeznaczone na działalność operacyjną); skazany na 12 lat więzienia; wyszedł na wolność po 6 latach. *Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978*. *Centrala*, t. 2, Warszawa 1978 r., s. 49.

¹⁶¹ **Słabczyk Henryk** (1925–1973), płk/gen. bryg. Od 1 II 1945 r. milicjant Posterunku MO w Tczycy, pow. Miechów; od 9 IV 1945 r. zastępca komendanta Posterunku MO w Tczycy; od 23 IX 1947 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej MO w Łodzi; od 13 XI 1948 r. dowódca kompanii Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkożenia MO w Słupsku; od 1 X 1949 r. wykładowca Szkoły Oficerskiej CW MO w Słupsku; od 1 VIII 1950 r. zastępca komendanta Szkoły Oficerskiej CW MO w Słupsku; od 15 IX 1951 r. słuchacz Szkoły Partyjnej przy KC PZPR; od 15 VIII 1953 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Katowicach; od 1 XII 1954 r. komendant

Widać więc wyraźnie, że rozpoczęcie przygotowań do podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie zbiegło się w czasie z nasileniem się inwigilacji „Ruchu”. Co prawda SB wprowadziła do organizacji tylko jednego współpracownika, niemniej posiadała coraz więcej informacji na jej temat. Zdobyła program, wszystkie kolejne numery „Biuletynu”, udało się również ustalić pewną grupę uczestników, w tym pełniących w organizacji kluczową rolę (Benedykt Czuma, Stefan Niesiołowski, Marian Gołębiowski).

27 maja, podczas kolejnego spotkania, Czuma spytał się TW „Sławka” o możliwość wypożyczenia samochodu na akcję, za którą był odpowiedzialny. Naturalnie miał na myśli podpalenie Muzeum Lenina. Nie poinformował Daszuty o charakterze i celu akcji, stwierdził tylko, że będzie mieć ona „duże znaczenie i odbije się głośnym echem w kraju”¹⁶⁴.

Daszuta otrzymał z Wydziału Transportu MSW samochód marki Skoda z przygotowaną specjalnie na akcję przez Biuro „T” fikcyjną rejestracją bydgoską¹⁶⁵. 18 czerwca do Gdańska przyjechała Marzena Górszczyk i przekazała Daszucie list od Andrzeja Czumy. Prosił w nim Daszutę o przyjazd do Warszawy 20 czerwca wieczorem w celu przekazania samochodu. Poinformował go też o terminie akcji – miała się zacząć wczesnym rankiem 21 czerwca¹⁶⁶.

SB otrzymała informację o akcji także z podsłuchu w domu Czumy. 18 czerwca nagrano rozmowę (uczestniczyło w niej wg materiałów SB 4–5 osób, w tym Andrzej Czuma i Wiesław Kęcik). Treść rozmowy wskazywała, że w planowanej akcji będą użyte materiały wybuchowe i zapalające, a celem miał być niezidentyfikowany budynek poza Warszawą¹⁶⁷.

ośrodka CW MO w Słupsku; od 1 III 1958 r. komendant MO w Łodzi; od 1 X 1965 r. komendant MO m.st. Warszawy; od 1 VI 1969 r. do śmierci wiceminister spraw wewnętrznych. *Śłużba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 54.

¹⁶² **Piętek Henryk** (ur. 1922), płk/gen. bryg. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu (1960 r.); w 1943 r. w bandzie GL Staromłyńskiego, zlikwidowanej przez NSZ; od lipca 1944 r. w oddziale dowodzonym przez Mikołaja Demko (Mieczysława Moczara); od stycznia 1945 r. kierownik Sekcji Śledczej PUBP w Końskich; od marca 1945 r. zastępca kierownika PUBP w Końskich; od września 1945 r. kierownik PUBP w Końskich; od kwietnia 1947 r. szef PUBP w Piotrkowie; od listopada 1951 r. inspektor przy Kierownictwie p.o. zastępcy szefa WUBP w Poznaniu; od maja 1954 r. inspektor w Kierownictwie WUBP we Wrocławiu; od kwietnia 1955 r. starszy inspektor w Kierownictwie WUdsBP we Wrocławiu; od stycznia 1957 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu; od sierpnia 1957 r. II zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu; w lipcu 1958 r. odwołany ze stanowiska, od września 1958 r. inspektor, od marca 1960 r. starszy inspektor Samodzielnej Grupy Specjalnej KW MO we Wrocławiu; od maja 1961 r. II zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu; od lipca 1962 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od lutego 1965 r. dyrektor Departamentu III MSW; od października 1971 r. wiceminister spraw wewnętrznych; od marca 1973 r. kierownik MSW; w marcu 1974 r. zwolniony ze służby; w latach 1974–1980 podsekretarz stanu w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. AIPN, 0242/2488, Akta osobowe.

¹⁶³ AIPN, 01820/17, t. 1, Kronika..., k. 30; t. 2, k. 75–76.

¹⁶⁴ *Ibidem*, t. 2, Notatka służbowa dot.: spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 27 bm. w Warszawie, Warszawa, dn. 30 V 1970 r., k. 122.

¹⁶⁵ *Ibidem*, t. 2, Pisma dyrektora Departamentu IV do dyrektora Biura „T” oraz naczelnika Wydziału Transportu MSW, oba datowane na 10 czerwca 1970 r., k. 134, 136.

¹⁶⁶ *Ibidem*, t. 2, Odpis listu Andrzeja Czumy do Sławomira Daszuty z data 17 IV 1970 r., przekazanego 18 czerwca 1970 r. Daszucie przez Marzenę Górszczyk, k. 148; t. 2, Notatka służbowa dot. spotkania S. Daszuty z M. Górszczyk, Gdańsk, dn. 19 VI 1970 r., k. 156–159.

¹⁶⁷ *Ibidem*, t. 2, Ważniejsze momenty rozmowy przeprowadzonej na obiedzie „Jagna” w dniu 18 czerwca br., Warszawa, dn. 19 VI 1970 r., k. 163–165.

Informacje o planowanej akcji przyspieszyły decyzję o likwidacji organizacji. Jak wskazuje dokument, SB nie знаła dokładnego terminu akcji ani też jej celu. 19 czerwca wytypowano do zatrzymania 26 osób, z czego 14 z Warszawy (m.in. Andrzej Czuma, Wiesław Kęcik, Wiesław Kurowski, Marian Gołębiewski, Sebastian i Alojzy Koszutowie), 3 z Łodzi (Benedykt Czuma, Stefan i Marek Niesiołowski), 4 z Lublina i Gdańska oraz 1 z Bydgoszczy¹⁶⁸.

Prowadzone od czerwca 1969 r. działania pozwoliły SB na uzyskanie dość znacznej wiedzy na temat „Ruchu”. Nie zlekceważono uzyskanych od Sławomira Daszuty informacji; zachowane dokumenty jednoznacznie dowodzą, że rozpracowanie przeprowadzono z dużą starannością. Jak już wspomniano, do organizacji wprowadzono tylko jednego agenta, ale miał on za to kontakt z najważniejszą osobą – Andrzejem Czumą. SB zdobyła deklarację „Mijają lata...” i wszystkie numery „Biuletynu”, dzięki czemu знаła cel działania i charakter organizacji. Ustalono też dość liczną grupę uczestników, choć w momencie rozpoczęcia aresztowań większość z nich nie została jeszcze rozpoznana – w tym prawie całe środowisko łódzkie. Wśród wyznaczonych 19 czerwca do zatrzymania nie było ani Emila Morgiewicza, ani Bolesława Stolarza. Część z wytypowanych wtedy osób nie miała w rzeczywistości żadnych związków z „Ruchem”, m.in. Bożena Żurek, Ryszard Gołębiewski (nie był krewnym Mariana Gołębiewskiego), Leszek Moszyński¹⁶⁹, Mieczysław Fronczak. Nie ustalono do momentu aresztowań miejsca powielania „Biuletynu”. Niemniej likwidacja organizacji była tylko kwestią czasu, akcja „Poronin” jedynie ją przyspieszyła. Jeden z dokumentów wskazuje na to, że SB zaczęła już się do tego przygotowywać. Pismem z 10 czerwca 1970 r. dyrektor Departamentu IV MSW poinformował dyrektora Biura Śledczego płk. Józefa Chomętowskiego¹⁷⁰ o prowadzeniu przez Departament IV sprawy kryptonim „Rewident”. Zwrócił się także z prośbą o włączenie do prowadzenia sprawy funkcjonariusza Biura Śledczego¹⁷¹.

SB otrzymała informacje o organizacji również z innych źródeł. 3 czerwca student KUL Stefan Leśniak przekazał do Wydziału do spraw Wyznań Prezydium WRN

¹⁶⁸ *Ibidem*, t. 2, Plan realizacji w sprawie rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” i „Prospekt”, Warszawa, dn. 19 VI 1970 r., k. 172–179.

¹⁶⁹ **Moszyński Leszek** (1928–2006), profesor filologii słowiańskiej, jeden z najwybitniejszych slawistów europejskich. W latach 1947–1948 należał do tajnej organizacji antykomunistycznej założonej przez uczniów liceum ogólnokształcącego im. S. Staszica w Lublinie (do tej organizacji należał również Hubert Czuma). Absolwent UAM (1951). Pracownik naukowy UAM (1951–1954), Instytutu Badań Literackich w Poznaniu (1954–1955), UMK (1955–1973), Uniwersytetu Gdańskiego (1964–1998, wieloletni kierownik Instytutu Filologii Słowiańskiej). Przewodniczący i członek Komitetu Słowianoznawstwa PAN, członek Komitetu Językoznawstwa PAN, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Słoweńskiej Akademii Nauk.

¹⁷⁰ **Chomętowski Józef** (ur. 1930), płk/gen. bryg. Od sierpnia 1949 r. podchorąży w Oficerskiej Szkole Prawniczej; od lutego 1951 r. p.o. podprokuratora, od października 1951 r. podprokurator Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Białymstoku; od grudnia 1952 r. podprokurator NPW; od czerwca 1953 r. podprokurator Wydziału VIII NPW; od kwietnia 1954 r. podprokurator Oddziału VII NPW; od maja 1955 r. podprokurator, od kwietnia 1958 r. wiceprokurator Wydziału II Oddziału III NPW; od stycznia 1959 r. wiceprokurator Samodzielnego Wydziału ds. Szczególnych NPW; od czerwca 1965 r. zastępca dyrektora, od sierpnia 1965 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od maja 1971 r. dyrektor Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych (od stycznia 1973 zwolniony z zawodowej służby wojskowej, przyjęty do służby w MO); od lutego 1985 r. dyrektor generalny w MSW; od grudnia 1987 r. szef Służby Kadr i Doskonalenia Zawodowego MSW; od listopada 1989 r. w dyspozycji ministra spraw wewnętrznych; w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0242/2488, Akta osobowe.

¹⁷¹ *Ibidem*, t. 1, Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego, Warszawa, dn. 10 VI 1970 r., k. 135.

w Lublinie egzemplarz „Biuletynu”, najprawdopodobniej ukradziony innemu studentowi KUL Janowi Gonetowi. 13 czerwca Leśniak poinformował SB, iż Gonet posiada nielegalne wydawnictwa¹⁷². 6 czerwca TW „Wanda”¹⁷³ przekazała funkcjonariuszowi Departamentu III „Biuletynu” (numery 8–12) i deklarację „Mijają lata...”, które otrzymała od Edwarda Staniewskiego¹⁷⁴. 9 czerwca Andrzej Czuma w rozmowie z KO „Edwin” (Andrzejem Strykiem) zaproponował mu wstąpienie do organizacji. Przekazał mu również tekst deklaracji „Mijają lata...” oraz trzy numery „Biuletynu”¹⁷⁵.

Należy też pamiętać, że SB interesowała się także innymi osobami związanymi z „Ruchem”. W sierpniu 1968 r. Wydział IV KW MO Lublin rozpoczął inwigilację Łukasza Czumy (kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Żebrak”)¹⁷⁶. Od listopada 1968 roku Wydział III KW MO w Bydgoszczy prowadził kwestionariusz ewidencyjny na Stanisława Schodzińskiego¹⁷⁷. Edward Staniewski (do organizacji wstąpił w kwietniu 1970 r.) był od kwietnia 1968 r. rozpracowany w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Zarzewie”, założonej na byłych członków organizacji niepodległościowej o tej samej nazwie, rozbitej w październiku 1951 r.¹⁷⁸ W 1969 r. SB prawdopodobnie zainteresowała się Wojciechem Mantajem (nie dotarłem jak na razie do bardziej konkretnych informacji na ten temat)¹⁷⁹.

¹⁷² *Ibidem*, t. 2, Notatka służbowa, Warszawa, dn. 16 VI 1970 r., k. 145–146; AAN, Prokuratura Generalna, sygn. 15/32, Informacja o wynikach śledztwa w sprawie działalności nielegalnego związku „Ruch” według stanu na dzień 10 lipca 1970 r., s. 1.

¹⁷³ Z akt o sygnaturze AIPN, 00168/403, t. 1–6 wynika, iż TW ps. „Wanda” była **Anna Rozwadowska-Kucharska**, c. Janusza, ur. w 1932 r. w Neapolu. Została pozyskana do współpracy przez Departament V MBP 17 X 1950 r. (t. 6, cz. 1, k. 15, 39). W maju 1951 r. Rozwadowska wstąpiła do tajnej organizacji Związek Narodu Polskiego (nie złożyła doniesienia). Aresztowana 26 maja 1951 r. podczas nieudanej próby kradzieży broni ze studium wojskowego UW. 31 I 1952 r. WSR w Warszawie skazała Rozwadowską na 15 lat więzienia (t. 6, cz. 1, k. 76–79, 86). Wyrok odbywała w więzieniu w Fordonie. Ponownie została pozyskana do współpracy przez Departament III KdsBP 26 XI 1955 r., w wyniku czego została przedterminowo zwolniona z więzienia (t. 6, cz. 1, k. 90–91, 93). Była często wykorzystywana do rozpracowania polskiej emigracji (jej matka mieszkała po wojnie w Paryżu). Współpracę z TW „Wanda” zawieszono w styczniu 1979 r. (t. 6, cz. 2, k. 113). Ponownie podjęto współpracę przez Wydział IX Departamentu III MSW 19 XI 1981 r. W styczniu 1984 r. w trakcie rozpracowywania podziemnego wydawnictwa „Głos” uzyskano informacje, że TW „Wanda” jest zaangażowana w działalność tego wydawnictwa, ukrywając ten fakt przed SB. Decyzją prokuratora wojewódzkiego Rozwadowską osadzono w areszcie i wszczęto wobec niej postępowanie przygotowawcze (notatka służbowa z dn. 19 VII 1984 r., t. 6, cz. 2, k. 122). W październiku 1984 r. została wyeliminowana z sieci TW (t. 6, notatka informacyjna).

¹⁷⁴ AIPN, 00168/403, t. 6, Doniesienie TW „Wanda” z dn. 6 VI 1970 r., k. 48–56. Edward Staniewski zeznał w śledztwie, że przekazał Rozwadowskiej „Biuletyn” nr 8–12 (AIPN, 01820/17, Odpis protokołu przesłuchania E. Staniewskiego z dn. 23 VII 1970 r., t. 61, k. 69).

¹⁷⁵ AIPN, 01820/17, t. 2, Notatka służbowa dotycząca bieżących kontaktów „Rewidenta” z KO „Edwin” oraz spotkania i rozmowy między nimi w dniu 9 bm. na obiekcie „Jagna”, Warszawa, dn. 10 VI 1970 r., k. 141–143.

¹⁷⁶ AIPN Lu, 0220/325, Wniosek o założenia kwestionariusza ewidencyjnego, Lublin, dn. 7 VIII 1968 r., Kierunkowy plan przedsięwzięć operacyjnych dot. dr. Łukasza Czumy kontrolowanego w ramach kwestionariusza ewidencyjnego nr 7998 krypt. „Żebrak”, Lublin, dn. 3 V 1969 r.

¹⁷⁷ AIPN, 01820/17, t. 38, Plan czynności operacyjno-śledczych do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Nielegalni” Nr rej. 6448/68., Bydgoszcz, dn. 7 VIII 1970 r., k. 30–33.

¹⁷⁸ *Ibidem*, t. 61, Wniosek o założenie sprawy operacyjnego sprawdzenia krypt. „Zarzewie”, Warszawa, dn. 20 IV 1968 r., k. 182–187.

¹⁷⁹ *Ibidem*, t. 76, Notatka urzędowa, Warszawa, dn. 1 VII 1970 r. (dotyczy Wojciecha Mantaja), k. 64.

Zachowane materiały jednoznacznie wskazują, że część uczestników „Ruchu” zdawała sobie sprawę z tego, iż najprawdopodobniej są inwigilowani. Andrzej Czuma podejrzewał, że ma założony podsłuch telefoniczny, a jego korespondencja jest regularnie kontrolowana. Z informacji TW „Sławka” i raportów Biura „B” wynika, iż bracia Czumowie i Marian Gołębiowski wiedzieli, że są śledzeni. Sygnałem ostrzegawczym było także wezwanie Emila Morgiewicza na rozmowę do Komendy Stołecznej MO na początku 1970 r. Nie wiadomo jeszcze wtedy, że Morgiewicz należy do „Ruchu”. Wezwano go, ponieważ studiował na jednym roku z Andrzejem Czumą. Morgiewicz z treści rozmowy wywnioskował, że SB musi interesować się Czumą¹⁸⁰. Tak więc w sytuacji, kiedy zdawano sobie sprawę z inwigilacji, bezwzględną koniecznością była rezygnacja z akcji „Poronin”.

Aresztowania i śledztwo

19 czerwca Biuro Śledcze MSW przekazało Prokuraturze Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy informację na temat organizacji. 20 czerwca nastąpiły pierwsze aresztowania. Zatrzymano 25 osób, w tym 16 w Warszawie oraz po 3 w Łodzi, Gdańsku i Lublinie¹⁸¹. Łącznie do 6 lipca aresztowano 31 osób, w tym Andrzeja, Benedykta, Łukasza i Huberta Czumów, Gołębiewskiego, Stefana i Marka Niesiołowskich, Morgiewicza, Jacka Bartkowiaka, Wojciecha Mantaja, Elżbietę Łukasiewicz-Nagrodzką, Marzenę Górszczyk i innych¹⁸².

Od 20 czerwca – czyli od rozpoczęcia aresztowań – MSW prowadziło sprawę operacyjno-śledczą krypt. „Omega”, początkowo przy udziale Biura Śledczego, departamentów III i IV oraz wydziałów IV Komend Wojewódzkich MO w Gdańsku, Lublinie i Bydgoszczy i Komendy Miejskiej MO w Łodzi¹⁸³.

Do końca lipca SB ustaliła następnych 45 osób podejrzanych o przynależność do organizacji, z czego 23 z Łodzi, 15 z Warszawy, 3 z Wrocławia i 2 z Lublina¹⁸⁴. 2 lipca zastępca komendanta miejskiego MO w Łodzi ds. SB powołał grupę operacyjno-śledczą¹⁸⁵.

Drugi etap zatrzymań miał miejsce pomiędzy 30 lipca a 5 sierpnia. Najmocniej dotknęły środowisko łódzkie. Tylko 30 i 31 lipca zatrzymano tam łącznie 19 osób, m.in. Stefana Türschmida, Witolda Sułkowskiego, Joannę Szczęsną, Barbarę Wińczyk. 16 zatrzymanym postawiono zarzut przynależności do organizacji, wobec 4 zastosowano areszt tymczasowy. Zatrzymania przeprowadzono również w Warszawie, Lublinie, Wrocławiu i Bydgoszczy. Aresztowano m.in. Bolesława Stolarza i Zygmunta Żyłkę-

¹⁸⁰ Relacja E. Morgiewicza; AIPN, 01820/17, Notatka z dn. 19 I 1971 r., t. 26, k. 149. Morgiewicz podał w relacji, że miało to miejsce w październiku lub listopadzie 1969 r.

¹⁸¹ AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka dot. zatrzymania przez MSW grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji, Warszawa, dn. 21 VI 1970 r., k. 52–53.

¹⁸² AAN, Prokuratura Generalna, Departament II, 15/32, Lista podejrzanych wg stanu na dzień 13 VII [19]70 r.

¹⁸³ AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, s. 23, k. 30.

¹⁸⁴ AIPN, 01820/17, t. 69, Propozycje uzupełniające do planu realizacji z dnia 20 VII b.r. w sprawie „Omega”, Warszawa, lipiec, 1970 r., k. 25–26; t. 70, Plan dalszej realizacji sprawy krypt. „Omega”, Warszawa, dn. 20 VII 1970 r., k. 1.

¹⁸⁵ AIPN Ld, pf 48/40, Notatka dotycząca łódzkiej grupy „ruch”, Łódź, dn. 16 VII 1970 r., jacket 1.

-Żebrackiego (obydwu w Warszawie) oraz Stanisława Schodzińskiego¹⁸⁶. 5 sierpnia zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB we Wrocławiu płk Jan Krynicki¹⁸⁷ powołał grupę operacyjno-śledczą¹⁸⁸.

Dalsze zatrzymania miały już charakter sporadyczny. Między innymi 29 sierpnia aresztowano w Bydgoszczy Romana Benedicta, Bogusława Kościeleckiego i Jerzego Ptaszyńskiego¹⁸⁹. Ostatnim aresztowanym – 12 grudnia w Lublinie – był Andrzej Lulek¹⁹⁰.

Już po przeprowadzeniu pierwszych aresztowań SB zdobyła bardzo bogaty materiał dowodowy. Na plebanii w Piastowie odkryto miejsce powielania „Biuletynu”, przechowywane tam archiwum organizacji, zawierające m.in. materiały ze zjazdów, opracowania programowe, „Biuletyny” i artykuły przeznaczone do opublikowania w piśmie. W mieszkaniu Benedykta Czumy znaleziono materiały zapalające przeznaczone do akcji „Poronin” i maszynę drukarską (nie została uruchomiona ze względu na brak pewnych części). Natomiast w domu Andrzeja Czumy natrafiono na plan akcji „Poronin” oraz fotografie Muzeum Lenina (do momentu aresztowań SB nie znała celu akcji)¹⁹¹.

Na dodatek na samym początku śledztwa część aresztowanych przyznała się do przynależności do organizacji i zaczęła składać zeznania. Najobszerniejsze złożyli Wiesław Kurowski i Wojciech Mantaj, niestety podając również fakty nieprawdziwe¹⁹². Największą „wyobraźnią” wykazał się Kurowski, który zeznał, że celem „Ruchu” było przejęcie władzy w drodze zbrojnego powstania mającego objąć także inne państwa obozu sowieckiego. Kierownictwo mieli sprawować b. oficerowie AK i NSZ. Wymienił również rzekomo planowane akcje rabunkowe oraz osoby znane mu osobiście lub ze słyszenia, należące do organizacji. Między innymi był wśród nich człowiek, który na czele tysięcosobowego oddziału miał zająć budynek KC PZPR¹⁹³. Mantaj w sporządzonym 22 czerwca oświadczeniu napisał o próbie kradzieży pieniędzy ze sklepu na ul. Źródłowej, planowanym napadzie na pociąg zbierający pieniądze z kas stacji PKP i o pobiciu członka PZPR w Lublinie. Przyznał się również do udziału w malowaniu napisów i kradzieżach maszyn do pisania. Ze znanych mu uczestników „Ruchu” wymienił Stefana i Marka

¹⁸⁶ AIPN, 01820/17, t. 81, k. 181–212.

¹⁸⁷ **Krynicki Jan** (ur. 1923), ppłk/płk. Od 20 II 1949 r. młodszy referent Sekcji 3 Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 II 1950 r. referent Sekcji 7 Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 I 1951 r. starszy referent Sekcji 7 Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 VI 1951 r. kierownik Referatu Ochrony przy PZPW nr 5 WUBP w Łodzi; od 1 XII 1951 r. kierownik Referatu Ochrony przy PZPW nr 5 MUBP w Łodzi; od 15 VII 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału Włókienniczego MUBP w Łodzi; od 1 VIII 1954 r. zastępca naczelnika Wydziału III WUBP w Łodzi; od 1 IV 1955 r. kierownik PUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 II 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 V 1961 r. inspektor Samodzielnej Grupy Specjalnej KM MO w Łodzi; od 20 IX 1962 r. naczelnik Wydziału III KM MO w Łodzi; od 10 II 1964 r. II zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB we Wrocławiu; od 1 V 1967 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB we Wrocławiu; od 1 VI 1975 r. komendant wojewódzki MO w Legnicy; od 31 VIII 1978 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 10 IV 1979 r. *Twarze wrocławskiej bezpieki*, Wrocław 2006, s. 112–113.

¹⁸⁸ AIPN Wr, 039/10824, t. 4, Rozkaz specjalny nr 001/70, Wrocław, dn. 5 VIII 1970 r., k. 147.

¹⁸⁹ AIPN, 01820/17, t. 81, Informacja nr 46/70 dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji, Warszawa, dn. 1 IX 1970 r., k. 239.

¹⁹⁰ AIPN Lu, 023/5, t. 5, *Meldunek o przedstawieniu zarzutów...*, Lublin, dn. 14 XII 1970 r., k. 1248.

¹⁹¹ AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka dot. zatrzymania przez MSW grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji., Warszawa, dn. 21 VI 1970 r., k. 52–54.

¹⁹² AIPN, 01820/17, t. 81, Informacja nr 6, Warszawa dn. 25 VI 1970 r., k. 24–26.

¹⁹³ AIPN, 0581/9, Odpis protokołu przesłuchania Wiesława Kurowskiego z dn. 25 VI 1970 r., k. 150–157.

Niesiołowskich, Andrzeja i Benedykta Czumów, Majdę, Bartkowiaka, Gołębińskiego, Łukasiewicz-Nagrodzka i Schodzińskiego¹⁹⁴. Kurowski przez cały czas podtrzymywał swoje zeznania, potwierdził je również podczas procesów. Zupełnie inaczej zachował się w późniejszym etapie śledztwa Mantaj – m.in. odmówił potwierdzenia zeznań Wojciecha Majdy na temat broni¹⁹⁵, a na początku pierwszego procesu łódzkiego, w którym był sądzony, przeprosił publicznie pozostałych oskarżonych za swoje zeznania¹⁹⁶.

W tej sytuacji stopniowo coraz więcej aresztowanych, którzy początkowo zaprzeczali jakimkolwiek swoim związkom z „Ruchem”, zaczynało składać zeznania. Dla przykładu – na początku śledztwa bardzo dobrze zachowała się Elżbieta Łukasiewicz-Nagrodzka (aresztowana 21 czerwca). Stefan Niesiołowski całkowicie pomylił się pisząc, że załamała się pierwszego dnia śledztwa¹⁹⁷. Nagrodzka twierdziła, że nie wie nic o organizacji, a jej kontakty z innymi aresztowanymi miały wyłącznie charakter towarzyski¹⁹⁸. Dopiero 30 czerwca, po okazaniu jej protokołów przesłuchań innych uczestników – Stefana i Marka Niesiołowskich, Mantaja, Benedykta Czumy – przyznała się do przynależności do „Ruchu” i zaczęła zeznawać¹⁹⁹.

Zachowane materiały wskazują, że złożenia zeznań odmówiło bardzo niewielu. Stefan Niesiołowski wymienił w swojej książce Andrzeja Czumę i Jana Kapuścińskiego²⁰⁰. Obaj odmawiali składania zeznań przez większą część śledztwa, a kiedy decydowali się już mówić, nie obciążyli, pomimo presji ze strony śledczych, żadnej innej osoby. Bardzo odważnie zachował się – o czym nikt do tej pory nie napisał – także Łukasz Czuma. Sądzę, że dzięki niemu SB nie udało się wykryć większości uczestników z Lublina.

28 lipca 1970 r. minister Kazimierz Świąta zatwierdził „Kierunkowy plan dalszych działań śledczych i operacyjnych przeciwko nielegalnemu związkowi („Ruch”) i jego członkom”. Plan wyznaczył zasadnicze kierunki śledztwa obowiązujące do końca 1970 r. – wyjaśnienie powiązań organizacji z Kościołem, emigracją, kombatantami podziemia niepodległościowego i „ośrodkami zagranicznymi” na Zachodzie, ujawnienie planowanych akcji dywersyjnych i terrorystycznych, gromadzenie przez organizację broni, ustalenie struktury i składu osobowego²⁰¹.

Do końca 1970 r. śledztwo prowadzone było bardzo intensywnie. SB udało się wykryć większość uczestników i zdobyć bardzo bogaty materiał dowodowy. Ale mimo tego nie zamierzano jeszcze zamykać śledztwa, opracowywano nowe, często bardzo szczegółowe plany dalszych działań²⁰². Między innymi zamierzano kontynuować intensywne

¹⁹⁴ AIPN, 01820/17, t. 3, Odpis oświadczenia Wojciecha Mantaja z dn. 22 VI 1970 r., t. 44, k. 5–11. Mantaj nie wymienił nazwisk Nagrodzkiej, Gołębińskiego i Schodzińskiego, jednak na podstawie opisu łatwo było ustalić ich personalia (Nagrodzka i Gołębiński zostali już wcześniej aresztowani).

¹⁹⁵ *Ibidem*, t. 44, Odpis protokołu przesłuchania W. Mantaja z dn. 5 II 1971 r., k. 252.

¹⁹⁶ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 110; relacja M. Niesiołowskiego.

¹⁹⁷ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 101–102.

¹⁹⁸ AIPN, 01820/17, t. 42, k. 3–5, 14–20, 22–35.

¹⁹⁹ Relacja Elżbiety Królikowskiej-Avis; AIPN, 01820/17, t. 42, Odpis protokołu przesłuchania Elżbiety Łukasiewicz-Nagrodzkiej z dn. 30 VI 1970 r., k. 35–37.

²⁰⁰ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 96–97, 99.

²⁰¹ AIPN Wr, 039/1823, t. 4, k. 158–166.

²⁰² AIPN, 01820/17, t. 94, Ramowy plan śledztwa nr II 3 Ds 26/70 przeciwko A. Czumie i innym członkom nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa dn. 26 XI 1970 r., k. 161–182. Bardzo intensywne śledztwo planowała w KM MO w Łodzi. W listopadzie zatwierdzono liczący 88 stron plan dalszych działań, obejmujący

przesłuchania grupy przywódczej (zaliczano do niej także ks. Huberta i Łukasza Czumów oraz Żyłkę-Żebrackiego)²⁰³. Przypuszczam, że zrealizowaniu tych zamiarów zapobiegł upadek Gomułki.

Podobnie oceniają śledztwo po latach sami uczestnicy „Ruchu”. Benedykt Czuma powiedział w relacji, że podczas śledztwa starano się udowodnić, iż organizacja była inspirowana przez Kościół, byłych członków AK oraz przez obcy wywiad. Zdaniem Morgiewicza śledztwo, prowadzone do grudnia 1970 r. bardzo intensywnie, zmierzało przede wszystkim do udowodnienia rzekomo ścisłych powiązań „Ruchu” z Kościołem. Zwrot nastąpił po odsunięciu od władzy Gomułki. Śledztwo straciło dotychczasowy impet, władze zrezygnowały też z wykorzystania sprawy „Ruchu” do rozgrywki z Kościołem²⁰⁴.

Procesy

Do zamknięcia śledztwa przedstawiono kilka odmiennych propozycji sądowego rozstrzygnięcia. Różnice dotyczyły liczby osób przewidzianych do postawienia w stan oskarżenia, ilości procesów i podziału oskarżonych, doboru zarzutów oraz wyboru odpowiednich przepisów kodeksu karnego.

W żadnym z dokumentów nie natrafiłem na propozycje pociągnięcia do odpowiedzialności karnej wszystkich 74 osób, którym ostatecznie postawiono zarzut przynależności do organizacji²⁰⁵. W „Ramowym planie śledztwa nr II 3 Ds 25/70 w sprawie przeciwko A. Czumie i innym członkom nielegalnego związku «Ruch»” z dnia 26 XI 1970 r. zaproponowano postawienie przed sądem około 45 osób. Najpoważniejszy zarzut – czynienie przygotowań do obalenia przemocą ustroju PRL (art. 128 § 1 w związku z art. 123 KK) – zamierzano postawić całej grupie przywódczej, kierującym grupami „Ruchu” w poszczególnych miastach oraz wszystkim uczestnikom zjazdów. Oznaczało to zastosowanie tego paragrafu wobec znacznie większej liczby osób, niż to miało później miejsce – m.in. procesy objęłyby uczestników, wobec których umorzono postępowanie (Stanisław Schodziński, Witold Sułkowski, Jerzy Stasiak, Andrzej Lulek – udowodniono im udział w zjazdach). Proces grupy przywódczej objęłyby 9 oskarżonych. Obok sądzonych

m.in. kwestię rzekomego posiadania przez organizację broni, akcji dywersyjnych i rabunkowych (w tym napadu na bank PKO w Warszawie na ul. Jasnej 22 XII 1964 r.), kontaktów zagranicznych. Między innymi zamierzano przeszukać grób żony Benedykta Czumy w celu odnalezienia broni. Zamiaru tego najprawdopodobniej nie zrealizowano – nie znalazłem dotąd żadnego dokumentu na ten temat. (AIPN Ld, pf 48/50, Plan śledztwa w sprawie nr 16/70/II Ds–29/70 dot. członków nielegalnego związku „Ruch”, Łódź, dn. 10 XI 1970 r., jacket 85–86). Ponieważ plan ten nie został w większości zrealizowany zrezygnowałem z jego opublikowania. Z tej samej przyczyny zrezygnowałem z opublikowania dokumentów wymienionych w następnym przypisie.

²⁰³ AIPN, 01820/17, t. 69, Projekt planu śledztwa przeciwko Marianowi Gołębiwskiemu, październik 1970, k. 145–174; t. 69, Projekt planu śledztwa przeciwko ks. Hubertowi Czumie, k. 204–219; t. 69, Projekt planu śledztwa przeciwko M. Gołębiwskiemu, listopad 1970, k. 252–269; t. 69, Projekty planów śledztwa przeciwko Emilowi Morgiewiczowi, Andrzejowi Czumie, Benedyktowi Czumie, Bolesławowi Stolarzowi i Zygmuntovi Żebrackiemu, k. 270–421; t. 69, Projekt planu śledztwa przeciwko Stefanowi Niesiołowskiemu, k. 429–466.

²⁰⁴ Relacje B. Czumy i E. Morgiewicza; Morgiewicz, *op. cit.*, s. 44; „Ruch” *wobec stabilizacji*, s. 104 (wypowiedź Morgiewicza); S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 105.

²⁰⁵ AAN, Prokuratura Generalna, Departament II, 15/33, Notatka dot. propozycji w zakresie sposobu merytorycznego załatwienia postępowania przygotowawczego w sprawie związku pn. „Ruch”, Warszawa, dn. 19 I 1971 r., s. 1 oraz Notatka dot. propozycji w zakresie sposobu merytorycznego załatwienia postępowania przygotowawczego w sprawie związku pn. „Ruch”, Warszawa, dn. 27 I 1971 r., s. 6.

później na ławę oskarżonych mieliby trafić także ks. Hubert i Łukasz Czumowie, oraz Zygmunt Żyłka-Żebracki. W przypadku ks. Czumy stwierdzono co prawda, że „brak jest jednak formalnych podstaw do przyjęcia, że był on członkiem związku”, miał jednak pełnić rolę duchowego przywódcy ludzi skupionych w organizacji²⁰⁶.

Z zachowanych dokumentów Prokuratury Generalnej wynika, że przez dłuższy czas zamierzano skierować akty oskarżenia przeciwko 40–46 uczestnikom. Dopiero w kwietniu 1971 r. liczba ta zmalała do trzydziestu kilku osób, w przeważającej większości z Łodzi i Warszawy. Zamierzano też zorganizować procesy w Bydgoszczy, Lublinie i Gdańsku. W Warszawie planowano postawić przed sądem (w oddzielnych procesach) Łukasza Czumę, Zygmunta Żyłkę-Żebrackiego oraz ks. Sebastiana Koszuta. Ks. Koszut miał być jedynym duchownym postawionym w stan oskarżenia z powodu udostępnienia w plebanii miejsca do powielania „Biuletynu”²⁰⁷.

Oprócz grupy przywódczej planowano postawienie przed sądem wszystkich uczestników, którym udowodniono udział w przygotowaniach do podpalenia Muzeum Lenina oraz akcjach ekspropriacyjnych. Rozważano natomiast, czy skierować do sądu sprawy przeciwko osobom podejrzanym o wykonywanie czynności związanych z wydawaniem „Biuletynu” (pisanie artykułów, redagowanie, powielanie i rozprowadzanie pisma) oraz wykonywanie „antypaństwowych” napisów. Zastanawiano się także nad zmianą interpretacji prawnej akcji „Poronin” z akcji dywersyjnej na zwykłe podpalenie, eliminując w ten sposób jej polityczne podłoże. Trzeba tu zaznaczyć, że w obowiązującym wówczas Kodeksie Karnym wyższy wyrok groził za akcję dywersyjną. Przypuszczam więc, że mogło zostać wydane odgórne polecenie zatuszowania politycznego charakteru procesów, chociaż zaznaczam, że takiego dokumentu do tej pory nie odnalazłem. W notatce Prokuratury Generalnej z dnia 9 kwietnia 1971 r. zaproponowano nawet całkowitą rezygnację z postawienia oskarżonym zarzutów o charakterze politycznym. Propozycja ta została w końcu odrzucona. Temu swoistemu odpolitycznieniu procesów było przeciwne kierownictwo MSW. W piśmie z 29 marca 1971 r. do prokuratora generalnego Kazimierza Kosztirko²⁰⁸ zaproponowano postawienie wszystkim oskarżonym zarzutu prowadzenia przygotowań do obalenia przemocą ustroju PRL²⁰⁹. Stanowisko kierownictwa MSW nie zyskało jednak poparcia Prokuratury Generalnej²¹⁰.

Ostatecznie więc zarzuty o charakterze politycznym postawiono jedynie oskarżonym w procesie grupy kierowniczej. Pozostali odpowiadali z takich samych paragrafów, jak w sprawach o przestępstwa kryminalne. „Wyjątek” uczyniono w przypadku Wojciecha Mantaja – oskarżono go o „umieszczanie w miejscach publicznych

²⁰⁶ AIPN, 01820/17, t. 94, Ramowy plan śledztwa nr II 3 Ds 25/70..., k. 176–182.

²⁰⁷ AAN, Prokuratura Generalna PRL, Departament II, 15/33, notatki służbowe dotyczące zakończenia sprawy „Ruchu” z dnia 19 I 1971 r., 27 I 1971 r., 9 II 1972 r., 21 II 1971 r., 26 II 1971 r., 1 IV 1971 r., 9 IV 1971 r., 23 IV 1971 r., 27 IV 1971 r.

²⁰⁸ **Kosztirko Kazimierz** (1917–1977), absolwent Wydziału Prawa UJ, członek PZPR. Przewodniczący rzeszowskiej delegatury Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym; od marca 1955 r. do maja 1961 r. zastępca prokuratora generalnego PRL, od 1 VI 1961 r. do 10 III 1972 r. prokurator generalny.

²⁰⁹ AAN, Prokuratura Generalna, Departament II, 15/33, Pismo MSW z dn. 29 III 1971 r. nr J-050/I/70 do prokuratora generalnego PRL Kazimierza Kosztirko.

²¹⁰ *Ibidem*, Pismo zastępcy prokuratora generalnego Henryka Cieśluka z dnia 31 III 1971 r. nr DP 021/70 do kierownika Wydziału Administracyjnego KC PZPR Stanisława Kani.

obelżywych napisów znieważających ustrój państwa polskiego”²¹¹. Akcja „Poronin” potraktowana została jako przygotowanie do zwykłego podpalenia, a nie do akcji dywersyjnej. Zrezygnowano także z postawienia zarzutów dotyczących wydawania i kolportażu „Biuletynu” i „Informatora”. Wyjątkiem był proces przywódców – „Biuletyn” miał być dowodem na prowadzenie przez nich przygotowań do obalenia ustroju. W ten sposób zakamuflowano w znacznym stopniu polityczny charakter procesów. Doprowadziło to do powstania swoistego absurdu. Umorzono postępowanie wobec siedmiu uczestników zjazdów. Skazano natomiast osoby zaangażowane w działalność „Ruchu” w znacznie mniejszym stopniu (Mirosława Grabowska, Lucyna Paszkowska, Jacek Bierezin, Jerzy Bergiel), którym udowodniono udział w przynajmniej jednej ekspropriacji. Przed sądem odpowiadali też mający bardzo krótki staż w „Ruchu” Andrzej Woźnicki i Janusz Krzyżewski, ale obaj uczestniczyli w przygotowaniach do podpalenia Muzeum Lenina.

Zdecydowano się na skierowanie aktów oskarżenia przeciwko 33 uczestnikom. Mieli być sądzeni w 6 procesach – po trzech w Warszawie i w Łodzi. Zrezygnowano z przeprowadzenia planowanych wcześniej procesów w Lublinie, Bydgoszczy i Gdańsku. Najważniejszy proces grupy kierowniczej objął ostatecznie 6 oskarżonych – Andrzeja i Benedykta Czumów, Stefana Niesiołowskiego, Gołębiewskiego, Morgiewiczza i Stolarza. Umorzono postępowanie wobec 43 osób, w tym wobec ks. Huberta i Łukasza Czumów oraz Zygmunta Żyłki-Żebrackiego, którzy wcześniej również mieli być sądzeni w procesie przywódców. Umorzenie objęło też wszystkich pozostałych duchownych²¹². Ostatecznie na ławach oskarżonych znalazły się 32 osoby. Edward Staniewski, który miał być sądzony w jednym z procesów warszawskich, został 20 maja 1971 r. przymusowo osadzony na obserwację w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Pruszkowie, gdzie był przetrzymywany do 3 grudnia. Powodem miało być – jak sam twierdzi – odwołanie przez niego wszystkich zeznań w śledztwie²¹³.

22 czerwca 1971 r. przed Sądem Powiatowym dla m. Łodzi rozpoczął się pierwszy proces. Na ławie oskarżonych zasiedli: Marek Niesiołowski, Wojciech Mantaj, Jacek Bartkowiak, Elżbieta Łukasiewicz-Nagrodzka, Jan Kapuściński, Andrzej Woźnicki i Adam Więckowski. Wszystkim postawiono zarzuty przynależności do związku, „którego istnienie, ustrój i cel miał pozostać tajemnicą wobec organów państwowych”, oraz udział w akcjach ekspropriacyjnych (za wyjątkiem Kapuścińskiego). Niesiołowski, Nagrodzka, Woźnicki, Kapuściński i Bartkowiak odpowiadali także za udział w przygotowaniach do akcji „Poronin”. Prócz tego Niesiołowski oskarżony został o zniszczenie godła Związku Sowieckiego na słupie granicznym, Mantaj o „umieszczanie w publicznym miejscu obelżywych napisów”. Wyroki zapadły 8 lipca. Najwyższy – 3,5 roku więzienia – otrzymał Marek Niesiołowski (w procesie rewizyjnym wyrok obniżono do

²¹¹ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 153 (Akt oskarżenia przeciwko Markowi Niesiołowskiemu i innym, Łódź 31 V 1971 r.).

²¹² AAN, Prokuratura Generalna PRL, Departament II, 15/33, Notatka uzupełniająca dotycząca ustaleń i sposobu merytorycznego załatwienia śledztwa w sprawie nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 14 V 1971 r.; KC PZPR 237/XIX-354, Notatka o ustaleniach i propozycjach zakończenia śledztwa w sprawie nielegalnej organizacji pod nazwą „Ruch”, Warszawa, maj 1971 r.

²¹³ Relacja E. Staniewskiego (1998 r., w posiadaniu autora); E. Staniewski, *Wysadzanie...*, s. 38; M. Rotulska, *Skazani i sędzia*, „Nasz Dziennik”, 13–14 II 1999, s. 13.

3 lat). Na 2 lata pozbawienia wolności zostali skazani Nagrodzka, Mantaj, Kapuściński i Bartkowiak, Więckowski na 1 rok, a Woźnicki na 10 miesięcy²¹⁴.

17 lipca 1971 r. Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy skazał Grzegorza Dziegłewskiego na 2,5 roku pozbawienia wolności, Edwarda Piotrowskiego na 2 lata, a Jana Długołęckiego na 1,5 roku. Po rewizji w Sądzie Wojewódzkim wyroki zostały złagodzone do 2 lat dla Dziegłewskiego, 1,5 roku dla Piotrowskiego i 1 roku dla Długołęckiego²¹⁵. Wyższe wyroki zapadły w drugim procesie warszawskim (30 lipca–2 sierpnia). Wiesław Kęćik otrzymał karę 3,5 roku więzienia, Marzena Górszczyk, Janusz Krzyżewski i Wiesław Jan Kurowski po 2 lata. Oprócz uczestnictwa w tajnym związku wszyscy odpowiadali za udział w przygotowaniach do podpalenia Muzeum Lenina, co oczywiście wpłynęło na wysokość wyroków²¹⁶. W tym procesie miał być sądzony również Edward Staniewski, ale wcześniej został przymusowo osadzony w szpitalu psychiatrycznym.

W drugim procesie łódzkim (31 sierpnia–13 września) Stefan Türschmid otrzymał 2,5 roku więzienia, Janusz Kenic 1 rok i 8 miesięcy, Marek Kruzerowski 1,5 roku, a Barbara Wińczyk, Joanna Szczęsna, Mirosława Grabowska i Wojciech Drozdek 1 rok więzienia w zawieszeniu na 2 lata²¹⁷. W trzecim procesie łódzkim (14–23 września) na najwyższy wyrok – 1 rok pozbawienia wolności – skazany został Wojciech Majda. Pozostali oskarżeni – Lucyna Paszkowska, Czcibora Iżycka, Jacek Bierezin i Jerzy Bergiel – otrzymali kary od 1,5 roku do 1 roku w zawieszeniu²¹⁸.

21 września przed Sądem Wojewódzkim w Warszawie rozpoczął się proces grupy przywódczej. W porównaniu do poprzednich procesów oskarżonym postawiono inny zarzut główny – czynienie przygotowań do obalenia w przyszłości przemocą ustroju PRL. W ówczesnym kodeksie karnym groziło za to od 1 roku do 10 lat więzienia. Po trwającej miesiąc rozprawie, 23 października Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski zostali skazani na 7 lat więzienia, Benedykt Czuma na 6 lat, Marian Gołębiwski i Bolesław Stolarz na 4,5 roku, Emil Morgiewicz na 4 lata²¹⁹. Po wyroku obrońcy wszystkich oskarżonych złożyli rewizje²²⁰. Sąd Najwyższy wyrokiem z 26 kwietnia 1972 r. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok w stosunku do Andrzeja i Benedykta Czumów, Gołębiwskiego, Stolarza i Morgiewicza, a 20 lipca 1972 r. wobec Niesiołowskiego²²¹.

Według Tadeusza Łaszczewskiego karę 1 roku więzienia za działalność w „Ruchu” otrzymał także Zygmunt Żyłka-Żebracki. Nie odnalazłem do tej pory dokumentów

²¹⁴ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 109–111, 150–179 (akt oskarżenia w procesie przeciwko M. Niesiołowskiemu i innym, wyrok Sądu Wojewódzkiego dla m. Łodzi w procesie rewizyjnym, Łódź 1 XII 1971 r.).

²¹⁵ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 111; AIPN, 0332/77, t. 3, k. 86.

²¹⁶ S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch”*, s. 115; *idem*, *Ruch...*, s. 197–205 (akt oskarżenia w procesie W. Kęćika, M. Górszczyk, J. Krzyżewskiego i W. Kurowskiego).

²¹⁷ AIPN, 01820/17, t. 81, Informacja nr 19/71 o rozprawach przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 1 IX 1971 r., k. 324; Informacja nr 24/71 o rozprawach przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 14 IX 1971 r., k. 329–330.

²¹⁸ *Ibidem*, t. 81, Informacja nr 25/71 o rozprawie przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch” w Łodzi, Warszawa, dn. 20 IX 1971 r., k. 331–332; t. 82, Informacja nr 28/71 o rozprawie przeciwko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 23 IX 1971 r., k. 3382; Szyfrogram KM MO Łódź z dn. 23 IX 1971 r., k. 268

²¹⁹ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 114–123, 206–227 (akt oskarżenia), 279–308 (wyrok).

²²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego RP z dn. 14 I 2002 r., sygn. akt II KKN 465/00, s. 4–7. Zob. też: *Sąd orzekł...*, s. 211–226.

²²¹ AIPN, 444/1, t. 1, k. 8–13, t. 3, k. 40.

potwierdzających skazanie Żebrackiego (m.in. żadnej wzmianki nie zawierają akta prowadzonego na niego od lutego 1976 r. kwestionariusza ewidencyjnego o kryptonimie „Ogar”). O tym procesie wspominał w relacji Benedykt Czuma, który był przesłuchiwany podczas rozprawy jako świadek²²².

Po procesach

Likwidacja „Ruchu” nie oznaczała w żadnym wypadku zakończenia inwigilacji osób związanych z organizacją. SB interesowała się w dalszym ciągu znanymi jej uczestnikami, zarówno odbywającymi kary w więzieniach, jak i przebywającymi na wolności. Wynikało to z dwóch powodów. Po pierwsze, obawiano się, że przynajmniej część z nich będzie próbowała kontynuować działalność opozycyjną, liczone się nawet z możliwością reaktywowania organizacji. Po drugie, zebrany w wyniku rozpracowania operacyjnego i śledztwa materiał wskazywał, że nie wykryto wszystkich uczestników (Wrocław)²²³.

Odnalezione dokumenty wskazują, że dokładnym rozpracowaniem objęto przebywających w więzieniu przywódców organizacji (agentura celna, kontrola korespondencji, przechwytywanie grypsów). Andrzej Czuma, Stefan Niesiołowski i Bolesław Stolarz zostali osadzeni w Barczewie, a Benedykt Czuma, Marian Gołębiowski i Emil Morgiewicz w Strzelcach Opolskich. Zdaniem SB istniały symptomy wskazujące na możliwość reaktywowania organizacji. Szczególnie miało o tym świadczyć zachowanie Andrzeja Czumy i Niesiołowskiego: „Prowadzone rozpracowanie operacyjne tych osób wykazało, że Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski za pomocą grypsów wymieniali pomiędzy sobą oceny poszczególnych członków «Ruchu» pod kątem ewentualnej celowości ich wykorzystania po wyjściu na wolność w dalszej działalności tej organizacji. Rozważali możliwość i celowość reaktywowania nielegalnej działalności w węższym gronie, opierając się na osobach nieskompromitowanych „uległością” w śledztwie²²⁴.”

Z kolei Marian Gołębiowski został podejrzany o organizowanie przygotowań do buntu w zakładzie karnym w Strzelcach Opolskich. Z tego powodu został przeniesiony do więzienia karno-śledczego w Opolu, pozostałych zaś więźniów mających uczestniczyć w spisku – w tym Benedykta Czumę – osadzono w izolatkach. Zdaniem Czumy była to zwyczajna prowokacja ochrony więzienia, której główną ofiarą miał paść (ze względu na swoją przeszłość – zorganizowanie buntu w więzieniu w Sieradzu w grudniu 1955 r.) Gołębiowski²²⁵.

²²² T. Łaszczewski, *Zygmunt Żyłka-Żebracki*, „Zeszyty Historyczne WiN”, 2001, nr 15, s. 278; relacja B. Czumy; AIPN, 0246/1050, Akta kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Ogar”.

²²³ AIPN, 0256/132, t. 1, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW do naczelnika Wydziału III KW MO w Olsztynie z dn. 14 XII 1972 r., k. 154–155.

²²⁴ *Ibidem*, t. 1, Informacja dot. aktualnej sytuacji w środowisku b. członków nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 8 III 1974 r., k. 1–2; Plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie krypt. „Omega”, Warszawa, dn. 8 II 1975 r., k. 7; Notatka służbowa dot. Andrzeja i Benedykta Czumów, Warszawa, dn. 21 VI 1972 r., k. 150–152; Pismo zastępcy naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW płk. Z. Jędrysa do naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi, Warszawa, dn. 30 VI 1973 r., k. 203–204.

²²⁵ *Ibidem*, k. 2–3; Informacja..., k. 8; Plan operacyjnych przedsięwzięć..., k. 2; AIPN, 01222/2582, Notatka, Warszawa, dn. 3 X 1973 r., jacket 18; Relacje z rozpracowania operacyjnego skazanego Henryka Kłobukowskiego i związanej z nim nielegalnej organizacji – sprawa pod kryptonimem operacyjnym „Świerszcz”, Strzelce Opolskie, dn. 22 IX 1973 r.; Notatka służbowa, Opole, dn. 8 X 1973 r.; Notatka, Warszawa, dn. 10 XII 1973 r.; relacja B. Czumy.

W dalszym ciągu poszukiwano także nieujawnionych uczestników. Dotyczyło to przede wszystkim Wrocławia – SB nie udało się tam wykryć ani jednego uczestnika, śledztwo zaś dotyczące wrocławskiej grupy „Ruchu” zostało umorzone. Jednak w wyniku prowadzonego w dalszym ciągu rozpracowania operacyjnego ustalono cztery osoby mogące mieć powiązania z organizacją, w tym sekretarza redakcji miesięcznika kulturalnego „Odra” Mieczysława Orskiego²²⁶ i trzech znajomych Gołębiewskiego²²⁷.

O przynależność do „Ruchu” podejrzewano także m.in. Hannę Szczypińską, bliską znajomą księży Koszuta i Ołtarzewskiego. Szczypińska należała do sekcji plastyków warszawskiego KIK-u (z zawodu była grafikiem), utrzymywała znajomości z wieloma duchownymi. W materiałach SB określano ją jako „fanatyczkę religijną wrogo ustosunkowaną do ustroju PRL”. Przypuszczano, że mogła powiełać w swojej pracowni jakieś opracowania dla „Ruchu”. 11 sierpnia 1971 r. przeprowadzono przeszukanie w jej mieszkaniu i pracowni, lecz jego wyniki nie potwierdziły tych podejrzeń. Pomimo tego od 27 września poddano Szczypińską inwigilacji (kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Plastyczka”)²²⁸.

Z „Informacji dot. aktualnej sytuacji w środowisku b. czł. nielegalnego związku «Ruch»” z 8 marca 1974 r. wynika, iż w tym czasie SB inwigilowała 17 byłych uczestników „Ruchu” przebywających na wolności (wszyscy przywódcy organizacji odbywali jeszcze kary więzienia). 11 osób znalazło w zainteresowaniu operacyjnym Wydziału III KM MO Łódź, 3 osoby Wydziału III KS MO, pozostałe zaś 3 – Wydziału III KW MO w Bydgoszczy. Ustalono, że dawni uczestnicy „Ruchu” z Łodzi Joanna Szczęśna, Jacek Bierzyn i Witold Sułkowski nawiązali kontakty z byłymi „komandosami”: Jackiem Kuroniem²²⁹, Janem Lityńskim²³⁰, Adamem Michnikiem²³¹ i Bogusławą Blajfer²³². Trzeba tu zaznaczyć, iż już wiosną 1968 r. Blajfer kontaktowała się z grupą stu-

²²⁶ **Mieczysław Orski** (ur. 1943), krytyk literacki, publicysta. Od 1972 r. członek redakcji miesięcznika „Odra”, od września 1990 r. redaktor naczelny.

²²⁷ AIPN, t. 1, 0256/132, Informacja..., k. 3–4; AIPN, 01222/2582, Doniesienia TW „Berezowski” z dn. 10 I 1974 r., 15 I 1974 r., 23 I 1974 r., 26 I 1974 r. 28 II 1974 r., 14 III 1974 r., notatka z dn. 16 II 1974 r., jacket 19–20.

²²⁸ AIPN, 0581/9, t. 8, Analiza i plan przedsięwzięć operacyjnych w kwestionariuszu operacyjnym krypt. „Plastyczka” nr rej. 6481 dot. Hanny Szczypińskiej..., Pruszków, dn. 20 V 1972 r., k. 35–37, 47, 49–50, 53–54, 66, 128, 135; t. 9, k. 52–55; t. 10 k. 121–124; t. 22 k. 2–5.

²²⁹ **Kuroń Jacek** (1934–2004), polityk. Absolwent UW (1964). Członek PZPR (1952–1953, 1956–1964). Działacz Rewolucyjnego Związku Młodzieży (1956–1957). Założyciel i komendant Kregu Walterowskiego i Hufca Walterowskiego (1955–1961). Współzałożyciel Politycznego Klubu Dyskusyjnego UW (1962). W lipcu 1965 r. skazany na 3 lata więzienia za kolportaż napisanego wraz z Karolem Modzelewskim „Listu otwartego”, zwolniony warunkowo w maju 1967 r. Aresztowany 8 marca 1968 r., w styczniu 1969 r. skazany na 3 i pół roku więzienia, zwolniony warunkowo 17 września 1971 r. Współautor i sygnatariusz „Listu 59” (1975). Współzałożyciel KOR (1976), członek KSS KOR (1977), członek redakcji „Krytyki” (1977), współzałożyciel i wykładowca TKN (1978–1979), doradca MKZ NSZZ „Solidarność” (1980), członek Rady Programowo-Konsultacyjnej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych NSZZ „Solidarność” (1980–1981), internowany (13 XII 1981–3 IX 1982), 3 IX 1982 r. uwięziony pod zarzutem próby obalenia siłą ustroju państwa, jeden z oskarżonych w procesie KSS KOR (w lipcu 1984 r.), członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie (1988), uczestnik obrad okrągłego stołu i spotkań w Magdalence (1989), poseł na Sejm PRL X kadencji w klubie OKP (1989–1990), minister pracy i polityki społecznej (1989–1990, 1992–1993), poseł na Sejm RP (1990–2001). Kandydat w wyborach prezydenckich w 1995 r. Działacz Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej.

²³⁰ **Lityński Jan** (ur. 1946), podczas studiów na Wydziale Matematyki UW związał się ze środowiskiem „komandosów”. Organizator i uczestnik studenckich wystąpień w marcu 1968, 8 III 1968 zatrzymany, 12 XII 1968 r. skazany na dwa i pół roku więzienia, zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1969 r. Po relegowaniu z uczelni

dentów z Łodzi (należeli do niej m.in. Józef Śreniowski²³³, Türschmid, Sułkowski i inni), z których część przystąpiła później do „Ruchu”²³⁴.

Nawiązanie tych kontaktów miało zresztą miejsce wcześniej. Zimą 1973 r. na obozie KIK w Pewli Andrzej Woźnicki poznał Seweryna Blumsztajna²³⁵ i Teresę Boguc-

pracował jako robotnik. Sygnatariusz petycji do Sejmu PRL w sprawie zmian w konstytucji PRL (1975). Współzałożyciel „Biuletynu Informacyjnego” (1976), od 1977 r. członek KSS KOR, współredaktor „Robotnika”, współpracownik Biura Interwencji KSS KOR. Współorganizator Wolnych Związków Zawodowych, doradca NSZZ „Solidarność” (1980), w stanie wojennym internowany (przetzymywany na Białolece), następnie we wrześniu 1982 r. aresztowany po zarzucie próby obalenia ustroju PRL, zwolniony na przepustkę w czerwcu 1983 r., ukrywał się do amnestii (1986), członek podziemnej RKW NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (1984), współzałożyciel Solidarności Polsko-Czechosłowackiej (1987), członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie (1988), uczestnik obrad okrągłego stołu, poseł na Sejm RP (1989–2001).

²³¹ **Michnik Adam** (ur. 1946), publicysta. Absolwent UAM (1975). Członek Hufca Walterowskiego ZHP (1957), współzałożyciel Klubu Poszukiwaczy Sprzeczności (1961), student IH UW (1964–1968), zawieszony przez komisję dyscyplinarną UW w prawach studenta za kolportaż „Listu otwartego” K. Modzelewskiego i J. Kuronia, aresztowany i przetrzymywany przez 3 miesiące (1965), zawieszony w prawach studenta za organizację spotkania otwartego ZMS z L. Kołakowskim i K. Pomianem (1966), relegowany ze studiów za zorganizowanie protestu przeciwko zdjęciu z afisza „Dziadów” i aresztowany (1968), skazany na 3 lata więzienia (1969), amnestionowany (1969), sygnatariusz „Listu 59” (1975), członek KOR (1977), współzałożyciel i członek kolegium wydawnictwa NOW-a (1977), współzałożyciel i wykładowca TKN (1978), doradca Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” (1980–1981), internowany (13 XII 1981), aresztowany pod zarzutem próby obalenia ustroju PRL (3 IX 1982), oskarżony w procesie KSS KOR, zwolniony na mocy amnestii (1984), doradca Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność”, aresztowany i skazany na 3 lata więzienia (1985), amnestionowany (1986), członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie (1988), uczestnik rozmów okrągłego stołu i rozmów w Magdalence (1989), redaktor naczelny „Gazety Wyborczej” (od 1989), poseł sejmiku PRL X kadencji w klubie OKP (1989–1990).

²³² **Blajfer Bogusława (Seweryn, Weintraub)** (1945–2002). W 1964 r. podczas studiów na Wydziale Filozoficznym UW związała się ze środowiskiem „komandosów”. W marcu 1968 r. i w następnych miesiącach kolportowała ulotki, m.in. przeciwko interwencji Układu Warszawskiego w Czechosłowacji. Aresztowana 30 X 1968, 23 IX 1969 r. skazana na 3 lata więzienia za sporządzanie i kolportowanie ulotek. Karę zmniejszono na mocy amnestii do półtora roku więzienia, zwolniona po wydaniu wyroku ze względu na zły stan zdrowia. Ponownie uwięziona w 1970 r., zwolniona w grudniu 1970 r. Inicjatorka petycji w sprawie uwolnienia braci Kowalczyków (1975), w pierwszej połowie 1976 r. działała na rzecz zorganizowania polskiej filii Amnesty International. Współpracownik KOR (1976), inicjatorka głódówki w kościele św. Marcina w Warszawie (1977), sygnatariuszka Deklaracji Ruchu Demokratycznego (1977), współpracowniczką SKS we Wrocławiu. Od 1979 r. na emigracji w Szwecji, gdzie pracowała jako terapeutka w szpitalu psychiatrycznym (1979–1984, 1985–2002). AIPN, 0256/132, t. 1, k. 4–5.

²³³ **Śreniowski Józef** (ur. 1947). Absolwent Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ (1971); w marcu 1968 r. delegat uniwersyteckiego komitetu strajkowego, po usunięciu ze studiów związał się z grupą samokształceniową skupioną wokół Stefana Türschmida, w latach siedemdziesiątych zbierał podpisy po apelami obywatelskimi (protesty przeciw zmianom w Konstytucji PRL); członek KOR później KSS KOR; organizował pomoc dla represjonowanych; redaktor „Robotnika”, „Kroniki Łódzkiej”; ekspert Ogólnopolskiej Sekcji Włóknarzy NSZZ „Solidarność”; był również doradcą strajkujących studentów w lutym 1981 r.; internowany 13 XII 1982 r., po ucieczce w sierpniu 1982 r. ukrywał się, aresztowany 22 X 1984 r., skazany został na 2 lata i 4 miesiące więzienia (odsiedział 2 lata), we więzieniu prowadził głódówki protestacyjne domagając się statusu więźnia politycznego, po wyjściu z więzienia kierował łódzkim ośrodkiem Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”; od 2006 r. pracownik Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Łodzi.

²³⁴ AIPN, 0650/17 k. 396–399, Odpis protokołu przesłuchania świadka Bogusławy Blajfer-Seweryn, Warszawa dn. 27 XI 1970 r.

²³⁵ **Blumsztajn Seweryn** (ur. 1946), dziennikarz, działacz opozycji. Członek Hufca Walterowskiego (od 1956 r.) i Klubu Poszukiwaczy Sprzeczności. W marcu 1965 r. został aresztowany wraz z innymi studentami (studiował na Wydziale Ekonomii Politycznej UW) za kolportaż „Listu otwartego do członków PZPR”. Ponownie

ką²³⁶, a niecopóźniej również Kuronia²³⁷. Kuroń poznał też Marzenę Górszczyk i Wiesława Kęcika, jego zaś żona, Grażyna Kuroń – żonę Andrzeja Czумы Urszulę. Zaowocowało to – co oczywiście nie mogło ująć uwadze SB – zaangażowaniem się „komandosów” w pomoc dla uczestników „Ruchu”²³⁸. 23 października 1974 r., a więc tuż po opuszczeniu więzienia, odwiedził Kuronia Stefan Niesiołowski (w spotkaniu brała udział też Joanna Szczęsna). Na początku listopada 1974 r. z Kuroniem i Michnikiem spotkali się Niesiołowski oraz Andrzej i Benedykt Czumowie. Kontakty te były później podtrzymywane – np. odnotowano obecność Kuronia na ślubie Niesiołowskiego w maju 1975 r. w Łodzi²³⁹.

Z zachowanych dokumentów z okresu listopad 1974 r. – maj 1975 r. wynika, że SB obawiała się aktywizacji byłych uczestników „Ruchu” po wyjściu na wolność przywódców organizacji. Otrzymywane informacje wskazywały na odnawianie kontaktów i planowanie wznowienia działalności, lecz już w mniejszym gronie (bez osób skompromitowanych w śledztwie). Zamiary te mieli zdradzać w szczególności Andrzej Czuma, Niesiołowski, Gołębiowski i Morgiewicz. Na przykład Morgiewicz opuszczając w czerwcu 1974 r. więzienie w Strzelcach Opolskich miał obiecać współwięźniom, że będzie walczył o poprawę warunków skazanych²⁴⁰. Opracował raport o sytuacji w polskich więzieniach, który latem 1975 r. skierował do Amnesty International oraz do Sejmu, za co został ponownie aresztowany (od 27 sierpnia do 14 września 1975 r.)²⁴¹.

Wydział II Departamentu III MSW inwigilował w ramach spraw operacyjnego rozpracowania operacyjnego o kryptonimie „Omega” (wszystkie sprawy miały identyczny

aresztowany 10 marca 1968 r., w grudniu 1968 r. skazany został na dwa lata więzienia (na wolność wyszedł po amnestii w lipcu 1969 r.). Od września 1976 r. redaktor „Biuletynu Informacyjnego KOR”, od października 1977 r. członek KSS KOR. Członek NSZZ „Solidarność”, organizator agencji prasowej „Solidarność”. 14 grudnia 1981 r. założył w Paryżu Komitetu Solidarności. W latach 1982–1984 był członkiem Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” w Brukseli. Wrócił do Polski w 1989 r., obecnie jest dziennikarzem „Gazety Wyborczej”.

²³⁶ **Bogucka Teresa Kinga** (ur. 1945), socjolog, historyk teatru. Absolwentka socjologii UŁ (1977). Studiowała na Wydziale Filozoficznym UW. W marcu 1968 r. aresztowana, skazana na półtora roku więzienia, amnestionowana (1969), relegowana z uczelni, pracownik Instytutu Sztuki PAN (od 1969 r.), współpracownik KSS KOR, sekretarz redakcji niezależnego „Zapisu” (1978), pracownik Agencji ds. Kultury przy Regionie Mazowsze NSZZ „Solidarność” (1981), internowana (1981), publicystka „Gazety Wyborczej”, członek KIK (od 1963 r.), ZSP (1963–1963), ZMS (od stycznia do marca 1968 r.), ZNP (1969–1980), NSZZ „Solidarność” (od 1980 r.), Rady Języka Polskiego PAN.

²³⁷ Relacja A. Woźnickiego.

²³⁸ J. Kuroń, *Wiara i wina. Do i od komunizmu*, Warszawa, 1990, s. 360–361; AIPN, 0256/132, t. 1, k. 201; Notatka z informacji źródła „Watra” z dnia 24 IV 1973 r., Warszawa, dn. 30 IV 1973 r., k. 220; Notatka, Warszawa, dn. 19 XII 1974 r.

²³⁹ AIPN, 0256/132, t. 1, Plan operacyjnych przedsięwzięć..., k. 242; Notatka, Warszawa, dn. 20 V 1975 r., k. 244; Notatka, Warszawa dn. 6 XI 1974 r., k. 1.

²⁴⁰ *Ibidem*, t. 1, Plan operacyjnych przedsięwzięć..., k. 220–221; Wyciąg z informacji operacyjnej TW „Mrówka” z dnia 23 XII 1974 r. dot. S. Niesiołowskiego, Warszawa, dn. 23 XII 1974 r., k. 239; Pismo zastępcy naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW płk. Z. Jędrusa do naczelnika Wydziału III KW MO w Bydgoszczy, Warszawa, dn. 3 III 1975 r., k. 244–246; Notatka z dn. 6 XI 1974 r., k. 246a–246c; Plan operacyjnych przedsięwzięć w sprawie krypt. „Omega”, Warszawa, dn.... 1975 r., k. 1–6. Dokument nie jest w pełni datowany, przypuszczam, iż może pochodzić ze stycznia 1975 r.

²⁴¹ P. Śmiłowicz, *Emil Morgiewicz [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–1989*, t. 1, Warszawa 2000, s. 250–251; B. Sułek-Kowalska, *Mijają lata...*, „Tygodnik Solidarność”, 1999, nr 5; AIPN, 01228/1199, Akta sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Omega” dot. Emila Morgiewicza; Analiza materiałów operacyjno-śledczych w sprawie dot. Emila Morgiewicza i Adama Wojciechowskiego, Warszawa, wrzesień 1975 r., k. 1–4.

kryptonim) Andrzeja Czumę, Morgiewicza i Gołębiewskiego. Inwigilację Czumy rozpoczęto – wg akt sprawy – 4 listopada 1974 r.²⁴² Natomiast Gołębiewski i Morgiewicz mieli zostać objęci inwigilacją jeszcze wcześniej – 20 kwietnia 1971 r.²⁴³ Wydział III KW MO Warszawa prowadził rozpracowanie Bolesława Stolarza (kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Marzyciel” prowadzony od 6 XI 1974 r. do lipca 1977 r.)²⁴⁴ i Zygmunta Żyłki-Żebrackiego (kwestionariusz kryptonim „Ogar”, luty 1976 – marzec 1977)²⁴⁵. Wydział III KW MO w Łodzi prowadził inwigilację Benedykta Czumy (sprawa kryptonim „Propagator”), Andrzeja Woźnickiego („Teolog”), Stefana i Marka Niesiołowskich („Niepoprawni”)²⁴⁶, Wojciecha Mantaja (sprawa operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Brodacz” prowadzona od 23 XII 1976 r. do grudnia 1977)²⁴⁷. Witold Sułkowski był inwigilowany przez Wydział III KM MO w Łodzi – kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Skrzyba”²⁴⁸. Od września 1970 r. Wydział IV KW MO Lublin prowadził sprawę operacyjnego rozpracowania kryptonim „Omega II” na Łukasza Czumę. Sprawę zakończono w grudniu 1971 r., ale nie oznaczało to w żadnym wypadku rezygnacji z inwigilowania Czumy²⁴⁹. Od września 1972 r. był kontrolowany w ramach kwestionariusza ewidencyjnego kryptonim „Żebak”²⁵⁰.

Byli uczestnicy „Ruchu” byli inwigilowani również w co najmniej dwóch sprawach grupowych. W ramach sprawy operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Sextet” kontrolowano całe (można tak przypuszczać) dawne środowisko łódzkie. Sprawę prowadził Wydział III KM MO w Łodzi²⁵¹. Z kolei Wydział III Departamentu III MSW prowadził sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Agapa”, obejmującą działaczy niepodległościowych, w większości związanych z duszpasterstwem akademickim z Warszawy, Lublina, Gdańska i Szczecina. Mieli oni utworzyć tajną organizację o nazwie

²⁴² AIPN, 0256/132, t. 1, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Omega” nr rejestracyjny 14604, Warszawa, dn. 27 V 1980 r., k. 9.

²⁴³ Według dziennika rejestracyjnego MSW obie sprawy zostały zarejestrowane 20 IV 1971 r. pod numerami rejestracyjnymi 30511 (Morgiewicz) i 30513 (Gołębiewski). W aktach dot. inwigilacji Morgiewicza (AIPN, 01228/1199, mikrofilm) we wnioskach o wszczęcie i o zakończenie sprawy nie ma daty jej rozpoczęcia. W jednym z dokumentów widnieje data 20 IV 1971 r. (Plan rozmowy operacyjnej, luty 1981 r.), w innym data 26 IV 1971 r. (pismo zastępcy dyrektora Departamentu I MSW do zastępcy dyrektora Biura Śledczego z dnia 19 III 1982 r.). W aktach dotyczących Gołębiewskiego (AIPN, 01222/2582, mikrofilm) datę rozpoczęcia inwigilacji – 20 IV 1971 r. – odnalazłem tylko na okładce tomu I.

²⁴⁴ AIPN, 0246/206, Akta kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Marzyciel”.

²⁴⁵ AIPN, 0246/1050, Akta kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Ogar”.

²⁴⁶ AIPN, 0256/132, t. 3, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO w Łodzi do naczelnika Wydziału III A Komendy Stołecznej MO w Warszawie, Łódź, dn. 23 V 1977 r., k. 53.

²⁴⁷ AIPN Ld, 047/230, Akta sprawy operacyjnego sprawdzenia krypt. „Brodacz”.

²⁴⁸ AIPN, 0256/132, t. 1, Pismo naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi ppłk. Zenona Kiełbika do naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW ppłk. B. Owczarka, Łódź, dn. 15 XI 1974 r., k. 214.

²⁴⁹ AIPN Lu, 0220/325, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Omega II” przeciwko Łukaszowi Czumie, Lublin dn. 24 IX 1970 r.; Kierunkowy plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Omega II”..., Lublin, dn. 8 X 1970 r.; Wniosek o zakończenia (zaniechanie) sprawy operacyjnego rozpracowania, Lublin, dn. 12 XII 1971 r.

²⁵⁰ *Ibidem*: Wniosek o założenie kwestionariusza ewidencyjnego, Lublin, dn. 1 VIII 1972 r.; Kierunkowy plan przedsięwzięć operacyjnych do kwestionariusza ewidencji operacyjnej nr 12931 kryptonim „Żebak” na okres: 1972–1974, Lublin, wrzesień 1972 r. (brak daty dziennej).

²⁵¹ AIPN, 0256/132, t. 1, Notatka z dnia 21 V 1975 r. sporządzona przez inspektora Wydziału II Departamentu III MSW por. Mariana Śpitalniaka, k. 237–238; Plan operacyjnych przedsięwzięć w sprawie krypt. „Omega”, Warszawa dn. ... 1975 r. (brak daty), k. 246.

„Wspólnota”. Zdaniem SB przywódcą „Wspólnoty” był Andrzej Czuma, należeć do niej mieli również ks. Hubert Czuma i Morgiewicz²⁵².

Nie jest w tej chwili wiadomo, ilu uczestników „Ruchu” SB próbowała zwerbować do współpracy. W dwóch dokumentach znalazłem informację, iż Wydział Śledczy KM MO w Łodzi miał pozyskać (jeszcze w okresie aresztowania) Witolda Sułkowskiego. Jednak po zwolnieniu z aresztu Sułkowski kategorycznie odmówił przekazywania SB jakichkolwiek informacji. Na dodatek powiadomił o zaistniałym fakcie inne osoby z „Ruchu”²⁵³. Nie udało się również pozyskać do współpracy Elżbiety Łukasiewicz-Nagrodzkiej (już po opuszczeniu przez nią więzienia)²⁵⁴ oraz ks. Romana Ołtarzewskiego²⁵⁵.

Z odnalezionych do tej pory materiałów wynika, iż SB zwerbowała cztery osoby. 28 sierpnia 1970 Wydział II Departamentu III MSW pozyskał do współpracy Mariana Wiśniarskiego (b. członek AK i WiN, otrzymywał „Biuletyny” od Gołębińskiego)²⁵⁶. W grudniu 1972 r. Wydział III KW MO w Łodzi pozyskał Jacka Bartkowiaka²⁵⁷. Tajnym współpracownikiem został także Wiesław Kurowski, zwerbowany 5 stycznia 1973 r. również przez Wydział II Departamentu III MSW²⁵⁸. Znacznie później – w czerwcu 1980 r. – Wydział III-2 KS MO w Warszawie pozyskał Edwarda Piotrowskiego²⁵⁹.

Obraz „Ruchu” w dokumentach i opracowaniach SB

Służba Bezpieczeństwa pozostawiła po sobie bardzo obszerną dokumentację dotyczącą „Ruchu”. Same akta kontrolno-śledcze procesu przywódców (sygn. IPN BU 01820/17) liczą 101 tomów zawierających bardzo różnorodne dokumenty dotyczące zarówno rozpracowania operacyjnego (sprawy kryptonim „Stażysta” i „Rewident”), aresztowań, śledztwa oraz procesów uczestników organizacji – informacje agentury, plany działań operacyjnych, protokoły przesłuchań, kolejne plany śledztwa, opracowania analityczne, akty oskarżenia, wyroki etc. Dokumenty te obejmują cały okres działania organizacji od jej powstania do likwidacji, śledztwo i późniejsze procesy.

Nie znaczy to jednak, że można napisać obiektywną, wolną od pomyłek i przekłamań historię „Ruchu” opierając się tylko na materiałach SB. Zawierają one bowiem bardzo dużo błędów, nieścisłości oraz informacji całkowicie nieprawdziwych, stanowiących

²⁵² *Ibidem*, t. 2, Pismo naczelnika Wydziału III Departamentu III MSW ppłk. R. Szczerbińskiego do naczelnika Wydziału IIIa KS MO w Warszawie, Warszawa, dn. 21 X 1976 r., k. 141–142.

²⁵³ *Ibidem*, t. 1, (Pismo naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi ppłk. Zenona Kiełbika z dn. 15 XI 1974 r., k. 214; Notatka z dnia 5 XI 1974 r. sporządzona przez starszego inspektora Wydziału II Departamentu III MSW płk. Tadeusza Krawczyka, k. 216–218.

²⁵⁴ Relacja Elżbiety Królikowskiej-Avis.

²⁵⁵ AIPN, 001043/1410.

²⁵⁶ AIPN, 00170/849, t. 1, Raport dot. pozyskania tajnego współpracownika, Warszawa, dn. 5 IX 1970 r., k. 11–13; Zobowiązanie, z datą 28 VIII 1970 r., k. 14; Wniosek o zaniechanie współpracy z tajnym współpracownikiem, Warszawa, dn. 18 III 1975 r., k. 335. Z akt wynika, iż współpracy zaniechano w marcu 1975 r.

²⁵⁷ P. Gontarczyk, R. Peterman, *Zagadka TW „Leopold”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2008, nr 3, s. 59–67.

²⁵⁸ AIPN, 00277/279, Kwestionariusz TW, Warszawa, dn. 8 XII 1972 r., cz. II, k. 6–8; Notatka służbowa z podjęcia na kontakt b. tajnego współpracownika ps. „Radosław”..., Warszawa, dn. 6 II 1976 r., k. 17; Zobowiązanie tajnego współpracownika (z datą 5 I 1973 r., podpisane przez Kurowskiego), k. 9a.

²⁵⁹ AIPN, 001134/3987, Kwestionariusz, Charakterystyka TW ps. „Komandos” nr 26424, Warszawa, dn. 15 IX 1988 r.

poważne niebezpieczeństwo dla niedoświadczonego bądź słabo obeznanego z tematem badacza. Liczne pomyłki, niekiedy bezmyślnie powtarzane w kolejnych dokumentach (natrafiłem na przypadki powtarzania nie tylko tych samych błędów merytorycznych, ale także językowych), można znaleźć w materiałach i opracowaniach z okresu śledztwa. Przykładem tego jest „połączenie” deklaracji „Mijają lata...” z wcześniejszymi projektami programu oraz z tekstami i konspektami referatów wygłaszanych na poszczególnych zjazdach. Tym sposobem „stworzono” nowy, nieistniejący w rzeczywistości program „Ruchu”²⁶⁰. Mylono też np. zapisy dyskusji ze zjazdów²⁶¹. Tego rodzaju błędów jest w dokumentach SB wiele. Niemniej możliwe jest wychwycenie większości z nich, np. konfrontując je z relacjami uczestników czy, jak w przykładach podanych wcześniej, dokładnie analizując zachowane materiały i opracowania organizacji.

Z wielką ostrożnością należy podchodzić do wszelkich informacji o „inspiratorskiej roli” Kościoła i kombatantów podziemia niepodległościowego. Już w materiałach ze sprawy „Rewident” określano „Ruch” jako organizację o „charakterze klerikalnym”. Często pojawiała się stwierdzenie, iż organizację tworzyli ludzie „sfanatyzowani religijnie” o „wrażnych skłonnościach dewocyjnych”. Wyolbrzymiano przy tym rolę duszpasterstw akademickich, zakonu jezuitów, a w szczególności ks. Huberta Czumy w utworzeniu organizacji²⁶². „Ruch” miał być wg tych dokumentów bardzo ściśle związany z Kościołem, np. w niektórych opracowaniach są informacje o próbach uzyskania od Kościoła pomocy finansowej, w tym nawet od kardynała Wyszyńskiego²⁶³. Należy przypuszczać, że władze mogły planować wykorzystanie (do upadku Gomułki) sprawy „Ruchu” do politycznej rozgrywki z Kościołem. Propozycje zwrócenia się o pomoc finansową do Kościoła – jak stwierdzili np. Benedykt Czuma i Emil Morgiewicz – były zdecydowanie odrzucane. Zdawano sobie sprawę, że zaangażowanie duchownych do wspierania nielegalnej organizacji będzie dla komunistów pretekstem do ograniczenia możliwości działalności duszpasterskiej²⁶⁴. Wymieniany jako jeden z współtwórców organizacji ks. Hubert Czuma w rzeczywistości wiedział o „Ruchu” bardzo niewiele, w żadnym wypadku nie angażował się w jego tworzenie ani w bieżącą działalność²⁶⁵. To samo dotyczyło pozostałych duchownych, choć np. ks. Koszut i ks. Ołtarzewski udzielili organizacji niezwykle cennej pomocy (udostępnienie pomieszczenia do powielania „Biuletynu”).

Obok „reakcyjnego kleru” inspiratorami utworzenia „Ruchu” mieli być także kombatanci podziemia niepodległościowego. Sam Marian Gołębiwski powiedział po latach

²⁶⁰ AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 5–11; AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, k. 14–16.

²⁶¹ Taką pomyłkę zawiera cytowany już dokument „Wstępne wyniki śledztwa...” (AIPN, 01334/537). Na k. 12 zacytowano wypowiedzi Witolda Sułkowskiego i Zygmunta Żyłki-Żebrackiego (występują w protokole jako „Witek” i „Zygmunt”) z V zjazdu jako wypowiedzi z I zjazdu, w którym żaden z nich nie brał udziału. Identyczny błąd można znaleźć na k. 12 dokumentu MSW z lipca 1970 r. zatytułowanego „Charakterystyka organizacji «ruch» i jej grup dywersyjnych”. (AIPN, 0296/89, t. 2, k. 281).

²⁶² AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 1–3; AIPN, 01820/17, t. 69, Ramowy plan śledztwa nr II 3 Ds-25/70 w sprawie przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 24 X 1970 r., k. 109–110; Projekt planu śledztwa w sprawie ks. Huberta Czumy, Warszawa, dn. 30 X 1970 r., k. 204–213; t. 94, Ramowy plan śledztwa..., k. 165.

²⁶³ AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, k. 20.

²⁶⁴ Relacje B. Czumy i E. Morgiewicza.

²⁶⁵ Relacja ks. H. Czumy.

w relacji, że utworzenie organizacji nie było w żadnym wypadku jego inicjatywą. Jego wersję potwierdzają zgodnie bracia Czumowie i Niesiołowski. Zaprzeczają też stwierdzeniom, jakoby „Ruchem” mieli kierować byli akowcy²⁶⁶. Natomiast w materiałach SB można natrafić na zupełnie odmienną wersję – Gołębiowski utworzył organizację działając z polecenia tajnej organizacji b. członków WiN, którzy mieliby tworzyć zakonspirowane kierownictwo „Ruchu”. Według niektórych dokumentów organizacja ta miała nosić nazwę „Ruch Niepodległości Polski”²⁶⁷. Z tezą o kierowaniu „Ruchem” przez byłych członków AK i WiN nie zgodzili się w swojej książce Aleksander Muszyński i Kazimierz Sławiński. Jednak ich zdaniem istniała „grupa wyższych oficerów armii sanacyjnej i AK-WiN, która spełniała rolę inspiratorsko-doradczą głównie poprzez Mariana Gołębiowskiego”²⁶⁸. Zaliczyli do niej: Jana Zientarskiego, Franciszka Niepokólczyckiego²⁶⁹, Józefa Rybickiego²⁷⁰, Ludwika Muzyczkę²⁷¹, Mieczysława Borutę-Spiechowicza²⁷², Władysława Siłę-Nowickiego²⁷³ i Antoniego Hedę²⁷⁴.

To samo dotyczy istniejącej rzekomo trójszczeblowej struktury organizacyjnej „Ruchu”, z kierującym organizacją „centrum” (tak określano w materiałach SB zespół

²⁶⁶ Relacje M. Gołębiowskiego, A. Czumy, B. Czumy, S. Niesiołowskiego.

²⁶⁷ AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, k. 9; AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 16–17; AIPN, 01820/17, t. 94, Ramowy plan śledztwa..., k. 163–164; AIPN 0296/89, t. 2, Inspiratorzy powstania nielegalnego związku „Ruch”, Warszawa, dn. 5 VIII 1970 r., k. 326–337; Charakterystyka organizacji „Ruch” i jej grup dywersyjnych, k. 286; Notatka z analizy materiałów archiwalnych nr 265/III do sprawy kryptonim „Omega”, Warszawa, dn. 25 VII 1970 r., k. 201–219, 241–242.

²⁶⁸ Muszyński, Sławiński, *Nielegalny związek „Ruch”...*, s. 52–53.

²⁶⁹ **Niepokólczycki Franciszek** (1901–1974), płk WP. Od 1918 r. członek Polskiej Organizacji Wojskowej w Żytomierzu; w 1919 r. komendant POW w Żytomierzu; aresztowany przez bolszewików zbiegł z więzienia; od 2 VIII 1920 r. w WP; walczył w wojnie z bolszewikami; w 1921 r. skierowany do Oddziału II Sztabu Generalnego; 15 VII 1922 r. ukończył kurs w Centralnej Szkole Podoficerów Piechoty nr 2 w Grudziądzu; od marca 1923 r. w 10. psap; od 1925 r. w 3. bsap. w Wilnie; od 1935 r. w Centrum Wyszkożenia Saperów w Modlinie; we wrześniu 1939 r. w Armii „Modlin”; 15 IX 1939 r. wysłany do Warszawy; po kapitulacji stolicy w niewoli niemieckiej; 13 X 1939 r. powrócił z niewoli; od 15 X 1939 r. w sztabie SZP; od 20 IV 1940 r. dowódca Związku Odwetu ZWZ, równocześnie od 1942 r. p.o. szefa Wydziału Saperów KG ZWZ; od stycznia 1943 r. zastępca komendanta Kedywu KG AK; wiosną 1943 r. koordynował akcję pomocy powstańcom w getcie warszawskim; od 4 IX 1943 r. szef Wydziału Saperów KG AK; w powstaniu warszawskim szef produkcji uzbrojenia i materiałów wybuchowych; po kapitulacji osadzony w oflagu II C Woldenberg; po powrocie do Polski od maja 1945 r. zastępca komendanta Obszaru Południowego DSZ płk. Antoniego Sanojcy; po aresztowaniu Sanojcy 15 IX 1945 r. został prezesem Obszaru Południowego, od 23 XI 1945 r. p.o. prezesa, a od stycznia 1946 r. prezes II Zarządu Głównego WiN, aresztowany 22 VIII 1946 r., 10 IX 1947 r. w tzw. procesie krakowskim skazany na trzykrotną karę śmierci (odmówił napisania prośby o ulaskawienie), wyrok zmieniono na dożywocie, następnie na 12 lat więzienia, zwolniony 22 XII 1956 r.; po opuszczeniu więzienia pracował w spółdzielczości; do śmierci rozpracowywany w ramach sprawy operacyjnego rozpracowywania krypt. „Wino”.

²⁷⁰ **Rybicki Józef** (1901–1986), oficer WP, dr filologii klasycznej, żołnierz AK, DSZ i WiN. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Absolwent USB w Wilnie, w latach 1928–1931 r. asystent w katedrze filologii klasycznej. Od 1931 r. nauczyciel łaciny, od 1934 r. p.o. dyrektora Gimnazjum i Liceum im. Adama Mickiewicza w Nowogródku. W latach 1938–1939 dyrektor Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Bartosza Głowackiego w Tomaszowie Lubelskim. Od jesieni 1939 r. w SZP, od lutego 1940 r. w Tajnej Organizacji Wojskowej, od lutego 1941 r. komendant Okręgu Kielecko-Radomskiego, następnie Okręgu Warszawskiego TOW. Od marca 1943 r. w AK, od listopada szef Kedywu Okręgu Warszawskiego, walczył w powstaniu warszawskim. Był zastępcą komendanta Obszaru Centralnego organizacji „Nie”, zastępcą komendanta i komendantem Obszaru Centralnego DSZ, od 2 IX 1945 r. prezesem Obszaru Centralnego WiN. Aresztowany 22 XII 1945 r., w procesie I Zarządu WiN został skazany na 10 lat więzienia (karę złagodowano do 6 lat). Na wolność wyszedł

prowadzący) z podporządkowanymi mu ośrodkami i grupami. W ramach organizacji miały działać także wyspecjalizowane zespoły: akcji bezpośrednich, łączności, tech-

w 1954 r. Sygnatariusz „listu 59” do Sejmu PRL z grudnia 1975 r. oraz oświadczenia 14 intelektualistów z czerwca 1976 r., solidaryzującego się z protestami robotniczymi. Członek Polskiego Porozumienia Niepodległościowego. Członek założyciel KOR, w latach 1977–1978 członek Rady Funduszu Samoobrony Społecznej, sygnatariusz Deklaracji Ruchu Demokratycznego (wrzesień 1977 r.). Działacz ruchu antyalkoholowego.

²⁷¹ **Muzyczka Ludwik** (1900–1977), ppłk WP. W 1916 r. wstąpił do 3. pp Legionów Polskich, po kryzysie przysięgowym wcielony do armii austriackiej, z której zdezerterował, w 1918 r. wstąpił do POW, brał udział w walkach z Ukraińcami, wojnie polsko-bolszewickiej i marszu gen. Lucjana Żeligowskiego na Wilno, po demobilizacji w latach 1921–25 pracował w administracji polskiej na Wileńszczyźnie; w latach 1923–1930 członek PPS; od 1925 r. w Związku Strzeleckim, był komendantem Okręgu Nowogródek i Okręgu Wilno ZS, w latach 1930–1933 był komendantem tajnego Okręgu Północnego; od 1933 r. był starostą powiatowym (Dzisna, Nakło, Wyrzysk); we wrześniu 1939 r. objął funkcję komisarycznego prezydenta Inowrocławia, następnie wstąpił do konspiracyjnej Organizacji Orła Białego, od marca 1940 r. do sierpnia 1944 r. szef Biura Wojskowego KG ZWZ-AK, brał udział w powstaniu warszawskim, po kapitulacji od października 1944 r. do lutego 1945 r. jeniec oflagów Lamsdorf i Woldenberg, od maja 1945 r. członek KG DSZ, w listopadzie 1945 r. mianowany prezesem Obszaru Południowego WiN, aresztowany 22 XII 1945 r., 3 II 1947 r. skazany w procesie I Zarządu WiN na 10 lat więzienia (karę złagodzone do 6 lat), zwolniony w 1948 r., ponownie aresztowany w 1950 r. i skazany na 5 lat więzienia, na wolność wyszedł w 1954 r.; zrehabilitowany w 1957 r.

²⁷² **Boruta-Spiechowicz Mieczysław** (1894–1985), gen. bryg. WP. Od sierpnia 1914 r. służył w Legionach Polskich, od marca 1918 r. walczył w II Korpusie Polskim w Rosji, od listopada 1918 r. służył w Wojsku Polskim, brał udział w obronie Lwowa oraz w wojnie z bolszewikami, w latach 1921–1939 był m.in. szefem sztabu 8. DP, dowódcą 32. i 71. pp oraz 22. DPGór., w tym okresie dał się również poznać jako teoretyk i publicysta wojskowy, we wrześniu 1939 r. dowodził Grupą Operacyjną „Bielsko” w składzie Armii „Kraków”, był jednym z organizatorów konspiracji antysowieckiej w Lwowie, w nocy 13/14 XII 1939 r. aresztowany przez NKWD, zwolniony z więzienia w sierpniu 1941 r., na wniosek gen. Andersa mianowany dowódcą 5. Wileńskiej Dywizji Piechoty, od lutego 1943 r. w Wielkiej Brytanii; pełnił funkcję dowódcy I Korpusu Pancerno-Motorowego, w grudniu 1945 r. powrócił do Polski, do lipca 1946 r. pełnił funkcję zastępcy szefa Departamentu Piechoty i Kawalerii MON, przeniesiony w stan spoczynku na skutek konfliktu z gen. Świerczewskim; do 1964 r. prowadził gospodarstwo rolne w Skolwinie k. Szczecina; od 1964 r. do śmierci mieszkał w Zakopanem; członek Senioratu Wojska Polskiego – nieformalnej rady najstarszych rangą oficerów II Rzeczypospolitej; organizował protest przeciwko odznaczeniu Leonida Breżniewa orderem Virtuti Militari I klasy, był jednym z współzałożycieli Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, od grudnia 1978 r. członek Rady Sygnatariuszy Ruchu Obrony; brał udział w I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ „Solidarność” we wrześniu 1981 r.

²⁷³ **Siła-Nowicki Władysław** (1913–1994), adwokat. Absolwent prawa UW (1935). Żołnierz kampanii wrześniowej, ZWZ-AK, WiN, powstaniec warszawski, więzień polityczny (1948–1956), obrońca w procesach politycznych WiN, AK oraz opozycjonistów antykomunistycznych, współpracownik Biura Interwencyjnego KSS KOR, ekspert KKP i KK NSZZ „Solidarność”, członek KIK, Prymasowskiej Rady Społecznej oraz Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa, uczestnik obrad okrągłego stołu, sędzia Trybunału Stanu (1992–1994).

²⁷⁴ **Heda Antoni** (1916–2008), gen. bryg. WP, żołnierz AK, ROAK, DSZ, WiN. We wrześniu 1939 r. walczył w 12 DP. Schwytany przez NKWD, osadzony w twierdzy Brześć. Po ataku Niemiec na Związek Sowiecki zbiegł z obozu jenieckiego. Wiosną 1942 r. wstąpił do AK. Od września 1943 r. referent Kedywu w Obwodzie AK Hża. W latach 1942–1945 dowodził oddziałem w Inspektoracie AK Kielce. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji. Dowodził akcją rozbicia więzienia w Kielcach 4/5 VIII 1945 r. Ujawnił się po amnestii 1947 r. Aresztowany 28 VII 1947 r., skazany na czterokrotną karę śmierci zamienioną na dożywotnie więzienie. Na wolność wyszedł 16 XI 1956 r. Wieloletni doradca kardynała Stefana Wyszyńskiego. W latach siedemdziesiątych działał w ROPCiO. W 1981 r. został wybrany na przewodniczącego Niezależnego Związku Kombatantów przy NSZZ „Solidarność”. Podczas stanu wojennego internowany w obozie w Białoleścu. Założyciel i prezes Światowej Federacji Polskich Kombatantów (1990 r.).

niczny, redakcja „Biuletynu”²⁷⁵. Czytając materiały SB trudno oprzeć się wrażeniu, że próbowano za wszelką cenę „nadać” organizacji jak najbardziej sformalizowany charakter. Na przykład nazwa „centrum” – zdaniem Benedykta Czumy – nie była w „Ruchu” używana. Wymieniane w dokumentach zespoły specjalistyczne istniały dopiero w sferze projektów, za wyjątkiem redagującego i powielającego „Biuletyn”²⁷⁶.

Z równą ostrożnością należy podchodzić do opisywanych w wielu dokumentach kontaktów zagranicznych organizacji czy też działalności propagandowej. Raczej trudno wyobrazić sobie uprawianie propagandy przez organizację, która wydała sześć numerów pisma w nakładzie każdorazowo nieznacznie przekraczającym 100 egzemplarzy (według materiałów SB)²⁷⁷.

Najpoważniejszym problemem jest sprawa przygotowywanych rzekomo przez organizację akcji o charakterze sabotażowo-dywersyjnym i kryminalnym. Próba kradzieży utargu ze sklepu w Łodzi i przygotowania do podpalenia Muzeum Lenina, będące same w sobie katastrofalnymi błędami, fatalnie zaciążyły też na przebiegu śledztwa. Jak wynika z „Kierunkowego planu dalszych działań śledczych i operacyjnych przeciwko nielegalnemu związkowi («Ruch») i jego członkom” z 28 lipca 1970 r., jako jeden z głównych kierunków śledztwa uznano kwestię rozpoznania przygotowywanych i planowanych akcji o charakterze terrorystycznym i dywersyjnym oraz gromadzenia przez organizację broni palnej i materiałów wybuchowych²⁷⁸.

W dokumentach i opracowaniach z okresu śledztwa, ale także i późniejszych wielokrotnie wymieniano akcje, jakie „Ruch” zamierzał przeprowadzić. Podpalenie Muzeum Lenina miało zapoczątkować planowane na szeroką skalę działania o charakterze dywersyjnym – podpalenia komitetów PZPR (konkretnie budynku Komitetu Łódzkiego)²⁷⁹, pobicia aktywistów partyjnych²⁸⁰, podpalanie domów prorządowych literatów. Zbrojny terror określono jako jeden z głównych środków realizacji celów politycznych organizacji²⁸¹.

²⁷⁵ A. Muszyński, K. Sławiński, *op. cit.*, s. 51–59; AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, k. 17–19; AIPN, 0296/89, t. 2, Charakterystyka organizacji „Ruch” i jej grup dywersyjnych, k. 285–291; AIPN, 01820/17, t. 69, Ramowy plan śledztwa..., k. 110–111, 119–122; Plan czynności śledczych w sprawie nr II 3 Ds 25/70 przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu, Warszawa, dn. 15 X 1970 r., k. 150–151, 162–164; Ramowy plan śledztwa..., t. 94, k. 164–165

²⁷⁶ Relacje A. Czumy, B. Czumy.

²⁷⁷ AIPN, 01820/17, t. 73, Notatka służbowa, Warszawa, dn. 8 VII 1970 r., k. 97–99. Numer 13 został wydrukowany w nakładzie 113 egz., nr 8 w ilości 112 egz. Najmniejszy nakład miał nr 12 – 93 egz. Zdaniem Andrzeja Czumy i Stefana Niesiołowskiego pismo miało wyższy nakład – ostatni numer mógł zostać wydrukowany w ilości 500–600 egzemplarzy.

²⁷⁸ AIPN Wr, 039/10823, t. 4, Kierunkowy plan..., k. 141.

²⁷⁹ Według protokołów przesłuchań o planach podpalenia budynku KŁ PZPR mieli zeznać Witold Sułkowski (AIPN, 01820/17, t. 53, Odpis protokołu przesłuchania W. Sułkowskiego z dn. 30 VII 1970 r., k. 158) i Stefan Niesiołowski (AIPN, 01820/17, t. 29, Odpis protokołu przesłuchania S. Niesiołowskiego z 30 X 1970 r., k. 629). Moim zdaniem nastąpiło tutaj znaczne zniekształcenie zeznań przez funkcjonariuszy SB. Niesiołowski jeszcze w czasie śledztwa odwołał swoje zeznania (AIPN, 01820/17, t. 22 k. 858). Trzeba też zwrócić uwagę na fakt, iż nikomu nie postawiono formalnego zarzutu przygotowywania podpalenia budynku KŁ PZPR.

²⁸⁰ Według protokołów przesłuchań podczas śledztwa Wojciech Mantaj i Wojciech Majda mieli zeznać, że zamierzano pobić w Lublinie studenta KUL Stanisława Błaszuka podejrzewanego o współpracę z SB. W rzeczywistości Błaszuk nie był informatorem SB, nie doszło też nigdy do jego pobicia. (AIPN, 1820/17, t. 75, Pismo I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie płk. Mariana Mozgawy do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego z dnia 3 IX 1970 r., k. 136–138). Tak samo nieprawdziwe

Według materiałów SB planowano również przeprowadzenie szeregu akcji rabunkowych w celu zdobycia pieniędzy, m.in. napady na ambulans PKP, konwój do skarbcza Narodowego Banku Polskiego w Warszawie, punkt PLL LOT na ul. Waryńskiego w Warszawie, punkt Toto-Lotka w Łodzi, stację benzynową w Bydgoszczy²⁸².

Należy tu postawić pytanie – skąd SB uzyskała informacje o rzekomo prowadzonych o przygotowaniach do tych akcji? Jednym ze źródeł były nieprawdziwe zeznania niektórych aresztowanych. W pierwszych dniach śledztwa takie zeznania – o czym pisałem już wcześniej – złożyli Wiesław Kurowski i Wojciech Mantaj. Później podobnie zeznawali Wojciech Majda i Witold Sułkowski (w mniejszym stopniu także kilka innych osób). Według protokołów przesłuchań Majda miał zeznać, że uczestnicy „Ruchu” mieli być sprawcami napadów na bank na ul. Jasnej w Warszawie w 1964 r., na strażnika PDRN Łódź Widzew (ukradziono mu pistolet) i na urzędy pocztowe w Łodzi w 1967 r.²⁸³ Z kolei Sułkowski miał powiedzieć m.in. o zamiarach podpalenia budynku KŁ PZPR i willi literatów, a także napadzie na pocztę na ul. Narutowicza w Łodzi w 1967 r.²⁸⁴ Trzeba się jednak koniecznie zastanowić, czy rzeczywiście przesłuchiwanymi składali takie zeznania. Materiały ze śledztwa wyraźnie wskazują, że SB za wszelką cenę zależało na zdobyciu dowodów mających potwierdzić kryminalny charakter organizacji. W jednym z planów śledztwa jest stwierdzenie, iż postępowanie powinno zmierzać do udokumentowania, że organizatorzy „Ruchu” i jego najaktywniejsi uczestnicy są ludźmi zdeprawowanymi²⁸⁵. Sądzę, że dla uzyskania takich dowodów wywierano szczególną presję na przesłuchiwanym²⁸⁶. Należy również pamiętać, iż w ówczesnej praktyce śledczej przy sporządzaniu protokołów z przesłuchań dopuszczano się przeinaczania wypowiedzi przesłuchiwanego lub dopisywano nieprawdziwe fakty, mające potwierdzić przyjętą przez SB linię śledztwa²⁸⁷. Sądzę, że miało to miejsce właśnie w przypadku wspomnianych

okazały się informacje o rzekomym pobiciu w Łodzi Kazimierza Świągockiego (AIPN, 01820/17, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi pplk. Henryka Pisarczyka do naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW z dn. 21 XI 1971 r., t. 75, k. 280).

²⁸¹ Muszyński, Sławiński, *op. cit.*, s. 79–80, 86, 88; AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 16, 40; AIPN, 0296/89, t. 2, Charakterystyka organizacji „ruch” i jej grup dywersyjnych, k. 285; AIPN, 01820/17, t. 69, Ramowy plan śledztwa..., k. 111–113, 125–128, 167–169; t. 94, Plan czynności śledczych... przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu, k. 167–169; t. 69, Ramowy plan śledztwa..., k. 161, 167.

²⁸² Muszyński, Sławiński, *op. cit.*, s. 93; AIPN, 01820/17, t. 69, Ramowy plan śledztwa..., k. 113, 125–128; AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 44.

²⁸³ AIPN, 01820/17, t. 51 i 52. Wojciech Majda w rozmowie telefonicznej powiedział, iż podejrzewa śledczych o podawanie mu w trakcie przesłuchań środków odurzających (dodanych do kawy).

²⁸⁴ AIPN, 01820/17, t. 53.

²⁸⁵ AIPN, 01820/17, t. 94, Ramowy plan śledztwa..., k. 12, k. 172

²⁸⁶ Na temat metod śledczych SB zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa*, Kraków 2007, s. 261–273; *Sąd orzekł*, „Biblioteka Kultury”, t. 221, Paryż 1972, s. 299–310. Emil Morgiewicz powiedział w relacji o łamaniu podczas śledztwa obowiązującego w tym czasie Kodeksu Postępowania Karnego – braku możliwości widzenia z obrońcą, rodziną, dostępu do kodeksu karnego, nie informowano aresztowanych o prawie do odmowy składania zeznań. W stosunku do niektórych stosowano bardzo drastyczne formy nacisku. Na przykład Edwardowi Staniewskiemu odmawiano podczas śledztwa leczenia, podrzucano mu też do posiłków ostre przedmioty (AIPN, 01820/17, t. 61, Odpis zażalenia E. Staniewskiego z dn. 29 XI 1970 r., k. 258–262). Zob. S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 90–106.

²⁸⁷ Relacje A. Czумы, E. Morgiewicza. O manipulacjach przy spisywaniu protokołów przez funkcjonariuszy SB napisano w książce *Sąd orzekł*: „Przesłuchujący, formułując protokół, może do niego wprowadzić zmiany. Zmęczenie przesłuchiwanego powoduje rozproszenie uwagi: mniej starannie czyta protokół, rezygnuje z walki o precyzję sformułowań. Stosowany jest także taki system: przesłuchanie w trybie rozmowy odbywa

zeznań Majdy i Sułkowskiego, ale także i innych. Np. – Stefan Niesiołowski odwołał swoje zeznania na temat rzekomych przygotowań do podpalenia gmachu Komitetu Łódzkiego PZPR i willi literatów, stwierdzając, że „była to tylko jedna luźna rozmowa członków «Ruch», a nie dyskusja nad zamierzoną i planowaną akcją”²⁸⁸. Podczas procesu odwołał swoje zeznania Bolesław Stolarz (m.in. chodziło o przygotowania do napadów na sklepy GS)²⁸⁹. Innym przykładem sfałszowania materiałów dowodowych było „przesunięcie” próby kradzieży utargu ze sklepu na ul. Źródłowej 7 w Łodzi na październik 1969 r.²⁹⁰ Zeznania potwierdzające wersję SB złożyła – najprawdopodobniej pod naciskiem – agentka z tego sklepu²⁹¹. Natomiast wszyscy biorący udział w tej akcji zeznali w śledztwie, że miała miejsce pod koniec zimy bądź wczesną wiosną 1969 r.²⁹² Należy więc stwierdzić, iż wymienione w materiałach SB planowane przez „Ruch” akcje rabunkowe były w rzeczywistości przedstawianymi podczas dyskusji pomysłami, z których żaden nie był później realizowany. Benedykt Czuma powiedział w relacji, że po wspomnianej próbie kradzieży utargu ze sklepu nie planowano już więcej żadnych podobnych akcji. Nie zmienia to jednak faktu, że niezwykle poważnym błędem były same rozmowy o podjęciu takich działań.

W jakim więc stopniu dokumenty SB są wiarygodnym źródłem do badania historii „Ruchu”? Zależy to z pewnością od rodzaju dokumentów oraz jaki problem chcemy dzięki nim wyjaśnić. Bez najmniejszej wątpliwości są niezbędne do zbadania działań SB wobec organizacji – rozpracowania, aresztowań, charakteru i przebiegu śledztwa.

się jednego dnia; protokół jest spisywany w dniu następnym. Przed spisaniem protokołu przesłuchiwanemu zadaje się jakieś zupełnie nowe pytanie, takie, co do którego śledczy uważa, że odwróci uwagę przesłuchiwanego: np. ujawnia mu się jakiś fakt, o którym przesłuchiwany mógł myśleć, że nie jest znany prowadzącym dochodzenie lub w jakikolwiek inny sposób próbuje go zdenerwować. Ta wstępna rozmowa do tego stopnia zaprzęta myśli przesłuchiwanego, że przestaje on kontrolować spisującego protokół. Czasem przesłuchujący może przy spisywaniu protokołu zacząć wmawiać przesłuchiwanemu, że poprzedniego dnia powiedział coś, czego w rzeczywistości nie powiedział, a co przesłuchującemu znane jest skądinąd, przesłuchiwany, który dotychczas ograniczał swoje wyjaśnienia do rzeczy jego zdaniem niezbędnych i nie miał zamiaru ujawniać wszystkich faktów, może łatwo ulec sugestii, że powiedział więcej niż zamierzał: w rezultacie protokół będzie bogatszy niż wyjaśnienie, którego poprzednio udzielił”. *Sąd orzekł*, s. 304.

²⁸⁸ AIPN, 01820/17, t. 22, Protokół zaznajomienia podejrzanego z materiałami śledztwa, Warszawa, dn. 21 VI 1971 r. (odpis), k. 858. Również Andrzej Czuma w relacji kategorycznie zaprzeczył, aby „Ruch” kiedykolwiek planował spalenie Komitetu Łódzkiego PZPR, a także włamanie do biblioteki w budynku Naczelnego Komitetu ZSL. Emil Morgiewicz stwierdził w relacji, że rozmawiano jedynie o wykorzystaniu cymeliów znajdujących się w bibliotece NK ZSL, natomiast nikt nie wystąpił z pomysłem ich kradzieży.

²⁸⁹ AIPN, 01820/17, t. 81, Informacja nr 32/71, Warszawa, dn. 28 IX 1971 r., k. 343–344; S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 101, 119.

²⁹⁰ S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 218 (uzasadnienie wyroku w procesie przywódców); Muszyński, Sławiński, *op. cit.*, s. 95–96; AIPN, 0189/93, t. 1, J. Maj, *op. cit.*, k. 77–78, załącznik nr 4, Wykaz czynów przestępczych dokonanych przez członków nielegalnego związku „Ruch”, s. 4–5; AIPN, 01334/537, Wstępne wyniki śledztwa..., k. 42–43.

²⁹¹ AIPN, 01820/17 t. 13, k. 95. Podobne zeznania Jadwiga Żelazowska złożyła już 11 VII 1970 r., jej zeznania potwierdzili także przesłuchani w charakterze świadków Teofil Żelazowski (mąż) oraz Ryszard Szymański (pracownik PSS „Społem” w Łodzi) – AIPN, 01820/17, t. 33, k. 190–197.

²⁹² AIPN, 01820/17, t. 44, Odpis oświadczenia W. Mantaja z dn. 22 VI 1970 r., k. 10; Odpis protokołu przesłuchania W. Mantaja z 27 VI 1970 r., k. 49–51; Odpis protokołu przesłuchania W. Mantaja z dn. 19 XI 1970 r., k. 247; t. 34, Odpis protokołu przesłuchania J. Bartkowiaka z dn. 20 IX 1970 r., k. 595; t. 36, Odpis protokołu przesłuchania L. Śliwy z dn. 28 IV 1971 r., k. 1198–1200; t. 49, Odpis protokołów przesłuchania A. Więckowskiego z dn. 5 i 10 VIII 1970 r., k. 147–151; t. 20, Odpis protokołu przesłuchania S. Niesiołowskiego z dn. 30 VI 1970 r., k. 74–75.

Natomiast w żadnym wypadku nie można pisać o historii organizacji, opierając się wyłącznie na tych materiałach.

Nota edytorska

Niniejsza publikacja zawiera 198 dokumentów dotyczących rozpracowania operacyjnego, śledztwa i procesów „Ruchu”. Jej podstawą są liczące 101 tomów akta kontrolno-śledcze do procesu przywódców. Zawierają one materiały operacyjne dotyczące rozpracowania organizacji (sprawy krypt. „Stażysta” i „Rewident”) – meldunki operacyjne, materiały sprawozdawcze i informacyjne, analizy, plany działań operacyjnych i śledczych, informacje agentury – oraz śledcze. Wykorzystałem też materiały ze sprawy kryptonim „X-10” (sygn. AIPN, 0208/1885) i „Prospekt” (sygn. AIPN, 01224/1061, wybrałem trzy dokumenty, związane z rozpracowaniem „Ruchu”). Publikacja zawiera również dokumenty z zasobu Oddziałów IPN w Łodzi (sygn. AIPN Ld, 0122/503 oraz AIPN Ld, pf 48/50), Wrocławia (sygn. AIPN Wr, 039/10823, t. 1–6) i Lublina (sygn. AIPN Lu, 023/5, t. 1–6 i AIPN Lu, 0220/325). Podczas pracy nad książką nie mogłem skorzystać z przyczyn ode mnie niezależnych z części znanych mi materiałów (m.in. z liczących 16 tomów akt kontrolno-śledczych do procesu Wiesława Kęcika, Marzeny Górszczyk, Janusza Krzyżewskiego i Wiesława Kurowskiego).

Moim zamiarem było ukazanie poprzez wybrane dokumenty procesu wykrycia i rozpracowania organizacji, jej likwidacji, charakteru i kierunków śledztwa oraz przebiegu procesów. Za wyjątkiem pięciu wszystkie zostały wytworzone przez Służbę Bezpieczeństwa. Zdecydowałem się na zamieszczenie trzech dokumentów prokuratury (Prokuratura Generalna i Prokuratura Wojewódzka we Wrocławiu) dotyczących śledztwa. Opublikowałem także nie wydane dotąd nigdzie wyroki w procesach rewizyjnych przywódców „Ruchu”.

Trzy dokumenty zostały już wcześniej zamieszczone w „Biuletynie IPN” (*Kryptonim „Rewident”*. SB na tropach „Ruchu”, 2005 r., nr 3). Jednak dla ukazania przebiegu rozpracowania organizacji konieczne było ich powtórne opublikowanie.

Mając na uwadze na objętość pracy przy wyborze materiału zmuszony byłem dokonać bardzo radykalnej selekcji, szczególnie jeżeli chodzi o dokumenty ze śledztwa. Dlatego do minimum ograniczyłem np. liczbę opublikowanych protokołów przesłuchań. Ze względu na charakter pracy nie opublikowałem znajdujących się w aktach materiałów z archiwum „Ruchu” – projektów programu, protokołów dyskusji i referatów ze zjazdów, artykułów do „Biuletynu”. Z tego samego powodu musiałem zrezygnować z zamieszczenia np. zapisów audycji Radia Wolna Europa i BBC.

W każdym rozdziale dokumenty zostały uporządkowane chronologicznie (wyjątkiem jest notatka z 19 stycznia 1971 r. dotycząca wezwania Morgiewicza przez SB w styczniu 1970 r.). Korekcie poddano błędy maszynowe i ortograficzne. Rozwinięto skróty, dodano przypisy tekstowe i rzeczowe. Pominięto, oznaczając [...] fragmenty niezwiązane z tematem publikacji oraz dane osobowe, przede wszystkim adresy i numery telefonów.

Zamieszczono także wybór fotografii, w tym zdjęcia operacyjne, fotografie aresztowanych uczestników „Ruchu”, a także niektórych funkcjonariuszy SB wymienionych w dokumentach.

DOKUMENTY

Rozdział I. Sprawa kryptonim „X-10”

Nr 1

1960 marzec 1, Warszawa – Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-operacyjnej kryptonim „X-10” na Andrzeja i Stanisława Czumów

Zatwierdzam
4 III 1960 r.^a

Ścisłe tajne
Miejsce na fotografię

Postanowienie
o założeniu sprawy ewidencyjno-obszaryjnej

Miasto ^bWarszawa „1” marzec^b 19^b60^b r. ^bOficer operac[yjny] G[rupy] IV W[ydziału] III S[łużby] Bezp[ieczeństwa] K MO m.st. W[arszawy] ppor. **Kacprzykowski Artur^b**.

Rozpatrzywszy materiały dotyczące: ^bCzuma Andrzeja Boboli, s. Ignacego Karola, urodz[onego] 7 XII 1938 r. w Lublinie i Czuma Stanisława Marii, urodz[onego] 3 I 1934 r.^b stwierdziłem, że: ^bCzuma Andrzej jest wrogo nastawiony do ustroju PRL oraz utrzymuje aktywny kontakt z duszpasterstwem akademickim, zaś Czuma Stanisław jest absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – obecnie studiuje w Politechnice Warszawskiej. Ojciec ww. Czuma Ignacy w 1950 r. skazany został przez WSR w Lublinie na karę 5 lat więzienia za działalność antypaństwową^b.

^bW związku z powyższym^b wnoszę o założenie sprawy ewidencyjno-operacyjnej na ^bCzumę Andrzeja i Czumą Stanisława^b jako na ^bosoby wrogo ustosunkowane do ustroju PRL utrzymujące kontakt z duszpasterstwem akademickim^{b bc} i zarejestrowanie jej w Departamencie X (Wydziale X¹)^b, nadając jej kryptonim „X-10”^{b, bc} oraz na Bielenina Krzysztofa Stanisława, s. Stanisława, urodz[onego] 13 XI 1939 r. w Warszawie, podejrzewanego o wrogi stosunek do ustroju PRL^{bd}. ^bBielenin wyrejestrowany 19 XI 1960 r.^{bc}

(podpis pracownika)^e

Zgadza się
Kierownik Sekcji ^fIV^f Wydziału III Dep[artamentu]
(Wojew[ódzkiego] Urzędu ds. Bezp[ieczeństwa] Publ[icznego]²

^a Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Fragment dopisany u dołu formularza z powodu braku miejsca w rubryce.

^d Poniżej nieczytelny podpis.

^e Obok nieczytelny podpis.

^{f-f} Wpisano odręcznie.

¹ Powinno być: Wydziale „C”. Postanowienie sporządzono na formularzu EO-27, używanym w latach 1955–1956 przez Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego i Wojewódzkie Urzędy ds. Bezpieczeństwa Publicznego. W strukturach WUdsBP Wydział X odpowiadał za prowadzenie ewidencji operacyjnej.

(podpis)[§] Zarejestrowano ^hw Departamencie X^h (Wydziale X³) dnia **8 III 1960**^f [r.]
pod nr **1411**^f.

(podpis pracownika)[§]

Wzór nr EO-27

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział I, k. 1, formularz, rkps.

[§] Powyżej nieczytelny podpis.

^{h-h} Przekreślono odręcznie.

² Powinno być: Komendy MO m.st. Warszawy.

³ Powinno być: Wydziale „C”.

1960 marzec 2, Warszawa – Wstępny plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy ewidencyjno-operacyjnej kryptonim „X-10”

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia 2 marca 1960 [r.]

Ścisłe tajne

Wstępny plan
operacyjnych przedsięwzięć do sprawy ewid[encyjno]-obserwacyjnej
kryptonim „X-10”

Czuma Andrzej Boboła, s. Ignacego i Lubow z d. Szujaska, urodz[ony] 7 XII 1938 r. w Lublinie, narodowość i przynależność państwowa polska, pochodzenie społ[eczne] intel[igencja] prac[ująca], bezpartyjny, kawaler, student Uniwersytetu Warszawskiego, zam. Warszawa, ul. Madalińskiego 31/33, p. 103.

Czuma Stanisław Maria, s. Ignacego i Lubow z d. Szujaska, ur. 3 I 1934 r. w Lublinie, narodowość i przynależność państwowa polska, pochodzenie społ[eczne] intel[igencja] prac[ująca], bezpartyjny, kawaler, student III roku Wydz[iału] Samochodów i Ciągników Politechniki Warszawskiej, zam. Warszawa, ul. Fałęcka 9/11, p. 102.

Streszczenie materiałów:

W drugiej dekadzie lutego 1960 r. otrzymano dokument Biura „W” skierowany na adres prof. dr. Ignacego Czumy, Lublin, ul. [...], podpisany pseudonimem Bichał¹. Z treści listu wynikało, że autor jego jest synem prof. Czumy i studiuje w jednej z warszawskich wyższych uczelni. W związku z tym zrealizowano szereg przedsięwzięć mających na celu ustalenie autora omawianego listu, ponieważ treść tego listu świadczyła o tym, że autor utrzymuje aktywny kontakt z duszpasterstwem akademickim i jest wrogo ustosunkowany do ustroju PRL.

W wyniku przeprowadzonych ustaleń stwierdzono, że w Politechnice Warszawskiej studiuja: Czuma Stanisław, Czuma Benedykt i Czuma Cecylia, zaś w Uniwersytecie Warszawskim Czuma Andrzej. Wszyscy ww. są rodzeństwem. Po pobraniu próbek charakteru pisma ww. okazało się, że najbardziej zbliżony charakter pisma do pisma wrogiego w swej treści listu jest charakter pisma Andrzeja Czumy.

Po przeprowadzeniu dalszych ustaleń uzyskano dane świadczące o tym, że:

– ojciec ww. Ignacy Czuma w 1950 r. skazany został przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na karę 5 lat więzienia za działalność antypaństwową,

– Czuma Stanisław w 1957 r. ukończył Wydział Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a następnie rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej,

– Czuma Cecylia ukończyła Liceum Ogólnokształcące SS. Urszulanek w Lublinie, a następnie składała egzamin maturalny jako ekstern,

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 4 III [19]60 [r.] podłużna pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy.

¹ Pseudonim Andrzeja Czumy.

– Czuma Benedykt ukończył w 1958 r. Liceum Biskupie i również składał egzamin maturalny jako ekstern, ponieważ liceum to nie ma praw państwowych i prowadzone jest wyłącznie przez kler katolicki.

Te wszystkie fakty świadczą o tym, że ww. wychowywani byli w duchu wrogim ustrojowi PRL zarówno przez szkołę, jak i swych rodziców. Uwidacznia to twierdzenie fragment listu Andrzeja Czumy napisanego do ojca: „Chłopaki (a szczególnie jeden, Krzysiek) są niesamowicie po prostu zażarci i wrodzy do komunizmu – nieraz do późna w nocy rozmawiamy sobie na te tematy – ja im opowiadam, co wiem od tatusia (a i sam przecież widzę wyraźnie) o komunizmie, oni mi też mówią ciekawe rzeczy – najprzyjemniejsze z tego jest to, że tak umiejętnie spostrzegają (też szczególnie Krzysztof) istotną przyczynę zła całego ustroju. Przyczyną tego było to, że zobaczyli u mnie tę książkę Dziłasa². Dziękuję za nią tatusiowi bardzo – wydaje mi się, że mi bardzo dużo dała – chociaż nie wydaje mi się, żeby tam nie było czegoś, co już wiedziałem od tatusia, ale przyjemnie znaleźć potwierdzenie tej prawidłowości zła ustrojowego i wszelkiego innego”.

Z drugiej strony fragment ten świadczy o tym, że wraz z Andrzejem Czumą istnieje grupa osób wrogo ustosunkowanych do ustroju PRL.

Działalność Czumów, jak i ich otoczenie, w chwili obecnej nie jest nam znana i w związku z tym w celu rozpracowania tej działalności oraz ujawnienia osób wrogo ustosunkowanych do ustroju PRL, na których oni oddziałują, względnie tych, którzy grawitują ku nim ze względu na zbieżność poglądów, planuje się zrealizować przedsięwzięcia operacyjne:

Plan przedsięwzięć:

1. Ustalić wszystkie osoby zamieszkałe z Czumą Andrzejem, Czumą Stanisławem, Czumą Benedyktem i Czumą Cecylią oraz zebrać o nich bliższe dane charakteryzujące ich przeszłość.

2. ^bUstalić bezpośrednie kontakty Czumy Andrzeja i Czumy Stanisława i spośród tych kontaktów wytypować i opracować kandydata do werbunku w charakterze informatora w celu rozpracowania działalności ww.

3. Sprawdzić możliwość wykorzystania do rozpracowania ww. istniejącej sieci agencjonalnej z terenu Politechniki Warszawskiej i Uniwersytetu Warszawskiego i w wypadku pozytywnych rezultatów poddać ich rozpracowaniu przy wykorzystaniu tej sieci.

4. ^bZałożyć inwigilację korespondencji krajowej Czumy Andrzeja, Czumy Stanisława, Czumy Benedykta i Czumy Cecylii.

5. Czumą Andrzeja poddać obserwacji zewnętrznej w celu ustalenia jego ew[entualnych] kontaktów z duszpasterstwem akademickim na terenie Warszawy oraz kontaktów ze studentami na terenie m. Łodzi.

^b *Obok odręczny dopisek:* Wykonano.

² **Džilas Milovan** (1911–1995), jugosłowiański polityk i publicysta. W latach 1931–1954 członek Jugosłowiańskiej Partii Komunistycznej (od 1952 r. Związku Komunistów Jugosławii). Od 1941 r. członek Biura Politycznego; bliski współpracownik Josipa Broz-Tito. Od 1953 r. przewodniczący parlamentu jugosłowiańskiego. W 1954 r. za krytykę władz usunięty z ZKJ i pozbawiony stanowisk państwowych; w latach 1956–1966 kilkakrotnie więziony przez reżim Tito. W książce *Nowa Klasa* (wydanej po raz pierwszy w Stanach Zjednoczonych w 1956 r.) poddał krytyce system rządów oligarchii partyjnej w państwach komunistycznych.

6. ^bPorozumieć się z Wydz[iałem] III KM MO w Łodzi w celu zebrania bliższych danych o duszpasterzu akademickim o. Frączkowskim oraz o charakterze kontaktu Czumy Andrzeja i ww.

7. ^bPorozumieć się z jednostką Służby Bezpieczeństwa, której podległe są Czechovice, w celu zebrania bliższych danych o oo. Bartniku i Hubercie³ – wyjazd do KW MO w Katowicach.

8. W zależności od wyników zrealizowanych przedsięwzięć nakreślić dalszy plan operacyjnych przedsięwzięć lub wystąpić z innym wnioskiem.

Termin realizacji przedsięwzięć 30 VI 1960 r.^c

Kier[ownik] G[rupy] IV Wydz[iału] III
(-) T[adeusz] Dutkiewicz por.

Oficer operac[yjny] Wydz[iału] III
(-) A[rtur] Kacprzykowski ppor.

Tow. Kacprzykowski

Sprawa „X-10” jest jedną z ważniejszych spraw – poza „Odnowicielem” – które prowadzicie. Dlatego należy przystąpić do systematycznej realizacji przedsięwzięć z planu, a szczególnie pkt. 2. i 3.

Kier[ownik] G[rupy] IV Wydz[iału] III
(-) Dutkiewicz T[adeusz] kpt.

26 X 1960 r.

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział I, k. 4–5, rkps.

^c *Data przekreślona, poniżej niej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 21 III [19]60 [r.] odręczna adnotacja o treści: „Nie! Plan traktujemy jako wstępny, na pewno w ciągu miesiąca pracy można będzie coś więcej powiedzieć. A zatem do czerwca nie ma co planować! Opracować pismo do Łodzi, mają się inf[ormatorów] pod Frączkowskiego. Czy się ta zna Czumę? Powiadomić, o co chodzi. 4 III [19]60 r.”.*

³ O. Hubert Czuma.

Nr 3

1960 listopad 25, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „S-34” z dnia 25 XI 1960 r. dotyczący Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 25 XI 1960 r.

Tajne

Egz. nr 1

Wyciąg

z doniesienia źr[ódła] „S-34” z dn. 25 XI 1960 r.

Odnośnie Czumy, stud[enta] III r[oku] prawa. Znam go już od zeszłego roku. Razem z nim mieszkalem na Madalińskiego i teraz. O nim mogę powiedzieć, że jest on charakteru spokojnego. Na Madalińskiego w akademiku żadnego udziału w życiu społecznym nie brał, również i obecnie też nie. Wiadomo mi, że zajmuje się amatersko sportem, gdyż go widziałem, jak wracał raz wieczorem z treningu. Wg mnie należy on do ludzi bardziej skrytych. Od Frasa Zbigniewa dowiedziałem się, który razem z nim chodzi na wojsko, że na dyskusji na zajęciach politycznych Czuma miał zabrać głos i więcej mówi, że zwycięstwo Armii Radzieckiej nad Hitlerem nie jest wyłącznie jej dziełem. Wyolbrzymiał on tu pomoc amerykańską dla Zw[iązku] Radz[ieckiego]. A poza tym mówił, że w [19]39 r., kiedy Hitler napadł na Polskę, z drugiej strony w nasze granice wkroczyła Armia Radziecka i po tym zawarła z Hitlerem pakt o nieagresji, czyż więc można mówić o polityce nieagresji ze strony Zw[iązku] Radz[ieckiego?]. Poza tym mówił, że niesłusznie przypisuje się udział Zw[iązkowi] Radz[ieckiemu] w rozgromieniu Japonii, gdyż kiedy Japonia skapitulowała, to Armia Czerwona była w Mandżurii. Czyż to było zwycięstwo moralne [?].

Odbito w 1 egz.

Druk. KI, nr 5744/60

Za zgodność:^a

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział II, k. 65, mps.

^a Powyżej nieczytelny podpis.

Nr 4

1960 grudzień 10, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Bruno” z dnia 8 XII 1960 r. dotyczący Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 10 XII 1960 r.

Tajne

Egz. nr 1

Wyciąg

z doniesienia „Bruno” z dn. 8 XII 1960 r.

Czuma jest studentem III roku prawa, mieszka na Jelonkach w bl. 19, p. ^{a2a} z Nałęczem i Demko. Jest synem przedwojennego generała Czumy¹, który na stałe mieszka w Lublinie. Na wojsku dał się poznać jako znawca spraw przedwojennych. Prowadził ożywioną dyskusję z płk. Szneppfem. W czasie jednej dyskusji stwierdził, że Rosja w [19]39 r. wbiła nóż w plecy Polsce. Uważa siebie za bardzo ważnego i takiego, który za wszystko wie, jak to było.

Odbito 1 egz.

Druk. KI, nr 5995/60

Za zgodność:^{1b}

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział II, k. 68, mps.

^{a-a} *Dopisano odręcznie.*

^b *Poniżej nieczytelny podpis.*

¹ Pomyłka – gen. Walerian Czuma był stryjem Andrzeja Czumy. **Czuma Walerian** (1890–1962), gen. bryg. WP. Podczas I wojny światowej służył w II Brygadzie Legionów Polskich. W 1918 r. na polecenie gen. Józefa Hallera rozpoczął organizowanie polskich formacji wojskowych w Rosji. Od sierpnia 1918 r. dowodził 5. Dywizją Strzelców Polskich na Syberii. Brał udział w walkach z bolszewikami wspólnie z armią adm. Kołczaka i korpusem czechosłowackim. Po kapitulacji 10 I 1920 r. w niewoli sowieckiej. Po powrocie do Polski w styczniu 1922 r. służył w WP, m.in. dowodził 19. i 5. DP oraz Obszarem Warownym Wilno. 7 II 1939 r. mianowany komendantem głównym Straży Granicznej. 3 IX 1939 r. otrzymał nominację na dowódcę obrony Warszawy; po kapitulacji stolicy 28 IX 1939 r. w niewoli niemieckiej. Po wyzwoleniu w kwietniu 1945 r. nie powrócił do kraju. W 1946 r. osiadł na stałe w Wielkiej Brytanii, utrzymywał się z pracy w rolnictwie. Odznaczony m.in. Legią Honorową, Orderem Virtuti Militari (trzykrotnie), Orderem Polonia Restituta, Krzyżem Walecznych (czterokrotnie).

1961 czerwiec 9, Warszawa – Doniesienie TW ps. „J. Kamiński” z dnia 9 VI 1961 r. dotyczące Andrzeja Czumy

Źródło: „J. Kamiński”

Warszawa, dnia 9 VI 1961 r.

Przyjął: **Kacprzykowski**

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Doniesienie TW

Andrzej Czuma jest człowiekiem o charakterze apodyktycznym, dyktatorskim. Często się z nim kłócimy, ale zawsze potrafi później rozmawiać ze mną, jakby nic nie zaszło. Co się tyczy jego przekonań, to są one, można powiedzieć, antypaństwowe, jest negatywnie ustosunkowany co do polityki naszego rządu i partii, w jego pojęciu to „klika ludzi, którzy dorwali się do żłobu”. Wiem, że na Studium Wojskowym miał zatargi z pułkownikiem Sznepffem na tematy polityczne, m.in. na temat roli Związku Radzieckiego w II wojnie światowej. Za niezdiscyplinowanie musiał powtarzać turnus szkoleniowy. Miał wyjechać do NRD z drużyną koszykarzy, lecz nie otrzymał paszportu. Jest swego rodzaju fanatykiem religijnym. Potrafi zawsze bronić swego zdania, choćby było niesłuszne.

Andrzeja Czumę poznałem dopiero w tym roku, gdyż razem z nim mieszkam. Żyjemy w dobrych stosunkach, a więc powyższe fakty mogę stwierdzić z całą oczywistością.

Jan Kamiński

Zadanie dla TW – podczas rozmowy przekazałem TW tym razem ogólne zadanie, aby obserwował zachowanie się Andrzeja Czumy oraz Kwietnia¹ i ustalił ich wypowiedzi i kontakty.

Uwagi – doniesienie niniejsze jest pierwszym doniesieniem TW uzyskanym od ww. podczas przeprowadzonego pozyskania ww. do współpracy z aparatem bezpieczeństwa. Spotkanie z TW wyznaczono dzień 24 VI 1961 r. godz. 12.00 (B).

Odbito w 2 egz.

Egz. nr 1 Spr[awa] oper[acyjno]-ob[iektowa] krypt. „X-10”

Egz. nr 2 t[eczka] rob[ocza] TW

(-) A[rtur] Kacprzykowski por.

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział II, k. 80, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ **Kwiecień Zbigniew**, student prawa UW, b. członek rozbitej w 1960 r. przez SB tajnej organizacji Liga Narodowo-Demokratyczna, skazany w 1961 r. na 6 miesięcy więzienia.

1962 listopad 14, Warszawa – Plan przedsięwzięć do sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „X-10”

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia ^b14^b listopada ^b19^b62.

Tajne

Egz. nr 1

Plan przedsięwzięć

do sprawy operac[yjnej] obserw[acji] krypt. „X-10”, nr rej. 704

Sprawa operac[yjnej] obserw[acji] krypt. „X-10” założona została w marcu 1960 r. na Czumów Andrzeja i Stanisława jako na osoby wrogo ustosunkowane go ustroju PRL utrzymujące kontakt z duszpasterstwem akademickim.

W późniejszym nieco okresie do sprawy zarejestrowany został Benedykt Czuma, brat ww. figurantów. W wyniku wstępnych ustaleń oraz dalszego rozpracowania figurantów uzyskano dane świadczące o tym, że Czumowie Stanisław i Benedykt oraz ich siostra Cecylia są studentami Politechniki Warszawskiej, zaś Andrzej Czuma studiuje na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Wszyscy ww. bądź ukończyli licea „biskupie” prowadzone przez kler, bądź też studiwali na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ich ojciec Ignacy Czuma w roku 1950 skazany został na 5 lat więzienia za działalność antypaństwową, natomiast starszy brat Hubert jest księdzem zakonnym zakonu oo. jezuitów i działając na terenie m. Łodzi pełnił funkcje duszpasterza akademickiego oraz brał czynny udział w kierowaniu obozami studenckimi organizowanymi przez duszpasterstwo akademickie. Hubert Czuma pozostawał w rozpracowaniu Wydz[iału] III K MO m. Łodzi. Jednostka ta spowodowała, iż ze względu na wrogą postawę Huberta Czumy oraz łamanie przez niego obowiązujących norm prawnych został przeniesiony do Warszawy, skąd następnie pojechał do Gdańska.

W październiku 1960 r. Benedykt i Stanisław Czumowie, będąc u swego brata Huberta w Łodzi, przeprowadzili kwestę w miejscowości Poddębnik, odległej od Łodzi o 40 km. Za przeprowadzenie tej kwesty otrzymali od duszpasterza akademickiego ks. Frąckowiaka po 350 zł każdy.

Do rozpracowania figurantów pozyskano trzech TW ps.: „Piotr”, „J. Kamiński” i „Janusz” oraz wykorzystywano TW ps.: „Karol”, „S-34” i „Bruno”, jak również kontakt „KL” i „CH”, a niezależnie od tego wykorzystano inwigilacje korespondencji.

Uzyskane w sprawie materiały świadczą o następujących faktach.

Andrzej Czuma, jak podaje TW ps. „S-34”, zabierając głos na zajęciach politycznych Studium Wojskowego UW, **publicznie szkalował** Związek Radziecki^c i jego udział w II wojnie światowej, wyolbrzymiał przy tym pomoc amerykańską dla ZSRR.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 16 XI [19]62 [r.] podłużna pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Dlaczego nie udokumentowano?

Jak podał TW ps. „J. Kamiński” Andrzej Czuma jest człowiekiem o zdecydowania antypaństwowych przekonaniach. Jest on negatywnie ustosunkowany do polityki naszej partii i rządu, a jako fanatyk religijny potrafi zawsze bronić swego zdania nawet wówczas, gdy nie jest ono słuszne.

TW ps. „Ewa”¹ podawała w sprawie Stanisława Czumy, iż utrzymuje on kontakt z duszpasterstwem akademickim z kaplicy OO. Jezuitów z ul. Narbutta. W związku z mającą nastąpić pielgrzymką do Częstochowy w maju 1961 r. Stanisław Czuma wraz ze swym kolegą Wójcikiem odwiedził ks. Paluszkiewicza, aby przekonsultować się w tej sprawie. Wówczas ks. Majkowski i Paluszkiewicz odwołali ten wyjazd i prosili m.in. ww., aby zawiadomili o tym wszystkie osoby, które miały wyjechać. Ustalono, że mimo wszystko na pielgrzymkę do Częstochowy wyjechała siostra figurantów Cecylia (studentka Wydz[iału] Mech[aniczno]-Technol[ogicznego] PW i w związku z tym wystąpiono z wnioskiem o relegowanie jej z uczelni.

W dniu 16 III 1962 r. kontakt „KL”^d podał, że od chwili starcia z płk. S^dzⁿe^pf^fe^d[m] na tematy polityczne, które miało miejsce na jednym ze szkoleń wojskowych, Andrzej Czuma na tematy polityczne absolutnie nie wypowiada się. Chętnie rozmawia on na tematy różne, najczęściej na temat sportu, lecz tematów politycznych unika. Robi wrażenie, że sprawy te mało go interesują. Przywiązuje duże znaczenie do nauki i poświęca jej wiele czasu.

TW ps. „Janusz” w doniesieniu z dnia 3 IV 1962 roku podaje, że Stanisław Czuma neguje wyższość filozofii marksistowskiej, twierdząc, że jest ona „budowana na siłę”. Wspominał przy tym o rozprawach filozoficznych na KUL w Lublinie między marksistami i idealistami. TW określa Stanisława i Benedykta Czumów jako zdecydowanych klerykałów odprawiających codziennie praktyki religijne. Nie stwierdził jednak, aby w tym duchu usiłowali oddziaływać na otoczenie. Wyrażali jednak zdziwienie, że TW takich praktyk nie realizuje.

Czumowie Stanisław i Benedykt odwiedzani są systematycznie przez swego brata Andrzeja i siostrę Cecylię – rzadziej.

Kontakt „CH”, charakteryzując Stanisława Czumę, podał w dniu 20 kwietnia, iż od chwili rozpoczęcia studiów Stanisław nie cieszył się popularnością wśród zamieszkałych z nim studentów. Studenci na ogół go unikali, nie chcąc, by wspólnie z nimi mieszkał w tym samym pokoju. Na okoliczność tę wpływał fakt, że Czuma jest człowiekiem skrytym i mrukliwym, nie lubiącym z nikim rozmawiać obszerniej na jakiegokolwiek tematy. Jako wierzący katolik jest fanatykiem religijnym, jednak nie usiłuje w tym duchu oddziaływać na otoczenie. W tej sprawie „CH” rozmawiał z kilkoma kolegami i ustalił z ich wypowiedzi, że Czuma Stanisław nie prowadzi żadnej działalności wśród studentów PW zarówno w sensie negatywnym ani pozytywnym.

TW ps. „Janusz” znając Stanisława Czumę od dłuższego czasu również określa go jako „milczka” nie lubiącego rozmawiać z kimkolwiek. Jako przykład małomówności ww. TW podał przypadek, gdy Czuma sprowadził się do zajmowanego przez TW pokoju. Przez kilka dni nie tylko, że nie przedstawił się, ale w ogóle z nim o niczym nie rozmawiał.

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

Nikt go nie odwiedzał i on do nikogo nie chodził. Spotykał się tylko od czasu do czasu ze swą znajomą (Teresa). Benedykt i Andrzej wg spostrzeżeń TW są bardziej rozmowni i towarzyscy. Szerszych kontaktów na terenie uczelni jednak nie utrzymują. Na tematy polityczne nie wypowiadają się. Interesuje ich sport i czasami chodzą na mecze. Swego brata Stanisława niezbyt lubią ze względu na to, że jest takim odludkiem.

W dniu 24 maja br. kontakt „CH” podał, że rozmawiał ze Stanisławem Czumą i uzyskał dane świadczące o tym, że pisze on obecnie pracę dyplomową i po ukończeniu studiów ma pracować w warsztatach PKS w Mińsku Mazowieckim (Andrzej Czuma pobiera stypendium fundowane z DOKP Warszawa i ma pracować w kolejnictwie jako prawnik). W celu pogłębienia wiadomości o Stanisławie „CH” ponownie rozmawiał na jego temat ze swymi kolegami i upewnił się, że jest on człowiekiem negatywnie ustosunkowanym do wszystkiego, co socjalistyczne. Nie utrzymuje jednak szerszych kontaktów na terenie uczelni, ponieważ jest powszechnie nie lubiany ze względu na sposób bycia (mruk, nie pije, nie pali, zamknięty w sobie, nieufny, podejrzliwy).

W dniu 7 VI 1962 roku kontakt „CH” przekazał dalsze informacje o Stanisławie Czumie, stwierdzając, że w drugiej połowie czerwca zamierza on zawrzeć związek małżeński i w związku z tym wszelkimi dostępnymi środkami (m.in. korepetycje) stara się zdobyć pieniądze. W listopadzie br. ma on ostatecznie rozliczyć się z uczelnią, kończąc studia. W kolejnym doniesieniu TW „Janusz” podaje, że Stanisław zawarł związek małżeński i często przebywa poza terenem akademika.

Oceniając całość materiałów uzyskanych w sprawie należy stwierdzić, że Stanisław, Benedykt i Andrzej Czumowie są ludźmi zdecydowanie negatywnie ustosunkowanymi do ustroju PRL – świadczą o tym materiały uzyskane w rozpracowaniu. Od pewnego czasu nie ujawniają jednak swych poglądów politycznych wobec otoczenia (np. Andrzej Czuma) oraz nie utrzymują szerszych kontaktów na terenie uczelni, jak również nie usiłują oddziaływać na otoczenie w duchu wrogim PRL. Ze względu jednak na przeszłość i unikalną postawę zachodzi konieczność poddania ich dalszej operacyjnej obserwacji i w związku z tym planuję:

1. Do rozpracowania Stanisława i Benedykta Czumów wytypować, opracować i pozyskać TW spośród ich najbliższego otoczenia.

2. Wytypować, opracować i pozyskać TW pod Andrzeja Czumę studiującego w UW.

3. W rozpracowaniu Czumów wykorzystać TW ps. „Janusz”, „Bruno” oraz kontakty „CH” i „KL”, koncentrując się na ustaleniu charakteru oddziaływania ich na młodzież akademicką oraz ew[entualnie] utrzymywanych kontaktów.

4. Odnośnie Stanisława i Andrzeja Czumów ustalić ich zachowanie na terenie zakładów, skąd pobierają stypendium fundowane, oraz przyszłe ich usytuowanie w produkcji (Stanisław Czuma) i pozycję w zakładzie (Andrzej Czuma), jak również jednostki zabezpieczające te obiekty o ich postawie i działalności.

Termin wykonania 30 III 1963 rok.

^{cc} Wpisano odręcznie.

^fKier[ownik] Gr[upy] IV Wydz[iału] III
(-) W[aldemar] Wołpiuk² kpt.

Ofic[er] Oper[acyjny] Wydz[iału]
(-) A[rtur] Kacprzykowski

Odbito w 1 egzempl[arzu]

Źródło: AIPN, 0208/1885, rozdział I, k. 11–14, mps.

^f Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Tow. Kacprzykowski. Warto, aby nasze źródła pracowały w kierunku zdobycia celowo dobranego k[andyda]ta na TW, który ma zaufanie i miałby dobre dotarcie do figurantów.

² **Wołpiuk Waldemar Jan** (ur. 1933), kpt./plk, dr hab. Od sierpnia 1953 r. słuchacz Kursu Przeszkolenia Oficerów BP w Katowicach; od marca 1954 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkożenia MBP; od lipca 1954 r. młodszy referent Sekcji 7 Wydziału III UBP dla m.st. Warszawy; od kwietnia 1955 r. referent Sekcji 4 Wydziału III UBP dla m.st. Warszawy; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 4 Wydziału III UdsBP m.st. Warszawy, od stycznia 1957 r. oficer operacyjny, od marca 1958 r. st. oficer operacyjny, od września 1961 r. kierownik sekcji, od lutego 1963 r. zastępca naczelnika Wydziału III KS MO; od listopada 1965 r. naczelnik Wydziału Kontroli Ruchu Granicznego KS MO; od kwietnia 1966 r. naczelnik Wydziału II K MO m.st. Warszawy; od lutego 1970 r. naczelnik Wydziału II Departamentu II MSW, od listopada 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od października 1972 r. kierownik Zakładu Metodyki Pracy Kontrwywiadowczej Instytutu Kryminalistyki i Kryminologii ASW, następnie dyrektor Instytutu Kryminalistyki i Kryminologii ASW; od listopada 1983 r. zastępca komendanta-rektora ASW do spraw dydaktyczno-naukowych; w styczniu 1986 r. odwołany; od 1990 r. pracownik naukowy INP PAN, Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie. AIPN, 02525/24, *Śłużba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978*. Centrala. Tom II. Biuro „C”, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1978, s. 428.

1963 listopad 7, Warszawa – Postanowienie o zakończeniu (zaniechaniu) sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „X-10”

Zatwierdzam^a

Ścisłe tajne

Postanowienie

o zakończeniu (zaniechaniu) i przekazaniu do archiwum spraw ewidencji operacyjnej

Miasto ^bWarszawa^b. ^b7 listopada^b 19^b63^b r. ^bOficer operac[yjny] G[rupy] IV Wydz[iału] III K MO m.st. Warszawy Kacprzykowski Artur.^b

Rozpatrzywszy materiały sprawy ^boperac[yjnej] obserwacji^b pod nr ^b704 krypt. „X-10”^b dotyczące ^bCzумы Andrzeja Boboli, s. Ignacego, urodz[onego] 7 XII 1938 r., Czумы Stanisława Marii, s. Ignacego urodz[onego] 3 I 1934 r., Czумы Stanisława Marii, s. Ignacego urodz[onego] 3 I 1934 r. i Czумы Benedykta Jana, s. Ignacego urodz[onego] 27 I 1941 r.^b stwierdziłem, że ^bww. obserwowani byli jako osoby podejrzane o wrogi stosunek do ustroju PRL, utrzymujące kontakty z duszpasterstwem akademickim. W okresie rozpracowania nie stwierdzono, aby [^c] prowadzili wrogą politycznie działalność wśród otoczenia, (głównie młodzieży akademickiej) i w związku z tym^b wnoszę o zakończenie (zaniechanie) dalszego prowadzenia sprawy ^boperacyjnej obserwacji^b nr ^b704^b kryptonim ^b„X-10”^b i przekazanie jej do (Wydziału „C”).

^bCzuma Andrzej Bobola, Czuma Stanisław Maria i Czuma Benedykt Jan winni pozostać w ewidencji operacyjnej.^b

Zastrzeżenie: Wydawać – nie wydawać z archiwum bez porozumienia się z zainteresowaną jednostką.

(podpis pracownika)^d

Zgadzam się

^bKier[ownik] Gr[upy] IV W[ydziału] III^{bc}

W[arszawa] 7 XI 1963 r.

Adnotacja pracownika Dep[artamentu] X (Wydz[iał] X)¹ o przyjęciu sprawy do archiwum: ^eZdjęto ze stanu akt spr[awy] – nr arch[ivalny] 2123/IIIe.

(podpis)^f

23 XI 1963 r.

Źródło: AIPN, 0208/1885 rozdział I, k. 21, formularz, rkps.

^a Poniżej nieczytelny podpis opatrzony datą: 7 XI [19]63 [r.].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Wyraz nieczytelny.

^d Powyżej nieczytelny podpis.

^{e-e} Wpisano odręcznie.

^f Powyżej nieczytelny podpis.

¹ Powinno być Biura „C” (Wydziału „C”).

Rozdział II. Sprawa kryptonim „Stażysta”

1965 styczeń 16, Warszawa – Notatka służbowa z rozmowy z kontaktem „K” dotyczącej Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 16 stycznia 1965 r.

Tajne

^aNotatka służbowa

z odbytego spotkania z kontaktem „K” zatrudnionym w stacji Warszawa – Gdańska.

W toku rozmowy powiadomiony zostałem, że w stacji Warszawa Gdańska odbywa praktykę po ukończeniu Uniwersytetu Warszawskiego **Andrzej Czuma**. W[yżej] wymieniony, prowadząc rozmowy z pracownikami, wrogo wypowiada p[rzeciw]ko Polsce Ludowej. Obecnie odbywa praktykę w Biurze Wagonów. Utrzymuje stosunki z Janem ^b**Klenie**^bwskim również wrogo nastawionym do Polski Ludowej i PZPR. Zarówno Andrzej Czuma jak i Jan ^b**Kle**^bniewski posiadają duże zbiory książek wrogich Polsce Ludowej wydawanych poza granicami Polski, m.in. dotyczących Katynia, wspomnienia gen. Andersa itp. Książki te od w[yżej] wymienionych wypożyczał m.in. kontakt, nie wiedząc, że nie wolno ich posiadać. Dowiedział się dopiero od przewodniczącego rady zakładowej tow. Zaborowskiego, który również wypożyczył od nich książkę pod tytułem „Wspomnienia gen. Andersa”. Prowadząc rozmowę z Zaborowskim, ten powiedział kontaktowi, że Czuma jest dziwnym człowiekiem, gdyż wszystko to, co obecnie dzieje się w Polsce, uważa on za antypolskie.

Zdanie to potwierdził Zaborowski również w czasie rozmowy, jaką przeprowadziłem, oświadczając ponadto, że trudno mu mówić o nim, gdyż stosunkowo krótko pracuje na stacji, niemniej jego poglądy polityczne są sprzeczne z obecną rzeczywistością.

Uwaga:

– °Czuma Andrzej notowany jest przez nasz wydział w 1963 r. za aktywny udział z duszpasterstwem akademickim. Mater[iały] znajdują się w archiwum Wydziału „C” tut[ejszej] Komendy.

– Pobrać materiały z archiwum, celem zapoznania się, a następnie na Czumę Andrzeja i Jana ^b**Kle**^bniewskiego założyć sprawy ewidencji operacyjnej **po potwierdzeniu materiałów**^b.

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
(–) Maślowski B[ogusław] por.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, część II, k. 125, mps.

^a Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 19 I [19]65 [r.]. odręczna adnotacja o treści: **T[owarzysz] Maj**. Do omówienia.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 19 I [19]65 r. odręczna adnotacja o treści: Prawdopodobnie syn sanacyjnego generała Waleriana Czumy.

1965 styczeń 25, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 25 stycznia 1965 r.

Tajne

Notatka służbowa

dot. Czuma Andrzeja Boboli, s. Ignacego i Lubow z d. Szujaska, ur. 7 grudnia 1938 r. w Lublinie, zamieszkałego w Warszawie przy ul. [...]

W wyniku zapoznania się, ze sprawą ewidencyjno obserwacyjną krypt. „X-10”, nr archiwalny 2123/III, stwierdziłem, że materiały w niej zawarte dotyczą rodziny Czumów, tj. wspomnianego Andrzeja Boboli, Stanisława Marii, ur. 3 stycznia 1934 r., i Benedykta Jana, ur. 27 stycznia 1941 r.

W[yżej] wymienieni obserwowani byli jako osoby podejrzane o wrogi stosunek do ustroju PRL, utrzymujące kontakty z duszpasterstwem akademickim.

W toku prowadzenia sprawy uzyskano dane świadczące o tym, że Czumowie Stanisław i Benedykt oraz ich siostra Cecylia ukończyli licea „biskupie” prowadzone przez kler¹ bądź też studiowali w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ojciec w[yżej] wymienionych Ignacy Czuma w 1950 r. skazany był przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na karę 5 lat więzienia za działalność antypaństwową, natomiast starszy brat Hubert Czuma jest księdzem zakonnym oo. jezuitów, i działając na terenie m. Łodzi, pełnił funkcję duszpasterza akademickiego oraz brał czynny udział w kierowaniu obozami studenckimi organizowanymi przez duszpasterstwo akademickie. Hubert Czuma pozostawał w rozpracowaniu KM MO w Łodzi, tam też łamał obowiązujące normy prawne, co spowodowało, że został przeniesiony do Warszawy, skąd następnie wyjechał do Gdańska.

Andrzej Czuma jako jeden z figurantów sprawy krypt. „X-10” według informacji TW ps. „S-34”, zabierając głos na zajęciach politycznych Studium Wojskowego UW, publicznie szkalował Związek Radziecki i jego udział w II wojnie światowej. Źródło TW ps. „Kamiński” charakteryzuje Andrzeja Czumę jako osobę o zdecydowanie antypaństwowych przekonaniach, a jako fanatyk religijny potrafi zawsze bronić swego zdania nawet wówczas, gdy nie jest ono słuszne. Należy zaznaczyć, że w czasie prowadzenia sprawy faktów tych nie dokumentowano, a w dniu 7 listopada 1963 r. sprawę zaniechano – przesyłając do archiwum Wydziału „C” tut[ejszej] Komendy.

Uwagi:

1. Andrzej Czuma po ukończeniu Wydziału Prawa UW zatrudniony został jako stazysta w ekspedycji kolejowej stacji Warszawa Gdańska.

2. W rozmowach z kontaktami służbowymi i obywatelskimi zwierza się, że codziennie słucha audycji radiowych nadawanych z krajów kapitalistycznych. Doskonale orientuje się w polityce światowej, lecz komentuje ją na „swoją sposób” – wrogi Polsce Ludowej.

¹ Cecylia Czuma ukończyła Liceum Ogólnokształcące Sióstr Urszulanek.

3. Zajmuje się rozpowszechnianiem książek o wrogiej treści politycznej wydawanych w krajach zachodniej Europy, które nie posiadają debitu, m.in. książkę o Katyniu, książkę pt. „Bez czwartego rozdziału” dot. wspomnień gen. Andersa itp.

Mając na uwadze bliższe rozeznanie Andrzeja Czumy, jego kontaktów itp. **uwazam** **za celowe^a założyć sprawę ewidencji obserwacyjnej.^b**

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
(-) B[ogusław] Masłowski por.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 126–127, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis opatrzony datą: 25 I [19]65 r.*

1965 styczeń 25 Warszawa – Wniosek o założenie sprawy operacyjnej obserwacji na Andrzeja Czumę

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia 25 stycznia 1965 r.

Tajne

Naczelnik Wydziału III
w miejscu

Wniosek

o założenie sprawy operacyjnej obserwacji.

Ja, Masłowski B[ogusław], st[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydziału III Grupy VI Komendy MO m.st. Warszawy, wnoszę o założenie sprawy operac[yjnej] obserwacji na Czumę Andrzeja Bobolę, s. Ignacego i Lubow z d. Szuj[s]ka, ur. 7 grudnia 1938 r. w Lublinie, zamieszkałego w Warszawie przy [...], zatrudnionego w ekspedycji kolejowej stacji Warszawa Gdańska.

W[yżej] wymieniony w rozmowach z kontaktami służbowymi i obywatelskimi zatrudnionymi w stacji Warszawa Gdańska zwierza się, że codziennie słucha audycji radiowych nadawanych z krajów kapitalistycznych. Doskonale orientuje się w polityce światowej, lecz komentuje ją na swój sposób – wrogi Polsce Ludowej. Poza tym zajmuje się rozpowszechnianiem książek o wrogiej treści politycznej wydawanych w krajach zachodniej Europy, które nie posiadają debitu, m.in. książkę o Katyniu, książkę pt. „Bez czwartego rozdziału” dot. wspomnień gen. Andersa itp.

Bliżej działalność destrukcyjna Andrzeja Czumy w stacji Warszawa Gdańska nie została rozeznana, dlatego rozpracowanie go w ramach sprawy operacyjnej obserwacji uważam za celowe i konieczne.

^bSprawie proponuję nadać krypt. „Stażysta”.

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
(-) B[ogusław] Masłowski, por.^c

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 36, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 26 I [19]65 [r.] pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału II Komendy MO m.st. Warszawy.

^b Poniżej nieczytelny podpis opatrzony datą: 26 I 1965 r.

^c Poniżej odręczna adnotacja o treści: Filmowano 12 VI [19]67 [r.].

Nr 11

1965 styczeń 25, Warszawa – Plan wstępnych czynności operacyjnych do sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta”

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia 25 stycznia 1965 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1}^b

Plan wstępnych czynności operacyjnych do sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Sta- żysta”

Czuma Andrzej Bobola, figurant sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta”, po ukończeniu Wydziału Prawa UW zatrudniony został jako stażysta w ekspedycji kolejowej na stacji Warszawa Gdańska. W rozmowach z kontaktami służbowymi i obywatelskimi zwierza się, że codziennie słucha audycji radiowych nadawanych z krajów kapitalistycznych. Doskonale orientuje się w polityce światowej, lecz komentuje ją na swój sposób – wrogi Polsce Ludowej. Poza tym zajmuje się rozpowszechnianiem książek o wrogiej treści politycznej wydawanych w krajach zachodniej Europy, które nie posiadają debitu, m.in. książkę o Katyniu, książkę pt. „Bez czwartego rozdziału” dot. wspomnień gen. Andersa itp.

W okresie od 10 X 1962 r.¹ do 7 XI 1963 r. Czuma Andrzej Bobola oraz dwaj jego bracia, tj. Stanisław Maria i Benedykt Jan, byli figurantami sprawy ewidencyjno-obszaryjnej podejrzanymi o wrogi stosunek do ustroju PRL, utrzymującymi kontakty z duszpasterstwem akademickim.

W toku prowadzenia tej sprawy uzyskano dane świadczące o tym, że Czumowie Stanisław Maria, Benedykt Jan oraz ich siostra Cecylia ukończyli licea biskupie prowadzone przez kler bądź też studiowali w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ojciec w[yżej] wymienionych Ignacy Czuma w 1950 r. skazany był przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na 5 lat więzienia za działalność antypaństwową. Najstarszy syn rodziny Czumów Hubert² jest księdzem zakonnym oo. jezuitów, i działając na terenie Łodzi, pełnił funkcję duszpasterza akademickiego oraz brał czynny udział w kierowaniu obozami studenckimi organizowanymi przez duszpasterstwo akademickie. Hubert Czuma pozostawał w rozpracowaniu KM MO w Łodzi. Jednostka spowodowała przeniesienie go do Warszawy ze względu na wrogą postawę oraz łamanie przez niego obowiązujących norm prawnych. Z Warszawy wyjechał do Gdańska (bl[iższych] danych brak).

Andrzej Czuma jako jeden z figurantów sprawy krypt. „X-10” według informacji TW ps. „S-34”, zabierając głos na zajęciach politycznych Studium Wojskowego UW,

^a Poniżej podłużna pieczętka: Naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy. Podpis nieczytelny, data: 26 I [19]65 [r].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Błąd – sprawę kryptonim „X-10” założono 4 III 1960 r.

² Pomyłka – najstarszym z rodzeństwa był Jerzy Czuma ur. w 1918 r. Po zakończeniu II wojny światowej mieszkał w Kanadzie.

publicznie szkalował Związek Radziecki i jego udział w II wojnie światowej. W tym też czasie TW ps. „Kamiński” charakteryzował Andrzeja Czumę jako osobę o zdecydowanie antypaństwowych przekonaniach, a jako fanatyk religijny potrafi zawsze bronić swego zdania nawet wówczas, gdy nie jest ono słuszne. W czasie prowadzenia sprawy krypt. „X-10” nie dokumentowano wrogich wypowiedzi, a w dniu 7 XI 1963 r. sprawę zaniechano – przesyłając do archiwum Wydziału „C” tut[ejszej] komendy.

Oceniając całość posiadanych przez nas materiałów należy stwierdzić, że rodzina Czumów, w tym również Andrzej, są ludźmi zdecydowanie negatywnie ustosunkowanymi do ustroju PRL. Ze względu na przeszłość Andrzeja Czumy, jak też obecny wrogi stosunek przejawiający w miejscu obecnego zatrudnienia, planuję następujące przedsięwzięcia.:

1. Poprzez posiadane kontakty obywatelskie i służbowe w stacji Warszawa Gdańska ustalić: aktualne kontakty figuranta, tryb życia, warunki materialne, poglądy polityczne, wypowiedzi itp. Fakty świadczące o jego destrukcyjnej działalności dokumentować poprzez pobieranie oświadczeń.

2. Spośród ustalonych kontaktów figuranta w stacji Warszawa Gdańska, jak też z innych obiektów, wytypować, opracować i pozyskać TW do jego rozpracowania.

3. Ustalić, jakie czynności wykonuje figurant w ekspedycji kolejowej stacji Warszawa Gdańska oraz czy z racji tych obowiązków utrzymuje kontakty z pracownikami ambasad krajów kapitalistycznych bądź też czy nie stara się kontaktów takich zawierać samowolnie.

4. Dążyć do ustalenia poprzez posiadane źródła informacji, w jaki sposób znalazły się w posiadaniu figuranta książki wydane w krajach zachodniej Europy (pisane w języku polskim), które nie posiadają debitu, m.in. dot. Katynia, książka „Bez czwartego rozdziału” dot. wspomnień gen. Andersa i innych, których tytułów dotychczas nie ustalono.

5. Kto z pracowników stacji Warszawa Gdańska (poza Kazimierzem Konarzewskim – z[astępcą] kierownika ekspedycji, Edwardem Zaborowskim – przewodniczącym rady zakładowej) czytał książki, o których mowa w pkt. 4. Czy figurant podsuwał lekturę czy też zwracano się do niego o wypożyczenie.

6. Ustalić przez posiadane kontakty obywatelskie, służbowe, jak też nowo pozyskanych TW, gdzie i co obecnie porabia rodzeństwo figuranta, czy wzajemnie się odwiedzają, jakie poruszają tematy.

7. W miejscu zamieszkania figuranta zorganizować źródła informacji.

8. Założyć inwigilację korespondencji krajowej na adres zamieszkania figuranta.

9. W rozpracowaniu rodzeństwa Czumów w czasie, gdy kontynuowali naukę na PW i UW wykorzystywani byli TW ps.: „Janusz”, „Bruno”, „Piotr”, „S-34”, „Kamiński” oraz kontakty obywatelskie. W celu ustalenia, czy obecnie ewentualnie nie są oni w kontakcie z figurantem lub jego rodzeństwem przeprowadzić rozmowę z tow. Gurtatem³. W zależności od uzyskanych wyników ustosunkować się co do dalszego postępowania.

³ **Gurtat Edward** (ur. 1931), kpt./płk. Robotnik przymusowy w Obozie Robotników Wschodnich „Diekholzen” k. Hildesheimu (1944). Od września 1950 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły Oficerskiej CW MBP; od lipca 1952 r. młodszy referent Referatu 3 Placówki Żoliborz UBP dla m.st. Warszawy; od października 1952 r. referent Sekcji 3 Wydziału III UBP dla m.st. Warszawy; od kwietnia 1955 r. referent, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału III UdsBP m.st. Warszawy; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny, od lipca 1958 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m.st. Warszawy (w styczniu 1963 r. ukończył Zaoczne Studium Administracyjne UW); od października 1963 r. kierownik Grupy IVa Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od lutego 1968 r. zastępca naczelnika Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od września 1975 r.

Dalszy plan operacyjnych przedsięwzięć nakreślony zostanie w zależności od wyników zrealizowanych przedsięwzięć.

°Termin realizacji przedsięwzięć 15 IV 1965 r.

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
(-) Maślowski B[ogusław] por.

Źródło: AIPN, 1820/17, t. 6, cz. II, k. 39–41, mps.

w dyspozycji komendanta WSO MSW w Legionowie; od listopada 1975 r. starszy wykładowca (w 1976 r. ukończył studia w ASW, mgr prawa), od września 1978 r. zastępca kierownika, od maja 1981 r. p.o. kierownika, od grudnia 1981 r. kierownik Cyklu II WSO MSW w Legionowie; w lipcu 1985 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/1102, Akta osobowe.

° Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis opatrzony datą: 21 I [19]65 r.

1965 marzec 19, Warszawa – Notatka służbowa z rozmowy z kontaktem „BW” zatrudnionym na stacji Warszawa Gdańska, dotyczącej Andrzeja Czumy (fragmenty)

Warszawa, dnia 19 III 1965 roku

Tajne

^a**Notatka służbowa**

z odbytego spotkania z kontaktem „BW” zatrudnionym w stacji Warszawa Gdańska.

W toku przeprowadzonej rozmowy na interesujące nas tematy powiadomiony zostałem, że:

– **Andrzeja Czumę** odbywającego staż w stacji Warszawa Gdańska poznała przypadkowo w czasie, gdy prowadził rozmowę z pracownikiem referatu technicznego **Zdral[em] Stefanem**. Rozmowa dotyczyła wymiany poglądów o niektórych książkach. W toku dyskusji między w[yłej] wymienionymi często wymieniano nazwę Katyń, a pod koniec dyskusji **Zdral** zwrócił się z propozycją do **Czumy**, by pożyczył mu książkę o Katyniu, na co **Czuma** wyraził zgodę. Bardzo często **Andrzej Czuma** przychodzi do referatu technicznego i wraz ze **Zdralem** prowadzą rozmowy na różne tematy. Kontakt zauważył, że **Czuma** każdorazowo przynosi jakieś książki, które jej zdaniem wypożycza **Zdralowi**. Obecnie **Czuma** przebywa na stażu w DOKP Warszawa, niemniej w godzinach pracy zawsze znajduje wolny czas, by odwiedzić **Zdrala** i innych pracowników, a to **Jana Kleniewskiego** i **Zofię Czub**, zatrudnionych w ekspedycji kolejowej stacji Warszawa Gdańska.

Charakteryzując osoby wyżej wymienione, stwierdziła co następuje:

– **Stefan Zdral** ma około 35 lat. Jest inwalidą bez nogi (ma protezę). W stacji Warszawa Gdańska pracuje od około dwóch lat w referacie technicznym. [...]. W życiu społeczno-politycznym nie bierze żadnego udziału. Swego czasu zwierzył się, że w czasie powstania warszawskiego brał czynny udział jako żołnierz AK i w jednej [z] akcji stracił nogę. [...]

Uwagi:

Andrzej Czuma – jest figurantem operacyjnej sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta”.

Zofia Czub i Jan Kleniewski – pozostają w naszym operacyjnym zainteresowaniu jako kandydaci na TW.

Z uwagi na ograniczony czas, jakim dysponował kontakt, nie poruszono sprawy „P-64”.

St[arszy] of[icer] oper[acyjny] Wydz[iału] III
(–) B[ogusław] Masłowski por.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 56–58, mps.

^a Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis opatrzonej datą: 22 III [19]65 [r].

1965 sierpień 27, Lublin – Notatka na temat Andrzeja Czuma sporządzona w oparciu o doniesienie TW ps. „Jacek” z dnia 17 XI 1964 r. (fragmenty)

Lublin, dnia ^a27 VIII^a 1965 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka

sporządzona w oparciu o doniesienie TW „Jacek”¹ z dnia 17 XI 1964 r.

Czuma Andrzej – pracownik Ministerstwa Komunikacji – w ostatnich dniach zawarł związek małżeński z absolwentką KUL – psychologią – aktywistką duszpasterstwa – Urszulą Tyszko. Sam Czuma pochodzi z rodziny bardzo zasłużonej dla sanacji w okresie międzywojennym i Kościoła. Ojciec prof. KUL Czuma Ignacy był współautorem konstytucji z 1935 r., uzyskał tytuł szambelana papieskiego i wiele najwyższych odznaczeń państwowych, m.in. komandorię za pracę nad wspomnianą konstytucją.

Cała rodzina jest mocno sfanatyzowana i zdecydowanie przeciwna ustrojowi socjalistycznemu. Opowiadają się za najbardziej wstecznymi kołami Kościoła, ciągle dają dowód swej wrogości do Polski Ludowej. Jeden z braci Walerian Hubert jest jezuitą i duszpasterzem akademickim na KUL.

Andrzej Czuma w prywatnej rozmowie, w bardzo małym i zaufanym gronie prac[owników] KUL, opowiadał o pracy kolei w Polsce (rozmowa w gronie ^aosób **związanych z^a** fig[urantami] sprawy prowadzonej przez tut[ejszy] wydział).

Według jego relacji praca kolei ogniskuje się w dwu punktach: ministerstwie i dyrekcji PKP. Ta ostatnia obsadzona jest prawnikami, którzy nie mają co robić.

Podawał udział poszczególnych krajów w parku wagonowym będącym do dyspozycji RWPG (posługiwał się konkretnymi cyframi). Mówił o zasadzie pełnego wykorzystania taboru (obustronny załadunek), od którego zwolniony jest jednak Związek Radziecki (jego określenie „Sowiety”) i może wysyłać puste wagony. Podał też dokładne dane o liniach tranzytowych głównie wykorzystywanych przez ZSRR. Zaliczeniem do linii tranzytowych zawdzięcza elektryfikację trasa Medyka – Kraków. [...]

Polska jest wg niego poważnie wykorzystywana przez ZSRR na tym odcinku, opłaty, jakie pobieramy za całość usług transportowych są bardzo niskie i pokrywają jedynie część zużytego węgla (orientacyjne podane przez niego za wagonokilometr – 0,25 rubla). Podkreśla mocno, iż to wielki wyzysk i Polska jest traktowana jak kolonia.

Podobnie wg niego jest ze stacją w Małaszewiczach. Strona polska ma bezpośredni telefon ze stroną radziecką dla uzgodnienia ruchu pociągów. Jeśli jest duży ruch i strona polska odmawia przyjęcia pociągu radzieckiego, wtedy za 10 minut otrzymuje telefon z Warszawy z poleceniem skierowania na tor szlakowy, co w normalnym przypadku stanowi przestępstwo.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

Mówiąc o połączeniach, stwierdza, że kolej ma własną sieć telefoniczną, podobnie jak jednostki wojskowe czy UB. O zależności kolei polskiej od radzieckiej świadczy i to, że pierwszy numer w wykazie telefonów węzła warszawskiego należy do ambasady radzieckiej. Stwierdził, że nie przypuszczał, iż może być taka duża zależność od „Sowietów”.

Poza tym dosyć sporo mówił o procesie **Wańkowicza**², którego darzy wielką sympatią i w pełni się solidaryzuje z nim w jego trudnej sytuacji. Przy tej okazji rzuca wiele epitetów pod adresem polskiej sprawiedliwości.

Uwaga:

Rozmowa ta była w obecności TW i dwóch innych osób, z tego względu dla konspiracji prosimy o niewychodzenie w sposób oficjalny z pełnym tekstem niniejszej notatki.

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] IV KW MO
w Lublinie
(–) ppor. Longin **Iskra**³

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 65–66, mps.

² Melchior Wańkowicz został aresztowany 5 października 1964 r. za wysłanie do Radia Wolna Europa artykułu dotyczącego Listu 34. W procesie (26 X – 9 XI 1964 r.) skazany został na 3 lata więzienia, na mocy amnestii wyrok zmniejszono do połowy. Po wyroku areszt uchylono. Do śmieci Wańkowicza władze nie zdecydowały się na jego uwięzienie.

³ **Iskra Longin** (ur. 1931), por./plk. Od maja 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 4 Wydziału VI WUdsBP w Lublinie; od września 1956 r. do grudnia 1956 r. słuchacz Szkoły nr 4; w grudniu 1956 r. zwolniony; w lutym 1959 r. przyjęty ponownie, oficer techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji „W” KW MO w Lublinie; od marca 1960 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od lipca 1962 r. oficer operacyjny Wydziału IV KW MO w Lublinie; od września 1962 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie; od września 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV SB KW MO w Lublinie; od stycznia 1966 r. kierownik Grupy Wydziału IV SB KW MO w Lublinie; od czerwca 1971 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od września 1971 r. inspektor Wydziału Inspekcji Departamentu IV MSW; od lutego 1972 r. inspektor, od stycznia 1974 r. starszy inspektor Wydziału IV Departamentu IV MSW; od sierpnia 1980 r. zastępca naczelnika, od kwietnia 1981 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu IV MSW; od grudnia 1984 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od września 1989 r. naczelnik Wydziału I Departamentu Studiów i Analiz MSW; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1965 grudzień 10, Warszawa – Relacja z przebiegu pracy operacyjnej w sprawie operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta”

Warszawa, dnia 10 XII 1965 r.

Tajne

Egz. nr ...

Relacja

z postępu pracy operacyjnej w sprawie operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta”,
nr rej. 2548 dot. Czuma Andrzeja Boboli

Figurant sprawy operacyjnej obserwacji krypt. „Stażysta” Czuma Andrzej Bobola po ukończeniu Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego rozpoczął pracę jako stażysta w ekspedycji kolejowej stacji Warszawa Gdańska.

Pracując w w[yżej] wymienionej stacji zwierzał się do naszych kontaktów służbowych i obywatelskich, że codziennie słucha audycji radiowych nadawanych z krajów kapitalistycznych. Doskonale orientuje się w polityce międzynarodowej, lecz komentuje na swój sposób – wrogi Polsce Ludowej. Ponadto zajmował się rozpowszechnianiem książek o wrogiej treści politycznej wydawanych w krajach zachodniej Europy, które w Polsce nie posiadają debitu, m.in. książkę o Katyniu i książkę pt. „Bez czwartego rozdziału” dot. wspomnień gen. Andersa.

Na podstawie dokonanego sprawdzenia w Biurze „C” MSW ustalono, że Czuma notowany jest do nr. 2123/IV przez tut[ejszą] komendę, a materiały znajdują się w archiwum Wydziału „C”.

W wyniku zapoznania się ze wspomnianymi materiałami stwierdzono, że w okresie od 10 X 1962 r. do 7 XI 1963 r. figurant oraz dwaj jego bracia, tj. Czuma Stanisław Maria i Czuma Benedykt Jan byli rozpracowani w ramach sprawy ewidencyjno-obszaryjnej¹. Podejrzani byli o wrogi stosunek do ustroju PRL i utrzymywanie kontaktów z duszpasterstwem akademickim. W sprawie tej uzyskano dane z których wynika, że Czumowie tj. Stanisław Maria, Benedykt Jan i ich siostra Cecylia ukończyli licea biskupie bądź studiowali w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Ojciec w[yżej] wym[ienionego] Czuma Ignacy w 1950 r. skazany był przez Wojewódzki Sąd Rejonowy w Lublinie na karę 5 lat więzienia za działalność antypaństwową. Najstarszy syn rodziny Czumów Hubert² jest księdzem zakonnym oo. jezuitów, i działając na terenie m. Łodzi, pełnił funkcję duszpasterza akademickiego oraz brał czynny udział w kierowaniu obozami studenckimi organizowanymi przez duszpasterstwo akademickie. Pozostawał w rozpracowaniu KM MO w Łodzi. Wspomniana jednostka spowodowała przeniesienie go do Warszawy ze względu na wrogą postawę oraz łamanie

¹ Chodzi oczywiście o sprawę kryptonim „X-10”. Podano błędną datę jej założenia, prowadzono ją od 4 III 1960 r.

² Pomyłka – najstarszym z rodzeństwa był Jerzy Czuma, urodzony w 1918 r. (od końca wojny przebywał na emigracji w Kanadzie).

obowiązujących norm prawnych. Po krótkim pobycie w Warszawie miał wyjechać do Gdańska (bl[iższych] danych brak).

Czuma Andrzej w czasie kontynuowania studiów według danych TW ps. „S-34” na zajęciach politycznych Studium Wojskowego UW publicznie szkalował Związek Radziecki i jego udział w II wojnie światowej. W tym też czasie TW ps. „Kamiński” charakteryzował Czumę Andrzeja jako osobę o zdecydowanie antypaństwowych przekonaniach, a jako fanatyk religijny potrafi zawsze bronić swego zdania nawet wówczas, gdy nie jest ono słuszne.

Oceniając całość posiadanych przez nas materiałów, wynika, że rodzina Czumów w tym również i Andrzej Bobola są ludźmi zdecydowanie negatywnie ustosunkowanymi do PRL. Z uwagi na przeszłość Czumy Andrzeja, jak też wrogi stosunek do PRL przejawiający w stacji Warszawa Gdańska, założona została sprawa operacyjnej obserwacji.

Prowadząc sprawę, uzyskano informacje, że figurant pozostaje w przyjacielskich stosunkach z Zdra[em] Stefanem, Czub Zofią i Kleniewskim Janem – pracownikami stacji Warszawa Gdańska. Spośród kontaktów figuranta dokonano pozyskania TW ps. „Jerzy”, który nie wniósł nic istotnego do sprawy, ponieważ Czuma Andrzej Bobola przeniesiony został do DOKP, a tym samym kontakt między nimi został zerwany. Dokonano kombinacji operacyjnej polegającej na wprowadzeniu do sprawy krypt. „Stażysta” TW „Kryśia”. Kombinacja powiodła się, lecz po kursie, jaki odbył się Ośrodka Szkolenia Zawodowego w Warszawie w DOKP, natychmiast TW skierowany został do służby wagonowej w terenie i nie miał możliwości podtrzymać kontaktu.

W m[iesią]cu sierpniu 1965 r. z Wydziału IV KW MO w Lublinie otrzymano informację dot. Czumy Andrzeja, z której wynika, że w czasie pobytu w Lublinie opowiadał niepowołanym osobom o pracy na kolei w Polsce. Mówił m.in. o udziale poszczególnych krajów w parku maszynowym RWPG, podając przy tym dane cyfrowe o zasadzie pełnego wykorzystania taboru kolejowego, od którego jest zwolniony Związek Radziecki. Szczegółowo rozwinął się o liniach tranzytowych itd.

Na podstawie niniejszej informacji wysłano pismo do DOKP w Warszawie, w którym postulowano odsunięcie Czumy od prac związanych z tajemnicą państwową i służbą.

Z uwagi, że na pismo nie otrzymaliśmy odpowiedzi, przeprowadzono rozmowy w interesującej nas sprawie z naczelnikiem Biura Wojskowego i naczelnikiem Biura Zatrudnienia i Płac DOKP w Warszawie. W wyniku rozmów poinformowano, że Czuma wykonuje pracę niezwiązaną z tajemnicą państwową. Zatrudniony jest w Dziale Wagonów Towarowych Zarządu Handlowego. W czasie studiów pobierał stypendium z resortu Ministerstwa Komunikacji.

Prowadzone z Czumą rozmowy pod kątem zmiany dotychczasowego miejsca pracy (proponowano przejście do Działu Rent i Ubezpieczeń w Zarządzie Socjalno-Bytowym) nie dały pozytywnego rezultatu. Czuma miał się wypowiedzieć, że praca, którą obecnie wykonuje, bardzo mu odpowiada oraz, że z tej dziedziny pisze pracę doktorską.

Z uwagi na przejście figuranta ze stacji W[arsza]wa Gdańska do pracy w DOKP Warszawa, tj. na obiekt będący w operacyjnym zainteresowaniu KW MO w Warszawie, uważam sprawę krypt. „Stażysta” przekazać do Wydziału III KW MO w Warszawie przez Wydział „C” tut[ejszej] komendy.

St[arszy] of[icer] oper[acyjny] Wydz[iału] III
(–) por. B[ogusław] Masłowski

Odb. 2 egz.

Druk. FH. Opr. MB. G.VI.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 70–72, mps.

1965 grudzień 31, Warszawa – Postanowienie o przekazaniu sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Stażysta” z Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy do Wydziału III KW MO w Warszawie

Zatwierdzam^a

Ściśle tajne

Postanowienie

o przekazaniu do archiwum ^bWydz[iału] III KW MO^b w W[arsza]wie spraw ewidencji operacyjnej^c

Miasto ^bWarszawa „31” grudnia^b 19^b65^b r. ^bSt[arszy] oficer operac[yjny] Komendy MO B[ogusław] Masłowski^b.

Rozpatrzywszy materiały sprawy ^boperacyjnej obserwacji^b pod nr ^b2548 krypt. „Stażysta”^b dotyczące ^bCzummy Andrzeja Boboli, s. Ignacego, ur. 7 grudnia 1938 r. w Lublinie^b, stwierdziłem, że ^bw miesiącu czerwcu 1965 r. przeniesiony został ze stacji Warszawa Gdańska do Działu Wagonów Towarowych Zarządu Kolei Państwowych w Warszawie, który to obiekt podlega operacyjnej ochronie Wydziałowi III Komendy Wojewódzkiej MO w Warszawie^b, wnoszę o ^bprzekazanie do dalszego prowadzenie sprawy operacyjnej obserwacji nr 2548 kryptonim „Stażysta” do Wydziału III KW MO Warszawa przez Wydział „C” tut[ejszej] komendy^b.

Zastrzeżenie: Wydawać – nie wydawać z archiwum bez porozumienia się zainteresowaną jednostką.

(podpis pracownika)^d

„Zgadzam się”

Naczelnik Wydziału ... Dep[artamentu] ...

Komitetu ds. Bezp[ieczeństwa] Publicznego

(Wojew[ódzkiego] Urzędu ds. Bezp[ieczeństwa] Publ[icznego])¹

(podpis)

..... 195.... r.

Adnotacja pracownika Dep[artamentu] X (Wydz[iału] X) o przyjęciu sprawy do archiwum²

^a Poniżej podłużna pieczętka: Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy. Nieczytelny podpis, częściowo nieczytelna data: [...] XII 1965.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Tytuł dokumentu zgodny z oryginałem. Postanowienie sporządzono na druku wzór EO-25, opracowanego dla potrzeb Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego i Wojewódzkich Urzędów ds. Bezpieczeństwa Publicznego.

^d Powyżej podpis nieczytelny.

¹ Powinno być: Naczelnik Wydziału III Komendy MO m.st. Warszawy.

² Powinno być: „Adnotacja pracownika Wydziału „C” o przejęciu sprawy”.

^bprzekazano zgodnie z postanowieniem^b
(podpis)^e

^b15 I^b 19^b66^b r.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 73, formularz, rkps.

^e Powyżej nieczytelny podpis.

1966 luty 10, Warszawa – Plan czynności operacyjnych do sprawy kryptonim „Stażysta”

Warszawa, dnia 10 luty 1966 [r.]

Tajne

Egz. pojed[ynczy]

Plan czynności operacyjnych do sprawy krypt. „Stażysta”

1. Ustalić poprzez KO „WB” i „HB”¹ z Zarządu Handl[owo]-Przewoz[owego], z kim „Cz[uma]” pracuje razem w pokoju, z kim utrzymuje bliższe kontakty i zebrać bliższe dane o tych osobach, mając na uwadze pozyskanie pod figuranta.

2. Ustalić poprzez NA, kiedy i gdzie „Cz[uma]” otrzyma mieszkanie, kto będzie jego sąsiadem – w celu jak wyżej.

3. Zebrać dane o zachowaniu się „Cz[umy]” w miejscu pracy, szczególnie odnośnie jego wypowiedzi na tematy polityczne oraz ewentualnego wypożyczania przez niego książek współpracownikom.

4. Wszystkie fakty wrogich wypowiedzi itp. zachowania się „Cz[umy]” – dokumentować.

5. Po wykonaniu pkt. 1–3 w terminie do 1 kwietnia br. dokonać analizy materiałów i zdecydować o dalszych posunięciach.

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
(–) por. W[iktor] Gutowski²

Wyk. w 1 egz. – sprawa „Stażysta”

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 76, rkps.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

² **Gutowski Wiktor** (ur. 1928), kpt./ppłk. Od 1 VI 1957 r. referent składnicy akt Wydziału Ogólnego KW MO w Warszawie; od 1 XI 1957 r. kierownik składnicy akt Wydziału Ogólnego KW MO w Warszawie; od 6 VI 1958 r. starszy referent ewidencji i rozpracowania operacyjnego Sekcji Statystyki i Sprawozdawczości Wydziału Ogólnego KW MO w Warszawie; od 1 V 1960 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 10 IX 1962 r. do 20 VII 1963 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej nr 1 MSW; od 25 VII 1963 r. w dyspozycji zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie; od 15 VIII 1963 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 I 1966 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1967 r. inspektor operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 XI 1969 r. kierownik Grupy VI Wydziału III KW MO w Warszawie; od marca 1972 r. kierownik Grupy I Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 V 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VI 1975 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Ostrołęce; 31 VIII 1981 r. zwolniony ze służby; ponownie przyjęty w dniu 1 XII 1985 r. na stanowisko inspektora cywilnego Samodzielnej Sekcji Ogólnej Departamentu VI MSW; zwolniony w dniu 30 IV 1990 r. AIPN, 0604/1496, Akta osobowe.

1967 kwiecień 14, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wykorzystania w sprawie kryptonim „Stażysta” TW ps. „Ryś”

Warszawa, dnia 14 kwietnia 1967

Tajne

Egz. pojed[ynczy]

Notatka służbowa

W dniu dzisiejszym omówiłem z tow. Strześniewskim, z[astęp]cą k[omendan]ta ds. SB w Wołominie, oraz tow. Kielakiem¹ – prac[ownikiem] tegoż referatu – sprawę wykorzystania TW „Ryś” pozostającego na kontakcie z tow. Kielakiem, a pracującego z figurantem sprawy krypt. „Stażysta” w jednym zarządzie, do bliższego rozpoznania i obserwacji tego ostatniego.

Uzgodniliśmy, że tow. Kielak będzie przekazywał mi wyciągi z doniesień TW „Ryś” dotyczące A[ndrzej]a Cz[umy].

St[arszy] ofic[er] operac[yjny] Wydz[iału] III
kpt. W[iktor] Gutowski

Wyk. w 1 egz. – do sprawy

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 83, rkps.

¹ **Kielak Ryszard** (ur. 1935), ppor./por./ppłk. Od 1 III 1963 r. oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Wołominie; 1 IX 1964 r. odwołany do dyspozycji zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie; od 7 IX 1964 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Nr 1 CW MSW w Legionowie; od 26 VII 1965 r. w dyspozycji zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie; od 3 IX 1965 r. oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Wołominie; od 1 I 1967 r. starszy oficer operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Wołominie; od 1 IV 1967 r. inspektor operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Wołominie; od 15 XI 1968 r. inspektor Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 IV 1972 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 XII 1974 r. zastępca naczelnika Wydziału „B” KW MO w Warszawie; od 17 VI 1975 r. starszy inspektor Wydziału VI Biura „B” MSW; od 15 VII 1979 r. starszy inspektor Wydziału IV Departamentu III A MSW; od 1 VI 1984 r. starszy inspektor Wydziału I Departamentu V MSW; od 1 X 1985 r. starszy inspektor Departamentu V MSW, delegowany do pracy operacyjnej w ZSRR (asystent dyrektora budowy Kurskiej Elektrowni Atomowej); od 1 I 1988 r. starszy inspektor Wydziału IV Departamentu V MSW; zwolniony ze służby 5 II 1990. AIPN, 0604/1376, Akta osobowe.

Nr 18

1967 kwiecień 22, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału II KW MO w Warszawie do naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW w sprawie rozpracowania Andrzeja Czumy

PC VI^a– 01334/^a038/67

Warszawa, dnia ^a22^a kwietnia 1967 r.

Tajne
Egz. nr ^a2^a

**Naczelnik Wydziału VI Departamentu III
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych**

W Centrali DOKP Warszawa zatrudniony jest w Zarządzie Handlowo-Przewozowym Cz^auma^a Andrzej, s. Ignacego, ur. 7 XII 1938 r., absolwent Wydziału Prawa UW.

Ze względu na fakt, że w okresie odbywania przez wyżej wymienionego w 1965 r. stażu na stacji Warszawa Gdańska ujawniono jego negatywny stosunek do PRL, wyrażający się w systematycznym słuchaniu audycji radiowych państw kapitalistycznych, wrogim komentowaniu wydarzeń politycznych i rozpowszechnianiu literatury bez debitu, jak „Bez ostatniego rozdziału” gen. Andersa, książki o Katyniu itp. wydział nasz prowadzi na Cz^aumę^a sprawę operacyjną obserwacji krypt. „Stażysta” nr 2977.

W styczniu ubiegłego roku do Wydziału II tutaj[ejszej] komendy zwracał się pracownik Wydziału VIII Dep[artamentu] II MSW – tow. **Łysejko** o opinię o Cz^aumie^a, gdyż był on typowany do pracy w Departamencie Współpracy z Zagranicą Ministerstwa Komunikacji. Tow. **Łysejko** poprzez Wydział II otrzymał informację, że Cz^auma^a pozostaje w naszym zainteresowaniu.

W marcu 1966 r. Cz^auma^a został oddelegowany do pracy w Departamencie Ekonomicznym MK i do chwili obecnej jego kontakt z centralą DOKP ogranicza się do pobierania uposażenia, co w poważnym stopniu utrudnia prowadzenie sprawy.

W związku z powyższym uprzejmie proszę o spowodowanie rozciągnięcia kontroli operacyjnej nad figurantem sprawy i przekazywanie tutaj[ejszemu] wydziałowi uzyskanych informacji o jego zachowaniu i utrzymywanych kontaktach.

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III KW MO
(–) kpt. W[acław] **Dąbrowski**¹

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Dąbrowski Wacław** (ur. 1931), mjr/plk. Od 1 X 1954 r. referent Wydziału III WUBP MO w Warszawie; od 15 IV 1956 r. starszy referent Wydziału III WUdsBP MO w Warszawie; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 21 I 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1963 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Warszawie; od 25 III 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1972 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Warszawie; od 1 I 1975 r. kierownik Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Warszawie; od 1 VI 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Ostrołęce; od 1 VI 1978 r. komendant wojewódzki MO w Ostrołęce; od 1 VIII 1983 r. szef WUSW w Ostrołęce; do 15 IX 1983 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 15 VII 1984 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Odbito 2 egz.

Egz. nr 1 – adr.

[Egz. nr] **2 – aa.**

Opr. ^b**W.G.**/^bdruk – I.Ś.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 84, mps.

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

1967 kwiecień 22, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”

Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś” w dniu 22 IV [19]67 r.

Wiadomo mi jest, że niejaki ob. Czuma Andrzej jest pracownikiem DOKP, ale w tej chwili jest delegowany do Ministerstwa Komunikacji do Departamentu Ekonomicznego. Jest pewne, że zostanie tam na stałe, z tym, że przeniesiony będzie do Centralnego Zarządu Handlowego. Czuma jest magistrem prawa, ukończył on Uniwersytet Warszawski w 1963 r. Mieszka on w Warszawie na ul. [...]. Czuma często kontaktuje się prywatnie z dyrekcją przez p. Zarembę i pracowników Działu Ogólnego. Z rozmów z nim, jak i osób znających go **Czuma jest typem człowieka raczej obojętnego – z pewnym akcentem antyrządowym.** Jest typem zwykłego karierowicza, któremu wszystko jedno, co robi, byle były pieniądze. Słyszałem, że w Dziale Racjonalizacji Zarządu Handlowo-Przewozowego DOKP pracuje **niejaki Henryk Goryszewski, magister prawa, człowiek, którego poglądy polityczne są zdecydowanie negatywne w stosunku do obecnej polityki państwa.** Człowiek ten o wysokich walorach zawodowych jest przeciwny wszystkiemu, co się dzieje. Jest zwolennikiem czasów przedwojennych, co się wywodzi z poglądów jego rodziny. Jest on absolutnym dewotem, uczestniczy w pielgrzymkach do Częstochowy oraz we wszystkich uroczystościach religijnych na terenie Warszawy. Pozostali pracownicy tego działu są raczej obojętni. Im wszystko jedno, aby zachować swą pozycję zawodową.^a

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 87, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: K[omen]da Powiatowa Milicji Obyw[atelskiej] w Wołominie. 3. Dla użytku wewnętrznego.

1967 lipiec 19, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”

Wyciąg z doniesienia TW „Ryś” z dnia 19 VII 1967 r.

W związku z ukazaniem się listu Stowarzyszenia Kulturaln[o]-Społecznego Żydów w Polsce słyszałem opinie ludzi, że to musieli napisać, gdyż poczuli, że tracą swoje stołki, ludzie twierdzą, że to lipa, zwykłe mydlenie oczu, gdyż Żydzi nigdy nie będą razem z Polakami i Polacy winni zmobilizować się w celu odsunięcia ich od wyższych stanowisk. Ludzi denerwuje, że Żydzi tworzą klikę, do której się wcisnąć Polakom jest trudno. Okupują prawie wszystkie dziedziny życia. To oni mają wysokie zarobki, auta itd. Opinia społeczna twierdzi, że Polaków stać jest, aby sami mogli działać, a nie być pośrednikami. Tyle usłyszałem w rozmowach z pracownikami DOKP w Warszawie i podczas dojazdu do pracy.

Czuma po oddaleniu z ministerstwa osiadł, ponoć interweniuje u ministra, ale bez skutku. Stał się bardziej liberalny, chociaż nie zmienił swych poglądów. W dalszym ciągu pracuje w DOKP Warszawa. Obecnie nie wypowiada oficjalnie swych poglądów. Pracuje trochę społecznie^a.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 92, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: K[omen]da Powiatowa Milicji Obyw[atelskiej] w Wołominie. 3. Dla użytku wewnętrznego.

Nr 21

1967 październik 30, Wołomin – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Ryś”

Wiadomo mi, że niejaki Czuma pracuje jako kontroler pociągów międzynarodowych. Wykonuje on nadzór nad czystością itp. Poglądy Czumy, jakkolwiek rzadko jest on w dyrekcji, są niezmiennie. Można zaznaczyć, że ostatnio nie wygłasza swych zdań na ten temat. Ponoć spotyka się z różnymi młodymi ludźmi w sprawach związanych z Kościołem. Jest on stowarzyszony gdzieś, co mi nie jest wiadome, gdzie.

Za zgodność:^a

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 101, mps.

^a *Poniżej opatrzona podpisem: por. R[yszard] Kielak pieczętka: K[omen]da Powiatowa Milicji Obyw[atelskiej] w Wołominie.*

1968 marzec 27, Warszawa – Wyciąg z notatki służbowej z dnia 22 III 1968 r. dotyczącej Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 27 marca 1968 r.

Tajne

Egz. pojed[ynczy]

Wyciąg

z notatki służbowej z dnia 22 marca [19]68 r. dot[yczącej] figuranta sprawy operacyjnej obserwacji, prac[ownika] Centrali DOKP – A[ndrzeja] Czumy

Od „WB”¹ uzyskałem ocenę zachowania się figuranta sprawy obserwacji operac[yjnej] krypt[onim] „Stażysta”. Jest on w centrali dopiero od 2 tygodni (uprzednio cały czas z wielkimi przerwami – od r. 1966 – był oddelegowany do pracy poza Centralą DOKP). Do tej pory nie wypowiedział się odnośnie zajęć na UW, chociaż jest o nich doskonale zorientowany, m.inn[y]mi i dlatego, że robi doktorat na Wydziale Prawa UW.

Za zgodność:

Inspektor Operac[yjny] Wydziału III

(–) kpt. W[iktor] Gutowski

Wydr[ukowano] w 1 egz. do sprawy krypt. „Stażysta”

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 102, mps.

¹ Kontakt obywatelski (operacyjny) wykorzystany w sprawie „Stażysta”.

Nr 23

1968 marzec 22, Warszawa – Notatka w sprawie założenia inwigilacji korespondencji krajowej Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 22 marca 1968 r.

Tajne

Egz. pojed[ynczy]

Notatka

W dniu dzisiejszym założyłem inwigilację korespondencji krajowej na „A[ndrzeja] Cz[umę]”. Podałem dodatkowe adresy: ojca figuranta w Lublinie¹ oraz teścia² w Białej Podl[askiej].

Inspektor Wydz[iału] III
(–) kpt. W[iktor] Gutowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. II, k. 103, rkps.

¹ Prof. Ignacy Czuma zmarł w 1963 r.

² Kazimierz Tyszko.

Rozdział III. Sprawa kryptonim „Prospekt”

1965 czerwiec 16, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Kleszewski” o założeniu przez Mariana Gołębiewskiego tajnej organizacji

Źródło: „Kleszewski”

Warszawa, dnia 16 czerwca 1965 roku

Przyjął: A[ntoni] Feliś¹

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Doniesienie

We wtorek dnia 15 czerwca br. byłem pilnie wezwany późnym wieczorem, około godziny 21.00 telefonicznie do spotkania z p. Zientarskim. Powiadomił mnie o 3. b. ważnych zdarzeniach.

1. Powstała defensywna organizacja młodzieży inteligenckiej i chłopskiej o nastawieniu antyustrojowym. Na razie organizacja ta ma komórki w Łodzi (główna), Białymstoku, Lublinie, Warszawie, Poznaniu.

2. Założyciel organizacji: Marian Gołębiewski, były powiatowy komendant AK. Ponieważ pod wymienionym „pali się ziemia”, jak się wyraził Z[ientarski], wyjechał on za granicę przez jedno z państw demokracji ludowej, gdyż zezwolenia na zachód władze paszportowe odmówiły mu czterokrotnie. Ze względu na wyjazd dziś lub jutro pościg natychmiastowy jest absolutnym imperatywem. P. Jan Zientarski żąda, bym natychmiast nadał o tym wiadomość do Londynu, aby przyjęli go tam i zatrudnili.

– Iranek-Osmecki², Z[^b]

– Wnuk, Z[^b]

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Reszta wpisanego odręcznie nazwiska nieczytelna.

¹ **Feliś Antoni** (ur. 1922), kpt./ppłk. Od 20 IV 1948 r. młodszy referent PUBP w Grodzisku; od 1 VIII 1948 r. młodszy referent Placówki Milanówek; od 1 IX 1949 r. słuchacz rocznej szkoły oficerskiej CW MBP; od 15 IX 1949 r. w dyspozycji szefa WUBP w Warszawie; od 1 II 1950 r. referent Referatu V PUBP w Grodzisku; od 1 V 1953 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału V WUBP w Warszawie; od 1 VII 1954 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału III WUBP w Warszawie; 15 XII 1954 r. skierowany na 6-miesięczny kurs przy KC PZPR; od 1 I 1956 r. starszy referent Wydziału VI WUBP w Warszawie; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Wydziału IV WUBP w Warszawie; zwolniony ze służby 31 XII 1956 r.; ponownie przyjęty 3 VIII 1957 r. na stanowisko oficera operacyjnego Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od 1 I 1958 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od 1 VII 1959 r. kierownik grupy Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od 15 I 1968 r. zastępca naczelnika Wydziału III K MO m.st. Warszawy; zwolniony ze służby 31 VII 1978 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

² **Iranek-Osmecki Kazimierz** (1897–1984), płk WP, żołnierz ZWZ-AK, cichociemny. W grudniu 1916 wstąpił do Legionów Polskich. Po kryzysie przysięgowym wcielony do armii austriackiej z której zdezerterował. Od listopada 1918 r. służył zawodowo w Wojsku Polskim. W latach 1929–1931 słuchacz Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie. Po ukończeniu studiów wykładowca i kierownik katedry WSW, od 1936 r. dowódca batalionu piechoty w 36 pp. Legii Akademickiej. We wrześniu 1939 r. oficer do zleceń Naczelnego Kwatermistrza WP. 17 IX 1939 r. przekroczył granicę polsko-rumuńską. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony jako członek ZWZ. Od czerwca 1940 r. do marca 1943 r. w Sztapie Naczelnego Wodza, od 18 XII 1940 r. do 21 I 1941 r. przebywał w Warszawie jako emisariusz gen. Sikorskiego. W nocy z 13 na 14 marca 1943 r. zrzucony do kraju, od kwietnia 1944 r. szef kwatermistrzostwa KG AK, od stycznia 1944 szef Oddziału II

3. W sprawie szantaży i oszustw Niepokólczyckiego ma się odbyć „sąd obywatelski”^c. Ja mam być koronnym świadkiem. Orzeczenie „sądu obywatelskiego” ma być przesłane do Londynu.

Zientarski nie mówił w domu przy żonie, lecz zaraz po herbacie wyprowadził mnie na dwór, gdzie spacerując po ul. Płockiej, mówiliśmy 1,5 godziny.

„Kleszewski”

Zadanie:

Proszę w rozmowie z Zientarskim ustalić, w jakich okolicznościach dowiedział się o istnieniu nieleg[alnej] organ[izacji], kto mu o tym mówił i kto ma kontakt z nią po wyjeździe Gołębiowskiego. Zrelacjonować przebieg „sądu honorowego” nad Niepokólczyckim, który się ma odbyć w Grodzisku Mazowieckim. Zachowywać się proszę wg poprzednio zleconych nam wytycznych.

Notatka służbowa:

„Kleszewski” podał, że Zientarski w zaufaniu zwierzył się mu o istnieniu nieleg[alnej] organ[izacji], wykazując przy tym zaniepokojenie możliwością jej ujawnienia. Czł[onkowie] tej organ[izacji] mieli na terenie Łodzi występować w sprawie Polaków przebywających w ZSRR i w sprawie Katynia. Praktycznie org[anizacja] ta nie przejawia jakiegokolwiek skonkretyzowanej działalności, zajmując stanowisko wyczekujące dogodniejszej sytuacji politycznej w kraju umożliwiającej rozwinięcie bardziej konkretnej działalności. Kto ma mieć kontakt z tą organizacją, Zientarski nie ujawnił.

Przedsięwzięcia:

Ponieważ Gołębiowski pozostaje w zainteresowaniu Dep[artamentu] III, uzgodnić z prac[ownikiem] prowadzącym sprawę dalsze postępowanie w tej sprawie.

Odb. w 3 egz.

Druk. HZ(Opr. AF)II.

Kier[ownik] Gr[upy] II Wydziału III

(–) por. A[ntoni] **Feliś**

Źródło: AIPN, 01224/1061, jacket 3, mf.

(informacyjno-wywiadowczego) KG AK, funkcję tę pełnił do upadku powstania warszawskiego. Po kapitulacji powstania w niewoli niemieckiej. Po zakończeniu II wojny światowej mieszkał w Londynie, członek Zarządu Głównego Koła AK (w latach 1948–1949 przewodniczący), był jednym z założycieli Studium Polski Podziemnej. Od 1954 r. członek emigracyjnej Tymczasowej Rady Jedności Narodowej.

^c Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Kto jest w składzie tego sądu?

1965 wrzesień 14, Warszawa – Wyciąg z meldunku TW ps. „Mociński” z dnia 31 sierpnia 1965 r.

Warszawa, dnia 14 września 1965 r.

Tajne

Egz. nr ...

Wyciąg

z meldunku źr[ódła] „Mociński” z dn. 31 VIII [19]65 r.

Wiem od płk. Zientarskiego, że Gołębiowski^a udał się na Węgry, aby stamtąd próbować przekroczyć granicę na Zachód. Zientarski dał mu materiały stwierdzające nieuczciwość Niepokólczyckiego celem przekazania Irankowi. Gołębiowski mówił po pewnym czasie, oświadczając Zientarskiemu, że przekroczenie granicy to sprawa nie taka prosta. Zimą tego roku Gołębiowski rozmawiał z Zientarskim na temat stworzenia jakiejś grupy niepodległościowej. Była to jakby konsultacja ze strony Gołębiowskiego, co Zientarski na ten temat myśli. Według słów Zientarskiego uchylił się od odpowiedzi i nic konkretnego nie powiedział. Zientarski uważa, że Gołębiowski zapłaci każdą cenę za wyjazd na Zachód.

Za zgodność:^b

Odb. w 1 egz.

druk. CK/IX

Źródło: AIPN, 01224/1061, jacket 3, mf.

^a W tekście oryginału błędnie podano zapis nazwiska: Gołębiowski.

^b Poniżej nieczytelny podpis.

1968 luty 10 Warszawa – Notatka informacyjna dotycząca analizy materiałów sprawy operacyjnej obserwacji kryptonim „Prospekt” przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu

Warszawa, dnia ^a10 II^a 1968 r.

Tajne

Egz. nr ^a2^a

Notatka informacyjna

dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej krypt. „Prospekt” nr. 4193 p[rzeciw]ko Gołębiowskiemu^b Marianowi ps. „Korab”

Gołębiowski Marian, s. Stanisława i Józefy z d. Sęp^c, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, narodowość i obywatelstwo polskie, wykształcenie średnie, żonaty dwoje dzieci, bez zawodu, zatr[ud]niony w Przedsiębiorstwie Wagonów Sypial[nych] i Restaurac[yjnych] Wars w charakterze księgowego we Włochach k. W[arsza]wy, zam. w Warszawie przy al. [...].

W[yżej] wspomniany do 1939 roku pełnił czynną zawodową służbę wojskową jako podoficer Wojska Polskiego. Brał czynny udział w kampanii wrześniowej¹, w 1939 r. po kłęsce drogą przez Rumunię przedostaje się do Anglii. Na terenie Anglii służy w Wojsku Polskim, pełniąc funkcję d[owód]cy zwiadu pancernego. W 1942 roku w ośrodku koło Londynu ukończył kurs dywersyjno-wywiadowczy, po którym przerzucono go do kraju jako skoczka, dając na kontakt Komendę Główną AK, skąd został skierowany na szefa dywersji Inspektoratu Zamojskiego. Później pełnił funkcję komendanta Obwodu Hrubieszowskiego AK. Po wyzwoleniu Gołębiowski nie zaniechał swej działalności w ramach AK, przechodząc do nielegalnej organizacji WiN. Początkowo działa tylko na Zamojszczyźnie, a później pełni funkcję z[astęp]cy komendanta Lubelskiego Okręgu WiN. Nawiązał w tym czasie kontakt z bandami UPA grasującymi na tamtejszym terenie i prow[a]dził z nimi pertraktacje mające doprowadzenie do wspólnych walk przeciwko władzy ludowej².

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W całym dokumencie nazwisko Gołębiowskiego jest pisane: Gołombiowski.

^c W tekście oryginału błędnie podano zapis nazwiska: Semp.

¹ 1 września 1939 r. Gołębiowski nie był zmobilizowany. Zgłaszał się na ochotnika do wojska i prawdopodobnie został wcielony do 45. pp. Nie wziął jednak udziału w walkach. 18 lub 19 września przekroczył razem z wojskiem granicę polsko-rumuńską i został internowany. (K.A. Tochman *Pułkownik Marian Gołębiowski*, „Zeszyty Historyczne WiN” 1997, nr 10, s. 19; M. Zajączkowski *Marian Gołębiowski (1911–1996)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956*, t. 2, *Słownik biograficzny*, Kraków – Warszawa – Wrocław 2004, s. 141.

² Porozumienie podpisane 21 maja 1945 r. w Rudzie Różanieckiej (pow. Lubaczów) przez przedstawicieli Inspektoratu Zamojskiego AK-WiN oraz OUN-UPA i Ukraińskiej Głównej Rady Wyzwoleńczej (UHWR). W jego wyniku na terenie pięciu powiatów (Lubaczów, Tomaszów Lubelski, Hrubieszów, Biłgoraj i Chełm) ustały walki polsko-ukraińskie, obie strony zobowiązały się również do współdziałania w walce z komunistami. Szerzej: R. Wnuk *Okręg Lubelski AK DSZ i WiN 1944–1947*, Warszawa 2000.

W 1946 r. został aresztowany i skazany na 15 lat więzienia³. Będąc we więzieniu zorganizował bunt więźniów, a w Sieradzu zorganizował ich ucieczkę, która w porę została udaremniona.

W 1956 r. zostaje przedterminowo zwolniony z więzienia na mocy amnestii. **Gołębiowski** po wyjściu z więzienia natychmiast zaczął odnawiać kontakty z byłymi swoimi podwładnymi, działaczami WiN: **Kwaśniewskim**⁴, **Jachimek**⁵, **Bartoszewskim**⁶, **Kosteckim** i wieloma innymi.

W listopadzie 1956 roku spotkał się z naszym tajnym współpracownikiem ps. „Lena”, gdzie w rozmowie pytał go, czy jest gotów podjąć wrogą, antypaństwową działalność, podając swój adres. W tym samym roku wstąpił do ZBoWiD w Hrubieszowie i został wybrany do władz powiatowych. Tam rozwinął swą aktywną działalność w kierunku opanowania ZBoWiD przez elementy wrogie byłych winowców i innych bandytów. W późniejszym okresie został wykluczony z szeregów tej organizacji jako element wrogi i skrytykowany na łamach prasy lubelskiej.

Z posiadanych materiałów od tajnego współpracownika ps. „A” i „Marii” wynika, że **Gołębiowski** jest wrogo usposobiony do PRL. Stale marzy o wybuchu wojny, która wg niego przyniesie upadek ustroju w Polsce.

³ W procesie I Zarządu WiN WSR w Warszawie wyrokiem z dn. 3 II 1947 r. skazał Mariana Gołębiowskiego na karę śmierci. Decyzją B. Bieruta z 5 II 1947 r. zmieniono karę na bezterminowe więzienie. WSR w Warszawie postanowieniem z 14 VII 1947 r. zmniejszył karę do 15 lat więzienia.

⁴ **Kwaśniewski Stefan** (1911–1981), ppor. WP, żołnierz AK, DSZ, WiN. Od 1931 r. służył w WP jako podoficer zawodowy, brał udział w wojnie 1939 r. Od grudnia 1939 r. w ZWZ, był oficerem organizacyjnym komendy Obwodu ZWZ Hrubieszów, dowódcą oddziałów dywersji bojowej w południowej części obwodu. W lutym 1943 r. został mianowany komendantem Rejonu V (funkcję tę pełnił aż do aresztowania przez UB). Od końca 1943 r. dowodził oddziałem obrony przeciwukraińskiej. Brał udział w akcji „Burza”. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji, uczestniczył w wielu akcjach zbrojnych przeciw komunistom. Aresztowany 21 X 1946 r., skazany przez WSR w Lublinie na 12 lat więzienia, na wolność wyszedł w połowie lat pięćdziesiątych. Pod koniec życia pracował na własnym gospodarstwie rolnym pod Wałczem.

⁵ **Jachimek Zenon** (1912–1986), kpt. WP, żołnierz AK, DSZ, WiN. W latach 1933–35 i 1936–38 studiował weterynarię we Lwowie. We wrześniu 1939 r. walczył w 9 pp. Jesienią 1939 r. wstąpił do SZP. Pełnił funkcję zastępcy, a następnie komendanta placówki ZWZ w Komarowie, pow. Tomaszów Lubelski. Od końca 1940 r. organizował i dowodził oddziałami szturmowymi (oddziałami dywersji bojowej) Obwodu ZWZ – AK Tomaszów Lubelski. Funkcję tę pełnił do końca okupacji hitlerowskiej. Dowodził w kilkudziesięciu akcjach zbrojnych przeciwko Niemcom i oddziałom UPA. W maju 1945 r. przeniesiony do Obwodu Hrubieszowskiego DSZ-WiN, pełnił funkcje zastępcy komendanta i komendanta obwodu. Od grudnia 1945 r. do maja 1946 r. przebywał w Szwecji, organizował kanały przerzutowe dla członków WiN. Aresztowany 21 IX 1946 r., wyrokiem WSR w Lublinie z 23 IX 1947 r. skazany został na trzykrotną karę śmierci, zamienioną na podstawie amnestii na 15 lat pozbawienia wolności. Z więzienia został zwolniony 23 VIII 1956 r. Po wyjściu na wolność zamieszkał we Wrocławiu, ukończył studia wyższe. Od 1965 r. zajmował się dokumentacją działalności ZWZ-AK w Obwodzie Tomaszów Lubelski.

⁶ **Bartoszewski Konrad** (1914–1987), por. AK, DSZ, WiN. Absolwent Wydziału Polonistyki UW, dr nauk humanistycznych. We wrześniu 1939 r. walczył w 7 p.p. legionów. Od października 1939 r. w konspiracji, zastępca dowódcy placówki SZP – ZWZ Józefów, od lutego 1941 r. komendant placówki ZWZ Józefów, od listopada 1942 r. komendant AK Rejonu Józefów. Podczas akcji „Burza” dowodził III batalionem 9 pp. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji. Od końca grudnia 1944 r. pełnił obowiązki zastępcy komendanta Obwodu AK Biłgoraj, od maja 1945 r. do maja 1946 r. zastępca komendanta Obwodu Biłgoraj DSZ-WiN, od października 1946 r. zastępca komendanta Okręgu Lubelskiego WiN. Ujawnił się 22 III 1947 r. w Warszawie, aresztowany w listopadzie 1952 r., 13 X 1953 r. wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 6 lat więzienia, zwolniony przedterminowo 8 XII 1954 r. z powodu złego stanu zdrowia. Po opuszczeniu więzienia pracował jako nauczyciel. Po obronie pracy doktorskiej w 1969 r. pracownik naukowy KUL, członek redakcji „Encyklopedii Katolickiej”.

Podczas rozmów z siecią wypowiada się, że po wyjściu z więzienia odszukał prawie wszystkich byłych swoich podwładnych z konspiracji i przeprowadził z nimi rozmowy polegające na tym, żeby wysondować, jak ludzie ci zapatrują się na obecna rzeczywistość. Z tego można wywnioskować, że Gołębiowski sonduje tych ludzi pod kątem gotowości (wg niego) działalności antypaństwowej.

W sierpniu 1961 r. uzyskano informacje od obyw[atela] **Mosiądza**, że **Raczkowski** z Warszawy twierdzi, iż **Gołębiowski** jeździ po całym kraju i nawiązuje kontakty z ludźmi. Nosi się z zamiarem montowania nielegalnej organizacji charakteru szkieletowego z zadaniem podjęcia działalności kontrrewolucyjnej w najbliższej przyszłości.

Prowadzona obserwacja i inwigilacja przez Biuro „W” potwierdza, że **Gołębiowski** szczególnie w ostatnim okresie jest bardzo „ruchliwym”. Informacja tajnego współpracownika ps. „A” wskazuje, że **Gołębiowski** zajmuje się działalnością szpiegowską, że miał się on rzekomo spotykać z obywatelem amerykańskim, że dociera do wycieczek polonijnych w kraju i miał nawet jeździć do Krakowa, gdzie spotkał się rzekomo z kimś z takiej wycieczki zagranicznej.

Komenda Wojewódzka MO we Wrocławiu zatrzymała ob. **Jankowskiego** Zdzisława za nadużycia finansowe. **Jankowski** jest byłym członkiem WiN i przebywał razem z **Gołębiowskim** w więzieniu. Ostatnio J[ankowski] był na badaniach psychiatrycznych w Grodzisku Mazowieckim, zgłosił się do dyrektora tamtejszego szpitala, żądając rozmowy z kimś ze służby bezpieczeństwa.

Jankowski oświadczył, że zna bardzo dobrze G[ołębiowskiego] i przekonany jest, że on zajmuje się szpiegostwem i wrogą działalnością. Ma dużo kontaktów na Wybrzeżu i innych terenach, jest to człowiek, który zawsze będzie występował p[rzeciw]ko PRL. Wspominał on również, że **Gołębiowski** obiecał mu zorganizowanie ucieczki za granicę. **Jankowski** jednak żadnych szczegółów nie podał, stawiał pewne warunki, na które nie zgadzano się – chodziło o ułatwienie „wybrnięcia” ze sprawy. Na podstawie całości rozmowy można przypuszczać, że nie chodziło mu tylko o wyjście z więzienia, ale naprawdę może on coś wiedzieć na temat **Gołębiowskiego**.

Referat Służby Bezpieczeństwa w Tomaszowie Lubelskim prowadzi sprawę operacyjnego sprawdzenia na 5 b. winowców podległych wówczas **Gołębiowskiemu**, w okresie tzw. napiętej sytuacji berlińskiej typowali ludzi, którzy mogli pójść do lasu oraz poszukiwali broni. W wypowiedziach do tajnych współpracowników mówili, że nawiązali kontakt z b. swymi przełożonymi, od których dowiedzieli się, że UB przygotowuje aresztowania b. działaczy WiN. Przełożeni mieli ich zapewnić, że gdyby taki fakt miał nastąpić, to powiadomią ich 2 tygodnie wcześniej. Głębsze rozpracowanie wspomnianej grupy dało nam wyjaśnienie, że jednym z tych przełożonych jest właśnie **Gołębiowski** Marian.

Współpracownicy ps. „Żmudzki” w doniesieniu z dnia 30 III 1962 r. i „A” w doniesieniu z dnia 5 VI 1962 r. podają, że **Gołębiowski** Marian określany jest przez b. swoich podwładnych jako osobnik zarozumiały, pragnący rozkazywać, zmuszając[y] do posłuszeństwa. W związku z tym stracił on wiele swoich wpływów, ludzie się od niego odsuwają, uważając go za zbędnego i niepotrzebnego, gdyż może on doprowadzić ich do nieszczęścia (wpadka, aresztowania).

Wg dokumentów Biura „W” **Gołębiowski** utrzymuje ścisły kontakt z ks. dr. E[dwardem] **Kolszudem**, zam. Pawłów k. Lublina, a ten z kolei [d] b. winowców na

^d Wyraz nieczytelny.

terenie woj. lubelskiego, a m.in. rozpracowy[waną] grupę w Tomaszowie Lubelskim, o których mowa wyżej. Ks. Edward **K[o]ł[os]szut** jest b. kapelanem lubelskiej organizacji WiN. Wg danych od tajnych współpracowników z Chełmna jest on nieprzejednanym wrogiem PRL.

Na podstawie prowadzonej inwigilacji, dokumentów Biura „W” i od tajnych współpracowników ps. „Mociński” i „A” uzyskano informacje, że **Gołębiewski** nosi się z zamiarem wyjazdu za granicę pod jakimkolwiek pretekstem i pozostania tam na stałe. W związku z powyższym spowodowano wstrzymanie Gołębiewskiemu w ogóle zezwolenia na wyjazd za granicę.

W czerwcu 1965 r. od TW „Kleszewski” (na łączności Wydz[iału] III K MO Warszawa) uzyskano informacje, że Gołębiewski Marian jest organizatorem „nielegalnej grupy” młodzieży inteligentkiej i chłopskiej o charakterze antyustrojowym. Zbudowane ma już komórki w Warszawie, Białymstoku, Lublinie, Poznaniu z centralą w Łodzi. W związku z powyższym podjęto przedsięwzięcia przy pomocy TW „Mociński” i „Jur”⁷ celem ewentualnego potwierdzenia tej informacji.

„Mociński” przeprowadził rozmowę z Zientarskim Mieczysławem (b. kom[endant] Okręgu Radomsko-Kieleckiego AK), który o działalności Gołębiewskiego poinformował TW „Kleszewskiego”. Zientarski charakteryzując Gołębiewskiego oświadczył, że udał się on na wycieczkę do Węgier celem przetarcia sobie drogi do ucieczki za granicę do państw kapitalistycznych, ale po powrocie stwierdził, że jest to niemożliwe. Dalej Zientarski stwierdził, że Gołębiewski proponował mu utworzenie grupy niepodległościowej, ale Z[ientarski] nie potraktował tego poważnie i nie dał mu żadnej wiążącej odpowiedzi.

Natomiast TW „Jur”, bezpośrednio spotykając się z Gołębiewskim, pokazuje go jako człowieka o niespokojnym charakterze, wyżywającym się nietypową pracą – musi zawsze „coś” robić. Niemniej jednak na zdradę ojczyzny w żadnym wypadku nie pójdzie. Gołębiewski w ostatnim okresie ustabilizował sobie tryb życia: ożenił się, ma dwoje dzieci, podjął pracę zarobkową w przedsiębiorstwie „Wars” na Szczęśliwcach.

W wypowiedziach nie jest przychylnie ustosunkowany do ustroju PRL, ale to raczej dlatego, że jest odsunięty od wszelkiej działalności społeczno-politycznej, nie należy do ZBoWiD i nie jest przekonany o słuszności naszej rzeczywistości. Wypływa to z tego, że jest to człowiek czujący się pokrzywdzony przez władzę ludową, nie chce zrozumieć swojej bandyckiej przeszłości. Większa część jego życia to wojsko, partyzantka i więzienie, stąd wypływa jego nieufność i brak przekonania do ustroju.

Powyzsza informacja TW „Jur” i „Mociński” nie dały nam konkretnej odpowiedzi, czy Gołębiewski istotnie jest zaangażowany we wrogą działalność. Niemniej jednak stwierdzamy fakt stabilizacji jego prywatnego życia, przebywa w pracy i w domu, notuje się zwężenie utrzymywanych kontaktów.

W związku z powyższą sytuacją proponuje się jeszcze okresowo podjęcie dalszych przedsięwzięć operacyjnych zmierzających do bliższego rozeznania rzekomej działalności operacyjnej Gołębiewskiego.

– Dalsze wykorzystanie TW „Jur” w ustaleniu wypowiedzi, zamiarów i działalności Gołębiewskiego na najbliższy okres czasu.

⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

– Spowodować przez TW „Mociński” ponowne odtworzenie rozmowy z Zientarskim w sprawie G[ołębiewskiego], czy on powtórzył swoją propozycję montowania nielegalnej grupy. Jakże w ogóle jest zdanie Z[ientarskiego] na temat G[ołębiewskiego], czy w ogóle G[ołębiewski] jest zdolny do prowadzenia nielegalnej działalności.

– Wykorzystać b. TW „Walewski”⁸ do opracowania Gołębiewskiego (obaj b. skocz-kowie spadochronowi – tzw. cichociemni).

– Opracować kontakty korespondencyjne ww. Kłembukowskiego z Garwolina i Rem-barza Leona z Gdyni, z perspektywą ewentualnego przeprowadzenia rozmów z ww. na okoliczność Gołębiewskiego.

– Przeprowadzić przedsięwzięcia ustaleniami w m[iejscu] pracy i zam[ieszkania] z perspektywą opracowania agencji ww. w tych ośrodkach.

Po wykonaniu tych czynności, na podstawie zebranych materiałów przedstawić wnioski co do dalszego prowadzenia przedmiotowej sprawy.

Inspektor Wydz[iału] II Dep[artamentu] III MSW
(–) mjr T[adeusz] Krawczyk⁹

Odb. w 2 egz.
druk. CK/II

Źródło: A IPN, 01224/1061, jacket 3, mf.

⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁹ **Krawczyk Tadeusz** (ur. 1929 r.), mjr/ppłk/płk. Od 1 VII 1947 r. referent PUBP w Słupsku; od 25 IX 1946 r. referent PUBP w Sztumie; od 15 II 1950 r. referent Wydziału III WUBP w Gdańsku; od 1 X 1950 r. starszy referent Wydziału III WUBP w Gdańsku; od 1 I 1952 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału III WUBP w Gdańsku; od 10 IX 1952 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 31 VIII 1953 r. starszy referent Wydziału III Departamentu III MBP; od 1 IV 1955 r. starszy referent Wydziału I Departamentu III KdsBP; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu III MSW; od 1 VII 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału I Departamentu III MSW; od 1 VI 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 V 1972 r. starszy inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 VI 1975 r. starszy inspektor grupy operacyjnej Departamentu III w CSRS; od 1 VI 1978 r. starszy inspektor Wydziału IX Departamentu III MSW; od 1 X 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 V 1987 r. naczelnik Wydziału II Departamentu III MSW; od 4 V 1988 r. w grupie operacyjnej Departamentu V MSW w CSRS; od 26 III 1990 r. naczelnik Wydziału VI Departamentu Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa MSW; zwolniony ze służby 31 III 1990 r. AIPN, 0604/1696, t. 1–2, Akta osobowe.

Rozdział IV. Sprawa kryptonim „Rewident”

1969 czerwiec 11, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy ze Sławomirem Daszutą w dniu 10 czerwca 1969 r. i przekazania przez niego informacji o nielegalnej organizacji (fragmenty)¹

Gdańsk, dnia 11 czerwca 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

^bNotatka służbowa

W dniu 10 bm. przeprowadziłem rozmowę z ob. **Daszutą Sławomirem** – studentem V roku Wydziału **“Budowy Maszyn”** Politechniki Gdańskiej w związku z dokumentem anonimowym, jaki skierował do Wydziału ds. Wyznań w sprawie obozów wędrownych organizowanych przez duszpasterstwo akademickie przy parafii **“Św[iętego] Krzyża”** w Gdańsku **“Wrzeszczu”**. [...]

W trakcie rozmowy b. obszernie wyjaśnił, co go skłoniło i czym się kierował, pisząc dokument do władz w powyższej sprawie, uzasadniając to następującymi argumentami: Od młodych lat był b. mocno związany z parafią **“oo. jezuitów”** w **Gd[ąnsku] Wrzeszczu”**, uczył się tam nauki religii, utrzymywał przyjazne kontakty z księżmi. Po skończeniu szkoły średniej dostał się na politechnikę i w dalszym ciągu był związany z tą parafią – należał do duszpasterstwa akademickiego, angażując się do różnych prac społecznych w ramach tegoż duszpasterstwa. W formie nagrody-wyróżnienia wyjeżdżał dwukrotnie z grupą młodzieży akademickiej skupiającej się wokół wspomnianego duszpasterstwa na tzw. obozy wędrownie w góry. [...]

W chwili gdy miałem opuszczać mieszkanie wymienionego, uważając rozmowę za zakończoną, rozmówca w formie pytania zwrócił się do mnie z następującą ofertą:

– **Ile jest warta (w sensie finansowym) informacja i ile ja mogę dać za przekazanie danych przez ww. o istniejącej w Polsce nielegalnej organizacji, która w perspektywie czasu zamierza obalić ustrój polityczny. Założenia organizacji tej idą w kierunku obsadzania ważnych stanowisk w aparacie państwowym i partyjnym swymi ludźmi, którzy w dogodnej sytuacji, takiej jak październik 1956 r., wypadki marcowe, dojdą do władzy i przejmą kierownictwo państwem w swoje ręce. Do organizacji tej należą ludzie wykształceni, pracujący na poważnych stanowiskach państwowych na terenie kraju, ściśle związani z klerem.**

Wartość tej informacji ocenia według jego uznania na 10 000 zł, gdyż za pieniądze te pragnąłby wyjechać na zagraniczną wycieczkę.

W dalszej rozmowie wyjaśnił, na jakiej podstawie jest przekonany o istnieniu wspomnianej organizacji i z jakich źródeł posiada te informacje. Wyjaśnił, że **w ubie-**

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 14 VI [19]69 r. odręczna adnotacja o treści: Uwagi na ostatniej stronie.

¹ Dokument publikowany wcześniej w „Biuletynie IPN”, 2005, nr 3.

głym roku przyjechał do wymienionego znany mu osobnik (nazwiska początkowo nie podał), **który w rozmowie z nim przedstawił w ogólnych zarysach program działania organizacji.** Między innymi mówił, kogo przyjmują w ich szeregach, a więc ludzi sprawdzonych pod każdym względem, pewnych w sensie zapatrywań ideologicznych i politycznych, którym obecny ustrój w Polsce nie odpowiada. Ludzie ci z polecenie organizacji tej mają zadanie za wszelką cenę usytuować się na kierownicze stanowiska w różnych dziedzinach i gałęziach życia politycznego, gospodarczego i w ramach swych możliwości prowadzić pracę zlecaną przez organizację. Wspominał również o redagowaniu ulotek i innych pism w ramach organizacji.

W czasie jednej z wizyt w Gdańsku osobnika zwrócił się z prośbą do ww., by wyszukał na terenie Gdańska, a najkorzystniej na jego peryferiach garażu, do którego można by doprowadzić światło elektryczne (siłę) i wodę, a ponadto musi to być takie miejsce, by nie zwracało uwagi otoczenia na wszelkiego rodzaju stuki. W dużym zaufaniu powiedział, że garaż ten zostałby wykorzystany na **drukarnię.** Osobnik ten, jak wyraził się ww., bardzo często przyjeżdża do Gdańska. Ostatnio był dwukrotnie, łączył się telefonicznie z mieszkaniem rozmówcy, lecz go nie zastał. [...]

W czasie poprzednich bytności w Gdańsku ww. zauważył u osobnika nieznaczne zdenerwowanie i systematyczne kontrolowanie się na ulicy – wchodzenie do bram, klatek schodowych, jak gdyby przypuszczał, że jest obserwowany.

– W trakcie rozmowy zapytałem rozmówcę, czy przypadkiem osobnik, o którym mówi, nie jest fantastą względnie człowiekiem anormalnym. Otrzymałem odpowiedź przeczącą i krótką informację, że **jest to człowiek z wyższym wykształceniem prawniczym, skończył 5–6 lat temu Uniwersytet Warszawski, pracuje na poważnym stanowisku w jednym z ministerstw** w Warszawie. Rozmówca zadeklarował wyjazd do Warszawy z zamiarem przeprowadzenia z nim rozmowy na powyższy temat, gdyż jak oświadczył, ma od niego zaproszenie.

– Wobec powyższego zająłem następujące stanowisko w tej sprawie, a mianowicie: niech przekaże mnie bliższe dane o tym człowieku, postaramy się sprawdzić niektóre dane interesujące naszą służbę, a gdy zajdzie konieczność wyjazdu, otrzyma określone wytyczne, pod jakim kątem i zakresie będzie mógł prowadzić rozmowę z tym człowiekiem. Upowiedziałem ww., by z własnej inicjatywy nie podejmował w tym kierunku kroków, gdyż może zaszkodzić sobie i popsuć całą sprawę, angażując się emocjonalnie w rozmowie, w czasie której pragnął, by dowiedzieć się zbyt dużo, a to mogłoby zwrócić uwagę tego człowieka.

– Przed podaniem nazwiska zastanawiał się dość długo, był bardzo zdenerwowany, drżały mu ręce, palił papierosy jeden za drugim, zastanawiał się poważnie. Upowiedział mnie na wstępie, że muszę mu zagwarantować całkowitą pewność, że przebieg rozmowy, jak również jego treść nie zostanie ujawniona na zewnątrz i że jego osoba nie będzie ujawniona. Upowiedzenie to było podyktowane względami bezpieczeństwa jego osoby, gdyż jak się wyraził, nie chciałby zginąć w młodym wieku z nożem w plecach, bo ich na to stać.

– Zapewniłem wymienionego, że może mnie zaufać i przyrzekłem, że jego osoba w żadnym wypadku nie zostanie ujawniona. Wobec zapewnień z mojej strony napisał na kartce imię i nazwisko, adres, miejsce pracy i nr telefonu osoby, o której była mowa.

Osobą tą jest **°Czuma Andrzej°** zamieszkały w Warszawie, ul. [...], [nr] telefonu [...], pracuje: Ministerstwo **°Komunikacji°**.

– Ww. poznał kilka lat temu, dokładnie nie przypomina sobie, w którym roku. W tym czasie **brat wymienionego pracował jako duszpasterz odpowiedzialny za młodzież szkół średnich w gdańskiej placówce**, do której uczęszczał na naukę religii rozmówca. Gdy przyjeżdżał brat duszpasterza z Warszawy do Gdańska, przeważnie był zapraszany do domu rozmówcy na obiad, stąd datuje się ta znajomość. Brat ww. ks. **°Czuma°** – **°jezuita°** – od kilku lat przebywa na terenie Lublina.

Wnioski:

– Kontynuować rozmowy operacyjne z **°Daszutą°** zmierzające do pozyskania go w charakterze tajnego współpracownika

– Wyciąg z notatki służbowej dot. ob. **°Czummy°** przekazać Wydz[iałowi] I Dep[artamentu] IV MSW do wiadomości z zastrzeżeniem, że są to informacje jednoźródłowe, niesprawdzone.

– W porozumieniu z kierownictwem Wydziału IV i Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW przemyśleć możliwość pogłębienia informacji przez ob. **°Daszutę°**, dając mu odpowiednie zalecenia związane z wyjazdem do Warszawy, ponowne skontaktowanie się z **°Czumą°** itp.

Inspektor Wydziału IV Sł[użby] Bezp[ieczeństwa]
(–) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Wykonano w 2 egz.

Egz. nr 1 teczka opracowania

Egz. nr 2 Wydz[iał] I Dep[artamentu] IV MSW

FZ

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 4, 8–11, mps.

^{°°} Wpisano odręcznie.

1969 czerwiec 13, Gdańsk – Notatka zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku ppłk. Władysława Pożogi w sprawie informacji uzyskanych od Sławomira Daszuty

Pplk Świerczyński¹

Z operacyjnego punktu widzenia informacja jest interesująca. Podawane fakty mogą też wypływać z fantazji rozmówcy, który jak wynika, poszukuje zarobku, aby wyjechać na wycieczkę. W tej sytuacji koniecznym jest w trybie pilnym wyjaśnić z ob. D[aszuta] i pobrać od niego oświadczenie wyłącznie odnośnie mającej istnieć organizacji, uwzględniając w nim między innymi takie momenty, jak:

- a) okoliczności, w jakich mówił mu Czuma o istniejącej organizacji,
- b) dokładnie od kiedy znany mu jest Czuma i co mogło być powodem wtajemniczenia do w sprawy organizacyjne,
- c) czy proponował mu wstąpienie do tej organizacji i czy wymieniał osoby jako jej członków,
- d) co mówił mu o redagowaniu ulotek i o osobach w tym zaangażowanych oraz ich kolportażu,
- e) kogo już wtajemniczał w sprawy istniejącej organizacji,
- f) jak wywiązał się z prośby dot. wyszukania garażu,
- g) czy przebywał w Warszawie u Czumy w miejscu jego pracy bądź w mieszkaniu. Brać pod uwagę różnicę wieku od czasu jego zapoznania się z Czumą,
- h) czym się kierował, że wiedząc już od dawna o mającej istnieć nielegalnej organizacji, nie zgłosił o tym określonym władzom.

1. Inwigilować korespondencje krajową i zagraniczną Czumy Andrzeja i jego rodziny oraz rozmowy telefoniczne.

2. Sprawdzić czy Czuma pozostaje w zainteresowaniu aktualnie bądź czy figuruje w materiałach archiwalnych.

3. Sprawdzić, jakie są posiadane informacje dot. jego brata jezuity.

4. Sprawdzić przez agenturę z kleru osobowość naszego rozmówcy oraz ustalić oraz czy podawane fakty dot. Kuklińskiego² i inne miały miejsce.

5. Wykorzystać sprawdzoną agenturę Wydz[iału] II lub Wydz[iału] III w celu zapewnienia sobie dopływu informacji o zachowaniu się ob. D[aszuty] na terenie uczelni.

¹ Świerczyński Aleksander (ur. 1928), ppłk. Od 3 XI 1949 r. młodszy referent Wydziału V WUBP w Katowicach; od 22 VII 1950 r. referent Wydziału V WUBP w Katowicach; od 22 VII 1951 r. starszy referent Wydziału V WUBP w Katowicach; od 15 IX 1951 r. słuchacz CW MBP; od 1 VIII 1952 r. starszy referent Wydziału IV WUBP w Katowicach; od 15 XII 1952 r. kierownik Sekcji II Wydziału IV WUBP w Katowicach; od 15 VIII 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WUBP w Stalino (Katowice); od 1 IX 1955 r. kierownik Katedry Przedmiotów Operacyjnych Szkoły Nr 2 KdsBP w Gdańsku; od 1 I 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Gdańsku; od 1 VII 1962 r. naczelnik Wydziału IV KW MO w Gdańsku; zwolniony ze służby 15 IV 1982 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

² Chodzi o ówczesnego duszpasterza akademickiego w Gdańsku ks. Kuklińskiego.

Wszelkie czynności wykonywać w ramach sprawy, a po otrzymaniu oświadczenia od Daszuty przedłożyć wnioski. Mieć tu również na uwadze informacje dot. Szpora i innych^a.

13 VI 1969 r.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 12–13, rkps.

^a *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku ppłk mgr Wł[adysław] Pożoga. **Pożoga Władysław** (ur. 1923), płk/gen. dyw. Od 12 VII 1945 r. referent Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Rzeszowie; od 18 X 1945 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Rzeszowie; od 20 II 1946 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału IV WUBP w Rzeszowie; od 15 III 1946 r. młodszy referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie; od 11 X 1946 r. referent wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie; od 1 XII 1948 r. starszy referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie; od 1 I 1950 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie; od 1 I 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie; od 1 IX 1951 r. p.o. naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy; od 1 XI 1953 r. naczelnik Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1955 r. naczelnik sekretariatu WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 I 1957 r. sekretarz operacyjny Kierownictwa Jednostek SB KW MO w Bydgoszczy; od 20 IX 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Bydgoszczy; od 10 VI 1961 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Gdańsku; od 1 VIII 1968 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku; od 15 II 1973 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW; od 10 V 1973 r. dyrektor Departamentu II MSW; od 22 XI 1980 r. do 17 XII 1986 r. podsekretarz stanu w MSW, od 22 XI 1980 r. do 31 X 1989 r. szef Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW; od 17 XII 1986 r. do 31 X 1989 r. I zastępca ministra spraw wewnętrznych; od listopada 1989 r. w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, do maja 1991 r. ambasador w Bułgarii. *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 174–175.*

1969 czerwiec 21, Gdańsk – Informacja przekazana Służbie Bezpieczeństwa przez Sławomira Daszutę dotycząca Andrzeja Czumy (fragmenty)¹

Gdańsk, dnia ^a21^a czerwca 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Informacja obywatelska

Sześć lat temu w czasie wakacji spędzonych w Kotlinie Kłodzkiej poznałem Andrzeja Czumę. Wówczas pisał on pracę dyplomową na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Przez następne 3 lata nasza znajomość nie była zbyt bliska. Wymienialiśmy od czasu do czasu kartki z pozdrowieniami. [...] Po odjeździe jego brata o. Huberta Czumy, księdza jezuitę, z Gdańska do Lublina, nasza znajomość praktycznie przerwała się i nie mieliśmy o sobie żadnych wiadomości.

Jesienią **1968 r. (poł[owa] października – połowa listopada)** jednego dnia ok. dwiętnastej wieczorem zadzwonił do mnie Andrzej Czuma, pytając, czy może wpaść i porozmawiać chwilę. [...] Jako pretekst do rozmowy, posłużyły mu pozdrowienia, które mu kiedyś przesłałem z pobytu w górach. Wówczas powiedział, że **pracuje w Ministerstwie Komunikacji. Praca jego polega na częstych wyjazdach.** [...] W końcu poruszyliśmy sprawę tzw. zająć marcowych i od Andrzeja dowiedziałem się więcej na ich temat niż to, co dotychczas wiedziałem.

Wówczas stwierdził, że są w Polsce ludzie, którzy myślą inaczej i czekają na sprzyjającą okazję, aby przejąć władzę w kraju. Tak rozmawialiśmy do ok. 23, i gdy odprowadzałem go na postój taksówek, po drodze zaprosił mnie do Warszawy na dzień swoich imienin, mówiąc (o ile dobrze pamiętam), że mógłbym się dowiedzieć coś więcej lub że mógłbym poznać coś więcej. Wymówiłem się od tego wyjazdu, bo byłem już poprzednio umówiony w Gdańsku. Dzień przed jego imieninami dzwonił, pytając, czy przyjadę, wówczas też musiałem odmówić.

W pierwszej połowie grudnia znowu wieczorem Andrzej Czuma przedzwonił do mnie i zjawił się na kawę. Wówczas powiedział mi, że uważa mnie za pewnego i solidnego człowieka, któremu można ufać. Stwierdził, że jestem trzeźwo myślący i poniekąd marnuję się, i **dał mi propozycję złączenia się z organizacją, której uczestnicy chcą zmiany porządku w Polsce.**

Myślałem, że chodzi tu o wsparcie finansowe, ale Andrzej zaproponował mi przyjazd do Warszawy na najbliższą niedzielę celem wprowadzenia do organizacji, podał jej nazwę. Była ona krótka, jeden wyraz – związek, stowarzyszenie czy coś w tym sensie. **Niestety również tę niedzielę miałem zajęłą i nie zjawiłem się w Warszawie.**

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Dokument opublikowano wcześniej w „Biuletynie IPN”, 2005, nr 3.

Mówiąc o programie działania, Andrzej stwierdził, że należą tam ludzie, którym nie odpowiadają obecne rządy w Polsce. Ludzie ci starają się o objęcie stanowisk w ważniejszych gospodarczo instytucjach i zakładach, czekając na sprzyjający moment do wystąpienia. Organizacja ta ma zarząd w Warszawie, a w poszczególnych „ośrodkach” miejskich też „są” komórki organizacyjne powiązane ze stolicą, z tym, że członkowie z jednego terenu nie znają ludzi z drugiego terenu, kontaktują się przy pomocy ustalonych sposobów.

Uznałem ten program za bzdurny i dość niebezpieczny. **Nie mogłem odpowiedzieć „nie”, bo już za dużo wiedziałem, aby Andrzej Czuma pozostawił mnie w spokoju.** Powiedziałem mu, że z wstąpieniem muszę poczekać, aż do zrobienia dyplomu i unormowania swojej pracy zawodowej. Wyjeżdżając podał mi swój adres i telefon, mówiąc, że gdybym coś miał do niego, abym zawiadomił, ale tylko osobiście, bo żona o niczym nie wie, i w sposób ogólnikowy, aby nikt postronny nie mógł wywnioskować, o co nam chodzi z treści rozmowy.

W połowie stycznia Andrzej Czuma przedzwonił do mnie wczesnym rankiem, tym razem też dzwonił z Oliwy. Umówiliśmy się w kawiarni Cristal o godz. 10.00 lub 10.30 rano. Przyszedł punktualnie o oznaczonej porze i pierwsze jego pytanie po przywitaniu było, czy widzę tu jakiegoś „tajniaka” na sali, lub kogoś niepewnego – nie umiałem mu odpowiedzieć na to pytanie.

W trakcie rozmowy, **Czuma zaproponował mi, czy nie mógłbym założyć jakiejś filii organizacji we Wrzeszczu.** Z braku odpowiednich ludzi odmówiłem, z tym, że na jego naleganie przyrzekłem, że będę patrzył na moich znajomych z „innej strony”, pod kątem tzw. pewności politycznej. Wówczas A[ndrzej] Czuma pytał się, czy może jakaś kobieta powołująca się na jego stare przezwisko „Bichał” zostawić paczuszki, które z kolei odebrałby kto inny – na to zgodziłem się pod warunkiem, że paczki nie będą zbyt duże i nie będą przynoszone za często.

Następnie pytał się, czy znam jakieś garaże, które mógłby wynająć na założenie drukarni. Wobec tego, że orientowałem się, gdzie są garaże do wynajęcia, uregulowaliśmy rachunek i wyszliśmy. **Na ulicy Andrzej Czuma powiedział, że on pójdzie pierwszy i w razie czego, nic o niczym nie wiem.** Ubiegłym razem, jak był, to też powiedział, że nic o niczym nie wiem, a kiedy tu był, nie potrafię sobie przypomnieć, a rozmawialiśmy o czasach, kiedy spędziliśmy wspólne wakacje (tj. 6 lat temu).

Idąc ulicą Grunwaldzką, Czuma parę razy zatrzymywał się na wystawach, sprawdzając, czy nikt za nim nie idzie. Już od ulicy Miszewskiego szliśmy razem, garaże, które mu pokazywałem, nie odpowiadały mu ze względu na bliskie położenie domów mieszkalnych. Zaproponowałem mu wówczas kupno małej parceli pod Wejherowem i budowę budynku gospodarczego. Ale ze względu na konieczność doprowadzenia wody i „siły” ta koncepcja odpadła. Na prośbę Andrzeja Czuma obiecałem jeszcze „rozglądnąć” się w okolicy za odpowiednim garażem. Odprowadziłem go na obiad na plebanię przy ulicy Mickiewicza i pożegnaliśmy się.

W połowie lutego napisałem mu kartkę, że niestety nie mogę znaleźć obiektu (tj. garażu), jaki by sobie życzył. Andrzej Czuma dzwonił do mnie **w ostatnich dniach maja**, ale tego dnia późno wróciłem do domu i nie widziałem się z nim. Wiem, że w międzyczasie A[ndrzej] Czuma dopytywał się i zbierał opinie o mnie, czy jestem „pewnym człowiekiem”, informacje te mam z plebanii [o]jców] jezuitów przy ul. Mickiewicza we Wrzeszczu.

Andrzej Czuma pochodzi z inteligenckiej rodziny z Lublina, jego ojciec przed wojną pracował w szkole lub gimnazjum². Starszy jego brat Hubert jest jezuitą, był na placówkach w Warszawie, we Wrzeszczu, obecnie jest w Lublinie, prawdopodobnie pełni funkcją duszpasterza przy KUL.

[...] Andrzej Czuma ma skończony Wydział Prawa w UW. [...] Wg mojego osobistego wrażenia należy do zarządu tej organizacji i jednocześnie pełni funkcję łącznika (w swojej pracy bardzo często wyjeżdża służbowo i dlatego jego podróże nie są podejrzane). Organizacja ta chyba nie ma powiązań z emigracją lub innymi organizacjami za granicą. Tworzą ją „na własną rękę” młodzi ludzie w większości wypadków z wyższym wykształceniem. Organizacja ta posiada własne fundusze, bo chcąc wynająć garaż, musiał się liczyć z poważniejszą kwotą, aby wpłacić za roczną dzierżawę.

Proponując mi wyjazd do Warszawy, zapewniał mi całkowity zwrot kosztów, gdy spytałem o fundusze, odpowiedział, że są z datków i z tych, które nie trafiły do banku. Z tego stwierdzenia mogę wnioskować że chodzi **tu prawdopodobnie o napady w celu zdobycia pieniędzy**.

Na tej stronie są moje wnioski wyciągnięte na podstawie przesłanek i skojarzeń wyciągniętych ze słów lub czynów Andrzeja Czumy.

Informację przekazał **“Sławomir Daszuta”** w dniu 21 VI 1969 r.

Informacja:

W dniu 20 VI 1969 wspólnie z majorem Ringiem³ przeprowadziłem rozmowę z ww. na okoliczność przekazanych uprzednio danych odnośnie Czumy Andrzeja i jego działalności. Na naszą prośbę sporządził powyższy dokument, który przekazał w następnym dniu. Z przeprowadzonej rozmowy w dniu 20 bm. sporządzono oddzielną notatkę.

Za zgodność:

(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

FZ

Wykonano w 2 egz.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 19–23, mps.

² Pomyłka – prof. Ignacy Czuma pracował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

³ **Ring Zenon** (1925–1998), mjr/plk. Absolwent Wydziału Prawa UAM w Poznaniu. Od 20 I 1949 r. oficer śledczy PUBP w Grójcu; od 1 VIII 1949 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Gdańsku; od 1 VII 1952 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Gdańsku; od 1 IV 1955 r. starszy oficer śledczy do specjalnych zadań Wydziału VII WUdsBP w Gdańsku; od 1 VIII 1955 r. wykładowca Katedry Przedmiotów Operacyjno-Śledczych Krajowego Ośrodka Szkolenia KdsBP w Gdańsku; od 1 IX 1955 r. wykładowca Katedry Prawno-Śledczej Szkoły nr 2 KdsBP w Gdańsku; 31 XII 1956 r. zwolniony ze służby; ponownie przyjęty 1 II 1958 r. na stanowisku starszego oficera śledczego Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku; od 1 VII 1963 r. kierownik Grupy 2 Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku; od 1 I 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku; od 16 VI 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Gdańsku; od 1 V 1971 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku; od 1 XII 1981 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku; od 1 VIII 1983 r. zastępca szefa WUSW w Gdańsku ds. SB; od 15 I 1990 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 3 IV 1990 r. AIPN, 710/431, Akta osobowe.

1969 czerwiec 21, Gdańsk – Notatka służbowa z rozmowy mjr. Zenona Ringa i kpt. Franciszka Chmielewskiego ze Sławomirem Daszutą w dniu 20 czerwca 1969 r.

Gdańsk, dnia 21 czerwca 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

W dniu 20 bm. udałem się z mjr. Ringiem na drugą z kolei rozmowę z ob. **“Sławomirem Daszutą”^a**, który ustnie przekazał następujące informacje uzupełniające poprzednią notatkę¹:

Andrzeja **“Czumę”^a** poznał 6 lat temu na obozie wędrownym w Kłodzku prowadzonym przez brata Huberta **“Czumę”^a**, w tym czasie przebywał w Gdańskiej placówce oo. jezuitów, prowadził duszpasterstwo akademickie. W okresie gdy brat ww. Hubert przebywał w Gdańsku, C[zuma] Andrzej dość często odwiedzał go, a tym samym spotykał się z rozmówcą. Wymieniali niezbyt często korespondencję w postaci kartek pocztowych. Dwa, względnie trzy lata temu C[zuma] Andrzej odwiedził rozmówcę w Gdańsku, wykorzystując przy tym jako pretekst podziękowanie za przesłaną kartkę z Krynicy Krakowskiej z poprzedniego okresu.

Wizytą tą był nieco zaskoczony, początkowo sądził, że Andrzejowi zabrakło pieniędzy i chce pożyczyć. W czasie wizyty prowadzono rozmowy ogólne – dyskutowano i poruszano sprawy związane z uczelnią, egzaminami itp. W międzyczasie daty dokładnie nie przypomina sobie, spotkał się z ks. **“Hejnowskim”^a**, który rozmówcę zapytał wprost: „Co ty masz z **“Czumą”^a**, on o tobie zbiera opinie”. Ks. **“Hejnowski”^a** radził mu, żeby trzymał się z daleka od ww., gdyż możesz narobić sobie wrogów. Co miał na myśli, mówiąc te słowa, D[aszuta] nie potrafi tego wyjaśnić. Ks. **“Hejnowski”^a** nie lubi rodziny **“Czumów”^a**. Ks. Huberta C[zumę] uważa za dobrego kaznodzieję, lecz bliższych kontaktów z nim nie utrzymuje.

Po około dwuletniej przerwie C[zuma] Andrzej odwiedził ponownie rozmówcę wczesną **jesienią 1968 r. w prywatnym mieszkaniu**. W czasie rozmowy poruszano również sprawy ogólne.

W połowie grudnia 1968 r. C[zuma] Andrzej w godzinach wieczornych telefonicznie skontaktował się z rozmówcą, pytając, czy może go odwiedzić w domu, gdyż ma do niego ważną sprawę.

Po 15 minutach zgodnie z zapowiedzią przyjechał prawdopodobnie z Gdańska Oliwy. W czasie rozmowy dyskutowano na temat wydarzeń marcowych i innych spraw związanych z tymi wydarzeniami. W trakcie dyskusji C[zuma] Andrzej mówił, że w Polsce są ludzie, którym nie podoba się ustrój. Powiedział również, że należy do organizacji, wymie-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Notatka z dnia 11 czerwca.

niając jej nazwę, lecz rozmówca dokładnie nie przypomina sobie. Nazwa była jednowyrazowa zbliżona do „Zryw”, „Zjednoczenie” czy „Związek”. Proponował ww., by na terenie Wybrzeża z grona ludzi zaufanych – pewnych stworzyć komórkę tej organizacji.

Ze szczegółami i programem działania organizacji nie zapoznawał. Wspomniiał tylko, że ludzie tej organizacji pracują na odpowiedzialnych stanowiskach, oczekując dogodnej sytuacji politycznej, takiej jak październik 1956 i wydarzenia marcowe, w której organizacja odegra poważną rolę. Chodzi głównie o zmianę ustroju i objęcie ważnych stanowisk. Ludzie tej organizacji zbierają się w Warszawie – omawiają założenia programowe, działania na przyszłość. Natomiast ludzie w terenie winni żyć normalnie, nie dekonspirować się, oczekiwać dogodnych warunków politycznych.

W warunkach Wybrzeża Gdańskiego zdaniem C[zumy] Andrzeja winni znaleźć się ludzie w komórce, **którą pragnąłby założyć przede wszystkim z wyższym wykształceniem, na stanowiskach z takich instytucji jak PLO, „Centromor” itp.** Ludzie ci powinni w swoim środowisku werbować kolejnych zaufanych i pewnych do organizacji.

Zaproponował wstąpienie do organizacji rozmówcy, uzasadniając tym, że na terenie Gdańska zna wielu ludzi, posiada realne możliwości dotarcia do nich, kontaktowania się itp. Rozmówca na tę propozycję zareagował następująco: wyjaśnił, że w następnym roku kończy studia, w związku z tym ma b. dużo pracy. Ponadto ma zaległe dwa egzaminy, które musi zdać. Biorąc powyższe pod uwagę, praktycznie nie będzie miał czasu zająć się innymi sprawami. W tej sytuacji C[zuma] Andrzej zaproponował mu, że po zakończeniu studiów ponownie wrócą do tej rozmowy.

W miesiącu styczniu br. w godzinach rannych C[zuma] Andrzej skontaktował się telefonicznie z rozmówcą. Umówili się w kawiarni Cristal w Gdańsku Wrzeszczu. Rozmawiali na różne tematy około jednej godziny, a następnie udali się oglądać garaże przy ul. Kościuszki, Dubois, lecz garaże wskazywane nie odpowiadały wymogom stawianym przez Andrzeja C[zumę]. Uzgodnili, że sprawa garażu pozostaje w dalszym ciągu aktualna. Z całokształtu rozmowy wynikało, że C[zuma] Andrzej posiada fundusze na takie cele, jak opłacanie garażu, zwrotu kosztów podróży do Warszawy, proponował wyjazd rozmówcy itp. W czasie styczniowej rozmowy C[zuma] Andrzej zapytał wprost ww., czy w jego mieszkaniu mogą być przechowane przez pewien okres czasu paczki z materiałami. Rozmówca wyraził zgodę, dodając przy tym, żeby to nie było zbyt często i nie za długo. **Wobec powyższego C[zuma] Andrzej zakomunikował, że zgłosi się do niego dziewczyna, powoła się, że przychodzi od „Bichala” – pseudonim ze studiów C[zumy] Andrzeja.**

Ostatnio C[zuma] Andrzej był na Wybrzeżu w ostatnią niedzielę przed wyborami do Sejmu i RN. Telefonował do rozmówcy, lecz go nie zastał w domu. Przekazał gospodyni pozdrowienia, komunikując, że dzwonił „Bichal” z Warszawy. Rozmówca kilkakrotnie czynił próby skontaktowania się telefonicznie, lecz nie zastał go w domu. Bardzo często wyjeżdża. Prosił, by dzwonił do niego po godz. 22.00. Z uwag rozmówcy wynika, że C[zuma] Andrzej jest b. ostrożny. Zwraca uwagę na wszystko, m.in. rozmowy telefoniczne, korespondencja itp. [...].

W końcowej fazie rozmowy poprosiliśmy rozmówcę, by w formie oświadczenia opracował w sposób **chronologiczny**^a całość materiału dot. C[zumy] Andrzeja. Na

^{a-a} Wpisano odręcznie.

propozycję tę wyraził zgodę, przyrzekł, że opracuje na 21 bm. Wykorzystując dogodny moment, w rozmowie zapytał, czy na rozliczeniu finansowym, jakie zaproponował w czasie pierwszej rozmowy, będzie figurowało jego nazwisko? Chciałby tego uniknąć ze względów bezpieczeństwa. Nie chciałby zginąć z nożem w plecach.

^aza zgodność^a

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Informacja:

– Rozmowę przeprowadzono w samochodzie służbowym w lesie k. Brętowa w godzinach 10–12.20.

– Żadnych zadań ww. nie przekazano, uzgodniono, że po sprawdzeniu informacji skontaktujemy się telefonicznie.

W czasie rozmowy przekazał opracowany materiał dot. placówki oo. jezuitów w Gdańsku Wrzeszczu na moją prośbę w czasie pierwszej rozmowy.

Wnioski:

Z nadesłanych materiałów archiwalnych i wstępnej analizy wynika, że C[zuma] Andrzej, jak również jego cała rodzina – ojciec i rodzeństwo byli i są wrogo ustosunkowani do obecnego ustroju PRL. Ojciec ww. C[zumy] Ignacy w roku 1950 za działalność polityczną zostaje skazany prawomocnym wyrokiem na pięć lat więzienia. Syn Andrzej C[zuma] w okresie studiów lata 1960–[19]63 jest aktywnie rozpracowywany przez Sł[uzbę] Bezp[iecieństwa], podejrzany o działalność antysocjalistyczną na uczelni. **Aktualnie pozostaje w zainteresowaniu operacyjnym Wydziału III KW MO w Warszawie**, lecz ze względu na brak możliwości operacyjnego dotarcia do figuranta sprawa prowadzona jest pasywnie.

Biorąc za podstawę zebrane dotychczas informacje o Andrzeju C[zumie], jego postawie politycznej i stosunku do obecnego ustroju, wskazane jest sprawdzenie drogą operacyjną ewentualnej przynależności ww. do nielegalnej organizacji politycznej.

W związku z tym planują następujące przedsięwzięcia operacyjne:

a) Opracować szczegółowe zadania dla ^aDaszuty^a, uwzględniające przy tym plany rozmowy z Andrzejem C[zumą] na okoliczności istnienia i działalności nielegalnej organizacji. Uzgodnić termin wyjazdu ^aDaszuty^a do Warszawy, przekazując określoną kwotę na wydatki związane z wyjazdem i zwrot kosztów podróży.

b) Na terenie Warszawy zastosować obserwację zewnętrzną przez tamtejszy Wydział „B” za ^aDaszutą^a w celu potwierdzenia spotkania, ustalenia ewentualnych kontaktów Andrzeja C[zumy].

c) Zastosować na okres jednego miesiąca PT na prywatny telefon ^aDaszuty^a w celu potwierdzenia rozmowy, ustalenia terminu wyjazdu do Warszawy na spotkanie z Andrzejem C[zumą].

d) Z chwilą potwierdzenia przez Wydział „T” KS MO w Warszawie o posiadaniu telefonu przez Andrzeja C[zumę] zainstalować PT na prywatny aparat telefoniczny.

W zależności od wyników rozmowy ^aDaszuty^a z Andrzejem C[zumą] zostaną podjęte dalsze przedsięwzięcia operacyjne zmierzające do rozeznania ewentualnej działalności organizacyjnej prowadzonej przez ww.

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Wykonano w 2. egz.

Egz. nr. 1teczka ew[idencji] operac[yjnej]

Egz. nr. 2 aa

Oprac[ował] FCh

druk FZ

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 24–28, mps.

1969 czerwiec 27, Gdańsk – Analiza materiałów archiwalnych dotyczących Andrzeja Czumy i członków jego rodziny opracowana przez kpt. Franciszka Chmielewskiego z Wydziału IV KW MO w Gdańsku

Gdańsk, dnia ^a27^a czerwca 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Analiza

materiałów archiwalnych dot. Czumy Andrzeja, jego ojca Ignacego i pozostałych członków rodziny

Z materiałów archiwalnych wynika, że Andrzej Czuma oraz jego bracia byli rozpracowani przez Wydział III KS MO ds. Służby Bezp[iecieństwa] w Warszawie. Sprawę ewidencji operacyjne krypt. „X-10” nr rej. 1411 założono w marcu 1960 r. na podstawie dok[umentu] Biura „W” na Czumów Andrzeja i Stanisława jako osoby wrogo ustosunkowane go ustroju PRL, utrzymujące kontakty z duszpasterstwem akademickim.

W późniejszym nieco okresie do sprawy zarejestrowany został Benedykt Czuma, brat ww. figurantów. W wyniku wstępnych ustaleń oraz dalszego rozpracowania figurantów uzyskano dane świadczące o tym, że Czumowie **Stanisław** i **Benedykt** oraz ich siostra **Cecylia** są studentami Politechniki Warszawskiej, zaś **Andrzej** Czuma studiuje na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Wszyscy ww. bądź ukończyli licea „biskupie” prowadzone przez kler, bądź też studiowali w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ich **ojciec Ignacy** Czuma był profesorem zwyczajnym KUL, docentem Uniwersytetu Jagiellońskiego, współtwórcą konstytucji kwietniowej w 1935 r., komandor[em] Orderu Odrodzenia Polski [z] rok[u] 1935, szambelan[em] O[jca] Św[iętego] Piusa XII (zmarł w 1963 r.). W roku 1950 skazany był przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na karę pięciu lat więzienia za działalność antypaństwową. **Starszy brat ww. Hubert Czuma jest księdzem zakonnym oo. jezuitów;** działając na terenie Łodzi pełnił funkcję duszpasterza akademickiego oraz brał czynny udział w kierowaniu obozami studenckim organizowanymi przez duszpasterstwo akademickie.

Hubert Czuma pozostawał w rozpracowaniu przez Wydział III K MO m. Łodzi. Jednostka ta sprawdzała ww. ze względu na wrogą postawę Huberta Czumy oraz łamanie przez niego obowiązujących norm prawnych został przeniesiony do Warszawy, później do Gdańska, a obecnie przebywa w Lublinie.

W wyniku prowadzonego rozpracowania przy pomocy agentury i innych dostępnych środków stwierdzono, że Andrzej Czuma na zajęciach politycznych Studium Wojskowego zabierał głos, publicznie szkalując Związek Radziecki i jego udział w II wojnie światowej. Wyolbrzymiał przy tym pomoc amerykańską dla ZSRR.

Z relacji TW wynika, że A[ndrzej] Czuma jest człowiekiem o zdecydowanie antypaństwowych przekonaniach, negatywnie ustosunkowany do polityki partii i rządu, a jako fanatyk religijny potrafi zawsze bronić swego zdania nawet wówczas, gdy nie jest ono słuszne.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Również ze źródeł agenturalnych wynika, że Stanisław Czuma neguje wyższość filozofii marksistowskiej, twierdząc, że jest ona budowana na „siłę”, wspominał przy tym o rozprawach filozoficznych w KUL w Lublinie między marksistami a idealistami.

Określono Czumów w czasie trwania studiów jako zdecydowanych klerykałów odprawiających codziennie praktyki religijne. Wśród studentów na uczelniach nie cieszyli się szacunkiem i zaufaniem.

Ojciec Czuma Ignacy skazany na pięć lat więzienia za przestępstwo z art. 28 KKWP w zw[iązku] z art. 86 § 2 KKWP, który w roku 1945 na terenie miasta Lublina udzielał czynnej pomocy nielegalnej organizacji WiN, usiłując zmienić ustrój państwa polskiego, m.in. przechowywał w swoim mieszkaniu kierowników i członków nielegalnej organizacji WiN. W lipcu 1945 r. na żądanie kierownictwa nielegalnej organizacji WiN okręgu lubelskiego opracował dla celów propagandy tejże org[anizacji] broszurę pt. „Polska i Sowiety” szkalującą ustrój Polski Ludowej, Związek Radziecki i jego politykę zagraniczną, za co otrzymał wynagrodzenie w wysokości kilku tys. złotych.

W początkach 1946 r. udzielał swego prywatnego mieszkania znajdującego się na terenie KUL w Lublinie dla urzędu w nim konspiracyjnego zebrania kierownikom nielegalnej organizacji WiN Okręgu Lubelskiego, a w szczególności Gołębiewskiemu Marianowi ps. „Iskra”¹, „Ster”, z[astęp]cy kom[endant]a Okr[ęgu] Lubelskiego Soroki², ps. „Halny”, z[astęp]cy szefa B[iura] P[ropagandy], oraz ps. „Mruczek” – szefowi łączności Okr[ęgu] Lubelskiego org[anizacji] WiN.

W dniu 12 sierpnia 1950 r. zostaje skazany na podstawie ww. artykułów na 10 lat więzienia lecz na mocy art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii z dnia 22 lutego 1947 r. łagodzi się orzeczoną karę pozbawienia wolności o połowę, tj. 5 lat. Pozbawiono również ww. na okres pięciu lat praw publicznych i obywatelskich praw honorowych. Sąd orzekł przepadek całego mienia skazanego na rzecz Skarbu Państwa.

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

FZ

Wykonano w 2 egz.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 29–31, mps.

¹ Błąd – Marian Gołębiewski nosił pseudonim „Irka”.

² **Soroka Waclaw**, dr praw (Katolicki Uniwersytet w Leuven), pracownik naukowy KUL (1937–1939, 1945–1946), działacz ludowy, członek ZWZ, AK, BCh, WiN. Absolwent Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL (1937), do 1939 r. asystent. We wrześniu 1939 r. walczył w SGO „Polesie”. W lutym 1940 r. wstąpił do ZWZ. Pełnił funkcje komendanta placówki, szefa wywiadu w rejonie Hrubieszów. Od marca 1943 r. w kontrwywiadzie Inspektoratu AK Chełm. Jednocześnie od 1943 r. członek SL „Roch”, kierownik informacji komendy Okręgu Lubelskiego BCh. Po wkroczeniu Sowietów w lipcu 1944 r. mianowany zastępcą szefa BIP Okręgu Lubelskiego AK. Od marca 1946 r. szef BIP Okręgu Lubelskiego WiN. W lipcu 1946 r. wyjechał z kraju. Na emigracji współpracował z Delegaturą Zagraniczną WiN. Działał także w emigracyjnym PSL, pełnił funkcję kierownika Biura Międzynarodowej Unii Chłopskiej w Paryżu. Po przeniesieniu się do Stanów Zjednoczonych został profesorem historii na Uniwersytecie Wisconsin. Członek Komitetu Politycznego Kongresu Polonii Amerykańskiej.

1969 lipiec 9, Gdańsk – Pismo I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku płk. Kazimierza Góreckiego do dyrektora Departamentu IV MSW informujące o wykryciu tajnej organizacji

Gdańsk, dnia ^a9^a lipca 1969 r.
^bTajne specjalnego znaczenia
Egz. nr ^a1^a

^cDyrektor Departamentu IV
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie

W toku czynności operacyjnych wykonywanych w ramach rozpracowania placówki oo. jezuitów w Gdańsku Wrzeszczu, uzyskano informacje o istnieniu na terenie miasta Warszawy nielegalnej organizacji o charakterze antypaństwowym.

Tut[ejszy] Wydział IV przeprowadził w tej sprawie wstępne ustalenia. Ze względu na środowisko figuranta (klerykalizm – brat znany jezuita) oraz właściwość terytorialną, materiały w tej sprawie przekazuję tow. dyrektorowi do decyzji.

Zaznaczam przy tym, że ob. ^aDaszuta Sławomir^a jest pozyskiwany przez tut[ejszy] Wydział IV do współpracy i może być wykorzystany do rozpracowania osoby ^aCzумы^a Andrzeja^d.

Zal.: 1 teczka

Wykonano w 2 egz.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: **Komenda Milicji Obywatelskiej** woj. gdańskiego z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: UD-002439/69.

^c Z lewej strony dokumentu nieczytelna odręczna adnotacja.

^d Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: **I zastępca komendanta wojewódzkiego MO** ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku płk K[azimierz] Górecki. **Górecki Kazimierz** (ur. 1919), płk. Od 1 IX 1944 r. funkcjonariusz Resortu BP; od 10 XI 1944 r. kierownik PUBP w Sokółce; od 6 VII 1945 r. kierownik PUBP w Grajewie; od 6 VII 1947 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Białymstoku; od 1 I 1948 r. inspektor przy kierownictwie WUBP w Białymstoku; od 25 II 1950 r. zastępca szefa WUBP w Rzeszowie; od 20 V 1951 r. p.o. szefa WUBP w Rzeszowie; od 1 III 1953 r. szef WUBP w Bydgoszczy; od 1 VIII 1955 r. słuchacz kursu specjalnego w Moskwie; od 1 X 1956 r. zastępca kierownika WUdsBP w Szczecinie; od 28 XI starszy inspektor Kierownictwa Jednostek Operacyjnych KW MO w Szczecinie; od 1 I 1958 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Szczecinie; od 5 IV 1965 r. I zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku; od 15 VI 1970 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW; od 1 VIII 1970 r. kierownik Grupy nr 2 przy Departamencie II MSW; od 1 IX 1974 r. zastępca dyrektora Grupy nr 1 przy Departamencie II MSW; zwolniony ze służby 30 IV 1975 r. *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 271.

egz. nr 1 – adresat
egz. nr 2 – aa
Oprac. EP z UD/HW^e

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 6, cz. I, k. 3, mps.

^e *Obok pieczętka o treści: Departament IV MSW. Wydział I z wpisanymi odręcznie datą wpływu: 30 VII 1969 r. i numerem: 003568/69.*

1969 wrzesień 2, Warszawa – Prośba o zezwolenie na założenie sprawy rozpracowania operacyjnego na Andrzeja Czumę

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia 2 września 1969 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ...

Dyrektor Departamentu IV MSW
plk mgr Stanisław Morawski

Raport
(drogą służbową)

Proszę o zezwolenie na założenie sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” na Andrzeja Czumę, s. Ignacego, ur. 7 XII 1938 r., zam. w Warszawie, ul. [...], podejrzanego o udział w nielegalnej organizacji o zabarwieniu klerykalnym.

W załączeniu analiza dotychczas uzyskanych materiałów oraz plan przedsięwzięć operacyjnych.

Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) Kpt. Konrad **Gniotek**

Wykonano 2 egz.
Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 1820/17, t. 1, k. 22, mps.

^a Poniżej nieczytelny podpis opatrzony datą: 15 X [19]69.

1969 wrzesień 2, Warszawa – Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident”

Zatwierdzam

Warszawa, dnia ^a2^a września 1969 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a

Plan

przedsięwzięć operacyjnych do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”

Zasadniczy kierunek działań:

– Uzyskać potwierdzenie istnienia nielegalnej organizacji i udziału w niej Andrzeja Cz[umy] – potwierdzić prawdziwość relacji tajnego współpracownika ps. „Sławek”.

Odpowiedzialny: kpt. Gniotek

^btermin: **wrzesień – październik** 1969 r.

Wariant I

Dla TW „Sławek” przekazać zadania:

– Nawiązania kontaktu z Andrzejem Cz[umą], doprowadzenie do spotkania z nim, **zadeklarowanie** udziału w pracach organizacji – przyjęcie propozycji Andrzeja Cz[umy] wyrażonych wobec „Sławka” podczas spotkania w Gdańsku.

– Na spotkanie z Andrzejem Cz[umą] wyposażyc „Sławka” w nadajnik nasobny działający od momentu wręczenia go „Sławkowi”, z pozorowanym wyłącznikiem.

^b– Andrzeja Cz[umę] poddać inwigilacji Biura (Wydziału) „B” dwa dni przed planowanym spotkaniem ze „Sławkiem” oraz „Sławka” i Andrzeja Cz[umę] w dniu spotkania.

– Rezultaty spotkania poddać analizie i opracować plan dalszych przedsięwzięć.

W wypadku odmowy „Sławka” dot. nawiązania kontaktu bądź odmowy przyjęcia nadajnika realizować:

Wariant II

– Ustalić, czy istnieje agentura w miejscu zamieszkania i pracy Andrzeja Cz[umy]. W wypadku negatywnym dążyć do jej pozyskania. Opracować zadania dla agentury.

– Do rozpracowania figuranta włączyć TW ps. „Rys” mającego dotarcie do figuranta. TW „Rys” pozostaje na kontakcie SB w Wołominie.

– Założyć PP w miejscu zamieszkania Andrzeja Cz[umy]. Sprawdzić sąsiadów, ustalić punkt odbioru.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Obok wpisano odręcznie znak zapytania.

W obu wariantach:

- Założyć inwigilację korespondencji Andrzeja Cz[umy] i jego żony.
- Założyć PT.
- Andrzeja Cz[umę] i jego żonę poddać okresowej inwigilacji Biura „B”.
- Stwierdzić, czy Andrzej Cz[uma] utrzymuje kontakty z Marianem B^carańskim^{el}, podejrzanym o przynależność do tajnej organizacji.
- Uzyskać pełną i szczegółową analizę spraw dotychczas prowadzonych na Andrzeja Cz[umę].
- Uzyskać aktualną opinię w miejscu pracy – wysokość zarobków.
- Sprawdzić wyjazdy służbowe Andrzeja Cz[umy], gdzie wyjeżdża, jak często, w jakich sprawach.

Wynik rozpracowania poddać analizie i opracować plan dalszych przedsięwzięć operacyjnych.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW
(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wykonano 2 egz.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 41–42, mps.

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Barański Marian** (ur. 1936), prawnik. Podczas studiów na Wydziale Prawa UW przystąpił do Ligi Narodowo-Demokratycznej. Aresztowany w maju 1960 r., skazany w procesie członków Ligi na 6 miesięcy pozbawienia wolności. W 1977 r. utworzył Polski Komitet Obrony Życia, Rodziny i Narodu (od roku 1981 Komitet Samoobrony Polskiej), założyciel Stowarzyszenia Narodowego im. Romana Dmowskiego, prezes Stronnictwa Narodowego „Szczerbiec”.

1969 wrzesień 2, Warszawa – Pomocniczy plan przedsięwzięć do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”

Warszawa, dnia **2 IX 1969 r.**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. pojedynczy

Plan

przedsięwzięć do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”
(pomocniczy)

- I. Zasadniczy kierunek rozpracowania – inwigilacja w miejscu zamieszkania i pracy:
– bliskich i zażyłych kontaktów Andrzeja Czumy z „D”¹,
– kontaktów i działalności Urszuli i Andrzeja Czumy w środowiskach klerykalnych
– określenie środowisk i osób,
– działalności Andrzeja Czumy mogącej nosić charakter pracy nielegalnej bądź wrogiej.

W tym celu:

1. Doprowadzić do spotkania Andrzeja Czumy z „D”

realizuje: kpt. Chmielewski – Wydz[iał] IV KW MO Gdańsk
kpt. Gniotek
termin: wrzesień 1969 r.

2. „D” wyposażyć w nadajnik nasobny działający od momentu wręczenia go „D” z pozorowanym wyłącznikiem.
realizuje: kpt. Chmielewski
kpt. Gniotek
Biuro (Wydział) „T”

3. W dniu spotkania poddać „D” obserwacji:
kpt. Chmielewski
kpt. Gniotek
Biuro (Wydział) „B”

4. Założyć PT oraz inwigilację korespondencji na Urszulę i Andrzeja Czumę.
Zrealizował płk Wojciechowski.

5. Do rozpracowania Andrzeja Czumy włączyć TW ps. „Ryś” będącego na kontakcie SB w Wołominie:

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Sławomir Daszuta.

realizuje: tow. Gutowski z Wydziału III KW MO Warszawa
zadania dla TW „Rys” przekazał płk Wojciechowski
koordynuje kpt. Gniotek.
termin: cały okres prowadzenia sprawy.

6. Stwierdzić, czy Andrzej Czuma utrzymuje kontakty z Marianem Barańskim, podejrzanym o przynależność do nielegalnej organizacji (Barański i Czuma pracują w Min[isterstwie] Komunikacji)²:

realizuje: tow. Maślowski z W[ydziału] III KW MO Warszawa
zadania dla TW „Rys” przekazał płk Wojciechowski
koordynuje kpt. Gniotek
termin: wrzesień 1969 r.

II. Długofalowe przedsięwzięcia operacyjne.

1. Odnośnie „D” uzyskać w toku rozpracowania następujące materiały:

– szczegółową charakterystykę „D” – zainteresowania, ewent[ualne] nałogi, udział w pracy organizacji społecznych, tryb życia (wyjazdy poza miejsce zamieszkania). Plany i zamierzenia,

– dane dot. „D” podczas pobytu na uczelni, najbliżsi koledzy, przyjaciele, postępy w nauce. Stypendium i inne zapomogi,

– bieżące kontakty „D”. Czy „D” i Andrzej Czuma mają wspólnych znajomych, z którymi aktualnie się kontaktują,

– czy „D” ma prawo jazdy, czy interesuje się motoryzacją, skąd Andrzej Czuma przypuszczał, że „D” wie o garażach?

– kontakty „D” za granicą. Do kogo zamierzał wyjechać, na czyje zaproszenie,

– stan majątkowy „D”, jego aktualna sytuacja materialna,

– czy „D” mówił jeszcze komuś o propozycji Andrzeja Czumy,

– kogo poza Hubertem i Andrzejem zna „D” z tej rodziny – charakter kontaktów,

– czy poprzez jezuitę Hejnowskiego udałoby się ustalić, w jakich okolicznościach i w jaki sposób Andrzej Czuma zbierał dane o „D” – co go głównie interesowało. Dlaczego Hejnowski radził „D”, aby trzymał się z daleka od Czumy. Dlaczego Hejnowski nie lubi rodziny Czumów,

– czy w rozmowie z „D” Czuma charakteryzował, kogo uważa za ludzi zaufanych, pewnych,

– co Andrzej Czuma mówił „D” o zajęciach marcowych? („Od Andrzeja dowiedziałem się więcej na ich temat, niż to, co dotychczas wiedziałem”).,

– pełne dane dot. rodziny „D”

Realizuje kpt. Chmielewski

Koordynuje kpt. Gniotek

Termin: wrzesień 1969 r.

III. Odnośnie Andrzeja Czumy uzyskać następujące materiały:

² Według relacji Czuma sondował Barańskiego pod kątem nawiązania współpracy, do której jednak nie doszło.

- pełną szczegółową analizę spraw dotychczas na niego prowadzonych,
- kolejne miejsca zamieszkania,
- sprawdzić, czy jest możliwe uzyskanie jego charakterystyki z okresu studenckiego – zwłaszcza bliższe kontakty przyjacielskie i koleżeńskie. Czy pobierał stypendia – jakie? Aktualna opinia z miejsca pracy – wysokość zarobków. Sprawdzić wyjazdy służbowe Czumy, gdzie wyjeżdża, jak często, w jakich sprawach. Zwrócić przy tym uwagę na terminy: jesień 1968 r., grudzień 1968 r., styczeń 1969 r., czerwiec 1969 r.,
- ustalić, gdzie i z kim w ciągu ostatnich trzech lat spędzał urlopy Andrzej Czuma,
- rozeznać dokładnie całą rodzinę Czumów (obecnie brak pełnych i aktualnych danych), a to:

- żonę Urszulę – mgr psychologii, ma kontakty z „ósemkami”,
- brata jezuitę – Huberta Czumę (przedsięwzięcia w stosunku do niego zawarte są w rozdziale III niniejszego planu),
- brata Benedykta Czumę – działacz duszpasterstwa akademickiego,
- brata Stanisława Czumę – działacz duszpasterstwa akademickiego,
- brata Łukasza Czumę – asystent na KUL,
- siostrę Katarzynę Czumę – rozpracowywana przez KW MO Lublin za rozpowszechnianie klepsydr żałobnych bez zezwolenia,
- siostrę – Marię Czumę^b,
- siostrę – Cecylię Czumę,
- matkę Lubow Czumę – niepracująca, na utrzymaniu dzieci.

Rozpracowanie rodziny prowadzić pod kątem zdobycia aktualnych danych:

- miejsce zamieszkania i pracy, opinia w miejscu pracy,
- ewent[ualna] przynależność do organizacji społecznych i politycznych,
- wysokość zarobków, stan majątkowy,
- kontakty krajowe i zagraniczne,
- tryb życia, upodobania, zainteresowania, ewent[ualne] nałogi,
- wzajemne więzi łączące tę rodzinę, częstotliwość kontaktów, ich charakter,
- z jakimi środowiskami klerykalnymi się kontaktują – nazwiska osób;
- szczególną uwagę zwrócić na kontakty Urszuli i Andrzeja Czumów z instytutem „ósemka”,
- sprawdzić lokatorów zamieszkujących w bezpośrednim sąsiedztwie mieszkania A[ndrzeja] Czumy z zamiarem założenia PP.

Realizuje:

Wydz[iał] III KS MO

Wydz[iał] III KW MO Warszawa

Wydz[iał] IV KW MO Gdańsk

Wydz[iał] IV KW MO Lublin

kpt. Gniotek

IV. Odnośnie ks. zakonnego – jezuitę – Huberta Czumy uzyskać następujące materiały:

- uzupełnić i zaktualizować daneteczki operacyjnej na księdza,

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Zmarła w 1959 r.

– aktywnie włączyć do rozpracowania Huberta Czumy źródło „77”³, pobrać z archiwum materiały „77” i poddać je szczegółowej analizie,

– szczególną uwagę zwrócić na działalność Huberta Czumy w środowiskach akademickich – ma kontakty ze wszystkimi ośrodkami krajowymi duszpasterstwa akademickiego jezuitów. Przede wszystkim zbadać dokładnie kontakty H[uberta] Czumy,

– obserwować na bieżąco jego kontakty z A[ndrzejem] Czumą i resztą rodziny. Ustalić wspólne kontakty H[uberta] Czumy i A[ndrzeja] Czumy. Sprawdzić, gdzie dokładnie przebywają i co robią osoby: Kmieć, Kowalczyk, Mogilnicki – dawni uczniowie liceum im. Staszica w Lublinie, z którymi Hubert Czuma w 1947 r. założył nielegalną organizację pod nazwą „Partia Narodowo-Katolicka”⁴. Ustalić, czy osoby te kontaktują się z H[ubertem] Czumą,

– pobrać z archiwum materiały sprawy karno-administracyjnej z 1966 r. (działalność Czumy w czasie uroczystości milenijnych w Lublinie). Poddać analizie kontakty H[uberta] Czumy zawarte w tej sprawie,

[...]

– do rozpracowania Huberta Czumy nie włączać agencji jezuickiej.

Realizuje:

Wydz[iał] IV KW MO Lublin

kpt. Gniotek

Z niniejszym planem zapoznać:

Wydz[iał] IV KS MO

Wydz[iał] IV KW MO Gdańsk

Wydz[iał] IV KW MO Lublin

Wydz[iał] III KS MO

Wydz[iał] III KW MO Warszawa

oraz opracować koordynację działań:

Realizuje: kpt. Gniotek

Termin: po zatwierdzeniu planu.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW

(–) kpt. Konrad **Gniotek**

Odbito 1 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 35–40, mps.

³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴ Ks. Hubert Czuma powiedział w relacji, że organizacja nie posiadała żadnej nazwy.

1969 wrzesień 2, Warszawa – Analiza materiałów dotyczących Andrzeja Czumy

Warszawa, dnia 2 września 1969 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a

Analiza materiałów

dot. Andrzeja Czumy podejrzanego o udział w nielegalnej organizacji o zabarwieniu klerykalnym

I. Dane dotyczące nielegalnej organizacji

W czerwcu br. Wydz[iał] IV KW MO Gdańsk w trakcie wyjaśniania sprawy anonim skierowanego do Wydz[iału] ds. Wyznań przeprowadził rozmowy operacyjne z autorem anonim Sławomirem D[aszuta], studentem V roku Wydziału Budowy Maszyn Politechniki Gdańskiej.

Sławomir D[aszuta] podczas rozmów poinformował o istnieniu nielegalnej organizacji o zabarwieniu klerykalnym, mającej swoją siedzibę w Warszawie. O sprawie tej Sławomir D[aszuta] dowiedział się od Andrzeja Czumy, absolwenta Wydziału Prawa UW, zatrudnionego aktualnie w DOKP Warszawa, który stwierdził, że jest członkiem organizacji.

Andrzej Czuma określił cel organizacji, którym jest obalenie ustroju socjalistycznego w PRL. Zasadniczą formą działalności jest m.in. obsadzanie ważnych stanowisk w aparacie partyjnym i państwowym określonymi ludźmi, którzy w dogodnej sytuacji, „takiej jak np. październik 1956 r., wypadki marcowe”, dojdą do władzy i przejmą w swoje ręce kierownictwo państwem. Do organizacji należą ludzie wykształceni, pracujący na poważnych stanowiskach państwowych na terenie kraju, ściśle związani z klerem.

Andrzej Czuma zaproponował Sławomirowi D[aszucie] wstąpienie do organizacji, założenie jej komórki na terenie Wybrzeża poprzez przeprowadzenie rekrutacji wśród pracowników takich instytucji, jak PLO, „Centromor” itp. Prosił również o pomoc w wynajęciu garażu na terenie Gdańska z przeznaczeniem na założenie tam drukarni, a także udostępnienie mieszkania Sławomira D[aszuty] do przechowywania materiałów pisanych organizacji.

Sławomir D[aszuta] wysłuchał Andrzeja Czumę, lecz nie zdecydował się do przystąpienia do organizacji, motywując to brakiem czasu z uwagi na studia i bieżące egzaminy. Zgodził się natomiast powrócić do tej sprawy po skończeniu studiów.

Sławomir D[aszuta] poznał Andrzeja Czumę podczas pracy w duszpasterstwie akademickim jezuitów, które na terenie Gdańska prowadził brat Andrzeja Czumy jezuita Hubert Czuma. Sławomir D[aszuta] przez szereg lat był ściśle związany z duszpasterstwem akademickim.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

Wydział IV KW MO Gdańsk pozyskał Sławomira D[aszutę] do współpracy, nadając mu pseudonim „Sławek”. „Sławek” za udzielenie informacji o nielegalnej organizacji zażądał wynagrodzenia pieniężnego w wysokości 10 tys. zł.

II. Środowisko i rodzina Czumów

W trakcie sprawdzania informacji „Sławka” uzyskano dane dot. rodziny Czumów, które w poważnym stopniu potwierdziły możliwość zaangażowania Andrzeja Czumy w działalność nielegalną lub wrogą.

Rodzina Czumów składa się z 9 członków, z których aż 5 osób pozostawało lub pozostaje w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. Cała rodzina charakteryzuje się wysokim stopniem sfanatyzowania religijnego oraz wrogością do ustroju PRL. Członkowie rodziny od najmłodszych lat wychowywani byli w tym duchu, zwłaszcza przez nieżyjącego już ojca Ignacego Czumę (zmarł w 1963 r.).

Ignacy Czuma był profesorem zwyczajnym KUL, docentem Uniwersytetu Jagiellońskiego, współtwórcą konstytucji kwietniowej 1935 r., komandorem Orderu Odrodzenia Polski (otrzymał w 1935 r.), szambelanem Piusa XII.

W 1945 r. na terenie Lublina udzielał czynnej pomocy organizacji WiN, przechowywał w swoim mieszkaniu członków kierownictwa tej organizacji, na żądanie WiN opracował dla celów propagandowych broszurę pt. „Polska i Sowiety” szkalującą ustrój PRL i Zw[iązek] Radziecki, za co otrzymał wynagrodzenie. W 1950 r. został skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie na karę 10 lat więzienia, zmniejszoną na mocy amnestii do lat 5. Cieszył się autorytetem i poważaniem w najwyższych kołach klerykałnych.

Andrzej Czuma był od 1960 r. figurantem sprawy ewidencji operacyjnej prowadzonej przez Wydz[iał] III KS MO jako osoba wrogo ustosunkowana do ustroju PRL działająca w duszpasterstwie akademickim, a od 1965 r. figurantem sprawy operacyjnego rozpracowania prowadzonej przez Wydz[iał] III KW MO Warszawa jako podejrzany o kolportaż książek niemających w Polsce debitu.

Swój negatywny stosunek do ustroju PRL Andrzej Czuma uzewnętrzniał podczas studiów. Był uważany za klerykała i powszechnie nie lubiany przez kolegów. Od początku pracy w DOKP jest znany w naszej służbie ze swej wrogości do ustroju i państwa.

Andrzej Czuma i jego **żona Urszula** – „**mgr psychologii**” – utrzymują ścisły kontakt z członkiniami instytutu „ósemka”: Krystyną Szajer, referentką ds. studenckich, i Stanisławą Nowicką. Mieszkanie Czumów w Warszawie jest udostępniane zaufanym osobom instytutu.

Dane operacyjne pozwalają domniemywać, iż kard. Wyszyński interesuje się rodziną Czumów, udziela im audiencji, a nawet pomocy finansowej.

Ponadto Wydz[iał] III KS MO prowadzi rozpracowanie Mariana Barańskiego, pracownika Ministerstwa Komunikacji, podejrzanego o przynależność do nielegalnej organizacji. Tak jak i Andrzej Czuma jest on absolwentem Wydziału Prawa UW i fanatykiem religijnym. Zachodzi podejrzenie wzajemnych kontaktów Barańskiego i Czumy.

Brat Andrzeja Czumy – **ks. zakonny, jezuita** – **Hubert Czuma** jest duszpasterzem akademickim KUL. Specjalista od pracy z młodzieżą, uważany jest za jednego z lepszych duszpasterzy akademickich na terenie kraju. Posiada ścisłe związki z wszystkimi ośrodkami duszpasterstwa akademickiego, jest rzecznikiem koordynowania ogólnokrajowego działalności duszpasterstwa, organizator wzajemnych spotkań i kontaktów ośrodków duszpasterstwa.

W 1947 r. będąc uczniem liceum im. Staszica w Lublinie, wspólnie z trzema kolegami **założył nielegalną organizację pod nazwą: Partia Narodowo-Katolicka**. W 1966 r. został ukarany przez kolegium karno-administracyjne w Lublinie karą grzywny w wysokości 4500 zł za wywołanie awantur podczas uroczystości milenijnych.

Ponadto figurantami spraw operacyjnych byli dwaj bracia Andrzeja Czumy **Stanisław i Benedykt** rejestrowani przez KS MO za wrogość wobec ustroju PRL i udział w pracach duszpasterstwa akademickiego. Również siostra Andrzeja Czumy **Katarzyna Czuma** rozpracowywana była w 1964 r. za rozpowszechnianie klepsydr żałobnych bez zezwolenia. Sprawę umorzono na podstawie amnestii.

Pozostali członkowie rodziny: **Łukasz Czuma, Maria Czuma¹ i Cecylia Czuma** są ściśle związani z klerem. Łukasz Czuma jest absolwentem KUL i asystentem tej uczelni. Za granicą pozostaje prawdopodobnie jeszcze jeden bliski członek rodziny^b.

III. Analiza przedstawionych materiałów wskazuje, iż:

– Trzech członków rodziny: Ignacy Czuma, Hubert Czuma i Andrzej Czuma miało kontakty z nielegalnymi organizacjami. (Hubert Czuma założył organizację nielegalną).

– Cała rodzina jest znana ze swej wrogości wobec państwa i ustroju PRL.

– Wszyscy członkowie rodziny są klerykałami posiadającymi ściśle związki z klerem.

W tej sytuacji informacja „Sławka” staje się informacją zasługującą na szczególne zainteresowanie Służby Bezpieczeństwa.

Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) kpt. Konrad **Gniotek**

Odbito 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 43–46, mps.

¹ Zmarła w 1959 r.

^b *Obok odręczna adnotacja o treści: Brat Andrzeja – Jerzy Czuma, ur. 1918 r., zam. w Kanadzie od 1939 r.*

1969 październik 16, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego do I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie w sprawie wykorzystania do rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” TW ps. „Ryś”

^aWarszawa, dnia ^b16^b października 1969 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^b2^b

**I zastępca komendanta wojewódzkiego MO
do spraw bezpieczeństwa
płk St[anisław] Jastrzębski ¹**

W toku prowadzonego rozpracowania zakonu jezuitów uzyskano materiały pozwalające domniemywać, iż figurant sprawy operacyjnej obserwacji nr 2977 krypt. „Stażysta” – prowadzonej przez Wydz[iał] III KW MO Warszawa – jest zaangażowany w działalność nielegalnej organizacji.

Wstępne sprawdzenia wykazały, iż „Stażysta”, jak również cała jego rodzina, posiada silne związki z klerem i hierarchią w Polsce, w tym z instytutem maryjnym „ósemka”.

Ponieważ działalność „Stażysty” i jego rodziny ma wyraźne podłoże klerykalne i obejmuje teren całego kraju dalsze rozpracowanie w[yżej] wym[ienionego] prowadzone będzie przez Departament IV MSW w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania.

Bezpośrednie dotarcie do „Stażysty” posiada tajny współpracownik ps. „Ryś” pozostający na kontakcie SB w Wołominie, wykorzystywany już w tej sprawie.

^a Z lewej strony dokumentu *pieczętka o treści*: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z *wpisany odręcznie numerem liczby dziennika*: UC – 004637/69.

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Jastrzębski Stanisław** (1921–1987), płk. Od 28 III 1945 r. zastępca kierownika Sekcji III MUBP w Sosnowcu; od 20 I 1946 r. słuchacz Centralnej Szkoły MBP w Łodzi; od 17 IV 1946 r. młodszy referent Wydziału I Departamentu III MBP; od 5 IX 1946 r. referent Sekcji I Wydziału I Departamentu III MBP; od 1 VI 1958 r. starszy referent Sekcji I Wydziału I Departamentu III MBP; od 1 III 1950 r. kierownik Sekcji I Wydziału I Departamentu III MBP; od 1 VI 1950 r. kierownik Sekcji II Wydziału II Departamentu III MBP; od 1 XII 1950 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu III MBP; od 1 II 1953 r. naczelnik Wydziału I Departamentu III MBP; od 15 II 1954 r. naczelnik Samodzielnego Wydziału WZB MBP (KdsBP); od 1 IV 1955 r. naczelnik Wydziału I Departamentu III KdsBP; od 15 II 1956 r. naczelnik Wydziału I Departamentu III KdsBP; od 28 XI 1956 r. naczelnik Wydziału VIII Departamentu I MSW; od 1 VII 1958 r. naczelnik Wydziału II Departamentu I MSW; od 20 IV 1961 r. I zastępca komendanta ds. SB KW MO w Warszawie; w dniu 20 IX 1971 r. wyznaczony na stanowisko starszego inspektora Grupy do Zleceń Specjalnych MSW; od 10 XI 1972 r. starszy inspektor Grupy do Zadań Specjalnych Departamentu IV MSW; od 1 VI 1973 r. oddelegowany do dyspozycji dyrektora Departamentu I MSW; od 1 VII 1974 r. starszy inspektor Grupy Rezerwowej przy Departamencie Kadr MSW; od 1 VII 1975 r. zastępca dyrektora Biura Historycznego MSW; od 1 VII 1978 r. dyrektor Biura Historycznego MSW; od 1 IV 1981 r. kierownik Katedry Historii i Archiwistyki Akademii Spraw Wewnętrznych; 15 V 1986 r. odwołany ze stanowiska i przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od 15 VII 1986 r. starszy inspektor grupy przy Wydziale III Biura Paszportów MSW; od 1 I 1987 r. dyrektor Grupy Rezerwowej przy Departamencie Kadr MSW; 28 III 1987 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/1119, Akta osobowe.

Z uwagi na to proszę o dalsze włączenie TW „Rys” do rozpracowania „Stażysty”, a w szczególności o wyrażenie zgody na odbycie z nim spotkań przez delegowanego pracownika Departamentu IV.

Dyrektor Departamentu IV MSW
(-) płk St[anisław] **Morawski**

Wykonano 2 egz.

Egz. nr 1 adresat

Egz. nr 2 aa

Oprac.: K.G.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 54, mps.

1969 październik 18, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 17 X 1969 r. (fragmenty)

Warszawa, dnia 18 października 1969 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

dot.: relacji TW „Sławek” z rozmowy z Andrzejem Cz[umą] przeprowadzonej w dniu 17 bm.

(Relacja przekazana bezpośrednio po rozmowie „Sławka” z Andrzejem – zanotowana na spotkaniu ze „Sławkiem” w hotelu Grand przy udziale kpt. Chmielewskiego z Wydz[iału] IV KW MO Gdańsk)

I. Wejście „Sławka” do mieszkania Andrzeja Cz[umy] i rysopis A[ndrzeja]

Bezpośrednio po wejściu „Sławka” Andrzej nakazał mu milczenie, kładąc palec na ustach, a następnie wyłączył z gniazdka telefon. Potem otworzył okno i mimo kilkakrotnych nagabywań „Sławka” nie zamknął okna. [...]

III. Uwagi Andrzeja Cz[umy] na temat organizacji

„Sławek” twierdzi, że w trakcie rozmowy Andrzej Cz[uma] zadał mu pytanie, czy chce wstąpić do organizacji? „Sławek” zgodnie z naszym instruktązem wyraził w zasadzie zgodę, ale powiedział, że dysponuje tylko ograniczonym czasem – do momentu zdania egzaminu magisterskiego i uzyskania mieszkania – aby wyjść spod kurateli „M”¹ – może spełniać tylko zadania nieabsorbujące go czasowo. Wtedy Andrzej potwierdził chęć wykorzystania mieszkania „Sławka” do przechowywania materiałów pisanych. Do „Sławka” ma się zgłosić kobieta, która przedstawi się jako „Bożena” i przyniesie paczki. Andrzej zastrzegł jednocześnie, że materiały te mają być w każdej chwili do jego dyspozycji. Na pytanie „Sławka”, kiedy należy oczekiwać „Bożeny”, Andrzej powiedział, że „w czasie nieokreślonym”. „Bożena” ma zadzwonić do „Sławka” w godzinach – po 20.00, kiedy przyjedzie pociąg, o godz. 7.00 po przyjeździe pociągu z Warszawy o 6.30. „Bożena” jest z Warszawy.

Andrzej Cz[uma] będzie u „Sławka” w następnym tygodniu „albo w najbliższym czasie”. [...] W trakcie rozmowy „Sławek” oświadczył, że często jest w Bydgoszczy i Poznaniu. Andrzej oświadczył, że w Bydgoszczy jest członkiem organizacji – patrzył wtedy na „Biuletyn” – zdaniem „Sławka” zastanawiał się, czy go „Sławkowi” nie przekazać, aby go zawiózł do Bydgoszczy. Powiedział, że te wyjazdy „Sławka” do Poznania i Bydgoszczy zostaną wykorzystane.

Andrzej przekazał zadanie „Sławkowi” – prosił, aby ten dowiedział się, ile statków przetwórci i trawlerów buduje Stocznia Gdańska. „Sławek” twierdzi, że to wynika z natu-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Chodzi o matkę TW „Sławka”.

ralnego biegu rozmowy, mianowicie z dyskusji nad artykułem Szeligi w „Polityce” oraz z dyskusji zamieszczonej na łamach tego pisma dwa lata temu o dochodzie narodowym. „Sławek” uważa, że Andrzejowi jest to potrzebne do celów propagandowych. Zdaniem Andrzeja „Polityka” jest dyskryminowana przez władze państwowe, wie o tym stąd, że ma tam swojego człowieka. Tydzień temu w mieszkaniu Andrzeja było zebranie – wtorek – członków organizacji, na którym były dyskutowane te problemy.

Jednocześnie Andrzej poruszył temat „kradzieży” przez Zw[iązek] Radziecki polskiej myśli technicznej i polskich specjalistów – dał zadanie „Sławkowi”, aby w tych sprawach natychmiast go informował. „Rosjanie kradną polską myśl techniczną i produkcję przemysłową pod płaszczykiem prawa” – stwierdził – jak oświadczył „Sławek” – Andrzej.

Andrzej pokazał „Sławkowi” zbiór swoich kopert – korespondencja – którą segreguje na otwierane przez SB i nie otwierane. Koperty te leżą na biurku. Kontrolę na razie robię wyrywkową – gdyby wiedzieli, co ja robię – byłaby systematyczna – stwierdził Andrzej. [...]

(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wykonano 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 56–59, mps.

1969 październik 21, Gdańsk – Notatka służbowa z rozmowy inspektora Wydziału IV KW MO w Gdańsku kpt. Franciszka Chmielewskiego z TW ps. „Sławek” w dniu 17 X 1969 r.

Gdańsk, dnia 21 października 1969 r.

Tajne

Egz. nr 2^a

Notatka służbowa

Zgodnie z uzgodnionym terminem w dniu 17 bm. odbyłem spotkanie z TW ps. „Sławek” w prywatnym wozie poza obrębem miasta. W czasie rozmowy omówiony został system łączności na wypadek przyjazdu „Bożeny”^b względnie Andrzeja do Gdańska.

W wypadku przyjazdu jednego z ww. do Gdańska „Sławek” za wszelką cenę winien powiadomić mnie telefonicznie w miejscu pracy względnie po godz. 16.00 w domu. Uzgodniono ze „Sławkiem” miejsce spotkań ww. z Andrzejem na terenie Gdańska. W wypadku przyjazdu Andrzeja w godzinach rannych zaproponuje spotkanie w kawiarni hotelu Monopol, w pozostałych godzinach w kawiarni Cristal. Gdyby w grę wchodził Sopot – kawiarnia Złoty Ul. Ponadto uzgodniono możliwość telefonicznego połączenia się z gmachu politechniki z zainstalowanego tam automatu. „Sławek” zwrócił uwagę, że automat ten jest często uszkodzony. Zasugerował o możliwości utrzymania w stanie technicznym przez okres tygodnia czasu, gdyż spodziewa się przyjazdu Andrzeja w środku tygodnia do Gdańska.

W wypadku przyjazdu Andrzeja w godzinach przed południowych i skontaktowania się ze „Sławkiem” w gmachu politechniki „Sławek” pod pozorem załatwienia ważnej sprawy u przełożonego zawiadomi mnie telefonicznie.

W czasie rozmowy „Sławek” zaproponuje Andrzejowi wypicie kawy na mieście – wybierze kawiarnię Cristal we Wrzeszczu. Gdyby Andrzej nie wyraził na to zgody, „Sławek” wyprowadzi go przed gmach politechniki i pożegna się z nim. W wypadku gdyby również i ta koncepcja nie została przyjęta, „Sławek” po wyjściu Andrzeja z pracowni otworzy okno, które jest doskonale widoczne z parkingu samochodowego, pokaże się w oknie i pogłaszcze się ręką po głowie. Ruch ręki oznacza, że Andrzej opuszcza gmach politechniki. Wyjście z gmachu jest tylko jedno.

W związku z tym przekazał rysopis Andrzeja tak dokładny, by można go rozpoznać: wzrost wysoki – 183 cm, sylwetka szczupła, włosy blond, krótko ostrzyżone, stojące. Twarz pociągła, po jednej stronie policzka brodawka. Posiada dużą dłoń, paznokcie obcięte na okrągło. Ubrany: brązowy płaszcz z materiału cienkiego. Nosi czarną teczkę z dwoma zamkami błyskawicznymi w górnym i dolnym położeniu z sztywną rękojeścią. Buty nosi na miękkiej podeszwie. Chód bardzo wolny, lekko utykający na jedną nogę ze względu na kontuzję kolana, aktualnie ma owinięte kolano bandażem.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej dopisano odręcznie: Marzena Górszczyk.

Identyczne założenia przyjęto odnośnie przyjazdu Bożeny do Gdańska w sensie powiadomienia nas.

W sprawie przekazania Andrzejowi danych odnośnie budowy baz rybackich budowanych przez Stocznę Gdańską uzgodniliśmy, że ja dostarczę „Sławkowi” żądane informacje, a on z kolei przekaze zainteresowanemu. Zapytałem TW o możliwościach uzyskania przez niego danych z terenu stoczni. „Sławek” wyjaśnił, że w związku z tym, że pisze pracę dyplomową, ma możliwości i dostęp do archiwum stoczni. Ponadto zna kilku inżynierów ze stoczni, którzy ewentualnie mogą mu przekazać żądane przez Andrzeja informacje.

Z propozycją moją „Sławek” zgodził się. Uzgodniliśmy, że w dniu 22 bm. o godz. 8.10 względnie 13.00 zatelefonuje do mnie, a ja mu przekazę same cyfry zgodnie z umówionym uprzednio szyfrem.

Ponadto „Sławek” podzielił się swymi spostrzeżeniami, **które nasunęły mu się po rozmowie z Andrzejem**. Wywnioskował z całokształtu wypowiedzi Andrzeja, że organizacja, w której sprawuje funkcję, prowadzi swoją działalność w większych skupiskach inteligencji^c, w grę wchodzi **takie miasta jak Warszawa, Kraków, Poznań, Gdańsk, Bydgoszcz**. W ośrodkach tych zamieszkuje b. dużo inteligencji twórczej wywodzącej się ze starszej generacji i współczesnej, która w okresie zająć marcowych ubiegłego roku zajęła niedwuznaczną pozycję. W czasie rozmowy z Andrzejem były wymienione miasta Bydgoszcz i Poznań, do których „Sławek” dość często jeździ. Ta informacja zainteresowała Andrzeja, a ponadto zakomunikował „Sławkowi”, że skontaktuje go z naszymi ludźmi w ww. miastach. Z dotychczasowej znajomości Andrzeja „Sławek” sądzi, że ideowe, moralne i finansowe kierownictwo organizacji spoczywa w rękach wtajemniczonych garstki oo. jezuitów. **Przemawiają za tym utrzymywane kontakty Andrzeja z placówkami jezuitów we wspomnianych ośrodkach, częste kontakty Andrzeja z placówką jezuitów przy ul. Rakowieckiej w Warszawie.**

Druga alternatywa przemawia również za tym, że środki finansowe konieczne są do prowadzenia jakiegokolwiek działalności organizacyjnej, które wiążą się z wydatkami finansowymi na przejazdy i inne wydatki. Taką bazą, nie tylko finansową, dysponują jezuiti. Na uwagę zasługuje również fakt, że Andrzej jest w stałym kontakcie ze swoim bratem Hubertem aktualnie przebywającym w Lublinie.

Ponadto TW „Sławek” sugeruje, by poddano kontroli **Andrzeja na terenie Bydgoszczy**. Koncepcję swą opiera na zadowoleniu Andrzeja, gdy „Sławek” zakomunikował, że dość często wyjeżdża do ww. miejscowości. Dał do zrozumienia, że skontaktuje go ze swymi ludźmi w tym mieście. „Sławek” sądzi, że na terenie Bydgoszczy istnieje dość liczna grupa osób wchodzących w skład organizacji bądź sympatyzująca z nią. Kontrola Andrzeja w tym mieście pozwoliłaby rozeznac to środowisko.

W trakcie rozmowy wręczyłem „Sławkowi” 500 zł (pięćset) złotych bez pokwitowania tytułem poniesionych kosztów związanych z wyjazdem do Warszawy. Á propo[s] wręczonej kwoty, którą przyjął bez wahania, zadał mi pytanie, w jaki sposób **ja rozliczam się z tych pieniędzy, nie mając pokwitowania**. Oświadczyłem mu, że **moi przełożeni wierzą mi, że na inne cele pieniędzy nie przeznaczam**, „Sławek” zastrzegł się, stawiając jednocześnie waru-

^c Na lewym marginesie odręczny dopisek: Na podstawie czego wnioskuje, że w tych miastach, czy Andrzej wymieniał je?

^d Na lewym marginesie odręczny, częściowo nieczytelny dopisek: Na razie brak [...] chyba potwierdzenia tego.

^e Na lewym marginesie odręczny, nieczytelny dopisek.

nek, że nie życzyłby **sobie figurowania na żadnej liście dostępnej szerszemu gronu osób**. Przy tej okazji poruszył kwestię wynagrodzenia go po zrealizowaniu sprawy, zastrzegając się, by również jego nazwisko nie figurowało na liście wynagrodzeń. W trakcie rozmowy na powyższy temat dał do zrozumienia, że suma, którą pierwotnie zaproponował (10 000 zł) jako nagrodę, w porównaniu z istotą sprawy jest stosunkowo niska. Na powyższe odpowiedziałem, że ocena w tej kwestii będzie należała do przełożonych i sądzę, że nie zostanie skrzywdzony. Pytał mnie również, ile osób z naszego aparatu jest wtajemniczonych i wie o jego powiązaniu ze Służbą Bezpieczeństwa. Odpowiedziałem, że trzy osoby – wymieniając bez nazwiska mjr. Ringa, kpt. Gniotka i siebie. Pozostali znają [go] jedynie z pseudonimu jako „Sławka”.

Zastrzegł się przy tym, że zależy mu bardzo na utrzymaniu w ścisłej tajemnicy faktu współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa. W wypadku ujawnienia tej sprawy praktycznie pozbawiony jest wszelkich praw w domu, z jednoczesnym usunięciem go z mieszkania nie wspominając o środkach finansowych, kontaktach towarzyskich itp. Zakomunikował mi również, że po zakończeniu powyższej sprawy nie chciałby utrzymywać kontaktu ze Służbą Bezpieczeństwa ze względu na jego dobro. Ja ze swej strony oświadczyłem ww., że sprawa dalszej współpracy zależy wyłącznie od jego osobistej decyzji. Obecna pomoc ww., jego zaangażowanie oraz pobudki patriotyczne, jakimi się kierował, przekazując nam cenne informacje, oceniłem bardzo wysoko. Zapewnił mnie, że do zakończenia sprawy udzieli Służbie Bezpieczeństwa takiej pomocy, na ile go będzie stać. Deklarację tę przyjąłem z zadowoleniem, dziękując mu za dotychczasową pomoc i dalsze zaangażowanie. Na tym rozmowę zakończyliśmy, umawiając się, że w wypadku potrzeby skontaktowania się ze mną wywoła spotkanie telefoniczne. Natomiast gdyby zaszła konieczność nawiązania łączności z mojej strony, również drogą telefoniczną podam, że dzwonił Kajtek, w wypadku gdy nie zastanę ww.

Przedsięwzięcia

– W związku z zaangażowaniem TW „Sławek” w sprawie prowadzonej przez Dep[artament] IV MSW opracować szczegółowy plan wykorzystania ww. z uwzględnieniem określonych zadań wynikających z sytuacji operacyjnej i zleconych czynności do wykonania przez Departament IV.

– W porozumieniu z Wydz[iałem] „T” uzgodnić możliwość utrzymania sprawności technicznej automatu telefonicznego w gmachu Budowy Okrętów Politechniki Gdańskiej. W tym celu opracować pismo do Wydz[iału] „T”.

– Opracować zadanie dla Wydz[iału] „B” podjęcia pod obserwację „Sławka” dla ustalenia figuranta bądź łączniczki, która ma nawiązać kontakt z ww.

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
(–) kpt. Franciszek Chmielewski

Wykonano w 3 egz.

egz. nr 1 – teczka TW

egz. nr 2 – Dep[artament] IV MSW

egz. nr 3 – akta sprawy

HW

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 60–63, mps.

1969 październik 24, Gdańsk – Kierunkowy plan wykorzystania TW ps. „Sławek” w rozpracowaniu Andrzeja Czumy

Zatwierdzam^a

Gdańsk, dnia 24 października 1969 r.

Tajne specjalnego znaczenia

Egz. nr ^b2^b

^cKierunkowy plan

wykorzystania TW ps. „Sławek” w sprawie A[ndrzeja] Czumy

W związku z wstępnymi informacjami uzyskanymi od TW ps. „Sławek”, mówiącymi o istnieniu w nielegalnej organizacji na terenie kraju, której jednym z członków jest A[ndrzej] C[zuma], planuje się przed TW ps. „Sławek” postawić następujące zadania:

^e1. Na najbliższym spotkaniu omówić system łączności na wypadek przyjazdu do Gdańska A[ndrzeja] C[zumy] oraz kobiety imieniem „Bożena”^d (będącej rzekomą łączniczką organizacji).

2. Uzgodnić z TW ps. „Sławek” linię postępowania jego w stosunki do A[ndrzeja] C[zumy] i Bożeny, która uwzględniałaby:

– niepodejmowania na szerszą skalę kroków ze strony TW ps. „Sławek”, angażujących się w działalność organizacyjną (postępować zgodnie z omówionymi założeniami podjętymi w Warszawie)^e,

– okazywania przyrzeczonej pomocy A[ndrzejowi] C[zumie] oraz skierowanym przez niego osobom w miarę swych „skromnych” możliwości,

– wszelkie przekazywane informacje przez TW „Sławek” A[ndrzejowi] C[zumie] z interesujących go środowisk i źródeł, uzgadniać obowiązkowo ich treść i zasięg,

3. W toku współpracy z TW ps. „Sławek” zamierzać do dalszego pogłębienia informacji o A[ndrzej] C[zumie], jego najbliższej rodzinie, kontaktach towarzyskich, służbowych itp.

4. Poprzez TW „Sławek” dążyć do ustalenia osób z terenu Wybrzeża (Trójmiasta), którzy w przeszłości utrzymywali kontakty z A[ndrzejem] C[zumą] i jego bratem Hubertem, przebywającym swego czasu w placówce oo. jezuitów w Gdańsku Wrzeszczu.

5. W miarę możliwości odtworzyć przez TW ps. „Sławek” znanych mu aktywistów z duszpasterstwa akademickiego w Gdańsku Wrzeszczu przy ul. Mickiewicza z okresu, gdy duszpasterzem akademickim był Hubert C[zuma]. Zebrać o nich dane dot. miejsca pracy, zajmowane stanowiska, postawę polityczną.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału IV KW MO w Gdańsku.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis.

^d Imię: Bożena w odręcznie dopisanym cudzysłowie. Poniżej dopisano odręcznie: Górszczyk Marzena.

^e Z lewej strony dokumentu częściowo nieczytelna odręczna adnotacja o treści: W obecnym stanie sprawy należy rozważyć możliwość aktywniejszego włączenia Sławka [...] pracowania. Za podstawę rozważań przyjąć fakt [...] przez „Sławka” „Biuletynu”.

6. W trakcie prowadzonych rozmów z TW ps. „Sławek” dążyć do uzyskania bliższych danych o jego najbliższych członkach rodziny (utrzymywanych kontaktach towarzyskich, charakteru tych kontaktów itp.).

7. [...]

W zależności od wyników realizacji wymienionych wyżej przedsięwzięć oraz rozwoju sprawy dot. A[ndrzeja] C[zumy] zostaną opracowane dalsze zadania dla TW.

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
(-) kpt. Franciszek Chmielewski

Wykonano w 3 egz.

egz. nr 1 –teczka pers[onalna] TW

egz. nr 2 – Dep[artament] IV MSW W[arszawa]

egz. nr 3 – akta sprawy

HW

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 69–70, mps.

1969 październik 29, Warszawa – Notatka służbowa ze spotkania z TW ps. „Rys” dotyczącego wykorzystania „Rysia” w sprawie rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” (fragment)

Warszawa, dnia 29 października 1969 r.

Tajne

Egz. pojedynczy

^aNotatka służbowa

dot. spotkania z TW „Rys” do sprawy krypt. „Rewident”

W dniu 28 bm. odbyłem rozmowę z t[owarzyszem] Kielakiem z Wydz[iału] III KW MO Warszawa i t[owarzyszem] Orłowskim z Ref[eratu] SB Wołomin na temat tajnego współpracownika ps. „Rys” (t[owarzysz] Kielak do stycznia br. miał „Rysia” na kontakcie, obecnie t[owarzysz] Orłowski).

TW „Rys” został pozyskany 4 lata temu przez SB Wołomin do spraw kleru. Jednostka cenna, sprawdzona. Udziela informacji na piśmie, pobiera wynagrodzenie, pisze pokwitowania. Co roku wyjeżdża za granicę do Anglii – otrzymuje zadania, z których się wywiązuje, lecz na kontakt Dep[artamentu] I nie był przekazywany. Obecnie pracuje w Ministerstwie Komunikacji. Był stypendystą kolei tak jak i „Rewident”, z którym łączyła go znajomość i zażyłość datujące się z okresu studiów. Jest kawalerem, mieszka w Radzyminie. Zamierza w najbliższym czasie ożenić się z mieszkanką Warszawy.

Spotkanie odbyłem w kawiarni Metropol, podczas rozmowy obecny był t[owarzysz] Orłowski. „Rys” zapytany, którzy z jego znajomych z DOKP i Ministerstwa Komunikacji demonstrują poglądy klerykalne lub wrogie PRL, wymienił od razu **Andrzeja Czumę i Henryka Goryszewskiego**.

Goryszewski dwa lata temu pracował w Zarządzie Handlowo-Przewozowym DOKP, obecnie w Ministerstwie Komunikacji. „Rys” jest jego dobrym znajomym, był świadkiem na ślubie Goryszewskiego[...]. Goryszewski i Czuma są dobrymi znajomymi, Goryszewski był dwa lata temu kierownikiem jednego z działów w Zarządzie Handlowo-Przewozowym DOKP. Czuma często odwiedza Goryszewskiego w ministerstwie. Goryszewski i Czuma wiedzą, że ten ostatni ma „wilczy bilet”, jeśli chodzi o pracę w ministerstwie. Powód – poglądy polityczne Andrzeja, a zwłaszcza, jak twierdzi „Rys”, jego klerykalizm.

Obecnie kierownikiem działu, którym dawniej kierował Goryszewski, jest niejaka pani Zaremba, bardzo dobra znajoma Czumy i osoba mu życzliwa. „Rys” jest również dobrym znajomym p. Zaremba.

„Rys” zna Andrzeja Czumę z okresu studiów. Czuma był dwa lata wyżej od „Rysia”. On i Goryszewski skończyli studia w 1963 r. Potem znajomość „Rysia” z Andrzejem trwała podczas ich wspólnej pracy w DOKP. Od dwóch lat, tzn. od chwili przejścia

^a Z lewej strony nieczytelny podpis.

„Rysia” do pracy w ministerstwie kontakt urwał się. W ciągu tych dwóch lat „Rys” tylko raz widział się przelotnie z Czumą. Czuma i Goryszewski utrzymują kontakty z kolegami z okresu studiów, są to zdaniem „Rysia” kontakty bardzo ożywione. „Rysiowi” jest wiadomo, że Czuma ma bliski kontakt z pracownikiem Woj[ewódzkiej] Rady Narodowej z Filtrowej.

Andrzej Czuma biegle pisze na maszynie. Jego marzeniem było posiadać własną elektryczną maszynę do pisania. Kiedy „Rys” pracował w DOKP, często zwracał się do Czumy z prośbą przepisania mu na maszynie niektórych pilnych dokumentów. Czuma nigdy nie odmawiał.

„Rys” twierdzi, iż Andrzej Czuma posiada krewnych za granicą – w Stanach Zjednoczonych i Wlk. Brytanii.

Ustaliłem z „Rysiem”, co następuje:

– od nawiązania ponownego kontaktu z Andrzejem na razie się powstrzyma. Natomiast spróbuje zacieśnić kontakty z Henrykiem Goryszewskim,

– na dzień 6 listopada, tj. czwartek, sporządzi dokładną analizę swoich wiadomości na temat Goryszewskiego i Czumy, ich kontakty, tryb życia itd. i doręczy mi na spotkaniu.

Na tym rozmowę zakończyłem.

**Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) kpt. K[onrad] Gniotek**

Wykonano 1 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 90–91, mps.

1969 listopad 3, Warszawa – Ekspertyza Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej dotycząca nr. 8 „Biuletynu” (fragment)

Zakład Kryminalistyki
Komenda Główna Milicji Obywatelskiej
tel. centr. 21005 wew. 2577
ZK–Og–0018/69

Warszawa, dnia **3 XI** 19**69** r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr **1**^a

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Naczelnik Wydziału I Dep[artamentu] IV
w Warszawie

Odpowiadając na pismo z dnia 27 X [19]69 r. Ue–004822/69 – informuje się, że:

1. W zbiorach pism maszynowych Centralnej Kartoteki Dokumentów nie stwierdzono maszynopisów odbitych na tej maszynie do pisania, na której zostały opisane matryce, z których powielono „Biuletyn” zaczynający się od wyrazów „Wasza szansa¹. Wszyscy wiemy, że grupa strażników...”, nadesłany do badań w postaci 14 fotografii.

2. [...]

3. Wyraz tytułowy „Biuletyn” został wykonany na matrycy ręcznie².

4. Do powielania dowodowego „Biuletynu” „nr 8, rok II”, składającego się z 14 stron formatu A4 – przygotowano 14. matryc (każda dla jednej strony tekstu). Matrycami mogły być arkusze papieru kredowego formatu A-4. Należy zaznaczyć, iż matrycę taką można również wykonać na zwykłym papierze maszynowym, z tym jednak, że w pierwszym przypadku można uzyskać z matrycy (kredowej) ok. 250 odbitek, zaś w drugim przypadku ok. 50–60 odbitek.

5. Odbitki mogły być wykonane na powielaczu spirytusowym bębnowym o napędzie ręcznym bądź elektrycznym (nie można orzec jednoznacznie).

6. Zasadniczymi śladami mogącymi doprowadzić do identyfikacji środków bądź osób w tej sprawie będą m.in.:

- ślady linii papilarnych na oryginalnych bądź kopiowanych „Biuletynach”, matrycach, kalkach hektograficznych (innych),
- ślady tekstu na powielaczu,
- zszywki metalowe (w przypadku ustalenia zszywacza),
- pismo maszynowe dla ustalenia konkretnej maszyny do pisania na matrycach, kalkach bądź kopiach powielonych,
- papier w sensie grupowym,
- rękopis „Biuletynu”,

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ Błąd – artykuł otwierający nr 8 „Biuletynu” nosił tytuł *Nasza szansa*. Autorem artykułu był Emil Morgiewicz (ewentualnie Morgiewicz i Andrzej Czuma).

² Winięte „Biuletynu” wykonał Benedykt Czuma.

7. Pewną pomocą będą również właściwości językowe i treściowe, a także częściowo techniczne nawyki autora treści i technicznego wykonawcy tekstu na matrycach (o ile nie jest autorem i wykonawcą technicznym jedna osoba). Do cech tych m.in. należy zaliczyć:

- dość wysoki stopień opanowania języka polskiego, poprawność w formowaniu myśli w kontekście zamierzonego tematu,
 - znaczny zasób słownictwa z języka politycznego i ekonomicznego,
 - pewne nowe określenia, np. „grupa strażników”,
 - w zasadzie poprawny styl, gramatyka i ortografia, częściowo interpunkcja,
 - specyficznie połączone tematyki, np. ZSRR, sprawy gospodarcze i kler w Polsce.
- Ponadto należy zaznaczyć, że:
- osoba opisująca na maszynie matryce przepisywała tekst np. z brudnopisów (brak znacznych błędów, przebitek),
 - maszynopis jest rozmieszczony na podłożu dość poprawnie, por. paginy, przypisy, akapity.

Powyższe może wskazywać iż autorem „Biuletynu” może być osoba o dość wysokim poziomie intelektualnym, np. działacz polityczny, gospodarczy. Nie można wykluczyć, iż tekst „Biuletynu” jest wytworem grupy osób. Styl przemawia jednak za wytworem myślowym jednej osoby.

Warto dodać, iż specyficzne ujęcie tematyki w „Biuletynie” nie znajduje zgodnych odpowiedników w innych podobnych, zarejestrowanych dokumentach anonimowych.

Zał. fotografie biuletynu^d

Wyk. 2 egz.

^d Z prawej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: St. ekspert Wydziału Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KGMO ppłk W[acław] Frydel. **Frydel Wacław** (ur. 1922), ppłk/ppłk. 27 I 1945 r. przyjęty do służby w MO; zwolniony ze służby 1 V 1945 r.; ponownie przyjęty 1 I 1946 r. na stanowisko milicjanta K MO m.st. Warszawy; od 22 II 1947 r. słuchacz Kursu Kierowników Jednostek MO w Łodzi; od 7 IX 1947 r. młodszy referent Sekcji Kradzieży Wydziału Śledczego KG MO; od 16 II 1949 r. referent Sekcji Kradzieży Wydziału Śledczego KG MO; od 1 VI 1950 r. starszy referent ds. tajnych kancelarii Oddziału III KG MO; od 1 XII 1950 r. starszy referent Wydziału VI Oddziału III KG MO; od 1 V 1952 r. starszy referent Samodzielnego Wydziału Ewidencji i Statystyki KG MO; 4 V 1953 r. delegowany na 3-miesięczny kurs ekspertów pisma; od 20 VII 1953 r. starszy referent Wydziału I Departamentu II MBP; od 15 VI 1954 r. starszy referent Departamentu III MBP; od 31 III 1955 r. w dyspozycji MSW; od 15 V 1955 r. starszy ekspert Działu Badań Dokumentów Wydziału III MSW; od 26 XI 1956 r. starszy ekspert Działu badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KG MO; od 27 IX 1962 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły Ekspertów Kryminalistyki w Moskwie; od 1 IX 1964 r. starszy ekspert Zakładu Kryminalistyki KG MO; zwolniony ze służby 5 VIII 1977 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Egz. nr – 1 – adresat[°]
Egz. nr – 2 – aa
WJ

Źródło, AIPN, 01820/17, t. 1, k. 100–102, mps.

[°] *Z prawej strony dokumentu opatrzona nieczytelny podpisem odręczna adnotacja o treści:* Naczelnik Wydziału Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KGMO płk Wł[adysław] Wójcik. **Wójcik Władysław** (ur. 1926), płk. Od 1 X 1945 r. wartownik MUBP w Bytomiu; od 1 VI 1948 r. młodszy referent Wydziału VIII Departamentu II MBP; od 1 I 1949 r. młodszy referent laborant Wydziału II Departamentu II MBP; od 1 VIII 1949 r. młodszy ekspert Wydziału II Departamentu II MBP; od 1 VI 1950 r. młodszy ekspert Centralnego Laboratorium Ekspertyz Wydziału VI Departamentu II MBP; od 1 II 1951 r. ekspert Wydziału VI Departamentu II MBP; od 1 VIII 1952 r. starszy ekspert Centralnego Laboratorium Ekspertyz Wydziału VI Departamentu II MBP; od 1 IV 1955 r. kierownik Działu I Centralnego Laboratorium Ekspertyz Departamentu IX KdsBP; od 1 IV 1956 r. starszy oficer technik operacyjnych Działu I Centralnego Laboratorium Ekspertyz Departamentu IX KdsBP; od 28 XI 1956 r. w dyspozycji Komendanta Głównego MO; od 1 III 1957 r. kierownik Działu Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki KG MO; od 1 IV 1967 r. naczelnik Wydziału I Zakładu Kryminalistyki KG MO; od 1 XII 1980 r. naczelnik Zakładu Kryminalistyki MO; zwolniony ze służby 15 XI 1986 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1969 listopad 8, Warszawa – Komunikat z obserwacji plebanii w Piastowie w dniu 7 listopada 1969 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Wydział IV Biura „B”
Nr spraw. TD – 0323/a1334^a/69

Warszawa, dnia 8 XI 1969 r.

Tajne
Egz. nr ^a1^a

Komunikat

w sprawie prowadzonej obserwacji za fig[urantem] pseud. „Rewident II” z dnia 7 XI 1969 r. Figurantem jest ob. Koszut Sebastian (ksiądz) zam. – Piastów, ul. [...].

Prowadząc obserwację od godz. 15.00 do 21.00 nie stwierdzono, ażeby do plebanii wchodzili lub wychodzili interesujące nas kontakty.

Zauważono jedynie, że do kościoła przychodziły dzieci w wieku 10–15 lat oraz księża, którzy wychodzili z plebanii do kościoła, po czym wracali na plebanię.

O godz. 17. 00 z [...] wyszła starsza kobieta – 85–90 lat, której pod uwagę nie brano. Na tym obserwację zakończono.

Uwagi – w dniu 7 XI [19]69 r. wg danych zleceniodawcy na plebanii miało odbyć się zebranie osób podejrzanych o antypaństwową działalność w ramach nielegalnej organizacji. Zadaniem obserwacji było potwierdzenie powyższego oraz ustalenie uczestników nieznanymi^b.

Wydr. w 2 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] I D[epartamentu] IV

Egz. nr 2 – aa

druk. KM.

oprac. TB

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 100, k. 27, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b *Poniżej podłużna pieczętka o treści: Nacz[elnik] Wydz[iału] Biura „B” MSW płk mgr Z[ygmunt] Węgorzewski. Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem. Węgorzewski Zygmunt (ur. 1928), płk. Od 1 XI 1947 r. podchorąży Oficerskiej Szkoły Informacji WP; od listopada 1947 r. wywiadowca Sekcji II Wydziału Tajnego Głównego Zarządu Informacji WP; od 1 X 1949 r. do 21 VI 1950 r. słuchacz Oficerskiej Szkoły Informacji; od 27 VI 1950 r. starszy oficer informacji Sekcji V Okręgowego Zarządu Informacji nr 2; od 23 X 1950 r. szef Wydziału V Okręgowego Zarządu Informacji nr 1; od 30 I 1953 r. szef Wydziału II Oddziału V GZI WP; od 27 I 1955 r. p.o. zastępcy szefa Oddziału V GZI WP; od 9 XI 1955 r. do dyspozycji Departamentu Kadr KdsBP; od 28 I 1956 r. starszy inspektor w kierownictwie Biura „B” KdsBP; od 28 XI 1956 r. inspektor Wydziału Inspekcji Biura „B” MSW; od 1 IV 1959 r. p.o. dyrektora Szkoły Biura „B” MSW w Legionowie; od 1 II 1960 r. zastępca komendanta Szkoły Obserwacyjnej CW MSW w Legionowie; od 16 VI 1966 r. do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr i Szkoleń MSW; od 1 VIII 1966 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura „B” MSW; od 1 X 1968 r. naczelnik Wydziału IV Biura „B” MSW; od 25 VI 1973 r. naczelnik Wydziału Inspekcji, Analiz i Informacji Biura „B” MSW; od 1 VII 1975 r. naczelnik Wydziału X Biura „B” MSW; od 1 IV 1976 r. delegowany do Departamentu I MSW z pozostawieniem na etacie starszego inspektora Wydziału VII Biura „B” MSW; od 21 VII 1978 r. naczelnik Wydziału III Biura „B” MSW; z dniem 31 VII 1978 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/364, Akta osobowe; *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 1169.*

1969 listopad 10, Warszawa – Pismo zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Zenona Gorońskiego do zastępcy komendanta Komendy Miejskiej MO ds. SB w Łodzi płk. Leona Chruślińskiego w sprawie założenia podsłuchu telefonicznego w mieszkaniu Benedykta Czumy

^aWarszawa, dnia ^b10^b listopada 1969 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^b2^b

**Zastępca komendanta Komendy Miejskiej MO
ds. bezpieczeństwa w Łodzi
płk L[eon] Chruśliński¹**

W toku realizacji przedsięwzięć operacyjnych do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” ustalono, iż bratem głównego figuranta sprawy jest ob. Czuma Benedykt Jan, s. Ignacego i Lubow z d. Szujaska, ur. 27 I 1941 r., zam. w Łodzi, ul. [...]. (Ustalenia w tej sprawie przeprowadzał Wydział IV waszej komendy).

Dotychczasowe dane pozwalają domniemywać, iż Benedykt Czuma bierze udział w przestępczej i wrogiej działalności głównego figuranta.

Ponieważ Benedykt Czuma posiada telefon nr [...] proszę o zabezpieczenie go w PT. Oryginały komunikatów należy kierować do Wydziału I Departamentu IV MSW na ręce tow. Mozala².

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Uc-005020/69.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ **Chruśliński Leon** (ur. 1922), płk. Od sierpnia 1947 r. młodszy referent Sekcji 1; od grudnia 1947 r. młodszy referent Sekcji 3; od czerwca 1948 r. referent Sekcji 3; od marca 1950 r. starszy referent Sekcji 6; od marca 1950 r. kierownik Sekcji I Wydziału I WUBP w Łodzi; od listopada 1951 r. szef PUBP w Łodzi (od listopada 1952 r. słuchacz Kursu Aktywu Kierowniczego MBP); od września 1953 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Łodzi; od kwietnia 1956 r. naczelnik Wydziału II WUdsBP w Łodzi; od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału II KM MO w Łodzi; od maja 1957 r. starszy inspektor w Kierownictwie SB w Łodzi; od października 1957 r. drugi zastępca, od kwietnia 1959 r. pierwszy zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa KW MO w Łodzi; od września 1961 r. pierwszy zastępca komendanta miasta ds. bezpieczeństwa w Łodzi; od maja 1967 r. pierwszy zastępca Komendanta MO ds. SB w Łodzi; od listopada 1969 r. komendant miejski MO w Łodzi; we wrześniu 1971 r. odwołany ze stanowiska; w listopadzie 1971 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0194/3390, Akta osobowe.

² **Mozal Stanisław** (1924–1985), płk. Od kwietnia 1945 r. zastępca kierownika PUBP w Ostrowcu Świętokrzyskim; od sierpnia 1945 r. p.o. kierownika Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Kielcach; od listopada 1945 r. p.o. kierownika PUBP w Busku; od sierpnia 1946 r. zastępca szefa MUBP w Częstochowie (w sierpniu 1947 r. ukończył kurs szefów PUBP); od października 1947 r. p.o. szefa PUBP w Częstochowie; od stycznia 1948 r. szef PUBP w Radomiu; od marca 1949 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Kielcach; od września 1951 r. inspektor przy kierownictwie WUBP w Kielcach; od grudnia 1951 r. słuchacz Kursu Aktywu Kierowniczego MBP; od sierpnia 1952 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału IV Departamentu VII MBP; od maja 1953 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MBP; od kwietnia 1955 r. kierownik sekcji, od kwietnia 1956 r. starszy oficer operacyjny Departamentu I KdsBP; od lipca 1957 r. starszy radca Biura Paszportów MSW; od kwietnia 1958 r. starszy radca Wydziału IV Biura Paszportów MSW; od grudnia 1958 r. inspektor Inspektoratu

Uzupełniające dane dot. Benedykta Czumy, a także określenie niezbędnych przedsięwzięć operacyjnych wobec ww. przekaze osobiście w terminie późniejszym delegowany pracownik Departamentu IV MSW.

Z[astęp]ca dyrektora Departamentu IV MSW
(-) płk Z[enon] **Goroński**^{e3}

Wykonano 2 egz.
Egz. nr 1 adresat
Egz. nr 2 aa
Oprac.: K.G.
Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 4, k. 62, mps.

Biura Paszportów MSW; od września 1961 r. inspektor Wydziału V Biura Paszportów MSW; od lutego 1963 r. inspektor Grupy NPK Wydziału II Departamentu IV MSW; od czerwca 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW; od marca 1972 r. naczelnik Wydziału V Departamentu IV MSW; od listopada 1976 r. starszy inspektor Grupy 3 Departamentu II MSW; od listopada 1980 r. naczelnik Wydziału Grupy Rezerwowej przy Departamencie Kadr MSW; w styczniu 1981 r. zwolniony ze służby; w marcu 1981 r. ponownie przyjęty, naczelnik Wydziału IX Departamentu IV MSW. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza, *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 876.

^e *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

³ **Goroński Zenon** (ur. 1924), płk. Od lutego 1945 r. funkcjonariusz w MO w Poznaniu; w marcu 1945 r. skierowany do pracy w PPR; od czerwca 1945 r. młodszy referent Sekcji 6 Wydziału I WUBP w Poznaniu; od marca 1946 r. starszy referent i jednocześnie p.o. kierownika Sekcji 6 Wydziału IV WUBP w Poznaniu; od sierpnia 1946 r. starszy referent jednocześnie p.o. kierownika Sekcji 1 Wydziału V WUBP w Poznaniu; od maja 1947 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału V WUBP w Poznaniu; od lutego 1949 r. p.o. zastępcy naczelnika, od czerwca 1949 r. zastępca naczelnika Wydziału V WUBP w Poznaniu; od lipca 1950 r. naczelnik Wydziału V WUBP w Szczecinie; od lipca 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu V MBP; od stycznia 1953 r. naczelnik Wydziału III Departamentu XI MBP; od października 1954 r. pomocnik dyrektora nauk ds. szkolenia operacyjnego CW MBP/KdsBP w Legionowie; od września 1955 r. wicedyrektor i jednocześnie kierownik Studium Zaocznego Wyższej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Aktywu Kierowniczego w Warszawie; od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału V Biura „T” MSW; od lipca 1963 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MSW; od listopada 1963 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW; od lutego 1965 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od czerwca 1971 r. kierownik Głównego Inspektoratu MSW; od listopada 1971 r. dyrektor Departamentu IV MSW; w lutym 1975 r. zwolniony ze służby; w latach 1975–1979 radca ambasady PRL w Berlinie. AIPN, 0193/4967, Akta osobowe.

1969 listopad 17, Warszawa – Analiza materiałów uzyskanych w sprawie rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” od dnia 17 października 1969 r. (fragmenty)

Warszawa, dnia 17 listopada 1969 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a

Analiza

materiałów uzyskanych w sprawie rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”
– od dnia 17 października 1969 r.

I. Poglądy polityczne figuranta i jego ewentualne związki z działalnością nielegalną w przeszłości

– W dniu 1 II 1960 r. „Rewident” – wówczas jako student Uniwersytetu Warszawskiego wystosował do swojego ojca list, w którym pisze m.in.: „Mieszkam teraz w innym pokoju. Chłopaki są niesamowicie po prostu zażarci i wrodzy do komunizmu – ja im opowiadam, co wiem od tatusia (a i sam widzę przecież wyraźnie) o komunizmie... najprzyjemniejsze z tego jest to, że tak umiejętnie spostrzegają istotną przyczynę zła całego ustroju. Zobaczyli oni u mnie tę książkę Dziłasa. Dziękuję za nią tatusiowi bardzo, chociaż nie wydaje mi się, żeby tam nie było czegoś więcej, co już wiedziałem od tatusia, ale przyjemnie znaleźć potwierdzenie tej prawidłowości zła ustrojowego”.

– Kontaktem „Rewidenta” jest Henryk Goryszewski, z którym „Rewident” wspólnie w tamtych latach studiował na Wydz[iałe] Prawa UW; pracował w Zarz[ądzie] Handlowo-Przewozowym DOKP (obecnie „Rewident” pracuje z żoną Goryszewskiego), a aktualnie jako pracownik Min[isterstwa] Komunikacji utrzymuje z figurantem kontakt.

– Goryszewski, będąc studentem Wydz[iału] Prawa UW, działał od 1959 r. do 1961 r. w nielegalnej organizacji Górnego i Kosseckiego¹ pod nazwą: Liga Narodowo-Demokratyczna. Członkami tej organizacji byli przeważnie studenci Wydz[iału] Prawa UW.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Kossecki Józef Maria Stefan Ferdynand** (ur. 1936), dr nauk politycznych. Absolwent Politechniki Śląskiej (1958), asystent (1958–1960). Członek Ligi Narodowo-Demokratycznej. 9 V 1960 aresztowany, 29 V 1961 skazany przez Sąd Wojewódzki w Warszawie na 2 lata więzienia, zwolniony w grudniu 1961. Pracownik biura projektów „Separator” w Gliwicach, 1964–1967 doktorant w IPPT PAN, 1967–1973 adiunkt w IPPT PAN, od 1973 r. wykładowca WSP w Kielcach (Akademii Świętokrzyskiej). Członek PZPR (1974–1990), ORMO (od 1985 r.), Zjednoczenia Patriotycznego „Grunwald”, Partii „X”. Od lat siedemdziesiątych publikował w prasie oficjalnej („Trybunie Ludu”, „Walce Młodych”, „Prawie i Życiu”, „Rzeczywistości”, „Żołnierzu Wolności”, „Wojsku Ludowym”, a także w biuletynach PZPR). W zasobie archiwalnym IPN zachowało się 14 tomów teczki pracy TW ps. „X”, „Rybak” (zmiana pseudonimu w maju 1969) i konsultanta ps. „Rybak”, oznaczonych numerem rejestracyjnym 4863 i zawierających doniesienia z lat 1963–1978. Pod numerem 4863 został 7 I 1963 zarejestrowany w dzienniku rejestracyjnym MSW przez Wydział IV Departamentu III MSW jako TW o ps. „X”, następnie „Rybak”, 8 III 1975 zmieniono kategorię współpracy na konsultanta. Zmiana kategorii współpracy była zapewne związana z wstąpieniem Kosseckiego do PZPR w 1974. Konsultant ps. „Rybak” pozostawał od 1980 na kontakcie Wydziału V Departamentu III MSW, od 1987 Zespołu

– Można wyodrębnić kilka punktów stycznych między Ligą Narodowo-Demokratyczną a „Rewidentem” i jego obecną działalnością:

- Zadaniem organizacji było przygotowanie kadr w celu wykorzystania ich w dogodnej sytuacji politycznej. Identyczny cel swojej organizacji określił „Rewident” w trakcie rozmowy z TW „Sławek”, kiedy próbował wciągnąć „Sławka” do organizacji.

- W końcu marca 1960 r. w spotkaniach Ligi wziął udział nowy kolega – student UW imieniem Andrzej. Jest to imię „Rewidenta”, który wtedy był studentem Wydz[iału] Prawa UW i bliskim znajomym Goryszewskiego. Z analizy wszystkich materiałów w sprawie można domniemywać, że był to „Rewident”.

- Członkowie Ligi Narodowo-Demokratycznej używali pseudonimów. Podczas studiów na Wydz[iałe] Prawa UW „Rewident” używał pseudona „Bichal”, którym posługuje się do dziś, zwłaszcza w kontaktach z Gdańskiem (TW „Sławek”), Toruniem, Lublinem (duszpasterstwo akademickie i brat Hubert), Łodzią (brat Benedykt).

Na zebraniach grupy posługiwano się materiałami kościelnymi – artykułami „Homo Dei”, a także „Biuletynem Informacyjnym” Paksu i innymi materiałami stowarzyszenia. „Rewident” zarówno wtedy, jak i obecnie ma szerokie kontakty w kołach kościelnych.

- Podczas spotkań członków organizacji następowała wymiana literatury – książek niemających w Polsce debitu. „Rewident” w początkowym okresie pracy w DOKP kolportował wśród bliskich znajomych książki niemające debitu, m.in. książki Andersa, „Prawdę o Katyniu” i inne. Obecnie „Rewident” prowadzi szeroką wymianę książek z kilku źródeł, m.in. z biblioteki jezuickiej w Warszawie – książki Milewicz i „Wieczory Paryskie”, a także od osoby nazwiskiem Augustowska – znajomej jezuitki Szelmeckiej z Lublina, która była sądzona i karana za działalność nielegalną (bliższe dane odnośnie Augustowskiej są w trakcie ustalania).

- Zebrania Ligi Narodowo-Demokratycznej odbywały się również w pokojach domu studenckiego przy pl. Narutowicza. „Rewident” aktualnie odwiedza kierownika tego akademika ob. Eugeniusza Sławińskiego (posiadamy pełne dane i charakterystykę Sławińskiego).

Reasumując, nie można wykluczyć związków „Rewidenta” z Ligą Narodowo-Demokratyczną, lub kontynuowania obecnie przez „Rewidenta” działalności zbliżonej do działalności Ligi tym bardziej, że w zeznaniach Goryszewskiego jest mowa o zamiarach powołania na przyszłość nowych grup Ligi. (Materiał dotyczący Ligi Narodowo-Demokratycznej jest w trakcie uzupełniania).

Wydaje się również, iż „Rewident” i jego rodzina byli pod wpływami endecji. Świadczy o tym chociażby fakt założenia przez brata „Rewidenta”, jezuitę Huberta, nielegalnej Partii Narodowo-Katolickiej w 1949 r.

II. Tryb życia i sytuacja rodzinna „Rewidenta”

[...]

III. Sytuacja „Rewidenta” w DOKP

[...]

IV. Działalność poza zawodowa „Rewidenta”

[...]

Operacyjnego Departamentu III MSW, od 1989 Wydziału VIII Departamentu III MSW. SB zrezygnowała ze współpracy z „Rybakiem” w styczniu 1990. (AIPN 00170/646, t. 1–14).

V. Charakterystyka kontaktów „Rewidenta”

W toku rozpracowania ustalono, przeanalizowano i zbadano ponad 30 kontaktów „Rewidenta”. Charakterystycznym zjawiskiem jest fakt, iż poza nielicznymi wyjątkami kontakty te są wspólne dla „Rewidenta” i jego żony. Ogromna większość kontaktów zna się ponadto między sobą. Kontakty „Rewidenta” – kobiety i mężczyźni – to przeważnie ludzie młodzi, nieprzekraczający 35 lat życia. Absolwenci wyższych uczelni, wśród których jest pokaźny odsetek księży i zakonników. Na obecnym etapie rozpracowania można wyodrębnić trzy grupy kontaktów:

1. Kontakty mogące mieć związek z działalnością nielegalnej organizacji, opracowaniem i wydawaniem „Biuletynu”.

2. Kontakty klerykalne – głównie z ośrodkami duszpasterstwa młodzieżowego i akademickiego. „Rewident”, korzystając z tych kontaktów, bierze udział w prelekcjach i zebraaniach i w ten sposób stara się wpływać na młodzież, i przekazywać jej określone treści.

3. Kontakty związane poza zawodową, zarobkową działalnością „Rewidenta”.

Ad. 1 – W końcu października br. „Rewident” przystąpił do pracy nad opracowaniem pisany, do którego były mu potrzebne m.in. kodeks karny ZSRR i ustawa rumuńska o przerywaniu ciąży. W pracy tej pomagała mu Danuta Uchymiak, studentka Uniwersytetu Warszawskiego, zam. w Piastowie. Ponieważ Andrzej miał trudności ze zdobyciem ustawy rumuńskiej, Danuta skontaktowała się ze swym krewnym (notabene aktywny kontakt „Rewidenta”) Edwardem Piotrowskim zatrudnionym w Narodowym Banku Polskim, aby wyszukał dla niej te materiały^b.

Część opracowania Andrzej zrobił sam, o czym powiadomił Danutę w dn. 24 X [19]69 r. W dniu 27 października br., Danuta odebrała opracowanie Andrzeja z mieszkania „Rewidenta”. Danuta styka się z większością kontaktów „Rewidenta”, w tym bardzo aktywnie z „Piastowem”. Cieszy się dużym autorytetem, przekazuje zainteresowanym „szokujące wiadomości”.

W dniu 8 bm. „Rewident” odwiedził dom przy ul. [...]. Mieszkają tam pracownicy Narodowego Banku Polskiego za specjalnym zezwoleniem MSW^c.

– W toku rozpracowania ustalono, iż „Bożeną”^d, o której mówił „Rewident” TW „Sławkowi” jako o łączniczce i kolporterce „Biuletynu”, może być Bożena Żurek, ^estudentka KUL^e. Żurek często wyjeżdża wraz z Andrzejem i Urszulą poza Warszawę.

– „Rewident” kontaktuje się ze swym bratem Benedyktem zam. w Łodzi. W kontaktach używają pseudonimów: „Rewidenta” – „Bichal”, Benedykta – „Dysio” i „Zbyszczek”. Benedykt załatwia dla „Rewidenta” sprawy „warsztatowe”, rozmawiają, jak się wydaje szyfrem, który koresponduje z propozycjami dla TW „Sławek” – założenia drukarni w wynajętym garażu. Benedykt pewne rzeczy projektuje i rysuje dla „Rewidenta”. Spotkania z bratem „Rewident” odbywa przeważnie na terenie Lublina. Na spotkania te „Dysio” zabiera „pewne rzeczy”, które omawiają w Lublinie, ponieważ „przez telefon na te tematy nie ma potrzeby rozmawiać”,

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Uwaga: inny Edward Piotrowski z NBP był kontaktem „Rewidenta” i czł[onków] związku.

^c Obok odręczna adnotacja o treści: Marian Gołębiowski, członek „centrum” związku „Ruch”.

^d Powyżej odręczna adnotacja o treści: „Bożena” = Marzena Górszczyk czł. związku „Ruch”.

^e Wpisano odręcznie nad przekreślonym fragmentem: pracująca w stołecznym Przedsiębiorstwie Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”.

– Ustalono kontakt z małżeństwem mieszkającym w Gdańsku Oliwie. Kontakt ustalono w Warszawie. Jest nim ob. Bzdak, z wykształcenia inżynier (kontakt ten jest jeszcze w toku dokładnego sprawdzania). TW „Sławek” twierdzi, iż „Rewident”, kontaktując się z nim telefonicznie w Gdańsku, rozmawiał właśnie z Gdańska Oliwy.

– Siostra „Rewidenta” Cecylia zamieszkała stale w Brwinowie korzysta b. często z mieszkania adwokata Bittnera². Na jego numer telefonu „Rewident” kieruje kontakty Cecylii. Bittner jest znany jako klerykał piszący elaboraty do władz państwowych w celu „uzdrowienia stanu państwa”. Wydaje się, iż Cecylia wynajmuje pokój u Bittnera lub robi mu pewne opracowania.

– W toku rozpracowania nie ustalono (poza jednym) kontaktów „Rewidenta” w Poznaniu i Bydgoszczy. Wiadomo, iż z dobrym znajomym „Rewidenta” jeszcze z jego czasów studenckich jest jezuita Frączkowski zam. w Poznaniu. O tych dwóch ośrodkach organizacji mówił „Rewident” TW „Sławkowi”. Stwierdzono natomiast, iż od 2 października do 31 października br. „Rewident” z przerwami przebywał w Poznaniu. Na terenie woj. bydgoskiego kontaktem „Rewidenta” jest ob. [§]doc. dr[§] Moszyński [§]Lech[§] z Torunia, który w październiku i listopadzie przebywał w Jugosławii. W rozmowie z Moszyńskim **„Rewident” używał pseudonimu „Bichal”**.

– Dokładnego sprawdzenia wymaga kontakt z ob. Augustowską, która była karana za nielegalną działalność (bliższe dane w trakcie ustalania) i która wypożycza „Rewidentowi” książki i materiały i posiada przez o. Szelmeczkę kontakt z jezuitami w Lublinie.

– Pod kontrolą operacyjną (przez TW „Rys”) – która wymaga uzupełnienia – znajduje się Goryszewski Henryk z Ligi Narodowo-Demokratycznej.

Ad. 2. – „Rewident” utrzymuje kontakty z zakonem jezuitów w Lublinie i Warszawie.

– Lublin. Kontakty utrzymuje „Rewident” przez swojego brata jezuitę Huberta zarówno z zakonem, jak i duszpasterstwem akademickim. Drugim kontaktem w Lublinie jest jezuita Szelmeczka. Hubert Cz[uma] zleca „Rewidentowi” pewne tematy do opracowania na spotkania z duszpasterstwem. Ostatni wykład w Lublinie Andrzej miał w dniu 1 listopada br. Wyjeżdżając, zabrał ze sobą książkę pt. „Wrzesień 1939” oraz „Notes w zielonych okładkach”. Jezuita Szelmeczka wykorzystywany jest głównie do przekazywania materiałów pisanych Andrzejowi i Urszuli.

[†] Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Adwokat Bittner był obrońcą Andrzeja i Benedykta Czumów.

^{§§} Wpisano odręcznie.

² **Bittner Waclaw** (1893–1981), adwokat, działacz chrześcijańsko-demokratycznego. Absolwent uniwersytetu w Petersburgu. Walczył jako ochotnik w wojnie z bolszewikami w 1920 r. Członek Rady Naczelnej i Zarządu Głównego Chrześcijańskiej Demokracji, od 1924 r. wiceprezes Zarządu Głównego. W l. 1922 i 1930 wybrany posłem na Sejm RP. W 1934 r. dokonał rozłamu w ChD. Po wybuchu II wojny światowej wyjechał do Francji, został doradcą prawnym gen. Sikorskiego. W 1941 r. wyjechał do USA, prowadził filię Katolickiej Agencji Prasowej w Chicago. Po powrocie do kraju w 1945 r. został wiceprzewodniczącym Obywatelskiej Ligi Warszawy, podjął działania w celu uzyskania za granicą funduszy na odbudowę stolicy. Po rozwiązaniu Ligi przez władze komunistyczne poświęcił się pracy w adwokaturze. Skreślony w listy adwokatów w 1951 r., powrócił do zawodu w 1956 r. Był obrońcą w procesach „komandosów” i „Ruchu”. Na emeryturę przeszedł w 1972 r.

– Warszawa. Głównym kontaktem jest jezuita Kulisz Józef³, który w maju 1966 r. został zatrzymany w Krakowie w czasie obchodów milenijnych za prowokowanie zajęć zakłócających porządek publiczny. Kulisz utrzymywał kontakt korespondencyjny z Peterem Riedmanem, który w 1966 r. został zatrzymany przez Wydz[iał] II KW MO Kraków za uprawianie przemytu. Po odbyciu kary więzienia i zapłaceniu wysokiej grzywny wyjechał do Austrii, gdzie zamieszkuje na stałe. Kulisz pisał list do Riedmana do Austrii i uprzedzał go o swoich odwiedzinach (za granicę nie wyjechał). Kulisz aktualnie ubiega się o wyjazd do Czechosłowacji. Jezuita ten wypożycza „Rewidentowi z biblioteki jezuickiej książki Milewicza, „których nie wolno przechowywać w bibliotece klasztornej” oraz książkę „Wieczory paryskie”. Wydawnictwa te „Rewident” wypożycza innym osobom. [...]

– Kontakty „Rewidenta” i jego żony z parafią rzymskokatolicką w Piastowie. Na terenie parafii w Piastowie istnieje silny ośrodek katechetyczny i pracy z młodzieżą. Zarówno Urszula, jak i Andrzej posiadają bardzo silne związki z tą parafią. Najaktywniejszym ich kontaktem jest ks. Sebastian Koszut i ks. Roman Ołtarzewski. Koszut jest **Słowakiem**, prawdopodobnie miał związki z Komitetem ds. Wyzwolenia Spisza i Orawy⁴ w Chicago. Koszut chce nawiązać ponownie kontakt z Chicago. „Rewident” jest konsultantem Koszuta do spraw pracy z młodzieżą oraz do analizowania zagadnień problematyki kościelnej i politycznej. Otrzymuje on od „Rewidenta” „rzeczowe informacje” (pt. nr 8) oraz materiały pisane – „taki mały skrypcik” (bezpośrednio po zdobyciu przez nas „Biuletynu”). [...]

Zebrania w Piastowie z młodzieżą odbywają się systematycznie co miesiąc w piątek. Obecnie Sebastian opracowując program zebrań zwrócił się do Andrzeja i Urszuli z prośbą o wygłaszanie na nich wykładów. Taki wykład miał „Rewident” w Piastowie w dniu 9 bm. [...]

Bratem Sebastiana i dobrym znajomym „Rewidenta” i jego żony jest Alojzy Koszut, dawny alumn WSD w Warszawie, który po odbyciu służby wojskowej zrezygnował ze stanu duchownego. [...]

Sebastian Koszut, jego brat i ks. Ołtarzewski wyjeżdżali w 1968 r. do Czechosłowacji. Sebastian Koszut kontaktuje się z księżmi pochodzenia słowackiego, m.in. z ks. Dominikiem Karotti. W rozmowach posługują się językiem słowackim.

W marcu i kwietniu 1968 r. na terenie Piastowa pojawiły się wrogie ulotki.

Ad. 3. – [...]

³ **Kulisz Józef** (ur. 1943), jezuita, profesor teologii (1994). W 1962 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Kaliszu, wyświęcony 2 VI 1970 r. Ukończył studia na Wydziale Filozoficznym oo. jezuitów w Krakowie oraz studia specjalistyczne z historii dogmatów na KUL (1971–1975). Od 1976 wykłada teologię fundamentalną na Papieskim Wydziale Teologii „Bobolanum” w Warszawie. W latach 1980–1989 wykładał teologię w wyższym seminarium duchownym oo. franciszkanów w Łodzi. Od 1995 r. wykłada na UKSW. Jest autorem wielu prac naukowych z dziedziny teologii. 8 V 1966 r. podczas uroczystości milenijnych w Krakowie został aresztowany pod zarzutem udziału w „demonstracji grupy osób wznoszących wrogie okrzyki”. 28 XII 1966 r. Sąd Powiatowy dla m. Krakowa umorzył postępowanie. 20 VI 1970 r. został ponownie zatrzymany jako podejrzany o przynależność do „Ruchu”. Po rewizji i 13. godzinnym przesłuchaniu został zwolniony.

⁴ Komitet Wyzwolenia Spisza i Orawy – słowacka organizacja emigracyjna działająca po II wojnie światowej w USA, z siedzibą w Chicago. W 1957 r. Komitet wysłał listy do papieża Piusa XII, kardynała Stefana Wyszyńskiego i Władysława Gomułki w sprawie prześladowania (zdaniem autorów listów) przez polskich księży ludności słowackiej na terenie polskiej części Spisza. Odpisy tych listów posiadał ks. Sebastian Koszut.

VI. Przedsięwzięcia operacyjne zrealizowane w sprawie

– Odnośnie TW ps. „Sławek”:

- Z TW „Sławek” uzgodniono sposób zachowania się w wypadku przyjazdu do Gdańska „Rewidenta” lub jego łączniczki „Bożeny”. Uzgodniono również drobiazgowy system łączności między „Sławkiem” a SB oraz charakter materiałów z terenu stoczni, które „Sławek” ma przekazać „Rewidentowi”. (Kierunkowy plan wykorzystania TW „Sławek” z 24 października br., notatki służbowe z dn. 21 i 31 października br.).

- Poprzez TW „Sławka” ustalono osoby, które miały związek z duszpasterstwem akademickim w Gdańsku, w okresie pobytu w Gdańsku jezuita Huberta Cz[umy].

- Zbadano aktualną sytuację rodzinną „Sławka”, zdobyto charakterystykę jego matki, sytuację majątkową tej rodziny.

- Założono PT w mieszkaniu „Sławka” i w miejscu pracy jego matki.

- Powołano stałą grupę obserwacyjną na wypadek przyjazdu „Rewidenta” bądź łączniczki.

- Stenogram rozmowy Sławka z „Rewidentem” z dnia 17 października br. przekazano kierownictwu KW MO w Gdańsku celem zapoznania się.

- Przedsięwzięcia operacyjne w sprawie są konsultowane z Wydz[iałem] IV KW MO Gdańsk, tam też przekazywane są bieżące informacje i ustalone kontakty.

– Odnośnie „Rewidenta” i jego żony:

- Założono PT i inwigilację „W”.

- „Rewidenta” i niektóre jego kontakty poddano inwigilacji Biura „B”. (Biuro „B” wyposażono w rysopisy i zdjęcia figuranta i kontaktów).

- Do rozpracowania włączono tajnych współpracowników: ps. „Bonifacy Szczepański”, „Ryś”.

- Poprzez Wydz[iał] I Biura „C” wytypowano dalszych tajnych współpracowników mogących być włączonymi do sprawy.

- Zapewniono inwigilację Benedykta Cz[umy] w Łodzi.

- Wspólnie z Biurem „T” rozeznano obiekt przy ul. [...] i wykonano przygotowania do założenia PP.

- W trakcie rozpracowania ustalono i przeanalizowano wszystkie kontakty figuranta i jego żony.

- Zdobyto rozeznanie i ustalono stanowisko pracy figuranta, zlokalizowano pokój w którym pracuje i osoby z nim pracujące, hierarchię stanowisk w Zarz[ądzie] Handlowo-Przewoz[owym], sposób zabezpieczenia pomieszczeń w DOKP, dostęp figuranta do maszyn do pisania i powielarni.

- Ustalono charakter nielegalnej organizacji Liga Narodowo-Demokratyczna i ewentualne związki figuranta z tą sprawą.

– Odnośnie kontaktów „Rewidenta” z grupą „Piastów”:

- Ustalono i przeanalizowani materiały na wszystkich księży zamieszkałych na terenie parafii w Piastowie.

- Nawiązano współpracę z aparatem Sł[użby] Bezp[ieczeństwa] w Pruszkowie, określono charakter przedsięwzięć operacyjnych, sprawdzono możliwości dotarcia operacyjnego do grupy „Piastów” i opracowano zadania dla jednego tajnego współpracownika.

- Założono PT.

- Grupę „Piastów” poddano okresowej inwigilacji Biura „B”.

– Odnośnie ustalenia maszyny do pisania, na jakiej pisany był „Biuletyn”:

- Uzyskano ekspertyzę z Zakładu Kryminalistyki KG MO odnośnie „Biuletynu”.

- Jako materiał porównawczy przekazano dotychczas ekspertyzy: fotokopie wrogich ulotek, jakie ukazywały się w Piastowie w 1968 r., materiały pisane na maszynie adwokata Bittnera, fotokopie materiałów pisanych na maszynie ks. Banaszkiwicza (aktywny kontakt „Rewidenta”), maszynę marki „Optima” uzyskaną w tajemniczych okolicznościach przez KD MO Śródmieście. Maszyna ta wykazuje cechy grupowe identyczne z maszyną na jakiej pisany był „Biuletyn”. Odnośnie tych materiałów Zakład Kryminalistyki przygotowuje ekspertyzę.

- W toku realizacji są przedsięwzięcia zmierzające do zdobycia materiału porównawczego z 6 maszyn Optima, jakie znajdują się w Zarz[ądzie] Handlowo-Przewozowym DOKP oraz maszyny do pisania Henryka Goryszewskiego.

VII. Ocena posiadanych źródeł inform[acji] w sprawie operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”.

1. TW „Sławek” – jedyne w chwili obecnej osobowe źródło informacji z możliwością rozprac[owania] figuranta. Jego dotychczasowy udział w rozpracowywaniu jest pasywny i nie odpowiada posiadanym przez niego możliwościom.

2. PT – „Rewident” i „Rewident II” (Piastów) w oparciu o komunikaty PT ustalono większość ze znanych nam dotąd kontaktów „Rewidenta” i w niewielkim zakresie stopień zażyłości tych ludzi z figurantem. PT daje nam ponadto możliwość ustalania terminów i miejsc niektórych spotkań figuranta, co jest b. istotne dla organizowania obserwacji za figurantem i niektórymi jego kontaktami.

3. Obserwacja – jak dotąd mało efektywna z uwagi na trudności związane z koniecznością przygotowań odpowiednich warunków pracy.

4. Inwigilacja korespondencji – jak dotąd prawie żadnych wyników. Należy wnioskować, że figurant nie prowadzi korespondencji.

Wniosek:

Dotychczasowy stopień i zakres wykorzystania TW „Sławka”, jak również posiadane środki techniki operacyjnej są niewystarczające dla aktywnego rozpracowania sprawy, w związku z czym należy:

III. Główne kierunki rozpracowania

1. Opracować plan przedsięwzięć operacyjnych dla aktywniejszego wykorzystania możliwości TW „Sławek”, a przede wszystkim:

- zapewnienia „Sławkowi” stałego kontaktu z „Rewidentem”,
- ustalenia, czy żona figuranta jest wprowadzona w sprawy organizacji,
- ustalenia, czy „Biuletyn” jest wydawany systematycznie i co jaki okres czasu,
- wyjaśnienia, czy „Rewident” jest współautorem, czy tylko odbiorcą „Biuletynu”,
- systematycznego otrzymywania od „Rewidenta” wydawanych kolejnych numerów „Biuletynu”.

2. Zorganizować u „Rewidenta” PP w celu uzyskiwania informacji o planach, zamierzeniach organizacji jak również dla uzyskania możliwości przeprowadzania selekcji bardzo licznych kontaktów „Rewidenta” i ustalenia spośród nich ludzi związanych z działalnością organizacji.

3. Opracować wspólnie z Biurem „B” plan aktywnej obserwacji figuranta i niektórych jego kontaktów.

4. Prowadzić ustalenia operacyjne odnośnie znanych kontaktów „Rewidenta”.
5. Opracować plan wprowadzenia TW na plebanię do Piastowa.
6. Podjąć operacyjno-przygotowawcze czynności do ewentualnego założenia PP u Sebastiana – najbliższy i najaktywniejszy z rozeznanych dotychczas kontaktów „Rewidenta”.

Z[astęp]ca nacz[elnika] Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) płk Stanisław **Mozał**
Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) kpt. Konrad **Gniotek**

Wykonano 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 110–123, mps.

1969 listopad 19, Warszawa – Plan obserwacji Andrzeja Czumy, ks. Sebastiana Koszuta, ks. Romana Ołtarzewskiego i ośrodka duszpasterskiego w Piastowie

Warszawa, dnia 19 listopada 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a3^a

Plan

^bobserwacji do sprawy krypt. „Rewident” – aktualny do odwołania

I. Obserwacja za „Rewidentem”

– Przyjmuje się jako zasadę, iż obserwacja prowadzona jest systemem: 3 dni obserwacji – dzień przerwy. W uzasadnionych operacyjnie okolicznościach bądź z uwagi na interes Biura „B” mogą być odstępstwa od tej zasady. Zmiany winny być każdorazowo konsultowane.

– Obserwacja prowadzona jest w godzinach 7.00–21.00. Trwa dłużej, jeśli „Rewident” o godz. 21.00 przebywa poza miejscem zamieszkania i prowadzona jest do momentu powrotu figuranta do domu.

– Obserwacja ustala i dokumentuje przy pomocy fotografii wszystkie kontakty „Rewidenta” na mieście. W wypadku kontaktów znanych z dotychczasowego rozeznania Wydz[iału] „B” należy odnotować fakt spotkania i jego okoliczności, udokumentować fotograficznie, lecz dalej kontaktu nie prowadzić.

– Na obecnym etapie sprawy należy zwrócić – aż do odwołania – uwagę na kontakty „Rewidenta” w miejscu pracy. Należy ustalić, z kim „Rewident” najczęściej wychodzi z miejsca pracy, czy odbywa z tymi osobami spacer, spotkania.

– Obserwowanie wyjazdów „Rewidenta” w teren i na miejscu docelowym obejmuje na razie województwo poznańskie i bydgoskie. W pozostałych wypadkach – poza oczywiście Piastowem – należy ustalić kierunek.

II. Obserwacja za ks. Sebastianem Koszutem i ks. Romanem Ołtarzewskim.

– Celem obserwacji jest ustalenie kontaktów obu księży, ich trybu życia i zachowania się.

– Obserwację należy prowadzić w godzinach 9.00 – 21.00 lub dłużej, jeśli przebywają poza miejscem zamieszkania.

– Obserwacja obejmuje teren Piastowa i Warszawy.

III. Obserwacja ośrodka duszpasterskiego w Piastowie.

– Obserwacja prowadzona jest w każdy piątek od godz. 9.00 do 21.00.

– Jej celem jest ustalenie uczestników zebrań młodzieżowych, stąd należy ustalać jedynie osoby wchodzące na plebanie i w wieku 18–32 lata.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 100, k. 7–8, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Wykorzystanie przerw w obserwacji.

1969 listopad 19, Warszawa – Pismo w sprawie tajnych współpracowników mogących zostać wykorzystanych do realizacji sprawy kryptonim „Rewident”

^aWarszawa, dnia ^b19^b listopada 1969 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^b2^b

Naczelnik Wydziału I Biura „C” MSW
plk K[azimierz] Piotrowski¹

Prosimy o poinformowanie nas, czy jednostki Służby Bezpieczeństwa posiadają tajnych współpracowników wywodzących się z:

1. Kleryków Wyższego Seminarium w Warszawie, studiujących w latach 1959–1965².
2. Studentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, studiujących w latach 1958–1963³.

Chcemy wykorzystać tych tajnych współpracowników do realizacji przedsięwzięć operacyjnych w prowadzonej przez nas sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”.

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW
(–) plk St[anisław] Mozal

Wyk. w 2 egz.

Egz. nr 1 adresat

Egz. nr 2 aa

Oprac. J.W.

Druk J.M.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 125, mps.

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odrębnie numerem liczby dziennika.

^{b-b} Wpisano odrębnie.

¹ **Piotrowski Kazimierz** (ur. 1929), plk. Od 20 I 1948 r. funkcjonariusz Batalionu Operacyjnego KG MO; od 20 I 1950 r. mł. referent Sekcji I Wydziału I Departamentu II MBP; od 1 V 1952 r. referent Sekcji I Wydziału I Departamentu II MBP; od 1 X 1952 r. inspektor Wydziału I Departamentu II MBP; od 10 XII 1952 r. kierownik Działu Sprawozdawczo – Statystycznego Departamentu X KdsBP; od 28 XII 1956 r. kierownik Działu Ewidencji Specjalnej Biura Ewidencji Operacyjnej MSW; od 1 I 1957 r. Naczelnik Wydziału I Biura Ewidencji Operacyjnej MSW; od 2 I 1960 r. naczelnik Wydziału I Biura „C” MSW; od 1 VIII 1972 r. zastępca dyrektora Biura „C” MSW; od 17 XII 1979 r. dyrektor Biura „C” MSW; zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza; *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 364.

² W tych latach studiował na WSD ks. Sebastian Koszut.

³ W tych latach studiował na Wydziale Prawa UW Andrzej Czuma.

1969 listopad 21, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wprowadzenia do sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident” TW ps. „Albatros”

Warszawa, dnia 21 XI 1969 r.
Tajne

Notatka służbowa

W dniu 20 XI 1969ª roku uzgodniłem z pracownikiem Ref[eratu] Sł[użby] Bezp[ieczeństwa] w Pruszkowie tow. Zarembą wykorzystanie do sprawy „Rewident” TW ps. „Albatros”.

Wymieniony tajny współpracownik – wg oceny tow. Zaremby – jest jednostką sprawdzoną i pewną. Zna osobiście Danutę Uchymiak i interesujące nas środowisko w Piastowie.

Otrzyma on zadanie poinformowania o interesujących nas osobach oraz umiejętnego zbliżenia się do tego środowiska.

Kolejne zadania dla omawianego będą zlecane po uzgodnieniu z nami.

St[arszy] inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) płk J[ózef] Wojciechowski¹

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 128, rkps.

^a W tekście oryginału: 1967 roku.

¹ **Wojciechowski Józef** (ur. 1923), płk. Od 17 VIII 1944 r. wywiadowca WUBP w Rzeszowie; od marca 1945 r. słuchacz Centralnej Szkoły MBP w Łodzi; od 4 VI 1945 r. w dyspozycji szefa WUBP we Wrocławiu; od 28 IX 1945 r. kierownik PUBP w Zgorzelcu; od 7 III 1946 r. kierownik PUBP w Legnicy; od 1 II 1948 r. szef PUBP w Bystrzycy; od 1 II 1950 r. szef PUBP w Środzie Śląskiej; od 1 VII 1952 r. szef PUBP w Górze Śląskiej; od 25 IX 1954 r. słuchacz Oficerskiej Szkoły MBP; od 16 VII 1956 r. w dyspozycji Departamentu Kadr KdsBP; od 16 VIII 1956 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III Departamentu VI KdsBP; od 18 III 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału V Departamentu III MSW; od 15 VI 1962 r. starszy oficer operacyjny Wydziału I Departamentu IV MSW; od 24 IV 1963 r. inspektor Wydziału III Departamentu III MSW; od 26 V 1965 r. delegowany do pracy w MSW w charakterze szyfranta w Ambasadzie PRL w Oslo; od 15 VI 1966 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; od 26 VII 1967 r. starszy inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; od 18 IV 1972 r. starszy inspektor Wydziału V Departamentu IV MSW; zwolniony ze służby 5 VI 1973 r.; 16 VI 1981 r. ponownie przyjęty do służby na stanowisku starszego inspektora Wydziału VIII Departamentu IV MSW; od 15 VIII 1984 r. inspektor w Grupie Operacyjnej Departamentu V na budowach w ZSRR i CSRS; od 1 VII 1987 r. inspektor Samodzielnej Sekcji Ogólnej Departamentu VI MSW; zwolniony ze służby 30 IV 1988 r. AIPN, 0193/4806, Akta osobowe.

1969 grudzień 10, Warszawa – Notatka służbowa ze spotkania z TW ps. „Albatros”

Warszawa, dnia 10 grudnia 1969 r.

Tajne

Egz. nr ...

Notatka służbowa

W dniu 9 grudnia br. odbyłem spotkanie z tajnym współpracownikiem ps. „Albatros” – pozostającym na kontakcie tow. Zaremby – pracownika Ref[eratu] Sł[użby] Bezp[ieczeństwa] w Pruszkowie. Celem spotkania było zorientowanie się w możliwościach wykorzystania wymienionego TW w sprawie „Rewident”.

„Albatros” jest studentem V roku Politechniki Warszawskiej. Prezentuje wysoki poziom intelektualny, zrównoważony, wygląd zewnętrzny estetyczny. Zaangażowany we współpracy z naszymi organami. Stosunek do Kościoła katolickiego obojętny, ale praktykujący. Orientuje się w środowisku studenckim na terenie Piastowa.

Odnośnie interesującego nas środowiska w Piastowie ma pewne możliwości – uczęszczał do kościoła i budynku parafialnego – z widzenia zna miejscowych księży, prowadził z nimi przypadkowe rozmowy.

Z przebiegu spotkania wysondowałem, że omawiany tajny współpracownik może być wykorzystany do interesującego nas środowiska, ma szanse realizacji zadań.

Uzgodniono z nim zadanie ogólne, że będzie czynił starania uczęszczania na dyskusje młodzieży studenckiej w domu parafialnym w Piastowie. W tym celu wykorzysta znajomości kolegów, przy pomocy których winien zostać zaproszony na takowe spotkania. TW został dokładnie poinstruowany, jak ma postępować.

W spotkaniu uczestniczył tow. Zaremba.

St[arszy] insp[ektor] Wydz[iału] I Departamentu IV MSW
(–) płk J[ózef] Wojciechowski

Odbito 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 145, rkps.

1969 grudzień 17, Gdańsk – Notatka służbowa ze spotkania TW ps. „Sławek” z kpt. Franciszkiem Chmielewskim z Wydziału IV KW MO Gdańsk (fragmenty)

Gdańsk, dnia 17 grudnia 1969 r.

Tajne

Egz. nr ^a2^a

Notatka służbowa

W dniu 17 bm. odbyłem spotkanie z TW ps. „Sławek”, w czasie którego na zlecenie Departamentu IV uzgodniono następującą linię postępowania ww. Zgodnie z zaleceniem uzgodniłem ze „Sławkiem”, że w dniu dzisiejszym, tj. 17 do godz. 22.00 skontaktuje się telefonicznie z Andrzejem C[zumą]. Przekáže mu życzenia świąteczne, podzieli się również swymi osobistymi sprawami [...]. Poinformuje Andrzeja, że posiada materiał, o który prosił, że od stycznia będzie miał więcej czasu. W formie komunikatu poda, że na święta wyjeżdża do Bydgoszczy do swej narzeczonej (wyjazd polega na prawdzie).

Uzgodniłem ze „Sławkiem”, że rozmowę winien tak pokierować, by od Andrzeja wyszły pewnego rodzaju propozycje – ewentualne zlecenia, winien stwarzać taką płaszczyznę rozmowy, pozwalającą Andrzejowi w sposób obszerny wysłowić się – podzielić się swymi wrażeniami, spostrzeżeniami itp. [...].

Odnosnie posiadanych przez Andrzeja biuletynów, wyjaśnił, że gdy był u niego **i oczekiwał na klatce schodowej, Andrzej wrócił z miasta, przyniósł wypchaną teczkę, w której miał zawinięte w papier biuletyny i artykuły żywnościowe. W mieszkaniu wyjął z teczki paczkę, położył na regale, na którym były ustawione książki. Z paczki tej o grubości 6–7 cm jeden z biuletynów przekazał „Sławkowi”.** Pozostałych biuletynów do chwili opuszczenia mieszkania przez „Sławka” nie chował.

Uzgodniłem również ze „Sławkiem”, by przekazał do wglądu na kilka dni biuletyn, który otrzymał od Andrzeja. Po wykorzystaniu przez nas zostanie zwrócony. Umówiłem się, że dostarczy go w dniu 18 bm. o godz. 8.45. [...]

Informacja:

Spotkanie odbyłem w LK krypt. „Grota” na konsumpcję wydałem 79 złotych, zakupiłem butelkę wina, 10 dkg kawy i papierosy. Wręczyłem również TW 500 złotych bez pokwitowania.

Inspektor Grupy IV Wydziału IV
kpt. Franciszek Chmielewski

Wykonano w 3 egz.

Egz. nr 1 materiały w sprawie krypt. „Rewident”

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Egz. nr 2 Dep[artament] IV MSW Warszawa
Egz. nr 3teczka robocza TW
FZ

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 149–150, mps.

Nr 51

1970 styczeń 8, Gdańsk – Prośba o zgodę na wyposażenie TW ps. „Sławek” w nadajnik nasobny na planowane spotkanie TW z Andrzejem Czumą

Warszawa, dnia **8 I^a** 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia

**Wiceminister Spraw Wewnętrznych
towarzysz B[ogusław] Stachura¹**

Raport

Proszę o wyrażenie zgody na wyposażenie tajnego współpracownika ps. „Sławek”, pozostającego na kontakcie Wydziału IV KW MO Gdańsk, w nadajnik nasobny z pozorowanym wyłącznikiem.

Tajny współpracownik „Sławek” przekazał w czerwcu 1969 r. informację o istnieniu nielegalnej organizacji oraz wskazał jednego z głównych jej członków.

W toku dokonanych sprawdzeń uzyskano materiały stwierdzające prawdziwość informacji „Sławka”, w wyniku czego założono sprawę operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”.

Nadajnik nasobny będzie wykorzystany jednorazowo podczas spotkania „Sławka” z głównym figurantem sprawy w dniu 9 bm.

**Dyrektor Departamentu IV MSW
płk St[anisław] Morawski**

odbito w 2 egz.

gs/KG

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 161, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Stachura Bogusław** (ur. 1927), gen. bryg./gen. dyw. W latach 1949–1955 instruktor, zastępca kierownika, kierownik Wydziału Ekonomicznego KW PZPR w Kielcach, w latach 1955–1956 instruktor Wydziału Ekonomicznego KC PZPR, w latach 1956–1957 I sekretarz KM PZPR w Kielcach, w latach 1957–1969 sekretarz ekonomiczny KW PZPR w Kielcach, od czerwca 1969 r. wiceminister spraw wewnętrznych, w sierpniu 1983 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 styczeń 10, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w Warszawie w dniu 9 I 1970 r. (fragmenty)

^aWarszawa, dnia 10 stycznia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1}^b

Notatka służbowa

dot. rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek”
z figurantem sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”

Rozmowa odbyła się w dniu 9 bm. w mieszkaniu „Rewidenta”. Poza „Rewidentem” i „Sławkiem” w mieszkaniu podczas rozmowy obecna była żona „Rewidenta” i jego dwoje dzieci w wieku przedszkolnym. Żona w rozmowie nie uczestniczyła.

Niniejszą relację przekazał „Sławek” bezpośrednio po rozmowie z „Rewidentem” na spotkaniu w Hotelu Grand. Układ niniejszej notatki jest chronologiczny – według relacji TW „Sławek”.

I. Sławek spotkał się z „Rewidentem” w drodze do mieszkania figuranta. „Rewident” wyszedł spoza stacji benzynowej znajdującej się naprzeciwko budynku, w którym mieszka. Pytał się, czy „Sławek” czekał na kogoś na ulicy, „Sławek” bowiem palił papierosa, idąc do „Rewidenta”. W drodze do mieszkania „Rewident” pytał się o realizację wyjazdu do Wielkiej Brytanii. „Sławek” odpowiedział, że dotychczas odpowiedzi nie otrzymał i nie ma zamiaru interweniować w tej sprawie.

Walizkowa teczka „Sławka” wzbudziła zainteresowanie dzieci „Rewidenta” i jego samego. Sławek był zmuszony otworzyć i demonstrować teczkę dzieciom. Pilnie przypatrywał się teczce sam „Rewident”. Otwarcie teczki zmusiło „Sławka” do dania „Rewidentowi” książki o stoczni. Książką tą „Rewident” bardzo się zainteresował. Wymagał, aby „Sławek” mu objaśniał poszczególne pozycje. Interesowało go zwłaszcza, czy książka nosi charakter tajny i kto ją otrzymuje. Kilkakrotnie wracał do tego tematu. Niepokój „Rewidenta” wzbudził fakt, że książkę wydało wydawnictwo wojskowe.

Podczas rozmowy „Rewident” stwierdził, iż był w Gdańsku, lecz jego pobyt trwał b. krótko, stąd nie mógł skontaktować się ze „Sławkiem”. Oświadczył, że w Gdańsku działa grupa organizacji, która ma pewne kłopoty i on musiał z tymi ludźmi omówić pewne sprawy. Według „Rewidenta” pieniądze, które organizacja miała na zakup drukarni bądź garażu, czy budynku na jej zainstalowanie, zostały wydane na zakup sprzętu radiowego – krótkofalówki. Porozumiewanie się za pomocą radia jest bowiem jedynym sposobem łączności między grupami czy członkami organizacji, która w sposób zasadniczy unika korespondencji i rozmów telefonicznych („Sławek”

^a Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Czytał min. Szlachcic zwrot 21 I [19]70 r.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

pytał „Rewidenta”, dlaczego przed przyjazdem do Gdańska nie zawiadomił go np. kartką pocztową – „Rewident” odpowiedział: „Tylko nie to”).

Według „Rewidenta” ilość słów, którą używa krótkofalowiec, jest wystarczająca dla przekazania każdej informacji i dlatego ten system łączności obrała organizacja. **Grupa gdańska ma trudności z zarejestrowaniem krótkofalówki. Szukają obecnie odpowiedniego człowieka, który ma uprawnienia krótkofalowca i jest człowiekiem pewnym, gdyż tylko członek organizacji może obsługiwać krótkofalówkę.** „Sławek” oświadczył, że ma kogoś, kto mógłby zarejestrować radiostację, lecz już dwa lata z nim nie rozmawiał. „Rewident” polecił „Sławkowi” zainteresować się tym człowiekiem. „Sławek” sugerował „Rewidentowi”, że krótkofalówkę można by zainstalować na ciężarówce i jeżdżąc po mieście, nadawać sygnały. „Rewident” myśl tę zdecydowanie odrzucił, stwierdzając, że natychmiast wykryłaby ich radiopelengacja.

II. Podczas rozmowy „Rewident” wręczył „Sławkowi” kolejny – 9 nr „Biuletynu”. W mieszkaniu „Rewidenta” „Sławek” zauważył maszynę do pisania. Stała ona na bufecie przy drzwiach na balkon. Według „Sławka” była to maszyna nowa w ceratowym bądź z dermy futerałe koloru popielatego. Maszyna płaska – prawdopodobnie marki Consul bądź wschodnioniemiecka. **Pod maszyną wsunięta była tekturowa teczka biurowa koloru różowego z metalowymi żabkami zamykana na gumkę. Z tej właśnie teczki „Rewident” wyjął egzemplarz biuletynu. W teczce były inne egzemplarze „Biuletynu” w ilości od 5. do 10. sztuk.**

Według „Rewidenta” „Biuletyny” redagowane są kolektywnie. Zawsze przygotowywane są kolejne numery z wyprzedzeniem, tzn. obecnie kolportowany jest nr 9 ale gotowy jest już następny kolejny numer. „Biuletyny” są kolportowane tylko wśród członków organizacji. Z uwagi na ograniczoną ilość nr. „Biuletynu” jeden egz. otrzymuje 2–3 członków organizacji mieszkających blisko siebie. Żadnego poprzedniego numeru „Biuletynu” „Rewident” nie posiada i zdobyć go nie może, gdyż musiałby zabrać innemu członkowi organizacji. Organizacja zawsze musi wiedzieć, gdzie znajdują się, u kogo „Biuletyny”. Nie można ich przy tym przekazywać z uwagi na odciski palców. Mówiąc o tym, „Rewident” stwierdził, że podczas wyrabiania sobie dowodu osobistego w 1953 r. lub 1963 r. – „Sławek” dokładnie nie pamięta – był daktyloskopowany. „Rewident” był zdziwiony, że „Sławek” nie był daktyloskopowany, gdy wyrabiał sobie dowód osobisty.

„Rewident” stwierdził, że poprzedni, 8. numer „Biuletynu” „Sławek” może zatrzymać, przekazać komuś pewnemu lub zwrócić „Rewidentowi” do zniszczenia. „Sławek” oświadczył, że takich pewnych osób nie zna i „Biuletyn” zatrzyma.

„Rewident” zastanawiał się, czy z opracowanego już kolejnego numeru „Biuletynu” nie wyrzucić jakiegoś artykułu, aby dać artykuł o stoczni opracowany na podstawie książki dostarczonej przez „Sławka”. Zastanawiał się także, czy temat ten ma opracować zespół redakcyjny, czy sam „Sławek”. **Dozšli wspólnie do wniosku, że artykuł opracuje „Sławek”, a dotyczyć on będzie nie tylko Stoczni Gdańskiej, lecz zawierać będzie analizę problematyki stoczni w ogóle.**

„Sławek” pytał się, dlaczego „Biuletyn” jest wydawany na powielaczu, a nie na kserografie. „Rewident” wyjaśnił „Sławkowi” proces wytwarzania „Biuletynu”. Według „Rewidenta” najpierw robi się odbitkę strony na płycie metalowej, potem odbija się na ksero, a następnie strona idzie na maszynę drukarską Rotaprint. W ten sposób można

odbić do 2 tys. egz., podczas gdy na powielaczu tylko 200–500 egz. Ponieważ mają starą maszynę drukarską Rotaprint, strony nie są jednakowo odbite i niektóre fragmenty są bardzo niewyraźne¹.

III. Na temat organizacji „Rewident” oświadczył „Sławkowi”, że 2 lata temu byli w organizacji ludzie, zwłaszcza w jej kierownictwie, którzy chcieli rozpocząć pracę masową, efekciarską. Ludzie ci chcieli masowo drukować odezwy do społeczeństwa i rozpowszechniać je masowo, rozrzucając w takich np. miejscach, jak kruchty kościelne, koło kropielnic, a więc tam, gdzie przychodzi dużo ludzi. Ale organizacja pozbyła się tych prądów i ludzi. Obecnie nie chodzi im o ilość, ale o jakość. Chodzi o to, aby członkowie organizacji byli okrzepli, duchowo dojrzały. Organizacja chce bowiem przejąć władzę w kraju w sprzyjającym momencie. **Robota masowa może ich wydać, ujawnić bądź skazać na efekciarstwo.**

„Sławek” zapytał się „Rewidenta”, czy organizacji dzieli się na kluby, sekcje wojewódzkie, oddziały itd. Dlaczego ponadto nie podają liczby swoich członków w „Biuletynie” i dlaczego ten „Biuletyn” jest anonimowy, nie zawiera nazwy organizacji. „Rewident” nie odpowiedział na te pytania. Oświadczył, że jest to nieistotne. Stwierdził natomiast, że członkowie organizacji, mimo iż każdy z nich zajęty jest swoją pracą zawodową, orientuje się, ile jest grup, natomiast nie jest celowe ujawnianie ilości członków, a zwłaszcza podawanie tej liczby w „Biuletynie” do publicznej wiadomości. **To samo dotyczyłoby nazwy organizacji. Podanie jej w „Biuletynie” stanowiłoby silny dowód procesowy.** (Były członek Ligi Narodowo-Demokratycznej Barański stwierdził otwarcie wobec tow. Dudkiewicza, że gdyby nie nazwa organizacji podana w ich dokumentach, nigdy nie doszłoby do rozprawy sądowej – przypisek mój K.G.).

„Rewident” oświadczył „Sławkowi”, że uważa go za sympatyka organizacji. Pytał się „Sławka”, czy zna on ich program pn. „Nasz cel”. W dokumencie tym obok programu organizacji sformułowane są zasady pracy Służby Bezpieczeństwa i zasady przestrzegania konspiracji przez członków organizacji². Ponieważ „Sławek” nie zna tego dokumentu, „Rewident” postara mu się udostępnić na następnym spotkaniu i wtedy „Sławek” zrozumie ich cel i program.

IV. Organizacja a Kościół. „Rewident” oświadczył, że organizacja uważa Kościół za siłę bardzo pomocną. Nie neguje roli Kościoła, korzysta z jego pomocy, ale nie może wyjść z tym oficjalnie. Kościół bowiem zawsze ma swój nadrzędny cel, do którego dąży, i w konsekwencji, aby ten cel nadrzędny osiągnąć, podporządkuje się władzy państwowej w ostatecznym efekcie. Przyznanie się do korzystania z pomocy Kościoła mogłoby wielu ludzi zrazić do organizacji.

„Rewident” stwierdził, iż sprawa memorandum episkopatu odnośnie administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich będzie być może przedmiotem rozważań następnego „Biuletynu”. Sprawa ta jest jednak delikatna, gdyż dane, które posiada organizacja na ten temat i na temat kontaktów polskiej hierarchii z Rzymem są tego typu, że wie o tym ograniczona ilość osób i ujawnienie tych spraw w „Biuletynie” skompromitowałoby te osoby, które przekazały te dane organizacji, w oczach

¹ Informacja niezgodna z prawdą. „Biuletyn” był odbijany na powielaczu spirytusowym – zob. dokument nr 42.

² „Ruch” nie posiadał żadnego dokumentu programowego o tym tytule. Deklaracja „Mijają lata...” nie zawierała rozdziałów dotyczących metod inwigilacji stosowanych przez SB i zasad konspiracji.

episkopatu i Rzymu. A więc stwierdza „Sławek” – „Biuletyn” jest kolportowany wśród sfer kościelnych.

„Rewident” stwierdził również, iż jezuici, w tej liczbie jezuici w Gdańsku i Gdyni, mogą się orientować w pracy organizacji i roli „Rewidenta” w tej sprawie. Matkę „Sławka” ostrzegł przed „Rewidentem” były jezuita Hejnowski, który ożenił się i mieszka obecnie w Warszawie. „Rewident” spotkał się i rozmawiał z Hejnowskim.

V. Sprawa katastrof kolejowych. „Rewident” oświadczył „Sławkowi”, że katastrof jest coraz więcej, stosunkowo więcej niż w innych krajach Europy. Są to przy tym katastrofy tego typu, gdzie następuje zderzenie i spiętrzenie wagonów. Prasa otrzymała zakaz komentowania tych spraw. W tym momencie „Rewident” pokazał „Sławkowi” akapit artykułu z 9 numeru „Biuletynu”, traktujący o katastrofach. Artykuł ten podpisany jest literą „A”. Jest to pierwsza litera imienia „Rewidenta”.

VI. „Sławek” a organizacja. „Rewident” uzgodnił ze „Sławkiem”, że na następne spotkanie „Sławek” przygotowuje na piśmie dwa dokumenty:

– swoje uwagi co do treści i formy numeru 8 i 9 „Biuletynu” oraz swoje propozycje,

– analizę problematyki stoczni w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sprawy „kradzieży” przez Zw[iązek] Radziecki polskiej myśli technicznej.

Omawiając ten temat „Rewident” oświadczył, że każdy członek organizacji wie doskonale, jakie materiały i w jaki sposób ma przekazywać redakcji. Dlatego gdy „Sławek” przypomniał mu apel na ten temat „do naszych”, zawarty w numerze 8 „Biuletynu”, „Rewident” był oburzony na redakcję, że to zamieściła i uznał to za zbyteczne i ryzykowne. „Rewident” sprawił wrażenie na „Sławku”, że wie o tym akapicie dopiero od niego, a więc wniosek, że „Rewident” nie czytał całego numeru 8 przed wręczeniem go „Sławkowi”.

„Rewident” oświadczył, że materiał ma „Sławek” dostarczyć jemu osobiście. Pora dostarczania materiału jest obojętna. „Sławek” może zjawić się w domu „Rewidenta” o dowolnej porze dnia i nocy. W domu zawsze ktoś jest. Jeśli by nie było „Rewidenta”, „Sławek” ma materiał włożyć w grubą kopertę, zakleić dobrym klejem i zostawić żonie.

[...] „Biuletyn” jest wydawany regularnie co najmniej co 4 tygodnie. „Sławek” odniósł wrażenie, że wydawany jest w okolicach Warszawy.

[...]

Po wyjściu z mieszkania „Rewidenta” „Sławek” złapał obok stacji benzynowej tak-sówkę i kazał się zawieźć pod gmach Ministerstwa Rolnictwa, skąd pieszo poszedł do Hotelu Grand. Po zdaniu relacji ze spotkania z „Rewidentem” wyjechał z Warszawy do Gdańska o godz. 21.00.

Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) kpt. Konrad Gniotek

Odbito 3 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 163–169, mps.

1970 styczeń 14, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca informacji przekazanych przez TW ps. „Józef” do sprawy kryptonim „Rewident”

^aWarszawa, dnia 14 I 1970 r.

Tajne

Notatka służbowa

dot. danych przekazanych przez TW „Józef” do sprawy krypt. „Rewident”.

W dniu 30 XII 1969 r. tajny współpracownik ps. „Józef”¹ przekazał płk. Straszewskiemu, co następuje:

– ojciec „Rewidenta” Ignacy Czuma nigdy nie był endekiem, natomiast był członkiem BBWR, jego głównym ideologiem, twórcą konstytucji kwietniowej 1935 r.;

– pracownik naukowy KUL, brat „Rewidenta”, Łukasz Czuma, jest człowiekiem prof. Strzeszewskiego². **Strzeszewski jest autorem koncepcji zmiany ustroju społeczno-ekonomicznego w Polsce** w obecnych, istniejących warunkach. Łukasz Czuma jest w tej sprawie jego pomocnikiem i współautorem tej koncepcji. Swoich teorii nie opracowali oni dotychczas na piśmie. Teoria ta zakłada wypracowanie innej alternatywy ustroju Polski w warunkach obecnych. Strzeszewski uważa, że w razie przewrotu w Polsce on będzie głównym kandydatem na premiera nowego rządu. Strzeszewski robi bardzo konkretną, wrogą robotę. Np. stara się on wprowadzić do Polski określonych swoich ludzi. Obecnie Łukasz Czuma robi habilitację na KUL na temat metodologii nauk społecznych. Problematyka ta jest konikiem kard. Wyszyńskiego i prof. Strzeszewskiego;

– Andrzej Czuma jest mocno związany z kard. Wyszyńskim. Często bywa przyjmowany przez prymasa. Wyszyński zna również dobrze żonę i dzieci Andrzeja Czumy. Dzieci zna po imieniu. Andrzej wraz dziećmi odwiedza kardynała. Żona Andrzeja była „ósemką”. [...];

– zarówno Łukasz Czuma jak i Hubert Czuma – jezuita, prowadzą bardzo aktywną pracę wśród młodzieży – również i spoza środowiska kulowskiego. W ich mieszkaniach bardzo często odbywają się bardzo głośne zebrania młodzieżowe.

Uwagi:

^a Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Gniotek. Informacja b. ciekawa, warta bliższego rozpracowania.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

² **Strzeszewski Czesław** (1903–1999), prof. KUL, ekonomista, historyk, badacz katolickiej nauki społecznej. Absolwent, następnie asystent w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Od 1932 r. wykładał na KUL, po uzyskaniu profesury kierował katedrą historii gospodarczej i katedrą polityki ekonomicznej Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznej. W latach 1946–1948 i 1950–1951 był dziekanem Wydziału Prawa i Nauk Ekonomicznych, w latach 1957–1958 i 1961–1969 Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. W latach 1949–1950 prorektor KUL. W 1952 r. pozbawiony prawa wykładania na KUL, powrócił na uczelnię w 1956 r. Był długoletnim współpracownikiem prymasa A. Hłonda i prymasa S. Wyszyńskiego, powołany w 1936 r. do Rady Społecznej przy Prymasie Polski. Założyciel i pierwszy prezes (w latach 1976–1983) KIK w Lublinie.

– Lublin na prof. Skrzyszewskiego prowadzi aktywną sprawę operacyjną, w której jest już dużo konkretów. Według tow. Straszewskiego, który zna tę sprawę, centrala organizacji może znajdować się właśnie na terenie Lublina.

– W domu, w którym mieszka Łukasz Czuma, zajmuje mieszkanie również jeden z tajnych współpracowników. Często skarży się on na hałasy dobiegające z mieszkania Czumy podczas odbywanych tam zebrań młodzieżowych.

Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wyk. w 1 egz.
Druk MF

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 180, mps.

1970 styczeń 21, Warszawa – Komunikat w sprawie obserwacji Andrzeja Czumy prowadzonej w dniu 20 stycznia 1970 r. od godz. 7.15 do 22.00

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Wydział IV Biura „B”
Nr spr[awy] TD – 024/87/70

Warszawa, dnia 21 I 1970 r.
Tajne
Egz. nr ^a1^a

Komunikat

^bw sprawie prowadzonej obserwacji za fig[urantem] pseud. „Rewident” z dnia 20 I 1970 r., prowadzonej w godz. od 7.15 do 22.00

W czasie prowadzonej obserwacji zauważono, jak o godz. 10.10 „Rewident” wyszedł z domu i udał się na ul. Srebrną na przystanek tramwajowy przy ul. Towarowej. Z domu figurant wyszedł z książką obłożoną w szary papier, którą czytał na przystanku w oczekiwaniu na tramwaj. Po 5 minutach wsiadł do tramwaju linii „20”, którym dojechał do ulicy Świerczewskiego. Tu wysiadł i poszedł na przystanek autobusowy, skąd zaraz wsiadł do autobusu linii pośpiesznej „F”. Autobusem tym dojechał do ul. Targowej, gdzie wysiadł i udał się do swego miejsca pracy (była godz. 10.40).

O godz. 12.40 „Rewident” wyszedł z miejsca pracy, niosąc w lewym ręku książkę. Z ulicy Targowej skręcił w ulicę Świerczewskiego z zamiarem udania się na przystanek autobusowy obok dworca Warszawa Wileńska^c. Po przejściu 6–8 kroków raptownie zawrócił i bardzo szybkim krokiem udał się na przystanek tramwajowy przy pomniku Braterstwa Broni. Gdy przeszedł przez jezdnię, zaczął bieć i w ostatnim momencie zdołał wsiąść do tramwaju linii 32. Tramwajem tym dojechał do skrzyżowania ul. Świerczewskiego z ul. Nowotki, gdzie na przystanku wysiadł. Następnie udał się na pl. Dzierżyńskiego, zatrzymując się na przystanku autobusowym linii 100, 111, 112 oraz pośp[iesznych] A i J. Stojąc na przystanku fig[urant] bardzo intensywnie lustrował otoczenie, natarczywie przyglądając się osobom będącym w pobliżu. Jednocześnie zdawał się oczekiwać na autobus, gdyż kilkakrotnie wychylał się na jezdnię i wyglądał, czy nie nadjeżdża. W pewnym momencie, gdy na pobliskim przystanku tramwajowym zatrzymał się tramwaj linii 18, „Rewident” jako ostatni wsiadł do niego tylnym pomostem. Na przystanku przy ul. Królewskiej wysiadł, rozejrzał się i stał obok tramwaju. Gdy usłyszał sygnał zamykania drzwi, w ostatniej chwili wsiadł do tego tramwaju. Na przystanku przy zbiegu ul. Hożej z ul. Marszałkowską wysiadł i początkowo udał się ok. 15–20 metrów w kierunku Al. Jerozolimskich, lecz po chwili zawrócił i poszedł ulicą w kierunku pl. Konstytucji. **Przed Ośrodkiem Kultury Czechosłowackiej zatrzymał się** przy wystawie i oglądał wystawione eksponaty. Następnie wszedł do wewnątrz (była godz. 13.10). Wewnątrz obserwacji bezpośrednio nie prowadzono z uwagi na konspirację pracy. **Po upływie 10 minut fig[urant] wyszedł z ośrodka,**

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Andrzej Czuma.

^c W tekście oryginału: Targowa.

mając przy sobie książkę oraz w prawym ręku pakunek w białym papierze przewiązany sznurkiem. Sądząc po kształcie był to jakiś karton o wymiarach 50 x 30 x 15 cm. Dalej udał się na ul. Marszałkowską w kierunku pl. Konstytucji. Gdy minął ul. Wilczą, przeszedł jeszcze ok. 20–25 metrów i zawrócił raptownie. Idąc z powrotem przyglądał się wszystkim mijanym osobom. Stąd szedł cały czas nieparzystą stroną ul. Marszałkowskiej w kierunku Al. Jerozolimskich. Między ulicą Żurawią a Nowogrodzką wszedł na moment do jednego ze sklepów w pawilonie. Jednakże zaraz (ok. 1 min.) wyszedł, oglądając uważnie osoby będące w pobliżu i poszedł na Al. Jerozolimskie, gdzie na przystanku wsiadł do tramwaju linii 25. Wsiadł do drugiego wagonu i stojąc w tyle wozu, patrzył na jadące za tramwajem samochody. Na przystanku przy pl. Zawiszy „Rewident” wysiadł i udał się obok dworca Warszawa Ochota do swego miejsca zamieszkania (była godz. 13.40).

O godz. 14.38 „Rewident” wyszedł z domu i udał się obok ww. dworca na przystanek tramwajowy przy pl. Zawiszy. Stojąc na przystanku, oczekiwał na tramwaj, bardzo natarczywie przyglądał się wszystkim osobom na przystanku oraz na niektóre samochody przejeżdżające obok. Gdy nadjechał tramwaj linii 7 fig[urant] wsiadł do niego tylnym pomostem. Na przystanku przy skrzyżowaniu Al. Jerozolimskich z ul. Emilii Plater „Rewident” wysiadł i stał obok tramwaju. Słyszając sygnał zamykania drzwi, fig[urant] w ostatniej chwili wsiadł do tramwaju i odjechał nieobserwowany. Wyw[iadowca] nie miał możliwości, aby wsiąść za nim, gdyż drzwi były już zamknięte. Po sprawdzeniu tramwaju przy ul. Kruczej stwierdzono, że nie ma w nim figuranta, z czego wynika, że wysiadł na przystanku przy przebudowie skrzyżowania Al. Jerozolimskich i Marszałkowskiej. Była godz. 14.52. Sprawdzono więc dworzec Warszawa Śródmieście oraz kawiarnię Mazovia, gdzie nie znaleziono figuranta. Zabezpieczając jednocześnie miejsca zamieszkania, stwierdzono, że fig[urant] powrócił do domu o godz. 15.10. Można wnioskować, że figurant wysiadł jak wyżej i zaraz przesiadł się w tramwaj powrotny, traktując swoje wyjście jako formę samokontroli. Do godz. 22.00 nie zauważono, aby „Rewident” wychodził z domu. Na tym obserwację zakończono.

Uwagi:

Figurant bardzo intensywnie kontroluje się, wykorzystując każdą okazję. Niemożliwością jest prowadzenie figuranta, zachowując pełną konspirację siłami szczupłej grupy. Konieczne jest ciągle zmienianie wyw[iadowców] prowadzących obserwację. Formy kontroli fig[uranta] są dość prymitywne, lecz stwarzają sytuacje, które ułatwiają zdekonspirowanie wywiadowców przed figurantem.

W załączeniu przesyłamy zdjęcia szt. ... – wraz z negatywami.

Kierownik Sekcji III Wydz[iału] IV
(–) mjr J[an] Witzak¹

¹ **Witzak Jan** (ur. 1924), mjr. Od 7 XII 1945 r. wartownik Komendantury MBP; od 15 III 1948 r. młodszy wywiadowca Wydziału „A” MBP; od 1 VII 1950 r. wywiadowca Wydziału „A” MBP; od 1 VII 1952 r. starszy wywiadowca Wydziału „A” MBP; od 1 IV 1955 r. starszy wywiadowca Wydziału „B” KdsBP; od 1 I 1956 r. starszy wywiadowca Wydziału I Biura „B” KdsBP; od 1 IV 1956 r. oficer wywiadowca Wydziału I Biura „B” KdsBP; od 28 XI 1956 r. oficer wywiadowca Wydziału I Biura „B” MSW; od 1 I 1957 r. starszy wywiadowca Wydziału I Biura „B” MSW; od 1 IV 1957 r. starszy wywiadowca Wydziału IV Biura „B” MSW; od 1 VII 1965 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału IV Biura „B” MSW; od 1 IV 1966 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału IV Biura „B” MSW; zwolniony ze służby z dn. 30 VI 1971 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Odb. 2 egz.

Egz. 1 – Wydz[iał] I Dep[artamentu] IV

Egz. 2 aa

druk. DŁ

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 100, k. 74–75, mps.

1970 styczeń 22, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 20 I 1970 r. w Warszawie (fragmenty)

Warszawa, dnia 22 stycznia 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

dot.: spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 20 bm.

Bezpośrednio po rozmowie „Sławka” z „Rewidentem” tajny współpracownik przekazał na spotkaniu w MK „Hetman”, co następuje:

I. Wejście „Sławka” do mieszkania „Rewidenta”. [...]

II. Dyskusja nad uwagami „Sławka” dotyczącymi nr 8 i 9 „Biuletynu”.

„Sławek” wręczył „Rewidentowi” opracowane przez siebie uwagi do „Biuletynu”, wycinek artykułu z „Dziennika Bałtyckiego” z dnia 15 stycznia br. dot. administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich. [...]

Uwagi „Sławka” „Rewident” przeczytał, lecz dość pobieżnie. Określił je jako bardzo cenne, zwłaszcza zawarte pod pkt. 3 („artykuły według mnie powinny być krótsze, a sygnalizujące więcej faktów (danych porównawczych, cyfr). Tak, aby dały możliwość lepszej znajomości problemu przez czytelnika, a nie sam komentarz” – cytat z dokumentu opracowanego przez „Sławka”). „Rewident” stwierdził, że artykuły te piszą zawodowi dziennikarze. Problem niemiecki jest w centrum uwagi jednego z nich – dziennikarza z prasy centralnej lub warszawskiej^b. Uważa on omawianie i naświetlanie tego problemu w „Biuletynie” za rzecz pierwszorzędnej wagi, ponieważ argument niemiecki jest jedynym poważnym argumentem KC PZPR, którym partia szermuje wobec społeczeństwa.

– Ustosunkowując się do dalszych postulatów „Sławka” „Rewident” oświadczył, że zastanawiali się kiedyś nad wprowadzeniem do „Biuletynów” artykułów seryjnych. On uważa taką formę za rzecz pożyteczną. Z tego względu poprosił „Sławka”, aby ten postulat dopisał na opracowanym przez siebie dokumencie, co też „Sławek” uczynił.

Zastanawiano się również swego czasu nad wprowadzeniem motta na tytułowej stronie „Biuletynu”. Padł nawet projekt, aby mottem było hasło „Polska Walcząca”. Do konkretnych jednak wniosków i postanowień nie doszło.

Rozważając braki techniczne w wydawanych „Biuletynach” „Rewident” oświadczył, że ulepszanie czytelności stron tekstu jest obecnie sprawą bardzo trudną. Samo wydawanie „Biuletynów” jest bardzo trudne. Ogromne trudności mają np. z korektą. **„Rewident” stwierdził, że nie jest w zespole redakcyjnym „Biuletynu”, ale ma kontakt i wpływy w redakcji i może pewne rzeczy zasugerować¹.** [...]

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Emil Morgiewicz z „Zielonego Sztandaru”.

¹ W rzeczywistości „Biuletyn” nie miał formalnego zespołu redakcyjnego. Za kształt pisma odpowiadał Emil Morgiewicz, pomagali mu Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski, którzy napisali większość artykułów.

III. Sprawa artykułu „Sławka” o stoczniach.

„Sławek” oświadczył, że nie zdążył napisać artykułu o stoczniach. Ma trudności ze zdobyciem konkretnych materiałów, poza tym było zbyt mało czasu. **„Rewident” polecił, aby temat ten „Sławek” spróbował ująć bardziej globalnie, szczególnie interesuje ich moc przerobowa statków. Temat ten jest niewątpliwie poważny i nie należy się spieszyć. Niemniej dobrze by było, aby „Sławek” nad tym artykułem popracował. „Rewident” stwierdził, że książkę, którą wręczył mu „Sławek”, oglądał już fachowiec i stwierdził, że dotyczy ona tylko Stoczni Gdańskiej, dane cyfrowe w niej zawarte były już publikowane.**

IV. Sprawa programu organizacji i grupy w Trójmieście.

„Rewident” przesłał „Sławka”, że nie ma dla niego dzisiaj programu organizacji. Stwierdził, że ma trudności ze zdobyciem tego dokumentu. Był on kierowany imiennie do konkretnych ludzi i wydany w określonej ilości egzemplarzy. Obecnie nakład jest wyczerpany. Poza tym sympatykom tego dokumentu nie daje się. Mimo to „Rewident” proponuje wznowienie nakładu i wydrukowanie jeszcze pewnej ilości egzemplarzy. Na następne spotkanie postara się zdobyć dla „Sławka” 1 egz. i dać mu, a jeśli nie, to da mu do zapoznania się na godzinkę lub dwie. Według „Rewidenta” dokument ten liczy ok. 20 stron.

„Rewident” ponownie stwierdził, iż grupa organizacji działa w Trójmieście. Gdyby „Sławek” wszedł do tej grupy bądź założył własną grupę, która byłaby pod patronatem tamtej, to materiały organizacji docierałyby do niego bez opóźnienia.

„Sławek” poinformował „Rewidenta”, że poczynił pewne ustalenia odnośnie tego krótkofalowca, o którym rozmawiali na poprzednim spotkaniu. „Rewident” polecił „Sławkowi”, aby ten ustalił jego miejsce zamieszkania, złożył mu wizytę i w trakcie rozmowy próbował zorientować się w poglądach politycznych tego człowieka.

V. Sprawa mieszkania „Rewidenta”.

„Rewident” zwierzył się „Sławkowi”, że zamienia mieszkanie, a następnie poprawił się, że kupuje domek we Włochach. [...]

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW

(–) kpt. K[onrad] Gniotek

Odbito 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 189–194, mps.

1970 styczeń 31, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału VII Biura „T” MSW ppłk. Dionizego Maciaka do zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW płk. Stanisława Mozala w sprawie założenia podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy

^aWarszawa, dnia ^b31 I^b 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^b1^b

^cZ[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] I Departamentu IV
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
płk St[anisław] Mozał

Nawiązując do waszego pisma dotyczącego figuranta sprawy „Rewident” i możliwości założenie PP w willi przy ul. [...] informuję, że Wydział VII Biura „T” nie posiada możliwości założenia instalacji PP przewodowej w w[yżej] wymienionej willi ze względu na:

1. Znajomość figuranta z obecną właścicielką willi, co nie gwarantuje konspiracji naszych przedsięwzięć.
2. Brak możliwości wyprowadzenia instalacji z obiektu. Instalacją bezprzewodową możemy zabezpieczyć maksimum trzy pomieszczenia wskazane przez was pod warunkiem dwukrotnego wprowadzenia naszych pracowników do obiektu każdorazowo na czas około 3 godzin.

Naczelnik Wydziału VIII Biura „T” MSW
(–) ppłk mgr inż. D[ionizy] Maciak¹

^a Z lewej strony dokumentu *pieczętka o treści*: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z *wpisany od ręcznie numerem liczby dziennika*: ONL–00112/I/50.

^{b-b} *Wpisano od ręcznie*.

^c Z lewej strony dokumentu *opatrzone nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści*: T[owarzysz] Gniotek. Rezygnować z zabezpieczenia nie możemy. Trzeba szukać możliwości przełamania trudności.

¹ **Maciak Dionizy** (ur. 1931), ppłk/płk. Od 27 IX 1949 r. telefonista Wydziału III Departamentu II MBP; od 4 VII 1950 r. elektromechanik Wydziału VI Departamentu Łączności MBP; od 17 X 1951 r. technik Sekcji 1 Centralnego Laboratorium Departamentu łączności MBP; od 8 XII 1954 r. starszy radiotechnik Instytutu Techniki Operacyjnej KdsBP; od 4 IV 1955 r. starszy technik Działu Montażowego Warsztatu Produkcyjnego ITO KdsBP; od 7 VI 1956 r. inżynier radiotechnik Działu Montażowego Warsztatów Produkcyjnych ITO KdsBP; od 29 XII 1956 r. inżynier radiotechnik Działu Montażowego Warsztatów Produkcyjnych ITO MSW; od 20 VI 1958 r. inżynier Działu 3 Wydziału VI Biura „T” MSW; od 3 VIII 1959 r. starszy oficer techniki operacyjnej Wydziału II Biura „T” MSW; od 9 IV 1962 r. starszy oficer techniki operacyjnej Wydziału VII Biura „T” MSW; od 17 I 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura „T” MSW; od 5 I 1966 r. naczelnik Wydziału VI Biura „T” MSW; od 9 IX 1968 r. naczelnik Wydziału IV Biura „T” MSW; od 7 X 1969 r. naczelnik Wydziału VII Biura „T” MSW; od 1 IV 1970 r. zastępca dyrektora Biura „T” MSW; od 15 VI 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu Techniki MSW; z dniem 17 XI 1980 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0218/2455, Akta osobowe.

Wyk. w 2 egz.

1. Adresat

2. aa

Oprac. ME

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 7, k. 11, mps.

1970 luty 2, Warszawa – Notatka dotycząca ustalenia kontaktów Andrzeja Czumy z Marianem Gołębiowskim (fragment)

Warszawa, dn. 2 II 1970 r.
Tajne

^aNotatka służbowa

do spr[awy] krypt[onim] „Rewident” dot. kontaktu Andrzeja Czumy **Mariana Gołębiowskiego**, s. Stanisława, ur. 16 IV 1911 r.

W dniu 12 IX [19]69 r. (piątek, godz. 15.19) Andrzej [Czuma] dzwoni z obiektu na tel. 21–08 (Min[isterstwo] Kom[unikacji] – centrala), wew[nętrzny] 55–84 i prosi o do telefonu p. Gołębiowskiego. Pani poinformowała, że Gołębiowskiego nie ma (nazwisko podano błędnie 3 razy w komunikatach PT nr. 4, 31, 34).

W dniu 3 XI [19]69 r. (poniedziałek, godz. 11.38) do obiektu Gołębiowski. Urszula [Czuma] zapytana, czy jest Andrzej, odpowiedziała, że przyjechał już i jest w pracy. Dzisiaj już chyba nigdzie nie jedzie. Żona (Mariana Gołębiowskiego) też już wróciła z Podlasia. Gołębiowski prosi, by Andrzej przedzwonił do niego.

W dniu 5 XI [19]69 r. (środa, godz.?) do obiektu Gołębiowski, chciał rozmawiać z Andrzejem. Urszula poinformowała, że Andrzej jest w pracy. Zapytana o telefon do Andrzeja, podaje: 19–02–01 lub 21–08, wew[nętrzny] 38–93.

W dniu 8 XI [19]69 r. (sobota) obserwacja Biura „B” ustaliła, że o godz. 9.35 Andrzej wyszedł z domu i przechodząc jezdnią ul. Srebrnej zatrzymał samochód m[ar]ki Warszawa nr rej. WK–7386 i zamienił kilka słów z kierowcą. Następnie wszedł do samochodu i po przejechaniu ok. 30 m przesiadł się, zajmując miejsce obok kierowcy. Samochodem tym pojechał na ul. Powsińską, gdzie w pobliżu pl. Bernardyńskiego wysiadł i udał się przez osiedle, **dwukrotnie oglądając się poza siebie. Przed blokiem nr [...] przy ul. [...] chwilę stał**, a następnie wszedł do ww. bloku, gdzie mieszczą się lokale od nr [...]. Numeru mieszkania nie ustalono ze względu na konspirację pracy. Po upływie 6 min. Andrzej wyszedł i zatrzymał się na pobliskim przystanku tramwajowym gdzie po 7 min. oczekiwania wszedł do tramwaju linii 2. [...]

W dniu 11 XI [19]69 r. ustaliłam w Wydz[iale] Ewid[encji] Ludn[ości] Pr[ezydium] Dz[ielnicowej] R[ady] N[arodowej] W[arsz]awa Mokotów, że blok nr [...] przy ul.[...] należy do Spółdzielni Mieszkaniowej MSW. Nie stwierdziłam jednak, aby ktokolwiek z lokatorów klatki I od nr. [...] był pracownikiem MSW. Prawie wszyscy natomiast – główni lokatorzy pracują w NBP. Pierwszych meldunków (w nowym bloku) dokonano w czerwcu 1969 r.

Z kartoteki prowadzonej przez w[yżej] wym[ienionym] wydz[iale] wynotowałam nazwiska i bliższe dane personalne wszystkich dorosłych osób zam[ieszkałych] od [...]. Konfrontacja tych nazwisk z przechodzącymi w sprawie kontaktami „Rewidenta”

^a Po lewej stronie nieczytelny podpis.

dała wynik negatywny. Uznaliśmy, iż zamieszkuje tam jeden z nieznanych nam jego kontaktów.

Ustalenie natomiast właściwego Mariana Gołębińskiego występującego w komunikatach PT okazało się b. trudne, ponieważ w ewidencji ludności m.st. W[arsza]wy figuruje 10 Gołębińskich o tym samym imieniu: Marian. Z kolei tow. Gutowski poinformowany, pod jakim nr tel. interesujący nas kontakt „Rewidenta” pracuje, powiadomił, że nie jest to na terenie DOKP ani Min[isterstwa] Komunik[acji], prawdopodobnie jest to dział zaopatrzenia w „Warsie”.

W dniu dzisiejszym w bezpośredniej telefonicznej rozmowie z Marianem Gołębińskim pod legendą uzyskano imię jego ojca: Stanisław. Sprostował on jednocześnie swoje nazwisko powtarzane za PT Gołębiński. Na tej podstawie informacja adresowa podała o Marianie Gołębińskim następujące dane: s. Stanisława i Józefy Sęp, ur. 16 IV 1911 Płońsk, zam. W[arsza]wa, ul. [...], dow[ód] [...] wyd. w W[arsza]wie, zatrudniony w „Warsie” (PWSR „Wars”). Jest to zatem kontakt Andrzeja, którego Andrzej odwiedził w domu w dniu 8 IX [19]69.

W spisie lokatorów kl[atki] [...] przy ul. [...] występował Gołębiński o danych personalnych jak wyżej oraz jego żona (jako główny lokator) Gołębińska Stanisława, c. Wacława i Heleny Pietrzykowskiej, ur. 12 X 1924 r. w Janowie, prac[ownik] umysł[owy] NBP. [...]

– Porozumiałam się z tow. Fitalim, który obiecał dostarczyć nam do wglądu jego akta. Obiektem zajmuje się pracownik o nazwisku Stelmaszczyk, z którym przy najbliższej okazji porozumiemy się co do możliwości zabezpieczenia operacyjnego M.G.

– Kartą E-15 Gołębiński sprawdzany nie był.

– Od 5 XI [19]69 [r.] do obecnej chwili Gołębiński w komunikatach PT „Rewident” nie występował. Należy jednak pamiętać, że obydwoj pracują w zasięgu centrali Min[isterstwa] Komunikacji i mogą z łatwością kontaktować się telefonicznie w miejscu pracy.

Kpt. J[anina] Michalska¹

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 5, k. 5–7, rkps.

¹ **Michalska** (z d. **Filipowicz**) **Janina** (ur. 1933), kpt./płk. Od grudnia 1957 r. starsza maszynistka Wydziału „T” SB KW MO w Szczecinie; od marca 1958 r. referent Referatu Ewidencji Wydziału Kadr KW MO w Szczecinie; od stycznia 1959 r. starszy referent Sekcji Ogólnej Wydziału Ogólnego KW MO w Szczecinie; od grudnia 1959 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału Służby Kryminalnej KW MO w Szczecinie; od marca 1962 r. starszy referent Sekcji Skarg i Zażaleń Wydziału Ogólnego KW MO w Szczecinie; od listopada 1962 r. oficer operacyjny Samodzielnej Sekcji IV KW MO w Szczecinie; od czerwca 1964 r. oficer operacyjny, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału III Departamentu IV MSW; od stycznia 1968 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; od lutego 1972 r. inspektor Wydziału V Departamentu IV MSW; od kwietnia 1974 r. inspektor, od listopada 1974 r. starszy inspektor Działu Głównego Specjalisty ds. Organizacyjnego Przygotowania Użytkowników Biura Koordynacyjno-Organizacyjnego PESEL MSW; od grudnia 1976 r. starszy inspektor Wydziału Studiów i Badań Efektywności Systemu Biura Studiów i Projektów Rządowego Centrum Informatycznego PESEL MSW; od sierpnia 1979 r. kierownik Sekcji Ogólnej Departamentu IV MSW; od sierpnia 1980 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólnej Departamentu IV MSW; od marca 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału IX Departamentu IV MSW; od czerwca 1985 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólnej Departamentu IV MSW; od listopada 1987 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu IV MSW; w czerwcu 1988 r. zwolniona ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 luty 9, Warszawa – Plan pracy obserwacji do sprawy kryptonim „Rewident” w lutym 1970 r.

Zatwierdzam

Warszawa, dnia 9 lutego 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ...

Plan

pracy obserwacji do sprawy krypt. „Rewident” na m[iesia]c luty 1970 r.

I. Obserwacja za „Rewidentem”

15 luty – 19 luty

22 luty – 28 luty

II. Obserwacja za kontaktami „Rewidenta”

1. 11 luty–14 luty, Kurowski Wiesław Jan, s. Krzesława i Janiny z d. Kulesza, ur. 12 VI 1947 r., adres: Piastów, ul. [...]. Student Wydz[iału] Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie. Znany Wydziałowi IV Biura „B” MSW.

2. 20 luty–21 luty, Berliński Stanisław¹, s. Mariana, ur. 23 IX 1931 r., adres – Warszawa, ul. [...]. Miejsce pracy: Przedsiębiorstwo Bud[ownictwa] Miejskiego Warszawa Południe, ul. Baśniowa nr 3. Miejsce zamieszkania w[yżej] wym[ienionego] było obserwowane przez Wydz[iał] IV Biura „B” MSW.

Kierownik Sekcji Wydz[iału] IV Biura „B” MSW

(–) mjr T[adeusz] **Bartoszewski**²

Inspektor Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW

(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 100, k. 11, mps.

¹ Nie należał do „Ruchu”.

² **Bartoszewski Tadeusz** (ur. 1928), mjr/płk. Od 7 III 1949 r. młodszy wywiadowca Wydziału „A” WUBP w Bydgoszczy; od 15 VII 1949 r. wywiadowca Wydziału „A” WUBP w Bydgoszczy; od 10 II 1950 r. wywiadowca Wydziału „A” MBP; od 11 XII 1950 r. starszy wywiadowca Wydziału „A” MBP; od 1 II 1954 r. starszy referent Wydziału „A” MBP; od 1 IX 1954 r. do 30 VII 1955 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 1 VIII 1955 r. starszy referent Wydziału „B” KdsBP; od 1 II starszy referent Wydziału III Biura „B” KdsBP; od 1 IV 1956 r. oficer wywiadowczy Wydziału III Biura „B” KdsBP; od 1 VIII 1956 r. oficer wywiadowczy Wydziału I KdsBP; od 28 XI 1956 r. oficer wywiadowczy Wydziału Biura „B” MSW; od 1 I 1957 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału IV Biura „B” MSW; od 1 IV 1966 kierownik Sekcji 4 Wydziału IV Biura „B” MSW; od 20 XI 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Biura „B” MSW; zwolniony ze służby z dniem 30 VII 1979 r. AIPN, 0604/391, Akta osobowe.

1970 luty 13, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Mariana Gołębiewskiego

Warszawa, dnia 13 lutego 1970 r.

Tajne

Egz. pojedynczy

^aNotatka służbowa
do sprawy krypt. „**Rewident**”

Ustalony kontakt „**Rewidenta**” – Marian **Gołębiewski**, s. Stanisława i Józefy Sęp, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, narodowość i obywatelstwo polskie, wykształcenie średnie (nieudokumentowane), żonaty, posiada dwoje dzieci, zatrudniony w Przedsiębiorstwie Wagonów Sypialnych i Restaurac[yjnych] „**Wars**” w Szczęśliwcah k. W[arsza]wy w charakterze księgowego, zam. Warszawa, ul. [...], jest figurantem Sprawy Operacyjnej Obserwacji krypt. „**Prospekt**” nr 4193 prowadzonej przez Wydział II Depart[amentu] III MSW.

Z udostępnionych do wglądu materiałów i relacji insp[ektora] Wydz[iału] II Dep[artamentu] III MSW mjr. T[adeusza] Krawczyka, który sprawę prowadzi, wynika, że:

Gołębiewski jako podoficer zawodowy WP po klęsce wrześniowej 1939 r. przedostał się przez Rumunię do Anglii. Tam po ukończeniu kursu dywersyjno-wywiadowczego przerzucony zostaje do kraju (skoczek). Komenda Główna AK skierowała go na stanowisko szefa dywersji Inspektoratu Zamojskiego AK, a później pełni funkcję komendanta Obwodu Hrubieszowskiego.

Po wyzwoleniu działa w organizacji WiN na terenie Zamojszczyzny, a następnie pełni funkcję z[astęp]cy komendanta Lubelskiego Okręgu WiN. W 1946 r. zostaje aresztowany i skazany na 15 lat więzienia za działalność w organizacji WiN. W więzieniu w Sieradzu powoduje bunt więźniów i usiłuje zorganizować zbiorową ucieczkę.

Na mocy amnestii w 1956 r. zostaje zwolniony z więzienia i po powrocie do domu zaraz przystępuje do nawiązywania kontaktów z byłymi swoimi podwładnymi w organizacji WiN i AK. Sonduje ich, czy są gotowi podjąć antypaństwową działalność.

Z analizy informacji kilku źródeł nieoficjalnych wynika, że Gołębiewski w latach 1956–1966 zajmuje wrogą postawę do PRL, marzy o wybuchu wojny, która według niego nastąpi i przyniesie upadek ustroju socjalistycznego w Polsce. Na terenie Hrubieszowa działał aktywnie w kierunku opanowania Zarządu Powiatowego ZBoWiD przez elementy winowsko-bandyckie.

Wśród starych kontaktów organizacji WiN i AK wytwarza atmosferę konieczności łączenia się, budowy nielegalnych organizacji o strukturze szkieletowej, której zadaniem będzie podjęcie działalności kontrewolucyjnej w najbliższej przyszłości, a nawet proponuje tworzenie nielegalnych grup wśród młodzieży. Gołębiewski w tym okresie nosił się z zamiarem wyjazdu za granicę i pozostania tam na zawsze.

^a Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis.

W czerwcu 1965 r. od TW „Kleszewski” (na kontakcie Wydz[iału] III K MO m.st. Warszawy) uzyskano informację, że Marian Gołębiewski jest organizatorem nielegalnej grupy młodzieży inteligenckiej i chłopskiej o charakterze antyustrojowym. Zbudowane ma już komórki w Warszawie, Białymstoku, Lublinie, Poznaniu, z centralą w Łodzi.

Prowadzone rozpoznanie Gołębiewskiego przez TW „Mociński”, „A”, „Kleszewski”, „Jur”, „Lena”, „Żmudzki” i inwigilację „W” nie przyniosło danych stwierdzających, że prowadzi on działalność antypaństwową zorganizowaną.

Ostatnie informacje wskazują, że w latach 1966–1968 prowadzi on bardziej ustabilizowany tryb życia, założył rodzinę, podjął pracę, notuje się zawężenie utrzymywanych kontaktów na bazie starej struktury WiN-AK. Brak bieżących informacji nie pozwala na ocenę jego postawy aktualnej ani w roku 1968 ani w okresie ważnych wydarzeń politycznych.

Materiały dot. Gołębiewskiego w sprawie operac[yjnej] obserwacji krypt. „Prospekt” zostały dn. 19 III 1968 r. złożone do archiwum Wydz[iału] II Biura „C” MSW za nr OE-II-0248/68 ze wzmianką, iż w[yżej] wym[ieniony] w dalszym ciągu pozostaje w zainteresowaniu operacyjnym Wydziału II Departamentu III MSW.

Inspektor Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW

kpt. J[anina] Michalska

Wyk. egz. 1

Druk. S.K.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 5, k. 14–16, mps.

1971 styczeń 19, Warszawa – Notatka na temat wezwania Emila Morgiewicza do Komendy Stołecznej MO w styczniu 1970 r.

Warszawa, dnia 19 stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka

Podczas kilku ostatnich swoich przesłuchań podejrzany Emil **Morgiewicz** wiele razy mówił o swych kontaktach ze Służbą Bezpieczeństwa. Twierdzi, iż na miesiąc przed procesem Kozłowskiego (luty 1970 r.)¹, będąc w redakcji „Zielonego Sztandaru”², został telefonicznie poproszony o przyście do Komendy Stołecznej MO. Osoba prosząca go o przybycie podała mu swój numer pokoju. Podejrzany stanął się w komendzie w umówionym terminie. Pracownik, który go przyjął, rozpytywał o stosunki w jego miejscu pracy, tzn. w redakcji, o jego kolegów i znajomych³. Na spotkaniu tym **Morgiewicz** został poinformowany, iż pracownik ten chciałby się z nim spotkać jeszcze raz, na co **Morgiewicz** przystał. Funkcjonariusz SB kazał mu przyjść za 2–3 tygodnie (dokładnie **Morgiewicz** nie pamięta) do kawiarni Mirowska, gdzie spotka się z tym funkcjonariuszem, który przedstawi mu się jako Wasilewski. **Morgiewicz** na to spotkanie przyszedł i spotkał tego funkcjonariusza. Na spotkaniu tym funkcjonariusz usiłował – jak twierdzi **Morgiewicz** – „zawerbować” go i nawiązać z nim współpracę. **Morgiewicz** jednak nie wyraził na to zgody.

Morgiewicz twierdzi, iż spotkał jeszcze raz tego funkcjonariusza, ale już zupełnie przypadkowo, w Sądzie Wojewódzkim dla m.st. Warszawy podczas ogłaszania wyroku w sprawie Kozłowskiego. Pracownik ten poinformował **Morgiewicza** o wysokości kary wymierzonej oskarżonym, w zamian za co żądał informacji o Andrzeju **Czumie**, ale **Morgiewicz** żądanych informacji mu nie udzielił. Na zakończenie ówczesnej rozmowy pracownik ten przestrzegwał **Morgiewicza** przed utrzymywaniem bliższych kontaktów z Andrzejem **Czumą**.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Proces „tatemików” rozpoczął się 9 II 1970 r. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy. Wyrok ogłoszono 24 lutego. Maciej Kozłowski i Jakub Karpiński zostali skazani na 4,5 roku pozbawienia wolności; Krzysztof Szymborski i Maria Tworkowska na 3,5 roku, Małgorzata Szpakowska na 3 lata.

² Do aresztowania 26 VI 1970 r. **Morgiewicz** był dziennikarzem „Zielonego Sztandaru”.

³ **Morgiewicz** powiedział w relacji, iż wezwany został na rozmowę w październiku lub w listopadzie 1969 r. M.in. był pytany o Mariana Barańskiego i Andrzeja **Czumę**. Zorientował się wówczas, iż SB najprawdopodobniej interesuje się **Czumą**.

Sporządził:
(-) ppor. J[erzy] **Kucharenko**⁴

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 26, k. 148, mps.

⁴ **Kucharenko Jerzy** (ur. 1948), ppor./płk. Absolwent Wydziału Prawa UW i Podyplomowego Studium Prawa Karnego; od 1 X 1970 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 II 1981 r. starszy inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 XII 1984 r. specjalista Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 III 1985 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 III 1989 r. zastępca naczelnika na wolnym etacie naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 V 1989 r. naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW; zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. AIPN, 02063/33, t. 1–2, Akta osobowe.

1970 luty 25, Gdańsk – Doniesienie TW ps. „Sławek” dotyczące spotkania z Andrzejem Czumą w Warszawie w dniu 23 II 1970 r. (fragment)

Źródło: TW ps. „Sławek”
Przyjął: kpt. Fr[anciszek] Chmielewski
Dnia 25 II 1970 r.

Tajne
Egz. nr ^a1^a

Doniesienie

Andrzeja spotkałem, schodząc z piętra dworca. Miał w ręku dwie cienkie książki i złożoną „Politykę”. Spytał, czy dopiero teraz przyszedłem, bo on chwilę czekał w barze. Ja czekałem przy wejściu do kawiarni. Zaproponował, aby przejść na peron. Postawił kołnierz kożucha, aby być mniej „poznawalnym”, jak twierdził – na dworcach pełno szpiclów z UB, któryś z nich może go znać ze względu na ojca i po co wpadać w oko.

Na peronie poszliśmy na sam koniec, gdzie nie było nikogo (aby nikt nie podsłuchiwał). Poczęstowałem Andrzeja papierosem. Zapaliliśmy. Podał mi „Politykę”, wewnątrz był biuletyn. Stwierdził, że dostał tylko jeden numer, a to drugi i program przywiezie mi do Bydgoszczy. Jedną z tych książek, które miał, była to „Stocznia Gdańska”, chciał mi ją dać, ale pozostawiłem mu ją, tłumacząc, że mogę taką zawsze zdobyć. Podziękował za książkę, która została już wykorzystana w następnych numerach do artykułu o stoczniach. Ponowił prośbę o artykuł. Wspomniał, że jest autorem jednego artykułu w danym mi przed chwilą biuletynie.

[...] Sprawa Kościoła nie może być jaśniej sformułowana, bo... mogą stracić poparcie, rozłam (coś w tym stylu). Kościół to jest sprawa do uregulowania na końcu. Kiedy (tu podsunął rozmowę wieczorną) okrzepną i wzmocnią się, aby móc odgórnie dyktować, czas miejsce i sposób przejścia władzy (?) i wprowadzenia reform. Ale trzeba uważać, bo ubecy wszędzie węższą. Wspomniał o procesie ludzi „z klubu wysokogórskiego” („Kultura”, Paryż), którzy mieli dopiero ochotę wydawać nielegalnie, a już siedzą¹. Zna ludzi z klubu i zna przez „swoich” sprawę – to byli dumnie, a proces jest relacjonowany w prasie raczej wiernie. Organizacja nie może sobie pozwolić na kontakty z wywiadem obcym ani też nie może wydawać prasy dla ludzi spoza organizacji i naszego dekonspirowania się. Bo to postawi UB na nogi, oni mają swoje wtyczki wszędzie, także na Zachodzie, a kontakt z wywiadem lub kolportaż zdekonspiruje organizację, a na to nie możemy sobie pozwolić i tak szpicle węższą i każdego obserwują. Radził mi bardzo uważać na biuletyn i patrzył na światła sygnalizacyjne, aby w każdej chwili przebrnąć na drugi peron i odjechać do miasta ekspresem. Szybko się pożegnał i przypomniał w środę (rozmowa trwała ok. 15–20 minut).

„Sławek”

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ „Biuletyn nieocenzurowany” powielony został wiosną 1969 r. w Pradze przez Macieja Kozłowskiego. Cały nakład pisma przechwycono przy okazji aresztowania Kozłowskiego i Marii Tworzkowskiej przez czechosłowacką służbę bezpieczeństwa StB.

Informacja:

Niniejszą informację przekazał TW „Sławek” na piśmie po spotkaniu z A. na Dworcu Wschodnim w Warszawie dnia 23 II 1970 r. o godz. 22.45. Informację odebrałem od „Sławka” w m[iejscu] pracy 25 II [19]70 r.

za zgodność:

(-) Kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Wykonano w 3. egz.

Egz. nr 1 sprawa

Egz. nr 2 Departament IV MSW

Egz. nr 3 teczka TW

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 215, mps.

1970 marzec 5, Warszawa – Analiza i kierunkowy plan działania w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”¹

Zatwierdzam
Dyrektor Departamentu IV MSW
płk St[anisław] **Morawski**^b

Warszawa, dnia **5^a** marca 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znac[enia]

Analiza

i kierunkowy plan działań w sprawie operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”

Uzyskane w ciągu ostatnich trzech miesięcy materiały stwierdzają, iż na terenie kraju od dwóch lat istnieje i działa nielegalna organizacja. Celem organizacji jest przejęcie w dogodnym politycznie momencie władzy w państwie i obalenie ustroju socjalistycznego.

Organizacja jest kadrowa i działa na zasadzie bliżej nie rozeznanej struktury grupowej. Z dotychczasowych materiałów wynika, że organizacja posiada swoje grupy w Warszawie i Gdańsku oraz prawdopodobnie w Poznaniu i Bydgoszczy. Dla celów łączności wewnętrznej czynione są obecnie przygotowania wykorzystania krótkofalówek.

Członkiem organizacji z terenu Warszawy prawdopodobnie zaangażowanym w działalność wydawniczą jest Andrzej ^a**Czuma**^a, absolwent i doktorant Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Pochodzi on z rodziny inteligentkiej i klerykalnej. Rodzina ^a**Czumów**^a składa się z 9. osób z których 7 pozostaje w bezpośrednim zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. Ojciec Andrzeja Ignacy ^a**Czuma**^a był profesorem KUL i UJ, szambelanem papieskim, jednym z twórców konstytucji kwietniowej 1935 r. Po wyzwoleniu współpracował aktywnie z organizacją WiN, był aresztowany i skazany na karę 10. lat więzienia. Zmarł w 1963 roku. Andrzej ^a**Czuma**^a jest obecnie kontrolerem taryfowo-bagażowym DOKP Warszawa.

Organizacja bazuje na środowisku inteligencji a jej działanie jest dwupłaszczyznowe:

- wśród członków organizacji, polegające na odpowiednim kształtowaniu i urabianiu własnej kadry i kierowaniu jej na stanowiska w administracji i gospodarce państwowej;
- wśród społeczeństwa, poprzez wykorzystywanie możliwości legalnego oddziaływania propagandowego. Np. Andrzej jest aktywnie zaangażowany w pracach duszpaństwa młodzieżowego i akademickiego.

Organizacja prawdopodobnie od dwóch lat posiada własne wydawnictwo wewnętrzne, ukazujące się periodycznie pod nazwą „Biuletyn”. „Biuletyny” są rozprowadzane wyłącznie wśród członków organizacji.

Trzy ostatnie numery „Biuletynu” – nr 8, 9 i 10 są w naszym posiadaniu.

¹ Dokument opublikowany w „Biuletynie IPN”, 2005, nr 3.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Morawski. Proszę przygotować zarządzenie wew[nętrzną].*

Główne tezy tych numerów „Biuletynu” są następujące:

– „grupa strażników”, czyli rząd i kierownictwo partyjne są narzucone narodowi polskiemu przez sowimperializm. Państwo polskie nie jest suwerenne;

– w kraju panuje kompletny chaos gospodarczy będący wynikiem kolonialnej polityki Zw[iązku] Radzieckiego wobec Polski;

– największym wrogiem narodu polskiego jest warstwa rządząca w Zw[iązku] Radzieckim, natomiast sojuszników należy szukać w siłach odśrodkowych ujawniających się w ZSRR;

– „grupa strażników” prowadzi antynarodową politykę zagraniczną, gdyż kieruje się wyłącznie narzuconym interesem Zw[iązku] Radzieckiego;

– Kościół w Polsce w celu realizacji swoich nadrzędnych celów gotów jest podporządkować się władzy państwowej, dlatego też społeczeństwo, a zwłaszcza inteligencja nie powinna zdejmować z siebie odpowiedzialności za opozycyjne wobec władzy działanie i przerzucać ciężar opozycyjności na Kościół.

Obecna sytuacja operacyjna w sprawie charakteryzuje się zastępującymi istotnymi momentami:

– informacje dot. organizacji pochodzą z jednego źródła – od TW ps. „Sławek”, który dotychczas nie jest członkiem organizacji i poza Andrzejem „Czumą” nikogo więcej z organizacji nie zna;

– TW „Sławek” mieszka w Gdańsku, natomiast figurant sprawy w Warszawie. Fakt ten w istotny sposób ogranicza ich wzajemne kontakty;

– figurant sprawy pracuje na obiekcie pozostającym poza zainteresowaniem operacyjnym Dep[artamentu] IV MSW i z racji charakteru swej pracy zawodowej często wyjeżdża służbowo w teren;

– prowadzone dotychczas rozeznanie figuranta sprawy, szczególnie w zakresie jego kontaktów i okoliczności im towarzyszących, trybu życia i nawyków oparte jest głównie o ustalenie PT i obserwacji zewnętrznej;

– dotychczasowe wyniki (5 kontaktów) ustaleń obserwacji zewnętrznej prowadzonej od m[iesiąca] listopada 1969 r. są niezadowolające;

– ustalone (30) dotychczas kontakty figuranta sprawy są w niedostatecznym stopniu rozeznane;

– brak PP w mieszkaniu figuranta (pierwsza próba założenia PP nie powiodła się).

Celem zwiększenia efektywności pracy operacyjnej w sprawie, należy przyjąć następujące kierunki działania:

1. Wprowadzić TW „Sławka” do organizacji w charakterze jej rzeczywistego członka, co zwiększy jego możliwości rozpracowania;

2. Organizować działania na rzecz wprowadzenia i pozyskania w sprawie nowych TW;

3. Zabezpieczyć figuranta sprawy pełną kontrolą operacyjną w miejscu pracy i zamieszkania;

4. Prowadzić za figurantem obserwację zewnętrzną zarówno na terenie Warszawy, jak i podczas jego wyjazdów służbowych na zasadzie uznania przez Biuro „B” zadań w tym zakresie jako priorytetowych;

^{cc} Wpisano odręcznie.

5. Droga ustaleń i eliminacji wytypować do aktywnego rozpracowania wszystkie te kontakty figuranta, które mogą mieć związek z jego działalnością w organizacji;

6. Wykorzystać w rozpracowaniu możliwości operacyjne innych jednostek a szczególnie Departamentu III.

Dla zapewnienia pełnej realizacji tych zadań proponuję powołać grupę operacyjną w składzie:

płk Mozal Stanisław – kier[ownik] grupy

ppłk Maj Józef

kpt. Gniotek Konrad

kpt. Murdza T[adeusz]²

kpt. Michalska Janina

kpt. Chmielewski Franciszek – prac[ownik] Wydz[iału] IV KW MO Gdańsk

kpt. Gutowski – prac[ownik] Wydz[iału] III KW MO W[arsza]wa w zakresie realizacji zadań w miejscu pracy figuranta.

**Z[astęp]ca nacz[elnika] Wydz[iału] I Departamentu IV MSW
(–) płk St[anisław] Mozal)**

Odbito 2 egz.

Oprac.: St.M.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 222–235, mps.

² **Murdza Tadeusz** (ur. 1931), kpt./mjr/ppłk. Od 10 IX 1951 r. słuchacz dwuletniej Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie; od 11 VIII 1953 r. referent Sekcji V Wydziału I WUBP w Rzeszowie; od 29 III 1955 r. referent Sekcji I Wydziału II w Rzeszowie; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału II w Rzeszowie; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału II KW MO w Rzeszowie; od 1 I 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Rzeszowie; od 24 VI 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Rzeszowie; od 31 VII 1962 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV KW MO w Rzeszowie; od 1 VIII 1964 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Rzeszowie; od 15 II 1970 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; od 8 IV 1972 r. inspektor Wydziału V Departamentu IV MSW; od 1 I 1982 r. starszy inspektor Wydziału V Departamentu IV MSW; z dniem 31 VII 1987 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/894, Akta osobowe.

1970 marzec 10, Warszawa – Informacja dotycząca działalności organizacji „Ruch”

Warszawa, dnia 10 marca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Informacja

dotyczy: **istnienia i działalności nielegalnej organizacji**

Uzyskane w ciągu ostatnich trzech miesięcy materiały stwierdzają, iż na terenie kraju od dwóch lat istnieje i działa nielegalna organizacja. Celem organizacji jest przejęcie w dogodnym politycznie momencie władzy w państwie i obalenie ustroju socjalistycznego.

Organizacja jest kadrowa i działa na zasadzie bliżej nierozeznanej struktury grupowej. Z dotychczasowych materiałów wynika, że organizacja posiada swoje grupy w Warszawie i Gdańsku oraz prawdopodobnie w Poznaniu i Bydgoszczy. Dla celów łączności wewnętrznej czynione są obecnie przygotowania wykorzystania krótkofalówek.

Członkiem organizacji z terenu Warszawy prawdopodobnie zaangażowanym w działalność wydawniczą jest Andrzej Czuma, absolwent i doktorant Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Pochodzi on z rodziny inteligenckiej i klerykałnej. Rodzina Czumów jest liczna, składa się z 9. osób, z których siedem pozostawało w bezpośrednim zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. Ojciec Andrzeja Czuma Ignacy Czuma był profesorem KUL i UJ, szambelanem papieskim, jednym z twórców konstytucji kwietniowej 1935 r. Po wyzwoleniu współpracował aktywnie z organizacją WiN, był aresztowany i skazany na karę 10. lat więzienia. Zmarł w 1963 r. Andrzej Czuma jest obecnie kontrolerem taryfowo-bagażowym DOKP Warszawa.

Organizacja bazuje na środowisku inteligencji, a jej działanie jest dwupłaszczyznowe:

- wśród członków organizacji, polegające na odpowiednim kształtowaniu i urabianiu własnej kadry, i kierowaniu jej na stanowiska w administracji i gospodarce państwowej;
- wśród społeczeństwa, poprzez wykorzystywanie możliwości legalnego oddziaływania propagandowego. Np. Andrzej jest aktywnie zaangażowany w pracach duszpaństwa młodzieżowego i akademickiego.

Organizacja prawdopodobnie od dwóch lat posiada własne pismo wewnętrzne, ukazujące się periodycznie pod nazwą „Biuletyn”. „Biuletyny” są rozprowadzane wyłącznie wśród członków organizacji.

Trzy ostatnie numery „Biuletynu” – nr 8, 9 i 10 są w naszym posiadaniu.

Główne tezy tych numerów są następujące:

- „grupa strażników”, czyli rząd i kierownictwo partyjne są narzucone narodowi polskiemu przez sowimperializm. Państwo polskie nie jest wolne i suwerenne;
- w kraju panuje kompletny chaos gospodarczy będący wynikiem kolonialnej polityki Zw[iązku] Radzieckiego wobec Polski;
- największym wrogiem narodu polskiego jest warstwa rządząca w Zw[iązku] Radzieckim, natomiast sojuszników należy szukać w siłach odśrodkowych ujawniających się w ZSRR;

– „grupa strażników” prowadzi antynarodową politykę zagraniczną, gdyż kieruje się wyłącznie narzuconym interesem Zw[iązku] Radzieckiego;

– Kościół w Polsce w celu realizacji swoich nadrzędnych celów gotów jest podporządkować się władzy państwowej, dlatego też społeczeństwo, a zwłaszcza inteligencja nie powinna zdejmować z siebie odpowiedzialności za opozycyjne wobec władzy działanie i przerzucać ciężar opozycyjności na Kościół.

Chociaż istnienie i działalność organizacji jest faktem bezspornym, to informacje posiadane przez nas mają charakter peryferyjny i wymagają operacyjnego pogłębienia, a także procesowego udokumentowania w toku dalszej sprawy.

Obecna sytuacja operacyjna w sprawie charakteryzuje się następującymi istotnymi momentami:

– informacje dot. organizacji pochodzą z jednego źródła, którym jest tajny współpracownik ps. „Sławek”;

– TW „Sławek” nie jest członkiem organizacji i poza Andrzejem Czumą nikogo więcej z grona organizacji nie zna;

– tajny współpracownik mieszka w Gdańsku, natomiast członek organizacji Andrzej Czuma w Warszawie;

– figurant sprawy pracuje na obiekcie pozostającym poza zasięgiem zainteresowania operacyjnego Departamentu IV MSW;

– Czuma z racji charakteru swej pracy zawodowej bardzo często wyjeżdża służbowo w teren, co umożliwia mu wykonywanie zadań związanych z działalnością organizacji.

W tej sytuacji i obecnym stadium sprawy istotne jest ustalenie wszystkich kontaktów figuranta, okoliczności im towarzyszących i ich aktywne rozpracowywanie.

Postulat ten może być zrealizowany tylko przez:

– poddanie figuranta i jego kontaktów obserwacji zewnętrznej;

– zastosowanie obserwacji operacyjnej w miejscu przy udziale Dep[artamentu] III MSW i KW MO Warszawa;

– pełne zabezpieczenie i wykorzystanie techniki operacyjnej.

Dotychczasowe działanie w tym kierunku, aczkolwiek przyniosło pewne rezultaty, jest wysoce niewystarczające i posiada określone braki, do których należą:

– trudności w natychmiastowym, wynikającym z sytuacji i potrzeb operacyjnych, poddawaniu figuranta obserwacji zewnętrznej;

– częste wychodzenie figuranta spod obserwacji nawet w momentach, o których dokładnie wiadomo, że będzie się kontaktował z członkami organizacji, a nawet odbierał od nich nielegalne materiały (np. w dniu 23 lutego br.);

– bardzo niska liczba ustalonych dotychczas przez obserwację kontaktów figuranta – ogółem 5 osób;

– zbyt formalne traktowanie przez Biuro „T” zadań zmierzających do zabezpieczenia mieszkania figuranta w PP – (przekazano do Biura „T” informację o planowanym przez figuranta kupnie domu, do którego zamierza się przeprowadzić w końcu kwietnia – w odpowiedzi uzyskano stwierdzenie niemożności założenia PP);

– niewystarczająca liczba gniazdek PT – obecnie działa ich 2 – ze stanu Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW – lecz eksploatacja prowadzona jest z przerwami. Ponadto zmieniają się osoby eksploatujące (ogółem dotychczas zmieniło się 5 osób), co ma wpływ na wychwytywanie istotnych momentów w sprawie.

Warunkiem szybkiej i efektywnej realizacji przedsięwzięć w sprawie jest:

– ścisła i aktywna współpraca Departamentu IV, Biura „B” i Biura „T” przy realizacji zadań wynikających z rozpracowania sprawy, uznanych jako priorytetowe w pionach Służby Bezpieczeństwa;

– zorganizowanie obserwacji za figurantem w sposób zapewniający pełną kontrolę jego ruchów, przy użyciu wszystkich dostępnych sił i środków;

– podejmowanie obserwacji za kontaktami figuranta bez wymogu każdorazowego opracowania zleceń;

– dokooptowanie do grupy rozpracowującej nielegalną organizację:

• kpt. Chmielewskiego z Wydz[iału] IV KW MO Gdańsk posiadającego na kontakcie TW „Sławek”,

• kpt. Gutowskiego z Wydz[iału] III KW MO Warszawa zabezpieczającego DOKP W[arsza]wa.

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW

(–) płk St[anisław] Mozal

Wyk. egz. 2

Druk. S.K.

Opr. K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 236–239, mps.

1970 marzec 12, Łódź – Pismo naczelnika Wydziału IV K MO m. Łodzi mjr. Mieczysława Kierasa do zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW w sprawie podsłuchu telefonicznego w mieszkaniu Benedykta Czumy

^aŁódź, dnia ^b12 III^b 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^b1^b

**Z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie
(do rąk płk. Mozala)**

W wykonaniu pisma z dnia 3 III 1970 r. l.dz. UC–001064/70 uprzejmie informuję:

W dniu **25 XI 1969** r. zastosowaliśmy PT na telefon [...] należący do ob. Benedykta Czumy, zatrudnionego w Łódzkiej Fabryce Zegarów, zamieszkałego w Łodzi przy ul. [...] (krypt. „Rewident”).

Jednocześnie pismem z dnia 29 XI 1969 r. L.dz. UŁ – 002100/69 poinformowaliśmy, że komunikaty będą kierowane bezpośrednio do Wydziału I Departamentu IV MSW na wasze ręce.

Eksploatacja obiektu prowadzona do **28 XII 1969 r. nie dała żadnego komunikatu**,^d wobec czego Wydział „T”, nie mając dyspozycji kontynuowania jej, nie prowadził dalej.

W dniu 13 III 1970 r. ponownie podjęliśmy eksploatację obiektu krypt. „Rewident” na okres 1 miesiąca, przy czym komunikaty będą nadsyłane bezpośrednio do was.

Podając powyższe do wiadomości, proszę o wypowiedzenie się przed upływem terminu eksploatacji o celowości jej dalszego prowadzenia.

mjr M[ieczysław] Kieras^{e1}

^a W lewym górnym rogu podłużna pieczętka z godłem o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: UŁ–00473/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Gniotek. W dn. 14 marca rozmawiałem o tej sprawie z tow. Kierasem. Prosiłem o poważne zainteresowanie się sprawą.

^d Powyżej wpisano odręcznie znak zapytania.

^e Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału IV K MO w Łodzi.

¹ **Kieras Mieczysław** (ur. 1927), mjr/płk. Od 1 VII 1948 r. młodszy referent Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 IV 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 VIII 1954 r. do 31 VIII 1956 r. zastępca naczelnika Wydziału Włókienniczego WUBP w Łodzi; od 1 IV 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 XI 1957 r. do 28 II 1959 r. zastępca naczelnika Wydziału II KM MO w Łodzi; w latach 1959–1962 inspektor ds. szkolenia operacyjnego KM MO w Łodzi; w latach 1962–1964 inspektor szkolenia zawodowego KM MO w Łodzi; od 1 II do 30 IX 1969 r. zastępca naczelnika Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 XII 1969 r. 26 I 1990 r. naczelnik Wydziału IV KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Wykonano w 2 egz.

Egz. nr 1 – adresat

Egz. nr 2 – aa

Oprac. FB/AS

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 4, k. 64, mps.

1970 marzec 13, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca możliwości inwigilacji Andrzeja Czumy w miejscu pracy

Warszawa, dnia 13 marca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

^aNotatka służbowa

dotyczy: **sprawy krypt. „Rewident”**

W dniu 11 bm. wspólnie z kpt. Murdzą odbyłem rozmowę z tow. Gutowskim z Wydz[iału] III KW MO Warszawa. Tow. Gutowski stwierdził, co następuje:

– odnośnie sprecyzowania zakresu pracy „Rewidenta” w Zespole ds. Centralizacji Obliczeń MK, komu został podporządkowany i czy ma swój pokój w ministerstwie – możliwości ustalenia tych danych obecnie nie ma. Takie ustalenia może poczynić tow. Pruski z Dep[artamentu] III MSW;

– założenie PT na telefonie wewnętrznym „Rewidenta” jest całkiem realne. W tym celu należy porozumieć się jednak bezpośrednio z naczelnikiem Zarządu Zabezpieczenia Ruchu i Łączności DOKP tow. Cieślakiem, który jest człowiekiem pewnym, co więcej – zabezpieczał już telefony w PT;

– nie ma trudności z założeniem PP w pokoju służbowym „Rewidenta”. Takie operacje na terenie DOKP już przeprowadzono. Nie ma żadnych trudności również ze zorganizowaniem punktu odbioru;

– w dalszym ciągu istnieją poważne możliwości tajnej rewizji w pomieszczeniu służbowym „Rewidenta”;

– tow. Gutowski sugeruje wprowadzenie do Zarządu Handlowo-Przewozowego tajnego współpracownika – kolejarza z terenu innej DOKP. Legenda wprowadzenia jest stosunkowo prosta. O operacji tej wiedziałyby jedynie z terenu DOKP dwie osoby, tj. dyrektor DOKP i naczelnik Biura Spraw Osobowych. Tow. Gutowski może się zająć sprawą wytypowania takiego tajnego współpracownika.

Ponadto w Biurze Taryf Ministerstwa Komunikacji, który ma ścisły związek z Zespołem ds. Centralizacji Obliczeń, pracuje były członek Ligi Narodowo-Demokratycznej – Henryk Goryszewski. Biuro Taryf nadzoruje też pracę „Rewidenta” w Zarządzie Handlowo-Przewozowym DOKP. Natomiast w Zarządzie Urządzeń Socjalno-Bytowych w Dziale Gospodarki Lokalowej DOKP Warszawa pracuje Barański. Jak wiadomo t[owarzyszowi] Gutowskiemu, Barański dobrze zna się z „Rewidentem”. Sprawę na Barańskiego prowadzi Wydz[iał] III KS MO – t[owarzysz] Kijowski. Barański jest **objęty obserwacją zewnętrzną Wydz[iału] „B” KS MO^b**.

^a Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Gniotek. Do tych propozycji wrócimy w późniejszym terminie. Na razie brak jest moim zdaniem wyraźnych przesłanek przemawiających za potrzebą realizacji tych przedsięwzięć. „Rewidenta” najczęściej nie ma w pracy – jest w ciągłych rozjazdach lub siedzi w domu.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Sprawdzić pilnie! Przeanalizować, czy kontakty „B” nie nakładają się z kontakt[ami] „Rewidenta”.

^cAdres Barańskiego – Osiedle Bródno, ul. [...], telefon do pracy 37–44. Należy prześledzić komunikaty obserwacji za Barańskim i skonfrontować je z kontaktami „Rewidenta”.

**Inspektor Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW
kpt. K[onrad] Gniotek**

Wyk. egz. 2
Druk. S.K.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 240–241, mps.

^c Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Właśnie.

1970 marzec 17, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czuma 23 II 1970 r. w Warszawie (fragmenty)

Gdańsk, dnia ^a17^a marca 1970 r.

Tajne specjalnego znaczenia

Egz. nr ^a2^a

Notatka służbowa

W dniu 16 marca br. odbyłem spotkanie z TW ps. „Sławek”, w czasie którego skonfrontowano i uzupełniono niektóre fragmenty rozmowy przeprowadzonej przez ww. TW i figurantem sprawy krypt. „Rewident” w jego prywatnym mieszkaniu w dniu 23 II 1970 r.

[...] W czasie rozmowy, gdy „Sławek” wspomniał o krótkofalowcu, „Rewident” wykazał duże zainteresowanie w formie odruchu. Siedząc spokojnie na krześle, gdy usłyszał słowo krótkofalowiec, poderwał się z krzesła i zbliżył się do „Sławka”, wypytując o szczegóły. W rozmowie na powyższy temat „R” dał do zrozumienia „Sławkowi”, że dotychczasowe poszukiwania krótkofalowca na Wybrzeżu nie dają rezultatu.

[...] W dalszym uzupełnieniu „Sławek” zauważył, że nie zostało ujęte sformułowanie „R”, gdy rozmawiano na temat powstania listopadowego. „Rewident” sformułował swoje twierdzenie następująco: powstanie listopadowe przygotowało i doprowadziło do końca 186 osób. A z wypowiedzi tej **wynikło, że w organizacji, którą reprezentuje, również jest 186 osób^b**.

Rozmawiano również na temat wojska. „Rewident” powiedział, że młodszy oficerowie będą z nimi, mimo że chodzą w mundurach. Natomiast oficerowie starsi stopniem, a nie starsi wiekiem również będą z nimi.

Odnosnie opracowanej przez „Sławka” oceny biuletynów „Rewident” zapytał, czy chce do zwrotu swoje opracowanie. „Sławek” odpowiedział, że darzy go zaufaniem, i o ile uważa, że trzeba zniszczyć – niech zniszczy. „Rewident” przyrzekł „Sławkowi”, że będzie u tego człowieka, na pewno dostarczy egzemplarz biuletynu i jednocześnie dowie się, w jakim stopniu uwagi „Sławka” zostały wykorzystane. Uwagi te przekaże na Dworcu Wschodnim w czasie spotkania.

Wracając do krótkofalowca i prowadzonych rozmów przez radio na pomocą szyfru. „Rewident” prawdopodobnie podał przykładowo następujący szyfr stosowany. Krótkofalowiec w czasie rozmowy podaje następującą informację: „U nas jest niepogoda”, oznacza to, że musi ktoś przyjechać przykładowo do Gdańska z Warszawy w pierwszy dzień tygodnia. Jeżeli podane będzie, że jest „zielono i słońce”, przyjazd winien nastąpić w trzecim dniu tygodnia.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Nie wiem, czy można taki wniosek wyciągnąć. Sądzę, że „Rewident” chciał raczej powiedzieć, że dla realizacji ich celu nie musi być liczna organizacja – uzasadnienie dla faktu, że organizacja jest kadrowa.

Innych uwag-spostrzeżeń TW „Sławek” nie miał po zapoznaniu się z treścią stenogramu. Na spotkaniu przekazał opracowany artykuł do biuletynu na temat Stoczni Gdańskiej. Opracowany został na podstawie artykułów zamieszczonych w miesięczniku „Morze” nr 2/471 z lutego 1970 r. oraz wycinków prasowych „Głosu Wybrzeża” i „Dziennika Bałtyckiego”.

Spotkanie odbyłem w LK krypt. „Grotka” wręczyłem ww. bez pokwitowania sumę 500 złotych (pięćset) tytułem pokrycia kosztów dojazdu oraz innych wydatków.

Żadnych zadań TW „Sławek” nie przekazywałem. Uzgodniłem z ww. telefoniczny kontakt za wypadek ewentualnego szybkiego skontaktowania się w sprawie artykułu względnie innej. „Sławek” zasugerował, że przed świętami wskazane jest skontaktowanie się telefoniczne z „Rewidentem”, chociażby po to, by złożyć mu życzenia świąteczne.

W czasie rozmowy tej „R” niewątpliwie może zapytać, jak daleko jest zaangażowany w opracowaniu artykułu. Wyjaśniłem, że do tego czasu niewątpliwie zostanie podjęta decyzja.

(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Wykonano w 3. egz.

Egz. nr 1 teczka krypt. „Rewident”

Egz. nr 2 Dep[artament] IV MSW

Egz. nr 3 teczka TW

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 248–249, mps.

1970 kwiecień 6, Warszawa – Plan obserwacji do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident” na kwiecień 1970 r.

Zatwierdzam

Warszawa, dnia 6 kwietnia 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr 3^a

Plan

pracy obserwacji do sprawy krypt. „Rewident” na m[iesiąc] kwiecień 1970 r.

I. Obserwacja za „Rewidentem”:

10–15 kwiecień 1970 r. – pobyt „Rewidenta” w Warszawie

16–18 kwiecień 1970 r. – pobyt „Rewidenta” w Łodzi

19 kwiecień 1970 r. – pobyt „Rewidenta” w Warszawie

24–26 kwiecień 1970 r. – pobyt „Rewidenta” w Warszawie

II. Obserwacja za kontaktami „Rewidenta”:

1. 7–9 kwiecień 1970 r. Kurowski Wiesław Jan, s. Krzesława i Janiny, ur. 12 VI 1947 r., adres – Piastów, ul. [...]. Znany Wydzia[łowi] IV Biura „B” MSW.

2. 20–23 kwiecień 1970 r. Berliński Stanisław, s. Mariana, ur. 23 IX 1931 r., adres – Warszawa, ul. [...]. Miejsce zamieszkania w[yżej] wym[ienionego] było obserwowane przez Wydz[iał] IV Biura „B” MSW.

3. 27–29 kwiecień 1970 r. Gładki Zygmunt Leonard¹, s. Kazimierza i Feliksy Żaboklickiej, ur. 2 III 1923 r., adres – Warszawa, [...]. Nieznany Wydz[iałowi] IV Biura „B”.

Plan opracowano, konfrontując z „Planem pracy kontrolera taryfowego na m[iesiąc] kwiecień 1970 r.” „Rewidenta”.

Kierownik Sekcji IV Wydz[iału] IV Biura „B” MSW

(–) mjr T[adeusz] **Bartoszewski**

Inspektor Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW

(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wykonano 3 egz.

Oprac.: K.G.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 100, k. 14, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Nie należał do „Ruchu”.

1970 kwiecień 18, Warszawa – Wniosek w sprawie założenia i eksploatacji podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy

Zatwierdzam^a

Dnia ^b18 IV [19]70 [r.]^b
na okres ^b3. m[iesiący]^b

Tajne spec[jalnego] znacz[enia]

Egz. nr ^b2^b

^cWniosek

w sprawie instalacji i eksploatacji PP

Proszę o wyrażenie zgody na zastosowanie PP (w mieszkaniu) figuranta sprawy nr ewidencyjny ^b27247^b kryptonim ^b„Rewident”^b.

1. Imię i nazwisko: ^bAndrzej Czuma^b.

2. Dokładny adres: ^bWarszawa Włochy, ul. [...]^b.

3. Zawód i miejsce pracy: ^bprawnik, DOKP Warszawa^b.

4. Motywy operacyjne uzasadniające założenia PP: ^bfigurant sprawy rozpracowania operacyjnego^b.

5. Jakiej pomocy operacyjnej w założeniu instalacji PP może udzielić zamawiający: ^bwprowadza na obiekt^b.

6. Kto wie o zainstalowaniu PP i komu przekazać uzyskane materiały: ^bz[astęp]ca n[aczeln]ka Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW plk St[anisław] Mozał^b.

7. Jednostka zamawiająca: ^bWydział I Depart[amentu] IV MSW^b; stanowisko, stopień, imię, nazwisko prowadzącego sprawę: ^bz[astęp]ca n[aczeln]ka plk St[anisław] Mozał^b.

8. Z chwilą zakończenia eksploatacji zapewniam pomoc operacyjną umożliwiającą całkowite zdjęcie założonej instalacji.

Podpis kierownika jednostki^d

Opinia Biura „T” o możliwościach techniczno-operacyjnych realizacji wniosku.

Dyrektor Biura „T”

Istnieje możliwość założenia instalacji PP przy dwukrotnym wprowadzeniu dwóch pracowników Biura „T” MSW na okres 4–5 godzin.

^a Poniżej nieczytelny podpis.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: Realizacja nastąpiła dn. 22 IV [19]70 r.

^d Powyżej pieczętka o treści: Z[astęp]ca dyrektora Departamentu IV MSW. Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka imienna o treści : plk mgr Z[enon] Goroński.

°17 IV 1970 r.°

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 99, k. 1, formularz, rkps.

^{°°} *Wpisano odręcznie.*

1970 kwiecień 23, Warszawa – Notatka dotycząca kontaktów Mariana Gołębiewskiego opracowana na podstawie obserwacji prowadzonej w dniach 8–10 IV 1970 r.

Warszawa, dnia 23 kwietnia 1970 r.

Tajne

Egz. pojedynczy

^aNotatka

Tow. Gałęziowski (insp[ektor] Dep[artamentu] III) poinformował, że w okresie od 8–10 IV [19]70 r. obserwacja Biura „B” ustaliła następujące kontakty Mariana ^bGołębiewskiego^b.

1. W dniu 8 bm. M[arian] ^bGołębiewski^b był od godz. 16.15–16.55 pod adresem Warszawa, ul. [...], gdzie zamieszkuje:

– **Zientarski Jan**, b. komendant Okręgu Radomsko-Kieleckiego AK-WiN, ps. „Mieczysław”, był w stopniu pułkownika, skazany w 1947 r. na 3,5 lat więzienia.

– **żona Zientarska Irena**, z d. Potejak, I voto Derulska, była łączniczką Zientarskiego, skazana w 1948 r. na 8 lat więzienia. W 1965 r. MO przeprowadzała rewizję w poszukiwaniu dolarów. Zawodowo nie pracuje.

2. W dniu 9 bm. M[arian] ^bGołębiewski^b po wyjściu z domu „Rewidenta” odwiedził w miejscu pracy (Przedsiębiorstwo) Robót Komunikacyjnych, ul. Grójecka 17) **Zygmunta Żyłki-Żebrackiego**, zatrudnionego w charakterze st. technika, zam. Warszawa, ul. [...], był skazany w 1953 r. na 12 lat więzienia za przynależność do nieleg[alnej] org[anizacji] „Dzwon” – Demokratyczny Związek o Niepodległość¹ (na bazie AK-WiN) ps. „Żeliwa”. Stąd obydwaj udali się do kawiarni Słoneczna, gdzie rozmawiali ponad godzinę.

^a Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis opatrzonej datą: 27 kwietnia.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Demokratyczny Związek Walki o Niepodległość (DZWON) – według materiałów MSW w latach 1947–1952 działała tajna organizacja niepodległościowa o powyższej nazwie. Założona została przez b. oficerów AK i WiN: Roberta Bijasiewicza, Zygmunta Żebrackiego, Stanisława Węglowskiego, Jana Tabortowskiego, Stanisława Cieślowskiego, Stanisława Świąckiego, Mieczysława Zielińskiego i Witolda Sosnowskiego. Organizacja miała prowadzić działania dywersyjne i wywiadowcze, usiłowała również nawiązać kontakt z emigracją na Zachodzie. We wrześniu 1952 r. została zlikwidowana przez UB. (AIPN, 0297/21, t. 7 *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*, MSW Biuro „C”, Warszawa 1964 r., s. 42). Organizacja miała działać na terenie województw: warszawskiego, gdańskiego, łódzkiego i lubelskiego. Kierownictwo tworzyli Bijasiewicz, Żebracki, Węglowski i Agenor Waluński. Wszyscy zostali aresztowani lipcu 1952 r. 30 IX 1953 WSR w Warszawie skazał ich na kary od 15 do 7 lat więzienia. (AIPN, 01820/17, t. 11, k. 5–7, informacja dot. Zygmunta Żyłki-Żebrackiego, Warszawa dn. 18 VII 1970 r.). Zdaniem Sławomira Poleszaka informacje o organizacji w materiałach MSW wymagają weryfikacji. Podejrzewa, iż mogła być to prowokacja UBP (S. Poleszak, *Jeden z wyklętych. Major Jan Tabortowski „Bruzda”*, Warszawa 1998, s. 257–258). W biogramach Stanisława Cieślowskiego i Jana Tabortowskiego (*Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik Biograficzny*, t. 1, Kraków – Warszawa – Wrocław 2002, s. 94–96, 463–465) nie ma żadnej wzmianki o ich przynależności do organizacji DZWON.

Ponadto M[arian] ^bGołębiewski^b odwiedził nieustalone osoby zamieszkałe:

3. Warszawa, ul. [...].

4. Warszawa, Al. [...].

Uwaga

Wywiadowcy jednak stwierdzili, że M[arian] ^bGołębiewski^b stosuje na ulicy samokontrolę: przebiega jezdnię w niedozwolonych miejscach, obserwuje otoczenie, wsiada i wysiada z tramwajów itp.

Sporządziła:

Inspektor Wydziału I Dep[artamentu] IV MSW

(-) kpt. J[anina] **Michalska**

Wyk. egz. 1

Druk. S.K.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 5, k. 21–22, mps.

1970 kwiecień 24, Warszawa – Zarządzenie wewnętrzne dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego o powołaniu grupy operacyjnej do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”

Warszawa, dnia 24 kwietnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Zarządzenie wewnętrzne nr 01/70

dyrektora Departamentu IV MSW z dnia ^a24 kwietnia 1970 r.^a w sprawie powołania grupy operacyjnej do sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”

Celem szybszej i efektywniejszej realizacji zadań wynikających ze sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident” **zarządzam:**

1. Powołanie grupy operacyjnej w Departamencie IV w składzie:

- z[astęp]ca nacz[elnika] Wydz[iału] I płk Mozal Stanisław – kier[ownik] grupy
- insp[ektor] Wydz[iału] I ppłk Maj Józef
- insp[ektor] Wydz[iału] I kpt. Gniotek Konrad
- insp[ektor] Wydz[iału] I kpt. Murdza Tadeusz
- insp[ektor] Wydz[iału] I kpt. Michalska Janina
- kier[ownik] Grupy W[ydziału] IV KW MO w Gdańsku kpt. Chmielewski Franciszek – w zakresie zadań na miasto i woj. Gdańsk
- kier[ownik] Grupy Wydziału III KW MO Warszawa kpt. Gutowski – w zakresie zadań związanych z miejscem pracy figuranta (DOKP W[arsza]wa).

2. Ścisłą współpracę grupy operacyjnej z Dep[artamentem] III w zakresie rozpracowania kontaktów figuranta sprawy pozostających w zainteresowaniu Dep[artamentu] III, wymiany niezbędnych informacji i koniecznych wspólnych kombinacji operacyjnych.

Pracę grupy operacyjnej do sprawy „Rewident” obejmuję bezpośrednio, osobistym nadzorem.

Dyrektor Departamentu IV MSW

^bpłk St[anisław] Morawski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 258, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: **Wykonano 4 egz.** Egz. 1 w sprawie, egz. 2 Kanc[elaria] Ogólna, egz. 3 KW MO Gdańsk, egz. 4 [KW MO] Warszawa.

1970 maj 2, Warszawa – Założenia spotkania TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą planowanego na maj 1970 r.

Warszawa, dnia 2 maja 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a1^a

Założenia

spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w maju br.

I. Celem spotkania i rozmowy jest złożenie przez TW „Sławek” deklaracji wobec „Rewidenta” o przystąpieniu do organizacji. Przebieg rozmowy winien być determinowany stwierdzeniami „Analizy pozycji i możliwości „Sławka” w sprawie operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident” (w załączeniu).

II. Okoliczności dojścia do spotkania

– „Sławek” winien zadzwonić do „Rewidenta” (termin 4 kwietnia br.), poinformować go, że ma okazję być w Warszawie i chciałby umówić się na bardzo ważną rozmowę. Pewne sprawy przemyślał i doszedł do określonych wniosków. Najbardziej odpowiednim terminem rozmowy byłaby druga połowa maja, ponieważ wtedy „Rewident” będzie mieszkał już we Włochach, jednak „Sławek” nie powinien narzucać terminu, a przyjąć termin zaproponowany przez „Rewidenta”. Również w wypadku, gdyby „Rewident” zasygnalizował swój przyjazd do Gdańska, „Sławek” winien wyrazić zgodę.

III. Treść spotkania

– „Sławek” stwierdza, że po przemyśleniu sprawy zgłasza akces do organizacji i chce być jej członkiem. Zwłoka nastąpiła z dwóch zasadniczych powodów: „obawy przed nieznanym” i niestabilizowaną sytuacją życiową. Obecnie te czynniki odpadają.

– „Sławek” wręcza „Rewidentowi” projekt artykułu w rękopisie. Komunikuje mu, że nie ma maszyny do pisania i prosi go, jako bardziej doświadczonego, o radę, co zrobić w tej sytuacji, ponieważ rękopis to rzecz bardzo indywidualna i nietrudna do zidentyfikowania.

– Podczas spotkania „Sławek” nie porusza sprawy radiotelegrafisty. Gdyby jednak „Rewident” z tym wyszedł, może mu oświadczyć, że o tym myśli i ma nawet jednego kandydata na oku, ale chce jeszcze sprawę przeanalizować.

– „Sławek” nie wychodzi również ze sprawą swego wyjazdu za granicę, jeśli temat ten poruszy, „Rewident” wyjaśni mu sprawę zgodnie z ustaleniami.

– „Sławkowi” **nie wolno werbować ludzi do organizacji**, jeśli jednak „Rewident” poruszy temat założenia podgrupy w Gdańsku, „Sławek” wyraża na to zgodę. Aby samo

^{a-a} Wpisano odręcznie.

werbowanie ludzi odsunąć maksymalnie w czasie, pyta „Rewidenta”, co to powinni być za ludzie, z jakich środowisk, jak należy ich werbować i jaki powinien być cel postawiony przed nimi. Innymi słowy „Sławek” wymaga instruktażu, „Rewident” powinien odnieść wrażenie, że „Sławka” należy przeszkolić.

IV. Dwa warianty spotkania

1. W Warszawie.

Jeśli rozmowa odbywać się będzie na ul. [...], „Sławek” zostaje wyposażony w nadajnik nasobny – jak dotychczas. Jeśli we Włochach „Sławkowi” powie się, że dostanie nadajnik, a następnie „po przemyśleniu” zrezygnuje się z niego, stwierdzając, że „Sławek” i tak wiernie oddaje treść rozmów, a ponieważ to spotkanie jest takie ważne, nie chcemy go dodatkowo denerwować.

Obserwacja prowadzi „Rewidenta” przez cały dzień, w którym odbywa się spotkanie.

2. W Gdańsku.

Ze „Sławkiem” należy rozważyć miejsce rozmowy, które zaproponuje on „Rewidentowi”, jeśli jednak „Rewident” wybierze inne miejsce, „Sławek” przyjmuje jego koncepcję. „Sławek” zostaje wyposażony w nadajnik nasobny.

Obserwacja jest prowadzona za „Rewidentem” od momentu wyjazdu z Warszawy. Grupa obserwacyjna warszawska jedzie za „Rewidentem” do Gdańska i tam przekazuje go obserwacji miejscowej.

**Z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
(–) płk St[anisław] Mozal**

Odbito 3 egz.

Oprac.: K.G.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 1, k. 292–293, mps.

1970 maj 2, Gdańsk – Projekt wprowadzenia do sprawy kryptonim „Rewident” krótkofalowca TW ps. „Ryszard”

Gdańsk, dnia 2ª maja 1970 r.
Tajne specjalnego znaczenia
Egz. nr 2^a

Projekt
założenia do kombinacji operacyjnej dot. wprowadzenia
tajnego współpracownika ps. „Ryszard” (krótkofalowca)
do sprawy krypt. „Rewident” przez TW ps. „Sławek”

W czasie ostatnich spotkań TW „Sławek” z figurantem sprawy krypt. „Rewident” prowadzono rozmowy na temat łączności radiowej Wybrzeża z Warszawą i przekazywania informacji tą drogą. W trakcie rozmów „Rewident” zaproponował TW „Sławek” znalezienie na terenie Wybrzeża odpowiedniego człowieka – krótkofalowca, który by odpowiadał wymogom i kryteriom zaufanego kandydata do pewnych prac w organizacji. „Rewident” w jednej z rozmów zasygnalizował „Sławkowi”, że dotychczasowe poszukiwania krótkofalowca na Wybrzeżu nie dały rezultatów. TW „Sławek” zobowiązał się wobec „Rewidenta” kontynuować poszukiwania krótkofalowca, otrzymując wskazówki i wytyczne, na jakie okoliczności winien zwrócić uwagę.

Wobec powyższego wytypowano odpowiadającego kryteriom i wymogom organizacji tajnego współpracownika ps. „Ryszard”¹, który aktualnie jest krótkofalowcem i może być wykorzystany w powyższej sprawie. Zapoznanie TW „Ryszarda” z „Rewidentem” względnie z kimś z jego ludzi winno nastąpić przez „Sławka”.

TW „Sławek” zapozna „Rewidenta” z osobowością „Ryszarda”, jego walorami osobistymi, przekonaniem politycznymi, wyznaniem religijnym, przeszłością w sensie przynależności do AK, represjami ze strony władz oraz aktualną sytuacją, mając na uwadze charakter pracy, stosunki rodzinne, zainteresowania itp. bliższe dane w charakterystyce TW.

TW „Sławek”, omawiając powyższe szczegóły w formie rekomendacji, poinformuje „Rewidenta”, że zna człowieka od kilku lat. Poznał go w następujących okolicznościach: Przed kilku laty reperował „Sławkowi” telewizor. W czasie tego spotkania pozostawił mu nr telefonu i adres zamieszkania na wypadek ponownego wezwania go do usunięcia usterek w aparacie. Od pierwszego spotkania „Sławek” kilkakrotnie prosił go o usunięcie usterek w telewizorze. W czasie odwiedzin rozmawiali na różne tematy. W ostatnim okresie telewizor „Sławka” (matka posiada drugi) zepsuł się. W związku z tym łączył się telefonicznie z ww., ale bez rezultatu. Postanowił udać się do ww. osobiście. Zastał TW „Ryszarda” w mieszkaniu, wyjaśniając mu powód wizyty, narzekając na łączność telefo-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Brak danych pozwalających na identyfikację.

niczną. „Ryszard” wyjaśnił, że telefon jest uszkodzony, stąd niemożność telefonicznego skontaktowania się.

W czasie rozmowy „Sławek” zauważył u „Ryszarda” w mieszkaniu różnego rodzaju aparaturę. Zainteresował się nią, zadając kilka pytań z dziedziny radiowej. TW „Ryszard” wyjaśnił „Sławkowi”, że aparatura, jaką posiada, należy do jego nadajnika radiowego. Z dalszych wyjaśnień „Sławek” dowiedział się, że TW „Ryszard” jest krótkofalowcem od kilku lat. Traktuje to zajęcie jako hobby. Aktualnie pracuje nad przebudową nadajnika, chcąc zwiększyć jego moc, a tym samym zasięg nadawania i odbioru.

TW „Sławek”, mając na uwadze zobowiązania wobec „Rewidenta” w odszukaniu krótkofalowca na terenie Wybrzeża, przeprowadził z ww. rozmowę na wiele interesujących problemów. Z całości kształtu rozmowy wywnioskował, że TW „Ryszard” jest odpowiednim kandydatem, który może być wykorzystany do zadań stawianych przez „Rewidenta”. Wobec powyższego TW „Sławek” winien poznać TW „Ryszarda”, przeprowadzić z nim rozmowę na różne tematy, m.in. uzgodnić terminy poprzednich spotkań, niektóre dane dot. nadajnika radiowego, szczegóły z działalności w AK, poglądów politycznych itp.

W wypadku pozytywnego przyjęcia propozycji „Sławka” przez „Rewidenta” i wyrażenia chęci poznania krótkofalowca TW „Sławek” winien to uczynić.

Założenia kierunkowe dla TW ps. „Ryszard” w sprawie krypt. „Rewident” zostaną opracowane w terminie późniejszym.

(-) kpt. Fr[anciszek] Chmielewski

Wykonano w 3. egz.

Egz. nr 1 sprawa krypt. „Rewident”

Egz. nr 2 Dep[artament] IV MSW

Egz. nr 3teczka pracy „Sławek”

Źródło: AIPN, 01802/17, t. 2, k. 72–73, mps.

1970 maj 16, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego w sprawie przekazania tekstu deklaracji programowej „Mijają lata...”

^aWarszawa, dnia 16 maja 1970 r.

Tajne sp[ecjalnego] znaczenia

Egz. nr ...

W załączeniu przesyłam program ideowo-polityczny nielegalnego związku o niezna-nej nazwie i strukturze organizacyjnej.

Z dotychczas uzyskanych informacji wynika, iż związek ten może skupiać ludzi młodszej generacji spośród inteligencji.

Jeden z ustalonych członków związku utrzymuje kontakty poprzez swoją rodzinę z klerem.

Sprawa ta jest przedmiotem aktywnego rozpracowania operacyjnego.

Dyrektor Departamentu IV MSW

(–) płk St[anisław] **Morawski**

Otrzymali:

- kier[ownik] Wydz[iału] Adm[inistracyjnego] KC PZPR – tow. S[tanisław] Kania
- min[ister] spraw wewn[ętrznych] – tow. K[azimierz] Światała
- wicemin[ister] spraw wewn[ętrznych] – tow. F[ranciszek] Szlachcic
- wicemin[ister] spraw wewn[ętrznych] – tow. R[yszard] Matejewski
- wicemin[ister] spraw wewn[ętrznych] – tow. H[enryk] Słabczyk
- dyrektor Dep[artamentu] III MSW – tow. H[enryk] Piętek

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 77, mps.

^a Z lewej strony pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: L. dz. Ug–001191/70.

1970 maj 20, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca spotkania TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w dniu 8 maja 1970 r. w Gdańsku (fragmenty)

Warszawa, dnia ^a20^a maja 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia

Notatka służbowa

dot.: spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem”
w dniu 8 bm. w Gdańsku

Notatkę opracowano na podstawie nagranych sprawozdania tajnego współpracownika ze spotkania i rozmowy z „Rewidentem”. Sprawozdanie przyjął i nagrał kpt. Chmielewski – kier[ownik] sekcji Wydz[iału] IV KW MO w Gdańsku.

[...] Spotykając się ze „Sławkiem” w Gdańsku przy okazji załatwiania bardzo ważnej dla siebie sprawy, „Rewident” zakładał wg „Sławka” dwa cele: wyjaśnienie, czy „Sławek” zdecydował się wstąpić do organizacji oraz czy podjąłby się funkcji kuriera. Tajny współprac[ownik] twierdzi, że gdyby się nie zadeklarował wobec „Rewidenta”, dalsza rozmowa nie miałaby sensu i wątpi, czy by się odbyła. Niemniej „Sławek” bardzo mocno podkreśla, że „Rewident” przyjeżdżając do Gdańska, był w 99 procent[ach] pewny jego akcesu do organizacji. Zadeklarowanie się „Sławka” przyjął jako fakt dla niego oczywisty. „Sławek” bowiem przez ten cały okres czasu już dojrzał do tego momentu, aby z całą świadomością wstąpić do organizacji.

[...] Idąc dalej, „Rewident” przy sklepie „Herbapolu” zwrócił uwagę na jasną „Warszawę”, która zatrzymała się przy krawężniku. Zapamiętał jej numer – końcówka 16 lub 56. W samochodzie siedział jeden mężczyzna. Wóz ten przejechał około 10 m i zatrzymał się przy krawężniku. „Rewident” oświadczył „Sławkowi”, że tak zachowują się wozy „tajniaków”. Zanim „Rewident” ze „Sławkiem” przeszli około 300 m do najbliższego skrzyżowania, samochód ten wjechał w boczną uliczkę i wyjechał dosłownie przed nimi. „Rewident” wówczas miał pewność, iż jest to wóz „tajniaków”. Obawy „Rewidenta” rozwiąły się nieco, kiedy „Warszawa” zatrzymała się, zabrała dwóch pijaków i odjechała.

Przed wejściem do kawiarni Cristal „Rewident” zatrzymał się i obserwował parking, który znajdował się obok kawiarni, szukając nadal jasnej „Warszawy”. Ponieważ samochodu tego nie było nigdzie w pobliżu, weszli do kawiarni. [...] W kawiarni „Rewident” zaproponował miejsce w rogu, przy wejściu od kuchni. Usiedli jednak zgodnie z propozycją „Sławka” przy oknie.

Siedząc w lokalu, „Rewident” obserwował te osoby, które siedziały za „Sławkiem”, przydzielił natomiast „Sławkowi” zadanie obserwowania tych osób, które siedziały za nim. „Rewident” usiadł^a twarzą do wejścia i każdy kto wchodził do kawiarni, był przez niego dosłownie analizowany i odprowadzony wzrokiem na miejsce. Widać było, że

^{a-a} Wpisano odręcznie.

bardzo podejrzliwie patrzy na wszystko. Również wszystkie samochody, które stały przy krawężnikach, kiedy szli do Cristalu ul. Grunwaldzka, były dla niego podejrzane.

[...]

V. Rozmowa między „Sławkiem” a „Rewidentem” w kawiarni – zasadniczy moment spotkania

1. Legenda „Rewidenta” dot. jego znajomości ze „Sławkiem”

Na początku rozmowy, w trakcie zgłaszania przez „Sławka” akcesu do organizacji, „Rewident” poruszył dwa zagadnienia. Bardzo mocno podkreślił konieczność unikania sformułowania „organizacja”. Należy zastępować je innym stwierdzeniem – jakimkolwiek, „które będzie dla nas zrozumiałe”. Czynieć tak należy ze względów bezpieczeństwa i konspiracji. Sam „Rewident” w toku całej rozmowy sformułowania „organizacja” unikał, zastępując je pojęciami „my”, „nasi”, „do naszych” itd.

Ponadto przypomniał „Sławkowi”, o czym już, jak stwierdził, rozmawiali wcześniej, iż na wypadek, gdyby kiedyś ktoś pytał „Sławka”, skąd zna „Rewidenta”, odpowiadał, iż znają się z okresu pracy w duszpasterstwie akademickim. Ich znajomość jest obecnie sporadyczna, a w rozmowach poruszają jedynie tematy związane z wspomnieniami okresu pracy w duszpasterstwie, wspominają „stare czasy”, opowiadają sobie kawały itd. Na żadne inne tematy nie rozmawiają.

2. Zgłoszenie przez „Sławka” akcesu do organizacji. Reakcja „Rewidenta”

Po przyjęciu i zrealizowaniu zamówienia przez kelnerkę „Sławek” oznajmił „Rewidentowi”, że właściwie już dawno przemyślał sprawę swojego akcesu do organizacji. Wynikiem tych rozmyślań i przemyśleń były jego poprzednie wizyty u „Rewidenta” i rozmowy z nim. [...] „Rewident” wyjaśnienia „Sławka” przyjął z dużym zadowoleniem, aczkolwiek, jak twierdzi „Sławek”, nie było to dla niego zaskoczeniem. Był pewien, że sprawy właśnie tak się potoczą. Dlatego też nie zwracał szczególnej uwagi na motywację „Sławka”. Niemniej zadowolenie swoje wyraził dobitnie i po raz drugi złożył „Sławkowi” gratulacje, iż określił on swoje miejsce po odpowiedniej stronie barykady.

„Rewident” stwierdził, iż „my” unikamy wszelkiego rodzaju formułek, jakiegoś schematyzmu i rzeczy formalnych. Dlatego od wstępującego nie wymaga się żadnej przysięgi, żadnych deklaracji, żadnej legitymacji i numeru – nic, co by „stwierdzało” naszą działalność. Wystarcza deklaracja ustna, po głębokim przemyśleniu, bo człowiek, który podejmuje taką decyzję, musi liczyć się z tym, że kiedyś „zażądamy” od niego dużego poświęcenia i postawienia wszystkiego na jedną kartę w czasie oznaczonym. I dlatego „wstępujący do nas” musi być na to przygotowany.

3. Charakterystyka programu organizacji przedstawiona przez „Rewidenta”. Jego miejsce w organizacji. Niektóre zjawiska zachodzące w organizacji

Poświęcając około 5 minut całej rozmowy, „Rewident” scharakteryzował program organizacji¹ – dokument, który przywiózł dla „Sławka”. Stwierdził, iż program ten jest bardzo ogólny. Sformułowany został w takim celu, aby wstępujący do organizacji – członek organizacji mógł na podstawie tego programu znać ogólne ramy działalności. Program dlatego jest ogólny, aby nie doprowadzać do żadnych rozłamów ani frakcji wewnątrz organizacji, aby życie i nowe jego fakty i zjawiska interpretować i dopracowywać do celów organizacji. „Nasz program...” jest tak ustawiony, aby pokazać ramową „naszą” działalność, a szczegó-

¹ Deklaracja programowa „Mijają lata...”.

łowe wytyczne są podawane przez kolejne numery „Biuletynów”. Każdy członek, czytając „Biuletyn”, zapoznaje się z nowymi faktami i ich nowym ujęciem i interpretacją. Program jest też dlatego ogólny, aby jeżeli, „jeśli ktoś jest katolikiem, nie mógł powiedzieć – ja jestem katolikiem i to mi nie odpowiada”. Sprawę tą „Rewident” szczególnie mocno podkreślił.

„Rewident” stwierdził, iż w Warszawie dotychczas piastował jakieś określone stanowisko wśród „naszych”. Obecnie znalazł się człowiek w Warszawie, który może go na tym stanowisku zastąpić.

Ponieważ tutaj na terenie Trójmiasta jest duży nieporządek „w naszych szeregach”, a pewien człowiek odpowiedzialny za to z uwagi na pewne sprawy, powiązania rodzinne itp. nie jest w stanie dokładnie wykonywać swoich funkcji, „Rewident” zrzeka się swego stanowiska w grupie warszawskiej i przejmuje funkcję, stanowisko inspektora, nadzorca, jeśli można się tak wyrazić na terenie całej Polski. W pierwszym rzędzie postara się unormować sytuację na Wybrzeżu i dlatego będzie teraz częściej bywał na tym terenie.

„Rewident” poinformował „Sławka”, że jak dotychczas nikt nie wystąpił z „szeregów” z wyjątkiem jednego człowieka. Miało to miejsce na terenie Warszawy, w grupie warszawskiej i człowiek ten został zmuszony do tego sytuacją rodzinną i tarciami wewnątrz grupy.

[...] Omawiając program i profil organizacji „Rewident” stwierdził, iż oni działają na innych zasadach niż np. zakon jezuitów, o dużej dyscyplinie, ślepych posłuszeństwie, gdzie każdy musi coś robić. Ich organizacja jest dobrowolna, oparta na pewnych określonych zasadach, a nie na zasadzie przymusu i ślepego posłuszeństwa. „Rewident” stwierdził również, iż Kościół katolicki w Polsce odrabia część pracy organizacji, „przygotowując młodzież”, ale nie może liczyć na zbyt wysokie koneksje i udział we władzy po jej zdobyciu. [...]

4. Miejsce „Sławka” w organizacji określone przez „Rewidenta”

„Rewident” stwierdził, iż nie chciałby przydzielać „Sławka” do jakiejś grupy, bo nowy człowiek wchodzący do grupy powoduje pewną nieufność dotychczasowych członków i jakieś tarcia wewnętrzne w tej grupie. „Rewident” powiedział „Sławkowi”, iż wydaje mu się, że „Sławek” nie jest zbyt chętny do werbowania nowych członków, ale byłoby bardzo dobrze, aby założył podgrupę.

Można również pracować samodzielnie i taka praca może być bardzo pożyteczna dla dobra całości. Zdaniem „Rewidenta” „Sławek” pracując samodzielnie, mógłby oddać „nieocenione usługi” w ramach kontaktów organizacji z emigracją na Zachodzie.

5. Charakterystyka stosunków organizacji z polską emigracją na Zachodzie przedstawiona przez „Rewidenta”

Sprawa stosunków organizacji z polską emigracją na Zachodzie oraz określenie zadań w tej mierze dla „Sławka” stanowiło zasadniczą i najdłuższą część rozmowy „Sławka” z „Rewidentem”. Rozmowa na ten temat trwała m.in. około 30 min. Zanim „Rewident” określił i niejako przydzielił „Sławkowi” zadania w tej sprawie, scharakteryzował stosunki panujące między organizacją a emigracją polską.

„Rewident” stwierdził, iż w ubiegłym roku kurier organizacji przebywał na Zachodzie, konkretnie w Londynie, około 3 miesięcy. Jest to człowiek młody, w wieku zbliżonym do „Rewidenta”, około 29–32 lat². Skontaktował się on z odłamek emigracji,

² Najprawdopodobniej chodzi o wyjazd Benedykta Czumy do Szwajcarii i Włoch (marzec – kwiecień 1970 r.). Nie natrafiłem do tej pory na żadną informację na temat wyjazdu jakiegokolwiek uczestnika „Ruchu” do Londynu w 1969 r.

był na ich utrzymaniu, a także pracował tam zarobkowo. Pracę załatwili mu właśnie przedstawiciele emigracji³. [...] Przed wyjazdem kuriera działalność emigracji polskiej na Zachodzie została rozpracowana przez naszych. Ludzie ci zorientowali się w działalności polskiego rządu emigracyjnego, grupy, czy jak to określił „Rewident”, rządu Andersa, grupy czy Związku Trzech. Stwierdzono, że odłamy i organizacje emigracyjne są skłócone wzajemnie. Wg „Rewidenta” łatwiej jest dogadać się ze starą emigracją – jak stwierdził ogólnikowo – emigracją okresu powstań (?), niż z emigracją II wojny światowej, z ludźmi, którzy wyjechali na Zachód w wieku około 20 lat.

Kurier będąc w Londynie i rozmawiając z przedstawicielami emigracji postawił sprawę prosto i otwarcie. „Głos wolności i właściwy głos do władzy w kraju może mieć tylko ta organizacja, która działa na terenie kraju. Głos pomocniczy i pewne koneksje we władzy po jej zdobyciu może mieć ta organizacja na Zachodzie, która w jakiś sposób wspomogła organizację krajową. Nie może ona jednak żądać większych koneksji we władzy w przyszłej Polsce, niż to zostanie jej przyznane przez organizację krajową”.

Kurier, będąc w Londynie, rozmawiał z pewnym staruszkiem 74. letnim⁴ (Anders? (przyp. mój K[onrad] G[niotek]), postawił sprawę jasno i otwarcie w ten właśnie sposób i przy pomocy doradcy tego staruszka, człowieka około 45. letniego⁵, wymógł pewne zobowiązania i właściwe ustawienie sprawy dla dobra organizacji.

Udało to się m.in. dlatego, ponieważ dotychczas emigracja była przyzwyczajona, że każdy z nią się liczy. Po raz pierwszy znalazł się ktoś, kto od nich coś zażądał i postawił sprawę prosto i otwarcie, nie cofając się ani o krok. Od tej pory jest nawiązana pewna łączność z emigracją. Literaturę organizacji na Zachód i pieniądze dla organizacji przewozi dwóch dostojników Kościoła katolickiego, którzy na stałe bądź bardzo często przebywają w Polsce, ale mają obywatelstwo obce, nie polskie. „Rewident” stwierdził, iż ludzie ci nie mają sprawdzanego bagażu. „Rewident” wymienił nawet coś w rodzaju ich tytułów, lecz „Sławek” tego nie zapamiętał. Przypomina sobie tylko, jakoby to były tytuły przełożonych zakonnych – w każdym razie mają mieć oni wysoką rangę w duchowieństwie⁶.

Obecnie organizacja wg słów „Rewidenta” ma tak załatwioną sprawę z emigracją, iż na żądanie z Polski określeni ludzie przysłał zaproszenie dla osób – członków organizacji, aby ci w odpowiednim momencie w miarę potrzeby mogli wyjechać na Zachód.

6. Zasadnicze zadanie dla „Sławka” postawione przez „Rewidenta” – wyjazd na Zachód

Rewident stwierdził, iż obecnie bardzo ważną sprawą jest wyjazd na Zachód naczelnego redaktora „Biuletynu”⁷. Redaktor ten dysponuje czasem w połowie tego roku i musi koniecznie być w Wlk. Brytanii. Z niewiadomych przyczyn redaktor ten nie otrzymał do dziś zaproszenia. „Nasi” uważają, że sprawę tę winien załatwić kurier organizacji, który w tym celu winien wyjechać na Zachód. Rolę kuriera zaproponował „Rewident” „Sław-

³ Pomyłka – Benedykt Czuma podczas wyjazdu do Szwajcarii i Włoch nie pracował zarobkowo.

⁴ Chodzi o Karola Popieła.

⁵ Stanisław Gebhardt.

⁶ Nie natrafiłem dotąd na żadne materiały potwierdzające przywożenie pieniędzy dla organizacji z zagranicy przez duchownych. Benedykt Czuma rozmawiając w Rzymie z Popielem uzyskał obietnicę wsparcia finansowego, jednak do momentu aresztowań „Ruch” nie otrzymał żadnych pieniędzy od emigracji.

⁷ Emil Morgiewicz miał wyjechać do Rzymu latem 1970 r.

kowi”. Stwierdził przy tym, iż „Sławek” jest człowiekiem obeznanym z Zachodem, zna mniej więcej już tamto środowisko, był w Wlk. Brytanii i jego wyjazd nie powinien nastroczać żadnych podejrzeń.

Relacjonując ten moment rozmowy „Sławek” na spotkaniu wyjaśnił kpt. Chmielewskiemu, iż jeszcze pracując razem z „Rewidentem” w duszpasterstwie akademickim, bywał za granicą – Bułgaria, Węgry, Czechosłowacja. O wyjazdach tych „Rewident” był poinformowany. W czasie pierwszej rozmowy po przerwie w kontaktach z „Rewidentem” – na jesieni 1968 r. – „Rewident” rozmawiał szczegółowo ze „Sławkiem” na temat jego pobytu w Wlk. Brytanii. „Sławek” właśnie stamtąd wrócił. [...] „Rewident” oznajmił „Sławkowi”, że jego wyjazd jest bardzo pożądanym i ważnym. Wyjazd może być do różnych krajów na Zachodzie – Londyn, Bruksela, Rzym a nawet St[any] Zjednoczone. Przed wyjazdem „Sławek” otrzyma kopertę z zaszyfrowanym tekstem, w którym będą wskazówki m.in. dotyczące osoby, której należy przesłać zaproszenie oraz inne dane. „Sławek” otrzyma też numery telefonów. **Po przyjeździe na Zachód skontaktuje się telefonicznie z osobami, których numery otrzyma. Osoby te pomogą „Sławkowi” w otrzymaniu pieniędzy, wskażą mu miejsce, do którego ma się udać, załatwią wiza i bilety kolejowe bądź inne. Po przybyciu na miejsce „Sławek” wręczy kopertę wskazanej osobie oraz odbierze większą ilość dolarów, które będzie musiał przewieźć do kraju. Przewóz ten byłby całkowicie nielegalny. Dolary „Sławek” musiałby dobrze schować, np. jak poinstruował go „Rewident”, „zapakować w woreczek plastikowy i wsunąć do odbyticy”.**

Przed wyjazdem „Sławek” otrzymałby również instrukcję w sprawie prowadzenia rozmów z przedstawicielami emigracji, aby wiedzieć, jak z nimi rozmawiać i „że nie należy im ustępować”. W tym momencie „Sławek” (z własnej inicjatywy – nie było to uzgodnione przed spotkaniem – przyp. mój K[onrad] G[niotek]) poinformował „Rewidenta”, iż z winy poczty nie otrzymał zawiadomienia, iż paszport na jego wyjazd do Wlk. Brytanii jednak został mu przyznany.

[...] „Sławek” nie robił „Rewidentowi” specjalnych nadziei na wyjazd, natomiast ten zapalił się do tej sprawy. „Sławek” stwierdza, iż obok jego przystąpienia do organizacji to był zasadniczy cel rozmowy „Rewidenta” z nim. „Rewident” tą sprawę poruszał jeszcze przy pożegnaniu, prosił, aby o tej sprawie nie zapomniał i jak najszybciej zorientował się, jak stoją jego sprawy paszportowe. [...]

7. Inne zadania dla „Sławka” postawione przez „Rewidenta”

Podczas rozmowy „Rewident” sprecyzował wobec „Sławka” dalsze propozycje.

– Zorganizowanie noclegów dla ludzi przyjeżdżających do Trójmiasta, którzy z pewnych przyczyn nie mogą zatrzymać się w hotelach. „Rewident” później sprecyzował, że chodziłoby o jednego człowieka, który przyjechałby do Gdańska dwa lub trzy razy. „Sławek” oznajmił, iż w jego domu zakwaterowanie jest niemożliwe. Być może będzie to aktualne, kiedy „Sławek” otrzyma własne mieszkanie.

– Zainteresowanie numeracją samochodów, którymi posługuje się Służba Bezpieczeństwa. „Rewident” tłumaczył „Sławkowi”, że wozy te nie posiadają w numeracji litery D lub Y. Poznać je można po tym, że najczęściej przebywają koło komisariatów MO lub siedziby Służby Bezpieczeństwa. Znajomość bowiem tych numerów jest bardzo przydatna przy wykrywaniu obserwacji. „Rewident” pytał „Sławka”, czy nie ma znajomego lub kolegi, który pracował w milicji lub SB – „Sławek” przez niego mógłby

ustalić te numery. Tajny współprac[ownik] odciął się zdecydowanie od takich znajomości. „Sławek” stwierdził, iż „nigdy kontaktów z milicją i SB nie miał, nie ma i chroń go Boże przed nimi”.

– Napisanie krytycznych uwag przez „Sławka” dot. otrzymanych numerów „Biuletynu”. Uwagi ma napisać na kartce i przekazać „Rewidentowi”.

Sławek sam wyszedł z koncepcją zbierania i opracowywania materiałów do „Biuletynu” podobnych w charakterze jak jego artykuł o stoczniach. „Rewident” przyjął to z zadowoleniem.

8. Uwagi „Rewidenta” dot. interesowania się Służby Bezpieczeństwa jego osobą

„Rewident” stwierdził wobec „Sławka”, iż wie, że jest obserwowany przez Służbę Bezpieczeństwa. Powiedział również, że wie, dlaczego jest obserwowany. Mianowicie niedawno, przed paru miesiącami, prawdopodobnie w tym roku złożył wizytę jednemu z „prominentów duchownych” w kraju. Wiadomo mu jest, że naprzeciwko wejścia do budynku, gdzie urzęduje ten „prominent”, siedzi, jak on to określił, „czujka”. „Siedzą chłoptysie, grają w karty i patrzą, kto wchodzi, kto wychodzi i ile czasu przebywa”.

Ponadto napisał, czy wygłosił referat, w którym postawił pewne sprawy ostro i niedwuznacznie. Referat ten wygłosił w jakimś środowisku zakonnym, gdzie było więcej osób i była ożywiona dyskusja. Tezy referatu sprecyzował ostro, nieodwracalnie i nie miał zamiaru ustąpić, gdyż tylko takie postawienie sprawy jest słuszne”.

Po tych dwóch faktach jest bez przerwy obserwowany, również w każdą niedzielę. „Oni za nim chodzą i on też chodzi, żeby wiedzieli, że nie siedzi na jednym miejscu”. Obserwacją tą „Rewident” się nie przejmuje, gdyż „wie, za co jest obserwowany”. **O fakcie obserwacji został powiadomiony przez „swojego człowieka” z pałacu Mostowskich. Człowiek ten jest związany z organizacją. „Rewident” nie stwierdził, iż jest on członkiem organizacji. Człowiek ten dał określony „cynk” „Rewidentowi” [podkreślenie moje – P.B.]⁸.**

„Rewident” pytał się „Sławka”, czy on wie, co to jest „pałac Mostowskich”. Na odpowiedź „Sławka”, iż jest to siedziba UB, „Rewident” sprostował, że „nie UB, tylko Służby Bezpieczeństwa” i wytłumaczył „Sławkowi”, że zawsze w każdej Wojewódzkiej Komendzie MO I zastępca komendanta MO jest szefem Służby Bezpieczeństwa. „Rewident” wymienił orientacyjną liczbę pracowników SB, której „Sławek” nie zapamiętał, podał również budżet, „jakim oni dysponują”. Według „Sławka” wymienił sumę 70 lub 700 milionów zł. „Rewident” stwierdził, iż Służba Bezpieczeństwa jest to państwo w państwie.

„Rewident” pytał się również tajnego współpracownika, czy jego telefon jest na podsłuchu, gdyż telefon „Rewidenta” jest na pewno. Ma on metodę wykrywania podsłuchu telefonicznego. „Należy wykręcić jakikolwiek numer, następnie wykręcić zero i położyć słuchawkę. Telefon, jeśli jest na podsłuchu, powinien zadzwonić”. Ta metoda pozwala na wykrywanie podsłuchu w Warszawie. [...]

VI. Zakończenie rozmowy i spotkania „Rewidenta” ze „Sławkiem”

„Rewident” poinformował „Sławka”, iż chce mu przekazać materiały, które dla niego przywiózł – „Biuletynu” i „Program”. Na propozycję „Sławka”, aby materiały wymienić

⁸ Nie odnalazłem dotąd nigdzie żadnej najmniejszej wzmianki na ten temat. Podczas śledztwa SB całkowicie pominęła ów fakt. Dlatego uważam, że jest to informacja nieprawdziwa.

w toalecie (gdyż „Sławek” miał wręczyć „Rewidentowi” referat o stoczniach), nie zgodził się, gdyż „to będzie trochę po chamsku wyglądało”.

Wyszli z kawiarni jako ostatni goście. Za kawiarnią na zapleczu budynków, na podwórzu wymienili materiały. „Sławek” dał „Rewidentowi” artykuł i odebrał trzy numery „Biuletynów i osobno leżący w teczce program. [...] Materiały przekazał „Rewident” „Sławkowi” raczej na własność, nic nie mówiąc na temat używania czy rozpowszechniania. Sytuacja identyczna, jak przy wręczaniu poprzednich numerów. „Przeczytać, zaznajomić się z treścią, wyciągnąć wnioski, krytyczne uwagi spisać na kartce i przekazać «Rewidentowi». Trzymać w takim miejscu, aby nikt tego nie znalazł”.

Tajny współpracownik zwrócił uwagę na coraz lepszą jakość papieru, na którym „Biuletyny” są odbijane.

W czasie drogi na dworzec „Sławek” poinformował w ogólnych zarysach „Rewidenta” o treści swojego artykułu. „Rewident” pytał się, jak „Sławek” chciałby sygnować swoje artykuły w „Biuletynie”. TW powiedział, że wolałby, aby w ogóle nie były one podpisywane, lecz jeśli to konieczne, aby używano litery S lub D.

Kiedy wyszli z bramy zaplecza kawiarni, przy krawężniku stała jasna „Warszawa”. „Rewident” zaproponował zakład, iż jest to ten sam obserwowany już samochód. Kiedy okazało się, że numery rejestracyjne są inne, „Rewident” był wyraźnie zawiedziony.

Podczas spotkania z kpt. Chmielewskim „Sławek” dał do zrozumienia, że według jego zdania powinien skorzystać z oferty „Rewidenta” i wyjechać do Wielkiej Brytanii.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW

(-) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Odbito 3 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 96–112, mps.

1970 maj 30, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Andrzejem Czumą w Warszawie 27 maja 1970 r. (fragmenty)

Warszawa, dnia 30 V 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

dot.: spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. „Sławek” z „Rewidentem” w dniu 27 bm. w Warszawie.

I. Spotkanie ze „Sławkiem” przed jego rozmową z „Rewidentem”

Tajny współpracownik przyleciał do Warszawy samolotem około godz. 8.00 w dniu 27 maja. O godz. 10.00 wspólnie z kpt. Chmielewskim odbyłem ze „Sławkiem” spotkanie na LK „Hetman”. W trakcie spotkania została omówiona ze „Sławkiem” taktyka i sposób przeprowadzenia rozmowy z „Rewidentem”, a także jej zasadnicze treści zgodnie z zatwierdzonym „Planem spotkania i rozmowy tajnego współpracownika ps. «Sławek» z «Rewidentem» w dniu 27 bm.”. Ponadto poruszono następujące momenty:

– Sławek przywiózł ze sobą dokument w rękopisie dla „Rewidenta”, zawierający krytyczne uwagi odnośnie otrzymanych kolejnych numerów „Biuletynów”. Ponieważ dokument ten wymagał moim zdaniem dokładniejszej analizy, niż można było ją przeprowadzić na spotkaniu, i był pisany w rękopisie, ustaliliśmy, iż „Sławek” na razie dokumentu tego nie da „Rewidentowi”, a wobec pytania „Rewidenta” o uwagi sprecyzuje je ustnie.

– „Sławek” prosił o instrukcje, jak ma zareagować na ewentualne pytanie o radiotelegrafistę – krótkofalowca. Uzgodniliśmy, iż „Sławek” powie „Rewidentowi”, iż pamięta o tej sprawie, ale na razie nie ma konkretnej kandydatury.

– „Sławek” przywiózł także reklamową ulotkę restauracji w Londynie, o której opowiadał „Rewidentowi”. Uzgodniliśmy, że ulotkę tę – restauracji Daguisse – pokaże „Rewidentowi” przy okazji omawiania spraw wyjazdowych.

II. Zachowanie się „Rewidenta” w dniu spotkania ze „Sławkiem”

Zgodnie z zatwierdzonym planem „Rewident” był objęty obserwacją Biura „B” od dnia 26 bm., tj. **od wtorku**. W dniu 27 bm. tj. w środę, w dniu spotkania zachowywał się następująco:

– o godz. 9.30 w towarzystwie Alojzego Koszuta pojechał do Włoch, do swojego nowego miejsca zamieszkania,

– o go 13.20 po pożegnaniu się na dworcu we Włochach z Alojzym Koszutem, który odjechał w kierunku Pruszkowa, „Rewident” pociągiem powrócił do Warszawy i udał się do swojego mieszkania. **Żadnego uszkodzenia trakcji elektrycznej na trasie Włochy – Warszawa Ochota nie stwierdzono, [...]**

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– spotkanie i rozmowa „Rewidenta” ze „Sławkiem” trwała do około godz. 15.50. O godz. 17.20 „Rewident” wyszedł z domu i pojechał do Włoch, do nowego miejsca zamieszkania, gdzie o godz. 22.30 widziano go, jak ubrany w robocze ubranie robił coś w mieszkaniu na I piętrze oraz na balkonie. Obserwację za „Rewidentem” zakończono o godz. 22.35.

III. Nawiązanie kontaktu przez „Sławka” z „Rewidentem”

[...] „Sławkowi” udało się nawiązać kontakt z „Rewidentem” dopiero około godz. 14.00 na numer na [...], przy czym „Rewident” zażądał, aby „Sławek” przyjechał do niego jak najprędzej, gdyż ma on mało czasu. „Sławek” stwierdził, iż przyjechać może około 15.00, gdyż obecnie kończy konsumowanie obiadu.

IV. Rozmowa tajnego współpracownika z „Rewidentem”

[...] Bezpośrednio po wejściu do pokoju „Rewident” wyciągnął wtyczkę telefonu z gniazdka. Następnie spytał się „Sławka”, czy nie zauważył on, czy był śledzony w Gdańsku, gdyż on ma bezwzględna pewność, że był śledzony. Stwierdził przy tym, że popełnili błąd, wymieniając materiały w bramie, gdyż obserwował ich tam „człowiek w płaszczu”. Ten sam człowiek obserwował go w pociągu i na dworcu. Wyszedł nawet za nim z pociągu. (Jak stwierdzono, fakty te miały miejsce w czasie obserwacji „Rewidenta” w Gdańsku). „Rewident oświadczył, iż obecnie również jest obserwowany. Obserwacja „**chodzi za nim od wtorku**”. (I ten fakt polega na prawdzie – obserwację za „Rewidentem” po kilkudniowej przerwie rozpoczęto od dnia 26 bm. – **wtorek**).

Figurant poinformował „Sławka”, iż orientuje się, dlaczego jest śledzony. „Oto zbliża się Boże Ciało”. Tu wyjaśnił „Sławkowi”, iż dawniej rzeczywiście obchody uroczystości Bożego Ciała były nie tylko manifestacją **religijną**, ale i społeczną, a nawet polityczną, obecnie zupełnie straciły na znaczeniu i nie spełniają dawnej roli. Obserwacja za nim w tych warunkach jest głupotą i marnowaniem pieniędzy. [...]

Następnie „Rewident” zaproponował „Sławkowi”, aby przeszli na balkon. Nie podał motywów tej propozycji i zrobił to w sposób tak nieoczekiwany i dziwny, iż „Sławek” zaczął poważnie obawiać się jakiejś prowokacji, a nawet zamachu na niego ze strony „Rewidenta”. Jak oświadczył, w takim wypadku zamierzał się bronić, na balkonie stanął w taki sposób, aby znaleźć oparcie i wsunął nogę między pręty balustrady balkonu.

Konfrontując zdenerwowanie „Rewidenta” po otwarciu drzwi, fakt, iż wszystkie pomieszczenia w domu były pozamykane, z propozycją przejścia na balkon, „Sławek” wysnuł wniosek, iż w domu „Rewidenta” oprócz niego jest jeszcze jakaś inna osoba. Podczas rozmowy na balkonie „Rewident” mówił bardzo cicho i szybko, napominał też ciągle „Sławka”, aby nie mówił za głośno. Stojąc na balkonie, „Rewident” patrzył od czasu do czasu w dół, lustrował także ulicę. [...]

Następnie „Rewident” rozpoczął omawianie artykułu „Sławka”. Stwierdził, iż artykuł obecnie jest poddany korekcie i ukaże się w następnym numerze „Biuletynu”. Jest on w zasadzie dobry, ale brakuje w nim paru spraw. [...]

Omówiwszy te zagadnienie „Rewident” sam rozpoczął omawianie sprawy wyjazdu „Sławka” do Wielkiej Brytanii. Pytał się o stanowisko matki oraz czy „Sławek” wyjaśnił swoją sytuację paszportową. Szczególnie zainteresowało go, czy „Sławek” wyjaśniał te sprawy w Gdańsku, czy w Biurze Paszportowym w Warszawie. Stwierdził, iż jedno zaproszenie na wyjazd do Anglii już otrzymali, chodzi im obecnie o zdobycie drugiego zaproszenia. Podkreślił, iż przejazd „Sławka” musi być z jego funduszu, oni opłacają mu tylko pobyt w Wlk. Brytanii.

Tajny współpracownik wyjaśnił „Rewidentowi” te sprawy zgodnie z założeniem. Stwierdził, że jemu na wyjeździe nie zależy, uzależnia swój wyjazd od decyzji organizacji. Decyzja ta winna zapaść możliwie szybko, gdyż on rozpoczyna pracę. „Rewident” domagał się sprecyzowania terminu rozpoczęcia pracy przez „Sławka”. Zgodnie z prawdą „Sławek” odpowiedział mu, iż pełnomocnik do spraw zatrudnienia wyznaczył mu termin zgłoszenia się do pracy na 1 czerwca.

„Rewident” spytał się „Sławka” wprost, czy gdyby wyjazd jego nie był związany ze sprawami organizacji, zdecydowałby się go zrealizować. „Sławek” odpowiedział przecząco. Wtedy „Rewident” oświadczył, że niewykluczone jest, iż uda „im” się przesłać wiadomość do Anglii wcześniej i w takim wypadku wyjazd „Sławka” byłby nieaktualny.

„Rewident” nie wyjaśnił „Sławkowi” kwestii jego kontaktów z emigracją. Odpowiadając na wątpliwości tajnego współpracownika, oświadczył krótko, iż „rozmowy z emigracją są zarezerwowane dla innych osób”, „Sławek” miałby jedynie za zadanie oddać list, w którym są dosłownie trzy zdania. O decyzji odnośnie wyjazdu „Rewident” powiadomi „Sławka” kartką pocztową z zaszyfrowaną wiadomością – „jeżeli **przesyłam** najlepsze życzenia imieninowe”, to sprawa jest nieaktualna, natomiast jeżeli „Sławek” otrzyma „spóźnione życzenia”, winien starać się wyjechać sprawę załatwić jak najszybciej.

Zdaniem „Sławka” „Rewident”, przedstawiając mu sprawę wyjazdu w Gdańsku, przekroczył swoje kompetencje i obecnie został przez „kogoś z organizacji” zmuszony do wycofania się. Oceniając całokształt swoich stosunków z „Rewidentem” i obserwując jego kolejne postawy, „Sławek” twierdzi, iż jest on najwyżej członkiem organizacji „średniego szczebla”. Chce on się wybić, pójść w górę i stąd jego kolejne inicjatywy i propozycje, z których potem, hamowany przez organizację, musi się wycofać.

„Rewident” zadał pytanie „Sławkowi”, czy przygotował uwagi krytyczne do „Biuletynu”. „Sławek” odpowiedział, iż materiał przeczytał, przeanalizował, nasunęły mu się pewne wnioski, ale nie zdążył ich rzucić na papier. „Rewident” poprosił, aby „Sławek” zreferował je ustnie. Następnie „Rewident” wyszedł do drugiego pokoju, przyniósł puste pudełko bombonierki oraz papier i stojąc na balkonie, spisał szczegółowo uwagi „Sławka”. Oświadczył też, iż wnioski krytyczne do „Biuletynów” nadesłały grupy organizacji **z Bydgoszczy i Łodzi**.

„Rewident” interesował się bardzo osobą radiotelegrafisty – krótkofalowca, którą „Sławek” miał wyszukać na Wybrzeżu. Tajny współpracownik odpowiedział mu, iż myśli o tej sprawie, szuka takiego człowieka, ale nie natrafił na właściwego kandydata. Będzie szukał nadal.

Figurant poprosił „Sławka”, czy nie mógłby dla niego pożyczyć od kogoś samochodu na okres trzech dni. **Organizacja bowiem organizuje akcję, za którą on jest bezpośrednio odpowiedzialny. Akcja ta ma duże znaczenie i odbije się głośnym echem w kraju. Ma ona nastąpić w połowie czerwca i trwać trzy dni – sobotę, niedzielę, poniedziałek.** „Byłoby do przejechania 1200 km” – stwierdził „Rewident”. Pytał się on, czy „Sławek” nie podjąłby się prowadzenia tego samochodu, który ewentualnie by pożyczył. O wszelkie awarie „Sławek” nie musi się kłopotać, gdyż jedzie kilka samochodów, a wśród uczestników jest zawodowy kierowca – mechanik, który od razu awarie by usuwał. „Sławek” wyjaśnił mu, iż „Rewidentowi” jest wiadomo, że ma on prawo jazdy, że pożyczał w dawnych latach samochód od jednego kolegi i że będąc w Anglii też prowadził wóz. To by tłumaczyło propozycję „Rewidenta”.

„Sławek” wyrażał wobec „Rewidenta” szereg wątpliwości, czy uda mu się wóz pożyczyc. Ustalili, iż da „Rewidentowi” odpowiedź telefoniczną w dniach 7, 8, 9 lub 10 czerwca. Będzie to wiadomość zaszyfrowana. Dzwonić ma „Sławek” już na nowe mieszkanie, gdyż od wtorku, tzn. od 2 czerwca „Rewident” definitywnie tam zamieszka. „Rewident” oświadczył, iż 12 czerwca musi mieć już pewność co do samochodu i uczestnictwa „Sławka” w akcji (uwaga – 12 czerwca to piątek, a więc przypuszczalne dni akcji 13, 14, 15 czerwca). Figurant podkreślił też, że samochód musi mieć **rejestrację z Wybrzeża lub Śląska**.

Rewident poinformował „Sławka”, iż **pod koniec czerwca odbędzie się w Gdańsku spotkanie obu grup organizacji z Wybrzeża z redaktorem naczelnym „Biuletynu”¹**. Celem spotkania ma być omówienie wniosków dot. dotychczasowej działalności organizacji i redagowania „Biuletynu”. „Sławek” ma uczestniczyć w tym spotkaniu. **O dacie i miejscu spotkania poinformuje „Sławka” osoba imieniem „Henryk”**. (Uwaga – w Gdańsku mieszka i kontaktuje się aktualnie w „Rewidentem” Henryk Kałdun. Jest to bliski znajomy Huberta Czumy – jezuita, „Kałdun” brał udział w pracach duszpasterstwa akademickiego kierowanego przez Huberta).

„Rewident” oświadczył, iż druk „Biuletynów” się opóźnia. Powodem tego są nieporządki **w drukarni, która mieści się w Bydgoszczy**. W związku z tym w sobotę tj. 30 maja br. „Rewident” wyjeżdża do Bydgoszczy². Będzie tam tak zajęty, że nie ma mowy, aby mógł wpaść do Gdańska.

Uwaga: Obserwacja stwierdziła, iż „Rewident” w dniu 30 maja do Bydgoszczy nie wyjeżdżał. Obserwacja była prowadzona na dworcach przy pociągach bydgoskich w dniu 29 maja do godz. 0.00 i do godz. 10.00 w dniu 30 bm. KO „Edwin”³ kontaktował się telefonicznie z „Rewidentem” w dniu 30 bm. około godz. 10.00 i umówili spotkanie na godz. 16.30. Spotkanie to nie doszło do skutku, ponieważ „Edwin” nie zdołał skontaktować się telefonicznie z „Rewidentem” w celu potwierdzenia spotkania. Natomiast PT stwierdza, iż w dniu 29 maja Sebastian Koszut kontaktował się telefonicznie z „Rewidentem” o godz. 22.50. „Rewident” polecił Koszutowi kupić 4 bilety na ekspres o godz. 15.00. Daty ew[entualnej] realizacji biletów nie wymienili.

W trakcie rozmowy „Rewident” nagle spytał się „Sławka”, czy zna kogoś lub może sam podjąłby się prowadzenia fermy kurzej, która stanowi własność organizacji. Mieści się ona gdzieś pod Warszawą⁴. Sławek odmówił, tłumacząc „Rewidentowi” pracochłonność takiej imprezy. Na tym rozmowę zakończyli. „Rewident” nie odprowadzał „Sławka”.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW
(–) kpt. K[onrad] Gniotek

¹ Informacja o dwóch grupach „Ruchu” działających na Wybrzeżu może być niezgodna z rzeczywistością. Przypuszczam, że środowisko w Trójmieście było bardzo nieliczne. Do tej pory natrafiłem tylko na nazwisko jednej osoby związanej z organizacją – wymienionego w dokumencie Henryka Kałduna.

² Pomyłka – „Biuletyn” powielano w podwarszawskim Piastowie na terenie tamtejszej plebanii.

³ Andrzej Stryjek.

⁴ Pomyłka – rzeczywiście planowano założenie własnego przedsiębiorstwa (jedną z propozycji była ferma kurza). Nie zostało to jednak nigdy zrealizowane.

Odbito 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 121–128, mps.

1970 czerwiec I, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca Wiesława Kęcika (fragmenty)

Warszawa, dnia 1 czerwca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

dot. byłego jezuitę Kęcika Wiesława – kontaktu „Rewidenta”.

Opracowano na podstawie teczki ewidencji operacyjnej nr 35127

I. Kwestionariusz personalny (dane uzupełnione)

Kęcik Wiesław, s. Jana i Anny z d. Gwiazda, ur. 1 VII 1946 r. w Warszawie, narodowość i obywatelstwo polskie. [...].

Kęcik Wiesław był do 1970 r. klerykiem zakonu jezuitów. Wystąpił z zakonu w maju 1970 r. Wykształcenie świeckie – liceum ogólnokształcące oraz nieukończone Seminarium Nauczycielskie nr 1 w Warszawie. Za granicę dotychczas nie wyjeżdżał. Do zakonu wstąpił w 1965 r. i do 1967 r. odbywał nowicjat w Kaliszu. W latach 1967–1969 studiował filozofię na fakultecie jezuickim w Krakowie. W 1969 r. rozpoczął studia na fakultecie teologicznym jezuitów w Warszawie. **Do 1965 r. należał do harcerstwa i pełnił funkcję hufcowego. Niekarany. Był rozpracowywany w sprawie operacyjnego sprawdzenia nr OMW 2598/65 krypt. „Świętoszek” za działalność w nielegalnym harcerstwie. Rozpracowanie zakończono z chwilą wstąpienie ww. do zakonu. Nr archiwalny 8263.** [...]

II. Dane operacyjne

– Pismo z[astęp]cy naczelnika Wydz[iału] III KS MO kpt. Wołpiuka do KP MO w Kaliszu z 18 VII 1965 r.

„Kęcik Wiesław pełnił funkcję instruktora w nielegalnym harcerstwie założonym i kierowanym przez b. wychowanka zakonu oo. jezuitów w Kaliszu – Franciszka Nowickiego” – Nowicki¹ jest jezuitą i przebywa na placówce w Św[iętej] Lipce. [...]

– Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW „Henryk”² z dnia 8 X 1969 r.

„TW radzi, żeby zwrócić uwagę na Kęcika, który pochodzi z Warszawy – z Okęcia, bo on miał coś do czynienia z o. Franciszkiem Nowickim, mógł się zarazić jego działalnością i mogą być z nim kłopoty”.

– Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW „Henryk” z dnia 13 IV 1970 r.

„Kęcik Wiesław, kleryk I roku teologii w Kolegium Teologicznym OO. Jezuitów w Warszawie, prowadzi prawdopodobnie poza zakonem jakąś działalność z grupami młodzieżowymi – chyba tego rodzaju, jaką prowadził o. Franciszek Nowicki. W święta

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ **Nowicki Franciszek** (ur. 1927), jezuita. Skazany przez WSR w Warszawie na 8 lat więzienia, więziony w latach 1947–1953. Absolwent Wydziału Łączności PW (1959). Po ukończeniu studiów wstąpił do zakonu jezuitów. W latach 1957–1959 instruktor ZHP, od końca lat pięćdziesiątych prowadził niezależne drużyny harcerskie.

² Brak danych pozwalających na identyfikację.

Wielkanocne miał chyba jakieś spotkanie na plebanii w Piastowie. Zdaniem TW należy się zainteresować działalnością Kęcika”.

– Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW „Ryszard” z dnia 17 IV 1970 r.

„Odnośnie Kęcika Wiesława, kleryka Kolegium Teologicznego OO. Jezuitów w Warszawie, TW powiedział, że ma on cały szereg kontaktów nieznanym przełożonym, chyba to jest środowisko Nowickiego i przełożeni mają do niego zastrzeżenie polegające na tym, że domyślają się, iż Kęcik coś gdzieś robi, o czym przełożeni nie wiedzą dobrze, co to jest, ale brak jest konkretnego faktu, żeby można go o to zapytać i zażądać rozliczenia się. Jego koledzy klerycy mówią, że Kęcik zakochał się i wróżą mu wystąpienie z zakonu.”.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW
(–) kpt. K[onrad] Gniotek)

Odbito 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 129, 131–132, mps.

1970 czerwiec 10, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego dotyczące włączenia do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident” funkcjonariusza Biura Śledczego

^aWarszawa dnia ^b10^b czerwca 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^b2^b

Dyrektor Biura Śledczego
tow. płk mgr J[ózef] **Chomętowski**

Wydział I Departamentu IV MSW prowadzi sprawę rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” dot. nielegalnego związku, którego istnienie i cel pozostaje tajemnicą wobec władz państwowych. Działalność związku ma charakter wybitnie polityczny i zmierza – jak sprecyzowano w posiadanej przez nas deklaracji ideowo-politycznej – do obalenia istniejącego ustroju w PRL.

W toku rozpracowania ustalono szereg osób pozostających w kontakcie z jednym z figurantów sprawy, które prawdopodobnie mogą być członkami nielegalnego związku.

Ponadto drogą operacyjną uzyskano dokumenty organizacyjne pod nazwą „Biuletyn” – kolejno numerowane, numerami 8, 9, 10, 11, 12 oraz deklarację ideowo-polityczną.

W związku z tym wydaje się celowe włączenie do prowadzonej przez nas sprawy inspektora Biura Śledczego MSW celem podjęcia czynności dochodzeniowo-śledczych.

Dyrektor Departamentu IV MSW
(–) płk St[anisław] **Morawski**

Odbito 2 egz.

Egz. nr 1 adresat

Egz. nr 2 aa

Oprac.: K.G.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 140, mps.

^a Z lewej strony pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Uc-003192/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

1970 czerwiec 10, Warszawa – Pismo do naczelnika Wydziału Transportu MSW w sprawie wypożyczenia samochodu osobowego do akcji podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie

^aWarszawa, dnia ^b10^b czerwca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ...

**Naczelnik Wydziału Transportu ^bZAG^b MSW
ppłk J[an] Posiej¹**

Proszę o przydzielenie do celów operacyjnych Departamentu IV MSW samochodu marki Skoda 1000 MB bez kierowcy na okres tygodnia w m[iesia]cu czerwcu br. Dokładny termin zostanie podany telefonicznie.

**Dyrektor Departamentu IV MSW
(–) płk St[anisław] Morawski**

Odbito 2 egz.

Egz. nr 1 adresat

Egz. nr 2 aa

Oprac.: J.M. ^btel. 40–72^b

Druk: K.G. tel. ^b51–19^b

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 141, mps.

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Uc–03197/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ **Posiej Jan** (ur. 1919), ppłk/płk. Od 1 XI 1944 r. kierowca w Departamencie Więziennictwa MBP; od 1 IX 1948 r. referent Sekcji Zaopatrzenia Wydziału Gospodarczego Departamentu Więziennictwa MBP; od 1 I 1949 r. referent Sekcji Administracyjno-Gospodarczej Departamentu Więziennictwa MBP; od 1 XII 1950 r. kierownik Sekcji Transportu Wydziału Zaopatrzenia Departamentu Więziennictwa MBP; od 1 I 1952 r. kierownik Sekcji Planowania i Zaopatrzenia Wydziału Remontów Departamentu Więziennictwa MBP; od 15 IX 1953 kierownik Referatu Zaopatrzenia Wydziału Remontów Samochodów Departamentu Więziennictwa MBP; od 1 VI 1955 r. starszy radca Wydziału Remontów Zarządu Służby Transportu MSW; od 1 IV 1957 r. starszy pomocnik szefa Wydziału Remontów i Obsługi ds. obsługi technicznej Departamentu Więziennictwa MSW; od 1 III 1958 r. starszy pomocnik szefa Wydziału ds. Obsługi Technicznej oraz Wydziału Remontów i Obsługi Zakładu Transportu MSW; od 1 XI 1964 r. starszy pomocnik szefa Wydziału Techniczno-Normatywnego Zarządu Transportu MSW; od 5 V 1965 r. zastępca ds. technicznych kierownika Centralnego Garażu Zarządu Służby Transportu MSW; od 1 XI 1965 r. zastępca kierownika Garażu Zarządu Administracyjno-Gospodarczego MSW; od 15 III 1967 r. zastępca naczelnika ds. technicznych Wydziału Transportowego ZAG MSW; od 1 IV 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału Transportowego ZAG MSW; od 21 X 1969 r. naczelnik Wydziału Transportowego ZAG MSW; z dniem 5 IX 1983 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0218/3297, Akta osobowe.

1970 czerwiec 10, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca kontaktów Andrzeja Czumy z KO ps. „Edwin” (Andrzejem Strykiem) i rozmowy między nimi 9 czerwca 1970 r. w domu Andrzeja Czumy (fragmety)

Warszawa, dnia 10 czerwca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a2^a

Notatka służbowa

dot. bieżących kontaktów „Rewidenta” z k[ontaktem] o[bywatelskim] „Edwin” oraz spotkania i rozmowy między nimi w dniu 9 bm. na obiedzie „Jagna”¹

[...]

3. Poglądy polityczne „Rewidenta” zademonstrowane wobec „Edwina” w trakcie rozmowy.

Rozmawiając na temat sprawy mieszkaniowej „Edwina”, „Rewident” „ocenił” sytuację mieszkaniową w Polsce. Stwierdził, że w Polsce celowo hamuje się budownictwo mieszkaniowe, aby utrudnić rozwój społeczeństwa. Jako przykład podał, iż 80 procent mieszkań wybudowanych przez spółdzielnię „Oświata” zabieranych jest dla pracowników milicji i Służby Bezpieczeństwa. Rozważania „Rewidenta” na ten temat były punktem wyjścia jego dalszych wynurzeń politycznych.

„Rewident” stwierdził wobec „Edwina”, iż:

– w Polsce panuje totalizm – ustrój totalny. Cała władza skupiona jest w jednym ręku, a rozwój społeczeństwa celowo hamowany,

– ustrój totalny pociąga za sobą istnienie w Polsce reżimu policyjno-wojskowego. Na 8,5 miliona ludzi zatrudnionych w Polsce – 600 tys. pracuje w organach SB i MO.

– Polska jest pod dyktandą Rosji, dyktandą sowiecką. Handel w kraju jest służebny wobec Rosji, tak samo przemysł. Np.:

- Na 35 statków przetwórczych wybudowanych w Polsce – 33 zostały sprzedane do Zw[iązku] Radzieckiego po cenie niższej niż koszt zużycia paliwa koniecznego do pokonania trasy ze stoczni polskich do portu przeznaczenia.

- Na 400 wagonów produkowanych w skali rocznej 380 idzie do Zw[iązku] Radzieckiego.

- Rosjanie płacą nam za węgiel najniższą możliwą cenę, tzn. 6 zł za tonę.

- Wojska radzieckie w Polsce to jest ta siła, „która trzyma nad nami bicz”.

– Pensje pracownicze w Polsce są niskie mimo, iż dochód narodowy jest duży i ma pokrycie w pieniądzu. Lecz lwia część dochodu narodowego idzie na wschód.

– Odrzucenie przez Polskę planu Marshalla było błędem.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Dom Andrzeja Czumy w Warszawie.

– Reżim jako straszaka wobec narodu, używa argumentu, iż zagraża nam NRF. Jest to kłamstwo, gdyż NRF jako członek NATO może działać tylko w ramach tego bloku. Samodzielnych posunięć, zwłaszcza charakteru wojskowego, robić nie może.

„Rewident” długo rozwodził się także nad sylwetką swego ojca, którego uważa za bohatera. Siedział on w więzieniu, bo miał odwagę pisać to, co mu nakazywało sumienie. On wyznaje takie same poglądy jak ojciec i tak samo jak on walczy i będzie walczył.

„Edwin” potakiwał ostrożnie „Rewidentowi” i brał czynny udział w dyskusji. Stwierdził, że chyba jednak w obecnej sytuacji na zmiany nie ma co liczyć. „Rewident” przyznał mu rację – czas ewent[ualnych] przemian określił na co najmniej 10 lat. Uzgodnili wspólny punkt widzenia, że społeczeństwo do walki nie jest przygotowane, czego dowodem były wypadki marcowe. „Rewident” stwierdził, że obecnie ciężar walki musi przejąć młodzież, ona musi rozpocząć organizowanie społeczeństwa, przygotowywanie go do czynnego wystąpienia w dogodnym momencie – momencie zmian. „Rewident” wyraził swoje zadowolenie, że „Edwin” ma takie same poglądy, jak on. Na pytanie „Edwina”, co należy robić, określił krótko program i zadania dla „Edwina”.

4. Propozycja „Rewidenta” wobec Edwina o przystąpienie do organizacji. Zadania dla „Edwina”. Wręczenie mu materiałów.

„Rewident” oświadczył „Edwinowi”, iż w Polsce istnieje i działa grupa osób niezgadzająca się z obecnym stanem rzeczy. Grupa ta obecnie niewiele może zdziałać, ale robi przygotowania i wystąpi w odpowiednim momencie. Zaproponował „Edwinowi” akces do tej grupy” Decyzję w tej sprawie „Edwin” musi podjąć po dojrzałym namyśle. Jeśli zrezygnuje z przystąpienia do „grupy”, „Rewident” nie będzie miał o to do niego pretensji i do jego decyzji odniesie się z pełnym szacunkiem. Oczywiście już od tej chwili „Edwina” obowiązuje całkowita tajemnica wobec tego, co mu „Rewident” powiedział. Stwierdził on, że oczywiście musi się liczyć z tym, że oni się mało znają i „Edwin” prosto stąd może pójść na milicję lub do bezpieki i wydać go, ale nic by mu z tego nie przyszło. „Poza tym ja mógłbym pana zniszczyć, bo mam powiązania z różnymi ludźmi” – powiedział „Rewident” „Edwinowi”. Oświadczył także w tym momencie, że w Kielcach była szmata i sypnęła, i zamknęli całą masę niewinnych ludzi². Terminu tej historii „Rewident” „Edwinowi” nie podał.

Najważniejszym obecnie zadaniem jest organizowanie ludzi. „Np. ja mam trzech zaufanych kolegów, każdy z nich ma też trzech przyjaciół, to rośnie w postępie geometrycznym, to jest ogromna masa ludzi” – pouczał „Rewident” „Edwina”.

„Edwin”, jeśli się zdecyduje się przystąpić do organizacji, powinien na tej zasadzie dobrać sobie grupę zaufanych, a następnie zastanowić się, jak działać. „Przede wszystkim należy bronić ich przed praniem mózgow, kłamstwami i bandytyzmem rządu”.

Aby ułatwić „Edwinowi” zrozumienie ich działalności i podjęcie decyzji w sprawie ewent[ualnego] przystąpienia do grupy, „Rewident” zaproponował „Edwinowi” zapoznanie się z pewnymi materiałami. Po wyrażeniu przez „Edwina” zgody przeszli na piętro domu, gdzie „Rewident” wyjął z walizki stojącej w pokoju środkowym plik dokumentów i wręczył je „Edwinowi”. Były to numery „Biuletynów” 10, 11 i 12 oraz program organizacji. „Rewident” oświadczył, że „Edwin” winien dokładnie te materiały

² Wydarzenie to nie dotyczyło „Ruchu”. Nie natrafiłem dotąd na żadną informację o uczestnikach z Kielc. Prócz tego przed 20 czerwca 1970 r. nie zatrzymano ani nie aresztowano żadnego uczestnika.

przeczytać, przestudiować i zanalizować, wyciągnąć wnioski i zapoznać z nimi „Rewidenta”, a materiały mu zwrócić.

„Rewident” oświadczył także „Edwinowi”, że będzie mu dostarczał następne materiały. Umówili się, iż „Edwin” zadzwoni do „Rewidenta” na początku przyszłego tygodnia. Być może zadzwoni też do „Edwina” „Rewident”, w tym celu „Edwin” podał mu swój numer telefonu do pracy. „Rewident” poinformował także „Edwina”, iż jego żona orientuje się w ogólnych zarysach o jego działalności, ale prosił, aby przy niej tych spraw nie poruszać.

Na tym rozmowę zakończyli. Z uwagi na przedmiot rozmowy „Edwin” nie występował z propozycją napisania pisma na maszynie „Rewidenta”.

III. Wątpliwości „Edwina” w związku z zaistniałą sytuacją

Analizując przebieg zdarzeń, „Edwin” wysunął wobec mnie szereg wątpliwości. Sprowadzały się one do następujących momentów:

– skąd takie zaufanie „Rewidenta” do niego, znają się przecież tak mało. Czy nie jest to przypadkiem prowokacja ze strony „Rewidenta”. „Edwin” oświadczył również niby żartem: „Czy nie jest to prowokacja z naszej strony”,

– co on ma robić w tej sytuacji, zdaje przecież sobie sprawę, że w tej sytuacji będziemy go chcieli wykorzystać. On godzi się na to, ale przecież nie może własnych kolegów werbować do nielegalnej organizacji.

Oświadczyłem „Edwinowi”, iż elementy prowokacji ze strony „Rewidenta” należy wykluczyć. Nic by ona mu przecież nie dała tym bardziej, że dał „Edwinowi” materiały organizacji. Co do prowokacji z naszej strony to nawet żartem nie wolno mu tak pomyśleć. Prawdopodobnie „Rewident” jeszcze przed zawarciem transakcji kupna domu sprawdzał całą rodzinę „Edwina” różnymi kanałami. Pewnie również znany jest mu fakt pobytu ojca „Edwina” w więzieniu, a więc jest to pewna gwarancja dla „Rewidenta”. Ponadto oburzenie „Edwina” co do pracy w MO lub SB usposobiło „Rewidenta” przychylnie dla niego.

Co do werbunków kolegów to od razu mogę go poinformować, że to jest wykluczone. Żadnej grupy „Edwin” tworzyć nie będzie. Natomiast dalszy plan działania opracujemy wspólnie po dokładnym zanalizowaniu sytuacji.

Od „Edwina” pobrałem trzy numery „Biuletynu” i program organizacji.

Inspektor Wyd[iału] I Departamentu IV MSW

(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wykonano 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 142, 145–148, mps.

1970 czerwiec 1970, bm – Odpis listu Andrzeja Czumy do Sławomira Daszuty dotyczącego przekazania samochodu na akcję „Poronin”

17 VI [19]70 r.

Drogi Sławku!

Przesyłam ci list przez Bożenę¹. Dzięki za telefon. Bądź samochodem **koniecznie** 20 czerwca wieczorem w Warszawie. Kiedy przyjedziesz, o **jakiegokolwiek porze** (najlepiej do godz. 22.00) zadzwoń na nr [...] i zapytaj: „Czy jest u państwa Janek?”. Jeżeli tego Janka nie będzie przy aparacie, poprosisz go do aparatu i powiesz: „Cześć Janek, tutaj Sławek”.

Następnie umówicie się przy placu Unii [Lubelskiej] na parking przy samie (Waryńskiego – wjedziesz w Boya Żeleńskiego, zaparkujesz samochód na parkingu koło Super-samu, który to parking jest zaznaczony na szkicu na stronie drugiej). Tam będziesz czekał w ten sposób, że otworzysz drzwi samochodu od strony kierowcy (przednie drzwi) i wystawisz nogi na zewnątrz. Czytać będziesz „Forum” w ten sposób, żeby tytuł był na zewnątrz.

Jeżeli będzie padał deszcz, będziesz siedział w samochodzie przy kierownicy, również czytając „Forum”. No więc, rozmawiając przez telefon, powiesz tylko to, co napisałem wyżej, nie mówiąc nic o miejscu umówienia się. Janek odpowie ci tylko: „No to fajnie, zaraz lecę” czy coś w tym rodzaju, nie wchodząc w żadne szczegóły przez telefon. Wyrazi tylko radość z twojego przyjazdu. Janek będzie miał w ręku egzemplarz „Polityki” z widocznym tytułem. Podejdzie do ciebie i zapyta: „Jak ci, Sławek, przebiegła droga?” ty odpowiedz: „Nie było specjalnych problemów”. Wtedy Janek poprowadzi cię, gdzie trzeba, informując cię o tym, co masz robić. **Nie przeciągnij przyjazdu**, bo akcja zaczyna się od świtu 21 czerwca. Samochód jest już brany pod uwagę i nie może go nie być. Punktualność jest nieodzowna. Jeśli możesz przyjechać do Warszawy koło godz. 19.00–20.00, byłoby to najwłaściwsze. Nie może twój przyjazd przeciągnąć się później niż do 22.00. Dołączam 500 zł na niezbędne wydatki związane z twoją jazdą. Dalsze ewentualne wydatki omówimy. Ściskam cię, drogi, serdecznie, i czekamy bardzo na twój przyjazd samochodem.

Andrzej

Napisz mi, jeśli coś uznasz za stosowne i daj Bożenie.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 153, odpis, mps.

¹ Marzena Górszczyk.

1970 czerwiec 19, Gdańsk – Notatka służbowa dotycząca rozmowy TW ps. „Sławek” z Marzeną Górszczyk w Gdańsku 18 czerwca 1970 r. (fragmenty)

Gdańsk, dnia 19 czerwca 1970 r.

Tajne specjalnego znaczenia

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

W dniu 18 VI 1970 r. w LK krypt. „Grotą” odbyłem spotkanie z TW ps. „Sławek”, w którym uczestniczył ppłk A[leksander] Świerczyński. Spotkanie odbyło się bezpośrednio po zakończonej rozmowie „Sławka” z Bożeną w kawiarni Monopol w Gdańsku.

TW „Sławek” przekazał następujące informacje:

W dniu 18 bm. o godz. 0.30 zatelefonował „Rewident” do „Sławka”, informując go o przyjeździe **Bożeny**^b do Gdańska, która ma się z nim skontaktować w godzinach 11.00–14.00. „Sławek” zwolnił się z pracy i oczekiwał na telefon w domu. Do godziny 14.00 nie otrzymał telefonu. W związku z tym zmuszony był udać się do pracy. Po powrocie z pracy od godz. 16.00 w dalszym ciągu oczekiwał na telefon. O godz. 16.55 zatelefonowała Bożena na prywatny numer telefonu. Odezwała się pierwsza, pytając, czy „Sławek” przy telefonie. Po potwierdzeniu powiedziała: „**Tu Bożena, przyjechałam od Andrzeja**”. Zapytała, gdzie mogą spotkać się? „Sławek” zaproponował kawiarnię Monopol w Gdańsku, informując Bożenę, że za pół godziny stawi się na spotkanie. Zapytał Bożenę, jak ją rozpozna. Bożena podała swój wygląd i ubiór. „Sławek” uczynił to samo. [...]

O godz. 17.25 TW „Sławek” przyjechał taksówką pod Monopol, spotykając oczekującą Bożenę przed wejściem do kawiarni. W kawiarni zajęli miejsca obok drzwi kuchennych w rogu, twarzą na salę, przy czym wyboru stolika dokonała Bożena. [...] W trakcie rozmowy Bożena wyjęła z torebki zaklejoną kopertę i wręczyła ją „Sławkowi”, prosząc go, by w jej obecności przeczytał i dał odpowiedź. „Sławek” przeczytał list od „Rewidenta”, a następnie na kartce papieru zredagował następującą treść: „Andrzej dziękuję za wiadomość i dokładną instrukcję. Postaram się być między godz. 19.00 a 20.00 dnia 20 bm. – samochód skoda, własność mego szwagra. Wóz na numerach bydgoskich¹. Mogę się ewentualnie opóźnić, bo muszę pojechać po wóz do Bydgoszczy. Jeżeli będziemy jechać gdzieś poza Warszawę, proszę zorganizować klucze, kombinerki i jakąś mapę”. Pod treścią „Sławek” podpisał się imieniem i umieścił datę 18 VI 1970 r.

W czasie pisania kartki Bożena pytała, jaki to ma być wóz. „Sławek” odpowiedział, że skoda 1000 MB. W rozmowie tej „Sławek” zapytał Bożenę, dokąd pojedą. Bożena odpowiedziała mu, jak się wyraziła **prywatnie**, że prawdopodobnie w okolicy Szczyrku. [...]

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej wpisano odręcznie: Marzena Górszczyk.

¹ Dla celów operacyjnych Biuro „T” MSW wystawiło fikcyjny dowód rejestracyjny na numer 6944 – BC, nazwisko właściciela Jerzy Górski, zam. Bydgoszcz, ul. [...] (AIPN 01820/17, t. 2, k. 139).

Siedząc w kawiarni, „Bożena” zwróciła uwagę na jednego gościa w starszym wieku siedzącego w gronie młodszych od siebie. Podejrzewała go, jak się wyraziła, że może szpiegować. Dodała przy tym, że Andrzej na te sprawy zwraca szczególną uwagę. „Sławek” uzupełniając tę wypowiedź á propos Andrzeja, dodał, że na tym punkcie ma pewnego rodzaju obsesję, co zostało potwierdzone przez Bożenę, która dosłownie stwierdziła, że Andrzej „wyssał to z mlekiem matki”. [...]

Opracował:
Kier[ownik] Grupy III Wydziału IV KW MO w Gdańsku
(–) kpt. Franciszek Chmielewski

Wykonano w 2 egz.^o
Egz. nr 1 – dyr[ektor] Dep[artamentu] IV MSW
Egz. nr 2 –teczka TW
HW

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 161–164, mps.

^o Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem i pieczętką: Naczelnik Wydziału IV KW MO w Gdańsku odręczna adnotacja o treści: Potwierdzam.

1970 czerwiec 19, Warszawa – Zapis podsłuchu pokojowego w domu Andrzeja Czumy w Warszawie, najważniejsze fragmenty rozmowy w dniu 18 VI 1970 r. o przygotowywanym podpaleniu Muzeum Lenina w Poroninie

Warszawa, dnia 19 czerwca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a

^bWażniejsze momenty rozmowy
przeprowadzonej na obiekcie „Jagna” w dn. 18 czerwca br.

Rozmowa w pomieszczeniu zabezpieczonym rozpoczęła się około godz. 21.00. W rozmowie udział brało 4–5 osób (mężczyźni)¹. Rozmowa trwała do około 23.00. „Rewident” do rozmowy włączał się tylko sporadycznie – w tym czasie pisał na maszynie w innym pomieszczeniu na piętrze. Treść rozmowy jest b. trudna do odtworzenia – szmery, trzaski. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż rozmówcy mówili dość cicho. Powyższą notatkę sporządzono po jednorazowym przesłuchaniu taśmy.

W trakcie rozmowy osoby biorące w niej udział przeglądały dokumenty i papiery – prawdopodobnie plany architektoniczne bliżej nieznanych zabudowań.

I. Treść rozmowy

– to jest główne wejście... w środku to nie wiem, jak jest, na dole idzie się po schodach. **Trzy okna, ta chałupa jest tego typu... że tu jest wykopane z sześciu metrów na dwanaście.** Pięćdziesiąt metrów powierzchni. Musimy się ustawić... trzeba być ostrożnym, spokojnie się ustawić i zadziałać. To jest tutaj, tutaj koniecznie.

– „Rewident” – to jest klucz od furtki. Macie to wszystko. Rzuci przedmiot metalowy na stół, prawdopodobnie klucze. To na razie kontaktuje wszystko, dobrze. Trzeba to włączyć (rozmawiają o jakimś mechanizmie, który mają przy sobie),

– więc do Krakowa jest tak o **11.00, 12.00, 14.00, 15.30. Więc o 14.00 za 15 minut** zajedziesz, dojdiesz,

– jak dojechaliście, to wiecie, jak i gdzie was spisali. Jako porywacze. Ja miałem cały samolot, tam była kabina (mówi prawdopodobnie o rozkładzie pomieszczeń w samolocie)

– jedynie co można by zrobić, to w tej chwili dowalić tą drugą szybkę i stanąć z plecakami. Tu jest okno. Stanąć przy tym oknie. Tu musiałyby stać przez 5 minut z plecakiem. Drugi facet musiałyby stanąć tu i jeden facet miałby być tu. To ja tutaj widziałem przy tej dziurze. Kto go tam sprawdzi. Ten facet mógłby załatwić...

– jest taka sytuacja... że jak rozmawiałem z Jurkiem, patrzyłem z tych okien i widziałem, że tu nie ma żadnej szpary.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej odręczna adnotacja o treści: Rozmowa, która zdecydowała o terminie natychmiastowym realizacji spr[awy] rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident”.

¹ Prawdopodobnie liczba uczestników niniejszej rozmowy mogła zostać zawyżona.

– jak oni się zastanawiali – rzecz nie polega na tym, że... jak plastik. To nie jest pomieszczenie zamknięte. Oni mają jutro zrobić eksperymenty, sprawdzić, czy to się da, czy nie da. To... 130 minut – dwie godziny – cztery ładunki wytwarzające 2800 – pożar,

– gdyby to było zamknięte – całe ściany musiały być silne, skoro na 7. piętrze w sąsiednim budynku szyby powylały,

– jeszcze chodzi o taką sprawę, jak jest z tym piętrem. Jak jest z tym szczytem. Czy tam jest przy drzwiach – drzwiczki są z drugiej strony. Jaka wysokość tego piętra – cholera go wie.

– nie da się ugasić. Słuchaj, Wiesiek^c, gontów nie przepali,

– przy wejściu, tu jest wejście do tej batawalni – bagawalni (słowo nie do rozszyfrowania). To wszystko jest kancelaria.

– tu zapalające. Cały czas zapalające, jedno tu, drugie tu. W tą dziureczkę,

– wchodzi nowa osoba, „Rewident” ją wita, „cześć staruszkę”, gość mówi „no to co, możemy popracować”,

– Jurek^d, on chciał skoczyć wcześniej. „Rewident” – nic nie skoczy, bo samochodu nie ma. Chodziłoby o to, żeby na pewniaka te cztery miejsca. Żeby poszedł i na pewniaka jak się spotka z chłopakami powiedział, że te miejsca cztery są pełne,

– ciężar całego budynku. Część poleci, a reszta się dopali. Temperatura 2800,

– rozmawiają o Krakowie. Śląsk to byłoby spokojniejsze. W niedzielę chyba tak samo. Tam jest tyle ludzi,

– kiedy koniecznie ma przyjechać, jeśli zostaje tak jak jest, to przyjeżdża w sobotę o 6, ale może też wcześniej.

Inspektor Wydz[iału] I Departamentu IV MSW

(–) kpt. K[onrad] **Gniotek**

Wykonano 2 egz.

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 175–177, mps.

^c Powyżej dopisano odręcznie: Kęcik.

^d Powyżej wpisano odręcznie: Czuma Benedykt.

1970 czerwiec 19, Warszawa – Wykaz osób podejrzanych przez SB o przynależność do „Ruchu” ustalonych w wyniku rozpracowania operacyjnego Andrzeja Czuma

Warszawa, dnia 19 czerwca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ...

Wykaz

nazwisk osób przechodzących w sprawie krypt[onim] „Rewident”

1. Figurant sprawy „Rewident” – **Andrzej Czuma**.

2. **Benedykt Czuma**, syn Ignacego i Lubow z d. Szujaska, ur. 27 I 1941 r. w Niepomonicach, pow. Bochnia, [...], mgr inżynier zatrudniony w Łódzkiej Fabryce Zegarów, zam. Łódź, [...].

– Brat „Rewidenta”. Zna większość jego kontaktów z Warszawy, Piastowa i Lublina.

– Charakter stosunków i rozmów między nimi świadczy, że jest zorientowany w działalności brata, a nawet może brać w niej udział.

W terminie przewidzianej akcji został ściągnięty przez „Rewidenta” do Warszawy.

3. **Łukasz Czuma**, s. Ignacego i Lubow z d. Szujaska, ur. 9 IV 1935 [r.], zatrudniony na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim jako adiunkt, zam. Lublin [...], ul. [...].

– Brat „Rewidenta”. Zna kontakty figuranta z terenu Warszawy i Lublina.

– Zaufany prof. Skrzyszewskiego.

– Z zagranicy przewoził do Polski książki pozbawione debitu oraz przemycił nielegalnie dolary.

– Na KUL demonstruje wrogą postawę wobec PRL.

– Dysponuje samochodem – w czasie przypuszczalnej akcji został zaproszony przez „Rewidenta” do Warszawy¹.

4. **Marian Gołębiwski**, s. Stanisława, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, zatrudniony w dziale eksploatacyjnym Przedsiębiorstwa Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „Wars”, zam. Warszawa, ul. [...].

– Stały lecz niezbyt częsty kontakt „Rewidenta”.

– Były członek AK i WiN, za działalność nielegalną skazany na karę śmierci zamienioną na więzienie.

– Znał dobrze ojca „Rewidenta”.

5. **Wiesław Kęcik**, s. Jana i Anny z d. Gwiazda, ur. 1 VII 1946 [r.] w Warszawie. [...], zam. prawdopodobnie Włochy, ul. [...], lub Warszawa, ul. [...].

– Stały aktywny organizacyjny kontakt „Rewidenta”. Prawdopodobnie mieszka w jego domu.

– Były jezuita wyrzucony przez przełożonych z zakonu „za podejrzane kontakty”.

¹ Łukasz Czuma najprawdopodobniej nic nie wiedział o akcji „Poronin”. Nie brał udziału w przygotowaniach, nie odnalazłem też żadnej informacji potwierdzającej użyczenie przez niego samochodu na akcję.

- Były funkcyjny nielegalnego harcerstwa kierowanego przez jezuitę Nowickiego.
6. **Jerzy Kęćcik**², s. Jana i Anny z d. Gwiazda, ur. 9 I 1944 [r.] – kelner restauracji Cristal – Budapeszt.
- Brat Kęćcika Wiesława. Częsty kontakt „Rewidenta”. Właściciel samochodu osobowego.
7. **Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski**, s. Janusza, ur. 4 II 1944 [r.] w Kałęczewie, pow. Kutno, zatrudniony na Uniwersytecie Łódzkim – Katedra Zoologii Ogólnej, zam. Łódź, ul. [...].
- Stały kontakt „Rewidenta” i Benedykta Czumy. Aktywista klerykalny.
8. **Marek Myszkiewicz-Niesiołowski**, s. Janusza i Haliny, ur. 2 XI 1945 [r.] w Łodzi, zatrudniony w Łódzkiej Fabryce Zegarów – inż. mechanik³, zam. Łódź, ul. [...].
- Stały kontakt „Rewidenta” i Benedykta Czumy.
9. **Mgr Ryszard Gołębiowski**, s. Franciszka i Elżbiety z d. Samplawska, ur. 22 III 1938 r. w Gdyni, [...] zatrudniony [w] Mostostal[u] w Gdańsku, zam. Gdynia, ul. [...].
- Aktywny kontakt organizacyjny „Rewidenta”.
- 5 XI 1969 r. godz. 12.45 spotkał się w kawiarni Alibaba w Warszawie z „Rewidentem”, na którego oczekiwał w tym lokalu.
- Studiowali razem na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w 1958/1962.
- Gołębiowski prowadził wówczas społecznie szkodliwą politycznie działalność w ramach koła młodych SD.
- W tym okresie Gołębiowski był rozpracowywany przez Wydz[iał] III KS MO.
10. **Mgr Henryk Kałdun**, s. Józefa i Stanisławy z d. Abramowicz, ur. 4 II 1942 r. Pasięka, pow. Biała Podlaska. [...]. Zatrudniony w COKB w Gdańsku. Zam. Sopot ul.^b
- Okoliczności spotkań z „Rewidentem” i sposób prowadzonych rozmów wskazują, że są to kontakty organizacyjne;
- Podczas studiów H[enryk] Kałdun aktywnie pracował w duszpasterstwie akademickim na terenie Lublina, pod kierownictwem Huberta Czumy.
11. **Dr inż. Zbigniew Waldemar Wiśniewski**⁴, s. Józefa i Marii z d. Nobis, ur. 12 X 1936 r. we Lwowie, zatrudniony w COKB w Gdańsku, zam. Gdańsk Wrzeszcz, ul. [...].
- Kontakt organizacyjny „Rewidenta”.
- 8 V [19]70 r. „Rewident” odbył z nim spotkanie o godz. 23.30 bezpośrednio po spotkaniu z TW „Sławek”, któremu mówił, że ma dziś jeszcze „bardzo ważne spotkanie”.
- W czerwcu 1967 r. Wiśniewski podjął wrogą działalność popierającą agresję Izraela na kraje arabskie (Wiśniewski jest narodowości żydowskiej). Wydział Śledczy KW MO Gdańsk przeprowadził w tej sprawie dochodzenie, które zostało umorzone.
12. **Ks. Hubert Czuma**, s. Ignacego z d. Szujaska, ur. 2 XI 1930 [r.], duszpasterz akademicki KUL, zam. Lublin, ul. [...].
- Systematyczny kontakt „Rewidenta” który jest jego bratem.

^a Powyżej odrębna adnotacja o treści: Rejestr[owany] w W[ydziale] III.

^b Brak adresu.

² Nie należał do „Ruchu”.

³ Pomyłka – Marek Niesiołowski był jeszcze w tym czasie studentem Politechniki Łódzkiej.

⁴ Nie należał do „Ruchu”.

– W toku pracy duszpasterskiej opracowuje kandydatów do organizacji, których „Rewident” werbuje⁵;

– Uczestniczył w naradzie podczas której omawiany był plan akcji⁶.

13. **Bożena-Elżbieta Żurek**, c. Józefa i Marianny z d. Buła, ur. 7 VII 1948 r. Topilno, pow. Gostynin, zam. Lublin, ul. [...].

– Kontakt organizacyjny „Rewidenta” – łączniczka^c.

– Pracuje w duszpasterstwie akademickim w Lublinie pod kierownictwem Huberta Czumy jako studentka I roku KUL.

–^dW dniu 18 VI 1970 r. doręczyła TW „Sławek” list od „Rewidenta” zawiadamiający go o planowanej akcji^e.

14. **Kurowski Jan Wiesław**, s. Krzesława i Janiny z d. Kulesza, ur. 12 VI 1947 r. w Piastowie, pow. Pruszków, zam. Piastów, ul. [...], pow. Pruszków.

– Stały kontakt organizacyjny „Rewidenta” i pozostałych osób podejrzanych o nielegalną działalność.

– Prawdopodobnie brał udział w naradzie 18 VI [19]70 r., na której omawiano plan akcji.

– Przekazywał będzie zadania TW „Sławek” związane z akcją.

15. **Kulesza Józef Stanisław**^{e7}, s. Józefa i Stanisławy z d. Skłodowska, ur. 16 XII 1921 r. Łapy, woj. Białystok, zam. Warszawa, ul. [...].

– Kontakt organizacyjny, na którego (telefon) adres skierowano TW „Sławek” przez łączniczkę Bożenę⁸.

16. **Ks. Koszut Sebastian**, s. Andrzeja i Heleny z d. Silan, ur. 16 XI 1941 r. w Czarnej Górze, pow. Nowy Targ, zam. Piastów, ul. [...] (plebania). Zatrudniony – parafia Piastów – wikary.

– Stały kontakt organizacyjny „Rewidenta” i pozostałych osób podejrzanych o nielegalną działalność.

– Informowany przez „Rewidenta” o jego planach działania i wyjazdach.

– Student KUL.

– Organizator ośrodka duszpasterstwa młodzieżowego w Piastowie.

17. **Koszut Alojzy**, s. Andrzeja i Heleny z d. Silan, ur. 3 XII 1944 r. w Czarnej Górze, pow. Nowy Targ, zam. Konotopa, gm. Ożarów, pow. Pruszków. Zatrudniony – Internat Zasadniczej Szkoły Budowlanej dla Pracujących nr 1 w Warszawie (może zamieszkiwać w miejscu pracy lub u „Rewidenta” – Włochy, ul. [...]).

– Stały kontakt organizacyjny „Rewidenta” i pozostałych osób podejrzanych o nielegalną działalność.

– Zorientowany, gdzie „Rewident” trzyma dokumenty.

^c Z prawej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: nie.

^d Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: Była to Marzena Górszczyk ps. „Bożena”.

^e Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Kuzyn Wiesława Kurowskiego. Adnotacja jest błędna – Józef Kulesza był wujem Kurowskiego

⁵ Ks. Hubert Czuma wiedział o istnieniu organizacji i że należeli do niej jego bracia. Natomiast nie udzielał im żadnej pomocy przy werbowaniu nowych osób do „Ruchu” (relacja ks. H. Czumy).

⁶ Informacja niezgodna z prawdą. Ks. Czuma – co wykazało później śledztwo – nic nie wiedział o przygotowaniach do podpalenia Muzeum Lenina.

⁷ Nie należał do „Ruchu”.

⁸ Marzena Górszczyk.

– Pracuje z młodzieżą zorganizowaną w ośrodkach duszpasterstwa akademickiego na terenie Piastowa i Warszawy.

18. **Kulisz Józef**, s. Aleksandra i Wandy z d. Tkaczuk, ur. 5 IV 1943 r. w Łopieniku Górnym, pow. Krasny Staw, zam. Warszawa, ul. [...]. Miejsce pracy oo. jezuitów – alumn WSD.

– Stały kontakt organizacyjny „Rewidenta” i pozostałych osób podejrzanych o nielegalną działalność.

– Był rozpracowywany za udział w zajęciach podczas obchodów milenijnych na terenie Krakowa.

– Często wyjeżdża do Czechosłowacji.

19. **Moszyński Lech Józef**, s. Remigiusza i Marii z d. Wszyńska, ur. 19 II 1928 r. w Lublinie, zam. Toruń, ul. [...], zatrudniony – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu – kierownik Katedry Filologii Słowiańskiej.

– Kontakt „Rewidenta”.

– W dniu 26 II [19]70 r. „Rewident” składał Moszyńskiemu wieczorną wizytę domową, zachowując przy wchodzeniu do mieszkania wszelkie środki ostrożności i samokontroli. (posiadał przy sobie kopertę formatu A-4).

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 178–183, mps.

1970 czerwiec 19, Warszawa – Plan zatrzymania osób podejrzanych o przynależność do organizacji „Ruch” (fragmenty)

Warszawa, dnia 19 czerwca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Plan

realizacji w sprawie rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” i „Prospekt”

W toku rozpracowania operacyjnego uzyskano informację, z której wynika, że organizacja planuje w dniach 20–23 czerwca br. dokonać aktu dywersji przy użyciu materiałów wybuchowych. Obiekt mający być przedmiotem dywersji nie jest nam znany. Aktu tego ma dokonać kilkuosobowa grupa. W naradzie odbytej w dniu 18 bm., poświęconej przygotowaniu aktu dywersji brali udział:

- Andrzej Czuma
- Wiesław Kęcik
- Jan Wiesław Kurowski – wszyscy z Warszawy.

Prawdopodobnie w naradzie uczestniczyli również:

- Alojzy Koszut z Warszawy
- Hubert Czuma – ks. zakonny – jezuita z Lublina
- Bożena Żurek, łączniczka organizacji z Lublina¹.

Celem niedopuszczenia do dokonania zamierzanego aktu dywersji planuje się w dn. 20 bm. o godz. 5.30 dokonać zatrzymania i przeszukania pomieszczeń i zabezpieczenia dowodów przestępstwa u niżej wymienionych osób:

1. Andrzej Czuma, s. Ignacego, ur. 1938 r. w Lublinie, zam. Warszawa Włochy, ul. [...].

Zatrzymania i przeszukania pomieszczeń dokona grupa w składzie: [...].

2. Kęcik Wiesław, s. Jana, ur. 1 VII 1946 r., zam. Warszawa, ul. [...].

3. Kęcik Jerzy, s. Jana, ur. 9 I 1944 r., zam. Warszawa, ul. [...].

Zatrzymania i przeszukania pomieszczeń dokona grupa w składzie: [...].

4. Kulesza Józef, s. Józefa, ur. 16 XII 1921 r., zam. Warszawa, ul. [...].

5. Kurowski Jan Wiesław, s. Krzesława, ur. 12 VI 1947 r. [...].

6. Koszut Sebastian, s. Andrzeja, ur. 16 XI 1941 r. w Czarnej Górze, p[owiat] Nowy Targ, zam. Piastów, ul. [...].

7. Ołtarzewski Roman, s. Bolesława, ur. 17 VI 1942 r., Ciecchanowice, p[owiat] Siemiatycze, zam. Piastów, ul. [...].

¹ Ks. Hubert Czuma i Bożena Żurek nie mogli uczestniczyć w opisywanej rozmowie. Bożena Żurek nie wiedziała o organizacji, знаła natomiast dobrze rodzinę Czumów. Zainteresowanie jej osobą ze strony SB wynikało również ze zbieżności jej imienia i pseudonimu używanego przez Marzenę Górszczyk. Alojzy Koszut nie brał udziału w przygotowaniach do akcji i prawdopodobnie nic o niej nie wiedział.

8. Gołębiewski Marian, s. Stanisława, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, zam. Warszawa, ul. [...]. Gdyby nie zastano go w domu, wtedy przeszukanie pomieszczeń na ul. [...].

9. Koszut Alojzy, s. Andrzeja, ur. 3 XII 1944 r. w Czarnej Górze, zam. [...], gm. Ożarów, p[owiat] Pruszków, lub w internacie Zasadniczej Szkoły Budowlanej nr 1, ul. ks. Janusza. [...]

10. O. Kulisz Józef, s. Aleksandra, ur. 5 IV 1943 r., zam. Warszawa, ul. Rakowiecka 61 – klasztor jezuitów. [...].

11. Wiśniarski Marian, s. Aleksandra, ur. 16 IV 1922 r. w Szczepleszynie, zam. Warszawa, ul. [...].

12. Fronczak Mieczysław², s. Antoniego, ur. 14 IV 1935 r. w Warszawie, zam. Warszawa, ul. [...].

13. Brzeźicki Czesław, s. Michała, ur. 23 VII 1921 r. w Michałowie, pow. Tomaszów Lubelski, zam. Warszawa, ul. [...].

14. Gładki Zygmunt³, ^as. **Kazimierza, ur. 2 III 1923 r. w Warszawie, zam. Warszawa^a** [...].

W stosunku do następujących osób zamieszkałych poza terenem Warszawy czynności zatrzymania, przeszukania pomieszczeń i zabezpieczenia dowodów przestępstwa dokonają właściwe komendy wojewódzkie MO.

Komenda Miejska MO w Łodzi:

1. Benedykt Czuma
2. Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski
3. Marek Myszkiewicz-Niesiołowski

Komenda Wojewódzka MO w Lublinie:

1. Łukasz Czuma
2. ks. Hubert Czuma
3. Bożena Żurek
4. Jan Gonet

Komenda Wojewódzka MO w Gdańsku:

1. Ryszard Gołębiewski
2. Henryk Kałdun
3. Zbigniew Wiśniewski
4. Jan Kozłowski

Komenda Wojewódzka MO w Bydgoszczy:

1. Moszyński Lech?⁴

Oprócz oficjalnych czynności dochodzeniowych proponuje się przeprowadzenie przeszukania pomieszczeń w dniu 20 VI [19]70 r. godz. 6.00:

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

² Nie należał do „Ruchu”.

³ Nie należał do „Ruchu”

⁴ Nie należał do „Ruchu”.

1. W Wydziale Eksploatacji Przedsiębiorstwa Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „Wars”, stacja Warszawa Szczęśliwice, (pokój) – Mariana Gołębińskiego.

2. Zarząd Handlowo-Przewozowy DOKP, Warszawa, ul. Targowa 74, wysoki parter, skrzydło 4 (pokój) – Andrzeja Czumy i powielarnia mieszcząca się w gmachu DOKP.

Podczas przeszukiwania pomieszczeń kwestionować i zabezpieczyć następujące dowody rzeczowe:

- materiały wybuchowe, trotyl, płyny żrące i zapalające, spłonki detonatory itp.,
- broń palną,
- „Biuletyny” powielane o wrogiej treści,
- kalki hektograficzne, matryce, urządzenia do spinania materiałów, zszywacze, maszyny do pisania Optima i Olimpia,
- notatki, adresy, materiały o wrogiej treści.

Planuje się pozostawienie zasadzek na następujących adresach

- Warszawa Włochy, ul. [...], ^adom Andrzeja Czumy^a
- Warszawa, ul. [...] ^azam. wujek Janka Kurowskiego^{a5}
- Warszawa, ul. [...] ^azam. Marian Gołębiński^a.

Celem zasadzek jest zatrzymanie osób przebywających na punkt objęty zasadzką, przeprowadzenie rewizji osobistej, wyjaśnienie celu przybycia, ustalenie związków z figurantami. (Zasadzki zarejestrować w Biurze „C”).

Ponadto podczas wymienionych czynności należy zatrzymywać osoby niebędące członkami rodzin, a przebywające u figuranta.

W rezerwie operacji pozostawić 20 funkcjonariuszy i 3 samochody osobowe.

Kierownik grupy rezerwowej ...

do dyspozycji kierownictwa operacji pozostają:

- 3 fotografów ze sprzętem
- pracownika technicznego Biura „T” (otwieranie zamków)
- 1 lekarz i 1 pielęgniarka, łącznie z karetką pogotowia.

[...]

W dniu 20 VI [19]70 r. godz. 6.00 podjąć obserwację za niżej wymienionymi:

1. Cezary Wiśniewski ps. „Domator”, zam. W[arsza]wa, ul. [...].
2. Kasprzycka Natalia ps. „Modelka”, zam. W[arsza]wa Sadyba, ul. [...], lub W[arsza]wa, ul. [...].
3. Zawistowska Elżbieta ps. „Wanda”, zam. W[arsza]wa, ul. [...].
4. Rybicki Józef ps. „Doktor”, zam. Milanówek, ul. [...], tel. [...].
5. Motyczyński Zbigniew ps. „Ekonom”, zam. W[arsza]wa, ul. [...], tel. [...].
6. Staniewski Edward ps. „Robert”, zam. W[arsza]wa, ul. [...].
7. Mężczyzna X, kontakt „Roberta” z ulicy Oboźnej.
8. Brym Zbigniew⁶ ps. „Bawar”, zam. W[arsza]wa, Al. [...], tel. [...].

⁵ Józef Kulesza.

⁶ **Brym Zbigniew** (1919–2006), płk WP. Ukończył Szkołę Podchorążych Saperów w Modlinie; we wrześniu 1939 r. walczył w SGO „Polesie”; od października 1939 r. w ZWZ/AK; w powstaniu warszawskim dowódca 3. kompanii batalionu Chrobry II; od 3 sierpnia 1944 r. do upadku powstania dowodził obroną reduty Dworzec Pocztowy; po wojnie więziony przez UBP 3 lata bez wyroku; po 1990 r. był wiceprzewodniczącym Rady Nacionalnej Ruchu Odbudowy Polski; członek Rady Honorowej Budowy Muzeum Powstania Warszawskiego.

9. Kurowski Stefan⁷ ps. „Kwiczół”, zam. Warszawa, ul. [...].

10. Kumant Leopold ps. „Komandor”, zam. W[arsza]wa, [ul.] [...].

W dniach 20–21 VI [19]70 r. zapewnić bieżący dopływ informacji z obiektów PP krypt. „Krab”, „Bartek”, „Benici”, „Terier”, „Jagna”, „Lopek”, „Defraudant – B”

Uaktywnić współpracę z niżej wymienionymi źródłami informacji:

– TW „Wanda”⁸, „Rybak”⁹, „Mociński”¹⁰, „Żan”, „Potocka”, „Sławek”¹¹, „Henryk”, „Ryszard”.

W okresie od 20 VI [19]70 r. wzmocnić czujność terenowych jedn[ostek] Sł[użby] Bezp[ieczeństwa] i MO w zakresie:

– ochrony banków, ważniejszych obiektów przemysłowych, budynków pocztowych, stacji radiowych i telewizyjnych, ważnych dla danego tereny punktów newralgicznych,
– wzmocnienie kontroli portów lotniczych.

Odpowiedzialny za całość akcji ...

Opracowali:

Z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] IV Dep[artamentu] III

(–) ppłk W[iesław] Komorowski¹²

Z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV

(–) płk St[anisław] Mozal

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 186–191, mps.

⁷ **Kurowski Stefan** (ur. 1923), publicysta. Absolwent UŁ (1949), dr nauk ekonomicznych w SGPiS (1960), dr hab. SGPiS (1963), habilitacja niezatwierdzona na skutek nacisków politycznych, ponowna habilitacja (1966), prof. nadzwyczajny KUL (1985), prof. zwyczajny (1992), publicysta „Życia Gospodarczego”, „Przełomu Kulturalnego”, „Tygodnika Powszechnego”, „Głosu” (1976–1989), pracownik Zakładu Nauk Ekonomicznych PAN (1955), pracownik KUL (1982), doradca ekonomiczny Solidarności (1980), członek założyciel Klubów Służby Niepodległości, członek Komitetu Doradczego przy Prezydencie RP (1991).

⁸ Anna Rozwadowska-Kucharska.

⁹ TW – „Rybak”, „Żan”, „Potocka”, „Henryk”, „Ryszard” – brak danych pozwalających na identyfikację.

¹⁰ Zygmunt Augustowski.

¹¹ Sławomir Daszuta.

¹² **Komorowski Wiesław** (ur. 1931), ppłk/płk. Od września 1950 r. słuchacz dwuletniej Szkoły Oficerskiej w CW MBP w Legionowie; od lipca 1952 r. młodszy referent Sekcji 1 Wydziału IV Departamentu V MBP; od czerwca 1954 r. referent Sekcji 4 Wydziału VI Departamentu III MBP; od kwietnia 1955 r. referent Sekcji 1 Wydziału IV Departamentu III KdsBP; od listopada 1956 r. oficer operacyjny, od lipca 1961 r. starszy oficer operacyjny, od października 1965 r. inspektor, od marca 1968 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu III MSW (w czerwcu 1980 r. ukończył studia na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, mgr nauk politycznych); od listopada 1980 r. naczelnik Wydziału V Departamentu III MSW; od lipca 1986 r. naczelnik Wydziału Grupy Rezerwowej przy Departamencie Kadr MSW (kurier dyplomatyczny w MSZ); od września 1988 r. naczelnik Wydziału X Departamentu III MSW; w październiku 1988 r. zwolniony ze służby. AIPN 0604/1622, Akta osobowe.

1970 czerwiec, Warszawa – Kronika sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rewident”

Warszawa, ^aczerwiec^a 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a2^a

Kronika
sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Rewident”

10 VI [19]69 r. W wyniku rozpracowania duszpasterstwa akademickiego prowadzonego przez zakon jezuitów Wydział IV KW MO w Gdańsku uzyskał pierwszą, jednoźródłową i niesprawdzoną informację agenturalną o istnieniu i działalności w Polsce nielegalnej organizacji, której członkiem jest Andrzej **Czuma**.

21 VII [19]69 r. Z uwagi na miejsce zamieszkania figuranta, jego klerykalne środowisko i krajowy zasięg organizacji – I z[astęp]ca kom[endant]a woj[ewódzkiego] MO w Gdańsku przekazał sprawę do Departamentu IV MSW.

Sierpień [19]69 r. W celu potwierdzenia informacji podjęto szereg czynności operacyjno-wyjaśniających. Ustalono m.in., że na A[ndrzeja] Czumę prowadzony jest kwestionariusz ewidencyjny nr 2977 krypt. „Stażysta” (ostatni dok[ument] z 31 X [19]68 r.) przemianowany ze spr[awy] operac[yjnej] obserw[acji] nr 2548 (o tym samym kryptonimie), założonej w 1965 r. z uwagi na kolportaż w DOKP książek o wrogiej treści politycznej nieposiadających debitu i prowokacyjne rozmowy polityczne z pracownikami.

Wrzesień [19]69 r. Zastosowano wobec A[ndrzeja] Czumy „PT” oraz inwigilację korespondencji krajowej i zagranicznej.

30 IX [19]69 r. Ustalono następujące osoby kontaktujące się z wym[ienionym]: ks. Sebastian Koszut i jego brat Alojzy – b. alumn, ks. Roman Ołtarzewski, Bożena Żurek, doc. Leszek Moszyński, Edward Piotrowski, jezuita ks. Józef Kulisz.

15 X [19]69 r. Założono sprawę rozpracowania operacyjnego krypt. „Rewident” nr ewid[encyjny] 27247.

17 X [19]69 r. TW „Sławek” zabezpieczony w nadajnik nasobny odbył spotkanie z figurantem, który:
– wręczył TW „Biuletyn” nr 8,
– potwierdził istnienie organizacji,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

- proponował „Sławkowi” wstąpienie do organizacji,
- okazał chęć wykorzystania mieszkania TW do przechowywania materiałów pisanych,
- omówił sposób dostarczania przez łączniczkę „Bożenę” paczek z materiałami,
- interesował się możliwością wyjazdu „Sławka” do Bydgoszczy i Poznania,
- stwierdził, że w Bydgoszczy jest członek ich organizacji,
- przekazał zadanie ustalenia ilości statków przetwórci i trawlerów budowanych w stoczni gdańskiej,
- stwierdził, że w ubiegłym wtorek u niego w mieszkaniu odbyło się zebranie organizacyjne.

27 X [19]69 r. Przesłano do Zakładu Kryminalistyki KG MO fotokopię „Biuletynu” nr 8 celem ustalenia, czy zakład posiada w swoich zbiorach podobny dokument lub wzór maszyny do pisania, na której „Biuletyn” został sporządzony. Otrzymano wynik negatywny.

31 X [19]69 r. Ustalono następne kontakty figuranta sprawy „Rewident”, m.in. Danuta Uchymiak, Zygmunt Gładki, Joanna Lewandowska, Stanisław Berliński.

3 XI [19]69 r. Poddawano figuranta systematycznej obserwacji Biura „B”.

7 XI [19]69 r. Zastosowanie PT wobec wikariuszy parafii w Piastowie księży Sebastiana Koszuta i Romana Ołtarzewskiego. W dniu realizacji sprawy zakwestionowano na plebanii powielacz i archiwum organizacji.

9 XII [19]69 r. Wprowadzenie do sprawy „Rewident” TW ps. „Albatros” (na kontakcie SB w Pruszkowie) celem rozpracowania środowiska duszpasterstwa akademickiego w Piastowie.

30 XII [19]69 r. Uzyskano dane od TW „Józef” o wieloletnich i silnych związkach „Rewidenta” i jego rodziny z kard. Wyszyńskim.

6 I [19]70 r. Zakład Kryminalistyki KG MO wykonał – zgodnie z naszym wnioskiem z dn. 29 XII [19]69 r. – duplikat „Biuletynu” nr 8, który przekazano „Sławkowi”. Oryginał dokumentu zatrzymano w Wydz[iałe] Badań Dokumentów do celów porównawczych.

9 I [19]70 r. TW „Sławek” zabezpieczony w nadajnik nasobny odbył spotkanie z figurantem sprawy „Rewident”, który:

- wręczył „Biuletyn” nr 9,
- stwierdził, że w Gdańsku działa grupa organizacyjna,
- organizacja posiada swoje fundusze, ostatnio pieniądze przeznaczone na zakup drukarni lub garażu zostały wydane na zakup sprzętu radiowego (krótkofalówki),
- prosił „Sławka” o napisanie artykułu do „Biuletynu” dot. problematyki stoczni w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sprawy „kradzieży” przez ZSRR polskiej myśli technicznej.

12 I [19]70 r. Ustalono kontakt A[ndrzej] Czumy z Wiesławem Kurowskim i Henrykiem Kałdunem.

14 I [19]70 r. Przekazano tow. Moczarowi informację o istnieniu i działalności nielegalnej organizacji rozpracowywanej od 3 miesięcy w ramach spr[awy] krypt. „Rewident”. [Podkreślenie moje – P.B.]

19 I [19]70 r. Zakład Kryminalistyki KG MO stwierdził, że „Biuletyn” nr 8 i 9 zostały sporządzone jedną metodą, tzw. spirytusową, oraz do wykonania matryc kredowych obu numerów użyta była jedna i ta sama maszyna do pisania.

10 I [19]70 r. TW „Sławek” zabezpieczony w nadajnik nasobny odbył spotkanie z figurantem, który:

- stwierdził, że w Trójmieście działa grupa ich organizacji,
- proponował „Sławkowi” wejście do tej grupy bądź założenie własnej.

6 II [19]70 r. Zastosowano PT wobec Stryków kontaktujących się z Czumami w sprawie sprzedaży domu.

12 II [19]70 r. Powiadomiono Dep[artament] III o kontakcie figuranta spr[awy] krypt. „Rewident” z Marianem Gołębskim – byłym działaczem WiN i zwrócono się z prośbą o aktywne zainteresowanie się wymienionym. Uzyskano informację, że M[arian] Gołębski był figurantem spr[awy] oper[acyjnej] obserw[acji] krypt. „Prospekt” nr 4193, materiały zostały przekazane do archiwum Biura „C” MSW dn. 19 III [19]68 r. za nr OE–II–0248/68. [Podkreślenie moje – P.B.]

18 II [19]70 r. Ustalono kontakty A[ndrzej] Czumy z Markiem i Stefanem Niesiołowskimi z Łodzi. [Podkreślenie moje – P.B.]

23 II [19]70 r. TW „Sławek” wyposażony w nadajnik nasobny odbył spotkanie z „Rewidentem”. Figurant przekazał „Biuletyn” nr 10 oraz umówił spotkanie w Bydgoszczy na dzień 25 II [19]70 r., na którym zamierzał wręczyć program organizacji. Poinformował TW o zamiarze nabycia domku we Włochach.

25 II [19]70 r. „Rewident” stawiał się w Bydgoszczy o właściwej porze, posiadał przy sobie kopertę szarą formatu A-4. Spotkanie TW „Sławek” z „Rewidentem” w Bydgoszczy nie doszło do skutku z uwagi na opóźnione przybycie „Sławka” spowodowane odwołaniem pociągu.

26 II [19]70 r. A[ndrzej] Czuma odwiedził w mieszkaniu w Toruniu doc. Leszka Moszyńskiego. Miał przy sobie kopertę formatu A-4.

6 III [19]70 r. Zakład Kryminalistyki KG MO stwierdził, że producenci „Biuletynu” nr 10 nie pozostawili na dokumencie śladów linii papilarnych.

16 III [19]70 r. Dokonano analizy operacyjnej kontaktów figuranta i 29 kontaktów ważniejszych zarejestrowano w Biurze „C” MSW do sprawy „Rewident”.

1 IV [19]70 r. Zastosowano PT wobec Stanisława Berlińskiego kontaktującego się z A[ndrzejem] Czumą.

4 IV [19]70 r. Wznowiono współpracę z b. TW ps. „Szczery”¹ i przy jego pomocy zorganizowano punkt odbioru PP ps. „Jagna”².

11 IV [19]70 r. Pozyskano TW ps. „Edwin” celem rozpracowania figuranta i uzyskania pomocy przy założeniu PP.

17 IV [19]70 r. Ustalono kontakt A[ndrzej] Czumy z klerykiem jezuitów Wiesławem Kęcikiem.

18 IV [19]70 r. Ustalono kontakt A[ndrzej] Czumy z mgr Hanną Gurba, zam. w Warszawie przy ul. [...]³.

20 IV [19]70 r. Dokonano analizy dotychczasowych kontaktów z rozmów „Rewidenta” ze „Sławkiem” i podjęto decyzję zgłoszenia przez „Sławka” akcesu do organizacji.

22 IV [19]70 r. Założono PT u brata figuranta Benedykta, zam. w Łodzi.

22 IV [19]70 r. W wyniku zastosowanej kombinacji operacyjnej przy pomocy TW ps. „Edwin” założono PP w mieszkaniu figuranta sprawy „Rewident”. [Podkreślenie moje – P.B.]

24 IV [19]70 r. Celem szybszej i efektywniejszej realizacji zadań wynikających ze sprawy rozprac[owania] operacyjnego krypt. „Rewident” zarządzeniem wewnętrznym nr 01/70 dyr[ektora] Dep[artamentu] IV MSW powołano 7. osobową grupę operacyjną. Pracę grupy objął bezpośrednio i osobiście nadzorem dyrektor Dep[artamentu] IV MSW.

30 IV [19]70 r. Ustalono nazwisko „Emila” (Morgiewicz), którego kontakt z A[ndrzejem] Czumą i Piastowem stwierdzono 12 IX [19]69 r. [Podkreślenie moje – P.B.]

8 V [19]70 r. TW „Sławek” odbył spotkanie z figurantem spr[awy] „Rewident”, który po złożeniu przez TW akcesu do organizacji:

- wręczył program organizacji oraz „Biuletyny” nr 11, 12 i 13,
- określił swoje miejsce w organizacji jako „inspektora” na terenie całego kraju,

¹ Brak danych pozwalających na identyfikację.

² Podłuch w domu Andrzeja Czumy.

³ W mieszkaniu Hanny Gurby odbyły się zebrania 15 i 19 czerwca 1970 r., podczas których dokonano ostatnich ustaleń przed akcją „Poronin”.

- rozważał przydzielenie „Sławkowi” funkcji kuriera do łączności organizacji z zagranicą,
- poinformował o pilnej potrzebie wyjazdu do Anglii naczelnego redaktora „Biuletynu”.

Ponadto zwrócił się do TW z prośbą o pomoc w sprzedaży 900 dolarów.

10 V [19]70 r. Ustalono nazwisko Henryka (Kałdun), którego kontakt z A[ndrzejem] Czumą stwierdzono 12 I [19]70 r. Zarejest[owany] do sprawy „Rewident”.

16 V [19]70 r. Przesłano – uzyskany przez ^aTW „Sławek”^a od „Rewidenta” – program ideowo-polityczny nielegalnej organizacji do:

- z[astęp]cy członka Biura Polit[ycznego] KC PZPR sekretarza KC tow. Moczara
- kierownika Wydz[iału] Administracyjnego KC PZPR tow. Kani
- ministra spraw wewnętrznych tow. K[azimierza] Świtaly
- wiceministra Spraw Wewnętrznych tow. F[ranciszka] Szlachcica
- [wiceministra spraw wewnętrznych] tow. R[yszarda] Matejewskiego
- [wiceministra spraw wewnętrznych] tow. H[enryka] Słabczyka
- dyrektora Dep[artamentu] III MSW tow. H[enryka] Piętka. [Podkreślenie moje – P.B.]

27 V [19]70 r. Ustalono kontakt A[ndrzeja] Czumy z Jerzym Kęcikiem, bratem Wiesława.

27 V [19]70 r. TW „Sławek” zabezpieczony w nadajnik nasobny odbył spotkanie z „Rewidentem”, który:

- poinformował o istnieniu grupy ich organizacji w Bydgoszczy i Łodzi,
- zobowiązał „Sławka” do wypożyczenia od kogoś samochodu na 3 dni potrzebnego organizacji na akcję, która „ma duże znaczenie i odbije się głośnym echem w kraju”. [Podkreślenie moje – P.B.],
- poinformował o planowanym na koniec czerwca spotkaniu obu grup z Wybrzeża z redaktorem naczelnym „Biuletynu”.

8 VI [19]70 r. W wyniku kombinacji operacyjnej TW „Edwin” zetknął się z A[ndrzejem] Czumą, który:

- przekazał informację o istnieniu i celu organizacji,
- program ideowo-polityczny organizacji,
- „Biuletyn” nr 10, 11 i 12,
- proponował „Edwinowi” wstąpienie do organizacji,
- proponował również dobór kolegów do organizacji.

10 VI [19]70 r. Przekazano „Sławkowi” zadanie uczestnictwa w „akcji” wraz z samochodem.

12 VI [19]70 r. TW „Sławek” powiadomił telefonicznie figuranta o załatwieniu samochodu.

18 VI [19]70 r. Do TW „Sławek” zgłosiła się łączniczka „Bożena” z listem od „Rewidenta” dot. planowanej „akcji”. Figurant wyznaczył „Sławkowi” miejsce dostarczenia samochodu w Warszawie i konspiracyjne jego przekazanie określonej osobie.

18 VI [19]70 r. W wyniku zastosowania kombinacji operacyjnej wyposażono TW „Sławek” w samochód, którym zgodnie z zadaniem przydzielonym mu przez „Rewidenta” stawił się na umówione miejsce w Warszawie. Z uwagi na realizację sprawy do spotkania „Sławka” z wyznaczoną osobą (Wiesław Kurowski) nie doszło.

18 VI [19]70 r. Uzyskano z obiektu krypt. „Jagna” (PP) informację – wskazywała, iż:

- członkowie organizacji przystępują do akcji o charakterze sabotażowym z użyciem materiałów wybuchowych,
- obiekt akcji został wyznaczony i przeprowadzono już jego rozeznanie,
- obiekt znajduje się poza Warszawą,
- aktu sabotażu ma dokonać kilkuosobowa grupa,
- treść informacji pokrywała się z zadaniami, jakie zlecił „Rewident” „Sławkowi”. [Podkreślenie moje – P.B.].

19 VI [19]70 r. Zapadła decyzja kierownictwa resortu o likwidacji organizacji przed planowaną akcją.

19 VI [19]70 r. Do zatrzymania i przeszukania pomieszczeń wytypowano 26 osób, z tego ze sprawy „Rewident” Dep[artamentu] IV 24 osoby, ze sprawy „Prospekt” Dep[artamentu] III 2 osoby. Z liczby 24 osób wytypowanych przez Dep[artament] IV objętych śledztwem (przebywa w areszcie, pozostaje pod nadzorem MO) jest 13 osób.

11 VI [19]70 r. Przekazano na ręce dyr[ektora] Biura Śledczego MSW pismo informujące o rozpracowaniu nielegalnej organizacji w ramach spr[awy] rozpr[acowania] oper[acyjnego] krypt. „Rewident” – z wnioskiem o włączenie do prowadzonej przez nas sprawy inspektora Biura Śledczego MSW celem podjęcia czynności dochodzeniowo-śledczych.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 192–198, mps.

Rozdział V. Śledztwo

1. Wszczęcie śledztwa

W dniu 11 VI [19]70 r. Departament III MSW poinformował Biuro Śledcze o uzyskaniu drogą operacyjną wiadomości świadczących o istnieniu w Warszawie związku zmierzającego do zmiany ustroju państwa polskiego. Wraz z tym Biuro Śledcze otrzymało do wglądu dwie informacje pochodzące od TW „Wanda”¹ i wydawany przez związek „Biuletyn” (nr 8–12) oraz program związku, jakie Służbie Bezpieczeństwa udostępniła TW „Wanda”.

Departament III uznał, że stan rozpoznania związku oraz podejmowane przedsięwzięcia operacyjne nie pozwalają na wszczęcie śledztwa, wobec czego jeden z inspektorów śledczych winien tylko włączyć się do powołanej w Departamencie III grupy i realizować jej wskazania dążące do zebrania danych o osobach, które w przeszłości odbywały kary więzienia, a obecnie mogły przystąpić do działań w nielegalnym związku. Pogląd co do możliwości wszczęcia śledztwa i żądanie wyznaczenia inspektora śledczego do niesprecyzowanych bliżej zadań pomocniczych i pozaprocessowych z jednoczesnym wyłączeniem go spod wpływów jego bezpośrednich zwierzchników spotkały się z dezaprobatą Biura Śledczego, gdyż od dnia 11 VI [19]70 r. na pewno nie było już obiektywnych przeszkód, aby wszcząć śledztwo lub – co najmniej – stosowne czynności sprawdzające, sprzyjające zarówno planowanym przedsięwzięciom, jak i późniejszemu śledztwu.

Tegoż dnia – 11 VI [19]70 r. – wpłynęło do Biura Śledczego MSW pismo Departamentu IV MSW (z dnia 10 czerwca) informujące, że student KUL Stefan **Leśniak** w dniu 3 VI [19]70 r. powiadomił kierownika Urzędu do Spraw Wyznań w Lublinie, iż jego kolega z KUL Jan **Gonet** posiadał odbijany na powielaczu „Biuletyn” skierowany swą treścią przeciwko władzom PRL i Związkowi Radzieckiemu. Pismo informowało nadto, że z kolei **Gonet** zgłosił się w dniu 7 VI [19]70 r. do jednostki ZOMO w Lublinie z wiadomością, iż grupa studentów KUL zamierza nielegalnie opuścić Polskę.

W Biurze Śledczym zadecydowano w tej sytuacji uzyskać od obu studentów złożenie do protokołu zawiadomień o przestępstwie i w tym celu w dniu 13 czerwca wyjechał do Lublina inspektor śledczy kpt. T[adeusz] Zbański². Sporządził on tam protokół z relacji, jaką złożył Stefan **Leśniak**, natomiast **Goneta** nie mógł odnaleźć, choć poszukiwano go w Lublinie i poza tym miastem. Brak osoby **Goneta** uniemożliwił dalsze działania śledcze.

W dniu 19 czerwca tuż przed godz. 16.00 w Departamencie III powiadomiono Biuro Śledcze, że uzyskano sprawdzoną wiadomość świadczącą o tym, iż nielegalny związek

¹ Anna Rozwadowska-Kucharska.

² **Zbański Tadeusz** (ur. 1930), kpt./plk. Absolwent Wydziału Prawa UW; od 1 XI 1961 r. oficer śledczy Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 6 I 1964 r. do 8 VII 1964 r. słuchacz kursu oficerów śledczych CW MSW; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 I 1969 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 III 1971 r. redaktor Wydziału V Departamentu Szkolenia i Wydawnictw MSW; od 1 I 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; od 15 IV 1982 r. naczelnik Wydziału II Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; zwolniony ze służby 10 III 1990 r. AIPN, 0242/2502, Akta osobowe.

planuje na dzień 21 czerwca dokonać jakiejś akcji dywersyjnej połączonej z użyciem materiałów wybuchowych i zapalających, co rodzi oczywistą konieczność niezwłocznego zatrzymania jego członków.

Departament[*y*] III i IV MSW około godz. 21.00 przedstawił[*y*] plan wskazujący 16 osób, do których należy wkroczyć w dniu 20 czerwca, o godz. 6.00 celem zatrzymania ich i dokonania przeszukań. Z planem tym zapoznano inspektorów śledczych wezwanych do Biura Śledczego na godz. 20.00, a następnie przydzielono im zadania, jakie mieli podjąć rano w dniu następnym. Przy realizacji tych zadań korzystano z trybu przewidzianego w art. 267 i 276 KPK, a za punkt wyjścia do działań śledczych przyjęto „zawiadomienie o przestępstwie” w postaci notatki inspektora operacyjnego Departamentu III MSW z dnia 19 VI [19]70 r., jaką faktycznie opracowano w dniu 20 czerwca przed godziną 8.00 w Biurze Śledczym. Notatka ta, przedstawiona prokuraturze, była podstawą wszczęcia śledztwa.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 90, k. 13–14, mps.

1970 czerwiec 21, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW dotycząca zatrzymania w dniu 20 czerwca osób podejrzanych o przynależność do „Ruchu”

Warszawa, dnia ^a21^a czerwca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

^bNotatka

W dniu 20 VI 1970 r. w trakcie działań śledczych zatrzymano 24 osoby, z których:

- aresztowano tymczasowo – 9 osób
- zatrzymano w areszcie – 13 osób
- zwolniono – 2 osoby

Aresztowani – W[ojewódzki] A[reszt] Ś[ledczy] Warszawa Mokotów

1. Czesław **Brzeziński**
2. Andrzej **Czuma**
3. Benedykt **Czuma**
4. Marian **Gołębiewski**
5. Wiesław **Kęciak**
6. Sebastian **Koszut**
7. Jan Wiesław **Kurowski**
8. Roman **Oltarzewski**
9. Marian **Wiśniarski**

Zatrzymani:

1. Hubert **Czuma** KW MO Lublin
2. Łukasz **Czuma** KW MO Lublin
3. Mieczysław **Fronczak** KS MO
4. Zygmunt **Gładki** KS MO
5. Ryszard Lech **Gołębiewski** KW MO Gdańsk
6. Jerzy **Kęciak** KS MO
7. Tadeusz **Kęciak** KS MO
8. Alojzy **Koszut** KS MO
9. Jan **Kozłowski** KW MO Gdańsk
10. Marek **Myszkiewicz-Niesiołowski** KW MO Łódź
11. Stefan **Myszkiewicz-Niesiołowski** KW MO Łódź
12. Zygmunt **Wiśniarski** KW MO
13. Bożena **Żurek** KS MO

Zwolnieni:

1. Józef **Kulesza** – po rozmowie przewieziony do swego mieszkania, w którym zorganizowano zasadzkę.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu nieczytelny podpis.

2. Józef **Kulisz** – po przeprowadzeniu rozmowy zwolniony po uprzednim uzgodnieniu z Departamentem IV.

Ponadto przesłuchani zostali w charakterze świadka:

1. Lech **Moszyński**

2. Halina **Szubska**[°]

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 4–5, mps.

[°] *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca dyrektora Biura Śledczego MSW płk St[efan] Miszewski. **Miszewski Stefan** (1926–1978), płk. Od 4 IV 1947 r. młodszy wywiadowca Wydziału „A” WUBP w Warszawie; od 1 VI 1948 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 3 II 1949 r. słuchacz Kursu Oficerów Śledczych w CW MBP w Legionowie; od 6 VII 1949 r. w dyspozycji szefa WUBP w Warszawie; od 1 IV 1950 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 20 V 1952 r. oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MBP; od 1 IV 1955 r. oficer śledczy Wydziału I Departamentu VII KdsBP; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od 1 IX 1957 r. oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VIII 1960 r. p.o. naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 I 1961 r. naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VIII 1965 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 20 V 1971 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; 18 IX 1971 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0194/3414, Akta osobowe.*

1970 czerwiec 21, Warszawa – Notatka dotycząca zatrzymania przez MSW uczestników organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
L.dz. OE-I-0248/70

Warszawa, dnia 21 czerwca 1970 roku
Tajne

Notatka

dot. zatrzymania przez MSW grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji

W wyniku działań operacyjnych Służba Bezpieczeństwa MSW uzyskała w dniu 18 czerwca br. informacje, że nielegalna grupa planuje dokonać aktu dywersji na bliżej nieokreślonym obiekcie przy użyciu materiałów wybuchowych i zapalnych. Planowany akt dywersji według założeń organizatorów grupy był obliczony na wywołanie „wstrząsu w opinii publicznej” w kraju i za granicą. Aktu dywersji zamierzano dokonać w dniu 21 czerwca br.

Uzyskiwane wcześniej informacje wskazywały, że wymieniona grupa stanowi nielegalną organizację, w skład której wchodzi osoby zam. w Warszawie, Łodzi, Gdańsku i Lublinie, posiada opracowany „Program” oraz wydała kilka numerów „Biuletynu” o wrogiej i antypaństwowej treści.

W celu udaremnienia dokonania aktu dywersji podjęto decyzję natychmiastowego zatrzymania osób podejrzanych o udział w przygotowywaniu wybuchu. W dniu 20 bm. dokonano zatrzymania 25 osób, w tym z Warszawy i woj. (16), Łodzi (3), Gdańska (3) i Lublina (3) oraz przeszukano zajmowane przez nich pomieszczenia.

Zakwestionowane w czasie przeszukań materiały i wstępne zeznania niektórych zatrzymanych potwierdzają, że grupa przygotowała szczegółowy plan spalenia muzeum i wysadzenia pomnika Lenina w Poroninie. Aktu dywersji miała dokonać część członków organizacji podzielonych na trzy grupy według planu, który był omawiany na dwóch konspiracyjnych zebraniach w dniach 15 i 18 bm. w Warszawie.

U zatrzymanego Andrzeja Czumy, zam. Warszawa Włochy zakwestionowano:

- szczegółowy plan podziału zadań i techniki dokonania w dniu 21 bm. w godz. 15.20–16.00 podpalenia budynku Muzeum Lenina oraz wysadzenia pomnika Lenina;
- odręcznie sporządzone szkice i plany budynku muzeum, pomnika, fotografie fragmentów tych obiektów i najbliższego otoczenia;
- 21 egz. „Biuletynu” oraz 4 maszyny do pisania.

Natomiast u brata wym. Jana Benedykta Czumy, zam. w Łodzi, znaleziono materiały wybuchowe i środki zapalające, które miały być użyte do wykonania aktu dywersji w Poroninie.

W ośrodku duszpasterstwa młodzieżowego przy parafii kościoła rzymskokatolickiego w Piastowie k. Warszawy zakwestionowano: 2 powielacze spirytusowe, maszynę do pisania, 100 egz. powielonego „Biuletynu”, zapis dot. rozdziału produkowanych biuletynów oraz środki służące do powielania.

W mieszkaniu Mariana Gołębińskiego, zam. w Warszawie (b. z[astęp]ca komendanta obwodu WiN w woj. lubelskim, w 1946 r. skazany na 15 lat więzienia), znalezio-

no schemat i instrukcję dot. wydawania biuletynów, a w mieszkaniu Henryka Kałduna, zam. w Gdańsku – odbity na powielaczu program polityczny nielegalnej grupy.

Z dotychczasowych ustaleń wynika, że członkowie grupy opracowali polityczny „program” działania oraz wydali i rozprowadzili powielone biuletyny. Uzyskaliśmy egzemplarze od numeru 8 do 13 (część egzemplarzy została zakwestionowana przy zatrzymanych). Nie posiadamy dotychczas potwierdzenia na istnienie numerów wcześniejszych od 1 do 7 włącznie. Biuletyny powielane były w pomieszczeniach plebanii kościoła rzymskokatolickiego w Piastowie, zajmowanych przez ks. ks. Sebastiana Koszuta i Zygmunta Ołtarzewskiego¹. Kolportaż „programu” i biuletynów prowadzony był poprzez bezpośrednie kontakty.

Treść „programu” oraz biuletynów w sposób wyjątkowo wrogi i paszkwilancki przedstawiają sytuację polityczno-gospodarczą Polski, a szczególnie atakują:

- kierowniczą rolę partii,
- budownictwo socjalizmu w PRL z pozycji negacji osiągnięć społeczno-ekonomicznych,
- system społeczno-polityczny PRL,
- sojusz polsko-radziecki.

Z materiałów określających wytyczne działania dla organizacji wynika, że zamierzano:

- stworzyć ośrodki nielegalnego działania politycznego,
- walczyć o stworzenie warunków do legalnego działania opozycji,
- integrować siły antysocjalistyczne w celu „dokonania przewrotu”.

Wykaz zatrzymanych osób, zakwestionowanych przedmiotów i materiałów propagandowych oraz kopia planu dokonania aktu dywersji w załączeniu^a.

W powyższej sprawie prowadzone są aktywne działania operacyjno-śledcze.

Dyrektor Departamentu IV
(-) płk St[anisław] **Morawski**

Dyrektor Departamentu III
(-) płk H[enryk] **Piętek**

Załącznik nr 3 do notatki nr OE-I-0248/70

Tajne

Wykaz

zakwestionowanych przedmiotów i dowodów rzeczowych

- 4 ładunki wybuchowe,
- 5 sztuk zapalników chemicznych,
- szczegółowy plan podziału zadań i techniki podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie i wysadzenia pomnika Lenina,
- 7 odręcznych szkiców i planów Muzeum Lenina w Poroninie oraz jego najbliższego otoczenia,

¹ Chodzi o ks. Romana Ołtarzewskiego.

^a Pominięto „Wykaz zatrzymanych osób” oraz odpis planu akcji „Poronin”. „Wykaz zakwestionowanych przedmiotów i dowodów rzeczowych” opublikowano razem z dokumentem.

- 32 zdjęcia pomnika Lenina oraz jego otoczenia i budynku Muzeum Lenina w Poroninie,
- 2 powielacze,
- 6 maszyn do pisania,
- 134 egz. biuletynów,
- 2 egz. maszynopisu „Czym jest socjalizm” L[eszka] Kołakowskiego²,
- schemat z procesu Rzepeckiego (w zeszytach),
- opracowanie pt. „Niecico o sprawie prof. Ignacego Czumy” szkalujące stosunki w PRL,
- deklaracja programowa organizacji, wykonana na powielaczu,
- taśmy magnetofonowe,
- ulotki i odezwy z okresu marca,
- sprzęt pomocniczy wykorzystywany do powielania wrogich opracowań,
- inne przedmioty i materiały związane ze sprawą, w tym zapiski, notatki, adresy, które poddano opracowaniu.

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 52–55; 61–62, mps.

² **Kołakowski Leszek** (ur. 1927), prof. filozofii, publicysta. Absolwent UŁ (1950). Od 1946 r. członek PPR, następnie PZPR (usunięty w 1966 r.). Młodszy asystent w Katedrze Logiki i Metodologii Uniwersytetu Łódzkiego (1947–1949), od 1950 pracownik naukowy UW. Wykładowca Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR (1951–1954). Kierownik Katedry Historii Filozofii Nowożytnej UW (1959–1968), pozbawiony katedry po wydarzeniach marcowych. Profesor Instytutu Filozofii i Socjologii PAN (1964–1968). Publicysta „Myśli Filozoficznej” (1951–1957, redaktor naczelny od 1957), „Po prostu” (1954–1957), „Nowej Kultury” (1955–1961, członek redakcji 1956–1957), redaktor naczelny „Studiów Filozoficznych” (1957–1959). Od 1968 r. na emigracji, wykładowca w Berkeley w USA (1969–1970), profesor uniwersytetu w Oxfordzie (od 1970). Współpracownik paryskiej „Kultury”, londyńskiego „Aneksu” (od 1971), drugoobiegowej „Krytyki” i „Arki” (od 1978). Sygnatariusz „Memoriału 59” (1976) i protestu intelektualistów przeciw stanowi wojennemu w Polsce (1981). Od 1977 r. mąż zaufania PPN, od października 1977 członek KSS KOR. Członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, ZLP (1965), Pen Clubu (1988), od 1991 r. PAN. Odznaczony Orderem Orła Białego.

1970 czerwiec 21, Warszawa – Protokół przesłuchania Mariana Gołębiewskiego

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 21 czerwca 1970 r.

Inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ppłk Wincenty Kołaczyk¹ przesłuchał w charakterze podejrzanego (od godz. 9.00) Mariana **Gołębiewskiego**, s. Stanisława (dalsze personalia w aktach sprawy).

Nawiązując do przedstawionego mi w dniu wczorajszym zarzutu, jeszcze raz pragnę stwierdzić, że do żadnego związku mającego na celu przestępstwo nie należałem i nie wiem, aby do tego rodzaju związku należał ktoś spośród moich kolegów czy znajomych. Mam tu oczywiście na uwadze okres po czerwcu 1956 r., gdyż przedtem należałem „AK-WiN” i za działalność w tych organizacjach byłem skazany początkowo na karę śmierci z późniejszą zamianą na długoletnie więzienie. Bliżej o tym wyjaśniałem do poprzedniego protokołu.

Zimą bieżącego roku zetknąłem się z objawami czyjejś działalności, czego dowodem było parokrotne wręczenie mi pisma zatytułowanego „Biuletyn, o którym bliżej powiem w dalszej części protokołu.

Kwestia wręczenia mi wspomnianego wyżej „Biuletynu” przedstawiała się następująco. Bodajże w lutym br., daty bliżej nie jestem w stanie przypomnieć sobie, wracałem z pracy ze stacji PKP Warszawa Szczęśliwice. Wówczas, podobnie jak zawsze, jechałem pociągiem elektrycznym do Dworca Śródmieście. Kiedy wysiadłem na tym dworcu i szedłem w tłumie innych pasażerów do wyjścia w kierunku ul. Marszałkowskiej, jakaś niewiasta przeprosiła mnie, zapytując: „Czy to nie jest pana zawiątko”. Ponieważ prawie zawsze posiadałem przy sobie gazetę, odruchowo wziąłem od tej niewiasty „zawiątko”. Zanim stwierdziłem, co mi zostało wręczone, tzn. że nie jest to moja gazeta, niewiasty tej obok mnie nie było.

Mniej więcej w tym samym miejscu i w sposób zbliżony do przedstawionego wyżej w pierwszych dniach czerwca br. wręczono mi drugi „Biuletyn”. W tym przypadku wręczyła mi go również niewiasta, lecz prawdopodobnie nie ta sama co poprzednio, i prze-

¹ **Kołaczyk Wincenty** (ur. 1925), ppłk/plk. Od 1 XI 1947 r. wartownik PUBP w Dębno; od 1 III 1948 r. młodszy referent Referatu III PUBP w Dębnie; 28 II 1948 r. oddelegowany na kurs specjalny przy WUBP w Szczecinie; od 1 VI 1948 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Szczecinie; od 1 IX 1949 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Szczecinie; od 1 IX 1950 r. młodszy oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MBP; od 1 I 1953 r. oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MSW; od 1 IV 1955 r. oficer śledczy Wydziału II Departamentu VII KdsBP; zwolniony 31 XII 1956 r.; ponownie przyjęty 24 I 1959 r. na stanowisko oficera śledczego Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VIII 1960 r. starszy oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VII 1961 r. inspektor Inspektoratu Biura Śledczego MSW; od 1 III 1962 r. inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 1 V 1968 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 15 III 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Śledczego MSW; 31 VII 1979 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0218/1573, Akta osobowe.

prasząc mnie, powiedziała: „Proszę, to jest chyba pana gazeta” i sama odeszła. Poza tymi dwoma przypadkami ani w drodze powrotu z pracy, ani też w inny sposób „Biuletynów” tych nie otrzymywałem.

Z uwagi na miejsce i sposób wręczenia mi tych „Biuletynów” (duży ruch, krótki czas) nie jestem w stanie bliżej określić wyglądu wiadomości, które mi wręczały „Biuletyny”. Pamiętam jedynie, że były one w wieku młodym (po dwadzieścia parę lat), niewysokie i niezbyt szczupłe. Poza tymi przypadkami nie spotkałem wiadomości, które przypominałyby mi wiadomości, o których mowa wyżej. Nigdy nikt nie informował mnie co lub kogo reprezentowały te wiadomości ani też skąd posiadały wręczone mnie „Biuletyny”.

W tej chwili przypomniałem sobie, że posiadam nie dwa, lecz trzy omawiane tu „Biuletyny”. Ten trzeci egzemplarz otrzymałem w podobny sposób, jak i dwa pozostałe. Miało to miejsce w jakiś czas (po miesiącu lub sześciu tygodniach) po otrzymaniu pierwszego „Biuletynu”. Wręczyła mi go prawdopodobnie jedna z tych samych wiadomości.

Biuletyny te były odbitkami powielaczowymi maszynopisów, wykonane na zwykłym papierze formatu chyba A-4, o objętości od kilku do kilkunastu kart. Nie pamiętam, czy poza nazwą (tytułem) „Biuletyn” (wykonana dużymi bodajże drukowanymi literami) pismo to zawierało jakieś inne szczegóły, jak np. rok wydania, numer, data wydania itp. Treść „Biuletynów” miała charakter dyskusyjno-krytyczny wobec stosunków społeczno-politycznych i gospodarczych istniejących w PRL, a także wobec stosunków Polski ze Związkiem Radzieckim, Niemiec Republiką Federalną i wydaje mi się – niektórymi innymi państwami europejskimi.

Pierwszy „Biuletyn” wkrótce po otrzymaniu i zaznajomieniu się z jego treścią zniszczyłem (podarłem). O otrzymaniu i posiadaniu tego „Biuletynu” nikomu nie mówiłem i nikogo nie zapoznawałem z jego treścią. Przed otrzymaniem drugiego „Biuletynu” miałem umówione w jednej z kawiarni warszawskich (nie pamiętam jakiej) spotkanie z podległym mi w czasie okupacji członkiem AK na terenie Zamojszczyzny – Marianem Właźniackim, aktualnie zatrudnionym w Ministerstwie Gospodarki Komunalnej. Idąc na to spotkanie, zabrałem ze sobą „Biuletyn”. Podczas tego spotkania poinformowałem M[ariana] Właźniackiego, że wpadło mi takie pismo, zwracając się do mnie o opinię o tym „Biuletynie”. Ponieważ M[arian] Właźniacki zainteresował się tym pismem, wręczyłem mu ten „Biuletyn”, który dotychczas nie został mi zwrócony. Nadmieniam, że ani podczas tego spotkania, ani też przy innych spotkaniach innych rozmów na temat „Biuletynów” z M[arianem] Właźniackim nie prowadziłem. W tym miejscu pragnę sprostować i wyjaśnić, że chodzi tu o osobę o nazwisku Wiśniarski Marian, a nie Właźniacki. Trzeci „Biuletyn” od chwili jego otrzymania posiadałem u siebie w domu. O posiadaniu tego „Biuletynu” nikomu nie mówiłem i nikogo nie zapoznawałem z jego treścią.

Kategorycznie stwierdzam przy tym, że poza jednym egzemplarzem „Biuletynu”, jaki wręczyłem M[arianowi] Wiśniarskiemu, nikomu więcej pisma tego nie przekazywałem i nie mówiłem o ich posiadaniu. Nie wiem też kto, gdzie i od kiedy wydawał ten „Biuletyn”, jak też dla kogo był on przeznaczony. Nie potrafię wyjaśnić kto, na jakiej podstawie i w jakim celu spowodował wręczenie mnie w opisany wyżej sposób trzech egzemplarzy omawianych „Biuletynów”. Nie jestem w stanie skojarzyć tego z jakąś konkretną osobą i nie miałem możliwości uzyskania bliższych danych na ten temat. W rozmowach z niektórymi swoimi znajomymi, których w tej chwili nie potrafię wymienić po nazwisku, czyniłem próby uzyskania jakichś bliższych danych na ten temat, stawiając

ogólnie pytania w rodzaju, czy wiadomo im jest o ukazywaniu się jakiegoś nielegalnego pisma. Opowiadano mi, że to jest mało prawdopodobne.

Poza omawianymi tu „Biuletynami” nie zetknąłem się z żadnymi innymi dokumentami, które mogłyby mieć jakikolwiek związek z tym pismem. W szczególności nie jest mi nic wiadomo na temat też czy schematu dotyczących treści i sposobu zbierania informacji do „Biuletynu”.

Na tym protokół przesłuchania zakończono o godz. 14.10 i po osobistym przeczytaniu jako zgodny z treścią moich wyjaśnień podpisuję.

Przesłuchał: Kołaczyk

Zeznał: Gołębiewski

Źródło: AIPN, 1820/17, t. 23, k. 113–116, odpis, mps.

1970 czerwiec 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 3 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Warszawa, dnia ^a23^a czerwca 1970 r.

Informacja nr 3

dotycząca grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji

Pośród osób zatrzymanych w dniu 21 czerwca br., wymienionych w informacji nr 2, zastosowano areszt tymczasowy wobec:

1. Górszczyk Marzeny,
2. Nagrodzkiej Elżbiety,
3. Woźnickiego Andrzeja,
4. Kałduna Henryka.

Ponadto w dniu 22 czerwca br. na terenie Skierniewic zatrzymano:

– Wojciecha Mantaja, lat 28, wykształcenie wyższe, magister biologii, zatrudniony w Instytucie Sadownictwa w Skierniewicach i tamże zamieszkałego.

U Wojciecha Mantaja zakwestionowano 1 egzemplarz „Biuletynu” nr 12. Z listu Stefana Myszkiewicza, jaki miał dostarczyć do Andrzeja Czumy jego brat, Benedykt Czuma, wynika, że Wojciecha Mantaja zawarł do organizacji Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski. W toku wstępnego przesłuchania podał on imiona członków organizacji z terenu miasta Łodzi i woj. łódzkiego. Wyjaśnił, że na zlecenie organizacji dokonywali różnych kradzieży.

Na uwagę zasługują wyjaśnienie Marzeny Górszczyk, która była jednym z członków grupy, mającej w dniu 21 czerwca br. akcji dywersyjnej w Poroninie. Uczestniczyła ona w spotkaniach zorganizowanych w dniach 15 i 19 czerwca br. w Warszawie przy ul. [...]. Omawiano na nich szczegółowo plan akcji w Poroninie i podział funkcji. Osoby wyznaczone do udziału akcji miały zabrać ze sobą dodatkowe ubiory. M[arzena] Górszczyk przygotowała dla siebie m.in. dwie pary spodni, perukę i gumowe napalcówki. Ponadto przygotowała do zabrania ze sobą kombinerki i nożyce.

Według dotychczasowych ustaleń w akcji na terenie Poronina mieli uczestniczyć: Andrzej Czuma, Benedykt Czuma, Wiesław Kurowski, Marzena Górszczyk, Bożena Żurek, Andrzej Woźnicki, Marek Myszkiewicz-Niesiołowski, Henryk Kałdun, a nadto nieustaleni z nazwiska: Władysław (50. letni mężczyzna), Janusz (oficer straży pożarnej w Łodzi), Jurek i Tadeusz. Z wyjaśnień M[arzeny] Górszczyk wynika, że w dniu 20 czerwca br., zgodnie z uprzednimi ustaleniami, wyjechała z Januszem do Zakopanego. Ponieważ nikt z wyznaczonych do akcji osób nie stawił się, wrócili do Warszawy.

W czerwcu 1967 r. Marzena Górszczyk była zatrzymana przed ambasadą izraelską z listem do ambasadora Izraela, solidaryzującym się z polityką Izraela na Bliskim Wschodzie oraz z pakietem antypolskich i antyradzieckich opracowań. Autorem listu

^{a-a} Wpisano odręcznie.

i opracowań była jej matka Wanda Ferenc, b. działaczka PSL. Ojciec Marzeny Górszczyk Jerzy Mikołaj Górszczyk podczas wojny był przedstawicielem rządu londyńskiego w Palestynie. W 1947 r. powrócił do Polski i początkowo działał w PSL, a następnie w PSL-Lewicy. Zmarł w 1970 r.

Podczas kontynuowania prac nad dokumentami zakwestionowanymi w ośrodku duszpasterstwa młodzieżowego przy parafii Kościoła rzymskokatolickiego w Piastowie ujawniono teczkę z materiałami archiwalnymi organizacji. Składają się na nie m.in. protokoły „zjazdów” organizacji, a nadto opracowania różnych zagadnień organizacyjnych i programowych, jak np. „Sprawy organizacyjne «Ruchu»”, „Sprawy finansowo-materiałowe”, „Podstawowa informacja o Biuletynie”, „Nasze stanowisko na konferencję z przedst. Czechosłowacji”. Dokumenty te są w opracowaniu.

Spśród zatrzymanych w dniach 20–20 VI [19]70 r. prokurator aresztował 20 osób. Zwolniono po przesłuchaniu 8 osób, a mianowicie:

1. Zygmunta Gładkiego,
2. Wiesława Fronczaka,
3. Tadeusza Kęcika,
4. Zygmunta Wiśniarskiego,
5. Józefa Kulisza,
6. Jana Kozłowskiego,
7. Ryszarda Gołębiowskiego,
8. Józefa Kuleszę.

Aktualnie pozostaje do rozstrzygnięcia kwestia zastosowania aresztu w stosunku do:

1. Cecylii Czumy,
 2. Anny Gurby
- i wymienionego na wstępie informacji
3. Wojciecha Mantaja^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 12–14, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr J[ózef] Chomętowski.*

1970 czerwiec 24, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 4 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ^aJ-02/70^a

Warszawa, dn. ^a24^a czerwca 1970 r.
Tajne

Informacja nr 4

^bdotycząca grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji

W dniu 23 bm., prokurator zastosował areszt wobec zatrzymanego w dniu wczorajszym Wojciecha **Mantaja**. Złożył on obszernie wyjaśnienia, w których m.in. stwierdził, że działalność antypaństwową podjął w 1964 r. pod wpływem Stefana **Myszkiewicz-Niesiołowskiego**. Wraz z innymi członkami grupy w latach 1965–1966 brał udział w sporządzaniu antypaństwowych ulotek i napisów. W 1967 r. **Niesiołowski** oraz Benedykt i Andrzej **Czumowie** zapoznali go z programem organizacji. Z ich inicjatywy wziął udział w dwóch naradach organizacji, jakie odbyły się w 1967 r. i 1968 r. w Warszawie na Starym Mieście. Uchwalono na nich „Program” „Ruchu”, ustalono strukturę organizacyjną (system „trójkowy”) i formy działalności, a nadto sposoby zdobywania środków materialnych. Omawiano sprawę nawiązania współpracy z ośrodkami antysocjalistycznymi w innych państwach, w szczególności potrzebę rozszerzenia „Ruchu” na teren CSRS.

Według wyjaśnień W[ojciecha] **Mantaja** w naradach (zjazdach) m.in. uczestniczyli: Andrzej **Czuma**, Benedykt **Czuma** (określany przez niego jako „Dyzio”), Stefan **Myszkiewicz-Niesiołowski**, Wojciech **Majda**, Jacek **Bartkowiak** (asystent UŁ) oraz nieznamy mu z nazwiska starszy wiekiem, siwy osobnik, b. działacz AK na Lubelszczyźnie. Przewodniczył obradom Andrzej **Czuma**.

Środki materialne miały być uzyskiwane m.in. w drodze kradzieży i rozbojów. Przyznaje się do udziału w kilku takich „akcjach” na terenie Łodzi. Uczestniczyli w nich także S[tefan] **Myszkiewicz-Niesiołowski**, B[enedykt] **Czuma**, A[ndrzej] **Czuma** i Adam **Więckowski**. W[ojciech] **Mantaj** wyjaśnił nadto, że ostatnio S[tefan] **Myszkiewicz-Niesiołowski** poinformował go, że planowana jest nowa „akcja” i wiadomość o niej poda RWE w godzinach wieczornych 21 bm.

Benedykt **Czuma** przyznał się do brania udziału w przygotowaniach akcji podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Uczestniczył w dwóch naradach, na których omawiano sposób jej przeprowadzenia. Odmawia podania miejsca narad i nazwisk uczestników. Wyjaśnił, że był odpowiedzialny za bezpieczny powrót biorących udział w podpalaniu muzeum.

Wiesław **Kęćik** przyznał się także do udziału w naradach 15 i 19 czerwca br., odbytych w Warszawie przy ul. Kościelnej, na których omawiano dokonanie akcji dywersyjnej w Poroninie. W naradach tych udział wzięli: Andrzej **Czuma**, Jan **Kurowski**,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej nieczytelny podpis opatrzonej datą: 20 VI [19]70 [r.].

Marzena **Górszczyk**, Marek **Myszkiewicz-Niesiołowski** oraz „Jurek” i „Władysław”. Wyjaśnił, że wyjeżdżał do Poronina w celu ustalenia, czy otwór wentylacyjny w muzeum ma połączenia z piwnicami. Rekonesans ten związany był z planem podłożenia ładunku podpalającego.

Marian **Gołębiowski** nic nowego nie wnosi do protokołów przesłuchania. Po przesłuchaniu oświadczył, że jego wyjaśnienia nie są zgodne z prawdą, lecz ich nie zmienia.

Sebastian **Kozut** wyjaśnił, że wiedział o tym, że Andrzej **Czuma** wydaje „Biuletyn”. W jego obecności na plebanii w Piastowie A[ndrzej] **Czuma** przygotowywał materiały i redagował „Biuletyn”.

Wyciąg – streszczenie z dokumentów znalezionych w „archiwum”

Część I

„Program”¹ w zakresie ustroju politycznego Polski zakłada:

- odebranie władzy PZPR,
- likwidację instytucji Rady Państwa,
- przywrócenie instytucji samorządowych w terenie, w miejsce istniejących obecnie organów władzy terenowej,
- rozwiązanie PZPR, ZSL, SD oraz ZMS i ZMW,
- restaurację Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiego Stronnictwa Ludowego,
- rozwiązanie związków zawodowych,
- likwidację „przestępczych i dywersyjnych organizacji” – Urzędu do Spraw Wyznań i Paksu, a nadto Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk i innych instytucji,
- powołanie „Trybunału Rzeczypospolitej” dla „osądzenia tych, którzy podejmowali decyzje państwowe sprzeczne z polską racją stanu, jak również pracowników zbrodniczych organizacji (np. UB). Zbrodnie te nie mogą ulec przedawnieniu.

W zakresie stosunków społeczno-ekonomicznych „Program” przewiduje:

- pozbawienie „działaczy partyjnych kierownictwa gospodarka narodową”, rezerwy dla państwa jedynie funkcji interwencyjnej,
- oparcie rolnictwa na średnich indywidualnych gospodarstwach rolnych i przekazanie i większości ziem znajdujących się obecnie we władaniu państwa.

W dokumencie pt. „Sprawy organizacyjne «Ruchu»” jego autorzy m.in. stwierdzają, że:

- kontakty między „kierownictwem a prowadzącymi środowisko czy grupy muszą być przeprowadzane zawsze w bezpiecznych miejscach z wyłączeniem możliwości podsłuchu”,
- prowadzenie wszelkiej ewidencji jest zbędne,
- łączność należy zorganizować na zasadach nowoczesnych (krótkofalówki),
- publikacje muszą pozostawać w „ściśłym obrocie i tylko w znanych rękach”,

¹ Nie chodzi tu o deklarację „Mijają lata...”, lecz o wcześniejsze opracowanie autorstwa Emila Morgiewicza z maja 1966 r., przedstawione później przez niego na I lub II zjeździe jako propozycja programu. Zob. AIPN, 01820/17, t. 17, k. 73–78, odpis.

- w mieszkaniach członków „Ruchu” nie mogą znajdować się materiały mogące stanowić „punkt zaczepienia dla UB”,
 - należy robić wrażenie urządzających się w „naszej małej stabilizacji PRL”,
 - „członkowie «Ruchu» winni prowadzić infiltrację mentalności otoczenia”, w celu zapobieżenia infiltracji „Ruchu”,
 - wskazane jest utrzymanie przyjaznych stosunków z działaczami partyjnymi.
- W zakresie spraw finansowo-materiałowych w dokumentach stwierdza się, że:
- dla rozwinięcia działalności na zewnątrz niezbędne są odpowiedni sprzęt i fundusze,
 - konieczna jest pomoc ośrodków zagranicznych z Zachodu oraz „organizacji z krajów sąsiednich”,
 - w celu zdobycia środków i sprzętu należy dokonywać napadów rabunkowych, włamań i kradzieży,
 - istnieje potrzeba zakupienie drukarni – „nawet nielegalnie
 - w każdym ośrodku „Ruchu” winna znaleźć się minimum jedna krótkofalówka.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
plk mgr Józef Chomętowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 15–19, mps.

1970 czerwiec 25, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 6 dotycząca śledztwa w sprawie organizacji „Ruch”

^aWarszawa, dnia ^b25^b czerwca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b1^b

Informacja nr 6

W uzupełnieniu informacji nr 5 informujemy, że w dniach od 20 do 24 czerwca 1970 r., w wyniku realizacji sprawy p[rzecziv]ko grupie osób podejrzanych o przynależność do nielegalnej organizacji:

I. Dokonano zatrzymań 32 osób, z tego areszt zastosowano wobec 21 osób, a to:

1. Andrzeja Czumy
2. Benedykta Czumy
3. Łukasza Czumy
4. Huberta Czumy
5. Wiesława Kęcika
6. Wiesława Jana Kurowskiego
7. ks. Sebastiana Koszuta
8. Mariana Gołębiewskiego
9. Mariana Wiśniarskiego
10. Czesława Brzezickiego
11. ks. Romana Ołtarzewskiego
12. Jerzego Kęcika
13. Alojzego Koszuta
14. Bożeny Żurek
15. Stefana Konstantego Myszkiewicza-Niesiołowsk[iego]
16. Marka Waclawa Myszkiewicza-Niesiołowskiego
17. Andrzeja Woźnickiego
18. Elżbiety Nagrodzkiej
19. Marzeny Górszczyk
20. Henryka Kałduna
21. Wojciecha Mantaja

II. Po 48 godzinach zatrzymania i przesłuchaniu w charakterze świadków zwolnieni zostali:

1. Cecylia Czuma
2. Anna Gurba

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Polska Rzeczpospolita Ludowa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: J-02/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

3. Józef Kulesza
4. Zygmunt Gładki
5. Mieczysław Fronczak
6. Tadeusz Kęcik
7. Zygmunt Wiśniarski
8. ks. Józef Kulisz
9. Ryszard Gołębiowski
10. Jan Kozłowski
11. Zbigniew Wiśniewski

III. Przesłuchano w charakterze świadków, bez zatrzymania:

1. Halinę Szubską
2. Mariannę Żurek
3. Cecylię Alicję Uchymiak
4. Kazimierza Uchymiaka
5. Apolonie Szubską
6. Izabelę Broel-Plater

U wszystkich osób aresztowanych i zatrzymanych oraz u świadka Izabeli Broel-Plater dokonano przeszukania pomieszczeń.

Spośród osób aresztowanych składają wyjaśnienia, choć z dużymi oporami: Wiesław Kęcik, Wiesław Kurowski¹, Marian Wiśniarski, Czesław Brzezicki, Alojzy Koszut, Marzena Górszczyk i najszerzej Wojciech Mantaj.

Przyznali się do niektórych czynów, ale odmawiają składania bliższych wyjaśnień: Andrzej Czuma, Benedykt Czuma, Sebastian Koszut, Marian Gołębiowski (do przekazania M[arianowi] Wiśniarskiemu 6 biuletynów, które rzekomo znalazł).

Nie przyznają się do zarzutów: Hubert Czuma, Łukasz Czuma, Roman Ołtarzewski, Jerzy Kęcik, Bożena Żurek, Andrzej Woźnicki, Elżbieta Nagrodzka i Henryk Kałdun.

Najobszerniejsze wyjaśnienia złożył dotychczas Wiesław Kurowski, który przedstawia w szczegółach organizację akcji dywersyjnej w Poroninie oraz Wojciech Mantaj, który przyznał się, że w 1968 r. i 1969 brał udział:

– wraz z Benedyktem Czumą, Stefanem Myszkieviczem-Niesiołowskim i nieznaną kobietą w kradzieży maszyny do pisania z Katedry Fizjologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego;

– wraz z Benedyktem Czumą, St[efanem] Myszkieviczem-Niesiołowskim i Adamem Więckowskim i 2 nieznanymi mu z nazwiska kobietami w kradzieży maszyny do pisania w redakcji pisma „Politechnik” w Łodzi;

– wraz z Andrzejem Czumą, St[efanem] Myszkieviczem-Niesiołowskim i Adamem Więckowskim wiosną 1969 r. w parku w Helenowie², w napadzie na ekspedientkę sklepu spożywczego. Planowano wyrwanie jej torby z pieniędzmi. A[ndrzejowi] Czumie nie udało się jej wyrwać torby.

Ponadto W[ojciech] Mantaj wyjaśnił, iż był informowany, że:

– A[ndrzej] Czuma i St[efan] Myszkievicz-Niesiołowski planowali dokonanie napadu na pociąg „zbierający pieniądze z PKP Lublin”, lecz nie wie, czy plan ten zrealizowano;

¹ Pomyłka – Kurowski od początku składał obszerne zeznania.

² Chodzi o nieudaną próbę kradzieży utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej 7 w Łodzi.

– w 1968 lub 1969 r. w Lublinie pobito kogoś, przypuszcza, że członka PZPR³;
– w maju lub początku czerwca powiadomiono go, że planowany jest „napad”, niesprecyzowano bliżej jednak jego charakteru. Na umówione spotkanie nie przybył, termin „napadu” odłożono.

W dniu dzisiejszym przekazane zostały do Zakładu Kryminalistyki KG MO maszyny do pisania oraz niektóre materiały dowodowe z przeszukania (rękopisy, maszynopisy) wytypowane przez grupę opracowującą depozyty wraz z pracownikami kryminalistyki.

Przewiduje się na podstawie materiałów śledczych zatrzymanie i aresztowanie:

1. Emila Morgiewicza, który spełniał w organizacji jedną z czołowych ról,
2. Mirosława Godlewskiego⁴,
3. Wojciecha Majdę.

Wymienieni brali udział w sporządzaniu wrogich napisów na terenie Łodzi⁵, a W[o]jciech Majda nadto w zebraniach („zjeździe”) w Warszawie odbytym na przełomie 1967/1968 r.

4. Adama Więckowskiego, który miał brać udział w napadzie na ekspedientkę w Helenowie i planowany był do kolejnego, bliżej nieznanego napadu, jakiego miano dokonać w maju lub czerwcu br.

Ponadto przewiduje się zatrzymanie werbowanych przez W[o]jciecha Mantaja Janusza Tarnowieckiego i Jana Smotera z terenu Skierniewic^c.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 24–26, mps.

^c *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca dyrektora Biura Śledczego MSW płk St[efan] Miszewski.*

³ Podczas śledztwa Wojciech Mantaj i Wojciech Majda złożyli zeznania, że zamierzano pobić w Lublinie studenta KUL Stanisława Błaszuka, podejrzanego o współpracę z SB. W rzeczywistości Błaszuk nie był informatorem SB, nie doszło też nigdy do jego pobicia. AIPN, 1820/17, Pismo I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie płk. Mariana Mozgawy do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego z dnia 3 IX 1970 r., t. 75, k. 136–138.

⁴ **Godlewski Mirosław** (ur. 1943), prof. dr hab. nauk przyrodniczych, wykładowca akademicki. Absolwent Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi UŁ. Po ukończeniu studiów podjął pracę na UŁ, obecnie kieruje Zakładem Morfogenezy Roślin przy Katedrze Cytologii i Cytochemii Roślin Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska UŁ. W okresie studiów należał do konspiracyjnej grupy Stefana Niesiołowskiego, m.in. brał udział w przygotowaniu ulotek (do ich rozrzucenia nie doszło). Do „Ruchu” nie należał, jednak został zatrzymany i postawiono mu zarzut o przynależność do organizacji, postępowanie umorzono. We wrześniu 1980 r. zakładał NSZZ „Solidarność” na UŁ, przez jedną kadencję był przewodniczącym Komisji Wydziałowej i członkiem Zarządu Uczelnianego.

⁵ Godlewski i Majda razem ze Stefanem Niesiołowskim i Mantajem brali udział w malowaniu napisów w Łodzi w okresie od grudnia 1964 r. do kwietnia 1966 r. Nie brał w tym udziału – co może sugerować dokument – Morgiewicz.

1970 czerwiec 26, Warszawa – Protokół przesłuchania Stefana Niesiołowskiego

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Ppor. L[ucjan] Donakowski¹ z Biura Śledczego MSW przesłuchał w dniu 26 VI 1970 r. w charakterze podejrzanego **Stefana Konstantego Myszkiewicz-Niesiołowskiego**, s. Janusza, ur. 4 II 1944 r. (Dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godz. 8.50.

Jak chodzi o rodzinę Czumów, oprócz Andrzeja i Benedykta znam również Huberta, Łukasza, Stanisława Czumów, w ogóle całą rodzinę. Poza Andrzejem i Benedyktem nikt inny z Czumów nie należał do naszego „Ruchu”. Składki pieniężne dla naszego „Ruchu” zbierałem ja. Częstotliwość ich raz na dwa miesiące, trzy miesiące. Wysokość składki od poszczególnej osoby nie przekraczała 100 złotych. Składki zbierałem od Andrzeja Czumy, Wojciecha Mantaja, Andrzeja Woźnickiego; od mojego brata nie zbierałem składki, bo nie miał pieniędzy. Wyjaśniając w poprzednich protokołach, że członkowie naszej grupy rekrutowali się nie tylko z Łodzi, ale i z Warszawy, miałem na myśli tylko Andrzeja Czumę i nikogo więcej.

Pytanie: Jak doszło do napisania przez was kartki informacyjnej o wyjeździe Andrzeja Woźnickiego do pana w Piotrkowie?

Odpowiedź: Do napisania tej kartki doszło w następujących okolicznościach: w połowie maja 1970 r. otrzymałem w Łodzi od Andrzeja Czumy kartkę. Powiedział mi tylko, że na kartce jest adres jednego pana w Piotrkowie Tryb[unalskim] i żebym porozmawiał z nim na temat naszego „Ruchu”. Nazwiska i adresu tego pana nie znam, dlatego że nie patrzyłem wewnątrz kartki, nie przeczytałem jej. Wiedziałem, że nie będę mógł jechać do Piotrkowa i rozmawiać z tym panem, dlatego że miałem kolokwia ze studentami. Nie pytałem Andrzeja Czumy, kto to ten mężczyzna, czym się trudni itp. Szczegółowiej o czym ma być rozmowa z tym panem, Andrzej Czuma nie mówił. Według mnie rozmawiałbym bardzo ogólnie, czy coś wie o „Ruchu”, co o tym sądzi. W zależności od jego reakcji dążyłbym do pozyskania go do naszego „Ruchu”. O rozmowie, jej wynikach czułbym się powiadomić Andrzeja Czumę, stąd właśnie ta kartka przeze mnie pisana.

Ze względu właśnie na kolokwia o wyjazd do Piotrkowa i przeprowadzenie rozmowy poprosiłem Andrzeja Woźnickiego. Powiedziałem mu tylko, że na kartce ma nazwisko

¹ **Donakowski Lucjan** (ur. 1932), por./ppłk., mgr prawa; Od 1 IV 1959 r. wywiadowca Wydziału Kolejowego KM MO w Łodzi; od 1 II 1960 r. starszy referent operacyjno-dochodzeniowy sekcji operacyjno-dochodzeniowej Komisariatu Kolejowego MO Łódź Kaliska; od 5 IX 1966 r. do 27 II 1967 r. słuchacz kursu techniki dochodzeniowej OSOMO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VI 1972 r. oficer ewidencji operacyjnej Wydziału „C” KM MO w Łodzi; od 1 I 1975 r. referent techniki operacyjnej Wydziału „C” KM MO w Łodzi; od 1 VI 1975 r. w dyspozycji komendanta miejskiego MO w Łodzi; od 1 XI 1975 r. wykładowca Wydziału III – Pracy Operacyjnej ODKK MSW w Łodzi; od 1 IV 1976 r. wykładowca Wydziału V – Śledztw i Dochodzeń ODKK MSW w Łodzi; od 1 V 1977 r. starszy wykładowca Wydziału V – Śledztw i Dochodzeń ODKK MSW w Łodzi; od 4 IV 1986 r. starszy wykładowca Wydziału II ODKK MSW w Łodzi; zwolniony ze służby 15 IV 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

i adres pana z Piotrkowa i żeby z nim przeprowadził rozmowę na temat naszego „Ruchu”. Nie dawałem mu innych wytycznych co do szczegółów rozmowy. Gdzieś na początku czerwca 1970 r. Woźnicki dopiero pojechał do Piotrkowa Tryb[unalskiego]. Po powrocie Woźnicki odpowiedział mi, że mężczyzna ten to człowiek starszy, wiek około 60 lat, były akowiec², potraktował go nieufnie, niewiele mówił, skończyło się na tym, że dał Woźnickiemu sto złotych na cele „naszego «Ruchu»” – tak się domyśliłem, że na ten cel.

Prosił jeszcze Woźnickiego, by zawiadomił Mariana, że on, to znaczy ten pan z Piotrkowa, będzie w Warszawie. Kto to jest ten „Marian” ani ja, ani Woźnicki nie wiemy. O pana z Piotrkowa więcej nie pytałem Woźnickiego ze względów konspiracyjnych. W kilka dni później napisałem do Andrzeja Czumy tę kartkę, zawiadamiając go o tym. Wyjaśniając w poprzednich protokołach, że „Marian” to imię członka naszej grupy i zna go Andrzej Czuma, opierałem się na moich przypuszczeniach z tego powodu, że od Andrzeja Czumy dostałem kartkę z nazwiskiem i adresem. A jeżeli ten pan z Piotrkowa prosi o powiadomienie „Mariana”, to prawdopodobnie jest on członkiem „Ruchu”.

Pytanie: Czy Jacek Bartkowiak, asystent w Katedrze Biochemii Uniwersytetu Łódzkiego, był z wami na jakimś jednym lub więcej zebraniu waszego „Ruchu”?

Odpowiedź: Jacek Bartkowiak nigdy nie był ze mną na żadnym zebraniu naszego „Ruchu” ani w Łodzi, ani w Warszawie. Nie jest mi wiadomym o jego przynależności do naszego „Ruchu”.

Pytanie: Czy znacie mężczyznę o nazwisku Kurowski Wiesław Jan?

Odpowiedź: Nie znam mężczyzny o nazwisku Kurowski Wiesław Jan. Nigdy się z nim nie widziałem.

Pytanie: Co wam wiadomo na temat kradzieży maszyny do pisania z domu studenta PŁ w Łodzi przy pl. Politechniki?

Odpowiedź: O kradzieży maszyny do pisania jak też czegokolwiek z DS Politechniki Łódzkiej przy pl. Politechniki nic mi nie jest wiadome. Nie uczestniczyłem w tej kradzieży, nie znam osób uczestniczących. Nic na ten temat nie słyszałem. Natomiast dokonałem kradzieży maszyny do pisania z Kuratorium Okręgu Szkolnego mieszczącego się w Łodzi przy ul. Piotrkowskiej 102 lub 104 w gmachu Prez[ydium] MRN w Łodzi. Kradzież maszyny miała miejsce w końcu maja lub na początku czerwca 1970 r. Do kradzieży doszło w następujących okolicznościach: uznałem bez porozumienia z nikim, że dla naszego „Ruchu” jest potrzebna maszyna do pisania. Ponieważ nie miałem pieniędzy, by maszynę kupić, postanowiłem maszynę ukraść. Wybrałem dwie instytucje

² **Trybus Adam** (1909–1982), mgr filologii klasycznej, mjr WP, żołnierz AK, ROAK. Absolwent Wydziału Filozoficznego UJ (1937 r.), do wybuchu II wojny światowej pracował jako nauczyciel. We wrześniu 1939 r. walczył w 2. psp. Wiosną 1940 r. wstąpił do Armii Polskiej we Francji. Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii. Początkowo służył w 3. BKS, wiosną 1942 r. zgłasza się do służby konspiracyjnej w kraju. Przerzucony w nocy z 1 na 2 X 1942 r. Od grudnia 1942 r. oficer Kedywu Inspektoratu Rejonowego AK Piotrków, od stycznia 1943 r. szef Kedywu Okręgu AK Łódź, od listopada 1944 r. do lutego 1945 r. komendant Inspektoratu Rejonowego AK Łódź. Po rozwiązaniu AK pozostał w konspiracji. M.in. zorganizował udaną akcję rozbicia aresztu PUBP w Pabianicach 11 VI 1945 r. W lipcu 1945 r. po rozmowach z Edwardem Osóbką-Morawskim ujawnił łódzką strukturę DSZ. Zagrożony aresztowaniem w grudniu 1945 r. przeniósł się do Wrocławia, gdzie podjął pracę nauczyciela. Aresztowany 20 IX 1950 r., w lipcu 1951 r. został skazany przez WSR w Łodzi na 15 lat więzienia. Zwolniony 22 XII 1955 r., zrehabilitowany 20 II 1957 r. Po wyjściu na wolność zamieszkał w Piotrkowie Trybunalskim, pracował jako nauczyciel łaciny i języka angielskiego do grudnia 1970 r. Członek ZBoWiD.

stosunkowo otwarte, gdzie łatwy dostęp i dużo maszyn do pisania, i strata jednej maszyny nie stanowi wielkiej szkody. W godzinach rannych bezpośrednio przed rozpoczęciem pracy w instytucji byłem w pomieszczeniu Kuratorium Okręgu Szkolnego w Łodzi, Piotrkowska 102 lub 104, widziałem, że klucze od pomieszczeń leżą na stole stojącym na korytarzu. Zaobserwowałem to, będąc tam w tym celu trzy, cztery razy. Któregoś dnia rano przed godziną 8.00 poszedłem do tego korytarza, wziąłem klucze ze stolika, otworzyłem pokój, w którym wiedziałem, że stoi maszyna, wiedziałem o tym na podstawie uprzednich obserwacji – wziąłem maszynę do torby bez wałka. Nie mieścił się do torby, wystawał z niej, zostawiłem wałek w ubikacji. Wyszedłem z budynku, mając maszynę w torbie, przez nikogo niezauważony. Wsiadłem w tramwaj i pojechałem do mieszkania Benedykta Czumy. Zostawiłem tam maszynę. U Benedykta Czumy nikogo nie było, ja miałem klucz do tego mieszkania. Zostawiłem kartkę, że przywiozłem maszynę i żeby zawiózł ją do Warszawy do Andrzeja Czumy. Uczyniłem tak dlatego, że uważałem, iż bezpieczniej będzie, jak maszyna skradziona w Łodzi znajdzie się w Warszawie. Benedykt Czuma – przypuszczam, że zawiózł ją, tę maszynę do Andrzeja Czumy, bo nie miał jej w domu. Jednak na ten temat nie rozmawialiśmy, nie pytał mnie nawet, skąd maszynę mam, chociaż widział, że maszyna nie posiada wałka. Była to taka nasza zasada niepytania ze względu na konspirację. Co dalej stało się z maszyną, nie wiem. W kradzieży maszyny nikt mi nie pomógł, dokonałem tego sam.

Pytanie: Co wiadomym wam jest o innych kradzieżach maszyn do pisania, czy uczestniczyliście w takich kradzieżach?

Odpowiedź: O innych kradzieżach maszyn do pisania nic nie wiem, nie słyszałem i nie uczestniczyłem w nich.

W tym celu przesłuchanie przerwano ze względu na przerwę obiadów[a] dla podejrzanego godzina 12.00.

Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodny z moimi wyjaśnieniami podpisuję:

Donakowski

S[tefan] Niesiołowski

Przesłuchanie wznowiono o godz. 13.15.

Pytanie: Czy pisaliście artykuły do biuletynów wydawanych przez wasz „Ruch”.

Odpowiedź: Żadnych artykułów do biuletynów wydawanych przez „Ruch” nie pisałem. Pisałem natomiast artykuły do czasopism legalnych, takich jak: „Przegląd Zoologiczny”, „Polskie Pismo Entomologiczne” i „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”.

Pytanie: Czy w miesiącu maju 1970 r. lub czerwcu 1970 r., lub w miesiącach wcześniejszych prosiliście swoją znajomą o wyjazd do Skierniewic i w jakim celu?

Odpowiedź: Nie prosiłem żadnej swojej znajomej w maju, czerwcu lub miesiącach wcześniejszych 1970 r. o wyjazd do Skierniewic. Nie prosiłem również o to moją narzeczoną Elżbietę Łukasiewicz. W Skierniewicach mieszka mój kolega Wojciech Mantaj, o skontaktowanie z nim też nikogo nie prosiłem. Odwiedził mnie niespodziewanie dnia 18 lub 19 czerwca 1970 r. w miejscu pracy około godz. 12.00. Odwiedził mnie, by porozmawiać ze mną na temat wakacji. Z Mantajem miałem jechać na Mazury, mieliśmy pływać żaglówką wspólnie z małżeństwem Woźnickich, małżeństwem Gralewiczów – są asystentami na Uniwersytecie Łódzkim na tym samym wydziale co ja – i Elżbieta Łukasiewicz. Mantaj był u mnie około pół godziny i więcej już go nie widziałem.

Pytanie: Ile razy w miesiącu czerwcu 1970 r. odbyły się zebrania waszego „Ruchu”?

Odpowiedź: W miesiącu czerwcu 1970 r. zebrania naszego „Ruchu” w ogóle nie odbyły się. Mówiąc „zebrania” – mam na myśli więcej niż trzy osoby biorące udział. Spotkań, gdzie uczestniczyły trzy lub cztery osoby, było w czerwcu – trzy, cztery. Odbywały się w mieszkaniu Andrzeja Woźnickiego i Benedykta Czumy. Brali w nich udział – jeżeli u Benedykta Czumy – to on, ja, Woźnicki, a jeżeli np. nie było Czumy, założmy – na spotkaniu u Woźnickiego, wchodził w jego miejsce mój brat Marek. W każdym razie skład osób zamykał się naszą czwórką: Benedykt Czuma, Andrzej Woźnicki, mój brat Marek i ja. Dyskutowaliśmy na temat artykułów w biuletynie, o ich poziomie, treści. Spotkania te były raz w tygodniu. Ostatnie miało miejsce 15 czerwca 1970 r. Odbyło się w mieszkaniu Andrzeja Woźnickiego. Oprócz niego był Benedykt Czuma i ja. Jak zwykle rozmawialiśmy na temat naszego biuletynu, poruszaliśmy zagadnienia niemieckie.

Pytanie: Czy rozmawialiście z członkami waszego „Ruchu” lub z innymi osobami na temat uszkodzenia przez podpalenie, wysadzenie czy innego rodzaju działanie Muzeum Lenina w Poroninie, pomnika Lenina lub domu w Białym Dunajcu, w którym mieszkał Lenin?

Odpowiedź: Nie rozmawiałem z członkami naszego „Ruchu” lub z innymi osobami na temat podpalenia, wysadzenia lub innego uszkodzenia Muzeum Lenina w Poroninie, pomnika Lenina lub domu w Białym Dunajcu, w którym Lenin mieszkał. W ogóle o niczym takim od nikogo nie słyszałem. Nie wiem, kto by z takim zamiarem się nosił.

Pytanie: Czy znacie mężczyznę o nazwisku Więckowski Adam, czy spotkaliście się z nim?

Odpowiedź: Nie znam mężczyzny o nazwisku Więckowski Adam, nie spotkałem się z nim, nazwiska takiego nie słyszałem.

Na tym protokół zakończono o godz. 15.55.

Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodny z moimi wyjaśnieniami podpisuję:

Przesłuchał: Donakowski

S[tefan] Niesiołowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 20, k. 49–53, odpis, mps.

1970 czerwiec 26, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Mathis” dotyczące reakcji kardynała Stefana Wyszyńskiego i hierarchów w kurii warszawskiej na informacje o aresztowaniu księży: Huberta Czumy, Sebastiana Koszuta i Romana Ołtarzewskiego

Źródło: „Mathis”¹

Warszawa, dnia 26 czerwca 1970 r.

Przyjął: Z.Ch.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Doniesienie

Wielkie zaniepokojenie w kurii warszawskiej wywołało aresztowanie księży – działaczy młodzieżowych w Piastowie i Lublinie.

W Lublinie aresztowany został ks. Czuma Hubert – jezuita, duszpasterz akademicki KUL. Bp Kałwa² zawiadomił Sekretariat Prymasa [Polski] i bp. Dąbrowskiego³ o aresztowaniu ks. Czumy i znalezionych u niego w czasie przeszukania dokumentów obciążających.

Aresztowani w Piastowie księża wikarzy: Koszut Sebastian i Ołtarzewski Roman to działacze młodzieżowi. Znalaziono u nich powielacze.

Bp Dąbrowski ma pretensje do ks. Piechowskiego Stanisława, proboszcza z Piastowa, o to, że zbyt późno zawiadomił go o przeszukiwaniu mieszkań i aresztowaniu księży wikarych.

Sprawą tą interesuje się osobiście kard. Wyszyński, którego bp Dąbrowski informuje o przebiegu rozmów dot. aresztowań z odpowiednimi władzami.

Bp Dąbrowski uważa, że sprawa jest poważna. W chwili obecnej rząd – jak mówił on – nigdy nie powzięłyby decyzji o aresztowaniu księży bez podstaw prawnych.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Tożsamość TW ps. „Mathis” pozostaje nieustalona. Wg zapisów dziennika rejestracyjnego MSW TW ps. „Mathis” został zarejestrowany pod numerem 9388 przez Wydział I Departamentu IV MSW (19 II 1964), nosił również pseudonimy „Ludny” i „Ptak”, w rubryce „data zdjęcia z ewidencji” widnieją zapisy: [19]85 VI 18 W[ydział] II D[epartamentu] IV [MSW], [19]89 XI 09 W[ydział] V D[epartamentu] S[tudiów] i A[naliz], [19]90 I 30 rezygn[acja]. Wg zapisów dziennika archiwalnego MSW akta TW ps. „Ludny”, „Renault”, „Mathis” o numerze rejestracyjnym 9388 zostały zarchiwizowane pod sygnaturą 7734/I (19 IX 1967), jako jednostki zdające wymieniono Wydziały II, IV i I Departamentu IV MSW, materiały zniszczono (1990). Zarówno w dzienniku rejestracyjnym, jak i archiwalnym MSW brak nazwiska i dalszych danych TW. AIPN, Dziennik rejestracyjny MSW; AIPN, Dziennik archiwalny MSW.

² **Kałwa Piotr** (1893–1974). W latach 1939–1940 więziony Zamku Lubelskim; od 1942 r. wikariusz generalny i kanonik kapituły kieleckiej; w latach 1949–1974 biskup lubelski; członek Rady Głównej Episkopatu Polski; uczestnik Soboru Watykańskiego II; profesor prawa kanonicznego; od 1949 r. do śmierci Wielki Kanclerz KUL.

³ **Dąbrowski Bronisław** (1916–1997). Świecenia kapłańskie przyjął w 1945 r. Od 1950 r. dyrektor Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski. W latach 1961–1993 biskup pomocniczy i wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej, w 1982 r. podniesiony do godności arcybiskupa. Od 1969 r. do 1993 r. sekretarz Konferencji Episkopatu Polski, członek Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu. Uczestnik obrad okrągłego stołu.

Natomiast księża tacy jak: Baszkiewicz, Penkała, Markowski i Olszewski (kurialiści) uważają, że chodzi w tym wypadku o rozpowszechnianie pism bez zgody cenzury.

„Mathis”

Wykonano 2 egz.

Egz. nr 1 „Rewident”

Egz. nr 2 teczka pracy

Druk: K.G.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 14, mps.

1970 czerwiec 26, Warszawa – Notatka dotycząca zatrzymań w dniach 20–25 czerwca 1970 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
L.dz. OE-I-0258/70

Warszawa, dnia 26 czerwca 1970 roku
Tajne

^aNotatka

W nawiązaniu do notatki z dnia 21 czerwca 1970 roku dot. zatrzymania grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji podajemy, że w okresie 21–25 czerwca br. zatrzymano dalszych 8 osób (wykaz w załączeniu).

Zatrzymano ogółem w sprawie 33 osoby, aresztowano 22 osoby, zwolniono 11 osób po przesłuchaniu w charakterze świadków przed upływem 48 godzin, przesłuchano w charakterze świadków bez zatrzymania 6 osób.

Zakwestionowane materiały i dowody rzeczowe oraz zeznania niektórych aresztowanych potwierdzają istnienie nielegalnej organizacji określającej się jako „Ruch”.

Grupa członków nielegalnej organizacji odbywała zakonspirowane spotkania w ścisłym gronie, na których prowadzono dyskusje celem wypracowania programu politycznego. Wstępne wyniki śledztwa wskazują, że osoby z tej grupy odgrywały kierowniczą rolę w organizacji. Wymienić tutaj należy następujących: Andrzeja Czumę ps. „Bichał”, „Andrzej”, „Antaba”; Stefana Konstantego Myszkiewicza-Niesiołowskiego ps. „Stefan”, „Kostek”; Wojciecha Majdę ps. „Wojtek”; Wojciecha Mantaja ps. „Wojtek”; Benedykta Czumę ps. „Dysio”; Jacka Bartkowiaka ps. „Jacek”; Emila Morgiewicza ps. „Emil”.

W wyjaśnieniach złożonych w śledztwie Wiesław Jan Kurowski stwierdził, że celem działania organizacji było tworzenie i stopniowe rozszerzanie ośrodków w miastach wojewódzkich i grup w większych miastach powiatowych, dokonywanie aktów dywersji i napadów rabunkowych dla zdobywania środków finansowych oraz rozwijanie akcji propagandowo-kolportażowej.

Wiesław Jan Kurowski, Wiesław Kęcik i Marzena Górszczyk potwierdzają przygotowania akcji dywersyjnej w Poroninie. W maju br. W[iesław] J[an] Kurowski z polecenia Andrzeja Czumy udał się do Poronina dla dokonania rozpoznania, sporządzenia planów sytuacyjnych i wykonania zdjęć fotograficznych obiektów: muzeum i pomnika Lenina. Przed wyjazdem M[arian] Gołębiewski udzielił mu instruktażu co do form i metod przeprowadzania rozpoznania. Po wykonaniu zadania wyniki rozpoznania przekazał A[ndrzejowi] Czumie. W związku z tym A[ndrzej] Czuma zorganizował w dniu 15 czerwca br. konspiracyjne zebranie (w mieszkaniu A[nny] Gurby, Warszawa, ul. [...]) w ścisłym gronie, na którym omówiono sprawy organizacyjno-techniczne związane z akcją dywersyjną w Poroninie.

W[iesław] Kęcik wyjaśnił, że na zebraniu tym otrzymał od A[ndrzeja] Czumy polecenie przeprowadzenia ustaleń dotyczących możliwości umieszczenia w budynku muze-

^a Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Nawrocki.

um ładunku wybuchowego i środków zapalających. Wyniki poczynionych obserwacji przekazał w dniu 17 czerwca br. Benedyktowi Czumie na spotkaniu w Łodzi.

Na kolejnych dwóch konspiracyjnych zebraniach w dniach 18 i 19 bm. omawiano szczegóły wykonania aktu dywersji. Ustalono, że kierownikiem grupy wykonującej bezpośrednio akt dywersji będzie Marek Myszkiewicz-Niesiołowski. Pozostałymi uczestnikami mieli być: Andrzej Czuma, Benedykt Czuma, Wiesław Jan Kurowski, Marzena Górszczyk, Andrzej Woźnicki, Henryk Kałdun¹ oraz trzy inne osoby używające pseudonimów „Władysław”², „Janusz”³ i „Jurek”⁴, których tożsamość ustalamy.

Do ucieczki z Poronina po dokonaniu aktu dywersji zamierzali wykorzystać dwa samochody osobowe i motocykl.

W zakwestionowanym „archiwum” znajdują się materiały dotyczące przebiegu konspiracyjnych zebrań, członków organizacji oraz kierunków nielegalnej działalności.

Program „Ruchu” został opracowany w okresie styczeń – maj 1969 r. W części organizacyjnej zakładał:

- dobór ludzi pochwalającej zasadnicze cele programowe „Ruchu”, tworzenie zespołów, grup i środowisk;
- dwie kategorie ludzi związane z „ruchem”:
 - biorących bezpośredni udział w działalności,
 - sympatyzujących, których w określonych okolicznościach można włączyć do „Ruchu”;
- zasady specjalizacji członków „Ruchu” :
- zespół akcji bezpośrednich (tworzony doraźnie),
- zespół kontaktów z zagranicą,
- zespół techniczny odpowiedzialny za urządzenia drukarskie,
- zespół redakcji „Biuletynów”,
- zespół łączności,
- zespół do spraw adaptacji pomieszczeń⁵.

W zakresie propagandy ustalono prowadzenia działalności publikacyjnej przy pomocy własnych środków technicznych (maszyny, drukarnie, powielacze). Opracowano i wydawano „Biuletyn”. Zakładano, że „Biuletyn” będzie ukazywał się w okresie dwutygodniowym lub miesięcznym (w zależności od możliwości technicznych). Miała obowiązywać zasada ścisłego ewidencjonowania obiegu „Biuletynu” wśród członków „Ruchu” i osób godnych zaufania.

W zakresie spraw finansowych na cele „Ruchu” zakładano:

- składki miesięczne 20 zł, studiujący 10 zł,
- składki nadzwyczajne jednorazowe od członków „Ruchu”,

¹ Andrzej Czuma i Wiesław Kurowski uczestniczyli w przygotowaniach, natomiast nie mieli brać udziału w samym podpaleniu muzeum. Henryk Kałdun nic nie wiedział o akcji.

² Edward Staniewski.

³ Janusz Krzyżewski.

⁴ Benedykt Czuma.

⁵ Autor niniejszego dokumentu najwyraźniej miał trudności z odróżnieniem deklaracji programowej „Mijają lata...” od referatu Andrzeja Czumi wygłoszonego na V Zjeździe (wiosna 1969 r.), zatytułowanego „Sprawy organizacyjne «Ruchu»” (odpis referatu: AIPN, 01820/17, t. 17, k. 14–18). Deklaracja „Mijają lata...” w ogóle nie poruszała kwestii organizacyjnych, metod działania itp. Wzmianka o zespole do spraw adaptacji pomieszczeń także jest efektem pomyłki autora.

- ofiary pieniężne od ludzi aprobujących cele „Ruchu”, a mających pieniądze (inteligencja, księża, prywatna inicjatywa),
- pomoc ośrodków zagranicznych,
- pomoc wynikająca ze współpracy z organizacjami sąsiednich krajów, np. nielegalny handel z Czechosłowacją,
- prowadzenie prywatnego handlu, sadownictwa lub innych struktur gospodarczych,
- akcje przy użyciu przemocy fizycznej, np. napady na sklepy, inkasentów odprowadzających utarg dzienny, itp.

Niektórzy z aresztowanych, szczególnie Andrzej Czuma, Łukasz Czuma, Hubert Czuma, Henryk Kałdun i Elżbieta Nagrodzka, mimo przedstawionych im bezspornych dowodów winy nie przyznają się do zarzucanych czynów i odmawiają udzielania jakichkolwiek wyjaśnień.

Prowadzone są dalsze czynności operacyjno-śledcze.

W załączeniu wykaz osób zatrzymanych w dniach 21–26 czerwca br.

Wykaz

osób zatrzymanych w dniach 21–26 czerwca br.

1. Emil Morgiewicz, s. Władysława, lat 30, wykształcenie wyższe, redaktor „Zielonego Sztandaru”, zam. Warszawa, ul. [...]. W czasie przeszukania zakwestionowano między innymi:

- 2 maszyny do pisania olimpia i konsul;
- magnetofon z mikrofonem oraz 6 kaset nagrań, w tym nagranie RWE pt. „Rakowiecka 2”.

2. Marzena Górszczyk, c.^a, lat 25, pracownik naukowy Instytutu Badań Literackich PAN, zam. Warszawa, ul. [...]. W czasie przeszukiwania zakwestionowano:

- plecak zawierający perukę, garderobę służącą do przebrania się po wykonaniu akcji dywersyjnej w Ponorinie, napalcówki, nożyce do cięcia drutu oraz izolowane obcegi;
- maszynę do pisania.

3. Andrzej Woźnicki, s.^a, lat 29, asystent Uniwersytetu Łódzkiego, zam. Łódź, ul. [...].

4. Elżbieta Nagrodzka, c.^a, lat 26, zatrudniona w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju w Łodzi⁶, zam. Łódź, ul. [...].

5. Wojciech Mantaj, s.^a, lat 28, asystent w Instytucie Warzywnictwa w Skierniewicach, zam. Skierniewice, [...].

6. Cecylia Czuma, c. Ignacego, lat 31, inż. mechanik, zatrudniona w Zakładach Elektronicznej Techniki Obliczeniowej w Warszawie, zam. Brwinów, [...].

7. Anna Gurba, c. Stanisława, lat 44, zatrudniona w Państwowym Instytucie Hydro-Meteorologicznym, zam. Warszawa, ul. [...].

8. Zbigniew Wiśniewski, s. Józefa, lat 34, inż. mechanik, zatrudniony w Centralnym Ośrodku Konstrukcji i Badań Przemysłu Okrętowego w Gdańsku, zam. Gdańsk.

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 63–69, mps.

^a Brak imienia.

⁶ Błędna informacja na temat miejsca zatrudnienia Elżbiety Nagrodzkiej.

1970 czerwiec 27, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 8/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-02/70

Warszawa, dn. ^a27^a czerwca 1970 r.
Tajne

Informacja nr 8/70
dotycząca grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji

W dniu 26 bm. **prokurator aresztował Emila Morgiewicza, s. Władysława**, lat 29, ojciec lekarz, o wykształceniu wyższym, mgr praw, absolwent Studium Dziennikarskiego UW, dziennikarz zatrudniony w redakcji „Zielony Sztandar”, członek ZSL. Przesłuchany w charakterze podejrzanego Emil **Morgiewicz** nie przyznał się do zarzutu udziału w nielegalnej organizacji. Z przeprowadzonych przez Zakład Kryminalistyki KG MO badań **wynika, że był on autorem większości dokumentów programowych, jakie ujawniono w „archiwum” organizacji.**

Podejrzani wyjaśnili:

Jan Kurowski

Do organizacji zwerbował go Andrzej **Czuma** w styczniu 1970 r. Rozwiął jego obawy przed wykryciem organizacji przez Służbę Bezpieczeństwa, mówiąc: „**Nie wysypaliśmy się w 1956 r. i w 1968 r., jeszcze w żadnej naszej akcji nie wpadł nasz człowiek**”. Wiadomo mu z deklaracji programowej „Ruchu” i z rozmów z A[ndrzejem] **Czumą**, że celem organizacji była „**likwidacja obecnego ustroju politycznego i społecznego w Polsce, w drodze zbrojnego powstania, które organizacja miała wywołać za kilka lat w momencie sprzyjającej sytuacji międzynarodowej**”. Powstanie to miało objąć inne kraje demokracji ludowej, tak aby wykluczyć możliwość interwencji Związku Radzieckiego, w którym w tym samym czasie miała zacząć rozruchy organizacja o podobnym charakterze co „Ruch”. Po udanym powstaniu i zmianie ustroju przywódcy partyjni i państwowi mieli stanąć przed sądem za zbrodnie przeciwko ludzkości.

Kierownictwo „Ruchu” spoczywało w rękach b. oficerów AK i NSZ. Na czele „Ruchu” stała „centrala”, w terenie działały „ośrodki” (w miastach wojewódzkich) i „grupy” składające się z kilku lub kilkunastu osób. Kierownictwo „Ruchu” spotykało się na „zjazdach”, omawiając całokształt działalności „Ruchu”.

Słyszał o następujących akcjach przeprowadzonych przez „Ruch”:

- zniszczeniu środkami wybuchowymi tablicy pamiątkowej, prawdopodobnie w Łodzi,
- włamaniu do jednej z wyższych uczelni (bliższych szczegółów nie zna).

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Słyszał raz o planowaniu dokonania:

- napadu na samochód wiozący pieniądze z centrali na ul. Świętokrzyskiej w Warszawie, na trasie do Iwicznej. W samochodzie tym – jak mówił A[ndrzej] Czuma – miało być „dwóch ludzi, w tym jeden nasz człowiek”,
- ograbieniu lokalu Paksu w Łodzi,
- napadu na kasjera Lot w Warszawie na ul. Waryńskiego,
- napadu na konwój wiozący pieniądze ze Skarbcza Emisyjnego NBP z ul. Bielańskiej na Świętokrzyską w Warszawie,
- zniszczenia muzeów Lenina,
- wrzucania do mieszkań działaczy partyjnych i państwowych chemicznych środków cuchnących,
- w przypadku wybuchu powstania w Warszawie – zniszczenie gmachów KC PZPR, MSW, KG MO, KS MO i więzienia na ul. Rakowieckiej.

Wymienił 36 członków organizacji, podając ich nazwiska bądź imiona, pseudonimy lub rysopisy. Wśród nich znajduje się 15 aresztowanych w sprawie.

Sebastian Koszut

W sprawie zorganizowania powielarni na plebanii w Piastowie rozmawiali z nim Andrzej Czuma oraz osobnik o imieniu Emil. Uprzednio podał niezgodnie z prawdą, że wraz z Czumą przybył do niego mężczyzna o imieniu Jurek. Emil, jak się zorientował, był członkiem nielegalnej organizacji i wraz z A[ndrzejem] Czumą redagował oraz powielał „Biuletyn”. Przy powielaniu pomagał im od stycznia br. jego brat Alojzy Koszut. „Szkoda mi było – jak stwierdził S[ebastian] Koszut – Alojzego, gdyż przepracowywał się nadto przy kręceniu korbą powielacza”. Ponadto w powielaniu „Biuletynu” brał udział mężczyzna o imieniu Grzesiek.

Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski

W początku czerwca br. skradł z Kuratorium Szkolnego Okręgu Łódzkiego maszynę do pisania i ukrył ją u Benedykta Czumy. W czerwcu br. A[ndrzej] Woźnicki był w Piotrkowie Trybunalskim u osoby wskazanej przez A[ndrzeja] Czumę, któremu wręczył od niego list polecający. Nazwiska i adresu tej osoby nie zna. Wiadomo mu od Woźnickiego, że osobnik ten polecił powiadomić Mariana (Gołębińskiego), że przyjedzie do niego do Warszawy. Przekazał przy tym 100 zł na cele organizacyjne.

Wojciech Mantaj

Podał, że w 1967 r. uczestniczył w konspiracyjnym zebraniu na Starym Mieście w Warszawie, w którym wzięło udział około 15 osób. Uczestniczyli w nim m.in. Andrzej Czuma (przewodniczył zebraniu), jego brat Benedykt, Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski, Wojciech Majda, Marian Gołębiński i jego kolega z Lublina (w wieku około 50 lat), student Wydziału Chemii UŁ mieszkający obecnie w Toruniu lub Bydgoszczy oraz mężczyzna z Warszawy – z wykształcenia prawnik.

W dyskusji zgłaszano tezy do „Programu”, który ostatecznie miał być zredagowany przez prawnika z Warszawy. Benedykt Czuma powiadomił zebranych, że związek, w którym uczestniczą, jest ruchem politycznym i stąd powstała nazwa „Ruch”.

W kilka miesięcy później w 1968 r. w mieszkaniu Andrzeja Czumy odbyło się następne zebranie, w którym brały udział osoby wymienione uprzednio, oraz Jacek Bartkowiak i nieznanemu mu mężczyźnie, który niedawno powrócił z podróży służbowej z Zachodu. Zebranie to było protokółowane. Podjęto rezolucję, iż zebrania takie określane będą

mianem „zjazdów”. Ustalono również, że środki finansowe i maszyny do pisania będą zdobywane w drodze rabunków i napadów.

Marzena Górszczyk

Wyjaśniła, że w dniu 15 czerwca br. uczestniczyła w zebraniu odbytym w Warszawie przy ul. Kościelnej, na którym ustalono szczegóły spalenia i wysadzenia pomnika i muzeum w Poroninie. Wyznaczono ją do wzięcia bezpośredniego udziału w tej akcji. Uczestniczyć w niej mieli nadto: Janusz Krzyżewski, Marek i Bożena oraz kierowcy samochodów: fiat 125 p, skoda, warszawa lub syrena. Ponadto miał być również przygotowany motocykl. W dniu 20 czerwca br. w godzinach wieczornych wraz z Krzyżewskim udała się pociągiem do Zakopanego. Przed odjazdem pociągu spotkała Andrzeja, który powiadomił ją, że Marek, który miał pojechać do Poronina samochodem z materiałem wybuchowym, został aresztowany. Pomimo to do Zakopanego pojechali. Nie spotkali się tam z pozostałymi członkami grupy, wobec czego wrócili do Warszawy, gdzie została zatrzymana.

A[lojzy] Koszut i Cz[esław] Brzezicki

Nie wnoszą nic nowego do protokołu przesłuchania. Hubert i Łukasz Czumowie nie udzielają odpowiedzi na zadawane im pytania, A[ndrzej] Czuma, E[lżbieta] Nagrodzka i H[enryk] Kałdun nie przyznają się dalej do zarzucanego im przestępstwa.

Z dokonanych ustaleń, w szczególności z badań pisma przeprowadzonych przez Zakład Kryminalistyki KG MO wynika, że Andrzej Czuma obok pseudonimu „**Bichal**” posługiwał się także pseudonimem „**Antaba**”.

Z informacji nieoficjalnych (od podejrzanych) wynika że:

– Andrzej Czuma oświadczył, że 30 bm. powraca do kraju jego serdeczny przyjaciel, przebywający od sześciu lat na studiach jezuickich we Francji. Przyjaciel ów ukończył Wydział Polonistyki Uniwersytetu Poznańskiego i jezuici wysłali go na studia do Francji. Bardzo wrogo wypowiadał się na temat B[olesława] Piaseckiego¹ i J[erzego] Zawieyskiego², nazywając ich „bandą komunistyczną”, która ma polecenie dokonać rozłamu wśród kleru i wierzących.

– Marek Myszkiewicz-Niesiołowski przyznał, iż brał udział w kradzieżach maszyn potrzebnych na cele organizacyjne.

¹ **Piasecki Bolesław** (1915–1979). Polityk, publicysta. Absolwent prawa na UW (1935). Działacz OWP, SN, jeden z przywódców ONR (1934), przywódca RNR, więzień Berezki Kartuskiej (1934), na początku wojny więziony przez Gestapo, założyciel i przywódca Konfederacji Narodu (1940), dowódca UBK, po wojnie aresztowany przez NKWD, zwolniony z więzienia, współpracował z władzami komunistycznymi, przywódca środowiska „Dziś i Jutro”, założyciel Stowarzyszenia Pax (od 1952 przewodniczący), poseł na Sejm PRL (1965–1979), przewodniczący koła poselskiego Pax, członek Rady Państwa (1971–1979).

² **Zawieyski Jerzy** właśc. **Nowicki Henryk** (1902–1969). Polityk, dramaturg, prozaik. Absolwent Szkoły Dramatycznej w Krakowie (1926). Dyrektor Instytutu Teatrów Ludowych (1932–1939), kierownik literacki i aktor Teatru Ateneum (1931–1932), członek redakcji pisma „Teatr Ludowy” (do 1939). Kierownik literacki Teatru Starego w Krakowie (1945–1946), współpracownik „Tygodnika Powszechnego” (1946–1953 i 1956–1969), „Znaku” (1946–1951) Wiceprezes Zarządu Głównego ZLP (1947–1948 i od 1956–1962), wiceprezes Pen Club(u) (od 1966). Prezes KIK w Warszawie (1957–1969), przewodniczący Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej (1956–1957). Poseł na Sejm PRL (1957–1969), członek Rady Państwa (1957–1968), z której ustąpił na znak protestu wobec reakcji władz komunistycznych na interpelację posłów „Znaku” w obronie studentów podczas wydarzeń w 1968. Zmarł śmiercią tragiczną.

– Sebastian Koszut stwierdził, że „organizacja posiada ścisły związek z Lublinem i wyjeżdżał tam w celach organizacyjnych”.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
(–) płk mgr J[ózef] Chomętowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 33–38, mps.

1970 czerwiec 29, Warszawa – Doniesienie TW ps. „Mathis” dotyczące reakcji duchowieństwa na aresztowania osób związanych z „Ruchem”

Źródło: „Mathis”
Przyjął: Z.Ch.

Warszawa, dnia 29 czerwca 1970 r.

Tajne
Egz. nr ^a2^a

Doniesienie

Sprawa aresztowania w ośrodku duszpasterstwa akademickiego budzi zaniepokojenie nie tylko w kurii, ale i wśród duchowieństwa. Według informacji otrzymanych od ks. Króla jeden z Czumów, inżynier^b – żonaty z Urszulą, b. „ósemką”, często bywali u pry-masa, co jest potwierdzone wspólnymi fotografiami, dlatego też **aresztowanie wywołało poważny niepokój wśród „ósemek”**.

Jak sądzi ks. Król z duszpasterstwa w kurii warszawskiej przyczyną aresztowania księży był niewątpliwie fakt drukowania i rozpowszechniania nielegalnych pism. Ks. Król naświetlił przy tym osobowość ks. Czumy – jezuity.

Czuma pochodzi z kresowej rodziny. Matka jego księżniczka Szujaska z pogranicza arystokracji polskiej i rosyjskiej. W swoim czasie wywołał dużą sensację fakt, że pierwszą mszę (prymicję) Czuma odprawił na intencję nawrócenia Rosji.

Ks. Król sądzi, że mogła być to określona próba sił, o których tak dużo mówi obecnie Wolna Europa. Ponadto ks. Król twierdził, że zespół aresztowanych mógł paść ofiarą prowokacji.

Ks. Uszyński z kościoła św. Anny poinformował, że w kołach duszpasterstwa akademickiego w Łodzi nastąpiły również aresztowania¹. W kurii u kanclerza ks. „Marokowskiego”, ks. Penkały i ks. Króla daje się zauważyć na powyższy temat wyraźne przynębenie.

„Mathis”

Wyk. egz. 2

egz. nr 1 – sprawa „Rewident”

[egz.] nr 2 – teczka pracy

Druk. S.K.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 19, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Obok odręcznie dopisany znak zapytania. Z prawej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Inżynier.

^{c-c} Tak w oryginale.

¹ Prawdopodobnie chodziło o aresztowanie Stefana i Marka Niesiołowskich oraz Andrzeja Woźnickiego. W czerwcu 1970 r. zatrzymano niewielką grupę uczestników „Ruchu” z Łodzi. Największe aresztowania w Łodzi miały miejsce na przełomie lipca i sierpnia 1970 r. Trzeba tu zaznaczyć, że większość uczestników ze środowiska łódzkiego nie była w żaden sposób związana z tamtejszym duszpasterstwem akademickim.

1970 czerwiec 29, [Warszawa] – Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW ps. „Stanisław” dotyczący reakcji na aresztowanie księży Huberta Czumy i Sebastiana Koszuta (fragment)

Tajne

Wyciąg

z notatki służbowej ze spotkania z TW „Stanisław”¹ z dnia 29 IV [19]70 r.^a

3. TW będąc w ubiegły piątek u ks. Kitlińskiego, dowiedział się od niego o aresztowaniu wikariuszy z Piastowa. **Jak mówił ks. Kitliński, aresztowany został również jezuita z Lublina – duszpasterz akademicki. Podczas rewizji zakwestionowano matryce, powielacz oraz większą ilość materiału propagandowego.**

Kard. Wyszyński i bp Dąbrowski mocno się tym zaniepokoiili. Mieli oni mówić, że jeśli władze udowodnią jezuitcie z Lublina związek z ks. Koszutem, tj. współudział w wydawaniu literatury, to mogą to wykorzystać jako argument do zakazania prowadzenia pracy duszpasterskiej dla akademików przy parafiach. Bp Dąbrowski miał się też wyrazić o ks. Koszucie jako nierozważnym, ale liczy na niego, że w śledztwie nie będzie papłą. Obawia się natomiast o tego drugiego, który jego zdaniem, przyciśnięty mocniej, może mówić więcej niż wie.

Kard. Wyszyński miał zrugać proboszcza w Piastowie za to, że nie powiadomił kurii o fakcie rewizji zaraz po przybyciu funkcjonariuszy MO na plebanię. Zdaniem ks. Kitlińskiego do wsypy tej przyczynił się kościelny z Piastowa, którego syn ma być funkcjonariuszem S[łużby] Bez[p]ieczeństwa].

^bMówiąc o Koszucie, ks. Kitliński, podejrzewa, że Koszut mógł się zaangażować w patriotyczną działalność Słowaków. Ks. Koszut miał być znany kurii z tego, że utrzymuje dość rozległe kontakty z zagranicznymi, za co kiedyś zwracano mu nawet uwagę, ale ten tłumaczył się, że on apostołuje.[...]

Za zgodność:^c

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 20, mps.

^a Poniżej odręczna adnotacja o treści: Na kontakcie tow[arzysza] Mikosa KS MO, Wydz[iał] IV.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Sporządziłem notatkę dla tow[arzysza] Pytla. Z mat[erialów] PT wynika kontakt Koszutów ze Stanisławem Lewińskim.

^c Powyżej nieczytelny podpis.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

1970 czerwiec 30, Warszawa – Protokół przesłuchania Łukasza Czumy

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 30 VI 1970 r.

Por. Franciszek Skawiński¹, inspektor Biura Śledczego MSW w Warszawie, na polecenie prokuratora powiatowego dla m.st. Warszawy przesłuchiwał w charakterze podejrzanego: Łukasza **Czumę**, s. Ignacego i Lubow z Szujskich, ur. 9 VI 1935 r. w Zakopanem (dalsze personalia w aktach sprawy).

Pytanie: Od jak dawna działa podejrzanym w nielegalnej organizacji?

Odpowiedź: Podejrzanym Łukasz Czuma milczy.

Pytanie: Jaką funkcję pełnił podejrzanym w tej organizacji?

Odpowiedź: Podejrzanym Łukasz Czuma milczy.

Pytanie: Z jakimi osobami podejrzanym współpracował w ramach działalności w nielegalnej organizacji?

Odpowiedź: Podejrzanym milczy.

Pytanie: Na czym polegała taka współpraca?

Odpowiedź: Podejrzanym Łukasz Czuma milczy.

Na tym przesłuchanie podejrzanego Łukasza Czumy przerwano z powodu udania się wymienionego na obiad. Godzina 12.00.

Przesłuchanie podejrzanego Łukasza Czumy wznowiono w dniu 30 czerwca o godzinie 13.00. Na stawiane pytania podejrzanym przez cały czas poobiedniego przesłuchania milczał. Przesłuchanie podejrzanego Łukasza Czumy, s. Ignacego, zakończono dnia 30 czerwca 1970 r. o godzinie 15.40.

Przesłuchał: Skawiński

Zeznał: Czuma

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 32, k. 27, odpis, mps.

¹ **Skawiński Franciszek** (ur. 1942), kpt./ppłk. Od 1 XII 1964 r. oficer śledczy KW MO w Lublinie; od 3 VIII 1975 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Białej Podlaskiej; od 1 VII 1979 r. naczelnik Wydziału IIIA KW MO w Białej Podlaskiej; od 1 XII 1981 r. naczelnik Wydziału V KW MO (WUSW) w Białej Podlaskiej; zwolniony ze służby 15 III 1989 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza; *Twarze lubelskiej bezpieki*, Lublin 2007, s. 79; www.ipn.gov.pl/ftp/pdf/twarze.lubelskiej.bezpieki-katalog.pdf.

1970 lipiec 1, Warszawa – Protokół przesłuchania Stefana Niesiołowskiego

II 3Ds-25/70

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 1 lipca 1970 r. o godz. 8.10 kpt. mgr Leonard Rybacki¹ z Biura Śledczego MSW w Warszawie przesłuchał osobiście w charakterze podejrzanego: Stefan – Konstanty **Myszkiewicz-Niesiołowski**, s. Janusza i Haliny – Łabędzka, ur. 4 II 1944 r. (dalsze personalia w aktach sprawy).

W nawiązaniu do wyrażonego w poprzednich protokołach mojego zamiaru wyjaśnienia wszelkich spraw związanych z działalnością nielegalnej organizacji zwanej „Ruchem” składam w dniu dzisiejszym następujące wyjaśnienia:

Poza opisanym w protokole z dnia 30 czerwca 1970 r. faktem planowanego napadu na ekspedientkę ze sklepu przy ul. Źródłowej w Łodzi w chwili obecnej nie pamiętam, czy były jeszcze jakieś inne plany i rozmowy na temat akcji o podobnym charakterze. Jeżeli nawet coś takiego mogło być, czego nie jestem pewien, to ja w akcjach takich osobistego udziału nie brałem. O ile mi wiadomo, to w Warszawie, jak też w innych miejscowościach kraju poza opisanym już faktem w Łodzi, nie było żadnych akcji o charakterze napadów. W odniesieniu do sprawy zaopatrywania się organizacji naszej w maszyny do pisania wyjaśniam, że w chwili obecnej nie potrafię określić, ile faktycznie maszyn zdobyła organizacja w drodze rabunku. Pewien jestem, że osobiście dokonałem kradzieży maszyn, to jest z Kuratorium Okręgu Szkolnego w Łodzi i redakcji czasopisma „Politechnik” w Łodzi, o czym już wyjaśniłem w poprzednich protokołach. Być może, że rozmawiałem z kimś lub dowiedziałem się od kogoś, że podobne fakty kradzieży maszyn miały miejsce, lecz tego w chwili obecnej nie pamiętam. Mogę tylko powiedzieć, że w mieszkaniu Benedykta Czumy widziałem jakąś maszynę biurową, lecz w jaki sposób wszedł on w jej posiadanie, tego nie wiem. Maszyna ta była średniej wielkości, starego typu i koloru czarnego.

Jak już dotychczas wyjaśniłem, organizacja nasza jako zasadę przyjęła niedokonywanie żadnych aktów działania na zewnątrz typu zamachów, sabotażu, terroru, kolportażu ulotek i organizowania demonstracji. Począwszy od miesiąca stycznia 1969 r., gdzieś do maja 1969 r., organizacja podjęła akcje typu zewnętrznego o charakterze napadów i włamań, których celem było zdobycie środków materialnych do dalszego działania. Jak już poprzednio wyjaśniłem, w okresie tym dokonywaliśmy oceny i możliwości działań

¹ **Rybacki Leonard** (ur. 1935), ppłk (od 29 VIII 1983 r.). Od 1 IX 1954 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej BP w Czerwińsku; od 1 VII 1955 r. referent WUdsBP w Bydgoszczy; od 1975 r. kierownik sekcji Wydziału III KW MO w Bydgoszczy; od 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Bydgoszczy; od 1983 r. naczelnik Wydziału V WUSW w Bydgoszczy; od 1985 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MSW; od 1988 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji WUSW Bydgoszcz; zwolniony ze służby 30 IV 1988 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza; *Twarze bydgoskiej bezpieki*, www.ipn.gov.pl.

o takim charakterze i doszliśmy do wniosku, że należy zaprzestać napadów i włamań ze względów natury moralnej, ponieważ takie działania mogą doprowadzić do wyrządzenia krzywdy jednostkom i społeczeństwu oraz mogą doprowadzić do zdegenerowania całego naszego „Ruchu”.

W maju 1970 roku wyplęła kwestia podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie, który to akt stanowił w pewnym stopniu naruszenie zasady nieangażowania na zewnątrz. W kwestii podpalenia muzeum nie było dyskusji i decyzji ogólnej, a o tym wiedziała i tak postanowiła tylko część członków „Ruchu”. W jakich okolicznościach powstał projekt spalenia muzeum, tego nie wiem. Na temat spalenia muzeum rozmawiałem w końcu miesiąca maja 1970 r. z Andrzejem i Benedyktem Czumami. Wówczas to doszli do wniosku, że należy spalić muzeum. Kto był autorem tego projektu, nie pamiętam². Ja dowiedziałem się od kogoś z braci Czumów, że taki projekt powstał. Wtedy nie wiedzieliśmy jeszcze, jaką metodą ma być realizowany ten pomysł, ponieważ nie posiadaliśmy żadnych danych o muzeum i wobec tego nie wiedzieliśmy, jakie środki zapalające należy tam zastosować. Dlatego też uzgodniliśmy w trójkę, że Andrzej Czuma przeprowadzi rozpoznanie muzeum, a ja, mając już wtedy możliwości zdobycia środków zapalających, zdobędę te środki. Czy Benedykt Czuma otrzymał również jakieś zadanie, tego nie pamiętam. Zgodnie z tym, co postanowiliśmy u Andrzeja Czumy w Warszawie, zająłem się sprawą zdobycia środków zapalających. Upřednio znałem już inż. chemii Jana Kapuścińskiego, zamieszkałego w Łodzi, ul. [...], numeru nie znam, który był moim znajomym.

W czasie jednej z rozmów z Janem Kapuścińskim w jego mieszkaniu dowiedziałem się, że dysponuje on płynem łatwopalnym. Pytałem się go wówczas, w jaki sposób płyn ten się zapala. Kapuściński wyjaśnił, że do zapalenia tego płynu potrzebne są zapalniki. Dane te posiadałem przed zrodzeniem się pomysłu dot. spalenia muzeum. Po opisanej rozmowie z braćmi Czumami udałem się do Kapuścińskiego i poprosiłem go o danie mi płynu łatwopalnego i o sporządzenie zapalników. Kapuściński nie pytał mnie, do czego potrzebne mi będą te środki, a ja go także nie informowałem na ten temat. Ponadto wyjaśniam, że Kapuścińskiego w późniejszym czasie również nie informowałem o tym, że środki otrzymane od niego będą służyły do podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Kapuściński zgodził się za darmo dostarczyć mi płynu łatwopalnego i sporządzić kilka zapalników. Kapuściński powiedział mi wówczas, że do zapalników potrzebne będą rurki miedziane, których on nie ma, i prosił, żebym mu takie dostarczył. Po tej rozmowie z Kapuścińskim poszedłem do Benedykta Czumy i pytałem go, czy ma on rurki miedziane, ponieważ potrzebne są one do sporządzenia zapalników. Benedykt Czuma zgodził się kupić potrzebne rurki i wraz ze mną oraz z tymi rurkami udaliśmy do mieszkania Kapuścińskiego. Rozmowę na temat rurek prowadził Benedykt Czuma z Kapuścińskim. Przebiegu tej rozmowy dokładnie nie przypominam sobie. O ile wiem, to Kapuściński miał zastrzeżenia do przyniesionych rurek, wobec czego uzgodniliśmy, że Czuma dostarczy mu odpowiednie rurki. W tym czasie do Benedykta Czumy przyjechali z Warszawy jego brat Andrzej Czuma i Wiesław Jan Kurowski, spotkałem się z nimi u Benedykta Czumy i rozmawialiśmy na temat wykonania akcji podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Wówczas dyskutowaliśmy nad możliwością wiania płynu łatwopalnego do

² W rzeczywistości pomysł podpalenia muzeum był autorstwa Niesiołowskiego.

piwnicy muzeum oraz umieszczenia tego płynu w którymś z pokoi muzeum. Doszliśmy do wniosku, że aby zrealizować podpalenie muzeum, należy płyn łatwopalny umieścić w butelkach na górze, a nie w piwnicy, gdyż ten drugi sposób może spowodować ofiary w przypadkowo znajdujących w rejonie muzeum osób. W przypadku pożaru muzeum od dołu mogłoby nastąpić odcięcie drogi wyjścia osób znajdujących się wewnątrz. Natomiast podpalenie od góry nie stwarzało takiego niebezpieczeństwa.

W czasie tego naszego spotkania Kurowski powiedział, że dokonał rozpoznania muzeum i rejonu. Z tego, co powiedział Kurowski, wynikało, że brak jest jeszcze szeregu danych, a zwłaszcza dot. wnętrza muzeum, godzin jego otwierania oraz możliwości wejścia z pakunkami. Wobec tego postanowiliśmy, że Kurowski przeprowadzi dodatkowe rozpoznanie muzeum i rejonu. Ja poinformowałem obecnych na spotkaniu o sposobie załatwienia sprawy zdobycia środków zapalających. Wówczas wyłoniła się kwestia sporządzenia takich zapalników, które miałyby możliwie długi czas działania. W tym przypadku chodziło nam o to, ażeby z chwilą ich uruchomienia pożar powstał wtedy, gdy osoby wykonujące tę akcję będą w dość dalekiej odległości od tego obiektu, przez co uniknie się niebezpieczeństwa ich zatrzymania. Chodziło również o to, aby pożar powstał dopiero po zamknięciu muzeum. W związku z tą sytuacją nie podjęliśmy wówczas decyzji o terminie akcji. Uzgodniliśmy, że mój brat Marek Niesiołowski wraz z Kapuścińskim wypróbują płyn i zapalnik i na tej podstawie zostanie określony czas dla zapalników. Żadnych innych decyzji nie podjęliśmy.

W celu skontaktowania Kapuścińskiego z moim bratem Markiem umówiłem Benedykta Czumę, Kapuścińskiego i brata na spotkanie około 10 czerwca 1970 r. na ulicy Sienkiewicza w pobliżu parku. Nie pamiętam już, czy dzwoniłem telefonicznie do Czumy i Kapuścińskiego i każdej osobie mówiłem o spotkaniu, czy też tylko Czumę zobowiązałem, ażeby powiadomił Kapuścińskiego. Natomiast brata Marka powiadomiłem na pewno osobiście, jako że razem mieszkamy. Spotkanie tych osób odbyło się i jak mnie później powiadomił brat, to umówił się on z Kapuścińskim na przeprowadzenie prób z zapalnikiem. W późniejszym czasie brat Marek poinformował mnie, że próby z zapalnikiem wykonał z Kapuścińskim i wypadły one w zasadzie pomyślnie. Gdzie próby były robione i w jakiej ilości, tego nie wiem. Około 15 czerwca 1970 r. brat Marek poinformował mnie, że jedzie do Warszawy w sprawie akcji podpalenia Muzeum Lenina w Ponorinie. Po powrocie brata z Warszawy spotkałem się w dniu chyba 17 czerwca u Benedykta Czumy z Andrzejem Woźnickim, Benedyktem Czumą i bratem Markiem. Brat na tym spotkaniu mówił, że z członkami „Ruchu” w W[arsza]wie omawiali plan akcji podpalenia muzeum i postanowili, że podpalenie nastąpi metodą od góry, to znaczy przez umieszczenie butelek z płynem zapalającym w którymś z pomieszczeń muzeum, a nie w piwnicy. Kwestia, ile butelek z płynem zapalającym zostanie użytych, a także to, czy akcja w ogóle zostanie wykonana, pozostawiono decyzji osób, które bezpośrednio do tej akcji zostaną wyznaczone. Brat Marek powiedział także, że do tej akcji potrzebna będzie kobieta, która zapewni alibi uczestnikom akcji. Rola tej kobiety miała być następująca: udać się motocyklem wraz z Woźnickim do Szczyrku, tam Woźnicki miał jej zrobić zdjęcie na tle gór, z elementami mówiącymi, że była ona w Szczyrku w dniu akcji, następnie Woźnicki miał ją zawieźć do jakiegoś umówionego punktu na szosie Chabówka – Oświęcim i tam miała ona wsiąść do samochodu odwożącego uczestników akcji do domu, a następnie zamienić się z inną kobietą

– uczestniczką akcji – na skafandry. Ta ostatnia wymieniona kobieta miała wsiąść na motocykl i wrócić z Woźnickim do Łodzi. Do akcji tej postanowiliśmy wykorzystać Elżbietę Nagrodzką, o czym poinformowałem Benedykta Czumę, Andrzeja Woźnickiego i mojego brata Marka. Do tej akcji mieli być wykorzystani z terenu Łodzi: Benedykt Czuma, Andrzej Woźnicki, Elżbieta Nagrodzka i Marek Niesiołowski. Kto miał być wykorzystany do tej akcji z terenu Warszawy, tego nie wiem. Tak samo nie wiem, ile i czyje samochody miały być użyte do tej akcji.

W tymże spotkaniu uzgodniliśmy, że Andrzej Woźnicki pojedzie motocyklem wraz z Elżbietą Nagrodzką do Szczyrku, lecz jakiego dnia, tego nie pamiętam. Następnego dnia zapytałem Nagrodzką, czy zechciałaby wziąć udział w tej akcji, przy czym powiedziałem jej dokładnie, o co chodzi. Nagrodzka zgodziła się i miała skontaktować się z Woźnickim dla omówienia szczegółów. Sądzę, że do zrealizowania tej akcji nie doszło, gdyż w komendzie MO w Łodzi o tym poinformowano mnie.

W toku rozmów z członkami naszej organizacji zwanej „Ruchem” doszliśmy do wniosku, że dobrze będzie wydawać własne pismo, które pozwoliłoby nam określić własny program, podnieść poziom intelektualny, a także dostarczać komentarzy i informacji o wydarzeniach życia politycznego i gospodarczego Polski i świata. Wszyscy wypowiadali się za potrzebą istnienia takiego pisma. Kwestie sporne dotyczące charakteru i formy tego pisma miała rozstrzygnąć praktyka.

Kiedy, kto i gdzie rozpoczął wydawanie „Biuletynu”, tego nie wiem. Po raz pierwszy z „Biuletynem” zetknąłem się jesienią 1969 r., kiedy to otrzymałem kilka egzemplarzy tego pisma od Benedykta Czumy. Pismo to było wydawane metodą powielania na powielaczu spirytusowym i każdy numer, których było około pięciu, liczył w przybliżeniu po 25 stron. Począwszy od jesieni 1969 r. do maja 1970 r. otrzymałem około 60 egzemplarzy należących do 5 kolejnych numerów „Biuletynu”. Pismo to otrzymywałem od Benedykta i Andrzeja Czumów. W jaki sposób pismo to trafiało do Czumów, tego nie wiem. Z chwilą otrzymania poszczególnych numerów pisma, których otrzymywałem od 5 do 20 egz., rozprowadzałem je wśród członków organizacji naszej zamieszkałych na terenie Łodzi, a konkretnie dawałem „Biuletyn” do czytania Mantajowi, Nagrodzkiej, Kenicowi^a, Woźnickiemu i mojemu bratu Markowi. Nie dawałem natomiast „Biuletynu” Bartkowiakowi, który od wiosny 1969 r. przestał być członkiem organizacji i poinformował mnie, że nie będzie brał udziału w dalszej działalności „Ruchu”. Tak samo nie dawałem „Biuletynu” Majdzie, z którego zrezygnowaliśmy jako z członka organizacji, ponieważ był on mocno zaangażowany we własne sprawy rodzinne. O tym, że Majda przestał być członkiem „Ruchu”, poinformował go osobiście Benedykt Czuma jesienią 1969 r. Zamieszczane artykuły w Biuletynie były anonimowe. Przypominam sobie, że napisałem do „Biuletynu” kilka artykułów na temat wojny 1920 roku, które w części zostały istotnie w „Biuletynie” zamieszczone. Artykuły przeze mnie opracowane każdorazowo wręczałem Andrzejowi Czumie. Czy poza mną ktoś z członków zamieszkałych na terenie Łodzi również publikował swoje artykuły, tego nie wiem. Wyjaśniam, że tak Mantajowi, Nagrodzkiej, Woźnickiemu, Kenicowi^b i mojemu bratu Markowi dawałem po kilka egzemplarzy poszczególnych numerów „Biuletynu” w tym celu, a żeby dawali

^a W tekście oryginału: Koenitzowi.

^b W tekście oryginału: Koenikowi.

je do czytania osobom, które uznają za odpowiednie. Co robiły wymienione osoby z „Biuletynami”, które im dawałem, tego nie wiem.

Przesłuchanie zakończono dnia 1 lipca o godz. 15.45.

Protokół osobiście czytałem i jako zgodny z prawdą i sporządzony zgodnie z moimi wyjaśnieniami podpisuję.

L[eonard] Rybacki

S[tefan] Niesiołowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 20, k. 76–81, odpis, mps.

Nr 101

1970 lipiec 3, Warszawa – Notatka służbowa na temat postawy ks. Huberta Czumy w czasie śledztwa

Warszawa, dnia 3 lipca 1970 r.

Notatka służbowa

Podejrzany Hubert Czuma mimo licznych pytań związanych z nielegalną organizacją stwierdza uporczywie, że o jej istnieniu nic nie wiedział ani nikt go o tym nie informował i dlatego wszystkie rozmowy na tą okoliczność uważa za zbędne.

Oświadcza też, że zarzut przedstawiony przez prokuratora jest absurdem i wielkim nieporozumieniem co do jego osoby. Przekonany jest, jak stwierdza, że prokurator zastosował areszt bez żadnych dowodów, mimo iż o takie się od razu domagał. Również na pytania związane z jego braćmi Andrzejem czy Łukaszem odmawia udzielania jakichkolwiek odpowiedzi, twierdząc, że są to osoby dorosłe i odpowiadają sami za siebie, więc wszystkie w tej części pytania kierowane do niego winniśmy stawiać im.

Mimo iż z korespondencji, kalendarzyków, notesów i zapisków ujawniono wiele adresów, to jednak podejrz[any] H[ubert] Czuma nie chce ich wyjaśniać, twierdząc, że są to jego kontakty duszpasterskie i jako duchowny ma prawo i obowiązek o tym nie mówić, co też w trakcie przesłuchań czyni.

Nadto oświadcza, że jak długo będzie siedział, tak długo będzie powtarzał to, co dotychczas, ponieważ tylko to jest prawdą.

(-) kpt. Jankowski Zenon¹

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 29, k. 71, mps.

¹ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

1970 lipiec 4, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy

Protokół
Przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dn. 4 VII 1970 r.

Inspektor Biura Śledczego MSW w Warszawie Wiesław Piątek¹, działając na zlecenie Prokuratury Wojewódzkiej m.st. Warszawy, przesłuchiwał w charakterze podejrzanego: Andrzeja **Czumę**, s. Ignacego (dalsze personalia w aktach sprawy).

Przesłuchanie rozpoczęło 4 VII 1970 r. o godz. 8.10.

Pytanie: Jakie czynności miały być wykonane w miejscu akcji w Poroninie, jaki był cel tej akcji, kto był odpowiedzialny za wykonanie poszczególnych czynności?

Odpowiedź: Nic nie wiem o akcji w Poroninie, nie wiem jaki był jej cel oraz kto był odpowiedzialny za wykonanie poszczególnych czynności.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, kto był odpowiedzialny za przygotowanie środków wybuchowych, które miały być użyte do zniszczenia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie oraz za ich dostarczenie do Poronina?

Odpowiedź: Nic nie wiem o produkcji materiałów wybuchowych.

Pytanie: Czyje i jakiej marki samochody miały być użyte w akcji w Poroninie, które osoby miały prowadzić te samochody?

Odpowiedź: Nie wiem nic o samochodach mających być użytych w akcji w Poroninie.

Pytanie: Czy podejrzany czynił starania o zorganizowanie samochodów na dzień 21 czerwca 1970 r. w celu wyjazdu nimi członków związku „Ruch” do Poronina?

Odpowiedź: Nie podejmowałem starań wymienionych w pytaniu podanym wyżej.

Pytanie: Jakie alibi miało być stworzone dla uczestników akcji w Poroninie po jej wykonaniu?

Odpowiedź: Nic nie wiem o alibi. Dodaję, że sam nie chcę składać żadnych wyjaśnień, gdyż takie jest moje stanowisko. Na zadawane mi pytania odpowiadam. Nic nie mam do dodania w tej sprawie.

Na tym przesłuchanie zakończono 4 VII 1970 r. o godz. 14.45.

Protokół, po osobistym odczytaniu, jako zgodny z treścią moich oświadczeń, podpisuje: Andrzej Czuma.

¹ **Piątek Wiesław Antoni** (1943–1984), ppor./mjr; inżynier elektryk. Absolwent WSI w Kielcach. Przyjęty do służby 1 IV 1967 r. na stanowisko oficera śledczego Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 IV 1967 r. inspektor grupy inspektorów Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 4 IX 1967 r. do 20 VII 1968 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie; od 1 VII 1975 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 III 1981 r. starszy inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 XII 1982 r. do śmierci starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW. AIPN, 0218/3368, Akta osobowe.

Przesłuchał
(-) Wiesław Piątek

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 12, k. 201–202, odpis, mps.

1970 lipiec 8, Warszawa – Notatka na temat „Biuletynu”

Warszawa, dnia ^a8 VII^a 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

opracowana na podstawie materiałów zakwestionowanych w powielarni zorganizowanej na plebanii Piastów oraz zeznań ks. Sebastiana Koszuta i Alojzego Koszuta

Powielarnię na plebanii w Piastowie organizowano w miesiącach wrzesień – październik 1969 r. Produkcję biuletynów rozpoczęto zaś w m[iesiąc]u listopadzie 1969 r.

Wydawnictwo i rozdział biuletynów przedstawiał się następująco:

Biuletyn nr 8, rok II, pt. „Nasza Szansa”¹ wykonano w listopadzie 1969 r. w ilości 112 egz.

Biuletyn nr 9, rok II, pt. „W NRD-owskim potrzasku” wykonano w grudniu 1969 r. (artykuły zniszczono w rękopisie).

Biuletyn nr 10, rok III, pt. „Niepodległość – przeżytek czy konieczność” wydane dn. 28 I 1970 r.

Biuletyn nr 11, rok III, pt. „Przeciw Fałszywemu Kursowi” wydano 12 III 1970 r.

Biuletyn nr 12, rok III, pt. „O roli tygodnika «Polityka»” wykonano 10 IV [19]70 r. w ilości 93 egz. W dniu 11 IV Andrzej Czuma pobrał z powielarni:

20 egz. dla Łodzi

20 [egz.] dla Wrocławia

7 [egz.] dla Lublina

20 [egz.] dla Warszawy

Biuletyn nr 13, rok III, pt. „Problemy Polskie” wykonano 9 VI [19]70 r. w ilości 113 egz.

Ponadto w dniu 22 IV 1970 r. odbito na powielaczu z oryginalnego egzemplarza 24 egz. „Programu”. W tym samym dniu z powielarni wzięto 5 egz.

Osoby związane z wydawnictwem Biuletynu

1. **Andrzej Czuma**, lat ^a32^a, zam. Warszawa Włochy, ul. [...], zatrudn[iony] DOKP W[arsza]wa, Dział Przewoz[ów] Handl[owych];

- organizator i kierownik powielarni w Piastowie,
- redagował artykuły do biuletynów,
- wykonywał na maszynie matryce biuletynów i ewidencjonował je,
- prowadził rozdzielnię biuletynów.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Pomyłka – jest to tytuł artykułu otwierającego numer „Biuletynu”, a nie pisma. Dotyczy to również pozostałych numerów.

2. Ks. **Sebastian Koszut**, lat 29, zam. Piastów, ul. [...], zatrudn[iony] parafia Piastów – wikary;

- współorganizator powielarni w Piastowie,
- gospodarz powielarni.

3. Ks. **Roman Ołtarzewski**, lat 28, zam. Piastów, ul. [...], zatrudn[iony] parafia Piastów – wikary;

- współorganizator powielarni w Piastowie.

4. **Emil Morgiewicz**, lat 30, zam. Warszawa, ul. [...], zatrudn[iony] w redakcji „Zielonego Sztandaru” w charakterze dziennikarza;

- pisał artykuły do biuletynu.

5. **Alojzy Koszut**, lat 26, zam. Brwinów, ul. [...], zatrudn[iony] Zasadn[icza] Szkoła Zawod[owa] dla Pracujących nr 1 W[arsza]wa, ul. Księcia Janusza 45/47 – nauczyciel;

- dokonywał poprawek artykułów pod względem stylistycznym,
- wykonywał czynności techniczne związane z powielaniem biuletynów.

6. Grzegorz **Dzięgielewski**^b, lat 22, zam. Łódź, ul. [...], czasowo Warszawa (akademik). Student III roku Wydz[iału] Elektroniki Politechniki Warszawskiej;

- wykonywał czynności związane z powielaniem biuletynów.

Sporządził:
Insp[ektor] Wydz[iału] I Dep[artamentu] IV MSW
kpt. T[adeusz] Murdza^c

Wydruk. 3 egz.
gr. II

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 73, k. 97–99, mps.

^b W dokumencie jest: Dzięgielewski.

^c Opatrzono nieczytelnym podpisem.

1970 lipiec 10, Warszawa – Protokół przesłuchania Emila Morgiewicza

II. 3. Ds. 25/70

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 10 lipca 1970 roku

Kpt. Tadeusz **Gołębiewski**¹, inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie – działając na podstawie art. 264 § 2 pkt. 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego: **Morgiewicza** Emila, s. Władysława, ur. 25 lipca 1940 r. w Świr[ze] (ZSRR), zam. w Warszawie, ul. [...] (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 10.00.

W okresie mojej pracy w Ministerstwie Komunikacji w Warszawie, tj. od 1 sierpnia 1966 roku do 30 września 1967 roku, odbyłem z Andrzejem **Czumą** szereg rozmów, spotkań i dyskusji, w wyniku których obaj doszliśmy do przekonania, iż powinniśmy ze sobą pozostawać w ścisłym kontakcie. Spotkania moje z Andrzejem w wyżej wymienionym okresie rozpoczęły się praktycznie we wrześniu 1966 roku, gdyż sierpień tegoż roku spędziłem w studenckim szpitalu „Palma”, lecząc się na oddziale internistycznym. W toku dyskusji wstępnych z Andrzejem doszedłem do wniosku, że Andrzej zmienił się, a ściślej zmienił swoją nieprzejednaną, krytykancką postawę wobec przejawów życia społeczno-politycznego w Polsce, które prezentował na ostatnim, piątym roku studiów prawniczych. Wyraźnie mogłem stwierdzić, że nastąpiła u Andrzeja znaczna ewolucja w poglądach, a konkretnie to w sposobie prezentowania swoich poglądów. Kiedyś bowiem, w okresie studiów, Andrzej prezentował swoje poglądy w taki sposób, że trudno było z nim podejmować polemikę, gdyż poglądy innych nie znajdowały uznania u niego. Możliwe, że prezentowanie przez Andrzeja w sposób kategoryczny swoich poglądów miało wpływ na to, że Andrzej w okresie studiów nie miał wielkiego kręgu przyjaciół. W wyniku dyskusji, w okresie pracy w Ministerstwie Komunikacji, przekonałem się, że Andrzej jest ciekawym dla mnie człowiekiem, z którym można prowadzić dyskusje na różne, interesujące nas obu tematy. Wspomniana wyżej ewolucja w sposobie prezentowania swoich poglądów przez Andrzeja przekonała mnie o tym, iż powinienem pozostawać w ścisłym kontakcie z Andrzejem. Prezentowane przez Andrzeja opinie i poglądy

¹ **Gołębiewski Tadeusz** (ur. 1940), kpt./płk; mgr prawa. Od 1 VI 1962 r. oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 7 I 1963 r. do 3 VII 1963 r. słuchacz Kursu Specjalnego Biura Śledczego w Centrum Wyszkożenia MSW w Legionowie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 III 1973 r. inspektor Wydziału II Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; od 1 X 1976 r. starszy inspektor Wydziału II Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; od 1 II 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; od 15 VII 1986 r. naczelnik Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW; od 1 II 1990 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu Szkolenia i Wychowania MSW. AIPN, 02042/294, Akta osobowe.

wydały mi się poglądami zbliżonymi do moich. Dotyczy to w głównej mierze poglądów na szeroko pojęte sprawy natury społecznej. Pierwsze dyskusje odbywane z Andrzejem **Czumą**, a dotyczące spraw natury politycznej, sprowadzały się do krytyki panujących w Polsce stosunków politycznych i społecznych. W dyskusjach tych obaj byliśmy zgodni co do tego, że w naszym kraju jest źle oraz że nie należy pozostawać biernym wobec panującej rzeczywistości politycznej. Problemem numer jeden naszych wówczas dyskusji był problem modelu ustrojowego Polski, który według naszej oceny, był zły w efekcie czego uznaliśmy, iż kraj nasz nie jest suwerennym, a zatem jest „atrapą” będącą namiastką, czy też stwarzającą pozory suwerenności. Powyższy pogląd na temat suwerenności reprezentował zarówno Andrzej jak i ja, a zatem był to nasz punkt wspólny, który legł u podstaw naszej działalności późniejszej. Uznaliśmy, że obecna rzeczywistość polityczna jest nie do przyjęcia oraz że warunkiem pełnego rozwoju Polski jest jej pełna suwerenność, która jest możliwa do osiągnięcia w wyniku zamierzonego działania grupy ludzi myślących podobnie jak my w odpowiednich warunkach wewnątrz kraju, jak też sytuacji międzynarodowej. Zakładaliśmy, że w najbliższym czasie mogą nastąpić wewnątrz kraju poważne zmiany polityczne, a zatem powinniśmy być przygotowani do tych zmian, aby one nas nie zaskoczyły. Rozważając ten problem, zakładaliśmy możliwość pewnych zmian natury politycznej w Europie i na świecie. Pod pojęciem oczekiwanych zmian politycznych rozumieliśmy wyemancypowanie się spod kurateli ZSRR i przejście na pozycję równego współpartnerstwa Polski i ZSRR. Uznaliśmy wówczas, że niezależnie od tego, jak odległa jest chwila, w której powstanie sprzyjająca koniunktura do osiągnięcia współpartnerstwa z ZSRR, to już teraz potrzebne jest skupianie się ludzi podzielających nasz pogląd. Cel skupienia się wokół nas tego typu ludzi upatrywaliśmy w tym, aby wskazywać tym ludziom nadzieje i szanse wyemancypowania się Polski spod kurateli ZSRR, a zatem chodziło nam o to, aby ludzie myślący podobnie jak my nie rezygnowali z nadziei i nie godzili się z aktualną sytuacją.

Stąd też późniejsze przyjęcie nazwy „**Ruch**” było zasadne, jako że skupiali się w nim ludzie pragnący zmian w Polsce oraz mający wizję Polski suwerennej. Zarówno ja, jak i Andrzej, żywiąc nadzieję zmian na arenie międzynarodowej, braliśmy ewentualność konfliktu między ZSRR a Chinami, co spowoduje odwrócenie uwagi ZSRR sprawą naszego kraju i w rezultacie możliwe będą jakieś radykalne zmiany w Polsce. Oceniając sytuację międzynarodową, doszedłem do wniosku, że nie należy wiązać możliwości zmian w naszym kraju ze zmianami w polityce państw Zachodu. Oznacza to, że uznaliśmy, iż państwa kapitalistyczne nie będą miały bezpośredniego wpływu na możliwość zmian ustrojowych w Polsce. W pierwszych dyskusjach z Andrzejem nie wskazywaliśmy na konkretne urządzenie przyszłej Polski według modelu kapitalistycznego, socjalistycznego czy też jakiegokolwiek innego, a jedynie wskazywaliśmy na potrzebę przejścia od pozorów i fikcji do faktycznego wytworzenia instytucji demokratycznych, które w obecnych warunkach są demokratyczne tylko z nazwy.

Wskazując na powyższe, mieliśmy na uwadze wadliwie działający system organów władzy, organów samorządowych i wszystkich istniejących urzędzeń państwowych, których działalność – według mojej i Andrzeja oceny – pozostawała w sprzeczności z rzeczywistym rozumieniem demokracji. Byliśmy zgodni co do tego, że grupa rządząca w Polsce nie jest reprezentatywna i nie sprawuje władzy w imieniu tych, na których się powołuje, i nie jest przed nimi odpowiedzialna. Podobnie też w ówczesnych

dyskusjach z Andrzejem podważaliśmy istniejący w Polsce system wielopartyjny, określając, że praktycznie jest to system monopartyjny, gdyż istniejące SD oraz ZSL traktowaliśmy jako przybudówki do PZPR. Wszystkie wyżej prezentowane poglądy były poglądami Andrzeja **Czuma** oraz moimi, które prezentowaliśmy podczas dyskusji przy okazji naszych spotkań. Wspólność prezentowanych przeze mnie i Andrzeja poglądów i jednomyślne rozumienie sytuacji społecznej, politycznej i gospodarczej w Polsce zdecydowało o tym, iż zdecydowałem się przystąpić do wspólnej z Andrzejem działalności w ramach nielegalnego związku „**Ruch**”. Andrzej **Czuma**, przy okazji powyższych dyskusji, oświadczył mi, że jest w kręgu ludzi, którzy myślą podobnie jak on oraz ja i w związku z tym w stosownym czasie zaprosi mnie na spotkanie z tymi ludźmi celem wymiany poglądów. Mając powyższe spotkanie na uwadze, z własnej inicjatywy przystąpiłem do opracowania w punktach, na piśmie moich poglądów, które zaprezentowałem w dyskusjach z Andrzejem, a nad którymi zamierzaliśmy dyskutować w szerszym gronie. Dyskusje z Andrzejem **Czumą**, o których wyjaśniłem do dzisiejszego protokołu, miały miejsce na przełomie 1967 i 1968 roku, a opracowanie na piśmie moich poglądów mogło mieć miejsce wcześniej, ale praktycznie udostępniłem go do wglądu Andrzejowi dopiero wiosną 1968 roku.

Na tym przesłuchanie o godzinie 16.00 zakończono.

Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodnie sporządzony z treścią mych wyjaśnień – podpisuję:

Przesłuchał: (–) kpt. T[adeusz] Gołębiowski

Wyjaśnił: (–) E[mil] Morgiewicz

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 27, k. 4–7, odpis, mps.

1970 lipiec 13, Warszawa – Notatka dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” (fragment)

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
L.dz. OE-I-00269/70

Warszawa, dnia 13 lipca 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia

Notatka

dot. grupy dywersantów i członków nielegalnej organizacji „Ruch”

W końcu czerwca br. aresztowano grupę członków nielegalnej organizacji określającej się mianem „Ruchu”. Aktualnie ilość aresztowanych wynosi 29 osób. W swojej działalności nielegalna grupa zakładała następujące cele:

- stworzenie nielegalnego związku opartego na kierowniczym trzonie centralnym, którego działalność miała doprowadzić do zmiany ustroju w Polsce w drodze zbrojnego działania w dogodnej dla „Ruchu” sytuacji;
- stopniowe rozszerzanie ogniw organizacyjnych w miastach wojewódzkich i powoływanie mniejszych grup w miastach powiatowych, składających się z 8–10 osób, których przedstawiciele mieli tworzyć kolektywne kierownictwo poszczególnych ośrodków;
- rozwijanie akcji propagandowej za pośrednictwem wydawanego „Biuletynu” opartego na artykułach o treści wrogiej ustrojowi PRL i kolportowanego wśród członków organizacji oraz osób zaufanych;
- dokonywanie aktów dywersji sugerujących istnienie w kraju politycznej opozycji oraz przeprowadzenie napadów rabunkowych i włamań dla zdobywania środków materialnych na działalność organizacyjną.

Nielegalna grupa posiadała swych członków w Warszawie, Łodzi i województwie (Skierniewice, Koluszki), Lublinie, Wrocławiu i Gdańsku. Komórki organizacyjne zamierzano również rozbudować w województwach: krakowskim, bydgoskim, katowickim i poznańskim.

Wykrystalizowanie się form organizacyjnych „Ruchu” nastąpiło na przełomie lat 1968/[19]69. Wyrazem tego jest opracowany „program” w okresie od stycznia do maja 1969 r., wydawanie „Biuletynu” oraz przeprowadzane dyskusje w wąskich gronach, w których głównie brali udział: A[ndrzej] Czuma, M[arian] Gołębiewski, E[mil] Morgiewicz, Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski, W[ojcich] Majda, W[ojcich] Mantaj, B[enedykt] Czuma i J[acek] Bartkowiak. Wypracowanie „programu” i ram organizacyjnych „Ruchu” dokonane zostało na płaszczyźnie wrogości do ustroju PRL i nienawiści do Związku Radzieckiego.

Program zakładał m.in.:

- w założeniach polityczno-ideologicznych: zwalczanie podstawowych zasad marksizmu-leninizmu, linii politycznej partii, sojuszu polsko-radzieckiego oraz propagowanie jako wzorca ustrojowo-państwowego demokracji burżuazyjnej krajów kapitalistycznych;
- propagandy: prowadzenie działalności publikacyjnej przy pomocy własnych środków technicznych (maszyny, drukarnie, powielacze). Opracowano i wydano „Biuletyn”.

W kolportażu „Biuletynu” miała obowiązywać zasada ścisłej ewidencji jego obiegu wśród członków „Ruchu” i osób godnych zaufania;

– organizacyjnych: zasadę specjalizacji podzielonej na zespół akcji bezpośrednich, kontaktów z zagranicą, techniczny odpowiedzialny za urządzenia drukarskie, redakcji „biuletynów” oraz łączności;

– finansowych: organizowanie napadów rabunkowych na sklepy, inkasentów odprowadzających utarg dzienny oraz prowadzenie prywatnego handlu, sadownictwa i innych struktur gospodarczych. Ponadto uzyskiwanie ofiar pieniężnych od prywatnej inicjatywy, kleru i z ośrodków zagranicznych.

Charakterystyka środowiska:

– Grupa osób wchodząca w skład dywersyjno-terrorystycznej organizacji to środowisko klerykalne z kręgów duszpasterstwa akademickiego, wywodzące się rodzinnie z b. podziemia winowskiego. Spośród czterech braci Czumów – Hubert jest księdzem jezuitą, Łukasz wykładowcą na KUL, natomiast Andrzej, odgrywający pierwszoplanową rolę w „Ruchu”, którego żona wywodzi się z tzw. ósemki prymasowskiej, pozostawał w kontaktach z kard. S[tefanem] Wyszyńskim i stamtąd otrzymywał moralne wsparcie. Kardynał Wyszyński wyróżniał Andrzeja w sposób szczególny, i udzielając mu w korespondencji listownej duchowego wsparcia, zapraszał całą jego rodzinę do siebie na audiencję.

– Faktem jest również, że w bezpośrednią działalność organizacji „Ruchu” zaangażowani byli księża: Sebastian Koszut i Roman Ołtarzewski, którzy udostępnili Andrzejowi Czumie pomieszczenia plebanii w Piastowie do powielania „Biuletynu”. Na plebanii tej organizowane były również zebrania młodzieży akademickiej, które w ramach duszpasterstwa prowadzone były przez ks. ks. Ołtarzewskiego i S[ebastiana] Koszuta.

– [...]

– Fanatyczna klerykałka Joanna Lewandowska z Częstochowy, handlująca dewocjonaliami, zakupioną przez siebie w 1950 r. drukarnię za radą ojców paulinów z Częstochowy przekazała Andrzejowi Czumie, którą umieszczono w piwnicy Benedykta^a Czumy w miejscu jego zamieszkania w Łodzi.

– Wśród uczestników „Ruchu” znajdują się również b. członkowie reakcyjnego podziemia, jak: Marian Gołębiwski, Marian Wiśniarski, Czesław Brzezicki. Udział tych ludzi, a zwłaszcza Gołębiewskiego (b. z[astęp]ca Okręgu Lubelskiego WiN) wskazywać może na głębiej zakonspirowany trzon organizacji.

– M[arian] Gołębiwski pozostawał w kontaktach z adw. Siłą-Nowickim znanym z antysocjalistycznych poglądów i powiązanim ze środowiskami rewizjonistycznymi. Siła-Nowicki jest również doradcą kard. Wyszyńskiego w sprawach politycznych. M[arian] Gołębiwski spotykał się w sposób zakonspirowany i wymieniał poglądy z Józefem Rybickim, b. komendantem Obszaru Centralnego WiN.

– Dla podtrzymywania nastrojów wrogości do socjalizmu przyczynia się organizowanie spotkań u kardynała Wyszyńskiego. Omawiane są różne przedsięwzięcia mające na celu gloryfikację wszystkich b. ugrupowań prolondyńskich wrogich Polsce Ludowej. Wiosną gen. Boruta-Spiechowicz w imieniu tzw. kombatanatów odbył spotkanie z kard. Wyszyńskim i prosił o włączenie do tej akcji biskupów. W zakwestionowanych mate-

^a W tekście oryginalu: Bernard.

riałach u Andrzeja Czumy znajduje się także zapisek dot. gen. Boruty-Spiechowicza – „pism 18 osobnych części (w tym album 1, zszywka gruba 1)”.

– W przeszłości do nielegalnych organizacji wśród członków „Ruchu” należeli: Jan Kapuściński – Tajna Organizacja Młodzieżowa w Łodzi, 1953 r.; Hubert Czuma – założyciel Partii Narodowo-Katolickiej, 1955 r.¹; Emil Morgiewicz – Liga Narodowo-Demokratyczna w Warszawie²; Edward Staniewski – „Zarzewie” w Warszawie oraz do nielegalnych grup harcerstwa organizowanego przez ośrodki duszpasterstwa w Warszawie Janusz Krzyżewski i Wiesław Kęcik, który był instruktorem.

Powiązania z zagranicą

– Na spotkaniach grupy podkreślano konieczność nawiązywania kontaktów z nielegalnymi organizacjami w Czechosłowacji. A[ndrzej] Czuma i W[iesław] Kurowski informowali niektórych członków grupy, że do Polski ma przyjechać tzw. przedstawiciel nielegalnych grup w Czechosłowacji i weźmie udział w jednym ze spotkań.

– Z przebiegu zebrań członków nielegalnej grupy „Ruch” wynika również, że posiadali oni kontakty zagraniczne w krajach kapitalistycznych. Za pośrednictwem osób wyjeżdżających za granicę nawiązano kontakty z bliżej nieokreślonym ośrodkiem polonijnym we Włoszech, od którego miano uzyskać dotacje pieniężne dla potrzeb „Ruchu”.

– Uzyskane informacje wskazują, że z ośrodkiem tym omawiano również kwestię przyznawania stypendiów zagranicznych dla osób wskazanych przez grupę „Ruch”. W końcu maja br. w mieszkaniu A[ndrzeja] Czumy odbyło się pożegnanie ob. kanadyjskiego narodowości ukraińskiej Dennisa Galona, który po zakończeniu studiów na UW wyjeżdżał na stałe do NRF. D[ennis] Galon zorientowany był w działalności nielegalnej grupy i jej potrzebach.

– Stwierdzono również utrzymywanie kontaktów z osobami przebywającymi na terenie Szwajcarii, Włoch i Austrii Benedykta^a Czumy, Stefana i Marka Niesiołowskich. Do Austrii z ramienia Klubu Wysokogórskiego wyjeżdżał W[iesław] Kurowski. Żona Andrzeja Czumy Urszula po zakończeniu studiów przebywała w Anglii. Mimo iż dotychczas nie uzyskano potwierdzenia posiadania przez grupę broni palnej, na konspiracyjnych zebraniach omawiano konieczność jej posiadania dla potrzeb planowanych przez grupę akcji.

Członkowie „Ruchu” w wypadkach marcowych 1968 r. bezpośredniego udziału nie brali. Przeprowadzili jednak analizę tych wydarzeń i doszli do wniosku, że w Polsce do prowadzenia działalności wywrotowej konieczne jest posiadanie zorganizowanej formy działania i grup bojowych.

W czasie przeszukań pomieszczeń u aresztowanych przejęto: 1 maszynę drukarską, 2 powielacze, 9 maszyn do pisania, 1 magnetofon, 1 aparat fotograficzny, około 10 kg środków zapalających (m.in. płyn o wysokiej temperaturze spalania 2000°C), 4 zapalniczki, 1 perukę, 1 rękawice gumowe, 1 kombinerki izolujące i 1 plecak.

¹ Informacja dotycząca ks. Huberta Czumy zawiera wiele nieścisłości. Do organizacji należał w latach 1947–1948 (do momentu wstąpienia do seminarium). Organizacja nie posiadała własnej nazwy. W 1955 miał miejsce proces jej założyciela Jerzego Kmiecica, Czuma zaś był przesłuchiwany podczas śledztwa. (Relacja ks. Huberta Czumy).

² Błąd – Morgiewicz nigdy nie należał do Ligi Narodowo-Demokratycznej. Natomiast podczas studiów poznał (podobnie jak Andrzej Czuma) kilku jej członków – Przemysława Górnego, Zbigniewa Kwietnia, Henryka Goryszewskiego, Mariana Barańskiego (Relacja Emila Morgiewicza).

Zabezpieczono do wyjaśnienia środki pieniężne, w tym: dolarów – 748, marek NRF – 200, rubli – 25, dinarów jug[osłowiańskich] – 100 oraz 7 książeczek PKO z wkładem 35 650 zł. Ponadto ustalono, że Andrzej Czuma kupił jednorodzinny dom za sumę około 180 tys. zł.

Członkowie organizacji dokonywali aktów dywersji i napadów rabunkowych dla zdobywania środków finansowych oraz rozwijania akcji propagandowo-kolportażowej. W roku 1968 lub na początku 1969 skradziono maszynę do pisania z Uniwersytetu Łódzkiego. W kwietniu włamano się do redakcji „Politechnika” w Łodzi i skradziono również maszynę do pisania. Następnej kradzieży maszyny dokonano w Wydziale Oświaty Rady Narodowej w Łodzi w czerwcu 1970 r. W 1969 r. przeprowadzono napad w Łodzi Helenowie na ekspedientkę sklepu spożywczego przenoszącą pieniądze do banku. Celem wypróbowania środków wybuchowych w maju 1970 r. prawdopodobnie dokonano aktu dywersji na poczcie w Warszawie przy ul. Komarowa.

Największą z planowanych akcji o wydźwięku politycznym miało być przeprowadzenie aktu dywersji w Poroninie. Przygotowania organizacyjno-techniczne poczyniono z początkiem maja bieżącego roku.

Następne napady planowano na: lokal Paksu w Łodzi, konwój przewożący pieniądze na ul. Świętokrzyską, kasjera LOT z ul. Waryńskiego w Warszawie, ambulans PKP zbierający pieniądze z kas stacyjnych DOKP Lublin³.

Z dotychczas uzyskanych operacyjnych informacji i przebiegu śledztwa wynika, że nielegalna organizacja „Ruch” posiadała sprawny system organizacyjny i w porównaniu do innych tego typu nielegalnych związków, z którymi mieliśmy do czynienia, wyróżnia się sprecyzowanym i konkretnym programem działania zarówno od strony propagandowej, jak i dywersyjno-rabunkowej.

Z charakteru powiązań środowiskowych i działalności organizacji „Ruchu” wpływają nowe oceny i wnioski polityczno-operacyjne:

– napływające informacje wskazują, że środowiska wywodzące się z byłych formacji politycznych i wojskowych związane w przeszłości z ugrupowaniami prolondyńskimi przechodzą do wypracowania jakościowo nowej formy koncepcji politycznego działania w oparciu o założenia b. ośrodków endecko-winowskich;

– z jednej strony jest to tworzenie szerokiego frontu środowiskowego b. reakcyjnego podziemia, otoczenia sympatyków zbliżonych do nich ideowo oraz skupienia b. członków nielegalnych organizacji z lat 50. na bazie duszpasterstwa akademickiego;

– z drugiej [strony] występuje dążność do organizowania grup przeznaczonych do dywersyjnego działania. Świadczyć o tym może perspektywiczny plan akcji dywersyjnych przewidywanych przez organizację „Ruch”, której członkowie byli powiązani zarówno z hierarchią Kościoła rzymskokatolickiego, jak i z byłym trzonem kierowniczym reakcyjnego podziemia;

– nielegalne organizacje typu dywersyjnego mogą wyrastać w atmosferze oddziaływania hierarchii Kościoła rzymskokatolickiego, która eksponuje i podnosi hasła „niepodległościowe”, prowadzi akcje wmurowywania tablic pamiątkowych poświęconych b. ugrupowaniom prolondyńskim, obchodzenia rocznic zgonów polityków sanacyjnych itp.;

³ Kwestię rzekomego planowania napadów rabunkowych wyjaśniłem we „Wstępie”, rozdział „Obraz «Ruchu» w dokumentach i opracowaniach SB”.

– aktywne działania duszpasterstwa akademickiego, ich programy stanowią również źródła inspiracji sprzyjające do podejmowania szkodliwych dyskusji i powstawania tendencji do prowadzenia nielegalnej działalności.

Z materiałów operacyjnych, jak i śledczych wynika, że niepoślednią rolę inspiracyjną w organizacji „Ruch” spełniała część reakcyjnego kleru oraz b. działacze eneszetowsko-winowskich. Posiadamy poważne przesłanki, że niezależnie od aresztowanych członków grupy istniało „centrum kierownicze”, w skład którego mieli wchodzić doświadczeni konspiratorzy dotychczas nieustaleni.

W tym stanie rozpracowania główne działania operacyjno-śledcze winny iść w kierunku:

- personalnego rozszyfrowania „ośrodka kierowniczego – centrum”,
- ujawnienia roli inspiracji zarówno kleru, jak i działaczy byłego podziemia,
- ujawnienia struktury organizacji i pełnego składu osobowego grup w terenie (Łódź, Lublin, Wrocław, Katowice, Bydgoszcz, Kraków i innych województw),
- celu i powiązań politycznych,
- powiązań z ośrodkami zagranicznymi,
- środków finansowych organizacji (krajowych) i uzyskiwanej pomocy z zagranicy,
- źródeł uzyskiwania broni, materiałów wybuchowych, chemicznych oraz zadań działu bojowego i składu osobowego grup dywersyjnych, planowane i przeprowadzane akcje typu politycznego i kryminalnego,
- działalności propagandowej, składu osobowego działu redakcyjnego, zaplecza technicznego oraz stosowanych form kolportażu,
- systemu i środków łączności.

Celem wykonania powyższych założeń Służba Bezpieczeństwa i pion MO realizuje następujące czynności operacyjne:

I. Departament III i odpowiedniki w terenie

1. Materiały sprawy potwierdzają fakt aktywizacji b. działaczy reakcyjnego podziemia i ich udziału w bezpośrednim angażowaniu się do wrogiej działalności. Biorąc pod uwagę, że posiadane przesłanki wskazują, że dotychczas nieujawnione kierownictwo „centrum” może rekrutować się z tego środowiska tym bardziej, że najczęstszy kontakt aresztowany Marian Gołębiwski utrzymywał (przy zasadach konspiracji) z dr. Józefem Rybickim (b. komendant Obszaru Centralnego WiN), adw. Siłą-Nowickim (b. działacz AK-WiN, skazany po wyzwoleniu na karę śmierci zamienioną na 15 lat więzienia), Zenonem Jachimkiem (b. komendant Obwodu AK w Tomaszowie Lub[elskim], późniejszy dowódca grupy WiN), Konradem Bartoszewskim (b. działacz WiN z obwodu Biłgoraj) i innymi – stąd też konieczność prowadzenia aktywnych działań operacyjnych w stosunku do ww. podejrzanych o powiązania z działalnością „Ruchu”.

Ponadto należy skoncentrować prace na b. centralnych działaczach winowsko-endeckich oraz ich kontaktach z terenu Warszawy, Wrocławia, Lublina, Łodzi, Krakowa i Białegostoku dla uzyskania wyjść na:

- źródła inspiracji,
- kierownictwa organizacji,
- roli i powiązań z klerem oraz rozszyfrowanie działalności duszpasterstwa wśród młodzieży akademickiej,
- powiązania z ośrodkami zagranicznymi.

2. Prowadzenie aktywnej pracy operacyjno-rozpoznawczej wśród ujawnionych kontaktów aresztowanych członków „Ruchu” w Warszawie, Łodzi, Wrocławiu i pozostałych województwach oraz podjęcie materiałów b. organizacji, z których wywodzą się członkowie „Ruchu” celem ustalenia ich wzajemnych powiązań.

3. Wydziały III wspólnie z pionem kryminalnym dokonają analiz spraw dotyczących:

a) nieujawnionych sprawców napadów na osoby odprowadzające pieniądze do banków (kasjerki, konwojenci),

b) niewykrytych sprawców napadów na urzędy pocztowe (w Warszawie, Katowicach, Łodzi) i inne instytucje,

c) włamań i kradzieży z urzędów i instytucji powielaczy, maszyn do pisania i innego sprzętu (np. 16 marca 1970 r. kradzież z Komitetu Powiatowego ZSL w Łowiczu powielacza spirytusowego) dla wypracowania wniosków i hipotez, czy fakty te nie mają związku z zorganizowaną nielegalną działalnością polityczną.

4. Aktywne wyjaśnianie posiadanych sygnałów dotyczących osób podejrzanych o nielegalne posiadanie broni, materiałów wybuchowych i środków chemicznych, w tym:

a) rozpracowania faktów i spraw utraty bądź kradzieży broni w ostatnich latach, w tym napadów i rozbojów (dokonanych, usiłowanych),

b) zapewnienie dopływu informacji o osobach, które w przeszłości czyniły starania w zdobyciu broni,

c) rozwinąć pracę operacyjną w kierunku okresowej kontroli osób i środowisk, co do których istnieje podejrzenie, że mogą posiadać zachowaną broń.

5. Podjęcie i dokonanie ponownej weryfikacji materiałów dotyczących:

a) elementów reakcyjnych, co do których istnieją lub istniały uzasadnione podejrzenia, że mogą podejmować w określonych sytuacjach wrogą działalność,

b) niektórych przywódców band i nielegalnych organizacji terrorystyczno-rabunkowych,

celem wyłonienia osób wymagających dalszego operacyjnego zainteresowania.

6. Rozwinięcie pracy operacyjno-profilaktycznej w stosunku do osób nielegalnie organizujących różnego uroczystości, rocznice, przyjęcia, zbiórki pieniężne i inne imprezy, pod płaszczykiem których przemycane są antysocjalistyczne tendencje i wrogie teorie z pozycji endeckich, legionowych, wuerenowskich, peeselowskich i innych.

II. Departament IV i odpowiedniki w terenie realizują:

1. Dokonanie głębokich analiz i ocen, wpływ głoszonych haseł i teorii episkopatu, z którymi wielokrotnie występuje kardynał Wyszyński i część reakcyjnego kleru na powstawanie grup opozycyjnych, w tym również organizacji „Ruch”.

2. Podjąć w rozpracowanie wspólnie z pionem III ujawnione osoby biorące udział w organizowanych przez episkopat i Wyszyńskiego spotkaniach ze środowiskiem prawniczym, kombatanckim, naukowym i młodzieżowym celem wypracowania skutecznych form przeciwdziałania zmierzających do zneutralizowania organizatorów prowadzących działalność w środowiskach na rzecz kleru.

3. Wspólnie z pionem III zabezpieczyć operacyjnie środowiska duszpasterzy akademickich i młodzieżowych celem rozeznania metod i form oddziaływania na środowiska młodzieżowe w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Bydgoszczy, Łodzi, Gdańsku i Wrocławiu.

4. Aktywne wyjaśnianie operacyjne posiadanych sygnałów świadczących o istnieniu działalności noszącej znamiona nielegalności w środowiskach klerykalnych.

5. Rozpracowanie księży związanych z działalnością polityczną w przeszłości celem ustalenia ich obecnych kontaktów z duszpasterstwem akademickim i młodzieżowym oraz dokonanie analiz utrzymywanych kontaktów przez kler z ośrodkami zagranicznymi.

6. Przeanalizowanie wszystkich dotychczasowych informacji z okresu wypadków marcowych celem ustalenia związków ze sprawą „Omega” (szczególnie środowiska duszpasterstwa akademickiego i KUL w Lublinie oraz Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie, Wrocławiu, Krakowie).

7. Dokonywanie wspólnie z pionem III ocen powiązań duszpasterzy akademickich i młodzieżowych z nielegalnymi grupami i związkami młodzieżowymi działającymi po wyzwoleniu.

III. Departament I i II

W oparciu o posiadane materiały przeprowadzić sprawdzenia:

1. Ujawnionych adresów i osób, kontaktów zagranicznych członków „Ruchu” – czy nie były lub są (wykorzystywane) zaangażowane w działalność wrogich ośrodków na kraj.

2. Kontaktów z pracownikami ambasad.

3. Przyjeżdżających cudzoziemców do Polski.

4. Możliwości operacyjnych do kontroli osób ze środowiska „Ruchu” .

Powyższe założenia zostaną przekazane do realizacji przez zainteresowane jednostki Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej.

Dyrektor Departamentu IV
(-) płk S[tanisław] **Morawski**

Dyrektor Departamentu III
(-) płk H[enryk] **Piętek**

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 137–150, mps.

1970 lipiec 16, Łódź – Notatka dotycząca łódzkiej grupy „Ruchu”

Łódź, dnia ^a16 lipca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka
dotycząca łódzkiej grupy „Ruch”

W dniu 2 lipca 1970 r. rozkazem z[astęp]cy komendanta miejskiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi nr 02/70 została powołana grupa operacyjno-śledcza w składzie 8 osób, która do chwili obecnej ustaliła następujący stan faktyczny.

Łódzka grupa „Ruch” powstała jesienią 1967 r. z inicjatywy Stefana Myszkiewicza-Niesiołowskiego. Organizatorem nielegalnego związku był Andrzej Czuma z Warszawy. Znajomość Stefana Niesiołowskiego z bratem Andrzeja Czumy Hubertem datuje się z okresu jego pobytu w Łodzi jako duszpasterza akademickiego. Po wyjeździe Huberta Czumy z Łodzi Stefan Niesiołowski oraz jego brat Marek utrzymywali nadal z nim kontakt bezpośredni i korespondencyjny. Nawiązali nadto znajomość z braćmi Andrzejem i Benedyktem Czumą.

Działalność Stefana Niesiołowskiego datuje się już dużo wcześniej, gdyż w latach 1965–1966 organizował on już na terenie Łodzi akcje pisania na murach wrogich haseł oraz sporządzanie i kolportaż wrogich ulotek. Natomiast w 1967 r. począł on umacniać działalność grupy łódzkiej w sposób zorganizowany i podejmował wysiłki na rzecz wzrostu jej liczebności. Łączy to się z faktem przybycie w 1966 r. Benedykta Czumy do Łodzi.

W skład „Ruchu” wchodziły grupy osób ze środowiska inteligencko-katolickiego i kleru z terenu Łodzi, Warszawy, Lublina i innych miast. „Ruch” dysponował programem politycznym, którego celem było działanie zmierzające do obalenia obecnego ustroju PRL i w swej działalności wydawał oraz kolportował tzw. Biuletyn. Wydawany przez „Ruch” „Biuletyn” jako organ teoretyczny typu propagandowego w sposób fałszywy i tendencyjny przedstawiał sytuację polityczno-gospodarczą w kraju oraz stosunki w obozie socjalistycznym. „Biuletyn” wydawany był w kilkudziesięciu egzemplarzach i kolportowany wśród członków „Ruchu”.

W aspekcie organizacyjnym i zasad konspiracji „Ruch” pozostawał pod wpływem b. działaczy AK (m.in. Marian Gołębiowski z Lublina¹ i **Adam Trybus z Piotrkowa Tryb[unalskiego]**).

W okresie od 20 czerwca do 1 lipca 1970 r. z terenu Łodzi w ramach prowadzonej aktualnie przez Biuro Śledcze MSW sprawy II 3 Ds. 25/70 zostali aresztowani:

1. **Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski**, lat 26, mgr zoologii, st. asystent Wydziału Zoologii UŁ, zam. Łódź, [...].

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Pomyłka – Gołębiowski nie mieszkał w tym czasie w Lublinie.

2. **Marek Myszkiewicz-Niesiołowski**, lat 25, student V roku Wydziału Mechanicznego PŁ, zam. Łódź, [...].

3. **Wojciech Mantaj**, lat 28, mgr biologii, zam. Łódź, [...].

4. **Andrzej Woźnicki**, lat 29, mgr inż. chemii, st. asystent Wydziału Chemii PŁ, Łódź, ul. [...].

5. **Elżbieta Nagrodzka**, lat 26, mgr filologii bez stałego zajęcia, zam. Łódź, ul. [...].

6. **Jacek Bartkowiak**, lat 27, mgr biochemii, st. asystent Wydziału Biochemii UŁ, zam. Łódź, ul. [...].

7. **Janusz Kenic**, lat 23, student Studium Zaocznego Wydziału Prawa UŁ, oficer pożarnictwa Ł[ódzkiej] K[omendy] S[traży] P[ożarnej], zam. Łódź, ul. [...].

8. **Jan Kapuściński**, lat 40, dr inż. chemii, kierownik Sp[ółdzielni] Pracy „Organica”, zam. Łódź, ul. [...]. Karany w 1953 r. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi na 2,5 l[at] więzienia z art. 87 w zw. z art. 86 KKWP i art. 4 § 1 MKK za przynależność do nielegalnej organizacji pn. Tajna Organizacja Młodzieżowa.

9. **Benedykt Jan Czuma**, lat 29, mgr inż. mechanik, st. konstruktor Łódzkiej Fabryki Zegarów, zam. Łódź, ul. [...].

Podczas przeprowadzanych przeszukań mieszkań u wymienionych zakwestionowano m.in.:

1) u **Benedykta Czumy**

- 11 zapalników chemicznych,
- około 30 l płynu zapalającego,
- 4 kostki materiału wybuchowego,
- około 2,5 m lontu zapalającego,
- około 100 gram trucizny sublimatu,
- maszynę drukarską rozmontowaną typu dociskowego,
- różne notatki świadczące o istnieniu nielegalnej organizacji,
- materiał służący do produkcji zapalników w postaci rurek miedzianych^b;

2) u **Marka i Stefana Niesiołowskich**

- list, którego treść świadczy o istnieniu nielegalnego związku;

3) u **Janusza Kenica**

- 3 odciski kluczy w plastelinie.

Jak wynika z będących dotychczas w naszym posiadaniu materiałów otrzymanych z MSW, to „Ruch” w swej działalności nie ograniczał się jedynie do wydawania „Biuletynu”, dyskusji politycznych i produkcji materiałów wybuchowych, ale również do kradzieży maszyn do pisania i powielaczy oraz dokonywania rozbojów i malowania wrogich haseł. Ponadto „Ruch” planował dokonać w dniu 21 czerwca 1970 r. aktu dywersji poprzez spalenie Muzeum Lenina specjalnym płynem i wysadzenie dynamitem pomnika Lenina w Poroninie. W tym celu płyn i dynamit przechowywano w mieszkaniu Benedykta Czumy, który został zakwestionowany podczas przeszukania mieszkania.

Materiał zapalający, wybuchowy i zapalniki przygotowywali J[an] Kapuściński oraz B[enedykt] Czuma, a W[iesław] Kurowski przeprowadził rozpoznanie Poronina, wykorzystując zdjęcia fotograficzne i szkice. Opracowano również minutowy plan akcji,

^b Poniżej wpisano odręcznie: – 7 biuletynów.

w której miała brać udział „grupa łódzka” w ilości 3 grup osób – z wykorzystaniem motocykla i 2 samochodów.

Dotychczas ujawniono następujące fakty kradzieży maszyn do pisania i powielaczy

1. W dniu 8 na 9 IV 1969 r. z Katedry Fizjologii Roślin UŁ skradziono maszynę do pisania marki Optima nr 887277, nr wałka 633361, wartości 7350 zł. Włamania dokonano przez okno w pokoju nr 245 na II piętrze.

2. W dniu 27 V 1970 r. w Kuratorium Okręgu Szkolnego PRN m. Łodzi z pokoju nr 230 dokonano kradzieży maszyny do pisania marki Consul nr 554939 wartości 4300 zł. Karetkę z wałkiem od wym. maszyny znaleziono w męskiej toalecie.

3. W dniu 25 IV 1969 r. w redakcji tygodnika studenckiego „Politechnik” skradziono maszynę do pisania marki Adler nr 513566 wartości 2700 zł.

4. W dniu 30 I 1970 r. z rektoratu Politechniki Łódzkiej skradziono maszynę do pisania marki Consul nr 26520 wartości 6000 zł.

5. W dniu 27 II 1969 r. ze Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów woj. łódzkiego skradziono powielacz spirytusowy wartości 1464 zł.

6. W dniu 1 X 1969 r. w Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej PWRN w Łodzi skradziono maszynę do pisania marki Olimpia nr 555435 wartości 1200 zł.

Sporządzono protokoły oględzin z prowadzonych dochodzeń w sprawach kradzieży podanych wyżej maszyn do pisania i powielacza. Ponadto dokonano kradzieży maszyn do pisania z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego i Instytutu Sadownictwa w Skierniewicach.

W listopadzie lub grudniu 1969 r. W[o]jciech] Mantaj, B[enedykt] Czuma, S[tefan] Niesiołowski i inne osoby dokonali rozboju, usiłując zdobyć utarg dzienny ze sklepu PSS przy ul. Źródłowej w Łodzi przez wyrwanie ekspedientce J[adwidze] Źelazowskiej, idącej ulicą obok parku Helenów, torebki. Akcja ta nie udała się, gdyż Źelazowska narobiła krzyku i Mantaj oraz Czuma uciekli. Na kilka dni przed tym W[o]jciech] Mantaj, B[enedykt] Czuma i S[tefan] Niesiołowski przeprowadzili szczegółowe rozpoznanie. Przesłuchano w tej sprawie świadków².

„Ruch” w swej działalności planował również następujące akcje:

- napad na ambulans pocztowy PKP Lublin,
- pobicie członka PZPR na terenie Lublina³,
- uprowadzenie samolotu PLL Lot.

Środki finansowe na cele organizacyjne pochodziły ze składek członków „Ruchu” oraz sprzedaży kradzionych maszyn do pisania.

Ponieważ członkowie „Ruchu” dla osiągnięcia środków finansowych dopuszczali się kradzieży i rozbojów, w prowadzonym śledztwie bierze się pod uwagę niewykryte dotychczas napady rabunkowe z terenu m. Łodzi, jak sprawę krypt. „Maska” (dot[yczy] napadów na UPT), zabójstwo studentki Idzikowskiej, a nadto sprawę krypt. „Sowa” dot. rozesłania 284 anonimów do terenowych władz administracji państwowej przed wyborami do sejmu.

W dniu 2 lipca przesłuchano w charakterze świadków Edwarda Raźnego i Janusza Dębickiego na okoliczność wygłaszania wrogich kazań w marcu 1970 r. przez Huberta Czumę w kościele Serca Jezusowego w Łodzi.

² W rzeczywistości próba kradzieży utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej miała miejsce pod koniec zimy lub wczesną wiosną 1969 r. (patrz „Wstęp”, rozdział „Obraz «Ruchu» w dokumentach i opracowaniach SB”).

³ Patrz – dokument nr 93, przypis 3.

Jak wynika z treści otrzymanych protokołów przesłuchań dotyczących aresztowanych, to na terenie Łodzi występują dalej członkowie „Ruchu”, a **nie** którzy poza działalnością polityczną brali udział w kradzieżach i rozbojach.

1. Stefan Türschmid, lat 25, wykształcenie wyższe, nie pracuje, zam. w Łodzi, ul. [...], (złożył pracę magisterską).

2. Janina Góźdz, lat 28, mgr biologii, kierowniczką Ogrodu Botanicznego w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...].

3. Marek Kruzerowski, lat 25, student V roku UŁ, zam. Łódź, ul. [...].

4. Lucyna Pakowska, lat 26, studentka, zam. Łódź, ul. [...].

5. Anna Klotowska, lat 27, mgr ekonomii, pracuje w Oddziale Ruchowo-Handlowym PKP, zam. Łódź, ul. [...].

6. Czcibora Iżycka, lat 31, wyksz[tałcenie] średnie, do 1969 r. zatrudniona jako laborantka w Spółdzielni Lekarzy w Łodzi, obecnie zamieszkała we Włocławku.

7. Witold Sułkowski, lat 27, student IV roku UŁ, zam. Łódź, [...].

8. Wojciech Majda, lat 25, wyksz[tałcenie] niepełne wyższe, technolog, prac[ownik] filmu polskiego, zam. Łódź, ul. [...].

9. Włodzimierz Resiak⁴, lat 26, zam. Łódź, [...].

10. Mirosława Grabowska, lat 26, wyksz[tałcenie] średnie, zam. Łódź, ul. [...].

11. Lucyna Paszkowska, lat 26, wykształcenie średnie, zam. Łódź, ul. [...].

12. Jacek Bierezin, lat 23, asystent PŁ, zam. Łódź, [...].

13. Adam Trybus, mgr filozofii, nauczyciel liceum ogólnokształcącego, zam. Piotrków ul. [...], były inspektor Okręgu Łódzkiego AK, ps. „Gos”, przewodniczący komisji historycznej ZBoWiD w Piotrkowie.

14. Janusz Tarnowiecki, lat 27, inżynier agronom, pracuje w Instytucie Warzywnictwa w Skierniewicach, zam. Skierniewice, ul. [...].

15. Jacek Bigoszewski, lat 25, wyksz[tałcenie] wyższe plastyczne, nie pracuje, zam. Łódź, ul. [...].

16. Joanna Szczęsna, lat 21, studentka III r[oku] UŁ, zam. Łódź ul. [...].

17. Janina Woźnicka, lat 26, studentka UŁ, zam. Łódź, ul. [...].

18. Bożena Klotowska, lat 29, wyksz[tałcenie] wyższe, zam. Łódź, [...].

19. Mirosław Godlewski, lat 27, wyksz[tałcenie] wyższe, st. asystent Katedry Anatomii i Cytologii Roślin UŁ, zam. [...].

Ponadto do „Ruchu” należeli: 1. Małgorzata Richter, 2. Krystyna i Barbara Kulesza, 3. Eleonora Fitem, 4. Hanna Leśniak, 5. Antoni Salem⁵, 6. Maria Januszewska, 7. Elżbieta Waszkowska, 8. Jan Janoszczak, 9. Jerzy Bregier⁶, 10. Adam Więckowski, 11. Eugeniusz Kaczmarczyk, 12. Jan Kaszuba, 13. pięciu członków znanych tylko z imion, tj. Ela, Ania, była laborantka ze Skierniewic, Mirka i Barbara.

^{cc} *Wpisano odręcznie.*

⁴ **Resiak Kazimierz Włodzimierz** (ur. 1944), operator filmowy, fotografik. Absolwent Wydziału Operatorskiego PWSFTViT im. Leona Schillera w Łodzi (dyplom – 1977 r.). Podczas studiów poznał osoby związane z „Ruchem” (Elżbietę Łukasiewicz-Nagrodzka, Marka Kruzerowskiego), nie należał jednak do organizacji. W latach 1980–1981 działacz NSZZ „Solidarność” w ośrodku gdańskim TVP. Zwolniony z pracy w stanie wojennym, został współpracownikiem niezależnego Video Studio Gdańsk.

⁵ Prawdopodobnie chodzi o Antoniego Salma.

⁶ Prawdopodobnie chodzi o Jerzego Bergiela.

Poza w tym w celu ustalenia i rozpoznania dalszych członków organizacji oraz ich kontaktów Grupa Specjalna SB wykonała:

- ustalono i zaevidencjonowano dotychczas 140 osób z pośród 251 kontaktów Benedykta Czumy, Stefana Niesiołowskiego i innych,
- uzyskano zdjęcia i rękopisy 86 osób z których wykonano fotokopie i przesłano do MSW,
- przeprowadzano 50 wywiadów na ujawnianych dalszych członków „Ruchu” grupy łódzkiej oraz ich kontakty,
- na 12 osób wszczęto inwigilację „W” i u trzech osób wykorzystuje się PT,
- przeanalizowano materiały dot. jezuita Huberta Czumy znajdujące się w Wydziale IV tut. komendy oraz uzyskano oficjalne pismo dot. jego osoby z Wydziału do Spraw Wyznań PRN w Łodzi.

Dane agenturalne ze środowiska jezuitów w Łodzi – źródło „Olgierd”⁷ – z dnia 15 VII [19]70 r. oraz informacja z dn. 14 VII [19]70 r. podają, że miejscowi jezuita o aresztowaniu Huberta Czumy poinformowani zostali przez prowincjała ks. Janiczaka Władysława, który twierdził, że fakt aresztowania Czumy pod zarzutem działalności antypaństwowej był dla niego całkowitym zaskoczeniem. Powiedział, że jeżeli istotnie Czuma dopuścił się takiego przestępstwa, to wyrządził tym krzywdę Towarzystwu Jezusowemu. Wypadek z Czumą prowincjał traktuje jako oderwanie niemający żadnego związku z działalnością Czumy jako zakonnika. Zdaniem Janiczaka znającego rodzinę Czumy to był on wychowywany w klimacie nieprzychylnym dla dzisiejszej rzeczywistości, co mogło być czynnikiem kształtującym jego postawę polityczną. Ocenia też Czumę jako romantyka oderwanego od realiów i rzeczywistości. Podobnie wypowiadał się jezuita Bogusław Dziegielewski, stwierdzając, że antypaństwowa działalność Czumy jest aktem odosobnionym, niemającym związku z innymi jezuitami.

Stwierdzono, że aresztowaniem Andrzeja Woźnickiego zainteresowany jest kierownik Katedry Geometrii prof. Jerzy Jaroń⁸, do którego zgłaszała się żona Woźnickiego, powiadamiając go o fakcie aresztowania męża i wynikach rewizji domowej.

W Łódzkiej Fabryce Zegarów, gdzie zatrudniony był Benedykt Czuma, nie odczuwa się zainteresowania tym faktem (aresztowanie) przez załogę. Jedyne tylko w dziale, w którym wymieniony pracował, były wypowiedzi, że jeśli do tej pory Czuma nie powrócił, to sprawa musi być poważna.

W dalszym ciągu uzupełnia się materiały świadczące o przestępczej działalności członków „Ruchu” oraz przygotowuje dowody procesowe do dalszych aresztowań.

Zgodnie z pismem dyrektora Biura Śledczego MSW z dnia 2 VII 1970 r. w najbliższym czasie do Łodzi ma być przekazanych część aresztowanych osób wraz z postanowieniem Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy o wydzieleniu materiałów ze sprawy II 3 Ds. 25/70.

⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁸ **Jaroń Jerzy** (1917–1991), matematyk, cybernetyk, prof. nadzwyczajny (1973 r.). W latach 1935–1946 studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UW. W latach 1949–1973 pracował na Uniwersytecie Łódzkim. Kierował Katedrą Geometrii oraz Zakładem Maszyn Matematycznych i Cybernetyki UŁ. Od 1973 r. pracował na Politechnice Wrocławskiej, twórca i kierownik Zakładu Podstaw Cybernetyki, dziekan Wydziału Elektroniki.

Opracowali:
(-) kpt. R[yszard] Kałuski⁹
(-) kpt. Z[byszko] Kruk¹⁰

Źródło: AIPN Ld, pf 48/50, mf.

⁹ **Kałuski Ryszard** (ur. 1929 r.), kpt./mjr. Od 20 I 1954 r. aplikant Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 19 VII 1954 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 VIII 1954 r. oficer śledczy PUBP w Łasku; od 1 IV 1955 r. oficer śledczy WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; 10 XII 1956 r. zwolniony ze służby; ponownie przyjęty 1 VI 1960 r. na stanowisko oficera śledczego Samodzielnej Sekcji Śledczej KM MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1962 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 I 1977 r. naczelnik Wydziału „C” KM MO w Skierniewicach; zwolniony ze służby 24 IV 1980 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹⁰ **Kruk Zbyszko** (1931–1988), kpt./mjr. Funkcjonariusz UB/SB od 16 XI 1953 r. do 8 VII 1988 r. Brak danych pozwalających na dokładne odtworzenie przebiegu służby. AIPN, Odpis karty ewidencyjnej funkcjonariusza.

bdm – Notatka dotycząca przygotowań do podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie

Akcja wysadzenia Muzeum Lenina w Poroninie

Grupa osób pod kierownictwem Andrzeja Czumy miała dokonać zniszczenia Muzeum Lenina i pomnika Lenina w Poroninie oraz domu w Białym Dunajcu, w którym mieszkał Lenin. W maju br. Andrzej Czuma zwrócił się do Wiesława Jana Kurowskiego jako członka Warszawskiego Klubu Wysokogórskiego, bywającego często w Zakopanem, o przeprowadzenie rozpoznania i sfotografowanie^a tych obiektów (wręczył mu w tym celu aparat fotograficzny).

Kurowski wykonał polecenie. Film i szkice oddał Czumie natychmiast po powrocie z Zakopanego, następnie na prośbę Czumy sporządził powiększenie szkiców: planu sytuacyjnego z muzeum i pomnikiem Lenina oraz rzut na parter i piętro budynku. Stwierdził również, że wysadzenie budynku mieszkalnego nie jest możliwe.

W dniu 15 czerwca br. w mieszkaniu prywatnym w Warszawie przy ul. Kościelnej odbyła się odprawa grupy, która miała wysadzić muzeum. Uczestników wpuszczono za umówionym hasłem. W zebraniu wzięło udział 8 osób, w tym Czuma i Kurowski. Wyjaśnia o tym Kurowski. Nie podaje on nazwisk pozostałych osób, gdyż – jak twierdzi – nie zna ich.

Określa te osoby w następujący sposób:

1. „Marzena”¹ – lat ok. 23–24, włosy czarne, warkocz, tęga, zam. w Warszawie, ul. [...].

2. „Jurek”² – lat ok. 25–27, szczupły, blondyn, twarz pociągła, oczy zapadnięte, z Łodzi.

3. „Janusz”³ – prawdopodobnie również z Łodzi, lat 25–27, szczupły, blondyn, brodaty, wzrostu średniego.

4. „Marek”⁴ – lat ok. 25–26, brunet krępej budowy ciała, niski.

5. Mężczyzna w wieku ok. 50 lat, łysiejący, szatyn, tęgi, wzrostu ok. 167–168 cm⁵.

6. Mężczyzna w wieku poniżej 30 lat, czarny, w okularach, szczupły⁶.

W akcji miała wziąć udział nadto „Bożena”, najprawdopodobniej Bożena **Żurek**⁷.

Planowano:

– wysadzenie pomnika przy pomocy plastyku z uwagi na nieprzydatność trotylu (plan upadł ze względu na niemożliwość uzyskania plastyku),

– zniszczenie muzeum – przez wlanie do piwnicy środka palącego i podrzucenie zapalnika.

^a *Ostatnia litera poprawiona odręcznie.*

¹ Marzena Górszczyk.

² Benedykt Czuma.

³ Janusz Krzyżewski, mieszkał w Warszawie.

⁴ Marek Niesiołowski.

⁵ Edward Staniewski.

⁶ Andrzej Woźnicki.

⁷ Pomyłka – Bożena Żurek nie należała do „Ruchu”.

Uczestnicy zostali podzieleni na 3 grupy. Materiały wybuchowe miały zostać dostarczone przez członków grupy II z Łodzi. Grupa III miała udać się do Szczyrku i po zakończeniu akcji miały do niej dołączyć grupy I i II. Członkowie grupy III mieli świadczyć, że osoby biorące udział w zamachu były przez cały czas z nimi w Szczyrku.

Po zebraniu w dniu 15 bm. jeden z uczestników⁸ dokonał jeszcze sprawdzenia drożności otworu do piwnicy muzeum, do której planowano wlać płyn zapalający.

W dniu 18 bm. odbyło się drugie zebranie, na którym omawiano szczegóły przeprowadzenia akcji. (Na zebraniu tym mówiono o możliwościach uprowadzeniu samolotu, nadto posługiwaniu się radiotelefonem)⁹.

Podczas rewizji w mieszkaniu Andrzeja Czumy zakwestionowano:

1. Plan akcji w dniu 31 czerwca 1970 r. w Poroninie.
2. Szkice Poronina wykonane przez Kurowskiego i ich powiększenia.
3. Zdjęcia fotograficzne muzeum i pomnika Lenina w Poroninie.

W mieszkaniu Benedykta Czumy znaleziono m.in. plan sytuacyjny zespołu budynków i obok nich centralki telefonicznej – można zakładać, że chodzi o plan sytuacyjny poczty przy ul. Komarowa w Warszawie¹⁰, a nadto:

1. Ładunki wybuchowe (zapalające).
2. Zapalniki chemiczne.
3. Pojemnik blaszany z płynem.
4. Siedem butelek z płynem.
5. Plastelinę w opakowaniach oryginalnych.
6. Plastelinę w pudełkach po zapalnikach.

We wstępnych, orientacyjnych badaniach ustalono co następuje:

Ad. 1. Ładunki wybuchowe (zapalające) sporządzone są z mieszaniny pyłu aluminiowego i saletru potasowej i amonowej. Mieszanina ta jest umieszczona w pudełku tekturowym (po plastelinie) o wymiarach 8,5 x 6,5 x 2,5 cm. W pudełku umieszczony jest zapalnik składający się z rurki papierowej, w której umieszczono od góry lont o długości 3 cm, warstwę prochu czarnego, oraz warstwę mieszaniny pyłu aluminiowego z nadmanganianem potasu. Ładunek taki wytwarza wysoką temperaturę i posiada stosunkowo niewielką siłę wybuchową. Zapalnik umieszczony w ładunku ma działanie nieomal natychmiastowe (1–2 sek.).

Ad. 2. Zapalniki chemiczne wykonane są ręcznie z cienkiej blachy mosiężnej. Mają postać gilzy, wewnątrz której umieszczona jest szklana ampułka zawierająca czysty kwas siarkowy. Z jednej strony gilza zabezpieczona jest siatką miedzianą, która zabezpiecza ampułkę przed wypadnięciem z gilzy, a jednocześnie ułatwia jej stłuczenie w wybranym czasie. Czas potrzebny do zadziałania takiego zapalnika wynosi orientacyjnie około 1 godziny. Żaden z dostarczonych do badań materiałów, jak wynika z dotychczas przeprowadzonych badań, nie może być zapalony tym zapalnikiem.

Ad. 3. Pojemnik blaszany (pojemność nominalna 18,9 l) zawiera najprawdopodobniej eter naftowy zanieczyszczony innymi substancjami łatwopalnymi. W dolnej części zbiornika jest kurek służący do wylewania zawartości. Obok zbiornika w plecaku znajdował się około dwumetrowy odcinek węża gumowego średnicą pasujący do kurka.

⁸ Był to Wiesław Kęcik, niewymieniony w niniejszej notatce.

⁹ Chodzi o rozmowę w domu A. Czumy 18 czerwca (patrz dokument nr 82).

¹⁰ Wybuch na poczcie przy ul. Komarowa w Warszawie miał miejsce 16 V 1970 r. W śledztwie próbowano udowodnić, że jego sprawcami byli uczestnicy „Ruchu”.

Ad. 4. Siedem butelek zawiera – jedną naftę, pozostałe benzynę z domieszką oleju.

Ad. 5. Plastelina w opakowaniach oryginalnych nie była używana. Mogła służyć do przymocowania ładunku do jakiegoś podłoża lub uszczelniania ładunku w jakimś otworze.

Ad. 6. Pudełka od zapalek zawierające plastelinę posiadającą jeden bok wycięty. W plastelinie nic nie umieszczono. Wycięcie boku pudełka mogło służyć do ułatwienia wyjęcia z niego plasteliny.

Zakwestionowane materiały wybuchowe w połączeniu z płynami łatwopalnymi mają b. dużą siłę wybuchu.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 19, k. 40–42, mps.

1970 lipiec 17, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca planu podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie

Warszawa, dnia 17 lipca 1970 r.

Notatka służbowa

dot. wysadzenia Muzeum Lenina w Poroninie

Grupa osób pod kierownictwem Andrzeja **Czумы** miała dokonać w dniu 21 czerwca wysadzenia Muzeum Lenina w Poroninie. W dniu 15 czerwca 1970 r. w mieszkaniu przy ul. [...] odbyła się narada w składzie:

1. **Kurowski** Wiesław
2. **Czuma** Andrzej
3. **Czuma** Benedykt
4. **Kęćik** Wiesław
5. **Górszczyk** Marzena
7. **Niesiołowski** Marek
8. **Woźnicki** Andrzej
9. **Krzyżewski** Janusz
9. **Gołębiewski** Marian¹

Na naradzie tej omówiono dokładny plan akcji oraz rozdzielono zadania.

W dniu 18 czerwca w mieszkaniu Andrzeja **Czумы** w Warszawie – Włochy, ul. [...] odbyła się narada w składzie:

1. Andrzej **Czuma**
2. Wiesław ^a**Kurowski**
3. Wiesław **Kęćik**

W czasie tej narady wniesiono poprawki do planowanej akcji.

Następna akcja odbyła się dnia 19 czerwca 1970 r. w mieszkaniu przy ul. [...].

W naradzie tej udział wzięli:

1. **Kurowski** Jan Wiesław
2. **Czuma** Andrzej
3. **Czuma** Benedykt
4. **Kęćik** Wiesław
5. **Górszczyk** Marzena
6. **Niesiołowski** Marek
7. **Woźnicki** Andrzej
8. **Krzyżewski** Janusz
9. **Gołębiewski** Marian ps. Władysław²

^a W tekście oryginału: Jan.

¹ Pomyłka – Gołębiewski nie brał udziału w przygotowaniach do akcji „Poronin”.

² Pomyłka – chodziło o Edwarda Staniewskiego, który w „Ruchu” używał pseudonimu „Władysław”. Staniewski był obecny na obydwu zebraniach na ul. Kościelnej.

Na naradzie tej Andrzej **Czuma** oświadczył, że za całokształt planowanej akcji jest odpowiedzialny osobiście. Uczestników planowanej akcji podzielono na 3 grupy.

Grupa I

(Bezpośrednio zakładająca materiały zapalające). W skład jej wchodził:

Niesiołowski Marek

Krzyżewski Janusz

Górszczyk Marzena

Miklaszewska Bożena (nieobecna na naradzie)

Grupa II

Grupę tę stanowić mieli dwaj kierowcy samochodów osobowych: Benedykt **Czuma** i „**Władysław**”. Zadaniem tej grupy było przewiezienie materiałów do Zakopanego, a następnie przekazać je grupie I oraz podstawienie tych samochodów do Poronina i zabranie stamtąd grupy I po wykonanej akcji.

Grupa III

Grupę tę stanowić mieli Andrzej **Woźnicki** i Elżbieta **Nagrodzka**. Grupa ta miała pojechać do Szczyrku i tam zapewnić alibi grupy I i II. Miano wykonać zdjęcia fotograficzne, wykupić bilety na wyciąg itp.

Na naradzie tej (19 VI [19]70 r.) Marek Niesiołowski poinformował o przygotowanych materiałach zapalających. Zostały bowiem przygotowane płyny zapalające oraz czasowe zapalniki działające z półtoragodzinnym opóźnieniem. Wykonany został również karnister blaszany na płyn, który miał być wlany do otworów wentylacyjnych, a także przygotowano 4 butelki z płynem zapalającym i zapalnikiem czasowym. Butelki te miały być podłożone wewnątrz budynku. Termin akcji wyznaczony został na dzień 21 czerwca 1970 r.

Część grupy I w składzie Marzena **Górszczyk**, Bożena **Miklaszewska** i Janusz **Krzyżewski** mieli wyjechać pociągiem z Warszawy dnia 20 czerwca o godz. 23.08. Dwa samochody fiat oraz warszawa lub skoda miały wyjechać dnia 21 czerwca o godz. 4.00 rano. O godz. 11.00 miało nastąpić spotkanie grupy I w barze Domu Turysty w Zakopanem. Marek **Niesiołowski** miał spotkać się kolejno z kierowcami pierwszego i drugiego samochodu w kawiarni Hotelu Giewont lub w barze mlecznym przy ul. Kościuszki. Następnie grupa I miała odebrać materiały zapalające z samochodu fiat, który miał stać na parkingu k. Domu Turysty.

Grupa I miała odjechać do Poronina autobusem PKS o godz. 14.20. Po przyjeździe do Poronina grupa I miała podłożyć materiały zapalające w muzeum w momencie uznanym za dogodny. W tym czasie kierowcy mieli przyjechać do Poronina. Samochód fiat miał zatrzymać się przed mostem na potoku Poroniec, a drugi samochód w odległości ok. 200 m za fiatem, tak, aby kierowcy widzieli się nawzajem. Kierowcy na miejscu mieli już być o godz. 15.45.

Po położeniu materiałów zapalających, Grupa ta miała wyjść na szosę Zakopane – Nowy Targ w kierunku przystanku PKS Poronin – 15., udając autostopowiczów. **Niesiołowski** i **Miklaszewską** miał zabrać fiat, a Janusza **Krzyżewskiego** drugi samochód w odstępie jednej minuty. W samochodach mieli się przebrać w inne ubrania z wyjątkiem Marzeny **Górszczyk**, która w miejscu spotkania się z grupą III miała na miejsce dziewczyny, która wracała z A[ndrzejem] **Woźnickim** ze Szczyrku i założyć skafander dziewczyny (**Nagrodzkiej**).

Po wykonaniu akcji wszystkie 3. grupy miały się spotkać przed zadziałaniem materiałów zapalających w odległości ok. 60 km od Poronina w kierunku Katowic.

kpt. St[anisław] Zemełka³

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 19, k. 43–45, mps.

³ Brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

1970 lipiec 20, Warszawa – Wstępne wyniki śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” według stanu na dzień 15 lipca 1970 r.

Warszawa, dnia 20 lipca 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ...

**Wstępne wyniki śledztwa
przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch” i organizatorom aktów dywersji
(wg stanu na dzień 15 VII [19]70 r.)**

1. Dane dotyczące aresztowań i przeszukań.
2. Ogólna charakterystyka aresztowanych.
3. Okoliczności powstania nielegalnego związku.
4. Program związku.
5. Cele, organizacja i metody działania związku:
 - cele,
 - organizacja,
 - „centrum”,
 - ośrodki.
6. Ośrodek warszawski.
7. Ośrodek łódzki.
8. Ośrodek lubelski.
9. Członkowie związku w innych rejonach kraju.
10. Kontakty zagraniczne związku.
11. Źródła środków finansowych.
12. Działalność propagandowa.
13. Działalność dywersyjna:
 - kradzieże maszyn do pisania i powielaczy,
 - usiłowanie rabunku pieniędzy w Łodzi,
 - zamiary i przygotowania do akcji w Poroninie,
 - dalsze zamierzenia dywersyjne.

1. Dane dotyczące aresztowań i przesłuchań.

W wyniku działań śledczych podjętych w dniu 20 VI 1970 r. w okresie do dnia 15 lipca 1970 r. aresztowano 31 osób podejrzanych o przynależność do nielegalnego związku (wobec dwojga z nich – Bożeny **Żurek** i Jerzego **Kęcika** – areszt w tym okresie uchyłono, gdyż przedstawione im zarzuty nie znalazły potwierdzenia).

W mieszkaniu aresztowanych odnaleziono dużą ilość dowodów rzeczowych przestępczej działalności, w tym materiały zapalające i wybuchowe mające służyć aresztowanemu do zamierzonego w dniu 21 czerwca 1970 r. podpalenia i wysadzenia w powietrze Muzeum **Lenina** w Poroninie, dokąd w dniu 20 i 21 VI 1970 r. udało się już kilku członków związku.

Odnaleziono także dokumenty organizacyjne oraz sprzęt do powielania i druku pism, w tym maszynę drukarską o wydajności 700–1000 odbitek na godzinę.

2. Ogólna charakterystyka aresztowanych.

Aresztowani w większości pochodzą z inteligencji i niemal wszyscy z uwagi na swoje aktualne położenie reprezentują środowisko inteligenckie. Większość z nich posiada wyższe wykształcenie humanistyczne lub techniczne. Nieliczni tylko posiadają wykształcenie średnie lub niepełne wyższe.

Prawie wszystkich charakteryzuje postawa klerykalna i skłonności dewocyjne. W grupie aresztowanych znajduje się trzech księży, jeden zakonnik oraz jeden pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL). Są wśród nich także uczestnicy pieszych pielgrzymek z Warszawy do Częstochowy (Andrzej **Czuma** i Bożena **Miklaszewska**). Pozostali – czynnie praktykujący religijnie – byli ściśle związani z klerem, zwłaszcza z duszpasterstwem akademickim, w którym od 1957 r. działał ksiądz Hubert **Czuma** (aresztowany). Tylko Marzena **Górszczyk** wyróżniała się w tym zespole – ze względu na pochodzenie matki – sympatiami syjonistycznymi.

Część aresztowanych od początku istnienia władzy ludowej w Polsce zajęła wobec niej skrajnie wrogie stanowisko lub nawet zbrojnie z nią walczyła. Inni stanowisko takie zajęli w późniejszym czasie pod wpływem najbliższego środowiska lub rodziców i także – w większości – decydowali się występować przy użyciu broni.

Czterej aresztowani w latach 1955–1945 związani byli z reakcyjnym podziemiem (AK i WiN), a sześciu działało w nielegalnych organizacjach młodzieżowych lub w nielegalnym harcerstwie organizowanym w Warszawie przez duszpasterstwo.

Czterej aresztowani w latach 1947–1953 odpowiadali za swą działalność polityczną przed sądami i byli skazani na kary więzienia.

3. Okoliczności powstania nielegalnego związku.

Na powstanie związku szczególny wpływ mieli bracia **Czumowie**: Hubert, Łukasz, Andrzej i Benedykt. Ich ojciec – Ignacy **Czuma**^x, był profesorem KUL, skazanym na karę więzienia za działalność w WiN. Będąc w WiN, miał on m.in. związki z Marianem **Gołębiewskim** i z adwokatem **Silą-Nowickim**. Ten ostatni od dawna znany jest ze swych bliskich kontaktów z kardynałem Stefanem **Wyszyńskim**, któremu służy jako doradca prawny.

Najstarszy z braci **Czumów**, Hubert **Czuma**, wstąpił do zakonu i po pewnym czasie założył nielegalną Partię Narodowo-Katolicką, zlikwidowaną przez władze w 1955 r. Hubert **Czuma** uniknął wtedy odpowiedzialności karnej i w 1957 r. znalazł się w Łodzi, gdzie do 1961 r. pełnił obowiązki zastępcy duszpasterza akademickiego w kościele jezu-

^x W informatorze z 1938 r. r. pt. „Czy wiesz kto to jest?”, wydanym przez Główną Księgarnię Wojskową, podano: **Czuma** Ignacy, ur. 22 X 1891 r. w Niepołomicach. Ukończył wydział prawny UJ. Od 1922 r. zastępca profesora, a od 1925 r. profesor skarbowości i prawa skarbowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Był m.in. autorem prac: *Konstytucja Rosji Sowieckiej* (1923) i *Dzisiejsza filozofia sowieckiego prawa a romantyzm prawniczy* (1930). Od 1930 r. poseł na sejm z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Zmarł w 1962 r. Wg *E[mila] Morgiewicza*, Andrzej **Czuma** podkreślał, iż jego ojciec był współautorem konstytucji z kwietnia 1935 r. Brat Ignacego **Czумы**, Walerian **Czuma** był oficerem Legionów, a później generałem w Wojsku Polskim.

itów przy ul. Sienkiewicza. Skupiał on tam wokół siebie grupkę młodzieży, z której szereg osób trafiło następnie do nielegalnego związku.

Związek ten miał już wówczas działać, gdyż według tego, co Wiesławowi Janowi **Kurowskiemu** mówił Andrzej **Czuma**, związek zaczęto formować przed 1956 r. (prot[okół] W[iesława] **Kurowskiego** z dnia 25 VI 1970 r.). Benedykt **Czuma** utrzymuje, że rozmowy na ten temat utworzenia związku prowadził wraz z bratem Andrzejem **Czumą** i Marianem **Gołębiewskim** od 1963 r. (prot[okół] z dnia 9 VII [19]70 r.).

Pierwsze bezsporne przejawy istnienia związku pochodzą z 1963 r. z terenu Łodzi. Werbunkiem do związku zajmował się wtedy Stefan **Myszkiewicz-Niesiołowski** i wciągał w jego szeregi osoby znane mu z udziału w zajęciach prowadzonych przez duszpasterstwo akademickie w Łodzi. W 1963 r. zwerbował Wojciecha Andrzeja **Mantaja**, Mirosława **Godlewskiego** – których znał także z racji wspólnych studiów, oraz Stanisława **Galanta** i Wojciecha **Majdę** studiujących wówczas w Politechnice Łódzkiej. Do działalności antypaństwowej w 1964 r. nakłaniał także studentów Jana **Kaszubę** i Janinę **Góźdz**. W latach 1964–1966 Stefan **Niesiołowski**, W^a[ojciech] A[ndrzej] **Mantaj** i Wojciech **Majda** namalowali w kilku punktach miasta w Łodzi wrogie napisy (np. „PZPR to wróg”, „Katyń”) oraz wspólnie z M[irosławem] **Godlewskim** przygotowywali kolportaż wrogiej ulotki adresowanej „Do narodu polskiego” i podpisanej „Polskie Siły Podziemia”^x. Treść ulotki zestawiono z liter wyciętych z prasy, a następnie sfotografowano. Kolportować miano odbitki (prot[okół] W[ojciecha] A[ndrzeja] **Mantaja** z dnia 22, 23, 24, 25 i 29 VI 1970 r. oraz S[tefana] **Niesiołowskiego** z dnia 7 VII 1970 r.).

W 1967 r. Stefan **Myszkiewicz-Niesiołowski** skontaktował W[ojciecha] A[ndrzeja] **Mantaja** z Benedyktem **Czumą**, a nieco później także z Andrzejem **Czumą** i poinformował **Mantaja**, że związek przechodzi na nowe zasady działań (ośw[iadczenie] z dnia 22 VI 1970 r. i prot[okół] W[ojciecha] A[ndrzeja] **Mantaja** z 23 VI [19]70 r.).

Nowe zasady działań były następstwem rozmów braci Andrzeja, Benedykta i Łukasza **Czumów**, podjętych w 1965 r., do których w 1966 r. włączyli się Marian **Gołębiewski** i Stefan **Niesiołowski**. Benedykt **Czuma** m.in. stwierdził: „W okresie moich i mojego brata (Andrzeja) spotkań z Marianem **Gołębiewskim** na przestrzeni wiosny lub jesieni 1966 r. ..., omawiając kwestię powołania zespołu dla przeciwdziałania istniejącym stosunkom w PRL, wysunęliśmy Marianowi **Gołębiewskiemu** propozycję do podjęcia wspólnie z nami takiej działalności... Marian **Gołębiewski** propozycję tę przyjął i zaakceptował... (prot[okół] z dn. 8 VII [19]70 r.).

Nowe zasady istnienia związku wyrażały się w tym, że zdecydowano uaktywnić jego działalność, poczęto operować pojęciem „Ruchu” politycznego, podjęto zabiegi o sformułowanie programu „Ruchu”, zaczęto poszukiwać ścisłych związków z zagranicą – w szczególności z nielegalnymi grupami w Czechosłowacji, wprowadzono praktykę tzw. zjazdów „Ruchu”, przystąpiono do prac zmierzających do wydawania pisma

^x Z materiałów sprawy rozpracowania operacyjnego kryptonim „Napisy” (nr 3502), prowadz[onej] przez Wydział III KM MO w Łodzi, wynika, że napisy „PZPR to wróg” stwierdzono 6 i 21 XII [19]64 r. oraz 23 I i 20 VI [19]65 r., napisy „Precz z komunizmem” 22 XII [19]64 r., oraz 22 III i 21 IV [19]66 r., napis „Katyń” 17 III [19]65 r., napis „ZSRR to wróg” 22 VII [19]65 r. i napis „Precz z czerwoną zarazą” 21 IV [19]66 r. Wydział III zakładał, że wszystkie te napisy były dziełem chuliganów i nie informował o nich Wydział Śledczego, wobec czego napisy nie były przedmiotem postępowania karnego.

^a W tekście oryginału: A.

i w 1969 r. zaczęto je wydawać w postaci maszynopisów powielanego „Biuletynu”. Obok tego pisma wydawano także tzw. Wiadomości stanowiące zbiór publikacji ukazujących się na Zachodzie. Wzmociono także akcję werbunkową do „Ruchu”, wszczęto starania o uzyskanie funduszy na działalność „Ruchu”. Zdecydowano podjęcie przez związek akcji rabunkowych i dywersyjnych.

4. Program związku.

Pierwsze dokumenty o znaczeniu „programowym” sformułował już w styczniu – lutym 1966 r. Andrzej Czuma ps. „Antaba”, „Michał” i „Bichał”. W tym czasie powstały zmodyfikowane i przerabiane później „Uwagi dot. rzeczywistości” i „Uwagi dot. naszych celów i przyszłości”. Oba dokumenty, dyskutowane następnie podczas zjazdów związku, przekształcono w 1969 roku w „Program” obejmujący 24 strony maszynopisu, który kolportowano wśród członków związku jako tzw. skrypt pozbawiony – niewątpliwie ze względu na konspirację – jakiegokolwiek tytułu, daty i podpisu¹.

Wskazane dokumenty związane z dyskusją prowadzoną podczas „zjazdów” (referaty i protokoły) są w swej treści splotem fałszu, paszkwili i demagogicznej krytyki komunizmu, socjalizmu, Polski Ludowej, Związku Radzieckiego i innych krajów demokracji ludowej. Zawierają zbiór deklaracji, postulatów i zamierzeń, jakie związek ma realizować, zwłaszcza po obaleniu władzy ludowej w Polsce.

Polskę autorzy dokumentu określają jako „atrapę” państwa, podporządkowaną władzy „sowimperializmu”, który „dysponując najsprawniejszym aparatem propagandowym na świecie powołał twory o wyglądzie państwowym, państwa atrapy, gdzie za cenę używania i posługiwania się językiem narodowym zamienia się te kraje w formacje zorganizowanej bezwolnej pracy” (s. 7 „Programu”). Ich zdaniem los umieścił społeczeństwo polskie „w obręczy totalizmu”, przy czym – jak sformułowali – „w historycznej galerii tyranów nierównych grupie totalizmu komunistycznego, w technice okrywania się zasłonami dymnymi, w technice sprawnego ujarzmiania narodów, prania im mózgow, a kiedy trzeba – deportowania i eksterminowania” (s. 8 „Programu”).

Władze Polski Ludowej, według ich ujęcia, to „grupa strażników” związanych z sowimperializmem działającym przy pomocy różnych chwytów i propagandy wymyślającej różne niebezpieczeństwa i wmawiającej obywatelowi, że „powinien siedzieć cicho, być posłusznym strażnikom, bo czyha na niego imperializm, kolonializm, trusty i holdingi, że NRF i odwetowcy rządzą tamtym światem i gdyby nie ZSRR, to wszyscy naraz pożarliby biednego” (s. 11 „Programu”). Przy uwagach dot. środków masowego przekazu w Polsce autorzy „Programu” stwierdzają, że szczyry za nim zęby twardy totalizm pełen pogardy dla odwiecznej tęsknoty człowieka, istoty rozumnej, do wolności, dobra, prawdy, konfrontacji rozmów, poglądów i sumień” (s. 10).

Autorzy dokumentów stwierdzili też, że totalizm w Polsce napotyka „na wielki dla siebie «kamień obrazy» – jest nim Kościół katolicki. Jakkolwiek oceniłoby się poszczególne wystąpienia jego przedstawicieli (przeważnie pozytywne, szczególnie w ostatnim czasie), nie ma dla nas żadnej wątpliwości, że jeszcze raz w naszej historii ratuje on w ciężkiej walce podstawowe dla nas wartości” (s. 4–5 „Uwag dot. rzeczywistości”).

Po tego rodzaju ocenach i opiniach „Program” prezentuje następujące poglądy:

¹ Deklaracja „Mijają lata...”.

„Konsekwentna i krytyczna myśl każe nam pobudzić sumienie, zmuszające nas do stwierdzenia konieczności nie tylko obrony przed stopniową degradacją do roli bezmyślnych niewolników, lecz również więcej. Musimy zbierać się, żeby w przyszłych korzystnych fluktuacjach międzynarodowych posiadać wystarczającą sprawność do realizowania przysługujących nam z samego faktu naszego istnienia praw człowieka. Musimy zebrać siły, zebrać rozumiejących te cele ludzi w sposób sprawny i przemyślny korzystający z doświadczeń naszych poprzedników, ażeby w stosownym momencie działać sprawnie i skutecznie. Nie miejsce tutaj na rozwijanie form działania, które już przyjęliśmy. Stwierdźmy jedynie konieczność, po prostu biologiczną i moralną, niepoddawania się szerokiej fali strachu i bierności, jak też krótkowzrocznego konformizmu...

Formy naszego działania są nowe, staramy się dorzucić swoją inwencję, energię i charakter. Rozpoczęty przez nas **Ruch**, idee i doktryny polityczne i ekonomiczne, które opracowujemy, kierując się ich niezwykłą potrzebą i ważnością dla narodu oraz potrzebą ich postawienia i bronięcia, będziemy bezwarunkowo rozwijać... Nie stanowimy kontynuacji jakiegokolwiek ruchu politycznego naszej najnowszej historii, a w szczególności z czasów międzywojennej niepodległości II Rzeczypospolitej. Czerpiemy z nich jego dobre pierwiastki...^x.

Pragniemy jednoczyć wszelkie usiłowania i wszelkich ludzi, którzy podzielają nasze zasadnicze obawy i żywotne dążenia, wyrażone w tym «Programie». Akcentujemy silnie postulat likwidowania drobiazgów, które mogą dzielić, i znoszenia okoliczności, które mogą dawać grunt do podziału i osłabiania...

Chcemy oprzeć wolne państwo, bo to jest naszym podstawowym celem i do tego w szczególności dążymy, na ściślejszych przyjaznych stosunkach z narodami Europy Środkowo-Wschodniej mającymi z nami wspólne interesy i dzielącymi z nami w tej chwili wspólny los...

Nasze przyszłe państwo z momentem odzyskania suwerenności będzie mogło jedynie od tego momentu określić szczegóły administracji państwowej, jak też zasady o charakterze konstytucyjnym i ustawowym. Mamy w tym przedmiocie szereg doświadczeń historycznych, politycznych i naukowych – my, korzystając z nich, opracowaliśmy sobie zasadnicze kontury zdrowych podstaw życia politycznego, gospodarczego i społecznego, korzystając z wszelkich zdobyczy ludzkości.

Pragniemy zaakcentować, że Sejmu nie można czynić tworem rządu, ale z drugiej strony nie można paraliżować rządu biegunowymi decyzjami zmieniających się konfiguracji większościowych w Sejmie. Silnie akcentujemy zasadę realnej odpowiedzialności rządu za jego działalność...

Zdecydowanie bronimy zasady zupełnej swobody nauczycielstwa Kościoła... Podnosimy wagę i nawet przydatność rozwojową dla społeczeństwa moralnego autorytetu Kościoła...

Głosimy eliminację z życia politycznego narodu działalności partii o programie totalitarnym, faszystowskim, partii głoszących nienawiść klasową i walkę klas, nienawiść społeczną, dyktaturę grup i klas, które w przyszłości lub dzisiaj głoszą realizację zakazu i walki administracyjnymi środkami ze świadomością i ideami Boga. Napiętnujemy

^x W innym jednakże dokumencie (Uwagi dot. rzeczywistości” – s. 14) napisano: „Kategorycznym wymogiem dla nas jest konieczność łączenie się z zasłużonymi i pewnymi obrońcami polskiej niepodległości z ostatnich 28 lat”.

przynależność do takich nieludzkich i wstecznych społecznie i rozwojowo grup, partii i poglądów” (s. 16, 17, 18, 19, 20, 23 i 24 „Programu”).

Spośród kwestii, jakie w ostatecznej wersji „Programu” pominięto, choć poświęcano im wiele miejsca w innych dokumentach i w czasie dyskusji na „zjazdach”, znalazły się m.in. zagadnienia o charakterze gospodarczym. Odnoszą się do nich następujące sformułowania:

„Własność prywatna absolutnie nienaruszalna (poza orzeczeniami sądowymi) takich rzeczy, jak mieszkanie w dowolnej wielkości, rzeczy osobiste, całe codzienne materialne otoczenie obywatela (nie wyłączając ziemi) pozostaje dla nas nie tylko niesporna, ale konieczna. Zakres tych dóbr winien być jak największy i państwo nie może się powążyć do reglamentowania ich i ograniczania, lecz musi czynić wszystko, by był on możliwie szeroki. Własność rolna powinna podlegać ewolucyjnemu powiększaniu do rozmiarów nie mniejszych niż 100–150 ha gospodarstwo...” („Uwagi dot. naszych celów i przyszłości”, s. 3). Do tej ewolucji w zakresie gospodarki rolnej miano zwłaszcza dążyć przez bezpłatne przekazanie chłopstwu „większości ziem państwowych”.

Znacznie mniej precyzyjne poglądy posiadali autorzy „Programu” w odniesieniu do przemysłu i robotników. Operowali oni wprawdzie hasłem „samorządu robotniczo-technicznego”, lecz poza tym uważali, że „robotnicy to bierny element: i choć trzeba się do nich skierować, to jednak nie będą (oni) początkowo pierwszoplanową siłą” oraz że „nie robotnicy, ale inteligencja” (uwagi „Dyś” i „Szp.” zamieszczone w protokóle „ze zjazdu łódzkiego” z dnia 19 I 1969 r.).

Brak również precyzji w rozważaniach nad pozycją „przyszłego rządu”, jaki chciałby posiadać autorzy „Programu”. Przed sformulowaniem ostatecznej wersji programu do rozważań tych wielokrotnie powracano. „Należy... podkreślić konieczność dania rządowi (prezydent, premier) możliwości realizowania konsekwentnej linii politycznej wewnętrznej i zewnętrznej... **Służba o charakterze wywiadu wewnętrznego ściśle podporządkowana rządowi i jego premierowi, odpowiedzialna przed nim, z kolei premier lub prezydent odpowiadają publicznie za nią z zachowaniem ostrożności państwowej**” („Uwagi dot. naszych celów i przyszłości”, s. 6 i 7).

Do ujęć dotychczasowych pozycji „rządu” zgłoszono m.in. następujące uwagi: „Szczegóły struktury politycznej będą ustalone przez organa odrodzonego państwa... **Zdania z referatu osłabiające elastyczność i prężną działalność rządu należy usunąć**” („Protokół z II zjazdu warszawskiego – Krzywe Koło”).

Pewne wątpliwości nastroczały autorom „Programu” rozważania związane z istnieniem cenzury prasowej w „odrodzonym państwie”. Przyjęto w konsekwencji, że będzie „cenzura o profilu obyczajowym (też i polityczno-obyczajowym), ale nie o profilu politycznym” („Uwagi dot. naszych celów i przyszłości”).

Wątpliwości rodziły się też przy formułowaniu „Programu” w części odnoszącej się do „stosunków międzynarodowych”. Wprawdzie w „Programie” powiedziano, że „chcemy oprzeć wolne państwo... na ściślejszych przyjaznych stosunkach z narodami Europy Środkowo-Wschodniej”, ale wyrażano również myśli ujawniające inne chęci. W „referacie” pt. „Zagadnienia polskie”², sporządzonym prawdopodobnie przez Mariana **Golebiewskiego**, prezentowano takie oto poglądy: „Polska, by istnieć, musi stać się wielkim

² Opracowanie to nie było propozycją programu.

mocarstwem... Nie był nam straszny sąsiad ani z zachodu, ani ze wschodu, gdyż dzięki naszym wartościom skupiliśmy około siebie inne narody i stworzyliśmy pierwszą potęgę w Europie. Potęgę taką musimy zbudować i obecnie... Musimy stanąć na czele narodów słowiańskich i niesłowiańskich międzymorza... Oto nasza idea naczelna... Wznawia (ona) dawną naszą rolę rycerzy broniących chrześcijaństwa i kultury zachodniej... Jeżeli istotnie mamy objąć przodownictwo nad innymi narodami, to przede wszystkim sami musimy wyźwignąć się moralnie... Stworzyliśmy potężne mocarstwo, rozszerzając swe wpływy od Bałtyku po Morze Czarne i Adriatyk. Narzuciliśmy swoją kulturę całemu wschodowi, tak, że język polski był językiem wyższych warstw państwa moskiewskiego. Mielśmy okresy wielkiej chwały... Nie każdy rodzi się z takim charakterem, ale każdy może go zrobić wyteżoną pracą... Możemy wyprowadzić Polskę z dzisiejszego trudnego położenia na szczyty potęgi na przodujące innym narodom stanowisko...”.

„Rozważania programowe” wolne były natomiast od wątpliwości w jednym punkcie. W tym mianowicie, w jakim chodziło o rozwiązywanie, likwidowanie i karanie tego wszystkiego, przeciwko czemu występował związek. Założenia programowe związku przewidywały:³

– „Rozwiązanie PZPR i jej odnóg SD i ZSL”, rozwiązanie ZMS i ZMW, „rozwiązanie fikcyjnych związków zawodowych – z CRZZ na czele”^x,

– „likwidację dwóch przestępczych i dywersyjnych organizacji – Urzędu do Spraw Wyznań i Paksu”,

– „likwidację sejmu i Rady Państwa”,

– „całkowitą reorganizację MO, MSW i prokuratury”,

– „powołanie «Trybunału Rzeczypospolitej»” dla osądzenia tych, „którzy podejmowali decyzje państwowe sprzeczne z polską racją stanu, jak również pracowników zbrodniczych organizacji (np. UB), zbrodnie te (bowiem) nie mogą ulec przedawnieniu”.

Krąg osób, jakie zamierzano „potępić, a w stosownym czasie ukarać”, miał być bardzo szeroki. W pierwszym rządzie mieliby odpowiadać „członkowie Biura Politycznego, KC oraz najwyższych i wyższych stanowisk partyjnych, jak też funkcjonariusze byłego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i obecnie Służby Bezpieczeństwa, jak też ludzie, których pełne zatrudnienie polegało na publicznym klajstrowaniu zbrodniczości tego systemu i naginaniu ludzi do podporządkowania się, a więc redaktorzy naczelni i odpowiedzialni wszystkich czasopism codziennych i tygodniowych oraz ci wszyscy, którym udowodniony zostanie świadomy i czynny udział na odpowiedzialnym stanowisku w organizowaniu i realizowaniu totalitarnego ucisku. Drugim szeregiem ludzi odpowiedzialnych... są funkcjonariusze ze średnich szczebli partyjnych, ludzie z wyższych kierowniczych stanowisk w administracji państwowej, którym udowodnione zostanie popieranie czynne i gorliwe grupy rządzącej.

Wyróżniamy oprócz tego – jak pisano – szczególne rodzaje odpowiedzialności za bezpośrednie dzieło i współdziałanie bezpośredni w podporządkowaniu narodu i społeczeństwa polskiego... Związkowi Radzieckiemu, za popieranie, wybielanie, a przez to ułatwienie działalności tego państwa... Drugim rodzajem szczególnej odpowiedzialności

^x Jednocześnie w założeniach „programowych” przewidywano: „odbudowę dwóch zasadniczych partii mających ogromne tradycje polityczne – Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiego Stronnictwa Ludowego”.

³ Wymienione poniżej postulaty pochodziły nie z deklaracji „Mijają lata...”, lecz z dokumentu opracowanego w maju 1966 r. przez Emila Morgiewicza, odczytanego później na I lub II zjeździe.

winni być obarczeni tzw. posłowie wszystkich kadencji od 1944 r. (KRN), wytwory akcji tzw. wyborczych”.

Powyższe „rozważania” na temat odpowiedzialności i represji karnej zamykano następującym wywodem: „Uważamy zresztą, że rozmiar odpowiedzialności jest rzeczą do ustalenia przez niezależny sąd jedynie w drodze jawnego sądowego postępowania karnego z zastosowaniem ogólnych zasad odpowiedzialności karnej na podstawie obowiązujących przepisów karnych za działanie przeciw narodowi oraz na korzyść obcego państwa. Nawet prawdopodobnie nie zaistnieje potrzeba nowych aktów prawnych – zbrodnicość bowiem jest zbyt jawna – aczkolwiek ten stan faktyczny wypełnia z pewnością nowe pojęcie przestępstwa, wymagające kodyfikacyjnego lub kodeksowego sformułowania...” („Uwagi dot. rzeczywistości”, s. 10–11).

5. Cele, organizacja i metody działania związku.

Cele

Cele działania związku, według ujęcia organizatorów, były następujące:

– „przygotowanie i skupienie sił, które w stosownym momencie byłyby w stanie działać jednolicie i sprawnie w kierunku dla ustanowienia i podtrzymania, z uwzględnienie korzystnych fluktuacji międzynarodowych, niepodległości społeczeństwa i państwa polskiego”,

– „rozwijanie w ramach ruchu i wzajemna pomoc dla zdobywania możliwie pełnego i krytycznego punktu widzenia na aktualia”,

– wyrabianie jak najszerszego kręgu naszej obecności w możliwie wszystkich miejscowościach większych w Polsce”,

– „wyrobienie i utrwalenie w świadomości wszystkich naszych działających w ruchu poczucia więzi, braku osamotnienia, nadziei na możliwość osiągnięcia niepodległości rzetelnej, zahamowania procesu rozpadania się naszego społeczeństwa i demoralizacji politycznej i moralnej”,

– „zdobywanie materialnych przesłanek działania”,

– „wyrobienie poprzez działanie i pracę w ruchu (jakikolwiek byłby stopień związania z nim) kadr ludzi rozumnych, zdecydowanych, silnych i widzących dobro naszego społeczeństwa w prawdziwych konturach” (patrz maszynopis pt. „Cele i metody działania ruchu”, oznaczony literą „A”)⁴.

W innym dokumencie organizacyjnym pisano, iż realizacja zamierzeń związku wymaga „znalezienia i związania z naszym ruchem ludzi, którzy podzielają nasze zasadnicze zapatrywania i cele, wyłuszczone w programie. Pamiętamy jednak, że chodzi o cele i zapatrywania zasadnicze... Jesteśmy w takiej sytuacji, że podnoszenie szczegółowych różnic między nami w zapatrywaniach politycznych na pewno mniej ważne zagadnienia niż naczelny cel, może jedynie przynieść szkodę... Demagogicznym postulatem jest żądanie wyszczególnienia wszystkich drobnych detali przyszłych wizji – nikt nie ma monopolu prorocstwa... Poświęcanie czasu i rozwijanie szczegółowych dywagacji między nami na punkty szczególne w zapatrywaniach doprowadzić może w końcu do niesnasek i podziałów...” („Sprawy organizacyjne ruchu,” s. 1–2)⁵.

⁴ „Cele i metody działania ruchu” – konspekt wystąpienia A. Czumy na I zjeździe (AIPN, 01820/17, t. 17, k. 59–60, odpis).

⁵ „Sprawy organizacyjne ruchu” – referat A. Czumy z V zjazdu (AIPN, 01820/17, t. 17, k. 14–18, odpis).

Podczas „zjazdów” związku w odniesieniu do kręgu osób, jakie należy pozyskiwać dla „Ruchu”, padały m.in. następujące uwagi i propozycje:

Witek – zaakcentowanie rekrutacji osób spoza kręgu naszego (prywatna inicjatywa)...

Zygmunt – bezsensowność podziału wieś – miasto – jedni i drudzy będą nam potrzebni. Kwestia czasu. Istotne są przekonania, ideologia, nie zaś przynależność klasowa. Ew[entualnie] ogrodnictwo, warsztaty (mogą być) miejscem konspirowania spalonych... (protokół I „zjazdu”)⁶.

Stef. – ... Jest jednak opozycja innego typu – ale jej nie można zrobić sobie wrogiej. Trzeba tę opozycję wykorzystać. Trzeba podać rękę. Żeby pojęcie „rewizjonizm” użyte w tekście („Programu” – J.Ch.) nie oznaczało też tej opozycji uczciwej, **Kuroń**, **Modzelewski** itd. Nie podciągać ich jako koła w ramach socjalnego totalizmu...

Siw. – Grupa nie może być sama. Rozwój przez tworzenie związków kompromisowych z innymi typami opozycji. Nie można ich odrzucać. Trzeba wyjść z akcją jednoczącą. Przyjmować to, co dobre, od innych... Atomizacja społeczeństwa gwarantuje dla partii swobody rządzenia. Idea odbudowy jedności i związków uczuciowych, ideowych. Stąd konieczność pracy ze wszystkimi, którzy są uczciwie anty... („protokół ze zjazdu łódzkiego” – „IV zjazd” – 19 I 1969 r.).

W cytowanym już dokumencie „Sprawy organizacyjne ruchu” pisano: „Stale staramy się wydobywać z otoczenia ludzi, którzy potencjalnie mogą należeć do ruchu – wobec innych zachowujemy wszelkie środki kamuflujące (s. 1)... Pamiętamy też o kategorii potencjalnych członków sympatyków... szukamy sprzymierzeńców wśród wszystkich naszych bliźnich, którzy to rozumieją (s. 2)... Stale bacznie infiltrujemy mentalność naszego otoczenia, szukając ludzi przydatnych dla nas... Staramy się żyć w przyjaznych stosunkach z różnymi sekretarzami POP i temu podobnymi (oczywiście bez wzbudzania podejrzeń). Czasem im potakiwać...” (s. 4).

Jako jedno z założeń taktycznych przyjęto, że związek przez jakiś czas nie będzie podejmował działań widocznych na zewnątrz, takich, które mogłyby go ujawniać lub choćby świadczyć o jego istnieniu. W tym względzie pisano m.in.: „Nie mamy zamiaru w tej chwili występować z działalnością na zewnątrz, tzn. z publikowaniem swoich zamierzeń wobec społeczeństwa w znaczeniu masowym – np. rozrzucanie pism, ulotek, napisy, trafianie jednym słowem jak najszybciej do szerokich mas. Skierowalibyśmy tylko przeciw sobie cały aparat bezpieczeństwa atrapii. Uniemożliwiłoby to nam skupienie i stworzenie zespołów – grup i środowisk. A co najmniej niesłuchanie utrudniłoby...” („Sprawy organizacyjne ruchu”, s. 1). „Aby móc rozwinąć działalność na zewnątrz (np. prasa czy ulotki), trzeba posiadać odpowiednie wielkie fundusze oraz sprzęt zarówno ze względu na lepszą operatywność, jak i bezpieczeństwo. Po ujawnieniu naszej działalności nie będziemy mogli pozwolić sobie na częste prowadzenie akcji mających na celu zdobycie pieniędzy czy też materiałów. Organa bezpieczeństwa zajmujące się głównie tropieniem przeciwników politycznych, rzeczywistych i domniemyanych mogą wtedy łatwo zorientować się, iż akcje rzekomo w celach rabunkowych (jak np. kradzieże sprzętu) mają podłoże polityczne. Wówczas prowadząc takie akcje, podsuwa im się dużo nowych dróg do znalezienia przyczyny działania i ułatwia śledz-

⁶ Są to fragmenty protokołu z piątego zjazdu, nie z pierwszego.

two... dopóki nie zdobędziemy silnej bazy materiałowo-technicznej, dopóty nie możemy się ujawnić..." („Sprawy finansowo-materiałowe”, s. 1)⁷.

Organizacja

W jednym z dokumentów sporządzonych prawdopodobnie przez Andrzeja **Czumę**, sformułowano pogląd, że związek tworzy „zespół osobowy i rzeczowy o różnych stopniach powiązania” i stara się „wprowadzić zasady specjalizowania się każdego w pewnej dziedzinie”⁸.

W tym dokumencie stwierdzono:

„ – przyjmujemy zasadę prowadzenia ruchu przez **centrum** podejmujące decyzje wiążące każdego z nas w zasadniczych sprawach działania i realizowania celów ruchu;

– **ruch działa poprzez ośrodki**, przy czym kryterium podziału na ośrodki jest uzależnione w zasadzie od podziału administracyjnego – osobny ośrodek w każdym większym mieście, jeśli mamy kogoś z naszych na wsi, winien on tworzyć w swoich warunkach swoją grupę, podległą w zasadzie temu, kto wciągnął go do ruchu;

– **działamy w grupach**, przy czym prowadzący grupę (poza swoją grupą), kontaktować się winien jedynie, w zasadzie, z 4–6 innymi z ruchu (podkreślenia – J.Ch.)”.

W innym dokumencie pogląd o „różnym stopniu powiązania” ze związkiem rozwinęto w następujący sposób: „Rozróżniamy z grubsza dwie kategorie ludzi związanych z «Ruchem». Pierwszą stanowią należący bezpośrednio, natomiast do drugiej, stanowią ją ci, których oceniamy ze swojego otoczenia jako ludzi myślących tak jak i my, jednak z różnych względów nie wytrzymujących na dłuższą metę całkowitej przynależności do ruchu. Ludzie ci, drugi rzut...”⁹.

Niezależnie od działania podległych „centrum” ośrodków i grup w związku tworzone jeszcze „zespoły specjalistyczne”. Formułując „ogólne zasady organizacyjne ruchu”, stwierdzono: „Potrzeba specjalizacji... jest konieczna. W aktualnym stanie rzeczy sformułujemy ją jako konieczność zajmowania się przez pewnych ludzi wyłącznie pewnym działem spraw. Dodatkowo wyrabia to u tych ludzi znajomość spraw tego rodzaju, a co za tym idzie, zwiększenie sprawności działania. Aktualne możliwości i wymagania bezpieczeństwa wyłoniły poniższe specjalizacje:⁸

- **zespół akcji bezpośrednich** tworzony doraźnie, nieusystematyzowanie,
- **zespół redakcyjny «Biuletynu»**,
- **zespół przygotowujący łączność**,
- **zespół prowadzący kontakt z zagranicą** z osobnymi wydzienieniami,
- **zespół techniczny** odpowiedzialny w pierwszym rzędzie za maszyny i urządzenia drukarskie itp.,
- **łączność** (dziewczęta).

^x Chodzi o maszynopis, bez daty, pod tytułem: „Cele i metody działania ruchu”, oznaczony literą „A” (od ręcznie), co może oznaczać pseudonim „Antaba”, jakim posługiwał się Andrzej **Czuma**.

^{xx} Z dokumentu pt. „Zagadnienia dot. pkt. 2 zjazdu: Sprawy organizacyjne ruchu” (maszynopis).

⁷ „Sprawy finansowo-materiałowe” – konspekt referatu Benedykta Czumy z V zjazdu (AIPN, 01820/17, t. 17, k. 21–32, odpis).

⁸ Wymienione poniżej zespoły istniały – jak powiedział w relacji Andrzej Czuma – w sferze projektów. Wyjątkiem był zespół redagujący i powielający „Biuletyn” (Morgiewicz, Czuma, S. Niesiołowski, Alojzy Koszut, Grzegorz Dziegłowski).

Realnie biorąc, stać nas będzie prawdopodobnie na wyłonienie zespołu zajmującego się sprawami adaptacji pomieszczeń (o charakterze budowlano-remontowym) – nasuwa się zresztą pilna konieczność tego rodzaju usług dla ruchu” („Sprawy organizacyjne ruchu” s. 4– 5).

Z kwestią „specjalizacji zajęć w ruchu” łączono też punkt sformułowany na IV „zjeździe” (19 I 1969 r.) następująco: „**wywiad i propaganda**” (patrz prot[okół] tego zjazdu, cz. II). Zamiar prowadzenia wywiadu połączonego z działaniami dywersyjnymi wyłonił się już znacznie wcześniej i omawiano go już na I „zjeździe” związku:

Michał – Działac prężnie, uwzględniając specyfikę aktualnej sytuacji, sprzyjającej nader. Propozycje zorganizowania grupy ludzi, którzy by to czynili. Musimy znać fluktuację nastrojów.

Tomasz – ... przenikać do organizacji dla uzyskania informacji.

Witek – Formy pośrednie informacji, nie tylko ta wewnętrzna – „Biuletyn” i zewnętrzna – ulotki, publikacje. Lecz uwzględnić lokalne sytuacje konfliktowe i reagować błyskawicznie.

Tomasz – Publikacje pod szyldem legalnych organizacji dla kamuflażu⁹.

Przewidywano także zbrojny terror. Podczas pierwszego „zjazdu” uczestniczący w nim „Bolesław”¹⁰ oświadczył: „Pisaniem nie spowodujemy ich do ustępstw i likwidacji. **Gdy dojrzejemy, terror będzie tym językiem, którym będziemy «rozmawiać»**”. Spotkanie, wydawnictwa – kosztują. **Z użyciem broni w przyszłości trzeba się liczyć.** Teraz myślimy, ale działac w przyszłości trzeba”. Uzupełnił to „Andrzej”: „Dzisiaj musimy przygotować grunt pod przyszłe działanie”. (Podkreślenia – J.Ch.).

Centrum

Wydaje się, że niezależnie od centrum związku, podejmującego decyzje, może istnieć jeszcze centrum inspirujące i kierujące, nad centrum związku nadrzędne. Przemawiałyby za tym informacje nieoficjalne Biura Śledczego o istnieniu trzyosobowego kierownictwa, o tym, że kierownictwo tylko w części uległo likwidacji i próba przekazania przez Mariana **Gołębiowskiego** sygnału na zewnątrz treści, iż „baza nr 2 spalona”. Sygnał taki może świadczyć, że istnieje jeszcze jakiś zespół będący „bazą nr 1”, który może działać niezależnie od „spalonej bazy nr 2”.

Centrum – według wyjaśnień M[ariana] **Gołębiowskiego** – mieli stanowić kierownicy poszczególnych „zespołów” czy „referatów” (prot[okół] z dnia 15 VII 1970 r.).

W centrum związku był niewątpliwie Marian **Gołębiowski**. Jednocześnie mógł on wchodzić w skład centrum o władzy nadrzędnej nad związkiem lub być łącznikiem do tego centrum wyższego szczebla, któremu podlegały baza nr 1 i 2 oraz ewentualnie jeszcze inne bazy. Według wyjaśnień Wiesława **Kurowskiego** opartych na tym, co słyszał od Andrzeja **Czumy**, „kierownictwo związku spoczywało w rękach byłych oficerów Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych, którzy spełniali głównie rolę inspirująca i doradcza” (prot[okół] z 25 VI [19]70 r.).

W innym miejscu W[iesław] **Kurowski** podał: „Z reakcji na słowa **Gołębiowskiego** oraz ze sposobu zachowania się podczas tego spotkania (chodzi o spotkanie z kwietnia

⁹ W rzeczywistości jest to fragment dyskusji na V zjeździe. Witold Sułkowski (występuje tu jako Witek) brał udział tylko w tym zjeździe.

¹⁰ Bolesław Stolarz.

1970 r. u B[ożeny] **Miklaszewskiej** – J.Ch.) wywnioskowałem, że Marian **Gołębiewski** jest zwierzchnikiem Andrzeja **Czuma** (prot[okół] z 27 VI [19]70 r.). Gołębiewski był uczestnikiem wszystkich lub w większości „zjazdów” związku i wyróżniał się w czasie ich trwania czynną postawą. W[ojcich] A[ndrzej] **Mantaj** – opierając się na spostrzeżeniach ze „zjazdu” na ul. Krzywe Koło – podał: „**Gołębiewski** był bardzo aktywnym uczestnikiem «zjazdu»”. Jego aktywność wyrażała się w częstym zabieraniu głosu...” (prot[okół] z 30 VI [19]70 r.).

Z zapisków znalezionych w archiwum związku wynika, że na pierwszym lub drugim „zjeździe” referaty wygłaszali „M” (Marian?) „E” (Emil?) i „A” (Antaba?). W „archiwum” znaleziono także tekst referatu oznaczonego literą „M” pt. „Zagadnienia polskie”. Zarówno oznaczenie referatu (literą M – Marian **Gołębiewski**), jak i ton referatu nawołującego „do czynu”, „do zwycięstwa” i „do kucia wielkich charakterów”, wydaje się pasować do osoby **Gołębiewskiego**. Z faktu jednak, iż należał do pierwszych i głównych referentów wynikałby dalszy argument, że był on w składzie centrum. Z tychże faktów, a nadto z wyjaśnień podejrzanym wynika, że w skład centrum wchodził także Andrzej **Czuma** i Emil **Morgiewicz**, którzy poznali się w 1958 r. po podjęciu wówczas studiów na Wydz[iale] Prawa UW. A[ndrzej] **Czuma** organizował większość ujawnionych w śledztwie przedsięwzięć związku, a Emil **Morgiewicz** redagował wydawany przez związek „Biuletyn”.

W centrum należałoby widzieć także Huberta **Czumę**. Do chwili obecnej nie ma w tym zakresie bliższych danych w materiale dowodowym, ale świadczą o tym informacje ze źródeł operacyjnych.

Ośrodki

Ośrodki związku istniały w Warszawie, Łodzi, (z grupą w Skierniewicach plus pojedynczy kontakt w Piotrkowie Trybunalskim), w Lublinie i we Wrocławiu. Nadto związek miał mieć swych członków w Gdańsku, Katowicach, Bydgoszczy, Krakowie i w Gorzowie.

Wojciech Andrzej **Mantaj** wyjaśnił: „Wiadomym mi jest, że na terenie Polski istniały trzy główne ośrodki skupiające członków «Ruchu». Były to ośrodki w Warszawie, Łodzi i Lublinie... Najprawdopodobniej istniał jeszcze taki ośrodek w Toruniu lub w Bydgoszczy... prawdopodobnie istniał jeszcze ośrodek w Krakowie”.

„Andrzej Czuma... powiedział, że przydałby się jeszcze jeden ośrodek na Wybrzeżu” (prot[okół] z 26 VI [19]70 r.).

6. Ośrodek warszawski

Ośrodek ten począł się formować w latach 1966–1967 r. Jego pierwsi członkowie to: Andrzej **Czuma**, Marian **Gołębiewski** i Emil **Morgiewicz**. Wydaje się, że od początku 1970 r. Andrzej **Czuma** równoległe do funkcji w centrum związku był kierownikiem ośrodka warszawskiego, a w marcu lub w kwietniu 1970 r. kierownictwo to powierzył Wiesławowi **Kęcikowi ps. „Piotr”**.

Okoliczności wskazują, że jedna z grup ośrodka warszawskiego koncentrowała się wokół osoby Mariana **Gołębiewskiego**. Do grupy tej wchodził: Zygmunt **Żyłka-Żebracki**, Czesław **Brzezicki**, Marian **Wiśniarski** i kilka innych nieustalonych dotąd osób. Udział tych ludzi, a zwłaszcza Mariana **Gołębiewskiego** wskazywać może na głębiej zakonspirowany trzon organizacji. Jak bowiem wynika z materiałów operacyjnych, Marian **Gołę-**

biewski pozostawał w kontaktach z adw. Siłą-Nowickim, znanym z antysocjalistycznych poglądów i powiązanim z ośrodkami reakcyjnego podziemia. Często spotykał się również z Józefem **Rybickim** – b. komendantem Obszaru Centralnego WiN.

Innej grupie z Warszawy przewodziła Marzena **Górszczyk**, którą do ośrodka warszawskiego wprowadził Janusz^b **Kenic**, a werbował Andrzej **Czuma**. **Górszczyk** nakłaniała do udziału w związku Ewę **Szalewicz** i Eustachego **Wasilewskiego** oraz zwerbowała – co dotychczas wynika tylko z informacji operacyjnych – Krzysztofa **Studzińskiego** i Grażynę **Kurczyńską-Salomon**.

Oddzielną grupę w ośrodku warszawskim formował także Wiesław **Kęcik**. W kwietniu lub maju 1970 r. zwerbował do niej Janusza^c **Krzyżewskiego**, Edwarda **Staniewskiego**, Marię **Osińską**, Małgorzatę **Wyrwińską** (zam. w Radomiu), Jerzego Tańculskiego i prawdopodobnie także swego brata Jerzego **Kęcika**, u którego zorganizowany był punkt kontaktowy członków „Ruchu”.

E[dward] **Staniewski** bardzo szybko zaczął tworzyć własną grupę i do dnia aresztowania zwerbował do niej Jana **Krzyszostzka**, który otrzymał polecenie nabycia domu dla zainstalowania w nim posiadanej przez związek drukarni. Nadto E[dward] **Staniewski** przygotował m[iędzy] innymi do werbunku Władysława **Wichra**, Sławomira **Łukomskiego**, którzy byli wraz z nim w latach 1952–1953 członkami nielegalnego związku pn. „Zarzewie”.

Pozostałe osoby z ośrodka warszawskiego działały w nieustalonych dotąd grupach lub podlegały bezpośrednio Andrzejowi **Czumie**, który angażował je do różnych zadań. Chodzi tu m.in. o Romana **Ołtarzewskiego**, Sebastiana **Koszuta**, Wiesława Jana **Kurowskiego**, Bożenę **Miklaszewską**, oraz dwóch pracowników NBP Edwarda **Piotrowskiego** i nieustalonego dotąd „Janka”.

7. Ośrodek łódzki

Dotychczas rozpoznany najlepiej. Jego powstanie i rozwój były następstwem szczególnie dużej aktywności Stefana **Myszkiewicza-Niesiołowskiego**, wynikającej zwłaszcza z jego wielokrotnego zaangażowania w poczynania duszpasterstwa akademickiego w Łodzi.

Stefan **Niesiołowski** do protokołu z dnia 12 VII [19]70 r. podał: „W tymże duszpasterstwie aktywnie byłem zaangażowany od 1961 r. do 1962 r. i prowadziłem wieczory dyskusyjne na różne tematy związane z religią oraz wykonywałem szereg innych prac, jak: organizowanie wycieczek studentów, pełnienie dyżurów w duszpasterskiej bibliotece, zakupywanie różnego sprzętu dla duszpasterstwa. Moją działalnością w duszpasterstwie kierował osobiście ksiądz Hubert **Czuma**, a po jego wyjeździe do Gdańska ksiądz Tadeusz **Bogucki**. Hubert **Czuma** w okresie swej bytności w Łodzi organizował obozy dla studentów skupionych w duszpasterstwie.

W czasie obozu w Bieszczadach, chyba w 1961 r., bracia Andrzej i Benedykt **Czuma** poznali moją siostrę Ewę **Niesiołowską**. Od tego czasu wymienieni bracia spotykali się z pozostałymi uczestnikami obozu. Wraz z siostrą Ewą poszedłem na jedno z takich spotkań, które odbyło się w mieszkaniu rodziny **Jazdzewskich** w Łodzi, przy ul. [...]. Na spotkaniu tym byli obaj bracia **Czumowie**, tj. Andrzej i Benedykt...

^b W tekście oryginału: Jan.

^c W tekście oryginału: Jana.

W wyniku tych spotkań, które odbywały się tak u mnie, jak też u innych osób na terenie Łodzi, a zwłaszcza w domach **Jażdżewskich** i **Leśniaków**, poznawałem bliżej poglądy polityczne Andrzeja i Benedykta **Czumów**, a oni moje... Na tej podstawie doszedłem do przekonania, że tak Andrzej, jak i Benedykt **Czumowie** są przeciwnikami obecnej rzeczywistości w Polsce, a ponieważ ja taki sam pogląd reprezentowałem, doszło pomiędzy nami do zacieśnienia kontaktów i wzajemnego zaufania”.

W 1963 roku Stefan **Niesiołowski** począł tworzyć nielegalną grupę i zwerbował do niej Wojciecha Andrzeja **Mantaja**, Wojciecha **Majdę** (zięcia **Jażdżewskich**), Mirosława **Godlewskiego** i Stanisława **Galanta**. Zachodzi też podejrzenie, że wówczas lub w 1964 r. mógł zwerbować także Jana **Kaszubę**, Janinę **Góźdź** oraz inne jeszcze osoby.

W 1966 r. Stefan **Niesiołowski** związał swe działania z działaniami, jakie wówczas zaczęli realizować Andrzej i Benedykt **Czumowie** oraz Marian **Gołębiewski**. Doprowadziło to do szybkiego rozrostu podporządkowanej mu grupy i przekształcenie jej w „łódzki ośrodek ruchu”, który według stanu na czerwiec 1970 r. obejmował 30 osób^x.

Wchodziła w to także grupa terenowa w Skierniewicach, założona i kierowana przez W[ojciecha] A[ndrzeja] **Mantaja**. W 1967 r. **Mantaj** zwerbował do tej grupy Jana **Smotera** oraz usiłował zwerbować Janusza **Tarnowieckiego**, który jednak na przynależność do związku nie chciał się zgodzić. Zimą 1969 r. **Mantaj** zwerbował jeszcze Adama **Więckowskiego**, zamieszkałego w Komorowie k. Warszawy, ale zatrudnionego w Skierniewicach. A z kolei Jan **Smoter** zwerbował laborantkę Instytutu Warzywnictwa w Skierniewicach, która po pewnym czasie wyjechała do pracy w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Warzywnictwa w Rekowiu, w woj. gdańskim.

Jesienią 1967 r. lub wiosną 1968 r. **Mantaj**, **Smoter** i ta laborantka wymalowali w Skierniewicach, w pobliżu szpitala powiatowego, wrogi napis („PZPR to wróg”). Należy dodać, że W[ojciech] A[ndrzej] **Mantaj** miał w Skierniewicach bardzo wielu znajomych, m[iędzy] innymi oficera miejscowej jednostki WP Leona **Serba** i studentkę Wydziału Matematyki UW Alinę, którą także mógł zaangażować do udziału w nielegalnym związku (prot[okół] W[ojciecha] A[ndrzeja] **Mantaja** z dnia 29 VI [19]70 r.).

Ponadto w skład organizacji na terenie Łodzi należeli: Jacek **Bartkowiak**, Janusz **Kenic**, Andrzej **Więckowski**, Witold **Sułkowski**, Stefan **Türschmid**, Jacek **Bierezin** i Elżbieta **Nagrodzka**, pozostająca w stałym kontakcie ze Stefanem **Niesiołowskim**. Elżbieta **Nagrodzka** z kolei zawierowała do organizacji „Ruch” swoje koleżanki: Mirosławę **Grabowską**, Lucynę **Pakowską**, Lucynę **Paszkowską**, a nadto Włodzimierza **Resiaka**. Większość tych osób uczestniczyła w organizacyjnych przedsięwzięciach „Ruchu” oraz brała udział w kolportażu „Biuletynu”, jak również w akcjach mających na celu kradzież środków technicznych (maszyny do pisania).

W początkach 1970 r. podjęto starania o utworzenie grupy terenowej w Piotrkowie Trybunalskim, gdzie wg wskazań Mariana **Gołębiewskiego** wciągnięto do związku Adama **Trybusa**^{xx}.

^x Ze str. 20. Jedną z tych osób był Jan **Kapuściński**, urodz. 1936 r., syn lekarza, dr chemii, skazany w lipcu 1953 r. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi na karę 2 lat i 6 miesięcy więzienia za przynależność do „tajnej organizacji młodzieżowej” i przechowywanie materiałów wybuchowych, jakie miały posłużyć do zniszczenia pomnika w parku Poniatowskiego w Łodzi.

^{xx} Adam Trybus w nocy z 1 na 2 X 1942 r. był przerzucony samolotem do Polski. Był wówczas porucznikiem. Działał w AK.

Benedykt **Czuma** mówiąc o ośrodku w Łodzi, podał: „Stefan **Niesiołowski** spełniał rolę kierownika ośrodka łódzkiego ruchu... w organizacji tej należałem także do kierownictwa ośrodka łódzkiego i moja rola była równorzędna do roli Stefana **Niesiołowskiego**, z którym wspólnie ustalaliśmy udział w zjazdach. Nadto spełniałem rolę łącznika między łódzkim a warszawskim ośrodkiem ruchu” (prot[okół] z 4 VII [19]70 r.).

8. Ośrodek lubelski

Istniał i działał od nieznanego bliżej czasu i w nieznanym dotąd składzie osobowym. Powstaniu ośrodka sprzyjała tam obecność braci Huberta i Łukasza **Czumów** oraz szerokie znajomości jakie niezależnie od nich posiadali w Lublinie Marian **Gołębiewski** i Andrzej **Czuma**.

W Lublinie lub okolicy działało kilka osób, gdyż kierowano tam z Warszawy po kilka egzemplarzy „Biuletynu” związku. Kierownikiem ośrodka był Łukasz **Czuma**. Jednym z członków był pracownik KUL, który chciał się doktoryzować na SGPiS, w związku z czym Andrzej **Czuma** poszukiwał na tej uczelni znajomości.

Obecnie w Lublinie przebywa jezuita Bronisław **Sroka**, który do „Ruchu” zwerbowany został w czasie pobytu w zakonie jezuitów w Warszawie. Bliżej nieustalone związki z „Ruchem” miał także student KUL w Lublinie Jan Gonet, który, jak ustalono, był w posiadaniu „Biuletynu”. W najbliższym czasie do Lublina miał się przenieść z Warszawy Wiesław **Kęćik**, gdyż zamierzał podjąć studia w KUL. Z chwilą przejścia do Lublina miał on przejąć kierownictwo istniejącego tam ośrodka (prot[okół] W[iesława] **Kurowskiego** z 1 VII [19]70 r.).

9. Członkowie związku w innych rejonach kraju

Z zakwestionowanych dokumentów organizacyjnych wnosić można, że po Warszawie i Łodzi związek miał największe wpływy we Wrocławiu. Z zapisków dotyczących kolportażu „Biuletynu” wynika, że na Wrocław przeznaczono do rozprowadzenia – podobnie jak w Warszawie i Łodzi – 20 egzemplarzy tego pisma.

Ośrodek we Wrocławiu nie został dotychczas w śledztwie rozpoznany. Z wyjaśnienia W[iesława] **Kurowskiego** wynika, że usiłował on zawerбовать do związku swoją kuzynkę z Legnicy, studentkę Uniwersytetu Wrocławskiego Małgorzatę **Juniszewską**. Ustalono także, że w bliskim kontakcie z M[arianem] **Gołębiewskim** pozostawał zamieszkujący we Wrocławiu b. dowódca grupy dywersyjnej WiN na Zamojszczyźnie Zenon **Jachymek**. Materiały nieoficjalne Biura Śledczego wskazują, że na terenie Legnicy zamieszkiwać ma członek związku, znajomy Marzeny **Górszczyk**.

Z dokumentów organizacyjnych wynika, że pewną ilość egzemplarzy „Biuletynu” rozprowadzono na terenie Bydgoszczy, Gdańska, Katowic i Gorzowa. W Bydgoszczy – jak ustalono – członkiem związku ma być Stanisław **Galant** i dwie zawerbowane przez niego w miejscu pracy osoby. Na terenie Włocławka zamieszkuje b. członek związku z terenu Łodzi, Czcibora **Iżycka**. W Gdańsku członkiem związku był pozostający w bezpośrednim kontakcie z A[ndrzejem] **Czumą** Henryk **Kaldun** (aresztowany).

Brak jest dotąd bliższych danych o osobach związanych z organizacją na terenie Krakowa, Katowic i Gorzowa.

Na istnienie ośrodka związku w Katowicach wskazują – obok danych wynikających z faktu przeznaczenia pewnej ilości egzemplarzy „Biuletynu” do rozprowadzenia

w Katowicach – wyjaśnienia W[iesława] **Kurowskiego**. Stwierdza on, że w kwietniu 1970 r. A[ndrzej] **Czuma**, proponując mu funkcję łącznika z analogicznym związkiem w Czechosłowacji, poinformował go, że w utrzymaniu kontaktu pomogliby mu „członkowie ośrodka katowickiego”. W śledztwie ustalono także, że od 1967 r. lub 1968 r. pozostawała w bliskim kontakcie z A[ndrzejem] **Czumą** mieszkanka Częstochowy Joanna **Lewandowska** (aresztowana). Poznała ona A[ndrzej] **Czumę** za pośrednictwem księdza zakonu pallotynów w Częstochowie i w 1969 r. przekazała A[ndrzejowi] **Czumie** prasę drukarską przechowywaną w Warszawie u Kazimierza Żółko. Prasę tę odnaleziono w pomieszczeniach piwnicznych B[enedykta] **Czumi** w Łodzi. Z danych nieoficjalnych Biura Śledczego MSW wynika, że J[onna] **Lewandowska** przekazała A[ndrzejowi] **Czumie** prasę drukarską na zlecenie zakonu pallotynów w Częstochowie.

10. Kontakty zagraniczne związku

Kontakty z zagranicą wynikałyby z założeń „programowych” i taktycznych związku. Zapiski na jeden ze „zjazdów” formułowały postulat: „Dążymy do skryształowania bloku narodów zasiadłych między Bałtykiem i Morzem Czarnym – w pierwszym rządzie nasi sąsiedzi Czesi, Słowacy i Węgrzy – i stworzenie przez to podstaw samodzielności tych krajów wobec Niemców i Rosjan. W dalszej perspektywie podkreślenie konieczności stosowania zasady samookreślenia ludów nierosyjskich w obrębie ZSRR”.

Podczas „zjazdu” twierdzono: „Musimy stworzyć monolit z państwami środkowej Europy, głęboko implikowany powiązaniami duchowo-ideologicznymi” (wypowiedź „Zygmunta”). Według wynurzeń Benedykta Czumi – jakie czynił już po aresztowaniu – „należałoby założyć federację państw środkowoeuropejskich jako przeciwwagę ZSRR. W pierwszym etapie w federacji znaleźć się miały trzy państwa, tj. Polska, Czechosłowacja i Węgry. Dalej miałyby ewentualnie zostać przyłączone pozostałe państwa bałkańskie. Do federacji nie należałyby Niemcy – tak NRD, jak i NRF – dotyczy to również ZSRR” (informacja nieoficjalna Biura Śledczego MSW z dnia 1 VII [19]70 r., nr 1390/70).

Przy względach taktycznych chodziło głównie o doraźne wsparcie celów i działań związku przez dostarczeniu mu funduszy i środków materiałowych. Dotyczący tych kwestii dokument pt. „Sprawy finansowo-materiałowe” zawierał w punkcie 4 następujące wytyczne: „Pomoc ośrodków zagranicznych z Zachodu. W krajach tych, w ośrodkach polonijnych, wśród młodszej generacji – utworzonej w następstwie II wojny światowej i rządów KRN – znajdują się jeszcze ludzie, którzy mają dość realistyczne spojrzenie na obecną rzeczywistość, zaakceptują program naszego «Ruchu» i będą gotowi wspierać nas finansowo. **Starania należy oczywiście podejmować wielokanałowo poprzez każdy z ośrodków**” (podkreślenia własne).

Już chyba na pierwszym „zjeździe” zgłoszono „propozycję” utworzenia grup obsługujących poszczególne narody – nawiązywanie kontaktów, rozszerzanie, penetracja terenu (wypowiedź „Tomasza”) i propozycję „utworzenia grup do współpracy z poszczególnymi krajami, grup autonomicznych – dla bezpieczeństwa” (wypowiedź „Zygmunta”). W wyniku tych propozycji powstał „zespół prowadzący kontakt z zagranicą – z osobnymi wydzieleniami”.

Najwcześniej nawiązano kontakty z ludźmi z Czechosłowacji i już w dokumencie pt. „Sprawy finansowo-materiałowe” zakładano, że „dzięki współpracy z organizacją czechosłowacką istnieje możliwość nielegalnego handlu zagranicznego. Podczas „zjaz-

du”, gdy omawiano kontakty zagraniczne związku, „Tomasz” przedstawił propozycję „niewiązania się z konkretną grupą czeską, aby nie było monopolizacji”, dodając przy tym, że „lansujemy bratanie się ze wszystkimi sprzyjającymi nam grupami”. „Bolesław” ze swej strony radził, że „aby uniknąć niebezpieczeństwa, zalegalizować w jakiś sposób grupę Czechów”, aby była etykieta, aby nas nie zdekonspirować...”. „Andrzej” (niewątpliwie **Czuma**) odnośnie współpracy z Czechami mówił: „Pobyt nasz u nich – długi okres czasu mogą zatrzymać nas konspiracyjnie. My możemy oferować ludzi. Natomiast granica na zachód jest pilnie strzeżona, nawet przez Dunaj, jakkolwiek przerzucanie naszych do Austrii będzie możliwe”.

Podczas „zjazdu”, na jakim padały wskazane wyżej głosy, rozpatrywano m.in. możliwość przyjazdu grupy Czechów do Polski, w związku z czym „Emil” (**Morgiewicz**) rozważał, „jaką pozycję ma obecnie owa grupa czeska, czy kontakty byłyby w dalszym ciągu korzystne”, a „Kostek” (Stefan **Niesiołowski**) radził, że trzeba „uzyskać informacje na temat terminu, miejsca, personaliów delegacji, aby zorientować się dokładnie, co reprezentują, aby wyjść z konkretami” i proponował „zorganizowanie spotkania, jednak 15, bowiem nie możemy sobie pozwolić na ostrożniactwo, działać należy konsekwentnie i odważnie”. Głos wtedy zabierał także „Michał”. W protokole „zjazdu” jego wypowiedź ujęto następująco: „Dokładna infiltracja ludzi i środowisk nas interesujących w Czechach. Podczas spotkania enigmatycznie informować, raczej sondować, aby jak najwięcej dowiedzieć się o ich stosunku do nas. Rzeczowość bez wylewności...”.

Wobec faktu, że spotkanie z Czechami planowano na dzień „15” warto wspomnieć, że w dniu 6 lipca 1969 r. Czeszka Viera Leiskowa (zam. Praha I [...]) związana z jakąś grupą kolportującą wówczas w Pradze nielegalne ulotki planowała na dzień 14 lipca 1969 r. swój wyjazd do Polski, gdzie miała przebywać we Wrocławiu i Łodzi, przy czym do Łodzi miała dostarczyć ulotki kolportowane w Czechosłowacji. Przekładem tych ulotek na język polski miała w Łodzi zająć się kobieta związana bezpośrednio lub pośrednio z łódzką wyższą uczelnią.

Z wyjaśnień aresztowanych członków związku, odnoszących się do kontaktów z Czechami, na uwagę zasługuje to, co podawał Wiesław **Kurowski**: „W kwietniu 1970 r. ... Andrzej Czuma... powrócił do uprzednio już proponowanej mi funkcji łącznika pomiędzy ruchem i analogiczną organizacją w Czechosłowacji. Zapytał mnie następnie, czy mógłbym w najbliższym czasie pojechać do Katowic, gdzie ma przyjechać członek organizacji czeskiej i spotkać się z nim. Nadmienił, że członkowie ośrodka katowickiego ruchu zagwarantują mi nocleg w Katowicach i zorganizują spotkanie z tym Czechem. Spytałem Andrzeja Czumę, o czym mam z tym Czechem rozmawiać. Andrzej Czuma odpowiedział, że o tym dowiem się od jego brata „Dysia”, bo on jest u nas od tych spraw ...” (prot[okół] z dnia 2 VII [19]70 r.).

Zamiar powierzenia Wiesławowi **Kurowskiemu** funkcji łącznika z Czechami wynikał zwłaszcza stąd, że znał on dość dobrze język czeski, a nadto jako taternik i członek Klubu Wysokogórskiego miał większą niż inni sposobność wyjazdów do Czechosłowacji*.

* W zapiskach W[iesława] Kurowskiego, znalezionych podczas przeszukania, ewentualne znaczenie dowodowe może mieć karteczka z zestawieniem zagadnień, jakie należy poruszyć, mówiąc o działalności PTTK i Klubu Przyjaciół Czechosłowacji wraz z uwagą tej treści: „Obserwować reakcję, dążyć do powołania podobnych klubów w innych kołach, które mogą zapewnić pomoc koła warszawskiego w tej sprawie. Notować nazwiska i adresy”.

Do kontaktów z Czechami i Słowakami związek mógł wykorzystywać możliwości, jakie posiadali bracia Alojzy **Koszut** i ksiądz Sebastian Koszut, którzy są z pochodzenia Słowakami, posiadają w pobliżu granicy z Czechosłowacją (w pow. Nowy Targ) swych rodziców i znają dobrze język słowacki.

W 1968 r. Sebastian **Koszut** wspólnie z księdzem Zdzisławem **Bagłajem** (od lutego 1970 r. przebywa we Francji) podróżował samochodem po Czechosłowacji i powracając stamtąd, zabrał do Polski Słowaków Michała Hrica i Zoltana **Corba**, z którymi prawdopodobnie korespondował, gdyż podczas przeszukania znaleziono u niego ich adresy. W zapiskach Sebastiana Koszuta zwracają też uwagę nazwiska: Bohumil Czehwała, Soltyś Vakut, profesor Klára Šinkowa i Rudolf Turny – wszyscy z Bratysławy. Przy pierwszym nazwisku jest wzmianka: „Ten człowiek mniema się za biskupa, ale z nim pogadać możesz”. Klára Šinkowa i Rudolf Turny w nieustalonym bliżej czasie przebywali w Polsce. Słowackie powiązania Sebastiana **Koszuta** sięgały także do Rzymu i do USA.

W Rzymie działa Słowacki Instytut Cyryla i Metodego, kierowany przez Stefana Nahalka. Do tegoż instytutu, a w szczególności do zatrudnionego w nim Józefa Tomko, S[ebastian] **Koszut** był protegowany przez swego stryja, Józefa Kossutha, zamieszkałego w Chicago. Sebastian Koszut z protekcji tej skorzystał, nawiązał z instytutem korespondencję i przy jego pomocy w 1969 r. zabiegał o wyjazd do Rzymu, przy czym powoływał się na zaproszenie nadesłane mu przez Giuseppe Tomko, zamieszkałego w Rzymie przy [...].

Z informacji nieoficjalnych uzyskanych przez Biuro Śledcze MSW wynika, że kierownictwo nawiązało kontakty z nacjonalistami ukraińskimi, którzy działają na emigracji, zmierzając do „utworzenia wolnej Ukrainy”. W przeszłości, w latach 1944–1945, koncepcje współpracy z nacjonalistami ukraińskimi reprezentował i realizował Marian **Gołębiewski**, gdyż w wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 2 II 1947 r., skazującym Gołębiewskiego na karę śmierci za działalność w WiN, podniesiono, że porozumiewał się on z przywódcami działających wówczas na Lubelszczyźnie band tzw. Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA).

Pośrednikiem związku w kontaktach z nacjonalistami ukraińskimi działającymi na emigracji był niewątpliwie Dennis Wayne John **Galon**, urodzony i zamieszkały w Kanadzie, ale będący narodowości ukraińskiej. Jako kleryk zakonu jezuitów w Kanadzie uzyskał on jednoroczne stypendium Towarzystwa Jezusowego, dzięki któremu w okresie od 24 VIII 1969 r. do 25 V 1970 r. przebywał w Polsce, gdzie zamieszkiwał w Kolegium OO. Jezuitów w Warszawie. We wskazanym okresie Dennis **Galon** utrzymywał szczególnie bliskie stosunki z klerykami Kolegium Teologicznego OO. Jezuitów pochodzenia niemieckiego, którzy w większości reprezentowali rewizjonistyczne orientacje proniemieckie, sam natomiast prezentował pozycję „zatwardziałego ukraińskiego nacjonalisty”.

Poza studiami teologicznymi Dennis **Galon** – za zgodą polskich władz – uczęszczał na wykłady prowadzone przez Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego, a nadto planował i czynił starania o wyjazd na dalsze studia w ZSRR. W Polsce Dennis **Galon** nawiązał rozległe znajomości. Za pośrednictwem księdza Józefa Kulisa poznał on Sebastiana Koszuta, a ten z kolei umożliwił mu poznanie Huberta i Andrzeja Czumów, Urszulę Czumę, Wiesława Kęcika i Wiesława Kurowskiego. W tym środowisku Dennis **Galon** poznał studentkę psychologii UW Zofię i jej koleżankę Joannę oraz szereg innych osób. Z Warszawy D[ennis] **Galon** wyjeżdżał w różne rejony kraju i miał nawiązywać kontakty

z ludźmi narodowości narodowi ukraińskiej. Kilka razy miał przebywać w województwach lubelskim, rzeszowskim i szczecińskim, przy czym będąc w Szczecinie, miał się dostać na teren stoczni i robić tam jakieś zdjęcia. Wśród różnych dokumentów i zapisków zatrzymanych podczas przeszukania u Andrzeja Czumy znaleziono widokówkę, na której jakiś Józef (może Józef Kulisz?) przekazywał „dla Denisa” następujące adresy:

- Wilhelmina Majgutiuk, Szczecin, ul. [...];
- Krystyna Uścińowicz, magister, Szczecin, ul. [...];
- Tadeusz Trzeciński, Szczecin, ul. [...].

Na tle sygnałów i danych o kontaktach związku z nacjonalistami ukraińskimi zwracają także uwagę informacje nieoficjalne Biura Śledczego MSW, że związek miał dotarć do żołnierzy, czy nawet do oficerów wojsk radzieckich w Legnicy oraz informację, że w przypadku „wystąpień powstańczych w Polsce” podobne działania będą podjęte w ZSRR przez istniejącą tam nielegalną organizację.

Nierozpoznane dotąd bliżej kontakty członkowie związku posiadali również na Węgrzech. Podczas pierwszego „zjazdu” (1968 r.) „Tomasz” (Marian Gołębiwski) mówił: „Węgrzy – pozytywne nadzwyczaj. Można wygrać propolskie emocje. Pożyteczne byłyby kontakty typu osobistego, nie zaś oficjalne. Więc jeśli ktoś chciałby wyjechać, służymy adresami, aby połączyć misję”. Zapiski znalezione u Mariana Gołębiewskiego świadczą, że był on w osobistym kontakcie z Węgrem Gömöry, możliwe więc, że właśnie ten Węgier podjął się zadania ustanowienia kontaktów.

Istniały także kontakty z Włochami. W 1966 r. do Włoch na zaproszenia Farina Salvatore (Rzym – [...]), wyjechał Łukasz Czuma, który przebywając tam do 1967 r., odwiedzał również Francję i Anglię. W Rzymie Łukasz Czuma spotykał się ze starym znajomym swego ojca Konradem Sieniewiczem, który w 1946 r. organizował w Londynie Ruch Chrześcijańsko-Społeczny „wywodzący się z przemysłów i doświadczeń Wielkiej Konspiracji Polskiej, z dążeń młodych sił walczących na obczyźnie” (fragment ulotki K[onrada] Sieniewicza z dnia 9 IX 1946 r.). W późniejszym czasie Konrad Sieniewicz przeniósł się do Włoch i od szeregu lat działa w Rzymie w Międzynarodowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej. Po powrocie Łukasza Czumy do Polski sprawą ustanowienia stałego kontaktu z Sieniewiczem zajęli się Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski, którzy do działań na rzecz związku i do współdziałania z Sieniewiczem postanowili wykorzystać przebywającego w Szwajcarii księdza Tadeusza Boguckiego.

Tadeusz Bogucki jest bliskim znajomym Huberta Czumy. Poznali się w 1952 r. Później – przez kilka lat – działali wspólnie w duszpasterstwie akademickim w Łodzi. Po przeniesieniu Huberta Czumy do Gdańska Bogucki kierował jeszcze jakiś czas działalnością łódzkiego duszpasterstwa akademickiego, a w 1964 r. wyjechał na rok za granicę. Od tego czasu nie wraca do Polski i obecnie jest w Szwajcarii duszpasterzem młodzieży szkolnej. Mieszka w Reinach, Bazylea, przy Blauenstr[asse]^x.

W 1966 r. na 3 miesięczne studia medyczne do Paryża wyjechał z Łodzi dr Witold Leśniak, który jako student był pod wpływami Huberta Czumy i Tadeusza Boguckiego i udostępnił im swe mieszkanie na spotkania z młodzieżą akademicką. W[itold] Leśniak odmówił powrotu do Polski i w 1967 r. przeniósł się z Paryża do Bazylei, co

^x Z T[adeuszem] Boguckim w Szwajcarii spośród aresztowanych korespondowali: Hubert, Andrzej i Benedykt Czumowie, Stefan Niesiołowski i Janusz Kenic.

niewątpliwie ma związek z obecnością tam Tadeusza Boguckiego. W 1969 r. T[adeusza] Boguckiego – i prawdopodobnie także Leśniaka – odwiedzał Marek Niesiołowski, a w okresie od 18 III 1970 r. do 24 IV 1970 r. przebywał u nich Benedykt Czuma. Obaj oni wykorzystali swą podróż do Szwajcarii dla celów, jakie realizuje związek. Należy dodać, że B[enedykt] Czuma jechał do Szwajcarii na zaproszenie Rajmunda Spejchera, który przesłał do Polski stosowny dokument na prośbę Witolda Leśniaka.

Benedykt Czuma zapoznał Leśniaka i Boguckiego z działalnością i zamierzeniami związku i uzyskał zapewnienie, że Bogucki podejmie starania o potrzebne związkowi środki finansowe oraz że będzie on pośredniczył w przekazywaniu do Polski pieniędzy i innych przesyłek pochodzących z Włoch od Konrada Sieniewicza¹¹.

Będąc w Rzymie, B[enedykt] Czuma nie zastał K[onrada] Sieniewicza, ale to, co zamierzał załatwić z innym działaczem Międzynarodowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej Stanisławem Gebhardem. Otrzymał zwłaszcza obietnicę dostarczenia związkowi pewnych sum pieniężnych oraz propozycję „typowania w kraju ludzi i kierowania ich do Gebharda na praktyki zawodowe”, połączone z opłatą kosztów podróży do Włoch i kosztów pobytu we Włoszech z funduszków, jakimi dysponuje Sieniewicz i Gebhard.

Omawiając wskazane wyżej kwestie, w przesłuchaniu z dnia 14 VII [19]70 r. Benedykt Czuma m.in. podał: „Po powrocie do kraju poinformowałem swego brata Andrzeja Czumę o rozmowach i ich wynikach... Uzgodniliśmy z bratem, że powstałe możliwości praktyk wykorzystamy przede wszystkim dla osób z «Ruchu»... W maju 1970 r. ... brat mój Andrzej poinformował mnie, że jest okazja do przekazania Sieniewiczowi lub Gebhardowi danych na przesłanie przez nich zaproszenia dla kandydata na praktykę, a jednocześnie sprawdzenia, czy u księdza Boguckiego nie nadeszło dla nas pieniędzy. Okazja ta związana była z wyjazdem osoby, znanej memu bratu, za granicę. Osoby tej brat nie podawał mi, natomiast jako kandydata na wyjazd do Włoch na praktykę... podał on Emila Morgiewicza. Uzgodniliśmy z bratem, że ja napiszę list na adres Sieniewicza do Rzymu... Jak dalej sprawa ta była załatwiona, nie orientuję się. Wiem jedynie z wypowiedzi brata, że ktoś za granicę z listem wyjechał”.

Prawdopodobnie osobą, która miała jeszcze w roku bieżącym zadania łącznika i odbiorcy środków finansowych dla „Ruchu” z Szwajcarii jest Janusz Kenic. Otrzymał on ostatnio dokumenty ze Szwajcarii, dające podstawę do uzyskania paszportu zagranicznego. Jako osobę zapraszającą Tadeusz Bogucki podstawiał starszą niewiastę, pracownicę domu starców. Kenic i Bogucki utrzymują ze sobą stałą korespondencję, z której wynika wtajemniczenie obu w działalność związku. M.in. we fragmencie jednego z listów z dn. 3 IV 1969 r. do J[anusza] Kenica Tadeusz Bogucki napisał: „Co do «osób z zewnątrz» – to rozmawiałem o was tylko z Witkiem (Witold Leśniak – uwaga własna), nie przypuszczałem, że on nie powinien o tym wiedzieć”.

Ze sprawą kontaktów związku z Włochami i Szwajcarią łączy się niewątpliwie zapisek Benedykta Czumy, znaleziony u Andrzeja Czumy: „Bichal. Adres tej dziewczyny: Grażyna Płaszczak, 1700 Fribourg [...] – Szwajcaria. Nie rozpowszechniaj go. Również nadawcą najlepiej niech będzie dziewczyna”.

¹¹ Benedykt Czuma powiedział w relacji, iż nie zamierzał wprowadzać ks. Boguckiego do „Ruchu” ani też informować go o organizacji. Jego zdaniem informacje o powiązaniach ks. Boguckiego z „Ruchem” znajdujące się w dokumentach SB są niewiarygodne. Poinformował natomiast o „Ruchu” Witolda Leśniaka.

Kontakty z Włochami mogły ułatwiać Andrzejowi Czumie także jego ścisłe powiązania z zakonem paulinów. Przemawiają za tym m.in. zapiski z kalendarza A[ndrzeja] Czumy, gdzie telefon oo. paulinów z ul. Długiej w Warszawie łączy się z takim oto zapiskiem: „P. Roma, via del [...]”. Ułatwienia we wskazanym zakresie mogły wynikać również ze znajomości Andrzeja Czumy z generałem zakonu oo. paulinów w Częstochowie Jerzym Tomzińskim¹² i Bogdanem Lewandowskim, pracownikiem Kolegium ds. Kleru Kurii Rzymskiej.

Poszczególni członkowie związku posiadali kontakty jeszcze w wielu innych krajach, głównie we Francji, NRF, Kanadzie i USA, ale jak dotąd brak danych, czy i w jakim zakresie służyły one związkowi jako całości. Dokumenty i zapiski uzyskane podczas przeszukań zwracają uwagę na niektóre kontakty Mariana Gołębiowskiego. Świadczą one, że Gołębiowski do czasu aresztowania prowadził korespondencję z szeregiem osób z USA, a m.in. z:

– J[anuszem] Zaprawą-Ostromęczkim¹³, b. sekretarzem Prezydium Rady Naczelnej Stowarzyszenia Polskich Kombatantów i prezesem tzw. Stronnictwa Ludowego „Wolność” w USA;

– Michałem Przemyskim, działaczem reakcyjnej emigracji w Chicago;

– W[acławem] Soroką z USA, który w jednym z listów do Gołębiowskiego wypowiada się na temat ograniczonych możliwości wpływania z USA na sytuację w Polsce.

Poza tym Gołębiowski korespondował:

– z Sergiuszem Konopką, prezesem Związku Polaków w Kanadzie;

– z tzw. Stronnictwem Ludowym „Wolność” w Londynie;

– oraz z Radą Jedności Narodowej, Głównym Komitetem Wykonawczym Ligi Niepodległości Polski, Światowym Związkiem Polaków i Europejską Federacją Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, które to organizacje mają siedziby w Londynie.

11. Źródła środków finansowych.

Sprawy „finansowo-materiałowe” były jednym z ważniejszych problemów omawianych wielokrotnie w związku, w szczególności podczas „zjazdu”, jaki odbył się na przełomie października – listopada 1968 r. w Warszawie. Rozpatrywano wówczas następujące źródła i sposoby zdobywania środków finansowych.

a) składki miesięczne członków,

b) nadzwyczajne jednorazowe składki zbierane wśród członków „Ruchu”,

c) subwencje pieniężne ze strony poszczególnych ludzi ze środowiska inteligencji, księży i „inicjatywy prywatnej”,

¹² **Tomziński Jerzy** (ur. 1918), dr prawa kanonicznego. W 1935 r. wstąpił do zakonu paulinów; 1945–1948 kustosz sanktuarium jasnogórskiego; 1952–1957 i 1990–1993 przeor Jasnej Góry; 1963–1975 generał zakonu paulinów; 1963–1993 członek Komisji Maryjnej Episkopatu Polski; od 1978 r. kronikarz sanktuarium i rzecznik prasowy Jasnej Góry; współredaktor Tygodnika Katolickiego „Niedziela” i miesięcznika „Jasna Góra”.

¹³ **Ostromecki-Zaprawa Jan** (wł. Henryk Ostromecki), profesor prawa, wykładowca akademicki. Przed wybuchem wojny ukończył ekonomię na UW. Współzałożyciel tajnej organizacji „Raclawice” i Polskiej Organizacji Zbrojnej (POZ). Kierownik wojewódzkiej organizacji „Raclawic” w Lublinie, jednocześnie pełnił funkcję kierownika Wydziału Administracyjnego komendy okręgu POZ. Po scaleniu POZ z AK (październik 1942) szef I oddziału sztabu komendy Okręgu Lublin. Aresztowany przez Gestapo 16 XII 1942 r., więziony na Zamku Lubelskim, w obozach w Majdanku, Oświęcimiu i Dautmergen (Wittenbergia). Po zakończeniu wojny mieszkał w USA.

- d) pomoc ośrodków zagranicznych,
- e) pomoc wynikająca ze współpracy z organizacjami o podobnym profilu politycznym z krajów sąsiednich, np. nielegalny handel lub przemysł,
- f) podejmowanie przedsięwzięć handlowo-produkcyjnych,
- g) akcje przy użyciu przemocy fizycznej.

Najbardziej regularnie przebiegało uzyskiwanie funduszy w formie składek członkowskich. Ustalono je w kwocie 20 zł miesięcznie od członków posiadających stałą pracę zarobkową oraz 10 złotych od studentów. Zdobyte tą drogą fundusze wystarczały z trudem na pokrycie kosztów łączności i innych drobnych wydatków (źródła: m.in. „Archiwum”, wyjaśnienia W[o]jciecha] **Mantaja**, S[tefana] **Niesiołowskiego**, J[acka] **Bartkowiaka** i in.).

Dotychczasowe wyjaśnienia podejrzanych nie dostarczyły danych świadczących o przeprowadzeniu wśród członków związku jednorazowej, nadzwyczajnej składki. Niemniej jednak forma taka była postulowana. Traktowano ją jako dodatkową składkę uwarunkowaną „przypadkami koniecznymi”, wysokość składki uzależniono od dobrej woli wpłacającego, z zaproponowaniem jednak minimalnej granicy przez zarządzających składkę (źródło: „Archiwum”, materiały „zjazdu”).

W sferze projektów – według aktualnych danych śledztwa – pozostała również subwencja na rzecz poszczególnych osób ze środowiska inteligencji, kleru i „prywatnej inicjatywy”. W oparciu o pełne wzajemne zaufanie zamierzano docierać do tych osób w celu uzyskiwania systematycznych wpłat na działalność organizacyjną „Ruchu”. Płatnikami tych subwencji mieli być ludzie „pragnący upadku systemu socjalistycznego”, którzy nie będąc członkami związku, aprobowałiby jego cele (źródło: „Archiwum”).

Kolejnym źródłem finansowania „Ruchu”, według założeń, miał być tzw. nielegalny handel zagraniczny, szczególnie w oparciu o współpracę z antyrządowymi organizacjami czechosłowackimi. W zakres tych operacji miały wchodzić nielegalne transakcje towarowe oraz przemysł waluty obcej.

Stały dochód miały przynosić organizacji zyski czerpane z prowadzenia handlu prywatnego, sadownictwa bądź innych przedsięwzięć produkcyjnych. Do prowadzenia jednego z takich gospodarstw był przeznaczony Wojciech **Mantaj** (źródła: „Archiwum”, wyjaśnienia W[o]jciecha] **Mantaja**, materiały nieoficjalne dot. W[iesława] **Kęcika**).

W zakresie zdobywania środków materiałowych dostrzegano następujące źródła:

- a) kupno prywatne i nielegalne,
- b) akcje włamań,
- c) systematyczne okradanie instytucji, w której zatrudniony jest członek związku,
- d) zorganizowanie własnej produkcji sprzętu.

12. Działalność propagandowa.

W początkowej fazie działalności związku wydawano różne pojedyncze artykuły propagandowe, sporządzone na maszynie, omawiające m.in. w odpowiednim naświetleniu sytuację polityczną i ekonomiczną Polski. Wydawano również „Wiadomości” zawierające przedruki i streszczenia art. z prasy zachodniej dot. ważniejszych wydarzeń politycznych, gospodarczych i militarnych.

Rozpoczęte w listopadzie 1969 r. wydawnictwo „Biuletynu” miało skupiać na swoich łamach całą dotychczasową pisemną propagandę związku. Każdy z jej członków

miał obowiązek zbierania odpowiednich materiałów i prezentowania swoich poglądów i koncepcji na łamach: „Biuletynu”,

Decyzję o utworzeniu organu prasowego, który nazwano później „Biuletynem”, podjęto na tzw. zjeździe łódzkim w 1969 r. Zamierzano go wydawać jako miesięcznik. Przygotowaniem „Biuletynu” zajmowały się zespoły: redakcyjny, techniczny i kolportażu. Pieczę nad redakcją „Biuletynu” powierzono Emilowi **Morgiewiczowi**. Nakład „Biuletynu” uzależniono od ilości ośrodków, grup i członków związku.

Emil **Morgiewicz**, z zawodu dziennikarz, jesienią 1969 r. opracował tzw. „Schemat organizacyjny «Biuletynu»” oraz „Podstawowe informacje o «Biuletynie»”. Z treści tych dokumentów wynika, że strukturę organizacyjną „zespołu redakcyjnego” oparto na zasadach konspiracyjnych, zaś poszczególnym jego członkom przydzielono merytorycznie wyodrębnione działy: informacji politycznych, ekonomicznych, historycznych i kulturalnych.

W okresie od listopada 1969 r. do czerwca 1970 r. zespół redakcyjny przygotował i wydał sześć numerów „Biuletynu”, oznaczonych kolejnymi numerami od 8 do 13. Niezbędne dla prowadzenia działalności wydawniczej środki techniczne i finansowe uzyskano w drodze włamań i kradzieży, m.in. z różnych instytucji państwowych skradziono sześć maszyn do pisania i powielacz. Nakład „Biuletynu” wynosił od 93 do 113 egzemplarzy. Dystrybucją „Biuletynu” na poszczególne ośrodki wojewódzkie zajmował się Andrzej **Czuma**. Z zakwestionowanego u niego rozdzielnika „Biuletynu” nr 12, powielonego w 93 egzemplarzach wynika, że do Łodzi, Wrocławia i Warszawy przekazano po 20 egzemplarzy, a do Lublina – 7 egzemplarzy. Poszczególne egzemplarze „Biuletynu” rozprowadzono za ścisłym wyliczeniem obiegu. Egzemplarze zwrócone bądź niewykorzystane przechowywano w archiwum.

Drugą formą propagandy związku był kolportaż książek z dziedziny historycznej, socjologicznej, ekonomicznej i religijnej, wydawanych w kraju oficjalnie przez koła naukowców katolickich oraz kolportaż literatury wydawanej przez polską reakcyjną emigrację polityczną na Zachodzie i wrogie nam ośrodki dywersyjne („Kultura” paryska, „Trzyście dróg do socjalizmu”, „Na nieludzkiej ziemi” itp.).

Naczelnym zadaniem propagandy było rozszerzanie i umacnianie założeń i idei „Ruchu” wśród członków oraz powiększenie jego szeregów.

Związek zakładał opracowanie tzw. „Odezwy do narodu”, która w chwili wybuch powstania w Polsce miała być ogłoszona drogą radiową i telewizyjną. Zadaniem jej było przedstawienie roli „Ruchu” oraz celu i sensu powstania (wyjaśnienia Wiesława **Kurowskiego**).

13. Działalność dywersyjna.

W swych założeniach związek z góry zakładał – obok wywiadu i terroru – działalność dywersyjną. Miano na względzie zarówno dywersję połączoną z użyciem materiałów wybuchowych i zapalających, jak i dywersję polityczną (np. „publikacje pod szyldem legalnych organizacji dla kamuflażu”). Przykładem łączenia obu tych rodzajów dywersji był zamiar i daleko posunięte czynności przygotowawcze do podpalenia i wysadzenia w powietrze Muzeum Lenina w Poroninie. Według wyjaśnień Wiesława **Kurowskiego** społeczeństwo po dokonaniu tego aktu zorientowałoby się o działaniu w Polsce nielegalnego związku.

Do działań o charakterze dywersyjnym inspirowali zwłaszcza Marian **Gołębiewski** i Zygmunt **Żyłka-Żebracki**, którzy w latach 1944–1946 kierowali działalnością dywersyjną WiN na wschodnich obszarach Polski. Działania dywersyjne obok skutków politycznych zmierzały i do innych następstw. Przewidując je, dążono też do „wyrobienia poprzez działanie i pracę w «Ruchu» kadr ludzi rozumnych, zdecydowanych, silnych...” („Cele i metody działania «Ruchu»”). Według nieoficjalnych informacji uzyskanych przez Biuro Śledcze, każdy nowo przyjęty „musiał się wykazać udziałem w jakiejś akcji”. Informacja ta znajduje potwierdzenie w faktach, jakie zebrano na temat akcji już przeprowadzonych i planowanych w najbliższej przyszłości.

Działania o charakterze dywersyjnym miały nadto prowadzić do uzyskania środków finansowych i materiałowych potrzebnych członkom związku. W dokumencie pt. „Sprawy finansowo-materiałowe” po pytaniu: „Jakie mogą być możliwości zdobywania pieniędzy?” formowano następujące dyrektywy i uwagi:

– „akcje przy użyciu przemocy fizycznej. Akcje te to napad na sklep, napad na rozmaitych inkasentów, napad na ludzi odprowadzających pieniądze z utargów dziennych oraz wszelkie inne akcje tego typu... Efektem ubocznym tych akcji jednakże może być spowodowanie urazu czy też gorzej – śmierci człowieka...

– zdobywanie sprzętu poprzez akcję włamań. Jest wiele metod włamywania się do pomieszczeń państwowych (bo własność prywatną uważamy za nietykalną), zaczynając od dorabiania kluczy, kończąc na wyważaniu drzwi czy okien...

– bardzo skuteczny sposób, chociaż na małą skalę, to stałe wynoszenie z instytucji, w której się pracuje...”

Podczas jednego z pierwszych „zjazdów” związku powyższe dyrektywy były przedmiotem dyskusji. Stwierdzono wówczas, że przyjmuje się siedem sposobów tworzenia „bazy materiałowej” związku. Jako siódmy sposób wskazano „akcje na tzw. pieniądze państwowe” („Jurek”), przy czym „Emil” (**Morgiewicz**) wysunął „propozycję traktowania akcji siódmej jako podstawowej, inne pomocnicze”¹⁴, a „Kostek” (Stefan **Niesiołowski**) uznał, że „uruchomienie bazy ekonomicznej” winno nastąpić „przy pomocy numer siedem” (protokół „zjazdu”).

W mieszkaniu Andrzeja Czumy znaleziono sporządzony niewątpliwie jego ręką i oznaczony datą 26 I [19]70 [r.] zapisek o następującej treści: „II – sprawa akcji, podkreślić staranność przygotowania planu, sprawa kluczy, sprawa odskoku, sprawa zabezpieczenia, akcja w W[arsza]wie – koniec lutego – pocz[ątek] marca”. Treść zapisu świadczy, że od diskutowanych zamierzeń ogólnych przechodzono planowo do ich realizacji.

Według sygnałów i poszlak, jakich dotąd nie zdołano potwierdzić, jedną z pierwszych akcji członków związku miał być dokonany w 1964 r. napad na bank przy ul. Jasnej w Warszawie oraz wybuch bomby w dniu 16 maja 1970 r. w lokalu poczty przy ul. Komarowa w Warszawie. Nadto w 1968 lub 1969 r. członkowie związku mieli napaść w Lublinie i pobić jakiegoś osobnika, do którego rościli jakieś organizacyjne pretensje (wyjaśnienia W[o]jciecha] **Mantaja**).

¹⁴ Chodzi tu o wypowiedź Morgiewicza podczas V zjazdu. W śledztwie podczas przesłuchania Morgiewicz stwierdził, iż nie oznaczało to w żadnym wypadku jego poparcia dla zdobywania pieniędzy w drodze napadów. Chciał jedynie sprowokować innych do poważnej dyskusji nad tym problemem. (AIPN, 01820/17 t. 27, k. 230–231, odpis protokołu przesłuchania E. Morgiewicza z dn. 10 II 1971 r., t. 2–3). Podczas V zjazdu dyskutowano nad sposobami finansowania organizacji. Podjęto wówczas decyzję o rezygnacji z prób kradzieży pieniędzy.

Kradzież maszyn do pisania i powielaczy

W końcu 1968 r. członkowie ośrodka łódzkiego związku (W[ojcich] **Majda**, S[tefan] **Niesiołowski** i B[enedykt] **Czuma**) usiłowali skraść maszynę do pisania ze Spółdzielni Prefabrykatów Budowlanych w Łodzi przy ul. Tuwima. Od usiłowania odstąpili wobec trudności, jakie napotkali w miejscu, gdzie znajdowała się maszyna.

W dniu 27 II 1969 r. skradziono powielacz spirytusowy – wartości 1464 zł – będący własnością Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów w Łodzi (ul. Piotrkowska 15). Dokonała tego z inspiracji S[tefana] **Niesiołowskiego** współdziałająca ze związkiem lub też przynależna do niego Czcibora Teresa **Iżycka**, zamieszkująca obecnie we Włocławku. W 1969 r. miano dokonać także kradzieży powielacza w Warszawie, o czym wspomniał w swych wyjaśnieniach B[enedykt] **Czuma**, ale okoliczności tego czynu nie zostały dotąd ustalone.

W okresie od wiosny 1969 r. do dnia 27 V 1970 r. w Łodzi związek dokonał kradzieży – połączonych z włamaniem – sześciu maszyn do pisania (2 z UŁ, 2 z politechniki, 1 z Prezydium WRN i jedna z kuratorium). W kradzieżach tych uczestniczyło łącznie 16 członków ośrodka łódzkiego i 2 ośrodka warszawskiego związku.

Usiłowanie rabunku pieniędzy w Łodzi

Jesienią 1969 r.¹⁵ grupa członków związku zdecydowała obrabować pracownicę sklepu spożywczego w Łodzi przy ul. Źródłowej. W przygotowaniach do napadu lub w usiłowaniu jego dokonania uczestniczyli Andrzej i Benedykt **Czumowie**, W[ojcich] **Mantaj**, S[tefan] **Niesiołowski**, J[acek] **Bartkowiak**, A[dam] **Więckowski** i nieustalony osobnik z Warszawy. Zaatakowaną pracownicą sklepu była Jadwiga **Żelazowska**. Szła ona wówczas z pięcioletnim dzieckiem. Torebkę, w jakiej miała dzienny utarg, wyrwał jej Andrzej **Czuma**. Torebki tej nie wypuściła ona z rąk, lecz zaczęła krzyczeć. Płakać też zaczęło dziecko. W tej sy[tua]cji przestępcy uznali za wskazane rzucić się do u[ciecz]ki.

Zamiar i przygotowania do akcji w Poroninie

Zamiar zniszczenia Muzeum Lenina w Poroninie zrodził się nie później jak w kwietniu 1970 r. Według wyjaśnień W[iesława] **Kurowskiego** drogą tej akcji zdążano do wywołania następstw politycznych o charakterze propagandowym oraz do zaprawy członków związku w tego rodzaju działaniach.

Kurowskiego w zamiar akcji wprowadzał Andrzej **Czuma**. On też polecił mu przeprowadzenie rozpoznania w Poroninie i sporządzenie szkiców i fotografii miejsca akcji. Instruktażu w tym zakresie – w końcu kwietnia 1970 r. – udzielił **Kurowskiemu** Marian **Gołębiewski**. **Kurowski** był w Poroninie dwukrotnie. W celach rozpoznawczych jeździł tam również Wiesław **Kęcik**. W myśl pierwotnej wersji miano zniszczyć także Dom Lenina w Białym Dunajcu i pomnik Lenina w Poroninie. Decyzję zniszczenia tylko muzeum podjęto później, a to ze względu na bezpieczeństwo sprawców i brak odpowiedniego materiału wybuchowego dla zniszczenia pomnika.

„Akcję Poronin” usiłowano zrealizować w dniu 21 VI [19]70. Po rozpoznaniu terenu akcji opracowano drobiazgowo jej plan i przygotowano wszystkie niezbędne środki umożliwiające przybycie do Poronina, [p]odpalenie i wysadzenie muzeum w powietrze

¹⁵ Próba kradzieży utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej w rzeczywistości miała miejsce pod koniec zimy lub wczesną wiosną 1969 r.

oraz gwarantujące bezpieczne opuszczenie miejsca akcji. W dniu 21 VI [19]70 r. do Poronina przybyła część uczestników akcji (Marzena **Górszczyk** i Janusz **Krzyżewski** z Warszawy), a w drogę na to miejsce wybrali się inni (Andrzej **Woźnicki** i Elżbieta **Nagrodzka** z Łodzi). Pozostali uczestnicy akcji w dniu 20 VI [19]70 r. zostali zatrzymani bądź też zorientowali się, że jej dokonanie jest niemożliwe wobec działań podjętych przez Służbę Bezpieczeństwa.

Dalsze zamierzenia dywersyjne

Rozważano i podejmowano mniej lub bardziej zaawansowane przygotowania do napadów na:

1. Ambulans PKP z DOKP w ^d**Lublinie**^d przewożący pieniądze z kas stacyjnych.
2. Ambulans Narodowego Banku Polskiego przewożący zniszczone pieniądze do Jeziornej.
3. Konwój z pieniędzmi, jakie przewożono z ulicy Bielańskiej na Świętokrzyską.
4. Lokal Pax w Łodzi.
5. Kasjera Lot z ul. Waryńskiego w Warszawie¹⁶.

Planowano również przygotowania do akcji polegającej na tym, że do mieszkań funkcjonariuszy MO miały być wprowadzane (strzykawką, przez otwory w drzwiach wejściowych, np. przez dziurki od kluczy) różne cuchnące substancje (wyjaśnienia W[ojciecha] **Mantaja**)^e.

Źródło: AIPN, 01334/537, k. 1–44 oraz strona tytułowa, mps.

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

^e *Poniżej pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk. mgr J[ózef] Chomętowski. Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem.*

¹⁶ *Kwestię wymienionych w dokumencie napadów rabunkowych wyjaśniłem we „Wstępie”, rozdział „Obraz „Ruchu” w dokumentach i opracowaniach SB”.*

1970 lipiec 24, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 24 VII 1970 r.

Inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie kpt. Mieczysław Faliszewski¹ – działając na podstawie art. 264 § 2 pkt 1 KPK – przesłuchał w charakterze podejrzanego: **Andrzeja Czumę**, s. Ignacego, ur. 7 XII 1938 r. w Lublinie (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 10.00.

Pytanie: Proszę o wymienienie swoich znajomych, działających w łódzkim ośrodku nielegalnej organizacji „Ruch”?

Odpow[iedz]: Odmawiam udzielania odpowiedzi na powyższe pytanie w związku z moim oświadczeniem złożonym w dniu 8 lipca br. do Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, od kiedy datuje się znajomość podejrzanego ze Stefanem Niesiołowskim?

Odpow[iedz]: Odmawiam składania wyjaśnień na postawione mi pytanie.

Pytanie: Proszę wyjaśnić kiedy i w jakich okolicznościach rozmawiał podejrzanym ze Stefanem Niesiołowskim na temat utworzenia nielegalnej organizacji?

Odpow[iedz]: Odmawiam udzielenie odpowiedzi na powyższe pytanie.

W tym miejscu odczytano podejrzanemu fragment wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego z dnia 12 lipca 1970 r.: „Do organizacji «Ruch» zostałem zwerbowany w miesiącu wrześniu 1967 r. przez Andrzeja Czumę. Werbunek ten miał miejsce w Łodzi podczas odprowadzania Andrzeja Czumy z mojego mieszkania... właśnie w drodze na stację Czuma poinformował mnie, że reprezentuje tajną organizację, której celem jest doprowadzenie do zmiany istniejących w Polsce stosunków”. Jakie w związku z powyższym cytatem chce podejrzanym złożyć wyjaśnienie?

Odpow[iedz]: Nie chcę się ustosunkowywać do odczytanych mi fragmentów wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego. Stanowisko swoje uzasadniam złożonym oświadczeniem do Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy w dniu 8 lipca 1970 r.

Pytanie: Proszę wyjaśnić udział Stefana Niesiołowskiego w redagowaniu i wydawaniu „Biuletynu” oraz czy i jak zamieścił on artykuły na łamach „Biuletynu”?

¹ **Faliszewski Mieczysław** (ur. 1934), kpt./płk, dr prawa (Wydział Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, 1980 r.). Od 6 XI 1961 r. oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 III 1967 r. starszy oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VIII 1972 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 2 I 1973 r. adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego i Taktyki Postępowania Przygotowawczego Instytutu Prawa Akademii Spraw Wewnętrznych; od 1 X 1989 r. adiunkt Zakładu Prawa Karnego Instytutu Prawa ASW; zwolniony ze służby 5 IV 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Odpowiedź: Odmawiam udzielenia odpowiedzi na postawione mi pytanie.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, w jaki sposób przekazywał podejrzany „Biuletyny” Stefanowi Niesiołowskiemu?

Odpowiedź: Odmawiam udzielenia odpowiedzi na postawione mi pytanie.

Pytanie: Kiedy i jakie maszyny do pisania przekazał podejrzanemu Stefan Niesiołowski?

Odpowiedź: Odmawiam udzielenie odpowiedzi na postawione mi pytanie.

Pytanie: Proszę wyjaśnić okoliczności napadu na kierowniczkę sklepu przy ul. Źródłowej w Łodzi.

Odpowiedź: Zgodnie z moim oświadczeniem z dnia 8 lipca br. nie chcę udzielać żadnych wyjaśnień.

W tym miejscu odczytano podejrzanemu fragmenty wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego z dnia 8 VII 1970 r.: „Ponadto brał on udział w planowaniu i przygotowaniu akcji, której celem było zdobycie utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej^a w Łodzi... tak samo Andrzej Czuma brał udział w akcji przygotowania kradzieży maszyny do pisania z Katedry Nauk Politycznych Politechniki Łódzkiej... wiedział on o innych faktach kradzieży maszyn, dokonanych w Łodzi, o czym go informowałem, a także przekazywane mu były te skradzione maszyny i powielacz”. Jakże w związku z powyższym cytatem chce podejrzany złożyć wyjaśnienia?

Odpowiedź: Nie chcę ustosunkowywać się do odczytanych mi fragmentów wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego.

Pytanie: W jakich okolicznościach rozmawiał podejrzany ze Stefanem Niesiołowskim na temat zniszczenia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie?

Odpowiedź: Nie chcę składać wyjaśnień na postawione mi pytanie.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, kiedy i w jakich okolicznościach omawiał podejrzany ze Stefanem Niesiołowskim i Marianem Gołębińskim projekt zniszczenia Muzeum Lenina i pomnika w Poroninie?

Odpowiedź: Odmawiam udzielania wyjaśnień na postawione mi pytanie.

W tym miejscu odczytano podejrzanemu fragmenty wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego z dnia 11 lipca 1970 r.: „Zgodnie z tą informacją około 5 maja 1970 r. pojechałem sam do Andrzeja Czumy do Warszawy... W mieszkaniu Andrzeja Czumy zastałem jego oraz Mariana Gołębińskiego... Dodaję do złożonych już wyjaśnień to, że rozmowę na temat akcji spalania Muzeum im. Lenina w Poroninie prowadził Andrzej Czuma, a Marian Gołębiński uzupełniał jego wywody tak w zakresie celowości podjęcia tej akcji, jak też sposoby jej przeprowadzenia... W czasie tej rozmowy ustaliłem z Andrzejem Czumą na jego życzenie, że za kilka dni skontaktuję wysłanego przez niego członka grupy warszawskiej z Janem Kapuścińskim”. Jakże w związku z tym chce podejrzany złożyć wyjaśnienia?

Odpowiedź: Nie chcę ustosunkowywać się do odczytywanych mi fragmentów wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego oraz udzielać odpowiedzi na postawione mi pytanie.

Pytanie: Proszę powiedzieć, kiedy i za czym pośrednictwem poznał podejrzany Jana Kapuścińskiego.

Odpowiedź: Odmawiam udzielania odpowiedzi na postawione mi pytanie.

^a W oryginale: Źródlanej.

Pytanie: Proszę podać, kiedy i w jakich okolicznościach rozmawiał podejrzany z Janem Kapuścińskim na temat zniszczenia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie?

Odpowiedź: Odmawiam składania wyjaśnień na postawione mi pytanie.

W związku z powyższym cytuję podejrzanemu fragment wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego z dnia 11 lipca 1970 r.: „Istotnie po chwili doszedł do nas Andrzej Czuma... Na wyznaczonym miejscu oczekiwał na nas Jan Kapuściński, którego, jak już wyżej wyjaśniłem, nazywaliśmy «chemikiem». Następnie wszyscy czworo udaliśmy się do restauracji SPATiF... rozpoczęła się rozmowa na temat akcji podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie, którą zainicjował Andrzej Czuma”. Jakże w związku z powyższym cytatem chce podejrzany złożyć wyjaśnienia?

Odpowiedź: Nie chcę ustosunkowywać się do odczytanych mi fragmentów wyjaśnień Stefana Niesiołowskiego.

Na tym zakończono przesłuchanie o godz. 13.00.

Przerwa obiadowa trwała od godz. 12.00 do 13.00.

Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodny z treścią moich wyjaśnień podpisuję.

Przesłuchał: (–) M[ieczysław] Faliszewski

Wyjaśniał:(–) Andrzej Czuma

Źródło: AIPN, 01820 /17, t. 12, k. 228–230, odpis, mps.

1970 lipiec 27, Łódź – Informacja dotycząca łódzkiej grupy „Ruchu”

^aŁódź, dnia ^b27^b lipca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b10^b

^cInformacja

dot. grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji „Ruch”

W wyniku działań operacyjnych Służba Bezpieczeństwa MSW w dniu 18 czerwca 1970 r. uzyskała informacje, że nielegalna grupa osób planuje dokonać aktu dywersji przy użyciu materiałów wybuchowych i zapalnych.

W toku dotychczasowego śledztwa prowadzonego przez jednostki śledcze MSW w ramach sprawy II 3 Ds. 25/70 ustalono następujący stan faktyczny:

Na terenie kraju powstała nielegalna organizacja występująca pod nazwą „Ruch”, której członkowie rekrutują się ze środowisk inteligenckich i katolickich z terenu Warszawy, Łodzi, Lublina, Gdańska i innych województw. Organizacja ta powstała w 1967 r. z inicjatywy 4 braci Czumów, a szczególnie Andrzeja Czumy, zamieszkałego w Warszawie.

W okresie od 20 czerwca 1970 r. w skali krajowej zostało dotychczas aresztowanych 29 osób, w tym 9 osób z terenu Łodzi, a mianowicie:

1. Stefan Konstanty Myszkiewicz-Niesiołowski, lat 26, mgr zoologii, st. asystent Wydziału Zoologii UŁ.

2. Marek Waclaw Myszkiewicz-Niesiołowski, lat 25, student V roku Wydziału Mech[anicznego] PŁ.

3. Wojciech Mantaj, lat 26, mgr biologii, prac[ownik] Instytutu Warzyw[niczego] w Skierniewicach.

4. Andrzej Woźnicki, lat 29, mgr inż. chemii, st. asystent Wydz[iału] Chem[icznego] PŁ.

5. Elżbieta Nagrodzka, lat 26, mgr filologii, bez stałego zatrudnienia (dziennikarka).

6. Jacek Bartkowiak, lat 27, mgr biochemii, st. asystent Wydz[iału] Biochemii UŁ.

7. Janusz Kenic, lat 23, student Wydziału Prawa Studium Zaocznego UŁ, oficer pożarnictwa ŁKSP.

8. Benedykt Czuma, lat 29, mgr inż. mech., st. konstruktor w Łódzkiej Fabryce Zegarów.

9. Jan Kapuściński, lat 40, dr inż. chem., kierownik Laboratorium Spółdzielni Pracy „Organica” w Łodzi, karany w 1953 r. przez WSR w Łodzi na 2,5 roku więzienia za przynależność do nielegalnej organizacji.

Organizatorem łódzkiej grupy „Ruch”, która powstała jesienią 1967 r., był Stefan Niesiołowski. W latach 1957–1961 na terenie Łodzi funkcję duszpasterza akademickie-

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: J0120/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Banasik.

go pełnił ks. Hubert Czuma, zamieszkały obecnie w Lublinie, i z tego okresu datuje się jego znajomość z niektórymi osobami wchodzącymi w skład łódzkiej grupy „Ruch”. Po jego wyjeździe z Łodzi w dalszym ciągu utrzymywali z nim kontakty osobiste i korespondencyjne bracia Stefan i Marek Niesiołowski i inni członkowie „Ruchu”. Za jego pośrednictwem nawiązali oni kontakty z Andrzejem i Benedyktem Czumą.

Wroga działalność Stefana Niesiołowskiego datuje się już od lat 1965–1966, kiedy to wspólnie z Wojciechem Mantajem organizował na terenie Łodzi wraz z innymi osobami akcje pisania na murach antypaństwowych haseł oraz sporządzania i kolportowania ulotek o treści skierowanej przeciwko ustrojowi PRL i stosunkom ze Związkiem Radzieckim. S[tefan] Niesiołowski od 1967 r. zaczął umacniać działalność grupy łódzkiej i podejmował wysiłki na rzecz wzrostu jej liczebności. Fakt ten łączy się ściśle z zamieszkaniem na terenie Łodzi Benedykta Czumy.

W czasie przeszukań u osób aresztowanych znaleziono i zabezpieczono między innymi:

- 11 zapalników chemicznych,
- ponad 30 litrów płynu łatwopalnego o dużej sile niszczenia,
- 4 kostki materiału wybuchowego,
- 2,5 metra lontu zapalającego,
- ok. 100 gram silnej trucizny (chlorku rtęciowego),
- maszynę drukarską dociskową o wadze ponad 600 kg,
- 7 biuletynów wydanych przez organizację,
- różne zapiski i notatki świadczące o istnieniu i działalności organizacyjnej.

Natomiast w skali krajowej znaleziono archiwum organizacyjne, 134 biuletyny, 6 maszyn do pisania, dwa powielacze i szczegółowy plan spalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Ponadto odezwy i ulotki z wydarzeń marcowych.

Na podstawie zebranego materiału procesowego ustalono, że organizacja „Ruch” posiadała m[iędzy] innymi następujący program:¹

1. W zakresie ustroju politycznego:

- odebranie władzy i rozwiązanie wszystkich partii politycznych i organizacji młodzieżowych,
- restaurację PPS i PSL,
- likwidację Rady Państwa i terenowych rad narodowych,
- zmianę ustroju organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości,
- likwidację „przestępczych i dywersyjnych organizacji, jak Urzędu do Spraw Wyznań, Paksu i Głównego Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk”,
- powołanie „Trybunału Rzeczypospolitej dla osiągnięcia tych, którzy podejmowali decyzje państwowe sprzeczne z polską racją stanu, jak również pracowników zbrodniczych organizacji (np. UB). Zbrodnie te nie mogą ulec przedawnieniu”,
- likwidację [Centralnej Rady] Związków Zawodowych oraz reorganizację dowództwa MON i MSW.

2. W zakresie ustroju gospodarczego:

- reorganizację handlu zagranicznego,

¹ Wymienione postulaty pochodzą z opracowania autorstwa Emila Morgiewicza z maja 1966 r., przedstawionego na I lub II zjeździe jako propozycja programu. Projekt Morgiewicza nie został przyjęty jako program organizacji.

- wprowadzenie nowego systemu cen i płac,
- likwidację kółek rolniczych i obowiązkowych dostaw.

W okresie swej działalności „Ruch” zorganizował zjazdy – z czego 3 odbyły się w Warszawie, a jeden w Łodzi, na których podjęto program działania i strukturę organizacyjną².

Na drugim zjeździe powołano następujące działy organizacyjne – propagandy, łączności, współpracy z zagranicą i finansów. Na zjeździe łódzkim jesienią 1969 r. omawiano sprawy nawiązania kontaktów z ośrodkami zagranicznymi, a szczególnie z Czechosłowacją i rozszerzanie działalności „Ruchu” na inne kraje demokracji ludowej.

Na jednym ze zjazdów omawiano konieczność opracowania zasad bezpieczeństwa członków „Ruchu” i działalności propagandowej. Zakładano wydawanie biuletynów na wewnętrzny użytek członków „Ruchu” i ulotek propagandowych na zewnątrz, zdobycie środków finansowych poprzez składki członkowskie, pomoc z zagranicy, działalność przemytniczą i handlową oraz „akcje nadzwyczajne” – polegające na kradzieżach i rozbójach. W jednym protokole ze zjazdu odnotowano następujące zdanie, cyt.: „Pisaniem nie zmusimy ich do ustępstw, należy w przyszłości liczyć się z użyciem broni”³.

Organizacja „Ruch” zaplanowała przeprowadzenie następujących akcji dywersyjnych:

1. Spalenie w dniu 21 czerwca 1970 r. Muzeum Lenina i wysadzenie pomnika Lenina w Poroninie przy aktywnym udziale grupy łódzkiej.
2. Uprowadzenie samolotu PLL LOT do Wiednia.
3. Ograbienie lokalu Paksu w Łodzi.
4. Wpuszczanie do mieszkań działaczy partyjnych, państwowych i funkcjonariuszy MO silnych chemicznych środków cuchnących.
5. Wywołanie w dogodnej sytuacji powstania w Warszawie zniszczenie gmachów KC PZPR, MSW, KG MO i więzienia na Rakowieckiej.
6. Napady rabunkowe na ambulanse NBP i PKP w celu zdobycia środków finansowych⁴.

Realizując program „Ruchu”, łódzka grupa przeprowadziła następujące akcje rabunkowe: w okresie 1969 r. do maja 1970 r. skradziono 7 maszyn do pisania i jeden powielacz spirytusowy na szkodę uczelni i instytucji państwowych. Jesienią 1969 r. usiłowano dokonać napadu rabunkowego na ekspedientkę sklepu spożywczego celem zagarnięcia utargu dziennego⁵.

Materiały wybuchowe do akcji dywersyjnej w Poroninie przygotowywali w Łodzi Jan Kapuścińskiej i Benedykt Czuma. Próby z tym materiałem przeprowadzali na łódzkim cmentarzu komunalnym i za miastem.

Członkowie „Ruchu”, w tym i łódzkiej grupy, nawiązali szereg kontaktów za granicą z emigrantami i uciekinierami z Polski wywodzącymi się ze środowisk inteligencji

² Pomyłka – w rzeczywistości odbyło się pięć zjazdów, z czego cztery w Warszawie i jeden (czwarty zjazd, 19 stycznia 1969 r.) w Łodzi.

³ Chodzi o wypowiedź Bolesława Stolarza na V zjeździe (AIPN, 01820/17, Odpis protokołu z V zjazdu, s. 5, t. 17, k. 28).

⁴ Kwestię planowanych przez organizację akcji dywersyjnych (prócz „Poronina”) i napadów rabunkowych wyjaśniłem we „Wstępie”, w rozdziale „Obraz «Ruchu» w dokumentach i opracowaniach SB”.

⁵ W rzeczywistości próba kradzieży utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej Łodzi miała miejsce pod koniec zimy lub wczesną wiosną 1969 r.

reakcyjnej i kleru. Między innymi Marek Niesiołowski i Benedykt Czuma skontaktowali się na terenie Szwajcarii z uciekinierem ks. jezuitą T[adeuszem] Boguckim⁶ (b. duszpasterzem akademickim, pełniącym obecnie funkcję duszpasterza młodzieży polskiej w Bazylei) i na terenie Włoch z przedstawicielem organizacji chadeckiej Stanisławem Gebhardem, od których otrzymali poparcie duchowe dla działalności „Ruchu”, literaturę propagandową i obietnice pomocy finansowej. Wymienieni przebywali za granicą na koszt tamtejszych organizacji. Ponadto inni członkowie „Ruchu” mieli przejść przeszkolenie za granicą po otrzymaniu zaproszeń i pokrycia kosztów pobytu oraz jako stypendyści.

Członkami i sympatykami organizacji „Ruch” są również byli działacze – oficerowie AK i WiN karani po wyzwoleniu za wrogą działalność.

W dotychczasowej pracy operacyjno-śledczej ustalono, że łódzka grupa „Ruch” liczyła około 35 osób.

W najbliższych dniach planujemy dokonać 26 zatrzymań, w tym 11 kobiet, przeszukań pomieszczeń mieszkalnych i służbowych. Osobom zatrzymanym zostaną przedstawione zarzuty za nielegalną działalność polityczną i dokonane przestępstwa kryminalne.

Przekrój socjalny osób planowanych do zatrzymania przedstawia się następująco: 12 po wyższych studiach, 6 studentów, 8 po szkole średniej. Z liczby tej 20 osób pracuje. Wiek osób przewidzianych do zatrzymania wynosi średnio 26 lat⁶.

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 42–44, mps.

⁶ *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętką o treści: Naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi.*

⁶ Na temat związków ks. Boguckiego z „Ruchem” patrz przyp. 11, s. 345.

1970 lipiec 28, Warszawa – Kierunkowy plan działań śledczych i operacyjnych przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

Warszawa, dnia ... lipca 1970 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr 3

**Kierunkowy plan
dalszych działań śledczych i operacyjnych
przeciwko nielegalnemu związkowi „Ruch” i jego członkom**

Minister spraw wewnętrznych

Zatwierdzam kierunkowy plan dalszych działań śledczych i operacyjnych przeciwko nielegalnemu związkowi („**Ruch**”) i jego członkom.

Departamenty I, II, III, i Biuro Śledcze opracują szczegółowe plany w oparciu o kierunkowy plan działania.

Wszelkie czynności związane z realizacją planu kierunkowego winny być koordynowane przez Departament III i Biuro Śledcze.

Departament III i Biuro Śledcze koordynują również pracę jednostek MO w zakresie niezbędnym dla realizacji planu kierunkowego.

Departament I koordynuje całość działań podejmowanych za granicą, korzystając ze wsparcia innych jednostek operacyjnych zwłaszcza przy pozyskiwaniu nowych źródeł informacji.

Minister

(–) Kazimierz Świąła

Warszawa, dnia ^a28^a lipca 1970 r.

I. Zebrane dotychczas materiały śledcze i operacyjne (załącznik nr 1 – opracowanie „Wstępne wyniki śledztwa”, z dnia 20 lipca 1970 r.) przemawiają za koniecznością skoncentrowania dalszych działań śledczych i operacyjnych w następujących kierunkach:

1. Ujawnienia inspiratorów powstania związku i programowania jego zamierzeń, ze zwróceniem szczególnej uwagi na działalność ośrodków politycznych z Zachodu, kleru i działaczy byłego reakcyjnego podziemia.

2. Wyjaśnienia powiązań związku z ośrodkami zagranicznymi na Zachodzie i siłami antysocjalistycznymi w państwach demokracji ludowej oraz rozszyfrowania wykorzystanego w tym zakresie przez związek systemu łączności.

3. Ustalenia czynników i okoliczności wpływających na treść programu i cele związku oraz kształtujących jego linię działania i taktykę.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

4. Sfinalizowania pełnego rozpoznania działalności i zamierzeń propagandowych związku.

5. Pełnego ujawnienia i procesowego udokumentowania form i rozmiarów wsparcia finansowego i materiałowego związku przez ośrodki zagraniczne, kler, środowiska proklerykalne i inne.

6. Ustalenia pełnego składu osobowego kierownictwa związku oraz kierownictw ośrodków i grup terenowych, a nadto pełnych składów osobowych (członków) i całości działań poszczególnych ogniw związku, koncentrując w pierwszym rzędzie uwagę na nierozpoznanych dotychczas ośrodkach i grupach, zwłaszcza we **Wrocławiu**.

7. Rozpoznania i udokumentowania dokonanych, usiłowanych, przygotowywanych i planowanych akcji o charakterze dywersyjnym i terrorystycznym oraz ustalenia inspiatorów tych akcji, a zwłaszcza akcji w Poroninie.

8. Rozpracowania zamierzeń i działalności związku w zakresie gromadzenia broni palnej, materiałów wybuchowych i środków chemicznych (zapalających, obezwładniających, odurzających itp.) oraz innych środków technicznych i materiałowych.

9. Skonkretyzowania struktury organizacyjnej, wzajemnych powiązań i łączności poszczególnych ogniw związku itp.

II. W celu realizacji tych zamierzeń:

1. Departament I, kontynuując dotychczasowe czynności, dokona zwłaszcza rozpoznania:

a) grupy Stronnictwa Pracy Karola Popiela, mającej powiązania międzynarodowe poprzez Międzynarodówkę Chrześcijańsko-Demokratyczną, a w szczególności jej aktualnych politycznych kierunków działania, źródeł finansowania, związków z elementami chadecko-klerykalnymi w Polsce, a zwłaszcza z członkami nielegalnego związku „Ruch” i osobami z nimi związanymi oraz roli, jaką wspomniana grupa odegrała w utworzeniu, finansowaniu i rozwijaniu kierunków działania związku;

b) Słowackiego Instytutu Cyryla i Metodego w Rzymie, w szczególności jego powiązań z ośrodkami dywersji politycznej oraz z siłami antysocjalistycznymi w Czechosłowacji, co ma znaczenie wobec stwierdzonych powiązań niektórych podejrzanych z tym instytutem i osobami zaangażowanymi w antysocjalistyczną działalność w CSRS;

c) osób z CSRS, które pozostawały w kontakcie z członkami związku „Ruch”;

d) reakcyjnych ośrodków emigracji w zakresie ich oddziaływania na kraj, a zwłaszcza:

– Europejskiej Federacji Stowarzyszenia Polskich Kombatantów,

– Związku Byłych Żołnierzy AK w Londynie,

– Rady Jedności Narodowej,

– Związku Polaków w Kanadzie,

– Stowarzyszenia Polskich Kombatantów,

– Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w USA,

– Komitetu Wyzwolenia Spiszu i Orawy w Kanadzie,

– Ośrodka Ukraińskich Nacjonalistów w Kanadzie, których powiązania personalne z członkami nielegalnego związku ujawniono w śledztwie. W szczególności należy ustalić zakres oddziaływania poprzez związki organizacyjne lub osobowe tych ośrodków z członkami „Ruchu” oraz ludźmi podejrzаныmi o współdziałanie z „Ruchem”;

e) powiązań innych osób z ośrodkami zagranicznymi, które współdziałały z „Ruchem” i zostaną ujawnione w toku dalszych działań śledczych i operacyjnych;

f) czy i w jakim stopniu ośrodki dywersji politycznej jak Radio Wolna Europa i „Kultura” paryska specjalizujące się w antykomunistycznej działalności na Polskę oraz służby specjalne państw NATO, a zwłaszcza USA i NRF, ingerowały bezpośrednio lub pośrednio w utworzenie, finansowanie i rozwijanie kierunków działania związku „Ruch”.

2. Departament II nadal będzie rozpoznawać:

a) powiązania podejrzanych i osób z nimi związanych z placówkami dyplomatycznymi państw zachodnich w Polsce;

b) kontakty cudzoziemców przybywających do Polski z podejrzаныmi i osobami z nimi związanymi;

c) działalności uciekinierów utrzymujących kontakty z podejrzаныmi i osobami, które z nimi współdziałały.

3. Departament III zmierzać będzie do pogłębienia informacji operacyjnych o:

a) kontaktach podejrzanych i osób z nimi związanych z ośrodkami prowadzącymi antypolską działalność za granicą, a zwłaszcza formach przejawiania się tych kontaktów w kraju;

b) źródłach inspiracji powstania związku, jego działalności i zamierzeniach;

c) powiązaniach z członkami b. reakcyjnego podziemia;

d) składzie osobowym, ze szczególnym uwzględnieniem kierownictwa związku oraz ośrodków i grup terenowych, a przede wszystkim ośrodków dotychczas bliżej nierozpoznanych.

4. Departament IV winien współdziałać w realizacji zadań określonych dla Departamentu III, a nadto:

a) zintensyfikuje swoje działania zmierzające do rozpoznania ośrodków duszpasterstwa akademickiego i działalności politycznej rozwijanej w tych ośrodkach;

b) pogłębi rozpoznanie związków podejrzanych z reakcyjnym klerem i środowiskami klerykalnymi, a zwłaszcza z zakonami jezuitów, pallotyńów i paulinów oraz z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim;

c) skoncentruje uwagę na powiązania podejrzanych i współdziałających z nimi osób z grupą Karola Popieła, Konrada Sieniewicza¹ i Stanisława Gebharda oraz z grupą księży, zakonników i świeckich działaczy katolickich z Polski, którzy przebywając na Zachodzie, podjęli działania na rzecz związku „Ruch”.

5. Służby Bezpieczeństwa komend wojewódzkich MO – każda w swoim zakresie – podejmą działania zmierzające do realizacji wytycznych niniejszego planu, a zwłaszcza czynności zapewniające:

a) rozeznanie działalności, składu osobowego i wzajemnych powiązań ośrodków i grup nielegalnego związku, których istnienie ujawniono na ich terenie w prowadzo-

¹ **Sieniewicz Konrad** (1912–1996), absolwent Wydziału Prawa UW, adwokat. Od listopada 1939 r. działał w konspiracji – Organizacja Bojowa „Grunwald”, Unia, następnie Stronnictwo Pracy, redagował konspiracyjne pismo „Naród”; pracownik Departamentu Spraw Wewnętrznych Delegatury Rządu na Kraj. W powstaniu warszawskim walczył w batalionie „Krybar”. Po upadku powstania brał udział w zreorganizowaniu struktur Delegatury Rządu. 17 V 1945 r. aresztowany przez NKWD, wypuszczony na wolność na początku lipca 1947 r. Przygotowywał tajny kongres SP (15 VII 1945 r. w Warszawie). 14 XII 1945 r. wyemigrował z kraju. Wspólnie z Karolem Popielem powołał Zarząd Komitetu Zagranicznego SP, członek Zarządu Głównego SP. W 1951 r. współtworzył Chrześcijańsko-Demokratyczną Unię Europy Środkowej i został jej sekretarzem generalnym, inicjator i współzałożyciel Światowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (1961 r.), członek Komitetu Politycznego i Sekretariatu Generalnego tej organizacji. Powrócił do Polski w 1993 r.

nym postępowaniu. Główną uwagę należy przy tym skierować na środowiska utrzymujące kontakty z ustalonymi już członkami nielegalnego związku. Zachodzi też potrzeba przeanalizowania posiadanych materiałów o środowiskach zaangażowanych w ostatnich latach w antypaństwową działalność. Analizie należy poddać przede wszystkim przejawy działań niezidentyfikowanych do końca grup o zabarwieniu klerykalnym i grup związanych z osobami działającymi w przeszłości w reakcyjnym podziemiu;

b) ustalenie powiązań członków związku i współdziałających z nimi osób z antysocjalistycznymi ugrupowaniami w CSRS – działania takie winny podjąć przygraniczne komendy wojewódzkie MO;

c) wszczęcie nowych postępowań karnych, w oparciu o przekazane i posiadane informacje własne, przez te komendy, na obszarze których stwierdzono istnienie i działalność ośrodków lub grup nielegalnego związku. Potrzeba taka aktualnie występuje w Łodzi, w województwie warszawskim, we Wrocławiu i Katowicach.

Komendy wojewódzkie obowiązane są przekazywać niezwłocznie właściwym miejscowo komendom uzyskane informacje bądź materiały dowodowe dotyczące podejrzanych i osób z nimi związanych, informując jednocześnie o tym odpowiednie jednostki centrali MSW.

III. Biuro Śledcze i wydziały śledcze komend wojewódzkich MO (równorzędne) w prowadzonych postępowaniach karnych rozwijać będą działania zmierzające do ustalenie okoliczności wynikających z kierunków wskazanych w części I, a nadto:

a) przedstawiać będą zainteresowanym jednostkom uzyskiwane w śledztwie wiadomości i wskazywać zagadnienia dla podjęcia dalszych stosownych przedsięwzięć operacyjnych;

b) wytypują w porozumieniu z właściwymi jednostkami operacyjnymi do ewentualnego pozyskania osoby, które nie przejawiały lub zaniechały czynnych działań w związku i w pełni wyjaśniły swój udział w przestępstwie;

c) ustalą zakres przeszukań i zatrzymań osób, których związki z podejrzanymi udokumentowano w śledztwie;

d) wystąpią z wnioskami o zastosowanie aresztu wobec osób, które brały czynny udział w działalności nielegalnego związku, a zwłaszcza uczestniczyły w jego tzw. zjazdach, akcjach dywersyjnych (kradzieże, rabunki, przygotowania do wysadzenia obiektów państwowych) i propagandowych, takich jak sporządzanie napisów o treści antypaństwowej, wydawanie i kolportaż „Biuletynu”, „Wiadomości”². Aresztem objąć również należy osoby, u których w czasie przeszukania ujawnione zostaną dowody przestępstwa (broń, środki wybuchowe, powielacze).

Wobec osób, które nie będą aresztowane, zastosować należy dozór MO, z obowiązkiem zakazu opuszczania miejsca zamieszkania i meldowania się w MO co 2 dni.

Realizacja wymienionych zadań wymaga powołania w poszczególnych komendach wojewódzkich MO, na obszarze których ujawniono istnienie ośrodków nielegalnego

² W rzeczywistości pismo miało tytuł „Informator”. Był wydawany w Łodzi od jesieni 1969 r. Zamieszczano w nim przedruki z biuletynu PAP. Biuletyn był wydawnictwem ściśle reglamentowanym, zawierał nieocenzurowane wiadomości, niepublikowane przez oficjalną prasę. Pismo redagowali Stefan Niesiołowski, Stefan Türschmid oraz Barbara Wińczyk (miała dostęp do biuletynów). Z powodu braku możliwości powielania „Informator” był przepisywany na maszynie (zajmowali się tym Türschmid, Lucyna Paszkowska i Wojciech Drozdek). Zdaniem Türschmida wyszło kilkanaście numerów „Informatora”, każdy w nakładzie od kilkunastu do dwudziestu egzemplarzy.

związku, grup operacyjno-śledczych. W Łodzi powołać grupę operacyjno-śledczą złożoną z oficerów KW MO i KM MO, z jednoczesnym oddelegowaniem do niej pełnomocnika Biura Śledczego i Departamentu III MSW.

Dyrektor Departamentu IV MSW
(-) płk Stanisław **Morawski**

Dyrektor Departamentu III MSW
(-) płk Henryk **Piętek**

Dyrektor Biura Śledczego MSW
(-) płk Józef **Chomętowski**

Źródło: AIPN Wr; 039/10823, t. 4, k. 158–166, mps.

1970 lipiec 29, Wrocław – Postanowienie o wszczęciu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch” we Wrocławiu

Odpis

Sygn. akt II Ds. 55/70

Postanowienie
o wszczęciu śledztwa

Dnia 29 lipca 1970 r. Emil Tosza, wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej we Wrocławiu, po rozpoznaniu materiałów przekazanych przez Prok[uraturę] Woj[ewódzką] dla m.st. Warszawy z dnia 27 lipca 1970 roku nr II 3 Ds 25/70 na mocy art. 257 § 1 KPK

postanowił:

1. Wszcząć śledztwo w sprawie nielegalnej działalności związku „Ruch” na terenie Wrocławia, tj. o przestępstwo z art. 278 § 1 KK.
2. Prowadzenie śledztwa na zasadzie art. 264 § 2 p. 1 KPK powierzyć Wydziałowi Śledczemu Kom[andy] Woj[ewódzkiej] MO we Wrocławiu.

Uzasadnienie:

Z nadesłanych materiałów przez Prokuraturę Wojewódzką dla m.st. Warszawy wynika, że na terenie Wrocławia działa jeden z ośrodków nielegalnego związku „Ruch”. W celu wyjaśnienia okoliczności związanych z istnieniem i działalnością tego związku należało wszcząć w tej sprawie śledztwo.

Powierzenie Wydziałowi Śledczemu Komendy Wojewódzkiej MO we Wrocławiu przeprowadzenia śledztwa podyktowane zostało tym, że czynności w przedmiotowej sprawie, dotychczas prowadzone były przez organa milicji, a także tym, że organa milicji dysponują lepszymi możliwościami dla prowadzenia postępowania w tego rodzaju sprawach.

pieczętka podłużna z napisem:
Kierownik Działu Śledztw i Dochodzeń
mgr Emil Tosza
wiceprokurator wojewódzki

Źródło: AIPN Wr; 039/10823, t. 5, k. 29, odpis, mps.

1970 lipiec 31, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 37/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-0130/2/70

Warszawa, dnia ^a31^a lipca 1970 r.
Tajne

Informacja nr 37/70
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

W dniu 30 lipca 1970 r. w wyniku skoordynowanych działań Biura Śledczego i wydziałów śledczych komend wojewódzkich MO w Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Bydgoszczy, Olsztynie, Wrocławiu i Warszawie dokonano zatrzymań dalszych 28 osób będących członkami nielegalnego związku „Ruch”. (Wykazy w załączeniu)^b. W miejscach pracy i zamieszkania zatrzymanych dokonano czynności przeszukań.

Na terenie Warszawy i województwa warszawskiego zatrzymano ogółem 9 osób. Wobec 3 osób – po przedstawieniu zarzutów – podjęto decyzję o ich aresztowaniu, a mianowicie:

- **Krzyszczaka** Jana,
- **Piotrowskiego** Edwarda,
- **Stolarza** Bolesława.

Poza wymienionymi prokurator przedstawił zarzuty o udział w nielegalnym związku „Ruch”:

- **Tańcułskiemu** Jerzemu,
- **Kurczyńskiej** Marii,
- **Wichrowi** Władysławowi.

Decyzja co do zastosowania aresztu tymczasowego wobec W[ładysława] **Wichra** podjęta zostanie w dniu jutrzejszym. J[erzego] **Tańcułskiego** po przesłuchaniu w charakterze podejrzanego zwolniono. Zwolniono również po przesłuchaniu w charakterze świadków przywiezionych do Biura Śledczego:

- **Łukomskiego** Sławomira,
- **Tokarskiego** Franciszka,
- **Masłowskiego** Mariana.

W wyniku czynności przeszukań u podejrzanego Edwarda **Piotrowskiego** zakwestionowano m.in.: 10 egz. różnych numerów „Biuletynu”, 1 egz. „Programu” związku, „Historię Polski” Oskara **Haleckiego**¹, książkę pt. „Cichociemni”, kilkadziesiąt sztuk

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Pominęto wykazy.

¹ **Halecki Oskar** (1891–1973), historyk, polityk, działacz emigracyjny. W latach 1919–1939 profesor Uniwersytetu Warszawskiego, od 1929 r. członek Polskiej Akademii Umiejętności, w latach 1930–1939 prezes Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Podczas I wojny światowej członek Naczelnego Komitetu Narodowego, ekspert polskiej delegacji na konferencję pokojową w Paryżu (1918–1919), w latach 1921–1924 członek

różnych pocisków – świetlne, do raketnic i inne oraz torebkę ze środkiem chemicznym wywołującym łzawienie, a nadto maszynę do pisania. W mieszkaniu Wł[adysława] **Wichra** zakwestionowano 13 numer „Biuletynu”.

U Adama **Więckowskiego** zakwestionowano 8 numerów różnych „Biuletynów” oraz 2 egz. „Programu” związku.

Niektórzy zatrzymani potwierdzają fragmentarycznie pewne okoliczności ustalone w dotychczasowych czynnościach procesowych.

Na terenie Łodzi i województwa łódzkiego zatrzymano łącznie 17 osób. Dziesięciu osobom prokurator przedstawił zarzut uczestnictwa w nielegalnym związku, a mianowicie:

- **Smoterowi** Janowi,
- **Sułkowskiemu** Witoldowi,
- **Türschmidowi** Stefanowi,
- **Bergielowi** Jerzemu,
- **Godlewskiemu** Mirosławowi,
- **Paszekowskiej** Lucynie,
- **Resiakowi** Włodzimierzowi,
- **Szczęsnej** Joannie,
- **Bierezin[owi]** Jackowi,
- **Galantowi** Stanisławowi.

Po przedstawieniu zarzutu i przesłuchaniu w charakterze podejrzanego prokurator zastosował areszt tymczasowy wobec **Türschmida** Stefana Andrzeja.

Decyzje w przedmiocie zastosowania aresztu tymczasowego wobec pozostałych zatrzymanych podjęte zostaną w terminie do dnia 1 sierpnia br.

W wyniku czynności przeszukań, w mieszkaniu zatrzymanego Adama **Trybusa** zakwestionowano: 7 egzemplarzy „Biuletynu”, maszynopis tekstu „Czym jest socjalizm” oraz opracowanie dotyczące Kedywu.

Niektórzy z zatrzymanych potwierdzają okoliczności ustalone w śledztwie.

U szeregu zaplanowanych do realizacji osób w Warszawie i Łodzi nie dokonano czynności przeszukań i zatrzymań z uwagi na wyjazdy urlopowe bądź inną przyczynę nieobecności. Ustala się aktualne miejsca pobytów tych osób.

Na terenie województwa bydgoskiego dokonano jedynie zatrzymania Czcibory Teresy **Iżyckiej**. Przeszukanie dało wynik negatywny. Przewidziany do zatrzymania Stanisław **Schodziński** był nieobecny w miejscu zamieszkania i pracy. Czynności poszukiwawcze trwają.

Na terenie województwa gdańskiego dokonano przeszukania miejsca zamieszkania i pracy Małgorzaty **Kamionka**. Z uwagi na niedawny poród dziecka odstąpiono od jej zatrzymania. M[ałgorzata] **Kamionka** poinformowała dokonujących czynności inspektorów, że po aresztowaniu W[ojciecha] **Mantaja** przyjechał do niej ze Skierniewic mężczyzna o nazwisku Piekarski i powiadomił ją o tym wydarzeniu.

Sekretariatu Ligi Narodów. Od 1939 r. na emigracji (Szwajcaria, Francja, od 1940 r. USA), wykładowca na uniwersytetach w Nowym Jorku, Montrealu, Rzymie. Współzałożyciel, dyrektor (1942–1953) i prezes (1953–1962) Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku. W pracy naukowej zajmował się historią średnio-wieczną (Polska, Litwa, Ruś, cesarstwo bizantyjskie) oraz naukami pomocniczymi i metodologią historii.

Na terenie województwa wrocławskiego w wyniku przeszukań w mieszkaniach dwóch osób nie zakwestionowano żadnych przedmiotów lub materiałów mogących mieć związek z nielegalną działalnością.

Na terenie województwa olsztyńskiego przeprowadzono przeszukanie w miejscu zamieszkania księdza jezuita Franciszka **Nowickiego**. Przy czynności ks. Fr[anciszek] **Nowicki** był nieobecny. Czynności poszukiwawcze za nim trwają.

Na terenie Lublina dokonano zatrzymania oraz przeszukania pomieszczeń ks. jezuity Bronisława **Sroki**. Wynik przeszukania negatywny. Zgodnie z założeniami ks. B[ronisław] **Sroka** przekazany został do dyspozycji Biura Śledczego.

Na terenie województwa kieleckiego przeprowadzono przeszukanie w miejscu zamieszkania Małgorzaty Anny **Wyrwińskiej**. Wynik negatywny^ε.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 181–184, mps.

^ε *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr J[ózef] Chomętowski.*

Nr 115

1970 sierpień 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 38 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

**Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze**

Warszawa, dn. ^a1^a sierpnia 1970 r.

Tajne

L.dz. ^aJ-0130/2/70^a

Informacja nr 38

dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

W oparciu o materiały wyłączone z akt śledztwa prowadzonego w Biurze Śledczym przeciwko Andrzejowi Czumie i innym podejrzanym o udział w nielegalnym związku „Ruch” wszczęto postępowania w Łodzi, Bydgoszczy, Warszawie województwie i we Wrocławiu.

W dniu 31 lipca kontynuowano w dalszym ciągu podjęte działania likwidacji dotychczas ujawnionych komórek nielegalnego związku. W toku tych działań, w dniach 30 i 31 lipca br. łącznie na terenie kraju:

- zatrzymano 35 osób,
- dokonano przeszukań w 43 miejscach.

Spośród zatrzymanych prokurator:

- przedstawił zarzuty 25 osobom,
- aresztował 8 osób,
- zastosował dozór MO wobec 5 osób,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze podejrzanego 10 osób,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze świadka 9 osób,
- nie podjął jeszcze decyzji o przedstawieniu zarzutu i środka zapobiegawczym wobec 3 osób.

Na terenie Warszawy i województwa warszawskiego:

- zatrzymano 13 osób,
- dokonano przeszukań u 13 osób.

Spośród zatrzymanych prokurator:

- przedstawił zarzuty 8 osobom,
- aresztował 4 osoby,
- zastosował dozór MO wobec 2 osób,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze podejrzanego 1 osobę,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze świadka 5 osób,
- nie podjął jeszcze decyzji o zastosowaniu środka zapobiegawczego wobec 1 osoby.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Na terenie Łodzi i województwa łódzkiego:

- zatrzymano 19 osób,
- dokonano przeszukań w 27 miejscach.

Spośród zatrzymanych prokurator:

- przedstawił zarzuty 16 osobom,
- aresztował 4 osoby,
- zastosował dozór MO wobec 3 osób,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze podejrzanego 9 osób,
- zwolnił po przesłuchaniu w charakterze świadka 2 osoby,
- nie podjął jeszcze decyzji wobec 1 osoby.

Na terenie Wrocławia:

- zatrzymano 2 osoby,
- dokonano przeszukań u 2 osób.

Obydwie zatrzymane osoby po przesłuchaniu w charakterze świadków zwolniono.

Na terenie Bydgoszczy zatrzymano 1 osobę i dokonano u niej przeszukania. Prokurator przedstawił jej zarzut udziału w związku „Ruch”. W sprawie zastosowania środka zapobiegawczego nie podjęto jeszcze decyzji.

Podejrzani wyjaśnili:

ks. Bronisław Sroka

O istnieniu związku „Ruch” wiedział od W[iesława] Kęcika. Otrzymał od niego trzy różne egzemplarze „Biuletynu”, które po przeczytaniu zwrócił. Był poinformowany, że organizacja skupia w swoich szeregach młodzież oraz b. członków AK. Wobec poszukiwań przez W[iesława] Kęcika b. członków AK wskazał mu osobę Edwarda Staniewskiego.

Bolesław Stolarz

Był obecny na różnych spotkaniach z „młodzieżą” w Warszawie, które określano jako zjazdy. Spotykał na nich również Mariana Gołębińskiego. Kilka podobnych spotkań odbyło się w jego mieszkaniu. Twierdzi, że dyskutowano nad „programem naprawy Rzeczypospolitej”.

Jan Krzyszozek

Edwarda Staniewskiego zna z okresu okupacji. W maju br. E[dward] Staniewski zwrócił się do niego z pytaniem, czy nie słyszał o możliwości kupienia jakiegoś taniego domku. W związku z tym zawiózł go do Radości, gdzie był do sprzedania domek za sumę 80 000 zł. E[dward] Staniewski miał go kupić na raty, wpłacając jako zaliczkę 20 000 zł. Do realizacji transakcji nie doszło.

Jerzy Bergiel

Od 1968 roku uczestniczył w zebraniach nielegalnego związku, do którego wprowadziła go Barbara Wińczyk. Podczas pierwszego zebrania Stefan Niesiołowski stwierdził, że „organizacja posiada już w swoich szeregach wielu ludzi, którzy zajmują odpowiednie stanowiska państwowe w aparacie partyjnym i administracyjnym. Organizacja nasza w swej działalności finansowana jest przez ośrodki zagraniczne”.

St[efan] Türschmid zlecił mu obserwację pracowników Politechniki Łódzkiej, spotykających się z funkcjonariuszami MO w kawiarni Staromiejska w Łodzi.

We wrześniu 1969 r. wspólnie z[e] St[efanem] Niesiołowskim brał udział w kradzieży maszyny do pisania z Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi.

Lucyna Paszkowska

Przynależała się do przynależności w nielegalnym związku „Ruch”. Brała udział w kradzieży maszyny do pisania z redakcji „Politechnika” w Łodzi. Płaciła składki miesięczne w wysokości 20 zł.

Jan Smoter

W okresie letnim 1968 r. w Skierniewicach wspólnie z W[ojciechem] Mantajem i kobietą o imieniu Zofia¹ wykonał szereg haseł o treści antypaństwowej na murach domów (istotnie stwierdzono, iż w roku 1968 w Skierniewicach wykonanych zostało szereg wrogich haseł, takich jak: „Polska czeka na swojego Dubczeka”, „Popieramy CSRS”, „Precz z komunizmem”, „Precz ze stalinowską dyktaturą”, „Faszyści precz z Pragi”. Obok haseł wymalowane były swastyki.).

Adam Więckowski

Uczestniczył w napadzie na ekspedientkę w Łodzi, do czego nakłonił go W[ojciech] Mantaj. W marcu 1970 r. spotkał się w Warszawie z Andrzejem (A[ndrzej] Czuma) i Piotrem (W[iesław] Kęcik), od których otrzymał „Biuletyny” i „Program” nielegalnego związku.

Dane personalne osób aresztowanych w załączeniu^b.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
płk mgr J[ózef] **Chomętowski**^c

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 191–194, mps.

^b Pominięto załącznik.

^c Powyżej nieczytelny podpis.

¹ Zofia Chlebowska.

1970 sierpień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 39/70 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J.0130/II/70

Warszawa, dn. ^{a3} sierpnia 1970 r.
Tajne

Informacja nr 39/70
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

W dniu 1 sierpnia br. pod zarzutem udziału w nielegalnym związku „Ruch” aresztowano:

w Łodzi:

Majdę Wojciecha, s. Adama, lat 25, pochodzenia społecznego inteligenckiego, posiadającego wykształcenie wyższe, z zawodu inżyniera budownictwa, zatrudnionego w charakterze st. asystenta kierownika produkcji w Zjednoczonych Zespołach Filmowych w Warszawie, zam. w Łodzi, al. [...],

w Bydgoszczy:

Schodzińskiego Stanisława, s. Józefa, lat 29, pochodzenia społecznego chłopskiego, posiadającego wykształcenie wyższe, z zawodu inżyniera chemika, zatrudnionego na stanowisku technologa w Bydgoskich Zakładach Przemysłu Gumowego „Stomil”, zam. w Bydgoszczy, ul. [...],

w Warszawie – województwie:

Więckowski Adama Piotra, s. Bolesława, lat 20, pochodzenia społecznego inteligenckiego, posiadającego wykształcenie średnie, niepracującego, zam. w Komorowie, ul. [...].

W[ojcich] **Majda** w latach 1963–1964 wraz z[e] St[efanem] **Niesiołowskim** i innymi brał udział w wykonywaniu napisów o treści antypaństwowej, był jednym z pierwszych członków związku „Ruch” na terenie Łodzi, uczestniczył w tzw. zjazdach związku.

St[anisław] **Schodziński** przystąpił do związku „Ruch” na terenie Łodzi w 1967 r. Na tzw. I zjeździe i następnych reprezentował ośrodek bydgoski „Ruchu”. W 1964 r. wraz z W[ojciechem] **Mantajem** i innymi wykonywał na terenie Łodzi napisy o treści antypaństwowej.

A[dam] **Więckowski** był członkiem „Ruchu” i jesienią 1969 r. wraz Andrzejem Czumą i innymi wziął udział w napadzie na pracownicę sklepu w Łodzi Jadwigę **Żelazowską**.

W uzupełnieniu danych z dnia 31 lipca br. (informacja nr 37/70) na temat wyników przeszukań na terenie Łodzi, Wydział Śledczy KW MO dodatkowo informuje, iż zakwestionowano ponadto:

– w mieszkaniu J[erzego] **Bergieła** – list Janusza **Andruszewicza**, opisujący przebieg wydarzeń marcowych 1968 r. z własnym komentarzem oraz wiersz paszkwil związany z tymi wydarzeniami.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– w mieszkaniu St[efana] **Türschmida** – list i zapiski świadczące o działalności w nielegalnym związku oraz tezy jego przemówienia na temat celów i metod działania „Ruchu”,

– w mieszkaniu J[oanny] **Szczęsniej** – maszynopis tekstu „Czym jest socjalizm” oraz dwa paszkwile, których autorem jest J[acek] **Bierezin**,

– w mieszkaniu W[itolda] **Sułkowskiego** – książki Gombrowicza pt. „Kosmos” i „Pornografia” wydane przez Instytut Literacki w Paryżu.

Podjejrzeni wyjaśnili:

Benedykt Czuma:

Bolesława **Stolarza** poznał w roku 1968 w Warszawie podczas obrad I zjazdu nielegalnego związku. Spotykał go na wszystkich kolejnych zjazdach. W sposób zdecydowanie twierdzący nie może powiedzieć, że B[olesław] **Stolarz** należał do grona osób kierujących całokształtem działalności „Ruchu”, jednak osobiście za takiego go właśnie uważał. Był przekonany, chociaż nie wypływało to z jakiegokolwiek wiarygodnej informacji, że Marian **Gołębiewski**, Zygmunt **Żebracki** i Bolesław **Stolarz** byli w „Ruchu” reprezentantami jakiegoś środowiska, którego nie jest w stanie bliżej określić.

Wojciech Mantaj:

Zygmunta **Żebrackiego** poznał podczas obrad I zjazdu nielegalnego związku. Pamięta, że **Żebracki** nie był obecny tylko na jednym zjeździe. Uczestnicząc w pozostałych zjazdach, był niezwykle aktywny. Domagał się nawet, aby bardziej sprężyste i zdecydowanie działać w kierunku dokonania zmian w stosunkach społeczno-gospodarczych i politycznych¹. Jest przekonany o faktycznej przynależności Z[ygmunta] **Żebrackiego** do nielegalnego związku, twierdząc: „Nie był on przeciętnym członkiem, a zaliczał się do tak zwanego aktywnego kierowniczego”.

Henryk Kaldun:

Podczas spotkania w mieszkaniu Emila **Morgiewicza** w Warszawie niektórzy z uczestników dyskutowali m.in. nad ewentualnymi możliwościami sprowadzenia z Czechosłowacji automatycznych rzutników do wyświetlania przeźroczy. Dyskusja ta wywiązała się w związku z koniecznością dysponowania przez związek pewnymi zasobami materialnymi niezbędnymi dla kontynuowania i rozszerzania działalności. Sprawa rzutników wynikała z faktu dużego zapotrzebowania na ten sprzęt ze strony księży. Liczono się z łatwym zbytem. Rzutniki wykorzystywane są przez księży głównie do wyświetlania tekstów modlitw i pieśni religijnych. Nie jest zorientowany, czy tego rodzaju działalność została podjęta.

Emil Morgiewicz:

Podczas obrad I zjazdu nielegalnego związku odbytego w mieszkaniu Andrzeja **Czумы** w porządku dziennym znalazł się punkt problematycznie związany z polityką zagraniczną. Problemami przyszłej – programowo związanej z „Ruchem” – polityki zagranicznej zajęli się przede wszystkim A[ndrzej] **Czuma** i St[efan] **Niesiołowski**. Ich koncepcje generalnie sprowadzały się do wypracowania założeń „wyprowadzenia Polski z impasu całkowitej podległości i podporządkowania polityce Związku Radzieckiego”.

¹ W rzeczywistości Żebracki brał udział tylko w ostatnim zjeździe, wiosną 1969 r. w Warszawie. Wypowiadał się wówczas na temat przestrzegania zasad konspiracji.

Władysław Wicher:

Edward **Staniewski** poinformował go o istnieniu nielegalnego związku. Wręczył mu do zapoznania różne numery „Biuletynu” oraz maszynopis zatytułowany „Czym jest socjalizm” (Kołakowskiego). Poza nr 13, pozostałe egzemplarze zwrócił E[dwardowi] **Staniewskiemu**. E[dward] **Staniewski** zaproponował mu, aby przygotował schemat organizacyjny dla nielegalnej organizacji. Przynależał mu sporządzenie takiego schematu. **Staniewski** przynaglał go w tej sprawie, jednak czynności tej nie wykonał.

Marian Gołębiowski:

Otrzymywał zawsze po kilka egzemplarzy każdego nowo wydanego „Biuletynu”. Zatrzymywał je bądź u siebie, bądź udostępniał innym osobom. Pamięta dokładnie, że udostępniał je Czesławowi **Brzezickiemu**, Marianowi **Wiśniarskiemu** i Henrykowi **Zamecznikowi**². Wspominał H[enrykowi] **Zamecznikowi**, że w kraju „istnieje grupa młodzieży, która myśli trochę inaczej niż ogół młodzieży i interesuje się różnymi zagadnieniami życia społeczno-politycznego kraju”. H[enryk] **Zamecznik** był szefem Obwodu Tomaszowskiego WiN, którym kierował Marian **Gołębiowski**. Aktualnie jest kierownikiem działu organizacyjnego Przedsiębiorstwa Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „**Wars**”.

Jerzy Bergiel:

W maju 1969 r. na propozycję **Türschmida** udał się z nim, St[efanem] **Niesiołowskim**, E[lżbietą] **Nagrodką**, J[oanną] **Szczęsną** oraz dwiema nieznanymi osobami (kobieta i mężczyzna) samochodem osobowo-towarowym stanowiącym własność jego ojca w okolicy Pleszewa w województwie poznańskim. Po przyjeździe na miejsce w nocy grupa tych osób, pozostawiwszy go w samochodzie, udała się w nieznanym kierunku. Po kilkunastu minutach wrócili i **Türschmid** oświadczył, że „spotkanie nie doszło do skutku”. Celu wyjazdu nie zna.

Jan Smoter:

W okresie jesieni 1967 r. W[ojcich] **Mantaj** zaproponował mu udział w napadzie na jakiś sklep. Oświadczył przy tym, że muszą zdobyć pieniądze na „kolportaż antypaństwowych ulotek”. Udziału w napadzie odmówił i stąd nie zna szczegółów.

Mirosław Godlewski:

Otrzymał do W[ojciecha] **Mantaja** i St[efana] **Niesiołowskiego** ulotkę o treści antypaństwowej, wykonaną techniką składania liter gazetowych, z prośbą o sporządzenie odbitek fotograficznych w ilości 30 sztuk. Pracę tę wykonał, jednak po zastanowieniu wszystkie egzemplarze zniszczył.

Joanna Szczęсна:

Wspólnie ze St[efanem] **Türschmidem** we wrześniu 1969 r. brała udział w kradzieży maszyny do pisania z Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi. Również na jego zlecenie wykonała w plastelinie odciski kluczy do pomieszczenia Rady Uczelnianej ZSP, skąd miano skraść maszynę do pisania.

² **Zamecznik Henryk** (ur. 1916), por. WP, członek ZWZ-AK, mgr prawa. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu im. Jana Kazimierza w Lwowie (1938 r.). We wrześniu 1939 r. walczył w szeregach 3. pal. Do ZWZ wstąpił 13 IV 1940 r. w Tomaszowie Lubelskim. W 1942 r. został kierownikiem kontrwywiadu Rejonu AK Tomaszów Lubelski. Od listopada 1943 r. oficer wywiadu Obwodu Tomaszów Lubelski. W konspiracji pozostał do września 1945 r. Od 1946 r. mieszkał w Warszawie. W 1948 r. wstąpił do PPR, w 1950 r. został usunięty z PZPR za „obcoklasowość” i „opozycyjne wypowiedzi”.

Barbara Wińczyk:

Potwierdziła fakt przynależności do nielegalnego związku „Ruch”. Brała udział w spotkaniach odbywających się w jej i St[efana] Türschmida mieszkaniach. Wybrana została na skarbnika ośrodka łódzkiego. W październiku 1960 r. wspólnie z Türschmidem i Bergielem brała udział w kradzieży maszyny do pisania ze Studium Nauk Politycznych Politechniki Łódzkiej.

Witold Sułkowski:

W okresie letnim 1969 r. uczestniczył w warszawskim zjeździe nielegalnego związku, na którym m.in. poruszano sprawy nawiązywania kontaktów z działającymi w CSRS grupami antysocjalistycznymi, sprawy łączności radiowej między poszczególnymi ośrodkami oraz sprawy związane z otwieraniem prywatnych przedsiębiorstw przemysłowo-handlowych, z których wpływy stanowić miały podstawę materialną dla rozwoju działalności związku.

Z danych nieoficjalnych (od podejrzanych) wynika:

– Marzena **Górszczyk** oświadczyła, że na terenie Łodzi, w ramach rzekomego nauczania religii grup akademickich, księża prowadzili z młodzieżą dyskusje polityczne, a nadto udzielali wytycznych „odnośnie działania w kierunku poczynienia zmian”. Pewien ksiądz, którego nazywa „Harym”, działalność taką prowadzi już od kilku lat i utrzymuje kontakty z zagranicą. Księdzu temu przywiozła z zagranicy „2 pierścienie złote od Polonii belgijskiej”. (Z danych Biura Paszportów zagranicznych wynika, że M[arzena] **Górszczyk** przebywała w Belgii w okresie od 28 VIII do 25 IX 1965 r.).

W roku 1968 przebywając na Targach Poznańskich, wraz z Ewą **Szalewicz** rozrzucały wrogie w treści hasła sporządzone na maszynie.

– Wiesław **Kęcik** oświadczył, że poinformował swoją sympatię „Małgorzatę z Lublina” o uczestnictwie w nielegalnym związku. Dał jej do przeczytania jeden z „Biuletynów”. Nie proponował jej wstąpienia do organizacji.

– Łukasz **Czuma** oświadczył, że na terenie Włoch (w 1966 r.) kontaktował się z polskim duchownym o nazwisku Rostworowski³. Sprawuje on wyższe funkcje w Watykańskiej Rozgłośni Radiowej. Udzielał mu pomocy materialnej oraz wręczył szereg listów polecających do księży i działaczy katolickich we Włoszech, Francji i Anglii. Dzięki tym listom miał wszędzie zapewnioną pomoc materialną. Z tego rodzaju pomocy korzysta znaczna część Polaków przyjeżdżających na Zachód. W Rzymie korzystał z pomocy księży.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
(–) płk mgr J[ózef] **Chomętowski**

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 196–202, mps.

³ **Rostworowski Tomasz** (1904–1974), jezuita. Podczas okupacji hitlerowskiej brał udział w ratowaniu Żydów. W powstaniu warszawskim kapelan Komendy Głównej AK. Po wojnie był nauczycielem religii, a następnie duszpasterzem akademickim w Łodzi. Aresztowany w styczniu 1950 r., 6 IX 1951 r. skazany przez WSR w Warszawie na 12 lat pozbawienia wolności, z więzienia został zwolniony 20 IX 1956 r. Od 1957 r. był duszpasterzem akademickim w Lublinie, od 1961 r. operariuszem w Łodzi. Od 1963 r. pracował w Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego, w latach 1967–1974 był kierownikiem sekcji.

1970 sierpień 5, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 6 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” (fragment)

Służba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi^a

Łódź, dnia 5 sierpnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b6^b

Biuletyn informacyjny nr 6

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą
„Ruch”

W dniu 4 sierpnia 1970 r. została zatrzymana:

– Mirosława Kazimiera Grabowska, c. Władysława i Julianny z d. Grandziarska, ur. 14 VIII 1944 r. w Łodzi, zam. w Łodzi, ul. [...], wyksz[tałcenie] wyższe ekonomiczne, zatrudniona w Zakładach Przemysłu Pończosznego „Feniks” w Łodzi, ul. Sienkiewicza 82/84, na stanowisku ekonomisty, członek PZPR.

Przeprowadzone przeszukanie w jej mieszkaniu dało wynik negatywny. W oświadczeniu własnoręcznie napisanym potwierdziła swoją przynależność do nielegalnego związku „Ruch” i podała, że przechowywała biuletyny organizacyjne, które zniszczyła po aresztowaniu Stefana Niesiołowskiego.

– W tymże dniu zgłosił się na wezwanie (w czasie realizacji nie było go w domu) Marek Kruzerowski, s. Feliksa i Mirosławy z d. Binkiewicz, ur. 27 VII 1945 r. w Rokicinach, pow. Brzeziny, zameldowany na stałe w Łodzi przy ul. [...], a czasowo zamieszkały w Łodzi, przy ul. [...], mgr praw[a], student Studium Dziennikarskiego Wydziału Nauk Społecznych UW. Przeszukanie jego mieszkania dokonano w dniu 30 lipca z wynikiem negatywnym.

Wyjaśnienia podejrzanych:

[...]

Witold Sułkowski – Wiosną 1969 r. Stefan Niesiołowski zapoznał go ze swoimi koncepcjami politycznymi, którymi on z kolei podzielił się z Elżbietą Łukasiewicz. Następnie w kawiarni biblioteki uniwersyteckiej zapoznał ją z programem ideowym nielegalnego związku „Ruch”. W dalszych spotkaniach poinformował Elżbietę Łukasiewicz, że utrzymuje kontakty z osobami, które prowadzą nielegalną działalność polityczną. Wymieniona zainteresowała się tym i prosiła o zapoznanie z tymi osobami. W związku z tym w klubie Paksu, gdzie wówczas pracował społecznie, zorganizował spotkanie Elżbiety Łukasiewicz ze Stefanem Niesiołowskim. W tym samym czasie wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim brał udział w przeniesieniu powielacza z mieszkania w oko-

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-0273/70. Numer pisma wpisany odręcznie.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

licach radiostacji (B[enedykta] Czumy) do mieszkania Elżbiety Łukasiewicz. Nie wie, w jaki sposób został zdobyty powyższy powielacz.

Wojciech Majda – Struktura organizacyjna „Ruch” miała charakter trójkowy. Zebrania przy udziale większej ilości osób miały charakter organizacyjny i konstruktywny – ustalano formy pracy organizacyjnej. Uczestniczył w dwóch spotkaniach w Warszawie i w jednym w Łodzi, na których spotkał się z przedstawicielami reprezentującymi inne okręgi. We wszystkich tych spotkaniach brał udział Stanisław Schodziński z Bydgoszczy lub Torunia. Z dłuższych wyjazdów Stefana Niesiołowskiego na Śląsk wnioskuje, że „Ruch” działał również na tamtym terenie. Odnosi wrażenie, że kierujący całością „Ruchu” Andrzej Czuma był inspirowany przez jakieś osoby. Wnioskuje tak z jego słów wypowiedzianych podczas jednego ze spotkań warszawskich. Andrzej Czuma indagowany o bezpieczeństwo członków działających w „Ruchu” stwierdził: „Nasza grupa może być atutem przy objęciu władzy przez jedno z ugrupowań w łonie partii lub rządu”. Na tym samym zebraniu w czasie dyskusji projektowano, aby członkowie „Ruchu” wstępowali w szeregi PZPR.

Joanna Szczęsna – W ostatnich dniach września 1969 r. w mieszkaniu Stefana Türsch[mida] przy udziale jej, Jerzego Bergiela i Stefana Niesiołowskiego odbyła się narada, na której omówiono szcze[góły] kradzieży maszyny do pisania z Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi. Kradzieży w dniu 1 października 1969 r. dokonali: Joanna Szczęsna i Jerzy Bergiel. W tym czasie Stefan Niesiołowski czekał na przystanku tramwajowym, a następnie przejął maszynę i pojechał ze Szczęsną na krańcówkę tramwajową przy Radiostacji. Ze względu na działalność, jaką prowadziła, czuła się członkiem nielegalnej organizacji. Na okazanych jej zdjęciach rozpoznała Elżbietę Łukasiewicz, Ewę i Jacka Bierezinów, Marka i Stefana Niesiołowskich, Barbarę Wińczyk, Witolda Sułkowskiego, Lucynę Paszkowską i Stefana Türschmida.

Elżbieta Mickiewicz – Jesienią 1969 r. wraz ze Stefanem Niesiołowskim udała się do mieszkania Stefana Türschmida, u którego zastała około 10 osób. Z obecnych знаła tylko Niesiołowskiego i Türschmida. Spotkanie to miało charakter prywatki. Dyskutowano również na temat wypadków marcowych oraz ich przebiegu w poszczególnych ośrodkach akademickich. Wiosną 1970 r. brała udział w spotkaniu, które było organizowane w bloku przy ul. Konstytucyjnej na parterze (u B[enedykta] Czumy). Na spotkaniu tym rozpoznała uczestników poprzedniego zebrania Elżbietę Nagrodzką, Barbarę Wińczyk, Stefana Türschmida i Stefana Niesiołowskiego. Spotkanie to miało charakter towarzyski.

Adam Trybus – Zajmuje się opracowywaniem historii działalności AK w czasie okupacji i w związku z tym utrzymuje szerokie kontakty korespondencyjne z byłymi żołnierzami AK, a między innymi z T. Harmasem z Londynu. Kontaktuje się z Tadeuszem Telmą, zamieszkałym w Łodzi, przy ul. [...], który wyraził zgodę na współpracę z nim w opracowywaniu materiałów dotyczących działalności AK. Telma poinformował go między innymi, że dociera do materiałów MSW i po uzyskaniu ich przez tow. Nazarewicz postara się je dostarczyć.

Stanisław Galant – Z terenu duszpasterstwa akademickiego w Łodzi przy ul. Sienkiewicza 60 zna następujące osoby: Andrzej Michalak, Łódź [ul.] Gdańska 117, Stefana Niesiołowskiego, Stanisława Schodzi[ńskiego], [...] Macieja Kononowicza, Tadeusza Boguckiego, [...] Janusza Karasia [...]. Posiadał kartkę z wierszem satyrycznym

^c Nieczytelny fragment tekstu.

[dotyczą]cym MO i wypadków marcowych w Warszawie. Wiersz ten odpisał pod dyktando jakiegoś studenta z Warszawy.

I z[astępc]a komendanta miejskiego
ds. Sł[użby] Bezpieczeństwa w Łodzi
(-) płk H[enryk] Bilski¹

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 57–58, mps.

¹ **Bilski Henryk** (ur. 1922), płk. Od 25 X 1945 r. młodszy referent PUBP w Łodzi; od 20 II 1946 r. słuchacz Centrum Wyszkożenia MBP; od 1 VIII 1947 r. referent PUBP w Łodzi; od 1 X 1947 r. starszy referent PUBP w Łodzi; od 1 XI 1948 r. starszy referent Placówki BP w Zgierzu; od 1 IV 1949 r. starszy referent w Kierownictwie PUBP w Łodzi; od 1 II 1950 r. zastępca szefa PUBP w Łasku; od 1 II 1952 r. szef PUBP w Łasku; od 24 XI 1952 r. słuchacz kursu aktywu kierowniczego MBP; od 12 VIII 1953 r. do dyspozycji WUBP w Łodzi; od 15 IX 1953 r. szef PUBP/PUdsBP w Łasku; od 1 IV 1955 r. naczelnik Wydziału Włókienniczego WUdsBP w Łodzi; od 28 XI 1956 r. kierownik samodzielnej sekcji „W” KM MO w Łodzi; od 1 VII 1957 r. naczelnik Wydziału „W” KM MO w Łodzi; od 1 IV 1959 r. II zastępca komendanta miejskiego MO ds. SB w Łodzi; od 15 XI 1969 r. I zastępca komendanta miejskiego MO ds. SB w Łodzi; 30 VI 1974 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/139, Akta osobowe.

1970 sierpień 6, Warszawa – Protokół przesłuchania Bolesława Stolarza

II 3 Ds. 25/70

**Protokół
przesłuchania podejrzanego**

Warszawa, dnia 6 sierpnia 1970 r.

Inspektor Biura Śledczego MSW w Warszawie kpt. M[ieczysław] Faliszewski, działając na podstawie art. 264 § 2 pkt 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego: Bolesława Stolarza, s. Tomasz, ur. 27 III 1923 r. w Antolinie, zam. W[arsza]wa, ul. [...] (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godz. 10.30.

W nawiązaniu do protokołu przesłuchania z dnia 5 sierpnia br. podejrzany wyjaśnia:

Mój udział w zjeździe nielegalnego związku „Ruch” miał miejsce wiosną 1968 r. w miesiącu maju lub czerwcu w mieszkaniu Andrzeja Czumy. Czas ten określam na tej podstawie, że już przyszedłem w letnim ubraniu i mimo to na skutek gorąca w mieszkaniu musiałem zdjąć marynarkę. Drugim faktem przemawiającym za tym, że miało to miejsce w maju lub czerwcu jest to, że podjęto decyzję na zjeździe, że następny zjazd zostanie po wakacjach. To był mój pierwszy udział w zjeździe i dlatego kolejność następnych zjazdów, ich miejsca i czas będę określał na podstawie swojego w nich uczestnictwa. Nie wiem, czy przed wiosną 1968 r. były jakieś zjazdy. Nikt mnie o takich faktach nie informował. Swój udział w zjeździe odbytym wiosną 1968 r. traktuję jako pierwszy zjazd. W sumie byłem uczestnikiem pięciu zjazdów, które potrafię zlokalizować w miejscu i czasie. Ogólnie pamiętam ich problematykę, chociaż mam trudności w dopisywaniu jej do poszczególnych zjazdów. Również mam trudności w odtwarzaniu dyskusji zjazdowych. Jednak ogólne założenia i kierunki działalności „Ruchu” będę starał się w miarę moich możliwości wiernie odtworzyć.

Pierwszy zjazd trwał od 4 do 5 godzin. Wydaje mi się, że ogólnego podsumowania obrad dokonał Andrzej Czuma. On też zlecił, aby dla zachowania konspiracji opuszczać mieszkanie indywidualnie i w pewnych odstępach czasu. Mimo tego zalecenia mieszkanie Andrzeja opuściliśmy jako pierwsi z Marianem Gołębiewskim. Pamiętam, że razem udaliśmy się na obiad do restauracji – chyba Klubowej przy Al. Jerozolimskich. Nie pamiętam, czy w tym dniu wymieniliśmy jakieś uwagi dotyczące zjazdu.

Tematyką zjazdu i żarliwością dyskutantów byłem tak zbudowany, że wyraziłem wobec M[ariana] Gołębiewskiego chęć uczestniczenia w następnych zjazdach. W okresie między pierwszym a drugim zjazdem spotkałem się kilka razy z Marianem Gołębiewskim na mieście. Przedmiotem naszych spotkań były rozmowy na tematy aktualne związane z sytuacją polityczną w Polsce i na świecie. Szczególnym problemem naszych dyskusji i rozważań była aktualna wówczas sytuacja w Czechosłowacji. Poza Gołębiewskim z żadnymi innymi osobami poznanymi na I zjeździe nie spotykałem się. W tym

miejscu przypominam sobie, że na I zjeździe wygłosił również referat Stefan z Łodzi – na tematy historyczne. Ogólnie mogę powiedzieć, że referat ten dotyczył postaw narodu polskiego od rozbiorów do aktualnych czasów. Dokładnie treści tego referatu nie pamiętam.

Drugi zjazd odbył się w drugiej połowie października 1968 r. na Starym Mieście w Warszawie, ulicy nie pamiętam. O mającym się odbyć zjeździe w najbliższą niedzielę powiadomił mnie Marian Gołębiowski. Pamiętam, że w przeddzień II zjazdu Marian Gołębiowski umówił się ze mną telefonicznie na spotkanie w jednej ze śródmiejskich kawiarni. Wówczas poinformował mnie o terminie i miejscu zjazdu. Umówiliśmy się, że w niedzielę około 10.00 albo 11.00 spotkamy się przy Starym Rynku, róg ulicy Świętojańskiej. Po spotkaniu Gołębiowski zaprowadził mnie na miejsce. Dziś nie pamiętam tej ulicy ani numeru domu. Wiem jedynie, że było to na Starym Mieście w domu na I albo II piętrze. Nie orientuję się, do kogo należało to mieszkanie i kto go wynajął dla potrzeb zjazdu. W mieszkaniu zastaliśmy około 10 mężczyzn. Przez jakiś czas w sąsiednim pokoju albo w kuchni krzątała się jakaś młoda kobieta, którą uważałem za właścicielkę mieszkania. Widziałem ją tylko przelotnie i nie potrafię określić jej wyglądu. Nie wiem, z ilu pokoi składało się to mieszkanie. Ja siedziałem cały czas w pokoju, w którym odbywały się obrady. Pokój ten mógł mieć około 25 m². Nie dochodziłem do okna i nie wiem, na jaką część miasta ono wychodziło.

W zjeździe tym było o dwie lub trzy osoby więcej niż na I zjeździe. Uczestników określałam w sumie na 12 lub 13 osób. Pamiętam, że przez pewien czas czekaliśmy na Emila, który nie stawiał się na wyznaczoną godzinę. To wstrzymało rozpoczęcie obrad, hamował również fakt, że projekt programu znajdował się u Emila. W związku z tym po Emila pojechał Andrzej i obaj wrócili dopiero po upływie pół godziny czasu. My w międzyczasie rozmawialiśmy na różne, luźne tematy. Nie pamiętam imion nowych uczestników II zjazdu i nie wiem, z jakich ośrodków oni pochodzili. Pamiętam jedynie imiona tych uczestników, których wymieniłem dniu wczorajszym w czasie omawiania I zjazdu. Zjazd otworzył Andrzej i on cały czas pełnił funkcję przewodniczącego. Projekt programu odczytał Andrzej albo Emil, czego obecnie dokładnie nie pamiętam. Nie znalazły w nim właściwego odbicia referaty i wnioski poruszane na I zjeździe. Projekt był sporządzony odręcznie, na luźnych kartkach, bez właściwego uporządkowania zagadnień i wygładzenia sformułowań. Projekt ten spotkał się z ujemną oceną i krytyką zebranych. Wniesione w czasie dyskusji zastrzeżenia i nowe wnioski miały być podstawą dalszej pracy nad programem. Wydaje mi się, że do opracowania programu dokooperowano jeszcze Stefana z Łodzi. Trójka – Andrzej, Emil i Stefan – miała przygotować projekt programu „Ruchu” na III zjazd.

Na II zjeździe szczególnie zaimponował mi Emil swoją elokwencją i błyskotliwością formułowania myśli i słów. Wygłosił on wówczas referat będący w ogólnych założeniach wizją przyszłego modelu ustrojowego Polski. Poruszył w nim ustawienie przyszłej struktury politycznej, społecznej, gospodarczej i sądowniczej w Polsce. Niektóre problemy były zbyt ostro postawione. O ile pamiętam, to domagał się, a ściślej postulował pozbawienie władzy i rozwiązania PZPR, Rady Państwa, CRZZ i organizacji młodzieżowych i na ich miejsce powołanie innych partii i organów. Postulował, że zostaną w miejsce obecnych partii politycznych wskrzeszone takie partie jak PPS i PSL. Mówił, że zostaną powołane specjalne sądy albo trybunał, które zajmą się osądzeniem obecnych

przywódców władzy i administracji państwowej, a zwłaszcza tych, którzy podejmowali decyzje sprzeczne z interesem narodu. Ponadto Emil w swoim wystąpieniu poruszył problemy struktury przemysłu i rolnictwa. Całości jego wystąpienia z uwagi na upływ czasu nie potrafię odtworzyć. Zagadnienia, które poruszał, miały być wprowadzone po zmianie ustroju w Polsce. Treść i forma wystąpienia Emila zrobiła na mnie duże wrażenie. Wystąpienie to było przedmiotem dyskusji. Były zdania aprobujące przedłożone zagadnienia, jak również były głosy krytyczne. Niektórzy młodzi ludzie sprzeciwili się, aby takie ostre sformułowania znalazły się w przyszłym programie „Ruchu”. Ja również zabierałem głos, ale nie pamiętam, czy odnośnie projektu programu, czy odnośnie referatu Emila. Również nie pamiętam treści swego wystąpienia. Także nie jestem w stanie odtworzyć głosów poszczególnych dyskutantów. Nie pamiętam, czy jeszcze jakieś inne problemy były poruszane na II zjeździe. Nie pamiętam, na czyj wniosek podjęto decyzję, że w związku z tym, iż na II zjazd nie przygotowano należycie opracowanego programu, następny zjazd odbędzie się jeszcze w 1968 r., o czym, a ściślej o terminie, zostaną wszyscy powiadomieni. Do najaktywniejszych uczestników II zjazdu należeli Andrzej i Emil. Oni w sposobie wyrażania się deklasowali innych. Pamiętam, że również Marian Gołębiowski zabierał głos w dyskusji, ale klasą wyrażania się znacznie ustępował Emilowi i Andrzejowi. Drugi zjazd trwał dłużej niż pierwszy i oceniam, że obrady trwały ponad 5 godzin. Wydaje mi się, że mieszkanie opuściłem jako jeden z pierwszych. Nie orientuję się, kto zabrał protokół z narady, ale przypuszczam, że ktoś z osób wyznaczonych do opracowania projektu programu. Również nie pamiętam, kto protokołował naradę II zjazdu. Natomiast na I zjeździe, o ile dobrze pamiętam, rolę protokolanta pełnił Stefan.

Trzeci zjazd miał miejsce w końcu listopada albo na początku grudnia 1968 r. w mieszkaniu Andrzeja. Pamiętam to z całą dokładnością, ponieważ w mieszkaniu Andrzeja byłem tylko dwa razy. Oba moje pobyty związane były z uczestnictwem w zjazdach. W innych sprawach nigdy nie byłem w mieszkaniu Andrzeja. O term[i]nie zjazdu zostałem powiadomiony przez Mariana Gołębiewskiego. W określoną niedzielę spotkałem się z Gołębiewskim w kawiarni, chyba Metropol, i później razem udaliśmy do mieszkania Andrzeja, znajdującego się w wieżowcu w pobliżu Dworca Głównego. Wydaje mi się, że w III zjeździe nie brał udziału Emil. W sumie na zjeździe tym brało udział około 10 osób. Z nowych osób zapamiętałem mężczyznę w wieku ponad 30 lat, wysokiego wzrostu – na oko ponad 180 cm, szczupłego, o ciemnych włosach i okularach. Zwracano się do niego per Łukasz. Zapamiętałem go, ponieważ wygłaszał referat na tematy ekonomiczne i przez kilka razy zabierał głos w dyskusji. Odniosłem wrażenie, że Łukasz jest specjalistą w zakresie ekonomii. Mówił bardzo spokojnie i rzeczowo. Wystąpienie jego dotyczyło współczesnej ekonomii polskiej i światowej. Referat ten – w moim przekonaniu – był wybitnie specjalistyczny i trudno mi jest obecnie powtórzyć jego treść. Również nie pamiętam, z jakich pozycji oceniał Łukasz naszą dzisiejszą ekonomikę. To było moje jedyne zetknięcie się z Łukaszem. On, podobnie jak inni, negatywnie odnosił się do naszej obecnej rzeczywistości, co wynikało z jego wypowiedzi. Na zjeździe tym Andrzej odczytał projekt programu. Projekt ten również wywołał wiele kontrowersji i krytycznych uwag. Domagano się wprowadzenia poprawek. Uwagi sprowadzały się do tego, że projekt programu jest mało przejrzysty, posiada zbyt wiele drażliwych i ostrych sformułowań oraz pojęć religijnych. Prawie wszyscy dyskutanci wnosili jakieś popraw-

ki i uzupełnienia. W tym stanie rzeczy postanowiono uwzględnić poprawki i program do zatwierdzenia przedstawić na następnym zjeździe. Nie pamiętam, czy poza referatem Łukasza i dyskusją nad projektem programu były poruszane jakieś inne zagadnienia. Ten zjazd trwał krócej niż dwa poprzednie i zakończył się chyba po 3 do 4 godzinach.

Na tym zakończono przesłuchanie o godz. 19.00. Przerwa na obiad trwała od godz. 12.00 do 15.00 i na kolację od godz. 17.00 do 17.45.

Protokół po osobistym odczytaniu, jako zgodny z treścią mych wyjaśnień podpisuję.

Przesłuchał: (–) kpt. M[ieczysław] Faliszewski

Wyjaśnił: (–) B[olesław] Stolarz

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 28, k. 58–62, odpis, mps.

Nr 119

1970 sierpień 7, Warszawa – Notatka dotycząca kontaktów Andrzeja Czumy z kardynałem Stefanem Wyszyńskim

Warszawa, dnia 7 VIII 1970 r.

Tajne

Egz. nr ...

Notatka

Z danych nieoficjalnych uzyskanych przez Biuro Śledcze od podejrzanego **Andrzeja Czumy** wynika, że kard. Wyszyński był zorientowany w istnieniu nielegalnej organizacji „**Ruch**”. Andrzej Czuma obawia się, aby nie obciążano Wyszyńskiego już nie tyle inspirowaniem, ile samym faktem posiadania wiadomości o istnieniu tej organizacji.

O istnieniu związku Wyszyński był poinformowany chociażby z faktu spowiedzi, do której Czuma przystąpił u kardynała. Uspakaja się jednak myślą, że „jemu i tak nic nie zrobią, nawet gdyby mieli dowody”.

Wykonano 3 egz.

Oprac.: kpt. J[anina] Michalska

Druk: K.G.^a

Źródło: Inf[ormacja] B[iura] Śl[edczego] nr 35 z dn. 25 VII [19]70 r.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 34, mps.

^a Poniżej odrębna adnotacja o treści: Źródło: Inf[ormacja] B[iura] Śl[edczego] nr 35 z dn. 29 VII [19]70 r.

1970 sierpień 10, Wrocław – Plan działań operacyjnych i śledczych w sprawie organizacji „Ruch” w województwie wrocławskim

Zatwierdzam^a

Wrocław, dnia 10 sierpnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ...

Plan

czynności śledczych i operacyjnych w sprawie nielegalnego związku pn. „Ruch”

I. Wstęp:

Biuro Śledcze MSW w Warszawie prowadzi postępowanie przygotowawcze przeciwko Andrzejowi **Czumie** i innym podejrzanyom o przynależność do nielegalnego związku pn. „Ruch”.

Dotychczasowe wyniki powyższego śledztwa wskazują na istnienie ośrodka nielegalnego związku „Ruch” na terenie Wrocławia. Prokurator wojewódzki dla m.st. Warszawy postanowieniem z dnia 25 lipca 1970 r. wyłączył materiały dotyczące działalności „Ruchu” na terenie Wrocławia i przekazał je prokuratorowi wojewódzkiemu we Wrocławiu.

II. Streszczenie wyłączonych materiałów:

Podejrzany Wiesław Kurowski do protokołu przesłuchania z dnia 25 czerwca 1970 r. wyjaśnił między innymi że kierownictwo związku „Ruch” spoczywało w rękach byłych oficerów AK, na czele związku stała „centrala”, a w terenie istniały ośrodki „Ruchu”. Ośrodek taki istniał między innymi we Wrocławiu i Legnicy.

Do protokołu z dnia 4 sierpnia 1970 r. podejrzany Wiesław Kurowski wyjaśnił, że w końcu kwietnia 1970 r. odwiedziła go kuzynka Małgorzata Juniszewska zamieszkała w Legnicy. W rozmowie z Małgorzatą Juniszewską Wiesław Kurowski powiedział jej iż obecnie działa w nielegalnej organizacji „Ruch” przy czym wyjaśnił jej, że celem tej organizacji jest zmiana istniejącego ustroju społeczno-politycznego w PRL i wyzwolenie Polski spod rzekomej okupacji Związku Radzieckiego. Mówiąc o powyższym Juniszewskiej, Wiesław Kurowski miał na myśli wciągnięcie jej do działalności „Ruchu”, ponieważ Andrzej Czuma powiedział mu uprzednio, że we wrocławskim ośrodku „Ruchu” przydałoby się kilku nowych członków.

Małgorzata Juniszewska nie wyraziła aprobaty dla organizacji „Ruch” i powiedziała Kurowskiemu: „Myślałam, że mam dwóch braci głupich, a trzeciego mądrego, a teraz widzę, że ten trzeci jest głupszy niż tamci dwaj razem wzięci”, wobec czego Kurowski odstąpił od zamiaru wciągnięcia Juniszewskiej do działalności w „Ruchu”. Juniszewska zapewniła go, że o przeprowadzonej z nim rozmowie na temat „Ruchu” nikomu nie powie.

Podejrzany Wojciech Mantaj, wymieniając do protokołu przesłuchania z dnia 27 czerwca 1970 r. nazwiska osób pełniących funkcje kierowników ośrodków „Ruchu” wyjaśnił, że ośrodki „Ruchu” prawdopodobnie były jeszcze we Wrocławiu i innych miastach

^a Poniżej nieczytelny podpis z datą: 19 VII [19]70.

wojewódzkich. Podejrzany W[ojcich] Mantaj nie miał dokładnych informacji o istnieniu ośrodków „Ruchu” we Wrocławiu i innych miastach.

Stefan Konstanty Myszkiewicz-Niesiołowski do protokołu z dnia 14 lipca 1970 r. wyjaśnił między innymi, że Andrzej Czuma jesienią 1968 r. poinformował uczestników IV zjazdu związku „Ruch”¹, że ośrodki „Ruchu” istnieją w różnych miastach i zadaniem ich powinno być tworzenie nowych ośrodków. Andrzej Czuma nie wymienił nazwy miast, w których ośrodki te istniały i nie powiedział, jaką ilość one skupiały.

Podejrzany Edward Staniewski do protokołu z dnia 15 lipca 1970 r. wyjaśnił, iż wiadomym mu od Andrzeja Czumy, że ośrodki związku „Ruchu” znajdowały się w miastach wojewódzkich, lecz nie wiem czy we wszystkich miastach wojewódzkich one istniały.

Podejrzany Czesław Brzezicki wyjaśnił do protokołu z dnia 21 czerwca 1970 r., że dowódcą batalionu piechoty AK w powiecie Tomaszów Lubelski, do którego Brzezicki należał, był Zenon Jachymek, zamieszkały obecnie we Wrocławiu. Przed 1960 r. Jachymek odwiedził Brzezickiego w Warszawie. Tenże Jachymek zapoznał w latach sześćdziesiątych Czesława Brzezickiego z Marianem Gołębiewskim – byłym komendantem Obwodu Hrubieszowskiego AK.

Jesienią 1969 r. Jachymek poinformował Czesława Brzezickiego, że w Warszawie przy ul. Belwederskiej zamieszkuje były członek AK z powiatu Tomaszów Lubelski – Marian Wiśniarski. Jesienią 1969 r. Czesław Brzezicki wraz z Zenonem Jachymkiem udali się do Mariana Wiśniarskiego, gdzie prowadzili rozmowy na tematy ogólne, przy czym Jachymek mówił, że zbiera materiały o działalności AK w czasie okupacji.

Marian Wiśniarski do protokołu z dnia 24 czerwca 1970 r. wyjaśnił między innymi, że Zenona Jachymka zna sprzed wojny, gdy uczęszczał do gimnazjum w Tomaszowie Lubelskim. Bliżej poznał go w czasie okupacji, gdy Jachymek był dowódcą oddziału AK i nosił pseudonim „Wiktor”. Po wojnie Jachymek mieszkał we Wrocławiu i tam przypadkowo spotykali się. Wiśniarski w tym czasie również zamieszkiwał we Wrocławiu.

^bDo protokołu z dnia 30 czerwca 1970 r. Marian Wiśniarski wyjaśnił, że pod koniec 1970 r.^b sprowokowany przez Zenona Jachymka napisał artykuł zawierający opis jednej z akcji w jakiej brał udział w roku 1944 jako członek AK. Artykuł ten zatytułował „Czy pamiętasz?”. Zenon Jachymek artykuł ten ocenił pozytywnie. Marianowi Wiśniarskiemu wiadomym jest, że Jachymek zbierał materiały o działalności AK w czasie okupacji i zamierzał napisać książkę na ten temat.

Podejrzany Marian Gołębiewski do protokołu z dnia 1 sierpnia 1970 r. wyjaśnił między innymi, że Mariana Wiśniarskiego zna z okresu okupacji jako członka AK, a zarazem podkomendnego Zenona Jachymka ps. „Wiktor”. Marian Gołębiewski na terenie Warszawy spotykał się z Jachimkiem i innymi osobami. Tematem rozmów na tych spotkaniach były wspomnienia z czasów okupacji. Zenon Jachymek zamierzał napisać książkę o przebiegu działań AK w czasie okupacji, w związku z czym w czasie rozmów dla przypomnienia odtwarzali sobie przebieg poszczególnych akcji.

Z zakwestionowanych w czasie przeszukania u Andrzeja Czumy zapisków wynika, że w marcu i kwietniu 1970 r. wg rozdzielnika dla Wrocławia przeznaczonych zostało najmniej 20 egzemplarzy „Biuletynu” nr 11 i 12 wydawanego przez nielegalny związek „Ruch”.

^b Tak w tekście oryginału.

¹ Błędnie – IV zjazd „Ruchu” odbył się 19 stycznia 1969 r. w Łodzi.

W zapiskach osób podejrzanych o przynależności do nielegalnego związku pn. „Ruch” i powiązanych z członkami tej organizacji, przeciwko którym śledztwo prowadzi Biuro Śledcze MSW, a to: Mariana Gołębińskiego, Andrzeja Czumy, Ewy Szalewicz, Mariana Wiśniarskiego, Huberta Czumy, Zygmunta Wiśniarskiego, Wiesława Kurowskiego, Jana Miklaszewskiego, Sebastiana Koszuta, Józefa Kuleszy, Edwarda Staniewskiego, Anny Gurby, Cecylii Czumy, Emila Morgiewicza, Janusza Kenica, Benedykta Czumy, Haliny Szubskiej, Jana Goneta, Bożeny Żurek, Czesława Brzezickiego, Jacka Bartkowiaka i Wojciecha Mantaja znaleziono łącznie 113 adresów wrocławskich i województwa wrocławskiego.

III. Ocena materiałów:

Dotychczasowe materiały nie wskazują personalnie osób przynależnych do ośrodka nielegalnego związku „Ruch” we Wrocławiu. Niemniej jednak z materiałów wynika, że członkowie nielegalnego związku „Ruch” w Warszawie utrzymywali kontakty z osobami zamieszkałymi na terenie Wrocławia, które mogły mieć związek z działalnością „Ruchu”. Podstawę do przyjęcia takiego założenia stanowią zakwestionowane u podejrzanego Andrzeja Czumy notatki o przeznaczeniu dla Wrocławia „Biuletynów” wydawanych przez „Ruch”, a także posiadane przez Andrzeja Czumę adresy osób zamieszkałych we Wrocławiu i województwie wrocławskim.

IV. Wyniki dotychczasowego śledztwa prowadzonego przez Wydział Śledczy KW MO we Wrocławiu.

Na podstawie wyłączonych materiałów prokurator wojewódzki we Wrocławiu w dniu 29 lipca 1970 r. wszczął śledztwo w sprawie działania na terenie Wrocławia nielegalnego związku pn. „Ruch” i dalsze prowadzenie tego postępowania powierzył Wydziałowi Śledczemu KW MO we Wrocławiu.

W dniu 30 lipca 1970 r. w porozumieniu z Biurem Śledczym MSW, Wydział Śledczy KW MO we Wrocławiu dokonał przeszukania mieszkań u Zofii Małgorzaty Juniszewskiej, zamieszkałej w Legnicy oraz Zenona Jachymka i Krystyny Wiśniowskiej-Bebak, zamieszkałych we Wrocławiu. Zofia Małgorzata Juniszewska w dniu 30 lipca 1970 r. nie została zatrzymana, bo nie przebywała w miejscu zatrzymania, natomiast Zenon Jachymek i Krystyna Wiśniowska-Bebak zostali zatrzymani.

W czasie przeszukania u żadnej z wyżej wymienionych osób nie znaleziono materiałów mających związek z nielegalną organizacją pn. „Ruch”. U Krystyny Wiśniowskiej-Bebak znaleziono kilkadziesiąt różnych adresów, w tym adres Wiesława Kurowskiego. U Zenona Jachymka oprócz adresów znaleziono większą ilość dokumentów dotyczących działalności AK na terenie Lubelszczyzny w czasie okupacji.

Przesłuchana w charakterze świadka Krystyna Wiśniowska-Bebak zeznawała, że w lipcu 1969 r., jadąc do Francji, w pociągu nawiązała rozmowę z pasażerem jadącym również do Francji. W rozmowie dowiedziała się, że pasażer nazywa się Jan Kurowski i zamieszkuje w Piastowie k. Warszawy. Krystyna Wiśniowska-Bebak, podając Kurowskiemu swój adres, zapisała sobie również adres Kurowskiego.

Jesienią 1969 r. Krystyna Wiśniowska-Bebak wysłała z Paryża Kurowskiemu kartę z pozdrowieniami, ponieważ Kurowski wcześniej wrócił z Francji do kraju. Poza tym Krystynę Wiśniowską-Bebak nic więcej z Janem Kurowskim nie łączyło i więcej osobiście nie spotkali się.

Zenon Jachymek przesłuchany w charakterze świadka zeznał, że Mariana Gołębińskiego, Czesława Brzezickiego, Mariana Wiśniarskiego i innych zna ze wspólnego miej-

sca zamieszkania w Tomaszowie Lubelskim, z uczęszczania do szkoły lub przynależności do AK na terenie Lubelszczyzny w czasie okupacji.

Od czterech lat Zenon Jachymek gromadzi materiały o działalności AK na terenie Lubelszczyzny w zamiarze wydania książki. Z tych przyczyn wyjeżdżał do Tomaszowa Lubelskiego, Hrubieszowa, Warszawy i innych miejscowości, odnawiał kontakty z kolegami z AK i zbierał od nich materiały potrzebne mu do pisania książki.

W latach 1969/[19]70 Zenon Jachymek, kilka razy będąc w Warszawie, spotkał się z Marianem Gołębiwskim, Czesławem Brzezickim, Marianem Wiśniarskim i innymi, z którymi rozmawiał na tematy osobiste i działalności AK w czasie okupacji na terenie Zamojszczyzny. Marian Gołębiwski, Czesław Brzezicki, Marian Wiśniarski ani inni nie zwierali się Zenonowi Jachymkowi z obecnej działalności politycznej i z tych przyczyn nic mu nie jest wiadomym o ich działalności w „Ruchu”.

W styczniu 1970 r. Zenon Jachymek otrzymał od Mariana Gołębiwskiego odpisy dwóch referatów wygłoszonych na spotkaniu członków ZBoWiD w Zarządzie Głównym tego związku, a dotyczące sylwetki komendanta głównego AK Roweckiego² oraz dotychczasowych wydawnictw o działalności AK. Innych materiałów, a w szczególności „Biuletynów” Zenon Jachymek od nikogo nie otrzymał.

Zenon Jachymek zeznał, że Kurowskiego i Czumy nie zna i nazwiska te usłyszał po raz pierwszy w czasie przesłuchania.

Zeznania Zenona Jachymka o zbieraniu materiałów o działalności AK w czasie okupacji w zamiarze wydania książki i kontaktowaniu się w tym celu z Marianem Gołębiwskim, Czesławem Brzezickim, Marianem Wiśniarskim i innymi potwierdzają w swych wyjaśnieniach Gołębiwski, Brzezicki i Wiśniarski.

Zatrzymana w dniu 3 sierpnia 1970 r. i przesłuchana w charakterze świadka Zofia Małgorzata Juniszewska zeznała, że Jan Kurowski zamieszkały w Piastowie k. Warszawy jest jej kuzynem. W dniu 18 kwietnia 1970 r. Zofia Małgorzata Juniszewska, będąc w Warszawie na zebraniu kierowników wojewódzkich ośrodków szkolenia kadr Pax, odwiedziła Jana Kurowskiego. Jan Kurowski poprosił ją, aby wspólnie odwiedzili księdza o imieniu Sebastian, zamieszkałego na plebanii w Piastowie, na co Juniszewska wyraziła zgodę. Po przybyciu na plebanię księdza Sebastiana nie zastali, wobec czego powrócili do mieszkania Kurowskiego. Rozmawiali wówczas na tematy osobiste, przy czym Kurowski mówił jej, że ma jakieś trudności ze studiami i zamierza przenieść się na Akademię Medyczną w Łodzi lub Wrocławiu.

W maju 1970 r. Zofia Małgorzata Juniszewska korzystając z pobytu w Warszawie ponownie odwiedziła Jana Kurowskiego i nocowała u niego. W czasie jednej z rozmów z Janem Kurowskim ten ostatni dowiedziawszy się, że Zofia Małgorzata Juniszewska jest działaczką Paksu, powiedział jej, aby zbyt aktywnie nie angażowała się w działal-

² **Rowecki Stefan** (1895–1944), gen. dyw. WP, komendant główny ZWZ-AK. Od 1914 r. walczył w I Brygadzie Legionów. W lutym 1918 r. wstąpił do Polnische Wehrmacht. Od listopada 1918 r. w WP. Walczył w wojnie z bolszewikami. W okresie międzywojennym pełnił służbę zawodową na różnych stanowiskach, m.in. był oficerem Biura Ścisłej Rady Wojennej i szefem wydziału naukowo-wydawniczego Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego (1921–1926). Założyciel i redaktor „Przeglądu Wojskowego”. Od czerwca 1939 r. organizował Warszawską Brygadę Pancerno-Motorową, którą dowodził we wrześniu 1939 r. Od października 1939 zastępca komendanta głównego i szef sztabu SZP; od stycznia 1940 r. komendant Obszaru Warszawskiego ZWZ, od czerwca 1940 r. komendant główny ZWZ, od 14 II 1942 r. komendant główny AK. Aresztowany 30 VI 1943 r., po wybuchu powstania warszawskiego zamordowany w obozie w Sachsenhausen.

ność tego stowarzyszenia i nie wiązała z nim swej przyszłości, ponieważ czasy mogą się zmienić i poniesie za to szkodę. Jan Kurowski nie objaśnił jej bliżej przewidywanych przez siebie zmian.

Zofia Małgorzata Juniszewska kategorycznie zaprzeczyła, jakoby Jan Kurowski opowiadał jej o istnieniu nielegalnego związku pn. „Ruch” i o swej działalności w tym związku.

W świetle wyjaśnień Wiesława Kurowskiego złożonych do protokołu z dnia 4 sierpnia 1970 r. zeznania Zofii Małgorzaty Juniszewskiej w przedmiocie nieposiadania wiadomości o istnieniu nielegalnego związku „Ruch” i działalności w tym związku Wiesława Kurowskiego nie odpowiadają prawdzie.

V. Plan dalszych działań śledczych i operacyjnych w sprawie ośrodka nielegalnego związku „Ruch” na terenie Wrocławia.

W celu ujawnienia osób zamieszkałych we Wrocławiu i województwie wrocławskim związanych działalnością w nielegalnym związku „Ruch” planuje się:

1. Przesłuchać ponownie w charakterze świadka Zofię Małgorzatę Juniszewską na okoliczność prowadzenia rozmów z Wiesławem Kurowskim, podczas których Kurowski zwierzył jej się ze swej działalności w „Ruchu” oraz poinformował ją o celach tego związku. W przesłuchaniu Juniszewskiej wykorzystać materiały otrzymane z Wydziału I Biura Śledczego MSW.

2. W przesłuchaniu w charakterze świadka Krystyny Wiśniowskiej-Bebak wyjaśnić jej wyjazd za granicę PRL z uwzględnieniem:

- do kogo tam wyjeżdżała,
- jak długo tam przebywała,
- czym się zajmowała,
- kogo tam poznała,
- skąd czerpała pieniądze na opłacanie kosztów paszportowych, przejazdów, wymianę dewiz i utrzymanie za granicą,
- jakie przedmioty wywoziła i przywoziła z zagranicy.

W przesłuchaniu Krystyny Wiśniowskiej-Bebak wyjaśnić również znaczenie zakwestionowanych w czasie przeszukania zapisków i adresów z uwzględnieniem:

- kiedy poznała osoby, których adresy posiada w notesach, co ją z nimi łączyło i co może powiedzieć o tych osobach.

3. W przesłuchaniach w charakterze świadka Zenona Jachymka wyjaśnić charakter kontaktów z osobami, których adresy znaleziono u niego w czasie przeszukania.

4. Dokonać operacyjnego rozpoznania osób zamieszkałych we Wrocławiu i województwie wrocławskim, których adresy posiadali ustaleniu już przez Biuro Śledcze MSW członkowie nielegalnego związku pn. „Ruch”, a przede wszystkim w pierwszej kolejności:

- Andrzej Czuma,
- Hubert Czuma,
- Benedykt Czuma,
- Marian Gołębiowski,
- Wojciech Mantaj,
- Jacek Bartkowiak,
- Emil Morgiewicz,
- a następnie pozostałe osoby;

a) rozpoznanie powyższe należy prowadzić w zakresie:

- zebrania pełnych personalii i aktualnego adresu miejsca zamieszkania kontaktów członków „Ruchu”,
- ustalenie poprzednich i aktualnych miejsc pracy tych osób, zajmowanych stanowisk i pełnionych funkcji społecznych,
- ustalenia działalności polityczno-społecznej przed 1939 r. w czasie okupacji i po wyzwoleniu (w zależności od wieku),
- zebrania danych o karalności za przestępstwa polityczne i kryminalne,
- zebrania danych o wyjazdach za granicę,
- zebrania danych o rodzicach i rodzeństwie, jak o osobie rozpracowywanej.

5. Uzyskane w wyniku realizacji punktu 4 materiały na bieżąco konsultować z jednostkami operacyjnymi, w zainteresowaniu których mogą pozostawać osoby powiązane z nielegalną organizacją „Ruch”, i uzgadniać z tymi jednostkami dalsze działania operacyjno-śledcze.

6. Grupa operacyjna na podstawie selekcji osób podejrzanych z aktywu kierowniczego byłego tradycyjnego podziemia (AK, WiN, NSZ, a także endecko-wuerenowskiego) zajmie się rozpracowaniem tych osób, których aktualne kontakty, sposób zachowania się, związki ze środowiskiem i spełniane funkcje mogą wskazywać na powiązania z nielegalną organizacją „Ruch”.

7. Dokonać operacyjnego rozpracowania środowisk akademicko-klerykalnych ze szczególnym zwróceniem uwagi na osoby:

- aktywnie zaangażowane w duszpasterstwie akademickim,
- aktywu przywódczo-organizacyjnego rozpoznanego z okresu wystąpień marcowych, mogące mieć powiązania z „Ruchem”.

8. W porozumieniu z Biurem Śledczym i Departamentem III MSW niektóre osoby będące kontaktami ujawnionych członków „Ruchu”, a zaangażowane uprzednio w działalności politycznej, poddać gruntownemu rozpracowaniu przy zastosowaniu wszelkich środków pracy operacyjnej.

9. W porozumieniu z Biurem Śledczym MSW dokonywać przeszukań mieszkań i zatrzymania osób związanych z ustalonymi już członkami nielegalnej organizacji „Ruch”, w zależności od wyników przeszukania powodować przedstawienie zarzutu i stosowania aresztu tymczasowego, mając na celu dokładne wyjaśnienie charakteru powiązań tych osób z nielegalnym związkiem.

10. Z Biurem Śledczym MSW dokonywać systematycznej wymiany materiałów o ujawnieniu członków nielegalnego związku „Ruch” lub osobach utrzymujących kontakty z członkami związku.

11. Posiadane przez członków „Ruchu” lub ich kontakty adresy przekazywać właściwym jednostkom celem podjęcia dalszych działań operacyjno-śledczych, jak rozpoznanie tych osób, ewentualne przeszukanie mieszkań i innych niezbędnych czynności.

12. Grupa operacyjna dokona analizy spraw prowadzonych przez Wydział III i Śledczy KW MO we Wrocławiu o działalność antypaństwową, a w szczególności o istnieniu nielegalnych związków i kolportaż ulotek pod kątem związku tych spraw z nielegalną organizacją „Ruch”.

13. Na podstawie uzyskiwanych materiałów plan czynności śledczych i operacyjnych uzupełniać.

Czynności śledcze wynikające z niniejszego planu wykonają inspektorzy Wydziału Śledczego pod nadzorem naczelnika Wydziału Śledczego, natomiast czynności operacyjne wykonają inspektorzy Wydziału III KW MO we Wrocławiu pod nadzorem naczelnika tego wydziału^c.

Opracował:
Kier[ownik] Gr[upy] Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu
(–) kpt. B[olesław] Rudawski³

Źródło: AIPN Wr; 039/10823, t. 4, k. 148–157, mps.

^c *Poniżej dwie podłużne pieczętki, opatrzone nieczytelnymi podpisami: Naczelnik Wydziału Śledczego KW MO Wrocław oraz Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III KW MO Wrocław.*

³ **Rudawski Bolesław** (ur. 1924) kpt. Od 1 VIII 1949 r. aplikant śledczy Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu; od 1 III 1950 r. młodszy oficer śledczy PUBP w Dzierżoniowie; od 1 XI 1950 r. oficer śledczy PUBP w Dzierżoniowie; od 1 XII 1951 r. starszy oficer śledczy PUBP w Dzierżoniowie; od 1 IV 1955 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 VII 1955 r. starszy oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 IV 1956 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 I 1957 r. starszy oficer śledczy samodzielnej sekcji śledczej KW MO we Wrocławiu; od 1 II 1958 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu; od 1 VII 1963 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu; zwolniony ze służby 15 IX 1975 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 sierpień 12, Warszawa – Protokół przesłuchania Bolesława Stolarza

II 3 Ds. 25/70

**Protokół
przesłuchania podejrzanego**

Warszawa, dnia 12 VIII 1970 r.

Inspektor Biura Śledczego MSW w Warszawie kpt. Mieczysław Faliszewski, działając na podstawie art. 264 § 2 pkt 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego Bolesława Stolarza, s. Tomasz, ur. 27 III 1923 r. w Antolinie, zam. W[arsza]wa, ul. [...] (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęto o godzinie 10.00.

Pytanie: Proszę wyjaśnić formy i cele propagandy prowadzonej przez nielegalny związek pn. „Ruch”?

Odpowiedź: Nielegalny związek „Ruch” zakładał w swoim programie działania zmianę ustroju Polsce. Było to naczelne zadanie, jakie stawiał sobie „Ruch” od początku swojego istnienia. Problem ten był centralnym punktem wszystkich zjazdów i spotkań, uwieńczonych opracowaniem i zatwierdzeniem programu „Ruchu”. Był on przeznaczony dla członków i sympatyków „Ruchu” – z myślą udostępnienia go w przyszłości społeczeństwu. Dlatego w ostatecznej wersji nadano mu łagodniejszą treść, bez akcentowania czasu i sposobu zmiany ustroju społeczno-politycznego w Polsce. Natomiast w czasie zjazdów przyjmowano jako zasadę zmianę ustroju w drodze powstania zbrojnego, w sprzyjających warunkach międzynarodowych. Wspominano, że taka okazja może się nadarzyć w wyniku konfliktu zbrojnego między Chinami a Związkiem Radzieckim. Tak więc obok ewolucyjnej – „bezkrwawej” drogi, dopuszczano również zmianę ustroju w Polsce w drodze powstania zbrojnego. Wszystko to miało być zależne od układu sił w kraju i od sytuacji międzynarodowej. O ile pamiętam, w programie nie postawiono tych spraw ostro i nie postawiono wyraźnie, która z tych dróg czy też form będzie miała priorytet przy zmianie ustroju w Polsce.

W związku z powyższym propaganda obok form organizacyjnych, finansowych, rozrostu organizacji i innych spraw była w moim przekonaniu centralnym zagadnieniem związku „Ruch”. Jej poświęcono najwięcej miejsca na zjazdach w sensie nadania jej sprecyzowanych kształtów i kierunków działania. Początkowo zakładano, aby w drodze propagandy pisemnej docierać do szerokich kręgów społeczeństwa, naświetlając przy pomocy ulotek i odezw swoje założenia programowe, dając jednocześnie krytyczną ocenę panujących stosunków w Polsce. Jednak z uwagi na brak środków finansowych i materiałowych oraz na możliwości szybkiej dekonspiracji odstąpiono od tych zamierzeń. Położono nacisk na samokształcenie członków „Ruchu” przez studiowanie opracowań i wydawnictw z zakresu historii, socjologii, ekonomii i innych wydawnictw wychodzących legalnie w kraju, a szczególnie zalecano literaturę wydawaną na Zachodzie

przez polską emigrację polityczną. W tym zakresie zalecano szukanie źródeł tego typu literatury i kolportowania jej wśród członków „Ruchu”. Ja w latach 1969–1970 otrzymałem od Emila, Andrzeja i Gołębiewskiego książki wydane na Zachodzie i opracowania krajowe. Pamiętam, że od ww. osób otrzymałem: „Pamiętniki Andersa”, jakieś wspomnienia z pobytu w obozie pracy przymusowej w ZSRR w okresie II wojny światowej. Nie pamiętam autora ani tytułu książki. Ponadto otrzymałem egzemplarz „Kultury” paryskiej z 1956 r. dot. przemian październikowych w Polsce, opracowanie „Czym jest socjalizm”, o którym mówiono, że napisał je Kołakowski, i inne wydawnictwa, których obecnie nie pamiętam.

Andrzej Czuma postulował, aby na użytek całego „Ruchu” sporządzać opracowania na podstawie publikacji zachodnich i prasy krajowej, krytycznie oceniających niektóre dziedziny naszego życia, a szczególnie naszą ekonomikę. Sumę krytycznej wiedzy o naszych stosunkach społeczno-ekonomicznych mieliśmy propagować w drodze ustnej, wśród swoich znajomych i z pozycji wrogich obecnemu ustrojowi kształtować ich postawy i poglądy oraz w miarę możliwości przyciągać ich do „Ruchu”. W tym względzie Andrzej Czuma zwracał uwagę na elastyczność prezentowania poglądów z uwzględnieniem środowiska i osób, wśród których prowadzi się działalność propagandową. Była to forma ustnej propagandy, której Andrzej Czuma poświęcił, o ile pamiętam, jakiś referat na zjeździe, którego tytułu nie pamiętam. W pierwszej fazie działalności „Ruchu” zagadnienie propagandy nie miało wypracowanych form i metod działania. W tym czasie najwięcej uwagi poświęcono programowi. Dopiero na IV i V zjeździe położono szczególny nacisk na utworzenie własnego organu prasowego, który na swoich łamach skupiałby całą dotychczasową propagandę. Nie potrafię powiedzieć, na którym z wymienionych zjazdów Andrzej Czuma wygłosił odpowiednie referaty. Treść ich sprowadzała się do: zdobywania maszyn do pisania, powielaczy, papieru i innych niezbędnych środków technicznych do wydawania pisma. Sugerował, że sprzęt techniczny powinien zdobywać każdy z ośrodków „Ruchu”. Mówił o konieczności dokonywania włamań i kradzieży sprzętu technicznego z instytucji państwowych. W tym przedmiocie nie słyszałem żadnych sprzeciwów wśród delegatów zjazdu. Ponadto przedstawił zasady obiegu pisma dla zachowania niezbędnej konspiracji. Nie pamiętam, czy operował wówczas pojęciem „Biuletynu”. W każdym razie taką nazwę nadano organowi prasowemu związku „Ruch” i tym pojęciem będę operował w toku dalszych wyjaśnień. Andrzej Czuma przedstawiał także w swoim referacie zadania, jakie będzie spełniał „Ruch” za pośrednictwem „Biuletynu”. Na obecnym etapie miał on być przeznaczony wyłącznie na wewnętrzny użytek członków „Ruchu” i jego sympatyków. Sympatyków określał jako „drugi rzut” związku i jako potencjalnych kandydatów na przyszłych członków „Ruchu”. Postulował wymianę publikacji z podobną lub podobnymi organizacjami działającymi w Czechosłowacji i ewentualnie z podobnymi grupami działającymi w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Celem wymiany publikacji i kontaktów osobistych z podobnymi grupami w innych krajach demokracji ludowej miało być wg Andrzeja Czumy stworzenie wspólnego frontu o przeprowadzenie zmian ustrojowych w tych krajach i uniezależnienie ich od Związku Radzieckiego. Dalej Andrzej Czuma postulował m.in. powołanie zespołów specjalizujących się w odpowiednich dziedzinach objętych działalnością „Ruchu”. W przedmiocie wydawania „Biuletynu” proponował zespół redakcyjny, techniczny i kolportażu. W zakresie przedłożonych referatów przez Andrzeja Czumę została przeprowadzona

dyskusja odnośnie profilu „Biuletynu”. Wszyscy uznali potrzebę wydawania własnego czasopisma i prezentowania na jego łamach własnych poglądów i opracowań. Bliższa dyskusja na ten temat odbyła się w czasie V zjazdu „Ruchu”, odbytym w maju albo w czerwcu 1969 r. w mieszkaniu Emila. W drodze dyskusji uzgodniono, że „Biuletyn” będzie się ukazywał jako dwutygodnik albo jako miesięcznik. Jednorazowy nakład miał być uzależniony od ilości członków i wzrastać w miarę rozrastania się związku. W treści swej miał „Biuletyn” z jednej strony poddawać krytyce nasze stosunki społeczno-polityczne i ekonomiczne, wykazywać wady ustroju socjalistycznego, szkalować działalność władz partyjnych i państwowych PRL, Związku Radzieckiego i innych państw socjalistycznych, a z drugiej strony w drodze odpowiednio dobranych artykułów wskazywać na drogi i kierunki zmian w celu wypracowania przyszłej struktury ustrojowej Polski. Bliższe opracowanie założeń i profilu „Biuletynu” zjazd powierzył Emilowi i Andrzejowi Czumie. Wymienieni w późniejszym czasie zajmowali się redakcją i wydawnictwem „Biuletynu”. Zarówno założenia „Biuletynu”, jak i później każdy kolejny numer przed wydaniem omawiali u mnie w mieszkaniu. W pracach tych uczestniczył również Marian Gołębiwski. Na jego prośbę i życzenie z mieszkania mojego uczynili sobie lokal konspiracyjnych spotkań. Skrycie byłem temu przeciwny, ale nie śmiałem sprzeciwić się żądaniu Gołębiewskiego. Mieszkanie moje traktowali, a zwłaszcza Gołębiwski i Andrzej, jako moją „danię” na rzecz „Ruchu”. Sformułowaniem takim posłużył się Andrzej podczas jednej z rozmów przeprowadzonych ze mną. Odnośnie spotkań w moim mieszkaniu i podjętych w nim decyzji złożę wyjaśnienia do następnego protokołu.

Zgodnie z przyjętymi decyzjami na zjazdach i późniejszymi rozmowami w ściślejszym gronie propaganda „Ruchu” miała być usprawniana i faktycznie była usprawniana w drodze wydawania i kolportażu „Biuletynu”, kolportażu literatury wydawanej na Zachodzie i drodze ustnej propagandy uprawianej przez członków „Ruchu”. Wśród tych trzech dróg propagandy, „Biuletyn” miał spełniać zasadniczą rolę w kształtowaniu postaw członków „Ruchu”.

Z celów propagandy przedstawionych na zjazdach i z moich własnych obserwacji i ocen propaganda miała spełniać następujące zadania:

- wypracowanie wspólnej ideologii członków „Ruchu” i utwierdzenie ich w przekonaniu o konieczności wprowadzenia zmian ustrojowych w Polsce. Wspólna lub zbieżna ideologia miała nadawać racje bytu i działania „Ruchowi”;

- werbowanie do „Ruchu” nowych członków i sympatyków ze środowisk inteligentnych, a w przyszłości sięgnięcie po członków do innych klas i warstw społeczeństwa, a tym samym skupienie przyszłości w szeregach „Ruchu” ludzi z różnych środowisk społecznych, dążących do zmian ustrojowych w Polsce;

- wyjście w odpowiednim czasie z programem i publikacjami „Ruchu” poza granice kraju, a zwłaszcza do krajów demokracji ludowej i polskiej emigracji politycznej;

- naruszenia, a w przyszłości i rozbicia sojuszu Polski i państw demokracji ludowej ze Związkiem Radzieckim;

- prezentowania myśli, idei i koncepcji związanych z kształtowaniem profilu przyszłego ustroju społeczno-politycznego i ekonomicznego Polski;

- systematycznego podważania zasad ustroju socjalistycznego w Polsce.

Naczelnym zadaniem propagandy było ideologiczne scementowanie członków „Ruchu”, systematyczne rozszerzanie jego szeregów i krytyka obecnej rzeczywistości

w Polsce i obozie socjalistycznym w celu przygotowania odpowiedniego klimatu i bazy do zmian ustrojowych w Polsce.

Chcę tu podkreślić, że propaganda „Ruchu” nie nabrała jeszcze pełnych kształtów i wyrazu, jaki jej zamierzano nadać. W pewnym sensie była jeszcze w stadium wypracowywania form i metod działania. Ukazujący się „Biuletyn” nie spełniał jeszcze do końca pokładanych w nim nadziei i nie reprezentował wysokiego poziomu, jeżeli chodzi o jakość artykułów.

Na tym zakończono przesłuchanie o godz. 19.00. Przerwa na obiad trwała od godz. 12.00 do 13.30 i na kolację od godz. 17.00 do 18.00.

Omówienie: na stronie 5 przekreślono wyraz „obiegu”.

Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodny z treścią mych wyjaśnień podpisuję.

Przesłuchał (–) kpt. M[ieczysław] Faliszewski

Wyjaśnił (–) B[olesław] Stolarz

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 28, k. 74–78, odpis, mps.

1970 sierpień 19, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 44/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-0130/II/70

Warszawa, dn. ^a19^a sierpnia 1970 r.
Tajne

Informacja nr 44/70
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

W dniu 17 sierpnia br., na wniosek Wydziału I Biura Śledczego, wobec ustania przyczyn uzasadniających dalszy pobyt w areszcie, prokurator zwolnił Mariana **Wiśniarskiego**¹.

Podejrzani wyjaśnili:

Benedykt Czuma:

W roku bieżącym, wyjeżdżając do Włoch i Szwajcarii, otrzymał również zadanie nawiązania kontaktu korespondencyjnego lub doprowadzenia do spotkań z Wacławem **Soroką**, zam. w USA i Adolfem^b **Pilchem**, zam. w Londynie. Zgodnie z przekazanym poleceniem poinformować miał W[acława] **Sorokę** o istniejącym zagrożeniu aresztowania go w przypadku przyjazdu do Polski. Według Mariana **Gołębiewskiego** W[acław] **Soroka** podejrzewany jest w Polsce o współpracę z Amerykańską Centralą Wywiadowczą (CIA). Nadto kontakt z W[acławem] **Soroką** miał na celu zaangażowanie go w działalności nielegalnego związku. Również temu celowi służyć miało nawiązanie kontaktu z Adolfem **Pilchem**.

Andrzej Czuma:

W dalszym ciągu odmawia składania dokładnych wyjaśnień. Przyznał jednak, że przygotowywał stronę techniczną i organizacyjną wydawanego „Biuletynu”. „W tym celu zwróciłem się do mojego przyjaciela księdza Sebastiana **Koszuta**, który był wikarym w parafii Piastów z prośbą o udostępnienie małego pokoiku będącego dotychczas w jego dyspozycji. Sebastian Koszut wyraził na to zgodę... W pokoju tym zainstalowałem urządzenia do powielania i do pisania na maszynie”.

Również bez wyjaśnień szczegółów przyznał się do uczestnictwa w pracach organizacyjnych, które doprowadzić miały w rezultacie do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie.

Stanisław Schodziński:

Wyjaśnił, iż tworząc ośrodek bydgoski nielegalnego związku „Ruchu” zmierzał do zaangażowania:

– mgr inż. Romana **Benedicta**, starszego konstruktora Bydgoskich Zakładów Przemysłu Gumowego „Stomil”,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W tekście oryginału: Adam.

¹ Z akt o sygnaturze AIPN, 00170/849 wynika, iż Marian Wiśniarski miał zostać pozyskany przez SB jako tajny współpracownik w dniu 28 VIII 1970 r.

– mgr inż. Jerzego **Ptaszyńskiego**, starszego technologa Bydgoskich Zakładów Przemysłu Gumowego „Stomil”,

– mgr inż. Bogusława **Kościeleckiego**, pracownika naukowego Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Bydgoszczy.

Osoby te poddane są obecnie dokładnym sprawdzeniom.

Joanna Szczęsna

W okresie od października do końca 1969 r. – w kilku ratach – wpłaciła na cele organizacyjne łącznie sumę 400 złotych. Pierwszą składkę wpłaciła Stefanowi **Türschmidowi**, pozostałe – Barbarze **Wińczyk**.

Z danych nieoficjalnych (od podejrzanych) wynika:

Benedykt **Czuma** oświadczył, że: „W początkach 1970 r. w kierownictwie «Ruchu» doszło do rozłamu. Powodem była różnica zdań, jaka istniała pomiędzy starszą generacją a młodymi. Różnica zdań dotyczyła formy dalszej działalności. Starsza generacja żądała wprowadzenia już obecnie działalności terrorystycznej na banki, koleje, zakłady i urzędników państwowych, podczas gdy grupa młodych uważała, że jeszcze jest za wcześnie na taką działalność. Do starszej generacji zaliczył Mariana Gołębiewskiego, Bolesława Stolarza i nie wymieniając nazwisk byłych eneszetowców, którzy nawet bezpośrednio w kierownictwie nie byli”.

Wojciech **Majda** oświadczył, że proponowano mu objęcie stanowiska kierownika do spraw polityki zagranicznej w nielegalnym związku. W dniu zatrzymania (31 lipca br.) o godz. 9.30 w kawiarni portu lotniczego na Okęciu, w czasie wykonywania zdjęć filmowych poznał się z kapitanem KLM, który był już poinformowany o aresztowaniach członków „Ruchu”. Kapitan ten oferował mu swą pomoc w nielegalnym opuszczeniu kraju drogą lotniczą. **Majda** w swoich zapiskach miał adres Instytutu do Walki z Komunizmem pod Monachium. W instytucie tym kierownikiem do spraw polskich jest ksiądz o nazwisku **Imienicki**.

Służba Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi uzyskała informację, że aresztowaniami studentów i absolwentów wyższych uczelni w Łodzi interesuje się ordynariusz diecezji łódzkiej ks. biskup Rozwadowski. W sprawie tej indagował biskupa **Bejze**[go]² i ks. **Ziółka**, który aktualnie zastępuje kanclerza kurii **Jaworskiego**. Biskup **Bejze** zobowiązał się do zebrania bliższych danych w tej sprawie.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
(–) płk mgr J[ózef] **Chomętowski**

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 227–229, mps.

² **Bejze Bohdan** (1929–2005), biskup. W 1953 r. przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1953–1958 studiował na Wydziale Filozofii KUL. Od 1958 r. profesor w WSD w Łodzi. Od 1961 r. do 1999 r. wykładowca na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, kierował Katedrą Filozofii Boga i Religii. Profesor filozofii (1993 r.), autor wielu prac z zakresu filozofii chrześcijańskiej. Od 1963 r. biskup pomocniczy archidiecezji łódzkiej. Uczestnik Soboru Watykańskiego II.

1970 sierpień 22, Wrocław – Pismo do zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu mjr. Józefa Trzewika dotyczące osób podejrzanych o przynależność do „Ruchu”

^aWrocław, dnia ^{b2b} sierpnia 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znac[enia]
Egz. nr ^{b2b}

**Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III
Komendy Wojewódzkiej MO
we Wrocławiu
mjr J[ózef] Trzewik¹**

Rozpatrując treść przekazanych wam w dniu 19 sierpnia doniesień nr. 1754/70 i 1770/70 o powiązaniu Andrzeja Czumy z osobami zamieszkałymi we Wrocławiu, należy mieć ewentualnie na uwadze okoliczności wynikające ze sprawy Ryszarda Pigionia, studenta III roku Wydziału Matematyki Uniwersytetu Wrocławskiego, pochodzącego z Częstochowy, który był w kontakcie z asystentem tego Wydziału Andrzejem Soleckim, ze studentami Sobierajskim i Wende Piotrem oraz innymi osobami odbywającymi poufne spotkania.

Ponadto przesyłam kserokopię znalezionej u Huberta Czumy karty z życzeniami, nadesłanymi mu w grudniu 1969 r. z Wrocławia, świadczącej o żywej więzi duszpasterstwa akademickiego we Wrocławiu i Lublinie oraz kserokopię znalezionej u Huberta Czumy kartki z danymi personalnymi Jerzego Kielka, który w 1969 r. ukończył studia na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej i obecnie zamieszkuje w Łodzi, gdzie – jak wiadomo – znajdował się aktywnie działający ośrodek nielegalnego związku pn. „Ruch”.

Informację powyższą i materiały proszę wykorzystać przy wyjaśnianiu powiązań Andrzeja Czumy z Wrocławiem.

^a Z lewej strony dokumentu wpisano odręcznie numer liczby dziennika: J–02851/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ **Trzewik Józef** (ur. 1925), mjr/plk. Od 25 V 1947 r. młodszy referent PUBP w Lubinie; od 1 X 1947 r. młodszy referent Referatu IV PUBP w Lubinie; od 1 V 1950 r. referent Referatu IV PUBP w Lubinie; od 20 IX 1950 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkożenia MBP w Legionowie; od 8 VIII 1951 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od 1 III 1953 r. starszy referent Sekcji 1 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od 1 XII 1953 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od 1 III 1954 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od 1 IX 1954 r. kierownik Sekcji 3 Inspektoratu Wiejskiego WUBP we Wrocławiu; od 1 IV 1955 r. kierownik Sekcji 4 a Wydziału IV WUdsBP we Wrocławiu; od 1 IV 1956 r. starszy oficer operacyjny Sekcji 4a Wydziału IV WUdsBP we Wrocławiu; od 1 I 1957 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB w Lubaniu; od 15 VI 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu; od 1 X 1971 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO we Wrocławiu; od 1 I 1975 r. kierownik Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO we Wrocławiu; od 1 VI 1975 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Wałbrzychu; od 8 X 1975 r. I sekretarz KZ PZPR KW MO w Wałbrzychu od 15 X 1977 r. naczelnik Wydziału „B” KW MO w Wałbrzychu; zwolniony ze służby 15 III 1981 r. *Twarze wrocławskiej bezpieki*, Wrocław 2006, s. 171.

Zał. 4

Opr. wyk. 2 egz. BR

1 egz. adr.

2 egz. aa

(-) ppłk. J[ózef] Sikora²

Źródło: AIPN Wr, 039/10823, t. 6, k. 42, mps.

² **Sikora Józef** (ur. 1921), ppłk/plk. Od 23 XII 1945 r. referent PUBP w Rzeszowie; od 15 II 1946 r. starszy referent PUBP w Rzeszowie; od 1 VI 1946 r. oficer śledczy Sekcji 2 Wydziału Śledczego WUBP w Rzeszowie; od 1 IX 1946 r. starszy oficer śledczy Sekcji 2 Wydziału Śledczego WUBP w Rzeszowie; od 1 VI 1947 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału Śledczego WUBP w Rzeszowie; od 23 II 1949 r. do 20 V 1950 r. odkomenderowany do Biura Specjalnego MBP; od 1 VII 1950 r. starszy oficer śledczy Sekcji 1 Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu; od 1 IX 1952 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu; od 1 VIII 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu; od 31 III 1954 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału II WUBP we Wrocławiu; od 15 X 1954 r. starszy oficer śledczy Sekcji 3 Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu; od 1 IV 1955 r. starszy oficer śledczy, brygadier Sekcji 1 Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 X 1955 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 IV 1956 r. starszy oficer śledczy Sekcji 2 Wydziału VII WUdsBP we Wrocławiu; od 1 I 1957 r. starszy oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO we Wrocławiu; od 1 II 1958 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu; od 1 IX 1960 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu; od 15 VI 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału „W” KW MO we Wrocławiu; od 1 XII 1967 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu; zwolniony ze służby 10 X 1978 r. *Twarze wrocławskiej bezpieki*, s. 155.

1970 sierpień 24, Warszawa – Plan działań operacyjnych przeciwko grupom duszpasterskim w województwie warszawskim

Zatwierdzam
Z[astęp]ca komendanta wojewódzkiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa
w Warszawie
plk Z[ygmunt] Knyziak¹

Warszawa, dnia ^a24 sierpnia 1970 r.
Tajne
Egz. nr ^a2

Plan

operacyjnych przedsięwzięć dot. rozpracowania nielegalnej organizacji pod nazwą „Ruch” w odniesieniu do środowisk pozostających w zainteresowaniu pionu IV

Zgodnie z kierunkowym planem w sprawie krypt. „Omega” zatwierdzonym przez ministra spraw wewnętrznych i wytycznymi kierownictwa Służby Bezpieczeństwa tut[ejszej] komendy (pismo nr PG–II–003103/2427/70 z dnia 15 sierpnia br.) – zmierzającymi do pełnego rozpracowania nielegalnej organizacji pn. „Ruch”, koniecznym jest podjęcie czynności operacyjnych w odniesieniu do niektórych osób i środowisk będących w zainteresowaniu pionu IV.

Dotychczasowe ustalenia nasuwają podejrzenia powiązań organizacyjnych i ideowych niektórych członków nielegalnej organizacji z klerem zaangażowanym w duszpasterstwo z młodzieżą akademicką i studentami uczestniczącymi w pracy tych ośrodków oraz częścią klerikalizowanej inteligencji. Niemal wszyscy dotychczas aresztowani członkowie „Ruchu” wywodzą się spośród inteligencji, legitymują się wyższym wykształceniem, charakteryzuje ich klerikalna postawa, a niektóre kontakty organizacyjne nawiązano w oparciu o znajomość zawartą w czasie wspólnego uczestnictwa w działalności ośrod-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ **Knyziak Zygmunt** (ur. 1927), plk. Od 1 VIII 1945 r. młodszy referent PUBP w Piasecznie; od 1 I 1946 r. młodszy oficer śledczy sekcji II Wydziału IV WUBP w Warszawie; od 9 X 1946 r. słuchacz kursu oficerów śledczych Centralnej Szkoły MBP; od 23 I 1947 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 1 VI 1948 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 1 V 1949 r. p.o. kierownika Sekcji I Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 1 V 1950 r. kierownik Sekcji I Wydziału Śledczego WUBP w Warszawie; od 1 VI 1952 r. zastępca naczelnika Służby Żywnościowej Kwatermistrzostwa WUBP w Warszawie; od 1 VIII 1952 r. kierownik Sekcji III Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Warszawie; od 1 III 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Warszawie; od 1 X 1953 r. naczelnik Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Warszawie; od 1 IV 1955 r. zastępca naczelnika Wydziału Kadr i Szkoleń WUdsBP w Warszawie; od 1 I 1957 r. sekretarz operacyjny Kierownictwa SB KW MO w Warszawie; od 1 X 1960 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Rejestracji Cudzoziemców KW MO w Warszawie; od 15 II 1963 r. starszy inspektor Kierownictwa Inspektoratu SB KW MO w Warszawie; od 1 VII 1964 r. II zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB KW MO w Warszawie; od 18 VII 1967 r. zastępca komendanta wojewódzkiego ds. SB KW MO w Warszawie; od 20 IX 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; od 15 II 1973 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 20 I 1981 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od 16 X 1981 r. oficer łącznikowy MSW w NRD; od 1 III 1985 r. zastępca dyrektora Grupy Rezerwowej Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 15 IX 1985 r. AIPN, 0604/1126, Akta osobowe.

ków duszpasterstwa. Wśród aresztowanych znajduje się trzech księży, jeden zakonnik i pracownik naukowy KUL.

W świetle powyższego i w związku z czynnościami operacyjno-sledczymi prowadzonymi przez Wydział Sledczy i III [tut[ejszej] komendy w odniesieniu do ujawnionych na terenie woj. warszawskiego członków nielegalnej organizacji, ze strony pionu IV zachodzi potrzeba objęcia bardziej aktywnym rozpracowaniem następujących form zorganizowanej pracy kleru z młodzieżą akademicką i inteligencją.

– Działający od 1963 r. ośrodek duszpasterski w Płocku, skupiający około 100 osób spośród studentów miejscowej filii PW, inteligencji i uczniów szkół pomaturalnych. Kierownikiem jest ks. M[iroslaw] **Paciuszkiewicz** – mgr teologii i polonistyki, referent kurialny. Od października br. staraniem kurii płockiej ma powstać drugi, równoległy działający ośrodek – tylko dla studentów filii PW z terenu Płocka, który będą prowadzić księża salezjanie.

– Ośrodek duszpasterstwa w Ciechanowie, liczący około 50 osób, głównie młodzieży z SN i starszych klas szkół licealnych. Kieruje nim z ramienia kurii płockiej ks. Z[enobiusz] **Mosakowski** – diecezjalny referent duszpasterstwa nauczycieli.

– Działalność z tzw. grupami nieformalnymi prowadzoną przez księży pallotynów w Otwocku, którzy spotykają się raz w miesiącu w miejscowej kaplicy z około 20 studentami uczelni warszawskich. Pracę z młodzieżą i inteligencją koordynuje powołany w 1967 r. przy WSD Księża Pallotynów w Ożarowie Ośrodek Studiów Pallotyńskich, kierowany przez ks. dr. E[ugeniusza] **Werona**^b. W celu przyciągnięcia młodzieży do Kościoła oraz wytworzenia więzi i solidarności w grupach stosują oni różne formy oddziaływania, takie jak: odczyty, prelekcje, dyskusje, oglądanie filmów oraz sztuk teatralnych, organizowanie wycieczek turystycznych, udzielanie pomocy materialnej studentom itp. Z grupami młodzieży akademickiej pracuje ks. mgr J. **Pawlik**, zam. w Ożarowie, ks. St[anisław] **Kuraciński** z Otwocka, ks. **Folejewski**² – zam. w Warszawie, ks. T. **Mazar** z KUL i J[an] **Korycki** – wykładowca WSD w Ożarowie.

– Środowisko inteligencji zamieszkałej w Otwocku, spośród którego grupa około 25 kobiet uczestniczy dwa razy w miesiącu w zamkniętych spotkaniach organizowanych przez pallotynów ks. ks. E[ugeniusza] Werona i H. **Stycznia**. Grupa ta wywodzi się głównie spośród miejscowej służby zdrowia i należą do niej m.in.: dr E. **Wójcik** (nieoficjalna przełożona grupy) – ordynator oddziału w szpitalu, dr W. **Witczak** – ordynator oddziału, dr H. **Wielogórska** – pediatra. Opisywana działalność pallotynów na tym odcinku zasługuje [na] uwagę m.in. z tych względów, iż daje się zaobserwować ich aktywność, wprowadzanie nowych atrakcyjnych form (np. w br. zorganizowano dla studentów z Warszawy obóz w Zakopanem), a w dniach 24–28 bm WSD w Ożarowie odbędą się ogólnopolskie rekolekcje dla 110 duszpasterzy akademickich z udziałem kardynałów **Wyszyńskiego** i **Wojtyły**.

^b W tekście oryginalnym: **Ewerona**.

² **Folejewski Feliks** (ur. 1934), pallotyń. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1959 r. Po święceniach pracował w Wyższym Seminarium Duchownym Księża Pallotynów w Ohtarzewie, pełnił funkcję proboszcza – rektora parafii św. Wincentego Pallotiego w Warszawie, był zastępcą redaktora naczelnego miesięcznika „Królów Apostołów”. Przez trzy kadencje był członkiem Komisji Episkopatu Polski ds. Duchowieństwa. Po zamordowaniu w październiku 1984 r. ks. Jerzego Popiełuszki został duszpasterzem ludzi pracy. Były duszpasterz akademicki przy kościele św. Anny w Warszawie (grupa Rodzina Rodzin).

– Na terenie pow. Wołomin, gdzie w latach ubiegłych stwierdzono próby tworzenia ośrodka duszpasterstwa akademickiego, do którego usiłowano zaangażować pracowników naukowych wyższych uczelni – aktualnie ustalono następujące formy działalności z młodzieżą. Ks. **Konowrocki** z Kobyłki organizuje zebrania osób starszych i młodzieży, wspólne wyjazdy na uroczystości i imprezy kościelne, udzielanie zapomóg pieniężnych, kupowanie biletów do teatrów i kin. W pracy tej angażują się także pallotyni, tj. ks. **Lesiak** z Wadowic i **Machoń** z Kielc. W parafii Kobyłka istnieje prężna grupa aktywu, pomagająca księżom w ich działalności duszpasterskiej na tym odcinku. Z grona tego na uwagę zasługują: Z. **Olszewska**, K. **Kos**, A. **Szczęsna** (nauczycielka), M. **Wojtczak** (nauczyciel), B. **Szklarska** (żona przedwojennego oficera WP) oraz S. **Rytel** – student PW, aktywizujący młodzież do udziału w tej działalności. Ob. A. **Szczęsna** (nauczycielka szkoły podst[awowej] nr 52 w Warszawie) pod pozorem wycieczek krajoznawczych prowadziła grupy młodzieży skupionej przy parafii do Ossowa (znajduje się tam kaplica, pomnik i cmentarz z 1920 r.), gdzie miała wykłady nt. „prawdziwej historii Polski”.

– Działalność kleru na terenie Siedlec, gdzie do 1967 r. istniał liczący 20 osób ośrodek skupiający młodzież z SN. W związku z utworzeniem w 1969 r. Wyższej Szkoły Nauczycielskiej należy się liczyć z podejmowaniem przez kurię siedlecką prób reaktywowania tej działalności. Aktualnie w Siedlcach na uwagę zasługuje grupa młodzieży skupiona wokół klubu prowadzonego przez miejscowy oddział Paksu.

– W Piastowie, pow. Pruszków, do lipca br. działał przy parafii ośrodek duszpasterstwa dla młodzieży starszej i akademickiej, liczący około 30 osób, a jego organizatorami byli księża **Kozut**, **Ołtarzewski** i **Bagłaj** (sympatycy i członkowie nielegalnej organizacji „Ruch”). Formami mającymi przyciągnąć młodzież były m.in. wieczorki taneczne, istniejący zespół muzyczny, dyskusje. Aktualnie po zwolnieniu ks. **Ołtarzewskiego** w dniu 10 sierpnia br. koniecznym jest podjęcie ciągłej kontroli jego zachowania i wypowiedzi oraz pełne rozpracowanie młodzieży skupionej przy parafii. Należy się również liczyć z możliwością dalszej działalności tego ośrodka.

Opisana działalność kleru z młodzieżą akademicką i inteligencją występującą aktualnie na terenie woj. warszawskiego nie jest w pełni rozpoznana i objęta kontrolą operacyjną. Przedstawiona sytuacja wymaga zintensyfikowania działań Służby Bezpieczeństwa na tym odcinku i ścisłego współdziałania Wydziału IV z zainteresowanymi referatami Służby Bezpieczeństwa. Wynikają z niej następujące kierunki działania.

Kierunki działania

1. W zakresie dalszego rozpracowania nielegalnej organizacji pn. „Ruch”:

– Ustalenie, na ile ujawnieni figuranci sprawy krypt. „Omega” i ich kontakty posiadają powiązania z księżmi prowadzącymi duszpasterstwo akademickie, młodzieżą biorącą udział w pracy tych ośrodków oraz innymi osobami znanymi z klerykalnej działalności i negatywnego stosunku do PRL.

– Kontrolowanie osób związanych z członkami nielegalnej organizacji „Ruch”.

2. W zakresie pracy kleru ze studentami, młodzieżą starszą i inteligencją:

– Pogłębienie rozpracowania ośrodków duszpasterstwa w Płocku, Ciechanowie, Otwocku, Piastowie i pełne rozpoznanie działalności kleru na tym odcinku w Siedlcach i Wołominie.

– Rozpoznanie inteligenckich środowisk klerykalnych z Otwocka, Wołomina i innych miejscowości, w których ze względu na istnienie takich środowisk należy się liczyć

z próbami organizowania przez kościół nieformalnych grup m.in. w ramach instytutów świeckich, Rodziny Rodzin itp.

– Zintensyfikowanie rozpoznania podejrzanych związków z reakcyjnym klerem i środowiskami klerykalnymi, a zwłaszcza zakonami jezuitów, pallotynów, paulinów oraz KUL, jak również skoncentrowanie uwagi na ewentualnych powiązaniach z grupami duchownych i świeckich działaczy katolickich z Polski, którzy przebywają na Zachodzie i istnieją przesłanki, że mogą prowadzić działalność skierowaną przeciwko PRL (K[arol] **Popiel**, K[onrad] **Sieniewicz**, St[anisław] **Gebhard**, ks. **Bogucki**, ks. **Baglaj**).

– Stosowanie przeciwdziałania mającego na celu niedopuszczenie do powstania nowych ośrodków i osłabienie wpływu kleru na młodzież i inteligencję.

Przedsięwzięcia

I. Dotyczące nielegalnego związku pn. „Ruch”:

1. W oparciu o wykazy osób aresztowanych i ich kontaktów dokonać analizy materiałów dot. duszpasterstwa akademickiego i klerykalnej inteligencji celem ustalenia ewentualnych dalszych powiązań lub ujawnienia innych członków nielegalnej organizacji.

W odniesieniu do materiałów, którymi dysponuje Wydział IV.

Wykona: ppor. M[ieczysław] **Drewnowski**³

Termin wykonania...

2. Dokonać analizy materiałów dot. tych zagadnień (m.in. niektóre teczki ewidencji operacyjnej) wspólnie z zainteresowanymi RSB w Płocku, Siedlcach, Pruszkowie, Otwocku i Wołominie.

Wykona: kpt. Wł[adysław] **Reszka**⁴

Termin wykonania...

³ **Drewnowski Mieczysław** (ur. 1931), ppor./por. Od 1 IV 1962 r. starszy inspektor w Wydziale Ogólno-Organizacyjnym (Referat Nadzoru nad Izbami Wyrzeźwień) Departamentu Społeczno-Administracyjnym MSW; 15 I 1966 r. przeniesiony do pracy w Referacie Nadzoru nad Urzędami Stanu Cywilnego Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; 15 II 1966 r. zwolniony na własną prośbę; od 15 VII 1966 r. starszy inspektor Wydziału I Departamentu Wojskowego MSW; od 1 XI 1968 r. starszy radca Wydziału III Departamentu Wojskowego MSW; od 1 I 1969 r. oficer Samodzielnej Sekcji Ogólnej Zarządu I MSW; od 15 IX 1969 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Warszawie; od 1 X 1969 r. inspektor Wydziału do Walki z Przystępstwami Gospodarczymi KW MO w Warszawie; od 1 III 1970 r. inspektor Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 I 1973 r. do 31 III 1973 r. odbył staż w Wydziale Śledczym KW MO w Warszawie; od 1 IV 1973 r. starszy inspektor sekcji dyscyplinarnej Wydziału Kadr KW MO; od 1 X 1974 r. ds. organizacyjno-etatowych Wydziału Kadr KWMO w Warszawie; od 1 VII 1975 r. starszy inspektor ds. organizacyjno-etatowych Wydziału Inspekcji KW MO w Ciechanowie; od 15 IX 1976 r. inspektor Wydziału II Biura Paszportów MSW; 30 IX 1981 r. zwolniony. AIPN, 0604/561, Akta osobowe.

⁴ **Reszka Władysław** (ur. 1930), kpt./plk. Od 15 IX 1949 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkolania MBP w Legionowie; od 23 VII 1951 r. referent Sekcji III Wydziału „A” WUBP w Warszawie; od 1 I 1954 r. referent Sekcji IV Wydziału IV WUBP w Warszawie; od 1 IX 1954 r. starszy referent Sekcji 3 Inspektoratu Wiejskiego WUBP w Warszawie; od 1 IV 1955 r. referent Sekcji VIa Wydziału IV WUdsBP w Warszawie; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Sekcji VIa Wydziału IV WUdsBP w Warszawie; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VII 1958 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1962 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 15 XI 1970 r. inspektor Wydziału IV Departamentu III MSW; od 1 V 1972 r. inspektor Grupy do Zadań Specjalnych „Z” Departamentu III MSW; od 15 X 1972 r. I zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB w Pruszkowie; od 1 VI 1975 r. w dyspozycji komendanta stołecznego MO w Warszawie; od 1 VII 1975 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; 25 IX 1979 r. oddelegowany do pracy w MSW i skierowany do Ambasady PRL w Nairobi (Kenia) w charakterze nietatowego szyfranta; 25 II 1982 r. odwołany z delegacji i skierowany na stanowisko inspektora Wydziału I Departamentu IV MSW; od 1 VIII 1982 r. inspektor Wydziału VIII

3. Zebrać bliższe dane o ustalonych kontaktach członków nielegalnej organizacji. Uwzględnić m.in. kontakt M[arii] **Osińskiej** z Ewą **Arendarczyk** – b. uczennicą liceum ss. niepokalanek w Szymanowie.

Wykona: por. Z[bigniew] **Jabłoński**⁵

Termin wykonania...

4. W zakresie uzgodnionym z grupą operacyjną w sprawie krypt. „Omega” MSW ustalać wypowiedzi i komentarze na temat księży aresztowanych w parafii Piastów (stanowisko kurii, miejscowego kleru i młodzieży skupionej wokół parafii).

Wykonają: RSB w Pruszkowie

por. Z[bigniew] **Jabłoński**

5. Ustalać ewentualne komentarze na temat anonimowej ulotki pn. „**Odezwa Konfederacji Narodowej do Narodu Polskiego**”. Przy wykonywaniu czynności dot. nielegalnej organizacji „Ruch” i rozpracowania ośrodków duszpasterstwa akademickiego uwzględniać wytyczne przesłane we tej sprawie, (pismo z dnia 18 VIII 1970 r., Ldz. PC-I-03064/02862/70).

Wszelkie ciekawsze informacje na ten temat należy konsultować z Wydziałem IV tutaj[szej] komendy.

II. Dotyczące pogłębienia rozpoznania ośrodków duszpasterstwa akademickiego i inteligencji, działalności politycznej rozwijanej w tych ośrodkach:

1. Referaty Służby Bezpieczeństwa w Płocku, Siedlcach, Otwocku, Pruszkowie i Wołominie opracują plany przedsięwzięć operacyjnych dot. rozpracowania ośrodków duszpasterstwa i inteligencji dostosowane do problemów aktualnie występujących na ich terenie, uwzględniające opisane wyżej kierunki działania i potrzeby operacyjne.

Odpowiedzialnym za pomoc przy opracowywaniu planów i koordynację przedsięwzięć z ramienia Wydziału IV jest – ppor. M[ieczysław] **Drewnowski**.

2. Rozpracowanie dot. ośrodków duszpasterstwa akademickiego i inteligencji związanej z klerem winno m.in. polegać na :

– pełnym rozpoznaniu osób uczestniczących w tej formie duszpasterstwa z uwzględnieniem danych:

a) personalnych dot. przynależności organizacyjnej, [°] społeczno-politycznej lub nazwy ^d**uczelnia**^d;

Departamentu IV MSW; od 16 XI 1982 r. starszy inspektor Wydziału VI Departamentu IV MSW; od 1 IX 1984 r. starszy inspektor Wydziału V Departamentu VI MSW; od 29 VI 1985 r. starszy specjalista Grupy Inspektorów Departamentu VI MSW; zwolniony ze służby 15 IX 1985 r.; od 16 IX 1985 r. do 30 IV 1988 r. inspektor cywilny Samodzielnej Sekcji Ogólnej Departamentu VI MSW. AIPN, 0604/824, Akta osobowe.

^c *Wyraz nieczytelny.*

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

⁵ **Jabłoński Zbigniew Maciej** (ur. 1940), por./plk. Od 1 XII 1964 r. oficer operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Brzezinach; od 5 IX 1966 r. do 21 VII 1967 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 Centrum Wyszkożenia MSW w Legionowie; od 1 X 1967 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Warszawie; od 1 XI 1967 r. inspektor operacyjny Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 XI 1970 r. starszy inspektor Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 XII 1971 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 VI 1975 r. naczelnik Wydziału IV KW MO w Ciechanowie; od 4 IX 1976 r. student Akademii Spraw Wewnętrznych; od 1 VII 1979 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; od 1 VIII 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW; od 1 IV 1981 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od 10 V 1982 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od 1 III 1985 r. dyrektor Departamentu VI MSW; od 16 II 1988 r. szef WUSW w Piotrkowie Trybunalskim; od 1 VII 1989 r. zastępca szefa Służby Zabezpieczenia Operacyjnego w MSW. AIPN, 0604/1925, Akta osobowe.

b) o rodzinie z uwzględnieniem przynależności do organizacji społeczno-politycznych w przeszłości i obecnie, stosunku do Kościoła i PRL oraz wpływu na kształtowanie postawy światopoglądowej dzieci;

– rozpoznawaniu duszpasterzy akademickich i ich wpływu na młodzież i środowisko. Rozpracowanie tych księży winno uwzględniać m.in.: zainteresowania, wykształcenie, stosunek do współczesności, stopień oddziaływania na młodzież i autorytet w środowisku, wyjazdy zagraniczne i ciekawsze kontakty, stosowane formy w pracy duszpasterskiej (odczyty, prelekcje, dyskusje, wieczorki taneczne, wyświetlanie przeźroczy, organizowanie życia kulturalnego, wycieczki turystyczne itp.);

– systematycznym kontrolowaniu tematyki spotkań z młodzieżą i inteligencją oraz form kształtowania się integracji grup ze szczególnym zwróceniem uwagi na wyodrębnianie się na tej bazie bardziej ścisłych grup nieformalnych;

– ustalaniu podejrzanych kontaktów z księżmi i instytucjami katolickimi w krajach kapitalistycznych oraz ze środowiskiem emigracji o zabarwieniu klerikalnym. Ponadto należy zwrócić większą uwagę na wyjazdy za granicę duszpasterzy akademickich i studentów.

3. W toku prowadzonego rozpracowania należy uwzględniać wyrywkowe stosowanie techniki operacyjnej, umożliwiającej kontrolowanie treści omawianych tematów i przebiegu spotkań z młodzieżą i inteligencją. Przed wystąpieniem z wnioskiem w tej sprawie należy skonsultować się z Wydziałem IV.

4. Dążyć do pozyskania nowych źródeł informacji głównie spośród młodzieży akademickiej i inteligencji – umożliwiających pełne rozpoznanie tych środowisk oraz działalności kleru na tym odcinku.

5. Wydział IV przystąpi do opracowania 2–3 źródeł informacji spośród młodzieży i inteligencji (z terenu Otwocka i Płocka) dla zabezpieczenia kontroli opisanej działalności.

Wykona: ppor. M[ieczysław] **Drewnowski**

Termin wykonania...

6. Osoby wyróżniające się szczególną aktywnością (kler, studenci, skleryalizowana inteligencja) lub zasługujące na zainteresowanie ze względu na podejrzane kontakty z osobami lub instytucjami zagranicznymi – winny być przez RSB rozpracowywane w ramach określonej kategorii spraw. Wytypowane osoby z ww. środowisk należy na bieżąco rejestrować w Wydziale „C”. Aktualnie występuje taka potrzeba do niektórych osób z terenu Otwocka i Wołomina.

7. Wydział IV założy na ośrodki duszpasterstwa akademickiego i inteligencji katolickiej sprawę obiektową. RSB będą prowadziły rozpracowanie dot. tych zagadnień w ramach teczek ewidencji na parafię.

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału IV KW MO

(–) kpt. mgr B[ogusław] **Czechowski**⁶

⁶ **Czechowski Bogusław** (ur. 1937), kpt./plk.; mgr filologii polskiej. Od 1 VIII 1961 r. oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Wołominie; od 10 IX 1962 r. do 20 VII 1963 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie; od 25 VII 1963 r. do dyspozycji zastępcy komendanta wojewódzkiego ds. bezpieczeństwa KW MO w Warszawie; od 1 IX 1963 r. oficer operacyjny KP MO w Wołominie; od 1 VIII 1964 r. starszy oficer operacyjny KP MO w Wołominie; od 16 III 1966 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 IV 1967 r. inspektor operacyjny Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 I 1968 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Warszawie; od 1 IV 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału IV

Wykonano 9 egz.

Egz. nr 1–3 – Wydz[iał] IV

[Egz. nr] 4 – Wydz[iał] III

[Egz. nr] 5–9 – RSB wg rozdz.

Oprac. ZJ/TJ

Źródło: AIPN, 0581/9, t. 22, k. 13–19, mps.

KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1971 r. I zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB KP MO w Wołominie; od 1 VII 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Paszportów MSW; od 1 V 1976 r. naczelnik Wydziału II Biura Paszportów MSW; od 1 I 1985 r. zastępca kierownika Cyklu II Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW w Legionowie; zwolniony ze służby 31 I 1990 r. AIPN, 0604/1939, Akta osobowe.

1970 sierpień 27, Łódź – Plan działań operacyjnych i śledczych w sprawie nr II Ds–29/70 dotyczącej organizacji „Ruch”

„Zatwierdzam”^a

Łódź, dnia ^{b27}b sierpnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1}b

Plan

czynności operacyjno–śledczych związanych z realizacją w sprawie II Ds.–29/70 dot. członków nielegalnego związku „Ruch”

W toku dotychczasowego śledztwa uzyskano materiały świadczące o przestępczej działalności dalszych członków nielegalnego związku „Ruch” oraz osób z nimi związanych, które wiedziały o istnieniu takowego związku.

I. Omówienie materiałów

1. **Jerzy Stasiak**, s. Ksawerego i Eugenii z d. Jungarska, ur. 21 IX 1962 r. w Warszawie, zam. Łódź, ul. [...], zatr[udniony] w Instytucie Chemii Organicznej PŁ jako starszy asystent.

Według wyjaśnień podejrzanego Wojciecha Majdy z dnia 5 VIII 1970 r. to Stasiaka poznał w 1963 roku w duszpasterstwie akademickim w Łodzi. Praktycznie żadnych kontaktów z nim nie utrzymywał i nie rozmawiał na temat „Ruchu”.

W ramach działalności organizacyjnej zetknął się ze Stasiakiem na I zjeździe „Ruchu” w Warszawie (styczeń 1968 r.) w mieszkaniu Bożeny Miklaszewskiej przy ul. [...]¹, lecz nie określa roli, jaką tam odgrywał. (Z ustaleń śledztwa wynika, że byli tam Andrzej i Benedykt Czuma, Wojciech Mantaj, Wojciech Majda, Emil Morgiewicz, Marian Gołębiowski, Stefan Niesiołowski i Bolesław Stolarz). Innym razem W[ojciech] Majda spotkał się ze Stasiakiem w mieszkaniu u Elżbiety Mickiewicz, co miało miejsce przed lub po wspomnianym zjeździe.

Na zebraniu byli obecni W[ojciech] Majda, St[efan] Niesiołowski i prawdopodobnie (dokładnie nie pamięta) Ewa Hensz i Wojciech Mantaj. Dyskutowali wtedy o roli inteligencji w PRL.

2. **Ewa Hensz**, c. Tadeusza i Jadwigi z d. Suwalska, ur. 8 VIII 1946 r. w Łodzi, zam. w Łodzi przy ulicy [...], zatr[udniona] w Katedrze Analiz Matematycznych UŁ jako asystent.

W wyjaśnieniu z dnia 6 VIII 1970 r. podejrzany Wojciech Majda podaje, że E[wę] Hensz zna z pobytów w duszpasterstwie. W 1966 r. zaobserwował, że E[wę] Hensz i St[efana] Niesiołowskiego łączą bliskie stosunki koleżeńskie. W 1968 r. E[wa] Hensz zwierzyła mu się, że w 1967 r. została zawerbowana przez Stefana Niesiołowskiego do

^a Poniżej podłużna pieczętka o treści: I zastępca komendanta miejskiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi płk Henryk Bilski. Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Błędnie – I zjazd odbył się w mieszkaniu Andrzeja Czumy.

związku „Ruch”, a nadto powiedziała, że o działalności Niesiołowskiego opowiedziała Andrzejowi Szymańskiemu. W[ojcich] Majda dostarczył jej program „Ruchu”, który miała przepisać, a gdy później na polecenie S[tefana] Niesiołowskiego chciał go odebrać – oświadczyła, że spaliła. Wg W[ojcicha] Majdy płaciła ona składki członkowskie – coś w sumie 100 zł oraz prowadził z nią rozmowy na temat ewentualnej kradzieży maszyny do pisania z jej m[iejsca] pracy, na co nie wyraziła zgody.

Według wyjaśnień S[tefana] Niesiołowskiego z dnia 6 VIII 1970 r. (na okoliczność różnych adresów) wyjaśnił on, że Ewa Hensz jest koleżanką jego brata i nie ma nic wspólnego z „Ruchem”.

3. **Jerzy Wichan**, s. Apolinarego i Zofii z d. Morawska, ur. 25 X 1946 r. w Łodzi, zam. w Łodzi, przy ul. [...], zatr[udniony]...

W dniu 18 VIII 1970 r. podejrzany W[ojcich] Majda wśród okazanych mu zdjęć rozpoznał mężczyznę o nieznanym mu nazwisku (Jerzy Wichan), którego widywał w duszpasterstwie akademickim. Nie jest pewien, ale **wydaje mu się**, że mężczyzna ten brał udział w „łódzkim” zjeździe grupy „Ruchu” wiosną 1969 roku. (Wg materiałów ze śledztwa – „łódzki” zjazd odbył się w dniu 19 I 1969 r. w mieszkaniu Czycibory Łyczkiej przy ul. [...] – brali w nim udział: Andrzej i Benedykt Czuma, Emil Morgiewicz, Wojciech Mantaj, Wojciech Majda, St[efan] Niesiołowski, Bolesław Stolarz i Marian Gołębiowski). Innych danych o działalności J[erzego] Wichana w „Ruchu” W[ojcich] Majda nie podaje.

4. **Andrzej Szymański**, s. Kacpra i Alicji Bakowskiej, ur. 1 XIII 1939 r. w Inowłodzu, pow. Rawa Mazowiecka, zam. w Łodzi, przy ul. [...], zatr[udniony] w Katedrze Geometrii UŁ jako pracownik naukowy.

Jak wyjaśnia podejrzany Wojciech Majda, w protokołach z dnia 6, 13 i 25 VIII 1970 r. to A[ndrzej] Szymańskiego poznał w 1962 roku w duszpasterstwie. Według W[ojcicha] Majdy – Szymański do „Ruchu” nie należał.

Natomiast jak Majdzie jest wiadomo od E[wy] Hensz, to Szymański był dobrze zorientowany o działalności St[efana] Niesiołowskiego i osób z nim związanych oraz o istnieniu związku „Ruch”. Pod koniec lata 19[^c] A[ndrzej] Szymański odwiedził Majdę w jego mieszkaniu i w rozmowie ostrzegł go przed St[efanem] Niesiołowskim i kontaktach członków „Ruchu” z taternikami czechosłowackimi. Uzasadniał to niebezpieczeństwem, na jakie się naraża i możliwością aresztowania.

Gdy Szymański wychodził od Majdy, to weszli St[efan] Niesiołowski i B[enedykt] Czuma. Indagowali oni A[ndrzej] Szymańskiego skąd wie o działalności „Ruchu”, a nawet wynikła kłótnia, gdyż ten oświadczył, że nie będzie się przed nimi tłumaczył. Majda miał obronić wtedy Szymańskiego przed pobiciem.

5. **Jadwiga Urszula Kudlińska**, c. Ignacego i Krystyny z d. Szam, ur. 4 V 1944 r. w Józefowie, pow. Brzeziny, zam. w Łodzi, przy ul. [...], wyksz[tałcenie] średnie, zatr[udniona] w Oddziale nr 8 w Łodzi przy ul. Niciarnianej nr 48 Przedsiębiorstwa Magazynowania Towarów Handlu Zagranicznego w Warszawie przy ul. Pięknej nr 8.

6. **Leontyna Izabela Szaniawska**, c. Władysława i Marii z d. Wiedeń, ur. 4 I 1944 r. w Stanisławowie, zam. Łódź, ul. [...], mgr filologii polskiej, zatrudni[ona] w Centrali Tekstylny-Odzieżowej w Łodzi – Wydział Analiz Rynku, jako st. referent.

^c Fragment nieczytelny.

Podejrzana Mirosława Grabowska w protokóle z dnia 6 VIII 1970 r. wyjaśnia, że o istnieniu związku „Ruch” wiedzą J[adwiga] Kudlińska i L[eontyna] Szaniawska. W lipcu 1970 roku J[adwiga] Kudlińska zwróciła się do niej z zapytaniem, co wie o losie członków „Ruchu”. Po uzyskaniu odpowiedzi, że nic o tym nie wie, J[adwiga] Kudlińska nie wracała już do tego tematu.

Odnosnie L[eontyny] Szaniawskiej podaje, że wymieniona może być zorientowana o działalności „Ruchu”, gdyż jest koleżanką L[ucyny] Pakowskiej (odpowiada z wolnej stopy) i E[lźbiety] Nagrodzkiej (aresztowana).

Na okoliczność J[adwigi] Kudlińskiej w dniu 20 VIII [19]70 r. przesłuchano podejrzaną L[ucynę] Paszkowską, która wyjaśniła, że w końcu 1969 r. poinformował[a] wymienioną o istnieniu związku „Ruch”, do którego ona należy oraz że członkiem jest również E[lźbieta] Nagrodzka. Czy Kudlińska zna osobiście Nagrodzką, tego L[ucyna] Paszkowska nie wie, gdyż na ten temat nie rozmawiała.

7. **Andrzej Jacek Cygański**, s. Mariana i Janiny, ur. 2 I 1943 r., zam. czasowo w Łodzi przy ul. [...], zameldowany na stałe w Skarżysku Kam[iennej] przy ul. [...], zatr[udniony] w PHZ „Confexim”.

W protokóle z dnia 3 VIII [19]70 r. podejrzana Czcibora Iżycka wyjaśniła, że A[ndrzej] Cygańskiego zna z okresu, kiedy wspólnie mieszkali w Łodzi przy ul. [...]. W styczniu 1969 r. zapoznała go ze St[efanem] Niesiołowskim.

Po wręczeniu St[efanowi] Niesiołowskiemu klucza od swego mieszkania przy ul. [...] Cz[cibora] Iżycka w okresie odbywania się tam tzw. łódzkiego zjazdu przebywała w mieszkaniu u J[acka] Cygańskiego. Cygański miał do niej pretensje, że dała klucz St[efanowi] Niesiołowskiemu, gdyż może mieć z tego powodu nieprzyjemności.

8. **Wojciech Marek Drozdek**, s. Stefana i Cecylii Biderman, ur. 20 III 1950 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], student Wydziału Filologii UŁ.

Podejrzany Witold Sułkowski przesłuchany w dniu 19 VIII [19]70 wyjaśnił, że W[ojciecha] Drozdka do nielegalnego związku „Ruch” zwerbował Stefan Türschmid (kiedy nie podaje), być może, że w tym czasie, gdy skradli maszynę do pisania z Rady Wydziałowej ZSP z gmachu Biblioteki UŁ w Łodzi przy ul. Matejki 34/36 (maj – czerwiec 1969 r.). W[ojciech] Drozdek miał im dostarczyć klucz do pokoju nr 46 Rady Wydziałowej. O tym, że W[ojciech] Drozdek dostarczył klucz – W[itold] Sułkowski dowiedział się od S[tefana] Türschmida, J[oanny] Szczęsnej i J[acka] Bierezina.

W[itold] Sułkowski wyjaśnił również, że W[ojciech] Drozdek od listopada 1969 r. dostarczył mu 3 egzemplarze „Biuletynu”, które roznosił również innym osobom. Od kogo W[ojciech] Drozdek otrzymywał te „Biuletyny”, tego W[itold] Sułkowski nie wie.

Ustalono, że W[ojciech] Drozdek jest członkiem Rady Wydziałowej ZSP Wydziału Filologii Polskiej UŁ i z tego tytuł[u] miał dostęp do klucza.

Jak wyjaśnia podejrzana Joanna Szczęsna w dniu 10 VIII [19]70 r., to kradzieży maszyny do pisania dokonano w dniu 18 VI 1969 r. (pierwsza nieudana próba miała miejsce w dniu 12 VI 1969 r.). Odcisk klucza wykonała ona sama i wręczyła S[tefanowi] Türschmidowi. To wyjaśnienie J[oanny] Szczęsnej nasuwa wątpliwości w przedmiocie udziału W[ojciecha] Drozdka w kradzieży.

9. **Andrzej Jan Wójcicki**, s. Eligiusza i Cecylii [z d.] Napiórkowska, ur. 19 IX 1949 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], student PŁ.

Joanna Szczęsna w protokołach z dn. 1, 24 i 26 VIII 1970 r. wyjaśnia, że A[ndrzej] Wójcicki jest jej b. sympatią i zna go już od dawna. Na zebraniu organizacyjnym w dniu 26 XI 1969 r. członków „Ruchu” w mieszkaniu Barbary Wińczyk w Łodzi przy ul. [...] brali udział Jacek Bierezin, Ewa Sułkowska-Bierezin, Stefan Niesiołowski, Elżbieta Nagrodzka, Włodzimierz Resiak, być może Marek Kruzerowski oraz Andrzej Wójcicki, z którym razem przyszła wysoka kobieta w okularach.

Na zebraniu tym poruszano m.in. sprawę zdobywania maszyn do pisania i środków finansowych.

Przesłuchany podejrzany Marek Kruzerowski na jednym z okazanych mu zdjęć rozpoznał A[ndrzej] Wójcickiego jako uczestnika zebrania u B[arbar]y Wińczyk.

W zakwestionowanym u J[oanny] Szczęsnej liście od A[ndrzej] Wójcickiego z dn. 8 VIII [19]66 r. informuje ją, że słuchał RWE o wydarzeniach w Katyniu i losie oficerów WP z 1939 r.

Witold Sułkowski przesłuchany w dniu 18 VIII 1970 r. wyjaśnia, że wiosną 1970 r. w mieszkaniu St[efana] Türschmida odbyło się spotkanie członków „Ruchu”, w którym brał udział wraz z Barbarą Wińczyk, Stefanem Niesiołowskim i Andrzejem Wójcickim. Dyskutowano nad „Biuletynami”. Sądzi, że A[ndrzej] Wójcickiego do związku „Ruch” zwerbowała Joanna Szczęsna.

10. **Jerzy Anczewski**, s. Antoniego, ur. 8 IV 1921 r. zam. w Łodzi, ul. [...], zatr[udniony] w sklepie „Desa” przy ul. Piotrkowskiej nr 119.

Według wyjaśnień podejrzanego Wojciecha Majdy z dnia 22 i 25 VIII 1970 r. to Jerzego Anczewskiego poznał w 1965 roku podczas pielgrzymki do Częstochowy. J[erzy] Anczewski ukończył Wydział Historii KUL, gdzie później pracował.

W lipcu 1970 r. W[ojciech] Majda udał się do miejsca pracy J[erzego] Anczewskiego i w rozmowie powiadomił go o aresztowaniach członków „Ruchu”. W dniu 19 lub 20 lipca 1[9]70 r. J[erzy] Anczewski zwrócił się do Majdy, że jeśli chce pomóc swym aresztowanym kolegom, to niech dostarczy mu ich listę, a on prześle ją za granicę. Listę taką z nazwiskami: Huberta, Łukasza, Andrzeja i Benedykta Czumów oraz Stefana i Marka Niesiołowskich i Andrzeja Woźnickiego – po osobistym wypisaniu W[ojciech] Majda doręczył J[erzemu] Anczewskiemu w dniu 21 VIII 1970 r. około godz. 18.00 w sklepie „Desy”. Nadto W[ojciech] Majda podaje, że wiadomo mu jest, iż J[erzy] Anczewski ma znajomych w ambasadzie USA. Lista ta miała być przekazana przez znajomego J[erzego] Anczewskiego, który wyjechał „na Zachód”.

W zakwestionowanym u St[efana] Niesiołowskiego kalendarzyku figuruje nazwisko J[erzego] Anczewskiego, brak jest jednak materiałów, czy był on już na tę okoliczność przesłuchiwany.

II. Plan czynności operacyjno-śledczych

Analizując całokształt zebranych w sprawie materiałów należy wykonać w stosunku do niektórych osób dalsze czynności operacyjno-śledcze dla potwierdzenia ich udziału w działalności przestępczej.

Zebrany w ten sposób materiał pozwoli na wytypowanie osób, w stosunku do których wystąpimy z wnioskiem do prokuratury o zatrzymanie na 48 godzin i przedstawienie zarzutów z art. 278 § 1, 208 i 199 § 1 KK oraz zastosowanie środka zapobiegające[go] w postaci aresztu tymczasowego lub dozoru MO. Pozostałe osoby zostaną przesłuchane w charakterze świadków.

W związku z tym planuje się:

1. Udział Jerzego Stasiaka na I zjeździe „Ruch[u]” w styczniu 1968 roku w Warszawie winny potwierdzić co najmniej dwie, trzy osoby spośród aresztowanych w sprawie II 3 Ds–25/70 (Biuro Śledcze):

- Andrzej Czuma,
- Benedykt Czuma,
- Wojciech Mantaj,
- Emil Morgiewicz,
- Bolesław Stolarz,
- Marian Gołębiewski

oraz Elżbieta Mickiewicz (Łódź) – w odniesieniu do spotkania w jej mieszkaniu.

2. Udział Ewy Hensz w działalności związku „Ruch” winni potwierdzić:

- Stefan Niesiołowski (ponownie przesłuchać),
- Andrzej Szymański.

3. Udział Jerzego Wichana na tzw. łódzkim zjeździe „Ruch[u]” w dniu 19 I 1969 r. winny potwierdzić co najmniej dwie, trzy osoby spośród aresztowanych:

- Andrzej Czuma,
- Benedykt Czuma,
- Wojciech Mantaj,
- Stefan Niesiołowski,
- Bolesław Stolarz,
- Marian Gołębiewski,
- Emil Morgiewicz

oraz Czycibora Iżycka, u której odbył się zjazd.

W tym celu w dniu 20 VIII 1970 r. wysłano do Wydziału I Biura Śledczego MSW pismo wraz z arkuszem rozpoznawczym o przesłuchanie podanych wyżej osób poza A[ndrzejem] Szymańskim oraz E[lżbietą] Mickiewicz i Cz[ciborą] Iżycką, które zostaną ponownie przesłuchane przez tutejszy wydział.

Po wykonaniu tych czynności i potwierdzeniu działalności [w] związku „Ruch” Jerzego Stasiaka, Ewy Hensz i Jerzego Wichana zostaną u nich przeprowadzone przeszukiwania, a następnie po zatrzymaniu przedstawi się im zarzuty z art. 278 § 1 KK.

4. Andrzeja Szymańskiego należy przesłuchać w charakterze świadka w tym samym dniu co Ewę Hensz po uprzednim przeprowadzeniu u niego przeszukiwania mieszkania.

- 5. Jadwiga Kudlińska,
- 6. Leontyna Szaniawska,
- 7. Jacek Cygański

zostaną przesłuchani w charakterze świadków bez uzależniania terminu zatrzymań i przesłuchań innych osób.

8. Na okoliczność udziału Wojciecha Drozdka w kradzieży maszyny do pisania należy ponownie przesłuchać J[oannę] Szczęsną, która dotychczas nie podała o jego udziale w tej akcji oraz J[acka] Bierzina, który miał o tym mówić W[itoldowi] Sułkowskiemu. Niezależnie od potwierdzenia udziału W[ojciecha] Drozdka w kr[adzieży] – przeprowadzi się u niego przeszukiwanie mieszkania, a następnie po zatrzymaniu będzie miał przedstawiony zarzut z art. 278 § 1 KK, a po potwierdzeniu faktu jego udziału w kradzieży dodatkowo zarzut z art. 208 w związku z art. 190 § 1 KK.

9) Dla udokumentowania działalności A[ndrzeja] Wójcickiego należałoby dodatkowo przesłuchać:

- Jacka Bierezina,
- Ewę Sułkowską-Bierezin,
- Stefana Niesiołowskiego,
- Elżbietę Nagrodzką,
- Włodzimierza Resiaka.

(Przy przesłuchaniu okazać jego zdjęcie). Zatrzymanie A[ndrzeja] Wójcickiego nie jest uzależnione od przesłuchania wyżej wymienionych osób.

10. Odnośnie J[erzego] Anczewskiego ze względu na to, że brak jest jakiegokolwiek potwierdzenia, że otrzymany od W[ojciecha] Majdy list z wykazem aresztowanych w niniejszej sprawie osób przekazał za granicę oraz jego udziału w „Ruchu”, należałoby:

- przesłuchać St[efana] Niesiołowskiego na okoliczność kontaktów z J[erzym] Anczewskim;
- Wydział III tut[ejszej] komendy w celu objęcia wymienionego rozpracowaniem operacyjnym;
- wystąpić do Wydziału I Departamentu II MSW z pismem o podanie, kto z osób narodowości polskiej pracuje w Wydziale Kultury i Propagandy Ambasady USA w Warszawie;
- z Sekcji Nasłuchu MSW uzyskać dane, czy RWE nadawało audycje o aresztowaniach członków „Ruchu” i jakie wymieniali nazwiska;
- w rozpracowaniu J[erzego] Anczewskiego wykorzystać technikę operacyjną oraz Wydział „W” i „B”.

Po wykonaniu tych przedsięwzięć w zależności od ich wyników zostanie podjęta decyzja co do dalszych czynności związanych z jego osobą.

III. Plan realizacji

1. W dniu 28 sierpnia 1970 r. wystąpić do Prokuratury Wojewódzkiej dla m. Łodzi o wydanie postanowień na przeprowadzenie przeszukań pomieszczeń mieszkalnych u:

- a) Jerzego Stasiaka,
- b) Ewy Hensz,
- c) Jerzego Wichana,
- d) Andrzeja Szymańskiego^d,
- e) Jadwigi Kudlińskiej,
- f) Wojciecha Drozdka,
- g) Andrzeja Wójcickiego.

2. W dniu 31 sierpnia 1970 r. zostanie przeprowadzone przeszukiwanie u Andrzeja **Wójcickiego** i Jadwigi Kudlińskiej. A[ndrzejowi] Wójcickiemu po zatrzymaniu zostanie przedstawiony zarzut z art. 278 § 1 KK, a J[adwiga] Kudlińska po przesłuchaniu w charakterze świadka zostanie zwolniona do domu.

3. W dniu 31 sierpnia br. zostaną przesłuchani w charakterze świadków:
- Leontyna Szaniawska,
 - Jacek Cygański,

^d Obok odręczna adnotacja o treści: Nie.

4. W dniu ... (po uzupełnieniu materiałów) zostaną przeprowadzone przeszukania u:
– Ewy Hensz,
– Andrzeja Szymańskiego.

E[wa] Hensz po przesłuchaniu zostanie zatrzymana w celu przedstawienia zarzutów z art. 278 § 1 KK i podjęcia decyzji co do ewentualnego zastosowania środka zapobiegającego. Natomiast A[ndrzej] Szymański po przesłuchaniu w charakterze świad[ka] zostanie zwolniony do domu.

5. W dniu ... (po uzupełnieniu materiałów) zostaną przeprowadzone przeszukania, u:
– Jerzego Stasiaka,
– Jerzego Wichana,
– Wojciecha Drozdka.

Po przeszukaniu wymienieni zostaną zatrzymani w celu przedstawienia im odpowiednich zarzutów i podjęcia [d]ecyzji odnośnie ewentualnego zastosowania środków zapobiegających.

Uwaga: Podane wyżej zamierzenia w odniesieniu do poszczególnych osób nie są ścisłe, gdyż w zależności od uzyskanych wyników wykonywanych czynności mogą one ulec zmianie na ich korzyść lub niekorzyść.

6. Imienny plan realizacji z wyszczególnieniem inspektorów biorących udział w przeszukaniach i przesłuchaniach zostanie sporządzony odrębnie.

Zgadzam się
ppłk H[enryk] Pisarczyk^{e2}
ppłk Z[enon] Kiełbik^{f3}

Inspektor
Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi
kpt. R[yszard] Kałuski

^e Powyżej opatrna nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi.

^f Powyżej opatrna nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: N[aczelnik] W[ydziału] III.

² **Pisarczyk Henryk** (ur. 1925), ppłk. Od 5 IV 1945 r. funkcjonariusz plutonu ochrony PUBP w Wąbrzeźnie; od 18 VII 1945 r. młodszy referent Sekcji III PUBP w Wąbrzeźnie; od 1 III 1946 r. referent PUBP w Wąbrzeźnie; od 17 VIII 1946 r. starszy referent PUBP w Wąbrzeźnie; od 14 II 1947 r. do 5 XII 1947 r. słuchacz Centralnej Szkoły MBP w Legionowie; od 12 XII 1947 r. oficer śledczy PUBP w Inowrocławiu; od 1 VI 1948 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Bydgoszczy; od 15 VI 1949 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Bydgoszczy; od 15 X 1949 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Bydgoszczy; od 1 VII 1952 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego MUBP w Łodzi; od 15 VIII 1958 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału Śledczego MUBP w Łodzi; od 1 VIII 1954 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 IV 1955 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. starszy oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. starszy oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KM MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 I 1961 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 16 VI 1970 r. naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 XII 1971 r. AIPN, 0218/113, Akta osobowe.

³ **Kiełbik Zenon** (ur. 1927), ppłk. Od 1 XI 1950 r. słuchacz kursu funkcjonariuszy BP; od 10 VI 1951 r. w dyspozycji szefa WUBP w Łodzi; od 22 VI 1951 r. młodszy referent Referatu Miejskiego WUBP w Łodzi; od 1 XI 1951 r. referent Referatu Miejskiego WUBP w Łodzi; od 1 XII 1951 r. referent Wydziału X UBP na m. Łódź; od 1 VIII 1953 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału X UBP na m. Łódź; od sierpnia 1953 r. w dyspozycji szefa WUBP w Łodzi; od 26 I 1954 r. kierownik Referatu Ochrony przy Farbiarni „Pierwsza” w Łodzi; od 1 IX 1954 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 1 VIII 1955 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału Kadr i Szkoleń WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. starszy oficer Wydziału Kadr i Szkoleń WUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. starszy oficer do zadań specjalnych Kierownictwa Jednostki Bezpieczeństwa K MO m. Łódź; od 1 V 1957 r. inspektor szkoleniowo-operacyjny Kierownictwa Jednostki Bezpieczeństwa K MO m. Łódź; od 1 XII 1958 r. sekretarz

Źródło: AIPN Ld, pf 48/50, jacket 83–84, mf.

operacyjny Kierownictwa Jednostki Bezpieczeństwa K MO m. Łódź; od 1 III 1962 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólnorganizacyjnej K MO m. Łódź; od 15 IV 1964 r. naczelnik Wydziału IV K MO m. Łódź; od 1 XII 1969 r. naczelnik Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 VI 1975 r. naczelnik Wydziału „B” KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 12 VI 1980 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 sierpień 31, Łódź – Notatka informacyjna o dotychczasowym przebiegu i wynikach śledztwa przeciwko organizacji „Ruch” w Łodzi

Łódź, dnia 31 sierpnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a3^a

**^bNotatka informacyjna
o dotychczasowym przebiegu i wynikach śledztwa w Łodzi przeciwko członkom
nielegalnej organizacji „Ruch”**

Na podstawie materiałów wydzielonym przez prokuratora wojewódzkiego dla m.st. Warszawy ze sprawy nr II 3 Ds.–25/70, prokurator wojewódzki dla m. Łodzi w dniu 28 lipca wszczął śledztwo nr II Ds.–29/70 w sprawie udziału w związku pod nazwą „Ruch” na terenie m. Łodzi, którego istnienie i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych.

W związku z tym Służba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi w okresie od 30 lipca do 31 sierpnia 1970 r. zatrzymała w charakterze podejrzanych 20 osób, a 13 innych przesłuchano w roli świadków. Przeprowadzono 25 rewizji (w tym 4 powtórnie w związku z wyjściem na sprawę krypt. „Maska”¹), w wyniku których zakwestionowano m.in. 6 egzemplarzy „Biuletynu” (nr. 8–13) wydanego przez „Ruch”, 2 egz. artykułu w maszynopisie pt. „Czym jest socjalizm?”, wiersze, paszkwile, 2 maszyny do pisania, 2 książki wydane przez paryską „Kulturę”, listy i notatki świadczące o nielegalnej działalności organizacyjnej, łuskę naboju pistoletowego oraz części garderoby

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: plk. Chruśliński.

¹ Sprawa kryptonim „Maska” – dotyczyła serii napadów dokonanych w Łodzi w latach 1967–1969, dokonanych przez nieznaną sprawcę. 19 VII 1967 r. w gmachu Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej Łódź Widzew pobito wartownika, któremu ukradziono pistolet typu TT. 21 X 1967 r. dokonano napadu na sklep spożywczy przy ul. Hutora. Sprawca sterroryzował pistoletem personel sklepu, a następnie zrabował utarg. 6 XI 1967 r. miał miejsce napad na pocztę przy ul. Narutowicza, a 26 II 1969 r. na pocztę przy al. Politechniki. W obydwu przypadkach napastnik był uzbrojony w pistolet, twarz miał zakrytą chustką. Śledztwa we wszystkich powyższych sprawach zostały umorzono z powodu niewykrycia sprawców. Po rozbitciu „Ruchu” SB uzyskała informację (zeznania złożone w śledztwie przez niektóre osoby, donosy agentury celnej), iż sprawcami tych napadów mogli być niektórzy uczestnicy „Ruchu”: Benedykt i Andrzej Czumowie, Stefan i Marek Niesiołowscy, Jacek Bartkowiak, Adam Więckowski, Jacek Bierzyn, Witold Sułkowski, Jerzy Bergiel. W związku z tym w sierpniu 1970 r. zastępca komendanta miejskiego MO w Łodzi powołał grupę operacyjną złożoną z funkcjonariuszy wydziałów: Śledczego, Dochodzeniowo-Śledczego, Kryminalnego i III. Mieli oni ustalić, czy sprawcami tych napadów nie byli uczestnicy „Ruchu”. (AIPN, 01820/17, Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie krypt. „Maska”, Łódź, 15 VIII 1970 r., t. 70, k. 25–29; *ibidem*, Plan okazania osób podejrzanych – świadkom przestępstw krypt. „Maska”, Łódź, 12 IX 1970 r., k. 30). Podjęte działania nie przyniosły żadnych rezultatów, pomimo iż w wyżej wymienionych sprawach prowadzono bardzo intensywne śledztwo. Min. wielokrotnie przesłuchiowano na powyższą okoliczność większość uczestników „Ruchu”. SB nie udało się jednak udowodnić, że byli oni sprawcami tych napadów.

mogącej mieć znaczenie w ustaleniu sprawcy napadów rabunkowych. Prokurator przedstawił zarzuty przestępstw ogółem 20 osobom, w tym:

- 16 z art. 278 § 1 KK, a niektórym ponadto z art. 199 § 1 KK;
- 2 z art. 278 § 1 KK oraz z art. 208 w związku z art. 199 § 1 KK;
- 1 z art. 278 § 1 KK i art. 2 MKK w związku z art. 2 KK;
- 1 z art. 278 § 1 KK oraz art. 271 § 1 KK w związku z art. 273 § 1 KK i w związku z art. 10 § 2 KK.

Wobec 7 osób prokurator zastosował środek zapobiegawczy w formie aresztu tymczasowego, a w stosunku do 3 innych – dozór milicyjny.

Równolegle rozwijano pracę operacyjną następującymi środkami:

- Wydział III zorganizował w tym środowisku 5 źródeł informacji w formie kontaktów operacyjnych.
- Wydział Śledczy wykorzystuje 8 jednostek agentury celnej, w tym 3 specjalnie pozyskane do tej sprawy.
- Zainstalowano 2 punkty PP.
- Włączono 9 punktów PT.
- Podjęto inwigilację korespondencji krajowej 29 osób.
- Zebrano dane o 273 osobach – kontaktach uczestników „Ruchu”. Osoby te są poddawane bliższemu przepracowywaniu operacyjnemu w celu wyłonienia dalszych figurantów. Dotychczas wyselekcjonowano z tej grupy 10 osób do zatrzymania w charakterze podejrzanych.

W wyniku dotychczasowego śledztwa i przedsięwzięć operacyjnych ustalono co następuje:

I. Charakter i cele organizacji

Wszyscy zatrzymani mają wykształcenie wyższe lub niepełne wyższe, nie ma wśród nich robotników ani osób z wykształceniem podstawowym. Prawie wszyscy uczestnicy „Ruchu” znają się wzajemnie z okresu wspólnych studiów bądź udziału w imprezach organizowanych przez duszpasterstwo akademickie lub poznali się poprzez wspólnych znajomych. Nie ma wśród nich ludzi przypadkowych.

Związek występujący pod nazwą „Ruch” był organizacją nielegalną o wyraźnym zabarwieniu antysocjalistycznym i antypaństwowym.

Podejrzany Jerzy^c Wincenty Bergiel wyjaśnił m.in., że w październiku 1968 r. na zebraniu, jakie odbyło się w mieszkaniu Barbary Wińczyk w Łodzi, Stefan Niesiołowski zapoznając uczestników z programem działania, mówił m.in.: „Spotykamy się po raz pierwszy jako ludzie, którzy występują przeciwko obecnemu ustrojowi. Organizacja nasza posiada już w swoich szeregach wielu ludzi, którzy zajmują odpowiedzialne stanowiska w aparacie partyjnym i administracyjnym. Organizacja nasza w swej działalności jest finansowana przez ośrodki zagraniczne”.

Według danych operacyjnych, podejrzany Witold Sułkowski powiedział, że „organizacja Ruch powstała po zajęciach marcowych. Skupiała studentów i pracowników nauki, którzy w przyszłości mieli kierować wystąpieniami antyrządowymi”.

Podejrzany Stefan Türschmid, który uparczywie odmawia złożenia jakichkolwiek wyjaśnień – stwierdził (dane operacyjne), że „głównym celem nielegalnego związku

^c W tekście oryginalnym: Jan.

«Ruch» było doprowadzenie w naszym kraju wśród ludności do takiej atmosfery, która pozwoliłaby na zmuszenie władzy do podjęcia decyzji o wycofaniu z Polski wojsk radzieckich. W Polsce były dwie takie okazje – rok 1956 i sierpień 1968 roku. Obie nie zostały wykorzystane z powodu braku zorganizowanego ruchu opozycyjnego”. Jego zdaniem – „program «Ruchu» był realny, gdyż został przemyślany przez takich ludzi, jak Schaff² i Kołakowski”.

Podjejrany Grzegorz Dzięglewski wyjaśnił m.in., że wkrótce po zapoznaniu Andrzeja Czuma ten oświadczył mu, że „jest członkiem nielegalnego związku, który dąży do zmiany władzy, aby poprawić sytuację gospodarczą i polityczną w Polsce”.

Podjejrany Wojciech Majda w oficjalnym wyjaśnieniu podał m.in., że – jego zdaniem – kierujący całością „Ruchu” Andrzej Czuma był inspirowany przez jakieś osoby. Wnioskuje to ze słów A[ndrzeja] Czuma wypowiedzianych podczas jednego ze spotkań warszawskich. Zapytany o bezpieczeństwo osób działających w „Ruchu” A[ndrzej] Czuma stwierdził wówczas, że „nasza grupa może być atutem przy objęciu władzy przez jedno z ugrupowań w łonie partii lub rządu”.

Na tym zebraniu – jak wyjaśnia podjejrany Majda – „postulowano, aby członkowie «Ruchu» wstępowali w szeregi PZPR”. Podobne w swym celu zalecenia dawał członkom „grupy łódzkiej” Stefan Niesiołowski, który – jak wyjaśnia podjejrany Bergiel – na zebraniu w mieszkaniu Barbary Wińczyk wiosną 1968 r. wskazywał, że „należy ludzi z naszej organizacji wprowadzać do Zrzeszenia Studentów Polskich, aby byli oni bardzo blisko władz uczelnianych”.

II. Formy organizacyjne

Organizacje miała swój program określający cele i metody działania, odbity na 10 stronach maszynopisu, z którym zapoznawano potencjalnych kandydatów na członków „Ruchu”. W toku śledztwa nie ujawniono jednak dotychczas istnienia statutu organizacyjnego.

Podjejrany W[ojciech] Majda wyjaśnił, że struktura organizacji miała charakter trójkowy. Potwierdzają to dane operacyjne, według których podjejrany Witold Sułkowski mówi, że oddział łódzki „Ruchu” był podzielony na kilka grup. Na czele stał Stefan Niesiołowski, a on – tzn. Sułkowski – był kierownikiem grupy. Wspólnym zadaniem było propagowanie programu politycznego i pozyskiwanie nowych członków, ale poza tym poszczególne grupy miały swoje specjalistyczne zadania, jak „przygotowywanie napadów rabunkowych i kradzieży”.

Według danych operacyjnych podjejrany Stefan Türschmid mówił, że w „łódzkiej grupie” „Ruchu” było ponad 40 członków, a w „warszawskiej” ponad 60.

Zebrania „grupy łódzkiej” z udziałem większej ilości osób odbywały się nieregularnie w mieszkaniach poszczególnych członków pod pozorem spotkań koleżeńsko-towarzystwiskich. M.in. miały one miejsce u Barbary Wińczyk, Stefana Türschmida, Stefana Nie-

² **Schaff Adam** (1913–2006), prof. filozofii, ideolog marksizmu, działacz komunistyczny. Absolwent UJK we Lwowie (1935) i studiów filozoficznych Uniwersytetu Moskiewskiego (1945). Członek KPP (1935–1938), KC PPR (1944–1948), od 1948 r. PZPR (wydalony w 1984 r.), w latach 1957–1968 członek KC PZPR. Wykładowca UŁ (1946–1947) i UW (1948–1968), kierownik instytutu Filozoficznego UW (1952–1953). Założyciel ideologiczny Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych (1948–1954), dyrektor Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR (1954–1957), kierownik Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR (1957–1968), dyrektor IFiS PAN (1957–1968), wykładowca Uniwersytetu Wiedeńskiego (1969–1972).

siołowskiego, Benedykta Czumy, Czycibory Iżyckiej. Podczas zebrań tych dyskutowano na tematy społeczno-polityczne i omawiano formy pracy organizacyjnej.

Poza tym niektórzy uczestnicy „grupy łódzkiej” brali udział w zjazdach przedstawicieli organizacji w innych miastach. M.in. podejrzany Wojciech Majda wyjaśnił, że uczestniczył w 2 zjazdach w Warszawie, a Grzegorz Dziegłowski w listopadzie 1968 r. u Huberta Czumy w Lublinie³. Zjazd taki odbył się również w Łodzi.

Poza Warszawą i Lublinem organizacja miała swe komórki w innych okręgach. W[ojcich] Majda wyjaśnił, że w zjazdach „krajowych” uczestniczyli przedstawiciele różnych okręgów, a m.in. Stanisław Schodziński z Bydgoszczy lub Torunia (aresztowany 30 VIII 1970 r. przez Służbę Bezpieczeństwa w Bydgoszczy). Na podstawie dłuższych wyjazdów Stefana Niesiołowskiego na Śląsk, W[ojcich] Majda wnioskuje, że „Ruch” działał również na tamtejszym terenie.

Członkowie organizacji opłacali składki w wysokości 20 zł miesięcznie. Skarbnikiem „grupy łódzkiej” była Barbara Niesiołowska⁴, która doręczała zebrane pieniądze Stefanowi Niesiołowskiemu.

Organizacja „Ruch” zwracała uwagę na zachowanie konspiracji. Podejrzany J[erzy] Bergiel wyjaśnił m.in., że na zebraniu w październiku 1968 r., jakie odbyło się w mieszkaniu Stefana Türschmida, ten przekazał mu zadanie rozpoznawania osób z Politechniki Łódzkiej, które spotykają się w kawiarni Staromiejska z pracownikami milicji. Na kolejnym zebraniu w grudniu 1968 r. lub w styczniu 1969 r., które odbyło się w mieszkaniu Barbary Wińczyk, Türschmid zwracał uwagę na konieczność zachowania czujności, aby do organizacji nie przedostali się prowokatorzy.

Według danych operacyjnych podejrzany Witold Sułkowski mówił, że łączność w niektórych ważniejszych sprawach była utrzymywana przy pomocy szyfru. Podał klucz do tego szyfru. Podejrzany Witold Sułkowski wyjaśnił natomiast w przesłuchaniu oficjalnym, że na zjeździe, jaki odbył się latem 1969 r. w Warszawie, poruszono m.in. sprawę uzyskania radiostacji dla utrzymania łączności między poszczególnymi ośrodkami. Zadanie to powierzono Grzegorzowi Dziegłowskiemu, który – jak wyjaśnił – napotkał na poważne trudności w zdobyciu części do budowy radiostacji.

III. Działalność polityczno-propagandowa

Już w 1963 r. niektórzy członkowie zlikwidowanej obecnie grupy uprawiali wrogą propagandę pisemną w formie kolportażu antypaństwowych ulotek.

Zatrzymany Mirosław Godlewski podał, że w końcu 1963 r. Wojciech Mantaj i Stefan Niesiołowski wykonali z liter wyciętych z gazety ulotkę o treści antypaństwowej, którą Niesiołowski przyniósł Godlewskiemu do DS (gdzie wówczas zamieszkiwał) z poleceniem sfotografowania jej i zrobienia 30 odbitek. Zadanie to Godlewski wykonał, jednak po zapoznaniu się z treścią ulotki – jak twierdzi – zniszczył. Świadek Włodzimierz Żelazny zeznał, że jesienią 1963 r. podczas zajęć laboratoryjnych na UŁ w grupie, gdzie byli m.in. Niesio-

³ W żadnej relacji ani dokumencie nie znalazłem informacji o zjeździe „Ruchu” w Lublinie. Spotkanie, o którym mówił Dziegłowski, odbyło się najprawdopodobniej z okazji imienin ks. Huberta Czumy (3 listopada), na które przyjeżdżali członkowie duszpasterstw akademickich z całej Polski. Wśród nich byli także uczestnicy „Ruchu”.

⁴ Najprawdopodobniej w „Ruchu” nie było osoby o takim imieniu i nazwisku. Ewa Niesiołowska – starsza siostra Stefana i Marka Niesiołowskich – nie należała do organizacji ani nawet nie wiedziała o jej istnieniu (relacja M. Niesiołowskiego). Przypuszczam, że może tu chodzić o Barbarę Wińczyk.

łowski, znaleziono film z wrogą ulotką, co najbardziej skonsternowało Niesiołowskiego. Przesłuchany w charakterze świadka Sławomir Gralewicz z tejże grupy zeznał, że Niesiołowski starał się odzyskać od niego znaleziony film, ale mu go nie oddał i zniszczył.

Podjeźrzany Wojciech Majda, przyznając się do zarzucanych mu czynów, wyjaśnił, że pierwsze kontakty z osobami należącymi później do „Ruchu” nawiązał już w 1964 r. Wówczas to z inspiracji Stefana Niesiołowskiego wspólnie z nim i Wojciechem Mantajem brał udział w wykonywaniu wrogich napisów na terenie m. Łodzi czarną farbą na murach i chodnikach.

Latem 1968 r. członkowie tej grupy (Jan Smoter, Wojciech Mantaj oraz Zofia Chlebowska) wykonywali wrogie napisy na murach w Skierniewicach (z wyjaśnienia J[ana] Smotera).

Jednym z głównych celów organizacji „Ruch” było propagandowo-dywersyjne oddziaływanie na możliwie najszersze kręgi społeczeństwa.

Podjeźrzany Wojciech Majda podał m.in., że na I zjeździe „Ruchu” w Warszawie omawiano, obok innych spraw organizacyjnych i form działalności, kwestię „zdobywania wiadomości, informacji wewnętrznej oraz jątrzenia środowiska robotniczego przy pomocy ulotek i radia”. Na tzw. IV zjeździe, który odbył się 19 stycznia 1969 r. w Łodzi, Wojciech Gołębiowski⁵ wysunął projekt zorganizowania w zakładach pracy komórek propagandowych, które zajmowałyby się kolportażem materiałów „Ruchu”. Zwrócił on uwagę, „dlaczego dotychczas nie powołano komórek wywiadu i propagandy”. Dopinguował Andrzeja Czumę, aby ten szybciej zakończył pracę nad programem ich organizacji w celu rozpoznać go przed wyborami do sejmu (z wyjaśnień W[ojciecha] Majdy).

Podstawową formą informacyjno-propagandową był wydawany przez tę organizację „Biuletyn”.

Według danych operacyjnych podjeźrzany Witold Sułkowski mówi, że „miesięcznik «Biuletyn» interpretował zagadnienia natury politycznej i gospodarczej, politykę zagraniczną i wewnętrzną, a miał na celu podważenie autorytetu partii i rządu”. W oficjalnych wyjaśnieniach W[itold] Sułkowski podaje, że zdaniem Stefana Türschmida – które ten wyraził na zebraniu, jakie odbyło się w kwietniu 1970 r. w jego mieszkaniu – „tytuł nie jest właściwy, gdyż słowo «Biuletyn» odnosi się do pisma zawierającego przegląd jakiejś działalności lub sprawozdania, natomiast pismo o charakterze i aspiracjach ideowych winno mieć tytuł „sygnalizujący te aspiracje”.

Podjeźrzany Grzegorz Dzięglewski w oficjalnym przesłuchaniu podał m.in., że w grudniu 1969 r. Andrzej Czuma zawiózł go do Piastowa na plebanię, gdzie po zjedzeniu kolacji w towarzystwie dwóch księży przystąpili do powielania „Biuletynu”, w czym pomagał im mężczyzna o wyglądzie albinosa⁶. Wspomniani księża – Ołtarzewski i Koszut – wchodzili do pokoju, gdzie odbijano „Biuletyn”, i czytali go.

Według wyjaśnień W[itolda] Sułkowskiego – rozdziałem „Biuletynów” zajmował się Stefan Türschmid, a kolportaż wśród „łódzkiej grupy «Ruchu»” prowadził Wojciech Drozdek. (Zawerbowała go do organizacji Joanna Szczesna, uczestniczył w zebraniach).

Poza „Biuletynem” członkowie „Ruchu” opracowywali, przepisywali i przekazywali sobie wzajemnie artykuły polityczne, jak np. „Wojna 1920 r.”, „Czym jest socjalizm”,

⁵ Nie natrafiłem nigdzie na uczestnika „Ruchu” o takim imieniu i nazwisku.

⁶ Alojzy Koszut.

„Ruch lewicowy w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych i w Polsce” oraz różne wiersze paszkwile.

IV. Działalność polityczno-dywersyjna i sabotażowa

W wyniku pracy operacyjnej uzyskano dane o działalności polityczno-dywersyjnej i sabotażowej członków organizacji „Ruch”, potwierdzone następnie w oficjalnym przesłuchaniu przez Wojciecha Majdę:

W 1966 r. uczestniczył w obozie zorganizowanym przez ks. Huberta Czumę w Bieszczadach. Podczas jednej z wycieczek wzdłuż granicy polsko-radzieckiej przewrócili wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim kilka słupów granicznych, a na innych zniszczył tablice informacyjne w języku rosyjskim. Jedną z tych tablic Niesiołowski zerwał i zabrał ze sobą.

21 sierpnia 1968 r. wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim zniszczył pamiątkową tablicę metalową wmurowaną ku czci Lenina na szczycie Rysy w Tatrach. W tym celu kupili młotek i przecinak, którymi urwali uchwyty mocujące tablicę i zrzucili ją na stronę czeską. Po powrocie do Zakopanego poinformowali o tym Huberta i Benedykta Czumów. Wówczas to, podczas omawiania ich akcji padł projekt zniszczenia pomnika Lenina w Poroninie⁷.

Każdorazowo podczas pobytu w Tatrach – Majda, Benedykt Czuma i Stefan Niesiołowski niszczyli oznakowania „szlaku Lenina.” Fakt zniszczenia przez Majdę i Niesiołowskiego tablicy ku czci Lenina na szczycie gór potwierdził w oficjalnym przesłuchaniu Witold Sułkowski, dodając, że członkowie „Ruchu” malowali farbą różne wrogie hasła na szosie z Krakowa do Zakopanego.

O dywersyjno-sabotażowych planach „Ruchu” świadczy również fakt przygotowywania środków zapalających z mechanizmem opóźniającym zapłon. Wykonania tych urządzeń podjął się w rozmowach ze Stefanem Niesiołowskim Jan Kapuściński. (Dane z przesłuchania Witolda Sułkowskiego).

Ponadto Niesiołowski polecił Kapuścińskiemu przygotowanie substancji silnie cuchnącej, na co ten wyraził zgodę. Fiolki po penicylinie z wyprodukowanym przez siebie „zasmradzaczem” Kapuściński dostarczył Sułkowskiemu, który z kolei przekazał je Türschmidowi. Substancja ta miała być wykorzystana do zanieczyszczania prywatnych mieszkań działaczy partyjnych i państwowych oraz lokalu banku Pekao w Łodzi.

Potwierdza to podejrzany Marek Kruzerowski, wyjaśniając w przesłuchaniu, że w marcu lub w kwietniu 1970 r. wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim, Türschmidem i Barbarą Wińczyk brał udział w akcji na Polską Kasę Opieki. Miała ona polegać na zniszczeniu towarów znajdujących się w sklepach banku Pekao przez oblanie ich płynem silnie cuchnącym. Płyn zabrali z mieszkania Türschmida i udali się do parku, gdzie napełnili nim gumowe gruszki. Samą „akcję” miał wykonać Kruzerowski, a pozostali go ubezpieczali. Zadania tego nie wykonał, wylewając płyn przed drzwiami sklepów, gdyż – jak twierdzi – nie chciał dopuścić do zniszczenia towarów.

Jak mówi (dane operacyjne) Wojciech Majda – Benedykt Czuma zatrudniony jako konstruktor w Łódzkiej Fabryce Zegarów miał za zadanie uszkodzenie wytwarzanych

⁷ Pomysł podpalenia muzeum i wysadzenia pomnika Lenina (z czego później zrezygnowano) przedstawił Stefan Niesiołowski w kwietniu 1970 r. podczas spotkania nieformalnego zespołu kierowniczego w domu Bolesława Stolarza w Warszawie (relacja S. Niesiołowskiego). Nigdzie nie znalazłem żadnej informacji, że podpalenie muzeum planowano już w sierpniu 1968 r.

tam mechanizmów. Na jednym z zebrań planowano również zniszczenie (wysadzenie) ^dpomnika^d żołnierzy radzieckich w Łodzi.

V. Przepięstwa kryminalne – kradzieże

Obok działałności politycznej, członkowie „Ruchu” dokonywali także przestępstw natury kryminalnej. Z posiadanych materiałów wynika, iż dokonali oni następujących kradzieży maszyn do pisania

1. Z Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi (wrzesień 1969 r.). Uczestniczyli w kradzieży i współdziałali przy jej przygotowaniu: J[erzy] W[incenty] Bergiel, S[tefan] Niesiołowski, J[oanna] Szczęsna, S[tefan] Türschmid (pomówienie M[arka] Kruzerowskiego) oraz M[arek] Kruzerowski, który sporządził odcisk klucza.

2. Z Rady Wydziałowej ZSP przy Wydz[iale] Filologii UŁ (czerwiec 1969 r.). Kradzież przygotowywali i uczestniczyli w niej: M[arek] Niesiołowski, S[tefan] Niesiołowski, M[irosława] Grabowska, J[oanna] Szczęsna, B[enedykt] Czuma, Türschmid (Szczęsna przekazała mu odcisk klucza), J[anusz] Kenic. Z danych operacyjnych Wydz[iału] Śledczego wynika, że w kradzieży pomagał kolega Sułkowskiego i Niesiołowskiego – Wojciech Drozdek.

3. Z redakcji „Politechnika” (maj 1969 r.). Dokonali i współdziałali przy dokonaniu kradzieży: M[arek] Kruzerowski, B[enedykt] Czuma, E[lżbieta] Nagrodzka, S[tefan] Niesiołowski i L[ucyna] Paszkowska.

4. Ze Studium Nauk Politycznych PŁ (październik 1969 r.). Uczestniczyli w kradzieży: B[arbara] Wińczyk, S[tefan] Türschmid, J[erzy] Bergiel.

VI. Przepięstwa kryminalne – napady rabunkowe

W toku przesłuchania W[ojcich] Majda zeznał, że zimą na przełomie lat 1967/1968 otrzymał od S[tefana] Niesiołowskiego polecenie przeprowadzenia akcji mającej na celu zdobycie pieniędzy w dowolny dla siebie sposób. W obawie przed represjami ze strony członków organizacji „Ruch” za niewykonanie tego zadania obiecał, że przeprowadzi obserwację punktu Totolotka w celu zorientowania się w możliwościach zdobycia pieniędzy. Faktycznie żadnych działań zmierzających do wykonania tego zadania – jak twierdzi – nie podejmował i nie uczestniczył w żadnych akcjach tego typu.

Z danych nieoficjalnych wynika, że W[ojcich] Majda twierdzi, iż jest pewny, że napadu na UPT w Łodzi przy ul. Narutowicza dokonał S[tefan] Niesiołowski, ponieważ na kilka tygodni przed napadem zaprowadził go tam w celu dokonania rozpoznania terenu, przy czym najbardziej interesowały Niesiołowskiego przejścia bramami i droga przez park. W przesłuchaniu oficjalnym, W[ojcich] Majda podał, że na przełomie lat 1967/[19]68 wspólnie ze S[tefanem] Niesiołowskim udali się w okolice alei Politechniki i ronda Titowa. Chodzili wtedy wokół budynku, gdzie mieścił się urząd pocztowy. Niesiołowski rozpatrywał możliwości napadu, a następnie rozpoznawał trasę ucieczki.

Dane te potwierdza aresztowany W[itold] Sułkowski, który po obejrzeniu portretu pamięciowego sprawcy napadów na UPT w Łodzi oświadczył, że mężczyzna ten najbardziej przypomina mu S[tefana] Niesiołowskiego. Skojarzenie to opiera na podstawie podobnych cech rysopisu obu osobników. Oświadczenie to podtrzymał w następnych przesłuchaniach. Wg danych operacyjnych Sułkowski stara się zataić swoją współpracę z B[enedyktem] Czumą. Z wypowiedzi Sułkowskiego wynika, że B[enedykt] Czuma

^{d-d} Wpisano odręcznie.

ma miał dokonać kradzieży broni typu TT strażnikowi kolejowemu na stacji PKP Łódź Widzew. Z tym pistoletem B[enedykt] Czuma wspólnie z[e] S[tefanem] Niesiołowskim mieli dokonać napadu na urząd pocztowy.

W tym stanie rzeczy w dniu 8 sierpnia 1970 r. powołano grupę operacyjną dla realizowania przedsięwzięć w sprawie krypt. „Maska”, wynikających z prowadzonego śledztwa przeciwko członkom organizacji „Ruch”. W dniu 20 sierpnia br. dokonano ponownych przeszukań mieszkań u G[rzegorza] Dzięglewskiego, W[ojciecha] Majdy, W[ojciecha] Mantaja i J[erzego] Bergiela, w wyniku których zakwestionowano m.in. różne części garderoby, które mogły być używane podczas napadów. Przedmioty zostały zakwestionowane na podstawie zeznań naocznych świadków, którzy podali szczegóły ubioru sprawców napadów oraz ich rysopisy.

Z danych operacyjnych wynika, że aresztowana Czcibora Iżycka była w posiadaniu pistoletu, o czym wiedział jej przyjaciel Jan Bienusiewicz, architekt zam. we Włocławku, który doradzał jej, aby ukryła broń u Kaczorowskiego w Warszawie. Iżycka rozmawiała na ten temat ze S[tefanem] Niesiołowskim, który kazał jej z tym poczekać. Ostatecznie pistolet ukryła podobno u plantatora róż (nie podaje nazwiska i adresu).

Z danych operacyjnych wynika również, że W[itold] Sułkowski ma także posiadać rewolwer ukryty w dobrze wykonanej skrytce w komórce, o czym ma wiedzieć jego szwagier Jacek Bierezin. Na jednym z obozów w Bieszczadach B[enedykt] Czuma przeprowadzał szkolenie uczestników w zakresie posługiwania się bronią palną (dane operacyjne z wypowiedzi W[itolda] Sułkowskiego).

Wg danych operacyjnych W[ojciech] Majda zwrócił uwagę, że po napadzie na bank przy ul. Jasnej w Warszawie zaczęło się dobrze powodzić, gdyż Andrzej ^dCzuma^d umeblował sobie mieszkanie, a ponadto kupili sobie willę 11. pokojową z ogrodem o pow. 2000 m² w jednej z miejscowości podwarszawskich.

Wyjścia ze śledztwa i materiałów operacyjnych odnośnie napadów rabunkowych na UPT w Łodzi są przepracowywane przez specjalnie powołaną w tym celu grupę.

VII. Kontakty zagraniczne

Jak już powyżej wspomniano – przywódcy organizacji (A[ndrzej] Czuma, S[tefan] Niesiołowski) przy różnych okazjach niedwuznacznie wspominali o kontaktach zagranicznych. Kwestia ta była poruszana również na zebraniach i zjazdach „Ruchu”, przy czym często wymieniano Czechosłowację.

W świetle danych operacyjnych oraz wyjaśnień podejrzanych w toku przesłuchania zagadnienie to przedstawia się następująco:

Wiosną 1969 r. na zebraniu, które odbyło się w Łodzi przy ul. Narutowicza, Stefan Niesiołowski polecił Wojciechowi Majdzie wysłanie programu „Ruchu” na adres: Wacław Soroka, [...] USA. Program organizacji miał być następnie przesłany do ww. adresata w Rzymie przez Szwajcarię. Do przesyłki Majda miał załączyć kartkę z dopiskiem: „Pozdrowienia zasyła Marian.” Polecenia tego Majda – jak utrzymuje – faktycznie nie wykonał, wobec Niesiołowskiego kłamał, chcąc wykazać się aktywnością.

Według danych operacyjnych Majda twierdzi, że „warszawska grupa” miała powiązania z Giedrojem⁸. Mówił także, iż w dniu zatrzymania (tj. 31 VIII 1970 r.) o godz.

⁸ **Giedroyc Jerzy** (1906–2000), polityk, publicysta, twórca i redaktor paryskiej „Kultury”. Absolwent prawa na UW (1929). Pracownik Polskiej Agencji Telegraficznej (1927), wydawca „Buntu Młodych” (1930, od

9.30 miał spotkać się w kawiarni portu lotniczego na Okęciu z kapitanem holenderskich linii lotniczych KLM, który jakoby był już poinformowany o aresztowaniach członków „Ruchu” i proponował mu pomoc w nielegalnym opuszczeniu Polski. Teraz Majda żałuje, że tej okazji nie wykorzystał.

W oficjalnym przesłuchaniu W[ojcich] Majda podał, że na początku lipca 1970 r. po uzyskaniu wiadomości o aresztowaniach wśród członków „Ruchu” poinformował o tym Jerzego Anczewskiego, o którym wie, że „miał ścisły kontakt z ambasadą USA w Polsce, a konkretnie z Wydziałem Kultury i Propagandy.” Anczewski polecił Majdzie sporządzić listę aresztowanych, co wykonał i doręczył Anczewskiemu celem przesłania za granicę.

Ponadto Majda podał w przesłuchaniu, że przed wakacjami 1968 r. poinformował S[tefana] Niesiołowskiego o wyjeździe swojej teściowej na stypendium naukowe do Anglii, gdyż Niesiołowski chciał nieoficjalnie przekazać jakiś list za granicę. Wiadomym mu jest, że teściowa otrzymała ten list, gdyż czytała go, wyrażając się, że „piszą tam o strasznych rzeczach”, ale czy wywozła go za granicę i kto był adresatem, nie wie.

Joanna Szczęsna przesłuchana w charakterze podejrzonej wyjaśniła m.in., że w jednym z zebrań ich grupy uczestniczyła m.in. obywatelka CSRS imieniem Paula. Oficjalnie była ona gościem rodziców Stefana Türschmida.

Witold Sułkowski omawiając „warszawski” zjazd „Ruchu” w roku 1969 wyjaśnił, że poruszano wtedy m.in. zagadnienia kontaktu z podobnymi grupami za granicą. Andrzej Czuma poinformował zebranych, że realizuje się projekt kontaktu z konkretną grupą czeską pn. Stronnictwo Ludowe. Kontakty te utrzymywano, przekraczając nielegalnie granice PRL i CSRS. Dał do zrozumienia, że grupa czeska jest znacznie silniejsza od polskiej.

W toku śledztwa ustalono, że wielu uczestników „Ruchu” wywodzących się z kręgów duszpasterstwa akademickiego utrzymywało bieżące kontakty z ks. T[adeuszem] Boguckim, b. duszpasterzem akademickim w Łodzi, przebywającym obecnie w Belgii. W[ojcich] Majda podaje, że przed wyjazdem Boguckiego z Polski, ten mówił mu, że zna ks. dominikanina Imielnickiego, który jest kierownikiem Instytutu ds. Walki z Komunizmem w Szwajcarii.

St[efan] Niesiołowski polecił Majdzie, aby ten sukcesywnie wysyłał za granicę wiadomości o działalności „Ruchu”, co Majda uczynił raz, wysyłając list do ks. Boguckiego za pośrednictwem znajomych, którzy wyjeżdżali do Londynu.

VIII. Reperkusje wśród kleru

Posiadane informacje operacyjne wskazują na wyraźne zainteresowanie kleru sprawą nielegalnej organizacji „Ruch”. M[iędzy] innymi ordynariusz diecezji łódzkiej bp J[ózef] Rozwadowski⁹ indagował na temat aresztowań studentów i absolwentów wyższych uczelni w Łodzi – bp. Bejze[go] i ks. Ziółka, który aktualnie zastępuje kanclerza kurii. Bp Bejze zobowiązał się zebrać bliższe dane w tej sprawie. Duże zainteresowanie

1936 r. „Polityka”), sekretarz ambasadora polskiego w Rumunii (1939–1940), żołnierz Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich, oficer II Korpusu PSZ (1941–1944), założyciel Instytutu Literackiego w Rzymie (1946–1947), wydawca „Kultury” (od 1946 r. w Rzymie, następnie w Paryżu 1947 r.), wydawca serii „Biblioteka Kultury” (od 1953 r.), wyd. „Zeszytów Historycznych” (od 1962 r.), inicjator i członek Funduszu Pomocy Niezależnej Literatury i Nauki Polskiej (1982), laureat nagrody Polskiego Pen Clubu (1989), odmówił przyjęcia Orderu Orła Białego, wyrażając krytyczne stanowisko wobec stosunków panujących w Polsce po 1989 r.

⁹ **Rozwadowski Józef** (1909–1996), biskup. Święcenia kapłańskie przyjął w 1931 r. W latach 1939–1945 profesor i ojciec duchowny w seminarium duchownym w Krakowie. W latach 1948–1952 asystent na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od września 1968 r. do stycznia 1986 r. biskup łódzki.

tą sprawą widoczne jest w środowisku jezuitów. Prowincjał tego zakonu ks. Władysław Janczak^f stwierdził, iż ks. Hubert Czuma naruszył prawa zakonne zakazujące jezuitom przynależności do jakichkolwiek organizacji politycznych i społecznych działających jawnie lub nielegalnie. Również ks. Wirus wykazał duże zainteresowanie sprawą ks. Huberta Czumy, określając jego osobę jako „owianą legendą i tajemnicą.”

Dalsze przedsięwzięcia operacyjno-śledcze w sprawie przeciwko członkom nielegalnej organizacji „Ruch” będą realizowane zgodnie z określonymi planami z uwzględnieniem wyłaniających się w wyniku tej realizacji nowych dokumentów.

M.in. w wyniku dotychczasowej selekcji kontaktów osób występujących w sprawie, planuje się dokonanie w dniu 8 września 1970 r. zatrzymania 10 dalszych osób, z przeszukiwaniem mieszkań i przesłuchaniem świadków.

Opracowano w Służbie Bezpieczeństwa
Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 21–27, mps.

^f W tekście oryginału: Jańczyk.

1970 wrzesień I, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 46/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-0130/02/70

Warszawa, dn. ^a1 IX^a 1970 r.
Tajne

Informacja nr 46/70
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

Na podstawie dalszych wyjaśnień Benedykta **Czумы** stwierdzono wcześniejsze zawiązywanie się związku, niż to wynikało z dotychczas posiadanych materiałów. B[enedykt] **Czuma** stwierdził, iż już w początkach 1965 r. wspólnie z bratem Andrzejem, a następnie i Stefanem **Niesiołowskim** przeprowadzili szereg rozmów z Marianem **Gołębiewskim** na temat powołania do życia nielegalnego związku. Uzgodnioną koncepcję M[arian] **Gołębiewski** konsultował z nieznanymi mu osobami i uzyskał jej całkowitą aprobatę. Stwierdził przy tym, że na szeregu „spotkaniach, Marian **Gołębiewski** wspominał, że ma jakieś kontakty charakteru organizacyjnego”.

Wyjaśnienia B[enedykta] **Czумы** mogą mieć związek z zamieszczonymi w poprzednich informacjach nieoficjalnymi danymi na temat istnienia „triumwiratu krajowego”. Z ostatnich danych nieoficjalnych wynika, że zebrania „triumwiratu” miały się odbywać w mieszkaniu Wł[adysława] **Sily-Nowickiego**, który pozostawał w bliskim kontakcie z M[arianem] **Gołębiewskim**. Tam też odbywały się spotkania łączników. **Gołębiewski**, jako jeden z łączników, miał mieć pod swoim „patronatem” m.st. Warszawę, województwo warszawskie, Łódź i województwo łódzkie.

Benedykt **Czuma** wyjaśniając kontakty związku z antysocjalistyczną grupą w Czechosłowacji stwierdził, iż nawiązanie ich nastąpiło w jesieni 1968 r. Były to kontakty organizacyjne z grupą obywateli CSRS, wywodzącą się ze „Stronnictwa Ludowego” (prawdopodobnie chodzi o Czechosłowacką Partię Ludową). W okresie tym lub najdalej w pierwszym kwartale 1969 r. jego brat Andrzej **Czuma** i Stefan **Niesiołowski** przebywali w polskim Cieszynie, gdzie doszło do spotkania z przedstawicielem grupy czeskiej. Sprawozdanie z wyników rozmowy przedstawił St[efan] **Niesiołowski** na czwartym lub piątym tzw. zjeździe „Ruchu”. Stwierdził on, iż przedstawili Czechom program związku. Przedstawiciel lub przedstawiciele grupy czeskiej uznali istnienie zbieżności w założeniach programowych obu organizacji, a zwłaszcza w zakresie koncepcji nawiązania silnych więzów ekonomiczno-politycznych między państwami Europy Środkowej. Nadto St[efan] **Niesiołowski** poinformował zebranych, iż w ramach nawiązanej współpracy Czesi zobowiązali się do:

– udzielania pomocy zbiegłym z polski członkom „Ruchu” w przerzucaniu ich do Austrii względnie do NRF,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

- zorganizowania wspólnego przemytu tzw. towarów chodliwych, zysk ze sprzedaży których miał wspierać finansowo działania obu zainteresowanych związków,
- nabycia i dostarczenia „Ruchowi” sprzętu drukarskiego (maszyny biurowe, powielacze itp.) oraz urządzeń łączności (krótkofalówki, specjalne kryształki itp.).

Według wyjaśnień Benedykta **Czумы** nawiązane z Czechami kontakty trwały aż do jesieni 1969 r., kiedy to – jak stwierdza – zawieszono je z uwagi na aresztowania członków tego stronnictwa w Czechosłowacji. Stałą łączność z Czechami utrzymywał Andrzej **Czuma**. Wyjeżdżał on kilkakrotnie na spotkania z przedstawicielami tej grupy. W okresie tym A[ndrzej] **Czuma** miał odebrać od Czechów epidiaskop, dostarczony na szczyty Rysów, jednak z uwagi na zwichnięcie przez niego nogi do przejścia sprzętu nie doszło. Benedykt **Czuma** wyjaśnił nadto, że otrzymał od St[efana] **Niesiołowskiego** adres Czeszki z zadaniem przekazania Andrzejowi **Czumie**. Adres ten miał być przekazany grupie czeskiej, która miała nawiązać z nią kontakty organizacyjne.

Stefan **Niesiołowski** ogólnikowo potwierdził istnienie kontaktu organizacyjnego z antysocjalistyczną grupą w Czechosłowacji. Z wyjaśnień jego wynika, że w okresie wiosennym 1969 r. z Andrzejem i Łukaszem **Czumami** udali się do Cieszyna, gdzie miało nastąpić spotkanie z przedstawicielem grupy czeskiej. W Cieszynie – na dworcu autobusowym – zastali oczekującego na nich przedstawiciela grupy czeskiej. Zorientował się, że Andrzej i Łukasz **Czumowie** znali się już z nim, a więc nie było to pierwsze spotkanie. Rozmowę przeprowadzili w restauracji. Przedmiotem jej były zagadnienia programowe oraz współpraca obu stron. Wyjaśnienia St[efana] **Niesiołowskiego** na ten temat są zbieżne z wyjaśnieniami B[enedykta] **Czумы**. W rozmowie z nimi Czech miał stwierdzić, że jest członkiem działającego w CSRS Stronnictwa Ludowego, w ramach którego utworzy zespół ludzi – specjalnie wtajemniczonych – do współpracy z „Ruchem”. Nazwiska Czecha – jak twierdzi – nie pamięta. Wie tylko, że jest on z zawodu inżynierem i pracuje w polskim Cieszynie, mieszka natomiast po stronie czeskiej. Ma stałą przepustkę graniczną.

Wojciech **Majda** wyjaśnił, że pełnił w związku funkcję członka odpowiedzialnego za przekazywanie poza granice kraju wiadomości na temat działalności „Ruchu”. Za pośrednictwem wyjeżdżających z kraju Krystyny de **Corde** i Zbigniewa **Kamieniaka** przesłał ks. Tadeuszowi **Boguckiemu** obszerną korespondencję o działalności związku. Nadto stwierdził, że na początku lipca br. powiadomił Jerzego **Anczewskiego** o aresztowaniu osób podejrzanych o przynależność do nielegalnego związku „Ruch” i dostarczył mu jednocześnie ich listę. J[erzy] **Anczewski** utrzymuje ściśle kontakty z Ambasadą Stanów Zjednoczonych. Jest on pracownikiem Desy w Łodzi.

Marian **Gołębiewski** potwierdził fakt przekazania adresu Wacława **Soroki** Andrzejowi **Czumie** i Wojciechowi **Majdzie** w celu nawiązania z nim kontaktu i pozyskania go dla potrzeb nielegalnego związku. W 1968 roku adres W[acława] **Soroki** przekazał w tym celu również wyjeżdżającemu wówczas do NRF Emilowi **Morgiewiczowi**.

Nowe fakty przestępczej działalności członków nielegalnego związku wyjaśnił ostatnio podejrzany Wojciech **Majda**. Podał on, iż w roku 1966 podczas zorganizowanego przez Huberta **Czumę** obozu letniego w Bieszczadach wraz ze Stefanem **Niesiołowskim** przewrócili kilka słupów granicznych oraz zniszczyli kilka tablic informacyjnych z napisami w języku rosyjskim. Nadto w dniu 21 sierpnia 1968 r., podczas pobytu w Zakopanem w towarzystwie Benedykta i Huberta **Czumów** oraz Ewy i Stefana **Nie-**

siolowskich wraz ze Stefanem **Niesiolowskim** przy użyciu przecinaka i młotka zniszczyli na Rysach metalową tablicę wmurowaną ku czci Lenina, a następnie zrzucili ją na stronę czeską do Tichej Dolinki. Wtedy to padł po raz pierwszy projekt zniszczenia pomnika Lenina w Poroninie. Każdorazowo podczas pobytu w Tatrach on, Benedykt **Czuma**, Stefan **Niesiolowski** oraz inni członkowie „Ruchu” niszczyli oznakowania szlaku Lenina.

Podjerzany Sebastian **Kozzut** wyjaśnił także, iż w marcu 1968 r. udostępnił na terenie plebanii w Piastowie pomieszczenie i maszynę do pisania nieznanym mu studentom (mężczyzna i kobieta, oboje w wieku około 20 lat) w celu wykonania szeregu ulotek i paszkwili kolportowanych podczas „wydarzeń marcowych”. Kopie niektórych z tych dokumentów zachował dla siebie. Między innymi są to: wiersze pt. „Golędziniacy”, „Razem”, „Odezwa do obywateli PRL” i odezwa „Do robotników”. Autorami tych odezw mieli być studenci Politechniki Warszawskiej.

Z danych nieoficjalnych od E[lżbiety] **Nagrodzkiej** wynika, iż członkowie „Ruchu” mieli m.in. za zadanie ustalać osoby, które współpracowały ze Służbą Bezpieczeństwa. Wytypowane osoby poddawane były obserwacji przez członków związku i – jak oświadczyła – w wypadku uzyskania potwierdzeń „urządzano na nie napady połączone z pobiciem”. Wraz z Witoldem **Sułkowskim** byli inicjatorami takiej akcji w stosunku do młodego poety łódzkiego o nazwisku **Śniegowski** lub **Świergowski**. Miał on zostać „dotkliwie pobity przez grupę członków «Ruchu»”¹.

Na podstawie wyjaśnień podejrzanego Mariana **Golębiewskiego** potwierdzono pełnienie przez Łukasza **Czumę** funkcji kierownika ośrodka lubelskiego „Ruchu”. Ł[ukasz] **Czuma** występował na zjazdach związku jako kierownik tego ośrodka, a nadto o sprawowaniu przez niego tej funkcji poinformował go Andrzej **Czuma**.

W dniu 29 sierpnia br. na wniosek Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy pod zarzutem udziału w nielegalnym związku prokurator aresztował:

– **Benedicta** Romana, s. Alfonsa, lat 32, pochodzenia inteligenckiego, żonatego, posiadającego wykształcenie wyższe – mgr inżynier, starszego konstruktora działu postępu technicznego i wynalazczości Bydgoskich Zakładów Przemysłu Gumowego Stomil, zam. w Bydgoszczy, ul. [...];

– **Ptaszyńskiego** Jerzego, s. Wawrzyńca, lat 33, pochodzenia chłopskiego, żonatego, posiadającego wykształcenie wyższe – mgr inżynier, starszego technologa Bydgoskich Zakładów Przemysłu Gumowego „Stomil”, zam. w Bydgoszczy, ul. [...];

– **Kościeleckiego** Bogusława, s. Czesława, lat 30, pochodzenia robotniczego, kawalera, posiadającego wykształcenie wyższe – mgr inżynier, pracownika naukowego Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Bydgoszczy, zam. w Bydgoszczy [...].

We wstępnych wyjaśnieniach podejrzeni częściowo potwierdzili swój udział w nielegalnym związku „Ruch”.

W wyniku dalszych ustaleń, w oparciu o wyjaśnienia Benedykta Czumy, stwierdzono nadto udział w działalności „Ruchu”:

¹ Informacje o pobiciu Kazimierza Świegockiego były nieprawdziwe. (AIPN, 01820/17, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi ppłk. Henryka Pisarczyka do naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW z dn. 21 XI 1971 r., t. 75, k. 280). **Świegocki Kazimierz** (ur. 1943), poeta, filozof. Jeden z organizatorów protestów studenckich w marcu 1968 r. w Łodzi (był wówczas studentem IV roku filologii polskiej UŁ). Od 1977 r. wykładowca filozofii na wyższych uczelniach.

- **Szwajgiera** Jana, zam. w Siemianowicach, ul. [...] oraz
- **Śliwy** Leszka, zam. w Błoni, ul. [...].

J[an] **Szwajgier** posiada wykształcenie wyższe, zatrudniony jest na stanowisku starszego technologa w Wojskowych Zakładach Mechanicznych w Siemianowicach Śląskich.

L[eszek] **Śliwa** pozostawał w organizacyjnym kontakcie z Andrzejem Czumą, brał m.in. udział w usiłowaniu napadu rabunkowego na ekspedientkę w Łodzi.

Na podstawie wyjaśnień Alojzego **Koszuta** stwierdzono, iż Andrzej i Urszula **Czumowie** utrzymywali bliskie kontakty z kardynałem Stefanem **Wyszyńskim**.

**Dyrektor Biura Śledczego
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
(-) płk mgr Józef Chomętowski**

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 234–240, mps.

1970 wrzesień 8, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 30 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 8 września 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b6^b

Biuletyn informacyjny nr 30

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

W dniu 7 IX 1970 r. w toku realizacji zadań związanych z likwidacją nielegalnej organizacji „Ruch” zatrzymano i dokonano przeszukań mieszkań:

1. Jerzego Stasiaka, s. Ksawerego, ur. 21 IX 1942 r. w Warszawie, zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, st. asystent Instytutu Chemii Organicznej Politechniki Łódzkiej.

2. Ewę Hensz, c. Tadeusza, ur. 8 VIII 1946 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, asystent Katedry Analizy Matematycznej Uniwersytetu Łódzkiego.

3. Jerzego Wichana, s. Apolinarego, ur. 25 X 1946 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, st. konstruktor Zakładów Aparatury Elektrycznej w Łodzi.

4. Wojciecha Marka Drozdka, s. Stefana, ur. 20 III 1950 r. w Łodzi, zam. Łódź ul. [...], student II roku Wydziału Filologii Uniwersytetu Łódzkiego.

5. Jerzego Anczewskiego, s. Antoniego, ur. 8 IV 1921 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, obecnie nie pracuje. W 1950 r. skazany na 8 lat więzienia z art. 86 § 2 KKWP.

Po wstępnych rozpytaniach trzy osoby postanowiono osadzić w areszcie do dyspozycji prokuratora celem przedstawienia im zarzutów. Osoby te wyjaśniły:

Jerzy Stasiak – uczestniczył w zebraniach organizacyjnych odbytych w mieszkaniach Benedykta Czumy i Elżbiety Mickiewicz. W czerwcu 1968 r. uczestniczył w zjeździe „Ruchu” w Warszawie. Z organizacji wystąpił, jak stwierdza, wiosną 1968 r., dlatego że zorientował się na zjeździe w Warszawie, iż nabierała ona cech organizacji nielegalnej. Zna następujących członków organizacji „Ruch”: Stefana Niesiołowskiego, Benedykta Czumę Jacka Bartkowiaka, Elżbietę Mickiewicz, Wojciecha Majdę i Bolesława Stolarza. Stwierdził, że jest aktywistą duszpasterstwa akademickiego w Łodzi.

Jerzy Anczewski – zna Huberta, Łukasza, Benedykta i Andrzeja Czumów oraz Marka Niesiołowskiego i Wojciecha Majdę. W lipcu 1970 r. Wojciech Majda trzykrotnie odwiedził go w miejscu pracy w Desie, gdzie rozmawiali na różne tematy. Podczas

^a Poniżej z lewej strony pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-0333/70. Poniżej pieczętki nieczytelna odręczna adnotacja.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

ostatniej wizyty Majda poinformował go o aresztowaniach ks. Huberta Czumy, jego braci i niektórych studentów z Łodzi i innych miast. Jak stwierdza, z wiadomością tą z nikim się nie dzielił. Podczas studiów na KUL w Lublinie poznał niejakiego Kubickiego – pracownika administracyjnego Wydziału Prasowo-Kulturalnego Ambasady USA w Warszawie. Utrzymywał z nim kontakty polegające na otrzymywaniu od niego różnych wydawnictw amerykańskich.

U Anczewskiego podczas przeszukania mieszkania zabezpieczono znaczną ilość różnego rodzaju korespondencji, notatek i wydawnictw zagranicznych, które obecnie podlegają analizie. Zakwestionowano także maszynę do pisania typu Konsul nr 8221–123619 stanowiącą wspólną własność z siostrą Adaminą Sulmińską.

Wojciech Marek Drozdek – przyznał się do czytania „Biuletynów”, które otrzymywał od Stefana Türschmida w kwietniu i maju 1970 r. Po przeczytaniu dawał je Witoldowi Sułkowskiemu. Zna Joannę Szczęsną, Barbarę Wińczyk oraz Jacka i Ewę Bierzynów. Bywał b. często u wymienionych w ich mieszkaniach na różnych przyjęciach towarzyskich. O istnieniu nielegalnej organizacji nie wie. U Drozdka podczas przeszukania mieszkania zabezpieczono maszynę do pisania marki Adler nr 354093. Wyjaśnia, iż pożyczył ją od koleżanki Jadwigi Dobruchowskiej w 1966 r.

W stosunku do Jerzego Wichana i Ewy Hensz prokurator odstąpił od przedstawienia im zarzutów i po przesłuchaniu w charakterze świadków zostali zwolnieni. Wyjaśnili oni:

Jerzy Wichan – zaprzeczył przynależności do organizacji „Ruch” i o jej istnieniu nie wie. Od 1963 [r.] – bierze udział w spotkaniach na terenie duszpasterstwa akademickiego w Łodzi, skąd zna m.in. Stefana i Marka Niesiołowskich, Łukasza Czumę, Emila Morgiewicza, Stanisława Galanta. Twierdzi, że Wojciecha Majdy nie zna.

Ewa Hensz – w 1[9]66 r. poznała na terenie duszpasterstwa Stefana Niesiołowskiego, [...]. W 1968 r. po wypadkach marcowych otrzymała od niego maszynopis na ok. 25 stronach zawierający treść wrogą ustrojowi PRL z prośbą o przepisanie. Wtedy zorientowała się, że Niesiołowski prowadzi nielegalną działalność. Maszynopis ten pokazała swojemu narzeczonemu Andrzejowi Szymańskiemu. Po wstępnym zapoznaniu się z jego treścią, maszynopis wspólnie zniszczyli. Latem 1968 r. była wraz z grupą osób na obozie w Bieszczadach zorganizowanym przez ks. Huberta Czumę. Wręczyła Stefanowi Niesiołowskiemu 250 zł, sądząc, iż zbiera on składkę na pokrycie kosztów na obozie, później zorientowała się, że Niesiołowski przeznaczył je na cele swojej działalności w organizacji.

W 1968 r. Niesiołowski wypytywał ją, czy w katedrze, w której pracuje, jest maszyna do pisania – myślała, że chce sobie coś na niej napisać. Z chwilą zorientowania się, że została wciągnięta podstępnie do organizacji nielegalnej, zerwała wszelkie kontakty ze Stefanem Niesiołowskim, Benedyktem Czumą i Wojciechem Majdą, o czym zorientowany jest jej narzeczony Andrzej Szymański. Od tego też czasu nie uczestniczy w spotkaniach w duszpasterstwie akademickim w Łodzi.

W dniu realizacji ww. osób zostali przesłuchani w charakterze świadków:

– Andrzej Szymański, s. Kacpra, ur. 1 XII 1939 r. w Inowłodzu, zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, zatrudniony jako st. asystent Katedry Geometrii Uniwersytetu Łódzkiego.

– Leontyna Izabella Szaniawska, c. Władysława, ur. 4 I 1944 r. w Stanisławowie (ZSRR), zam. Łódź, ul. [...], wykształcenie wyższe, zatrudniona jako st. referent Wydziału Analizy Rynku w Centrali Tekstylny-Odzieżowej w Łodzi.

Świadkowie zeznali:

Andrzej Szymański – od 1958 r. uczęszczał na spotkania w duszpasterstwie akademickim w Łodzi. Z duszpasterstwa zna: Huberta Czumę, Tadeusza Boguckiego, Marka, Stefana i Ewę Niesiołowskich, Andrzeja Woźnickiego, Benedykta Czumę, Tomasza Michalaka, Zbigniewa Kamieniaka, Janusza Kenica, Witolda i Hannę Leśniaków, Stanisława Galanta, Wojciecha Majdę, Jerzego Stasiaka i Ewę Hensz. Wie, że na zaproszenie ks. Boguckiego wyjechał do Londynu Zbigniew Kamieniak. Spotkał się wtedy z Andersem w Klubie Białego Orła. Odwiedził Witolda Leśniaka na terenie Szwajcarii. Zdaniem Szymańskiego wyjazd Kamieniaka do Londynu i Szwajcarii był podejrzany, w jakim sensie – bliżej nie wyjaśnia.

Zznał, że wspólnie z narzeczoną Ewą Hensz spalił maszynopis o treści wrogiej ustrojowi PRL, który Hensz otrzymała do przepisania od Stefana Niesiołowskiego. Potwierdza zeznania Majdy odnośnie awantury, jaką im zrobił, tj. W[o]jciechowi Majdzie, B[enedyktowi] Czumie i S[tefanowi] Niesiołowskiemu za uprawianie wrogiej działalności.

Leontyna Izabella Szaniawska – o istnieniu nielegalnej organizacji dowiedziała się w końcu czerwca 1970 r. od Lucyny Pakowskiej, która poinformowała ją, że Stefan Niesiołowski został aresztowany za działalność antypaństwową. Stefana Niesiołowskiego zna jeszcze od szkoły średniej. Więcej na temat organizacji Pakowska jej nie mówiła.

W dniu 7 IX 1970 r. na wniosek tut[ejszego] Wydziału Śledczego prokurator zastosował areszt tymczasowy wobec Barbary Wińczyk (bliższe dane osobowe w „Biuletynie” nr 1), jednocześnie uzupełnił zarzut z art. 278 § 1 i 208 KK. Barbara Wińczyk odpowiadała dotychczas z wolnej stopy. Przy zastosowaniu aresztu tymczasowego kierowano się uzyskanymi w śledztwie materiałami dowodowymi wskazującymi na jej aktywny udział w działalności nielegalnego związku „Ruch”. Przesłuchana dodatkowo wyjaśniła: udzielała pomocy w dokonaniu kradzieży maszyny do pisania ze Studium Nauk Politycznych PŁ. Potwierdziła udział Elżbiety Mickiewicz w zebraniach nielegalnej organizacji „Ruch”.

W dniu dzisiejszym prokurator podejmie decyzję odnośnie osób zatrzymanych i osadzonych w areszcie.

I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi
(–) płk H[enryk] Bilski

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 96–98, mps.

1970 wrzesień 15, Łódź – Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie kryptonim „Omega” (fragmenty)

Zatwierdzam
I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. Sł[użby] Bezpieczeństwa w Łodzi
płk H[enryk] **Bilski**

Łódź, dnia 15 września 1970 r.

Tajne
Egz. nr 3^a

Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie krypt. „Omega”

W toku dotychczasowego śledztwa i ustaleń operacyjnych uzyskano dalsze materiały wskazujące, że niżej wymienione osoby zorientowane są w istnieniu nielegalnego związku „Ruch” i działalności dotychczas ujawnionych w śledztwie członków tegoż związku.

Omówienie materiałów oraz planowane czynności operacyjno śledcze

1. **Krystyna Piaseczna**, c. Stanisława i Janiny z d. Kołodziejczyk, ur. 2 I 1947 r. w Łodzi, narod[owość] i obywat[elstwo] polskie, wyksz[tałcenie] wyższe – Wydział Filologii Polskiej UŁ, panna, zam. Łódź ul. [...] (brak bliższych danych o miejscu pracy i pochodzeniu).

Witold Sułkowski wyjaśnił (prot. z dn. 1 IX 1970 r.), że w czerwcu 1969 r. Krystyna Piaseczna zapoznała go z mężczyzną o imieniu Zbyszek. Sułkowski nie zna go bliżej, wie tylko od Piasecznej, że Zbyszek siedział w więzieniu za działalność antypaństwową i przed aresztowaniem był sympatią Krystyny Piasecznej. W rozmowie między Zbyszkiem, Sułkowskim i K[rystyną] Piaseczną oraz Jackiem Bierzynem Sułkowski udzielił Zbyszkiemu informacji na temat przebiegu wydarzeń marcowych. Po jakimś czasie Zbyszek telefonicznie umówił się z Sułkowskim na spotkanie w parku. W rozmowie Zbyszek usiłował W[itolda] Sułkowskiego zwerbować do nielegalnej organizacji.

Z nieoficjalnych materiałów Wydziału Śledczego wynika, że organizacja ta ma występować pod nazwą „Bóg i Ojczyzna”, zorganizowana jest na wzór wojskowy i ma na celu walkę z obecnym ustrojem PRL. W[itold] Sułkowski o rozmowie ze Zbyszkiem poinformował Stefana Türschmida. A nadto Stefan Türschmid wypowiada się, że Krystyna Piaseczna była członkiem „Ruchu”.

W związku powyższym planuje się:

- zebrać dokładne informacje o K[rystynie] Piasecznej, jej trybie życia i zachowaniu się w miejscu pracy i zamieszkania;
- w miarę możliwości rozpoznać jej kontakty w miejscu pracy i poza pracą;
- z ustalonych jej kontaktów pozyskać źródło informacji;
- przeprowadzić rozeznanie pod kątem zastosowania techniki operacyjnej w jej miejscu zamieszkania;
- przesłuchać wszystkie osoby aresztowane wywodzące się z terenu Łodzi z okazaniem jej zdjęcia. Dotyczy to osób przebywających w areszcie w Łodzi i Warszawie.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Po wykonaniu tych czynności zostanie podjęta stosowna decyzja.

Wykonają: kpt. Z[dzisiaj] Klonowski¹ w terminie 30 IX 1970 r.

kpt. M[irosław] Tomczak²

2. ^b**Andrzej Kędziński**, s. Franciszka i Heleny z d. Głowacka, ur. 20 II 1939 r. w Łodzi, obywał[atelstwo] i narod[owość] polska, wyksz[tałcenie] wyższe – lekarz, zatrudniony w Szpitalu Powiatowym w Szczecinku, zam. Szczecinek, ul. [...].

Z nieoficjalnych materiałów Wydziału Śledczego wynika, że Stefan Türschmid w tajemniczył A[ndrzeja] Kędzińskiego w swoją działalność, a tym samym zorientował go o istnieniu nielegalnego związku „Ruch”. Türschmid bardzo obawia się, by Kędziński nie ujawnił znanych mu faktów na ten temat.

Andrzej Kędziński jest szwagrem Türschmida. Jak nas poinformowała S[łużba] Bezpieczeństwa w Koszalinie, to A[ndrzej] Kędziński jest osobnikiem zarozumiałym, aroganckim. Cechuje go lekceważący stosunek do ludzi, obojętny do ustroju PRL.

W związku z tym planuje się:

– wezwać A[ndrzeja] Kędzińskiego do KW MO w Koszalinie i przesłuchać go w charakterze świadka przez wydelegowanego inspektora śledczego;

– po przesłuchaniu inspektor śledczy omówi z kierownictwem Wydz[iału] III zagadnienie dot. powiązań Kędzińskiego z Türschmidem celem ewentualnego podjęcia go pod kontrolę operacyjną.

Wykona: por. R[yszard] Górecki³ w terminie 22 IX 1970 r.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Jest bratem Kędzińskiego.

¹ **Klonowski Zdzisław** (1922–1975), kpt. Od 1 VIII 1948 r. młodszy referent PUBP w Łęczycy; od 21 VIII 1951 r. starszy referent Wydziału V WUBP w Łodzi; od 1 XII 1951 r. starszy referent Wydziału X UBP na m. Łódź; od 30 IX 1953 r. starszy referent Wydziału IV UBP na m. Łódź; od 1 VIII 1954 r. w dyspozycji szefa WUBP w Łodzi; od 1 IV 1955 r. starszy referent Wydziału IV WUdsBP w Łodzi; od 1 XI 1955 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału IV WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV WUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m. Łódź; od 1 VIII 1959 r. kierownik grupy V Wydziału III K MO m. Łódź; od 1 XII 1966 r. kierownik grupy Wydziału IV K MO m. Łódź; od 1 I 1968 r. inspektor Wydziału III K MO m. Łódź; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 IX 1972 r. kierownik grupy Wydziału III KM MO w Łodzi. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

² **Tomczak Mirosław** (ur. 1929), kpt./mjr. Od 4 VIII 1949 r. pomoc biurowa Służby Uzbrojenia Kwaternistrzostwa WUBP w Łodzi; od 12 I 1950 r. słuchacz kursu operacyjnego Szkoły Wojewódzkiej BP; od 1 VII 1950 aplikant Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 X 1950 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 III 1951 r. oficer śledczy PUBP w Brzezinach; od 1 IV 1952 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 17 III 1953 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 IV 1955 r. starszy oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. starszy oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Łodzi; od 15 XII 1959 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 V 1962 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 IX 1963 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 VI 1972 r. inspektor Inspektoratu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego KW MO w Łodzi; od 1 I 1975 r. starszy inspektor Inspektoratu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego KM MO w Łodzi; 1 VI 1975 r. przekazany do dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Skierniewicach; zwolniony ze służby 30 IX 1975 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

³ **Górecki Ryszard** (ur. 1936), por./kpt. Od 1 XII 1963 r. oficer śledczy KW MO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 IV 1974 r. kierownik grupy operacyjnej Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 VI 1976 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Piotrkowie Trybunalskim; od 1 X 1978 r. starszy inspektor Wydziału II KW MO w Łodzi; od 1 VII 1979 r. starszy inspektor wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; zwolniony ze służby 30 IV 1983 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

°3. **Giovanni Pietro Maestri**, s. Gioacchino i Heleny Hope, ur. 20 IV 1948 r. w Łodzi, narodowość i obywatelstwo włoskie, wykształcenie – III rok KUL, zam. Łódź, ul. [...].

Jerzy Anczewski w swych wyjaśnieniach z dn. 9 i 10 września 1970 r. podał, że w lipcu 1970 r. otrzymał do Wojciecha Majdy listę aresztowanych członków nielegalnego związku „Ruch”. Nazwiska wymienione na tej liście przekazał Maestri z prośbą, aby ten o aresztowaniach wymienionych poinformował, będąc we Włoszech, ks. Tomasza Rostworowskiego – współpracownika Radia Watykan. O przekazaniu tej informacji ks. Rostworowskiemu Maestri miał zawiadomić Anczewskiego przez przekazanie mu na jego adres w Łodzi karty pocztowej. W czasie od 26 VIII 1970 r. do 30 VIII 1970 r. Maestri przebywał u rodziny we Włoszech.

Z nasłuchu wynika, że w dniach 11 i 27 VIII 1970 r. RWE nadała audycję poświęconą aresztowaniu niektórych członków nielegalnego związku „Ruch”.

W związku z tym planuje się:

- zebrać bliższe dane o wyżej wymienionym i jego kontaktach celem pozyskania źródła informacji;
- sprawdzić w Biurze Śledczym, czy nazwisko Maestri nie występuje w ich materiałach – w przypadku pozytywnym dokonać przesłuchania określonych osób. W tym celu przesłać do Biura Śledczego jego zdjęcie.

Co do dalszego postępowania z Giovannim Maestri[m] kierownictwo wydziału w porozumieniu z Biurem Śledczym i Prok[uraturą] Woj[ewódzką] dla m. Łodzi podejmie stosowne decyzje.

Wykonają: kpt. R[yszard] Kałuski w terminie 30 IX 1970 r.

por. Z. Kozanecki⁴ 30 IX 1970 r.

4. **Joanna Zielińska**, c. Czesława i Heleny Trojak ur. 22 IV 1947 r. w Będzinie, oby[watelstwo] i narod[owość] polska, studentka V roku Wydziału Lekarskiego AM w Łodzi, zam. czasowo Łódź, ul. Lumumby 5/7, II Dom St[udencki] AM, na stałe zam. Chorzów Batory, ul. [...] (ojciec ww. czł. PZPR, z[astęp]ca szefa Wydz[iału] Młotowni, czynnie zaangażowany w działalności społeczno-politycznej).

Czcibora Iżycka wyjaśniła, że na początku 1969 r. przyszła do jej mieszkania Joanna Zielińska przyprawdzając ze sobą dwóch nieznanych jej mężczyzn. U Iżyckiej w mieszkaniu był w tym czasie S[tefan] Niesiołowski. W czasie prowadzonej rozmowy poruszano temat spraw gospodarczych w Jugosławii. Przyprawdzeni przez Zielińską mężczyźni nie podzielali poglądów S[tefana] Niesiołowskiego wypowiedzianych na te tematy.

W związku z powyższym planuje się:

- ustalić termin powrotu J[oanny] Zielińskiej do kraju,
- przesłuchać ją w charakterze świadka,
- rozważyć możliwość co do ewentualnego wykorzystania jej operacyjnie.

Wykonają: ppor. E[ugeniusz] Radziszewski⁵ w terminie 22 IX 1970 r.

[°] Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 1 X [19]70 r. częściowo nieczytelna adnotacja o treści: Dnia 28 września wyjechał do Lublina [...]. Szuka mieszkania. Informację te przekazał jego brat 1 X [19]70 r. [...].

⁴ Brak danych umożliwiających odtworzenie przebiegu służby.

⁵ **Radziszewski Eugeniusz** (ur. 1931), ppor. Od 1 XI 1958 r. referent na etacie starszego oficera sekcji dochodzeniowej KD MO w Łodzi Polesiu; od 1 XII 1959 r. starszy referent techniki dochodzeniowej Laboratorium Kryminalistycznego KD MO w Łodzi Polesiu; od 31 VIII 1963 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego

kpt. Z[dzisiaj] Gałązka⁶ 25 IX 1970 r.

5. **Krystyna de Corde**, c. Zbigniewa i Haliny z d. Rodak, ur. 20 VI 1944 r. Zwierzyniec, pow. Zamość, wyksz[tałcenie] wyższe – lekarz medycyny, zatrudniona w Szpitalu Miejskim w Zgierzu jako stażystka, zam. Łódź, ul. [...], (bezpartyjna).

Z wyjaśnień Wojciecha Majdy z dn. 22 VI [19]70 r. wynika, że w bliżej nie określonym czasie na polecenie Stefana Niesiołowskiego miał on składać sprawozdania z działalności nielegalnego związku „Ruch” przebywającemu w Londynie ks. T[adeuszowi] Boguckiemu. W jednym wypadku W[ojcich] Majda miał przesłać informację o działalności „Ruchu” przez Krystynę de Corde, która ma być jego dobrą znajomą z terenu duszpasterstwa w Łodzi, ks. Boguckiemu do Londynu.

Jak stwierdzono wymieniona w okresie od 1 VII 1967 r. do 30 IX 1967 r. przebywała w Anglii na zaproszenie kuzyna Adama Miarki. Natomiast w bieżącym roku starała się o wyjazd do Anglii, lecz z bliżej nie znanych nam powodów zrezygnowała.

W związku z powyższym planuje się:

– przeanalizować i dokonać oględzin procesowych akt paszportowych K[rystyny] de Corde,

– przesłuchać ją w charakterze świadka,

– rozważyć możliwości do ewentualnego wykorzystania jej operacyjnie.

Wykonają: kpt. St[anisław] Trafalski⁷ w terminie 21 IX 1970 r.

kpt. Z[dzisiaj] Zdanowicz⁸ 22 IX 1970 r.

6. **Sławomir Kazimierz Gaworkiewicz**, s. Mieczysława i Ireny Magdzickiej, ur. 14 IV 1943 r. w Łodzi, wyksz. wyższe – mgr inż. mechanik, zatrudniony – Łódzkie Zakłady Cewek Przędzalniczych – kierownik narzędziowni, zam. Łódź, ul. [...], bezpartyjny.

Mirosława Grabowska w swoim wyjaśnieniu z dn. 14 VIII [19]70 r. podaje, że wyżej

MO w Łodzi; od 1 X 1963 r. technik Laboratorium Kryminalistycznego KW MO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor – ekspert pracowni badań dokumentów Laboratorium Kryminalistycznego KW MO w Łodzi; 30 IX 1969 r. przeniesiony do dyspozycji komendanta miejskiego MO w Łodzi; od 1 XI 1969 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; 28 II 1973 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁶ **Gałązka Zdzisław** (ur. 1932), kpt./mjr. Od 25 X 1951 r. aplikant Wydziału Śledczego WUBP w Szczecinie; od 1 IX 1952 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Szczecinie; od 27 VII 1954 r. w dyspozycji szefa WUBP w Szczecinie; od 1 VIII 1954 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Szczecinie; od 15 IX 1954 r. starszy oficer śledczy PUBP w Gryfinie; od 1 IV 1955 r. starszy referent PUdsBP w Gryfinie; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny PUdsBP w Gryfinie; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Referatu ds. BP KP MO w Chojnie; od 1 III 1957 r. posterunkowy KP MO w Łowiczu; od 1 IV 1958 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego; od 1 VIII 1961 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 VIII 1970 starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 I 1973 r. starszy inspektor grupy operacyjnej Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 8 VII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; zwolniony ze służby 30 VI 1985 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁷ **Trafalski Stanisław** (1934–1984), kpt./ppłk. Absolwent Wydziału Prawa UŁ; od 16 XI 1961 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 V 1966 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 31 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 IX 1971 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi; od 1 III 1974 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VII 1976 r. starszy inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 V 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VII 1984 r. do śmierci naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW. AIPN, 0218/3369, Akta osobowe.

⁸ **Zdanowicz Zdzisław** (ur. 1931), kpt./ppłk. Od 25 XI 1953 r. młodszy referent Wydziału V UB na m. Łódź; od 1 VIII 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału „W” KMMO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 I 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. Brak danych pozwalających na odtworzenie całego przebiegu służby.

wymieniony jest jej kolegą. Charakteryzuje go jako zwolennika jeździectwa konnego. Gaworkiewicz – według wyjaśnień Grabowskiej – często uczestniczy w różnego rodzaju obozach i bywa w stadninach koni.

Natomiast z nieoficjalnych danych Wydziału Śledczego wynika, że Stefan Türschmid obawia się aresztowania swojego kolegi o imieniu Sławek, z którym zapoznał się w stadninie ogierów w Bogusławicach. Tenże Sławek, według słów Türschmida, jest zorientowany w działalności nielegalnego związku „Ruch”.

W związku z powyższym planuje się:

– przesłuchać S[ławomira] Gaworkiewicza w charakterze świadka.

Wykona: kpt. Z[dzisław] Gałązka w terminie 22 IX 1970 r.

7. **Jan Bienusiewicz**, s. Pawła i Stefani Mickiewicz, ur. 17 XII 1924 r. w Laskowcach ZSRR, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr inż. architekt, zatrudniony w PPRN we Włocławku na stanowisku kierownika Wydziału Architektury, zam. Włocławek ul. [...].

Z nieoficjalnych danych Wydziału Śledczego wynika, że ostatnim przyjacielem Czcibory Iżyckiej był Jan Bienusiewicz. Wymieniony Bienusiewicz miał widzieć u niej, tj. u Iżyckiej, pistolet i w związku z tym radził jej, aby ukryła go u Kaczorowskiego w Warszawie. Czcibora Iżycka jednak jego rady nie usłuchała, a tylko po uzgodnieniu ze Stefanem Niesiołowskim, pistolet ukryła u plantatora róż (brak bliższych danych).

W związku z powyższym planuje się:

– wydelegować do KP MO we Włocławku inspektorów Wydziału Śledczego i III,

– przesłuchać w charakterze świadka J[ana] Bienusiewicza,

– w zależności od zeznań – inspektor operacyjny rozważy możliwość wykorzystania go pod względem operacyjnym.

8. **Krystyna Danuta Kryczek**, c. Antoniego i Zofii Popławskiej wyksz[tałcenie] średnie, zatrudniona – Sąd Wojewódzki dla m. Łodzi – sekretarz VII Wydziału Karnego, zam. czasowo w Łodzi, ul. [...], zam na stałe Żąbkowice Śląskie, ul. [...].

Joanna Szczęsna do protokołu z dnia 31 VIII 1970 r. wyjaśnia, że Krystyna Kryczek dostarczała Szczęsnej podstemplowane blankiety wezwań do sądu, które ona razem z innymi kolegami wykorzystywała jako usprawiedliwienie swoich nieobecności w zajęciach na uczelni. Należy zaznaczyć, że Krystyna Kryczek już w okresie toczących się rozpraw przed sądem w Łodzi p[rzeciw]ko prowodyrom wystąpień studenckich w marcu 1968 roku wydawała in blanco przepustki studentom i informowała ich o przebiegu rozprawy.

W związku z powyższym planuje się:

– opracować notatkę urzędową dot. kontaktów K[rystyny] Kryczek ze studentami w czasie rozprawy sądowej p[rzeciw]ko J[erzemu] Szczęsnemu⁹ i innym (wydarzenia marcowe 1968 r.),

– opracowa[ć] – [n]otatkę urzędową w oparciu o materiały z prowadzonego śledztwa,

– materiały te przekazać prokuratorowi, który przedłoży je prezesowi sądu,

⁹ Chodzi tu o proces przywódców protestów na Uniwersytecie Łódzkim w marcu 1968 r. Jerzego Szczęsnego, Andrzeja Makatrewicza, Brunona Kapali i Andrzeja Kowalskiego. Sprawę rozpatrywał Sąd Powiatowy dla m. Łodzi od 27 sierpnia do 13 września 1968 r. Szczęsny został skazany na 6 miesięcy pozbawienia wolności, Kapala i Makatrewicz na 4 miesiące i 3 tygodnie, a Kowalski na 2 miesiące i 3 tygodnie. Po złożeniu rewizji przez prokuraturę wojewódzką 25 listopada 1968 r. Sąd Wojewódzki dla m. Łodzi skazał Szczęsnego na 1,5 roku więzienia, Kapalę i Makatrewicza na rok, a Kowalskiego na 8 miesięcy. Wszyscy zostali zwolnieni w lipcu 1969 r. na mocy amnestii.

– przesłuchać ją w charakterze świadka.

Wykona: kpt. Z[dzisław] Zdanowicz w terminie 22 IX 1970 r.

kpt. R[yszard] Kałuski 26 IX 1970 r.

9. **Zbigniew Kamieniak**, s. Bronisława i Zofii Gromek, ur. 21 I 1948 r. w Łodzi, obyw[ate]lstwo] i narod[owość] polska, wyksz[tałcenie] średnie, zatrudniony – Sp[ółdzielnia] Mieszkaniowa „Lokator” – pr[acownik] umysłowy, zam. Łódź, ul. [...].

Z wyjaśnień Wojciecha Majdy z dn. 22 VIII 1970 r. wynika, że Zbigniew Kamieniak był dobrym znajomym ks. T[adeusza] Boguckiego, przebywającego na stałe w Anglii. Przez tegoż Z[bigniewa] Kamieniaka miał W[ojcich] Majda przekazać do Anglii dla ks. T[adeusza] Boguckiego informacje o działalności nielegalnego związku „Ruch”. Również z zeznań Andrzeja Szymańskiego z dn. [7] XI [19]70 r. wynika, że Z[bigniew] Kamieniak, będąc w Londynie, w Klubie Białego Orła spotkał się z Andersem, z którym przeprowadził dyskusję (nie ustalono, na jaki temat prowadzili rozmowę). A nadto Szymański potwierdza fakt, że Kamieniak zna się z ks. Boguckim, którego odwiedzał w Londynie. Również kontaktował się w Szwajcarii z ks. Boguckim. Jak stwierdzono, wyżej wymieniony w 1966 roku przebywał w Anglii, [w] 1967 i 1969 r. [w] Szwajcarii.

W związku z powyższym planuje się:

- dokonać zastrzeżenia wyjazdów zagranicznych Z[bigniewa] Kamieniaka,
- rozróżnić osobowość w[yżej] wymienionego oraz jego kontakty z miejsca zamieszkania i pracy,
- przeanalizować teczkę paszportową pod kątem jego wyjazdów za granicę PRL,
- dokonać oględzin procesowych teczki paszportowej,
- z rozpoznanych kontaktów pozyskać źródło informacji,
- przesłuchać do w charakterze świadka.

Wykonają: por. Z. Kozanecki w terminie 29 IX 1970 r.

kpt. St[anisław] Trafalski 30 IX 1970 r.

10. **Przemysław Skibiński**, s. Stefana i Wiktorii, ur. 6 VI 1942 w Poddębicach, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr matematyk, zatrudniony – Katedra Funkcji Analitycznej Wydz[iału] Mat[ematyczno]-Fiz[yczno]-Chem[icznego] UŁ – st. asystent, zam. Łódź, al. [...].

11. **Kinga Hanna Skibińska**, c. Konrada i Stefanii Jasnorzewskiej, ur. 9 X 1944 r. w Sochaczewie, zam. Łódź, al. [...], wykształcenie wyższe plastyczne.

Z wyjaśnień Wojciecha Majdy z dn. 26 VIII 1970 r. wynika, że jesienią 1969 roku w mieszkaniu Skibińskiego był świadkiem rozmowy B[enedykta] Czumy ze Skibińskim. Jak podaje Majda, B[enedykt] Czuma chciał zwerbować Skibińskiego do nielegalnego związku „Ruch”. Jednak Skibiński nie dał zdecydowanej odpowiedzi. W jakiś czas po tym Skibiński miał się wyrazić do Majdy, że jest zadowolony z siebie, ponieważ nie dał się Benedyktowi Czumie namówić do wstąpienia do organizacji.

Przez jakiś czas jedna ze skradzionych maszyn, jak wyjaśnia Majda, była przechowywana w mieszkaniu Skibińskiego. Maszynę tę Niesiołowski wydała żona Skibińskiego – Kinga.

W związku z powyższym planuje się:

- przesłuchać P[rzemysława] Skibińskiego w charakterze świadka,
- przesłuchać K[ingę] Skibińską w charakterze świadka,
- rozważyć możliwość wykorzystania P[rzemysława] Skibińskiego operacyjnie.

Wykonają: kpt. T[adeusz] Abakumowicz¹⁰ w terminie 24 IX 1970 r.
kpt. Z[dzisław] Zdanowicz 25 IX 1970 r.

12. **Halina Maria Brzeska**, c. Tadeusza i Marianny Pieczek, ur. 1 VIII 1946 w Zgierzu, obywu[atelstwo] i narod[owość] polska, wyksz[tałcenie] średnie, zatrudniona – DM Telimena – modelka, zam. Zgierz, ul. [...].

Jerzy Bergiel w protokóle z dn. 30 VII 1970 r. wyjaśnia, że w maju 1970 r. wspólnie z Haliną Brzeską w kawiarni Staromiejska przeprowadził obserwację osób kontaktujących się z funkcjonariuszami MO. [...]

W związku z powyższym planuje się:

- przesłuchać H[alinę] Brzeską w charakterze świadka,
- na dzień, w którym będzie przesłuchiwana, wezwać również Jerzego Bergiela celem dokonania ewentualnej konfrontacji (chodzi o uzyskanie materiałów na Türschmida),
- rozważyć możliwość wykorzystania jej operacyjnie.

Wykonają: kpt. St[anisław] Trafalski w terminie 23 IX 1970 r.
por. J[erzy] Karpacz¹¹
kpt. Z[dzisław] Zdanowicz 24 IX 1970 r.

13. **Katarzyna Dahling-Dolewska**, c. Włodzimierza i Reginy Traczewskiej, ur. 29 IV 1948 r. w Szczecinie, obywu[atelstwo] i narod[owość] polska, wyksz[tałcenie] średnie, brak miejsca zatrudnienia, zam. Łódź, ul. [...].

Z wyjaśnień Jerzego Bergiela z dn. 26 VIII 1970 r. wynika, że w początkach 1969 roku, będąc na imieninach u Katarzyny Dahling-Dolewskiej poznał się z Türschmidem i B[arbara] Wińczyk. W jakiś czas później od St[efana] Türschmida otrzymał na jednym z zebrań program organizacji „Ruch”. Z przedmiotowym programem zapoznał K[atarzynę] Dolewską, która po zaznajomieniu się z treścią maszynopisu nakazała mu natychmiast opracowanie to zwrócić Türschmidowi, co Jerzy Bergiel rzekomo uczynił.

W związku z powyższym planuje się:

- przesłuchać K[atarzynę] Dahling-Dolewską w charakterze świadka.

Wykona kpt. J. Michalski¹² w terminie 23 IX 1970 r.

14. **Stefania Maria Jazdzewska**, c. Antoniego i Jadwigi z d. Zandr, ur. 16 VIII 1911 r. Iwasków ZSRR, narod[owość] i obywu[atelstwo] polskie, mężatka, wyksz[tałcenie] wyż-

¹⁰ **Abakumowicz (Abakumow) Tadeusz** (ur. 1920), kpt. Od 25 VI 1957 r. referent operacyjno-dochodzeniowy na etacie inspektora Grupy Inspekcji Wydziału III KM MO w Krakowie; od 1 X 1957 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Krakowie; od 1 III 1958 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie; 30 IV 1971 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹¹ **Karpacz Jerzy** (ur. 1946), ppor./pk. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ, dr nauk prawnych. Od 1 V 1968 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 4 IX 1969 r. do 14 VII 1970 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej Służby Bezpieczeństwa CW MSW w Legionowie; od 15 VII 1970 inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 V 1974 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 IX 1977 r. starszy inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 III 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 15 III 1983 r. naczelnik Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 XI 1983 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 1 I 1984 r. dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW; od 1 VIII 1985 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od 1 XII 1988 r. p.o. szefa WUSW w Wałbrzychu; od 1 VII 1989 r. zastępca szefa Służby Bezpieczeństwa MSW; od 1 XI 1989 szef Służby Bezpieczeństwa; 11 V 1990 r. przeniesiony do dyspozycji ministra SW; zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. Poseł na sejm w latach 1989–1991 z listy PZPR. AIPN, 0242/2904, t. 1–3, Akta osobowe.

¹² Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

sze, zaw[ód] nauczycielka języków obcych, wyk[onywany] zaw[ód] lektor UŁ, zam. Łódź, al. [...].

Z wyjaśnień Wojciecha Majdy z dn. 25 VIII 1970 r. wynika, że przed wakacjami 1968 r. poinformował Stefana Niesiołowskiego o wyjeździe swojej teściowej Stefanii Jażdżewskiej na stypendium naukowe do Anglii. Po otrzymaniu tej informacji Stefan Niesiołowski miał dostarczyć list Jażdżewskiej z prośbą o przewiezienie go do Anglii (brak wyjaśnienia na temat adresata listu). Jażdżewska z treścią przedmiotowego listu się zapoznała, po czym miała się wyrazić: „piszą tam o strasznych rzeczach”. W[o]jciech Majda nie wie, czy wyżej wymieniona list doręczony jej przez Niesiołowskiego wywiozła w kraju.

Nadto W[o]jciech Majda wyjaśnia, że po aresztowaniu w czerwcu 1970 r. kierownictwa organizacji „Ruch” powiedział Jażdżewskiej, że „winę moralną za rozpolitykowanie i aresztowanie młodzieży ponosi ks. Hubert Czuma”. Z wyjaśnień innych podejrzanych wynika, że w mieszkaniu u Jażdżewskich odbywały się spotkania młodzieży skupionej w duszpasterstwie i nielegalnym związku „Ruch”.

W związku powyższym planuje się:

– przeanalizować i dokonać oględzin procesowych teczek paszportowej S[tefanii] Jażdżewskiej (przeanalizować również teczkę jej męża prof. Konrada Jażdżewskiego¹³),

– pogłębić rozpracowanie operacyjn[e] w stosunku do ww.,

– po wykonaniu tych czynności prze[sł]uchać w charakterze świadka.

Wykonają: kpt. T[adeusz] Abakumowicz [w] terminie 24 IX 1970 r.

ppor. J. Gębicki¹⁴ – Wydz[iał] IV 29 IX 1970 r.

kpt. T[adeusz] Mrowiński¹⁵ 30 IX 1970 r.

15. **Stanisław Miklasiewicz**, s. Franciszka i Marty Ulig, ur. 13 IV 1918 r. w Kamieńsku, wyksz[tałcenie] wyższe – lekarz dentysta, zatrudniony – Przychodnia Zdrowia w Zgierz, zam. Łódź, ul. [...].

Z nieoficjalnych informacji Wydziału Śledczego wynika, że Czcibora Iżycka wyrażała obawę, aby Stefan Niesiołowski przed władzami śledczymi nie ujawnił jego nazwiska. Iżycka dąży do skontaktowania się z nim drogą „grypsową”. Nie podaje przyczyn obaw.

W związku z powyższym planuje się:

– ustalić polityczną przeszłość St[anisława] Miklasiewicza pod kątem ewentualnej przynależności p[od]czas okupacji do ugrupowań konspiracyjnych,

¹³ **Jażdżewski Konrad** (1908–1985), profesor archeologii. Absolwent Wydziału Prehistorii Uniwersytetu Poznańskiego; w okresie międzywojennym pracownik naukowy Uniwersytetu Poznańskiego i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie; współzałożyciel Uniwersytetu Łódzkiego; twórca łódzkiego ośrodka archeologicznego; od kwietnia 1945 r. kierownik Zakładu Prehistorii, a następnie Katedry Archeologii UŁ; w latach 1954–1961 kierownik Zakładu Archeologii w Instytucie Kultury Materialnej PAN; w 1971 r. usunięty z UŁ w wyniku nacisku władz komunistycznych; do przejścia na emeryturę w 1979 r. dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi; był autorem około 300 prac naukowych.

¹⁴ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

¹⁵ **Mrowiński Tadeusz** (ur. 1929), kpt. Od 30 XI 1953 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego UBP na m. Łódź; od 1 VIII 1954 r. oficer śledczy UBP na m. Łódź; 11 XII 1956 r. zwolniony ze służby; 1 IV 1958 r. przyjęty повторно na stanowisko oficera śledczego Samodzielnej Sekcji Śledczej KM MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1960 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1970 t. starszy inspektor Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 V 1975 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 VIII 1980 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

– okazać jego zdjęcie i przesłuchać aresztowanych członków „Ruchu” (z wyjątkiem Czibory Iżyckiej),

– rozważyć możliwość przeprowadzenia kombinacji z grypsem,

– po wykonaniu przesłuchać w charakterze świadka.

Wykonają: kpt. A[dam] Adamski¹⁶ w terminie 25 IX 1970 r.

ppor. S. Sikora¹⁷ 28 IX 1970 r.

^bppor. J[erzy] Karpacz 30 IX 1970 r.

^akpt. Z[dziszław] Gałązka 30 IX 1970 r.^a

16. **Andrzej Michalak**, s. Leona i Franciszki, ur. 29 VII 1945 r. w Łodzi, wykształcenie] – student AM w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...].

Z wyjaśnień Stanisława Galanta i zeznań świadka Andrzeja Szymańskiego wynika, że jest on działaczem duszpasterstwa akademickiego w Łodzi. Utrzymywał bliskie kontakty z ks. Boguckim. Natomiast z wyjaśnień Wojciecha Majdy wynika, że Michalak wyjeżdżał za granicę i tam kontaktował się z ks. Boguckim.

W związku powyższym planuje się:

– przeanalizować i dokonać oględzin procesowych akt paszportowych A[ndrzeja] Michalaka,

– w porozumieniu [z] Wydziałem IV rozeznaczyć jego osobowość, kontakty oraz działalność w duszpasterstwie,

– przesłuchać go w charakterze świadka.

Wykonają: ppor. E[ugeniusz] Radziszewski w terminie 29 IX 1970 r.

por. R[yszard] Górecki 30 IX 1970 r.

Do osób objętych niniejszym planem zastosuje się inwigilację korespondencji w wydziale i Biurze „W”. U osób posiadających telefony zastosować technikę Wydziału „T”.

Ponadto zostaną przeprowadzone rozmowy operacyjne na temat znajomości z członkami „Ruchu” (nazwiska ich w notatnikach aresztowanych) z niżej wymienionymi:

1. Andrzejem Piotrem Borkowskim, s. Stefana, ur. 2 XII 1931 r. w Łodzi, zatrudnionym w Wydziale Budownictwa Urbanistyki i Architektury PRN m. Łodzi, zam. Łódź, ul. [...].

2. Antonim Piotrem Kowalczykiem, s. Stanisława, ur. 22 II 1944 r. Głina, technik, zam. Łódź, ul. [...].

3. Henrykiem Małgą, s. Józefa, ur. 14 V 1927 r. Piątkowizna, elektryk, zatrudniony Zakład Energetyczny Łódź Województwo, zam. Piotrków Trybunalski, ul. [...].

Wykonają: ppor. E[ugeniusz] Radziszewski w terminie 3 IX 1970 r.

¹⁶ **Adamski Adam** (ur. 1931), kpt./płk. Absolwent Wydziału Prawa UŁ. Od 2 XII 1953 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 1 VIII 1954 r. oficer śledczy PUBP w Sieradzu; od 1 IV 1955 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 IX 1955 r. słuchacz Szkoły Oficerów Śledczych CW MBP w Legionowie; od 7 VII 1956 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Łodzi; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 III 1958 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KM MO w Łodzi; od 1 VII 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1960 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 VII 1963 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 1 I 1972 r. naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od 15 XI 1977 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Piotrkowie Trybunalskim; od 1 X 1981 r. naczelnik Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; zwolniony ze służby 15 II 1990 r. AIPN, 0968/180, Akta osobowe.

¹⁷ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

por. Z. Kozanecki
ppor. A[ndrzej] Sikora¹⁸

Planowane wyżej przedsięwzięcia – w zależności do wyników w czasie ich realizacji – mogą ulec częściowo zmianie.

Powwyższe czynności zostaną zrealizowane do dnia 30 IX 1970 r.

Odnosnie pozostałych osób przechodzących w materiałach [ś]ledczych zostanie opracowany plan po zebraniu bliższych danych o tych osobach.

Zgadzam się

Naczelnik Wydziału Śledczego
Komendy Miejskiej MO w Łodzi
(-) ppłk Henryk Pisarczyk

Opracowali:

Kierownik Grupy Wydz[iału] Śledczego
(-) kpt. A[dam] Adamski

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III
Komendy Miejskiej MO w Łodzi
(-) mjr Czesław Gruchot¹⁹

Kierownik Grupy Operac[yjnej] Wydz[iału] III
(-) kpt. Z[dzisław] Zdanowicz

Wyk. w 9 egz. i rozesłano wg rozdzielnika^d

Egz. nr 0 – tow. płk L[eon] Chruśliński

[Egz. nr] 1 – tow. płk H[enryk] Bilski

[Egz. nr] 2 – tow. płk H[enryk] Tomaszewski²⁰

[Egz. nr] 3 – Wydział Śledczy

[Egz. nr] 4 – Wydz[iał] Insp[ektoratu] B[iura] Śl[edczego] MSW

^d Z prawej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem odrębna adnotacja o treści: Za zgodność.

¹⁸ **Sikora Andrzej** (ur. 1936), ppor./kpt. Od 1 VI 1965 r. oficer operacyjny na etacie starszego oficera operacyjnego Wydziału III KW MO w Łodzi; od 31 I 1971 r. w dyspozycji komendanta miejskiego MO w Łodzi; od 1 V 1971 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 VI 1975 r. starszy inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 X 1981 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹⁹ **Gruchot Czesław** (ur. 1925), mjr. Od 1 XI 1949 r. młodszy referent Wydziału I WUBP w Łodzi; od 1 XI 1950 r. referent Wydziału I WUBP w Łodzi; od 1 IV 1951 r. starszy referent Wydziału I WUBP w Łodzi; od VI 1951 r. p.o. kierownika placówki Referatu Ochrony przy PZPW nr 39 im. Wiosny Ludów (WUBP w Łodzi); od 1 XII 1951 r. kierownik placówki Referatu Ochrony przy PZPW nr 39 im. Wiosny Ludów (WUBP w Łodzi); od 15 IX 1953 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 1 VIII 1954 r. kierownik sekcji Wydziału Włókienniczego WUBP w Łodzi; od 1 IV 1955 r. kierownik Sekcji „A” Wydziału Włókienniczego WUdsBP w Łodzi; od 1 II 1956 r. starszy referent na etacie 060/3 Departamentu V KdsBP; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny na etacie 060/12 Departamentu V KdsBP; od 1 I 1957 r. starszy oficer Wydziału II KW MO w Szczecinie; od 5 III 1958 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1959 r. kierownik grupy Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 II 1960 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 IV 1964 r. kierownik grupy Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 X 1962 r. zastępca naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 15 IV 1975 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

²⁰ **Tomaszewski Henryk** (ur. 1929), płk. Od stycznia 1949 r. młodszy referent Referatu V PUBP w Lubaniu; od grudnia 1949 r. młodszy referent Sekcji 6 Wydziału V WUBP we Wrocławiu; od marca 1950 r. referent Referatu V PUBP w Złotoryi; od września 1950 r. słuchacz rocznej szkoły oficerskiej CW MBP; od sierpnia 1951 r. starszy referent Placówki RO Wytwórni Filmów Dokumentalnych Wydziału V; od grudnia 1951 r. starszy referent RO Zakł. Kin. Wydziału V MUBP w Łodzi; od czerwca 1952 r. kierownik Sekcji 6, od kwietnia 1953 r. kierownik Sekcji V Wydziału V MBP na m. Łódź; od sierpnia 1954 r. kierownik Sekcji 6a Wydziału III WUBP w Łodzi; od kwietnia 1955 r. zastępca kierownika PUdsBP w Radomsku; od kwietnia 1956 r. kierownik Delegatury ds. BP w Pajęcznie; od stycznia 1957 r. starszy oficer operacyjny, od marca

[Egz. nr] 5 – Wydz[iał] I B[iura] Śl[edczego] MSW
[Egz. nr] 6 – Wydz[iał] III
[Egz. nr] 7 – Wydz[iał] V Dep[artamentu] III MSW
[Egz. nr] 8 – aa
druk. LŚ

Źródło: AIPN Ld, pf 48/50, jakcet 84, mf.

1959 r. kierownik grupy, od maja 1961 r. zastępca naczelnika Wydziału III ds. bezpieczeństwa K MO m. Łódź; od lipca 1962 r. naczelnik Wydziału IV ds. bezpieczeństwa K MO m. Łódź; od kwietnia 1964 r. naczelnik Wydziału III K MO m. Łodzi; od listopada 1969 r. zastępca komendanta miejskiego ds. SB w Łodzi; od czerwca 1975 r. komendant wojewódzki MO w Skierniewicach; w lutym 1978 r. zwolniony ze służby w MO. AIPN, 710/150, Akta osobowe.

1970 wrzesień 18, Warszawa – Protokół okazania z nieprawdziwymi zeznaniami złożonymi w śledztwie pod naciskiem SB przez Jadwigę Żelazowską dotyczącymi próby kradzieży utargu ze sklepu na ul. Źródłowej 7 w Łodzi wiosną 1969 r. (fragmenty)

Nr RSD II 3 Ds-25/70

Protokół okazania^a

Warszawa, dnia 18 września 1970 r. godz. 10.45 por. Edward Karkuciński¹ z Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie [...] dokonałem okazania 1. Stefana Niesiołowskiego, 2. Marka Niesiołowskiego, 3. Benedykta Czumę, 4. Andrzeja Czumę, 5. Jacka Bartkowiaka, 6. Adama Więckowskiego 7. Wojciecha Mantaja [...].

Świadek:

Nazwisko i imię: Jadwiga Żelazowska [...]

Zatrudniona w: sklep PSS nr 431, Łódź, ul. Źródłowa 7 na stanowisku kierownik – sprzedawca (obsługa jednoosobowa) [...] oświadczyła co następuje: Z okazanych mi w dniu dzisiejszym kolejno siedmiu mężczyzn (pojedynczo), na których rysopisy zwróciłam dokładną uwagę, oświadczam, że pod względem rysopisu ze wszystkich mężczyzn najbardziej na sprawcę napadu na mnie w celu zdobycia torby z pieniędzmi, który miał miejsce w Łodzi jesienią 1969 r.² odpowiada rysopis Stefana Niesiołowskiego, gdyż osobnik ten odpowiada wzrostem i budową ciała do rysopisu sprawcy napadu. Swoją budową podobnym jest do Stefana Niesiołowskiego Marek Niesiołowski³, jednak najbardziej do sprawcy podobny jest Stefan Niesiołowski. Dokładnego rysopisu sprawcy napadu nie potrafię odtworzyć, ponieważ było wówczas ciemno. Z pozostałych okazanych mi mężczyzn żaden nie jest podobny do sprawcy napadu. Na temat samego napadu i okoliczności z tym związanych złożyłam dokładne zeznania w Komendzie Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi w końcu czerwca lub na początku lipca bieżącego roku. [...]

Na tym protokół zakończono dnia 18 IX [19]70 r. o godz. 12.00, który po osobistym odczytaniu jako zgodny z moimi zeznaniami podpisuję.

Czynności dokonał:
(–) E[dward] Karkuciński

Podpis świadka:
(–) Jadwiga Żelazowska
[...]

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 13, k. 95, mps.

^a Odpis protokołu sporządzony na oryginalnym formularzu protokołu okazania.

¹ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

² Próba kradzieży utargu miała miejsce pod koniec zimy lub wczesną wiosną 1969 r., a nie jesienią.

³ W rzeczywistości Stefan i Marek Niesiołowscy są do siebie zupełnie niepodobni, wynika to również ze znacznej różnicy wzrostu.

1970 październik 3, Warszawa – Notatka z narady odbytej 29 września 1970 r. w Prokuraturze Generalnej poświęconej śledztwu przeciwko organizacji „Ruch”

DP 012/70

Warszawa, dnia ^{a3}3ª października 1970 r.

Tajne

Notatka

z odbytej w dniu 29 września 1970 r. w Prokuraturze Generalnej narady w sprawie śledztwa dot. nielegalnej organizacji „Ruch”

I. Naradzie przewodniczył z[astępca] prok[uratora] gen[eralnego] PRL H[enryk] Cieśluk.

Z ramienia prokuratury udział wzięli: dyr[ektor] Dep[artamentu] II P[iotr] Hachulski i wicedyr[ektor] Z. Halota, prokuratorzy wojew[ódzcy] – dla m.st. Warszawy i Warszawy woj[ewództwa], za[stęp]cy prok[uratorów] woj[ewódzkich] – dla m. Łodzi i w Szczecinie oraz naczelnicy wydziałów II Prok[uratury] Woj[ewódzkiej] w Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Łodzi woj[ewództwie], Warszawie m[ieście], Warszawie woj[ewództwie] i Wrocławiu.

Z ramienia MSW – dyr[ektor] Biura Śledczego J[ózef] Chomętowski i wicedyr[ektor] Miszewski oraz naczelnicy Wydziałów Śledczych KW MO 10. wymienionych województw, w których aktualnie, po podziale sprawy, prowadzone są śledztwa dot. organizacji „Ruch”.

II. Celem narady było omówienie całokształtu zagadnień dot. dalszej realizacji śledztwa, a nadto:

– zorientowanie przedstawicieli województw, które otrzymały wydzielone śledztwo – o charakterze i ciężarze gatunkowym sprawy oraz wskazanie założeń i zadań dokonanego obecnie podziału śledztwa;

– zaakcentowanie wymogów maksymalnie prawidłowego ujmowania śledztwa oraz daleko idącej wnikliwości i rozważgi podejmowanych decyzji, przy konieczności rozwarstwiania ciężaru gatunkowego poszczególnych przestępstw, ze względu na ustalone okoliczności ich popełnienia oraz ze względu na osoby sprawców;

– ustalenie zasad koordynacji i nadzoru w sprawie zarówno w zakresie poszczególnych województw, jak i w zakresie działań centralnych dotyczących całokształtu śledztwa.

III. Zagadnienia powyższe znalazły odpowiedni wyraz w wystąpieniu wprowadzającym z[astęp]cy prok[uratora] gen[eralnego] H[enryka] Cieśluka oraz w informacjach na temat ustaleń śledztwa i nadzoru, złożonych przez dyr[ektora] J[ózefa] Chomętowskiego i dyr[ektora] P[iotra] Hachulskiego.

Śledztwem objętych jest aktualnie 68 osób, z czego wobec 42 podejrzanych zastosowany został areszt tymczasowy.

Przedstawiając tło i genezę powstania organizacji „Ruch”, dyr[ektor] Chomętowski wskazał na inspiracyjną rolę ludzi odpowiedzialnych w przeszłości za faszyzację życia

^{a-a} Wpisano odręcznie.

państwowego w okresie międzywojennym, za powiązania z przedstawicielami powojennego podziemia, którzy niejednokrotnie odpowiadali karnie za działalność przeciwko władzy ludowej, a także na wyraźny wpływ ze strony reakcyjnego kleru.

Spośród ustalonych podejrzanych 7 osób odpowiadało w przeszłości karnie za działalność antypaństwową, 26 osób było czynnie zaangażowanych w tzw. duszpasterstwie akademickim, w tym 4 osoby to duchowni.

W toku narady wskazano również na wyraźną zbieżność programu działania organizacji „Ruch” z trockistowsko-rewizjonistycznym programem prezentowanym w zde-maskowanej swego czasu działalności Modzelewskiego, Kuronia i innych ugrupowań – zarówno w zakresie zmierzania do obalenia władzy państwowej, likwidacji partii i stronnictw politycznych, organizacji społecznych i szeregu ogniw aparatu państwowego, jak i w zakresie określonych zmian stosunków ekonomicznych w Polsce.

Zwrócono także uwagę na fakt werbowania członków organizacji wyłącznie wśród młodzieży pochodzenia inteligenckiego, przede wszystkim przy wykorzystywaniu działalności tzw. duszpasterstwa akademickiego.

Spośród ustalonych podejrzanych w sprawie – 38 osób posiada wykształcenie wyższe (w tym 11 pracowników naukowych, 11 inżynierów, 4 duchownych, 5 nauczycieli), 14 osób wykształcenie niepełne wyższe, 12 osób wykształcenie średnie, a tylko 4 osoby niepełne średnie.

Obecne ustalenia śledztwa nie dają pełnego obrazu zakresu działalności organizacji. Można zasadnie przyjmować, że jej zasięg był znacznie szerszy, gdyż przykładowo – wiadomo, iż do Wrocławia kierowano wg rozdzielnika taką samą ilość „Biuletynów” „Ruchu”, jak do Łodzi, a we Wrocławiu nie ma jeszcze odpowiednich ustaleń co do działalności organizacji, podobnie do Bydgoszczy kierowano 12 „Biuletynów”, a śledztwem objętych jest dotychczas 4 podejrzanych.

W powyższych kierunkach zmierzać winny przede wszystkim czynności w wyłączonych śledztwach, a podział sprawy powinien ułatwić wyjaśnienie poszczególnych zagadnień (np. w Katowicach – [w] kwestii kontaktów zagranicznych nawiązywanych głównie poprzez Cieszyn).

Wobec ustaleń śledztwa, że członkowie organizacji „Ruch” dla zdobycia środków finansowych oraz sprzętu – w postaci zwłaszcza maszyn do pisania – dokonywali włamań i napadów rabunkowych, ten odcinek działalności, jak też i działalność terrorystyczna „Ruchu”, winien być szczególnie dogłębnie wyjaśniany i akcentowany w sprawie.

IV. Potrzeba wskazywanej dużej wnikliwości i rozważań podejmowanych decyzji wymaga podkreślenia nadto wobec podniesienia przez Biuro Śledcze MSW zastrzeżeń co do zasadności nieuwzględnienia przez Prokuraturę Wojewódzką dla m. Łodzi wniosków o zastosowanie aresztu w stosunku do 4 osób podejrzanych w sprawie (Łódź m. prowadzi śledztwo obejmujące obok Warszawy m. najszerszy zakres działalności organizacji, w tym dotyczącej także wskazywanej działalności kryminalnej). W tym przedmiocie Departament II podejmie wyjaśnienie kwestii zasadności decyzji Prokuratury Wojewódzkiej dla m. Łodzi.

Na przykładzie Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy, której naczelnik Wydziału II wyraził pogląd o stosowaniu aresztu tymczasowego wobec każdego ustalonego członka organizacji – dyr[ektor] P[iotr] Hachulski wskazał i zaakcentował konieczność indywidualizowania i rozwarstwienia wagi każdego przypadku członkostwa czy

uczestnictwa w działalności organizacji osób podejrzanych oraz przypomniał konieczność uwzględniania ogólnie obowiązujących zasad stosowania aresztu tymczasowego w postępowaniu przygotowawczym.

V. W świetle przebiegu i wyników narady podkreślenia wymaga istotna rola centralnej koordynacji i nadzoru w zakresie dalszego biegu śledztwa oraz końcowego ujmowania sprawy – zarówno co do kwalifikacji prawnych, sposobu załatwienia, jak i kolejności załatwień.

Już teraz wydaje się, iż załatwienie spraw wydzielonych obecnie, wymagających jeszcze niekiedy dużego nakładu pracy (Wrocław, Katowice, Lublin, Szczecin), winno być poprzedzone osądzeniem sprawy przeciwko zasadniczej grupie członków „Ruchu”, określanej jako „centrum”, gdyż pozwoli to na prawidłową ocenę stopnia niebezpieczeństwa społecznego w odniesieniu do działalności organizacji jako całości oraz na różnicowanie tej oceny w odniesieniu do grup mniej istotnych.

Za takim trybem załatwiania przemawiać też będą względy dowodowe.

(–) Bogusław Wojewódzki
wiceprokurator Prokuratury Generalnej

Sporz. w 6 egz.

Wyk. BW – Druk. wb

Dn. 3 X 1970 r.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 90, k. 248–249, odpis, mps.

1970 październik 6, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 50 dotycząca śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-0130/2/70

Warszawa, dn. ^a6^a października 1970 r.
Tajne

Informacja nr 50
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

W dniu 25 września br. aresztowany Wiesław Kurowski wystosował do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie obszerny list, w którym potępił założenia i działalność nielegalnego związku „Ruch”. Stwierdził on, iż przystępując w styczniu br. do związku, w pełni zaufał deklaracjom Andrzeja Czumy, że organizacja ma na celu jedynie dokonanie radykalnych zmian systemu ekonomicznego i zbudowania tzw. prawdziwego socjalizmu. Wkrótce już jednak przekonywać się zaczął o kłamliwości ustnych deklaracji A[ndrzeja] Czumy, a rzeczywisty obraz działalności ukazał mu ludzi, których środkami w realizacji były kradzieże i napady bandyckie. Dopiero jednak w śledztwie mógł dokładnie zapoznać się z całokształtem założeń związku, a szczególnie z jego programem politycznym. Stwierdza, że zapoznany z pewną publikacją „Ruchu” – „Zagadnienia polskie” – odkrył dopiero jej zbieżność zarówno z programem, z niektórymi wypowiedziami A[ndrzeja] Czumy, jak również z pewnymi artykułami z „Biuletynów” związku. „Z kart tej publikacji wзира – jak pisze – zwyczajny faszysta. Tej publikacji nie powstydziliby się sam dr Goebbels”. W związku z tym zwraca się z prośbą o wyłączenie jego sprawy do odrębnego prowadzenia, gdyż „nie chce siedzieć na ławie oskarżonych razem z faszystami, bandytami i złodziejami... Wystarczy mi, że wstydzę się za siebie, swoją naiwność i głupotę”.

Bolesław Stolarz wyjaśniał, iż w początku br. w czasie jednego ze spotkań poprzedzających wyjazd Benedykta Czumy do Szwajcarii i Włoch Marian Gołębiwski wystąpił z propozycją pozostania B[enedykta] Czumy na stałe poza granicami kraju. Propozycję tą uzasadnił koniecznością pobytu na Zachodzie stałego reprezentanta „Ruchu”, w pełni upoważnionego do współdziałania z tymi ośrodkami. Propozycja ta została odrzucona zarówno przez Andrzeja Czumę, jak i przez Stefana Niesiołowskiego. Można domniemywać, że już wtedy przewidywali oni do tej roli osobę ks. Tadeusza Boguckiego¹.

Świadek Halina Brzeska zeznała, iż wyjeżdżając służbowo jako modelka łódzkiego Domu Mody Telimena, otrzymała od Stefana Türschmida kartkę z adresem księgarni oraz tytułami książek, z prośbą o ich nabycie i przywiezienie do kraju. Jednocześnie St[efan] Türschmid odnotował na kartce nazwisko dr. Jana Kapuścińskiego, na które miała się powołać, dokonując zakupu we wskazanej księgarni. W celu uzyskania w Londynie dewiz St[efan] Türschmid wręczył jej 3500 lub 3800 zł, za które miała kupić kożu-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Na temat związków ks. Boguckiego z „Ruchem” patrz przyp. 11, s. 345.

szek lub inny przedmiot wartościowy, a następnie sprzedać w Anglii. H[alina] Brzeska zeznała, iż nie chcąc przyczynić sobie kłopotów, prośby tej nie spełniła, a Türschmidowi powiedziała, że książki zakwestionowano jej na granicy polskiej.

Podejrzany Wojciech Majda wyjaśnił, iż obawiając się przyszłej odpowiedzialności za udział w nielegalnej organizacji, a nie mając dość odwagi, aby samodzielnie opuścić jej szeregi, postanowił poinformować o istnieniu „Ruchu” księdza jezuitę Wiktora Gramatowskiego z Kalisza, b. duszpasterza akademickiego z Łodzi, by poprzez ks. Huberta Czumę spowodował jej zlikwidowanie. Wykorzystując wizytę u siebie W[iktor] Gramatowskiego, poinformował go dokładnie o działalności „Ruchu” oraz prosił o przeprowadzenie rozmowy na ten temat z Hubertem Czumą, aby nakłonił on swych braci do zaniechania prowadzonej działalności. Dalej wyjaśnił, że „ks. jezuita W[iktor] Gramatowski przestraszył się przekazaną przeze mnie wiadomością i oświadczył, że porozmawia z księdzem Hubertem Czumą. Mówiąc o przestępczej działalności Andrzeja i Benedykta Czumów oraz Stefana Niesiołowskiego, powiedziałem ks. W[iktorowi] Gramatowskiemu, że w swojej działalności nie przebiegają oni w środkach i posuwają się nawet do rzeczy niezgodnych z etyką katolicką... W lutym lub marcu 1970 r. rozmawiałem jeszcze raz z ks. W[iktorem] Gramatowski... w trakcie rozmowy powiedział mi, że rozmawiał z ks. Hubertem Czumą”. O wyniku tych rozmów W[iktor] Gramatowski mu nie mówił.

Zmierając do ustalenia sprawców napadów na urzędy pocztowe i sklepy w Łodzi, dokonano okazania świadkom Krystynie Woźnej – ekspedientce sklepu PSS przy ul. Hutora 22 w Łodzi i Krystynie Kalinowskiej, obecnej przy napadzie na UPT przy ul. Politechniki aresztowanych Stefana i Marka Niesiołowskich, Andrzeja i Benedykta Czumów, Jacka Bartkowiaka oraz Adama Więckowskiego. Krystyna Woźna rozpoznała Benedykta Czumę, a Krystyna Kalinowska Stefana Niesiołowskiego jako osoby, których wygląd najbardziej odpowiada sprawcom poszczególnych napadów.

Z danych nieoficjalnych (od podejrzanych) wynika, że:

– niektórzy pracownicy naukowcy „obcinali” na egzaminach studentów, „którzy wykazywali pozytywny stosunek do obecnej rzeczywistości, a zarazem byli przeciwni wszelkiej niesubordynacji i nie popierali krytyki ustroju”. Czynili tak lub mieli wpływ na to J[an] Kapuściński, E[wa] Sułkowska, St[efan] Niesiołowski, a także przez swoje znajomości B[enedykt] Czuma.

– Benedykt Czuma mówiąc o sprawach pozyskiwania nowych członków do nielegalnego związku, stwierdził, że liczone głównie na środowiska inteligenckie. Głównym zadaniem było „werbowanie do «Ruchu» studentów ostatnich lat studiów, aby po zajęciu stanowisk w zakładach pracy tworzyli komórki «Ruchu» wśród personelu technicznego zakładów”. Odnośnie środowiska robotniczego, które określił mianem „skarłowaciącego motłochu”, nielegalny związek zajmował stanowisko stopniowego wciągania jedynie „bardziej świadomych robotników”.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
(–) płk mgr J[ózef] Chomętowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 254–257, mps.

1970 październik 9, Lublin – Ogólna analiza śledztwa prowadzonego w sprawie „Ruchu”

Lublin, dnia 9 października 1970 r.

Tajne!

Egz. nr ^a1^a

Ogólna analiza

śledztwa nr II. Ds. 218/70/S, IV Tjn 13/70/S w sprawie nielegalnej organizacji pn. „Ruch”

Wydział Śledczy Służby Bezpieczeństwa KW MO w Lublinie prowadzi śledztwo w przedmiotowej sprawie przekazane przez Prokuraturę Wojewódzką dla miasta stołecznego W[arsza]wy na zasadzie art. 21 § 1 i 24 § 3 KPK Prokuraturze Wojewódzkiej w Lublinie, która z kolei na zasadzie art. 364 § 2 pkt 1 KPK zleciła tut[ejszemu] Wydziałowi Śledczemu do prowadzenia.

W niniejszej sprawie zarzutem z art. 278 § 1 KK objęto dotychczas trzy osoby:

1. Bronisław Sroka, s. Emiliana i Ludmiły z d. Fober, ur. 1 maja 1936 r. w Bratysławie CSR, student Wydziału Teologicznego KUL, pracownik Duszpasterstwa Akademickiego w Lublinie, zamieszkały w Lublinie, ul. [...], (postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano ww. 30 lipca 1970 r., aresztowany 31 lipca 1970 r. z terminem do dnia 30 października 1970 r.).

2. Małgorzata Anna Wyrwińska, c. Ludwika i Anny z Gołąbków, ur. 7 XI 1943 r. w Radomiu i tam zamieszkała, studentka III roku Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Lublinie, (postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano ww. 1 sierpnia 1970 r., dozór MO).

3. Bożena Elżbieta Żurek, c. Józefa i Marianny z d. Buła, ur. 7 lipca 1943 r. w Topólnie, pow. Gostynin, ostatnio zamieszkała w Lublinie przy ulicy [...], studentka I roku Wydziału Teologicznego KUL, (postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano ww. w dniu 21 VI [19]70 r., odpowiada z wolnej stopy).

Oprócz wymienionych powyżej osób, którym wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów, w przedmiotowej sprawie osobami podejrzewanymi są:

1. Jan Gonet, student II roku filozofii KUL, ostatnio zamieszkały w Lublinie przy ulicy [...].

2. Andrzej Lulek, asystent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Materiały procesowe zebrane p[rzeciw]ko:

I. Bronisławowi Sroce

Pod koniec miesiąca marca 1970 r. B[ronisław] Sroka dowiedział się od swojego współbrata zakonnego Wiesława Kęcika o istnieniu i działalności nielegalnego związku pn. „Ruch”. Podczas tego spotkania Kęcik zaproponował B[ronisławowi] Sroce wstąpienie

^{a-a} Wpisano odręcznie.

nie w szeregi „Ruchu”, informując go ogólnie o założeniach i działalności wspomnianego związku. W czasie tej rozmowy uzgodnili między sobą, że Sroka nie będzie członkiem związku, zostanie jedynie jego sympatykiem. Sroka zaproponował Kęcikowi, że jako sympatyk nielegalnego związku może udzielać jego uczestnikom usług kąpielniczych, a nadto wyraził chęć napisania artykułu do organu prasowego nielegalnego związku – „Biuletynu”. B[ronisław] Sroka do chwili aresztowania (30 lipca 1970 r.) ze względu na to, iż wcześniej związek został zdekonspirowany. W czasie spotkania z Kęcikiem w Warszawie, Sroka zapoznał się z niektórymi artykułami udostępnionych mu przez Kęcika „Biuletynów”. Do faktu zapoznania się z treścią programu organizacji B[ronisław] Sroka nie przyznaje się i twierdzi, że takiego programu od W[iesława] Kęcika nie otrzymał. Z wyjaśnień B[ronisława] Sroki wynika, że zapoznał się z trzema lub czterema egz. „Biuletynów”, które miał w swoim posiadaniu przez okres dwóch, trzech godzin, po czym zwrócił je Kęcikowi.

Od sierpnia 1969 r. B[ronisław] Sroka do chwili aresztowania pracował w Ośrodku Duszpasterstwa Akademickiego w Lublinie jako pomocnik duszpasterza akademickiego Huberta Czumy. Uczestniczył on w obozach organizowanych przez duszpasterstwo akademickie w Lublinie, w roku 1967 brał udział w obozie zorganizowanym przez H[uberta] Czumę w Bieszczadach, zorganizowanym dla studentów uczelni lubelskich. Nazwisk uczestników tego obozu nie zna. W 1969 r. uczestniczył w obozie zorganizowanym przez W[iesława] Kęcika w Piwnicznej. Obóz ten zorganizowany był dla studentów z różnych uczelni w Polsce. W miesiącu lutym 1970 r. brał udział w obozie, który był zorganizowany w Szczyrku. Organizatorem był Hubert Czuma. Oprócz niego na obozie tym byli: Andrzej i Benedykt Czumowie oraz 5 studentek i 3 studentów z Lublina. W obu obozach organizowanych przez H[uberta] Czumę, uczestniczyła studentka Wydziału Matematyki IV rok UMCS o imieniu Renata.

Czynności do wykonania wynikające z materiałów dot[yczących] B[ronisława] Sroki:

1. Przesłuchać W[iesława] Kęcika w charakterze świadka na okoliczności przeprowadzonych rozmów z B[ronisławem] Sroką na tematy działalności nielegalnego związku pn. „Ruch”.

2. Ustalić i przesłuchać w charakterze świadka osoby uczestniczące w obozach organizowanych przez duszpasterstwo akademickie w Lublinie.

3. Ustalić i przesłuchać w charakterze świadka studentkę IV roku Wydziału Matematycznego UMCS o imieniu Renata.

4. Przesłuchać w charakterze świadków osoby, których nazwiska znajdowały się w depozycie B[ronisława] Sroki.

5. Przesłuchać w charakterze świadka ks. Józefa Buczmę studenta III roku Filologii Polskiej KUL.

II. Małgorzacie Wyrwińskiej

W dniu 10 maja br. M[ałgorzata] Wyrwińska przebywała w Warszawie i po spotkaniu się z Wiesławem Kęcikiem udała się do domu znajdującym się przy ulicy [...]. Tam rozmawiali na różne tematy. W trakcie rozmowy została poinformowana przez W[iesława] Kęcika o istnieniu i działalności nielegalnego związku pn. „Ruch”. Jednocześnie W[iesław] Kęcik oświadczył jej, że jest członkiem tego nielegalnego związku

i na dowód swoich wypowiedzi wręczył M[ałgorzacie] Wyrwińskiej „Program organizacyjny” i jeden lub dwa egz. „Biuletynu”. Wręczone przez W[iesława] Kęcika przedmioty M[ałgorzata] Wyrwińska zatrzymała przy sobie i wraz z nimi udała się do Lublina.

Z dotychczasowych ustaleń prowadzonych w toku tegoż postępowania przygotowawczego nie wynika jasno, aby M[ałgorzata] Wyrwińska była członkiem nielegalnej organizacji pn. „Ruch”. Występują wprawdzie elementy świadczące za stwierdzeniem pozytywnym powyższego wniosku. Do nich należą: znajomość Jana Kurowskiego, Alojzego i Sebastiana Koszutów, Andrzeja Czumy i innych, którzy jako członkowie nielegalnego związku „Ruch” nim kierowali i stanowili w organizacji grupę osób zdanych na wszystko.

„Program” organizacji oraz „Biuletyny” otrzymane od W[iesława] Kęcika znajdowały się w Lublinie w pomieszczeniach akademika Akademii Medycznej. Z wyjaśnień M[ałgorzaty] Wyrwińskiej wynika, że wszystkie materiały, jakie otrzymała od W[iesława] Kęcika, zostały spalone przez jej koleżankę Teresę – nazwiska brak, z którą zamieszkiwała.

M[ałgorzata] Wyrwińska była głęboko zaangażowana w sprawy duszpasterstwa akademickiego w Lublinie i innych miejscowościach usytuowanych na terenie kraju. M.in. brała udział w 3. dniowym zjeździe młodzieży akademickiej w Piastowie. Zjazd ten miał miejsce w okresie ferii wiosennych 1970 r. Jako osoba „zbliżona” do duszpasterstwa akademickiego w Lublinie, gdyż tak ją określa Hubert Czuma, została M[ałgorzata] Wyrwińska, rozpoznana na kartach rozpoznawczych do sprawy warszawskiej.

Czynności do wykonania wynikające z materiałów dot[yczących] M[ałgorzaty] Wyrwińskiej:

1. W protokole prokuratorskim jest wiele niedomówień i luk odnośnie poznania W[iesława] Kęcika i innych osób oraz okoliczności pobytu w Piastowie, a przede wszystkim co się działo z materiałami otrzymanymi od W[iesława] Kęcika, które zostały spalone dopiero po upływie pewnego okresu. Zachodzi więc konieczność przesłuchania w charakterze podejrzanego M[ałgorzaty] Wyrwińskiej na powyższe okoliczności.

2. Ustalić i przesłuchać w charakterze świadka osoby ze środowiska studenckiego Lublina, które znały M[ałgorzatę] Wyrwińską z okresu działalności jej w duszpasterstwie akademickim.

3. Ustalić i przesłuchać w charakterze świadka koleżankę M[ałgorzaty] Wyrwińskiej Teresę, która spaliła „Program” organizacji i „Biuletyny” stanowiące własność M[ałgorzaty] Wyrwińskiej.

4. Rozeznać operacyjnie, czy M[ałgorzata] Wyrwińska zapoznawała z treścią wspomnianych powyżej dokumentów osoby z nią zamieszkałe i wywodzące się ze środowiska duszpasterstwa akademickiego.

III. Bożena Żurek

W okresie realizacji sprawy krypt. „Omega” występowała osoba o pseudonimie organizacyjnym „Bożena”. Imię to skojarzono sobie z Bożeną Żurek, która pozostawała w znajomości z ks. Sebastianem Koszutem, Hubertem i Łukaszem Czumą. Zdecydowano się na aresztowanie Bożeny Żurek, gdyż osoba o ps. „Bożena” miała brać udział w akcji porońskijskiej. W trakcie prowadzonej sprawy ustalono, że chodzi tu o Marzenę Górszczyk, która posiadała ps. organizacyjny „Bożena”. Dlatego też Bożena Żurek została zwolniona i uchylono wydany w stosunku do niej areszt tymczasowy.

Osoby podejrzewane:

I. Jan Gonet

Z zebranych dowodów w przedmiotowej sprawie wynika, że Jan Gonet posiadał jeden egz. „Biuletynu”, który został przekazany przez K. Leśniaka kierownikowi Wydziału ds. Wyznań w Lublinie. Od momentu kiedy Jan Gonet spostrzegł brak „Biuletynu” w swojej walizce, tj. od około 5 czerwca 1970 r., wyjechał z Lublina i przebywał w kilku miejscowościach: Międzyrzeczu Podlaskim, Korczyniu pow. Krosno. Prawdopodobnie obecnie Jan Gonet przebywa w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie chorych w Łodzi z rozpoznaniem choroby – schizofrenia. Jana Goneta zna A[ndrzej] Czuma i jego adres znajdował się w zapiskach Czumy. Tak jak M[ałgorzata] Wyrwińska, Jan Gonet był mocno powiązany ze środowiskiem duszpasterstwa akademickiego i zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że właśnie z tego źródła Gonet zaopatrzył się w „Biuletyn”.

Czynności do wykonania:

1. Ustalić miejsce aktualnego pobytu Jana Goneta.
2. Zażądać opinii o stanie zdrowia wymienionego.
3. Wezwać do Wydz[iału] Śled[czego] KW MO w Lublinie i przesłuchać w charakterze świadka na okoliczności otrzymania wspomnianego „Biuletynu”.
4. Przesłuchać w charakterze świadka wszystkich mieszkańców pokoju zajmowanego przez Jana Goneta i innych studentów KUL.
5. Sporządzić analizę depozytu wymienionego i dążyć do ustalenia powiązania Jana Goneta z osobami aresztowanymi w sprawie.

II. Andrzej Lulek

Z wyjaśnień złożonych przez podejrzanego Stefana Niesiołowskiego wynika, że na IV „zjeździe”, który się odbył w Warszawie przy ulicy [...] jesienią 1968 r., obecny był także Andrzej Lulek z Lublina, którego Niesiołowski poznał na jednym z obozów w Bieszczadach prowadzonych przez duszpasterstwo w Lublinie. Był on wówczas studentem KUL. Poza tym zjazdem Andrzeja Lulka Stefan Niesiołowski nigdzie nie widział.

Czynności do wykonania:

1. Wezwać i przesłuchać w charakterze świadka Andrzeja Lulka po uprzednim sporządzeniu karty rozpoznawczej z jej zdjęciem, którą okazać należy wszystkim uczestnikom zjazdu na Krzywym Kole.
2. Dążyć do ustalenia powiązań przestępczych z Janem Gonetem, Hubertem i Łukaszem Czumą oraz pozostałymi osobami występującymi jako podejrzani w niniejszej sprawie ^b.

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 4, k. 908–914, mps.

^b Poniżej odrębna adnotacja o treści: **Opracowali:** 1. Por. Fr[anciszek] Skawiński, 2. Por. A[nton] Olszowy. **Olszowy Anton** (ur. 1939), kpt. Od 1 IV 1966 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie (od 1983 r. WUSW w Lublinie); zwolniony ze służby 4 VIII 1989 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. Brak danych pozwalających na dokładne odtworzenie przebiegu służby.

1970 październik 13, Łódź – Biuletyn nr 52 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Służba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO ^aw Łodzi

Łódź, dnia 13 października 1970

Tajne

Egz. nr ^b6^b

Biuletyn informacyjny nr 52

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Wyjaśnienia podejrzanych:

Stefan Türschmid – wyjaśnił, że po wydarzeniach marcowych w 1968 r. skupiła się wokół niego grupa znajomych i odbywali spotkania dyskusyjne w mieszkaniu M[ieczysława] Kukuły. Brali w nich udział M[ieczysław] Kukuła, St[efan] Türschmid, J[ózef] Śreniowski, J[oanna] Szczęsna, B[arbara] Wińczyk, Marian Matulewicz – student Wydz[iału] Socjologii UŁ, Wiesława Łach (przechodziła w sprawie p[rzeciw]ko J[ózefowi] Śreniowskiemu – „Biuletyn” nr 41) i jej kolega ze studiów.

Tematem dyskusji była „ocena wydarzeń marcowych”. Ażeby te wydarzenia nie poszły w zapomnienie St[efan] Türschmid, J[ózef] Śreniowski i M[ieczysław] Kukuła uzgodnili ze sobą przeprowadzenie „akcji ulotkowej”. Opracowany przez nich projekt ulotki (treści nie pamięta) wziął do przepisania na maszynie M[ieczysław] Kukuła, w czym miał mu pomagać Józef Kulpa, student Wydziału Filologii Polskiej UŁ, który został wtajemniczony w tę akcję.

Ulotki w ilości kilkudziesięciu sztuk zostały rozkolportowane w czerwcu 1968 r. na uczelniach łódzkich. St[efan] Türschmid rozpowszechnił około 50 szt. w Bibliotece Uniwersyteckiej. M[ieczysław] Kukuła na Wydziale Socjologii UŁ, Jerzy Bergiel – na PŁ, a także pewną ilość ulotek rozprowadziły J[oanna] Szczęsna i B[arbara] Wińczyk. 20 ulotek St[efan] Türschmid dał swemu koledze z jednego roku studiów Jerzemu Osieńskiemu, zam. w Zduńskiej Woli, które rozrzucił na terenie biblioteki w Łodzi.

Z posiadanych materiałów wynika, że wspomniany J[ózef] Kulpa był zatrzymany profilaktycznie w dniu 18 IV 1968 r. jako członek tzw. Komitetu IV. Był on łącznikiem między UŁ a pozostałymi uczelniami i miał informować studentów o przygotowywanych wiecach.

Odnosnie wspomnianych ulotek to ustalono, że w końcu maja 1968 r. w Wydziale Ekonomicznym UŁ znaleziono kilka ulotek wykonanych na maszynie. Ulotki zatytuło-

^a Poniżej pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-0392/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

wane „Do studentów Łodzi” nawiązują do postulatów i rezolucji studenckich w okresie wydarzeń marcowych i w formie 9. punktowych pytań, rzekomo „w obronie socjalizmu”, ostro krytykują politykę władz partyjnych i administracyjnych. Przesłuchany dodatkowo St[efan] Türschmid potwierdził, że właśnie te ulotki kolportowano na łódzkich uczelniach.

Ponadto St[efan] Türschmid wyjaśnił, że w okresie między kwietniem i czerwcem 1968 r. na propozycję J[ózefa] Śreniowskiego wspólnie z nim [i] M[ieczysławem] Kukułą spotkali się w altance (na Dąbrowie) należącej do W[iesławy] Łach – [ze] studentką M[arylą] Dajczgewand¹ i studentką z Warszawy (niewątpliwie Bogusławą Blajfer). Celem spotkania było omówienie nowej akcji ulotkowej, której tekst miała dostarczyć owa studentka z Warszawy. (Z posiadanych materiałów ze sprawy p[rzeciw]ko J[ózefowi] Śreniowskiemu wynika, że chodziło o ulotkę „System jednopartyjny w Polsce”). Ulotki miały być wykonane przy pomocy wyżymaczki, którą dostarczyła M[arylą] Dajczgewand. Zdaniem St[efana] Türschmida studentka ta nie dostarczyła projektu ulotki, gdyż została aresztowana.

Z materiałów nieoficjalnych Wydziału Śledczego wynika:

Stefan Türschmid – stwierdził, że gdy został kierownikiem grupy „Ruch” na terenie Łodzi, postanowił rozbudować grupę w oparciu o Pax – podobnie jak to czyniono w Warszawie. W tym celu starał się nawiązać bliższy kontakt z działaczami Paksu m.in. za pośrednictwem znajomości z K[rystyną] Piaseczną, która była powiązana z tym stowarzyszeniem. Jednym z jego znajomych z Paksu był kierownik „Węzła” (klub duszpasterstwa przy parafii św. Teresy w Łodzi) Stefaniak, za którego protekcją wygłosił kilka odczytów. W czerwcu 1970 r. został zaproszony na odczyt organizowany przez Pax w klubie ZSP (ul. Piotrkowska 77), gdzie m.in. krytykowano wiele posunięć politycznych PRL, w czym wyróżniał się syn działacza (kierownika) tego stowarzyszenia.

Witold Sułkowski – również mówi o pewnych powiązaniach „Ruchu” z Paksem. We wspomnianym klubie ZSP, w dyskusjach w ramach działalności Paksu krytykowano politykę władz PRL. W tych zebraniach aktywnie uczestniczyli W[itold] Sułkowski, St[efan] Türschmid, J[acek] Bierzyn i inni. Niepoślednią rolę tam odgrywał Maciej Kononowicz i jego syn oraz aktywista katolicki Stefaniak.

Jacek Bartkowiak – oświadczył, że m.in. obowiązkiem członków organizacji „Ruch” było nakłanianie młodzieży studenckiej do wstępowania do ZMS, a nawet do PZPR, gdzie mieli spełniać rolę „mącieli i podżegaczy politycznych”.

**I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. SI[uzby] Bezpieczeństwa w Łodzi
(-) płk H[enryk] Bilski**

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 132–133, mps.

¹ **Dajczgewand Maryla** (ur. 1949). Studentka Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ, od 1969 r. na emigracji, wpisana do indeksu osób niepożądanych w PRL (1973–1987).

1970 październik 13, Lublin – Meldunek o przejściu do prowadzenia śledztwa przeciwko ks. Bronisławowi Sroce, Małgorzacie Wyrwińskiej i Bożenie Żurek

^aLublin, dnia ^b13^b października 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b2^b

**Naczelnik Wydziału Inspekcji
Biura Śledczego MSW
w Warszawie**

Meldunek

o przyjęciu do prowadzenia śledztwa nr rep[ertorium] 13/70,
nr Prokuratury Wojewódzkiej w Lublinie II. Ds–48/70/S, IV. Tjn.13/70/S

W dniu 30 września 1970 r. Prokuratura Wojewódzka w Lublinie wszczęła przeciwko: Bronisławowi Sroce i innym podejrzanym o działalność w związku, którego istnienie, ustrój i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych, a który zmierzał do zmiany ustroju politycznego, to jest o czyn z art. 278 § 1 KK, śledztwo na podstawie materiałów wyłączonych ze sprawy nr II. 3 Ds–25/70 prowadzonej przez Biuro Śledcze MSW na zlecenie Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy i na zasadzie art. 264 § 2 KPK zleciła prowadzenie przedmiotowej sprawy Wydziałowi Śledczemu tut[ejszej] komendy.

W wyniku dotychczasowych czynności śledczych prowadzonych przez Wydział I Biura Śledczego MSW w Warszawie ustalono, że na terenie Warszawy i innych miast działa od dłuższego czasu nielegalny związek pn. „Ruch”. Celem tego związku było obalenie istniejących stosunków społeczno-politycznych oraz przejście władzy w Polsce przez wspomniany związek.

Z dotychczasowych ustaleń śledczych wynika, że do osób zamieszkałych w Lublinie, które były członkami nielegalnego związku „Ruch” lub wiedziały o istnieniu tego związku, należą: jezuita ks. Bronisław Sroka, studentka Akademii Medycznej w Lublinie Małgorzata Wyrwińska oraz studentka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Bożena Żurek.

Z otrzymanych materiałów śledztwa wynika, że Bronisław Sroka dowiedział się o istnieniu nielegalnego związku „Ruch” od Wiesława Kęcika, nadto Kęcik udostępnił Bronisławowi Sroce w celu zapoznania się „Program”¹ i dwa lub trzy egzemplarze „Biuletynu”. W czasie spotkań ustalili, że Sroka będzie sympatykiem tego związku i jako sympatyk, o ile zajdzie potrzeba, będzie udzielać posług kapłańskich członkom

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Lublinie z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: G–01072/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Deklaracja „Mijają lata...”.

„Ruchu”. W czasie jednej z rozmów Wiesław Kęcik zaproponował Bronisławowi Sroce, aby napisał artykuł do „Biuletynu”, na co Sroka wyraził zgodę.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Bronisław Sroka potwierdził wyjaśnienia Wiesława Kęcika. Zaprzeczył jedynie, aby od Wiesława Kęcika otrzymał „Program” nielegalnego związku „Ruch”.

Z wyjaśnień Wiesława Kęcika wynika, że poinformował on Małgorzatę Wyrwińską o istnieniu nielegalnego związku „Ruch” oraz przekazał jej „Program” i jeden lub dwa egzemplarze „Biuletynu” w celu zapoznania się z charakterem związku „Ruch”. Wyjaśnił również, że nie miał zamiaru angażować Małgorzaty Wyrwińskiej do działalności w nielegalnym związku.

Podejrzana Małgorzata Wyrwińska potwierdziła wyjaśnienia Wiesława Kęcika podając, że z rozmów prowadzonych z Kęcikiem i Andrzejem Czumą oraz po przejrzeniu „Programu” i „Biuletynu” zorientowała się, że Andrzej Czuma i Wiesław Kęcik należą do jakiejś nielegalnej organizacji. Nikt jej nie proponował wstąpienia do nielegalnej organizacji pn. „Ruch”.

W stosunku do podejrzanej Bożeny Żurek nikt ze współpodejrzanym nie złożył wyjaśnień obciążających. Z jej wyjaśnień również nie wynika, aby była zorientowana o istnieniu nielegalnego związku. Znała jedynie niektóre osoby przechodzące w sprawie, lecz nie wiedziała o ich działalności w nielegalnym związku.

Celem przedmiotowego śledztwa będzie udokumentowanie działalności ww. osób w nielegalnym związku pn. „Ruch” oraz wszechstronne wyjaśnienie kontaktów tych osób z innymi podejrzanymi w sprawie nr II. 3. Ds–25/70.

Naczelnik Wydziału Śledczego KW MO
w Lublinie
(–) ppłk J[an] Bernatowicz²

Odb. w 3 egz.
egz. nr 1 adresat
egz. nr 2–3 aa
oprac. ppor. A[nton] Olszowy

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 4, k. 926–928, mps.

² **Bernatowicz Jan** (ur. 1930), ppłk/plk. Od 3 I 1950 r. goniec Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Lublinie; od 25 IX 1950 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły CW MBP; od 26 VII 1952 r. referent Wydziału I WUBP w Lublinie; od 1 I 1953 r. starszy referent Wydziału I WUBP w Lublinie; od 15 VII 1953 r. starszy referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Lublinie; od 1 IV 1955 r. starszy referent Wydziału Kadry i Szkoleń WUdsBP w Lublinie; od 1 VIII 1955 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału Kadry i Szkoleń WUdsBP w Lublinie; od 1 IV 1956 r. starszy oficer dochodzeniowy Wydziału Kadry i Szkoleń WUdsBP w Lublinie; od 1 I 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Lublinie; od 1 VII 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od 16 VI 1960 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 XI 1964 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od 1 IV 1967 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie; od 1 VI 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Białej Podlaskiej; od 1 V 1983 r. komendant wojewódzki MO w Białej Podlaskiej; od 1 VIII 1983 r. szef WUSW w Białej Podlaskiej; zwolniony ze służby 17 IV 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 październik 14, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 53 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 14 października 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b6^b

Biuletyn informacyjny nr 53

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Wyjaśnienia podejrzanych:

Stefan Türschmid – nawiązując do poprzednich wyjaśnień podał, że na ostatnim spotkaniu dyskusyjnym w mieszkaniu M[ieczysława] Kukuły we wrześniu 1968 r. (w gronie osób wymienionych w „Biuletynie” nr 52) zapoznał zebranych z treścią opracowania „Ruch lewicowy w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych i w Polsce” („Biuletyn” nr 45), nad którym przeprowadzono dyskusję.

W rozmowie z Wiesławą Łach wtajemniczył ją o istnieniu „Ruchu” i proponował jej wstąpienie do organizacji, na co się nie zgodziła. Niemniej jednak przekazał jej do przeczytania trzy „Biuletyny” (jeden za pośrednictwem Pawła Posta), które wkrótce zwróciła.

Ponadto St[efan] Türschmid wyjaśnił, że otrzymał od J[ózefa] Śreniowskiego do przeczytania maszynopisu opracowania pt. „System jednopartyjny w Polsce”. Sporządził z niego odpis i zwrócił J[ózefowi] Śreniowskiemu. Nie wie, skąd on posiadał to opracowanie.

Po wstąpieniu do „Ruchu” na jednym ze spotkań organizacyjnych, które odbyło się w końcu 1968 r. u B[arbarę] W[ieńczyk], Stefan Türschmid zapoznał zebranych z treścią „Systemu jednopartyjnego w Polsce” i prowadzono na ten temat dyskusję (w zebraniu m.in. brali udział: St[efan] Niesiołowski, B[arbara] Wińczyk, J[oanna] Szczęsna, E[lżbieta] Nagrodzka i J[erzy] Bergiel). Opracowanie to przekazał St[efanowi] Niesiołowskiemu i zostało ono opublikowane w jednym z numerów „Biuletynu”.

Barbara Wińczyk – uzupełnia swoje poprzednie wyjaśnienia (biuletyn nr 51) i podaje, że na zebraniu połączeniowym ze strony „Ruchu” byli obecni: St[efan] Niesiołowski i E[lżbieta] Nagrodzka, a ze strony grupy St[efana] Türschmida – oprócz niego brali udział: J[oanna] Szczęsna, M[ieczysław] Kukuła, J[erzy] Bergiel i P[aweł] Post. Po omówieniu szeregu dokumentów organizacyjnych St[efan] Niesiołowski poruszył

^a Poniżej pieczętka o treści: Komenda Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-0393/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

sprawę opłacania składek oraz zaapelował, aby zorientować się, jakie są możliwości zdobycia maszyn do pisania w drodze kradzieży.

Joanna Szczęsna – wyjaśniła, że jesienią 1968 r. brała udział w spotkaniu dyskusyjnym u St[efana] Türschmida (wtedy go poznała), gdzie byli również B[arbara] Wińczyk, J[ózef] Śreniowski, M[ieczysław] Kukuła i najprawdopodobniej J[ózef] Kulpa. Zdaniem St[efana] Türschmida takie spotkania i dyskusje miały być „przygotowaniem nas do zabierania głosu na zebraniach ZSP i ZMS i otwartego głoszenia swoich poglądów”. Następnie brała udział w 4–5 takich spotkaniach u M[ieczysława] Kukuły w okresie do stycznia 1969 r. Poruszano takie tematy jak: „Ocena polskiego października”, „System jednopartyjny”, „Ruch lewicowy...”. Nie potwierdziła faktu rozpowszechniania ulotek, o których mówił St[efan] Türschmid.

Wojciech Majda – wyjaśnił przebieg spotkania dyskusyjnego, które na propozycję St[efana] Niesiołowskiego odbyło się jesienią 1967 r. u E[lżbiety] Mickiewicz. Oprócz niego uczestniczyli w nim: St[efan] Niesiołowski, J[erzy] Stasiak, J[acek] Bartkowiak, W[ojciech] Mantaj i Ewa Hensz. Zasadniczym tematem spotkania było omówienie i przedyskutowanie zagadnień zawartych w „Liście 34”, którego treść znali z audycji Wolnej Europy. W dyskusji wszyscy obecni w pełni solidaryzowali się z tezami poruszonymi w „Liście”, potępiając politykę władz państwowych i podważając zasady ustrojowe PRL.

Inni podejrzani nie wnieśli istotnych momentów do sprawy.

I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. SI[uzby] **Bezpieczeństwa w Łodzi**
(-) płk H[enryk] **Bilski**

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 134, mps.

1970 październik 19, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 56 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 19 października 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b6^b

Biuletyn informacyjny nr 56

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Wyjaśnienia podejrzanych:

Stefan Türschmid – m.in. wyjaśnił, że w maju 1970 r. St[efan] Niesiołowski zapytał go, co sądzi o zniszczeniu pomnika Lenina w Poroninie. Odpowiedział mu, że jest temu przeciwny, gdyż cała postępową opinią publiczną na świecie potępiłaby ten czyn. W połowie czerwca 1970 r. St[efan] Niesiołowski ponownie wrócił do tego tematu i zaproponował St[efanowi] Türschmidowi udział w tej akcji, nazywając ją „akcją południe”, nie mówiąc, jaka miała być w tym jego rola. Nie zgodził się na to i więcej w tej sprawie nie rozmawiał.

Witold Sułkowski – wyjaśnił niektóre zagadnienia związane z wydarzeniami marcowymi w 1968 r. na UŁ. Spośród obecnych członków „Ruchu” aktywny udział w „wiecowaniu” brał udział St[efan] Türschmid, J[acek] Bierezin i on – W[itold] Sułkowski. Po odwołaniu przedstawienia „Dziadów” w Warszawie, W[itold] Sułkowski wraz Jerzym Tworkowskim i Józefem Kulpą opracowali list protestacyjny do Sejmu PRL z podpisami studentów. Przed wysłaniem listu z W[itoldem] Sułkowskim przeprowadzono na te okoliczności rozmowę w KM MO w Łodzi, o czym poinformował J[ózefa] Kulpę i ten zniszczył „petycję”. (Była przeprowadzona rozmowa profilaktyczna przez Wydział III S[łużby] Bezpieczeństwa).

Dalej W[itold] Sułkowski wymienił składy osobowe delegacji studenckiej do rozmów z przedstawicielami władz oraz członków komitetu strajkowego.

Po wydarzeniach marcowych, przed wakacjami, J[ózef] Kulpa rozdawał na terenie Biblioteki Uniwersyteckiej ulotki w formie około 6. punktowych pytań dot. praworządności (niewątpliwie były to ulotki, o których mówił St[efan] Türschmid – „Biuletyn” nr 52). Jedną ulotkę otrzymaną od J[ózefa] Kulpy W[itold] Sułkowski przykleił na drzwiach wejściowych BU.

W okresie przynależności St[efana] Türschmida do „Ruchu” opracował większą ilość ulotek pt. „Czym jest socjalizm”. Znaczną ilość tych ulotek przekazał St[efanowi] Nie-

^a Poniżej z lewej strony pieczętka z godłem, o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi 17 L.dz. Ab-0415/70. Numer wpisany odręcznie.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

siołowskiemu, który wręczał je uczestnikom warszawskiego zjazdu „Ruchu” w czerwcu 1969 r.

I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. SI[uzby] Bezpieczeństwa w Łodzi
(-) płk H[enryk] Bilski

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 137, mps.

1970 październik 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 51/70 na temat śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-0130/02/70

Warszawa, dn. ^a22^a października 1970 r.
Tajne
Egz. nr ^a1^a

Informacja nr 51/70
dotycząca grupy dywersyjnej i członków nielegalnej organizacji

Stefan Niesiołowski sprostował swoje wyjaśnienia na temat daty powstania nielegalnego związku „Ruch”. Twierdzi, że do związku zwerbował go Andrzej Czuma nie w lecie 1965 r., jak uprzednio wyjaśniał, lecz w 1964 r. A[ndrzej] Czuma mówił mu wtedy o tym, że organizacja taka istnieje, nie poinformował go jednak o okolicznościach jej powstania.

W prowadzonym w Łodzi postępowaniu karnym ujawniono powiązania pomiędzy członkami ośrodka łódzkiego związku „Ruch” a tzw. grupą „komandosów”, która organizowała wystąpienia studenckie w marcu 1968 r.

Z wyjaśnień podejrzanych, a zwłaszcza St[efana] Türschmida, B[arbar]y Wińczyk i W[itolda] Sułkowskiego wynika, że organizatorami wystąpień studenckich w marcu 1968 r. w Łodzi była m.in. nielegalna grupa kierowana przez St[efana] Türschmida, w skład której – obok wymienionych osób – wchodził nadto m.in. Maryla Dajczgewand (siostra skazanego w 1968 r. za organizację wystąpień studenckich w Warszawie Józefa Dajczgewanda¹), Freda Rosenbaum (wyemigrowały z Polski) i Józef Śreniowski. W kwietniu 1968 r. grupa ta nawiązała bezpośredni kontakt z podobną grupą działającą w Warszawie, którą kierowali B[ogusława] Blajfer i E[ugeniusz] Smolar². B[ogusława] Blajfer osobiście i za pośrednictwem M[aryli] Dajczgewand przekazywała do grupy St[efana] Türs-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ **Dajczgewand Józef** (ur. 1944). W 1964 r. podczas studiów na Wydziale Filozoficznym UW związał się ze środowiskiem „komandosów”. Zawieszony w prawach studenta UW z powodu udziału w zorganizowaniu spotkania z Leszkiem Kołakowskim w 10. rocznicę Października 1956 (21 X 1966 r.). Współinicjator petycji do Sejmu PRL w sprawie „Dziadów”, aresztowany 12 III 1968 r., skazany 9 XI 1968 r. na dwa i pół roku więzienia, zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1969 r. Od 1970 r. na emigracji w Szwecji, wpisany do indeksu osób niepożądanych w PRL (1977–1987). Członek Komitetu Polskiego w Sztokholmie, współpracownik KOR. Obecnie jest doktorantem na Uniwersytecie w Uppsali.

² **Smolar Eugeniusz** (ur. 1945). Dziennikarz, socjolog. Absolwent Wydziału Socjologii i Politologii Uniwersytetu w Uppsali (1975). Student ekonomii politycznej UW (1966–1968), związał się wówczas ze środowiskiem „komandosów”. Brał udział w wiecach i demonstracjach studenckich w marcu 1968 r., autor ulotek, uczestnik działalności opozycyjnej w środowisku studentów po marcu 1968 r. Aresztowany 2 XI 1968 r., skazany 24 czerwca 1969 r. na 1,5 więzienia, zwolniony w październiku 1969 r. Od 1970 r. na emigracji w Szwecji. Współpracownik paryskiej „Kultury”, dziennikarz Sekcji Polskiej BBC (od 1975 r., wicedyrektor od 1982 r., dyrektor sekcji 1988–1997), współpracownik KOR, współtwórca kwartalnika „Aneks” (1973). Członek zarządu Polskiego Radia SA (od 1998 r.), dyrektor programowy Polskiego Radia (2002–2004), prezes Centrum Stosunków Międzynarodowych (od 2005 r.).

chmida celem powielenia i rozkolportowania w Łodzi teksty ulotek i opracowań o treści antypaństwowej, m.in. otrzymane od Jakuba Karpińskiego (skazany w procesie przeciwko M[aciejowi] Kozłowskiemu, M[arii] Tworrowskiej i innym za działalność na rzecz paryskiej „Kultury”) opracowanie pt. „System jednopartyjny w Polsce”. Opracowanie to zostało później opublikowane w wydawanych przez „Ruch” tzw. „Biuletynach” nr nr 11 i 12. Za radą B[ogusławy] Blajfer grupa St[efana] Türschmida powiała materiały o treści antypaństwowej na wyzamacze, jaką dostarczyła M[aryla] Dajczgewand.

Jesienią 1968 r. grupa St[efana] Türschmida w wyniku porozumienia ze St[efanem] Niesiołowskim weszła w skład związku „Ruch”.

Fakty te znajdują w znacznym zakresie potwierdzenie w wynikach postępowania karnego prowadzonego w 1968 r. przeciwko B[ogusławowi] Blajfer i innym. Postępowanie to nie doprowadziło wówczas do ujawnienia, poza J[ózefem] Śreniowskim i M[aryla] Dajczgewand, innych członków tej grupy w Łodzi. We wszczętym w kwietniu 1969 r. śledztwie w Łodzi prokurator ograniczył się do przesłuchania M[aryli] Dajczgewand w charakterze świadka i przedstawienia J[ózefowi] Śreniowskiemu zarzutu rozpowszechniania ulotek o treści antypaństwowej. J[ózef] Śreniowski odmówił składania jakichkolwiek wyjaśnień, natomiast M[aryla] Dajczgewand stwierdziła, że z członków grupy organizującej w Łodzi wystąpienia studenckie zna tylko J[ózefa] Śreniowskiego. Prokurator m. Łodzi odstąpił od aresztowania J[ózefa] Śreniowskiego i następnie postępowanie przeciwko niemu umorzył z braku dowodów winy (postępowanie to podejmuje się obecnie na nowo).

Witold Sułkowski wyjaśnił, iż Stefan Niesiołowski oraz Jan Kapuściński projektowali wysyłanie do wytypowanych funkcjonariuszy aparatu partyjnego listów o treści sugerującej istnienie wewnątrz partii organizacji maoistowskiej i informującej o „liczeniu w przyszłości” na osobę adresata. W następnym etapie zamierzano spowodować „sztuczną dekonspirację” listów, np. przez przekazanie jednego z nich organom MO. Celem tej akcji – jak wyjaśnił – miała być „prowokacja w szeregach PZPR”.

Opisane w informacji nr 46/70 fakty niszczenia przez członków „Ruchu” latem 1966 r. podczas pobytu na obozie w Bieszczadach, zorganizowanym przez Huberta Czumę, różnych oznakowań na granicy polsko-radzieckiej, znalazły potwierdzenie w nadesłanej informacji z Rzeszowa. Ustalono mianowicie, że w okresie letnim 1966 r. zostało zniszczonych 20 godeł państwowych PRL i 28 godeł państwowych ZSRR na słupach granicznych PRL – ZSRR w powiecie Ustrzyki Dolne. Podobne godła zerwano na słupie granicznym „Krzemieniec” na styku PRL – CSRS – ZSRR.

Ponadto w wyniku czynności zmierzających do ustalenia miejsca kradzieży jednego z powielaczy spirytusowych, wykorzystywanego przez nielegalny związek „Ruch”, stwierdzono, iż fakt taki zaistniał w Wojewódzkim Zarządzie Dróg Publicznych w Warszawie, skąd w dniu 24 marca 1969 r. skradziono powielacz PS-55. Wspomniany zarząd ma swoją siedzibę przy ul. Sienkiewicza 12, z którego to rejonu, według wyjaśnień podejrzanego Grzegorza Dzięglewskiego^b, skradł wraz z Andrzejem Czumą powielacz, jaki odnaleziono na plebanii w Piastowie. Dalsze wyjaśnienia w toku.

Z wyjaśnień podejrzanego Wojciecha Majdy wynika, iż w okresie letnim 1967 r. razem z Andrzejem Czumą odwiedzili jego żonę Urszulę Czumę, przebywającą wówczas

^b W tekście oryginału: Dzięgielewskiego.

z dziećmi w domu sióstr zmartwychwstanek w Mocarzewie, pow. Gostynin. Głównym jednak powodem zaproszenia Majdy do odbycia tej podróży był projekt wybudowania na terenie tego obiektu specjalnej skrytki dla potrzeb organizacji. Majda zapoznany z właściwościami gruntu badał jego spoiłość i określił przydatność do wybudowania skrytki. Pracę badawczą przeprowadzili bez udziału osób trzecich. Majda stwierdza, iż z wypowiedzi A[ndrzeja] Czumy wynikało, iż o politycznej działalności związku zorientowana była jedna z sióstr zakonnych. W budowie skrytki Majda nie uczestniczył i nie wie, czy została ona wybudowana.

Z dokonanych ustaleń wynika, że w Mocarzewie przełożoną sióstr zmartwychwstanek jest kuzynka Urszuli Czuma Aniela Wójcik. Mieści się tam zakład wychowawczy, w którym pracuje od 1 lutego br. Urszula Czuma.

W dniu 28 września 1970 r. prokurator aresztował podejrzanego Wojciecha Drozdka (dokładne dane w informacji nr 48 Biura Śledczego) oraz przedstawił mu dodatkowy zarzut uczestnictwa w kradzieżach maszyn do pisania (art. 208 KK).

W dniu 30 września 1970 r. prokurator wojewódzki w Łodzi przedstawił zarzut udziału w nielegalnym związku „Ruch” Andrzejowi Wójcickiemu, s. Eligiusza, lat 21, narodowości i obywatelstwa polskiego, pochodzenia społecznego inteligenckiego, studentowi III roku Wydz[iału] Elektrycznego Politechniki Łódzkiej, zam. w Łodzi, ul. [...].

Ogółem aktualnie objętych postępowaniem karnym jest 69 osób, z tego 43 przebywa w areszcie tymczasowym. Ponadto w toku działań śledczych ustalono 31 osób mających powiązania organizacyjne ze związkiem „Ruch”, które planuje się w najbliższym czasie objąć postępowaniem karnym (przesłuchać w charakterze podejrzanych lub świadków).

W dniu 29 września 1970 r. w Prokuraturze Generalnej odbyła się narada z udziałem prokuratorów prokuratur wojewódzkich i naczelników wydziałów śledczych komend wojewódzkich MO, prowadzących postępowania w sprawie nielegalnego związku „Ruch”, poświęcona omówieniu dotychczasowych wyników śledztwa i kierunku dalszych działań śledczych w tej sprawie.

Na wspomnianej naradzie zwrócono uwagę na potrzebę podejmowania zdecydowanych działań dla realizacji wytycznych kierunków śledztwa, a zwłaszcza ujawnienie źródeł inspiracji, ustalenia wszystkich osób mających powiązania z organizacją i prowadzonej przez związek działalności terrorystyczno-rabunkowej, a jednocześnie na potrzebę zróżnicowanego podejścia, głównie w zakresie stosowania środków zapobiegawczych wobec osób, których związki z organizacją ustalono.

Dyrektor Biura Śledczego MSW
płk mgr J[ózef] Chomętowski

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 258–262, mps.

1970 październik 22, Łódź – Plan działań operacyjnych i śledczych przeciwko organizacji „Ruch” w Łodzi oraz osobom podejrzanym o związki z organizacją (fragment)

Zatwierdzam
I z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. Sł[użby] Bezpieczeństwa w Łodzi
płk H[enryk] Bilski^b

Łódź, dnia ^a22^a października 1970 r.
Tajne
Egz. nr ^a1^a

Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie krypt. „Omega”

W wyniku prowadzonego śledztwa oraz ustaleń operacyjnych uzyskano dalsze materiały, z których wynika, że niżej wymienione osoby działały w nielegalnym związku „Ruch” bądź też były zorientowane o jego istnieniu.

Omówienie materiałów oraz planowane czynności operacyjne i śledcze

1. **Kukuła Mieczysław**, s. Piotra i Bronisławy Bruzda, ur. 1 I 1946 r. w Łodzi, narodowości i obywatelstwa polskiego, pochodz[enie] społeczn[e] inteligencja, student V roku socjologii UŁ, zam. Łódź, pl. [...].

2. **Kulpa Józef**, s. Stanisława i Stanisławy Mielczarek, ur. 1 IX 1944 r. Radomsko, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] robotnicze, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr filologii polskiej, zatrudniony w bibliotece, zam. Łódź, ul. [...].

3. **Post Paweł Waldemar**, s. Tadeusza i Heleny Post, ur. 9 II 1946 r. Pabianice, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] robotnicze, student V roku filologii polskiej UŁ, zam. Pabianice, ul. [...].

4. **Śreniowski Józef Jan**, s. Stanisława i Marii Krystyny Oppenauer, ur. 5 II 1947 r. w Łodzi, absolwent socjologii UŁ, zam. Łódź, ul. [...].

5. **Osiński Jerzy Kazimierz**, s. Władysława i Marii z d. Orłowska, ur. 24 IV 1947 r. Zduńska Wola, narod[owość] i obyw[atelstwo] polskie, poch[odzenie] inteligencja, wyksz[tałcenie] wyższe – filologia polska – nie złożył pracy magist[erskiej], zam. Zd[uińska] Wola, ul. [...].

6. **Łach Wiesława**, c. Józefa i Stanisławy Jachura, ur. 16 II 1948 r. Łódź, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] robotnicze, studentka IV roku socjologii UŁ, zam. Łódź, ul. [...].

7. **Matulewicz Marian** – pozostaje w zainteresowaniu Wydziału III tut[ejszej] Sł[użby] Bezpieczeństwa.

Po wydarzeniach marcowych w 1968 r. St[efan] Türschmid skupił wokół siebie ludzi podobnie jak i on niezadowolonych z obecnego ustroju. Odbywali spotkania w celu przedyskutowania wydarzeń marcowych i dokonania ich oceny. Spotkania takie odby-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej nieczytelny podpis.

wały się w mieszkaniu Mieczysława Kukuły w Łodzi przy pl. [...] i uczestniczyli w nich: St[efan] Türschmid, M[ieczysław] Kukuła, J[ózef] Śreniowski, J[oanna] Szczęsna, M[arian] Matulewicz, W[iesława] Łach, jej kolega o imieniu Witek oraz B[arbara] Wińczyk.

W czerwcu 1968 r. podczas jednej z dyskusji St[efan] Türschmid, M[ieczysław] Kukuła i J[ózef] Śreniowski uzgodnili między sobą, że należałoby przeprowadzić akcję ulotową wśród studentów, „aby wydarzenia marcowe nie poszły w zapomnienie”. W tym celu każdy z nich sporządził projekt ulotki, a następnie spotkali się i uzgodnili jednolity tekst. Opracowaną w ten sposób ulotkę wziął ze sobą M[ieczysław] Kukuła, z której wspólnie z J[ózefem] Kulpą mieli sporządzić około 400 szt. ulotek o formacie A-4 na maszynie do pisania.

W akcji ulotowej udział wzięli: St[efan] Türschmid rozrucił 50 szt. na terenie biblioteki UŁ, M[ieczysław] Kukuła na terenie Wydziału Socjologii UŁ (ilości brak), J[oanna] Szczęsna na terenie biblioteki UŁ (ilości brak), J[erzy] Osiński na terenie biblioteki UŁ 20 szt., Jerzy Bergiel i Barbara Wińczyk wspólnie 20 szt. na terenie wydziałów Elektrycznego, Włókienniczego i Mechanicznego PŁ.

Jak ustalono, to chodzi tutaj o ulotkę pt. „Do studentów Łodzi” nawiązującą do postulatów i rezolucji studenckich z okresu wydarzeń marcowych i w formie 9. punktowych pytań ostro krytykującą politykę władz partyjnych i administracyjnych. W końcu maja 1968 r. w Wydziale Ekonomicznym UŁ znaleziono kilkanaście takich ulotek. Spośród 12. sztuk na dwóch odnotowano znalazców, a to prof. Kłoskowską i mgr. Klimczaka – znalezione w dniu 27 V 1968 r. Natomiast brak, kto i gdzie znalazł pozostałe.

Ponadto, jak wyjaśnia St[efan] Türschmid, to w okresie między kwietniem i czerwcem 1968 r. na propozycję J[ózefa] Śreniowskiego wspólnie z nim i M[ieczysławem] Kukulą spotkali się w altance należącej do W[iesławy] Łach z M[arylą] Dajczgewand i Bogusławą Blajfer. Celem spotkania było omówienie nowej akcji ulotowej. Chodziło tutaj o ulotkę „System jednopartyjny w Polsce”, która miała być wykonana na wyżymaczu dostarczonej przez M[arylę] Dajczgewand.

Nadto wyjaśnia on, że w końcu 1968 r. otrzymał od J[ózefa] Śreniowskiego maszynopis opracowania pt. „System jednopartyjny w Polsce”, z którym na jednym z zebrań zapoznał St[efana] Niesiołowskiego, B[arbarę] Wińczyk, J[oannę] Szczęsna, E[lżbietę] Nagrodzką i J[erzego] Bergiela. Następnie wręczył je St[efanowi] Niesiołowskiemu i zostało opublikowane w jednym z biuletynów „Ruchu”.

Na spotkaniach organizowanych w mieszkaniu M[ieczysława] Kukuły w gronie podanych wyżej osób St[efan] Türschmid odczytał opracowanie pt. „Ruch lewicowy w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych i w Polsce”, a następnie dyskutowano na ten temat.

W październiku 1968 r. St[efan] Türschmid został przez W[itolda] Sułkowskiego zawerbowany do „Ruchu”. W związku z tym St[efan] Türschmid usiłował wciągnąć do „Ruchu” całą swoją grupę. W tym celu rozmawiał z poszczególnymi osobami, dając im jednocześnie do przeczytania „Program” „Ruchu” i „Biuletyny”. Na przynależność do „Ruchu” zgodzili się: J[oanna] Szczęsna, J[erzy] Bergiel, B[arbara] Wińczyk i P[aweł] Post. Natomiast M[ieczysław] Kukuła nie dał wiążącej odpowiedzi. Niemniej jednak w dalszym ciągu czytał „Biuletyny” dostarczane mu przez St[efana] Türschmida i W[ojciecha] Drozdka. Ponadto M[ieczysław] Kukuła uczestniczył w akcji „futrzanej”,

wiedząc, że pieniądze w ten sposób zdobyte idą na cele organizacji. Akcja ta polegała na wstawianiu do komisów futer dostarczanych przez Wiktora Chartanowicza Joannie Szczęsnej. Za każde futro wstawiający otrzymywał 100 zł.

M[ieczysław] Kukuła brał także udział w zebraniu organizacyjnym „Ruchu”, jakie odbyło się w maju 1970 r. w mieszkaniu St[efana] Türschmida. Uczestniczyli w nim ponadto: St[efan] Niesiołowski, W[itold] Sułkowski i A[ndrzej] Wójcicki.

O istnieniu nielegalnej organizacji „Ruch” i przynależności do niej St[efana] Türschmida byli także zorientowani J[ózef] Śreniowski i W[iesława] Łach, gdyż powiedział on im o tym, usiłując ich zawerbować. Oboje jednak nie zgodzili się na przynależność. W[iesława] Łach przeczytała 3 „Biuletyny”, z których jeden dostarczył jej St[efan] Türschmid, drugi B[arbara] Wińczyk, a trzeci P[aweł] Post. Po przeczytaniu ostatniego „Biuletynu” W[iesława] Łach oświadczyła, że nie chce mieć nic wspólnego z „Ruchem” i od tego czasu St[efan] Türschmid zerwał z nią kontakt. Z M[arianem] Matulewiczem, J[ózefem] Kulpą i J[erzym] Osińskim St[efan] Türschmid nie rozmawiał na temat organizacji „Ruch” i nie usiłował werbować ich, o czym wyjaśnia w przesłuchaniach.

Z materiałów nieoficjalnych uzyskanych od podejrzanego W[itolda] Sułkowskiego (inf. nr 112 i 127) wynika, że P[aweł] Post należał do nielegalnego związku „Ruch”. W[itold] Sułkowski podaje nadto, że P[aweł] Post w „Ruchu” współpracował z[e] St[efanem] Türschmidem i uczestniczył z nim w „różnych przestępstwach”. St[efan] Türschmid przed wstąpieniem do „Ruchu” należał do grupy studentów wydających antyrządowe ulotki. Ulotki te Türschmid produkował razem z Józefem Śreniowskim i Marylą Dajczgewand. W[itold] Sułkowski z P[awłem] Postem znali się dobrze i nie mieli przed sobą żadnych tajemnic.

W związku z tym planuje się:

1. Podjęć akta umorzonego śledztwa w sprawie nr II Ds–6/69 p[rzeciw]ko J[ózefowi] Śreniowskiemu i innym celem wznowienia postępowania w trybie art. 293 § 2 KPK w ramach sprawy II Ds–29/70 dot. nielegalnego związku „Ruch”.

2. W stosunku do:

- Mieczysława Kukuły,
- Józefa Kulpy,
- Pawła Posta,
- Józefa Śreniowskiego,
- Jerzego Osińskiego

wystąpić do Prokuratury Wojewódzkiej dla m. Łodzi z wnioskiem o:

a) wydanie postanowienia na przeszukanie pomieszczeń,

b) przedstawienia zarzutów

z art. 273 § 1 KK (za sporządzanie wrogich ulotek):

- M[ieczysławowi] Kukule,
- J[ózefowi] Kulpie,
- J[ózefowi] Śreniowskiemu;

z art. 273 § 2 KK – za kolportaż tychże ulotek:

- J[erzemu] Osińskiemu;

z art. 278 § 1 KK – za przynależność do „Ruchu”:

- P[awłowi] Postowi.

W odniesieniu do tych osób zostanie opracowany odrębny plan realizacji po ustosunkowaniu się prokuratury do naszego wniosku, w którym uwzględni się zastosowanie środków zapobiegawczych.

3. Przesłuchać w charakterze świadków:

– Wiesławę Łach,

wykona por. H[enryk] Hacik¹

– Mariana Matulewicza

zostanie przesłuchany po uzgodnieniu z Wydz[iałem] III tut[ejszej] SB,

wykona ppor. J[erzy] Karpacz

– prof. Kłoskowską i mgr. Klimczaka,

wykona por. H[enryk] Hacik.

Zaplanowane czynności w pkt. 1–3 zostaną wykonane w terminie do 20 XI 1970 r.

Odpowiedzialni: kpt. R[yszard] Kałuski, kpt. Z[dzisław] Zdanowicz.

8. **Gronowicz Zofia** z d. Chlebowska, c. Franciszka i Józefy Zalewskiej, ur. 14 V 1942 r. Krzywe, pow. Krasnystaw, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, poch[odzenie] społeczne chłopskie, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr inż. rolnik, zatr[udniona] w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym WSR, zam. [...], pow. Ostróda, wojew[ództwo] Olsztyn.

Według wyjaśnień Jana Smotera z dnia 30 i 31 VII [19]70 r. oraz Wojciecha Mantaja z dnia 23 IX i 6 X [19]70 r. to wspólnie z Zofią Gronowicz (podaje panięskie nazwisko Chlebowska) wiosną 1968 r. wykonali na terenie Skierniewic na parkanie szpitala wrogie napisy: „PZPR to wróg” oraz „Precz z Moczarem”. Napisy wykonywał W[ojciech] Mantaj, a J[an] Smoter i Zofia Gronowicz stali na tzw. ubezpieczeniu. W celu sporządzenia napisów W[ojciech] Mantaj kupił farbę olejną, a J[an] Smoter dostarczył pędzel.

Jak wynika z akt śledztwa II 2 Ds–32/68 Prokuratury Wojewódzkiej w Łodzi, to w dniu 23 i 25 VIII 1968 r. zostały na terenie Skierniewic ujawnione wrogie hasła. Mianowicie na ul. Sobieskiego hasło dot. udzielenia przez PRL pomocy CSRS, na drzwiach biura LOK karton o formacie A–4 z napisem: „Precz z dyktaturą stalinowską” i przy zbiegu ulic 22 Lipca i Jagiellońskiej zawieszony karton z hasłem „Faszyści, precz z Pragi”, a na odwrocie swastyka. Na ścianie budynku PPRN wymalowany farbą olejną napis: „Precz z faszyzmem” oraz na budynku prokuratury przy ul. 22 Lipca napis: „Precz z Gomułką”. Śledztwo umorzono z powodu niewykrycia sprawcy.

Ponadto ustalono, że na parkanie szpitala w Skierniewicach nieznani sprawcy sporządzili wrogie napisy. W sprawie tej nie prowadzono żadnego postępowania i dotychczas nieznana jest nam ich treść.

W związku z tym planuje się:

– w porozumieniu z I z[astę]pcą komendanta powiatowego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Skierniewicach ustalić i przesłuchać osoby, które widziały sporządzony wrogi napis na murze szpitala,

¹ **Hacik Henryk** (ur. 1944), por./ppłk; mgr prawa. 15 V 1967 r. przyjęty do służby; 1 X 1981 r. przeniesiony służbowo do KW MO w Elblągu i mianowany na stanowisko naczelnika Wydziału Śledczego; zwolniony ze służby 25 VI 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. Brak danych pozwalających na dokładne odtworzenie przebiegu służby.

wykona por. Sojecki² w terminie do 5 XI 1970 r.

– wystąpić do Prokuratury Wojewódzkiej dla m. Łodzi z wnioskiem o przeszukanie i postawienie zarzutu z art. 29 MKK w zw. z art. 2 § 1 KK Zofii Gronowicz,

wykona por. Sojecki w terminie do 5 XI 1970 r.

9. **Świegocki Kazimierz**, s. Tadeusza i Józefy Orczykowskiej, ur. 13 III 1943 r. Łopatki, pow. Łask, obyw[ate]stwa i narod[owości] polskiej, pochodzenie społeczne chłopskie, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr filologii polskiej, nie pracuje, zam. Czestków, pow. Łask.

W czerwcu 1970 r. w klubie Paksu w Łodzi odbył się wieczór poezji z udziałem W[itolda] Sułkowskiego, W. Witeczaka, J[acka] Bierzina i A[ndrzeja] Biskupskiego. Tegoż dnia wymienieni spotkali się w mieszkaniu u J[acka] Bierzina z udziałem K[azimierza] Świegockiego. Ponadto, jak zeznał św[iadek] W. Witeczak, to K[azimierz] Świegocki opowiadał mu, że W[itold] Sułkowski utrzymuje bliski kontakt z Urbankowskim z Warszawy. Polegał on na prowadzeniu dyskusji politycznych.

Z materiałów nieoficjalnych uzyskanych od W[itolda] Sułkowskiego (informacja nr 117) wynika, że członkowie związku „Ruch” podejrzewali go o współpracę ze Służbą Bezpieczeństwa. W związku z tym miał on zostać pobity przez St[efana] Niesiołowskiego i innych członków „Ruchu”.

W związku z tym planuje się:

- przesłuchać w charakterze świadka,
- mieć na uwadze wykorzystanie operacyjne.

Wykonają: kpt. Z[dziszław] Zdanowicz, kpt. J. Michalski w terminie do 31 X 1970 r.

10. **Łaba Jerzy**, s. Aleksandra i Eleonory Kurtycz, ur. 5 III 1944 r. Lwów, narod[owości] i ob[ywatelstwa] polskiego, pochodz[enie] społeczne inteligencja, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr inż. budown[ictwa] lądowego, zam. czasowo Łódź, ul. [...], zam. stałe Moszczenica, ul.[...].

Wojciech Majda, w prot[okóle] z dnia 11 i 16 IX 1970 r. wyjaśnia, że Jerzego Łabę poznał w 1962 r. w okresie studiów na PŁ. Latem 1966 r. w rozmowie W[o]jciech Majda poinformował J[erzego] Łabę, że kradzieży pistoletu TT podczas zajęć „na Zdrowiu” on dokonał. Miało to być jednak nieprawdą, mimo to powiedział mu, że skradziony pistolet wrzucił do kanału ściekowego na jednej z ulic Łodzi. Ponadto latem 1968 r. w drodze do kina Wisła W[o]jciech Majda zaproponował J[erzemu] Łabi[e] wstąpienie do nielegalnej organizacji – nazwy nie wymieniał. Z argumentami W[o]jciecha Majdy o zły gospodarce oraz zależności od Zw[iązku] Radzieckiego J[erzy] Łaba nie zgadzał się i odmówił przystąpienia do nielegalnej organizacji.

W[o]jciech Majda, chcąc wykazać się przed St[efanem] Niesiołowskim o swej aktywnej działalności, pochwalił się przed nim o zawierbowaniu do „Ruchu” Jerzego

² **Sojecki Władysław** (ur. 1935), por./kpt. Od 15 XII 1961 r. starszy referent Sekcji do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi KD MO w Łodzi Widzewie; od 7 IX 1964 r. starszy oficer dochodzeniowy KD MO w Łodzi Widzewie; od 31 VII 1967 r. inspektor Sekcji Dochodzeniowej KD MO w Łodzi Widzewie; od 27 VII 1971 r. w dyspozycji komendanta miejskiego MO w Łodzi; od 7 IX 1971 r. kierownik sekcji Wydziału Dochodzeniowego KD MO w Łodzi Widzewie; od 21 VI 1976 r. starszy inspektor KD MO w Łodzi Widzewie; od 10 VIII 1978 r. naczelnik Wydziału Dochodzeniowego KD MO w Łodzi Widzewie; od 12 VII 1982 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Łodzi; zwolniony ze służby 30 IX 1982 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Łaby. Z materiałów nieoficjalnych (infor[macja] nr 103) wynika, że obawia się on Łaby, by nie zeznał o zdobyciu przez niego broni – pistoletu TT. Majda miał na ten temat rozmawiać „przy winie” z Łabą. Obecnie Majda „za wszelką cenę” chce przekazać informacje Łabie „grypsem”, by o tym fakcie nie zeznawał.

W związku z tym planuje się:

- przesłuchać w charakterze świadka,
- przed przesłuchaniem okazać jego zdjęcie aresztowanym w Łodzi członkom „Ruchu”,
- mieć na uwadze wykorzystanie operacyjne.

Wykonają: kpt. Z[dzisław] Klonowski, kpt. S[tanisław] Trafalski w terminie do 3 XI 1970 r.

11. **Kupczun Sławomir Mirosław**, s. Antoniego i Wandy z d. Szkudańska, ur. 24 VIII 1948 r. w Gdańsku, student IV roku PŁ, zam. Łódź ul. [...].

Z posiadanych materiałów techniki operacyjnej wynika, że wyżej wymieniony pozostawał w bardzo bliskim kontakcie ze Stefanem Türschmidem. Wymienieni mają wspólne zainteresowanie – konie i bywali razem w stadninie koni w Charzewie.

Sławomir Kupczun może być tym Sławkiem, którego obawia się Türschmid w materiałach operacyjnych Wydziału Śledczego, którego zapoznał w stadninie ogierów w Bogusławicach. Tenże Sławek – według słów St[efana] Türschmida – ma być zorientowany w działalności nielegalnego związku „Ruch” (informacje nr nr 37, 58, 113).

W związku z tym:

- przesłuchać wymienionego w charakterze świadka,
- opracować operacyjnie.

Wykonają: kpt. Z[dzisław] Gałązka w terminie do 31 X 1970 r., ppor. E[ugeniusz] Radziszewski w terminie do 13 X 1970 r.

12. **Dobruchowska Jadwiga Stanisława**, c. Zygmunta i Janiny Langier, ur. 8 II 1949 r. w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...].

Jak wynika z wyjaśnień Wojciecha Drozdka z dnia 7 IX [19]70 r., to zakwestionowaną u niego maszynę do pisania marki Adler starego typu ma od Dobruchowskiej. Dostał ją od niej w 1966 r. w celu przepisania listy uczniów do samorządu szkolnego i od tego czasu jeszcze nie zwrócił.

W związku z tym planuje się:

- przesłuchać wymienioną w charakterze świadka, skąd posiada przedmiotową maszynę, w jakim celu dała ją W[o]jciechowi Drozdkowi i dlaczego od 1966 r. nie odbierała jej,
- mieć na uwadze wykorzystanie operacyjne.

Wykona: kpt. J. Michalski, por. Z. Kozanecki w terminie do 3 XI 1970 r.

13. **Kocik Halina**, c. Kazimierza i Ireny Rybak, ur. 21 I 1946 r. w Czerniewicach, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] rob[otniczo]-chłopskie, wyksz[tałcenie] wyższe – mgr farmacji, zatrudn[iona] jako st. asystent w Katedrze Botaniki Farmaceutycznej AM, zam. [...] pow. Łódź.

14. **Kowal Helena** z d. Rybak, c. Jana i Antoniny Mazowieckiej, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] robotnicze, nie pracuje, zam. Tomaszów Mazowiecki, ul. [...].

W dniu 14 września 1970 r. H[alina] Kocik na prośbę J[adwigi] Twarkowskiej zawiązała do swojej ciotki Heleny Kowal, zam. w Tomaszowie Mazowieckim przy ul. [...] maszynę do pisania. Maszynę tę J[adwiga] Twarkowska dostała na przechowanie od St[efana] Niesiołowskiego i St[efana] Türschmida i trzymała w mieszkaniu przy ul. [...] w Łodzi. H[alina] Kocik obecnie wspólnie zamieszkuje w J[adwiga] Twarkowską w Łodzi przy ul. [...] (wyjaśnienie J[adwigi] Twarkowskiej z dnia 8 X 1970 r.). Maszynę tę zakwestionowano w dniu 8 X [19]70 r. u Władysława i Heleny Kowal.

W związku z tym planuje się:

- przesłuchać H[alinę] Kocik i H[elenę] Kowal w charakterze świadków,
- rozważyć wykorzystanie operacyjne.

Wykonają: ppor. J[erzy] Karpacz, kpt. J[anusz] Jasiński³ w terminie do 31 X 1970 r. oraz plut. St. Kotnis⁴ w celu przesłuchania H[eleny] Kowal na terenie Tomaszowa Mazowieckiego w terminie do 31 X 1970 r.

15. Ks. **Gramatowski Wiktor**, s. Jana i Wiktorii Miszewskiej, ur. 14 IX 1928 r. w Pinczynie, pow. Starogard, aktualnie zam. w Czechowie, pow. Kalisz.

W dniu 1 IX 1969 r. odwiedził teściów W[ojciecha] Majdy – Jażdżewskich – ks. jezuita Wiktor Gramatowski, b. duszpasterz akademicki w Łodzi. W rozmowie W[ojciech] Majda poinformował go o istnieniu nielegalnej organizacji pn. „Ruch”, do której m.in. należą Andrzej i Benedykt Czumowie. Chodziło o to, aby ks. Gramatowski porozmawiał z ks. Hubertem Czumą, gdyż wymienieni w swej działalności nie przebiegają w środkach i posuwają się nawet do rzeczy niezgodnych z etyką katolicką.

Na następnym spotkaniu w lutym lub marcu 1970 r. ks. W[iktor] Gramatowski poinformował W[ojciecha] Majdę, że rozmawiał z ks. H[ubertem] Czumą, nie mówiąc jednak, kiedy i w jakich okolicznościach rozmawiali. Nie powiedział również W[ojciechowi] Majdzie, jak na tę rozmowę zareagował ks. H[ubert] Czuma.

Z materiałów nieoficjalnych uzyskanych od W[ojciecha] Majdy (informacja nr 51) wynika, że otrzymał list od księdza – swojego kolegi, w którym ostrzega Majdę, „by był ostrożny i uważał na siebie”. Ksiądz ten był w mieszkaniu Majdy pod jego nieobecność i rozmawiał z jego żoną.

W związku z tym planuje się:

– w porozumieniu ze Sł[użbą] Bezpieczeństwa w Kaliszu rozeznaczyć jego osobowość, kontakty oraz obecną działalność na ich terenie.

Wykona kpt. Z[dzisław] Klonowski do dnia 5 XI 1970 r.

– przesłuchać w charakterze świadka przez delegowanego inspektora śledczego do Kalisza.

Wykona kpt. T[adeusz] Mrowiński w terminie 15 XI 1970 r.

³ **Jasiński Janusz** (ur. 1934), por./mjr. Od 16 III 1956 r. referent Wydziału Włókienniczego WUdsBP w Łodzi; od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny Wydziału Włókienniczego WUdsBP w Łodzi; od 5 XII 1956 r. w dyspozycji kierownika WUdsBP w Łodzi; zwolniony ze służby 12 XII 1956 r.; ponownie przyjęty 1 II 1959 r. na stanowisko oficera operacyjnego Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 I 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV KM MO w Łodzi; od 1 XII 1964 r. kierownik grupy Wydziału IV KM MO w Łodzi; od 1 XII 1966 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KM MO; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; od 1 V 1968 r. kierownik grupy Wydziału III KM MO w Łodzi; od 16 V 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału Paszportów KM MO w Łodzi; od 1 III 1983 r. zastępca komendanta KM MO w Zgierzu; zwolniony ze służby 31 X 1983 r. AIPN. Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁴ Brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

16. **Ks. Miecznikowski Stefan**⁵, s. Stefana i Leokadii Prusak, ur. 25 VIII 1921 r. Warszawa, narod[owość] i obyw[atelstwo] polskie, pochodz[enie] społ[eczne] rob[otnicze], wyksz[tałcenie] wyższe – Uniwersytet Gregoriański w Rzymie, zam. Kalisz, klasztor oo. jezuitów.

17. **Muszkiet Barbara Wanda**, c. Tadeusza i Wandy Kassel, ur. 11 X 1934 r. Piotrków Tryb., narod[owość] i obyw[atelstwo] polskie, mgr. chemii, zatr[udniona] jako asystent Wydz[iału] Mat[ematyczno]-Fiz[yczny]-Chem[icznego] UŁ, zam. Łódź ul. [...].

Od wiosny 1968 r. J[adwiga] Twarkowska w swoim mieszkaniu w Łodzi przy ul. [...] miała maszynę do pisania, którą otrzymała od ks. Miecznikowskiego z duszpasterstwa łódzkiego. Na maszynie tej J[adwiga] Twarkowska przepisywała ogłoszenia i artykuły dla ks. Miecznikowskiego.

Wiosną 1970 r. maszynę tę odebrała od J[adwigi] Twarkowskiej B[arbara] Muszkiet, lecz w jakim celu, tego ona nie wie. Maszynę B[arbara] Muszkiet brała od J[adwigi] Twarkowskiej około 4 razy i zanosila do niej ona lub M[arek] Niesiołowski. O tym, że z maszyny może korzystać B[arbara] Muszkiet, powiedział J[adwidze] Twarkowskiej ks. Miecznikowski. Każdorazowo B[arbara] Muszkiet trzymała u siebie maszynę przez dwa, trzy tygodnie.

W celu przepisywania dla duszpasterstwa J[adwiga] Twarkowska otrzymywała od ks. Miecznikowskiego papier do pisania. Wg twierdzenia J[adwigi] Twarkowskiej przedmiotowa maszyna stanowiła prawdopodobnie prywatną własność ks. Miecznikowskiego.

W związku z tym planuje się:

1. Odnosnie B[arbara] Muszkiet:

– przesłuchać w charakterze świadka z uwzględnieniem uzyskania maszyny do pisania lub wzorów pisma do identyfikacji z materiałami „Ruch”,

– rozważyć możliwość wykorzystania jej operacyjnie do duszpasterstwa akademickiego.

Wykonają: kpt. T[adeusz] Woźniak⁶, ppor. J[erzy] Karpacz do 5 XI 1970 r.

2. Odnosnie ks. St[efana] Miecznikowskiego:

⁵ **Miecznikowski Stefan** (1921–2004), jezuita, dr teologii. W 1950 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1953–1957 duszpasterz akademicki na KUL. Następnie studiował na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. W latach 1967–1970 i ponownie od 1978 r. duszpasterz akademicki w Łodzi. W latach 1970–1978 rektor seminarium duchownego w Kaliszu. Od jesieni 1980 r. kapelan łódzkiej „Solidarności”, po wprowadzeniu stanu wojennego organizował pomoc dla represjonowanych, stworzył działające przy kościele oo. jezuitów w Łodzi duszpasterstwa środowiskowe.

⁶ **Woźniak Tadeusz** (ur. 1925), kpt./mjr. Od 20 X 1949 r. wartownik PUBP w Gródkowie (WUBP w Katowicach); od 1 I 1950 r. młodszy referent Placówki Otmuchów PUBP w Gródkowie; od 1 III 1951 r. referent Placówki BP w Otmuchowie; od 1 V 1951 r. referent Wydziału Personalnego WUBP w Opolu; od 1 II 1952 r. referent Referatu Doboru Kadr Wydziału Personalnego WUBP w Opolu; od 1 VII 1952 r. starszy referent Referatu Doboru Kadr Wydziału Personalnego WUBP w Opolu; od 1 XI 1954 r. starszy referent ds. doboru kadr Wydziału Kadr WUBP w Opolu; od 1 IV 1956 r. oficer Wydziału Kadr i Szkolenia WUdsBP w Opolu; zwolniony ze służby 31 XII 1956 r.; ponownie przyjęty 21 I 1959 r. na stanowisko oficera operacyjnego Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1968 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 VIII 1966 r. kierownik grupy Wydziału II KM MO w Łodzi; od 16 XI 1969 r. kierownik Sekcji 2 KM MO w Łodzi; od 1 X 1972 r. inspektor Inspektoratu ds. Specjalnych KM MO w Łodzi; od 1 I 1975 r. starszy inspektor Inspektoratu ds. Specjalnych KM MO w Łodzi; od 1 VI 1976 r. starszy inspektor Wydziału Specjalnego KM MO w Łodzi; zwolniony ze służby 31 V 1975 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

– w porozumieniu ze S[łużbą] Bezpieczeństwa w Kaliszu oraz tut[ejszym] Wydziałem IV rozeznac jego osobowość.

Wykona kpt. Z[dzisław] Klonowski w terminie do 5 XI 1970 r.

– przesłuchać w charakterz[e] świadka przez delegowanego inspektora śledczego [do Ka]lisza.

Wykona kpt. T[adeusz] Mrowiński w terminie do 15 XI 1970 r.

18. **Bąbol Bogdan Ryszard**, s. Feliksa i Ireny Wilmańskiej, ur. 7 IV 1948 r. Łódź, narod[owości] i ob[ywatelstwa] polskiego, pochodz[enie] społ[eczne] inteligencja, student V roku Wydz[iału] Elektrycznego PŁ, zam. Łódź ul. [...].

W okresie czasu od lata 1968 r. do lutego 1970 r. B[arbara] Wińczyk dostarczała St[efanowi] Türschmidowi „Biuletyny Specjalne” PAP. Na podstawie tych biuletynów St[efan] Türschmid opracowywał „informatory”, które rozprowadzane były wśród członków „Ruchu” grupy łódzkiej, a ściśle grupy Türschmida. Informatory te otrzymywał także St[efan] Niesiołowski.

W podanym powyżej okresie B[arbara] Wińczyk dostarczyła St[efanowi] Türschmidowi około 50 sztuk „Biuletynów Specjalnych” PAP, które otrzymywała od B[ogdana] Bąbola. Jak wynika z wyjaśnień B[arbar]y Wińczyk, to B[ogdan] Bąbol nie był zorientowany o istnieniu organizacji „Ruch” i w jakim celu dostarczał B[arbarze] Wińczyk „Biuletyny Specjalne” PAP.

W związku z tym planuje się:

– okazać podejrzanym St[efanowi] Türschmidowi i B[arbarze] Wińczyk posiadane biuletyny: „Biuletyn Specjalny” PAP, „Biuletyn Tygodniowy” PAP celem zorientowania się, które z nich czytali,

– przesłuchać B[ogdana] Bąbola w charakterze świadka,

– zabezpieczyć go operacyjnie przez jednostki sieci Wydz[iału] III Gr[upy] IV.

Wykonają: ppor. H[enryk] Hacik, sierż. J. Gadowski⁷ w terminie do 6 XI 1970 r.

19. **Leśniak Hanna Maria**, c. Mariana i Mieczysławy Idzior, ur. 8 VI 1948 r. w Łodzi, narod[owości] i oby[watelstwa] polskiego, studentka IV roku Wydz[iału] Lekarskiego AM, pochodz[enie] społ[eczne] inteligencja, zam. Łódź ul. [...].

Podczas przeszukania mieszkania w dniu 30 VI [19]70 r. u Janusza Kenica zakwestionowano trzy odciski kluczy (wykonane w plastelinie). Przesłuchany w dniu 15 VII [19]70 r. na tę okoliczność J[anusz] Kenic wyjaśnił, że są to odciski kluczy do mieszkania rodziców jego narzeczonej Haliny Leśniak. [...] W materiałach nieoficjalnych uzyskanych od J[anusza] Kenica (informacja nr 128) stwierdza on, że H[anna] Leśniak była jego narzeczoną. Ojciec jej jest lekarzem.

W związku z tym planuje się:

– przesłuchać w charakterze świadka z okazaniem posiadanych odcisków,

– pobrać od niej klucze, z których robione były odciski,

– rozważyć możliwość wykorzystania operacyjnego.

Wykonają: kpt. St[anisław] Trafalski, kpt. L[ech] Pisarek⁸ w terminie do 5 XI 1970 r.

⁷ Brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

⁸ **Pisarek Lech** (ur. 1934), kpt./mjr. Od 1 IX 1954 r. słuchacz KOSz w Czerwieńsku; od 24 VI 1956 r. w dyspozycji kierownictwa WUdsBP w Łodzi; od 1 IX 1956 oficer operacyjny Wydziału II WUdsBP w Łodzi; od 1 X 1961 r. kierownik grupy Wydziału II KW MO w Łodzi; od 1 V 1972 r. kierownik sekcji Wydziału

20. **Biskupski Andrzej Edward**, s. Adama i Florentyny Bender, ur. 30 VIII 1938 r. w Łodzi, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, wyksz[tałcenie] wyższe – matematyk, zatrudn[iony] jako nauczyciel w Technikum Handlowym w Łodzi Księży Młyn 13/15, zam. Łódź, al. Kościuszki [...].

Wymieniony w dniu 28 XII 1969 r. brał udział w przyjęciu z okazji ślubu W[itolda] Sułkowskiego z Anną Wąsowską. Byli tam również m.in. J. Michalak z żoną, L. Androjna z żoną, L. Aftowicz, A. Socha, J. Szychta, E. Mackiewicz i Czeszka Paula Pospisil.

Ponadto w czerwcu 1970 r. w klubie Pax w Łodzi odbył się wieczór poezji, w którym brali udział J[acek] Bierezin, W. Witzak i A[ndrzej] Biskupski. Tego samego dnia spotkali się w mieszkaniu J[acka] Bierezina z udziałem K[azimierza] Świegockiego.

W związku z tym planuje się:

– przesłuchać A[ndrzeja] Biskupskiego w charakterze świadka.

Wykonają: ppor. H[enryk] Kacik⁹, ppor. E[ugeniusz] Radziszewski w terminie do 10 XI 1970 r.

– pozostałe osoby wymienione w niniejszym punkcie rozemnić osobowo i operacyjnie celem podjęcia decyzji co do ewentualnego wykorzystania operacyjnego lub przesłuchań.

Wykona plut. J[ózef] Szumiela¹⁰ w terminie do 20 XI 1970 r.

21. **Potarzycki Janusz Józef**, s. Stanisława i Stanisławy Zima, ur. 10 VI 1935 r. Gnieszno, narod[owości] i obyw[atelstwa] polskiego, wyksz[tałcenie] średnie, zatrudn[iony] Zjedn[oczenie] Przem[ysłu] Dziewiarskiego i Pończ[oszniczego] jako pracownik umysłowy, zam. Łódź, ul. [...].

W maju 1970 r. W[itold] Sułkowski dostarczył J[anowi] Kapuścińskiemu 3 „Biuletyny” „Ruchu”, które w tym celu otrzymał od St[efana] Türschmida. W rozmowie z J[anem] Kapuścińskim W[itold] Sułkowski dowiedział się od niego, iż chciałby on pozyskać do „Ruchu” swego kolegę Janusza Potarzyckiego. Nie zgodzili się na to St[efan] Niesiołowski i W[itold] Sułkowski. Być może, że J[an] Kapuściński dostarczył mu „Biuletyny”.

Jak wynika z wyjaśnień W[itolda] Sułkowskiego, to J[anusz] Potarzycki organizował u siebie przyjęcia, na których m.in. bywali W[itold] Sułkowski i J[an] Kapuściński. Ojciec J[anusza] Potarzyckiego jest b. wyższym oficerem sanacyjnym i również uczestniczył w tych libacjach.

W związku z tym planuje się:

– rozemnić osobowo całą rodzinę,

– przesłuchać wymienionego w charakterze świadka.

Wykonają: ppor. A[ndrzej] Sikora w terminie do 10 XI 1970 r., kpt. J. Michalski w terminie do 15 XI 1970 r.

Paszportów KW MO Łódź; od 1 XII 1981 r. zastępca komendanta KD MO w Łodzi Widzewie; od 1 IX 1984 r. w dyspozycji szefa WUSW w Łodzi; 15 XI 1984 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁹ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

¹⁰ **Szumiela Józef** (ur. 1947), plut./por. Od 1 V 1970 r. inspektor Wydziału II KM MO w Łodzi; od 1 VII 1972 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; przed zwolnieniem ze służby na stanowisku starszego inspektora Wydziału V WUSW w Łodzi; zwolniony 15 VI 1986 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza. Brak danych pozwalających na dokładne odtworzenie przebiegu służby.

Odnośnie pozostałych osób przechodzących w materiałach śledczych i operacyjnych zostanie opracowany odrębny plan po zebraniu bliższych danych personalnych oraz rozeznania ich działalności w przedmiocie powiązania z członkami „Ruchu”.

Planowane wyżej przedsięwzięcia – w zależności od wyników w czasie ich realizacji – mogą ulec częściowej zmianie.

Zgodnie z zaleceniem Biura Śledczego MSW niniejszy plan przed realizacją skonsultować z wydziałem I Biura Śledczego MSW.

Wykona...

Za całość planu odpowiedzialny – kpt. A[dam] Adamski

Zgadzam się
ppłk Henryk Pisarczyk^c

Opracowali
St. inspektor Wydz[iału] Śledczego
KM MO w Łodzi
kpt. R[yszard] Kałuski

mjr Czesław Gruchot^d

Kierownik Grupy Operac[yjnej] Wydz[iału] I¹¹
kpt. Z[dzisław] Zdanowicz

Źródło: AIPN Ld, pf 48/50, jacket 84, mf.

^c Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi.

^d Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi.

¹¹ Przepuszczalnie jest to defekt mikrofilmu, powinno być Wydziału III.

1970 październik 24, Łódź – Informacja dotycząca reperkusji i komentarzy w związku z likwidacją „Ruchu” przez Służbę Bezpieczeństwa

Łódź, dnia ^a24^a października 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a3^a

Informacja

dot. reperkusji i komentarzy w niektórych środowiskach społecznych w związku z likwidacją nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Służba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi, realizując czynności i przedsięwzięcia związane z likwidacją nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”, prowadzi równoległe sondaż opinii (zwłaszcza w środowiskach bezpośrednio zainteresowanych przedmiotową sprawą) w celu bieżącego poznawania reperkusji i komentarzy na ten temat.

W wyniku tego ustalono dotychczas następujące rozpoznanie w omawianej kwestii:

– już wkrótce po przystąpieniu przez naszą służbę do realizacji tej sprawy ordynariusz diecezji łódzkiej bp. Rozwadowski w rozmowie z bp. Bejze[m] i ks. Ziółkiem (zastępującym kanclerza kurii) wyrażał zaciekawienie w tym przedmiocie, w związku z czym bp. Bejze zobowiązał się zebrać bliższe informacje na ten temat.

– Księża salezjanie prowadzący ośrodek duszpasterstwa akademickiego przy kościele pod wezwaniem św. Teresy w Łodzi wyrażali pogląd, że „zatrzymania księży i studentów są wynikiem sytuacji ukształtowanej w duszpasterstwie akademickim przez ojców jezuitów”. „Jest to jednak ich wewnętrzna sprawa, od której my zdecydowanie się odcinamy. W ramach własnego duszpasterstwa będziemy zwracali uwagę, aby nie dopuścić do podobnej sytuacji”.

– Według wypowiedzi jednego z księży z parafii pod wezwaniem Najświętszego Zbawiciela w Łodzi, gdzie duszpasterstwo akademickie prowadzone jest przez kler świecki, środowisko to również odcina się od działalności jezuitów w tym zakresie. Zdaniem owego księdza „ojcowie jezuita mają w duszpasterstwie wieloletnie tradycje i większe doświadczenie niż kler świecki, a poza tym są zakonem o daleko posuniętej autonomii, co sprawia, że ich poczynania pozbawione są kontroli”.

Prowincjał jezuitów ks. Władysław Janczak w rozmowie na ten temat zawiązanej podczas spotkania z superiorami domów zakonnych, jakie miało miejsce w dniach 10–11 października 1970 r. w Lublinie, stwierdził, iż „niepokoi nas fakt, że wśród aresztowanych znajduje się wielu studentów, szczególnie z Łodzi, a wszyscy mają jakieś nieznanne nam bliżej związki z tym zakonikiem” (tzn. ks. Hubertem Czumą z Lublina). Według otrzymanej przez nas informacji prowincjał Janczak „ze zdziwieniem w głosie mówił o Czumie jako o fanatyku pozbawionym realizmu w ocenie sytuacji, albowiem

^{a-a} Wpisano odręcznie.

w Polsce nie ma takiej siły, która byłaby zdolna do obalenia władzy”. W tym kontekście ks. Janczak „apelował do przełożonych domów zakonnych, aby wpływali na podwładnych ojców w kierunku niemieszania się do spraw politycznych”. Zapytany o ewentualność konsekwencji kanonicznych wobec ks. H[uberta] Czumy prowincjał Janczak stwierdził, że „jeśli ks. Czuma popełnił przestępstwo o charakterze politycznym, to jest to jego indywidualne działanie niemające nic wspólnego z zakonem”. Ks. Janczak nie podzielał zdania, iż ta sprawa może zaszkodzić zakonowi jezuitów. „Jest to – stwierdził prowincjał – sprawa jego (tzn. ks. Czumy) poglądów, ale nie naruszył on reguł i zasad zakonnych, wobec czego po poniesieniu wszystkich konsekwencji karnych nadal pozostanie on w zakonie”.

Niektórzy młodzi pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UŁ (skąd wywodzi się kilku członków zlikwidowanej organizacji) są zdania, że „lepiej na ten temat nie dyskutować i zachowywać całkowitą dyskrecję, tym bardziej, że tak sobie życzy zwierzchnik wyższego szczebla” (tj. kierownik Katedry Mikrobiologii i prorektor UŁ prof. Krystyna Kotelko¹). Inne osoby z tegoż wydziału UŁ mówią, że sprawa ta przybiera niekorzystny dla naszej uczelni obrót i dla wielu pracowników staje się niepokojąca, otoczenie zaczyna spoglądać na siebie podejrzliwie, zapytując się wzajemnie, kto następny kwalifikuje się „na warsztat rozpracowania milicyjnego”.

Sprawa ta była przedmiotem dyskusji m.in. podczas inauguracji roku akademickiego 1970/[19]71 w Instytucie Historycznym UŁ. Docent Świeżawski i doc. Zwolski reprezentowali w niej pogląd, że „jest to akcja władz miasta zmierzająca do wykazania nam, że źle się u nas dzieje. Pracownicy i młodzież zajmują się polityką, a efektów naukowych nie ma”. Doc. Zwolski dodał, że „państwo chce rozwiązać KUL, a profesurę w różny sposób związaną z Kościołem odsunąć od dydaktyki”. Zdaniem wymienionych naukowców uczestnicy zlikwidowanej organizacji „byli młodymi ludźmi, którzy chcieli działać, że nie mogąc znaleźć ujścia ku temu w partii czy ZMS – wybrali taką działalność, w sumie jednak nieszkodliwi”. Według doc. Polnego „były to dzieci, którym dano zabawki do ręki, lecz nie umiały się nimi bawić”.

W kontekście tej dyskusji dr Borucki nadmienił, że „wśród socjologów są obawy, czy wobec osób, które utrzymywały kontaktu towarzyskie z zatrzymanymi, będą stosowane jakieś sankcje” i stwierdził, że „są to kompromitujące znajomości”.

Na terenie UŁ duże zainteresowanie tą sprawą wykazywał prof. dr Jerzy Jaroń (kierownik Katedry Geometrii i prodziekan Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego, skąd wywodzi się kilku uczestników „Ruchu”) oraz dr Edward Tranda – adiunkt przy katedrze Ewolucjonizmu B[iologii] i N[auki] o Z[iemi] (obaj narodowości żydowskiej). Wymienieni przy różnych okazjach podnosili ten temat, podkreślając, że wszyscy aresztowani „to dobrzy katolicy, osoby wierzące i praktykujące”.

W początkowym okresie realizacji przedsięwzięć związanych z likwidacją nielegalnej organizacji „Ruch”, w niektórych kręgach filozofów, historyków, socjologów (pracowników reprezentujących te specjalności naukowe) utrzymywał się pogląd, że jest to

¹ **Kotelko Krystyna** (1920–2003), prof. biologii, wieloletni pracownik naukowy UŁ. Studiowała na Uniwersytecie Warszawskim (1938–1939) i Uniwersytecie Łódzkim (1945–1947). Podczas okupacji żołnierz Szarych Szeregów i AK, walczyła w powstaniu warszawskim. Od 1952 r. pracowała Zakładzie Bakteriologii (później Instytucie Mikrobiologii) UŁ. W latach 1969–1972 pełniła funkcję prorektora UŁ ds. dydaktyki. Członek Komitetu Mikrobiologii PAN.

provokacje ze strony Służby Bezpieczeństwa”. Wkrótce jednak zarzut ten został całkowicie obalony pod wpływem argumentacji opartej na przenikających do niektórych osób wiadomościach o charakterze, celach i formach działania tej organizacji. Obecnie takie osoby, jak dr Tadeusz Poklewski² z Instytutu Kultury Materialnej, mgr Regina Stańczak, starszy asystent przy Katedrze Filozofii UŁ zdecydowanie potępiają wywrotową działalność antypaństwową zatrzymanych osób i stosowane przez nich metody, a popierają przeciwdziałanie władz tego rodzaju zjawiskom.

Rozpoznanie środowiska studenckiego dotychczas wykazuje, że młodzież akademicka na ogół nie jest zorientowana w przedmiocie sprawy i nie komentuje szerzej związanych z nią zatrzymań niektórych osób.

Według otrzymanej przez nas informacji prof. dr Konrad Jażdżewski (teść Wojciecha Majdy) „poufnie” poinformował wszystkich pracowników Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi o aresztowaniu jego zięcia, a następnie rozpowszechnił tę wiadomość na kongresie archeologów w Berlinie, gdzie był w połowie września br. Jego żona w rozmowach ze znajomymi utrzymuje, że aresztowanie zięcia „za rozpowszechnianie jakichś ulotek” i związane z tym przeszukiwanie ich mieszkania „jest jakąś pomyłką.” Tym niemniej „oboje z mężem są wstrząśnięci tą sytuacją”.

Wśród pracowników Zakładu Maszyn Cyfrowych Wydziału Mat[ematyczno]-Fiz[yczno]-Chem[icznego] UŁ zainteresowanie tą sprawą wyraża się przede wszystkim w ubolewaniach nad „losem” żon W[ojciecha] Majdy i A[ndrzeja] Woźnickiego. Tę atmosferę podsycza sama Woźnicka, która opowiada, że Majdowa jest „zupełnie wyczerpana nerwowo” sytuacją swego męża.

Rozpoznanie znanych osób znanych nam z postaw rewizjonistyczno-opozycyjnych wykazuje, że np. Karol Głogowski³ wyrażał w związku z tą sprawą dezaprobatę dla działalności, która „na równi traktuje walkę polityczną z dywersją”. Jego zdaniem „gromadzenie materiałów wybuchowych i używanie ich jako metody walki politycznej jest bardzo niepoważne”. Dlatego też – według otrzymanej przez nas informacji – „nie traktuje aresztowanych członków organizacji poważnie i w zasadzie nie przejmuje się ich losem, sam też nigdy nie porusza tego tematu”.

Zbliżony do Głogowskiego i reprezentujący podobne poglądy rewizjonistyczno-opozycyjne Włodzimierz Olejnik stwierdził, iż zna jednego z aresztowanych – Jana Kapuścińskiego, z którym kiedyś prowadził „rozmowy w cztery oczy na tematy światopoglądowe”, ale – jak się określił – „całe szczęście, że te kontakty urwały się, bo dzisiaj prawdopodobnie siedziałbym razem z nimi”.

W ostatnim okresie czasu otrzymaliśmy sygnały, że niektórzy adwokaci należący do kół klerykalnych przygotowują się do obrony osób występujących w tej sprawie.

² **Poklewski-Koziell Tadeusz Szczepan** (ur. 1932), dr hab. nauk humanistycznych, archeolog, prof. tytułarny nauk technicznych. Absolwent Studium Prehistorii na Uniwersytecie Łódzkim (1953). Od 1954 r. pracował w Instytucie Kultury Materialnej PAN, w latach 1992–2002 (do przejścia na emeryturę) kierownik Oddziału Łódzkiego Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

³ **Głogowski Karol** (1933–2005), adwokat, działacz opozycyjny. Jesienią 1956 r. był jednym z inicjatorów powstania Związku Młodych Demokratów, przewodniczący Tymczasowego Zarządu Głównego ZMD. Po rozwiązaniu ZMD organizował grupy samokształceniowe. W marcu 1964 r. aresztowany na 5 miesięcy i oskarżony o przechowywanie materiałów „szkalujących ustrój PRL” (sprawę umorzono w 1969 r.). W latach 1968–1981 usunięty z listy adwokatów. Od marca 1977 r. uczestnik ROPCio, lider Ruchu Wolnych Demokratów. W 1981 r. doradca Zarządu Regionu Łódzkiego NSZZ „Solidarność”.

Wymienia się przy tym adw. Lecha Mazura z VIII Zespołu Adwokackiego w Łodzi. Z jego wypowiedzi wynika, że interesuje go, czy proces sądowy będzie obejmował wszystkie te osoby razem, czy też będzie podzielony na grupy. Okolicznością utrudniającą obronę będzie jego zdaniem fakt, że niektóre z tych osób zajmowały się zwykłymi kradzieżami.

Z innych środowisk zawodowo-społecznych, a zwłaszcza z terenu zakładów przemysłowych, instytucji, urzędów itd. nie otrzymywaliśmy dotychczas informacji o przejawach zainteresowania tą sprawą załóg robotniczych i pracowniczych oraz związanych z tym reperkusji i komentarzy.

Opracowano w Służbie Bezpieczeństwa
Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 158–160, mps.

1970 październik 24, Warszawa – Projekt ramowego planu śledztwa nr II 3 Ds 25/70 przeciwko uczestnikom organizacji „Ruch”

Zatwierdzam

Warszawa, dnia ^a24^a października 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Ramowy plan

śledztwa nr II 3 Ds 25/70 w sprawie przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W oparciu o materiały operacyjne wskazujące, że bliżej nieokreślona grupa osób podjęła czynności zmierzające do dokonania aktu dywersji zniszczenia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie w dniu 20 czerwca 1970 r. wszczęto śledztwo o przestępstwo z art. 278 § 1 KK w sprawie bliżej nieokreślonego nielegalnego związku, którego ustrój i cel pozostawał tajemnicą wobec organów państwowych.

W wyniku dotychczasowych czynności operacyjno-śledczych 69 osobom przedstawiono zarzuty z art. 278 § 1 KK (jednej z art. 276 § 1 KK), wobec 43 osób zastosowano areszt tymczasowy, a 11 osób oddano pod dozór MO.

Realizację przeprowadzono w Warszawie i woj. warszawskim, Łodzi, Lublinie, Wrocławiu, Gdańsku i Bydgoszczy.

W ramach śledztwa prowadzonego przez Biuro Śledcze MSW przedstawiono zarzuty 40 osobom, z których 29 zostało tymczasowo aresztowanych, 5 podejrzanych oddano pod dozór MO, a wobec 6 osób środka zapobiegawczego nie zastosowano. Ponadto zatrzymano 10 osób, które po przesłuchaniu w charakterze świadka – zwolniono.

Dalsze działania śledcze prowadzone w ramach sprawy nr II 3 Ds. 25/70 p[rze]ciw[ro] 40 osobom pozwoliły na wyodrębnienie grup podejrzanych, których działalność w nielegalnym związku rzeczowo bądź terytorialnie warunkowała potrzebę odrębnego rozpoznania.

Stan ten, m.in. ze względu na ekonomikę procesową, uzasadniał wyłączenie materiałów dot. większej części podejrzanych do odrębnego prowadzenia i przekazania ich właściwym terytorialnie jednostkom organów ścigania.

W sprawie nr II 3 Ds 25/70 pozostało 9. podejrzanych – aresztowanych:

1. Andrzej **Czuma**
2. Benedykt **Czuma**
3. Łukasz **Czuma**
4. Hubert **Czuma**
5. Marian **Gołębiewski**
6. Emil **Morgiewicz**
7. Stefan **Niesiołowski**
8. Bolesław **Stolarz**

^{a-a} Wpisano odręcznie.

9. Zygmunt Żyłka – vulgo – Żebracki

Dotychczas zebrane materiały wskazują, że wymienieni stanowili podstawowy trzon organizacyjny nielegalnego związku, m.in. byli jego współorganizatorami i kierowali jego działalnością.

Wyniki przeprowadzonych w toku postępowania przeszukań potwierdziły w pełni fakt istnienia i działalności nielegalnego związku. Dostarczały one dowodów rzeczowych wskazujących na zorganizowaną formę działania związku, posiadanie programu oraz środków technicznych umożliwiających prowadzenie działalności wydawniczej. Szczególnie pozytywne wyniki dało przeszukanie dokonane na plebanii kościoła rzymskokatolickiego w Piastowie. W jej pomieszczeniach ujawniono punkt powielania nielegalnych wydawnictw pn. „Biuletyn”, zakwestionowano środki techniczne do powielania, „archiwum” organizacyjne, dużą ilość egzemplarzy „Biuletynu” oraz szereg planów, szkiców i notatek. Dalsze przeszukania ujawniły istnienie drukarni, materiałów wybuchowych i zapalających, substancji chemicznych oraz innych dowodów rzeczowych świadczących o przynależności szeregu osób do nielegalnego związku.

Wstępne wyniki śledztwa uzyskane w toku przesłuchań i analizy zakwestionowanych dokumentów pozwoliły na ustalenie, że podejrzani działali w ramach nielegalnego związku pn. „Ruch”, którego celem było obalenie ustroju socjalistycznego w Polsce i utworzenie państwa burżuazyjno-demokratycznego. Podporządkowane temu celowi kierunki działania zostały ujęte w „Programie”¹ opracowanym w czasie tzw. zjazdów przedstawicieli związku oraz w innych dokumentach organizacyjnych.

Aktualnie ustalenia śledztwa obrazują powstanie nielegalnego związku „Ruch” oraz zakres jego działania.

Początek kształtowania się związku należy odnieść do lat 1962–1965. W okresie tym niektóre osoby wywodzące się z byłych reakcyjnych środowisk chadecko-endecko-sanacyjnych oraz AK-WiN podjęły przygotowania zmierzające do zorganizowania konspiracyjnej działalności wymierzonej przeciwko politycznym interesom PRL. Inspiratorska rola tego środowiska znalazła wyraz w przedsięwzięciach organizacyjnych M[ariana] Gołębiewskiego, prowadzących do utworzenia nielegalnej organizacji młodzieżowej podporządkowanej politycznie grupie inspiratorskiej. W tym celu M[arian] **Gołębiewski** nawiązał kontakty z braćmi **Czumami**, w wyniku których wypracowano koncepcje zorganizowania nielegalnego związku. Bazę rekrutacyjną przyszłych członków związku dostrzegano w środowiskach związanych z klerem, w szczególności z tzw. ośrodkami duszpasterstwa akademickiego. Dużą rolę odegrał tu jezuita ks. Hubert **Czuma** kierujący działalnością ośrodków duszpasterskich, z których wywodzi się większość członków „Ruchu” oraz inni księża związani z tymi ośrodkami.

Dla realizacji tej koncepcji Andrzej **Czuma** rozpoczął aktywne penetrowanie środowisk duszpasterstwa akademickiego.

Latem 1964 r. nawiązał on kontakty z działaczem ośrodka duszpasterstwa akademickiego w Łodzi – Stefanem **Niesiołowskim**, informując go założeniach powstałego w Warszawie nielegalnego związku². S[tefan] **Niesiołowski** zgłosił akces do związku

¹ Deklaracja „Mijają lata...”.

² Andrzej Czuma poinformował Niesiołowskiego o powstaniu organizacji w 1965 r. (relacja Stefana Niesiołowskiego; S. Niesiołowski, *Prostą drogą. O Polskę z bogiem*, Warszawa 1993, s. 36–39).

i podjął się zorganizowania nielegalnej działalności na terenie Łodzi. Działalność jego przejawiała się w pozyskiwaniu członków i przeprowadzaniu akcji w formie sporządzania wrogich napisów oraz próbach kolportażu antypaństwowych ulotek³.

W tym okresie A[ndrzej] **Czuma** utrzymywał ścisłe kontakty z[e] S[tefanem] **Niesiołowskim**, w ramach których wypracowano kryteria pozyskiwania członków oraz nadania związkowi konkretnych ram organizacyjnych.

W latach 1968–1970 powstają dokumenty organizacyjne (m.in. „Program”) oparte na wcześniej opracowanych przez A[ndrzeja] **Czumę** i Emila **Morgiewicza** materiałach, ukształtowana zostaje struktura organizacyjna związku, wyłania się jego operatywne kierownictwo („centrum”), ustalono formy finansowania oraz zdobywania środków materiałowych drogą przestępstw kryminalnych. Wyrażnemu rozwojowi uległa działalność wydawnicza.

Materiały operacyjno-śledcze pozwalają na postawienie tezy, że w działalności związku wyodrębniają się dwie grupy członków: jedna – występująca „oficjalnie” wewnątrz związku na zjazdach – druga, wywodząca się z byłego reakcyjnego podziemia działająca w ścisłym gronie, spełniająca rolę inspektorsko-koordynacyjną. Grupa ta analizuje sytuację polityczną wszystkich środowisk społecznych pod kątem wykorzystania ich jako bazy do nielegalnej działalności przeciwko ustrojowi socjalistycznemu PRL, analizuje przygotowane na zjazdy dokumenty, opracowuje własne, za pośrednictwem A[ndrzeja] **Czumi** nadaje kierunki działalności związku. Niektórzy z nich biorą bezpośredni udział w obradach zjazdów (M[arian] **Gołębiowski**, B[olesław] **Stolarz**).

Niezależnie od tego poprzez osobiste wyjazdy do różnych miejscowości w kraju nawiązują i odnawiają stare kontakty z okresu konspiracji okupacyjnej, kolportują wydawnictwa związku i własne opracowania, podporządkowując tę działalność szerzeniu nastrojów antypaństwowych. Ponadto nawiązują kontakty z przedstawicielami polskiej emigracji politycznej na Zachodzie (np. M[arian] **Gołębiowski**).

Cel działania związku zdecydował o przyjęciu form organizacyjnych.

Związek przyjął trójszczeblową strukturę organizacyjną, składająca się z tzw. centrum jako organu kierowniczego podległych mu „ośrodków”, których zakres działania pokrywał się w zasadzie z terenem województwa oraz „grup” kilkuosobowych, stanowiących podstawowe komórki związku.

Najwyższym organem polityczno-organizacyjnym związku „Ruch” był tzw. zjazd przedstawicieli poszczególnych ośrodków.

Stwierdzono, że ośrodki działały w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Bydgoszczy i Gdańsku. Materiały śledcze wskazują na istnienie ośrodków również we Wrocławiu, Katowicach, Szczecinie i Krakowie. Brak jest jednak dostatecznych danych określających ich liczebność i zakres działania.

Z nieoficjalnych informacji wynika, że „centrum” związku było w posiadaniu funduszy organizacyjnych i archiwum personalnego związku „Ruch”.

Praktyczna działalność nielegalnego związku „Ruch” realizowana była w następujących kierunkach:

- a) wydawniczo-propagandowym,

³ Chodzi o grupę konspiracyjną utworzoną przez Niesiołowskiego jeszcze przed wstąpieniem do „Ruchu”. W 1963 r. lub 1963 r. przygotowali kilkadziesiąt sztuk ulotek, jednak zrezygnowali z ich rozprowadzenia. Od grudnia 1964 r. do kwietnia 1966 r. Niesiołowski, Mantaj i Majda malowali w Łodzi napisy. Ostatnie – „Precz z komunizmem” i „Precz z czerwoną zarazą” – Wydział III KM MO w Łodzi zarejestrował 21 kwietnia 1966 r.

- b) planowania i dokonywania aktów dywersji, rabunków i kradzieży,
- c) nawiązywania kontaktów z wrogimi ośrodkami emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w krajach demokracji ludowej.

Jednym ze środków, które miały doprowadzić do zmiany ustroju społeczno-politycznego i ekonomicznego w Polsce, była działalność propagandowa. Stąd też początkowo zakładano dotarcie za pomocą akcji propagandowych (ulotki, odezwy) do szerokich mas społeczeństwa. Miały one obok prezentacji celów organizacji przedstawiać negatywne – zdaniem „Ruchu” – konsekwencje polityki wewnętrznej i zagranicznej PRL.

Względy konspiracyjne podyktowały potrzebę wysunięcia na pierwszy plan utworzenia własnego organu prasowego pn. „Biuletyn”, przeznaczonego głównie na użytek członków i sympatyków „Ruchu”. „Biuletyn” powstał w wyniku nasilenia wrogiej działalności propagandowej, przechodzącej od aktów niezorganizowanych do form ukształtowanej i systematycznej działalności.

Drugą formą propagandy „Ruchu” był kolportaż książek z różnych dziedzin, wydawanych w kraju oficjalnie przez koła naukowców katolickich oraz kolportaż literatury wydawanej przez polską reakcyjną emigrację polityczną na Zachodzie i ośrodki dywersji politycznej.

Propaganda zmierzać miała do rozszerzania i umacniania założeń i idei „Ruchu” wśród członków, zwiększania jego szeregów o osoby ze środowisk inteligencji i kleru, a w przyszłości także z innych warstw społecznych.

Równoległe do „Biuletynu” wydawano różne pojedyncze artykuły propagandowe omawiające w ujemnym naświetleniu sytuację polityczną i ekonomiczną Polski. Wydawano również „Wiadomości” zawierające przedruki i streszczenia artykułów z prasy zachodniej, krytycznie oceniające sytuację polityczną i ekonomiczną w Polsce⁴.

Dla potrzeb wydawniczych zorganizowano punkt powielania materiałów oraz nabyto maszynę drukarską, którą zamierzano wykorzystać dla zwiększenia nakładu nielegalnej literatury.

Propaganda na zewnątrz miała być realizowana za pośrednictwem wymiany publikacji i bezpośrednich kontaktów z przedstawicielami antysocjalistycznych grup w Czechosłowacji i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej oraz z przedstawicielami emigracji politycznej na Zachodzie. Stwierdzono próby przekazania za granicę tekstów „Programu”, jednak dotychczas nie ustalono, czy rzeczywiście teksty te przekazano⁵. „Program” spełniał zasadniczą funkcję w działalności propagandowej, bowiem stanowił syntezę założeń politycznych „Ruchu”.

Podstawowym celem nielegalnego związku było: skupienie wokół „Ruchu” sił, które przy zaistnieniu odpowiedniej koniunktury politycznej, doprowadzą do obalenia ustro-

⁴ W rzeczywistości pismo miało tytuł „Informator” – zob. s. 362, przyp. 2.

⁵ Kwestia ewentualnego przekazania tekstu deklaracji „Mijają lata...” za granicę nie została do dzisiaj wyjaśniona. Stefan Niesiołowski napisał, że podczas spotkania z przedstawicielem opozycyjnej grupy z Czechosłowacji w Cieszynie w maju 1969 r. przekazano tekst deklaracji (S. Niesiołowski, *Ruch...*, s. 58). Jednak nie potwierdzili tego faktu w relacjach Andrzej i Łukasz Czumowie, również uczestniczący (obok Niesiołowskiego) w tym spotkaniu. Na pewno nie przekazał nikomu tekstu deklaracji Benedykt Czuma. Jak sam stwierdził w relacji wyjeżdżając wiosną 1970 r. do Szwajcarii i Włoch nie miał ze sobą żadnych materiałów „Ruchu” ze względów bezpieczeństwa. Na pewno nie mógł nikomu przekazać tekstu deklaracji Emil Morgiewicz podczas wyjazdu do NRF w 1968 r. Deklaracja nie była wtedy jeszcze opracowana (zatwierdzona została na IV zjeździe w styczniu 1969 r.)

ju socjalistycznego w Polsce, propagowanie poglądów i inspirowanie działań separatyistycznych w państwach obozu socjalistycznego w celu doprowadzenia do zerwania sojuszu z ZSRR, wskazywanie na „zbrodniczy” charakter działalności organów państwowych PRL i instancji partyjnych przez szkalowanie ich czołowych działaczy⁶.

Zamierzeniom politycznym związku „Ruch” były podporządkowane akcje dywersji i terroru. Jedną z takich akcji stanowić miało spalenie Muzeum Lenina w Poroninie. Chodziło tu o wydźwięk polityczny i propagandowy nie tylko w kraju, ale i na świecie oraz wykazanie istnienia i działania sił przeciwnych ustrojowi socjalistycznemu [w] Polsce. Temu samemu miały służyć planowane akcje obliczone na zastraszanie działaczy partyjnych, państwowych i społecznych, realizowane w formie pobicia, wprowadzania do mieszkań cuchnących substancji chemicznych oraz przesyłanie do nich anonimów pogrózkowych.

Równoległe do aktów dywersji i terroru prowadzone były akcje włamań, kradzieży i napadów. Stanowiły one jedno ze źródeł zdobywania i finansowania działalności związku. W ramach tych akcji skradziono z instytucji publicznych – jak dotychczas ustalono – 10 maszyn do pisania i dwa powielacze. Napad rabunkowy na kasjerkę sklepu w Łodzi zakończył się niepowodzeniem. Ponadto planowano cały szereg napadów na sklepy państwowe i punkt Totolotka w Łodzi. Planowano też i podejmowano przygotowania do napadów na ambulans PKP w Lublinie przewożący pieniądze z kas stacyjnych, ambulans NBP przewożący uszkodzone pieniądze do Jeziornej, konwój przewożący pieniądze z ulicy Bielańskiej na ul. Świętokrzyską, lokal Paksu w Łodzi, kasjera Lot z ulicy Waryńskiego w Warszawie i stację benzynową w Bydgoszczy.

Niepotwierdzone dane wskazują, że członkowie związku „Ruch” dysponowali bronią palną, przy pomocy której dokonali napadów rabunkowych na dwa urzędy pocztowe w Łodzi, gdzie zagarnęli około 300 tys. zł. Zachodzi podejrzenie, że członkowie „Ruchu” podłożyli również materiał wybuchowy w gmachu poczty przy ul. Komarowa w Warszawie, którego eksplozja spowodowała zranienie kilku osób i wywołała pożar.

Działalność „Ruchu” w tym zakresie nie była łańcuchem izolowanych przedsięwzięć, które można by rozpatrywać jedynie na tle różnych przestępstw kryminalnych. Była ona ściśle związana z generalnym założeniem walki p[rzeciw]ko ustrojowi PRL i stanowiła jeden ze środków jej kontynuowania.

Nielegalny związek „Ruch” od początku swego istnienia zakładał potrzebę kontaktów z zagranicą i podejmował odpowiednie kroki w kierunku ich nawiązania. Potrzeba nawiązania kontaktów była przedmiotem dyskusji na „zjazdach” i ostatecznie znalazła swój wyraz w niektórych dokumentach „zjazdowych” i „Programie”. Orientacja na zagranicę szła w dwóch kierunkach: zawiązania i zacieśnienia kontaktów z ośrodkami polskiej emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w państwach demokracji ludowej. Celem tych kontaktów było dążenie do nawiązania sojuszków politycznych, konfrontacji poglądów ideologicznych, uzyskania akceptacji koncepcji programowych związku oraz wsparcia finansowego i materiałowego.

Realizację tych zamierzeń podejmowano różnymi drogami, m.in. Marian **Gołębiewski** wykorzystując swoje znajomości z okresu okupacji i walk zbrojnych p[rzeciw]ko

⁶ Chodzi o zamieszczony w „Biuletynie” cykl pt. „Sylwetki”, poświęcony óczesnym czołowym dygnitarzom (Zenonowi Kliszce, Marianowi Spychalskiemu i Józefowi Cyrankiewiczowi).

władzy ludowej, rozwinął kontakty z Wacławem **Soroką**, zam. w USA, i innymi osobami przebywającymi w krajach Europy Zachodniej. Adresy tych osób (np. **Soroki**) przekazał innym członkom „Ruchu” dla nawiązania z nimi bezpośrednich kontaktów. W ich wyniku **Soroka** uzyskał informacje o działalności „Ruchu” w Polsce. Odreśny kanał kontaktów z zagranicą nawiązanych przez członków „Ruchu” biegł przez Szwajcarię do Rzymu, a mianowicie do Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej, kierowanej przez Konradę **Sieniewicza**. Organizacja ta, pozostając w ścisłych kontaktach ze Stronnictwem Pracy Karola **Popiela**, stanowiła podstawową bazę oparcia „Ruchu” w środowiskach emigracyjnych. Wywarła ona istotny wpływ na kształtowanie programu „Ruchu”, który w swej polityczno-społecznej treści jest w poważnym stopniu kopią założeń ruchu chrześcijańsko-społecznego, opracowanych przez K[onrada] **Sieniewicza**, które również leży u podstaw ideologicznego programu Stronnictwa Pracy K[arola] **Popiela**.

W latach 1966/[19]67 Łukasz **Czuma** w czasie pobytu w Rzymie nawiązał kontakt z Konradem **Sieniewiczem**. Wyjeżdżał również w tym czasie do Francji i Anglii. Bliżej nie ustalono jego kontaktów i rozmów przeprowadzonych zagranicą, mających związek z działalnością „Ruchu”. Po jego powrocie do Polski, sprawą ustanowienia stałego kontaktu z **Sieniewiczem** zajęli się Andrzej **Czuma** i Stefan **Niesiołowski**, wykorzystując w tym celu przebywających w Szwajcarii księdza jezuitę Tadeusza **Boguckiego** i dr. Witolda **Leśniaka**, którzy w 1965 r. wyjechali za granicę i odmówili powrotu do kraju. Wymienieni byli bliskimi znajomymi Huberta **Czумы** i przez kilka lat działali w duszpasterstwie akademickim.

Wiosną br. jako emisariusza „Ruchu” wysłano do Szwajcarii i Włoch Benedykta **Czumę**. Miał on m.in. poinformować Boguckiego, Leśniaka, Sieniewicza i Sorokę o działalności i zamierzeniach związku oraz podjąć starania o potrzebne związkowi środki finansowe. Powierzoną mu misję wykonał, uzyskując od Boguckiego, Gerharda i Popiela obietnicę przekazywania na rzecz „Ruchu” określonych środków finansowych. Uzgodniono hasło uruchamiające tego rodzaju środki na rzecz przebywających za granicą członków „Ruchu”.

Przed wyjazdem za granicę „Centrum” rozważało kwestię pozostania Benedykta **Czумы** w Szwajcarii lub Włoszech w charakterze stałego reprezentanta nielegalnego związku „Ruch”.

Z Tadeuszem **Boguckim** i Witoldem **Leśniakiem** kontaktował się również Marek **Niesiołowski** w czasie pobytu w Szwajcarii w 1969 r. Natomiast Hubert i Andrzej **Czumowie**, Stefan **Niesiołowski** i Janusz **Kenic** pozostawali z nimi w kontakcie korespondencyjnym.

W okresie od sierpnia 1969 do maja 1970 r. przebywał w Polsce na jednorocznym stypendium Towarzystwa Jezusowego kleryk kanadyjski pochodzenia ukraińskiego Denis **Galon**. Uczęszczał on na wykłady historii UW i czynił starania o wyjazd na dalsze studia w ZSRR. Wszedł w bliskie kontakty z członkami „Ruchu”, m.in. z Hubertem i Andrzejem **Czumami**. Prezentował on wybitnie nacjonalistyczne poglądy, rozpowszechniając je wśród ludzi narodowości ukraińskiej w różnych rejonach Polski. Wyrażane przez niego poglądy były zbliżone z programowymi założeniami „Ruchu”, odnoszącymi się do koncepcji utworzenia federacji państw Europy Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem Ukrainy. Dotychczas bliżej nie ustalono, czy i w jakim zakresie Denis **Galon** miał pośredniczyć w stosunkach między związkiem „Ruch” a ukraińskimi ośrodkami nacjonalistycznymi na Zachodzie.

W czasie „zjazdów” kładziono nacisk na synchronizację działalności związku „Ruch” z działalnością pokrewnych antysocjalistycznych grup w krajach demokracji ludowej. W pierwszej kolejności dążono do uzyskania kontaktów z takimi grupami czechosłowackimi, a następnie z grupami w innych krajach. Służyć one miały wymianie poglądów, idei i doświadczeń w tworzeniu wspólnego antysocjalistycznego frontu. Niezależnie od tego zamierzano wykorzystać jako jedno ze źródeł finansowania związku w drodze nielegalnego handlu, uzyskania technicznych środków łączności i przerzucania zdekonspirowanych członków „Ruchu” przez Czechosłowację na Zachód.

Do kontaktów z Czechosłowakami kierownictwo „Ruch” mogło wykorzystać braci Alojzego i Sebastiana **Koszutów**. Są oni z pochodzenia Słowakami posiadającymi w Czechosłowacji rodzinę i szerokie znajomości. Faktem jest, że Sebastian **Koszut** często wyjeżdżał do Czechosłowacji oraz utrzymywał korespondencję z osobami tam zamieszkałymi. Nie ustalono jednak, czy i jakie zadania dla związku „Ruch” wykonywali w Czechosłowacji bracia **Koszutowie**. Podkreślenia wymaga to, że S[ebastian] **Koszut** za pośrednictwem swego stryja Józefa **Kossutha**, zam. w Chicago, nawiązał korespondencję z działającym w Rzymie słowackim Instytutem Cyryla i Metodego i zabiegał w 1969 r. o wyjazd do Rzymu, powołując się na zaproszenie nadesłane mu przez niejakiego Giuseppe **Tomko**. Dotychczas nie ustalono, czy powyższe kontakty S[ebastiana] **Koszuta** wypływały z inspiracji związku „Ruch”.

Wiosną 1969 r. doszło do spotkania w polskim Cieszynie z nieustalonym dotąd bliżej przedstawicielem antysocjalistycznej grupy czechosłowackiej. W spotkaniu tym „Ruch” reprezentowali Łukasz i Andrzej **Czumowie** oraz Stefan **Niesiołowski**. Z wyjaśnień S[tefana] **Niesiołowskiego** wynika, że w odniesieniu do Ł[ukasza] i A[ndrzeja] **Czumów** spotkanie ze wspomnianym Czechosłowakiem nie było pierwszym. W czasie spotkania przedstawiono Czechosłowakowi koncepcje wprowadzenia do partii „swoich” ludzi w celu rozkładania jej szeregów od wewnątrz na wzór czechosłowacki z 1968 r. Dotychczas bliżej nie wyjaśniono czasu znajomości, przedstawionych mu propozycji i przyjętych przez niego zobowiązań w zakresie wzajemnego współdziałania.

Na przełomie lat 1969/[19]70 doszło do spotkania w Łodzi Stefana **Niesiołowskiego** z obywatelką czechosłowacką Paulą **Pospišilovą**. Stefan **Niesiołowski** dla utrzymania dalszych kontaktów z członkami „Ruch” uzgodnił z nią hasło: „Czy lubi pani grać Smetanę”, na które odzewem miała być odpowiedź: „Wolę grać Chopina”. Dane o nawiązaniu powyższego kontaktu przekazał Andrzejowi **Czumie**.

Nie jest znana rola P[auli] **Pospišilovej** w nielegalnej grupie czechosłowackiej, jak również brak jest danych o utrzymywaniu z nią dalszych kontaktów organizacyjnych przez członków „Ruchu”.

W czasie I zjazdu „Ruchu” M[arian] **Gołębiowski** podkreślał znaczenie nawiązania kontaktów z określonymi osobami na Węgrzech, mówiąc, że może w tym celu udostępnić adresy.

Wyżej wymienione kontakty związku „Ruch” z zagranicą nie zostały jeszcze dotychczas dokładnie wyjaśnione. Wymagają one dalszego rozpracowania operacyjno-śledczego.

II.

Przedstawiony stan faktyczny uzasadnia konieczność prowadzenia następujących działań śledczych:

1. Geneza nielegalnego związku „Ruch”:

a) wyjaśnić inspiratorską rolę osób ze środowiska byłego reakcyjnego podziemia AK i WiN w utworzeniu związku „Ruch”:

– wpływ emigracji na osoby ze środowiska AK-WiN w celu reaktywowania nielegalnej opozycji w kraju,

– kanały łączności z zagranicą w zakresie przekazywania wiadomości z kraju, otrzymywania instrukcji i wymiany nielegalnej literatury,

– kontakty i powiązania Mariana **Gołębiewskiego** po 1956 r. z b. członkami AK-WiN w kraju i zagranicą,

– autorstwo, cel i czas sporządzania i kolportowania dokumentów o treści antypaństwowej (np. „O nas”),

– źródła inspirowania M[ariana] **Gołębiewskiego** do utworzenia nielegalnej organizacji młodzieżowej i jego w tym zakresie podległość organizacyjną,

– rolę M[ariana] **Gołębiewskiego**, Zygmunta **Żebrackiego**, Bolesława **Stolarza** i innych w opracowaniu koncepcji i utworzeniu nielegalnej organizacji młodzieżowej oraz wytyczaniu celów i kierunków działania,

– okoliczności wznowienia kontaktów Mariana **Gołębiewskiego** z Ignacym **Czumą** i wspólnie prowadzone rozmowy na temat zorganizowania działalności antypaństwowej,

– kiedy i gdzie Marian **Gołębiewski** przeprowadził wstępne rozmowy z Andrzejem, Benedyktem, Łukaszem i Hubertem **Czumami**, w których przedstawił koncepcje utworzenia nielegalnej organizacji młodzieżowej,

– w jakim zakresie M[arian] **Gołębiewski** poinformował ww. o składzie personalnym grupy inspiratorskiej, stawianych przez nią zadaniach oraz o politycznych powiązaniach z zagranicą,

– w jaki sposób M[arian] **Gołębiewski** określił podstawowe cele przyszłej nielegalnej organizacji młodzieżowej, jej formy działania oraz bazę społeczną, na której powinna się opierać,

– w jaki sposób M[arian] **Gołębiewski** przedstawił wzajemną relację organizacji młodzieżowej do grupy inspiratorskiej,

– czy i w jakim terminie M[arian] **Gołębiewski** zażądał od A[ndrzeja] **Czумы** przedstawienia propozycji dot. składu osobowego grupy młodzieżowej dla założenia nielegalnej organizacji,

– rolę grupy inspiratorskiej w praktycznej działalności związku „Ruch”;

b) wyjaśnić rolę i wpływ kleru na powstanie i działalność nielegalnego związku „Ruch”:

– wpływ ośrodków duszpasterstwa akademickiego na kształtowanie wśród części młodzieży akademickiej antysocjalistycznych postaw,

– rolę kierowników ośrodków duszpasterstwa akademickiego w bezpośrednim skupianiu wokół siebie młodzieży o poglądach antysocjalistycznych oraz teoretyczne umacnianie jej w ramach organizowanych w tym celu obozach (Bieszczady),

– czy polityczna działalność kierowników ośrodków duszpasterstwa akademickiego była wynikiem realizacji planu zakonu jezuitów w zakresie antysocjalistycznego wychowania młodzieży,

– udział kleru w moralnym poparciu oraz w praktycznej działalności nielegalnego związku „Ruch”,

– „duszpasterską” działalność Huberta **Czумы** w Łodzi, Gdańsku, Szczecinie i Lublinie, stwarzającą mu możliwości typowania odpowiednich kandydatów na członków związku „Ruch”,

– ewentualne powiązania kierownictwa związku i księży działających w „Ruchu” z osobami reprezentującymi wyższą hierarchię kościelną,

– elementy wskazujące na ewentualne finansowanie związku „Ruch” przez kler katolicki;

c) Wyjaśnić działalność Andrzeja **Czумы** w początkowym stadium organizowania nielegalnego związku „Ruch”:

– okoliczności pozyskania Stefana **Niesiołowskiego** przez Andrzeja **Czumę** do nielegalnego związku oraz przekazania mu wytycznych określających formę werbunku nowych członków,

– czy wroga propaganda (ulotki, napisy) prowadzona w 1964 r. przez grupę łódzką, była wynikiem uprzedniego porozumienia Andrzeja **Czумы** ze Stefanem **Niesiołowskim**,

– proces formowania się poszczególnych „ośrodków” nielegalnego związku „Ruch” w okresie od I „zjazdu” (wiosna 1968 r.).

2. Struktura organizacyjna nielegalnego związku „Ruch”:

a) wyjaśnić formy hierarchicznego podporządkowania poszczególnych ogniw organizacyjnych „Ruchu”:

– kryteria wpływające na ukształtowanie trójszczeblowej struktury „Ruchu” („centrum”, „ośrodki”, „grupy”),

– kto był inicjatorem wprowadzenia wymienionej struktury organizacyjnej,

– personalny skład „centrum” oraz zasady doboru członków,

– kompetencje poszczególnych członków „centrum”, zasady posiedzeń „centrum” i uprawnienia do ich zwoływania,

– zakres problematyki stanowiącej przedmiot posiedzeń „centrum”,

– charakter zależności „centrum” od grupy inspiratorskiej,

– ścisły skład kierowniczy w łonie „centrum” (egzekutywa),

– charakter zależności tzw. egzekutywy centrum od grupy inspiratorskiej,

– zasady zwoływania posiedzeń „egzekutywy” oraz przedmiotowy zakres jej działania,

– ilość i zadania zespołów specjalnych pozostających do dyspozycji „centrum” (zespoły: akcji bezpośrednich, redakcyjny, techniczny, łączności, ds. kontaktów z zagranicą),

– obsadę personalną zespołów oraz zakres ich faktycznego wykorzystania;

b) wyjaśnić funkcję ośrodków w strukturze organizacyjnej związku „Ruch”:

– rozmieszczenie terytorialne „ośrodków” „Ruchu”,

– pełny skład osobowy członków w „ośrodkach”: warszawskim, łódzkim, bydgoskim, lubelskim i gdańskim,

– skład personalny członków „Ruchu” w dotychczas nierozpoznanych „ośrodkach”: katowickim, szczecińskim, wrocławskim, krakowskim i poznańskim,

– czy i gdzie istnieją „ośrodki” nielegalnego związku „Ruch” poza wyżej wymienionymi,

– forma podporządkowania „ośrodków” tzw. centrum,

– zadania „ośrodków” w pracy organizacyjno-propagandowej na terenie swego działania,

- czy istniały określone formy współdziałania „ośrodków” bez akceptacji „centrum”,
- źródła pochodzenia funduszy przeznaczonych na cele organizacyjne ośrodków,
- podstawy pozyskiwania nowych członków (czy wymagane było porozumienie i akceptacja),
- zasady powierzania członkom „Ruchu” zadań organizowania podstawowych grup terenowych,
- czy i na jakich zasadach były prowadzone w „ośrodkach” archiwa dokumentacji przedmiotowej i personalnej, w czyjej pozostawały dyspozycji i gdzie były przechowywane,
- kto był dysponentem funduszy pochodzących ze składek członkowskich, jaką ich część (bądź całość) przekazywał do „centrum” i komu personalnie,
- uprawnienia „ośrodków” do utrzymywania kontaktów bezpośrednich z zagranicą,
- formy łączności „ośrodków” z tzw. centrum i w kontaktach wzajemnych,
- zasady zakonspirowania członków „centrum” i kierowników „ośrodków”,
- zakres wtajemniczenia członków „Ruchu” w problematykę jego struktury organizacyjnej i działalności (np. członków grup terenowych);
- c) wyjaśnić rolę „grup” jako podstawowych komórek organizacyjnych „Ruchu”:
 - rozmieszczenie terytorialne grup i ich liczebność w poszczególnych ośrodkach,
 - zasady kierowania „grupami” oraz zasady konspiracji w ewentualnych kontaktach,
 - podstawy organizowania grupy,
 - elementy organizacyjnego podporządkowania „grup” kierownictwu „ośrodka”,
 - zakres podstawowej działalności polityczno-organizacyjnej „grup” (np. składki, szkolenia, pozyskiwania nowych członków, udział w akcjach itp.),
 - czy, kiedy i którym „grupom” powierzano wykonanie zadań specjalnych (np. kradzieży maszyn);
- d) wyjaśnić funkcje tzw. zjazdów w systemie organizacyjnym nielegalnego związku „Ruch”:
 - kto był inicjatorem wprowadzenia praktyki zwoływania „zjazdów” i czym to było podyktowane,
 - ile, kiedy i gdzie odbyło się tzw. zjazdów,
 - kto był uprawniony do zwoływania tzw. zjazdów i kto faktycznie zwoływał je w poszczególnych przypadkach,
 - kto decydował o składzie personalnym uczestników „zjazdów”,
 - w jakim składzie personalnym przygotowywano materiały i porządek dzienny na obrady „zjazdu”,
 - formalna strona przebiegu obrad „zjazdów”,
 - zakres merytorycznej problematyki poruszanej na poszczególnych „zjazdach”,
 - formy przekazywania decyzji „zjazdów” poszczególnym ogniwom związku,
 - czy wszyscy członkowie byli poinformowani o istnieniu instytucji „zjazdu” i jego kompetencjach,
 - jakie metody kontroli stosowano w odniesieniu do realizacji zadań stawianych przez „zjazd” wobec poszczególnych ogniw związku (np. sprawozdania kierowników „ośrodków” i „grup”),
 - przyczyny zaniechania praktyki zwoływania „zjazdów” po 15 czerwca 1969 r. (naruszenie zasad konspiracji – co podniósł na ostatnim „zjeździe” Zygmunt Żebracki);
- e) wyjaśnić formy stosowanej łączności wewnętrznej w związku „Ruch”:

– w jaki sposób i jakim zakresie członkowie związku „Ruch” we wzajemnej korespondencji posługiwali się szyframi,

– formy organizacji i podporządkowania łączniczek (np. Łukasiewicz, Górszczyk, Miklaszewska),

– zakres przygotowań do zorganizowania łączności radiowej,

– organizacja sieci punktów kontaktowych (np. lokal „Biedronka”).

3. Działalność wydawniczo-propagandowa nielegalnego związku „Ruch”:

a) wyjaśnić cele i zadania działalności polityczno-propagandowej związku „Ruch”:

– rolę propagandy jako jedną z dróg prowadzących do obalenia ustroju socjalistycznego w Polsce,

– funkcję propagandy wobec zamierzeń utworzenia państwa o charakterze federalcyjnym,

– główne kierunki propagandy podporządkowane m.in. krytyce ustroju socjalistycznego, a w szczególności: negacji kierowniczej roli partii, kwestionowania prawno-ustrojowych form organów władzy ludowej, szkalowaniu przedstawicieli władz partyjnych i organów państwowych, a nadto przywróceniu własności prywatnej środków produkcji, przywróceniu dwuizbowego parlamentu przy dominującej roli odnowionych partii PPS i PSL, zerwaniu sojuszu PRL ze Związkiem Radzieckim,

– w jaki sposób propaganda związku „Ruch” określała model ustrojowy przyszłego państwa federalnego i warunki umożliwiające utworzenie takiego państwa,

– rolę propagandy w kształtowaniu postaw politycznych i ideologicznych członków „Ruchu”,

– rolę propagandy jako jednego z elementów pozyskiwania członków i sympatyków „Ruchu”;

b) wyjaśnić formy propagandy prowadzonej przez związek „Ruch”:

– kto był inicjatorem utworzenia organu prasowego związku „Ruch” pn. „Biuletyn”,

– kto personalnie, kiedy i gdzie brał udział w omawianiu charakteru politycznego „Biuletynu”, składu redakcyjnego oraz uruchomieniu punktu wydawniczego,

– kto faktycznie wchodził w skład redakcji „Biuletynu” oraz zespołu drukującego,

– sposób kolportażu „Biuletynów” oraz miejsce ich przechowywania po wykorzystaniu,

– gdzie i przez kogo były wydawane inne materiały propagandowe (np. „Wiadomości”, pojedyncze artykuły itp.),

– w jaki sposób uzyskiwano nielegalną literaturę zagraniczną oraz kto zajmował się jej kolportażem wśród członków „Ruchu”,

– jaką literaturę i z jakich ośrodków sprowadzano nielegalnie dla potrzeb związku „Ruch” (np. „Kultura” paryska, wydawnictwa RWE i wydawnictwa emigracji politycznej),

– formy przetrzutu książek z zagranicy do kraju (casus modelka z Łodzi⁷),

– zakres wykorzystania nielegalnej literatury zagranicznej w opracowaniach własnych materiałów propagandowych (np. artykuły i „Wiadomości”),

– zamierzenia wydawnicze dotyczące opracowań z przeznaczeniem ich do kolportażu na zewnątrz związku (np. „Deklaracja”, „Manifest do narodu”⁸);

⁷ Halina Brzeska.

⁸ „Deklaracja” – nieukończony projekt dokumentu programowego opracowany przez Zygmunta Żyłkę-Żebrackiego wiosną 1970 r. Nie odnalazłem nigdzie żadnej wzmianki o dokumencie zatytułowanym „Manifest do narodu”.

c) wyjaśnić proces kształtowania programu nielegalnego związku „Ruch”:
– wpływ grupy inspiratorskiej na potrzebę, podstawowe założenia i treść programu,
– kto brał udział w sporządzaniu dokumentów stanowiących podstawę ostatecznej redakcji treści programu,
– z kim autorzy programu uzgadniali jego treść,
– przebieg dyskusji nad poszczególnymi tezami programu „Ruchu” (przed przedłożeniem „zjazdowi”),
– ostateczne ukształtowanie treści programu w wyniku obrad „zjazdów”,
– sposób kolportażu programu wśród członków związku „Ruch”,
– zakres i formy kolportażu tekstu „Programu” na zewnątrz związku w celach werbunkowych (np. kolportaż przez B[olesława] **Stolarza**);

d) wyjaśnić działalność propagandową związku „Ruch” na zewnątrz kraju:
– sposób przekazania tekstu „Programu” i innej literatury do Czechosłowacji,
– kto, kiedy i gdzie oraz komu przekazał ww. materiały propagandowe,
– w jaki sposób, za czym pośrednictwem i jakim osobom zam. na Zachodzie przekazano wspomniane wyżej materiały propagandowe (np. **Soroka**).

4. Działalność dywersyjno-terrorystyczna, napady i kradzieże:

a) wyjaśnić akcje dywersji i terroru organizowane przez nielegalny związek „Ruch”:

– gdzie, kiedy i w jakim personalnie gronie powstał projekt spalenia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie,

– komu powierzono bezpośrednie opracowanie planu wspomnianego wyżej aktu dywersji,

– założenia polityczno-propagandowe akcji „Poronin”,

– komu przedstawiono do akceptacji plan akcji „Poronin” i skład osób wyznaczonych do jej przeprowadzenia,

– stanowisko poszczególnych osób z „centrum” w odniesieniu do kwestii przeprowadzenia akcji „Poronin”,

– związek akcji dywersyjnej dokonanej na poczcie przy ul. Komarowa w Warszawie z akcjami dywersyjnymi podejmowanymi przez nielegalny związek „Ruch”,

– okoliczności zniszczenia tablicy leninowskiej w Tatrach i ewentualny związek tego czynu z działalnością „Ruchu”;

b) wyjaśnić planowane i przeprowadzane akcje indywidualnego terroru:

– formy terroru skierowanego przeciwko działaczom politycznym i społecznym,

– kiedy, gdzie i przeciwko komu personalnie skierowano akty terroru przez członków związku „Ruch”,

– kto z członków „Ruchu” brał bezpośredni udział w tego rodzaju akcjach (np. pobicia, anonimowe pogróżki, materiały cuchnące),

– kto był inicjatorem poszczególnych aktów terroru i komu przedstawiono do akceptacji plany takich akcji;

c) wyjaśnić okoliczności przeprowadzonych włamań, kradzieży i napadów rabunkowych przez członków „Ruchu”:

– gdzie, kiedy i przez kogo wysunięta została inicjatywa zdobywania środków pieniężnych i materiałów technicznych w drodze napadów i kradzieży,

– kto akceptował plany poszczególnych akcji napadów i kradzieży,

– dotychczas nieujawnione ewentualne fakty napadów i kradzieży (w szczególności zbadać umorzone postępowania w sprawach kradzieży maszyn powielaczy) na terenie, gdzie brak bliższych danych o działalności „Ruchu” (Katowice, Szczecin, Wrocław, Kraków, Poznań i inne),

– okoliczności kradzieży powielacza w Warszawie,

– do czyjej dyspozycji przekazano skradzione maszyny do pisania i powielacze,

– które ze skradzionych maszyn, przez kogo, gdzie i za jaką kwotę zostały sprzedane,

– w bardziej szczegółowy sposób okoliczności dokonania ww. akcji włamań i kradzieży;

d) wyjaśnić okoliczności wejścia w posiadanie maszyny drukarskiej przez nielegalny związek „Ruch”:

– całokształt kwestii dotyczących kolejnego posiadania ww. maszyny drukarskiej przez poszczególnych posiadaczy od czasu jej początkowego nabycia,

– kto skontaktował A[ndrzeja] **Czumę** z J[oanną] **Lewandowską**,

– okoliczności towarzyszące przekazaniu maszyny drukarskiej do dyspozycji Andrzeja **Czumi** (ustalić i przesłuchać osoby, które wydały maszynę A[ndrzejowi] **Czumie**),

– kiedy i gdzie planowano zorganizowanie punktu drukowania materiałów „Ruchu” przy użyciu wspomnianej maszyny;

e) wyjaśnić okoliczności napadów rabunkowych na urzędy pocztowe w Łodzi:

– czy napady na urzędy pocztowe w Łodzi miały związek z rabunkową działalnością związku „Ruch”,

– kto z członków „Ruchu” dysponował bronią palną – od kiedy, jakiego rodzaju i w jakiej ilości egzemplarzy,

– źródła pochodzenia ww. broni,

– okoliczności związane z posiadaniem broni palnej przez Benedykta **Czumę** oraz pokazywanie jej niektórym członkom „Ruchu” z „ośrodka” łódzkiego.

W celu wyjaśnienia okoliczności związanych z napadami na urzędy pocztowe w Łodzi, należy podjąć i przeanalizować materiały zawarte w aktach postępowań karnych, prowadzonych w tych sprawach przez łódzkie organy ścigania;

f) wyjaśnić okoliczności związane z planowaniem akcji napadów rabunkowych przez członków związku „Ruch”, a mianowicie na:

– sklepy państwowe i punkt Totolotka w Łodzi,

– ambulans PKP w Lublinie, przewożący pieniądze z kas stacyjnych,

– ambulans Narodowego Banku Polskiego, przewożący uszkodzone pieniądze z Warszawy do Jeziornej,

– konwój przewożący pieniądze z ul. Bielańskiej na ul. Świętokrzyską w Warszawie,

– lokal Paksu w Łodzi,

– kasjera Lotu z ulicy Waryńskiego w Warszawie,

– inne dotychczas nieujawnione planowane przez związek „Ruch” akcje rabunkowe.

W celu wyjaśnienia okoliczności związanych z planowaniem ww. napadów należy ustalić:

– kto, kiedy i gdzie wysunął inicjatywę przeprowadzenia tego rodzaju akcji,

– kto, kiedy i gdzie brał udział w czynnościach planowania napadów na poszczególne z ww. obiektów,

– kto i na czyje polecenie przeprowadzał rozpoznanie i sporządzał ewentualne szkice dotyczące terenu działania planowanych napadów,

– kto, kiedy i z kim uzgadniał kandydatury członków „Ruchu” przewidziane do bezpośredniego udziału w planowanych akcjach napadów,

– okoliczności dotyczące kwestii wyposażenia w niezbędny sprzęt (broń, środki transportowe i inne) osób przewidzianych do bezpośredniego udziału w napadach.

5. Kontakty nielegalnego związku „Ruch” z zagranicą:

a) wyjaśnić cele „Ruchu” w nawiązywaniu kontaktów z zagranicą:

– skąd, kiedy i gdzie wyszła inicjatywa nawiązania kontaktów z zagranicą,

– założenia polityczne nawiązywania kontaktów,

– kwestie kontaktów z zagranicą jako źródła uzyskiwania wsparcia finansowego,

– zamierzenia „Ruchu” w wykorzystywaniu tych kontaktów do propagowania idei „Ruchu” za granicą i uzyskania na jego rzecz moralnego poparcia,

– kontakty zagraniczne „Ruchu” rozpatrywane w płaszczyźnie udzielania „azyłu” zdekonspirowanym jego członkom, zapewnienia pomocy stypendialnej, zaopatrywania w literaturę i środki techniczne,

– stosowane formy łączności w utrzymywaniu kontaktów z zagranicą,

– kto typował kandydatów na wyjazdy za granicę bądź do utrzymywania kontaktów w kraju z osobami z zagranicy w celu wykonania powierzonych przez związek zadań,

– sposób finansowania wyjazdów zagranicznych członków „Ruchu”,

– kwestię dotyczącą kręgu osób informowanych o faktach wyjazdów za granicę określonych członków „Ruchu”,

– czy i w jakim zakresie informowano ogół członków „Ruchu” o ośrodkach lub osobach za granicą, z którymi związek kontakty utrzymywał bądź podejmował starania o ich nawiązanie,

– kiedy, przez kogo i komu za granicą zostały przekazane materiały opracowane przez związek „Ruch” bądź grupę inspiratorską,

– kontakty związku „Ruch” z nieujawnionymi dotychczas „ośrodkami”, bądź osobami z zagranicy;

b) wyjaśnić zakres kontaktów związku „Ruch” z ośrodkami i osobami w państwach zachodnich:

– w jakich okolicznościach doszło do wyjazdu Łukasza **Czuma** do Włoch, Francji, Anglii, w jakim zakresie jego wyjazd pozostawał w związku z planami organizacyjnymi „Ruchu” oraz w jakim gronie uzgodniono instrukcje wskazujące osoby i przedmiot rozmów,

– jakiej treści rozmowy prowadził Łukasz **Czuma** z Konradem **Sieniewiczem** w Rzymie,

– z jakimi ^binnymi^b osobami we Włoszech, Francji i Anglii przeprowadził rozmowy Łukasz **Czuma** w przedmiocie związku „Ruch”,

– komu z członków „Ruchu” Łukasz **Czuma** przekazał informacje o nawiązanych kontaktach organizacyjnych w ww. krajach,

– kiedy i w jaki sposób Andrzej **Czuma** i Stefan **Niesiołowski** ustanowili stały kontakt z Konradem **Sieniewiczem** w Rzymie,

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

- czy ww. nawiązali również stałe kontakty z innymi osobami z zagranicy, którym adresy przekazał Łukasz **Czuma**,
- w jakich formach Andrzej **Czuma**, Stefan **Niesiołowski** oraz inni członkowie „Ruchu” z „ośrodka” łódzkiego, wykorzystywali znajomość z Tadeuszem **Boguckim** i Witoldem **Leśniakiem** do nawiązania i rozszerzania kontaktów z Konradem **Sieniewiczem**, Stanisławem^c **Gebhardem**, Karolem **Popielem** i innymi,
- kto delegował do Szwajcarii i Włoch Benedykta **Czumę** i jakie powierzono mu zadanie,
- w jakim zakresie Benedykt **Czuma** wykonał powierzone mu zadanie,
- w jaki sposób Benedykt **Czuma** nawiązał kontakt z Wacławem **Soroką** zam. w Chicago oraz jakie dokumenty „Ruchu” przekazał mu i w jakiej formie (np. tekst pisany, filmy),
- czy, jaką drogą, na czyje nazwisko, kiedy i w jakich kwotach otrzymał związek „Ruch” pomoc finansową z zagranicy,
- czy „Ruch” korzystał z funduszy wpływających do ks. Tadeusza **Boguckiego** na hasło „Dysio”,
- kto i w jakich okolicznościach dyskutował na temat pozostania i reprezentowania związku „Ruch” za granicą przez Benedykta **Czumę** i co wpłynęło na poniechanie realizacji tego zamiaru,
- charakter kontaktów Marka **Niesiołowskiego** z Tadeuszem **Boguckim** i Witoldem **Leśniakiem**,
- na czyje zaproszenie Marek **Niesiołowski** wyjeżdżał do Szwajcarii i jakie zadania w związku z tym wyjazdem otrzymał od związku „Ruch”,
- jakie kontakty nawiązał Emil **Morgiewicz** jesienią 1968 r. w czasie pobytu w Holandii i NRF oraz komu i jakie przekazał informacje o nielegalnej działalności związku „Ruch” w Polsce⁹,
- w jakich okolicznościach i dlaczego typowano Emila **Morgiewicza** na stypendium Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej do Włoch,
- kto z członków „Ruchu” i w jakim zakresie utrzymywał kontakty z Denisem **Galaniem** po jego wyjeździe z Polski,
- czy członkowie „Ruch” rozwijali kontakty z nacjonalistami ukraińskimi, nawiązane przez Denisa **Galona**,
- w jaki sposób i za czyim pośrednictwem Marian **Gołębiwski** przekazał Wacławowi **Soroco** informacje dotyczące działalności związku „Ruch”,
- z jakimi innymi osobami zamieszkałymi w państwach zachodnich, Marian **Gołębiwski** utrzymywał kontakty organizacyjne i komu z członków „Ruchu” udostępnił ich adresy;
- c) wyjaśnić zakres kontaktów związku „Ruch” z antysocjalistycznymi grupami w państwach demokracji ludowej bądź z indywidualnymi osobami z tych państw, reprezentującymi antysocjalistyczne poglądy:
- czy i jakie zadania dla związku „Ruch” wykonywali bracia **Koszutowie** podczas swoich wyjazdów do Czechosłowacji,

^c W tekście oryginalu: Stefanem

⁹ Podczas wyjazdu do NRF w 1968 r. Morgiewicz nie nawiązał żadnych kontaktów ani też nie informował nikogo o organizacji.

- kto w związku z wyjazdami braci **Koszutów** do Czechosłowacji zlecał im ewentualne zadania na rzecz związku „Ruch”,
- z jakimi osobami z Czechosłowacji i w jakim celu spotykali się bracia **Koszutowie** na terenie Polski,
- kogo z członków „Ruch” i w jakim celu skontaktowali bracia **Koszutowie** z osobami Czechosłowacji,
- jaką instytucję reprezentuje Giuseppe **Tomko** zam. w Rzymie i w jakich okolicznościach doszło do wysłania Sebastianowi **Koszutowi** zaproszenia na przyjazd do Rzymu,
- czy kontakty Sebastiana **Koszuta** ze Słowackim Instytutem Cyryla i Metodego w Rzymie wypływały z inspiracji związku „Ruch” i w jaki sposób były wykorzystane,
- jaką rolę w pośrednictwie nawiązania kontaktów przez Sebastiana Koszuta z ww. instytutem odegrał Józef **Kos[s]uth** (stryj Koszuta), zam. w Chicago,
- kim jest obywatel czechosłowacki, z którym wiosną 1969 r. spotkali się w Cieszynie Ł[ukasz] i A[ndrzej] **Czumowie** oraz Stefan **Niesiołowski**,
- kiedy Ł[ukasz] i A[ndrzej] **Czumowie** poznali wspomnianego wyżej ob. czechosłowackiego oraz kiedy i gdzie odbywali z nim spotkania,
- jaki charakter polityczny reprezentowała grupa, której przedstawicielem był wymieniony obywatel czechosłowacki,
- jaką problematykę poruszali ww. w rozmowach z obywatelem czechosłowackim podczas spotkania w Cieszynie,
- jakie wzajemnie wymieniali dokumenty podczas wspomnianego spotkania w Cieszynie,
- jakie propozycje w zakresie współpracy polityczno-organizacyjnej przedłożono wspomnianemu obywatelowi czechosłowackiemu i jakie przyjął on zobowiązania odnoszące się do wzajemnego współdziałania,
- czy, w jakim miejscu i terminie wyznaczono następne spotkanie i w jakim składzie personalnym,
- w jakich okolicznościach na przełomie lat 1969/[19]70 doszło do spotkania Stefana **Niesiołowskiego** z Paulą **Pospi[ši]lova**,
- czy i jakie dokumenty związku „Ruch”, Stefan **Niesiołowski** przekazał P[auli] **Pospi[ši]lovej**,
- jaką nielegalną grupę czechosłowacką reprezentuje Paula **Pospi[ši]lova**,
- kogo i kiedy Stefan **Niesiołowski** poinformował o nawiązaniu kontaktu z Paulą **Pospi[ši]lova** i możliwościach jego dalszego rozwijania przez innych członków „Ruch” (np. wykorzystaniu umówionego hasła),
- kto z członków „Ruchu” i kiedy usiłował bądź nawiązał kontakt z Paulą **Pospi[ši]lova**,
- w jaki sposób zamierzano wykorzystać dla „Ruchu” znajomość z Paulą **Pospi[ši]lova**,
- kto z członków „Ruchu”, kiedy i gdzie nawiązał kontakty organizacyjne z nieustalonymi dotąd osobami z Czechosłowacji bądź innych krajów demokracji ludowej,
- komu z członków „Ruchu”, kiedy i gdzie Marian **Gołębiewski** przekazał adresy swoich znajomych zam. w krajach demokracji ludowej,
- komu z członków „Ruchu”, kiedy i gdzie Marian **Gołębiewski** przekazał adres **Gomorzyego** zam. na Węgrzech oraz czy, w jaki sposób i przez kogo nawiązano z nimi kontakt.

Niezależnie od wyżej określonych kierunków ze względu na aspekty polityczno-operacyjne sprawy śledztwo winno zmierzać do:

- ustalenia, czy istniała inspiracja konkretnych ośrodków dywersji ideologicznej bądź powiązania związku „Ruch” z ambasadami państw zachodnich,
- udzielenia odpowiedzi, jaką rolę wobec „Ruchu” spełniał Kościół,
- wyjaśnienia, jak szerokie kontakty polityczne posiadał „Ruch” ze środowiskami reprezentującymi byłe reakcyjne podziemie. Czy udział w „Ruchu” b. członków AK-WiN nosił znamiona jedynie fragmentarycznych, indywidualnych działań, czy też był strukturalnym symptomem odżywiania typowych tendencji walki z ustrojem socjalistycznym, szerszego kręgu b. reakcyjnego podziemia,
- określenia istoty politycznej działalności „Ruchu” w celu stwierdzenia, czy stanowił on jakościowo swoisty element z tendencjami prowokacji i na czyją rzecz,
- uściślenia już uzyskanych w śledztwie danych faktograficznych.

Realizacja powyższych zamierzeń będzie przebiegała poprzez:

- przesłuchanie podejrzanych i świadków,
- analizę dowodów rzeczowych,
- wykorzystanie materiałów procesowych i operacyjnych z odrębnych postępowań karnych prowadzonych w sprawie „Ruch” przez terenowe jednostki śledcze,
- wykorzystanie w niezbędnym zakresie materiałów operacyjnych własnych i innych jednostek.

III.

Członkom nielegalnego związku „Ruch” przedstawiono wstępne zarzuty popełnienia przestępstwa z art. 278 § 1 KK.

Tylko Benedyktowi **Czumie** przedstawiono nadto zarzut popełnienia przestępstwa z art. 143 KK i Bolesławowi **Stolarzowi** – aresztowanemu w późniejszym terminie – przedstawiono zarzut z art. 276 § 1 KK.

W postępowaniu karnym prowadzonym w Łodzi przeciwko członkom związku „Ruch” obok zarzutów z art. 278 § 1 KK przedstawiono również zarzuty z art. 199 § 1 i z art. 208 KK.

Z zebranych dowodów w sprawie nr II 3 Ds. 25/70 oraz innych postępowań karnych prowadzonych p[rzeciw]ko członkom związku „Ruch” wynika, że kierownictwo związku zakładało podjęcie w sprzyjającej sytuacji politycznej walki zbrojnej w celu obalenia przemocą ustroju socjalistycznego w Polsce.

Praktyczna działalność związku oraz cele, jakie stawiali sobie jego kierownicy, dają pełną podstawę do zakwalifikowania ich czynów jako przestępstwa z art. 128 § 1 w związku z art. 123 KK.

Dotychczasowe ustalenia śledztwa wskazują, że kierowniczą i inspirującą grupę stanowili podejrzani objęci śledztwem prowadzonym w Biurze Śledczym MSW. W stosunku do tej grupy podejrzanych istnieją uzasadnione podstawy do zmiany kwalifikacji prawnej z art. 278 § 1 i z art. 276 § 1 KK na art. 128 § 1 w związku z art. 123 KK.

Kwalifikację powyższą należy również zastosować wobec podejrzanych, którzy należeli do kierownictwa „ośrodków” i „grup” terenowych lub reprezentowali te „ośrodki” na tzw. zjazdach związku.

Wobec pozostałych podejrzanych uzasadnione jest przyjęcie kwalifikacji prawnej z art. 278 § 1 lub art. 276 § 1 KK w zależności od stopnia ich zaangażowania w działalność związku.

Przepis art. 128 § 1 w związku z art. 123 KK wyczerpuje niektóre stany faktyczne działań przestępczych prowadzonych przez podejrzanych w ramach przynależności do związku „Ruch” (np. art. 278 § 1 i 2, 273 § 1 i 2, art. 132 KK).

W stosunku do niektórych podejrzanych istnieją nadto podstawy do wyodrębnienia w ich czynach innych przestępstw niż omówione powyżej. W szczególności dotyczy to:

– osób, które przygotowywały akcję dywersyjną w Poroninie (A[ndrzej] i B[enedykt] **Czumowie**, M[arian] Gołębiewski, B[olesław] **Stolarz**, S[tefan] **Niesiołowski** i inni). Czyn ten wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 142 w związku z art. 136 § 1 p[unkt] 3 KK i z art. 128 § 1 w związku z art. 127 KK;

– osób biorących udział w kradzieżach, włamaniach i rabunkach (A[ndrzej] i B[enedykt] **Czumowie**, Stefan **Niesiołowski** i inni). Wobec tych podejrzanych należy zastosować kwalifikację prawną z art. 199 § 1 KK, art. 208 KK i art. 210 § 1 KK;

– osób nawołujących publicznie do dokonywania rabunków i kradzieży mienia społecznego lub aktów dywersyjno-terrorystycznych (A[ndrzej] **Czuma**, B[olesław] **Stolarz**, S[tefan] **Niesiołowski**, M[arian] **Gołębiewski** i inni) – art. 280 § 1 i 2 KK;

– osób, które przechowywały lub zbywały maszyny do pisania pochodzące z kradzieży (E[mil] **Morgiewicz** i inni) – z art. 215 § 1 KK.

W przedmiotowej sprawie istnieją przesłanki wskazujące, że kierownictwo związku „Ruch” podejmowało działania zmierzające do nawiązania współpracy z antypolskimi organizacjami za granicą.

W przypadku potwierdzenia faktu uczestnictwa podejrzanych w działalności obcych organizacji, których celem jest obalenie przemocą ustroju PRL lub czynienie w tym zakresie przygotowań, podejrzanym należy przedstawić zarzut popełnienia przestępstwa z art. 122 lub z art. 128 § 1 KK w związku z art. 122 § 1 KK.

Podjęcie decyzji w zakresie kwalifikacji prawnej będzie rzutować na charakter dalszych czynności śledczych.

Ze względów procesowych należy postulować wcześniejsze rozpoznanie przez sąd niektórych innych spraw dotyczących działalności nielegalnego związku „Ruch” przed rozpoznaniem sprawy podejrzanych objętych śledztwem nr II 3 Ds 25/70.

Niniejszy plan w sposób ramowy ujmuje kierunki dalszego prowadzenia śledztwa. Będzie on uzupełniony w miarę uzyskiwania nowych dowodów w prowadzonym śledztwie. Należy traktować go jako podstawową wytyczną do sporządzenia szczegółowych planów śledztwa, obejmujących poszczególnych podejrzanych.

Inspektorzy Biura Śledczego MSW

(–) kpt. Tadeusz **Zbański**

(–) kpt. Mieczysław **Faliszewski**

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 69, k. 107–135, mps.

1970 listopad 3, Lublin – Plan czynności operacyjno-śledczych przeciwko osobom podejrzanym o związki z organizacją „Ruch”

Lublin, dnia ^{a3}3 listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{a4}4

Plan

czynności operacyjno-śledczych w sprawie istnienia i działalności
na terenie województwa lubelskiego nielegalnego związku pn. „Ruch”

I. Streszczenie wyjaśnień podejrzanego Bolesława Stolarza

Prowadzone przez Biuro Śledcze MSW w Warszawie w Warszawie śledztwo w sprawie istnienia na terenie Warszawy i innych miejscowości na terenie Polski nielegalnego związku, którego istnienie, ustrój i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych, ustaliło, że nielegalna organizacja pn. „Ruch” skupiała osoby rekrutujące się spośród inteligencji związanej ściśle z klerem, młodzieży akademickiej skupionej wokół poszczególnych duszpasterstw akademickich oraz byłych członków AK, WiN i innych.

Tego rodzaju fakty miały miejsce również i na terenie wojew[ództwa] lubelskiego. Osoby z tego rejonu – byli członkowie AK, WiN i band reakcyjnego podziemia – opracowano do werbunku w ramach działalności nielegalnej organizacji „Ruch”. Czołową rolę w tych czynnościach odgrywał Marian Gołębiwski i Bolesław Stolarz, którzy [Gołębiwski – przyp. red.] po wyzwoleniu za udział w bandach reakcyjnego podziemia skazany został na długoletni pobyt w więzieniu.

W toku prowadzonego śledztwa w niniejszej sprawie uzyskano dane świadczące o tym, iż Bolesław Stolarz w swojej działalności jako członek „Ruchu” opierał się na swoich kolegach z oddziału AK, w którym razem działał oraz na członkach bandy Antoniego Sanetra ps. „Mściciel”¹. Z inspiracji i zaleceń Mariana Gołębiwskiego odnawiał i utrzymywał na przestrzeni okresu od jesieni 1968 r. do maja 1970 r. kontakty z tymi ludźmi celem werbunku nowych osób do związku „Ruch”. Jesienią 1968 r. odwiedził w Lublinie Roberta Bijasiewicza² ps. „Orlik”, zam. przy ul. [...]. Bijasiewicza, tak jak wyjaśnił Stolarz Bolesław, poznał poprzez swojego byłego przełożonego z AK Stanisła-

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ Oddział ROAK działający na terenie powiatu Janów Lubelski, rozbitý w maju 1945 r.

² **Bijasiewicz Robert** (1901–1981), por. AK, działacz polityczny i społeczny. Od 1916 r. członek POW, w latach 1918–1922 służył w WP, walczył w wojnie z bolszewikami. W 1932 r. został burmistrzem Janowa Lubelskiego, poseł na Sejm RP V kadencji (1938–1939) z listy OZN. W 1939 r. wstąpił do ZWZ. Pełnił funkcje komendanta Obwodu ZWZ w Białej Podlaskiej, zastępcy komendanta i komendanta Obwodu ZWZ-AK Lublin. W końcu 1942 r. mianowany zastępcą szefa I Oddziału I Komendy Okręgu AK Lublin, kilka miesięcy później objął stanowisko szefa I Oddziału. Aresztowany przez NKWD 6 XI 1944 r. i wywieziony do ZSRR, do Polski wrócił w 1946 r. Ponownie aresztowany w 1952 r. po zarzucie przynależności do organizacji DZWoN. Skazany 20 XI 1953 r. na 9 lat więzienia, wyszedł na wolność w 1956 r. Zrehabilitowany w 1957 r.

wa Łokuciewskiego³ ps. „Mały”. Podczas spotkania jesienią 1968 r. Bolesław Stolarz przekazał Bijasiewiczowi w jego mieszkaniu jeden egzemplarz nielegalnej literatury pt. „Zagadnienia polskie”. Ponownie Stolarz był u Bijasiewicza w maju 1969 r. i wówczas wręczył mu jeden egzemplarz programu działania nielegalnego związku „Ruch”. Według odczucia Stolarza, Bijasiewicz przyjmował wręczane mu opracowania z zainteresowaniem i swoimi komentarzami. W połowie miesiąca maja 1970 r. ponownie przyjechał do Lublina i przebywając w mieszkaniu jakichś starszych osób, których znał Bijasiewicz, wręczył mu pięć kolejnych numerów „Biuletynów”, które otrzymał od Andrzeja Czumy. Podczas spotkania w mieszkaniu wymienionych osób, Stolarz poznał Michała Fijałkę⁴ ps. „Sokół”, którego przyprowadził Robert Bijasiewicz. W tym samym dniu, kiedy miało miejsce spotkanie się Stolarza, Bijasiewicza i Fijałki w mieszkaniu dwojga starszych osób (dotychczas nie ustalone), Stolarz za pośrednictwem Bijasiewicza skontaktował się z Wacławem Gralewskim⁵, b. szefem Biura Informacji i Propagandy Komendy Okręgu AK w Lublinie. Omawiano wtedy sprawę wmurowania tablicy pamiątkowej w katedrze lubelskiej ku czci b. komendanta Okręgu Lubelskiego AK Tumidajskiego⁶ ps. „Mar-

³ **Łokuciewski Stanisław** (1914–1973), mjr rez. WP, żołnierz ZWZ-AK. Ukończył Korpus Kadetów w Rawiczu, a następnie Szkołę Podchorążych Piechoty w Komorowie. We wrześniu 1939 r. walczył w 36. pp Legii Akademickiej. W 1940 r. w Warszawie wstąpił do ZWZ. Jednocześnie pełnił funkcję inspektora Kwatery Głównej Szarych Szeregów. W maju 1942 r. przeniesiony do Obwodu AK Janów Lubelski (pełnił funkcję adiutanta komendantów obwodu). Od marca do sierpnia 1944 r. dowodził oddziałem lotnym. Brał udział w akcji „Burza”. Jesienią 1944 r. wstąpił do WP. Aresztowany w styczniu 1945 r. jako były członek AK osadzony został w obozie w Skrobowie. W kwietniu 1945 r. wywieziony do Związku Sowieckiego, powrócił do Polski w listopadzie 1947 r. Podjął pracę w administracji PAN, następnie pracował jako kierownik administracyjny Domu Architekta w Kazimierzu Dolnym, w 1959 r. przeszedł do Instytutu Weterynaryjnego w Puławach. Członek ZBoWiD.

⁴ **Fijałka Michał** (1915–1983), kpt. WP, cichociemny. Absolwent Wydziału Humanistycznego UMCS (1965 r.). We wrześniu 1939 r. walczył w 22. DP. Od listopada 1939 r. w PSZ (2. DSP). Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii, zgłosił się na kurs „cichociemnych”. Zrzucony w nocy z 1/2 września 1942 r. Początkowo w dyspozycji Komendanta Głównego AK. W początkach 1943 r. został mianowany zastępcą inspektora Inspektoratu Rejonowego Kowel i skierowany do organizowania oddziałów partyzanckich, którymi dowodził w walkach z UPA na Wołyniu. Od stycznia do lipca 1944 r. dowodził batalionem 50. pp 27. Wołyńskiej DP AK. Aresztowany przez UB 28 XI 1945 r. został skazany na 10 lat więzienia (karę zmniejszono do 1 roku). Po opuszczeniu więzienia pracował jako nauczyciel. Członek Zespołu Historycznego ZBoWiD.

⁵ **Gralewski Wacław** (1900–1972), por. WP, literat, dziennikarz. Uczestnik wojny z bolszewikami w 1920 r. Po demobilizacji studiował prawo na KUL. Założyciel i współredaktor pisma literackiego „Reflektor”, długoletni redaktor „Ekspresu Lubelskiego i Wołyńskiego”. Współzałożyciel Lubelskiego Oddziału ZLP. Współzałożyciel tajnej organizacji Oddziału Orła Białego, od października szef Wydziału Politycznego i Propagandy Komendy Wojewódzkiej SZP w Lublinie, w latach 1941–1943 kierował BIP Okręgu Lubelskiego ZWZ-AK. Od jesieni 1944 r. służył w 6. DP I Armii WP. Po demobilizacji powrócił do Lublina, gdzie zajmował się działalnością literacką i dziennikarstwem.

⁶ **Tumidajski Kazimierz** (1897–1947), gen. bryg. WP. W latach 1915–1917 służył w II Brygadzie Legionów. Od listopada 1918 r. w WP, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. We wrześniu 1939 r. dowodził batalionem 21. DP. Od jesieni 1939 r. organizuje struktury SZP w Krakowie, następnie pełnił funkcje II zastępcy kierownika akcji czynnej sztabu Obszaru Południowego ZWZ i szefa II Oddziału Sztabu Komendy Okręgu ZWZ Kraków. Od wiosny 1941 r. szef sztabu Okręgu Lublin ZWZ-AK, od stycznia 1943 r. komendant Okręgu Lublin. 31 VII 1944 r. zatrzymany przez NKWD i wywieziony do Związku Sowieckiego. Był przetrzymywany bez wyroku początkowo w więzieniu Lefortowo w Moskwie, a następnie w obozach w Charkowie i Diagilewie. Po podjęciu strajku głodowego 29 VI 1947 r. został przeniesiony do szpitala obozowego w Skopinie, zamordowany 4 VII 1947 r.

cin”. Spotkanie to miało miejsce w kawiarni znajdującej się na terenie Starego Miasta – prawdopodobnie Czarcia Łapa. Po powrocie do Warszawy Stolarz zrelacjonował swój pobyt w Lublinie Marianowi Gołębiewskiemu, wspominając mu jednocześnie o Fijałce i o swojej opinii odnośnie tej osoby. Ponieważ Stolarz oświadczył Gołębiewskiemu, że Fijałka w prowadzonych z nim rozmowach jest bardzo powściągliwy, ten oświadczył mu, iż powinien sam podać hasło: „Przywożę od Mariana 25 złotych” i wówczas Fijałka będzie miał większe zaufanie. W związku z tym Stolarz przypuszcza, że Gołębiewski mógł już wcześniej przeprowadzić rozmowy z Fijałką i poruszać w niej sprawy nielegalnego związku „Ruch”. Za tego rodzaju stwierdzeniem przemawia fakt zareagowania Fijałki, kiedy to Stolarz podał mu wspomniane hasło. Fijałka odpowiedział: „Pieniądze się przydadzą”, co stanowiło odzew na przedstawione mu hasło.

Następnym kontaktem Stolarza jest Izabella i jej mąż Bożkowie. Stolarz kilkakrotnie przebywał w mieszkaniu Bożków i podczas jednej z wizyt wręczył Izabelli opracowanie „Zagadnienia polskie”, prosząc ją o przeczytanie i ewentualne wnioski nasuwające się z otrzymanej od niego literatury. W następnych spotkaniach, tak jak wyjaśnia Bolesław Stolarz, Izabella Bożek przyjęła go chłodno i odczuł, że jest osobą niepożądaną.

O ile przytoczone powyżej okoliczności nawiązywania przez Bolesława Stolarza kontaktów w celach werbunkowych wiążą się z przekazywaniem poszczególnym osobom opracowań i literatury wydawanej przez nielegalny związek „Ruch”, o tyle problem spotkania Stolarza z Wandą Gzik oraz Zofią Zezulą należy przyjąć za problem otwarty. Wprawdzie Stolarz zastrzega, że Wandzie Gzik mimo kilkakrotnego pobytu w jej mieszkaniu nie dawał jakichkolwiek materiałów opracowywanych przez „Ruch”, jak też nie miał wręczać Zofii Zezuli podobnej literatury, jednak i te fakty, które podaje, wskazywać mogą, że osoby wymienione wyżej Stolarz zaopatrywał w przytaczane już publikacje. Charakterystycznym jest przy tym to, że oprócz Stolarza do Wandy Gzik przychodzili równocześnie Bijasiewicz i Fijałka, a Zofia Zezula ps. „Kropka” była m.in. członkiem oddziału AK „Małego” – Stanisława Łokuciewskiego.

Rozpoczęty przez Bolesława Stolarza proces werbowania i wyszukiwania nowych ludzi do związku „Ruch” rozwinął się na osoby zamieszkałe na terenie woj. lubelskiego lub też z tym województwem związanych. Systematycznie nagabywanie przez Mariana Gołębiewskiego o potrzebie wyszukiwania i werbowania nowych członków do nielegalnej organizacji „Ruch” wyraźnie zaktywizowało Stolarza. Dlatego też Bolesław Stolarz, realizując polecenie Gołębiewskiego, dociera i do swoich kolegów z byłych oddziałów AK i band reakcyjnego podziemia oraz aranżował spotkania z nimi. Pierwsze próby dotarcia Stolarza do określonego kręgu osób datują się od jesieni 1968 r. W tym okresie odwiedził znajomego z sąsiedniej wsi – Wierchowiska, pow. Janów Lubelski – Ignacego Wielgusa. Podczas pierwszego spotkania z Wielgusem Stolarz przekazał mu opracowanie pt. „Zagadnienia polskie”, referat Bermiana i „Aktualne zagadnienia”⁷. Ponownie z Ignacym Wielgusem spotykał się wiosną 1969 r., jednak, jak twierdzi, żadnej literatury opracowanej przez nielegalny związek „Ruch” rzekomo mu nie przekazał. Pod koniec miesiąca maja 1969 r. Stolarz odwiedził swojego kolegę z oddziału AK Romana Saweckiego, zam. w Zakrzówku, pow. Kraśnik. Przekazał mu wówczas „Zagadnienia polskie” oraz odpis[any] artykuł pt. „Prawda i nieprawda o AK” i referat Muzyczki wygłoszony

⁷ Nie odnalazłem żadnego opracowania „Ruchu” o takim tytule.

w klubie LOK w 25. rocznicę aresztowania brata Roweckiego. Przy wręczaniu powyższej literatury Stolarz zapewnił Saweckiego, że o ile ten zainteresuje się problematyką zawartą w „Zagadnieniach”, to będzie mógł mu służyć bliższymi wyjaśnieniami.

Na przełomie miesiąca października i listopada 1969 r. Stolarz nawiązał kontakt z Józefem Bojarem. Wspólnie wówczas zaplanowali i uzgodnili termin spotkania w gronie kilku osób, które uczęszczały w latach 1934/[19]37 do szkoły podstawowej w Wierchowiskach. Wytypowano wówczas osoby, a B[olesław] Stolarz powiadomił je telefonicznie o terminie i miejscu spotkania, a przed jego odbyciem poinformował M[ariana] Gołębińskiego, charakteryzując mu poszczególne sylwetki osób mających brać udział w spotkaniu.

Spotkanie odbyło się w pierwszych dniach miesiąca listopada 1969 r. u Aliny Kołtys, zam. w Janowie Lub[elskim]. Uczestniczyło w nim 10 osób i miało charakter – tak jak wyjaśnia podejrzany B[olesław] Stolarz – raczej towarzyski. Na drugi dzień – to była niedziela – uczestnicy spotkania w Janowie Lub[elskim] odbyli jeszcze jedno spotkanie w mieszkaniu Lucyny Świdorskiej, zam. w Wierchowiskach. Spotkanie to miało już inny charakter, gdyż Stolarz prowadził i kontrolował całość prowadzonych rozmów, kierując wypowiedzi poszczególnych osób na tory dyskusji politycznej. W trakcie tego spotkania B[olesław] Stolarz wręczył Józefowi Bojarowi i Józefowi Tylusowi po jednym egzemplarzu „Zagadnień polskich” i programie działania nielegalnej organizacji „Ruch”. Po jednym egzemplarzu „Zagadnień polskich” od B[olesława] Stolarza otrzymali Edward Dziadosz i Stefan Ślusarski. Przekazane publikacje i opracowania B[olesław] Stolarz przywiózł ze sobą z W[arsza]wy celem wręczenia ich poszczególnym uczestnikom spotkania.

Tak jak wyjaśnia podejrzany Bolesław Stolarz – od osób, które zam. na terenie m. Lublina i województwa, a którym wręczył w okresie od jesieni [19]68 r. do połowy m[iesią]ca maja 1970 r. opracowania wydane przez nielegalny związek pn. „Ruch”, materiałów tych nie otrzymał. Ponadto B[olesław] Stolarz, realizując wytyczne Mariana Gołębińskiego, utrzymywał kontakty ze Stanisławem Łokuciewskim, Janem Turowskim⁸, Marianem Wardą⁹ i Wacławem Gralewskim – b. działaczami AK.

⁸ **Turowski Jan** (1917–1984), kpt. WP, żołnierz AK, DSZ, WiN. Absolwent Wydziału Prawa UW. Od 1936 r. służył w WP, we wrześniu 1939 r. walczył w 7. pp. Od listopada 1939 r. w SZP, następnie w ZWZ. Od czerwca 1941 r. zastępca dowódcy, następnie dowódca Oddziałów Szturmowych Obwodu ZWZ Zamość. W maju 1943 r. zorganizował oddział partyzancki zwany oddziałem „Norberta”. Brał udział w akcji „Burza”. Od lipca 1944 r. szef sztabu Inspektoratu Zamość. 27 IX 1944 r. aresztowany przez NKWD, osadzony w więzieniu w Zamościu, odbity w październiku 1944 r. przez oddział AK. Od maja 1945 r. adiutant inspektora Inspektoratu Zamość DSZ Mariana Gołębińskiego. We wrześniu 1945 r. mianowany komendantem Obwodu WiN Tomaszów Lubelski. Aresztowany 27 IX 1946 r. i skazany przez WSR w Lublinie na wieloletnie więzienie, został zwolniony w wyniku amnestii i ujawnienia się Okręgu WiN Lublin. W 1949 r. ponownie aresztowany i skazany, przetrzymywany w więzieniach w Lublinie i Sieradzu.

⁹ **Warda Marian** (ur. 1912), ppłk WP, żołnierz AK, ROAK, DSZ, WiN. We wrześniu 1939 r. walczył w 3. pal. Na początku 1940 r. wstąpił do ZWZ. Pełnił funkcje oficera łącznikowego i adiutanta komendanta Obwodu ZWZ Puławy. Aresztowany w lipcu 1941 r., po ucieczce przeniesiony został na Zamojszczyznę. Od listopada 1941 r. oficer kontrwywiadu i wywiadu Inspektoratu Zamość. W maju 1942 r. przeniesiony do Obwodu AK Tomaszów Lubelski, został komendantem Rejonu V (tę funkcję pełnił aż do aresztowania). W drugiej połowie 1942 r. utworzył jeden z pierwszych na Zamojszczyźnie stałych oddziałów leśnych. Wiosną 1944 r. dowodził oddziałami walczącymi przeciwko UPA. Brał udział w akcji „Burza”. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji, dowodząc wieloma akcjami przeciwko komunistom (m.in. rozbiście obozu karnego w Błudku w marcu 1945 r.). Aresztowany 3 VIII 1946 r., 15 III 1947 r. skazany został przez WSR w Lublinie na 8 lat więzienia. Na wolność wyszedł 3 VIII 1954 r. po odbyciu całej kary.

II. Wyniki operacyjnego rozpracowania osób pomówionych przez Bolesława Stolarza

W związku z wytycznymi z Biura Śledczego MSW, protokołami przesłuchania dokonano operacyjnego rozpoznania wszystkich osób, do których z polecenia Mariana Gołębiewskiego docierał Bolesław Stolarz z zadaniem przeprowadzenia rozmów sondażowych i zaopatrzenia ich w nielegalną literaturę związkową.

W wyniku zrealizowanych czynności operacyjnych ustalono:

1. Bijasiewicz Robert Emil, s. Ignacego i Wiktorii z domu Grabowska, ur. 23 maja 1901 r. w Grabówce, pow. Kraśnik, wykształcenie niepełne średnie, bezpartyjny, rencista, zam. w Lublinie, ul. [...], ps. organizacyjny „Orlik”.

Robert Bijasiewicz działalność polityczną rozpoczął w 1916 r. w szeregach piłsudczykowskiej Polskiej Organizacji Wojskowej, pełniąc funkcję komendanta Podobwołu Kraśnik. W latach 1918–1922 służył w wojsku jako oficer informacyjny w stopniu chorążego. Po powrocie z wojska nadal pełnił kierownicze funkcje w sanacyjnych organizacjach paramilitarnych w powiecie kraśnickim. W 1938 r. z ramienia OZON wybrano go na posła do sejmu.

Po wrześniu 1939 r. wstąpił do ZWZ. Był z[astę]pcą komendanta a następnie komendantem obwodu tej organizacji w pow[iecie] kraśnickim. W latach 1942–[19]43 był oficerem dyspozycyjnym komendanta Lubelskiego Okręgu AK, a następnie aż do wyzwolenia był szefem Oddziału Organizacyjnego AK Okręgu Lubelskiego.

W listopadzie 1944 r. Bijasiewicz został internowany do ZSRR. Do kraju powrócił w 1946 r. i rozpoczął pracę zarobkową w przedsiębiorstwach państwowych jako pracownik umysłowy. W tym czasie nawiązał kontakty z działaczami podziemia: Krychowskim, Wąchowską, Kozłowską, Skarżyńską i Szpeko oraz emisariuszami „rządu londyńskiego”. Utrzymywał również kontakty z bandą „Zapory”¹⁰.

We wrześniu 1952 r. organa bezpieczeństwa woj. lubelskiego zatrzymały Bijasiewicza pod zarzutem przynależności do nielegalnej organizacji pod nazwą DZWoN, utworzonej w latach 1948–1949 przez b. członków WiN. Po przeprowadzeniu śledztwa Wojskowy Sąd Rejonowy skazał Bijasiewicza na karę 9 lat więzienia. Wyrok odbywał w więzieniu w Rawiczu. Podczas pobytu w zakładzie karnym deklarował się w licznych wypowiedziach jako przeciwnik ustroju społeczno-ekonomicznego PRL.

Po opuszczeniu więzienia w 1956 r. przybył do Lublina i rozpoczął pracę w instytucjach spółdzielczych. Nadal wykazywał wrogi stosunek do władzy ludowej i uchylał się od jakiegokolwiek pozytywnej działalności społecznej. Po październiku 1956 r. swoim byłym kolegom z konspiracji i podziemia odradzał podejmowanie działalności społecznej w ZBoWiD, aby „nie kompromitować się w dawnym środowisku”. Radził natomiast, aby wchodzić wszędzie tam, gdzie „można coś wyrwać od komunistów na korzyść ludzi z podziemia”.

¹⁰ **Dekutowski Hieronim** (1918–1949), mjr WP, cichociemny, żołnierz AK, DSZ, WiN. We wrześniu 1939 r. prawdopodobnie walczył jako ochotnik w obronie Lwowa, po agresji sowieckiej przedostał się na Węgry. W 1940 r. walczył w obronie Francji w szeregach 2. DSP. Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii. Zaprzysiężony 24 III 1943 r. jako cichociemny, zrzucony do kraju w nocy z 16/17 IX 1943 r. Przydzielony do Kedywu Okręgu Lublin, w styczniu 1944 r. objął kierownictwo Kedywu w Inspektoracie Rejonowym AK Lublin – Puławy. Od stycznia 1945 r. organizował akcje odwetowe i samoobrony wobec NKWD, UB i MO (m.in. opanowanie Janowa Lubelskiego 26 IV 1945 r.). Od 1 VI 1945 r. dowodził oddziałami partyzanckimi Inspektoratu Lublin DSZ-WiN. 12 IX 1947 r. przekazał dowództwo. Aresztowany 16 IX 1947 r. podczas próby przedostania się na Zachód. 15 IX 1948 r. skazany został przez WSR w Warszawie na siedmiokrotną karę śmierci. Zamordowany 7 III 1949 r. w więzieniu mokotowskim.

Szczególne ożywienie wykazuje Bijasiewicz w okresach przejściowych napięć w sytuacji międzynarodowej. Liczy na możliwość zmian ustrojowych w Polsce, lecz w drodze konfliktu międzynarodowego i interwencji zewnętrznej. Stawia na młodzież, natomiast według niego ludzie z b. podziemia nie odegrają już większej roli w walce z obecną rzeczywistością.

Jest człowiekiem bardzo ostrożnym i skrytym. Zaleca dużą ostrożność w prezentowaniu postaw przez ludzi z b. podziemia, aby nie narazić się na represję ze strony Sł[użby] Bezpieczeństwa. W środowisku byłych działaczy podziemia posiada duży autorytet. W gronie osób, do których ma zaufanie zdecydowanie krytykuje politykę partii i rządu. W 1963 r. przeprowadzono z nim rozmowę ostrzegawczą.

W odniesieniu do faktu aresztowania Mariana Gołębińskiego, Bijasiewicz w rozmowie z TW wypowiedział się następująco: słyszał, że Gołębiński został aresztowany w trakcie trwania MTP pod zarzutem kolportowania nielegalnie wydanych biuletynów. Jeżeli rzeczywiście to uczynił, to była to z jego strony „głupia dziecinada” i „bezdenna głupota”, bez żadnego pożytku dla nich (tj. środowiska b. podziemia) i bez szkody dla ustroju PRL.

Bijasiewicz jest operacyjnie kontrolowany przez tut[ejszy] Wydz[iał] III.

2. Fijałka^b Michał, s. Józefa i Marii z d. Hućko, ur. 5 X 1915 r. w Izdebkach, pow. Brzozów, wykształcenie wyższe rolnicze, bezpartyjny, zatrudniony na stanowisku kierownika Bursy Młodzieży Szkół Artystycznych, zam. w Lublinie, ul. [...]. Pseudonimy organizacyjne: „Sokół”, „Wieśniak”, „Kawa”.

Wymieniony jest synem rolnika. W 1935 r. złożył egzamin dojrzałości w szkole średniej w Sanoku. Do wybuchu wojny pracował w Towarzystwie Ziemi Wschodnich w Przemyślu. W październiku 1939 r. przez Węgry dostał się do Francji i tam wstąpił do organizujących się Polskich Sił Zbrojnych. Po kapitulacji Francji przedostaje się do Anglii i tam służy w armii polskiej. We wrześniu 1942 r. został zrzucony na terytorium okupowanej Polski i rozpoczyna działalność w Armii Krajowej. Był współorganizatorem oddziałów AK na Wołyniu. W konspiracji awansowano go do stopnia kapitana.

W 1944 r. Fijałka został zatrzymany przez organa bezpieczeństwa pod zarzutem prowadzenia działalności podziemnej. Sąd skazał go na karę 10 lat więzienia, darowaną następnie w 1945 r. na mocy amnestii. W 1946 r. wyjechał na Ziemie Zachodnie i pracował jako nauczyciel w szkolnictwie rolniczym. Do Lublina przyjechał w 1959 r., był nauczycielem w tut[ejszym] Technikum Rolniczym.

Jest członkiem ZBoWiD. Utrzymuje kontakty z byłymi członkami AK.

Aktualna postawa Fijałka jest obecnie rozpoznawana przez tut[ejszy] Wydział III. Materiały archiwalne dotyczące jego posiadają:

1. Wydział II Biura „C” MSW do nr 5276/5
2. Wydział „C” KW MO w Warszawie do nr 44890 p. 2678.

3. Wielgus Ignacy Michał, s. Jana i Marianny z d. Bielak, ur. 9 IX 1909 r. w Wierchowiskach, pow. Janów Lubelski, poch[odzenie] społ[eczne] chłopskie, zamożny rolnik, wykształcenie 4 klasy gimnazjum, zam. w Wierchowiskach.

^b W tekście oryginału: Fijałek.

W okresie międzywojennym służył w żandarmerii. W miejscu zam. zaliczał się do tzw. elity towarzyskiej. Był w kontakcie z byłym obszarnikiem Mieczysławem Świdą, księżmi i miejscową inteligencją. Przed 1939 r. w pow. Janowskim brał udział w rozpraszaniu wiecu przedwyborczego zorganizowanego przez ludowców, strzelał wraz z innymi z posiadanej legalnie broni myśliwskiej. W okresie okupacji i w pierwszych latach po wyzwoleniu pozostawał w bliskich kontaktach z czł. AK i WiN z Wierzchowisk, Urzędowa, Zakrzówka i Godziszowa.

[...]

Aktualnie Wielgus reprezentuje postawę wyczekującą. W życiu społecznym wsi nie bierze żadnego udziału. Jest członkiem miejscowej rady parafialnej. Utrzymuje kontakty z byłymi członkami AK, WiN, NSZ, jak np. z Dziadoszem, Tylusem i Stolarz[em], gdy przyjeżdżają oni w odwiedziny do swoich rodzin w okresie świąt i urlopow.

4. Bożek Józef, s. Wojciecha i Anastazji z d. Król, ur. 1 I 1924 r. w Antolinie, pow. Janów Lubelski, pochodzenie chłopskie, wykształcenie średnie, pracownik umysłowy w Lubelskiej Centrali Materiałów Budowlanych, zam. w Lublinie, ul. [...].

W 1942 r. wstąpił do Armii Krajowej. Był łącznikiem w Podobwodzie „B” w stopniu sierżanta. Ps. konspiracyjny: „Słodki”. Po wyzwoleniu prowadzi działalność antypaństwową jako członek oddziału „Mściciela” (Sanetra Antoni). Oddział ten w 1945 r. zamordował kilku pracowników PUBP w Kraśniku. W kwietniu 1947 r. Bożek ujawnił się w Kraśniku, zdał dwa karabiny. Po wyjściu z podziemia wyjechał do Lublina i uczęszczał do gimnazjum. Nadal pozostawał jednak w kontakcie ze swoimi kolegami z konspiracji: Misiem Andrzejem, Tylusem Józefem i Stolarzem Bolesławem.

Po ukończeniu szkoły średniej pracował jako administrator Uniwersytetu M[arii] Curie-Skłodowskiej, później przez 6 lat w Centrogalu, od 1958 r. jest st. referentem organizacji produkcji w LCMB. W życiu społeczno-politycznym udziału nie bierze. Głęboko wierzący klerykał o drobnomieszczańskich naleciałościach.

[...]

5. Sawecki Roman, s. Michała i Leokadii z d. Szajdo, ur. 27 IX 1920 r. w Zakrzówku, pow. Kraśnik, pochodzenie społeczne chłopskie, wykształcenie podstawowe.

W 1942 r. wstąpił do Armii Krajowej, był dowódcą drużyny w stopniu plutonowego w Placówce Zakrzówek, pseudonim konspiracyjny „Emil”. Po wyzwoleniu nie wyszedł z konspiracji. Pod przybranym nazwiskiem Tkaczyński Andrzej ukrywał się w Rejowcu (u księdza Kieszka) w pow. łukowskim i w Karpaczu. W tym czasie wstąpił do PPS.

W 1947 r. ujawnił się w PUBP Kraśnik, zdał nielegalnie posiadany rkm. Od tego czasu aż do chwili obecnej pozostaje w bliskich kontaktach z b. miejscowym aktywnym akowsko-winowskim: Waławem Sobieszkańskim (były komendant rejonu), Bronisławem Jańskowskim i Bolesławem Stolarzem. Z niepotwierdzonych jeszcze informacji wynika, że trudni się handlem zagranicznymi środkami płatniczymi.

6. Bojar Józef, s. Pawła i Marianny z d. Szypuła, ur. 16 X 1910 r. we wsi Krasne, pow. Zamość, zam. w Zamościu, ul. [...].

W okresie międzywojennym był nauczycielem w Wierzchowiskach, pow. Janów Lub[elski]. Zaangażowany działacz organizacji Strzelec. Podczas wojny i po wyzwole-

niu powiązany był z członkami AK Semczukiem (miejscowy organizator placówek AK, nie żyje) oraz Józefem i Bolesławem Stolarzami z Antolina. Obecnie mieszka w Zamościu, jest nauczycielem w technikum elektrycznym.

7. Tylus Józef, s. Jana i Anieli z d. Jaśkowska, ur. 27 III 1922 r. w Antolinie, pow. Janów Lub[elski], wykształcenie wyższe, lekarz medycyny, mieszka w Świdniku k. Lublina.

W 1942 r. wstąpił do AK. Pseudonim konspiracyjny „Swojak”. Był łącznikiem komendy obwodu. Po ukończeniu szkoły podoficerskiej AK był kolejno awansowany aż do stopnia podporucznika. Po wyzwoleniu był członkiem WiN. Pełnił funkcję adiutanta komendanta obwodu. W 1947 r. ujawnił się w PUBP Kraśnik, zdał rkm przeciwlotniczy. Po ukończeniu studiów medycznych pracował jako lekarz w Kościanie, później wrócił w Lubelskie. W latach 1948–[19]53 był rozpracowywany przez organa bezpieczeństwa. Z tego okresu wiadomo, że pozostawał w ścisłych kontaktach z Józefem i Bolesławem Stolarzami, Stefanem Ślusarskim i Andrzejem Misiem (byli członkowie AK). Mieszkał w Lublinie u swojego krewnego, księdza Franciszka Tylusa. W Antolinie mieszka jego brat, rolnik, znany Służbie Bezpieczeństwa z negatywnego stosunku do ustroju PRL.

8. Kołtyś Alina, córka Józefa i Karoliny z d. Dziuba, ur. 12 II 1919 r. w Łunińcu (woj. poleskie) [...].

9. Świdzka Lucyna, córka Jana i Józefy z d. Dziadosz, ur. 14 I 1923 r. w Wierchowiskach^c, pow. Janów Lubelski [...].

10. Dziadosz Edward, s. Szymona i Feliksy z d. Majewska, ur. 24 I 1924 r. w Wierchowiskach, wykształcenie wyższe, magister nauk historycznych, dyrektor Państwowego Muzeum na Majdanku, zam. w Lublinie.

W okresie okupacji był członkiem NSZ pod dowództwem ps. „Visa”. Po wyzwoleniu do 1945 r. był w bandzie „Mściciela”. W 1947 r. ujawnił się w PUBP Kraśnik. Później ukończył szkołę średnią i studia na KUL. Pozostaje w zainteresowaniu tut[ejszego] Wydziału II.

11. Ślusarski Stefan, s. Jana i Antoniny z d. Wołoszynek, ur. 18 II 1923 r. w Wierchowiskach, wykształcenie wyższe, lekarz medycyny, z[astęp]ca ordynatora oddziału położniczo-ginekologicznego Szpitala Powiatowego w Kraśniku, mieszka w Kraśniku.

W okresie okupacji był czł. AK. Po wyzwoleniu, w czasie rozbrajania terenu został postrzelony podczas ucieczki przez oddział NKWD. [...].

12. Zezula Zofia z d. Mioduszevska, c. Stanisława i Marii, ur. 15 III 1924 r. w Lublinie, zam. w Lublinie, ul. [...] ^d(budynek nie oznakowany)^d.

[...] b. W styczniu 1944 r. wstąpiła do oddziału leśnego AK, którego d[owód]cą był „Spartanin” (Sowa, zam. obecnie w Bychawie), następnie przeszła do oddziału AK „Nerwy” (Sarkisow Aleksander), a później przeszła do oddziału leśnego AK „Małego”

^c W tekście oryginalu: Wierchowinach.

^{d-d} Wpisano odręcznie.

(Łokuciewski Stanisław, zam. obecnie w Kazimierzu). W oddziałach AK Zezula pełniła funkcję sanitariuszki, posługiwała się ps. „Kropka”.

13. Gralewski Waclaw, s. Bogumiła i Heleny z d. Błaszczyk, ur. 24 X 1900 r. w Lublinie, wykształcenie 9 klas gimnazjum starego typu, kawaler, zam. w Lublinie, ul. [...].

Działalność organizacyjną rozpoczął od 1939 r. Jest w tym czasie członkiem organizacji pn. Orzeł Biały. Redaguje wówczas z innymi organ prasowy tej organizacji „Biuletyn informacyjny”. Od 1941 do 1943 r. jest członkiem AK i występuje pod pseudonimem „Szymon”. Pełni w podanym okresie funkcję szefa Biura Informacji i Propagandy Komendy Okręgu AK w Lublinie. Z okresu okupacji zna Roberta Bijasiewicza ps. „Orlik”. W roku 1944 został powołany do WP a w 1945 r. zdemobilizowany i od 1948 r. pracował jako nauczyciel w szkole dla dorosłych.

W połowie m[iesia]ca maja 1970 r. spotkał się w kawiarni Czarcia Łapa z R[obertem] Bijasiewiczem i Bolesławem Stolarzem celem omawiania sprawy wmurowania w katedrze tablicy pamiątkowej ku czci byłego komendanta Okręgu Lubelskiego AK Tumidajskiego ps. „Marcin”. Z posiadanych danych operacyjnych wynika, że kontaktował się z byłymi działaczami AK. Cechuje go wroga postawa do przemian społeczno-politycznych w Polsce.

14. Łokuciewski Stanisław, s. Tadeusza i Izabelli, ur. 5 VIII 1914 r. w Leningradzie (zam. Puławy, w okresie okupacji posługuje się ps. „Mały”).

Jest to były oficer zawodowy Wojska Polskiego (przed II wojną). W okresie okupacji był d[owód]cą oddziału AK o składzie 50–70 ludzi, zorganizowanego przez obwód w Kraśniku. Po wyzwoleniu wstąpił do Wojska Polskiego i pełnił funkcję d[owód]cy kompanii ckm w 4. Samodzielnym Batalionie Żandarmerii w Lublinie. W styczniu 1945 r. został internowany do obozu specjalnego w Skrobowie, pow. Lubartów.

Obecnie utrzymuje kontakty z b. działaczami AK i WiN.

15. Warda Marian, s. Jana i Marii z d. Specz, ur. 31 III 1913 r., w Borysowie, pow. Puławy, wykształcenie średnie techniczne, zawód – technika meliorant, zatrudniony w Przed[s]ięwzięciu] Konserw[acji] i Eksp[lo]atacji] Urządzeń Wodno-Melioracyjnych w Lublinie, żonaty, zam. Lublin, ul. [...].

Wymieniony w okresie okupacji wstąpił do AK i pełnił obowiązki komendanta V Rejonu AK. W hierarchii służbowej podlegał komendantowi ps. „Sosna” (Surowiec Władysław). Po wyzwoleniu należał do organizacji WiN i pełnił obowiązki komendanta V Rejonu tej organizacji. Występował pod ps. „Müller”, „Polakowski” i „Mały”. Wydawał on swoim podwładnym rozkazy mordowania członków partii oraz funkcjonariuszy MO i SB. Za działalność w bandach reakcyjnego podziemia Marian Warda został aresztowany i wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego z art. 86 KK WP [skazany] na karę 8 lat więzienia.

Obecnie sporadycznie utrzymuje kontakty korespondencyjne z b. działaczami org. AK i WiN.

16. Turowski Jan, s. Karola i Leony z d. Godzisz, ur. 31 V 1917 r. w Szczebrzeszynie, pow. Zamość, wykształcenie wyższe prawnicze, zatrudniony w Związku Sp[ółdziel]ni

Oszczędnościowo-Pożyczkowych, Oddz[iał] Wojewódzki w Lublinie, żonaty, zam. Lublin, ul. [...].

Wymieniony w okresie okupacji wstąpił do organizacji AK, w której pełnił kolejno funkcje zastępcy i d[owód]cy placówki w Szczepieszynie, następnie dowódcy oddziału leśnego i adiutanta komendanta oddziałów leśnych. W okresie tym używał ps. „Oran”, „Janiola” i „Kobbe”. Po wyzwoleniu objął funkcję komendanta obwodu na pow. Tomaszów Lubelski w nielegalnej org[anizacji] WiN i pełnił ją do momentu aresztowania, tj. [do] dn. 27 IX 1946 r.

Za wrogą działalność wyrokiem Rejonowego Sądu Wojskowego w Lublinie z dnia 1 X 1947 r. został skazany na karę 8 lat więzienia. Obecnie utrzymuje kontakty z byłym aktywnym org. AK i WiN.

III. Planowane działania operacyjno-śledcze

1. Czynności śledcze

Przedstawiona w części opisowej niniejszego planu sytuacja operacyjna wymaga przeprowadzenia szeregu czynności śledczych w powyższej sprawie w celu procesowego udokumentowania powiązań osób z działaczami nielegalnego związku pn. „Ruch” oraz ^duzyskania^d dalszych dowodów przestępczej działalności Mariana Gołębińskiego i Bolesława Stolarza.

W związku z tym planuje się przeprowadzenie następujących czynności śledczych:

1. W porozumieniu z naczelnikiem Wydziału I Biura Śledczego MSW przesłuchać Bolesława Stolarza celem dokładnego wyjaśnienia wszystkich okoliczności dot. jego przyjazdów na nasz teren, kontaktów z byłymi członkami AK i WiN, prowadzonych rozmów sondażowych oraz faktów przekazywania im opracowań nielegalnego związku „Ruch”. W planowanym przesłuchaniu Stolarza zakładamy również wyjaśnienie występujących niedomówień i sprzeczności, szczególnie odnoszących się do spotkań jakie miały miejsce w Janowie, Wierchowiskach i w Lublinie. Plan przesłuchania B[olesława] Stolarza w załączeniu.

2. Po uzyskaniu dodatkowych wyjaśnień Stolarza odnośnie osób objętych realizacją, sporządzić odrębny szczegółowy plan realizacji sprawy z uwzględnieniem:

- terminu przeprowadzenia realizacji,
- sposobu i form czynności realizacyjnych,
- spraw organizacyjnych w związku z tymi czynnościami,
- podziału zadań dla poszczególnych grup realizacyjnych,
- wykorzystania środków łączności i transportu podczas realizacji.

3. Wystąpić z wnioskiem do Prokuratury Wojewódzkiej w Lublinie o wydanie postanowień w przedmiocie przeprowadzenia w jednym terminie przeszukań u niżej podanych osób:

1. Roberta **Bijasiewicza**, zam. w Lublinie przy ul. [...], celem znalezienia opracowań i publikacji pt. „Zagadnienia polskie”, „Program nielegalnej organizacji Ruch” oraz „Biuletynów” stanowiących organ prasowy tejże organizacji, a nadto innych dokumentów lub przedmiotów świadczących o zaangażowaniu wymienionego w działalności nielegalnego związku pn. „Ruch”.

2. Michała **Fijałki**, zam. w Lublinie, ul. [...], celem znalezienia opracowań i publikacji wydawanych przez „Ruch” oraz dokumentów lub przedmiotów świadczących

o kontakcie wymienionego z członkami nielegalnego związku (Marian Gołębiowski, Bolesław Stolarz i inni).

3. Józefa i Izabelli **Bożków**, zam. w Lublinie przy ul. [...], celem znalezienia „Zagadnień polskich” wręczonych przez B[olesława] Stolarza i innych opracowań wydawanych przez nielegalną organizację „Ruch”.

4. Wandy **Gzik**, zam. Lublin, ul. [...], celem ewentualnego znalezienia publikacji i opracowań wydanych przez nielegalny związek „Ruch”.

5. Zofii **Zezuli**, zam. Lublin, ul. [...], celem znalezienia publikacji i opracowań wydawanych przez „Ruch” oraz materiałów i przedmiotów świadczących o uczestniczeniu w nielegalnym związku.

6. Edwarda **Dzidosza**, zam. Lublin, ul. [...], celem znalezienia opracowania pt. „Zagadnienia polskie” i innych publikacji wydawanych przez nielegalną organizację „Ruch” oraz innych dokumentów lub przedmiotów, których treść świadczyć może o utrzymywaniu stosunków osobistych względnie korespondencyjnych z B[olesławem] Stolarzem, M[arianem] Gołębiowskim, Józefem Bojarem, Józefem Tylusem, Stefanem Ślusarskim i innymi osobami wyszczególnionymi w części opisowej niniejszego planu czynności operacyjno-śledczych.

7. Ignacego **Wielgusa**, zam. Wierzchowiska [...], pow. Janów Lubelski, celem znalezienia „Zagadnień polskich”, referatu Bermiana i „Aktualnych zagadnień” dot. wydarzeń marcowych, otrzymanych przez wymienionego od B[olesława] Stolarza oraz znalezienia innych dokumentów świadczących o nawiązaniu kontaktów z członkami nielegalnej organizacji „Ruch”.

8. Aliny **Kołyś**, zam. Janów Lubelski, ul. [...], celem znalezienia publikacji i opracowań wydawanych przez nielegalny związek pn. „Ruch”.

9. Lucyny **Świdarskiej**, zam. Wierzchowiska, pow. Janów Lubelski, celem ewentualnego znalezienia opracowań i publikacji wydawanych przez „Ruch” oraz innych przedmiotów wskazujących na utrzymywanie kontaktów z członkami nielegalnego związku.

10. Stefana **Ślusarskiego**, zam. Kraśnik, ul. [...], celem odnalezienia opracowania „Zagadnienia polskie” i innych publikacji wydawanych przez nielegalny związek „Ruch” oraz dokumentów lub przedmiotów świadczących o nawiązaniu przez niego kontaktów z członkami nielegalnej organizacji (notatki, listy).

11. Romana **Saweckiego**, zam. w Zakrzówku, pow. Kraśnik, w celu znalezienia opracowania „Zagadnienia polskie”, artykułu „Prawda i nieprawda o AK” oraz innych publikacji wydawanych lub popularyzowanych przez nielegalny związek pn. „Ruch”, a nadto notatek i korespondencji zawierających treść wskazującą na utrzymanie kontaktów z członkami nielegalnej organizacji „Ruch” i byłymi działaczami AK, WiN oraz innych reakcyjnych zbrojnych ugrupowań.

12. Józefa **Bojara**, zam. w Zamościu, ul. [...], celem znalezienia „Programu” nielegalnego związku „Ruch”, opracowania „Zagadnienia polskie” otrzymanych od Bolesława Stolarza oraz innych publikacji wydawanych przez nielegalną organizację pn. „Ruch”, a nadto innych dokumentów i przedmiotów świadczących o zaangażowaniu wymienionego w działalność nielegalnego związku i utrzymywanie kontaktów z jego członkami.

13. Józefa **Tylusa**, zam. w Kościanie, woj. Poznań, celem znalezienia „Programu” i „Zagadnień polskich”, a nadto innych opracowań i publikacji kolportowanych przez nielegalny związek pn. „Ruch” oraz dokumentów lub przedmiotów świadczących

o utrzymywaniu kontaktów z członkami nielegalnej organizacji „Ruch”, jak też osobami wymienionymi w niniejszym planie czynności operacyjno-śledczych. (Przeszukanie, jak też i przesłuchanie J[ózefa] Tylusa na okoliczności otrzymywania opracowań od B[olesława] Stolarza, utrzymywania kontaktów z osobami rekrutującymi się z b. reakcyjnego podziemia wykona Wydział Śledczy KW MO w Poznaniu po uprzednim przesłaniu danych odnośnie J[ózefa] Tylusa oraz okoliczności wymagających wyjaśnienia).

W zależności od ustaleń operacyjnych i zaplanowanych przesłuchań w kwestii posiadania publikacji i opracowań wydawanych przez „Ruch” przeprowadzić nadto przeszukiwanie pomieszczeń zajmowanych przez:

14. Jana Turowskiego, zam. Lublin, ul. [...].

15. Mariana Warde, zam. Lublin, ul. [...].

16. Stanisława Łokuciewskiego, zam. Puławy,
celem ewentualnego odnalezienia nielegalnych wydawnictw bądź innych dokumentów lub przedmiotów świadczących o powiązaniach tych osób z członkami „Ruchu”.

4. Niezależnie od rezultatów przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez osoby objęte realizacją, przesłuchać:

a) **Roberta Bijasiewicza** na następujące okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał B[olesława] Stolarza?
- ile razy i z czyjej inicjatywy B[olesław] Stolarz odwiedzał [go] w Lublinie?
- jaki cel miały te wizyty?
- co otrzymał od B[olesława] Stolarza celem zapoznania się i wydania własnych opinii?
 - w jakich okolicznościach były mu wręczane „Biuletyny”, „Zagadnienia polskie” lub inne opracowania wydawane przez nielegalny związek pn. „Ruch”, czy padało wówczas nazwisko Mariana Gołębiewskiego?
 - w ilu przypadkach otrzymywał od Bolesława Stolarza tego rodzaju literaturę?
 - jakie argumenty przedstawiał mu B[olesław] Stolarz, wręczając opracowanie „Ruchu”?
 - jak przyjął wręczane „Biuletyny” i „Zagadnienia polskie”?
 - jak je oceniał i opiniował?
 - kiedy i kogo zapoznał z dokumentami otrzymanymi od Stolarza?
 - kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach w towarzystwie B[olesława] Stolarza dyskutował na temat książki Rychtera „Kawalerzysta piechuram”?¹¹
 - od kiedy zna Michał Fijałkę i co go z nim łączyło?
 - z kim kontaktował B[olesława] Stolarza podczas jego pobytu w Lublinie?
 - w jakim celu uczestniczył w spotkaniu u Wandy Gzik?
 - czyja to była w propozycja?
 - od kiedy zna Mariana Gołębiewskiego?
 - co go z nim łączyło?
 - jak układały się stosunki między nim a Marianem Gołębiewskim?

¹¹ Prawdopodobnie chodzi o książkę Tadeusza Sztumberk-Rychtera *Artylerzysta piechuram*.

- kiedy ostatni raz widział się z Marianem Gołębiowskim?
- na jakie tematy wówczas rozmawiano?

b) Michała Fijałkę na następujące okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał Bolesława Stolarza?
- w czym mieszkaniu toczyła się dyskusja na temat książki Rychtera „Kawalerzysta piechur”?
 - z kim uczestniczył w tej dyskusji?
 - ile razy Bolesław Stolarz odwiedzał go w Lublinie?
 - z kim kontaktował B[olesława] Stolarza podczas jego pobytu w Lublinie?
 - czy otrzymywał w trakcie wizyt B[olesława] Stolarza od niego jakieś opracowania lub publikacje, których treść świadczyła jednoznacznie i charakterze literatury?
 - w jakim celu uczestniczył w spotkaniu u Wandy Gzik?
 - czyja to była propozycja?
 - od kiedy zna Mariana Gołębiowskiego?
 - co oznacza hasło: „Przywożę od Mariana 25 zł”?
 - kiedy to hasło zostało umówione i przez kogo?
 - czy otrzymywał od Mariana Gołębiowskiego jakieś publikacje i opracowania wydawane przez nielegalny związek pn. „Ruch”?
 - kogo i kiedy zapoznał z nielegalnymi opracowaniami?

c) Józefa i Izabellę Bożków na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznali Bolesława Stolarza?
- ile razy Bolesław Stolarz odwiedzał ich w Lublinie?
- jaki charakter miały kontakty z Bolesławem Stolarzem?
- czy otrzymywali w trakcie wizyt B[olesława] Stolarza jakieś przedmioty? („Zagadnienia polskie”),
 - na jaki temat rozmawiano w toku tych wizyt?
 - kiedy ostatni raz widzieli B[olesława] Stolarza?
 - kiedy i kogo zapoznali z opracowaniami otrzymanymi od Stolarza[?]

d) Wandę Gzik na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznała B[olesława] Stolarza?
- ile razy B[olesław] Stolarz odwiedzał ją w Lublinie?
- z kim przychodził w odwiedziny? (okazać kartę rozpoznawczą),
- skąd Stolarz znał jej adres?
- na jakie tematy rozmawiano i co przede wszystkim poruszano?
- czy B[olesław] Stolarz w trakcie składanych wizyt pozostawiał u niej jakieś opracowania, publikacje, a jeśli tak, to kogo z nimi zapoznała?
 - jakiego charakteru były te opracowania?
 - kiedy ostatni raz widziała B[olesława] Stolarza i na jaki temat z nim rozmawiała?
 - co łączyło ją z Bijasiewiczem i Fijałką?

e) Zofię Zezulę na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznała B[olesława] Stolarza?

- jaki charakter miały utrzymywane z nim kontakty?
- ile razy Bolesław Stolarz odwiedzał ją w Lublinie?
- skąd znał jej adres?
- na jakie tematy z nią rozmawiał?
- czy B[olesław] Stolarz pozostawiał u niej jakieś opracowania, a jeśli tak, to kiedy i komu udostępniła je?
- jakiego charakteru były te opracowania?
- co zrobiła z tymi opracowaniami?

f) Edwarda Dziadosza na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał B[olesława] Stolarza?
- czy Bolesław Stolarz składał mu wizyty w Lublinie?
- skąd znał adres?
- jakiego charakteru utrzymywał z nim kontakty?
- ile razy spotykali się w Lublinie i na jakie tematy rozmawiali?
- kto, kiedy i w jaki sposób powiadomił go o spotkaniu z Józefem Bojarem?
- jak doszło do tego spotkania i kiedy to było?
- kto ze znanych mu osób uczestniczył w tym spotkaniu?
- jakiego charakteru było to spotkanie?
- jaką rolę w tym spotkaniu odegrał B[olesław] Stolarz?
- na jakie tematy B[olesław] Stolarz zabierał głos i czego one dotyczyły?
- jak zebrani przyjmowali wypowiedzi B[olesława] Stolarza?
- ile razy spotykał się w takim samym gronie osób?
- co otrzymał w trakcie spotkania od B[olesława] Stolarza?
- jakiego charakteru były wręczane publikacje?
- jak komentował B[olesław] Stolarz fakt wręczania mu opracowań wydawanych przez nielegalny związek „Ruch”?
- co zrobił z tymi publikacjami, kiedy i komu je udostępnił?
- kiedy i w jakich okolicznościach rozmawiał z B[olesławem] Stolarzem?
- z którymi b. działaczami AK, WiN i innych byłych organizacji zbrojnych oraz reakcyjnych ugrupowań utrzymuje kontakty?
- czy zna Bijasiewicza, Fijałkę i M[ariana] Gołębiewskiego?
- jakie utrzymywał z nimi kontakty?
- kiedy i w jakich okolicznościach rozmawiał z nimi?

g) Ignacego Wielgusa na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał B[olesława] Stolarza?
- jakie utrzymywał z nim kontakty? – podać ich częstotliwość,
- czy B[olesław] Stolarz odwiedzał go w jego miejscu zamieszkania?
- jakie dokumenty, opracowania, publikacje, artykuły, przedmioty otrzymywał od Stolarza podczas tych spotkań, co z nimi zrobił?
- czy zna Józefa Bojara?
- kiedy spotykał się z nim w towarzystwie B[olesława] Stolarza, Romana Saweckiego, Aliny Kołtys i innych?
- gdzie odbywały się te spotkania?

- jakiego były charakteru?
- kto aranżował te spotkania i je prowadził?
- kiedy ostatni raz rozmawiał z B[olesławem] Stolarzem i na jakie tematy?

h) Alinę Kołtyś i Lucynę Świdorską na okoliczności:

- od kiedy znają B[olesława] Stolarza?
- w jakich okolicznościach się poznały?
- czy utrzymywały z nim kontakty, jakiego charakteru?
- jak często B[olesław] Stolarz odwiedzał je w miejscu zamieszkania?
- z jakimi znanymi im osobami Stolarz przyjeżdżał do Wierchowisk i Janowa Lubelskiego?
- kiedy miało miejsce w ich mieszkaniu spotkanie B[olesława] Stolarza z Józefem Bojarem i innymi osobami?
- kto brał udział w tych spotkaniach?
- jaki przebieg miały te spotkania i jakie tematy poruszano?
- która ze znanych im osób prowadziła te spotkania?
- czy otrzymały od B[olesława] Stolarza względnie innych osób uczestniczących w tych spotkaniach opracowania, publikacje, artykuły i o jakiej treści, a jeżeli, to co z nimi zrobiły?
- kiedy ostatni raz rozmawiały z B[olesławem] Stolarzem i na jaki temat?

i) Stefana Ślusarskiego i Romana Saweckiego na okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznali B[olesława] Stolarza?
- jakiego charakteru kontakty utrzymywali z B[olesławem] Stolarzem?
- czy Stolarz odwiedzał ich w miejscach zamieszkania i skąd znał adresy?
- jak często następowały te wizyty i jakiego były charakteru?
- kiedy miało miejsce spotkanie z Józefem Bojarem i innymi osobami w mieszkaniach Aliny Kołtyś i Lucyny Świdorskiej?
- kto zorganizował te spotkania i w jaki sposób?
- kto ze znanych osób uczestniczył w tych spotkaniach? (okazać kartę rozpoznawczą),
- jaki przebieg miały te spotkania i jakie tematy poruszano?
- kto prowadził te spotkania?
- dlaczego spotkania odbyły się u Aliny Kołtyś i Lucyny Świdorskiej?
- z czego wynikała decyzja zmiany miejsca spotkania w Janowie Lub[elskim]?
- jakimi środkami lokomocji udano się z Janowa do Wierchowisk na drugie spotkanie?
- ile osób – podać imiennie – uczestniczyło w spotkaniach w Janowie i Wierchowiskach?
- w jaki sposób B[olesław] Stolarz wręczył im publikacje i opracowanie wydawane przez nielegalny związek pn. „Ruch”?
- co mówił Bolesław Stolarz, wręczając im owe publikacje?
- czy informował ich, iż występuje na tych spotkaniach z ramienia nielegalnej organizacji pn. „Ruch”?
- kto oprócz nich otrzymał od B[olesława] Stolarza podczas tych dwóch spotkań literaturę o podobnej treści?

- jak skomentowali fakt wręczenia im powyższych opracowań?
- kiedy i kogo zapoznawali się z dokumentami otrzymanymi od Stolarza?
- jak długo trwały cytowane dwa spotkania?
- czy w takim samym gronie osób spotykali się jeszcze, jeżeli tak, to gdzie i czego zebrania te dotyczyły?
- kiedy ostatni raz rozmawiali z Bolesławem Stolarzem i na jakie tematy?
- czy znają Roberta Bijasiewicza i Michała Fijałkę, a jeśli tak, to jakiego charakteru kontakty z nimi utrzymują?

j) Józefa Bojara na okoliczności:

- od kiedy zna Bolesława Stolarza, Edwarda Dziadosza, Ignacego Wielgusa, Stefana Ślusarskiego, Romana Saweckiego, Lucynę Świdorską, Alinę Kołtyś i inne osoby biorące udział w spotkaniach?
- jakiego charakteru kontakty utrzymywał z B[olesławem] Stolarzem i wymienionymi wyżej osobami?
- czy B[olesław] Stolarz odwiedzał go w Zamościu i skąd znał jego aktualny adres?
- jakiego charakteru miały wizyty B[olesława] Stolarza i na jakie tematy rozmawiano?
- kto zaproponował i zaaranżował spotkanie w Wierchowiskach i Janowie Lubelskim?
- w jaki sposób uzgodniono czas i miejsce mających się odbyć spotkań oraz jaki początkowo miały mieć charakter?
- czy B[olesław] Stolarz uzgadniał z nim listę uczestników spotkań, jeśli tak, to kiedy i w jakiej formie?
- czy wybrane osoby wyraziły uprzednio zgodę na tego rodzaju spotkania?
- z kim uzgadniał porządek spotkań?
- kto uczestniczył w obu spotkaniach? – podać imiennie wszystkie osoby,
- czy któraś z osób powiadomionych nie przybyła na spotkanie, jeśli tak, to z jakiej przyczyny?
- jaki przebieg miały te spotkania i jakie tematy na nich poruszano?
- kto prowadził te spotkania?
- kto z uczestników spotkań zabierał głos i na jaki temat mówił?
- jaką rolę w tym spotkaniu pełnił B[olesław] Stolarz?
- na jakie tematy B[olesław] Stolarz zabierał głos i czego one dotyczyły?
- jak zebrani przyjmowali wypowiedzi B[olesława] Stolarza?
- dlaczego spotkania odbyły się w mieszkaniach Aliny Kołtyś i Lucy[ny] Świdorskiej?
- jak długo trwały te spotkania?
- dlaczego na drugi dzień zmieniono miejsce spotkania?
- jakimi środkami transportu uczestnicy spotkania udali się do Wierchowisk?
- kiedy i w jakich okolicznościach otrzymał od B[olesława] Stolarza „Program” i „Zagadnienia polskie”?
- co mówił B[olesław] Stolarz, wręczając mu te materiały?
- jak przyjął wręczone publikacje, czy je oceniał względnie opiniował?
- czy oprócz niego od Bolesława Stolarza pozostali uczestnicy spotkań otrzymali podobne opracowania? – jeśli tak, co jest mu o tym wiadomo,
- czy informował go Stolarz, że w spotkaniach tych występował z inicjatywy i polecenia M[ariana] Gołębiowskiego?

- kiedy i kogo zapoznał z materiałami otrzymanymi od B[olesława] Stolarza?
- kiedy ostatni raz rozmawiał z B[olesławem] Stolarzem i na jakie tematy?
- czy zna R[oberta] Bijasiewicza i M[ichała] Fijałkę? (okazać kartę rozpoznawczą).

W zależności od wyników dokonanych przeszukań i przesłuchań podjęte będą decyzje w przedmiocie ewentualnego zatrzymania określonych osób i postawienia im zarzutów. Podjęte też będą decyzje w kwestii, które osoby będą wykorzystane jako świadkowie oskarżenia przeciwko Marianowi Gołębiewskiemu i Bolesławowi Stolarz[owi].

B. Czynności operacyjne

1. W celu maksymalnego zapewnienia kontroli operac[yjnej] figurantów i osób dotychczas nam nieznanych, a posiadających związek z kierownictwem nielegalnej organizacji „Ruch”, planuje się:

- wykorzystać operacyjnie b. TW „Osiecki”¹² zgodnie z zatwierdzonym wnioskiem z dnia 27 października br.,

- kombinacja ta pozwoli na rozpracowywanie Roberta Bijasiewicza, Władysława Zdunka, Wandy Gzik oraz ustalenia i rozpracowania osób zam. w Lublinie, do których docierał w sprawie „Ruch[u]” Bolesław Stolarz.

2. Identyczne wykorzystanie pozostającego na łączności TW ps. „D.E.”¹³, przy pomocy którego zapewni się dopływ informacji o następujących osobach:

- Alinie K^dołyś^d,
- Józefie B^dojar^d,
- Józefie T^dylus^d,
- Romanie S^daweckim^d,
- Izabelli B^dożek^d,
- Stefanie Ś^dlusarskim^d.

Wymienione osoby znane są TW „D.E.” z racji dawnego miejsca zam., uczestnictwa w okresie okupacji i po wyzwoleniu w organizacji AK oraz z zebrania zorganizowanego przez Bolesława S[tolarza], w którym osobiście uczestniczył.

3. Do rozpracowania i zapewnienia dopływu informacji o działalności osób, o których mowa w p[unkcie] 2, podejmie się na łączność b. TW ps. „Kropka”¹⁴, zam. w Lublinie, który z racji wspólnej przynależności do AK-WiN przy wypracowaniu dla niego legendy może dostarczyć nam informacji o ich zachowaniu i zamiarach w najbliższym czasie.

4. Równoległe z czynnościami procesowymi wykonywanymi przez Wydz[iał] Ś[ledczy] pracownicy zaangażowani w rozpracowywaniu omawianych fig[urantów] sprawy „Omega” zaktzywizują pracę z posiadanymi osobowymi źródłami informacji: „Żmuda”¹⁵, „Jabłoński”, „Karol”, „Maria”, „Marta”, „Mundek”, „Wierny”, „Jan”, „Adiunkt”, „Jurek”, „Kajot”, „Marek”, „Roman”, „A”¹⁶, „Anatol” i techniki operacyjnej. W taki sposób w pełni zabezpieczyć dopływ o aktualnych postawach i zamierzeniach figurantów.

¹² Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁴ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁵ Informatorzy – „Żmuda”, „Jabłoński”, „Karol”, „Maria”, „Marta”, „Mundek”, „Wierny”, „Jan”, „Adiunkt”, „Jurek”, „Kajot”, „Marek”, „Roman”, „Anatol” – brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁶ Najprawdopodobniej był to TW „A” – Józef Śmiech (Zob.: K.A. Tochman, *TW „Ciąg” donosi...* „Nasza Polska”, 2007, nr 8).

5. Zastosować obserwację na dwa dni przed realizacją sprawy niżej podanych osób:
– Roberta B^dijasiewicz^d, zam. Lublin, ul. [...],
– Michała F^dijalki^d, zam. Lublin, ul. [...].
Wyk. Wydział „B” tut[ejszej] komendy.

Naczelnik Wydziału Śledczego
KW MO w Lublinie
(–) **plk J[an] Bernatowicz**

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III
KW MO w Lublinie
(–) **mjr St[anisław] Sobański¹⁷**

Opracowali:

por. Fr[anciszek] Skawiński
kpt. St[anisław] Gomoła¹⁸

Odbito w 4 egz.

- 1 egz. – sprawa „Omega”
2 egz. – Biuro Śledcze MSW
3 egz. – Dep[artament] III MSW
4 egz. – Wydz[iał] Śledczy Lublin
Druk HK

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 4, k. 1170–1187, mps.

¹⁷ **Sobański Stanisław** (ur. 1921), mjr/plk. Od 12 VI 1945 r. referent Sekcji VI MUBP w Kielcach; od 1 XII 1947 r. starszy referent Delegatury PUBP w Lublinie; od 21 IX 1948 r. zastępca szefa Delegatury PUBP w Lublinie; od 1 V 1949 r. zastępca szefa PUBP w Krasnymstawie; od 1 X 1949 r. szef PUBP w Radzynie Podlaskim; od 1 III 1952 r. szef PUBP w Biłgoraju; od 15 II 1952 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII WUBP w Lublinie; od 1 IV 1954 r. naczelnik Wydziału VIII WUBP w Lublinie; od 1 IV 1955 r. zastępca i p.o. naczelnika Wydziału V WUdsBP w Lublinie; od 1 VI 1955 r. zastępca naczelnika Wydziału V WUBP w Lublinie; od 1 X 1955 r. zastępca naczelnika Wydziału III WUdsBP w Lublinie; od 1 I 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 IX 1957 r. słuchacz Szkoły Starszych Oficerów Operacyjnych SB CW MSW w Legionowie; od 24 VII 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Lublinie; od 1 II 1962 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Lublinie; od 15 VII 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 II 1971 r. naczelnik Wydziału „C” KW MO w Lublinie; od 1 II 1972 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od 1 I 1975 r. kierownik Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od 1 VI 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Chełmie; od 1 VIII 1983 r. zastępca szefa WUSW w Chełmie; od 1 IX 1984 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 15 VII 1985 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹⁸ **Gomoła Stanisław** (ur. 1923), kpt. Od 8 IX 1949 r. referent Wydziału V WUBP w Lublinie; od 1 I 1952 r. starszy referent Wydziału V WUBP w Lublinie; od 1 VIII 1955 r. w dyspozycji kierownika WUdsBP w Lublinie; od 1 IX 1955 r. starszy referent Wydziału III WUdsBP w Lublinie; od 1 IV 1956 oficer operacyjny Wydziału III WUdsBP w Lublinie; od 5 I 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału III KW MO w Lublinie; od 16 VII 1970 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Lublinie; od 16 XII 1970 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO w Lublinie; zwolniony ze służby 31 VII 1973 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 listopad 3, Warszawa – Ramowy plan dalszych czynności operacyjno-śledczych w sprawach przeciwko uczestnikom „Ruchu” z Warszawy

^aZatwierdzam

Warszawa, dnia 3 listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{b2}

Plan ^bramowy^b

dalszych czynności operacyjno-śledczych w sprawach nr II. 2 Ds. 38/70 i II. 2 Ds. 39/70 przeciwko członkom nielegalnego związku pn. „Ruch”

I. Dnia 22 września 1970 r. Biuro Śledcze MSW przekazało do dalszego prowadzenia Wydziałowi Śledczemu tut[ejszej] komendy materiały nielegalnej organizacji pn. „Ruch” wydzielone na mocy postanowienia Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy z dnia 17 IX 1970 r. ze sprawy nr II. 3 Ds. 25/70 dot. następujących podejrzanych z art. 278 § 1 KK:

1. Marzeny **Górszczyk**, c. Jerzego, lat 25, studentki V roku Wydz[iał] Filologii Polskiej i Słowiańskiej UW, zam. W[arsza]wa, ul. [...], tymczasowo aresztowanej 22 czerwca 1970 r.,

2. Jana **Kapuścińskiego**, s. Stanisława, lat 34, dr nauk technicznych, kier[ownik] Laboratorium Badawczego Spółdzielni Pracy „Organica” w Łodzi, zam. Łódź, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 2 lipca 1970 r.,

3. Alojzego **Koszuta**, s. Andrzeja, lat 26, wykształcenia średniego, nauczyciela w Zasadniczej Szkole Budowlanej dla Pracujących nr 1 w Warszawie, zam. Brwinów, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 21 czerwca 1970 r.,

4. Wiesława **Kęcika**, s. Jana, lat 24, wyksz[tałcenie] niepełne wyższe (2 lata filozofii na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie), niepracującego, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 20 czerwca 1970 r.,

^a Poniżej odrębna adnotacja o treści: Zagadnienia dot. „P-64” uzgodnić z kierownikiem grupy. (–) płk Roter 10 XI 1970 r. **Roter Czesław** (ur. 1927), płk. Od 1 XI 1948 r. milicjant XIV Komisariatu KM MO w Warszawie; od 25 VI 1949 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej CW MO w Słupsku; od 1 VIII 1950 r. w dyspozycji Oddziału Personalnego KG MO; od 1 IX 1950 r. referent Wydziału I Oddziału V KG MO; od 1 XI 1951 r. starszy referent Wydziału I Oddziału Personalnego KG MO; od 1 VII 1954 r. inspektor Wydziału II Oddziału Kadr KG MO; od 1 VI 1956 r. w dyspozycji szefa Oddziału Kadr KG MO; od 1 VII 1956 r. inspektor Inspektoratu Szkolenia Zawodowego Oddziału Kadr i Szkolenia KG MO; od 15 II 1957 r. naczelnik Wydziału Kadr i Szkolenia KG MO; od 1 I 1958 r. naczelnik Wydziału Kolejowego KG MO; od 1 VIII 1961 r. naczelnik Wydziału V KG MO; od 15 XI 1965 r. naczelnik Wydziału Dochodzeniowego ds. Gospodarczych KS MO Warszawa; od 1 I 1968 r. I sekretarz KZ PZPR w KS MO w Warszawie; od 15 VII 1968 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. SB w Warszawie; od 1 VI 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Płocku; od 17 II 1978 r. komendant wojewódzki MO w Skierniewicach; od 15 VIII 1983 r. zastępca dyrektora Biura „B” MSW; od 30 IV 1984 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od 1 IV 1987 r. główny specjalista w Sekretariacie Podsekretarza Stanu Wydziału Prezydialnego Gabinetu Ministra; zwolniony ze służby 4 IV 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

^{b-b} Wpisano odrębnie.

5. Jana **Krzystoszka**, s. Michała, lat 41, wykształcenia średniego, niepracującego, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 30 lipca 1970 r.,

6. Janusza **Krzyżewskiego**, s. Edwarda, l[at] 30, wykształcenia średniego, zatrudnionego w Komitecie ds. Radia i Telewizji jako kierownik magazynu produkcyjnego, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 26 czerwca 1970 r.,

7. Wiesława **Kurowskiego**, s. Krzesława, lat 23, wykształcenia średniego, zatrudnionego w Biurze Obsługi Ruchu Turystycznego jako przewodnik, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 20 czerwca 1970 r.,

8. Bożeny **Miklaszewskiej**, c. Jana, lat 30, wykształcenia średniego, nauczycielki w Szkole Podstawowej nr 122 w Warszawie, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanej 29 czerwca 1970 r.,

9. Edwarda **Staniewskiego**, s. Jana, lat 41, z zawodu technika budowlanego, zatrudnionego w Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej jako kierownik robót sanitarnych, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 2 lipca 1970 r.,

10. Edwarda **Piotrowskiego**, s. Stanisława, lat 29, wykształcenia niepełnego średniego, zatrudnionego w Narodowym Banku Polskim w Warszawie jako mechanik maszyn licząco-analitycznych, zam. Warszawa, ul. [...], tymczasowo aresztowanego 30 lipca 1970 r.,

11. Czesława **Brzezieckiego**, s. Michała, lat 48, wyksz[tałcenie] 11 klas, referenta ds. zbytu Sp[ół]dzielni Pracy „Mazovia”, b. czł. AK, skazanego w 1944 r. na karę śmierci przez Rejonowy Sąd Wojskowy w Lublinie, zamienioną następnie na 10 lat więzienia, zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy,

12. Mariana **Wiśniarskiego**, s. Aleksandra, lat 48, wyksz[tałcenie] średnie, st[arszy] radca w Min[isterstwie] Gosp[odarki] Komunalnej, b. czł. AK, czł. ZBoWiD, zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy,

13. Eustachego **Wasilewskiego**, s. Stefana, lat 27, wyksz[tałcenie] niepełne wyższe (student IV r[oku] Wydz[iału] Historii UW), zam. w Warszawie, ul. [...], ojciec inż. rolnik, odpowiada z wolnej stopy,

14. Marii Grażyny **Kurczyńskiej-Salamon**, c. Kazimierza, lat 26, wyksz[tałcenie] wyższe, referent w Warsz[awskim] Tow[arzystwie] Muzycznym, mężatka, zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy,

15. Jerzego Wojciecha **Tańcułskiego**, s. Jana, lat 22, wyksz[tałcenie] niepełne wyższe (student IV roku SGGW), zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy,

16. Ewy Anny **Szalewicz**, s. Jana, lat 22, wyksz[tałcenie] niepełne wyższe (V rok Wydz[iału] Filologii Romańskiej UW), panna, zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy,

17. Władysława **Wichra**, s. Władysława, lat 57, inż. architekt w Miejskim Biurze Projektów, zam. w Warszawie, [...], odpowiada z wolnej stopy,

18. Jerzego Mariana **Kęcika**, s. Jana, lat 26, wyksz[tałcenie] zawodowe, kelner, zam. w Warszawie, ul. [...], odpowiada z wolnej stopy.

Dotychczas zebrane materiały wskazują, iż wymieni działali w ramach nielegalnego związku pn. „Ruch”, którego celem było obalenie ustroju socjalistycznego w Polsce i utworzenie państwa burżuazyjno-demokratycznego. Organizacja posiadała zorganizowaną formę działania, program oraz środki techniczne umożliwiające prowadzenie działalności wydawniczej i terrorystycznej.

Materiały operacyjno-śledcze zebrane w toku postępowania karnego pozwalają na stwierdzenie, iż praktyczna działalność nielegalnego związku pn. „Ruch” realizowana była w następujących kierunkach:

- a) wydawniczo-propagandowym,
- b) planowania dokonywania aktów dywersji, rabunków i kradzieży,
- c) nawiązywania kontaktów z wrogimi ośrodkami emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w krajach demokracji ludowej.

Podstawowym celem nielegalnego związku było skupienie wokół „Ruchu” sił, które przy zaistnieniu odpowiedniej koniunktury doprowadzą do obalenia ustroju socjalistycznego w Polsce, propagowanie poglądów i inspirowanie działań separatystycznych w państwach obozu socjalistycznego, wskazywanie na „zbrodniczy” charakter działalności organów państwowych PRL i instancji partyjnych przez szkalowanie ich czołowych działaczy.

Zamierzeniom politycznym związku pn. „Ruch” były podporządkowane akcje dywersyjne i terrorystyczne. Jedną z takich akcji stanowić miało spalenie Muzeum Lenina w Poroninie w dniu 21 czerwca 1970 r. Chodziło tu o wydzwięk polityczny i propagandowy nie tylko w kraju, ale i na świecie oraz wykazanie istnienia i działania sił przeciwnych ustrojowi socjalistycznemu w Polsce. Temu samemu celowi miały służyć planowane akcje obliczone na zastraszenie działaczy partyjnych, państwowych i społecznych, realizowane w formie pobicia, wprowadzenia do mieszkania cuchnących substancji chemicznych itp.

Równoległe do aktów dywersji i terroru prowadzone były akcje włamań, kradzieży i napadów. Stanowiły one jedno ze źródeł zdobywania technicznych środków materiałowych i finansowania działalności związku. Poza przeprowadzonymi tego typu akcjami, np. kradzież maszyn do pisania i powielaczy, planowano cały szereg napadów na instytucje państwowe m.in. na ambulans Narodowego Banku Polskiego, przewożący uszkodzone pieniądze do Jeziornej, konwój przewożący pieniądze z ulicy Bielańskiej na ulicę Świętokrzyską w Warszawie oraz kasjera Lot z ulicy Waryńskiego w Warszawie¹.

Niepotwierdzone dane wskazują, iż członkowie związku „Ruch” (**Staniewski** i **Krzystoszek**) dysponują bronią palną, która mogła być wykorzystana do akcji terrorystycznych. Zachodzi podejrzenie, iż członkowie „Ruchu” podłożyli również materiał wybuchowy w gmachu poczty przy ul. Komarowa w Warszawie, którego eksplozja spowodowała zranienie kilku osób i wywołała pożar.

Działalność „Ruchu” w tym zakresie była ściśle związana z generalnym założeniem walki przeciwko ustrojowi PRL i stanowiła jeden ze środków jej kontynuowania.

Nielegalny związek pn. „Ruch” od początku swego istnienia zakładał potrzebę kontaktów z zagranicą i podejmował odpowiednie kroki w kierunku ich nawiązania. Orientacja na zagranicę przejawiała się w dwóch kierunkach: nawiązania i zacieśnienia kontaktów z ośrodkami polskiej emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w państwach demokracji ludowej. Celem tych kontaktów było dążenie do nawiązania sojuszków politycznych, uzyskania akceptacji **konceptji** programowych związku oraz wsparcia finansowego i materiałowego.

¹ Kwestię wymienionych w dokumencie planowanych rzekomo przez organizację akcji o charakterze kryminalnym wyjaśniłem we „Wstępie” w rozdziale „Obraz «Ruchu» w dokumentach i opracowaniach SB”.

Realizację tych zamierzeń podejmowano różnymi drogami, które nie zostały jednak jeszcze dotychczas dokładnie wyjaśnione. Wymagają one dalszego rozpracowania operacyjno-śledczego. I tak np. do kontaktów z Czechosłowakami kierownictwo „Ruch” mogło wykorzystywać braci Alojzego i Sebastiana **Koszutów**. Są oni z pochodzenia Słowakami, posiadającymi w Czechosłowacji rodzinę i szerokie znajomości. Wyjeżdżali oni do tego kraju oraz utrzymywali kontakty korespondencyjne z osobami tam zamieszkałymi. Nie ustalono jednak, czy i jakie zadania dla związku wykonywali bracia **Koszutowie**.

Najwyższym organem polityczno-organizacyjnym związku „Ruch” był tzw. zjazd przedstawicieli poszczególnych ośrodków. Stwierdzono, że „ośrodki” działały w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Bydgoszczy i Gdańsku. Materiały śledztwa wskazują na istnienie ośrodków również we Wrocławiu, Katowicach, Szczecinie i Krakowie. Brak jest jednak dostatecznych danych określających ich liczebność i zakres działania.

Z nieoficjalnych informacji wynika, że „centrum” związku było w posiadaniu funduszy organizacyjnych i archiwum personalnego związku „Ruch”.

W wyniku dotychczasowych czynności operacyjno-śledczych, 69 osobom przedstawiono zarzuty z art. 278 § 1 KK, wobec 43 osób zastosowano areszt tymczasowy oraz 11 osób oddano pod dozór MO. Śledztwo przeciwko członkom nielegalnego związku pn. „Ruch” oprócz Wydziału Śledczego KS MO prowadzi Biuro Śledcze MSW (przeciwko członkom „centrum”) oraz inne wydziały śledcze przeciwko grupom podejrzanych, których działalność w tym związku rzeczowo bądź terytorialnie uwarunkowała potrzebę odrębnego rozpoznania.

II. W celu wyjaśnienia całokształtu działalności przestępczej w nielegalnym związku pn. „Ruch” ww. podejrzanych, a w szczególności udziału w dokonanych i planowanych przez ten związek akcjach dywersyjnych, rabunkowych i terrorystycznych, planuje się dokonanie dalszych czynności operacyjno-śledczych:

1. Przesłuchać wszystkich ww. podejrzanych na następujące okoliczności:^c

- kiedy, w jakich okolicznościach i przez kogo zostali zawerbowani do nielegalnego związku pn. „Ruch”,
- jakie funkcje sprawowali w nielegalnym związku,
- jakimi pseudonimami posługiwali się,
- jaki był ich udział w nielegalnej działalności „Ruch”,
- schemat organizacyjny związku,
- skład personalny,
- jakie kontakty posiadał „Ruch” z klerem oraz byłym podziemiem politycznym w Polsce,
- przez jakie osoby lub czynniki inspirowane było powstanie „Ruchu” i jego działalność,
- jakie kontakty posiadał „Ruch” z polską emigracją polityczną na zachodzie Europy, z wrogimi PRL ośrodkami politycznymi w tych krajach oraz z elementami antysocjalistycznymi w krajach demokracji ludowej,

^c Z lewej strony dokumentu opatrzone nieczytelnym podpisem odrębna adnotacja o treści: Wymienione tu okoliczności zostały w znacznej części wyjaśnione przed przekazaniem podejrzanych do KS MO. Nie ma potrzeby powracania do nich, chyba, że tego celem byłoby poszerzenie już posiadanych wiadomości, prowadzone w oparciu o sprawdzone informacje procesowe bądź operacyjne.

- przez kogo i w jaki sposób finansowana była nielegalna działalność „Ruchu”,
- jakich akcji dywersyjnych, terrorystycznych, rabunkowych i innych nielegalny związek „Ruch” dokonał lub miał dokonać,
- w jaki sposób nielegalny związek „Ruch” prowadził działalność propagandowo-wydawniczą, jakie materiały propagandowe wydawał i gdzie, kto był autorem tych wydawnictw oraz gdzie znajdowały się punkty wydawnicze, w jakie urządzenia techniczne były wyposażone i z jakich źródeł,
- kto z członków „Ruchu” zajmował się dystrybucją nielegalnych wydawnictw i w jaki sposób była ona przeprowadzana^d,
- w jakie środki techniczne, finansowe i inne wyposażony był nielegalny związek „Ruch”, z jakich pochodziły źródła oraz kto był ich dysponentem,
- w jaki sposób utrzymywana była łączność pomiędzy poszczególnymi członkami „Ruchu” oraz ogniwami związku,
- jakim programem posługiwał się „Ruch” w działalności i kto był jego autorem,
- gdzie i przez kogo przechowywane było archiwum „Ruchu”,
- jaki był skład personalny „Ruchu” w dotychczas nierozpoznanych ośrodkach związku: katowickim, szczecińskim, wrocławskim, krakowskim i poznańskim,
- czy i gdzie istnieją ośrodki nielegalnego związku „Ruch” poza wyżej wymienionymi i kto wchodzi w ich skład,
- czy prowadzili nielegalną działalność polityczną przed wstąpieniem do „Ruchu”^e.

Wykonają: kpt. Stanisław Cieślik², kpt. Stanisław Czarnowski³, por. Wiesław Panasiuk⁴, por. Władysław Rejman⁵, por. Franciszek Łapiński⁶, ppor. Adam Olak⁷, plut. Grażyna Rokoszewska⁸ i kpr. Wiesław Kozłowski⁹ do 30 XI [19]70 r.;

^d Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Uwzględnić także wydawnictwa niemające debitu oraz przedruki i własne opracowania. (–) płk Roter.

^e Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Dodatkowo na okoliczność życiorysów ze szczególnym uwzględnieniem okresów dot. sprawy „P-64”. (–) płk Roter.

² **Cieślik Stanisław** (ur. 1935), kpt./ppłk. Od 22 XI 1958 r. wywiadowca Wydziału „B” KW MO w Kielcach; zwolniony ze służby 31 X 1960 r.; ponownie przyjęty 15 III 1962 r. na stanowisko wywiadowcy Wydziału „B” KW MO w Kielcach; od 1 VIII 1964 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 IX 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 XI 1971 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od 1 X 1974 r. inspektor stanowiska terenowego w KW MO w Kielcach Biura PESEL MSW; od 1 V 1975 r. inspektor Wydziału Nadzoru Służby Terenowej Biura Eksploatacji i Rozwoju Systemu PESEL; od 1 VII 1981 r. inspektor Wydziału Służby Terenowej Departamentu PESEL; zwolniony ze służby 15 IX 1987 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

³ **Czarnowski Stanisław** (ur. 1935), kpt./mjr. Absolwent Wydziału Prawa UW; od 1 IX 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Białymstoku; od 1 XII 1961 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerów Służby Bezpieczeństwa CW MSW w Legionowie; od 3 IX 1962 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Białymstoku; od 1 VIII 1964 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Białymstoku; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Białymstoku; od 16 VII 1970 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 II 1974 r. starszy inspektor Wydziału III „A” KS MO w Warszawie; od 16 IV 1975 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 III 1977 r. inspektor Wydziału Informacji i Sprawozdawczości Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych; zwolniony ze służby 15 VIII 1989 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁴ **Panasiuk Wiesław** (ur. 1934), por./płk. Od 1 II 1960 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy; od 7 I 1963 r. do 3 VII 1963 r. słuchacz kursu oficerów śledczych CW MSW; od 1 VIII 1965 r. starszy oficer śledczy K MO m.st. Warszawy; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy; od 1 VIII 1970 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy; od 3 X 1972 r. słuchacz Akademii

a nadto:

a) przesłuchać Jana Kapuścińskiego na następujące okoliczności:

– kiedy, w jakich okolicznościach, w jakim celu oraz jakie wyprodukował dla „Ruchu” środki chemiczne (zapalające i wybuchowe) oraz zapalniki,

– jaki był ich skład chemiczny, w jaki sposób zostały skonstruowane i na jakich zasadach działały,

– jakimi właściwościami charakteryzowały się dostarczone „Ruchowi” środki i materiały i z jakiego pochodziły źródła,

– kiedy, gdzie, z czym udziałem i w jakich okolicznościach przeprowadzał próby tych środków,

– komu z członków „Ruchu” wyprodukowane środki dostarczył,

– kiedy, gdzie i w jakich akcjach wyprodukowane przez niego środki i materiały zostały użyte lub miały być użyte przez „Ruch”.

Z niepotwierdzonych danych operacyjnych wynika, iż J[an] **Kapuściński** wyprodukował i dostarczył „Ruchowi” także materiał wybuchowy użyty następnie przez ten związek do akcji terrorystycznej na urząd pocztowy w Warszawie, przy ul. Komarowa^f.

Wykona por. Władysław Rejman do dnia 30 XI 1970 r.;

b) przesłuchać Alojzego **Kozuta** na następujące okoliczności:

– czy i jakie zadanie dla związku „Ruch” wykonywał z bratem Sebastianem **Kozutem** podczas swoich wyjazdów do Czechosłowacji,

– kogo z członków „Ruchu” i w jakim celu skontaktowali z osobami zamieszkałymi w Czechosłowacji,

– jak doszło do spotkania w Cieszynie 1969 r. Łukasza i Andrzeja **Czumów** oraz Stefana **Niesiołowskiego** z obywatelem czechosłowackim,

Spraw Wewnętrznych; od 1 VII 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału III KS MO w Warszawie; od 31 VII 1982 r. starszy inspektor Wydziału II Zarządu I MSW; od 1 I 1982 r. starszy inspektor Wydziału I Zarządu I MSW; zwolniony ze służby 5 III 1990 r. AIPN, 0242/2099, Akta osobowe.

^f *Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści:* Wykorzystać materiał z ekspertyzy sprawy Komarowa (–). plk Roter.

⁵ Brak danych niezbędnych do odtworzenia przebiegu służby.

⁶ Brak danych niezbędnych do odtworzenia przebiegu służby.

⁷ **Olak Adam** (ur. 1943), ppor./kpt. Absolwent Wydziału Prawa UJ. Od 1 II 1969 r. inspektor Wydziału Dochodzeniowego KD MO w Warszawie Ochocie; od 1 IX 1969 r. do 4 VII 1970 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie; od 1 VIII 1970 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO; od 1 IV 1974 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO; od 15 VII 1975 r. inspektor Wydziału I Biura Ochrony Rządu; od 5 IX 1977 r. delegowany na Podyplomowe Studium Służby Zagranicznej WSNS przy KC PZPR z pozostawieniem na etacie jednostki, w której pełnił służbę; od 1 IX 1978 r. inspektor Wydziału III BOR; od 1 VIII 1980 r. inspektor Wydziału VIII BOR; zwolniony ze służby 20 V 1981 r. AIPN, 0218/2377, Akta osobowe.

⁸ **Rokoszewska Grażyna** (1947–1977), plut./por. Od 1 XI 1969 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 II 1971 r. starszy oficer Departamentu I MSW; od 15 III 1971 r. starszy oficer Wydziału X Departamentu I MSW; od 21 I 1975 r. młodszy inspektor Wydziału X Departamentu I MSW; od 1 VIII 1975 r. do śmierci inspektor Wydziału XI Biura „B” MSW. AIPN, 0281/812, Akta osobowe.

⁹ **Kozłowski Wiesław** (ur. 1940), kpr./st. sierż. Absolwent Wydziału Prawa UW. Od 1 VI 1968 r. oficer ewidencji operacyjnej Wydziału Kontroli Ruchu Granicznego KS MO w Warszawie; od 1 X 1969 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 IX 1979 r. starszy kontroler Wydziału „W” KS MO w Warszawie; od 15 V 1980 r. starszy referent techniki operacyjnej Wydziału „W” KS MO w Warszawie; zwolniony ze służby 31 XII 1981 r. AIPN, 0967/207, Akta osobowe.

– jakie osoby lub grupę osób reprezentował na tym spotkaniu obywatel czechosłowacki,

– jego imię i nazwisko,

– jaki był cel tego spotkania oraz w jakim zakresie nawiązano porozumienie,

– czy związek „Ruch” rozwijał kontakty z nacjonalistami ukraińskimi nawiązane przez Denisa **Galona**.

Wykona plut. G[rażyna] Rokoszevska do dnia 30 XI 1970 r.;

c) przesłuchać Marzenę **Górszczyk** na następujące okoliczności:

– dokonania przez członków „Ruchu” Wiesława **Kurowskiego** i Wiesława **Kęcika** akcji terrorystycznej na urząd pocztowy w Warszawie przy ul. Komarowa,

– kto (Benedykt **Czuma**) dostarczył im materiał wybuchowy na tę akcję,

– kto (Jan **Kapuściński**) wyprodukował ten materiał wybuchowy,

– gdzie i kiedy omawiano sposób dokonania i przebieg akcji na poczcie przy ul. Komarowa oraz kto brał w ^htym^h udział,

– kto z członków „Ruchu” i kiedy dokonywał prób z materiałami wybuchowymi na pustyni Błędowskiej,

– kto (Marian **Golebiewski**) był inicjatorem kradzieży maszyn do pisania przez „Ruch”, ile akcji przeprowadzono i gdzie oraz kto brał w nich udział.

Wymienione wyżej okoliczności pochodzą z niesprawdzonych źródeł operacyjnych.

Wykona por. Franciszek Łapiński do dnia 30 XI 1970 r.;

d) przesłuchać Wiesława **Kurowskiego** na następujące okoliczności:

– kiedy i w jakim celu otrzymał od Andrzeja **Czумы** polecenie opracowania planu Warszawy,

– dokonania przez niego i Wiesława **Kęcika** akcji terrorystycznej na urząd pocztowy w Warszawie przy ul. Komarowa,

– kto (Benedykt **Czuma**) dostarczył im materiał wybuchowy na tę akcję,

– kto (Jan **Kapuściński**) wyprodukował ten materiał wybuchowy,

– gdzie i kiedy omawiano sposób dokonania i przebieg akcji na poczcie przy ul. Komarowa oraz kto brał w tym udział,

– planowanych akcji włamania do biura PTTK w Warszawie przy ul. Świętokrzyskiej oraz napadu na kasjera PLL Lot przy ul. Waryńskiego, kto miał brać w nich udział oraz z jakich przyczyn nie doszły one do skutku,

– posiadanych informacji o dokonaniu przez członków „Ruchu” napadu w 1964 r. na bank przy ul. Jasnej w Warszawie (miał o tym mówić A[ndrzej] Czuma).

Wymienione wyżej okoliczności pochodzą z niesprawdzonych źródeł operacyjnych. Wykona por. Władysław Rejman do dnia 30 XI 1970 r.;

e) przesłuchać Edwarda **Staniewskiego** na następujące okoliczności:

^g Z lewej strony dokumentu odręczna, częściowo nieczytelna adnotacja o treści: [...] A[ndrzej] Czuma, aby A[lojzy] Koszut [...] „Biuletyn” [...] Krakowa.

^{h-h} Wpisano odręcznie.

ⁱ Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Uwzględnić kontakty G[órszczyk] z Adamem Więtkowskim (prowadzi KS MO Warszawa).

- kupna dla „Ruchu” za pośrednictwem Jana **Krzystoszka** domu w Radości,
 - posiadanej broni w okolicach Grójca oraz jej użytkowania przez „Ruch”. Z niepotwierdzonych danych operacyjnych wynika, że E[dward] **Staniewski** ukrywa broń koło Grójca. Miała ona być użytkowana w akcjach przez „Ruch”,
 - wydanego polecenia Władysławowi **Wichrowi** opracowania organizacji wywiadu AK w czasie okupacji,
 - polecenia mu przez Wiesława Kęcika rozpoznania trasy przewozu pieniędzy w Warszawie ze skarbca Narodowego Banku Polskiego.
- Wykona kpt. Stanisław **Cieślik** do dnia 30 XI 1970 r.;

- if) przesłuchać Janusza **Krzyżewskiego** na następujące okoliczności:
- dokonania przez niego oraz Marka **Niesiołowskiego** akcji terrorystycznej w urzędzie pocztowym w Warszawie przy ul. Komarowa w dniu 16 maja 1970 r.,
 - kto (Marek **Niesiołowski**) ubezpieczał go podczas tej akcji. ^kZ niepotwierdzonych danych operacyjnych wynika, iż J[anusz] **Krzyżewski** dokonał akcji terrorystycznej w urzędzie pocztowym w Warszawie przy ul. Komarowa. Miał on nadać na tej poczcie paczkę z materiałem wybuchowym do Zakopanego, która następnie wybuchła. M[arek] **Niesiołowski** miał go przy tym ubezpieczać,
 - planowanej akcji „Ruchu” na mennicę państwową i przyczyn jej odwołania przez Andrzeja **Czumę**,
 - planowanego napadu przez „Ruch” na transport pieniędzy w Iwicznej,
 - aresztowania przez władze bezpieczeństwa tylko jednej grupy członków „Ruchu” w Warszawie,
 - przynależności do „Ruchu” wojskowych z Łodzi.
- Wykona kpr. Wiesław Kozłowski do dnia 30 XI 1970 r.;

- lg) przesłuchać Wiesława **Kęcika** na następujące okoliczności:
- dokonania wraz z Wiesławem **Kurowskim** akcji terrorystycznej w dniu 16 V 1970 r. na pocztę w Warszawie przy ul. Komarowa,
 - kto dostarczył im materiał wybuchowy (Benedykt **Czuma**),
 - kto wyprodukował materiał wybuchowy (Jan **Kapuściński**),
 - gdzie i kiedy omawiano akcję na poczcie przy ul. Komarowa oraz kto brał w tym udział,
 - planowanej przez „Ruch” akcji zdobycia aparatu nadawczo-odbiorczego i udziału w niej Edwarda **Piotrowskiego**,
 - polecenia Andrzeja **Czумы** rozpracowania wraz z E[dwardem] **Piotrowskim** transportu pieniędzy ze skarbca NBP do banku przy ul. Świętokrzyskiej w Warszawie oraz transportu zużytych pieniędzy do Jeziornej,
 - próby nawiązania kontaktu z elementami antysocjalistycznymi na Ukrainie za pośrednictwem Denisa **Galona**,

^j Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: 1. Od kiedy w „Ruchu”.

^k Z lewej strony dokumentu odręczna, częściowo nieczytelna adnotacja o treści: Przeczą tym danym materiały postępowania w sprawie wybuchu.

^l Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Rozliczyć go z dnia 16 V [19]70 r. Był to dzień imienin A[ndrzeja] Czумы.

- kradzieży powielacza dla „Ruchu” z banku w Warszawie,
- informacji Wiesława **Kurowskiego** na temat dokonania przez „Ruch” napadu na bank przy ul. Jasnej w Warszawie w 1964 r.

Wszystkie powyższe okoliczności wynikają z niepotwierdzonych danych operacyjnych,

Wykona por. Franciszek Łapiński do dnia 30 XI 1970 r.;

h) przesłuchać Edwarda **Piotrowskiego** na okoliczności dot. jego działalności dot[yczące] jego działalności w związku „Ruch” wyszczególnione w punkcie g niniejszego planu, a ponadto:

- udziału Jana **Długoleckiego** w planowanym zdobyciu aparatu nadawczo-odbiorczego, rozpracowaniu transportu pieniędzy ze skarbca NBP do banku przy ul. Świętokrzyskiej w W[arsza]wie oraz działalności w „Ruchu”,

- dokonaniu przez „Ruch” akcji terrorystycznej na pocztę w Warszawie przy ul. Komarowa,

- planowanych przez „Ruch” akcji wysadzenia pomnika Feliksa Dzierżyńskiego i pomnika Braterstwa Broni żołnierzy polskich i radzieckich w Warszawie.

Wszystkie powyższe okoliczności wynikają także z niepotwierdzonych danych operacyjnych.

Wykona por. Wiesław Panasiuk do dnia 30 XI 1970 r.

2. Wystąpić do Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy z wnioskiem o przedstawienie zarzutu z art. 278 § 1 KK:

- Janowi **Długoleckiemu** oraz rozważyć ewentualność zastosowania wobec Jana **Długoleckiego** środka zapobiegawczego – aresztu tymczasowego.

Wykona por. Wiesław Panasiuk do dnia 30 XI 1970 r.

3. Przesłuchać Jana **Długoleckiego** na okoliczności wymienione w punkcie 1. niniejszego planu, a nadto na okoliczności:

- udziału w planowanym zdobyciu przez związek „Ruch” radionadajników,

- rozpracowaniu wspólnie z Wiesławem **Kęcikiem** i Edwardem **Piotrowskim** transportu pieniędzy ze skarbca NBP do banku przy ul. Świętokrzyskiej w Warszawie,

- udziału w dokonanym przez „Ruch” napadzie na bank przy ul. Jasnej w Warszawie w 1964 r.,

- udziału w kradzieży powielacza dla związku „Ruch” w Warszawie.

Okoliczności powyższe wynikają z niepotwierdzonych danych operacyjnych.

Wykonają ppor. W[iesław] Panasiuk i Fr[anciszek] Łapiński do dnia 30 XI 30 XI 1970 r.

4. Wystąpić do Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy z wnioskiem o przedstawienie zarzutu z art. 273 § 2 KK w zw. z art. 271 § 1 KK Wandzie **Pomianowskiej**¹⁰ i przesłuchać ją na następujące okoliczności:

¹ Z lewej strony dokumentu odrębna adnotacja o treści: Udział w akcjach w Łodzi.

¹⁰ **Pomianowska Wanda** (1919–2003), dr hab, filolog słowiański. Ukończyła polonistykę i socjologię na UW, studiowała również filozofię. W okresie okupacji członek AK, łączniczka oddziału Jana Piwnika „Ponurego”. Wieleletni pracownik naukowy Katedry Języka Polskiego UW i Zakładu Językoznawstwa PAN.

- poznania Marzeny **Górszczyk** i charakteru utrzymywanych z nią kontaktów,
- inicjatywy napisania wspólnie z M[arzeną] **Górszczyk** i innymi osobami w marcu 1968 r. listu do Edwarda Gierka (zakwestionowanego u **Górszczyk**),
- treści tego listu,
- rozpowszechniania z innymi osobami tego dokumentu,
- przynależności i działalności Marzeny **Górszczyk** w nielegalnym związku „Ruch”.

Wykona por. Franciszek Łapiński do dnia 30 XI 1970 r.

5. Podjąć z Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KS MO akta prowadzonych aktualnie postępowań karnych:

- pożaru w sklepie komisowym nr 1052 w Warszawie przy ul. Rutkowskiego 7 w dniu 23 grudnia 1969 r.,
- eksplozji w urzędzie pocztowo-telekomunikacyjnym w Warszawie przy ul. Komarowa w dniu 16 maja 1970 r.

i dokonać ich analizy w celu dokładnego poznania okoliczności zaistniałych faktów, ich wykorzystania w toku śledztwa przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch” i ewentualnego wykrycia sprawców tych przestępstw spośród członków tego związku.

Wykona por. Czesław Sitek¹¹ do dnia 30 XI 1970 r.

6. Podjąć z grupy operacyjno-śledczej „P-64” materiały dotyczące:

- Jana **Długołęckiego**,
- Edwarda **Piotrowskiego**

i dokonać ich analizy w celu stwierdzenia czy mogą oni być sprawcami napadu na bank przy ul. Jasnej w grudniu 1964 r.

Wykona por. Wiesław Panasiuk do dnia 15 XI 1970 r.

^m7. Sprawdzić kartami E-15:

- Franciszka **Nowickiego**,
- Mariana **Maniewskiego**,
- Krystynę **Czmiel**,
- Jolantę **Sznajder**,
- Zygmunta **Dziarmagę-Działyńskiego**¹²,

W marcu 1968 r. poparła protesty studenckie. Przeniesiona na emeryturę w 1979 r. W latach 1980–1981 działała w NSZZ RI „Solidarność”. Internowana w stanie wojennym.

^m Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: Niektórzy byli już sprawdzani.

¹¹ **Sitek Czesław** (1942–1989), por./płk. Od 1 XI 1965 r. wywiadowca Wydziału „B” KS MO w Warszawie; od 1 VI 1966 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 V 1970 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 10 X 1972 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 XI 1977 r. starszy inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 15 III 1983 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 II 1984 r. naczelnik Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 10 IX 1985 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 1 XII 1988 r. do śmierci p.o. dyrektora Biura Śledczego MSW. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

¹² **Dziarmaga-Działyński Zygmunt** (1909–1978). Działacz ONR, RNR, redaktor „Sztafety” i „Falangi”. Więzień Berezki Kartuskiej. Oficer AK-UBK, członek Okręgowej Delegatury Rządu w Wilnie, uczestnik operacji „Ostra Brama”, więziony w obozach sowieckich. Po wojnie pracownik Stowarzyszenia Pax.

- Sławomira **Łukomskiego**,
- Franciszka **Tokarskiego**,
- Annę **Rozwadowską**,
- Małgorzatę **Wyrwińską**,
- Marię **Osińską**,
- Krzysztofa **Studzińskiego**,
- Jerzego **Czepiela**,
- Bogusławę **Blajfer**,
- Sylwię **Poleską**,
- Halinę **Szubską**,
- Ryszarda **Rumianka**,
- Wacława **Masiewicza**,
- Józefa **Kabata**,
- Alicję, Danutę, Kazimierza **Uchymiaków**,
- Stefana **Sikorskiego**,
- Władysława **Brulińskiego**,
- Edwarda **Filachowskiego**,
- Tadeusza **Jagiello**,
- Andrzeja **Spychalskiego**

i przesłuchać w charakterze świadków na następujące okoliczności:

- poznania podejrzanych i charakteru utrzymywanych z nimi kontaktów,
- przynależności i działalności podejrzanych w nielegalnym związku „Ruch”,
- otrzymywanych od podejrzanych wydawnictw „Ruchu” lub form okazywania im pomocy w nielegalnej działalności albo prób werbowania ich do tego związku,
- posiadanych informacji o działalności dywersyjnej, terrorystycznej i rabunkowej „Ruchu”,
- inne, które wyłonią się w toku przesłuchań.

Wykonają: Wydz[iał] Śledczy KS MO i wydz[iał] śledcze KW MO właściwe dla miejsc zamieszkania lub pobytu świadków w porozumieniu z zainteresowanymi jednostkami operacyjnymi do dnia 15 XII 1970 r.

8. Zlecić przesłuchanie w charakterze świadków do naszej sprawy członków organizacji „Ruch”, przeciwko którym prowadzą postępowanie karne inne jednostki śledcze.

Wykonają: wydziały śledcze KW MO prowadzące postępowanie karne przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”.

9. Przesłać do Zakładu Kryminalistyki KG MO w Warszawie zakwestionowany u Marzeny Górszczyk list do Edwarda Gierka oraz zakwestionowane u niej maszyny do pisania celem przeprowadzenia badań porównawczych pisma ręcznego i maszynowego.

Wykona por. Zofia Wójcik¹³ do dnia 15 XI 1970 r.

¹³ **Wójcik Zofia** z d. **Stolarczyk** (ur. 1925), por./kpt. Absolwent Wydziału Prawa UW; od 16 XII 1962 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 VIII 1971 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; zwolniona ze służby w dniu 15 VII 1972 r. AIPN, 0942/268, Akta osobowe.

Odb. 4 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] Śl[edczy] KS MO

Egz. nr 2 – Wydz[iał] Insp[ektorów] B[iura] Śl[edczego] MSW

Egz. nr 3 – Wydz[iał] Śl[edczy]

Egz. nr 4 – Wydz[iał] Śl[edczy]

Cz.S./M.Z.

nr masz. 222ⁿ

Źródło: AIPN, 0650/17, k. 2–18, mps.

ⁿ *Poniżej trzy odręczne adnotacje (ostatnia opatrzona nieczytelnym podpisem) o treści: Opracować wytypowane osoby pod kątem sprawy „P-64” z uwzględnieniem zdobycia zdjęć z tych okresów. (–) płk Roter. Dokonać oceny spraw niewyjaśnionych, mogących mieć związek z „Ruchem” (np. rzucanie świec dymnych itp. w obiektach UPT). (–) płk Roter. Przesłuchać wytypowanych w oparciu o potrzeby śledztw w sprawie „Ruch” podejrzanych w niniejszej sprawie w charakterze świadków – do postępowań, prowadzonych w Biurze Śledczym i KW MO. Treść planów przesłuchań uwzględnić z zainteresowanymi.*

1970 listopad 5, Warszawa – Wyciąg z doniesienia TW ps. „Mathis” z dnia 4 listopada 1970 r.

Warszawa, dnia 5 XI^a 1970 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr 3^a

Wyciąg
z doniesienia TW ps. „Mathis” z dn. 4 XI 1970 r.

2. W dniu 3 XI 1970 r. podczas jazdy samochodem z ks. Penką do Kielc poruszyliśmy m.in. sytuację, jaka się wywiązała ostatnio na terenie Kościoła, związaną ze sprawą Czumów i aresztowaniem księży z Piastowa i innych miast. Ks. Penka mówił, że zna ks. Koszuta i Ołtarzewskiego oraz słyszał na ich temat b. dużo, bowiem w kurii o tym również mówiono. Zdaniem ks. Penki Czumowie byli zamieszani w sprawę związaną z nielegalnym wydawnictwem. Chcieli oni kontynuować to, o czym mówiono swego czasu, a co działo się w ZSRR już w okresie rządów Chruszczowa, a mianowicie „samizdaty”. Jak wiadomo, „samizdaty” są to nielegalne wydawnictwa kolportowane w ZSRR w formie biuletynów, dotyczące wydarzeń religijnych, politycznych i społecznych. Ta sprawa datuje się od 1956 r. i tutaj prawdopodobnie te sprawy zostały (przekazane) podjęte, ponieważ one się stały w pewnym okresie czasu aktualne i być może, że Czumowie wraz z księżmi kontynuowali tę akcję.

Zdaniem Penki jest rzeczą charakterystyczną, że w sprawę tę jest również zamieszany ks. Koszut – pochodzenia słowackiego, który niewątpliwie miał jakieś powiązania być może nawet z różnymi grupami i tzw. taternikami¹, co również rzuca światło na dosyć szeroki charakter tego całego zespołu.

Podkreślić tutaj należy, że Czumowie związani są z „ósemkami”. Mianowicie żona jednego z Czumów jest była „ósemką” (bliżej tego nie potrafię jednak sprecyzować). W każdym razie i na ten temat dosyć dużo się mówi w kurii. Wiadomą jest rzeczą, że Czumowie przebywali bardzo często u kardynała Wyszyńskiego i znają go dosyć dobrze. Te wszystkie sprawy mają oczywiście i swe odbicie. Ks. Penka mówił, że sprawa ta spowodowała pewną panikę w otoczeniu kardynała Wyszyńskiego, a przede wszystkim wśród „ósemek”.

Ks. Penka, jak i większość księży, jest przeciwnikiem „ósemek” i bardzo ich nie lubi, uważając, że to są rządy kobiet na terenie Kościoła. Przytaczał wszystkie argumenty, które są znane i które księża zawsze p[ro]r[ze]ciw[ie]ko „ósemkom” wysuwają.

Wracając do działalności Czumów – wydaje się, że środowisko kardynała Wyszyńskiego boi się procesu, jaki może być rozpętany na ten temat, który może być kompromitującym dla tego środowiska ze względu na powiązania. I to jest przyczyna, że

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ „Ruch” na nawiązał żadnych kontaktów z „taternikami”.

w kołach kurialnych i prymasowskich dosyć dużo się na ten temat mówi. A mianowicie o powiązaniach rodziny Czumów z Miodową i „ósemkami”. Mówi się o tym, iż zabrano podczas przeszukania powielacze, biuletyny itp. Jednocześnie wspomina się też o tym, że sprawa ta może być prowokacją. W sprawę tą miał być zamieszany jakiś człowiek, którego wypuszczono (nazwiska nie znam i trudno mi powiedzieć coś na ten temat), i że oni zostali do tej sprawy sprowokowani przez kogoś, który chciał skompromitować środowisko katolickich działaczy.

Odnosnie działalności Czumów to trudno jest mi coś powiedzieć, czy oni mieli powiązania z ZSRR. Być może, i na to by należało zwrócić uwagę, iż mogli mieć kontakty, tym bardziej, że rodzina Czumów, jak wiadomo, jest powiązana z b. arystokracją rosyjską emigracyjną. Mogli mieć kontakty z księżmi, którzy przyjeżdżali ze Wschodu i mogli oni im pewne rzeczy na ten temat przekazywać. Dlatego też sprawa ta wygląda dosyć poważnie i warto się nią zająć.

Wracając do Czumów, to ks. Penkała dysponuje informacją, iż siedzą oni w więzieniu na Mokotowie, jak również przebywa tam ks. Koszut. Natomiast ks. Ołtarzewski został zwolniony z więzienia. Po zwolnieniu był on w kurii i tłumaczył się biskupowi Modzelewskiemu² i kanclerzowi. Mówił on, że został zwolniony ze względu na to, iż nie znaleziono przy nim żadnych materiałów obciążających. Wy tłumaczył się, że aresztowanie jego było po prostu spowodowane podejrzeniem, ale nikt nie mógł udowodnić mu, że brał w tej akcji jakiegokolwiek udział i aresztowano go dlatego, że tam mieszkał.

Nie stwierdziłem, by ks. Ołtarzewski po tym, co zaszło, był izolowany przez kurię. W jego opowiadanie uwierzono w kurii.

Za zgodność:^b

Wyk. w 3 egz.

Druk. MF

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 48–49, mps.

^b *Poniżej podpis nieczytelny.*

² **Modzelewski Jerzy** (1905–1986), biskup sufragan warszawski. Święcenia kapłańskie przyjął w 1928 r. Duszpasterz akademicki, proboszcz w Milanówku, Ząbkach i Warszawie. W latach 1958–1986 biskup pomocniczy i wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej. Przewodniczący Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów Warszawy.

1970 listopad 5, Wrocław – Pismo do zastępcy naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu mjr. Józefa Trzewika dotyczące sprawdzenia prezesa Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Spożywców „Społem” we Wrocławiu Andrzeja Czumy

^aJ-03788/70^a

Wrocław, dnia ^a5^a listopada 1970 r.

Tajne

**Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III
Komendy Wojewódzkiej MO
we Wrocławiu
mjr J[ózef] Trzewik**

W prowadzonej przez Wydział Śledczy KW MO we Wrocławiu sprawie nielegalnego związku „Ruch” przechodzi nazwisko Andrzej **Czuma**, zajmującego stanowisko prezesa Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Spożywców „Społem” przy ul. Widok we Wrocławiu.

Upieram się o spowodowanie sprawdzenia, czy Andrzej **Czuma** zamieszkały we Wrocławiu spokrewniony jest i w jakim stopniu z Andrzejem **Czumą** – aresztowanym przez Biuro Śledcze MSW w Warszawie.

Opr. wyk. 2 egz. BR

(–) ppłk J[ózef] Sikora^b

1 egz. adr[esat]

2 egz. aa

Źródło: AIPN Wr; 039/10823, t. 6, k. 130, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Podpis nieczytelny.

1970 listopad 7, Warszawa – Pismo zastępcy dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Stefana Miszewskiego do dyrektora Departamentu IV MSW płk. Stanisława Morawskiego w sprawie kontroli operacyjnej środowisk podejrzanych o związki z „Ruchem”

^aWarszawa, dnia ^{b7b}7 listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1b}1

**^cDyrektor Departamentu IV MSW
płk Stanisław Morawski**

^dSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi w ramach realizacji czynności śledczych w sprawie przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch” podjęła jednocześnie szerokie działania operacyjne zmierzające również do sondażu i stałej kontroli środowisk związanych i sympatyzujących z tym związkiem.

Przekazywane systematyczne dane stwarzają możliwie pełny obraz zachowań i reakcji tych środowisk, związany z przedsięwziętymi w śledztwie czynnościami. Na uwagę zasługuje szczególna kontrola środowiskowa hierarchii kościelnej oraz naukowców z Uniwersytetu Łódzkiego.

Prowadzenie w takim zakresie pracy operacyjnej ułatwia ukierunkowywanie czynności śledczych, a nadto zabezpiecza niezwłoczną informację o ewentualnych zamiarach lub próbach przeciwdziałania ze strony tych środowisk. Stan prowadzonego śledztwa wymaga również pełnego rozpoznania tych środowisk w pozostałych województwach, w których kontynuowane są czynności przeciwko nielegalnemu związkwowi, a zwłaszcza sytuacji w środowiskach naukowych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W związku z powyższym uprzejmie proszę o przekazanie ewentualnie posiadanych na ten temat danych operacyjnych lub spowodowanie zapewnienia napływu informacji w tym zakresie^e.

Odb. w 3 egz. WM/PS

1 egz. – adresat

2 [egz.] akta

3 [egz.] – aa^f

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 8, k. 5, mps.

^a W lewej stronie dokumentu pieczętka o treści: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: J-045/1/70.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: T[owarzystw] Mozał.

^d Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem częściowo nieczytelna odręczna adnotacja o treści: Michalska. Proszę przygotować pismo do [...] województw i opracować informację na temat reperkusji w oparciu o posiadane przez nas informacje.

^e Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca dyrektora Departamentu Śledczego płk St[efan] Miszewski.

^f Poniżej częściowo nieczytelna pieczętka o treści: Departament IV MSW W[...] I z wpisanymi odręcznie datą wpływu: 10 XI 1970 r. i numerem pisma: 6164/70.

1970 listopad 20, Lublin – Notatka informacyjna dotycząca przebiegu śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

Lublin, dnia 20 listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr 1

Notatka informacyjna

dotycząca przebiegu pracy śledczej w sprawie nielegalnego związku „Ruch”

W okresie od ostatniego posiedzenia kierownictwa, oceniającego działalność operacyjną i śledczą w sprawie krypt. „Omega”, praca Wydziału Śledczego koncentrowała się na:

1. Przesłuchiwaniu podejrzanych: ks. zak[onnego] Bronisława Sroki i Małgorzaty Wyrwińskiej.

2. Przesłuchiwaniu świadków do sprawy Bronisława Sroki, Małgorzaty Wyrwińskiej i Bożeny Żurek.

3. Opracowaniu wspólnie z Wydziałem III uzupełnienia do planu operacyjno-śledczych czynności obejmującego kilkanaście osób z województwa lubelskiego, pomówionych przez Bolesława Stolarza.

4. Opracowaniu planu dalszych czynności śledczych w sprawie przeciwko podejrzanym: Bronisławowi Sroce, Małgorzacie Wyrwińskiej i Bożenie Żurek.

5. Opracowaniu planu realizacji dotyczącego Andrzeja Lulka z KUL (pomówiony przez podejrzanego Niesiołowskiego o udział w związku „Ruch”).

6. Analizie materiałów otrzymanych ostatnio z Biura Śledczego pod kątem możliwości i sposobu wykorzystania ich w prowadzonym śledztwie.

7. Innych czynnościach dokumentacyjnych.

Ad. pkt 1

Podejrzany Bronisław Sroka przesłuchiwany był przez inspektora śledczego w dniach: 12, 14 i 17 bm. Wyjaśniano powiązania Sroki z jezuitą Adamem Gołuńskim (poznał go w 1969 r. na obozie zorganizowanym w Piwnicznej przez aresztowanego w sprawie „Ruchu” eksjezuitę Wiesława Kęcika (i z Andrzejem Czerbniakiem) poznał go w 1967 r. podczas studiów w Kolegium Jezuitów w Warszawie, Czerbniak był w grupie młodzieży szkolnej przychodzącej do kolegium na prowadzone przez Srokę zajęcia dyskusyjne na tematy religijne i etyczne, po wyjeździe Sroki do Lublina opiekę nad tą grupą przejął członek „Ruchu” Wiesław Kęcik. Nadto podczas pracy z podejrzanym Sroką wyjaśniano okoliczności, w jakich wszedł w posiadanie opracowań: „Na tratwie” i „Droga ideowa Związku Młodej Polski”.

Podejrzana Małgorzata Wyrwińska przesłuchiwana była na okoliczność jej pobytu na obozie zorganizowanym przez kler w Muszynie (podała m.in. nowe nazwiska uczestników, ujawniła kierowniczą rolę Wiesława Kęcika i organizatorską rolę Waldemara Budzynia).

Odpisy protokółów przesłuchania podejrzanych przekazano do Wydziału I Biura Śledczego i naczelnikowi Wydziału IV tutejszej SB.

Ad. pkt 2

Do prowadzonej sprawy śledczej, po porozumieniu się z Wydziałem IV przesłuchano w charakterze świadków:

Krzysztofa Radziejowskiego, studenta KUL, Dominika Balejko, studenta KUL,

– ks. Józefa Buczmę, studenta KUL,

– ks. zak[onnego] Ludwika Matusiaka, z[astę]pcę rektora kościoła św. Piotra Apostoła.

Podczas przesłuchania świadków wyjaśniano: powiązania z Janem Gonetem, jego postawę, zachowanie i działalność na KUL (świadkowie Radziejowski i Balejko), powiązania z Bronisławem Sroką i braćmi Czumami (świadek Buczma) i powiązania z aresztowanym Wiesławem Kęcikiem (świadek Matusiak). Nadto podczas przesłuchiwania świadków wyjaśniano okoliczności dotyczące organizatorów i uczestników obozów organizowanych przez duszpasterstwo.

Odpisy protokółów przesłuchania świadków przekazano Wydziałowi I Biura Śledczego MSW i naczelnikowi tutejszego Wydziału IV.

Ad. pkt 3

Wspólnie z Wydziałem III, przy współudziale ppłk. Krawczyka z Departamentu III, opracowano uzupełnienie do planu czynności operacyjno-śledczych w sprawie krypt. „Omega” z dnia 3 bm. Uzupełnienie do planu, zaakceptowane przez płk. mgr. M[ariana] Mozgawę¹, przewiduje dokonanie przeszukań u 4 osób, do których dotarł z materiałami organizacyjnymi Bolesław Stolarz, zaś w stosunku do pozostałych rozmowy operacyjne bądź przesłuchania w charakterze świadków. Uzupełnienie do planu przesłano do Biura Śledczego. Proponujemy zrealizowanie zaplanowanych czynności w przyszłym tygodniu.

Ad. pkt 4

Prowadzący śledztwo st. inspektorzy por. Skawiński i por. Olszowy opracowali projekt planu dalszych czynności obejmujących podejrzanych: Srokę, Wyrwińską i Żurek. Plan po roboczym uzgodnieniu z naczelnikami wydziałów III i IV będzie przedstawiony kierownictwu do akceptacji w przyszłym tygodniu.

Ad. pkt 5

Wspólnie z Wydziałem IV opracowano wniosek oraz plan zatrzymania Andrzeja Lulka i dokonania przeszukań w miejscu pracy i zamieszkania. Zgodnie z sugestią Biura Śledczego MSW z realizacją tych czynności wstrzymano się do czasu pogłębienia przez Biuro Śledcze materiałów obciążających A[ndrzeja] Lulka (uzyskanie bardziej wyczerpujących wyjaśnień od aresztowanego Niesiołowskiego i innych uczestników zjazdu „Ruchu” na Krzywym Kole w Warszawie. Dla celów rozpoznawczych przekazano do

¹ **Mozgawa Marian** (1925–2005), płk. Od 12 XI 1944 r. wywiadowca PUBP w Kraśniku; od 20 IX 1945 r. słuchacz Centrum Szkolenia MBP; od 21 XII 1945 r. w dyspozycji WUBP w Lublinie; od 16 I 1946 r. referent Wydziału I WUBP w Lublinie; od 20 XI 1946 r. starszy referent Wydziału I WUBP w Lublinie; od 29 IV 1947 r. p.o. kierownika Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Lublinie; od 1 IX 1947 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Lublinie; od 1 XII 1950 r. szef PUBP w Tomaszowie Lubelskim; od 15 II 1953 r. szef PUBP w Łukowie; od 30 IX 1954 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Lublinie; od 1 IV 1955 r. naczelnik Wydziału II WUBP w Lublinie; od 1 I 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 VI 1960 naczelnik Wydziału III KW MO w Lublinie; od 1 X 1961 r. pracownik KW PZPR w Lublinie; od 1 IV 1966 r. I zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie; od 1 VI 1975 r. komendant wojewódzki MO w Radomiu; od 17 III 1981 r. dyrektor generalny MSW; zwolniony ze służby 5 I 1983 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Biura Śledczego fotografie Lulka. Otrzymaliśmy już jeden protokół ponownego przesłuchania Niesiołowskiego (patrz pkt 6).

Ad. pkt 6

Na naszą prośbę w Biurze Śledczym w dniu 11 bm. ponownie przesłuchano aresztowanego Stefana Niesiołowskiego na okoliczność udziału Andrzeja Lulka w nielegalnym związku „Ruch”. Niesiołowski wyjaśnił, że Lulek jest członkiem „Ruchu” i należy do ośrodka lubelskiego. Lulka poznał w 1966 lub 1967 r. na obozie zorganizowanym przez duszpasterstwo akademickie (kierownik obozu: ks. Hubert Czuma). Podczas pobytu na obozie prowadził z Lulkiem rozmowy na tematy polityczne. Na podstawie wypowiedzi Lulka zorientował się, że jest on negatywnie ustosunkowany do ustroju PRL.

O tym, że Lulek jest członkiem „Ruchu” dowiedział się w listopadzie 1968 r. A[ndrzej] Lulek uczestniczył wówczas w zjeździe „Ruchu” na Krzywym Kole w Warszawie.

Niesiołowski zeznał, że Lulek aktywnie uczestniczył w tym zjeździe. Zabierał głos na temat programu organizacji, planowanych napadów i na temat źródeł finansowania „Ruchu”. W swoich wypowiedziach Lulek akceptował program „Ruchu” i wytyczone na zjeździe kierunki działania.

Niesiołowski nie wie, kto i kiedy zwerbował Andrzeja Lulka do „Ruchu” i jaką funkcję pełnił w organizacji.

Na dwóch następnych zjazdach „Ruchu” Niesiołowski nie spotkał już Lulka. Nie wie, z jakich powodów Lulek w zjazdach tych nie brał udziału.

W zjeździe „Ruchu” na Krzywym Kole oprócz Lulka i Niesiołowskiego uczestniczyli:

1. Andrzej Czuma – aresztowany,
2. Benedykt Czuma – aresztowany,
3. Wojciech Mantaj – aresztowany,
4. Wojciech Majda – aresztowany,
5. Stanisław Schodziński – aresztowany,
6. Emil Morgiewicz – aresztowany,
7. Marian Gołębiewski – aresztowany,
8. Bolesław Stolarz – aresztowany.

Według wyjaśnień Niesiołowskiego niezależnie od spotkań na obozie i podczas zjazdu na Krzywym Kole z Lulkiem spotkał się jeszcze kilkakrotnie w Lublinie w latach 1966–[19]68. W tych latach, jak zeznał Niesiołowski, członkowie duszpasterstwa akademickiego z całej Polski zjeżdżali do Lublina, aby uczestniczyć w uroczystościach imieninowych ks. Huberta Czumy. W tym przedmiocie Niesiołowski zeznał: „Formalnie były to imieniny, ale w rzeczywistości były to zjazdy członków duszpasterstwa akademickiego z kilku miast wojewódzkich i kilkunastu miast z terenu całej Polski. Zjazdy trwały dwa dni. Poza składaniem życzeń imieninowych Hubertowi Czumie wygłaszane były referaty przez członków duszpasterstwa akademickiego, a następnie odbywały się dyskusje. Referaty i dyskusje miały charakter religijny. Przeciętnie w zjazdach uczestniczyło około 100 osób.

Niesiołowski twierdzi, że A[ndrzej] Lulek zna dobrze Łukasza, Andrzeja i Benedykta Czumów. Z członków „Ruchu” Lulka znają Andrzej Woźnicki i Marek Myszkiwicz-Niesiołowski (aresztowani). Nie wie natomiast, kto z członków „Ruchu” wiedział o przynależności Lulka do tego związku.

W dniu 17 bm. z Biura Śledczego otrzymano protokół przesłuchania Stefana Niesiołowskiego z dnia 15 października br. W protokóle tym zawarte są m.in. wyjaśnienia Niesiołowskiego odnośnie podejmowanych starań o uzyskanie dotacji pieniężnych na działalność „Ruchu” od oficjalnych czynników kościelnych. Według jego wyjaśnień na VI zjeździe „Ruchu” w maju 1969 r. Andrzej Czuma poinformował, że ma możliwość otrzymania dotacji pieniężnych z pięciu źródeł:

1. Od kardynała Wyszyńskiego,
2. Od prowincjała zakonu jezuitów w Polsce,
3. Od biskupa lubelskiego,
4. Z KUL,
5. Z Paksu.

Odnośnie KUL Andrzej Czuma powiedział, że „ma tam duże możliwości dotarcia do wpływowych osób z tej uczelni z uwagi na związki rodziny Czumów z KUL, a to przez wieloletnią profesurę jego ojca i aktualną pracę naukową brata – Łukasza Czumy na tej uczelni. Nadmieniał, że znając wiele osób z KUL widzi łatwość uzyskania pomocy finansowej dla «Ruchu» z tej uczelni”.

Niesiołowski zeznał, że po tym zjeździe do wiosny 1970 r. rozmawiał kilkakrotnie z Andrzejem Czumą na temat otrzymania dla „Ruchu” pieniędzy. Na temat KUL Andrzej Czuma poinformował go, że „przeprowadził rozmowy z niektórymi osobami z tej uczelni w sprawie udzielenia pomocy finansowej na działalność «Ruchu» i w trakcie tych rozmów zorientował się, że ludzie ci boją się odpowiedzialności za udzielanie takiej pomocy i w związku z tym Andrzej Czuma powiedział mi, że rozmowy z tymi osobami należy lepiej dopracować. Andrzej Czuma nie wymienił mi personalnie tych osób z KUL, z którymi przeprowadził rozmowy, powiedział tylko ogólnie, że rozmawiał z pracownikami naukowymi”.

Na temat rozmów z biskupem lubelskim A[ndrzej] Czuma nic Niesiołowskiemu nie powiedział.

Z protokołami przesłuchania Niesiołowskiego zapoznałem naczelnika Wydziału IV.

Z Biura Śledczego otrzymaliśmy 17 bm. 4 protokoły przesłuchania Bolesława Stolarza z miesiąca października na okoliczność adresów i listów zakwestionowanych podczas przesłuchania, dotyczących osób z województwa lubelskiego. Protokoły dnia 20 bm. przekazałem do wglądu mjr. Sobańskiemu.

Ad. pkt 7

W związku ze złożonym przez Bronisława Srokę do Sądu Wojewódzkiego w Lublinie zażaleniem na przedłużenie aresztu tymczasowego skompletowano akta jego sprawy i w dniu 19 bm. przekazano Prokuraturze Wojewódzkiej.

Z uzyskanych akt sprawy sądowej przeciwko Bronisławowi Sroce i innym wynika, że w latach 1952–[19]53 w Gdańsku należał on do nielegalnej zbrojnej organizacji młodzieżowej pn. „Podziemna Kolonia” w której pełnił funkcję sekretarza, występując pod ps. „Orzeł” i „Karczewski”. Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku skazał go za to na 5 lat więzienia. Najwyższy Sąd Wojskowy karę tą złagodził do 3 lat więzienia. Obecnie Sroka nie figuruje w Rejestrze Skazanych (karę ma zatartą).

Wnioski

1. Po otrzymaniu z Biura Śledczego dalszych materiałów dotyczących udziału A[ndrzej] Lulka w „Ruchu” (przesłuchania pozostałych uczestników zjazdu na Krzywym

Kole) przystąpić do realizacji zatwierdzonego planu czynności po uzupełnieniu pytajnika okolicznościami wynikającymi z nowych przesłuchań Niesiołowskiego i innych.

2. Przedstawić kierownictwu projekt planu realizacji czynności operacyjno-śledczych odnośnie Roberta Bijasiewicza i 3 innych i przedyskutować w kontekście wyników rozmów operacyjnych przeprowadzonych przez Wydział III z 4 osobami pomówionymi przez B[olesława] Stolarza (Dziadosz, Bożkowa i inni).

3. Uaktywnić pracę śledczą wobec podejrzanych: Sroki, Wyrwińskiej i Żurek (według opracowanego już projektu planu dalszych czynności) celem zakończenia tego postępowania w miesiącu grudniu br.

Odb. w 2 egz

Egz. nr 1 kierownictwo

Egz. nr 2 Wydz[iał] Śl[edczy]

Naczelnik Wydziału Śledczego

KW MO w Lublinie

(-) ppłk J[an] Bernatowicz

Źródło: AIPN, 023/5, t. 4, k. 1199–1206, mps.

1970 listopad 26, Lublin – Plan dalszych czynności śledczych przeciwko ks. Bronisławowi Sroce i innym osobom podejrzanym o działalność w „Ruchu”

Lublin, dnia 26 listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr 2^a

^bPlan

dalszych czynności śledczych w sprawie nr II. Ds–48/70/S przeciwko Bronisławowi Sroce i innym podejrzanym o działalność w nielegalnym związku pn. „Ruch”

I. Streszczenie materiałów

W dniu 20 czerwca br. na wniosek Wydziału I Biura Śledczego MSW w Warszawie, Prokuratura Wojewódzka dla miasta st. Warszawy wszczęła śledztwo w sprawie istnienia na terenie Warszawy i innych miejscowości na terenie Polski nielegalnego związku, którego istnienie, ustrój i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych, to jest o przestępstwo z art. 278 § 1 KK.

W toku przeprowadzonych przez MSW wstępnych czynności operacyjno-śledczych w przedmiotowej sprawie ustalono, że na terenie miasta Warszawy i innych miast wojewódzkich działa od pewnego czasu nielegalna organizacja pn. „Ruch”. Program tej organizacji zakładał obalenie panujących stosunków społeczno-politycznych oraz przejęcie władzy w swoje ręce w sprzyjającym momencie rozwoju sytuacji międzynarodowej.

Nielegalny związek „Ruch” skupiał osoby rekrutujące się spośród inteligencji ściśle związanej z klerem katolickim, spośród młodzieży akademickiej skupionej wokół ośrodków duszpasterstwa akademickiego oraz byłych aktywistów organizacji AK, WiN i innych reakcyjnych ugrupowań. W szeregi nielegalnej organizacji werbowano przede wszystkim takie osoby, które w określony sposób przejawiały wrogą postawę wobec PRL. Każdy werbunek nowych członków w szeregi nielegalnego związku „Ruch” poprzedzony był rozmowami sondażowymi z wytypowanymi już kandydatami, w trakcie których wręczano im opracowania i publikacje wydawane przez nielegalną organizację. Głoszony przez członków nielegalnej organizacji „Ruch” program działania zakładał odebranie władzy PZPR, restaurację partii PSL i PPS oraz rozwiązanie związków zawodowych. Zakładano również, że fundusze na cele organizacyjne uzyskiwane będą poprzez opodatkowanie się członków organizacji w drodze napadów rabunkowych, włamań i kradzieży, a także organizowania pomocy finansowej od emigracji polskiej.

Organizacja posiadała swój organ prasowy o nazwie „Biuletyn”, którego treść zawierała sformułowania antyradzieckie, antykomunistyczne w ogóle oraz odnoszące się do podważania prawowitego sprawowania władzy przez naczelne organy władzy i admi-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej odręczna adnotacja o treści: Na oryginale „Z” i podpis plk. mgr. M[ariana] Mozgawy oraz data: 9 XII [19]70 r. Poniżej adnotacji pieczętka o treści: KW MO-65 w Lublinie. Pod pieczętką opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: Za zgodność.

nistracji PRL. „Biuletyn” wykonywany był techniką powielaczową w pomieszczeniach plebanii w Piastowie k. Warszawy.

Członkowie związku „Ruch” w sposób konspiracyjny spotykali się na zjazdach, gdzie omawiano sprawy związane z działalnością organizacji, poddawano krytyce istniejące stosunki w PRL oraz planowano przeprowadzanie różnego rodzaju akcji.

W dniach 15 i 18 czerwca br. kierowniczy aktyw organizacji „Ruch” odbył dwa tajne spotkania na terenie Warszawy, w czasie których omawiano planowaną na dzień 21 czerwca 1970 r. akcję dywersyjno-sabotażową spalenia Muzeum Lenina w Poroninie.

W związku z tym Służba Bezpieczeństwa MSW postanowiła przeciąć wrogą działalność członków nielegalnego związku „Ruch” i przystąpiła do realizacji tej sprawy. Między innymi w wyniku realizacji obejmującej kilka województw na terenie miasta Lublina przeprowadzono przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez Huberta i Łukasza Czumów oraz przez Bożenę Żurek. Osoby te zostały zatrzymane, a po przewiezieniu ich do Warszawy Prokuratura Wojewódzka dla m.st. Warszawy wydała w stosunku do nich postanowienia o przedstawieniu zarzutów i zastosowała środek zapobiegawczy w postaci aresztu tymczasowego. Takie same czynności przeprowadzono również na terenie innych miast Polski.

Zabezpieczony materiał dowodowy uzyskany w trakcie przeprowadzonych realizacji w postaci archiwum organizacji, powielarni „Biuletynów”, skradzionych uprzednio maszyn do pisania, różnego rodzaju nielegalnej i wrogiej literatury, materiałów łatwopalnych i innych potwierdził uzyskane dane w rozpracowaniu i postępowaniu przygotowawczym. Prowadzone przez Wydział I Biura Śledczego MSW śledztwo ustaliło osoby, które w ramach działalności w nielegalnej organizacji „Ruch” pełniły w niej określone funkcje. Działalność tych osób nie ograniczała się jedynie do samych członków. W wielu przypadkach członkowie nielegalnego związku „Ruch”, rekrutujący się z członków byłego podziemia reakcyjnego, inspirowali i zalecali odnawianie i utrzymywanie kontaktów z ludźmi działającymi w przeszłości w szeregach AK, WiN i innych organizacji. Kontakty te miały przygotowywać i mobilizować „dawnych działaczy” do nielegalnej działalności w „Ruchu”. Tego rodzaju fakty miały miejsce również i na terenie województwa lubelskiego. Osoby z tego rejonu – byli członkowie AK, WiN i band reakcyjnego podziemia – opracowywano do werbunku w działalności w ramach organizacji „Ruch”. Czołową rolę w tych przedsięwzięciach odegrali Marian Gołębiewski i Bolesław Stolarz.

W swojej działalności jako członek „Ruchu” Bolesław Stolarz usiłował oprzeć się na swoich kolegach z oddziału AK, w którym służył w czasie okupacji oraz na członkach bandy „Mściciela”. Na przestrzeni okresu od jesieni 1968 r. do maja 1970 r. Bolesław Stolarz z inspiracji i zaleceń Mariana Gołębiewskiego odnawiał i utrzymywał kontakty z ludźmi o przeszłości politycznej w celu ich werbunku do nielegalnego związku „Ruch” (czynności operacyjno-śledcze wynikające z przytoczonych powyżej faktów działalności Bolesława Stolarza zawarte są w planie z dnia 23 listopada 1970 [r.]).

Śledztwo w niniejszej sprawie zostało zlecone Wydziałowi Śledczemu tut[ejszej] komendy przez Prokuraturę Wojewódzką w Lublinie, która otrzymała je na zasadzie art. 21 i 24 § 3 KPK z Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy. W przekazanej sprawie zarzutem z art. 278 § 1 KK objęto dotychczas trzy osoby:

1. Bronisława Srokę, s. Emiliana i Ludmiły z d. Fober, ur. I V 1936 r. w Bratysławie, studenta Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, pracownika Duszpasterstwa Akademickiego w Lublinie, zamieszkałego w Lublinie przy ul. [...],

postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano 30 lipca 1970 r., aresztowany dnia 31 lipca 1970 r. z terminem do dnia 30 października br., środek zapobiegawczy przedłużony do dnia 31 stycznia 1971 r.

2. Małgorzatę Wyrwińską, c. Ludwika i Anny z Gołąbków, ur. 7 XI 1948 r. w Radomiu i tam zamieszkałą, studentkę IV roku Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Lublinie (postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano w stosunku do wymienionej dnia 1 sierpnia 1970 r., dozór MO).

3. Bożenę Żurek, c. Józefa i Marianny zd. Buła, ur. 7 VII 1948 r. w Topólnie, pow. Gostynin, zam. w Lublinie przy ul. [...], studentkę I roku Wydziału Teologicznego KUL (postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano dnia 21 czerwca 1970 r., odpowiada z wolnej stopy).

Oprócz wymienionych powyżej osób, którym wydawano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, w przedmiotowej sprawie osobami podejrzewanymi są:

– Jan Gonet, student II roku Filozofii KUL, zamieszkały w Lublinie przy ul. [...], przebywający od kilku miesięcy w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Łodzi.

– Andrzej Lulek, asystent Zakładu Socjologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Zebrany materiał dowodowy przeciwko Bronisławowi Sroce

Aresztowany w sprawie nr II. 3. Ds–25/70 Wiesław Kęcik wyjaśnił w protokóle z dn. 15 VII 1970 r., że wiosną 1970 r., w Lublinie i Warszawie informował Bronisława Srokę o istnieniu nielegalnego związku pn. „Ruch” i o swej działalności w tymże związku. W czasie rozmów przeprowadzonych z Bronisławem Sroką udostępnił mu celem zapoznania się „Program” działania nielegalnej organizacji „Ruch” oraz kilka egzemplarzy „Biuletynów”, które to materiały do chwili aresztowania nie zostały mu zwrócone. W czasie rozmów prowadzonych ze Sroką zaproponował mu przystąpienie do nielegalnej organizacji „Ruch”. Sroka uzależnił wówczas przystąpienie do działalności w nielegalnej organizacji od decyzji W[iesława] Kęcika. Podczas cytowanych spotkań uzgodnili wspólnie, że Sroka napisze artykuł do „Biuletynu”, a nadto będzie moralnie i duchowo wspierał nielegalny związek „Ruch” przez świadczenie usług religijnych na rzecz tegoż związku.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Bronisław Sroka potwierdził zebrane dotychczas przeciwko niemu dowody, wyjaśniając, że w ostatnich dniach marca br. w Lublinie spotkał się z W[iesławem] Kęcikiem. W czasie tego spotkania został przez niego poinformowany o istnieniu nielegalnej organizacji „Ruch”, a nadto Kęcik zaproponował mu wstąpienie do tej organizacji. Jak wyjaśnia Br[onisław] Sroka, w czasie tej rozmowy Kęcik oświadczył mu, że na terenie Polski istnieje i działa nielegalna organizacja, która pozostaje w tajemnicy przed władzami państwowymi. Cele i zadania tej organizacji Kęcik scharakteryzował ogólnie, mówiąc, że organizacja działa dla dobra narodu i nie jest antynarodowa, a fakt pozostawania w konspiracji jest potrzebą chwili. Działalność nielegalnej organizacji, powiedział wówczas Kęcik, polegała na wspólnych spotkaniach członków „Ruchu”, w czasie których wymieniane są poglądy, działalność przejawia się także w wydawaniu wewnętrznego pisma „Biuletyn”. Po udzieleniu Sroce tych ogólnych informacji Wiesław Kęcik poinformował go, że jest członkiem nielegalnej organizacji i zaproponował Sroce, aby ten przystąpił do nielegalnej organizacji. Sroka na tę propozycję odpowiedział, że działalności tego typu się nie boi i ewentualne

przystąpienie do nielegalnej organizacji uzależnił od decyzji Kęcika, dając mu do rozważenia problem, „co jest lepsze, czy działalność dla dobra narodu w ramach organizacji nielegalnej, czy też legalna działalność z młodzieżą”. Po przemyśleniu tego problemu Kęcik oświadczył, że rzeczywiście nie warto jest narażać pracy kapłańskiej Sroki z młodzieżą, gdyż jako kapłan może zrobić dużo dla narodu w ramach swej pracy i w związku z tym nie musi być członkiem nielegalnej organizacji „Ruch”. Może pozostać jedynie jej sympatykiem. Wtedy Sroka zaproponował, że może czynić różne usługi kapłańskie na rzecz członków nielegalnej organizacji „Ruch”, jak też wyraził chęć napisania artykułu do nielegalnego pisma „Biuletyn”.

W protokóle przesłuchania B[ronisław] Sroka wyjaśnił, że zamierzonego artykułu nie napisał z braku czasu. W swoich wyjaśnieniach Sroka nie potwierdza faktu, aby otrzymał on od Kęcika „Program” nielegalnej organizacji „Ruch”. Natomiast przyznaje, że zapoznawał się z artykułami zawartymi w trzech lub czterech „Biuletynach”, które otrzymał od Kęcika w Warszawie i które po przeczytaniu zwrócił mu osobiście. Ponadto podejrzany B[ronisław] Sroka podaje, że w trakcie spotkania z Kęcikiem pod koniec miesiąca maja 1970 r. w Lublinie Kęcik poinformował go o planowanych przez organizację „Ruch” akcjach ulotkowych, W odpowiedzi na powyższą informację Sroka pouczył go, że tego rodzaju akcje mogą mieć dla organizacji przykre konsekwencje. W dalszych wyjaśnieniach B[ronisław] Sroka podał, że brał udział w obozach organizowanych w ramach pracy duszpasterskiej. Między innymi w miesiącu lipcu 1969 r. uczestniczył w obozie zorganizowanym przez Kęcika w Piwnicznej, w którym uczestniczyli studenci z różnych ośrodków akademickich. Obóz ten, według wyjaśnień Sroki, miał za cel zbliżenie młodzieży akademickiej do spraw religijnych oraz jej wypoczynek. Ponadto brał udział w dwóch obozach organizowanych przez Huberta Czumę, duszpasterza akademickiego w Lublinie. Obozy te organizowane były w 1967 r. w Bieszczadach i 1970 r. w Przełęczy Salmopolskiej k. Szczyrku W obozie na Przełęczy Salmopolskiej brali udział bracia Huberta: Andrzej i Benedykt Czumowie. Również w tych wypadkach, jak wyjaśnia B[ronisław] Sroka, problemy poruszane na tych obozach miały charakter wyłącznie religijny.

W czasie przeszukania mieszkania B[ronisława] Sroki znaleziono między innymi opracowania, których treść tendencyjnie przedstawia stosunki społeczno-polityczne, z uwzględnieniem najnowszej historii Polski. Według wyjaśnień podejrzanego B[ronisława] Sroki broszura pt. „Droga ideowa Związku Młodej Polski” stanowi własność Józefa Buczmy, który z nim wspólnie zamieszkiwał w jednym pokoju. Nadto maszyna do pisania Erika, kalendarzyk z szarotką z 1966 r. oraz nabój do pistoletu i karabinu stanowią własność wymienionego.

I. Czynności śledcze do wykonania odnośnie B[ronisława] Sroki

1. Systematycznie przesłuchiwać podejrzanego B[ronisława] Srokę na niżej podane zagadnienia:

– wyjaśnić ostatecznie fakt otrzymywania „Biuletynów” od Kęcika lub innych osób związanych z „Ruchem” oraz innych opracowań wydawanych przez nielegalny związek „Ruch”,

– wyjaśnić udział B[ronisława] Sroki w działalności w nielegalnym związku „Ruch” oraz pełnione w nim funkcje i wykonywane zadania,

– ustalić kontakty podejrzanego B[ronisława] Sroki z innymi członkami „Ruch[u]”,

- ustalić wpływ duszpasterza akademickiego w Lublinie Huberta Czumy na działalność B[ronisława] Sroki w nielegalnym związku,

- ustalić, czy i jaką rolę odgrywało duszpasterstwo akademickie w opracowywaniu nowych członków „Ruchu”,

- ustalić formę i sposób rozprowadzania przez B[ronisława] Srokę literatury wydawanej przez nielegalny związek „Ruch” oraz osoby, które zapoznawały się z tego rodzaju opracowaniami,

- wyjaśnić z B[ronisławem] Sroką, kto spośród znanych mu osób uczestniczył w obozach organizowanych przez duszpasterstwo akademickie w Lublinie oraz cele organizowania takich obozów.

2. Ustalić wszystkie osoby z terenu województwa lubelskiego biorące udział w obozach organizowanych przez ośrodki duszpasterskie, w których uczestniczył podejrzany B[ronisław] Sroka, a mianowicie w 1967 r. w Bieszczadach i 1969 r. w Polanicy oraz w 1970 r. w Przełęczy Salmopolskiej – przesłuchać je w charakterze świadków na niżej wymienione okoliczności:

- kto informował świadka o terminie i miejscu organizowania obozu,
- czym tłumaczy wysunięcie jego kandydatury i zaproszenie do uczestnictwa w obozach,

- cel organizowania obozów dla młodzieży przez duszpasterstwo akademickie,

- jaką rolę na obozach tego typu pełniły osoby duchowne (jezuici),

- kto finansował obozy i nimi kierował,

- jakie tematy były poruszane w czasie dyskusji na tych obozach,

- kto kierował i inspirował dyskusje, w trakcie których poddawano krytyce stosunki społeczno-polityczne w PRL,

- które osoby zabierały głos w dyskusjach i w jakiej formie poddawały krytyce powyższe stosunki,

- wymienić pozostałych uczestników obozów, w których uczestniczył świadek.

3. Z wyjaśnień B[ronisława] Sroki wynika, że w obozach organizowanych przez Huberta Czumę, w których on uczestniczył, tj. w 1967 r. w Bieszczadach i 1970 r. w Przełęczy Salmopolskiej brały udział dwie studentki z Lublina o imieniu Renata, studentka IV roku Wydziału Matematyki UMCS i Zosia, studentka uczelni lubelskiej. Osoba o imieniu Zosia nie była studentką KUL. Ponadto w 1970 r. na obozie w Przełęczy Salmopolskiej brał udział student KUL o imieniu Marek oraz student Sławek z jednej z uczelni Lublina oraz trzy studentki i trzech lub dwóch studentów z uczelni lubelskich, których imion i nazwisk B[ronisław] Sroka nie podał.

Po ustaleniu nazwisk i adresów wymienionych wyżej osób przesłuchać je na okoliczności wymienione w pkt. 2 niniejszego planu oraz na niżej podane okoliczności:

- od kiedy znają duszpasterza akademickiego Huberta Czumę,

- w jakich sprawach kontaktowali się z wymienionym,

- czy znają braci Huberta Czumy, o ile tak, to w jakich okolicznościach ich poznali,

- na jakie tematy rozmawiali z Andrzejem, Łukaszem i Hubertem Czumami oraz czy utrzymywali z nimi kontakty i jakiego charakteru po zakończeniu obozów,

- czy otrzymywali od Andrzeja, Łukasza i Huberta Czumów artykuły lub publikacje o treści politycznie wrogiej, a jeśli tak, to w jakim celu i czy udostępniali wyżej wspomnianą literaturę jakimś innym osobom,

4. Tak jak wspomniano w części opisowej dot. zebranych dowodów przeciwko B[ronisławowi] Sroce, w toku przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez wymienionego znaleziono maszynę do pisania marki Erika, broszurę pt. „Droga ideowa Związku Młodej Polski”, kalendarzyk z szarotką z 1966 r. oraz nabój do pistoletu i karabinu.

W związku z powyższym zachodzi potrzeba przesłuchania w charakterze świadka Józefa Buczmę, zam. w Lublinie, ul. [...], pomocnika duszpasterza akademickiego w Lublinie, na niżej podane okoliczności:

- od jakiego czasu zna B[ronisława] Srokę,
- jakich wspólnych znajomych przyjmował Sroka w pokoju, w którym zamieszkiwali,
- czy Srokę odwiedzali w jego mieszkaniu Wiesław Kęcik i Andrzej Czuma, jeżeli tak, to jaki cel był tych odwiedzin oraz czy w jego obecności Sroka rozmawiał z Kęcikiem i Czumą,
- jakie sprawy były przez nich poruszane,
- czy w pokoju, w którym zamieszkiwali ze Sroką, prowadzone były rozmowy na tematy społeczno-gospodarczo-polityczne,
- które z przedmiotów zakwestionowanych podczas przeszukania mieszkania B[ronisława] Sroki stanowią jego własność,
- kiedy i od kogo otrzymał broszurę pt. „Droga ideowa Związku Młodej Polski”,
- w jakim celu przechowywał tę broszurę oraz komu ją udostępniał i w jakim celu,
- czyją własnością jest maszyna do pisania marki Erika, zakwestionowana w trakcie zatrzymania B[ronisława] Sroki, w jaki sposób wszedł w jej posiadanie oraz od kiedy posiada,
- komu ją udostępniał i w jakim celu,
- kiedy i gdzie oraz w jakich okolicznościach wszedł w posiadanie nabojów do karabinu i pistoletu oraz w jakim celu je przechowywał,
- kogo z krewnych posiada za granicą i jakie kontakty utrzymuje,
- czy w czasie wspólnego zamieszkiwania w jednym pokoju rozmawiali ze Sroką lub prowadzili dyskusje na tematy polityczne lub na temat istnienia nielegalnego związku „Ruch”,
- czy widział u B[ronisława] Sroki opracowania lub publikacje pt. „Biuletyn” i „Program” wydawane przez nielegalny związek „Ruch”,
- czy jest mu wiadomo, jakie stosunki łączyły B[ronisława] Srokę z Wiesławem Kęcikiem oraz rodziną Czumów,
- jakie stosunki łączyły jego z rodziną Czumów – czy wymienieni wyżej przeprowadzali z nim rozmowy na tematy polityczne, jeżeli tak, to gdzie, kiedy i w jakich okolicznościach.

5. W depozycie B[ronisława] Sroki znajduje się między innymi kartka papieru z adresem „Zdzisław Kisielewski, Gdynia 12, JW 5662 Ł”.

Przesłuchany w tym przedmiocie B[ronisław] Sroka wyjaśnił, że wspomniany adres otrzymał od nieznanego mu z nazwiska mężczyzny, który był kolegą Zdzisława Kisielewskiego. W roku 1966 i 1968 wspólnie ze Zdzisławem Kisielewskim i jego kolegą B[ronisławem] Sroką odbył pielgrzymki do Częstochowy. Pod koniec miesiąca lipca br. kolega Kisielewskiego, który powracał z urlopu spędzonego w Bieszczadach, odwiedził B[ronisława] Srokę i pozostawił mu adres Kisielewskiego, prosząc jednocześnie w jego imieniu, aby Sroka do niego napisał.

W związku z powyższym należy wystąpić z pismem do Wydziału Śledczego w Gdańsku z prośbą o przesłuchanie w charakterze świadka Zdzisława Kisielewskiego odbywającego służbę wojskową w przytoczonej powyżej jednostce na następujące okoliczności:

- kiedy i w jakich okolicznościach poznał B[ronisława] Srokę,
- jakiego charakteru była znajomość świadka ze Sroką,
- w jakich sprawach kontaktował się ze Sroką oraz gdzie i w jakim okresie kontakty te miały miejsce,
- jakich wspólnych znajomych mają B[ronisław] Sroka i Kisielewski^c,
- kto ze znajomych Kisielewskiego^d na jego prośbę odwiedzał B[ronisława] Srokę w Lublinie w br. i w jakim celu,
- czy od B[ronisława] Sroki otrzymał jakieś pisma, druki lub inne opracowania, jeśli tak, to jakie to były opracowania i w jakim celu je otrzymywał,
- czy był uczestnikiem obozów młodzieżowych organizowanych przez księży, jeżeli tak, to kiedy i w jakich obozach brał udział,
- czy na wspomnianych obozach poruszane były tematy natury politycznej,
- kto oprócz świadka uczestniczył w danym obozie,
- jaki cel miały obozy, w których uczestniczył,
- jaką rolę w tych obozach pełniły osoby duchowne, a przede wszystkim jezuici,

6. W depozycie B[ronisława] Sroki znajduje się sporządzony adres „Helena Motylińska, zam. Brudziń, pow. Płock, woj. Warszawa”.

Z wyjaśnień B[ronisława] Sroki wynika, że Motylińskiej nie zna. Jedynie wiosną br. otrzymał od niej list, w którym prosiła go o przekazanie podania skierowanego do sekretariatu KUL w związku z jej staraniem się na studia w cytowanej uczelni. Jak przypuszcza B[ronisław] Sroka, jego adres Motylińska mogła otrzymać od swojego brata Janusza, który jest jezuitą.

W związku z powyższym należy ustalić za pośrednictwem Wydziału IV tut[ejszej] komendy, czy na Wydziale Teologicznym KUL studiuje Helena Motylińska i przesłuchać ją w charakterze świadka na okoliczności:

- od kiedy zna B[ronisława] Srokę i w jakich okolicznościach jego poznała,
- od kogo otrzymała adres B[ronisława] Sroki,
- czy utrzymywała z[e] Sroką jakieś kontakty, jeśli tak, to o jakim charakterze,
- ile razy pisała listy do B[ronisława] Sroki i co było przedmiotem korespondencji,
- kiedy ostatni raz widziała się z B[ronisławem] Sroką i na jakie tematy z nim rozmawiała,
- jakie stosunki łączyły B[ronisława] Srokę z jej bratem Januszem Motylińskim.

W przypadku ustalenia, że Helena Motylińska nie studiuje na KUL, zostanie wezwana do KW MO w Lublinie i przesłuchana na powyższe okoliczności.

7. Ponadto w mieszkaniu podejrzanego B[ronisława] Sroki, oprócz przedmiotów opisanych w pkt. I/4 i 5 niniejszego planu, w czasie przeszukania znaleziono czasopismo pt. „Na trawie”. Czasopismo to jest w formie broszury, wydane w listopadzie 1968 r. We wspomnianym opracowaniu znajduje się artykuł zatytułowany „Pamięci poległych”.

^c W tekście oryginału: Kisielewicz.

^d W tekście oryginału: Kisielewicz.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego B[ronisław] Sroka wyjaśnił, że publikację pt. „Na tratwie” otrzymał od swojego ucznia Józefa Biernackiego, którego uczył religii. Biernacki ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Rejtana lub J[ana] Kochanowskiego w Warszawie. Bliższego adresu Biernackiego B[ronisław] Sroka nie zna.

Sroka wyjaśnił, że na prośbę Biernackiego napisał artykuł pt. „Pamięci poległych”, który z kolei został zamieszczony w cytowanej publikacji. Autor w treści wspomnianego artykułu neguje udział żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego oraz Armii Ludowej w walce o wyzwolenie Polski z okupacji hitlerowskiej. Powyższy artykuł z niewielkimi zmianami został opublikowany w opracowaniu pt. „Na tratwie”.

W związku z powyższym należy:

- zwrócić się do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Lublinie celem uzyskania opinii w przedmiocie legalności broszury pt. „Na tratwie”,
- ustalić skład redakcji publikacji pt. „Na tratwie” z okresu 1968 r. i przesłuchać w charakterze świadka na okoliczności kontaktów z B[ronisławem] Sroka, Józefa Biernackiego i pozostałych członków redakcji tegoż opracowania.

W przypadku uzyskania negatywnej odpowiedzi z WUKPPiW w Lublinie odnośnie legalności czasopisma „Na tratwie” należy sprawdzić, czy pod wskazanym adresem redakcji: Warszawa, ul. Grójecka^o [...] rzeczywiście mieści się obecnie redakcja „Na tratwie”, względnie czy w roku 1968 tam się znajdowała.

8. Nadto podczas przesłuchiwań podejrzanego B[ronisława] Sroki dążyć do ustalenia i pogłębienia wiadomości o niżej podanych osobach:

- Wiesław Kęcik,
- Edward Staniewski (Sroka poznał go poprzez jezuitę Franciszka Nowickiego w 1966 r., który poinformował go, iż Staniewski był aresztowany pod zarzutem nielegalnego posiadania broni),
- Hubert Czuma, duszpasterz akademicki, przełożony B[ronisława] Sroki, podejrzany w sprawie II. 3. Ds–25/70,
- Mieczysław Wołoszyn, z[astęp]ca duszpasterza akademickiego w Lublinie,
- Andrzej Czuma, aresztowany w sprawie przynależności do nielegalnego związku „Ruch”,
- Benedykt Czuma, aresztowany w przytoczonej sprawie,
- Renata Sikora, studentka UMCS, aktywistka duszpasterstwa akademickiego w Lublinie,
- Jan Gonet, student KUL, posiadał 1 egz. „Biuletynu”,
- Denis Galon, Kanadyjczyk, jezuita, uczestnik obozów młodzieży,
- Łukasz Czuma, aresztowany w sprawie prowadzonej przez Biuro Śledcze MSW,
- Andrzej Czerbniak, zam. Warszawa, al. [...], uczeń Sroki i Kęcika Wiesława, uczestniczył w spotkaniach duszpasterstwa przy kościele św. Andrzeja Boboli w Warszawie, dwukrotnie kontaktował się z B[ronisławem] Sroka w Lublinie, do Lublina przyjeżdżał w towarzystwie Wiesława Kęcika i Jana Kurowskiego.
- Adam Gołuński, jezuita, uczestnik obozu w Piwnicznej w m[iesią]cu lipcu 1969 r.
- Małgorzata Wyrwińska, podejrzana w niniejszej sprawie,

^o W tekście oryginału: Grójevska.

– Fudakowski Stanisław ps. „Fufu”, student KUL, aktywista duszpasterstwa akademickiego w Lublinie, uczestnik obozu w Muszynie, w roku 1969 r. brał udział w dyskusji zorganizowanej przez Wiesława Kęcika i Jana Kurowskiego w Lublinie poświęconej utworzeniu ośrodka dla młodzieży moralnie zaniedbanej.

Zebrany materiał dowodowy przeciwko Małgorzacie Wyrwińskiej

Podejrzany Wiesław Kęcik w składanych wyjaśnieniach podał, że w dniu 10 maja 1970 r. Małgorzata Wyrwińska, studentka Akademii Medycznej w Lublinie, przebywała na jego zaproszenie w Warszawie. W czasie pobytu w Warszawie poinformował ją o istnieniu nielegalnego związku pn. „Ruch” i oświadczył jej, że jest członkiem tegoż związku. Ponadto wręczył jej podczas tego spotkania jeden lub dwa egzemplarze „Biuletynów” w celu zorientowania Wyrwińskiej o charakterze organizacji, której jest członkiem. Tego samego dnia Kęcik skontaktował Wyrwińską z Andrzejem Czumą. Rozmowa z Czumą odbyła się w pomieszczeniach kawiarni Kasia w Warszawie. W czasie tego spotkania Andrzej Czuma mówił o aktualnej sytuacji ekonomiczno-politycznej w Polsce. Czy podczas tego spotkania A[ndrzej] Czuma mówił wprost o istnieniu nielegalnej organizacji do M[ałgorzaty] Wyrwińskiej, tego Kęcik nie pamięta. Otrzymane od Kęcika „Biuletyny” M[ałgorzata] Wyrwińska do chwili aresztowania nie zwróciła Kęcikowi, przechowując je w Lublinie. Pod koniec miesiąca czerwca br. M[ałgorzata] Wyrwińska, wyjeżdżając z Lublina do Radomia na wakacje, posiadane opracowania wydane przez nielegalny związek „Ruch” otrzymane od Kęcika przekazała swojej koleżance, studentce Akademii Medycznej w Lublinie, Teresie Stankiewicz. Powyższy fakt potwierdza w swoich zeznaniach Teresa Stankiewicz, która podaje również, w jakich okolicznościach nastąpiło zniszczenie przez nią wspomnianej wyżej literatury. Nadto T[eresa] Stankiewicz zeznała, że na przełomie roku 1969/[19]70 w czasie ferii zimowych uczestniczyła w obozie studenckim w Muszynie k. Krynicy, zorganizowanym przez Wiesława Kęcika. Razem z nią na wspomnianym obozie przebywała Małgorzata Wyrwińska, jezuita Ludwik Matusiak oraz student KUL Waldemar Budzyń i studentka Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Lublinie Celina Stępień.

Przesłuchany na powyższe okoliczności podejrzany Wiesław Kęcik wyjaśnił, że w czasie obozu w Muszynie uczestniczyło w nim około 20 osób, studentów z różnych ośrodków akademickich. Na tym obozie pomiędzy M[ałgorzatą] Wyrwińską, Jerzym Kęcikiem, Edwardem Babiarzem i jego kolegą Zbyszkiem toczyła się dyskusja na temat wydarzeń marcowych w 1968 r. Biorący udział w tej dyskusji zgodnie stwierdzili, że „marzec” nie był potrzebny, nic nie przyniósł ani nic nie mógł przynieść.

Przesłuchana w charakterze podejrzanego Małgorzata Wyrwińska nie przyznała się do zarzucanego jej czynu i wyjaśniła, że nie była członkiem nielegalnego związku „Ruch”. O istnieniu takiej organizacji zorientowała się dopiero po przeprowadzonej rozmowie z W[iesławem] Kęcikiem i A[ndrzejem] Czumą oraz po przeczytaniu „Biuletynu”.

Z dotychczas zebranych materiałów śledczych w przedmiotowej sprawie nie wynika wyraźnie, aby M[ałgorzata] Wyrwińska była członkiem nielegalnej organizacji pod nazwą „Ruch”. Jednak fakt posiadania przez nią „Biuletynu” i „Programu” oraz znajomość osób, które były aktywnymi członkami nielegalnej organizacji, a także kontakty z nimi pozwalają przypuszczać, że M[ałgorzata] Wyrwińska mogła być członkiem nielegalnego związku „Ruch”. Za powyższym przemawia również fakt, że Małgorzata Wyrwińska była zaangażowana w pracy ośrodka duszpasterstwa akademickiego

w Lublinie, uczęszczała na spotkania i dyskusje organizowane przez duszpasterstwo akademickie oraz brała udział w spotkaniu zorganizowanym przez W[iesława] Kęcika i [Wiesława] J[ana] Kurowskiego w Lublinie, poświęconym utworzeniu ośrodka dla młodzieży moralnie zagrożonej. Nadto brała udział w zjeździe młodzieży akademickiej w Piastowie k. Warszawy, który odbył się w okresie ferii wiosennych br. Podczas spotkania w Piastowie Małgorzata Wyrwińska poznała księży Sebastiana Koszuta i Romana Ołtarzewskiego, którzy jako członkowie nielegalnej organizacji „Ruch” zostali aresztowani

II. Czynności śledcze do wykonania odnośnie M[ałgorzaty] Wyrwińskiej

1. Systematycznie przesłuchiwać w charakterze podejrzanego M[ałgorzatę] Wyrwińską na niżej podane zagadnienia:

- okoliczności poznania osób, członków nielegalnej organizacji „Ruch”, aresztowanych w prowadzonych sprawach (m.in. Czumów),
- zaangażowanie M[ałgorzaty] Wyrwińskiej w nawiązywaniu kontaktów z członkami nielegalnego związku „Ruch”,
- jej działalności w pracach duszpasterstwa akademickiego w Lublinie,
- otrzymywanie od członków nielegalnego związku „Ruch” opracowań i publikacji wydawanych przez wymienioną organizację,
- rozpowszechnianie tego rodzaju literatury,
- uczestnictwo M[ałgorzaty] Wyrwińskiej w obozach i spotkaniach, w których brali udział członkowie nielegalnego związku „Ruch”.

2. Przedstawiony przez M[ałgorzatę] Wyrwińską w protokóle przesłuchania przebieg rozmowy z W[iesławem] Kęcikiem i A[ndrzejem] Czumą nie wyjaśnia do końca całości interesujących nas problemów, dlatego też należy M[ałgorzatę] Wyrwińską przesłuchać na niżej podane okoliczności:

- wyjaśnić dokładnie przebieg rozmowy z Wiesławem Kęcikiem w domu zakonnym przy ul. Rakowieckiej,
- wyjaśnić przebieg rozmowy z W[iesławem] Kęcikiem i A[ndrzejem] Czumą w jego mieszkaniu przy ul. [...], a następnie w kawiarni Kasia,
- wyjaśnić, jaką działalność przejawiała nielegalna organizacja według relacji W[iesława] Kęcika,
- co Wiesław Kęcik mówił jej o wydawnictwie „Biuletyn”,
- czy informował ją o osobach zamieszkałych w Lublinie, będącymi członkami nielegalnej organizacji,
- w jakim celu otrzymała „Biuletyn” i „Program” nielegalnej organizacji „Ruch”.

3. Nadto zachodzi potrzeba przesłuchać M[ałgorzatę] Wyrwińską na okoliczności jej pobytu na obozie studenckim w Muszynie k. Krynicy:

- kiedy, od kogo dowiedziała się o obozie w Muszynie,
- za czyją namową wzięła udział w tym obozie,
- kto ze znanych jej osób uczestniczył w obozie studenckim w Muszynie,
- jaki był program tego obozu,
- kto był kierownikiem, organizatorem obozu,
- czy brała udział w dyskusjach, jeśli tak, to na jakie tematy dyskutowano, kto inicjował dyskusje,
- kto brał udział w tych dyskusjach i jak się wypowiadał,

- komu wpłacała należność za wyżywienie w okresie trwania obozu,
- jakie osoby ze środowiska lubelskiego przebywały na obozie w Muszynie,
- czy na obozie w Muszynie planowano odbyć z jego uczestnikami spotkanie w Lublinie lub innych miejscowościach.

4. Przesłuchać M[ałgorzatę] Wyrwińską na okoliczności jej udziału w spotkaniu zorganizowanym przez W[iesława] Kęcika i [Wiesława] Jana Kurowskiego w Lublinie, poświęconym utworzeniu ośrodka dla młodzieży moralnie zagrożonej:

- kiedy i w jakich okolicznościach dowiedziała się o spotkaniu z W[iesławem] Kęcikiem na powyższy temat,
- kto powiadomił ją o terminie i miejscu spotkania,
- gdzie odbyło się spotkanie,
- jakie znane jej osoby uczestniczyły w tym spotkaniu,
- co było przedmiotem dyskusji podczas spotkania,
- kto i na jaki temat zabierał głos w dyskusji,
- czy na spotkaniu w Lublinie ustalono termin następnego spotkania i jaki miałoby mieć cel,
- w jaki sposób zakończyło się spotkanie w Lublinie, czy cel tego spotkania został osiągnięty,
- czy z uczestnikami spotkania w Lublinie spotykała się jeszcze raz, jeśli tak, to gdzie i w jakich okolicznościach.

5. Przesłuchać M[ałgorzatę] Wyrwińską odnośnie jej uczestnictwa w spotkaniu młodzieży akademickiej w Piastowie k. Warszawy, wykorzystując powyższe okoliczności, przedstawione w punkcie II-4.

6. W celu potwierdzenia zeznań Teresy Stankiewicz odnośnie faktu przechowywania przez nią „Biuletynu”, a następnie jego spalenia w koszu na śmiecie w pomieszczeniach domu akademickiego w Lublinie przy ul. Chodźki 7, zachodzi potrzeba przesłuchania w charakterze świadka na powyższą okoliczność Izabellę Banachowicz i Alicję Patraj, studentki Akademii Medycznej w Lublinie.

Zebrany materiał dowodowy w sprawie Bożeny Żurek

W okresie realizacji sprawy krypt. „Omega” zatrzymana, a następnie aresztowana została Bożena Żurek, studentka I roku teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Żurek pozostawała w znajomości z księdzem Sebastianem Koszutem, Hubertem, Łukaszem i Andrzejem Czumą oraz żoną ostatniego – Urszulą. Nie ustalono natomiast, że Bożena Żurek była członkiem nielegalnej organizacji „Ruch” lub by wiedziała o działalności takiego związku. W konsekwencji Bożena Żurek została zwolniona i uchylono wydany w stosunku do niej areszt tymczasowy.

III. Niemniej jednak w celu merytorycznego wyjaśnienia ewentualnego zaangażowania Bożeny Żurek w działalność nielegalnego związku pn. „Ruch” należy przesłuchać ją na następujące okoliczności:

1. Kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznała: Huberta, Łukasza, Andrzeja Czumów, Alojzego i Sebastiana Koszutów.
2. Z kim utrzymywała korespondencję i czego dotyczyła (chodzi o okres październik 1969 [r.] – czerwiec 1970 r.).
3. Kiedy i komu pożyczała samochodu osobowego marki Fiat 125 p, stanowiącego własność jej matki.

4. Kogo zna z lubelskiego środowiska studenckiego i w jakich dyskusjach brała udział, które były organizowane przez duszpasterstwo akademickie.

5. Czy zna osoby o nazwisku J[an] Gonet, Andrzej Lulek, Waldemar Budzyń, jeśli tak, to kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach nastąpiło spotkanie.

Zebrany materiał dowodowy przeciwko Janowi Gonetowi

W dniu 3 czerwca 1970 r. Stefan Leśniak, student V roku Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zgłosił się do kierownika Wydziału Wyznań PWRN w Lublinie i wręczył egzemplarz powielonego wydawnictwa zatytułowanego „Biuletyn, Rok II, nr 8”.

W protokole przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie Stefan Leśniak podał, że wymieniony „Biuletyn” znalazł w walizce Jana Goneta, studenta II roku filozofii, Sekcja Psychologii, z którym zamieszkiwał w jednym pokoju akademika przy ulicy Sławińskiego 8 w Lublinie.

Kiedy Gonet zorientował się, że zginął mu „Biuletyn”, udał się do jednostki ZOMO w Lublinie i usiłował w chaotyczny sposób opowiadać przyjmującemu go funkcjonariuszowi, że na terenie akademika KUL przy ul. Sławińskiego 8 działa jakaś nielegalna organizacja mająca na wyposażeniu radiostację. Ponieważ zachowanie się Goneta w chwili relacjonowania powyższego faktu wskazywało na jego jakies zaburzenia psychiczne, nie pytano go dokładnie w powyższej kwestii.

Dnia 10 czerwca br. po niezaliczeniu w sesji kilku egzaminów Gonet wyjechał z Lublina do Międzyrzecza Podlaskiego do swojej sympatii Zofii Turyk, gdzie przebywał do dnia 13 czerwca. Następnie powrócił do Lublina i tego samego dnia wyjechał, informując kolegów, iż udaje się do Korczyny, gdzie zamieszkuje jego rodzice. Zamiast do Korczyny wyjechał do Warszawy, a następnie do Łodzi. Tam został zatrzymany przez mieszkańców domu przy ulicy Fornalskiej ze względu na nienormalne zachowanie, a następnie przewieziony przez pogotowie ratunkowe do Szpitala dla Psychicznie i Nerwowo Chorych w Kochanówce, gdzie obecnie przebywa. Ostatnie orzeczenie lekarskie o stanie zdrowia psychicznego Jana Goneta wskazuje na chorobę psychiczną – schizofrenię.

Czynności śledcze do wykonania w sprawie Jana Goneta

IV. 1. Po uzgodnieniu z adjunkt M. Siuchnińską – ordynatorem pawilonu II Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Łodzi przeprowadzić z Janem Gonetem rozmowę na niżej podane okoliczności:

– kiedy, gdzie, od kogo i w jakich okolicznościach wszedł w posiadanie „Biuletynu” nr 8, rok II,

– kogo zapoznawał z jego treścią,

– kiedy zauważył brak wymienionego „Biuletynu”, kogo o tym fakcie informował,

– w jakim celu informował funk[cjonariuszy] MO o jakiejś nielegalnej organizacji na terenie akademika KUL,

– kto to jest „Jan bez wąsów” ze Świnoujścia,

– dlaczego wyjechał 10 czerwca br. z Lublina do Międzyrzecza, co tam robił?,

– w jakich okolicznościach przyjechał do Łodzi i kogo szukał,

– kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał A[ndrzej] Lulka, Huberta Łukasza i Andrzeja Czumów, co go z nimi łączyło?,

– kiedy ostatni raz widział się z Andrzejem Czumą i na jakie tematy z nim rozmawiał?

2. Ponieważ ustalono, że J[an] Gonet wypowiadał się w rozmowach na tematy polityczne, należy przesłuchać w charakterze świadka niżej podane osoby:

- Stanisława Kiczuka, studenta KUL, III rok filozofii,
- Krzysztofa Radziejowskiego, [studenta KUL], IV rok historii,
- Janusza Piotrowskiego, [studenta KUL], III rok historii KUL,
- Śląskiego – imienia brak, studenta UMCS,
- Kazimierza Krajewskiego – studenta filozofii chrześcijańskiej KUL,
- Henryka Budniaka – studenta filozofii chrześcijańskiej KUL,
- Dominika Bolejko – studenta psychologii KUL,
- Ryszarda Turyka – studenta filozofii chrześcijańskiej KUL.

3. Przesłuchać w charakterze świadka na okoliczności poznania Jana Goneta i rozmowy z nim przeprowadzonej w czerwcu br. przed jego wyjazdem do szpitala łódzkiego – Zofię Turyk, zamieszkałą w Międzyrzeczu Podlaskim, ul. [...].

Zebrany materiał dowodowy przeciwko Andrzejowi Lulkowi

Z wyjaśnień złożonych przez podejrzanego Stefana Niesiołowskiego w sprawie II. 3. Ds–25/70 wynika, że na IV¹ zjeździe członków nielegalnego związku „Ruch”, który odbył się w 1968 r. w Warszawie przy ul. Krzywe Koło, był obecny przedstawiciel z Lublina – Andrzej Lulek. Niesiołowski określa Lulka jako członka nielegalnego związku „Ruch” i widzi w nim przedstawiciela ośrodka lubelskiego tejże organizacji. Poznał go na jednym z obozów w Bieszczadach, zorganizowanych przez duszpasterstwo akademickie w Lublinie.

Z danych operacyjnego rozpoznania Andrzeja Lulka wynika, że jest zatrudniony w Zakładzie Socjologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL i obecnie przejął wszystkie funkcje po aresztowanym Łukaszu Czumie. Lulek znał Jana Goneta i utrzymywał z nim kontakty towarzyskie. Pod względem przekonań politycznych lub filozoficznych w zasadzie się nie różnili. Ma bardzo szerokie kontakty towarzyskie z terenu Krakowa, gdzie jego ojciec Józef był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Czynności śledcze do wykonania w sprawie Andrzeja Lulka

V. 1. Po uzgodnieniu terminu z Biurem Śledczym MSW i uzupełnieniu naszej wiedzy o Lulku w drodze przesłuchania podejrzanych uczestników zjazdu „Ruchu” na Krzywym Kole zatrzymać Andrzeja Lulka po uprzednim przeprowadzeniu przeszukań pomieszczeń zajmowanych przez niego w Lublinie.

2. Sporządzić wniosek na zatrzymanie wymienionego oraz zaktualizować plan przeprowadzenia przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez Andrzeja Lulka.

3. Po zatrzymaniu przesłuchiwać Andrzeja Lulka w kierunku jego związków z nielegalną organizacją „Ruch” na następujące okoliczności:

- kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach poznał Łukasza, Huberta i Andrzeja Czumów,
- czy utrzymywał z nimi kontakty, jeśli tak, to jakiego charakteru,
- czy spotykał się z A[ndrzejem] Czumą w okresie 1968 r. do 20 czerwca 1970 r. na terenie Lublina, jeśli tak, to gdzie, z kim oraz co było przedmiotem spotkań,
- czy w latach 1968–1970 wyjeżdżał z Lublina, jeśli tak, to gdzie i w jakim celu,
- ile razy był w Warszawie i czy znany jest mu plan rozmieszczenia ulic Warszawy,
- w jakim celu jesienią 1968 r. przybył do Warszawy,
- z kim się wówczas spotkał i gdzie miało miejsce spotkanie, jaki charakter miało to spotkanie,

¹ Błędnie – IV zjazd odbył się 19 stycznia 1969 r. w Łodzi. Andrzej Lulek brał udział w II lub III zjeździe jesienią 1968 r. w Warszawie.

- kto ze znanych mu osób uczestniczył w tym spotkaniu,
- jakie problemy poruszano na tym spotkaniu,
- czy zabierał głos na tym spotkaniu, jeśli tak, to jakie problemy poruszał,
- czy otrzymał opracowania, publikacje i artykuły wydawane przez nielegalny związek pn. „Ruch”, jeśli tak, to jakie i w ilu egzemplarzach oraz czy zapoznawał z treścią otrzymanych materiałów jakieś osoby?,
- czy do chwili obecnej utworzył przewód doktorski, jeśli tak, to w jakiej placówce naukowej, czy miał w związku z tym jakieś trudności, a jeśli tak, to kto pomógł mu w ich przezwyciężeniu,
- czy brał udział w obozach studenckich organizowanych w latach 1966 do czerwca 1970 r. przez duszpasterstwo akademickie i jeśli tak, to gdzie obozy te odbywały się, kto uczestniczył, jaką rolę spełniali na tych obozach Br[onisław] Sroka, Hubert Czuma, Ludwik Matusiak i inne osoby duchowne?,
- czy w trakcie obozów prowadzone były dyskusje na tematy społeczno-polityczne,
- kto był inspiratorem takich dyskusji, kto w nich zabierał głos i jakie przedstawiał argumenty,
- jak wyglądała strona finansowa obozów studenckich,
- co mu jest wiadome o powiązaniach pracowników i studentów KUL z osobami będącymi członkami lub sympatykami „Ruchu” bądź pozostającymi w kontakcie z członkami tej organizacji,
- czy zna M[ałgorzatę] Wyrwińską, Waldemara Budzyna, Jana Goneta, jeśli tak, to gdzie, kiedy i w jakich okolicznościach wymienione osoby poznał,
- czy utrzymywali między sobą kontakty oraz jakiego charakteru,
- kiedy ostatni raz kontaktował się z wymienionymi wyżej osobami.

Oprócz wymienionych okoliczności Andrzej Lulek będzie rozpytywany w przedmiocie ewentualnie znalezionych podczas przeszukiwania przedmiotów i literatury świadczącej o jego zaangażowaniu w działalność organizacji „Ruch”.

Przeszukanie zajmowanych przez niego pomieszczeń będzie miało na celu potwierdzenie okoliczności przynależności Andrzeja Lulka w nielegalnym związku „Ruch”, o czym w swoich protokołach wyjaśnia Stefan Niesiołowski. Czynności śledcze ujęte w niniejszym planie wykonają: por. Fr[anciszek] Skawiński i por. A[nton] Olszowy, st. inspektorzy Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie, w terminie do dnia 15 grudnia 1970 r.

Zgadzam się:

(–) ppłk J[an] Bernatowicz

Opracowali:

(–) por. F[ranciszek] Skawiński

(–) por. A[nton] Olszowy

Uzgodniono:

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału IV

(–) kpt. mgr T[adeusz] Hawrot²

² **Hawrot Tadeusz** (ur. 1925), kpt./ppłk. Od 2 IX 1957 r. oficer operacyjny Referatu Bezpieczeństwa KP MO w Puławach; od 1 IX 1959 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły Funkcjonariuszy SB CW MSW w Legionowie; od 1 X 1960 r. w dyspozycji zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie; w latach 1960–1965 pracownik KP PZPR w Bychawie; od 31 V 1965 r. w dyspozycji I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 4, k. 1188–1198, mps.

ds. SB w Lublinie; od 1 VI 1965 r. starszy oficer operacyjny na wolnym etacie kierownika grupy Wydziału IV KW MO w Lublinie; od 16 VI 1965 r. p.o. kierownika grupy Wydziału IV KW MO w Lublinie; od 1 I 1967 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Lublinie; od 1 VII 1969 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Lublinie; od 1 II 1972 r. naczelnik Wydziału IV KW MO w Lublinie; zwolniony ze służby 31 X 1978 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 listopad 26, Warszawa – Ramowy plan śledztwa w sprawie przeciwko Andrzejowi Czumie i innym uczestnikom organizacji „Ruch”

^aZatwierdzam

Warszawa, dnia ^{b26}listopada 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1}

Ramowy plan

śledztwa nr II 3 Ds. 25/70 w sprawie przeciwko A[ndrzejowi] Czumie
i innym członkom nielegalnego związku „Ruch”

I.

W dniu 20 czerwca 1970 r., w oparciu o uzyskane informacje nieoficjalne i złożone w dniu 6 czerwca br. w KW MO w Lublinie przez Stefana **Leśniaka** zawiadomienie o przestępstwie, wskazujące na istnienie nielegalnego związku, którego członkowie m.in. podjęli czynności zmierzające do zniszczenia pomnika i Muzeum Lenina w Poroninie, prokurator wojewódzki dla m.st. Warszawy – na wniosek Biura Śledczego MSW – wszczął w tej sprawie śledztwo.

Dotychczasowe wyniki postępowania karnego, w szczególności zakwestionowane w toku przeszukań dokumenty, środki wybuchowe i zapalające oraz inne przedmioty, a nadto wyjaśnienia podejrzanych i świadków potwierdziły w pełni fakt istnienia nielegalnego związku określanego jako „**Ruch**”, który stawiał sobie za cel dokonanie zmiany przemocą ustroju socjalistycznego w Polsce oraz że jego członkowie jako jeden ze środków do walki o realizację założonych celów politycznych przyjęli zbrojny terror. Zebrane materiały w pełni potwierdziły także informację, że członkowie wspomnianego związku podjęli daleko zaawansowane przygotowania do zniszczenia w dniu 21 czerwca 1970 r. przy pomocy zgromadzonych środków wybuchowych i materiałów zapalających Muzeum Lenina w Poroninie.

W wyniku zapoczątkowanych w dniu 20 czerwca br. w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Bydgoszczy i Gdańsku działań śledczych zebrano materiały uzasadniające przedstawienie 70 osobom zarzutu brania udziału w działalności nielegalnego związku „**Ruch**”. Wobec 24 osób, które pozostawały wprawdzie w kontakcie z członkami związku „**Ruch**”, lecz w większości dobrowolnie odstąpiły od udziału w tym związku, ograniczono działania śledcze – z uwagi na przepis art. 278 § 4 – do dokonania u nich przeszukania i przesłuchania ich w charakterze świadków.

Na ogólną liczbę 70 podejrzanych zastosowano areszt tymczasowy wobec 52 osób, a dozór władzy w stosunku do 11 osób. W toku śledztwa uchylono areszt tymczasowy wobec 7 osób, których udział w związku został w pełni wyjaśniony, a zebrane materiały

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 1 XII [19]70 r. pieczętka o treści: Z[astęp]ca dyrektora Biura Śledczego MSW płk St[efan] Miszewski.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

pozwoili przyjać, że ich działalność w ramach związku była stosunkowo niewielka. Aktualnie w aresztach śledczych pozostaje 45 podejrzanych.

Ustalono nadto ponad 30 osób posiadających związku z nielegalną organizacją, których nie objęto jeszcze śledztwem.

Mając na względzie ekonomikę procesową, z prowadzonego w Biurze Śledczym MSW postępowania wyłączono materiały dotyczące większości podejrzanych i przekazano je właściwym terytorialnie organom ścigania. Aktualnie postępowania w sprawie nielegalnego związku „Ruch” prowadzone są: w m. Warszawie (3 postępowania obejmujące łącznie 28 podejrzanych), Warszawie województwie (przeciwko 4 podejrzanych), m. Łodzi (przeciwko 30 podejrzanych), Lublinie (przeciwko 3 podejrzanych), Bydgoszczy (przeciwko 4 podejrzanych), Gdańsku (przeciwko 1 podejrzanej), Wrocławiu i Katowicach (dotychczas postępowania w sprawie, bez osób podejrzanych).

W sprawie nr II 3 Ds 25/70 prowadzonej w Biurze Śledczym MSW pozostaje 9 podejrzanych:

1. Andrzej Czuma
2. Benedykt Czuma
3. Łukasz Czuma
4. Hubert Czuma
5. Marian Gołębiewski
6. Emil Morgiewicz
7. Stefan Niesiołowski
8. Bolesław Stolarz
9. Zygmunt Żebracki

Zebrane materiały wskazują, że stanowili oni podstawowy trzon organizacyjny nielegalnego związku, byli m.in. jego współorganizatorami i kierowali jego działalnością.

Ustalenia postępowania karnego wskazują, że powołanie nielegalnego związku „Ruch” nastąpiło nie później niż w połowie 1964 r. w wyniku rozmów prowadzonych w latach 1962–1963 przez Mariana Gołębiewskiego z braćmi Andrzejem i Benedyktem Czumami oraz Stefanem Niesiołowskim. Posiadane informacje wskazują, że w rozmowach na ten temat uczestniczył także Łukasz Czuma oraz prawdopodobnie Hubert Czuma.

Początek kształtowania się związku – jak wskazują na to niektóre dane ze śledztwa i informacje nieoficjalne – należy odnieść do połowy lat pięćdziesiątych. W tym czasie grupa byłych działaczy sanacyjnych skupionych wokół Jana Zientarskiego (b. szef WiN na Okręg Kielecko-Radomski), z których część karana była za działalność przeciwko PRL w ramach związku WiN, zaczęła się rodzić koncepcja powołania nielegalnej organizacji pn. „Ruch Niepodległości Polski”, która objąć miała także środowisko młodzieżowe. Z grupą tych osób – jak ustalono w śledztwie – związany był M[arian] Gołębiewski. Jeden z „dokumentów programowych” tej grupy, którego autorzy gloryfikowali rządy sanacyjne i nawoływali do obalenia ustroju socjalistycznego w Polsce, kolportowany był wśród członków związku „Ruch” w 1965 r.¹

Marian Gołębiewski, potwierdzając w śledztwie fakt prowadzenia rozmów z J[anem] Zientarskim i innymi działaczami b. reakcyjnego podziemia na temat podjęcia konspira-

¹ Najprawdopodobniej chodzi tu o dokument zatytułowany „O nas”.

cyjnej, antypaństwowej działalności oraz na temat nielegalnego związku „Ruch”, utrzymuje jednak, że miały one miejsce w latach 1968–1970, tj. po utworzeniu tego związku. Bazę rekrutacyjną przyszłych członków związku dostrzeżono w środowiskach:

– związanych z klerem, w szczególności z tzw. Ośrodkami Duszpasterstwa Akademickiego, którymi kierował jezuita ks. Hubert Czuma. Z tym też wiąże się penetracja tego środowiska przez Andrzeja Czumę. Wymieniony, jak też i Emil Morgiewicz, już w latach wcześniejszych, w czasie studiów na UW pozostawali w kontakcie z grupą Górnego, który wraz z innymi za przynależność do nielegalnego związku o założeniach endeckich odpowiadał sądownie;

– zaangażowanych w pierwszych latach po wyzwoleniu w działalność antypaństwową, głównie spośród b. członków reakcyjnego podziemia.

Po wydarzeniach marcowych organizatorzy zwrócili uwagę także na osoby biorące udział w organizowaniu wystąpień studenckich. W 1969 r. z inicjatywy Stefana Niesiołowskiego włączono do związku większość aktywnych członków rewizjonistycznej grupy Stefana Türschmida, która w 1968 r. rozwijała ożywioną działalność antypaństwową w powiązaniu z grupą B[ogusław] Blajfer na terenie Łodzi.

Rozwój nielegalnego związku doprowadził do ukształtowania się jego kierownictwa – tzw. centrum. W jego skład, jak wskazują na to aktualne ustalenia, wchodził: Andrzej Czuma, Marian Gołębiowski, Stefan Niesiołowski, Emil Morgiewicz (prawnik i dziennikarz, redaktor w „Zielonym Sztandarze”). „Centrum” podlegali kierownicy ośrodków, usytuowanych w zasadzie w miastach wojewódzkich oraz kierownicy tzw. zespołów specjalistycznych, zajmujących się przygotowaniem tzw. akcji bezpośrednich, redakcją wydawnictw związku, przede wszystkim „Biuletynu”, łącznością między ogniwami i kontaktami z zagranicą. Najwyższym organem polityczno-organizacyjnym związku „Ruch” był tzw. zjazd przedstawicieli poszczególnych „ośrodków”.

Dla celów konspiracyjnych „ośrodki” podzielono na grupy liczące w zasadzie 5 osób. Przyjęto, że członkowie poszczególnych grup nie będą kontaktowali się w działalności organizacyjnej oraz że przybiorą pseudonimy.

Ustalono dotąd, że „ośrodki” związku istniały w Warszawie, Łodzi, Lublinie i Bydgoszczy. Przedstawiciele tych ośrodków brali udział w „zjazdach” związku. Ponadto z wyjaśnień M[ariana] Gołębiowskiego, St[efana] Niesiołowskiego i innych podejrzanych, a także z niektórych zakwestionowanych podczas przeszukań dokumentów organizacyjnych wynika, że „ośrodki” związku miały działać również na terenie innych województw, a m.in. we Wrocławiu, Krakowie, Gdańsku i Szczecinie. Brak jest jednak potwierdzenia tych informacji.

Z terenu tych województw – poza Gdańskiem – w „zjazdach” związku nikt nie uczestniczył. Ustalono natomiast związki z organizacją pojedynczych osób z Gdańska, Katowic, Krakowa i Szczecina. Stwierdzono ponadto, że wiele osób z tych miast, a także z Wrocławia i innych miejscowości pozostawało w kontaktach z podejrzаныmi, zwłaszcza z Andrzejem i Hubertem Czumami. Charakteru tych kontaktów dotychczas, m.in. ze względu na olbrzymią ich ilość, w pełni jeszcze nie rozpoznano. Organizatorami poszczególnych ogniw nielegalnego związku były osoby ściśle związane z klerem, szczególnie z zakonem oo. jezuitów i kierowanym przez ten zakon duszpasterstwem akademickim. Znaczna ilość członków (29 osób) rekrutuje się spośród aktywistów Ośrodków Duszpasterstwa Akademickiego, którymi kierował jezuita, ks. Hubert Czuma. Stanowili oni

podstawowy trzon nielegalnego związku, pełnili w zasadzie wszystkie kierownicze stanowiska w tzw. centrum i ośrodkach terenowych związku „Ruch”.

Materiały operacyjno-sledcze pozwalają na postawienie tezy, że w działalności związku wyodrębniły się dwie grupy członków: jedna występująca „oficjalnie” wewnątrz związku na „zjazdach”, druga wywodząca się z byłego reakcyjnego podziemia, działająca w ścisłym gronie, spełniająca rolę inspiratorsko-koordynacyjną. Grupa ta analizowała sytuację polityczną wszystkich środowisk społecznych pod kątem wykorzystania jej jako bazy do nielegalnej działalności przeciwko ustrojowi socjalistycznemu PRL, analizowała przygotowane na zjazdy dokumenty, opracowywała własne i za pośrednictwem A[ndrzej] Czumy nadawała kierunki działalności związku. Niektórzy z nich brali bezpośredni udział w obradach zjazdów (M[arian] Gołębiewski, B[olesław] Stolarz). Oni też nawiązywali i odnawiali stare kontakty z okresu konspiracji, zwłaszcza na Lubelszczyźnie. Kolportowali wydawnictwa związku i własne opracowania, podporządkowując tę działalność szerzeniu nastrojów antypaństwowych. Ponadto nawiązywali kontakty z przedstawicielami polskiej emigracji na Zachodzie (np. M[arian] Gołębiewski).

Projekt „Programu” działania związku sformułował w styczniu lub lutym 1966 r. Andrzej Czuma. W tym czasie powstały również tzw. „Uwagi dotyczące rzeczywistości”. Dokumenty te dyskutowane podczas konspiracyjnych spotkań przedstawicieli ośrodków związku, zwanych „zjazdami”, przekształcono w 1969 r. w „Program” związku². Stanowił on splot demagogicznej krytyki komunizmu, socjalizmu, Polski Ludowej, ZSRR i innych państw demokracji ludowej z postulatami, które związek zamierzał zrealizować po obaleniu władzy ludowej w Polsce. W znacznej części wywodzą się one z teorii politycznej sanacji, chadecji i endecji. Na podkreślenie zasługują sformułowania nawiązujące do panslawizmu i postulujące reprivatyzację majątku narodowego.

Realizację „Programu” zapewnić miał zbrojny terror. Praktyczna działalność nielegalnego związku „Ruch” realizowana była w następujących kierunkach:

- a) wydawniczo-propagandowym,
- b) planowania i dokonywania aktów dywersji, rabunków i kradzieży,
- c) nawiązywania kontaktów z wrogimi ośrodkami emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w krajach demokracji ludowej.

Nasilenie działalności propagandowej datuje się od jesieni 1969 r. We wrześniu tego roku związek rozpoczął wydawanie tzw. „Biuletynu”. Do czerwca br. wydano 6 numerów w nakładzie po około 100 egzemplarzy. Powielano go na dwóch powielaczach, uzyskanych w drodze kradzieży, na terenie plebanii w Piastowie. „Biuletyn” wykorzystywany był jako materiał dla zjednywania członków i sympatyków związku. Kolportowano go łącznie z innymi opracowaniami o charakterze propagandowym także wśród b. działaczy reakcyjnego podziemia. Otrzymał je m.in. wspomniany już Jan Zientarski, Franciszek Niepokólczycki, Ludwik Muzyczka. Inną formą działalności propagandowej było wykonywanie napisów o treści antypaństwowej i kolportaż wydawnictw o treści antykomunistycznej, ukazujących się na Zachodzie, m.in. paryskiej „Kultury”.

Zamierzeniom politycznym związku „Ruch” były podporządkowane akcje dywersji i terroru. Jedną z takich akcji stanowić miało spalenie Muzeum Lenina w Poroninie.

² Deklaracja „Mijają lata...”.

Chodziło tu o wydzźwięk polityczny i propagandowy nie tylko w kraju, ale i na świecie oraz wykazanie istnienia i działania sił przeciwnych ustrojowi socjalistycznemu w Polsce. Temu samemu celowi miały służyć planowane akcje pobicia działaczy partyjnych i społecznych, wprowadzania do ich mieszkań cuchnących substancji chemicznych oraz przesyłania im anonimów pogróżkowych i różnych sfabrykowanych dokumentów w celu sprowokowania następnie przeciwko nim represyjnych działań władz partyjnych i państwowych.

Równoległe do aktów dywersji i terroru prowadzone były akcje włamań, kradzieży i napadów. Stanowiły one jedno ze źródeł zdobywania środków materialnych i finansowania działalności związku. Miały być one także wyrazem walki przeciwko ustrojowi PRL. W ramach tych akcji skradziono z instytucji publicznych – jak dotychczas ustalono – 10 maszyn do pisania i dwa powielacze. Napad rabunkowy na kasjerkę sklepu w Łodzi zakończył się niepowodzeniem.

Ponadto planowano i przygotowywano cały szereg napadów na: sklepy państwowe, punkt Totolotka w Łodzi, ambulans PKP w Lublinie przewożący pieniądze z kas stacyjnych, ambulans NBP przewożący uszkodzone pieniądze do Jeziornej, konwój przewożący pieniądze z ulicy Bielańskiej na ul. Świętokrzyską, lokal Paksu w Łodzi, kasjera Lot z ulicy Waryńskiego w Warszawie i stację benzynową w Bydgoszczy³.

Możliwości uzyskania wsparcia finansowego upatrywano także ze strony kleru świeckiego i zakonnego. Z zakwestionowanych dokumentów organizacyjnych i wyjaśnień niektórych podejrzanych wynika, że na „zjeździe” związku w czerwcu 1969 r. zobowiązano Wojciecha Majdę, którego trzy ciotki są przełożonymi zakonów żeńskich (w Polsce, Kanadzie i we Włoszech) oraz Andrzeja Czumę do przeprowadzenia rozmów m.in. z generałem zakonu oo. paulinów, prowincjałem zakonu oo. jezuitów, biskupem lubelskim i kardynałem Wyszyńskim na temat dofinansowania nielegalnego związku „Ruch”. Dotychczas nie uzyskano w śledztwie materiałów wskazujących na to, by rozmowy te doszły do skutku. A[ndrzej] Czuma, mówiąc o możliwości uzyskania środków finansowych od kardynała Wyszyńskiego miał na uwadze bliskie stosunki, jakie łączą go z nim poprzez swego ojca, Ignacego Czumę⁴.

Nielegalny związek „Ruch” od początku swego istnienia zakładał potrzebę kontaktów z zagranicą i podejmował odpowiednie kroki w kierunku ich nawiązania. Potrzeba nawiązania kontaktów była przedmiotem dyskusji na „zjazdach” i ostatecznie znalazła swój wyraz w niektórych dokumentach organizacyjnych. Orientacja na zagranicę szła w dwóch kierunkach: nawiązywania i zacieśniania kontaktów z ośrodkami polskiej emigracji politycznej na Zachodzie oraz antysocjalistycznymi grupami w państwach demokracji ludowej. Celem tych kontaktów było dążenie do nawiązania sojuszków politycznych, uzyskania akceptacji koncepcji programowych związku oraz wsparcia finansowego i materialnego.

Realizację tych zamierzeń podejmowano różnymi drogami, m.in. Marian Gołębiewski, wykorzystując swoje znajomości z okresu walk zbrojnych przeciwko władzy ludowej, rozwinął kontakty z byłym członkiem WiN Wacławem Soroką, zam. w USA. W ich

³ Kwestię planowanych rzekomo przez organizację napadów rabunkowych wyjaśniłem we „Wstępie” w rozdziale „Obraz «Ruchu»” w dokumentach i opracowaniach SB”.

⁴ Benedykt Czuma i Emil Morgiewicz stwierdzili w relacjach, iż odrzucano propozycje zwrócenia się o pomoc finansową do Kościoła.

wyniku Soroka uzyskał informację o działalności „Ruchu” w Polsce. Odębny kanał kontaktów z zagranicą biegł przez Szwajcarię do Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej w Rzymie, kierowanej przez Konrada Sieniewicza i Stanisława Gebharda. Organizacja ta będąca w ścisłych kontaktach ze Stronnictwem Pracy Karola Popiela miała stanowić podstawową bazę oparcia „Ruchu” w środowiskach emigracyjnych. Program „Ruchu”, w swej polityczno-społecznej treści jest w znacznym stopniu kopią programowych założeń ruchu chrześcijańsko-społecznego, opracowanych przez K[onrada] Sieniewicza.

W latach 1966/[19]67 Łukasz Czuma w czasie pobytu w Rzymie nawiązał kontakt z Konradem Sieniewiczem, który był przyjacielem jego ojca Ignacego Czumy. Wyjeżdżał również w tym czasie do Francji i Anglii. Ze sprawdzonych danych nieoficjalnych wynika, że w czasie pobytu w Londynie spotkał się z przedstawicielem RWE, którego poinformował o stosunkach panujących na KUL. Po jego powrocie do Polski sprawą ustanowienia stałego kontaktu z Sieniewiczem zajęli się Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski, wykorzystując w tym celu przebywających w Szwajcarii uciekinierów z Polski: księdza jezuitę Tadeusza Boguckiego i dr. Witolda Leśniaka. Byli oni bliskimi znajomymi Huberta Czumy, z którym przez kilka lat działali w duszpasterstwie akademickim.

Wiosną br. jako emisariusza „Ruchu” wysłano do Szwajcarii i Włoch Benedykta Czumę. Miał on m.in. poinformować Boguckiego, Leśniaka, Sieniewicza i Sorokę o działalności i zamierzeniach związku oraz podjąć starania o potrzebne związkowi środki finansowe. Powierzoną mu misję wykonał, uzyskując od Boguckiego⁵, Gebharda i Popiela obietnicę przekazywania na rzecz „Ruchu” określonych środków finansowych. Uzgodniono hasło uruchamiające tego rodzaju środki na rzecz przebywających za granicą członków „Ruchu”. Z Tadeuszem Boguckim i Witoldem Leśniakiem kontaktował się również Marek Niesiołowski w czasie pobytu w Szwajcarii w 1969 r. Natomiast Hubert i Andrzej Czumowie, Stefan Niesiołowski i Janusz Kenic pozostawali z nimi w kontakcie korespondencyjnym. Uzyskano dane wskazujące, że porozumienie zawarte przez B[enedykta] Czumę z grupą Popiela w Rzymie było realizowane. Wskazuje na to m.in. fakt nadesłania z Rzymu – stosownie do przyjęcia tych uzgodnień – zaproszenia na przyjazd do Rzymu E[mila] Morgiewicza.

W okresie od sierpnia 1969 r. do maja 1970 r. przebywał w Polsce na jednorocznym stypendium Towarzystwa Jezusowego kleryk kanadyjski pochodzenia ukraińskiego, reprezentujący nacjonalistyczne poglądy, Denis Galon. Wszedł on w bliskie kontakty m.in. z Hubertem i Andrzejem Czumami. Były one zbliżone do programowych założeń „Ruchu”, odnoszących się do koncepcji utworzenia federacji państw Europy Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem Ukrainy. Dotychczas bliżej nie ustalono, czy i w jakim zakresie Denis Galon miał pośredniczyć w stosunkach między związkiem „Ruch” a ukraińskimi ośrodkami nacjonalistycznymi na Zachodzie.

W czasie „zjazdów” kładziono nacisk na synchronizację działalności związku „Ruch” z działalnością antysocjalistycznych grup w krajach demokracji ludowej. Dążono do uzyskania kontaktów z takimi grupami czechosłowackimi, a następnie z grupami w innych krajach. Służyć one miały wymianie poglądów, idei i doświadczeń w tworzeniu wspólnego antysocjalistycznego frontu. Zamierzano je również wykorzystać jako jedno ze źródeł finansowania związku w drodze nielegalnego handlu, uzyskania technicznych

⁵ Na temat związków ks. Boguckiego z „Ruchem” patrz przyp. 11, s. 345.

środków łączności i przerwania zdekonspirowanych członków „Ruchu” przez Czechosłowację na Zachód.

Do kontaktów z Czechosłowakami kierownictwo „Ruchu” mogło wykorzystać braci Alojzego i Sebastiana Koszutów. Są oni z pochodzenia Słowakami posiadającymi w Czechosłowacji rodzinę i szerokie znajomości. Nie ustalono jednak, czy i jakie zadania dla związku „Ruch” wykonywali w Czechosłowacji bracia Koszutowie. Podkreślenia wymaga to, że S[ebastian] Koszut za pośrednictwem swego stryja Józefa Koszuta, zam. w Chicago, nawiązał korespondencję z działającym w Rzymie Słowackim Instytutem Cyryla i Metodego i zabiegał w 1969 r. o wyjazd do Rzymu.

Wiosną 1969 r. doszło do spotkania w polskim Cieszynie z bliżej nieustalonym przedstawicielem antysocjalistycznej grupy czechosłowackiej⁶. W spotkaniu tym „Ruch” reprezentowali Łukasz i Andrzej Czumowie oraz Stefan Niesiołowski. Dotychczas nie wyjaśniono czasu znajomości przedstawionych mu propozycji i przyjętych przez niego zobowiązań w zakresie wzajemnego współdziałania.

W czasie I zjazdu „Ruchu” M[arian] Gołębiwski podkreślał znaczenie nawiązania kontaktów z określonymi osobami na Węgrzech, mówiąc, że może w tym celu udostępnić adresy.

Zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia są niepotwierdzone dotąd dane, że członkowie związku „Ruch” dysponowali bronią, przy użyciu której dokonywali napadów rabunkowych na terenie Łodzi. Zakłada się również, że mogli być oni sprawcami eksplozji w urzędzie pocztowym w Warszawie przy ul. Komarowa.

II.

W toku postępowania przygotowawczego działania śledcze i operacyjne należy skoncentrować na dalszym ustalaniu i dokumentowaniu:

1. Wszystkich form i źródeł inspiracji powstania związku oraz przeprowadzenia jego zamierzeń ze zwróceniem szczególnej uwagi na działalność ośrodków politycznych Zachodu, kleru, a zwłaszcza duszpasterstwa akademickiego i działaczy b. reakcyjnego podziemia.

2. Powiązań związku z ośrodkami zagranicznymi na Zachodzie i z siłami antysocjalistycznymi w państwach demokracji ludowej, a zwłaszcza wykorzystywanego w tym zakresie przez związek systemu łączności.

3. Form i rozmiarów wsparcia finansowego i materialnego związku przez ośrodki zagraniczne, kler, środowiska proklerykalne i inne.

4. Pełnego składu osobowego kierownictwa związku oraz kierownictw ośrodków i grup terenowych, a nadto pełnych składów osobowych (członków) i całości działań poszczególnych ogniw związku.

5. Dokonanych, usiłowanych, przygotowywanych i planowanych akcji o charakterze dywersyjnym i terrorystycznym oraz ustalenia inspiratorów tych akcji.

6. Dysponowania bronią palną, materiałami wybuchowymi i środkami chemicznymi (zapalającymi, obezwładniającymi, „odrzucającymi” itp.) oraz innymi środkami technicznymi i materiałowymi.

⁶ Tak w tekście oryginalu.

⁶ Przymuszczalnie Czech reprezentował grupę byłych członków Czechosłowackiej Partii Ludowej usuniętych z partii w wyniku czystek.

Jednocześnie prowadzone postępowanie zmierzać winno do udokumentowania, że inspiratorzy powstania i działalności związku oraz jego podstawowa kadra, a zwłaszcza grupa kierownicza to:

- ludzie wyizolowani ze społeczeństwa, wywodzący się z klas posiadających i ze środowisk związanych z sanacją (Czumowie, Niesiołowscy, Żyłka-Żebracki);
- fanatycy religijni pozostający pod wpływem najbardziej wstecznych, reakcyjnych sił społecznych – wojującego odłamu kleru, b. piłsudczyków, endeków, chadeków;
- ludzie zdeprawowani moralnie, którzy przyjęli w swoim programie działania i realizowania w praktyce jezuicka zasadę: cel uświęca środki.

III.

Dla realizacji założonych kierunków i celów działań śledczych m.in. przewiduje się:

1. Dalsze intensywne przesłuchiwanie podejrzanych według opracowanych indywidualnych planów przesłuchania, w szczególności doprowadzenie do złożenia wyczerpujących wyjaśnień przez Andrzeja i Łukasza Czumów, Mariana Gołębińskiego i Zygmunta Żebrackiego⁷.

2. Przesłuchiwanie w charakterze podejrzanych lub świadków ustalonych osób ze środowiska M[ariana] Gołębińskiego i B[olesława] Stolarza, które bądź inspirowały powstanie i działalność nielegalnego związku „Ruch”, bądź też, z którymi konsultowali się oni w sprawie działalności tego związku, przekazywali im wydawnictwa i opracowania o treści antypaństwowej („Program”, „Zagadnienia polskie”, „Biuletyn”). U osób, które otrzymywały dokumenty o treści antypaństwowej, i zachodzi podejrzenie ich udziału w nielegalnym związku lub udziału w innych działaniach przeciwko PRL (np. Ludwik Muzyczka), należy dokonać przeszukania zajmowanych przez nie pomieszczeń. W pozostałych przypadkach czynności przeszukania uzależnione zostaną od wyników wstępnych przesłuchań. Dążyć należy przy tym do dobrowolnego wydania przedmiotów przestępstwa, niezależnie od ich źródła pochodzenia.

Przesłuchania i przeszukania u osób zamieszkałych w Lublinie i woj. lubelskim wykonuje tamt[ejszy] Wydział Śledczy KW MO, natomiast przesłuchania i przeszukania u osób zamieszkałych w Warszawie i innych miastach – Biuro Śledcze według planów opracowanych przez KW MO w Lublinie i Biuro Śledcze w sprawach M[ariana] Gołębińskiego, B[olesława] Stolarza i Z[ygmunta] Żebrackiego. Termin wykonania wymienionych czynności – do 31 XII 1970 r.

3. Zatrzymanie, dokonanie przeszukań i przesłuchiwanie w charakterze podejrzanych lub świadków innych – niewymienionych w pkt. 2. ustalonych osób, które bądź brały udział w nielegalnym związku „Ruch”, otrzymywały wydawnictwa i opracowania o treści antypaństwowej lub wiedziały o istnieniu i działalności związku. Czynności te wykonują wydziały śledcze KW MO (równorzędne), na terenie działania których te osoby te zamieszkują.

⁷ AIPN, 01820/17, Projekt planu śledztwa przeciwko Marianowi Gołębińskiemu, październik 1970, t. 69, k. 145–174; Projekt planu śledztwa przeciwko ks. Hubertowi Czumie, t. 69, k. 204–219; Projekt planu śledztwa przeciwko M. Gołębińskiemu, listopad 1970, t. 69, k. 252–269; Projekty planów śledztwa przeciwko Emilowi Morgiewiczowi, Andrzejowi Czumie, Benedyktowi Czumie, Bolesławowi Stolarzowi i Zygmuntovi Żebrackiemu, t. 69, k. 270–421; Projekt planu śledztwa przeciwko Stefanowi Niesiołowskiemu, t. 69, k. 429–466.

4. Przesłuchanie w charakterze świadków osób, z którymi utrzymywali kontakty Andrzej i Hubert Czumowie i Marian Gołębiwski, a co do których w oparciu o posiadane o nich informacje można zakładać, że przynajmniej mogły wiedzieć o istnieniu i działalności przestępczej tych podejrzanych. Czynności te zmierzać będą m.in. do wyeliminowania kontaktów przypadkowych lub o charakterze prywatnym. Przesłuchania osób zamieszkałych w Warszawie dokona Biuro Śledcze, natomiast osób zamieszkałych w innych miastach – właściwe terenowe wydziały śledcze KW MO według planu opracowanego przez Biuro Śledcze. Termin wykonania tych przesłuchań – 15 stycznia 1971 r.

5. Wzajemne przesłuchanie w charakterze świadków tych wszystkich podejrzanych, wobec których są lub będą prowadzone odrębne postępowania karne, a łączą ich bezpośrednio związki organizacyjne lub wspólna działalność. Przesłuchań tych dokonają Biuro Śledcze i zainteresowane wydziały śledcze KW MO (równorzędne) zgodnie z opracowanymi szczegółowymi planami działania. Przewiduje się, że Biuro Śledcze dokona przesłuchań tych podejrzanych, którzy wystąpić powinni jako świadkowie na rozprawach podejrzanych z tzw. grupy centralnej oraz dokona przesłuchania podejrzanych z tej grupy do spraw pozostających w prowadzeniu wydziałów śledczych KW MO (równorzędnych) z udziałem delegowanych przez te wydziały inspektorów. Przesłuchania te dokonane zostaną przed zakończeniem postępowań w sprawach poszczególnych podejrzanych.

6. Opracowania procesowego do poszczególnych prowadzonych postępowań przygotowawczych dokumentów organizacyjnych i innych mających znaczenie w sprawie, posiadanych przez Biuro Śledcze w związku z prowadzeniem śledztw przeciwko osobom z tzw. grupy centralnej. Dokumentację wykona i przekaze do zainteresowanych wydziałów Biuro Śledcze MSW. Termin wykonania – 10 grudnia 1970 r.

7. Opracowanie pełnej dokumentacji poglądowej dotyczącej przygotowań do akcji dywersyjnej w Poroninie i jej efektów w przypadku, gdyby doszło do jej zrealizowania. Dokumentację tę – dla potrzeb postępowania prowadzonego przeciwko podejrzanim z tzw. grupy centralnej i postępowań prowadzonych przez KS MO w Warszawie i KM MO w Łodzi – wykona na podstawie posiadanej dokumentacji i filmu (zdjęć) Biuro Śledcze MSW z udziałem Zakładu Kryminalistyki KG MO. Termin wykonania i przekazania tej dokumentacji do wskazanych wydziałów śledczych – 20 grudnia 1970 r.

Szczegóły realizacji założonych kierunków i celów dalszych działań śledczych i operacyjnych precyzują opracowane plany śledztwa w stosunku do poszczególnych podejrzanych i grup podejrzanych. Koordynację działań śledczych pomiędzy Biurem Śledczym i wydziałami śledczymi KW MO (równorzędnymi) zapewniają wydziały I i Wydział Inspekcji Biura Śledczego.

IV.

Wszczynając postępowania karne w sprawie nielegalnego związku „Ruch” przedstawiono podejrzanim o przynależność do tego związku – z wyjątkiem zatrzymanego w późniejszym terminie członka jego kierownictwa, Bolesława Stolarza – zarzut udziału w tzw. związku tajnym (art. 278 § 1 KK). Bolesławowi Stolarzowi przedstawiono natomiast zarzut udziału w „związku mającym na celu przestępstwo” (art. 276 § 1 KK).

Niektórym podejrzanim przy wszczęciu postępowania karnego przedstawiono dodatkowe jeszcze inne zarzuty, a mianowicie Benedyktowi Czumie gromadzenia oraz przechowywania materiałów wybuchowych i zapalających (art. 143 KK), jakie przygo-

towywano do zniszczenia Muzeum Lenina w Poroninie, Wojciechowi Majdzie sporządzenia w Łodzi napisów o treści antypaństwowej (art. 29 MKK) i kilku podejrzanym zarzut udziału w dokonaniu włamań i kradzieży maszyn do pisania i powielaczy z instytucji państwowych (art. 199 i 208 KK).

Przyjęta wstępnie kwalifikacja prawna czynów podejrzanych z art. 278 § 1 KK, zwłaszcza wobec organizatorów i aktywu kierowniczego nielegalnego związku, nie odpowiada aktualnym wynikom ustaleń postępowania przygotowawczego, zamazuje istotę popełnionych przez nich czynów, a w przypadku jej utrzymania, stanowiłaby przeszkodę w zróżnicowaniu represji karnej wobec poszczególnych podejrzanych, koniecznej ze względu na różny stopień zaangażowania w działalność przeciwko PRL.

Zebrane w postępowaniu karnym dowody, a zwłaszcza zakwestionowane dokumenty „programowe” i organizacyjne dają podstawę do przyjęcia, że związek określany jako „Ruch” – utworzony nie później niż w 1964 r. z inspiracji reakcyjnego kleru i b. działaczy sanacyjnych, kierujących po wyzwoleniu walką zbrojną przeciwko władzy ludowej – stawiał sobie za cel:

- obalenie ustroju socjalistycznego w Polsce i przywrócenie stosunków społecznych opartych o „prywatną inicjatywę”,
- stworzenie państwa o ustroju politycznym wzorowanym na rozwiązaniach przyjętych w konstytucji kwietniowej z 1935 r.,
- zerwaniu sojuszu polsko-radzieckiego i w dalszej perspektywie utworzenie „federacji środkowoeuropejskiej”.

W postępowaniu tym zebrano także dostateczne dowody na to, że nielegalny związek „Ruch” prowadził działania zmierzające do realizacji założonych celów politycznych, czego wyrazem m.in. była rozbudowa ogniw organizacyjnych związku na terenie całego kraju, szukanie poparcia politycznego i materialnego w antypolskich ośrodkach za granicą, podejmowane akcje dywersyjno-rabunkowe, prowadzona i planowana działalność propagandowa przeciwko PRL, dokonywane rozpoznawanie sytuacji politycznej i ekonomicznej w państwie, by w sprzyjających warunkach doprowadzić do zbrojnego powstania i przejęcia władzy w państwie.

Dokonane ustalenia dają pełną podstawę do zakwalifikowania działalności osób biorących udział w nielegalnym związku „Ruch” jako czynności przygotowawczych do obalenia przemocą ustroju PRL, a w związku z tym przedstawienia im zarzutu popełnienia przestępstwa z art. 128 w zw. z art. 123 KK, który przewiduje odpowiedzialność karną od 1 roku do 10 lat pozbawienia wolności. Szczególnie uzasadnione wydaje się przyjęcie tej kwalifikacji prawnej w stosunku do organizatorów i aktywu kierowniczego nielegalnego związku „Ruch”.

Wyniki śledztwa wskazują, że organizatorami nielegalnego związku, grupę inspirującą i aktyw kierowniczy – tzw. centrum, stanowili podejrzani objęci postępowaniem prowadzonym w Biurze Śledczym MSW, a mianowicie: Andrzej, Hubert, Benedykt i Łukasz Czumowie, Bolesław Stolarz, Marian Gołębiwski, Zygmunt Żyłka-Żebracki, Stefan Niesiołowski i Emil Morgiewicz. Wobec tych podejrzanych – z wyjątkiem ks. Huberta Czumy – uzasadniona byłaby już w obecnym stanie dowodowym zmiana kwalifikacji prawnej na wskazany wyżej przepis art. 128 § 1 w związku z art. 123 KK.

Ustalenia w części dotyczącej Huberta Czumy wskazują, że spełniał on funkcje duchowego przywódcy ludzi skupionych w związku i jako duszpasterz akademicki oraz

przewodniczący duszpasterstwa akademickiego prowincji wielkopolsko-mazowieckiej zakonu jezuitów wpływał na kształtowanie wrogich PRL postaw młodzieży akademickiej. Brak jest jednak formalnych podstaw do przyjęcia, że był on członkiem związku. Zebrane dotychczas dowody dają podstawę do przedstawienia mu tylko zarzutu rozpowszechniania fałszywych wiadomości oraz łżenia i poniżania naczelnych organów PRL (art. 270 § 1 i 271 § KK).

Przyjęcie kwalifikacji prawnej z art. 128 § 1 w zw. z art. 123 KK wydaje się uzasadnione także wobec tych podejrzanych, którzy kierowali terenowymi „ośrodkami” związku, a nadto tych jego aktywistów, którzy reprezentowali „ośrodki” na tzw. zjazdach. Podejrza ni ci znali w pełni cele nielegalnego związku, jego działalność oraz planowane przedsięwzięcia dla osiągnięcia założonych doraźnych i ostatecznych celów politycznych.

Przepisem tym objęte zostałyby: udział w nielegalnym związku i prowadzona w jego ramach działalność organizacyjna, propagandowa oraz wejście w porozumienie z tzw. grupą Popiela i kontakty z innymi antysocjalistycznymi ośrodkami za granicą.

Uczestnictwo i działalność w nielegalnym związku „Ruch” tych podejrzanych, którzy nie byli jego organizatorami i nie stanowili aktywu kierowniczego – należałoby zakwalifikować jako udział w tzw. związku tajnym (art. 278 § 1 i 2 KK) lub „udział w związku mającym w celu przestępstwo” (art. 276 § 1 KK) w zależności od stopnia zaangażowania w działalność przestępczą (np. udział w dokonywaniu włamań, kradzieży itp.), znajomości celów związku oraz metod, jakimi miano posłużyć się do ich realizacji.

Utrzymanie dotychczasowego zarzutu udziału w tzw. związku tajnym jest uzasadnione zwłaszcza do osób, wobec których ze względu na stosunkowo niewielkie zaangażowanie w działalność związku, przewiduje się warunkowe umorzenie postępowania karnego.

W stosunku do podejrzanych biorących udział w przygotowaniach do zniszczenia Muzeum Lenina w Poroninie istnieją nadto podstawy do przedstawienia im zarzutu bądź to charakteru kryminalnego – czynienia przygotowań do „sprowadzenia pożaru, który zagraża życiu lub zdrowiu, albo mieniu w znacznych rozmiarach” (art. 142 w zw. z art. 138 KK – przestępstwo zagrożone karą do lat 5 pozbawienia wolności), bądź też charakteru politycznego czynienia przygotowań do dokonania aktu dywersji (art. 128 § 1 w zw. z art. 127 KK – przestępstwo zagrożone karą do 10 lat pozbawienia wolności). Uwzględniając, że podejrzewani, dążąc do wyrządzenia istotnej szkody interesom politycznym PRL, wywołania w opinii światowej wrażenia istnienia poważnej opozycji politycznej, za przedmiot zamachu wybrali obiekt o znaczeniu nie tylko dla Polski, lecz także dla międzynarodowego ruchu robotniczego, w pełni uzasadnione wydaje się zakwalifikowanie ich działania jako przygotowań do dokonania aktu dywersji.

Ponadto w stosunku do części podejrzanych są podstawy i wydaje się to uzasadnione, wyodrębnienie z ich działalności organizacyjnej działań o charakterze kryminalnym (rabunków, włamań, kradzieży, nawoływania do popełnienia takich przestępstw, handlu dewizami) i przedstawienia im zarzutów popełnienia takich przestępstw (art. 199, 208 i 280 KK oraz 45 UKS).

Spośród osób wchodzących w skład tzw. centrum zarzuty takie należy przedstawić: Andrzejowi i Benedyktowi Czumom, Stefanowi Niesiołowskiemu, Marianowi Gołębiewskiemu i Bolesławowi Stolarzowi. Natomiast podejrzanym, który przewiduje się przedstawienie zarzutu brania udziału w tzw. związku tajnym (art. 278 KK) lub brania udziału w „związku mającym na celu przestępstwo” (art. 276 § 1 KK), a którzy brali

udział w sporządzaniu i kolportażu antypaństwowych opracowań, należy dodatkowo przedstawić zarzut popełnienia przestępstwa z art. 273 § 1 w zw. z art. 270 § 1 KK i 271 § 1 KK, zagrożonego karą od 1 roku do 10 lat pozbawienia wolności.

Działalność organizatorów i aktywu kierowniczego nielegalnego związku „Ruch” można rozpatrywać także jako przestępstwo z art. 276 § 1 i 3 KK, który przewiduje odpowiedzialność karną w granicach od 2 do 10 lat pozbawienia wolności dla osób, które założyły lub kierowały związkiem „mającym na celu przestępstwo”. W stosunku do tej grupy osób byłaby to jednak niewątpliwie sztuczna konstrukcja prawna, zaciemniająca istotę i charakter ich działalności. Rodziłaby ona także pewne trudności dowodowe w postępowaniu sądowym.

Szczególne trudności nastęczałoby przeprowadzenie dowodu, że tacy podejrzani, jak Bolesław Stolarz, Zygmunt Żyłka-Żebracki, Emil Morgiewicz czy Łukasz Czuma, byli osobami kierującymi związkiem „Ruch” lub jego organizatorami, choć nie ulega wątpliwości, że odgrywali oni w tym związku – obok Andrzeja i Benedykta Czumów, M[ariana] Gołębiewskiego, St[ešana] Niesiołowskiego – czołową rolę.

W przypadku przyjęcia w stosunku do wymienionej grupy podejrzanych w miejsce proponowanej kwalifikacji z art. 128 § 1 w zw. z art. 123 KK, przepisu art. 276 § 1 i 2 KK, zaszłaby konieczność przedstawienia im także zarzutu opracowywania i kolportażu pism szkalujących ustrój i władze PRL (art. 273 § 1 w zw. z art. 270 § 1 i 271 § 1 KK), oraz części z nich zarzutu wejścia w porozumienie z tzw. grupą Popiela w celu działania na szkodę interesów politycznych PRL (art. 132 KK).

Wstępnie przewiduje się zakończenie postępowania karnego w sprawie nielegalnego związku „Ruch” przez:

1. Skierowanie z aktem oskarżenia do sądu spraw przeciwko około 45 osobom, które:

a) zorganizowały związek i stanowiły jego aktyw kierowniczy wchodząc w skład tzw. centrum albo spełniały funkcję kierowników „ośrodków” lub grup terenowych (łącznie do grupy tej zaliczyć można około 15 osób);

b) uczestniczyły w przygotowaniach i wyraziły zgodę na wzięcie udziału w dokonaniu aktu dywersji w Poroninie oraz brały udział w planowaniu lub dokonaniu albo też inspirowały inne działania dywersyjno-rabunkowe (łącznie poza podejrzanymi wymienionymi w punkcie 1a około 25 osób);

c) organizowały, przygotowały i kierowały kolportażem opracowań o treści antypaństwowej, albo udostępniły członkom związku środki lub pomieszczenia do masowego pomnażania opracowań;

d) wiedziały o istnieniu nielegalnego związku „Ruch” i jego dążeniach do obalenia przemocą ustroju PRL (tylko wyjątkowo w indywidualnie uzasadnionych, ustalonych w dalszym śledztwie przypadkach).

2. Warunkowe umorzenie postępowania przeciwko około 15 osobom, wobec których utrzymana zostanie kwalifikacja prawna z art. 278 § 1 KK, a które:

a) nie przejawiały większej aktywności w związku, ich udział miał w zasadzie charakter formalny, a przy tym nie miały należytego rozeznania, jakie cele stawiali sobie jego organizatorzy i kierownicy oraz nie wiedzieli o prowadzonej przez związek działalności dywersyjno-rabunkowej;

b) rozwijały wprawdzie aktywną działalność organizacyjną, lecz nie znały celów politycznych, jakie stawiali sobie organizatorzy i kierownicy związku, nie uczestniczy-

ły w działalności dywersyjno-rabunkowej, włamaniach, kradzieżach i nie wiedziały, że prowadzenie takiej działalności leży w programie związku, a po zatrzymaniu ujawniły w śledztwie wszystkie znane im okoliczności dotyczące związku.

3. Umorzenie postępowania karnego:

a) wobec osób, do których będzie miał zastosowanie przepis art. 278 § 3, tj. osób, które dobrowolnie odstąpiły od udziału w związku, a przedstawione im zarzuty ograniczone zostaną do brania udziału w tzw. tajnym związku (art. 278 § 1 KK);

b) wobec osób, które sympatyzowały z członkami związku lub wiedziały o jego istnieniu, otrzymywały wydawnictwa związku, lecz nie wiedziały, że zmierza on do obalenia przemocą ustroju PRL.

Dla zapewnienia szybkiego i sprawnego przeprowadzenia rozpraw sądowych i właściwego zindywidualizowania i zróżnicowania represji karnej w stosunku do społecznego niebezpieczeństwa czynów sprawców konieczne jest:

1. Skierowanie z aktem oskarżenia i rozpoznanie w pierwszej kolejności spraw osób, które stanowiły tzw. centrum nielegalnego związku „Ruch”.

2. Skierowanie do sądów aktów oskarżenia obejmujących kilkusobowe grupy podejrzanych, a w niektórych przypadkach nawet tylko jednego podejrzanego. Przyjęcie tej zasady wydaje się uzasadnione także wobec podejrzanych, stanowiących tzw. centrum związku. Wskazaniem jest skierowanie odrębnych aktów oskarżenia wobec podejrzanych:

- Andrzeja Czumy,
- Huberta Czumy,
- Łukasza Czumy,
- Zygmunta Żyłki-Żebrackiego,
- Mariana Gołębińskiego i Bolesława Stolarza,
- Stefana Niesiołowskiego, Benedykta Czumy i Emila Morgiewicza.

3. Warunkowe umorzenie postępowania karnego, jak również umorzenie ze względu na przepis art. 278 § 3 KK w stosunku do osób, których sprawy przewiduje się załatwić w tym trybie dopiero po rozpoznaniu przez sądy spraw osób, przeciwko którym wniesiony zostanie akt oskarżenia.

Naczelnik Wydziału I
Biura Śledczego MSW
(-) płk mgr H[enryk] Marzec⁸

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 94, k. 161–182, mps.

⁸ **Marzec Henryk** (1926–1970), płk. Absolwent Wydziału Prawa UW; od 12 IX 1949 r. podchorąży Oficerskiej Szkoły Prawniczej; od 24 II 1951 r. p.o. podprokuratora WPR w Poznaniu; od 14 II 1952 podprokurator WPR w Poznaniu; od 29 XII 1952 r. podprokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej; od 25 V 1955 wiceprokurator NPW; od 30 XII 1966 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 1 X 1967 r. naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW; zmarł 27 XI 1970 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1970 grudzień 1, Łódź – Informacja na temat reperkusji i komentarzy związanych z likwidacją „Ruchu” w okresie od 25 października do 30 listopada 1970 r.

^aŁódź, dnia 1 grudnia 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b12^b

Informacja

nt. reperkusji i komentarzy w niektórych środowiskach społecznych w związku z likwidacją nielegalnej organizacji „Ruch” za okres od 25 X do 30 XI 1970 r.

Równoległe z dalszą realizacją przedsięwzięć związanych z likwidacją nielegalnej organizacji „Ruch” Służba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi kontynuowała rozpoznanie odnośnie reperkusji tej sprawy, zwłaszcza w środowiskach związanych z osobami w niej występującymi oraz ich komentarzy na ten temat.

W wyniku tego uzyskano w omawianym okresie czasu następujące informacje.

Ordynariusz diecezji łódzkiej bp Rozwadowski w rozmowach z innymi biskupami na ten temat zwracał uwagę, aby nie dopuszczać do podobnych sytuacji, które mogłyby przynieść szkodę stosunkom Kościoła z państwem.

Również z wypowiedzi kanclerza kurii ks. Jaworskiego wynika, że łódzka kuria biskupia pragnie odciąć się od tej sprawy, lansując tezę, że jeżeli nawet niektóre osoby związane z duszpasterstwem akademickim podejmowały jakąś działalność antypaństwową, to czyniły to niejako „na własny rachunek” – poza duszpasterstwem.

Według ostatnio otrzymanych informacji – ks. Habelski z duszpasterstwa akademickiego jezuitów w Łodzi stara się poprzez osoby dawniej skupiające się wokół tego ośrodka nawiązać kontakty ze znajomymi zatrudnionymi obecnie w MO, prokuraturze, sądownictwie itp. instytucjach w celu uzyskiwania wiadomości o przebiegu śledztwa przeciwko ks. Hubertowi Czumie i innym.

Pracownicy Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UŁ są w większości zaskoczeni zatrzymaniem kilku osób z ich grona pod zarzutem działalności antypaństwowej. Sympatia dużej części środowiska jest po ich stronie. Na ogół nie daje się wiary w winę tych ludzi. Dominuje pogląd, że nie mogli dopuścić się tak poważnych przestępstw, aby trzeba było osadzić ich w więzieniu i że jest to jakieś nieporozumienie. Współpracownicy M[irosława] Godlewskiego dziwią się jego zamieszanemu w tę sprawę, gdyż ostatnio miał on wiele kłopotów rodzinno-domowych. Asystentki Instytutu Biochemii Wydziału BiNoZ UŁ Wachowiakowa i Lipińska ubolewają nad losem J[acka] Bartkowiaka, któremu jakoby „złamano karierę”. Stanowisko to posiada również dyrektor Instytutu Biochemii prof. Wanda Leyko, która – według otrzymanej przez nas informacji – „zro-

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-0510/70. Poniżej pieczętka nieczytelna odręczna adnotacja opatrzona datą: 14 XII [19]70 [r.].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

biłaby wszystko, aby pomóc tak zdolnemu człowiekowi i przywrócić mu możliwość pracy naukowej”. Niektóre osoby spośród kadry naukowo-dydaktycznej niezorientowane w przedmiocie sprawy są przeświadczone, że to studenci podjęli jakąś nielegalną działalność antypaństwową, a odpowiedzialność za to składa się na kadre, w związku z czym obruszają się, że „asystenci muszą pokutować za studenckie wyskoki”.

W Politechnice Łódzkiej niektóre osoby są ogólnie zorientowane w zlikwidowaniu przez władze jakiejś organizacji, „która miała wysadzać pomniki i spalić Muzeum Lenina w Poroninie”, w co zamieszany jest b. pracownik PŁ J[an] Kapuściński. W tym kontekście mówi się o Kapuścińskim, że jest wprawdzie zdolnym chemikiem, który niewątpliwie potrafił samodzielnie produkować materiały wybuchowe, gdyż nawet udało mu się w drodze syntezy uzyskać napalm, ale nie stroni też od wykorzystywania swych wiadomości w tej dziedzinie dla celów nieetycznych, jak np. [...].

W Instytucie Techniki Radiacyjnej PŁ krążą wersje, że b. pracownik tej uczelni J[an] Kapuściński został aresztowany za szpiegostwo czy też działalność w nielegalnej organizacji. Bliżej jednak nie wiadomo, co to była za organizacja, jaki był jej charakter, cele i formy działania.

Według otrzymanej przez nas informacji – zespół redakcyjny łódzkiego tygodnika „Odgłosy”, jak również niektórzy dziennikarze są zorientowani w powiązaniach red. Konrada Frejdlicha¹ z osobami zatrzymanymi przez MO pod zarzutem przestępstw politycznych i kryminalnych. On to bowiem popierał w „Odgłosach” M[ark]a Kruzerowskiego i E[lż]bietę Łukasiewicz²-Nagrodzką, sprawując nad nimi opiekę dziennikarską. Oboje byli pod jego dużym wpływem. Obecnie stara się wylansować na dziennikarza Z. Miłkaszewicza, studenta PŁ, o którym wiadomo, że jest przyjacielem Kruzerowskiego i Nagrodzkiej. W związku z tym żartobliwie mówi się, że „niedługo całe «Odgłosy» znajdą się w kryminale, jeżeli tylko Frejdlich będzie nadal pracował z młodymi talentami dziennikarskimi”. Sprawa ta jest dla niektórych członków zespołu redakcyjnego tym bardziej dziwna, że Frejdlich jest członkiem PZPR, a mimo to nie stosuje się wobec niego żadnych sankcji partyjnych ani też administracyjnych. Według źródła powyższej informacji – naczelny redaktor „Odgłosów” Jan Koprowski jest zaniepokojony kompromitującymi koneksjami Frejdlicha, ale nie robi nic w kierunku wyjaśnienia tej sytuacji.

Pozostający w naszym zainteresowaniu K[arol] Głogowski oraz zbliżony do niego poglądami A[ndrzej] Ostoja-Owsiany² są zorientowani w zatrzymaniach niektórych osób z UŁ i PŁ. Nawiązując do tego, Głogowski stwierdził, że „są jednak w naszym kraju siły pragnące zmienić istniejące warunki polityczne”. Wiadomo mu, że adwokaci Mazur i Sindlewski podjęli się obrony osób występujących w tej sprawie. W związku z tym powiedział, że „gdyby kahał nakazał, to oni by jeszcze do tego dopłacili”, przez co – jak interpretuje źródło powyższej informacji – chciał on wyrazić pogląd, że adwokaci

⁰ *Woryginał*: Łukaszewicz.

¹ **Frejdlich Konrad** (ur. 1940), poeta, prozaik, tłumacz, scenarzysta filmowy, w latach 1963–1981 członek redakcji łódzkiego pisma „Odgłosy”.

² **Ostoja-Owsiany Andrzej** (1931–2008), działacz opozycji, polityk, pisarz, prawnik. W latach 1945–1947 żołnierz Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Współorganizator Związku Młodych Demokratów (1956 r.). Od listopada 1978 r. uczestnik ROPCio oraz Ruchu Wolnych Demokratów, w latach 1979–1981 redagował niezależny kwartalnik „Aspekt”. Od 1981 r. członek KPN, od 1984 r. członek Rady Politycznej KPN. W latach 1993–1997 poseł na Sejm RP, w latach 1997–2001 senator z ramienia AWS.

narodowości żydowskiej osobiście aprobują działalność zatrzymanych (w środowisku adwokackim zdania na temat koneksji narodowościowych Mazura i Sindlewskiego są podzielone).

Omawianym rozpoznaniem staramy się również objąć rodziny osób zatrzymanych w trakcie realizacji sprawy „Ruchu”. Z tych kręgów uzyskaliśmy następujące informacje:

– zdaniem ojca Stefana i Marka Niesiołowskich – „cała ta sprawa jest niepoważna, w Łodzi się przecież całkiem niepoważnie zachowali, takie niepoważne rzeczy robili, jak to można – z motyką na słońce?”. Według niego Wolna Europa zaszachowała Warszawę, przypominając, że po wypadkach marcowych mówiono o całkowitej likwidacji opozycji wśród młodzieży, a tymczasem opozycja w Polsce istnieje w dalszym ciągu. A może oni będą chcieli udowodnić światu, że nie ma opozycji i nie zrobią procesu? Wyrok będzie uzależniony od tego, jaki wiatr powieje z Warszawy.

– Matka J[anusza] Kenica użalała się wobec swoich współpracownic, że jej syn, „oficer straży pożarnej, bardzo spokojny, religijny aż do fanatyzmu został aresztowany i wywieziony do Warszawy”. Według jej relacji syn został aresztowany za „działalność religijną”.

– Ewa Sułkowska-Bierezin, przyjmując pismo rektora PŁ o zawieszeniu jej w czynnościach pracownika tej uczelni, rozplakała się, mówiąc, że w podobnej sytuacji znalazł się także jej mąż i nie wie, z czego będą żyć, bo – jak się zorientowała – ta sprawa szybko się nie wyjaśni. Najgorsze według niej jest jednak to, że ani prokurator, ani milicja nie chcą uwierzyć, że ona i jej mąż nie mieli z tym nic wspólnego. Tylko jej brat był w to zamieszany, ale ona sama odcinała się od nich.

Dotychczas nie otrzymaliśmy informacji, z których wynikałoby, że omawiana sprawa jest przedmiotem zainteresowania i komentarzy w szerszych kręgach społeczeństwa, zwłaszcza wśród załóg robotniczych.

Opracowano w Służbie Bezpieczeństwa
Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Źródło: AIPN Ld, pf 48/50, jacket 77, mf.

1971 styczeń 13, Lublin – Notatka służbowa na temat działalności politycznej ks. Bronisława Sroki, Małgorzaty Wyrwińskiej, Bożeny Żurek i Andrzeja Lulka

Lublin, dnia 13 stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

^bNotatka

II. Ds. 48/70/S p[rzeciw]ko Bronisławowi Sroce i innym

Wydział Śledczy Służby Bezpieczeństwa KW MO w Lublinie prowadzi śledztwo w sprawie istnienia na terenie Warszawy i innych miejscowości na terenie Polski nielegalnego związku, którego istnienie, ustrój i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych, to jest o przestępstwo z art. 278 § 1 KK.

Śledztwo w niniejszej sprawie zostało zlecone Wydziałowi Śledczemu tutejszej komendy przez Prokuraturę Wojewódzką w Lublinie, która otrzymała je na zasadzie art. 21 i 24 § 3 KPK z Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy.

W niniejszej sprawie zarzutem z art. 278 § 1 KK objęte zostały 4 osoby:

1. Bronisław Sroka, s. Emiliana, ur. 1 V 1936 r. w Bratysławie, aresztowany dnia 31 lipca 1970 r.
2. Małgorzata Wyrwińska, c. Ludwika, ur. 7 XI 1948 r., zastosowano dozór MO.
3. Bożena Żurek, c. Józefa, ur. 7 VII 1948 r. w Topólnie, odpowiada z wolnej stopy.
4. Andrzej Lulek, s. Józefa, ur. 21 X 1945 r. w Tarnowie, aresztowany od 12 grudnia 1970 r.

Z zebranego materiału dowodowego w przedmiotowej sprawie wynika, że Bronisław Sroka o fakcie istnienia nielegalnego związku pn. „Ruch” dowiedział się wiosną 1970 r. od Wiesława Kęcika, podejrzanego w sprawie nr II. 3 Ds. 25/70. Na temat działalności nielegalnego związku rozmawiali ze sobą trzykrotnie w Lublinie i w Warszawie. W czasie tych rozmów Kęcik udostępnił Bronisławowi Sroce celem zapoznania się 4 egzemplarze „Biuletynów” oraz program nielegalnego związku pn. „Ruch”. Ponadto podczas wspomnianych rozmów Kęcik zaproponował Br[onisławowi] Sroce przystąpienie do nielegalnego związku.

Z posiadanych materiałów w niniejszej sprawie nie wynika, aby Br[onisław] Sroka był aktywnym członkiem tejże organizacji, brak jest przy tym dowodów stwierdzających kategorycznie przynależność wymienionego do nielegalnego związku. Br[onisław] Sroka miał jedynie napisać artykuł do wydawanego czasopisma „Biuletyn” o charakterze religijnym oraz zadeklarował się jako sympatyk „Ruchu” i jako kapłan proponował Kęcikowi świadczenie usług religijnych na rzecz związku. Znalezione dokumenty pod-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 13 I [19]71 r. odręczna adnotacja o treści: Zgadza się.

czas przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez Br[onisława] Srokę oraz jego osobiste w tym przedmiocie wyjaśnienia świadczą o jego krytycznym stosunku do obecnej rzeczywistości, a nawet wrogim.

Z materiałów archiwalnych wynika, że Br[onisław] Sroka wraz z innymi osobami w roku 1953 założył nielegalny związek pn. Podziemna Kolonia, który działał na terenie Gdańska. Za przynależność do tej organizacji był karany przez Rejonowy Sąd Wojskowy w Gdańsku i odbywał karę 3 lat więzienia.

Małgorzata Wyrwińska, studentka IV roku Akademii Medycznej w Lublinie, podejrzana jest o działalność w nielegalnym związku pn. „Ruch”. Zebrane materiały w toku śledztwa przeciwko niej obrazują jedynie zapoznanie z „Biuletynami” oraz „Programem” nielegalnej organizacji. Brak jest elementu uczestniczenia, w tym związku, a występuje jedynie kolportaż i rozpowszechnianie „Biuletynów”. Nie ustalono w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego, aby kolportaż i rozpowszechnianie „Biuletynów” był przez M[ałgorzatę] Wyrwińską świadomy, aczkolwiek zdawała sobie sprawę w przedmiocie charakteru i legalności posiadanych opracowań. Występujące kontaktowanie się M[ałgorzaty] Wyrwińskiej z podejrzanymi Janem Kurowskim i Sebastianem Koszutem należy uznać jako spotkanie na płaszczyźnie duszpasterstwa akademickiego. Jedynie spotkanie, jakie miało miejsce w Warszawie w maju 1970 roku, M[ałgorzaty] Wyrwińskiej z Andrzejem Czumą i Wiesławem Kęcikiem, który przekazał jej „Biuletyny” i „Program” nielegalnego związku „Ruch”, pozwala przypuszczać, że w tym przypadku miała miejsce próba werbunku wymienionej do nielegalnej organizacji.

W okresie realizacji sprawy krypt. „Omega” zatrzymana, następnie aresztowana została Bożena Żurek, studentka I roku teologii KUL. B[ożena] Żurek pozostawała w znajomości z ks. Sebastianem Koszutem, Hubertem, Łukaszem i Andrzejem Czumami oraz żoną ostatniego – Urszulą. Nie ustalono natomiast, że B[ożena] Żurek była członkiem nielegalnego związku pn. „Ruch” lub by wiedziała o działalności tego związku. W konsekwencji B[ożena] Żurek została zwolniona i uchylono wydany w stosunku do niej areszt tymczasowy.

Andrzej Lulek podejrzany jest o to, że w okresie od jesieni 1968 r. do grudnia 1970 r. w Lublinie i innych miejscowościach kraju brał udział w nielegalnym związku pn. „Ruch”, którego istnienie, ustrój i cel miały pozostać tajemnicą wobec organów państwowych. Zebrane materiały procesowe wskazują, że Andrzej Lulek był członkiem nielegalnego związku. Na zjeździe warszawskim tegoż związku jesienią 1968 r. reprezentował ośrodek lubelski. Uczestnicząc w zjeździe nielegalnej organizacji pn. „Ruch”, podczas którego wypowiedziano się na temat programu działalności tegoż związku, był aktywnym jego uczestnikiem i zabierał głos na tematy ekonomiczne oraz wypowiadał się w przedmiocie form i metod finansowania nielegalnej organizacji, które miały się przejawiać w kradzieży mienia społecznego, rabowaniu, napadaniu i innych formach przestępczej działalności. O faktach tych podają w swoich wyjaśnieniach aresztowani za udział w nielegalnej organizacji „Ruch” Stefan Niesiołowski, Benedykt Czuma i Wojciech Majda.

W świetle posiadanych dowodów procesowych w sprawie Andrzeja Lulka, stanowiących najmocniejszy materiał dowodowy w niniejszej sprawie, śledztwo przeciwko niemu proponujemy zakończyć sporządzeniem aktu oskarżenia przy zmianie dotychczasowej kwalifikacji prawnej czynu z art. 278 § 1 KK na art. 276 § 1 KK.

W sprawie Bronisława Sroki materiał dowodowy nie jest mocny. Jednakże z uwagi na długotrwały okres aresztu tymczasowego zastosowanego wobec Br[onisława] Sroki wynoszący 6 miesięcy, proponujemy zakończenie śledztwa w jego sprawie poprzez wniesienie aktu oskarżenia z art. 276 § 1 KK.

Śledztwo przeciwko M[ałgorzacie] Wyrwińskiej proponujemy zakończyć umorzeniem z uwagi na znikomy stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu, zaś postępowanie przeciwko Bożenie Żurek proponujemy umorzyć z uwagi na brak cech przestępstwa.

Opracował:
(-) por. F[ranciszek] Skawiński

Naczelnik Wydziału Śledczego
KW MO w Lublinie
(-) ppłk J[an] Bernatowicz

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 4, k. 1159–1162, mps.

1971 styczeń 18, Warszawa – Plan działań operacyjnych i śledczych wobec byłych wyższych oficerów Armii Krajowej i Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” podejrzewanych o związki z „Ruchem”(fragmenty)

Zatwierdzam

Warszawa, dnia ^a18^a stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ...

Plan

realizacji dalszych czynności w sprawie nr II 3 Ds 25/70

W dniu 20 czerwca 1970 roku Prokuratura Wojewódzka dla m.st. Warszawy na wniosek Biura Śledczego MSW wszczęła śledztwa w sprawie nielegalnego związku pn. „Ruch”, którego ustrój i cel pozostawał tajemnicą wobec organów państwowych, tj. o przestępstwo z art. 278 § 1 KK.

Z całokształtu dotychczasowego śledztwa i materiałów operacyjnych wynika, że członkowie nielegalnego związku „Ruch” rekrutowali się głównie ze środowisk oraz osób, które po wyzwoleniu brały udział w działalności antypaństwowej.

W toku śledztwa ustalono, że Marian **Gołębiewski**, Bolesław **Stolarz** i Zygmunt **Żylko-Żebracki**, działając w ramach związku „Ruch”, przekazywali działaczom byłego podziemia reakcyjnego dokumenty organizacyjne i opracowania wydawane przez ten związek. Ponadto konsultowali bądź też omawiali z nimi potrzebę i formy podjęcia działań przeciwko ustrojowi PRL. Osoby te to aktywni działacze byłego podziemia reakcyjnego. W znacznym stopniu spełniały one rolę inspiratorską w działalności „Ruchu”.

W związku z powyższym dla szerszego poznania i udokumentowania działalności nielegalnego związku pn. „Ruch” planuje się przeprowadzenie przez Biuro Śledcze przy udziale Departamentu III MSW następujących czynności śledczo-operacyjnych:

1. W dniu 20 stycznia 1971 r. o godz. 7.00 przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania u Jana Zientarskiego, s. Jakuba, ur. 24 X 1894 r., zam. Warszawa, ul. [...].

Jan Zientarski zostanie przewieziony do Biura Śledczego MSW i przesłuchany w charakterze świadka przez insp[ektora] śledczego kpt. M[ieczysława] Faliszewskiego na okoliczność:

– znajomości z M[arianem] **Gołębiewskim**, B[olesławem] **Stolarzem**, Z[ygmuntem] **Żebrackim** oraz innymi członkami związku „Ruch”,

– udziału jego w redagowaniu dokumentu „O nas” i „Zagadnienia polskie”,

– kolportażu tych dokumentów, grona osób, z którymi omawiał treść tych dokumentów,

– przyczyn zmiany nazwy dokumentu „O nas” na „Zagadnienia polskie”,

– składu osób, z którymi organizował u siebie spotkania, na których omawiano potrzebę działania w konspiracji p[rzeciw]ko PRL oraz czy w wyniku tych spotkań zobowiązano M[ariana] **Gołębiewskiego** do utworzenia nielegalnej organizacji młodzieżowej,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– otrzymywania materiałów i innych opracowań „Ruchu” – jak „Program” i „Biuletyny”;

– działalności w „Ruchu” M[ariana] **Gołębiewskiego** i Z[ygmunta] **Żebrackiego** oraz innych osób z b. reakcyjnego podziemia,

– kto z „Ruchu” utrzymywał z nim bezpośrednie organizacyjne kontakty w czasie działalności „Ruchu” i po aresztowaniu M[ariana] **Gołębiewskiego**,

– roli **Zientarskiego** w inspirowaniu utworzenia nielegalnego związku, dawania wytycznych co do form i metod jego działalności oraz nawiązywania kontaktów z zagranicą.

2. W dniu 20 stycznia 1971 r. o godz. 7.00 przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania Franciszka **Niepokólczyckiego**, s. Antoniego, ur. 27 X 1901 r., zam. Warszawa Włochy, ul. [...]. F[ranciszek] **Niepokólczycki** zostanie przewieziony do Biura Śledczego MSW i przesłuchany w charakterze świadka przez insp[ektora] śledczego por. W[itolda] Stoklasa¹ na okoliczności:

– znajomości i charakteru kontaktów utrzymywanych po 1956 roku z M[arianem] **Gołębiewskim**, J[anem] **Zientarskim**, **Sędziakiem**², **Stolarzem**, **Żebrackim** i innymi osobami związanymi z „Ruchem”;

– udziału w spotkaniach u **Zientarskiego** i innych działaczy b. organizacji WiN,

– rozmów dotyczących powołania nielegalnej organizacji,

– okoliczności, w jakich dowiedział się o utworzeniu przez M[ariana] **Gołębiewskiego** nielegalnego związku „Ruch”;

– prób pozyskania go przez M[ariana] **Gołębiewskiego** dla „Ruchu”;

– udziału w spotkaniach u B[olesława] **Stolarza** (co omawiano),

– współautorstwa w opracowywaniu dokumentu pt. „O nas” i „Zagadnienia polskie”;

– jego wpływu na treść tego dokumentu i późniejszą zmianę tytułu,

– w jakich okolicznościach otrzymał opracowania nielegalnego związku „Ruch” („Program”, „Biuletyn” i inne).

¹ **Stoklas Witold** (ur. 1935), por./plk. Absolwent Wydziału Prawa UW. Od 1 XI 1962 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy; od 6 I 1964 r. do 8 VII 1964 r. słuchacz kursu oficerów śledczych w CW MSW w Legionowie; od 1 IX 1970 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 XII 1974 r. starszy inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 16 I 1984 r. starszy inspektor Wydziału IV Biura Śledczego MSW; od 26 I 1989 r. młodszy inspektor Grupy „Z” Biura „A” MSW; delegowany do pracy w charakterze nieetatowego sztyfanta w przedstawicielstwie dyplomatycznym PRL w Brazylii. AIPN, 02042/85, Akta osobowe.

² **Sędziak Stanisław** (1913–1978), ppłk dypl. WP, cichociemny, oficer AK, AKO i WiN. Od 1930 r. służył w WP; uczestnik wojny obronnej 1939 r.; od lutego 1940 r. w Polskich Siłach Zbrojnych (Szkoła Podoficerska Centrum Wyszkożenia Piechoty w Coëtquidan); po kapitulacji Francji przedostał się do Anglii, od stycznia do maja 1941 r. studiował w Wyższej Szkole Wojennej w Londynie; we wrześniu 1942 r. przerzucony do Polski; od grudnia 1942 r. szef sztabu Okręgu Nowogródzkiego AK, od lipca do października 1944 r. p.o. komendanta okręgu; od lutego 1945 r. zastępca szefa sztabu, następnie szef sztabu Okręgu Białostockiego AKO; od sierpnia 1945 r. delegat sił zbrojnych Okręgu Białystok; od października 1945 r. zastępca prezesa Obszaru Centralnego WiN; aresztowany 4 I 1947 r.; sądzony w dniach 3–27 XII 1947 r. w procesie działaczy Komitetu Porozumiewawczego Organizacji Polski Podziemnej; skazany na karę śmierci; w wyniku amnestii wyrok zamieniono na dożywotnie więzienie; na wolność wyszedł 29 IV 1957 r.; w latach 1957–1971 pracował w Zjednoczonych Zakładach Gospodarczych Inco.

3. W dniu 20 stycznia 1971 r. o godz. 7.00 przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania Kazimierza **Pluty-Czachowskiego**³, s. Wincentego, ur. 11 II 1898 r. zam. W[arsza]wa, ul. [...]. Kazimierz Pluta-Czachowski przewieziony zostanie do Biura Śledczego i przesłuchany w charakterze świadka przez insp[ektora] śledczego kpt. S. Nowickiego⁴ na okoliczności:

– znajomości z B[olesławem] **Stolarzem**, M[arianem] **Gołębiewskim** i Z[ygmuntem] **Żebrackim**,

– udziału jego w spotkaniach, na których omawiano potrzeby działalności konspiracyjnej,

– organizowanych u niego spotkań,

– udziału B[olesława] **Stolarza**, M[ariana] **Gołębiewskiego** w „Ruchu”,

– przekazywanie materiałów otrzymanych od B[olesława] **Stolarza** L[udwikowi]

Muzycze.

4. W dniu 22 stycznia 1971 r. o godz. 7.00 przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania Henryka **Zamecznika**, s. Leona, ur. 19 I 1916 r., zam. Warszawa, ul. [...]. Henryk **Zamecznik** przewieziony zostanie do Biura Śledczego MSW i przesłuchany w charakterze świadka przez insp[ektora] śledczego kpt. J[erzego] Nowickiego⁵.

5. W dniu 22 stycznia 1971 r. o godz. 7.00 przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania Józefa **Rybickiego**, s. Zygmunta, ur. 18 I 1901 r., zam. Milanówek, ul. [...]. Józef **Rybicki** przewieziony zostanie do Biura Śledczego MSW i przesłuchany w charakterze świadka przez insp[ektora] śledczego por. W[łodzimierza] Pasiaka⁶.

6. W dniu 20 stycznia 1971 r. o godz. ... przeprowadzone zostanie przeszukanie mieszkania u Ludwika **Muzyczki**, s. Michała, ur. 25 VIII 1900 r., zam. Kraków, ul. [...]. L[udwik] **Muzyczka** przesłuchany zostanie w charakterze świadka przez insp[ektora] Biura Śledczego MSW, oddelegowanego do Krakowa, por. W[łodzimierza] Pasiaka.

³ **Pluta-Czachowski Kazimierz** (1898–1979), płk dypl. WP. Od 1914 r. służył w I Brygadzie Legionów, od 1917 r. członek POW. W 1918 r. wstąpił do WP. We wrześniu 1939 r. szef sztabu 18. DP w składzie SGO „Narew”. Zastępca przewodniczącego Zarządu Głównego i komendant główny Organizacji Orła Białego. W czerwcu 1940 r. przeszedł wraz z OOB do ZWZ, od 1941 r. szef Oddziału V KG ZWZ-AK. Ciężko ranny w powstaniu warszawskim. W latach 1949–1956 więziony przez komunistów. Uczestnik Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela.

⁴ Brak danych pozwalających odtworzyć przebieg służby.

⁵ **Nowicki Jerzy Jan** (ur. 1939), kpt./mjr. Od 1 IX 1962 r. oficer ewidencji operacyjnej Wydziału IV Biura „C” MSW; od 18 XII 1964 r. oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 X 1965 r. oficer śledczy Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 3 I 1966 r. do 2 VII 1966 r. słuchacz Kursu Specjalnego Biura Śledczego w Centrum Wyszkołenia MSW w Legionowie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału II Biura MSW; od 1 I 1969 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 VI 1973 r. inspektor Wydziału IV Departamentu II MSW; od 1 VIII 1978 r. inspektor na wolnym etacie starszego inspektora Wydziału X Departamentu II MSW; od 2 XII 1982 r. inspektor Wydziału Ogólnego Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; od 7 IV 1983 r. starszy inspektor Wydziału Ogólnego Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; od 24 IV 1987 r. starszy specjalista Wydziału Ogólnego Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; 6 IV 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

⁶ **Pasiak Włodzimierz** (ur. 1940), ppor./por./mjr. Od 2 XI 1965 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy; od 3 I 1967 r. do 7 VII 1967 r. słuchacz kursu oficerów śledczych CW MSW w Legionowie; od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; we wrześniu 1968 r. oddelegowany do Wydziału I Biura Śledczego MSW z zachowaniem dotychczasowego przydziału służbowego; od 1 VIII 1971 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO w Warszawie; od 1 II 1972 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VI 1976 r. inspektor (dyżurny operacyjny) Wydziału Informacji i Sprawozdawczości Gabinetu Ministra SW; zwolniony ze służby 7 XII 1985 r. AIPN, 0218/3445, Akta osobowe.

7. W dniu 20 stycznia 1971 r. przeprowadzone zostanie przesłuchanie mieszkania Stanisława **Sędziaka**, s. Antoniego, ur. 7 VII 1913 r., zam. Toruń, ul. [...]. S[tanisław] **Sędziak** przesłuchany zostanie w charakterze świadka przez insp[ektora] Biura Śledczego MSW, kpt. T[adeusza] Zbańskiego.

8. Przesłuchanie w charakterze świadków:

- a) Jana **Stolarza**, zam. Reguły, pow. Pruszków,
- b) Franciszka **Polkowskiego**, zam. Warszawa, ul. [...],
- c) Bolesława **Sitka**, zam. Warszawa, ul. [...],
- d) Władysława **Silę-Nowickiego**, zam. Warszawa, ul. [...],
- e) Stefana **Wyrzykowskiego**,⁷ zam. Siedlce.

Osoby wymienione w pozycjach – 3, 4, 5, 6, 7, 8 a – c, przesłuchane zostaną według oddzielnie sporządzonych planów przesłuchań. Po przesłuchaniu w charakterze świadków osób wymienionych w pkt. 1, 2, 4, 7 i 8 a, c, e przeprowadzone zostaną z nimi rozmowy operacyjne przez inspektorów Departamentu III MSW.

9. Przeprowadzenie rozmów operacyjnych przez inspektorów Departamentu III MSW z niżej wymienionymi osobami, które zostaną wezwane do Biura Śledczego w sprawie II 3 Ds–25/70.

- Tadeusz **Kuncewicz**, zam. Warszawa, al. [...],
- Zygmunt **Łabędzki**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Józef **Gogul**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Henryk **Pietrusiński**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Bolesław **Klembukowski**, zam. Milanów, pow. Garwolin,
- Czesław **Szlendak**, zam. Warszawa, al. [...],
- Roman **Daniec**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Czesław **Ejsmond**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Józef **Machula**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Zbigniew **Rotkiel**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Grażyna **Syrokomla-Syrokomska**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Stanisław Jan **Styś**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Jacek Antoni **Troszczyński**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Hipolit **Walach**, zam. Warszawa, ul. [...],
- Jan Antoni **Walicki** vel **Sobolewski**, zam. Warszawa, ul. [...],

⁷ **Wyrzykowski Stefan** (1916–1985), kpt. WP, żołnierz AK, ROAK, DSZ, WiN. Brał udział w wojnie 1939 r. W listopadzie 1939 r. wstąpił do Organizacji Wojskowej, pełnił funkcje komendanta OW w powiatach Siedlce i Biała Podlaska oraz dowódcy dywersji w pasie nadbużańskim. Latem 1942 r. został podporządkowany Komendzie Obwodu AK Biała Podlaska, obejmując dowództwo grupy dywersyjnej Związku Odwetu (Kedywu). Wiosną 1943 r. zorganizował oddział lotny (nazwany później OP-34), którym dowodził w wielu akcjach bojowych. Od września 1944 r. komendant Obwodu AK Biała Podlaska. Po rozwiązaniu AK pozostał w konspiracji na stanowisku komendanta Obwodu ROAK/DSZ/WiN (do lutego 1946 r.). Latem 1946 r. przedostał się do Szwecji w celu nawiązania kontaktu z przedstawicielem rządu RP, po kilku miesiącach wrócił do kraju z zamiarem zorganizowania kanału przerzutowego Gdańsk – Sztokholm. Ujawnił się w kwietniu 1947 r. 1 VIII 1952 r. został aresztowany. Wyrokiem WSR w Warszawie z dn. 25 III 1954 r. skazany został na 12 lat więzienia. Na wolność wyszedł 14 V 1956 r. Po opuszczeniu więzienia mieszkał w Warszawie, od 1969 r. prowadził gospodarstwo rolne w Domanicach, pow. Siedlce.

– Henryk **Żuk**⁸, zam. Warszawa, ul. [...].

Terminy wezwań ww. osób zostaną ustalone w czasie późniejszym w porozumieniu z Dep[artamentem] III MSW^b.

Sporządził:
(–) kpt. J[erzy] Nowicki

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 69, k. 478–485, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca naczelnika Biura Śledczego MSW ppłk mgr K[azimierz] Paskudzi. Paskudzi Kazimierz (ur. 1928), ppłk/płk. Absolwent Wydziału Prawa UW (1963 r.). Od 19 VII 1948 r. słuchacz Oficerskiej Szkoły Prawniczej w Jeleniej Górze; od 1 VII 1949 r. służył Wojskowej Prokuraturze Rejonowej w Warszawie (kolejno na stanowiskach aplikanta, asesora, oficera śledczego, p.o. podprokuratora, podprokuratora); od 21 IX 1954 r. wiceprokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej; od 9 XI 1957 r. inspektor Oddziału Dochodzeniowego KG MO; od 1 IV 1958 r. starszy oficer dochodzeniowy Wydziału III Oddziału Dochodzeniowego KG MO; od 1 IX 1964 r. inspektor Wydziału I Oddziału Dochodzeniowego KG MO; od 1 XII 1965 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od 1 VI 1967 r. inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 1 V 1968 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 1 XII 1969 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 V 1971 r. naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 5 V 1981 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 1 I 1984 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od 8 II 1984 r. starszy inspektor Grupy 3 Departamentu II MSW (oficjalnie zatrudniony w Konsulacie Generalnym PRL na etacie konsula, operacyjnie podlegał kierownikowi Grupy „Wisła” w Moskwie); od 16 VI 1988 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; czasowo oddelegowany do pracy w Sekretariacie Komitetu Rady Ministrów do spraw Przestrzegania Prawa, Porządku Publicznego i Dyscypliny Społecznej; zwolniony ze służby 31 III 1990 r. AIPN, 0604/1298, Akta osobowe.*

⁸ **Żuk Henryk** (1916–2001), kpt. WP, żołnierz ZWZ, AK, WiN. Słuchacz Szkoły Podchorążych Artylerii w Toruniu (1935–1938). We wrześniu 1939 r. walczył w 54. pal. Od jesieni 1939 r. w ZWZ. W latach 1941–1943 oficer wywiadu ZWZ-AK w Lidzie, Wilnie i Mińsku Litewskim. Od sierpnia 1944 r. organizował wywiad AK i DSZ na terenach zajętych przez Armię Czerwoną. Na polecenie gen. Andersa od października 1945 r. rozpoczął organizowanie struktur wywiadu II Korpusu. Aresztowany 9 XI 1945 r. W procesie I Zarządu WiN został skazany na 12 lat więzienia, karę zmniejszono do 6 lat. Na wolność wyszedł 9 XI 1951 r. W latach 1960–1961 był członkiem zarządu Polskiego Związku Szachowego.

1971 styczeń 20, Warszawa – Protokół przesłuchania Andrzeja Czumy

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 20 I 1971 r.

Inspektor Biura Śledczego MSW w Warszawie kpt. Mieczysław Faliszewski, działając na podstawie art. 264 § 2 p[unkt] 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego Andrzeja Czumę, s. Ignacego, ur. 7 XII 1938 r. w Lublinie (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godz. 10.00.

Pytanie: Proszę wyjaśnić okoliczności utworzenia nielegalnego związku „Ruch”?

Odpowiedź: Myśl utworzenia nielegalnego związku, który przyjął nazwę „Ruch”, powstała w mojej świadomości jako konkretna decyzja jesienią 1962 r. Na powstanie tej decyzji złożyły się przesłanki wypływające z kilku kierunków. Studia historyczne i prawnicze, które odbywałem, rozwinęły moje zainteresowania zagadnieniami społecznymi i doprowadziły mnie do konkluzji, że moim obowiązkiem jest czynna postawa wobec aktualnej sytuacji społecznej i politycznej, którą uważałem za niewłaściwą dla naszego społeczeństwa. Stwierdziłem też, że najważniejszym uzewnętrznieniem takiej postawy będzie skupianie ludzi, którzy podzielają moje stanowisko i reprezentują podobne poglądy społeczne i polityczne, wyrażając swoją aprobatę dla formy działania przyjętej przeze mnie. Forma ta polegała w zasadniczym kształcie na tworzeniu związku ludzi przyjmujących jako podstawową ideę uznawania przyczyn – w naszym przekonaniu – zła politycznego i społecznego w Polsce, w braku samodzielności naszego narodu oraz niemożliwości decydowania o zasadniczym kształcie społeczno-politycznym naszego kraju. Aktualny stan rzeczy zarówno społeczny, jak i kulturalny oraz ekonomiczny uważaliśmy za zasadniczą przyczynę utworzenia naszego związku. Okolicznością dodatkowo wpływającą na moją decyzję utworzenia związku były moje kontakty i rozmowy z całym szeregiem ludzi wywodzących się ze środowiska kombatanckiego, a w szczególności z akowskiego oraz ze środowiska naukowego. Jeżeli chodzi o kontakty i rozmowy ze środowiskiem kombatanckim, miałem możliwość brać w nich bardziej aktywny udział w latach 1960–1963, a ze środowiskiem naukowym miałem możliwość zetknąć się jeszcze wcześniej z uwagi na pracę naukową mojego ojca. Kontakty te ceniłem sobie tym bardziej, że od wczesnych lat miałem zainteresowania zagadnieniami historycznymi, społecznymi i politycznymi. Klimat tych kontaktów i rozmów, jak też klimat, jaki istniał w moim domu rodzinnym, sprzyjał wydatnie w rozwoju moich zainteresowań. Większość ludzi ze środowiska kombatanckiego poznałem dzięki ich kontaktom z moim ojcem. W latach 1961–[19]62 brałem już udział samodzielnie w rozmowach z niektórymi z nich i kontakty między mną a nimi coraz bardziej rozwijały się. W trakcie tych kontaktów i rozmów, aczkolwiek wielokrotnie stwierdzałem rozbieżność zapatrywań na aktualną sytuację, mimo to ceniłem u tych osób ich krytyczne zapatrywanie na aktualną sytuację społeczno-polityczną Polski, jak również ceniłem ich kombatancką prze-

szłość. Szanowałem i szanuję ich za to, że w swojej przeszłości poświęcali swoje życie w walce z okupantem. Natomiast stwierdziłem kilkakrotnie, że w moim przekonaniu nie dostrzegają oni szeregu aktualnych wymagań społecznych oraz że zapatrują się na formy przyszłego działania zmierzającego do zmiany – w naszym przekonaniu – złych stosunków społeczno-politycznych istniejących w Polsce, w sposób niewłaściwy w moim przekonaniu. Uważałem bowiem, że formy działania przyjęte w okresie okupacji są nieadekwatne do dzisiejszych stosunków w Polsce. Poza tym zorientowałem się, że ludzie ci w kategoriach ekonomicznych obracali się z trudem. Bez względu na to z kontaktów wyniosłem głębokie przekonanie o konieczności podjęcia przeze mnie działania mającego na celu zrzeszanie ludzi spośród wszelkich dostępnych mi środowisk dla podjęcia wspólnych przemyśleń i dla podjęcia wspólnego zrzeszonego działania. Uważałem bowiem, że zagadnienia społeczne wymagają działania o charakterze społecznym. Indywidualne poczynania kończące się przeważnie na opowiadaniu kawałów politycznych uważałem za postawę niewystarczającą i niewłaściwą. Zdawałem sobie sprawę z tego, że działalność taka musi być niejawną. Moje osobiste spostrzeżenia dowiodły mi gruntownie, że w obecnych stosunkach w Polsce w żadnej organizacji społecznej, politycznej czy ekonomicznej, jakie istnieją legalnie w naszym kraju, wykluczają, prostują, nie ma miejsca dla ludzi, którzy głoszą konieczność dążenia do samodzielności politycznej i ekonomicznej naszego kraju lub też konieczność podejmowania nawet minimalnych kroków w tym kierunku.

W rezultacie wyżej wspomnianych rozmów doszedłem pod koniec 1962 r. do wniosku, że mimo braku w tych rozmowach skonkretyzowanej wizji organizacyjnego działania ja sam muszę podjąć decyzję utworzenia w miarę moich możliwości takiego zrzeszenia, które by jednak bardziej odpowiadało aktualnej sytuacji w Polsce, jak też bardziej gruntownie analizowało pod kątem ekonomicznym i politycznym tę sytuację. Byłem też przekonany, że zasadniczy trzon takiego zrzeszenia musi stanowić młode pokolenie posiadające umiejętność naukowej analizy zjawisk społecznych i ekonomicznych, nieobciążone przeszłością polityczną lub jakąkolwiek inną zarówno w złym, jak i dobrym pojęciu tego słowa. Poza tym zdawałem sobie sprawę, że w pracy takiego zrzeszenia konieczni są ludzie posiadający możliwie najlepsze przesłanki charakterologiczne, dające jak najlepszą rękojmię poczucia odpowiedzialności za swoje czyny. Na razie jednak nie miałem sprecyzowanej formy tego działania. Pragnąłem przekonsultować to zagadnienie z niektórymi ludźmi ze środowiska kombatanckiego. Miałem jednak okazję przekonać się, że istnieje różnica zapatrywania między mną a moimi rozmówcami z tego środowiska co do formy tego przedsięwzięcia. Nie wchodząc w szczegóły, pragnę stwierdzić, że osoby te patrzyły na moją propozycję skupiania ludzi nieco pod kątem form, jakie zostały przyjęte i stosowane w czasie okupacji. Swoją koncepcję przedstawiłem pewnej ilości ludzi ze wskazanego przeze mnie środowiska. Niektórzy z nich, a było ich tylko kilku, podzielali w zasadniczych zarysach mój pogląd i z nimi właśnie postanowiłem tworzyć związek, który w późniejszych latach przyjął nazwę „Ruch”. Natomiast z innymi przestałem utrzymywać kontakty i stosunki między nami w drodze naturalnego biegu rzeczy urwały się.

Na zadane pytanie wyjaśniam, że nie chcę składać bliższych wyjaśnień dotyczących czasu, miejsca, treści i przebiegu kontaktów i rozmów z osobami z osobami ze środowisk kombatanckich, w których uczestniczyłem na przestrzeni lat 1957–1963. Z wymie-

nionym środowiskiem nawiązałem kontakt poprzez mojego ojca, a w miarę rozwoju stosunków sam wyrabiałem sobie kontakty.

Wiosną 1963 r. w wyniku bliższych rozmów z kilkoma osobami ze środowiska kombatanckiego, które podzielały moje koncepcje zrzeszania się, postawiłem już sobie wyraźny cel: przedstawienia ludziom, których zdobędę zaufanie, propozycji wspólnego działania i tworzenie związku, którego zasadniczym celem będzie wypracowanie i sformułowanie zasadniczych przyczyn aktualnego stanu społeczno-politycznego i gospodarczego w naszym kraju, jak też wspólnego poszukiwania dróg wyjścia z tej sytuacji. Co do formy działania takiego związku uważałem, że należy zrzucić elementy formalne, które uważałem za akcydentalne i zbędne, a należy oprzeć się na zaufaniu popartym rozsądną analizą i odpowiedzialnością osobistą przystępującego do związku. Podkreślałem postulat możliwie największej elastyczności w działaniu, konieczność ustalenia podstawowych idei i celów, niewchodzenie w bliższe dywagacje i różnice doktrynalne, likwidowanie różnicowań płynących z tradycji różnych partii i ugrupowań politycznych działających w okresie międzywojennym i w okresie najnowszej historii datującej się od wybuchu II wojny światowej, a w końcu dostosowywanie przyszłej struktury związku do stopniowo rozszerzającej się możliwości dla uniknięcia schematyczności i skostnienia. Pod koniec 1963 r. ustaliliśmy kilka podstawowych zasad działania w gronie następującym: jednego ze środowiska kombatanckiego, którego nazwiska nie chcę ujawniać, i kilku innych osób, które osobiście pozyskałem do związku oraz mnie. Ustaliliśmy, że osoba ze środowiska kombatanckiego, biorąca udział w wymienionym spotkaniu, będzie odpowiedzialna za przedstawianie celów i formy nowo utworzonego związku ludziom ze swojego pokolenia, ja natomiast wziąłem na siebie prowadzenie związku oraz rozszerzanie go głównie w środowisku mojego pokolenia.

Nie czyniliśmy jednak żadnych podziałów pokoleniowych ani środowiskowych, jeżeli chodzi o pozyskiwanie ludzi do naszego związku. Każdy z obecnych na tym spotkaniu zobowiązywał się do rozszerzania związku poprzez przyciąganie do niego ludzi, których uzna za właściwych i którzy zadeklarują akces do związku. Pragnę też zaznaczyć, że w tym czasie świadomie nie używaliśmy żadnego określenia w rodzaju związek lub organizacja dla nowo powstałego przedsięwzięcia, sformułowanie na piśmie zasadniczych idei oraz sposobów działania zostawiliśmy również przyszłemu rozwojowi związku, aczkolwiek zasadnicze z nich zostały już między nami ustalone. Spotkań w podobnym gronie odbyło się pod koniec 1963 r. i w 1964 r. cały szereg. Nie chcę ujawniać nazwisk ani miejscowości, w których mieszkały te osoby. O ile pamiętam, wiosną 1965 r. otrzymałem od jednego ze współpracujących z naszym związkiem kombatanatów kilkustronicowe opracowanie sporządzone na maszynie pt. „Zagadnienia polskie”. Opracowanie to otrzymałem z prośbą o zapoznanie się z jego treścią i wyrażenia opinii. Natomiast zupełnie nie pamiętam, czy zwrócono się do mnie o przepisanie tego dokumentu w kilku egzemplarzach. Nie pytałem, kto jest autorem, gdyż uważałbym takie pytanie za niedyskrecję z mojej strony. Opracowanie to zawierało szereg wartościowych według mnie elementów, obok których były również sformułowania, z którymi się nie zgadzałem. Bliższe wyjaśnienia na temat dokumentu „Zagadnienia polskie” złożyłem w sierpniu 1970 r.

Na zadane pytanie wyjaśniam, iż nie pamiętam zupełnie, abym otrzymał do zapoznania się dokument pt. „O nas”. Treści takiego dokumentu nie znam.

W roku 1965 związek nasz liczył już pewną liczbę osób, zrodziły się więc problemy organizacyjne i programowe. W ciągu 1966 r. został opracowany pierwszy nasz wspólny dokument, nieposiadający tytułu, który składał się z dwóch odrębnych części oznaczonych cyframi rzymskimi.

Pierwsza część dokumentu dotyczyła oceny aktualnej rzeczywistości, druga zaś formułowała nasze wnioski na przyszłość. Autorem tego opracowania byłem ja, przy czym opierałem się na wspólnych ustaleniach, do których dochodziliśmy w spotkaniach odbywających się w ramach związku. W tym samym 1966 r. miały już miejsce spotkania ludzi naszego związku z różnych miejscowości w kraju. Zaczęły się też tworzyć zręby podziału związku na środowiska, które określaliśmy „ośrodkami” oraz „grupy”. W następnych latach struktura związku była coraz bardziej uporządkowana. W niektórych miejscowościach powstały względnie dobrze zorganizowane „ośrodki”, a w innych tylko grupy bądź pojedyncze osoby. O szczegółach organizacyjnych, które ustaliliśmy w tym czasie, nie chcę składać bliższych wyjaśnień. W tych latach doszło też do zjazdów przedstawicieli ośrodków, na których został przyjęty nasz program poza innymi problemami, które były przedmiotem zjazdów. Miały też miejsce przygotowane akcje grup naszego związku mające na celu przejęcie dla „Ruchu” maszyn do pisania i powielaczy, zostały ustalone ramy organizacyjne, które pozwalały na zgromadzenie niewielkich środków finansowych, wystarczających jedynie na opłacanie wyjazdów przedstawicieli naszych ośrodków na zjazdy lub w innych celach „Ruchu”, zorganizowanie zjazdów oraz inne koszty związane z działalnością „Ruchu”. Jesienią 1969 r. byliśmy już w stanie wydawać miesięcznie techniką powielania spirytusowego kilkunastostronicowego periodyku pod nazwą „Biuletyn”. Mogliśmy w ten sposób bardziej metodycznie przedstawiać nasz punkt widzenia w interesujących nas kwestiach społecznych, politycznych, historycznych, ekonomicznych i innych. Było to możliwe dzięki udanym akcjom oddającym w nasze ręce środki techniczne niezbędne do tego.

Na tym zakończono przesłuchanie w dniu 20 I [19]71 r. o godz. 16.45. Przerwa obiadowa trwała od godz. 12.00 do 13.00. Po odczytaniu protokołu prostuję, że na stronie 1 w wierszu 19 od dołu nie użyłem słowa „nielegalny”.

Protokół podpisuję jako zgodny z treścią moich wyjaśnień po osobistym odczytaniu.

(-) kpt. M[ieczysław] Faliszewski

(-) Andrzej Czuma

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 14, k. 96–102, odpis, mps.

1971 styczeń 20, Warszawa – Notatka służbowa dotycząca wyjaśnień Wojciecha Majdy

Warszawa dnia ^a20^a stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

dot. wyjaśnień podejrzanego Wojciecha **Majdy**

W dniu 15 bm. w czasie mego pobytu w Wydziale Śledczym Komendy Miejskiej MO w Łodzi słuchałem operacyjnie wyjaśnień podejrzanego Wojciecha **Majdy**, składanych wobec kpt. A[dama] **Adamskiego** i S[tanisława] **Trafalskiego**.

Podczas powyższego przesłuchania W[ojcich] **Majda** przyznał się do bezpośredniego udziału w napadzie na strażnika DRN Łódź Widzew i na urząd pocztowy w Łodzi przy ul. Narutowicza, opisując sposób przygotowania oraz sam przebieg powyższych napadów.

W toku dalszego przesłuchania podejrzany W[ojcich] **Majda** wyjaśnił jednak, że w rzeczywistości nie brał udziału w tych napadach, a tylko uczestniczył w ich przygotowaniu, m.in. rozpoznając teren. Stwierdził następnie, że „bierze wszystko na siebie”, gdyż w ten sposób „chce udzielić pomocy” organom ścigania w wykryciu faktycznych sprawców, którymi są wg niego członkowie nielegalnej organizacji „Ruch” – Andrzej i Benedykt **Czumowie** oraz Stefan **Niesiolowski**. Uważa bowiem, że takimi swoimi wyjaśnieniami „zmusi ich do przyznania się i ujawnienia całej prawdy”. Za zajęcie takiej postawy w śledztwie spodziewa się – jak twierdzi – uniewinnienia do przez sąd. Podkreślił dalej, że mówi o tym przesłuchującym oficerom tylko „do wiadomości prywatnej”, natomiast „oficjalnie” będzie wyjaśniał dalej, że jest sprawcą powyższych napadów.

Opis przebiegu napadu na strażnika DRN Łódź Widzew i urząd pocztowy w Łodzi, przy ul. Narutowicza przedstawiony przez W[ojcicha] **Majdę** zawiera szereg zasadniczych sprzeczności z ustalonym stajen faktycznym. I tak np. pod[ejrzany] W[ojcich] **Majda** odnośnie napadu na strażnika DRN wyjaśnił m.in., że:

– okno, którym weszli sprawcy napadu, znajduje się na wysokim parterze tak, że musieli się wdrapywać,

– powyższe okno prowadzi na korytarz,

– w budynku DRN znajduje się świetlica, w której stoi stół pingpongowy,

– dyżurka strażnika posiadała oszklone ściany,

– strażnik spał w kożuchu na stole pingpongowym,

– zabrano strażnikowi pas z kaburą i pistoletem,

– związano strażnika sznurem.

Powyższe okoliczności są niezgodne ze stanem faktycznym.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

W dniu 16 bm udałem się z kpt. A[damem] **Adamskim** z Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi do Prezydium DRN Łódź Widzew, gdzie po przeprowadzeniu wizji lokalnej stwierdziliśmy, że :

– okno, którym weszli sprawcy napadu, znajduje się na niskim parterze tak, że aby się dostać do wnętrza budynku wystarczy przełożyć nogi i nie ma potrzeby wdrapywania się,

– powyższe okno nie prowadzi na korytarz, lecz do ubikacji,

– w budynku DRN nie ma (i nie było w przeszłości) świetlicy oraz stołu pingpongowego, o czym poinformowała nas kierowniczka Wydziału Gospodarczego DRN,

– dyżurka strażnika nie jest (i nigdy nie była) oszklona i posiada jedno b. małe okienko o powierzchni około 0,2 m².

Natomiast z oględzin dokonanych bezpośrednio po napadzie wynika także, że sprawcy napadu zabrali strażnikowi tylko pistolet z kaburą, natomiast pas pozostał na miejscu przestępstwa. Strażnik nie był związany przez napastników i nie znaleziono żadnego sznura. Nie stwierdzono również, aby strażnik posiadał jakiś kożuch.

Odnosnie napadu rabunkowego na urząd pocztowy w Łodzi przy ul. Narutowicza podejrzany W[ojcich] **Majda** wyjaśnił m.in., że zrabowane pieniądze schował do aktówki, w czym pomagała mu kasjerka i opuszczając pocztę oddał do góry strzał z pistoletu.

Z ustalonego stanu faktycznego wynika natomiast, że sprawca napadu nie wkładał zrabowanych pieniędzy do aktówki, lecz do kieszeni i bez pomocy kasjerki. Strzał z pistoletu oddany był natomiast nie do góry, lecz ku dołowi i już w trakcie rabowania pieniędzy, a nie w chwili opuszczania poczty przez napastnika. Zarówno w napadzie na strażnika DRN, jak też na UPT przy ul. Narutowicza – relacjonowanych przez pod[ejrzanego] W[ojciecha] **Majdę** – istnieje jeszcze szereg innych niezgodności ze stanem faktycznym. Okoliczności te są aktualnie podane szczegółowej analizie przez pracowników Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi, którzy konfrontują je ze stanem faktycznym ustalonym w prowadzonych po napadach śledztwach.

Oceniając dotychczasowe wyjaśnienia pod[ejrzanego] W[ojciecha] **Majdy**, kierownictwo Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi i Prokuratura Wojewódzka m. Łodzi stanęli na stanowisku, że prawdopodobnie W[ojcich] **Majda** nie brał udziału w powyższych napadach i w tej sytuacji wstrzymano się z przedstawieniem mu zarzutu za te czyny.

Ponieważ w obecnym stadium wyjaśnień pod[ejrzanego] W[ojciecha] **Majdy** trudno jest rozgraniczyć, która część jego wyjaśnień jest prawdziwa, a gdzie zaczyna się fantazja i przypuszczenia, wydaje się aktualnie zbyt ryzykowne przesłuchiwanie innych podejrzanych w oparciu o dane z jego wyjaśnień.

Inspektor Wydziału I
Biura Śledczego MSW
(-) por. Witold Stoklas

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 22, k. 756–758, mps.

1971 styczeń 22, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 73 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 22 stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^b4^b

Biuletyn informacyjny nr 73

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Wyjaśnienia podejrzanych:

Wojciech Majda¹ wyjaśnił, że w sierpniu lub we wrześniu 1967 r. Stefan Niesiołowski w obecności Andrzeja Czumy zaproponował mu, aby przyjął od niego na przechowanie pistolet TT-33. Rozmowa odbyła się w bramie domu, w którym mieszkał Wojciech Majda. Początkowo wyrażał sprzeciw w obawie przed ewentualną odpowiedzialnością za przechowanie broni. Przekonał go jednak Andrzej Czuma, który stwierdził, że przechowywanie broni w sytuacji, kiedy stanowi ona własność innej osoby, nie jest karalne.

Wkrótce po tej rozmowie Stefan Niesiołowski przyniósł do mieszkania Wojciecha Majdy owiniętą w gazetę paczkę, w której – wg słów St[efana] Niesiołowskiego – znajdował się pistolet. Nie zaglądając do paczki, Wojciech Majda przechowywał ją w szafce na buty w korytarzu swego mieszkania. W październiku 1967 r. w związku z wyprowadzką Wojciecha Majdy do mieszkania teściów Jażdżewskich zwrócił on paczkę Stefanowi Niesiołowskiemu.

Na przełomie maja i czerwca 1970 r. w pokoju, który najmowali wspólnie z żoną Marią, W[ojciech] Majda widział podobną paczkę, jaką otrzymał w 1967 r. na przechowanie od Stefana Niesiołowskiego. Żona wyjaśniła mu, że jest to paczka, którą pozostawiła na przechowanie jakaś jej znajoma. Po tej rozmowie paczki tej już w domu nie widział. W ostatnich dniach maja 1970 r. odwiedzili Wojciecha Majdę w jego mieszkaniu Stefan Niesiołowski i Andrzej Czuma. Właśnie z tą wizytą Majda kojarzy sobie pojawienie się paczki w jego mieszkaniu. Mogli ją pozostawić w czasie jego nieobecności, gdyż zmuszony był wyjść po lekarstwo dla dziecka.

^a *Poniżej pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-049/71.*

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

¹ Prawdopodobnie wypowiedzi Majdy w śledztwie dotyczące broni, napadów na urzędy pocztowe i na strażnika w PDRN Łódź Widzew etc. mogły zostać zmienione przez funkcjonariuszy SB podczas sporządzania protokołów z przesłuchań.

Żona Majdy darzy bezgranicznym zaufaniem Andrzeja i Huberta Czumów i dla nich może wykonać każde polecenie. Andrzej Czuma, wiedząc o tym zaufaniu, mógł przekazać jej na przechowanie pistolet.

**Z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. Sł[użby] Bezpieczeństwa w Łodzi
(–) płk H[enryk] Tomaszewski**

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 218–219, mps.

1971 styczeń 23, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 74 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 23 stycznia 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^{b4}

Biuletyn informacyjny nr 74

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

Wyjaśnienia podejrzanych:

Wojciech Majda wyjaśnił czynności przygotowawcze przed napadem na UPT 43 przy al. Politechniki 37 (napadu dokonano 26 III 1969 r.). Zimą z 1968 na 1969 r. Stefan Niesiołowski prosił Wojciecha Majdę, aby wskazał jakiś obiekt nadający się do dokonania napadu w celu zdobycia pieniędzy. Wówczas Wojciech Majda oświadczył, że najodpowiedniejszym obiektem będzie urząd pocztowy mieszczący się w Łodzi, przy al. Politechniki. Uważał, że dokonanie napadu na pocztę będzie ułatwione ze względu na ustronne jej położenie. Wojciech Majda znał doskonale tereny przyległe do poczty, ponieważ często tam przebywał i w okolicach tych dawał korepetycje.

Kilka dni później Wojciech Majda wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim udali się w pobliże wspomnianej poczty, aby na miejscu zorientować się w możliwościach dokonania napadu. Stefan Niesiołowski pierwszy raz widział wówczas wytypowany przez Majdę urząd pocztowy. Kilkakrotnie przechodzili przed pocztą, omawiając plan dokonania napadu i trasę ucieczki. Według koncepcji Wojciecha Majdy w napadzie winny brać udział tylko trzy osoby i tylko one mogły wiedzieć o dokonanym napadzie.

Dwie z tych osób miały dokonać dokładnego rozeznania pracy urzędu, a przede wszystkim czasu, w którym personel dokonuje liczenia pieniędzy przed ich wysyłką. Zebrane informacje powinny być przekazywane na bieżąco trzeciej osobie, która miała bezpośrednio uczestniczyć w samym napadzie. Napad miał być dokonany przed zamknięciem poczty. Napastnik powinien być zamaskowany i sterroryzować personel poczty przy pomocy pistoletu. Pozostałe dwie osoby biorące udział w rozpoznaniu powinny być w tym czasie na tzw. ubezpieczeniu.

Zastanawiali się nad trasą ucieczki po dokonanym napadzie. Majda proponował, aby napastnik po wyjściu z poczty przekazał pieniądze jednemu ze współuczestników będącemu najbliżej poczty, a następnie uciekał przez park Wenecja na ruchliwą ulicę

^a Poniżej pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: Ab-053/71.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

Pabianicką. Stefan Niesiołowski miał zastrzeżenia co do trasy ucieczki i proponował, aby wszyscy uciekali w kierunku „kolei obwodowej”. Uważał, że sprawcy powinni jak najszybciej zniknąć z oczu ewentualnych obserwatorów. Mówiąc to, miał na myśli znajdującą się w pobliżu poczty stację benzynową czynną całą dobę. Stefan Niesiołowski rozważał potrzebę użycia samochodu w celu ułatwienia ucieczki. Brali pod uwagę, że samochodem mogą dysponować bracia Andrzej i Benedykt Czumowie. Sprawa usytuowania samochodu w czasie napadu miała być jeszcze przedyskutowana.

W czasie tych rozważań Wojciech Majda zastrzegł sobie, że on nie może być brany pod uwagę jako uczestnik napadu. Pewnym uczestnikiem napadu był Stefan Niesiołowski i któryś z braci Czumów – Andrzej i Benedykt. Wojciech Majda zaproponował zaangażowanie do tej akcji Wojciecha Mantaja, a to dlatego, że mieszkał w pobliżu poczty i mógł udostępnić swoje mieszkanie dla ukrycia sprawców napadu.

O napadzie na urząd pocztowy przy al. Politechniki Wojciech Majda dowiedział się z komunikatu prasowego. Był i jest przekonany, że napadu dokonał Stefan Niesiołowski wspólnie z Benedyktem i Andrzejem Czumami.

**Z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. SI[uzby] Bezpieczeństwa w Łodzi
(–) płk H[enryk] Tomaszewski**

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 222–223, mps.

1971 styczeń 29, Warszawa – Protokół przesłuchania Benedykta Czumy

II 3 Ds 25/70

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 29 I 1971 r.

Inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie mjr Jan Wziątek¹ przy udziale inspektora Biura Śledczego MSW ppor. Włodzimierza Paszkowskiego² na podstawie art. 264 § 2 pkt. 1 KPK przesłuchał w charakterze podejrzanego: Benedykta **Czumę**, s. Ignacego, ur. 27 I 1941 r. w Niepołomicach, zam. Łódź, ul. [...].

Przesłuchanie rozpoczęło o godz. 10.00.

W nawiązaniu do swych wyjaśnień z dnia 28 I 1971 r. podaję, że do powyższego protokołu przesłuchania wyjaśniłem dwa etapy powołania „Ruchu”, to jest okres rozmów z Marianem Gołębiwskim w latach 1962–1964 charakteryzujących się krytyką stosunków w PRL oraz moment podjęcia decyzji o powołaniu nielegalnej organizacji, który, jak wyjaśniłem, nastąpił w końcu 1964 lub na początkach 1965 r. między mną a moim bratem Andrzejem Czumą. Między tymi zdarzeniami był także okres konkretyzacji poglądów o potrzebie powołania zespołu ludzi do podjęcia przeciwdziałania istniejącym w PRL stosunkom. Okoliczności związane z tym okresem podałem do uprzedniego protokołu jako drugi w kolejności etap w powołaniu „Ruchu”. Nie potrafię bliżej określić daty ani kolejności spotkania z Marianem Gołębiwskim, od którego zaczęliśmy wyraźnie mówić o potrzebie powołania zespołu ludzi do przeciwdziałania istniejącym w PRL stosunkom z pozycji nielegalnej działalności.

W każdym razie nastąpiło to po szeregu rozmowach moich i mojego brata Andrzeja Czumy z Marianem Gołębiwskim, w których krytycznie ustosunkowaliśmy się do

¹ **Wziątek Jan** (ur. 1931), mjr/plk. Od 18 IX 1950 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od 21 VII 1952 r. w dyspozycji Departamentu X MBP; od 12 VIII 1952 r. młodszy referent Wydziału IV Departamentu X MBP; od 11 VIII 1953 r. młodszy oficer śledczy Wydziału IV Departamentu X MBP; od 15 VI 1954 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MBP; od 7 VII 1954 r. młodszy oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MBP; od 5 IV 1955 r. młodszy oficer śledczy Wydziału I Departamentu VII KdsBP; zwolniony ze służby 31 XII 1956 r.; od 3 III 1958 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Warszawie; od 1 I 1959 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Warszawie; od 1 VIII 1960 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Warszawie; od 1 IV 1962 r. oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 VII 1964 r. starszy oficer śledczy Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 IV 1964 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 16 I 1984 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; zwolniony ze służby 31 III 1990 r. AIPN, 0242/2394, Akta osobowe.

² **Paszkowski Włodzimierz** (ur. 1938), ppor./por. Absolwent Wydziału Prawa UW; od 1 IX 1962 r. technik, konstruktor, technolog Działu Konstrukcji i Przygotowania Produkcji Warsztatów Produkcyjnych Biura „T” MSW; od 31 XII 1965 r. starszy technik, konstruktor, technolog DKiPP Zakładu Techniki Specjalnej Biura „T” MSW; od 1 VIII 1966 r. oficer techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji „A” Biura Śledczego MSW; od 15 V 1969 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; zwolniony ze służby 10 I 1977 r. AIPN, 0193/5288, Akta osobowe.

całokształtu stosunków istniejących w PRL. Kto pierwszy z nas wyszedł z potrzebą powołania takiego zespołu, ja, Marian Gołębiowski czy mój brat Andrzej, nie pamiętam, w każdym razie o potrzebie takiej zaczęliśmy od pewnego momentu wyraźnie mówić. Zaznaczam jednak, że była to rozmowa o powołaniu takiego zespołu, a nie decyzja o podjęciu czynności związanych z powołaniem. W rozmowach tych zarówno ja, jak i mój brat Andrzej Czuma wyraźnie stwierdziliśmy potrzebę powołania takiego zespołu. To stanowisko Mariana Gołębiowskiego określiłem właśnie jako chęć podjęcia z nami nielegalnej działalności. Decyzję o podjęciu nielegalnej działalności, to jest inicjatywę o powołaniu nielegalnej organizacji nazwanej później „Ruchem”, podjąłem ja z moim bratem Andrzejem i decyzję tę, jak to uprzednio wyjaśniałem, zaaprobował Marian Gołębiowski. Nie orientuję się jednak, czy wyrażona przez Mariana Gołębiowskiego potrzeba powołania zespołu do przeciwdziałania istniejącym w PRL stosunkom, a następnie jego aprobata o powołaniu nielegalnej organizacji była wyłącznym odbiciem jego stanowiska, czy też była odbiciem stanowiska środowiska Mariana Gołębiowskiego, w którym miałby on jakiś związek. W sprawie tej nie jestem zorientowany, bowiem Marian Gołębiowski nie informował mnie ani też nie dawał do zrozumienia w swoich wypowiedziach, że poza jego osobą istnieje jakieś środowisko, które on reprezentuje, a które miałyby być zainteresowane powołaniem naszej organizacji. Z wypowiedzi Mariana Gołębiowskiego związanych z kwestią ilościowego rozbudowania naszej organizacji, którą to wspólnie omawialiśmy, wynikało, że będzie on do naszej organizacji angażował ludzi ze znanego mu środowiska kombatanckiego AK-WiN. Z jakimi osobami z tego środowiska i w jakiego charakteru kontaktach pozostawał Marian Gołębiowski w okresie tworzenia „Ruchu”, nie orientuję się. Wyrazem kontaktów Mariana Gołębiowskiego ze środowiskiem AK-WiN był dla mnie udział w zjazdach „Ruchu” takich osób, jak: Żyłka-Żebracki i Bolesław Stolarz, a jednocześnie stwierdzenia Gołębiowskiego Mariana o jego zabiegach werbowania znanych mu ludzi jego generacji. Kto poza Marianem Gołębiowskim, Żyłką-Żebrackim i Bolesławem Stolarzem wchodził w skład „Ruchu”, nie orientuję się. W moim przekonaniu wymienione wyżej osoby ze środowiska Mariana Gołębiowskiego były podobnie jak my członkami „Ruchu”. Do kierownictwa „Ruchu” na zasadzie uczestniczenia w zjazdach zaliczam Mariana Gołębiowskiego i Bolesława Stolarza. Nie potrafię natomiast wyjaśnić stosunku powiązań z „Ruchem” osoby Żyłki-Żebrackiego, który był także uczestnikiem jednego ze zjazdów. Czy poza zasadą ogólnego członkostwa w „Ruchu” osoby ze środowiska Mariana Gołębiowskiego pozostawały w jakiejś innej relacji wobec naszej organizacji, nie orientuję się.

Na tym przesłuchanie o godz. 16.30. zakończono.

Skreślono: Czesław Brzeziński.

Protokół odczytałem w całości, jest zgodny z moimi wyjaśnieniami, co stwierdzam podpisem.

Przesłuchał: (–) J[an] Wziątek
Obecny: (–) W[łodzimierz] Paszkowski
Wyjaśnił: (–) Benedykt Czuma

Po przeczytaniu protokołu wnoszę sprostowanie, że mylnie zapisano osobę Czesława Brzezickiego jako tego, który reprezentował pokolenie Mariana Gołębiewskiego. Chodzi tu nie o osobę Czesława Brzezickiego, a o Edwarda Staniewskiego, który miał być kierowcą jednego z samochodów w podjętej przez naszą organizację „Ruch” akcji spalania Muzeum Lenina w Poroninie. Edward Staniewski jako przedstawiciel pokolenia Mariana Gołębiewskiego brał udział w odprawie zwołanej w Warszawie w celu omówienia planu akcji spalania Muzeum Lenina w Poroninie. Bliżej o tych sprawach wyjaśniłem do poprzednich protokołów przesłuchania.

Przesłuchał: (–) J[an] Wziętek
Obecny: (–) W[łodzimierz] Paszkowski
Wyjaśnił: (–) Benedykt Czuma

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 18, k. 379–381, odpis, mps.

1971 luty 10, Łódź – Biuletyn informacyjny nr 77 Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi dotyczący śledztwa przeciwko organizacji „Ruch”

^aSłużba Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej MO w Łodzi

Łódź, dnia 10 lutego 1971 r.

Tajne

Egz. nr ^{b4}^b

Biuletyn informacyjny nr 77

dot. śledztwa przeciwko członkom nielegalnej organizacji występującej pod nazwą „Ruch”

W ostatnim okresie w dalszym ciągu wyjaśniano zagadnienia związane z napadem na strażnika Prezydium DRN Łódź Widzew, wynikające z wyjaśnień podejrz[anego] W[ojciecha] Majdy.

W[ojciech] Majda na przesłuchaniu w dniu 4 II 1971 r., w którym wykazywano mu rozbieżności pomiędzy stanem faktycznym i podanymi przez niego okolicznościami dot. napadu na strażnika, w zasadzie podtrzymał swoje dotychczasowe wyjaśnienia. Zaznaczył przy tym, że pewne szczegóły z tym związane dokładnie pamięta, natomiast niektórych z nich nie potrafi bliżej sprecyzować.

Do szczegółów, które dokładnie pamięta, W[ojciech] Majda zalicza: usytuowanie budynku, topografię podwórka, sposób wycięcia szyby w celu otwarcia okna, wygląd pomieszczeń i korytarza, wygląd strażnika i cały przebieg napadu, moment kradzieży broni i przekazania jej St[efanowi] Niesiołowskiemu, który znajdował się w czasie napadu poza budynkiem. Bezbłędnie także pamięta, że w dniu napadu był w Łodzi A[ndrzej] Czuma, który spotkał się z uczestnikami napadu w jego mieszkaniu.

Natomiast nie pamięta dokładnie, czy w napadzie brał udział A[ndrzej] Czuma, czy A[ndrzej] Woźnicki przewoził St[efana] Niesiołowskiego z Orlika własnym motocyklem (A[ndrzej] Woźnicki tego nie potwierdza) i czy trasa dojścia do budynku, jaką podał w poprzednich przesłuchaniach, była faktycznie wykorzystana, ponieważ uwzględniali również odejście ul. Konstytucyjną w kierunku torów kolejowych.

Wyjaśnił również, że w szkicach sytuacyjnych wykonanych przez niego nastąpiła pomyłka, gdyż budynek zajmowany przez prezydium mieścił się po drugiej stronie ulicy. Nie umie wyjaśnić, dlaczego taka pomyłka u niego nastąpiła.

W[ojciech] Majda zastrzega, że wszystkie fakty podane przez niego są prawdziwe. Postępuje w ten sposób, aby wyjaśnić i zrzucić z siebie ciężące na nim przestępstwo. Nie czyni tego z nienawiści do St[efana] Niesiołowskiego, Andrzeja i Benedykta Czumów.

^a Poniżej z lewej strony częściowo nieczytelna pieczęć z godłem, o treści: Komenda Miejska Mili[cji] /Ob[ywatelskiej w Łodzi 17. L.dz. Ab-0113/71. Numer wpisany odręcznie. Na pieczęcie odręczna nieczytelna adnotacja.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

Mimo tych oczywistych stwierdzeń W[ojcich] Majda sugeruje, że ma wadę zapominania niewygodnych dla niego sytuacji i terminów. Występuje u niego zjawisko bujnej fantazji, łatwość adaptacji zasłyszanych stwierdzeń i jest zdolny adaptować zasłyszane zjawiska jako swoje własne. Dlatego też ma wątpliwości, czy przestępstwa, o których wyjaśniał w sposób kategoriyczny, zostały przez niego dokonane.

Wyjaśnienia W[ojcicha] Majdy odnoszące się do napadu na strażnika są w wielu punktach zgodne z ustaleniami śledztwa. Są jednak rozbieżności, a do takich zaliczyć należy: brak stołu pingpongowego w miejscu pełnienia służby przez strażnika, brak kożucha, na którym miał spać strażnik oraz brak telefonu w pomieszczeniu dyżurki strażnika, który W[ojcich] Majda miał wyrzucić przez wewnętrzne okienko (obecnie ustalono, że telefon został założony w tej dyżurce dopiero we wrześniu 1967 r.), a także pomyłka co do dnia tygodnia dokonania napadu i wynikające z tego inne sprzeczności oraz topografia podwórka budynku.

W dniu 6 II 1971 r. w prasie łódzkiej [w] „Głosie Robotniczym” i „Ekspresie Ilustrowanym” ukazał się artykuł pt. „Łódzka milicja ujęła sprawców napadów na urzędy pocztowe”. M.in. podano, że sprawcy posługując się pistoletem skradzionym strażnikowi Prezydium DRN Widzew dokonali napadów w 1967 i 1969 r. na urzędy pocztowe przy ul. Narutowicza i al. Politechniki.

W związku z tą informacją w prasie W[ojcich] Majda napisał dwa listy do przesłuchujących go inspektorów śledczych, składając im gratulacje z powodu wykrycia sprawców tych przestępstw. W listach tych między innymi stwierdził, że wszystkie jego dotychczasowe wyjaśnienia mimo wielu sprzeczności i niedomówień dążyły do – cyt[uję] – „chęci całkowitego wyjaśnienia dręczących mnie podejrzeń, skojarzeń i dojścia do prawdy... Być może, że i moje wyjaśnienia przyczyniły się choć minimalnie do ujęcia sprawców. Myślę, że już wkrótce dowiem się całej prawdy tak o moich kolegach, jak i o mnie”.

Z materiałów nieoficjalnych wynika, że W[ojcich] Majda celowo gmatwa śledztwo, podaje niezgodne z prawdą okoliczności, aby utrudnić postępowanie i zorientować kolegów, że on nie wszystko szczerze wyjaśnił. Mówi także, że w niektórych wypadkach udaje „głupiego” i celowo podaje inne dane. Tak też było z usytuowaniem przez niego budynku PDRN Widzew. Swoje stanowisko w śledztwie tłumaczy przyjętą taktyką obronną. Wprowadza elementy, które mogą o czymś świadczyć, lecz nie są przekonywującymi dowodami. Nie obawa przed zemstą powstrzymuje go przed złożeniem prawdziwych wyjaśnień, ale obawa, że gdyby wskazał sprawców i podał niezbitę dowody obciążające St[efana] Niesiołowskiego i braci Czumów, i otrzymaliby ciężkie wyroki, a on sam zostałby potraktowany ulgowo, to wówczas będzie miał zamknięte drzwi wszędzie, a nawet u swojej i żony rodziny.

Po zapoznaniu się z artykułem w prasie na temat ujęcia sprawców napadów oznajmił, że podanie tego do wiadomości publicznej świadczy o tym, że pozostali sprawcy przyznali się do współpracy z nim bądź śledztwo ma takie dowody, a przyznanie się jest kwestią czasu. Jest przekonany, że również znaleziono broń. Marek Niesiołowski po przeczytaniu artykułu oświadczył, że „widocznie w Warszawie załamali się”. Utrzymuje, że Służba Bezpieczeństwa uwypukla w „Ruchu” aspekty kryminalne, a zaciera polityczny charakter organizacji.

Celem sprawdzenia zeznań strażnika Prezydium DRN K[onstantego] Prawica i wyjaśnień podejrzanego W[ojcicha] Majdy, w najbliższych dniach zostanie przeprowadzony eksperyment śledczy na miejscu przestępstwa – w budynku prezydium.

**Z[astęp]ca komendanta miejskiego MO
ds. Si[ł] Bezpieczeństwa w Łodzi
(–) płk H[enryk] Tomaszewski**

Źródło: AIPN Ld, 0122/503, k. 231–233, mps.

1971 luty 16–17, Warszawa – Protokół przesłuchania Mariana Gołębiewskiego

II.3 Ds – 25/70

Protokół
przesłuchania podejrzanego^a

Warszawa, dnia 16 lutego 1971 roku

Por. Włodzimierz Pasiak – inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, działając na zasadzie art. 264 § 2 pkt. 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego: Mariana **Gołębiewskiego**, s. Stanisława i Józefy (dalsze dane personalne w aktach sprawy).

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 9.00.

W nawiązaniu do swoich poprzednich protokołów wyjaśniam: W okresie kształtowania się zrębów organizacyjnych nielegalnego związku „Ruch”, a więc w latach 1963–1965, zgodnie z wytyczonymi sobie zadaniami, usiłowałem znaleźć w gronie swych bliższych i dalszych znajomych, z którymi współdziałałem w okresie okupacji w szeregach AK, WiN, osoby, które można by zaangażować do działalności w ramach nielegalnego związku młodzieżowego. Tak jak wyjaśniałem poprzednio, w tym okresie czasu pozyskałem do „Ruchu” Zygmunta **Żyłkę-Żebrackiego**, a nieco później Bolesława **Stolarza**.

W przeciwieństwie do Zygmunta **Żyłki-Żebrackiego**, którego znałem osobiście w okresie okupacji, Bolesława **Stolarza** poznałem dopiero około 1965 roku w gronie swoich przyjaciół z AK, WiN. Bliższych okoliczności naszego poznania nie pamiętam. W czasie rozmów dowiedziałem się, że **Stolarz** w okresie okupacji był członkiem AK na terenie Okręgu Lubelskiego i walczył w oddziale dowodzonym przez Wacława **Łokuciewskiego** ps. „Mały”¹. Po wyzwoleniu ukończył studia techniczne, wydaje mi się, że Wydział Architektury PW² i zamieszkał w Warszawie przy ul. [...].

Po bliższym poznaniu **Stolarza**, postanowiłem stopniowo wciągać go do naszej nielegalnej działalności poprzez krytyczne przedstawianie mu aktualnej sytuacji gospodarczej w kraju i wykazywanie, że wina za ten stan rzeczy leży całkowicie w naszych zasadach ustrojowych, że winny jest ustrój socjalistyczny. W początkowym okresie czasu **Stolarz** niezupełnie podzielał moje stanowisko, jednakże w końcu, pod wpływem argumentów popartych konkretnymi przykładami całkowicie zgadzał się ze mną, że dalszy rozwój Polski, a co za tym idzie poprawa aktualnej sytuacji gospodarczej kraju, może nastąpić jedynie poprzez obalenie obecnego ustroju i oparcie go na nowych, niekomunistycznych zasadach. W momencie, gdy **Stolarz** zgodził się ze mną, że cała wina za

^a Wszystkie karty protokołu przesłuchań opatrzone są u dołu strony odręcznymi podpisami por. Włodzimierza Pasiaka i Mariana Gołębiewskiego.

¹ Powinno być: Stanisława Łokuciewskiego.

² Bolesław **Stolarz** skończył Wydział Inżynierii Łądowej PW.

aktualny stan gospodarki leży w zasadach ustrojowych Polski i że jedyną drogą zmiany jest obalenie istniejących stosunków społeczno-politycznych, zacząłem wprowadzać go w moje zamierzenia co do potrzeby utworzenia nielegalnego związku, przy pomocy którego te cele można by zrealizować.

Ponieważ miałem już skonkretyzowany plan utworzenia tego związku, a nadto poczyniliśmy w tym czasie wspólnie – z jednej strony z Andrzejem **Czumą**, z drugiej zaś z grupą **Zientarskiego** – szereg kroków w kierunku wytyczenia jego praktycznej działalności – przyszło mi łatwo pozyskać i wprowadzić go w krąg naszych idei. W tym miejscu chcę zaznaczyć, że jeśli idzie o proces pozyskiwania przeze mnie do nielegalnego związku „Ruch” Zygmunta **Żyłki-Żebrackiego** i Bolesława **Stolarza** był on stosunkowo krótki i prosty. Wynikało to przede wszystkim z tego, że każdy z nich był przeciwnikiem obecnego ustroju Polski, a ustroju komunistycznego w ogóle. Ponadto praktyka życia społeczno-gospodarczego i politycznego Polski od chwili wyzwolenia utwierdzała ich coraz bardziej na pozycjach wrogich obecnym założeniom ustrojowym kraju. Na tym tle doszliśmy do wspólnego wniosku, że jedynie drogą działalności konspiracyjnej możemy doprowadzić do obalenia obecnego ustroju w Polsce, a co za tym idzie do poprawy ogólnych warunków życia.

Tak więc pod koniec 1965 r. lub na początku 1966 roku poinformowałem Bolesława **Stolarza** o tym, że wspólnie z grupą byłych działaczy AK-WiN zgrupowanych wokół osoby Jana **Zientarskiego** i grupą młodych ludzi, w przeważających części studentów, postanowiliśmy stworzyć nielegalny związek, którego ostatecznym celem jest obalenie aktualnych stosunków społeczno-polityczny[ch] w Polsce. Jednocześnie zaproponowałem mu wzięcie udziału w spotkaniu w szerszym gronie osób, członków naszego związku, w celu wyrobienia sobie ostatecznego zdania o celowości i potrzebie prowadzenia działalności konspiracyjnej. Mówiąc o spotkaniu w szerszym gronie osób, miałem na myśli poznanie go z Andrzejem **Czumą** czy Zygmuntem **Żyłką-Żebrackim**.

Na początku 1966 roku wprowadziłem Bolesława **Stolarza** w założenia ideowe nielegalnego związku młodzieżowego, jego kierunki i formy działania, zakres terytorialny, a więc poinformowałem go o tym, że istnieją grupy, ośrodki i centrum kierownicze, oraz że na czele ośrodków stoją kierownicy. Ponieważ w tym czasie nielegalny związek „Ruch” nie posiadał jeszcze ostatecznie wypracowanego programu politycznego, gdyż byliśmy w trakcie jego tworzenia, zapoznałem go jedynie z głównymi założeniami. Przed tym jednak udostępniłem mu jeden egzemplarz dokumentu pt. „Zagadnienia polskie”, który opracowaliśmy wspólnie z **Zientarskim**, **Żebrackim** i **Radzikiem**. Na bazie tego dokumentu dyskutowaliśmy wspólnie z **Radzikiem** i **Stolarzem**, gdyż poznałem ich ze sobą, a także z Zygmuntem **Żebrackim**. Tak więc w roku 1966 poznałem **Stolarza** z Antonim **Radzikiem** i Zygmuntem **Żebrackim** i w gronie tych osób najczęściej rozmawialiśmy na temat przyszłej pracy nielegalnego związku „Ruch” i naszej, tzn. osób mojej generacji roli w tym związku. Jeśli idzie o naszą rolę w nielegalnym związku, to oprócz inspiracji młodzieży do działania miała ona polegać na patronactwie i służeniu radą i doświadczeniem. W tym względzie ja i **Żebracki** nie zgadzaliśmy się ze **Stolarzem**, który wykazywał chęć aktywniejszego zaangażowania się działalność związku. Nasza ostrożność wynikała z jednej strony z doświadczeń wyniesionych z okresu okupacji, z drugiej zaś pragnęliśmy umożliwić młodzieży wykazanie się samodzielną działalnością. Natomiast **Stolarz** bardziej emocjonalnie podchodził do swego udziału

w nielegalnej pracy konspiracyjnej i wykazywał niecierpliwość cechującą młodzież, innymi słowy, z powodu braku naszego, tj. **Żebrackiego** i mojego doświadczenia, nie wykazywał koniecznej w tym przypadku cierpliwości.

Tak jak już zaznaczyłem w poprzednich protokołach, wobec całkowitej akceptacji założeń programowych nielegalnego związku „Ruch”, jego form i kierunków działania, a także struktury organizacyjnej, Bolesław **Stolarz** stał się w roku 1966 członkiem tegoż związku. Od momentu, gdy Bolesław **Stolarz** stał się faktycznym członkiem „Ruchu”, a więc od roku 1966, spotykaliśmy się najczęściej w następującym gronie: **Stolarz**, **Radzik**, **Żebracki** i ja. W czasie tych spotkań ostatecznie wykrystalizowała się myśl naszego czynnego zaangażowania się do działalności nielegalnego związku młodzieżowego oraz w wyniku wspólnych dyskusji przyczyniliśmy się do wykształtowania koncepcji politycznych, które znalazły się później w programie „Ruchu”.

Zewnętrznym wyrazem przynależności, członkostwa Bolesława **Stolarza** do nielegalnego związku „Ruch” był jego udział we wszystkich pięciu zjazdach, jakie odbyły się od wiosny 1968 roku do czerwca 1969 roku. Obecnie nie jest[em] w stanie odtworzyć jego udziału w poszczególnych zjazdach, ale mogę stwierdzić, że był jednym z najbardziej aktywnych członków. Jego wystąpienia we wszystkich zjazdach mieściły się w ogólnych tendencjach, które ujawniały się podczas tych dyskusji. W zasadzie ograniczały się do powtarzania wystąpień innych uczestników dyskusji w nowych czy własnych sformułowaniach. W czasie ostatnich zjazdów zaobserwowałem **Stolarza** skłonność do deklaracyjnych popisów. Potwierdzenie tego znalazłem w okresie późniejszym, tj. gdy za radą **Żebrackiego** zaniechaliśmy odbywania zjazdów i spotykaliśmy się w węższym gronie. Zebrania te najczęściej odbywały się w mieszkaniu **Stolarza** przy ul. [...] Warszawie. Jako przykład mogę podać fakt, gdy wiosną 1970 roku w czasie spotkania, w którym oprócz mnie i **Stolarza**, brali udział: E[mil] **Morgiewicz**, Andrzej **Czuma** i Stefan **Niesiołowski**, ten ostatni przedstawił w imieniu ośrodka łódzkiego propozycję spalenia pomnika i Muzeum Lenina w Poroninie. W czasie głosowania nad tą propozycją jedynie **Stolarz** i **Niesiołowski** odpowiedzieli się za jej realizacją, natomiast pozostali bądź głosowali za jej całkowitym odrzuceniem, bądź za czasowym poniechaniem. Według mnie **Stolarz** głosując za realizacją tego projektu, powodował się przede wszystkim chęcią popisania się zarówno przed młodymi, jak i przede mną. Nie mając w swojej przeszłości okupacyjnej żadnych dowodów męstwa czy ofiarności, w chwili gdy znalazł się w nielegalnym związku, usiłował – wg mnie – popisać się przed młodymi swą odwagą i poświęceniem dla idei „Ruchu”.

Tak jak wyjaśniałem wyżej, Bolesław **Stolarz** należał do jednych z najbardziej aktywnych członków nielegalnego związku „Ruch” i podobnie jak **Żebracki** był niewątpliwie szczerze oddany naszej idei. Jeżeli jednak **Żebracki** wnosił szereg konstruktywnych myśli zarówno w okresie kształtowania form i kierunków działania, to **Stolarz** był raczej wykonawcą, zaznaczam, dobrym wykonawcą powierzonych mu zadań. Jednym z poważniejszych zadań, jakie wykonywał na przestrzeni od lata 1969 roku do wiosny 1969 roku, był cały szereg rozmów sondażowych z b. członkami AK, WiN z terenu woj. lubelskiego. M.in. rozmowy takie, jak mi opowiadał, przeprowadził z Robertem **Bijasiewiczem**, Michałem **Fijałką**, Janem **Machoniem** i innymi. Celem tych rozmów miało być zorientowanie się, czy ludzi tych można pozyskać do „Ruchu”, stąd też **Stolarz** rozmawiając z nimi udostępniał im materiały organizacyjne nielegalnego związku

„Ruch”, jak „Program”, „Biuletyny” czy inne opracowania, które otrzymywał ode mnie lub Andrzeja[a] **Czумы**. Według relacji **Stolarza**, jakie składał w czasie zebrań kierownictwa związku w jego mieszkaniu, większość osób, z którymi rozmawiał, bądź nie przejawiała w ogóle zainteresowania jakąkolwiek działalnością konspiracyjną, bądź po zapoznaniu się z materiałami, jakie im udostępniał, oświadczała wręcz, że nie chce mieć z „Ruchem” nic wspólnego.

W tym miejscu chcę zaznaczyć, że **Stolarz** wiosną tego, prostuję – ubiegłego roku, bez uzgodnienia z kierownictwem związku nawiązał kontakt z Ludwikiem **Muzyczką** i Kazimierzem **Plutą-Czachowskim**, których poinformował o istnieniu nielegalnego związku „Ruch” i przekazał im opracowanie pt. „Zagadnienia polskie”, program związku i niektóre numery „Biuletynu”.

Na tym przesłuchanie przerwano dnia 16 lutego 1971 rok[u] o godzinie 16.00.

Przesłuchał W[łodzimierz] Pasiak

Wyjaśnił M[arian] Gołębiowski

Przesłuchanie wznowiono w dniu 17 lutego 1971 roku o godzinie 10.00.

Gdy o powyższym dowiedzieliśmy się z **Żebrackim**, zwróciliśmy **Stolarzowi** uwagę, że nie powinien bez uzgodnienia z kierownictwem związku, samodzielnie rozszerzać kręgu osób wtajemniczonych[h] w naszą działalność i zażądaliśmy kategorycznie, aby zaprzestał tego rodzaju praktyk.

Przeprowadzaniem rozmów sondażowych z różnymi ludźmi, których zamierzaliśmy pozyskać do nielegalnego związku „Ruch”, zajmowali się prawie wszyscy członkowie naszego związku. Osobiście w ramach tych rozmów i poszukiwań idei najczęściej spotykałem się z ludźmi związanymi w okresie okupacji z AK, WiN, czego najlepszym dowodem jest fakt, iż osoby, które pozyskałem do związku, a więc **Żebracki** i **Stolarz**, wywodziły się z tych kręgów. W tym miejscu chcę zaznaczyć, że za członka „Ruchu” uważałem także Antoniego **Radzika**, który uczestniczył we wszystkich naszych spotkaniach, tj. **Stolarza**, **Żebrackiego** i moim. Z **Radzikiem** dzieliliśmy się wszystkimi wiadomościami na temat pracy konspiracyjnej nielegalnego związku „Ruch”, a także dyskutowaliśmy nad problemami nurtującymi nasz związek. Z uwagi na jego dużą dojrzałość i erudycję był on pożyteczny w naszych konsultacjach.

Ponadto spotykałem się z nim tylko osobiście i właśnie podczas jednego z takich spotkań, jesienią 1969 roku, gdy zbliżała się 30. rocznica wybuchu II wojny światowej, na tle snutyh wspomnień i w powiązaniu z aktualną sytuacją kraju, którą ocenialiśmy bardzo krytycznie, **Radzik** powiedział, że czas upomnieć się o wolność dla Polski. Po dłuższej wymianie zdań wyraził chęć napisania coś w rodzaju hasła – odezwy, która już w pierwszym brudnopisie, jaki przedstawił mi, przybrała kształt apelu. Po naniesieniu pewnych uzupełnień i poprawek, opracowanie to przybrało kształt taki, jak egzemplarz zakwestionowany przy mnie w czasie przeszukania w dniu 20 czerwca 1970 roku. Dokument ten zaczyna się od słów „Minęło 30 lat...” i został wykonany na dwóch kartkach papieru formatu A-4 pismem maszynowym. Początkowo dokument ten nie był firmowany przez nikogo, jak również nie posiadał tytułu, jednak później doszliśmy z **Radzikiem** do wniosku, że lepiej będzie jeżeli zatytułujemy go „Apel do narodów świata” i podpiszemy go przez nieistniejący Komitet Porozumiewawczy Tajnych Organizacji Niepodległościowych. O przepisaniu tego „Apelu” w większej ilości egzemplarzy na

maszynie zwróciłem się do Bolesława **Stolarza**, który wykonał kilkanaście odpisów. Jeden egzemplarz „Apelu” przekazałem **Radzikowi**, jeden **Żebrackiemu**, jeden zatrzymałem sobie, a pozostałe zostały u **Stolarza**.

Gdy mieliśmy już przepisane na maszynie egzemplarze „Apelu”, wsp[ó]lnie z **Radzikiem** i **Stolarzem** doszliśmy do wniosku, że rozkolportujemy je drogą korespondencyjną, wysyłając po jednym egz[emplarzu] na adresy przedstawicielstw dyplomatycznych krajów kapitalistycznych. W związku z tym, że ani ja, ani **Radzik** nie mieliśmy w tym okresie wolnego czasu – rozesłaniem „Apelu” zajął się Bolesław **Stolarz**. W chwili obecnej nie przypominam sobie, do jakich konkretnie ambasad **Stolarz** wysłał ww. dokument, pamiętam jedynie, że pewnego razu na przełomie zimy 1969/1970 r. poinformował mnie, iż pewną ilość egzemplarzy już rozesłał i że adresy tych przedstawicielstw uzyskał z książki telefonicznej. Przy tej okazji pragnę podać, że miałem żal do Andrzeja **Czuma**, któremu także udostępniłem jeden egz[emplarz] „Apelu”, że nie poinformował mnie o tym, że **Benedykt Czuma** i **Denis Galon** mieli wyjeżdżać za granicę, gdyż usiłowałbym przez nich przemyścić „Apel” na Zachód. Tak jak wyjaśniałem, niepodpisany i niezatytułowany egz[emplarz] „Apelu”, który był pierwowzorem, pozostał u mnie i został zakwestionowany przy mnie w czasie zatrzymania.

Jesienią 1969 roku, a więc w okresie, gdy wraz z **Radzikiem** opracowywaliśmy tekst „Apelu do narodów świata”, odbyło się najwięcej spotkań, w których oprócz nas obu, uczestniczyli nadto **Franciszek Niepokólczycki**, **Zygmunt Żebracki** i **Bolesław Stolarz**. Tak jak już wyjaśniałem wyżej, wszystkie te spotkania miały miejsce w mieszkaniu **Stolarza**. W czasie dyskusji, jakie wówczas prowadziliśmy, poruszyliśmy sprawy organizacyjne nielegalnego związku „Ruch”, dyskutowaliśmy nad dokumentami organizacyjnymi i zastanawialiśmy się nad wypracowaniem możliwie najlepszych i najbardziej skutecznych form działania. Niezależnie od tych spotkań miały także miejsce spotkania, w których oprócz mnie, **Stolarza** i **Żebrackiego** uczestniczyli także **Andrzej Czuma**, **Emil Morgiewicz** i **Stefan Niesiołowski**, a więc ściśle kierownictwo związku. W odróżnieniu od dyskusji prowadzonych w tamtym gronie, w czasie tych spotkań omawialiśmy na gorąco działalność związku i załatwialiśmy bieżące sprawy zarówno organizacyjne, jak i personalne. Ponadto w trakcie tych spotkań **Andrzej** czy inni uczestnicy referowali rozwój i stan pracy poszczególnych ośrodków.

Na przełomie lat 1969/[19]70 w trakcie moich rozmów z **Zygmuntem Żebrackim** i **Bolesławem Stolarzem** na temat aktualnego stanu nielegalnego związku „Ruch” doszliśmy do wspólnego wniosku, że jego praktyczna działalność odchodzi od założeń programowych czy początkowych koncepcji – wysuwanych zwłaszcza prz[ez] nas. Uzgodniliśmy więc, że **Zygmunt Żebracki** i **Bolesław Stolarz** spróbują sporządzić projekt nowego programu. Chcę zaznaczyć, że o powyższym nie informowaliśmy ani **Andrzeja Czuma**, ani nikogo innego z młodego kierownictwa. Tak jak wyjaśniałem w protokole prze[słuchani]a z dnia 3 lutego br. **Zygmunt Żebracki** opracował projekt nowego programu i wiosną, a ściślej rzecz biorąc w maju 1970 roku odczytał go nam, tzn. **Stolarzowi** i mnie, w moim mieszkaniu. Po wniesieniu przez nas uwag i poprawek projekt programu, który nosił roboczy tytuł „Deklaracja”, miał być w późniejszym okresi[e] czasu ponownie przedmiotem dyskusji, jednakże na skutek aresztowania do tego nie doszło.

Bolesław Stolarz był w moim odczuciu, podobnie jak **Żebracki**, jednym z najbardziej ideowych członków nielegalnego związku „Ruch”, którego niewyżyta potrze-

ba działania na rzecz dobra kraju i widoczne nieprawidłowości w życiu politycznym i gospodarczym państwa, a także jego poglądy polityczne, zdecydowanie antysocjalistyczne i antykomunistyczne – spowodowały to, że z entuzjazmem wyraził gotowość współpracy z nielegalnym związkiem „Ruch”. Praktyczna jego działalność w związku była bardzo ożywiona i sprowadziła się do dyskusji na[d] wypracowaniem ostatecznego kształtu programu, form i kierunków działań[a] zarówno w czasie poprzedzającym zjazdy, jak i w czasie samych zjazdów, do kolportowania materiałów organizacyjnych tj. programu, „Biuletynów” i innych dokumentów, a także przeprowadzania rozmów sondażowych w kierunku pozyskania nowych członków związku. Z całym poczuciem odpowiedzialności mogę stwierdzić, że podobnie jak **Żebracki**, włączając się do działalności nielegalnego związku, „Ruch” miał na celu dobro kraju i nigdy nie kierował się jakimiś względami osobistymi.

Przesłuchanie zakończono o godzinie 15.00. W trakcie przesłuchania w dniu 16 II i 17 II 1971 r. w godz. od 12.00 do 13.00 zarządzono przerwę na obiad.

^bProtokół w całości przeczytałem, jako zgodny z moimi wyjaśnieniami podpisuję: Marian Gołębiowski^b.

Przesłuchał:^c

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 25, k. 504–514, odpis, mps.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Poniżej podpis nieczytelny.

1971 marzec 5, Warszawa – Protokół przesłuchania Emila Morgiewicza

II 3 Ds – 25/70

Protokół
przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 5 marca 1971 r.

Kpt. Tadeusz Gołębiowski, inspektor Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, przy udziale inspektora ppor. Jerzego Kucharenki, działając na zasadzie art. 264 § pkt 1 KPK, przesłuchał w charakterze podejrzanego: Emila **Morgiewicza**, s. Władysława (dalsze personalia w aktach).

Przesłuchanie rozpoczęło o godz. 13.00.

Pytanie: Proszę wyjaśnić kto wchodził w skład redakcji nielegalnego pisma pn. „Biuletyn”, którą to redakcją kierował podejrzany w ramach swojej działalności w nielegalnym związku „Ruch”?

Odpowiedź: Treść pytania zrozumiałem. Wyjaśniam, że ani w praktyce, ani w teorii nie było żadnego składu redakcyjnego pisma „Biuletyn”. Jak już wyjaśniałem w poprzednich protokołach moich przesłuchań, to teksty, które miały być zamieszczone w „Biuletynie”, dostarczał mi Andrzej Czuma do zaopiniowania i oceny, po czym teksty te wracały ponownie do niego i zwykle ukazywały się w „Biuletynie”. Ja o swojej roli, jaką spełniałem przy redagowaniu „Biuletynu”, wyjaśniałem już uprzednio i nie przypominam sobie żadnych nowych okoliczności, które miały związek z wydawaniem „Biuletynu”.

[Kpt. Gołębiowski:] W tym miejscu cytuję wam fragment wyjaśnień Benedykta Czumy z dnia 26 października 1970 r., który brzmi następująco: „Nie pamiętam obecnie, w jakim momencie dyskusji zjazdowej podano skład redakcji «Biuletynu», w każdym razie w czasie tej dyskusji brat mój, Andrzej Czuma, przedstawił zebrany na piątym zjeździe delegatów «Ruchu» skład redakcji, wymieniając jako redaktora naczelnego Emila Morgiewicza. Odpowiedzialną za dział kulturalny «Biuletynu» – Elżbietę Łukasiewicz-Nagrodzką oraz jako członka redakcji tego mężczyznę, którego imienia nie pamiętam, a którego bliżej określiłem do poprzednich protokołów przesłuchania. Skład ten delegaci zaaprobowali”.

Pytanie: Jakie wyjaśnienia zamierza złożyć podejrzany w związku z cytowanym mu wyżej fragmentem wyjaśnień Benedykta Czumy, zawartych w protokole przesłuchania z dnia 26 października 1970 r.?

Odpowiedź: Treść zawartego wyżej cytatu z wyjaśnień Benedykta Czumy zrozumiałem. W dalszym ciągu podtrzymuję swoje wyjaśnienia, iż żadnego składu redakcji „Biuletynu” nie ustaliliśmy, a przynajmniej mnie nic na ten temat nie jest wiadomo.

W spotkaniu, o którym wyjaśnia w cytacie Benedykt Czuma, brałem udział, ale nie przypominam sobie, aby Andrzej Czuma w swoim wystąpieniu wymieniał skład

redakcji. Natomiast, jak już wyjaśniłem uprzednio, to jedynie Andrzej na tym spotkaniu zaproponował zebraniem, abym ja objął pieczę redakcyjną nad „Biuletynem”. Wniosek Andrzeja zebrani zaaprobowali. Ale poza wskazaniem mojej osoby Andrzej najprawdopodobniej nie wymieniał nikogo jako ewentualnych uczestników kolegium redakcyjnego ani też nie wskazywał żadnych osób, które miałyby kierować poszczególnymi działami redakcji. W wystąpieniu swoim Andrzej Czuma wskazał jedynie, że w przyszłości będzie stworzony zespół redakcyjny czy też kolegium redakcyjne. Mówił przy tym, że skład takiego kolegium będzie w najbliższym czasie stworzony, ale wymaga to doboru odpowiednich ludzi. Chodziło tu o dobór takich ludzi, którzy mogliby prowadzić takie działy, jak ekonomiczny, historyczny, polityczny czy też inne działy. W praktyce jednak nie stworzono żadnego kolegium redakcyjnego, a jedynie Elżbieta Nagrodzka podjęła się prowadzenia działu kulturalnego. O podjęciu się przez Elżbietę Nagrodzką prowadzenia działu kulturalnego już składałem wyjaśnienia. Jak wyjaśniłem, to w maju 1969 r. podczas spotkania z Elżbietą Nagrodzką, Stefanem Niesiołowskim i Andrzejem Czumą, które miało miejsce w moim mieszkaniu, padła propozycja, aby Elżbieta Nagrodzka poprowadziła dział kulturalny „Biuletynu”. Propozycja ta nigdy jednak nie została zrealizowana. Czy z tą propozycją Andrzej Czuma zapoznał uczestników spotkania, o którym wyjaśnia w cytowanym fragmencie Benedykt Czuma, tego nie pamiętam. Nigdy Andrzej Czuma nie proponował składu redakcyjnego „Biuletynu”, a tym samym nie proponował żadnego mężczyzny, który miał wchodzić w skład tej redakcji.

Na zadane pytanie wyjaśniam, iż moje ostatnie spotkanie z Elżbietą Nagrodzką miało miejsce w dniu 21 czerwca 1970 r. Elżbieta Nagrodzka przybyła wówczas do mego mieszkania przy ul. [...] w Warszawie celem uzyskania ode mnie nowego adresu zamieszkania Andrzeja Czumy, ponieważ zamierzała udać się do niego i poinformować go o tym, że w Łodzi nastąpiły aresztowania ludzi związanych ze mną i Andrzejem wspólną działalnością. Nie rozpytywałem bliżej Elżbiety Nagrodzkiej, kto został w Łodzi aresztowany, a jedynie podała mi, że aresztowano Stefana Niesiołowskiego i inne osoby, a w tym wymieniła najprawdopodobniej jakiegoś „chemika”. Podałem adres zamieszkania Andrzeja Czumy (Warszawa Włochy, ul. [...]), po czym Nagrodzka opuściła moje mieszkanie. Czy dotarła ona do Andrzeja z informacją o aresztowaniach w Łodzi, tego nie wiem. Z informacją uzyskaną od Elżbiety Nagrodzkiej nikogo nie zapoznawałem, jak też nie informowałem o tym mego przyjaciela Harrego Packheisera.

Na tym przesłuchanie zakończono o godz. 16.30. Protokół po osobistym odczytaniu jako zgodnie sporządzony z treścią moich wyjaśnień podpisuję.

Przesłuchał: (–) Gołębiewski

Przy udziale: (–) Kucharenko

Wyjaśnił: (–) Morgiewicz

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 27, k. 256–258, odpis, mps.

1971 czerwiec 9, Wrocław – Postanowienie o umorzeniu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch” we Wrocławiu

II Ds 55/70^a

Postanowienie^b
o umorzeniu śledztwa

9 czerwca 1971 r. Emil Tosza, wiceprokurator Prokuratury Wojew[ódzkiej] we Wrocławiu w sprawie nielegalnej działalności związku „Ruch” na terenie Wrocławia z art. 278 § 1 KK na zasadzie art. 11 pkt 1, 280 § 1 oraz 213, 281 § 1 KPK postanowił:

1. umorzyć śledztwo w sprawie nielegalnej działalności związku „Ruch” na terenie Wrocławia (art. 278 § 1 KK) wobec niepopelnienia czynu przestępnego (art. 11 pkt 1 KPK).

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 29 lipca 1970 r. zostało wszczęte śledztwo w sprawie nielegalnej działalności związku „Ruch” na terenie Wrocławia w oparciu o przekazane materiały śledcze przez Prokuraturę Wojewódzką dla m.st. Warszawy wyłączone ze śledztwa prowadzonego przeciwko Andrzejowi Czumie i innym podejrzanym o działalność w nielegalnym związku „Ruch” i dokonywanie w jego ramach aktów dywersji, napadów i kradzieży. Z nadesłanych materiałów wynikało, że na terenie Wrocławia działa jeden z ośrodków nielegalnego związku „Ruch”.

Przeprowadzone wszechstronnie czynności śledcze przez Wydział Śledczy Komendy Wojewódzkiej MO we Wrocławiu nie doprowadziły do zebrania materiałów dowodowych, które by potwierdziły fakt istnienia na terenie Wrocławia tego ośrodka i prowadzenia w tym zakresie przestępczej działalności przez którąś z osób zamieszkałych na terenie Wrocławia.

W tej sytuacji należało śledztwo umorzyć wobec niepopelnienia czynu przestępnego^c.

Źródło: AIPN Wr, 039/10823, t. 6, k. 252, formularz, odpis, mps.

^a Poniżej podłużna pieczętka o treści: Prokuratura Wojewódzka we Wrocławiu Wydział Śledztw i Nadzoru nad Postępowaniem Przygotowawczym.

^b Powyżej podłużna pieczętka o treści: Odpis.

^c Poniżej trzy pieczętki: podłużna, o treści: Kierownik Działu Śledztw i Dochodzeń mgr Emil Tosza. Wiceprokurator wojewódzki; okrągła z godłem, o treści: Prokuratura Wojewódzka we Wrocławiu; podłużna, opatrzona nieczytelnym podpisem, o treści: Za zgodność z oryginałem świadczy.

1972 czerwiec 22, Lublin – Meldunek naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie ppłk. Jana Bernatowicza o zakończeniu śledztwa w sprawie organizacji „Ruch”

^aLublin, dnia ^{b22} czerwca 1972 r.

Tajne

Egz. nr ^{b4}

**Naczelnik Wydziału Inspekcji
Biura Śledczego MSW
oraz
Naczelnik Wydziału I
Biura Śledczego MSW
w Warszawie**

Meldunek

o zakończeniu śledztwa nr rep[ertorium] 13/70,
nr Prokuratury Wojewódzkiej w Lublinie II Ds–48/70/S

W nawiązaniu do naszego pisma z dnia 29 kwietnia 1972 r. nr G–0722/72 (nr G–0722/72) uprzejmie zawiadamiam, że Prokuratura Wojewódzka w Lublinie, realizując wytyczne wynikające z pisma Departamentu II Prokuratury Generalnej PRL nr DP–021/70 z dnia 16 marca 1972 r. oraz po dodatkowych telefonicznych konsultacjach z Prokuraturą Generalną i uwzględnieniu wniosków Wydziału Śledczego tut[ejszej] komendy, w dniu 31 maja br zakończyła śledztwo w sprawie nielegalnego związku pn. „Ruch”, umarzając postępowanie na zasadzie art. 27 § 1 KK wobec:

1. Łukasza Czumy, s. Ignacego, ur. 9 IV 1935 r. w Zakopanem, prac[ownika] naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zam. Lublin [...], podejrzanego z art. 278 § 1 KK.

2. Bronisława Sroki, s. Emiliana, ur. 1 V 1936 r. w Bratysławie, kapłana, studenta KUL, zam. Lublin, ul. [...], podejrzanego z art. 278 § 1 KK.

3. Andrzeja Lulka, s. Józefa, ur. 21 X 1945 r. w Tarnowie, pracownika naukowego KUL w Lublinie, zam. Lublin, ul. [...], podejrzanego z art. 278 § 1 KK.

4. Małgorzacie Wyrwińskiej, c. Ludwika, ur. 7 XI 1948 r., studentce Akademii Medycznej w Lublinie, zam. Radom, ul. [...], podejr[anej] z art. 278 § 1 KK.

Ponadto umorzono zostało postępowanie w trybie art. 11 pkt. 1 KPK wobec:

– Bożeny Żurek, c. Józefa, ur. 7 VII 1948 r., studentce KUL, zamieszkałej w Lublinie przy ul. [...], podejr[anej] z art. 278 § 1 KK.

Śledztwo w przedmiotowej sprawie wszczęte zostało dnia 30 września 1970 r. przez Prokuraturę Wojewódzką w Lublinie na podstawie materiałów wyłączonych ze spra-

^a Po lewej stronie podłużna pieczęć z godłem o treści: Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Lublinie 69. L.dz. G–01085/72. Numer pisma wpisany odręcznie.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

wy nr II. 3. Ds–25/70 prowadzonej przez Biuro Śledcze MSW na zlecenie Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy. Na zasadzie art. 264 § 2 pkt. 1 KPK tutejsza Prokuratura Wojewódzka zleciła prowadzenie niniejszej sprawy Wydziałowi Śledczemu KW MO w Lublinie.

Z przekazanych wówczas materiałów, uzyskanych w wyniku przeprowadzonych czynności śledczych przez Wydział I Biura Śledczego MSW w Warszawie wynikało, że na terenie Warszawy i innych miast, działa od dłuższego czasu nielegalny związek pn. „Ruch”. Celem tego związku było obalenie istniejących stosunków społeczno-politycznych oraz przejęcie władzy przez wspomniany związek. Nadto członkowie związku „Ruch” dokonywali przestępstw charakteru kryminalnego.

Przekazane materiały wskazywały, że do osób zamieszkałych w Lublinie, które były członkami nielegalnego związku „Ruch” lub wiedziały o istnieniu tego związku, należały: ks. Bronisław Sroka, studentka AM w Lublinie Małgorzata Wyrwińska, asystent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL Andrzej Lulek oraz studentka tegoż uniwersytetu Bożena Żurek.

W toku prowadzonego śledztwa ustalono, że Bronisław Sroka wiosną 1970 r. w Lublinie i Warszawie był informowany przez aresztowanego w sprawie II 3 Ds–25/70 Wiesława Kęcika o istnieniu nielegalnego związku pn. „Ruch” i o swojej działalności w tymże związku. W czasie rozmów przeprowadzonych z Bronisławem Sroką Kęćik udostępnił mu celem zapoznania się „Program”¹ działania nielegalnej organizacji oraz kilka egzemplarzy „Biuletynów”, które to materiały do chwili aresztowania nie zostały mu zwrócone. W czasie rozmów prowadzonych z Bronisławem Sroką Wiesław Kęćik zaproponował mu przystąpienie do działalności w nielegalnej organizacji „Ruch”. Sroka uzależnił wówczas przystąpienie do działalności w nielegalnej organizacji od decyzji W[iesława] Kęcika. Podczas tych spotkań uzgodnili wspólnie, że Br[onisław] Sroka napisze artykuł do „Biuletynu”, a nadto będzie moralnie i duchowo wspierał nielegalny związek „Ruch” przez świadczenie usług religijnych na rzecz tegoż związku.

Przesłuchiwany w charakterze podejrzanego Bronisław Sroka potwierdził zebrane przeciwko niemu dowody, wyjaśniając, że w ostatnich dniach marca br. w Lublinie spotkał się z W[iesławem] Kęcikiem. W czasie tego spotkania został przez niego poinformowany o istnieniu nielegalnej organizacji „Ruch”, a nadto Kęćik zaproponował mu wstąpienie do tej organizacji. Podczas wspomnianego spotkania Kęćik oświadczył mu, że na terenie Polski istnieje i działa nielegalna organizacja, która pozostaje w tajemnicy przed władzami państwowymi. Cele i zadania tej organizacji Kęćik charakteryzował ogólnie, mówiąc, że organizacja działa dla dobra narodu i nie jest antynarodowa, a fakt pozostawania w konspiracji jest potrzebą chwili. Po udzieleniu Sroce tych informacji Kęćik poinformował go przy tym, że jest członkiem nielegalnej organizacji i zaproponował Sroce, aby ten wstąpił w jej szeregi. Sroka na tą propozycję odpowiedział, że odpowiedzialności za tego typu działalność się nie boi i ewentualne przystąpienie do nielegalnej organizacji uzależnił od decyzji Kęcika, dając mu do rozważenia problem, „co jest lepsze, czy działalność dla dobra narodu w ramach organizacji nielegalnej, czy też legalna działalność z młodzieżą”. Po przemyśleniu tego problemu Kęćik miał oświadczyć, że rzeczywiście nie warto jest narażać pracy kapłańskiej Sroki z młodzieżą, gdyż

¹ Deklaracja „Mijają lata...”.

jako kapłan może zrobić dużo dla narodu w ramach swej pracy i w związku z tym nie musi być członkiem nielegalnej organizacji „Ruch”. Może natomiast pozostać jedynie jej sympatykiem. Wtedy Sroka zaproponował, że może czynić różne usługi kapłańskie na rzecz członków nielegalnej organizacji „Ruch”, jak też wyraził chęć napisania artykułu do nielegalnego pisma „Biuletyn”.

Podjejrzany Bronisław Sroka w przesłuchaniach wyjaśniał, że zamierzonego artykułu nie napisał z braku czasu. Nie potwierdził faktu, aby otrzymał on od Kęcika „Program” nielegalnej organizacji „Ruch”. Przyznał się jedynie do zapoznania z artykułami zawartymi w trzech lub czterech „Biuletynach”, które otrzymał od Kęcika w Warszawie i które po przeczytaniu zwrócił mu osobiście.

Sroka wyjaśnił również, że w trakcie spotkania z Kęcikiem, jakie miało miejsce w Lublinie pod koniec m[iesi]ąca maja 1970 r., ten poinformował go o planowanych przez organizację „Ruch” akcjach ulotowych.

W śledztwie ustalono, że Bronisław Sroka uczestniczył w obozach młodzieży organizowanych w ramach pracy duszpasterskiej. M.in. w miesiącu lipcu 1968 r. uczestniczył w obozie organizowanym przez Wiesława Kęcika w Piwnicznej, w którym uczestniczyli studenci z różnych ośrodków akademickich.

Nadto brał udział w dwóch obozach organizowanych przez ks. Huberta Czumę, duszpasterza akademickiego w Lublinie. Obozy te były organizowane w 1967 r. w Bieszczadach i 1970 r. w Przełęczy Salmopolskiej k. Szczyrku. W obozie na Przełęczy Salmopolskiej brali udział bracia Hubert i Benedykt Czumowie.

W czasie przeszukania mieszkania B[ronisława] Sroki znaleziono m.in. opracowania, których treść tendencyjnie przedstawia stosunki społeczno-polityczne z uwzględnieniem najnowszej historii Polski.

Dnia 30 stycznia 1971 r. Prokuratura Wojewódzka w Lublinie na wniosek Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie uchyliła środek zapobiegawczy – areszt tymczasowy wobec Bronisława Sroki. Powyższa decyzja została uprzednio uzgodniona z kierownictwem Wydziału I Biura Śledczego MSW w Warszawie.

Również z materiałów wyłączonych ze sprawy nr II 3 Ds–25/70 wynikało, że o istnieniu i działalności nielegalnego związku pn. „Ruch” była poinformowana studentka Akademii Medycznej w Lublinie Małgorzata Wyrwińska, której w ramach omawianej sprawy Prokuratura Wojewódzka dla m.st. Warszawy wydała postanowienie o przedstawieniu zarzutów z art. 278 § 1 KK i oddała ją pod nadzór Milicji Obywatelskiej.

Ze wstępnego śledztwa wynikało, że Małgorzata Wyrwińska, w dniu 10 maja 1970 r. przebywając w Warszawie na zaproszenie Wiesława Kęcika, została przez niego poinformowana o istnieniu nielegalnego związku pn. „Ruch”, jak również dowiedziała się od Kęcika, że ten jest członkiem tegoż związku. Ponadto Kęcik wręczył jej podczas tego spotkania jeden lub dwa egzemplarze „Biuletynów” w celu zorientowania Wyrwińskiej o charakterze organizacji, której był członkiem. Tego samego dnia Kęcik skontaktował Wyrwińską z Andrzejem Czumą. Rozmowa z Czumą odbyła się w pomieszczeniach kawiarni Kasia w Warszawie. W trakcie tego spotkania Andrzej Czuma mówił o aktualnej sytuacji ekonomiczno-politycznej w Polsce, przedstawiając ją w krytycznym świetle.

W toku dalszych czynności ustalono, że pod koniec miesiąca czerwca 1970 r. Małgorzata Wyrwińska wyjeżdżając z Lublina do Radomia na wakacje, posiadane opracowania wydane przez nielegalny związek „Ruch”, otrzymane od Kęcika, przekazała swojej

koleżance, studentce AM w Lublinie Teresie Stankiewicz. Powyższy fakt potwierdziła w swoich zeznaniach Teresa Stankiewicz. Ustalono również, że wspomniana wyżej literatura została przez nią spalona po zorientowaniu się o jej charakterze i zawartej treści.

Małgorzata Wyrwińska uczestniczyła w czasie ferii zimowych roku 1969/[19]70 w obozie studenckim w Muszynie k. Krynicy, zorganizowanym przez Wiesława Kęcika. Brała wówczas udział w prowadzonych tam dyskusjach, gdzie uczestnicy domu zgodnie stwierdzili, że „marzec” był niepotrzebny i nic nie przyniósł.

Przesłuchana w charakterze podejrzanego Małgorzata Wyrwińska zaprzeczyła stawianym jej zarzutom, jakoby była członkiem nielegalnego związku pn. „Ruch”. Twierdziła, że o istnieniu takiej organizacji zorientowała się dopiero po przeprowadzonej rozmowie z W[iesławem] Kęcikiem i Andrzejem Czumą oraz po przeczytaniu „Biuletynów”.

Z zebranych materiałów procesowych w przedmiotowej sprawie wyraźnie nie wynikało, że Małgorzata Wyrwińska była członkiem nielegalnej organizacji „Ruch”. Jednak fakt posiadania przez nią „Biuletynów” i „Programu” oraz znajomość osób, które były aktywnymi członkami nielegalnej organizacji, a także kontakty z nimi stwarzają uzasadnione przypuszczenie, że Wyrwińska cieszyła się zaufaniem i w przyszłości mogła zostać członkiem związku. Za powyższym przemawia fakt, że Wyrwińska była zaangażowana w pracę Ośrodka Duszpasterstwa Akademickiego w Lublinie, uczęszczała na spotkania i dyskusje organizowane przez duszpasterstwo akademickie oraz brała udział w spotkaniu organizowanym przez W[iesława] Kęcika i J[ana] Kurowskiego, poświęconym utworzenia ośrodka dla młodzieży moralnie zagrożonej. Nadto była obecna na zjeździe młodzieży akademickiej w Piastowie k. Warszawy, organizowanym przez ks. Sebastiana Koszuta, który odbył się w okresie ferii wiosennych 1970 r. Podczas tego zjazdu poznała Sebastiana Koszuta i Romana Ołtarzewskiego, którzy zostali aresztowani w sprawie II. 3. Ds–25/70 prowadzonej przez Wydział I Biura Śledczego MSW w Warszawie.

W czasie realizacji sprawy krypt. „Omega” w dniu 20 czerwca została zatrzymana, przewieziona do Warszawy, a następnie aresztowana Bożena Żurek, studentka I roku Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Bożena Żurek pozostawała w znajomości z księdzem Sebastianem Koszutem, Hubertem, Łukaszem i Andrzejem Czumami oraz żoną tego ostatniego Urszulą. W toku śledztwa nie ustalono, by wymieniona była członkiem nielegalnej organizacji „Ruch” lub by wiedziała o działalności takiego związku, chociaż w początkowym stadium postępowania istniały uzasadnione przypuszczenia, że osoba Żurek wiąże się z osobą kobiety, członka „Ruch[u]”, występującej pod imieniem Bożena. W konsekwencji dnia 1 lipca 1970 r. wobec Bożeny Żurek postanowieniem Prokuratury Wojewódzkiej dla m.st. Warszawy uchylony został uprzednio zastosowany w stosunku do niej areszt tymczasowy.

Przy przekazywaniu dokumentów procesowych wyłączonych ze sprawy nr II. 3. Ds–25/70 zostały jednocześnie wyłączone materiały wymagające rozszerzenia i pogłębienia okoliczności odnośnie zaangażowania się Andrzeja Lulka, asystenta w Zakładzie Socjologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w działalności nielegalnego związku pn. „Ruch”.

Pierwotne materiały oparte na wyjaśnieniach podejrzanego Stefana Niesiołowskiego wskazywały, że jednym z uczestników zjazdu członków nielegalnego związku pn. „Ruch” w Warszawie na Krzywym Kole był m.in. A[ndrzej] Lulek. Niesiołowski nadto uważał Andrzeja Lulka jako członka związku „Ruch”, reprezentującego ośrodek lubelski.

Powyższe kwestie zostały również podniesione w przesłuchaniach Benedykta Czumy, który podobnie jak Niesiołowski określił Lulka jako członka nielegalnego związku, uczestniczącego aktywnie w zjeździe warszawskim na Krzywym Kole poprzez zabieranie głosu w dyskusji na tematy zdobywania środków finansowych dla potrzeb nielegalnego związku „Ruch”.

Najbardziej wierną charakterystykę sylwetki Andrzeja Lulka stanowiły wyjaśnienia złożone do protokołu przesłuchania przez Wojciecha Majdę, który nie tylko przedstawił samo uczestnictwo Lulka w zjeździe na Krzywym Kole, ale również przybliżoną treść prowadzonych przez niego rozmów i wypowiedzi w dyskusji. W świetle tych wyjaśnień, Andrzej Lulek akceptował wszystkie uwagi krytyczne, jakie padały na tym zjeździe oraz był zwolennikiem zbierania środków finansowych dla nielegalnej organizacji w drodze napadów i rabunków.

W związku z powyższym, po uzgodnieniu stanowiska Wydziału Śledczego z kierownictwem Wydziału I Biura Śledczego MSW, Prokuratura Wojewódzka w Lublinie na nasz wniosek postawiła A[ndrzeja] Lulka w stan podejrzenia, zarzucając mu przynależność i działalność w nielegalnym związku „Ruch”, tj. o popełnienie przestępstwa z art. 278 § 1 KK.

Jednocześnie dnia 12 grudnia 1970 r. Prokuratura Wojewódzka w Lublinie zastosowała wobec Lulka środek zapobiegawczy w postaci trzymiesięcznego aresztu tymczasowego.

Andrzej Lulek przesłuchiwany w charakterze podejrzanego nie przyznał się do przedstawionego zarzutu i wyjaśnił, że w żadnej nielegalnej organizacji udziału nie brał i o jej istnieniu nie wiedział. Nie przyznał się początkowo do faktu uczestniczenia w zjeździe na Krzywym Kole, oświadczając, że w roku 1968 wprawdzie przebywał w Warszawie z ekipą szermierczą, ale nie zatrzymał się w żadnym z domów przy ulicy Krzywe Koło i nie jest zorientowany, w którym miejscu ta ulica się znajduje.

W następnym okresie Lulek zrezygnował z biernej linii obrony i częściowo przyznał się do uczestnictwa w spotkaniu na Krzywym Kole. Nie potrafił natomiast wyjaśnić nawet ogólnie, jakie problemy były poruszane na tym zjeździe oraz co on sam mówił. Sprawilo mu trudność wyliczenia większości uczestników tegoż zjazdu, których przecież znał osobiście.

Przeciwieństwem do wyjaśnień złożonych przez A[ndrzeja] Lulka były dane wynikające z rozpracowania operacyjnego prowadzonego siłami Wydziału Śledczego tut[ejszej] komendy. Z powyższych materiałów jednoźródłowych wynikało, że Andrzej Lulek był poinformowany o zamierzeniach członków nielegalnego związku „Ruch” i sam był członkiem tegoż związku. Ponadto wynikało, że Lulek nie przyzna się do stawianych mu zarzutów i do końca będzie twierdził, że do żadnej organizacji nie należał.

W toku śledztwa ustalono, że Andrzej Lulek znał dobrze rodzeństwo Łukasza Czumy i jego samego oraz rodziców Ignacego i Lubow jeszcze z lat ubiegłych. Poznania takie nastąpiły podczas odwiedzin rodziny Czumów w Lublinie, zamieszkałych przy ul. [...]. Między innymi te właśnie względy spowodowały przyjęcie A[ndrzeja] Lulka na studia wyższe KUL, a w późniejszym okresie objęcie funkcji asystenta w Zakładzie Socjologii KUL, gdzie adiunktem był Łukasz Czuma.

Nadto w śledztwie ustalono, że Andrzej Lulek uczestniczył w dwóch obozach studenckich organizowanych przez duszpasterstwo akademickie w roku 1965 i 1967. Pierwszy

obóz prowadzony przez Huberta Czumę znajdował się w pobliżu Zatwarnicy, drugi zaś również prowadzony przez Huberta Czumę w Ustrzykach Górnych. W trakcie trwania tych obozów poznał Ewę, Marka i Stefana Niesiołowskich, Andrzeja Woźnickiego i innych.

Fakt znajomości rodzeństwa Czumów Andrzej Lulek przedstawiał jedynie w płaszczyźnie kontaktów towarzyskich. Kiedy jednak w 1967 r. Andrzej Czuma opowiadając mu o procesie dwóch studentów KUL: Madały i Boczkowskiego oraz wypytywał go na temat Stanisława Błaszczuka, o którym rozchodziły się różne plotki, z których wynikało, że Błaszczak miał zeznać w sprawie wymienionych i na podstawie jego wyjaśnień Madała i Boczkowski zostali aresztowani, to wówczas Andrzej Lulek przedstawił charakterystykę Błaszczaka i jego wygląd zewnętrzny. Dane odnośnie osoby Stanisława Błaszczaka, jak ustaliło śledztwo II. 3. Ds–25/70, były potrzebne Andrzejowi Czumie oraz Stefanowi Niesiołowskiemu do planowanego napadu i pobicia Stanisława Błaszczaka².

Dnia 28 maja 1971 r. po uzgodnieniu z Wydziałem I Biura Śledczego MSW i Wydziałem Śledczym tut[ejszej] komendy prokurator wojewódzki w Lublinie uchylił areszt wobec Andrzeja Lulka.

W powyższym okresie Wydział Śledczy KW MO w Lublinie przedstawiał wnioski co do merytorycznego zakończenia przedmiotowego ‘postęp[owania]’ Wydziałowi I Biura Śledczego MSW proponując umorzyć postępowanie wobec:

- Andrzeja Lulka,
- Bronisława Sroki,
- Małgorzaty Wyrwińskiej

na zasadzie art. 27 § 1 KK oraz Bożeny Żurek na zasadzie art. 11 pkt. 1 KPK.

Jednocześnie już wówczas proponowaliśmy Wydziałowi I Biura Śledczego MSW umorzyć postępowanie w trybie art. 27 § 1 KK wobec Łukasza Czumy, którego sprawę otrzymaliśmy 6 maja 1971 r. jako materiały wyłączone ze śledztwa II. 3. Ds–25/70 i które to zostały następnie dołączone do postępowania nr II. Ds–48/70/S p[rzeciw]ko Andrzejowi Lulkowi i innym podejrzanym z art. 278 § 1 KK.

Z przekazanych akt dot. Łukasza Czumy wynikało, że wymieniony dnia 21 czerwca 1970 r. w Warszawie postawiony został w stan podejrzenia z art. 278 § 1 KK i zastosowano wobec niego środek zapobiegawczy w postaci aresztu tymczasowego.

Śledztwo prowadzone przez Wydział I Biura Śledczego MSW w pełni wykazało działalność Łukasza Czumy w nielegalnym związku pod nazwą „Ruch” oraz znaczną aktywność na odbywanych przez jego członków zjazdach³. Stwierdzono, że Łukasz Czuma jako członek nielegalnego związku „Ruch” uważany przez niektórych członków za kierownika ośrodka lubelskiego tejże organizacji, był poinformowany na bieżąco o działalności nielegalnego związku i wypożyczając aparat fotograficzny lub samochód osobowy marki Fiat 600 wiedział, że przedmioty te są wykorzystywane na potrzeby „Ruchu”.

Tym właśnie aparatem fotograficznym Kurowski wykonywał zdjęcia muzeum i pomnika Lenina w Poroninie, gdzie planowano dokonać aktu dywersji. Natomiast samochód osobowy stanowiący własność Łukasza Czumy był wykorzystywany do przewozu poszczególnych części drukarni.

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

² Por. s. 62 przypis 280 i s. 277 przypis 3.

³ Łukasz Czuma uczestniczył tylko w III zjeździe w listopadzie 1968 r. w Warszawie.

Zaangażowanie Łukasza Czumy w działalność nielegalnego związku „Ruch” uwiadaczało się w opracowaniach, jakie sporządzał, w których złośliwie i nieobiektywnie przedstawiał stosunki panujące w PRL. Powyższe stwierdzono na podstawie przeprowadzonych badań pisma maszynowego zakwestionowanej podczas przeszukania mieszkania Łukasza Czumy maszyny do pisania.

W toku postępowania ustalono, że Łukasz Czuma otrzymywał od swojego brata Andrzeja „Biuletynu” i inne opracowania, po kilka egzemplarzy jednego numeru. Przesłuchiwany na te okoliczności potwierdzał niniejsze fakty, nie wyjaśniając jednak okoliczności ich dalszego kolportażu.

Nadto stwierdzono, że Łukasz Czuma we wrześniu 1966 r. wyjechał do Włoch, gdzie przebywał do połowy listopada 1966 r. Następnie wyjechał z Włoch do Francji, a stamtąd do Wielkiej Brytanii. Przebywając za granicą, Łukasz Czuma kontaktował się z różnymi przedstawicielami polskiej emigracji, a m.in. z Konradem Sieniewiczem, przedstawicielem Międzynarodowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej w Rzymie.

O fakcie tym wyjaśniał Benedykt Czuma, który podał, że kiedy ten wyjeżdżał do Szwajcarii w 1969 r.⁴, od Łukasza otrzymał szereg adresów wśród nich adres K[onrada] Sieniewicza.

Znalezione w czasie przeszukania pomieszczeń przedmioty należące do Łukasza Czumy w postaci opracowania „Co to jest socjalizm” oraz „Niecico o sprawie prof. Ignacego Czumy” w sposób pośredni wskazywały na uczestnictwo Łukasza Czumy w nielegalnym związku „Ruch”, gdyż przy przeszukaniach pomieszczeń plebanii w Piastowie znaleziono materiały archiwalne organizacji i takie same opracowania jakie znaleziono u Ł[ukasza] Czumy. Opracowanie „Co to jest socjalizm” znaleziono jeszcze u innych członków nielegalnej organizacji „Ruch”, m.in. u Mariana Gołębiewskiego.

Powiązania Łukasza Czumy z Emilem Morgiewiczem, członkiem zespołu redakcyjnego „Biuletynu”, wyraźnie występowały w fakcie znalezienia maszynopisu „Uwagi ekonomiczne” podczas przeszukania pomieszczenia plebanii w Piastowie. W kilku miejscach tego opracowania było pismo ręczne w postaci wstawek, którego autorem okazał się Łukasz Czuma. Treść, jak i problemy zawarte w opracowaniu pt. „Uwagi ekonomiczne” odpowiadały niektórym sformułowaniom znajdującym się w „Biuletynie” nr 8, rok II, opracowanie pt. „Na manowcach neokolonializmu”.

W przekazanych materiałach procesowych dot. Łukasza Czumy znalazły się też dokumenty, z których jednoznacznie wynikało, że wymieniony podczas pobytu za granicą w 1966 r. udzielił fałszywych i tendencyjnych informacji przedstawicielom Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa o sytuacji i stosunkach dot. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Oryginały dokumentów sporządzonych ze słów Łukasza Czumy zostały przywiezione do Polski przez kpt. Andrzeja Czechowicza.

Jednocześnie w ramach prowadzonej sprawy operacyjnej krypt. „Omega” Wydział Śledczy tut[ejszej] komendy brał czynny udział w realizacjach na terenie województwa lubelskiego, uzgadnianych i nadzorowanych przez Wydział I Biura Śledczego MSW w Warszawie.

Przeprowadzone czynności były wynikiem wyjaśnień Bolesława Stolarza, który podał, że w swojej działalności, jako członek „Ruchu”, opierał się na swoich kolegach

⁴ Benedykt Czuma wyjechał do Szwajcarii i Włoch wiosną 1970 r.

z oddziału AK. Z inspiracji i poleceń Mariana Gołębińskiego odnawiał i utrzymywał na przestrzeni okresu od jesieni 1968 do maja 1970 r. kontakty z tymi ludźmi, celem werbunku nowych osób do związku „Ruch”. Jesienią 1968 r. odwiedził w Lublinie Roberta Bijasiewicza ps. „Orlik”, któremu następnie w roku 1969 wręczył jeden egzemplarz pt. „Zagadnienia polskie” oraz egzemplarz „Biuletynu”. W roku następnym, tj. 1970, przekazał dalszych pięć egzemplarzy „Biuletynów” Robertowi Bijasiewiczowi.

Ponadto Stolarz odwiedzając w 1968 r. Ignacego Wielgusa przekazał mu opracowanie „Zagadnienia polskie”, referat Bermana i „Aktualne zagadnienia”. Romanowi Saweckiemu w 1969 r. Stolarz przekazał „Zagadnienia polskie”, odpis artykułu pt. „Prawda i nieprawda o AK” oraz referat Muzyczki.

Przeprowadzone czynności przeszukania pomieszczeń Roberta Bijasiewicza, Romana Saweckiego, Ignacego Wielgusa i Józefa Bojara oraz ich przesłuchania potwierdziły wyjaśnienia Bolesława Stolarza w kwestiach utrzymywania kontaktów i przekazywania im nielegalnej literatury, a prowadzone rozpoznanie operacyjne środowiska byłego reakcyjnego podziemia pozwoliły na ustalenie w zasadzie wszystkich kontaktów Bolesława Stolarza na terenie Lubelszczyzny.

Śledztwo w przedmiotowej sprawie zamierzaliśmy zakończyć w miesiącu maju 1971 r. i w tej kwestii informowaliśmy Biuro Śledcze telefonicznie i przekazywanymi pismami. Otrzymaliśmy wówczas ustne aprobaty co do merytorycznego zakończenia odnośnie: A[ndrzej]a] Lulka, B[ronisława] Sroki, M[ałgorzaty] Wyrwińskiej i B[ożeny] Żurek.

Z chwilą otrzymania akt sprawy Łukasza Czumy wyłączonych ze śledztwa nr II. 3. Ds–25/70 przez pewien okres miały miejsce różne propozycje jej zakończenia, takie jak zmiana kwalifikacji z 278 § 1 KK na 276 § 1 KK oraz objęciem zarzutem z art. 132 KK.

Wszystkie z tych propozycji były omawiane z Biurem Śledczym w zależności od istniejącej sytuacji operacyjnej w kraju. W końcu jednak zrezygnowano z przedstawienia zarzutu Łukaszowi Czumie z art. 132 KK, gdyż takie postawienie sprawy zamykałoby drogę przy stosowaniu instytucji warunkowego umorzenia postępowania wobec Łukasza Czumy.

Ponieważ Prokuratura Wojewódzka w Lublinie nadzorująca przedmiotowe śledztwo nr II. Ds–48/70/S uznała za konieczne ostateczne uzgodnienie sposobu zakończenia śledztwa, w dniu 29 X [19]71 r. akta postępowania zostały przekazane do Prokuratury Generalnej PRL w celu zapoznania i wypowiedzenia się w kwestii zasadności przedstawienia zarzutów Łukaszowi Czumie.

Mimo kilkakrotnych telefonicznych monitów ze strony Prokuratury Wojewódzkiej (także inspirowanych przez nasz wydział) do dnia 10 marca 1972 r. Prokuratura Generalna nie zajęła stanowiska i nie zwróciła akt śledztwa w części dotyczącej Łukasza Czumy.

Dopiero po dodatkowych telefonicznych uzgodnieniach z Prokuraturą Generalną w kwestii wykonania pisma Departamentu II Prokuratury Generalnej, Prokuratura Wojewódzka w Lublinie w uzgodnieniu z tut[ejszym] wydziałem zakończyła śledztwo dot. nielegalnego związku „Ruch” w sposób podany na wstępie niniejszego meldunku.

Naczelnik Wydziału Śledczego
KW MO w Lublinie
(–) ppłk J[an] Bernatowicz

odb. w 4 egz.

egz. nr 1–2 adresaci

egz. nr 3 Wydz[iał] IV

egz. nr 4 aa

por. Fr[anciszek] Skawiński

Źródło: AIPN Lu, 023/5, t. 6, k. 1739–1747, mps.

Rozdział VI. Procesy

1971 czerwiec 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 1/71 dotycząca rozpoczęcia procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

Warszawa, dn. ^a23^a czerwca 1971 r.

Biuro Śledcze

Tajne

L.dz. J-02/71

Informacja nr 1/71

dot. rozprawy sądowej przeciwko członkom nielegalnej organizacji „Ruch”

W dniu 22 VI 1971 r. w Sądzie Powiatowym dla m. Łodzi rozpoczęła się rozprawa przeciwko grupie członków nielegalnego związku pn. „Ruch”, obejmującej 7 oskarżonych (w tym 6 aresztowanych). Przed sądem stanęli oskarżeni: Marek **Myszkiewicz-Niesiołowski**, Elżbieta **Nagrodzka**, Jan **Kapuściński**, Andrzej **Woźnicki**, Wojciech **Mantaj**, Adam **Więckowski** i Jacek **Bartkowiak**.

Po rozpoczęciu rozprawy strony nie wysunęły dodatkowych wniosków. Po odczytaniu aktu oskarżenia przesłuchano osk[arżonego] M[arka] **Myszkiewicza-Niesiołowskiego**, który przyznał się do winy i w całej rozciągłości potwierdził wyjaśnienia złożone w śledztwie.

Na sali rozpraw panowała spokojna atmosfera, wyjaśnienia oskarżonego i pytania obrońców były rzeczowe i nie zawierały akcentów politycznych.

Na rozprawę dopuszczono – za kartami wstępu – najbliższą rodzinę oskarżonych (12 osób). Rozprawa nie wzbudziła zainteresowania. Przed salą rozpraw nie było nikogo spośród członków „Ruchu”.

Rozprawę przerwano o godz. 14.35 do dnia następnego^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 277, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści:* Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski. **Kwiatkowski Tadeusz** (ur. 1928), płk; mgr prawa. Od 3 VII 1947 r. młodszy referent PUBP w Kutnie; od 1 X 1947 r. oficer śledczy PUBP w Kutnie; od 15 III 1948 r. młodszy referent Wydziału VI Departamentu I MBP; od 1 VII 1951 r. referent Wydziału VI Departamentu I MBP; od 1 VIII 1952 r. starszy referent Wydziału VI Departamentu I MBP; od 1 VI 1953 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału V Departamentu I MBP; od 1 IV 1955 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału I Departamentu II KdsBP; od 1 VI 1956 r. w dyspozycji Departamentu Kadry i Szkolenia KdsBP; od 16 VII 1955 r. wykładowca Ośrodka Szkolenia BP w Warszawie; od 1 VIII 1956 r. starszy wykładowca Ośrodka Szkolenia BP w Warszawie; od 28 XI 1956 r. starszy oficer operacyjny Wydziału VI Departamentu II MSW; od 1 XI 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału VII Departamentu II MSW; od 25 XI 1959 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 1 III 1969 r. zastępca dyrektora Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW; od 20 V 1971 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od 15 XI 1981 r. zastępca kierownika Głównego Inspektoratu Ministra; od 15 XII 1983 r. doradca ministra spraw wewnętrznych; od 1 XI 1988 r. dyrektor zespołu w Sekretariacie Podsekretarza Stanu Wydziału Prezydialnego Gabinetu Ministra; zwolniony ze służby 10 III 1983 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza; *Służba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 135.

1971 czerwiec 23, Bydgoszcz – Pismo zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy mjr. Mariana Linkego do zastępcy naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW kpt. Hipolita Starszaka w sprawie zakończenia śledztwa przeciwko bydgoskiej grupie „Ruchu”, z dołączonym odpisem pisma dyrektora Departamentu II Prokuratury Generalnej Piotra Hachulskiego do prokuratora wojewódzkiego w Bydgoszczy z dnia 17 maja 1971 r.

^aBydgoszcz, dnia ^{b23}b czerwca 1971 r.

Tajne
Egz. nr ^{b01}b

^cZ[astęp]ca naczelnika Wydziału I
Biura Śledczego MSW
w Warszawie
kpt. mgr H[ipolit] Starszak¹

Nawiązując do pisma obywatela naczelnika z dnia 11 czerwca 1971 r. l.dz. J-050/I/70, uprzejmie zawiadamiam, że w dniu 17 czerwca 1971 r. akta śledztwa w sprawie nr II Ds 29/70 przeciwko Stanisławowi Schodzińskiemu i 3 innym podejr[anym] o popełnienie przestępstwa z art. 278 § 1 KK, po wykonaniu wszystkich czynności przekazaliśmy do Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy z wnioskiem o:

1. Warunkowe umorzenie postępowania przeciwko Romanowi Benedictowi, Bogusławowi Kościeleckiemu i Jerzemu Ptaszyńskiemu.
2. Sporządzenie aktu oskarżenia przeciwko Stanisławowi Schodzińskiemu.

W Prokuraturze Wojewódzkiej w Bydgoszczy ustosunkowano się negatywnie do wniosku naszego o sporządzenie aktu oskarżenia p[rzeciw]ko Stanisławowi Schodzińskiemu. Uzasadniono to decyzją dyrektora Departamentu II Prokuratury Generalnej, zawartą w piśmie z dnia 17 maja 1971 r. nr DP 021/70. Zgodnie z tą decyzją został w stosunku do Stanisława Schodzińskiego i 3 pozostałych uchylony środek zapobie-

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: **Komenda Milicji Obywatelskiej** woj. bydgoskiego z wpisanym odrębnie częściowo nieczytelnym numerem liczby dziennika: [...]–01293/11/71.

^{b-b} Wpisano odrębnie.

^c Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Biuro Śledcze MSW. Wydział I z wpisanymi odrębnie datą wpływu: 24 VI 1972 r., numerem: J-050/I/71 i liczbą załączników: 1.

¹ **Starszak Hipolit** (ur. 1939), płk. Absolwent Wydziału Prawa UW (1962). Od września 1962 r. oficer śledczy, od marca 1967 r. starszy oficer śledczy, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału I Biura Śledczego MSW (od stycznia do lipca 1964 r. słuchacz Oficerskiego Kursu Specjalistycznego Biura Śledczego SB MSW); od czerwca 1969 r. starszy inspektor Wydziału Ogólnego Biura Śledczego MSW; od stycznia 1970 r. starszy inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od kwietnia 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od września 1973 r. słuchacz kursu specjalnego w Wyższej Szkole Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR; od maja 1974 r. naczelnik Wydziału IV Biura Śledczego MSW; od marca 1978 r. zastępca dyrektora, od września 1981 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od sierpnia 1983 r. szef WUSW w Siedlcach; od kwietnia 1984 r. zastępca prokuratora generalnego PRL; od kwietnia 1990 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 710/466, Akta osobowe.

gawczy areszt tymczasowy, jako że poza działalnością organizacyjną nie dopuścili się oni przestępstw kryminalnych, a następnie z wszystkimi 4 podejrzanymi wiceprokurator wojewódzki E. Zarzycki przeprowadził rozmowy ostrzegawcze. Jednocześnie oświadczył im, że śledztwo w ich sprawie zostanie w terminie późniejszym warunkowo umorzona, bowiem przedtem będą występować jako świadkowie na procesie grupy „Centrum” w Warszawie i Łodzi.

W związku z przytoczonymi wyżej faktami, a szczególnie decyzją dyrektora Departamentu II Prokuratury Generalnej z dnia 17 maja 1971 r. – Prokuratura Wojewódzka w Bydgoszczy nie wyraża zgody na sporządzenie aktu oskarżenia p[rzeciw]ko Stanisławowi Schodzińskiemu.

Nadmieniam, że pierwotnie prokurator wojewódzki w Bydgoszczy nie wyrażał zgody na uchylenie tymczasowego aresztu w stosunku do Stanisława Schodzińskiego i warunkowe umorzenie przeciwko niemu postępowania, ale stanowisko swoje zmienił po otrzymaniu wzmiankowanej wyżej pisemnej decyzji.

O ile Prokuratura Generalna prześle do Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy nowe wytyczne nakazujące sporządzenia aktu oskarżenia przeciwko Stanisławowi Schodzińskiemu, wówczas wniosek nasz w tym przedmiocie zostanie uwzględniony. W tej sytuacji proszę uprzejmie obywatela naczelnika o rozważenie celowości interweniowania w tej sprawie w Prokuraturze Generalnej.

W załączeniu przesyłam do wiadomości odpis pisma dyrektora Departamentu II Prokuratury Generalnej z dnia 17 maja 1971 r. nr DP 021/70.

Załącznik: 1

mjr M[arian] Linke^{d2}

Wykonano w 3 egz.

Egz. 1 – adresat

Egz. 2 – Wydz[iał] Insp[ektorów] Biura Śledcz[ego] MSW

Egz. 3 – a[kt]a kontrolne

Oprac. KO/druk GL

Poz. masz. 476

^d Powyżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Z[astęp]ca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy.

² Linke Marian (ur. 1921), mjr/ppłk. Od 31 V 1945 r. referent PUBP w Złotowie; od 3 I 1946 r. starszy referent PUBP w Toruniu; od 1 II 1946 r. oficer śledczy PUBP w Toruniu; od 15 XII 1946 r. starszy oficer śledczy PUBP w Toruniu; od 1 II 1948 r. kierownik Sekcji Śledczej PUBP w Toruniu; od 1 I 1949 r. kierownik Sekcji Śledczej PUBP we Włocławku; od 1 X 1950 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1953 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału Śledczego WUBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1955 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału VII WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1956 r. starszy oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 I 1957 r. starszy oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Bydgoszczy; od 1 VIII 1966 r. kierownik Grupy 2 Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; od 4 IV 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; zwolniony ze służby 15 IV 1981 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

Odpis

Prokuratura Generalna
nr DP 021/70

Warszawa, dnia 17 maja 1971 r.

Tajne
Egz. nr 4

Obywatel prokurator wojewódzki
w Bydgoszczy

Nawiązując do telefonicznej rozmowy w przedmiocie zakończenia śledztwa dot. nielegalnego związku pn. „Ruch”, potwierdzam niniejszym przekazane zasady merytorycznego załatwienia śledztwa w tej sprawie i informuję, iż zostały one ustalone w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych.

Stosownie do tych zasad – przy podejmowaniu merytorycznej decyzji w niniejszej sprawie – należy:

1. Działalność członków „Ruch” – poza grupą założycielską i kierowniczą (tzw. centrum) – traktować wyłącznie w płaszczyźnie przynależności do związku tajnego (art. 278 § 1 KK) oraz popełnionych przestępstw kryminalnych w postaci: przygotowania spalenia Muzeum Lenina (art. 142 w zw. z art. 138 § 1 KK), usiłowania napadu rabunkowego oraz włamań i kradzieży (według odnośnych kwalifikacji) – przy czym:

a) oskarżeniem objąć tych podejrzanych, którzy popełnili wskazywane przestępstwa kryminalne (jako równoległe zarzuty obok zarzutu z art. 278 § 1 KK),

b) warunkowo umorzyć postępowanie przygotowawcze wobec podejrzanych, którzy nie brali udziału w popełnieniu wskazywanych przestępstw kryminalnych.

2. Całokształt działalności 6. osobowej grupy kierowniczej „Ruch” (odrębne śledztwo Prok[uratury] Woj[ewódzkiej] dla m.st. Warszawy) zakwalifikować z art. 123 KK – niezależnie od traktowania przejawów działalności poszczególnych członków tej grupy jako przestępstw kryminalnych.

Z osobami, wobec których postępowanie przygotowawcze zostanie umorzone warunkowo, przeprowadzić należy stosowne rozmowy, a nadto o ich działalności oraz o umorzeniu postępowania powiadomić odpowiednio zatrudniające ich zakłady pracy.

Z uwagi na długotrwałość dotychczasowego postępowania proszę o uwzględnienie potrzeby możliwości szybkiego skierowania do sądu spraw z aktami oskarżenia, w zakresie natomiast terminu podjęcia decyzji o warunkowym umorzeniu proszę mieć na uwadze występowanie szeregu podejrzanych przed sądem w charakterze świadków, co może uzasadnić celowość umorzenia wobec tych osób postępowania dopiero po osądzeniu spraw.

Przekazując powyższe, proszę obywatela prokuratora o zapewnienie prawidłowości załatwienia śledztwa w niniejszej sprawie oraz o przesłanie Departamentowi II odpisów merytorycznych decyzji.

Dyrektor Departamentu II
(P[iotr] Hachulski)
prokurator Prokuratury Okręgowej

Wykonano w 7 egz.

Egz. nr 1–6 otrzymują:

Prok[uratura] Woj[ewódzka] dla m.st. Warszawy,
dla m. Łodzi, w Lublinie, w Bydgoszczy, Gdańsku
i Katowicach.

Egz. nr 7 aa

BW/sk – 15.V.

Za zgodność odpisu
Kierownik Grupy I Wydz[iału] Śledczego
KW MO w Bydgoszczy
(–) kpt. K[azimierz] Okoń^{e1}

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 82, k. 206–208, mps.

^e Powyżej podpis nieczytelny.

¹ **Okoń Kazimierz** (ur. 1927), kpt./mjr; w UBP/SB od 1 VI 1946 r. Od 15 IX 1949 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły Oficerskiej CW MBP; od 23 VII 1951 r. młodszy oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od 15 VIII 1951 r. referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1955 r. referent Wydziału Kadry i Szkolenia WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 X 1955 r. starszy oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 IV 1956 r. oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 VI 1956 r. oficer śledczy do zadań specjalnych Wydziału VII WUdsBP w Bydgoszczy; od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Bydgoszczy; od 1 V 1961 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; od 1 VII 1962 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; od 16 V 1970 r. kierownik grupy Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; od 1 VI 1975 r. kierownik sekcji Wydziału Śledczego KW MO w Bydgoszczy; zwolniony ze służby 15 IX 1981 r. AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza.

1971 czerwiec 24, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 2/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ^aJ-02/71^a

Warszawa, dn. ^a24^a czerwca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 2/71
o rozprawie p[rzeciw]ko grupie członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 23 czerwca br. przed Sądem Powiatowym dla m. Łodzi kontynuowana była rozprawa p[rzeciw]ko grupie członków nielegalnego związku „Ruch”, oskarżonych o to, że działając w tym związku, uczestniczyli w przygotowaniach do spalania Muzeum Lenina w Poroninie, kradzieży maszyn do pisania w instytucjach państwowych, a także usiłowali dokonać napadu rabunkowego na ekspedientkę. W drugim dniu rozprawy składali wyjaśnienia oskarżeni: Elżbieta **Nagrodzka**, Andrzej **Woźnicki** i Adam **Więckowski**.

Oskarżeni, przyznając się do czynów zarzuconych im w akcie oskarżenia, potwierdzili wyjaśnienia złożone w toku śledztwa. E[lżbieta] **Nagrodzka** podkreślała, że jej rola w przygotowaniu spalania Muzeum Lenina była drugorzędna i sprowadzała się do zapewnienia alibi dla osób biorących bezpośredni udział w podpaleniu. Zarówno E[lżbieta] **Nagrodzka**, jak i A[ndrzej] **Woźnicki** nie potrafili precyzyjnie określić celu podjęcia przez „Ruch” akcji spalania muzeum. A[dam] **Więckowski** obszernie zrelacjonował przebieg napadu rabunkowego na ekspedientkę. Zdobyte tą drogą środki miały być wykorzystane na cele organizacyjne „Ruch[u]”. A[dam] **Więckowski** kontynuował będzie składanie wyjaśnień w dniu 27 bm.

Wyjaśnienia oskarżonych nie zawierały negatywnych akcentów politycznych. Zainteresowanie rozprawą – podobnie jak w dniu wczorajszym – było niewielkie. Na sali rozpraw obecnych było 13 członków rodzin oskarżonych.

Nie stwierdzono zainteresowania rozprawą w środowisku Uniwersytetu Łódzkiego, z którego wywodzą się oskarżeni. Z informacji uzyskanych drogą operacyjną ze środowiska adwokatów wynika, że w komentarzach o rozprawie dominuje potępienie podjętych przez „Ruch” przygotowań do spalania Muzeum Lenina, określanych jako „szczyt głupoty” i zdziwienie, że oskarżeni jako ludzie inteligentni „wplątali się w przestępstwa kryminalne”. Żona jednego z oskarżonych stwierdziła, że istnienie nielegalnej organizacji było bezsensowne ze względu na niemożliwość zachowania tego faktu w tajemnicy.

W dniu 24 czerwca br. w dalszym ciągu składać będą wyjaśnienia oskarżeni^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 279–280, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 czerwiec 25, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 3/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ...

Warszawa, dn. 25 czerwca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 3/71
o rozprawie p[rzeciw]ko grupie członkom nielegalnego związku „**Ruch**”

W dniu 24 czerwca br. przed Sądem Powiatowym dla m. Łodzi w dalszym ciągu toczyła się rozprawa karna p[rzeciw]ko grupie członków nielegalnego związku „**Ruch**”.

Jako pierwszy kontynuował składanie wyjaśnień A[dam] **Więckowski**. Dotyczyły one głównie faktów związanych z przystąpieniem do związku „Ruch”. Następnie wyjaśnienia składali oskarżeni Wojciech **Mantaj** i Jan **Kapuściński**. Wyjaśnienia ich były wyczerpujące, zgodne z ustaleniami śledztwa, przy czym oskarżony W[o]jciech **Mantaj** próbował uzasadnić swe przystąpienie do związku oceną istniejących ówczesnie stosunków ekonomicznych. J[an] **Kapuściński** potwierdził fakty sporządzenia i dostarczenia kierownictwu związku materiałów łatwopalnych i wybuchowych w celu użycia ich w czasie akcji dywersyjnej w Poroninie. W wyjaśnieniach oskarżonych nie stwierdzono negatywnych akcentów politycznych.

Obrońca J[ana] **Kapuścińskiego** adw. **Szczuka**¹ kwestionował decyzję rektora Politechniki Łódzkiej o usunięciu oskarżonego z uczelni po wydarzeniach marcowych, a także decyzję władz paszportowych odmawiającą mu zgody na wyjazd do USA, gdzie miał rozpocząć przygotowania do pracy habilitacyjnej.

Z informacji nieoficjalnych wynika, że w środowisku adwokackim panuje na ogół zgodna opinia co do zupełnej bezsensowności bytu podobnego związku. Członków organizacji określa się tam mianem ludzi zupełnie niepoważnych, a sam fakt istnienia związku „głupim wymysłem”.

W trzecim dniu rozprawy na salę sądową usiłował się dostać Karol **Głogowski**, znany z poglądów rewizjonistycznych. Był on szczególnie zainteresowany wyjaśnieniami składanymi przez oskarżonego J[ana] Kapuścińskiego. Sąd nie zezwolił mu na obecność na sali rozpraw. Sąd nie wyraził także zgody na to, by fotoreporterzy Centralnej Agencji Fotograficznej wykonali zdjęcia na sali rozpraw. Atmosfera na sali rozpraw i poza salą była spokojna. Nie stwierdzono przejawów większego zainteresowania procesem^a.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 282–283, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

¹ **Szczuka Stanisław** (ur. 1928), absolwent Wydziału Prawa UW (1952). W latach 1955–1993 adwokat; od lat sześćdziesiątych do końca PRL był obrońcą w procesach politycznych; współautor „Listu 14” ze stycznia 1976 r. przeciwko zmianom w Konstytucji PRL; w latach 1976–1980 współpracownik Biura Interwencyjnego KOR.

1971 czerwiec 26, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 4/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-02/71

Warszawa, dn. 26 czerwca 1971 r.
Tajne
Egz. nr ...

Informacja nr 4/71
dot. rozprawy sądowej przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 25 czerwca br. – w czwartym dniu procesu – Sąd Powiatowy w Łodzi zakończył przesłuchiwanie oskarżonych. Jako ostatni z oskarżonych wyjaśnienia składał Jacek Bartkowiak. Oskarżony J[acek] Bartkowiak tylko częściowo potwierdził zarzuty aktu oskarżenia, zaprzeczając swemu udziałowi w napadzie rabunkowym na ekspedientkę sklepu PSS w Łodzi i w przygotowaniach do kradzieży maszyny z Katedry Fizjologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego. Twierdził także, że nie był mu znany zamiar wykorzystania płynu łatwopalnego, który przewoził do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Uzasadniając powody przystąpienia do związku, oskarżony stwierdził, iż kierował się wyłącznie myślą o „polepszeniu sytuacji gospodarczej w kraju”. Stosunki ekonomiczne w Polsce porównywał z panującymi na Węgrzech, w Czechosłowacji i Rumunii.

Ze środowiska adwokackiego uzyskano informacje oceniające istnienie i działalność nielegalnego związku jako szczególnie niepożądane dla władz politycznych. Z tego też powodu faktyczny obraz procesu nie został ujawniony społeczeństwu, nie dopuszczono na salę osób zainteresowanych, ograniczając możliwość wstępu na rozprawę. Podkreśla się przy tym, że w panującej sytuacji politycznej działalność tego związku była nieuzasadniona.

W okresie od 29 czerwca do 1 lipca br. sąd przesłucha w charakterze świadków m.in. członków grupy kierowniczej „Ruchu”, określanej mianem „Centrum”.

Podobnie jak i w dniach poprzednich rozprawy atmosfera na sali jak i poza nią była spokojna^a.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 285–286, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 lipiec 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 7/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-02/71

Warszawa, dn. ^a1 lipca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 7/71
dot. rozprawy sądowej przeciwko grupie członków nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 30 czerwca br. Sąd Powiatowy w Łodzi kontynuował rozprawę p[rzeciw]ko grupie członków nielegalnego związku „Ruch”. Sąd przesłuchał dalszych świadków, wśród których znajdowali się m.in. dwaj członkowie kierownictwa „Ruchu” Marian Gołębiwski i Andrzej Czuma.

Andrzej Czuma na wstępie oświadczył, iż pragnie skorzystać z prawa odmowy zeznań. W odpowiedzi na pytanie sądu A[ndrzej] Czuma przedstawił polityczne oblicze „Ruchu”, atakując w szczególności kierowniczą rolę partii w społeczeństwie i sojusz Polski z ZSRR. Celem nielegalnego związku „Ruch” było obalenie istniejącego systemu władzy, który A[ndrzej] Czuma określił jako antysocjalistyczny. Ogólnie scharakteryzował strukturę organizacyjną „Ruchu”, potwierdzając istnienie grup i ośrodków oraz ich zależność od kierowanego przez niego tzw. Centrum związku. A[ndrzej] Czuma próbował usprawiedliwiać napady rabunkowe na mienie społeczne, twierdząc, że zrabowane mienie służyć miało realizacji słusznych – jego zdaniem – celów „Ruchu”. A[ndrzej] Czuma zeznał, że podjęta przez „Ruch” próba spalenia Muzeum Lenina w Poroninie miała na celu wyrażenie protestu przeciwko „kultowi” Lenina. Na szczegółowe pytania prokuratora A[ndrzej] Czuma udzielał wymijających odpowiedzi.

Marian Gołębiwski początkowo oświadczył, iż działalność łódzkiego ośrodka „Ruchu” jest mu nieznaną. W odpowiedzi na pytania sądu potwierdził złożone w śledztwie wyjaśnienia. Stwierdził m.in., że uczestniczył w „zjazdach” nielegalnego związku, czytał wydawnictwo pn. „Biuletyn”, pośredniczył także w próbach nawiązania kontaktów z ośrodkami emigracyjnymi na Zachodzie.

Poza wymienionymi sąd przesłuchał świadków Wiesława Kęcika, Wiesława Kurowskiego, Marzenę Górszczyk z Warszawy, Stanisława^b Schodzińskiego z Bydgoszczy oraz J[adwigę] i T[eofila] Żelazowskich z Łodzi.

Świadek Wiesław Kęcik potwierdził fakt znajomości trzech spośród oskarżonych, wraz z którymi m.in. uczestniczył w zebraniu poświęconym omówieniu przygotowań do spalenia Muzeum Lenina. Jego zeznania złożone przed sądem są zgodne ze złożonymi w śledztwie.

Świadek Wiesław Kurowski obszernie zeznawał o swoim udziale w związku „Ruch”, a w szczególności o akcji spalania Muzeum Lenina, w której miał wziąć udział jako jeden

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W tekście oryginału błędnie podano: Stefana.

jej głównych wykonawców. Jego szczegółowe zeznania w całej rozciągłości potwierdziły udział oskarżonych J[ana] Kapuścińskiego i M[arka] Myszkiewicza-Niesiołowskiego w przygotowaniu tej akcji. obrońca J[ana] Kapuścińskiego adw. Szczuka usiłował podważyć te wyjaśnienia, podając w wątpliwość stan psychiczny W[iesława] Kurowskiego. Kończąc zeznania przed sądem, W[iesław] Kurowski jeszcze raz potwierdził złożone wyjaśnienia.

Świadek Marzena Górszczyk potwierdziła udział oskarżonych w przygotowaniu akcji spalenia muzeum. Wyjaśniła także o swojej roli w przygotowaniu tej akcji.

Świadkowie J[adwiga] i T[eofila] Żelazowscy podali okoliczności napadu rabunkowego, w czasie którego nieznanemu jej ówczesnie mężczyźni próbowali wyrwać torebkę z pieniędzmi, stanowiącymi całodzienny utarg w sklepie, w którym J[adwiga] Żelazowska pracowała.

W dalszym ciągu rozprawa przebiega bez zakłóceń. Na sali obecnych było 12 osób z rodzin oskarżonych. W środowiskach, z których wywodzą się oskarżeni, nadal nie stwierdza się przejawów szczególnego zainteresowania. Również w kołach adwokatckich rozprawa ta nie znajduje szerszego odbicia.

1 lipca br. sąd przesłucha dalszych świadków, w tym członka kierownictwa nielegalnego związku „Ruch” Stefana Niesiołowskiego⁶.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 294–296, formularz, mps.

⁶ Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 lipiec 7, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 11/71 dotycząca procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-02/71

Warszawa dn. ^a7 lipca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 11/71
o przebiegu rozprawy p[rzeciw]ko grupie członków nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 6 lipca br. przed Sądem Powiatowym w Łodzi rozpoczynając sprawę przeciwko grupie członków nielegalnego związku „Ruch” zabrali głos: rzecznik oskarżenia i obrońcy oskarżonych.

Prokurator stwierdził, że przewod sądowy dostarczył pełnych dowodów dopuszczenia się oskarżonych zarzucanych im przestępstw. Żądał wymierzenia im następujących kar pozbawienia wolności, grzywny i kar dodatkowych:

1. Marek Myszkiewicz-Niesiołowski – 4 lata i 6 m[iesią]cy pozbawienia wolności, pozbawienie praw obywatelskich na okres 4 lat oraz 5 tys. zł grzywny,
2. Elżbieta Nagrodzka – 2 lata i 6 m[iesią]cy pozbawienia wolności, pozbawienie praw obywatelskich na okres 3 lat i 3 tys. zł grzywny,
3. Jacek Bartkowiak – 2 lata i 6 m[iesią]cy pozbawienia wolności, pozbawienie praw obywatelskich na 3 lata i 4 tys. zł grzywny,
4. Wojciech Mantaj – 2 lata i 6 m[iesią]cy pozbawienia wolności, pozbawienie praw obywatelskich na okres 3 lat i 3 tys. zł grzywny,
5. Jan Kapuściński – 2 lata pozbawienia wolności i pozbawienie praw obywatelskich na okres 2 lat,
6. Andrzej Woźnicki – 1 rok pozbawienia wolności,
7. Adam Więckowski – 1 rok i 6 m[iesią]cy pozbawienia wolności i 1 rok pozbawienia praw obywatelskich.

Następnie głos zabrali obrońcy oskarżonych. Próbuąc podtrzymać niektóre tezy programu „Ruchu”, obrońcy powoływali się na materiały VIII Plenum KC PZPR (wystąpienia tow. Jabłońskiego¹ i tow. Żabińskiego²). Obrońcy wnieśli o wymierzenie oskarżonym

^a Wpisano odręcznie.

¹ **Jabłoński Henryk** (1909–2003), działacz komunistyczny, historyk. Od 1931 r. pracownik, od 1947 r. profesor UW. Członek PAN od 1952 r. Podczas II wojny światowej walczył we wrześniu 1939 r., w bitwie pod Narvikiem, następnie uczestniczył w ruchu oporu we Francji. Od 1931 r. członek PPS, w latach 1945–1948 członek Rady Naczelnej, w latach 1946–1948 członek CKW PPS. W latach 1948–1981 oraz 1986–1990 członek KC PZPR. W latach 1945–1947 poseł do KRN, od 1972 r. do 1989 r. poseł na Sejm PRL. W latach 1965–1966 minister szkolnictwa wyższego, w latach 1966–1972 minister oświaty i szkolnictwa wyższego, odpowiedzialny za usuwanie z uczelni „nieprawomyślnych” studentów w 1968 r. W latach 1972–1985 przewodniczący Rady Państwa PRL. W latach 1976–1983 przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu FJN. W latach 1983–1990 przewodniczący Rady Naczelnej ZBoWiD.

² **Żabiński Andrzej** (1938–1988) działacz PZPR. W latach 1962–1963 w aparacie KW PZPR w Katowicach; w latach 1962–1967 przewodniczący ZW ZMW w Katowicach; przewodniczący ZG ZMS (lutyczeń 1967 – styczeń 1968).

łagodnych kar bądź uniewinnienie od niektórych zarzutów. obrońca J[ana] Kapuścińskiego adw. Szczuka wskazywał na – niesłuszną jego zdaniem – decyzję organów administracji o zwolnieniu jego klienta z Politechniki Łódzkiej po wydarzeniach marcowych w 1968 r.

W ostatnim słowie oskarżeni wyrazili skruchę i prosili sąd o łagodny wymiar kary. Sąd ogłosi wyrok w dniu 8 lipca br.^b

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 303–304, mps.

1972); członek KC PZPR (grudzień 1971 – lipiec 1981); I sekretarz KW PZPR w Opolu (marzec 1973 – luty 1980); I sekretarz KW w Katowicach (wrzesień 1980 – styczeń 1982); sekretarz KC (luty – październik 1980); w latach 1982–1987 radca minister pełnomocny Ambasady PRL na Węgrzech; poseł na Sejm PRL (maj 1965 – sierpień 1985).

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści:* Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 lipiec 10, Łódź – Informacja na temat komentarzy związanych z pierwszym procesem uczestników „Ruchu” w Łodzi

^aŁódź, dnia 10 VII^b 1971 r.

Tajne

Egz. nr 3^c

Informacja

^dnt. komentarzy w związku z procesem członków nielegalnego związku pn. „**Ruch**”

W dniach od 22 czerwca do 8 lipca br. przed Sądem Powiatowym dla m. Łodzi odbyła się pierwsza rozprawa p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „**Ruch**”. Wyrokiem sądu z dnia 8 VIII 1971 r. poszczególni oskarżeni zostali skazani na:

1. Marek **Myszkiewicz-Niesiołowski** – 3 lata [i] 6 miesięcy więzienia, 5000 zł grzywny i 2 lata pozbawienia praw obywatelskich.

2. Elżbieta **Nagrodzka** – 2 lata więzienia, 3000 zł grzywny i 2 lata pozbawienia praw obywatelskich.

3. Jacek **Bartkowiak** – 2 lata więzienia, 3000 zł grzywny i 2 lata pozbawienia praw obywatelskich.

4. Jan **Kapuściński** – 2 lata więzienia.

5. Wojciech **Mantaj** – 2 lata więzienia, 2000 zł grzywny i 2 lata pozbawienia praw obywatelskich.

6. Adam **Więckowski** – 1 rok więzienia.

7. Andrzej **Woźnicki** – 10 miesięcy więzienia.

Ponadto niektórzy z oskarżonych decyzją sądu zobowiązani zostali do zwrotu należności za skradzione maszyny do pisania poszkodowanym instytucjom.

Po ogłoszeniu wyroków strony nie zgłosiły wniosków procesowych. obrońcy oskarżonych prosili o uchylenie aresztu tymczasowego, co nie zostało przez sąd uwzględnione za wyjątkiem Adama Więckowskiego, któremu pozostało do odbycia kary tylko 21 dni.

Pomimo poinformowania społeczeństwa m. Łodzi poprzez lokalną prasę i rozgłoszenie o rozpoczęciu procesu i podaniu informacji o wyrokach – w kontrolowanych przez nas środowiskach, miejscach pracy oskarżonych nie obserwowaliśmy większego zainteresowania rozprawą sądową. Potwierdzeniem braku szerszego zainteresowania był fakt nieznacznej ilości osób, które ubiegały się o zezwolenie na obserwowanie procesu.

Najwięcej komentarzy i wypowiedzi zanotowaliśmy wśród rodzin oskarżonych.

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej w Łodzi z wpisanymi odręcznie numerami liczby dziennika: Ab-0347/71 i J-543/DP/71.

^b W tekście oryginału: VI.

^{c-c} Wpisano odręcznie.

^d Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Biuro Śledcze MSW z wpisanymi odręcznie datą wpływu: 13 VII 1971 r. i numerem: J-050/I/70.

– Rodzice głównego oskarżonego Marka Myszkiewicza-Niesiołowskiego w czasie trwania procesu ulegali różnym nastrojom i niekiedy wypowiedzi nacechowane były nienawiścią do organów ścigania i władz państwowych. W początkowej fazie rozprawy sądowej wyrażali opinię, że ta grupa oskarżonych wytypowana została przez władze dla surowego i przykładowego ukarania. W związku z tym spodziewano się wysokich wyroków. W wypowiedziach rodzice Marka Myszkiewicza-Niesiołowskiego między innymi krytycznie wyrażali się o powstaniu i działalności związku „**Ruch**”, twierdząc, że istnienie nielegalnych organizacji w obecnych warunkach społeczno-politycznych nie miało żadnego sensu głównie ze względu na stosunek władz do tego typu organizacji. Wg oceny matki Marka Myszkiewicza-Niesiołowskiego najbliższe otoczenie oskarżonych nie uważa ich za złodziei, co tendencyjnie starał się udowodnić prokurator. Ponadto ze szczególnym uznaniem wyrażała się ona o postawie Andrzeja Czumy i Jana Kapuścińskiego, którzy w swoich zeznaniach nie obciążali pozostałych oskarżonych.

– Witold Sułkowski (współoskarżony będzie odpowiadał w kolejnym proce[sie]¹) wg sprawdzonych informacji wyrażał w okresie trwania rozprawy gotowość ponownego przystąpienia do nielegalnej działalności, gdyby taka istniała i reprezentowała „poważny” program. O związku „**Ruch**” wyrażał się sceptycznie, twierdząc, że nie przestrzegano zasad konspiracji i to z góry przesądziło jego dalsze istnienie. Mimo tych zastrzeżeń jest zdania, że po organizacji „**Ruch**” pozostanie trwały ślad i przejdzie ona do historii Polski.

– Inni członkowie „**Ruch**[u]”, jak Lucyna Paszkowska, Marek Kruzerowski, „Mirośława” Grabowska i Stefan Türschmid spodziewają się, że ich udział w tej organizacji wpłynie negatywnie na ich karierę zawodową i pozycję społeczną. Osoby te deklarują lojalność wobec władz swoim dalszym postępowaniem.

Stosunkowo znaczne zainteresowanie wzbudzał protest w środowisku adwokackim, przede wszystkim ze względu na obronę oskarżonych, w której brało udział 7 adwokatów. W ocenie tego środowiska założenia polityczne związku „**Ruch**” nie miały poważnego charakteru antysocjalistycznego, natomiast zdecydowanie negatywnie środowisko oceniło fakty kradzieży z włamaniem, napad oraz zamiar zniszczenia Muzeum Lenina w Poroninie. Np.:

– adw. **Malowaniec** oświadczył, że „sam fakt dyskusowania na tematy polityczno-gospodarcze nie jest zły i byłoby niedobrze, gdyby społeczeństwo nie interesowało się tymi zagadnieniami. Natomiast fakt dokonywania włamań i kradzieży należy ostro potępić”;

– adw. Alfred **Dreszer**² (broniący oskarżonego Wojciecha **Mantaja**) stwierdził, że najbardziej obciążają oskarżonych włamania i zabór maszyn do pisania. Jednocześnie

¹ W tekście oryginału: Lucyna.

² Informacja błędna – postępowanie wobec Sułkowskiego zostało umorzone.

² **Dreszer Alfred Edward** (1903–1995), adwokat, literat, oficer WP. Walczył jako ochotnik w wojnie z bolszewikami w 1920 r.; w 1926 r. ukończył studia na Wydziale Prawa UW; w latach 1927–1931 aplikant w Sądzie Okręgowym w Kaliszu; w latach 1933–1937 podprokurator następnie wiceprokurator Sądu Okręgowego w Łodzi; w latach 1938–1939 wiceprokurator Sądu Okręgowego w Warszawie; we wrześniu 1939 r. dowodził kompanią piechoty w obronie Warszawy; jeniec oflagów w Brunszwiku i Woldenbergu; po wyzwoleniu przez kilka miesięcy pełnił funkcję wiceprokuratora Sądu Okręgowego w Łodzi (zwolniony we wrześniu 1945 r.); następnie prowadził kancelarię adwokacką; w latach pięćdziesiątych usunięty z adwokatury z powodów politycznych; ponownie wpisany na listę adwokacką przez Okręgową Radę Adwokacką w Łodzi w grudniu 1955 r.; prezes Klubu Adwokatów Pisarzy; współredaktor „Palestry Literackiej”.

wyraził zdziwienie, że oskarżeni reprezentujący duży poziom intelektualny podjęli działalność o charakterze kryminalnym;

– adw. Bogdan Lisowski spodziewał się niskich wyroków z uwagi na zmianę stosunków po grudniu 1970 r. Brak informacji prasowych z przebiegu procesu jego zdaniem wskazuje na fakt, że nowemu kierownictwu nie jest na rękę ukazywanie społeczeństwu nielegalną działalność w ustroju socjalistycznym.

Z wypowiedzi poszczególnych adwokatów już po ogłoszeniu wyroku wynika, że środowisko na podstawie wysokości kar oceniło związek „**Ruch**” jako organizację o niewielkiej szkodliwości politycznej i społecznej. Stanowisko takie reprezentują adwokaci niebiorący bezpośredniego udziału w rozprawie. Natomiast obrońcy w odczuciu swoim przychylają się do wymiaru kar za wyjątkiem wyroku dot. Marka Myszkiewicza-Niesiołowskiego (zbyt wysoki) i Jana Kapuścińskiego (za niski). Ewentualne dalsze czynności procesowe nie będą jednak wpływały wyłącznie z ich osobistej oceny, a postępowanie ich uzależnione będzie od decyzji klientów.

W środowisku wyższych uczelni, skąd wywodzi się przeważająca część członków „**Ruchu**”, nie obserwowaliśmy większego zainteresowania rozprawą sądową. Pewne zaangażowanie w dyskusjach na ten temat wykazywali pracownicy naukowo-dydaktyczni reprezentujący poglądy klerykalne i powiązania z działalnością duszpasterstwa akademickiego.

Np. prof. **Kotelko** i doc. **Sedlaczek** z Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, gdzie poprzednio zatrudnieni byli Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski i Jacek Bartkowiak wykazywali pewną ciekawość co do przebiegu procesu. Wśród pracowników Instytutu Mikrobiologii notujemy zainteresowanie dalszym losem J[acka] Bartkowiaka i stanowiskiem władz uczelni w kwestii ponownego przyjęcia go do pracy.

Na Wydziale Historyczno-Filozoficznym w dyskusjach na temat przebiegu procesu wyraża się pogląd, że władze nie są zainteresowane w rozpowszechnianiu wiadomości na ten temat, ponieważ dotyczy on osób wywodzących się ze środowisk inteligentnych i naukowych – co może niekorzystnie wpływać na sytuację w tym środowisku. W rozważaniach swoich doc. Maria Śreniowska³ i doc. Barbara Wachowska⁴ wyrażały przekonanie, że wyroki będą niskie, jednak stanowić one będą dostateczne ostrzeżenie dla osób, które zechciałyby w przyszłości podejmować podobną działalność.

Stwierdzono ponadto, że w środowisku młodych literatów, w którym aktywnie udzielał się poprzednio jeden z członków „**Ruchu**” Jacek Bierezin, brak jest również zainteresowania przebiegiem procesu. Spowodowane to jest ujemną opinią o J[acku] Bierezinie,

³ **Śreniowska Maria Krystyna** (ur. 1914) profesor historii. Absolwentka Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Podczas wojny działała w tajnym nauczaniu; po wojnie pracownik naukowy UŁ; wielokrotnie broniła studentów i pracowników UŁ represjonowanych z powodów politycznych; współpracownik KSS KOR; jej mieszkanie służyło było miejscem wykładów Towarzystwa Kursów Naukowych, lokalem Biura Interwencyjnego KOR, redakcją „Kroniki Łódzkiej”, a także punktem kolportażu wydawnictw niezależnych; od 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; była doradcą podczas strajków studenckich w 1981 r.; w okresie stanu wojennego pomagała rodzinom represjonowanych.

⁴ **Wachowska Barbara** (1929–2005), profesor historii. Od 1957 r. pracownik naukowy Uniwersytetu Łódzkiego; wieloletni kierownik Zakładu a później Katedry Najnowszej Historii Polski; wicedyrektor Instytutu Historii ds. naukowych; w latach 1971–1981 wiceprezes Zarządu Oddziału Łódzkiego PTH; członek Zarządu Głównego PTH; członek komitetu redakcyjnego „Rocznika Łódzkiego”; w latach 1976–1993 naczelny redaktor „Rocznika Łódzkiego”.

jaka panuje wśród młodych poetów szczególnie w odniesieniu do jego twórczości literackiej. J[acek] Bierezin nie uzewnętrznia swego powiązania z „**Ruchem**” i nie komentuje przebiegu procesu i orzeczonych wyroków.

Figurant sprawy krypt. „Twórca” – K[arol] Głogowski – żywo interesował się rozprawą sądową. W okresie trwania procesu próbował uzyskać zezwolenie wstępu na salę rozpraw w charakterze „przedstawiciela opinii publicznej”. Decyzją sądu nie został dopuszczony do udziału w rozprawie. Jego wypowiedzi nosiły negatywny charakter w odniesieniu do zarzutów, jakie sformułowano w akcie oskarżenia. Oświadczył, że „rozumiem działalność polityczną związku, ale kradzieże nie powinny mieć miejsca”. Ponadto potępiał dr. Jana Kapuścińskiego, którego uważał za człowieka wykształconego i jego zdaniem nie powinien brać udziału w pospolitych kradzieżach.

Wśród hierarchii kościelnej w dalszym ciągu notujemy wypowiedzi świadczące o chęci odcięcia się od osób zamieszanych w działalności „**Ruchu**” oraz rozgraniczenia działalności duszpasterstwa akademickiego od nielegalnej działalności tej organizacji. Przewidywano, że wyroki nie będą zbyt wysokie z uwagi na to, że związek ten powstał i działał w okresie sprawowania władzy przez poprzednie kierownictwo.

Na podstawie informacji uzyskanych w zakresie zabezpieczenia interesujących nas osób środowisk należy stwierdzić, że oddźwię[k] odbytego procesu w społeczeństwie łódzkim był znikomy i ograniczał się do określonych środowisk.

Z ustaleń operacyjnych Wydziału Śledczego wynika, że wszyscy skazani oprócz M[arka] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego uważają, iż wymiary kar nie są wygórowane i nie zamierzają wnosić rewizji procesu. Spodziewają się amnestii. Marek Myszkiewicz-Niesiołowski postanowił złożyć rewizję, wnosząc o niższy wymiar kary. Zamierza nie płacić grzywny, a w zamian odbyć karę pozbawienia wolności.

Myszkiewicz-Niesiołowski i Nagrodzka byli przygotowani do ogłoszenia w ostatnich słowach krótkich, ostrych w treści przemówień. Zaniechali jednak tego zamiaru ze względu na okoliczności niskiego zagrożenia wymiaru kar pozbawienia wolności. Część ze skazanych uważa, że ustanowieni obrońcy nie włożyli maksimum wysiłku, by po myśli ich klientów kontynuować obronę^f.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 82, k. 230–232, mps.

^f Poniżej z prawej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: I zastępca komendanta miejskiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi płk Henryk Bilski.

1971 lipiec 16, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 14/71 dotycząca procesu Grzegorza Dziegłewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długoleckiego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ...

Warszawa, dn. 16^a lipca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 14/71

o przebiegu rozprawy p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 15 lipca br. przed Sądem Powiatowym dla m.st. Warszawy rozpoczęła się rozprawa p[rzeciw]ko Edwardowi **Piotrowskiemu**, Janowi **Długoleckiemu** i Grzegorzowi **Dziegłewskiemu**, oskarżonym o udział w nielegalnym związku „Ruch” i dopuszczenie się kradzieży maszyny do pisania i powielacza.

W pierwszym dniu rozprawy sąd przesłuchał oskarżonych i trzech świadków. Oskarżeni E[dward] **Piotrowski** i J[an] **Długolecki** przyznali się do kradzieży maszyny do pisania z Politechniki Łódzkiej, w całej rozciągłości potwierdzając ustalenia śledztwa w tym przedmiocie. Wymienieni zaprzeczali natomiast swojej przynależności do nielegalnego związku „Ruch”, wywodząc, że nie obejmowali świadomością faktu istnienia tego związku. Osk[arżony] ^bG[rzegorz] **Dziegłewski** przyznał się do kradzieży – wraz z Andrzejem **Czumą** – powielacza z Wojewódzkiego Zarządu Dróg Publicznych w Warszawie, udziału w wydawaniu „Biuletynów” i przynależności do nielegalnego związku. G^b[rzegorz] **Dziegłewski** podkreślił wpływ A[ndrzeja] **Czumi** na jego decyzje o udziale w przestępczej działalności „Ruchu”.

Świadek W[iesław] **Kęci**k, członek nielegalnego związku „Ruch”, potwierdził złożone w śledztwie zeznania w odniesieniu do dopuszczenia się do oskarżonych kradzieży. Twierdził przy tym, że nie tylko nie należał do żadnej nielegalnej organizacji, ale nielegalny związek „Ruch” w ogóle nie istniał. Jego zdaniem istniał jedynie zespół ludzi o podobnych poglądach, uznających konieczność działania, którego członkowie utrzymywali między sobą stosunki towarzyskie.

Świadek W. **Kmitowski** z Politechniki Łódzkiej potwierdził fakt dokonania kradzieży maszyny do pisania przez wówczas nieznaną sprawców. G. **Galkowska** zeznała o znanych jej okolicznościach kradzieży dokonanej przez **Piotrowskiego** i **Długoleckiego** i ich przynależności do nielegalnego związku.

Rozprawa nie wzbudziła szerszego zainteresowania. Na sali rozpraw przebywa 7 osób – członków rodzin oskarżonych.

W dniu 16 bm. sąd przesłucha dalszych świadków^c.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 312–313, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W tekście oryginału: E.

^c Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętką o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 lipiec 17, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 15/71 dotycząca procesu Grzegorza Dzięglewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długołęckiego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ...

Warszawa, dn. ^a17^a lipca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 15/71
o rozprawie p[rzecziv]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 16 lipca 1971 r. Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy zakończył postępowanie dowodowe w sprawie p[rzecziv]ko Edwardowi Piotrowskiemu, Janowi Długołęckiemu i Grzegorzowi Dzięglewskiemu.

Sąd przesłuchał 6 świadków, w tym trzech członków kierowniczej grupy „Ruch”. Pierwszy z nich, Benedykt Czuma, odmówił złożenia zeznań. Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski potwierdził zeznania ze śledztwa o udziale oskarżonych Piotrowskiego i Długołęckiego w kradzieży maszyny do pisania w Łodzi dla potrzeb organizacyjnych, Andrzej Czuma zeznał, że jako przywódca związku zlecił Edwardowi Piotrowskiemu dokonanie kradzieży maszyny do pisania, zaś Grzegorzowi Dzięglewskiemu kradzież powielacza, na którym wspólnie powielali „Biuletyn”. Nie traktował ich jako członków związku „Ruch”, choć nosił się z zamiarem wprowadzenia ich do związku. Podkreślił, że celem związku była ochrona praw człowieka, które „w Polsce były gwałcone przez grupę rządzącą”.

Wiesław Kurowski obszernie omówił charakter związku „Ruch”, inspiratorską rolę b. działaczy podziemia, strukturę organizacyjną i formy działania. W szczególności opisał przygotowanie do spalenia muzeum w Poroninie i akcje, które planowano, mając na celu zdobycia dla organizacji środków finansowych.

Po zakończeniu postępowania dowodowego sąd udzielił głosu przedstawicielom stron. Rzecznik oskarżenia wniósł o wymierzenie: G[rzegorzowi] Dzięglewskiemu 3 lat pozbawienia wolności, E[dwardowi] Piotrowskiemu 2,5 lat, a J[anowi] Długołęckiemu 2 lat pozbawienia wolności.

Obrońcy kwestionowali tezę oskarżenia o przynależność oskarżonych do nielegalnego związku, podkreślili okoliczność, że oskarżeni dopuścili się kradzieży nie z chęci zysku i wnieśli o wymierzenie kar pozbawienia wolności w granicach dotychczasowego pobytu w areszcie tymczasowym.

Oskarżeni wyrazili skruchę, prosili sąd o wymierzenie im kar umożliwiających rychły powrót do społeczeństwa.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Sąd zapowiedział ogłoszenie wyroku w dniu 17 lipca 1971 r. o godz. 12.00.

Rozprawa w dalszym ciągu nie budzi szerszego zainteresowania. Na sali rozpraw obecni byli członkowie rodzin oskarżonych. Przed salą zebrało się ponad 10 osób, w przewodzie członków rodziny Czumów^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 315–316, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 lipiec 19, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 16/71 dotycząca wyroków w procesie Grzegorza Dziegłewskiego, Edwarda Piotrowskiego i Jana Długołęckiego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ...

Warszawa, dn. ^a19^a lipca 1971 r.
Tajne

Informacja nr 16/71

o zakończeniu rozprawy p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 17 lipca br. przed Sądem Powiatowym dla m.st. Warszawy zakończyła się rozprawa przeciwko:

- Grzegorzowi Dziegłewskiemu,
- Edwardowi Piotrowskiemu i
- Janowi Długołęckiemu

oskarżonym o przynależność do nielegalnego związku „Ruch” oraz o kradzież maszyny do pisania i powielacza.

Sąd uznał oskarżonych winnymi zarzucanych im przestępstw i skazał:

G[rzegorza] Dziegłewskiego na karę 2 lat i 6 miesięcy,

E[dwarda] Piotrowskiego na karę 2 lat,

J[ana] Długołęckiego na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Na wniosek obrońcy sąd uchylił areszt wobec J[ana] Długołęckiego.

W uzasadnieniu wyroku sąd podkreślił, że przewód sądowy wykazał w całej ciągłości udział oskarżonych w działalności nielegalnego związku „Ruch” i dokonanie kradzieży na zlecenie i rzecz tego związku.

Obrońcy oskarżonych nie zapowiedzieli wniesienia rewizji wyroku.

Ogłoszenie wyroku nie wzbudziło większego zainteresowania. Na sali rozpraw była tylko najbliższa rodzina oskarżonych (7 osób)^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 318, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 sierpień 2, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 17/71 dotycząca rozpoczęcia procesu Wiesława Kęcika, Marzeny Górszczyk, Janusza Krzyżewskiego i Wiesława Kurowskiego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a2 sierpnia 1971 r.
Tajne

Informacja nr 17/71
dot. rozprawy sądowej p[rzeciw]ko grupie członków nielegalnego związku „Ruch”
w Warszawie

W dniu 30 lipca br. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy rozpoczęła się rozprawa karna przeciwko grupie niektórych członków nielegalnego związku „Ruch”. Przed sądem stanęli Wiesław Kęcik, Wiesław Kurowski, Marzena Górszczyk oraz Janusz Krzyżewski oskarżeni o dokonanie przestępstw przewidzianych w art. 278 § 1 KK i art. 142 KK w zw. z art. 138 § 1 KK.

W pierwszym dniu rozprawy sąd przesłuchał oskarżonych, którzy wyjaśnili:

- Wiesław Kęcik – potwierdził swą działalność na rzecz nielegalnego związku, a także udział w czynnościach zmierzających do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie;
- Wiesław Kurowski – całkowicie potwierdził swój udział w działalności w związku, wyraził nadto żal i potępienie dla tej, jak określił, „zbrodniczej działalności”;
- Marzena Górszczyk – potwierdziła swą przynależność do związku oraz czynne uczestnictwo w przygotowaniach do akcji spalenia Muzeum Lenina w Poroninie;
- Janusz Krzyżewski – zaprzeczył swej przynależności do związku, nie potwierdził także zarzutów aktu oskarżenia. Połowicznie wyjaśnił, iż zgodził się na uczestnictwo w akcji spalenia Muzeum Lenina w Poroninie, będąc z góry przeświadczonym o nierealności jej przeprowadzenia. Zgodę taką rzekomo traktował jako rodzaj sprawdzenia jego przydatności w organizacji.

W drugim dniu rozprawy (31 lipca br.) sąd przesłuchał w charakterze świadków doprowadzonych z aresztu innych członków związku, którzy zeznali:

- Jan Kapuściński – opisał przebieg spotkania z W[iesławem] Kurowskim i A[ndrzejem] Czumą, na którym zobowiązał się wyprodukować i dostarczyć związkowi materiały wybuchowe i łatwopalne, niezbędne do zniszczenia Muzeum Lenina;
- Stefan Niesiołowski – omówił cele i zadania związku, a także przyznał, iż decyzje o spaleniu Muzeum Lenina w Poroninie podjął wspólnie z Andrzejem i Benedyktem Czumami;
- Edward Piotrowski i Benedykt Czuma odmówili składania zeznań. Sąd na wniosek prokuratora odczytał ich zeznania złożone w śledztwie;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– Marek Niesiołowski – podobnie jak jego brat omówił cele i zadania nielegalnego związku, szczegółowo przedstawił przebieg przygotowań do akcji spalenia Muzeum Lenina w Poroninie z uwzględnieniem zadań, jakie wykonali bądź mieli wykonać poszczególni oskarżeni;

– Elżbieta Nagrodzka – omówiła znane jej fakty kradzieży maszyn do pisania oraz określiła swój udział w czynnościach przygotowawczych do akcji spalenia Muzeum Lenina.

Nie odnotowano żadnych zakłóceń rozprawy. Na sali sądowej znajdują się rodziny osób oskarżonych. Oskarżonych bronią adwokaci – Pocięj¹, Lis-Olszewski², Mizg[i]er-Chojnacki i Laskowski.

Dalszy ciąg rozprawy w dniu 2 sierpnia br.^b

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 319–320, mps.

^b *Poniżej pieczętka o treści:* Zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW płk mgr Stanisław Dereń. *Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem. Dereń Stanisław* (ur. 1931), płk. Od 6 IX 1948 r. wartownik PUBP w Jarosławiu; od 15 X 1948 r. oficer śledczy Referatu Śledczego PUBP w Jarosławiu; od 1 III 1950 r. młodszy oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MBP; od 1 I 1953 r. oficer śledczy Wydziału II Departamentu Śledczego MBP; od 1 XI 1955 oficer śledczy Wydziału I Departamentu VII KdsBP; od 15 III 1956 r. starszy wykładowca Katedry Prawa i Śledztwa Szkoły nr 3 KdsBP; od 1 VIII 1956 r. oficer śledczy Wydziału I Departamentu VII KdsBP; od 28 XI 1956 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu II MSW; od 15 II 1959 r. inspektor Inspektoratu Biura Śledczego MSW; od 1 III 1962 r. inspektor Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 15 X 1965 r. zastępca naczelnika Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 15 X 1966 r. naczelnik Wydziału I Biura Śledczego MSW; od 1 X 1967 r. naczelnik Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW; od 1 VI 1971 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od 5 I 1974 r. dyrektor Biura Dochodzeniowo-Śledczego KG MO; od 20 V 1983 r. dyrektor w Grupie Rezerw przy Departamencie Kadr MSW; od 15 V 1984 r. dyrektor Biura Paszportów MSW; od 1 IX 1986 r. w dyspozycji Dyrektora Departamentu Kadr MSW; od 16 II 1988 r. dyrektor zespołu w Gabinetie Ministra; od 15 XI 1988 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby 5 III 1990 r. AIPN, Karta ewidencyjnej funkcjonariusza; *Śłużba Bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 249.

¹ **Pocięj Władysław** (1918–2007), dr prawa, adwokat. Absolwent Wydziału Prawa UJ. W 1951 r. wpisany na listę adwokatów w Warszawie; członek i wiceprezes Naczelnej Rady Adwokackiej; w latach 1973–1974 redaktor naczelny miesięcznika „Palestra”; członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów.

² **Lis-Olszewski Witold** (1905–1986), dr prawa, adwokat, kpt. AK. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1929). W 1931 r. zdał egzamin sędziowski, od 1932 r. sędzia grodzki, od 1933 r. podprokurator w Stryju. W latach 1937–1942 wiceprokurator w Radomiu. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Lwowa. Od października 1939 r. członek Narodowej Organizacji Wojskowej, komendant NOW w Radomiu, prowadził akcję scaleniową z AK. Wiosną 1943 r. przeniósł się do Warszawy, został przydzielony do KG AK. Od 1945 r. prowadził w Warszawie kancelarię adwokacką, działając jednocześnie w WiN. Aresztowany 28 X 1948 r., 28 I 1950 r. został skazany przez WSR w Warszawie na 10 lat więzienia (zmniejszoną na podstawie amnestii do 5 lat). Z więzienia wyszedł 23 X 1953 r. po odbyciu całej kary. Po wyjściu na wolność pracował m.in. jako robotnik rolny w PGR, urzędnik w Wodociągach Miejskich. Po rehabilitacji w 1957 r. powrócił do zawodu adwokata. Reprezentował b. członków podziemia niepodległościowego w procesach rehabilitacyjnych. Brał udział w procesach politycznych, m.in. Ludwika Hassa, świadków Jechowy, „Ruchu”, robotników Ursusa i Radomia w 1976 r. Od 1966 r. był inwigilowany w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Olcha”.

1971 sierpień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 18 dotycząca zakończenia procesu Wiesława Kęcika, Marzeny Górszczyk, Janusza Krzyżewskiego i Wiesława Kurowskiego

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-02/71

Warszawa, dn. ^a3^a sierpnia 1971 r.
Tajne
Egz. nr ^a1^a

Informacja nr 18

dot. trzeciego i czwartego dnia procesu przeciwko grupie członków nielegalnego związku „Ruch” w Warszawie

W dniu 2 sierpnia br. Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy kontynuował przesłuchiwanie świadków powołanych spośród osób podejrzanych o udział i działalność w związku. Zeznania złożyli świadkowie Bronisław **Sroka**, Małgorzata **Wyrwińska**, Alojzy **Koszut**, Zofia **Juniszewska**, Janusz **Kenic**, Sebastian **Koszut** oraz Bożena **Miklaszewska**. Powołani świadkowie w przeważającej mierze uchylali się od składania zeznań, co spowodowało ujawnienie przez sąd treści protokołów sporządzonych w śledztwie, treść których w zasadzie potwierdzili.

Po zamknięciu przewodu sądowego w wystąpieniu swym oskarżyciel publiczny zażądał wymierzenia oskarżonym kar pozbawienia wolności, w wymiarze:

- W[iesławowi] **Kęcikowi** – 4 lat i 6 mies[ięcy],
- M[arzenie] **Górszczyk** – 3 lat i 6 mies[ięcy],
- J[anuszowi] **Krzyżewskiemu** – 3 lat,
- W[iesławowi] **Kurowskiemu** – 2 lat i 6 mies[ięcy].

W przemówieniach obrońców dominowały próby przekonania sądu o znikomym ładunku społecznego niebezpieczeństwa w czynach zarzucanych oskarżonym oraz przenoszenie odpowiedzialności na karb młodego wieku, szukania przygód, a nadto na pełen napięcie i konfliktów społecznych okres przedgrudniowy. Obrońcy Pociiej i Mizgier-Chojnacki pewną częścią odpowiedzialności za zaistniałe fakty działalności przestępczej oskarżonych obarczyli kler katolicki, a szczególnie wpływy jezuitów. W ostatecznych wnioskach obrońcy wnosili o zastosowanie wobec oskarżonych nadzwyczajnego złagodzenia kary bądź o jej wymierzenie w granicach zastosowanego tymczasowego aresztowania.

W ostatnim słowie oskarżeni w pełni zdawali się na decyzje sądu, wnosząc o możliwie łagodne wymiary kar. Jedyne oskarżony J[anusz] **Krzyżewski** prosił sąd o uniewinnienie.

W dniu 3 sierpnia 1971 r. Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy ogłosił wyrok, na mocy którego skazał na kary pozbawienia wolności:

- Wiesława **Kęcika** – 3 lat i 6 miesięcy

^{a-a} Wpisano odręcznie.

- Marzenę **Górszczyk** – 2 lat,
- Janusza **Krzyżewskiego** – 2 lat,
- Wiesława **Kurowskiego** – 2 lat.

Wyroki nieprawomocne. Na sali sądowej strony nie zapowiedziały rewizji wyroku^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 321–322, mps.

^b *Poniżej pieczętka o treści: Zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW płk mgr Stanisław Dereń. Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem.*

1971 wrzesień 1, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 19/71 o rozpoczęciu w Łodzi procesu Stefana Türschmida, Marka Kruzerowskiego, Janusza Kenica, Joanny Szczęsnej, Barbary Wińczyk-Türschmid, Mirosławy Grabowskiej i Wojciecha Drozdka

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a1^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 19/71
o rozprawach p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 31 sierpnia 1971 r. przed Sądem Powiatowym dla m. Łodzi rozpoczęła się rozprawa przeciwko 7. osobowej grupie członków nielegalnego związku „Ruch”: Stefanowi Türschmidowi, Markowi Kruzerowskiemu, Januszowi Kenicowi, Joannie Szczęsnej, Barbarze Wińczyk-Türschmid, Mirosławie Grabowskiej, Wojciechowi Drozdkowi oskarżonym o przynależność do nielegalnego związku i dokonywanie kradzieży z włamaniem. Oskarżeni odpowiadają z wolnej stopy.

Przed odczytaniem aktu oskarżenia obrońcy wystąpili z wnioskiem o umorzenie postępowania ze względu na znikome społeczne niebezpieczeństwo czynu. Sąd postanowił rozpatrzyć powyższy wniosek po zakończeniu przewodu sądowego.

Jako pierwszy składał wyjaśnienia St[efan] Türschmid, który przyznał się do winy i potwierdził w całej rozciągłości zarzuty aktu oskarżenia.

Rozprawa nie wzbudziła szerszego zainteresowania. Na sali były obecne cztery osoby z rodzin oskarżonych.

W dniu 1 września br. przed sądem składać będą wyjaśnienia oskarżeni^b.

Źródło: AIPN, 01820, t. 81, k. 324, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej nieczytelny podpis płk Tadeusza Kwiatkowskiego.

1971 wrzesień 3, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 20/71 dotycząca procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ...

Warszawa, dn. 3^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 20/71
o rozprawach p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „**Ruch**”

W dniach 1 i 2 września br. Sąd Powiatowy w Łodzi kontynuował rozprawę p[rzeciw]ko siedmioosobowej grupie członków nielegalnego związku „Ruch”. Wyjaśnienia składali oskarżeni M[arek] Kruzerowski, J[anusz] Kenic, J[oanna] Szczęsna, B[arbara] Wińczyk-Türschmid, M[irosława] Grabowska i Wojciech Drozdek. Przyznali się oni do popełnienia czynów zarzucanych im w akcie oskarżenia. Swój akces do nielegalnego związku „Ruch” usiłowali usprawiedliwić brakiem szerszej, bieżącej informacji o wydarzeniach w kraju i zagranicą oraz wpływem przykładu wystąpień studenckich w marcu 1968 r.

Rozprawa nie wzbudziła szerszego zainteresowania. Na sali rozpraw obecne były trzy osoby z rodzin oskarżonych. W kręgach, z których wywodzą się oskarżeni, panuje przekonanie, że oskarżonym sąd wymierzy umiarkowane kary. W środowisku adwokackim wyrażane są opinie, że władzom nie zależy na nadawaniu tej sprawie rozgłosu. Niektórzy adwokaci uważają, że zgłoszony przez obronę wniosek o umorzenie postępowania ze względu na znikome społeczne niebezpieczeństwo zarzucanych oskarżonym przestępstw był posunięciem nieobliczalnym, jeśli nie prowokacją.

W dniu 4 bm. sąd przystąpi do przesłuchań świadków^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 325, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 wrzesień 6, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 21/71 dotycząca procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a6 września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 21/71
o rozprawach p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 4 IX 1971 r. Sąd Powiatowy w Łodzi, kontynuując rozprawę p[rzeciw]ko siedmiosobowej grupie członków nielegalnego związku „Ruch”, przesłuchał trzech świadków.

Jako pierwszy zeznania składał członek kierownictwa związku Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski, który usiłował przedstawić „Ruch” jako pozbawiony wyraźnych więzów organizacyjnych związek o charakterze intelektualnym. Za główne zadanie nielegalnego związku „Ruch” uznał walkę o zwiększenie swobód demokratycznych i poprawienie sytuacji materialnej społeczeństwa.

Pozostali świadkowie: Halina Brzeska i Irena Łysiń potwierdziły fakt przechowywania skradzionych przez członków nielegalnego związku maszyn do pisania.

Ze środowiska adwokatów uzyskano informację, że ustanowieni przez oskarżonych obrońcy zamierzają przedstawiać ich działanie jako wynikłe z błędnej interpretacji obowiązków patriotycznych i poczucia odpowiedzialności za losy kraju.

W środowisku b. członków „Ruchu” panują sprzeczne opinie na temat konieczności istnienia nielegalnego związku politycznego. W[itold] Sułkowski, p[rzeciw]ko któremu postępowanie umorzono warunkowo, twierdzi, że idea istnienia nielegalnego związku „Ruch” była słuszną, a na przeszkodzie realizacji zakładanych celów stanął brak ścisłej konspiracji. Inni byli członkowie „Ruchu” wyrażają się sceptycznie o swojej działalności w nielegalnym związku i nie widzą potrzeby i możliwości kontynuowania nielegalnej działalności^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 326, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 8, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 22/71 dotycząca przebiegu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. 8ª września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 22/71
o rozprawach sądowych przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”

Kontynuując w dniu 7 września br. rozprawę p[ro] przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”, Sąd Powiatowy w Łodzi przesłuchał świadków: Emila Morgiewicza i Andrzeja Czumę – członków kierownictwa „Ruchu” oraz Jana Długoleckiego i Krystynę Piotrowską. Zeznania złożyli jedynie Andrzej Czuma i Krystyna Piotrowska (nie wniosła istotnych elementów do sprawy). Pozostali świadkowie odmówili składania zeznań.

A[ndrzej] Czuma zeznał, że spośród oskarżonych zna jedynie St[efana] Türschmida, z którym spotkał się w czasie dyskusji nad jego artykułem napisanym dla potrzeb wydawnictwa związku pn. „Biuletyn”. Przyznał, iż był kierownikiem nielegalnego związku i współtwórcą jego programu. Potwierdził sposób zdobywania środków finansowych drogą włamań i kradzieży, a także omówił obowiązujące zasady w działalności związku.

Zeznania przed sądem A[ndrzej] Czuma próbował łączyć z głoszeniem poglądów politycznych, tendencyjnie oceniając różne przejawy życia społeczno-politycznego w Polsce. Sąd ograniczył wypowiedzi świadka do mających znaczenie dla postępowania.

Atmosfera procesu spokojna, brak szerszego zainteresowania przebiegiem rozprawy^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 327, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 9, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 23/71 na temat przebiegu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a9^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 23/71
o rozprawach p[rzeciwi]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 8 września br. Sąd Powiatowy w Łodzi rozpoznający sprawę p[rzeciwi]ko 7 członkom nielegalnego związku „Ruch” zakończył postępowanie dowodowe. Zeznania złożyło 13 świadków. Czterech spośród nich, w tym członkowie kierownictwa nielegalnego związku: Benedykt Czuma, Emil Morgiewicz i Stefan Niesiołowski odmówili złożenia zeznań.

Pozostali świadkowie próbowali przedstawiać nielegalny związek „Ruch” wyłącznie jako forum wymiany poglądów młodych intelektualistów, negując istnienie więzi organizacyjnych. Sąd ujawniał zeznania tych świadków, złożone w toku śledztwa, którym zeznający nie zaprzeczyli.

Rozprawa w dalszym ciągu nie budzi szerszego zainteresowania. Oskarżeni spodziewają się wymierzenia im łagodnych kar.

W dniu 10 września br. sąd wysłucha przemówień rzeczników oskarżenia i obrony^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 328, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 wrzesień 14, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 24/71 o zakończeniu procesu Stefana Türschmida i sześciu innych uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a14 września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 24/71
o rozprawach p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 10 września br. przed Sądem Powiatowym w Łodzi, rozpoznającym sprawę p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch” wygłosili przemówienia rzecznicy oskarżenia i obrońcy.

Prokurator podkreślił, że zarówno postępowanie przygotowawcze, jak i przewód sądowy w całej rozciągłości wykazały, że oskarżeni należeli do nielegalnego związku, a w jego ramach dopuścili się m.in. przestępstw natury kryminalnej. Prokurator wniósł o wymierzenie kar pozbawienia wolności w wymiarze od 1–2 lat, kar grzywny i – wobec 3 oskarżonych – kary dodatkowej pozbawienia praw obywatelskich.

Obrońcy oskarżonych wskazywali na okoliczność, że ich klienci spełniali w nielegalnym związku podrzędne funkcje. Starając się wykazać, że oskarżeni nie wyrządzili swym działaniem szkody społeczeństwu, wnieśli o umorzenie postępowania wobec znikomego społecznego niebezpieczeństwa ich czynów. Obrońcy pięciu oskarżonych wnioski końcowe swych przemówień sformułowali alternatywnie, zwracając się – w przypadku nieuwzględnienia wniosku o umorzenie – o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Oskarżeni wyrazili skruchę i prosili sąd o uwzględnienie wniosków obrony.

W dniu 13 września 1971 r. sąd ogłosił wyrok, w którym skazał:

- Stefana Türschmida – na karę 2 lat pozbawienia wolności oraz 2000 zł grzywny,
 - Janusza Kenica – na karę 1 roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności oraz 1000 grzywny,
 - Marka Kruzerowskiego – na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz 1000 zł grzywny,
 - Joannę Szczęsną,
 - Barbarę Wińczyk-Türschmid,
 - Mirosławę Grabowską,
 - Wojciecha Drozdka
- na kary po 1 roku pozbawienia wolności oraz po 1000 zł grzywny.

W stosunku do czworga ostatnich sąd zawiesił wykonanie kary pozbawienia wolności na przeciąg dwóch lat.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Wobec wszystkich skazanych sąd orzekł pozbawienie praw publicznych na okres jednego roku. Sąd obciążył skazanych kosztami postępowania i zobowiązał ich do solidarnego pokrycia strat na rzecz instytucji, z których skradziono maszyny do pisania.

Wyrok nieprawomocny. Strony nie zgłosiły zapowiedzi rewizji.

W uzasadnieniu wyroku sąd podkreślił stopień społecznego niebezpieczeństwa działalności związku, którego podstawowym celem miała być zmiana istniejącego w Polsce ustroju politycznego. Sąd wskazał na szczególną szkodliwość czynów kryminalnych, jakich dopuścili się skazani. Orzekając kary sąd uwzględnił wszystkie okoliczności łagodzące.

W chwili ogłaszania wyroku na sali sądowej znajdowało się osiem osób z rodzin skazanych. Przed salą na ogłoszenie wyroku oczekiwało pięć osób ze środowiska „Ruchu”.

W dniu 21 września br. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy rozpoczęła się rozprawa p[rzeciw]ko kierowniczej grupie nielegalnego związku „Ruch”^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 329–330, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 wrzesień 20, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 25/71 o rozpoczęciu w Łodzi procesu Wojciecha Majdy, Jerzego Bergiela, Czycibory Iżyckiej, Jacka Bierezina i Lucyny Paszkowskiej

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-052/I/70

Warszawa, dn. ^a20 września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 25/71
o rozprawie p[rzeciw]ko członkom nielegalnego związku „Ruch” w **Łodzi**

W dniu 14 września br. przed Sądem Powiatowym w Łodzi rozpoczęła się kolejna rozprawa przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch”. Przed sądem stanęli oskarżeni: Wojciech Majda, Jerzy Bergiel, Czycibora Iżycka, Jacek Bierezin i Lucyna Paszkowska.

Na wstępie adwokat Olczyk – obrońca oskarżonej C[zcibory] Iżyckiej wystąpił z wnioskiem o wyłączenie ze składu sądu przewodniczącej Marii Borkowskiej oraz ławnika Zdzisława Michalkiewicza, którzy wyrokowali w poprzednich dwóch rozprawach członków związku. Zdaniem obrońcy, wyrokując w poprzednich procesach, skład sędziowski poczynił szereg ustaleń co do okoliczności badanych także w czasie obecnej rozprawy. W wyniku odrębnego posiedzenia sąd postanowił oddalić wnioski obrony.

Spośród oskarżonych jedynie L[ucyna] Paszkowska nie przyznała się do zarzutów aktu oskarżenia. Pozostali oskarżeni w zasadzie potwierdzili stawiane im zarzuty udziału w kradzieżach, w przygotowaniach do kradzieży, starali się natomiast zaprzeczać swemu członkowstwu w związku bądź jemu organizacyjnemu charakterowi. Takie stanowisko zajęli oskarżeni J[erzy] Bergiel, C[zcibora] Iżycka i J[acek] Bierezin.

Po wyjaśnieniach oskarżonych zeznania złożyli świadkowie. Stefan Niesiołowski potwierdził zeznania złożone w śledztwie, starał się jednak wykazać, iż jedynie W[ojciech] Majda był członkiem związku, natomiast pozostali oskarżeni byli według niego tylko sympatykami „Ruchu”. Działalność ich określił jako spełnianie pewnych usług na rzecz związku.

Bolesław Stolarz zeznał, że spośród oskarżonych słyszał jedynie o W[ojciechu] Majdzie, który brał prawdopodobnie udział w kilku zjazdach związku. Świadek W[ojciech] Mantaj odmówił złożenia zeznań. Ujawnił jedynie, iż zna W[ojciecha] Majdę jako członka związku oraz to, że w mieszkaniu C[zcibory] Iżyckiej odbył się jeden ze zjazdów „Ruchu”.

Świadek Marian Gołębiowski stwierdził, iż w „Ruchu” spotykali się młodzi ludzie, aby omawiać zagadnienia ideologiczne i przeciwdziałać mankamentom życia gospodarczego i politycznego w kraju. Twierdził, iż „Ruch” wydawał „Biuletyn” ponieważ „prasa partyjna dezinformowała”. Rolę swoją w związku określił jako pewnego rodza-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

ju opiekuna politycznego, który „jako doświadczony bojownik w szeregach AK mógł łatwiej skonfrontować rzeczywistość z tym, o co walczyło podziemie i odpowiednio przedstawił to zagadnienie młodzieży”. Planowaną akcją w Poroninie nazwał „protestem przeciwko kłamstwu”, podkreślając przy tym, że „idea Lenina nam nic nie dała”.

Inni powołani świadkowie bądź potwierdzili zeznania złożone w śledztwie, bądź też skorzystali z prawa odmowy zeznań.

Rozprawa przebiega w spokojnej atmosferze. Na sali rozpraw przebywają jedynie dwie osoby z rodzin oskarżonych. Na korytarzu sądowym obecni byli niektórzy ze skazanych w poprzednim procesie członków związku. Wśród osób związanych z „Ruchem” wyrażane są opinie, że procesy p[rzeciw]ko członkom związku po ostatnich zmianach politycznych nie powinny mieć miejsca. Uzyskano informację, iż dotychczas skazani członkowie „Ruchu” wybierają się do Warszawy na rozpoczynającą się 21 bm. rozprawę p[rzeciw]ko kierowniczej grupie związku^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 331–332, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści:* Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 26/71 dotycząca rozpoczęcia procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dnia 22ª września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 26/71
o przebiegu rozprawy sądowej przeciwko kierowniczej grupie członków „Ruchu”

W dniu 21 września br. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy rozpoczęła się rozprawa przeciwko kierowniczej grupie nielegalnego związku pn. „Ruch”. Składowi sędzemu przewodniczy sędzia **Bodecki**. Oskarża prokurator **Krassowski**.

Przed sądem stanęli oskarżeni: Andrzej i Benedykt **Czumowie**, Stefan **Niesiołowski**, Bolesław **Stolarz**, Marian **Golebiewski** i Emil **Morgiewicz**.

Po odczytaniu aktu oskarżenia sąd przesłuchał Andrzeja **Czumę**. Oskarżony nie potwierdził zarzutów aktu oskarżenia, twierdząc, iż zarzucane mu czyny nie są przestępstwami. Nie zaprzeczył natomiast ustalonym w toku śledztwa faktom, w szczególności istnieniu związku „Ruch”, przygotowaniom do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie, zaboru maszyn do pisania i powielaczy oraz napadu na ekspedientkę.

Składane przed sądem wyjaśnienia A[ndrzej] **Czuma** łączył z napastliwymi wypowiedziami dotyczącymi ustroju socjalistycznego w Polsce, kierowniczej roli partii, ZSRR i stosunków polsko-radzieckich, osoby Lenina, a także prokuratury i SB. Interpretując w sposób dowolny przepisy Konstytucji PRL, oskarżony próbował uzasadnić celowość podjętej przez związek nielegalnej działalności.

Omawiając strukturę związku, A[ndrzej] **Czuma** zaprzeczył temu, że tzw. „Centrum” składające się z osób oskarżonych w niniejszym procesie spełniało funkcję organu dyspozycyjnego. Stwierdził, że decyzje zasadnicze zapadały na „zjazdach” związku. W sprawach kontaktów związku „Ruch” z zagranicą odmówił złożenia wyjaśnień.

Na sali rozpraw obecnych było 15 osób spośród członków rodzin oskarżonych. Atmosfera na sali spokojna.

Dalszy ciąg rozprawy w dniu 22 bm^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 333–334, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 22, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 27/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. ^aJ-054/I/70^a

Warszawa, dn. ^a22^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 27/71

W dniu 22 bm. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy rozpoczynającym sprawę p[rzeciw]ko kierowniczej grupie nielegalnego związku „Ruch” złożył wyjaśnienia drugi z oskarżonych – Benedykt **Czuma**.

Podobnie jak Andrzej **Czuma**, Benedykt **Czuma** nie przyznał się do zarzuconych mu przestępstw. Potwierdził jednak ustalone w toku postępowania fakty, m.in. udział w związku pn. „Ruch”, uczestnictwo w akcjach mających na celu zabór maszyn do pisania i udział w przygotowaniach do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Podkreślał przy tym, że nie uczestniczył w powzięciu decyzji o akcji w Poroninie, nie był członkiem kierownictwa związku oraz to, że był przeciwny akcjom mającym na celu zdobywanie środków finansowych w drodze napadów¹.

Charakteryzując cele związku, B[enedykt] **Czuma** oświadczył, że dążył on do przeciwstawienia się dyktaturze „grupy rządzącej”. Związek – według twierdzeń oskarżonego – nie zakładał urzeczywistnienia swoich haseł w drodze przemocy.

Na pytania sądu B[enedykt] **Czuma** wyjaśnił o szczegółach swego udziału w działalności związku.

W dniu 22 bm. nastąpiło uzupełnienie ławy obrońców oskarżonych. Obok adw. adw. **Bitnera i Branickiego**² (A[ndrzej] i B[enedykt] Czumowie), **Mizg[i]era-Chojnackiego** (B[olesław] Stolarz), **Szczuki** (St[efan] Niesiołowski), **Lisa-Olszewskiego** (M[arian] Gołębiewski) i **Kuczyńskiego** (E[mil] Morgiewicz) jako obrońca M[ariana] **Gołębiewskiego** złożył pełnomocnictwo adw. **Sila-Nowicki**.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ Benedykt Czuma powiedział w relacji iż miał wziąć udział w zebraniu nieformalnego kierownictwa organizacji (chodzi o cotygodniowe spotkania organizowane w domu Bolesława Stolarza od jesieni 1969 r. do czerwca 1970 r.) podczas którego Stefan Niesiołowski przedstawił propozycję podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Z nieznanego powodu nie mógł przyjechać tego dnia do Warszawy.

² **Branicki Zygmunt** (1911–1987), adwokat. Absolwent gimnazjum Jana Zamoyskiego w Zamościu (1930 r.) W 1934 r. ukończył studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Następnie rozpoczął aplikację sądową w sądach grodzkim i okręgowym w Zamościu. W 1936 r. rozpoczął aplikację adwokacką. Po egzaminie adwokackim (1943) został członkiem lubelskiej izby adwokackiej. Podczas okupacji ukrywał się. Po zakończeniu wojny podjął praktykę adwokacką w Zamościu. Od 1950 r. mieszkał w Warszawie. Broił w sprawach karnych (głównie w procesach gospodarczych), a także w procesach „Taterników” i „Ruchu”. Wieloletni aktywny działacz samorządu adwokackiego, odznaczony Złotą Odznaką Adwokatury. Członek Stronnictwa Demokratycznego.

Na sali rozpraw przebywali członkowie rodzin oskarżonych (ok. 15 osób).
Dalszy ciąg rozprawy w dniu 23 bm^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 335–336, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 wrzesień 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 28/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu” oraz zakończenia procesu uczestników „Ruchu” w Łodzi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a23^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 28/71
o rozprawie p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku
pn. „Ruch”

W dniu 23 września br. w czasie rozprawy p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku pn. „Ruch” składali wyjaśnienia Benedykt Czuma i Stefan Niesiołowski.

Benedykt Czuma odpowiadał na pytania sądu i stron. Potwierdzając wyjaśnienia złożone w śledztwie, B[enedykt] Czuma omówił starania podjęte na zlecenie kierownictwa „Ruchu” dla nawiązania kontaktu z działaczem Międzynarodowej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej K[onradem] Sieniewiczem. Wyjaśnił, że w wyniku rozmów przeprowadzonych ze Stanisławem **Gebhardem** uzyskał obietnicę udzielenia pomocy przez tę unię m.in. w formie stypendiów zagranicznych dla członków związku. W dysponowaniu tą pomocą miał pośredniczyć zamieszkujący w Szwajcarii ks. Tadeusz Bogucki¹ (odmówił powrotu do kraju). B[enedykt] Czuma potwierdził także nawiązanie przez „Ruch” kontaktów z reprezentantem nielegalnego związku działającego w Czechosłowacji.

Na pytanie oskarżyciela B[enedykt] Czuma wyjaśnił m.in., że związek „Ruch” podjął starania o utworzenie w środowiskach polonijnych na Zachodzie zagranicznych ośrodków „Ruchu”. Miało to na celu – obok „szerzenia idei «Ruchu»” – uzyskanie pomocy finansowej.

Pytania obrońców zmierzały do wykazania, że nielegalny związek „Ruch” nie miał charakteru antysocjalistycznego, a jego hasła programowe i działania nie pozostają w sprzeczności z Konstytucją PRL. Obrońcy nie zadawali pytań dotyczących przestępstw kryminalnych, których popełnienie zarzuca się oskarżonym.

W dniu dzisiejszym rozpoczął składanie wyjaśnień Stefan Niesiołowski. Oskarżony przyznał, że był aktywnym członkiem związku „Ruch”, inicjatorem i organizatorem kradzieży maszyn do pisania i uczestnikiem innych akcji nielegalnego związku, m.in. akcji mających na celu spalenie Muzeum Lenina w Poroninie. St[efan] Niesiołowski stwierdził, że spalenie muzeum miało udokumentować istnienie w Polsce opozycji politycznej. Podobnie jak Andrzej Czuma, St[efan] Niesiołowski twierdził, że związek „Ruch” powstał jako wyraz protestu p[rzeciw]ko kryzysowi społeczno-gospodarczemu.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Na temat związków ks. Boguckiego z „Ruchem” patrz przyp. 11, s. 345.

Na sali sądowej poza członkami rodzin oskarżonych przebywali trzej przedstawiciele prasy.

Dalszy ciąg rozprawy w dniu 24 września br.

W dniu 23 września br. Sąd Powiatowy w Łodzi ogłosił wyrok w sprawie grupy członków nielegalnego związku „Ruch”. Sąd skazał pięcioosobową grupę oskarżonych na kary pozbawienia wolności w wymiarze 1 rok i 6 miesięcy – 2 osoby i 1 rok – 3 osoby. Czterem spośród skazanych sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary. Obok kar pozbawienia wolności sąd wymierzył im kary dodatkowe grzywny i utraty praw publicznych^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 337–338, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 wrzesień 26, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 30/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a26^a września 1971 r.
Tajne
Egz. nr ...

Informacja nr 30/71
o rozprawie p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku
pn. „Ruch”

W dniu 25 września br. kontynuował składanie wyjaśnień oskarżony Marian **Gołębiewski**. Odpowiadając na pytania sądu i rzeczników stron, M[arian] **Gołębiewski** m.in. określił rolę b. członków organizacji powojennego podziemia w powstaniu i inspiracji działań nielegalnego związku „Ruch”. Kwestionował przy tym niektóre własne wyjaśnienia złożone w śledztwie. Przyznał, że informował J[ana] **Zientarskiego**, F[ranciszka] **Niepokólczyckiego** i J[ózefa] **Rybickiego** o istnieniu „Ruchu”, udostępnił im wydawnictwa związku, konsultował niektóre podejmowane przez „Ruch” akcje, m.in. z J[anem] **Zientarskim** akcją mającą na celu spalenie Muzeum Lenina w Poroninie. M[arian] **Gołębiewski** stwierdził, że był uczestnikiem spotkania członków kierownictwa „Ruchu”, na którym powzięto decyzję o przeprowadzeniu tej akcji. Podkreślił przy tym, że zarówno on, jak też współoskarżony w tej sprawie Bolesław **Stolarz** pełnili w kierownictwie funkcję doradców.

Wyjaśniając o strukturze nielegalnego związku, M[arian] **Gołębiewski** potwierdził istnienie tzw. Centrum i terenowych ośrodków „Ruchu” oraz wyspecjalizowanych komórek, m.in. propagandowej, którą kierował Emil **Morgiewicz**.

M[arian] **Gołębiewski** podkreślił wpływ ojca Andrzeja **Czумы** Ignacego **Czумы**, współautora konstytucji z 1935 r. i współpracownika WiN na ukształtowanie ich poglądów politycznych.

Po zakończeniu składania wyjaśnień przez M[ariana] **Gołębiewskiego** sąd zarządził przerwę w rozprawie do wtorku 28 bm. Na sali rozpraw obecnych było w dniu dzisiejszym 9 członków rodzin oskarżonych oraz przedstawiciele prasy^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 341–342, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 28, Warszawa – Informacja Biura Śledczego nr 31/71 na temat przebiegu procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a28 IX^a 197^a1^a r.
Tajne

Informacja nr 31/71

W dniu 28 września br. wznowiona została po przerwie p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku „Ruch”. Wyjaśnienia składał Bolesław **Stolarz**.

Bolesław **Stolarz** nie przyznał się do zarzucanych mu przestępstw. Stwierdził, że nie brał udziału ani w utworzeniu związku „**Ruch**”, ani w kierowaniu jego działalnością, jak również nie uczestniczył w podejmowaniu jakichkolwiek decyzji organizacyjnych. Jego udział ograniczał się do udziału w zjazdach, udostępnianiu mieszkania na spotkania członków „**Ruchu**”, przekazaniu maszyny do pisania oraz organizowaniu poczęstunków w czasie dwóch zjazdów „**Ruchu**”.

Zaprzeczył temu, że miał jakikolwiek udział w podjęciu decyzji o podpaleniu Muzeum Lenina w Poroninie.

Potwierdzając niektóre wyjaśnienia złożone w śledztwie na temat przebiegu zjazdów „**Ruchu**” i programu związku zaprzeczył, aby używał sformułowań dotyczących zmiany ustroju.

Składane w tym zakresie wyjaśnienia w śledztwie określił jako wymysł własnej fantazji. Także jako fantazję uznał swoje wyjaśnienia o rozpoznawaniu sklepów GS w celu dokonania napadów rabunkowych.

W dniu 29 września br. Bolesław **Stolarz** odpowiadać będzie na pytania współoskarżonych, a nadto wyjaśnienia składać będzie oskarżony Emil **Morgiewicz**.

Na sali rozpraw przebywali członkowie rodzin oskarżonych (9 osób) i przedstawiciele prasy^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 343–344, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 wrzesień 29, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 32/71 na temat procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a29^a września 1971 r.
Tajne

Informacja nr 32/71

o rozprawie p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 29 bm. przed Sądem Wojewódzkim dla m.st. Warszawy składał wyjaśnienia Emil Morgiewicz. Morgiewicz zaprzeczył, aby należał do nielegalnego związku, gdyż grupa osób, wśród której działał, nie wytworzyła jeszcze – jego zdaniem – niezbędnych więzów formalnych. Jego udział w „integrującej społeczności” – jak nazywał nielegalny związek – ograniczał się udziału w zjazdach oraz sprawowaniu pieczy redakcyjnej nad pismem pn. „Biuletyn”. Do przystąpienia do tej „społeczności” skłonił go brak szerokiej, obiektywnej informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie, brak perspektyw życiowych dla jego pokolenia oraz potrzebę działania w celu przywrócenia rangi demokratycznym zasadom ustanowionym przez Konstytucję PRL. Morgiewicz potwierdził swój udział w czterech zjazdach nielegalnego związku „Ruch” oraz w dyskusjach, których celem było sformułowanie programu działania związku. Morgiewicz opisał spotkania kierownictwa związku, na których m.in. omawiano akcję mającą na celu spalenie Muzeum Lenina w Poroninie. Na pytania sądu i prokuratora Morgiewicz opisał kontakty związku „Ruch” z podobnymi ośrodkami w Czechosłowacji oraz z polską emigracją na Zachodzie.

Na rozprawie było obecnych 10 członków rodzin oskarżonych. W dniu 30 bm. sąd przesłucha pierwszych świadków^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 345, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 październik 19, Warszawa – Notatka dotycząca ogólnych spostrzeżeń z sali rozpraw podczas procesu przywódców „Ruchu” (fragment)

Warszawa, dnia 19 X 1971 r.

Tajne

Egz. nr ...

Notatka

dot.: ogólnych spostrzeżeń z sali rozpraw p[rzeciw]ko grupie centrum „Ruch”

I. Postawa oskarżonych

Nie przyznali się do zarzutów, krytykując zasadność aktu oskarżenia, ale nie zaprzeczali udowodnionych faktów.

Generalna teza: nie chcieli obalać ustroju, chcieli poprawy stosunków panujących w Polsce. Powołując się na „grudzień”, udowadniali słuszność swoich dążeń, chcieli suwerenności Polski, partnerstwa ze Zw[iązkiem] Radz[ieckim] itp. Chcieli przywrócić socjalizmowi ludzką twarz. Atakowali grupę rządzącą, a nie ustrój. Związek nie był wrogi.

Wystąpienia oskarżonych po mowie prokuratorskiej, jak też w ostatnim słowie (dotąd A[ndrzej] i B[enedykt] Czuma oraz Stefan Myszk[iewicz]-Niesioł[owski]), cechowała pewność siebie, przekonanie o słuszności działania „Ruchu”, brak jakiegokolwiek skruchy. Czują się niewinni, leżał im na sercu interes społeczeństwa. Jedno i drugie wystąpienie to wyłożenie jeszcze raz programu i celu związku „Ruch”.

W stosunku do prokuratora złośliwi, napastliwi. Oburzali się na słowo „kradzież”, zastępując słowem „ekspropriacja” („wywłaszczenie”). Liczne pretensje pod adresem SB, a właściwie jedna: śledztwo, które „można nazwać w białych rękawiczkach”, delikatność, kultura, inteligencja ofic[erów] śledczych podporządkowana uzyskaniu wyjaśnień podejrzanych przy stosowaniu podchwytliwych pytań.

Akcja „Poronin” była protestem p[rzeciw]ko kultowi Lenina i nadmiernym wydatkom na propagandę.

A[ndrzej] Czuma – „Działiałem, abym się nie musiał wstydzić własnych dzieci, za bierność, skoro dostrzegalem zło”.

II. Linia obrony

Wszyscy obrońcy podważali zasadność kwalifikacji prawnej, usiłując wykazać brak dowodów na zamiar obalenia ustroju.

Komentowali istnienie „Ruchu” i działalność na tle rzeczywistości przedgrudniowej, cytując z „Nowych Dróg” i innych oficjalnych publikacji wypowiedzi członków Biura Politycznego PZPR, oceniających miniony okres.

„Ruch” był porywem serc i umysłów młodej inteligencji, intelektualistów w trosce o dobro narodu. Ich dążenia były zgodne z ideą Marksa i Lenina itp. Wykazywali dobre intencje i czyste pobudki czł[onków] „Ruchu”, ich poświęcenie na rzecz ogółu. „Członkowie «Ruchu» to socjaliści, oni ten ustrój popierali, chcieli tylko poprawy socjalizmu”.

Żaden z obrońców nie zajmował stanowiska w sprawie Poronina.

III. Zachowanie rodziny oskarżonych

Przygnębienie i powaga narastały w miarę poznawania – w toku przewodu sądowego – dowodów przestępczej działalności i zamiarów „Ruchu”. W gestach wyrażali dezaprobatę i zdziwienie. [...]

Niemal codziennie był komplet rodziny oskarżonych, a to:

Czumowie: matka, rodzeństwo: Stanisław, Łukasz, ks. Hubert, Katarzyna, Cecylia, żona Urszula.

Niesiołowski: rodzice, stryj, siostra Ewa.

Stolarzowie: żona z synem.

Gołębiewska z bratem.

Tylko matka ^aE[mila] **Morgiewicza**^a uczestniczyła dopiero w ostatnich dniach.

IV. Żądane wyroki przez prokuratora (łącznie)

Andrzej Czuma – 10 lat

Benedykt Czuma – 6 lat

Stefan Myszkiewicz-Niesiołowski – 8 lat

Marian Gołębiewski – 6 lat

Bolesław Stolarz – 5 lat

Emil Morgiewicz – 4 lata

W dniu 20 bm. dalszy ciąg wystąpień w ostatnim słowie oskarżonych Mariana Gołębiewskiego, Bolesława Stolarza i Emila Morgiewicza.

Oprac. kpt. J. Michalska^b

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 229–231, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: Wyrok zostanie ogłoszony dn. 23 X br. o godz. 12.00.*

1971 październik 21, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 35/71 na temat procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a21^a październ[ika] 1971 r.
Tajne

Informacja nr 35/71

o rozprawie p[rzeciw]ko kierowniczej grupie nielegalnego związku pn. „Ruch”

Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy rozpoznający sprawę p[rzeciw]ko kierowniczej grupie nielegalnego związku pn. „Ruch” zakończył postępowanie dowodowe, wysłuchał wystąpień rzeczników oskarżenia i obrony oraz końcowych oświadczeń oskarżonych.

Przesłuchani w ostatniej fazie postępowania dowodowego świadkowie w większości potwierdzili zeznania złożone w śledztwie, wskazując na cele nielegalnego związku, kradzieże maszyn do pisania i powielaczy oraz przygotowania do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Niektórzy świadkowie rekrutujący się w przewodzie spośród skazanych w poprzednich procesach członków „Ruchu” odmówili złożenia zeznań. Sąd ujawnił ich zeznania złożone w toku śledztwa.

Prokurator podkreślił wysoki stopień niebezpieczeństwa społecznego czynów, których dopuścili się członkowie kierownictwa związku. Stwierdzając, że zarzucone im czyny zostały w toku procesy w pełni udowodnione, wniósł o wymierzenie kar:

- Andrzejowi Czumie – 10 lat pozbawienia wolności,
- Stefanowi Niesiołowskiemu – 8 [lat pozbawienia wolności],
- Marianowi Gołębiowskiemu – 6 [lat pozbawienia wolności],
- Benedyktowi Czumie – 6 [lat pozbawienia wolności],
- Bolesławowi Stolarzowi – 6 [lat pozbawienia wolności],
- Emilowi Morgiewiczowi – 4 [lat pozbawienia wolności].

W stosunku do wszystkich oskarżonych oskarżyciel wniósł nadto o wymierzenie kar dodatkowych pozbawienia praw publicznych.

Obroncy kwestionowali w szczególności tezę oskarżenia, że nielegalny związek „Ruch” zmierzał do obalenia przemocą ustroju PRL. Powołując się na wydarzenia grudniowe twierdzili, że przyniosły one realizację niektórych postulatów nielegalnego związku. Adw. Szczuka twierdził, że „Ruch” był „głęboko socjalistyczny”, zaś jego istnienie stanowiło cenę, jaką społeczeństwo płaciło za brak możliwości swobodnego prezentowania swoich poglądów”. Adw. Siła-Nowicki podkreślił, że wyrok w tej sprawie będzie „probierzem odnowy”.

Obroncy wnieśli o uchylenie oskarżonych z zarzutu przygotowań do obalenia przemocą ustroju PRL, przyjęcie kwalifikacji z art. 278 KK (tajny związek), uznanie czynów

^{a-a} Wpisano odręcznie.

kryminalnych za przejaw formy działalności związku i w związku z tym wymierzenie łagodnych kar, umożliwiających szybki powrót do społeczeństwa.

W ostatnim słowie oskarżenia w większości prosili o uniewinnienie. Stwierdzali, że działali zgodnie z sumieniem, dla dobra społeczeństwa. Podkreślali, że wypadki grudniowe udowodniły rację ich działania.

Wyrok zostanie ogłoszony w dniu 23 października br.^b

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 350–351, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.*

1971 październik 23, Warszawa – Informacja Biura Śledczego MSW nr 36/71 o zakończeniu procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Śledcze
L.dz. J-054/I/70

Warszawa, dn. ^a23^a października 1971 r.
Tajne

Informacja nr 36/71
o zakończeniu rozprawy p[rzeciw]ko członkom kierowniczej grupy nielegalnego związku „Ruch”

W dniu 23 bm. Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy ogłosił wyrok w sprawie przeciwko kierowniczej grupie nielegalnego związku „Ruch”. Sąd uznał oskarżonych winnymi czynienia przygotowań do obalenia przemocą ustroju PRL, które podjęli, kierując nielegalnym związkiem „Ruch”, przygotowań do spalania Muzeum Lenina w Poroninie oraz dopuszczenie się licznych przestępstw kryminalnych i skazał:

1. Andrzeja Czumę na karę 7 lat pozbawienia wolności, 5 tys. zł grzywny i 3 lata utraty praw publicznych,

2. Benedykta Czumę na karę 6 lat pozbawienia wolności, 5 tys. zł grzywny i 3 lata utraty praw publicznych,

3. Stefana Myszkiwicza-Niesiołowskiego na karę 7 lat pozbawienia wolności, 5 tys. zł grzywny i 3 lata utraty praw publicznych,

4. Mariana Gołębiewskiego na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności i 2 lata utraty praw publicznych,

5. Bolesława Stolarza na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności i 2 lata utraty praw publicznych,

6. Emila Morgiewicza na karę 4 lat pozbawienia wolności i 2 lata utraty praw publicznych.

W uzasadnieniu wyroku sąd wskazał w szczególności na wysokie społeczne niebezpieczeństwo czynów, których dopuścili się oskarżeni. Ich działalność określił jako „nieodpowiedzialne warcholstwo”.

Wyrok nie jest prawomocny^b.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 81, k. 354, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści: Dyrektor Biura Śledczego MSW płk mgr Tadeusz Kwiatkowski.

1971 listopad 9, Warszawa – Informacja dotycząca zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-0500/71

Warszawa, dnia 9 XI 1971 r.
Tajne

Informacja

dot. akcji zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu organizatorów „Ruchu”^a

Uzyskaliśmy informację, że b. „komandosi”: Karol Modzelewski¹, Jacek Kuroń (obaj zwolnieni warunkowo z więzienia), Adam Michnik, Jan Lityński i Teresa Bogucka podjęły inicjatywę przygotowania pisemnego protestu w związku z ogłoszonym wyrokiem sądowym w sprawie organizatorów nielegalnej organizacji „Ruch”. Wystąpienie z protestem ma na celu wywarcie nacisków na władze państwowe, by spowodować obniżenie wydanych wyroków. Zakładają, że jeżeli pod protestem zbiorą podpisy „wybitnych liberałów i luminarzy”, to znajdzie się rezonans w społeczeństwie.

Stwierdzono, że Wiktor Woroszyński² przystąpił w ostatnich dniach do zbierania w środowisku literackim podpisów pod listem domagającym się rewizji procesu organizatorów „Ruchu”. List po zebraniu podpisów ma być skierowany do ministra sprawiedliwości, a kopia do I sekretarza KC PZPR.

^a Pominięto znajdującą się na dwóch kartach i dołączoną do dokumentu listę adresatów, którym przesłano „Informację dotyczącą zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu organizatorów «Ruchu»” (AIPN, 0296/89, k. 469; AIPN, 0296/89, t. 2, brak paginacji karty).

¹ **Modzelewski Karol** (ur. 1937). Historyk, mediewista, prof. dr hab. Absolwent UW (1959), pracownik naukowy UW (1959–1964). Działacz RZM (1956–1957), kierownik Politycznego Klubu Dyskusyjnego UW (od 1962 r.). W lipcu 1965 r. skazany na 3,5 roku więzienia za kolportaż napisanego wraz z Jackiem Kurońem „Listu otwartego”, zwolniony warunkowo 3 sierpnia 1967 r. Ponownie aresztowany 8 marca 1968 r., w styczniu 1969 r. skazany na trzy i pół roku więzienia, zwolniony warunkowo we wrześniu 1971 r. Następnie pracownik naukowy IHKM PAN we Wrocławiu (1972–1983, *de facto* do 1981 r.). We wrześniu 1980 r. wiceprzewodniczący komitetu założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych pracowników Oddziału PAN we Wrocławiu. Od 9 XI 1980 r. członek KKP NSZZ „Solidarność” i rzecznik prasowy związku. Po rozwiązaniu kryzysu bydgoskiego złożył rezygnację ze stanowiska rzecznika prasowego związku (31 III 1981), pozostając w KKP. Na I Krajowym Zjeździe Delegatów „Solidarności” wybrany do Komisji Krajowej, członek Zarządu Regionu Dolny Śląsk NSZZ „Solidarność” (1981). Internowany 13 XII 1981 r., przetrzymywany w Strzebielinku i na Białoleęce. W grudniu 1982 r. aresztowany pod zarzutem próby obalenia siłą ustroju PRL, amnestionowany w 1984 r. Pracownik naukowy IH PAN (1987–1992), IH UW (1992–1994), UW (od 1994 r.), członek PAN (wiceprezes 2006 r.). Senator RP w klubie OKP (1989–1991). Odznaczony Orderem Orła Białego (1998). Członek PZPR (1957–1964), współzałożyciel i członek Solidarności Pracy, następnie Unii Pracy (1992–1995, honorowy przewodniczący).

² **Woroszyński Wiktor**. (1927–1996). Literat, eseista. Sygnatariusz „Listu 101” (1976), uczestnik Towarzystwa Kursów Naukowych (1977–1979), internowany w Białoleęce, Jaworzu i Darłównu (1981–1982), publicysta „Kuźnicy”, „Szpilek” (1946–1950), „Po prostu” (1947–1957), a także niezależnych: „Zapis”, „Krytyka” (1979), „Arka” (1983–1985), „Kultura Niezależna” (1988–1989), współpracował z paryską „Kulturą”; członek PPR (od 1945) i PZPR (wystąpił w 1966 r. w proteście przeciw usunięciu z partii Leszka Kołakowskiego), członek ZLP (od 1949 r.) i Pen Clubu (od 1968 r.), współzałożyciel Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (1989).

Z posiadanych informacji wynika, że list podpisali już literaci: Jerzy Andrzejewski³ (podpisał pierwszy), Igor Newerly⁴, Jacek Bocheński⁵, Kazimierz Brandys⁶ i Andrzej Braun⁷. Odmówili złożenia podpisów: Aleksander Bocheński⁸, Antoni Słonimski⁹ – który

³ **Andrzejewski Jerzy** (1909–1983). Pisarz. Debiutował na łamach „ABC” w 1932 r., recenzent teatralny „ABC” (1935–1937), kierownik działu literackiego „Prosto z mostu” (1935–1938). Członek Związku Zawodowego Literatów Polskich (1936–1949). W latach II wojny światowej pracownik Delegatury Rządu na Kraj. Po wojnie współpracownik „Odrodzenia” (1945–1948) i „Kuźnicy” (1945–1949). Prezes Oddziałów ZLP: Krakowskiego (1945–1948), Szczecińskiego (1949–1952), Warszawskiego (1956–1957). Poseł na Sejm PRL (1952–1957). Redaktor naczelny „Przeglądu Kulturalnego” (1952–1954), członek redakcji „Twórczości” (1955–1956), współpracownik „Nowej Kultury” (1955–1962). Członek PZPR (1950–1957). Sygnatariusz: „Listu 34”, „Listu 101”, objęty zapisem cenzury (1964, 1968–1971). Członek Polskiego Pen Clubu (od 1969 r.). Współzałożyciel KOR, członek KSS KOR, członek redakcji „Zapisu” (1977–1981).

⁴ **Newerly Igor (Igor Abramow-Newerly)** (1903–1987). Pisarz, pedagog. W latach 1915–1924 przebywał w Rosji i ZSRR. Członek Komsomołu (1918–1921). Studiował prawo na Uniwersytecie w Kijowie i pedagogikę w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Współpracownik Janusza Korczaka, w latach 1932–1939 redaktor „Małego Przeglądu”. Podczas okupacji działacz podziemia, więzień obozów koncentracyjnych (1943–1945). Członek ZLP, w latach 1963–1965 prezes Oddziału Warszawskiego.

⁵ **Bocheński Jacek** (ur. 1926). Tłumacz, publicysta, prozaik. Studiował polonistykę na KUL (1946) i w PWST w Warszawie (1949–1950), członek ZLP (1950–1983) i Pen Clubu (od 1955 r., prezes 1997–1999), członek PPR i PZPR (1947, 1948–1966, usunięty po proteście przeciwko wydaleniu Leszka Kołakowskiego z partii), sygnatariusz „Listu 101” (1976) i oświadczenia w obronie represjonowanych uczestników strajku w Radomiu i Ursusie (1976), działacz TKN (od 1978 r.) oraz Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” (1987–1990), współzałożyciel SPP (1989), redaktor i dziennikarz wielu gazet, m.in.: „Trybuny Wolności” (1948–1949), „Przeglądu Kulturalnego” (1952–1958), a także niezależnych: „Zapis” (1977), „Tygodnik Mazowsze”, „Kultura Niezależna”, „Nowy Zapis”.

⁶ **Brandys Kazimierz** (1916–2000). Pisarz, publicysta. Absolwent prawa UW (1939), działacz Legionu Młodych (od 1934 r.) i ZNMS (1936–1938), od 1946 r. w PPR i PZPR, członek ZZLP (1945 r., od 1949 r. ZLP, wiceprezes 1954–1956) i Pen Clubu (od 1954 r.), wykładawca literatury krajów słowiańskich na paryskiej Sorbonie (1970–1971), sygnatariusz „Listu 101” (1976), działacz TKN, członek kolegium redakcyjnego niezależnego pisma „Zapis” (1977–1981), od 1981 r. na emigracji, współpracownik Radia Wolna Europa i Radia France International, publikował m.in. na łamach „Sygnałów” (1934), „Odrodzenia” (1945–1949), „Głosu Robotniczego” (1946–1956), „Nowej Kultury” (1950–1960), „Życia Literackiego” (1953–1954, 1962–1964).

⁷ **Braun Andrzej** (ur. 1923). Prozaik, poeta, eseista, reporter. Studiował filologię polską w Łodzi (1945–1949) i Wrocławiu, PWST w Warszawie (1949–1950). Żołnierz ZWZ/AK (1941–1945). Członek redakcji „Nowej Kultury” (1950–52) i „Sztandaru Młodych” (1952–1953). W latach 1953–1956 reporter „Trybuny Ludu”. Prezes Polskiego Klubu Conradowskiego (od 1975 r.), członek ZLP (1947–1981, wiceprezes ZG ZLP 1980–1981), członek PPR (1947), PZPR (do 1968 r.), prezes Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (1990–1993).

⁸ **Bocheński Aleksander Adolf Maria** (1904–2001). Polityk, redaktor, publicysta, tłumacz. Absolwent Państwowego Instytutu Rolniczego w Gembloux w Belgii (1928). Członek władz Zjednoczenia Zachowawczych Organizacji Politycznych (1933). Współtwórca Konfederacji Narodu i grupy „Dziś i Jutro”, przekształconej w Pax. Przed wojną współpracował i wydawał „Głos Zachowawczy”, współpracował m.in.: ze „Słowem Polskim”, „Kurierem Lwowskim”, „Buntem Młodych” i „Polityką” J. Giedrojcia. We wrześniu 1939 r. walczył jako ochotnik, w okresie okupacji współpracownik Rady Głównej Opiekuńczej. Współpracował z prasą Paksu i „Tygodnikiem Powszechnym”. Poseł na Sejm Ustawodawczy (1947–1952), członek ZLP (od 1956 r.), SDP (od 1964 r.), Rady Krajowej PRON (od 1982 r.).

⁹ **Słonimski Antoni** (1895–1976). Poeta, prozaik, satyryk, felietonista, tłumacz. Ochotnik wojny polsko-bolszewickiej, współzałożyciel grupy poetyckiej „Skamander”; na emigracji w Paryżu (1939–1940) i Londynie (1940–1951). Członek ZZLP (od 1928 r.), ZLP (od 1949 r., prezes 1956–1959), Polskiego Pen Clubu, uczestnik dyskusji w KKK (1955–1962), inicjator „Listu 34” (1964), sygnatariusz „Listu 15” (1974), „Listu 14” (1975), „Memoriału 59” (1975), listu do rektora UW w obronie studentów (1968, do grudnia 1970 r. objęty zakazem druku), publikował m.in. w „Wiadomościach Literackich” (1924–1939), „Szpilkach” (1953–1973), „Tygodniku Powszechnym” (od 1971 r.).

uważa, że list powinno podpisać 3–4 znanych literatów, a nie duża grupa, i Melchior Wańkowicz¹⁰ – który zamierza wysłać oddzielny list.

W[iktor] Woroszyński zamierza zwrócić się o podpisanie listu m.in. do: Andrzeja Kijowskiego¹¹, Tadeusza Konwickiego¹², Zbigniewa Herberta¹³, Stanisława Dygata¹⁴, Jana Parandowskiego¹⁵, Teodora Parnickiego¹⁶, Marka Nowakowskiego¹⁷, Jerzego Ficowskiego¹⁸, Gustawa Holoubka¹⁹, Andrzeja Wajdy²⁰, Agnieszki Osieckiej²¹ i Jerzego

¹⁰ **Wańkowicz Melchior** (1892–1974). Pisarz, dziennikarz. Absolwent Szkoły Nauk Politycznych w Krakowie (1914), Wydziału Prawa UW (1922). Uczestnik strajku szkolnego w 1905 r., od 1907 r. członek Organizacji Młodzieży Narodowej Szkół Średnich „Przyszłość” („Pet”), więziony za działalność konspiracyjną. Podczas studiów działał w Organizacji Młodzieży Narodowej Szkół Wyższych „Zet”. Żołnierz armii rosyjskiej (1914). Pełnomocnik Centralnego Komitetu Obywatelstwa Królestwa Polskiego w Kazaniu (1915–1916), żołnierz 1. Korpusu Polskiego w Rosji (1917–1918); uczestnik wojny z bolszewikami. Założyciel i współwłaściciel Towarzystwa Wydawniczego „Rój” (1924–1939). Po wybuchu II wojny światowej na uchodźstwie w Rumunii (1939–1940), na brytyjskich terytoriach mandatowych na Bliskim Wschodzie, w Persji i Egipcie (1940–1943), korespondent wojenny przy 2. Korpusie Polskim (1943–1946). Po wojnie na emigracji (Anglia, USA), współpracownik pism emigracyjnych i Rozgłośni Polskiej RWE. W 1958 r. powrócił do kraju. Członek Klubu Krzywego Koła. Sygnatariusz „Listu 34” (1964), oskarżony o przekazanie za granicę informacji szkodliwych dla PRL, skazany na 2 lata więzienia (1965), amnestionowany. Członek ZLP.

¹¹ **Kijowski Andrzej** (1928–1985). Krytyk literacki, eseista, prozaik, scenarzysta filmowy. Absolwent filologii polskiej UJ (1954). Współtwórca i członek zespołu kierowniczego Polskiego Porozumienia Niepodległościowego. Sygnatariusz listów protestacyjnych i apeli do władz PRL, m.in. „Listu 101” (1976). W latach 1978–1979 członek Rady Programowej i wykładowca TKN. Podczas stanu wojennego internowany w Białolecie i Jaworzu. Publicysta i redaktor „Nowej Kultury” (1955–1956), „Twórczości” (1958–1985), „Przeglądu Kulturalnego” (1961–1963), „Tygodnika Powszechnego” (1966–1972), „Wiadomości” (Londyn 1978–1979), pism niezależnych: „Zapisu” (1978, 1981), „Krytyki” (1978), „Nowego Zapisu” (1982–1983). Członek ZLP (od 1953 r.) i Pen Clubu (od 1968 r.).

¹² **Konwicki Tadeusz** (ur. 1926). Powieściopisarz, scenarzysta, reżyser. Żołnierz AK, uczestnik akcji „Burza”, od listopada 1944 r. do kwietnia 1945 r. walczył w antykomunistycznej partyzantce na Wileńszczyźnie. Studiował polonistykę na UJ (1945–1947). Kierownik literacki Zespołu Filmowego „Kadr” (1956–1968). Członek redakcji „Odrodzenia” (1946–1950), „Nowej Kultury” (1950–1956), „Po prostu”, „Kina” (1966). Kierownik literacki w Zespole Filmowym „Pryzmat” (1970–1978). Członek ZZLP (od 1947 r.) i ZLP. W latach 1952–1966 członek PZPR, wydalony z partii za udział w proteście przeciw usunięciu Leszka Kołakowskiego. Sygnatariusz listów i apeli do władz PRL, m.in. o ulaskawienie Jerzego Kowalczyka, w obronie aresztowanych członków KOR (1977), przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego (1982). Sygnatariusz deklaracji założycielskiej TKN (1978).

¹³ **Herbert Zbigniew** (1924–1998). Poeta, eseista, dramaturg. Absolwent Akademii Handlowej (1947) i Wydziału Prawa UMK w Toruniu (1949). Żołnierz AK. Współpracownik m.in. „Tygodnika Powszechnego” (1950–1953), „Zapisu”, „Zeszytów Literackich”, „Tygodnika Solidarność”. W latach 1965–1968 członek redakcji miesięcznika „Poezja”. Członek ZLP (1948–1951 i od 1955 r.), Pen Clubu (od 1972 r.), Akademii der Künste w Berlinie Zachodnim, Bayerische Akademie der Schönen Künste w Monachium, wykładowca Uniwersytetu Stanowego w Los Angeles (1970–1971). Sygnatariusz listu w sprawie przywódców „Ruchu” i „Listu 59”.

¹⁴ **Dygat Stanisław** (1914–1978). Prozaik, dramaturg, felietonista. Przed wybuchem wojny studiował architekturę i filozofię w Warszawie. W latach 1939–1940 internowany w Szwajcarii. Od 1945 r. członek ZZLP i ZLP, prezes Oddziału Wrocławskiego w latach 1949–1950, w latach 1948–1956 członek PZPR. Sygnatariusz „Listu 34” (1964) i „Listu 101” (1976).

¹⁵ **Parandowski Jan** (1895–1978). Polski pisarz, eseista, tłumacz, znawca i popularyzator kultury antycznej. Studiował filozofię, filologię klasyczną, archeologię, historię sztuki, literaturę polską na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Absolwent filologii klasycznej i archeologii (1923). W czasie I wojny światowej internowany w Rosji. Kierownik katedry kultury antycznej, a następnie literatury porównawczej na KUL (1945–1950). Członek Pen Clubu (1930, prezes 1933–1978, z przerwą w czasie II wojny światowej), wiceprezes międzynarodowego Pen Clubu (od 1962 r.). Sygnatariusz „Listu 34”.

¹⁶ **Parnicki Teodor** (1908–1988). Prozaik, autor powieści historycznych. Od 1928 r. studiował polonistykę, anglistykę i orientalistykę na UJK. W latach 1928–1939 publikował m.in. „Lwowskim Kurierze Porannym”,

Waldorffa²² oraz do niektórych literatów z Krakowa i Wrocławia. Niewykluczone, że niektórzy z wyżej wym[ienionych] złożyli już swoje podpisy pod listem.

Akcja zbierania podpisów pod listem w sprawie rewizji procesu organizatorów „Ruchu” w założeniu jej inicjatorów obliczona jest na ożywienie elementów opozycyjnych w środowisku inteligencji twórczej. Inicjatorzy zakładają, że informacje o tej akcji przenikną do ośrodków dywersji i sprawa ta uzyska szeroki rozgłos.

W związku z tym proponujemy:

1. W trybie pilnym przeprowadzić w Prokuraturze Wojewódzkiej m.st. Warszawy rozmowę ostrzegawczą z Wiktorem Woroszyłskim, by zaniechał zbierania podpisów pod listem.

„Kurierze Lwowskim”, „Wiadomościach Literackich”, „Słowie Polskim”. Aresztowany w 1940 r. i wywieziony do Kazachstanu, zwolniony po podpisaniu układu Sikorski-Majski. W latach 1941–1943 pracował w Ambasadzie RP w Kujbyszewie. Od 1944 r. przebywał w Meksyku, w latach 1944–1945 pracował w poselstwie polskim. Do Polski wrócił na stałe w 1967 r. Członek ZZLP (od 1933 r., od 1938 r. członek Zarządu Głównego), ZLP (od 1966 r.).

¹⁷ **Nowakowski Marek** (ur. 1935). Prozaik, scenarzysta filmowy, dramaturg, autor kilkudziesięciu tomów opowiadań. W 1952 r. etatowy pracownik ZMP. W latach 1953–1958 studiował na Wydziale Prawa UW. Debiut literacki w 1957 r. na łamach „Nowej Kultury”, rok później ukazał się pierwszy zbiór opowiadań (*Ten stary złodziej*). Publikował m.in. w „Polityce”, „Twórczości”, „Literaturze”, „Tygodniku Powszechnym” a także w paryskiej „Kulturze”. Sygnatariusz listu w sprawie przywódców „Ruchu” (październik 1971 r.), „Listu 15” (grudzień 1974 r.), „Listu 101” (styczeń 1976 r.). Współzałożyciel (styczeń 1977 r.) i członek redakcji „Zapisu”. Po wprowadzeniu stanu wojennego publikował w wydawnictwach emigracyjnych i podziemnych. Współpracował również z Duszpasterstwem Środowisk Twórczych w Warszawie. Aresztowany od 7 marca do czerwca 1984 r. pod zarzutem „szkalowania PRL i ustroju socjalistycznego”. Członek Pen Clubu (od 1970 r.), ZLP (1969–1983), SPP (od 1989 r.).

¹⁸ **Ficowski Jerzy** (1924–2006). Poeta, prozaik, krytyk literacki, tłumacz, badacz tradycji Romów. Żołnierz AK, więzień Pawiaka (1943), w powstaniu warszawskim walczył w pułku AK „Baszta”. Członek ZZLP i ZLP (1948–1983), od 1970 r. członek Pen Clubu. Sygnatariusz „Listu 59” (1975), w latach 1976–1980 objęty zapisem cenzury. Od 1977 r. członek redakcji „Zapisu”, w latach 1978–1981 członek KSS KOR (1978–1980).

¹⁹ **Holubek Gustaw** (1923–2008). Aktor, reżyser, pedagog. Absolwent PWST w Krakowie (1947). Wykładowca AT w Warszawie (od 1972 r.), dyrektor Teatru Dramatycznego w Warszawie (usunięty z funkcji przez władze PRL w 1983 r.), dyrektor artystyczny teatru Ateneum w Warszawie, prezes SPATiF (1972–1981), senator RP (1989–1991), członek Rady ds. Kultury przy prezydencie RP Lechu Wałęsie (1992–1993), członek PAU (1994).

²⁰ **Wajda Andrzej** (ur. 1926). Reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta. Współtwórca polskiej szkoły filmowej. Studiował malarstwo na ASP w Krakowie (1946–1950), następnie w Szkole Filmowej w Łodzi (dyplom 1953 r.). Kierownik Zespołu Filmowego „X” (1972–1983), prezes Stowarzyszenia Filmowców Polskich, członek Komitetu Kinematografii (od 1989 r.). Członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, senator RP (1989–1991), członek Rady Programowej Fundacji Centrum Twórczości Narodowej. Kawaler Krzyża Wielkiego Orderu Odrodzenia Polski.

²¹ **Osiecka Agnieszka** (1936–1997). Pisarka, poetka. Absolwentka Wydziału Dziennikarskiego UW (1956) i Wyższej Szkoły Teatralnej i Filmowej w Łodzi (1961). Współpracowniczka STS (1954–1972), Polskiego Radia oraz teatru Atelier w Sopocie, publicystka „Sztandaru Młodych”, „Po prostu”, „Kultury”, członek SPP.

²² **Waldorff-Preyss Jerzy** (1910–1999). Pisarz, krytyk muzyczny. Absolwent Konserwatorium Poznańskiego (1932) i Uniwersytetu Poznańskiego (1932). Publicysta „Kuriera Porannego” i „Prosto z mostu” (1936–1939). Członek zarządu konspiracyjnego Związku Muzyków w Warszawie (1940–1944), współpracownik Rady Głównej Opiekuńczej. Publicysta i członek redakcji „Przekroju” (1945–1950), publicysta „Ruchu Muzycznego”, „Polityki”, „Wprost”, założyciel Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków (1959, wiceprezes 1962–1965), współpracownik Polskiego Radia; założyciel Społecznego Komitetu Opieki nad Starymi Powązkami (1974), sygnatariusz „Listu 59” (1976). Członek ZZLP i ZLP (1947–1983), Związku Zawodowego Dziennikarzy i SDP, Towarzystwa Opieki nad Zabytkami (prezes 1976 r.), Związku Kompozytorów Polskich, Pen Clubu (1988), SPP.

2. Przeprowadzić w Ministerstwie Kultury i Sztuki rozmowy z literatami, którzy podpisali list, celem poinformowania ich o sprawie „Ruch[u]” i zaproponowania im, by wycofali swoje podpisy oraz z literatami i aktorami, do których zamierzają zwrócić się o podpisanie listu celem uprzedzenia ich o tym.

3. Przeprowadzić rozmowy z prof. prof. T[adeuszem] Kotarbińskim²³, E[dwardem] Lipińskim²⁴ i M[arią] Ossowską²⁵ u towarzysza wicepremiera W[incentego] Kraśki²⁶.

Towarzyszom przeprowadzającym rozmowy Departament III MSW dostarczy materiały dotyczące nielegalnej organizacji „Ruch”.

Dyrektor Departamentu III
(–) płk mgr St[anisław] Morawski

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 470–471, mps.

²³ **Kotarbiński Tadeusz** (1886–1981). Filozof, logik, etyk, prof. UW (1919–1961). Studiował filozofię na uniwersytecie we Lwowie. Podczas II wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu. Rektor UE (1945–1949), poseł do KRN (1945–1946), członek PAU (od 1946 r.), PAN (od 1952 r., prezes 1957–1962), przewodniczący Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i Międzynarodowego Instytutu Filozoficznego (1960–1963), członek wielu towarzystw naukowych, polskich i zagranicznych.

²⁴ **Lipiński Edward** (1888–1986). Ekonomista, prof. dr hab. Absolwent Handelshochschule w Lipsku (1912) i Uniwersytetu w Zurychu (1913). Doradca Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (1919), pracownik GUS (1920–1923), wykładowca Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, SGH (1923–1939, prorektor 1937–1938, 1947–1949). Organizator tajnego kursu SGH (1939–1944), współpracownik Departamentu Pracy Delegatury Rządu na Kraj. Dyrektor Instytutu Gospodarki Narodowej (1945–1946), dyrektor Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Przemysłu (1945–1946), prezes Banku Gospodarstwa Krajowego (1946–1948). Wykładowca SGPiS (1949–1950, 1956–1958), UW (1950–1955, 1956–1958). Członek KKK (1956–1962). Sygnatariusz m.in. „Listu 34” (wycofał podpis, listu do E. Gierka przeciwko represyjności wymiaru sprawiedliwości PRL (1971), „Listu 59” (1975) i „Listu 14” (1976). Współzałożyciel KOR (1976), KSS KOR (1977), TKN (1978). Członek Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania (1980). Członek PPS (1906–1918, 1946–1948), PZPR (1948–1975). Założyciel i członek Towarzystwa Ekonomistów Polskich (od 1945 r. Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego) (prezes 1928–1968), członek PAN (1951).

²⁵ **Ossowska Maria** (1896–1974). Etyk, teoretyk, socjolog moralności. W latach 1941–1944 brała udział w tajnym nauczaniu. Profesor UE (1945–1948) i UW (od 1948 r., w latach 1952–1956 odsunięta od zajęć dydaktycznych). Kierowniczka Zakładu Historii i Teorii Moralności Instytutu Filozofii i Socjologii PAN (1952–1962).

²⁶ **Kraśko Wincenty** (1916–1976). Działacz komunistyczny, urzędnik państwowy. Absolwent USB w Wilnie (1938), członek PPR, PZPR (sekretarz KW w Poznaniu 1954–1956, pierwszy sekretarz KW w Poznaniu 1956–1960, członek KC od 1959 r., kierownik Wydziału Kultury KC 1960–1971, sekretarz KC 1974–1976), poseł na Sejm PRL (1957–1976), wicepremier (1971–1972), członek Rady Państwa (1972–1976).

1971 listopad 12, Warszawa – Informacja MSW dotycząca zakończenia zbierania podpisów pod listem w sprawie rewizji wyroków w procesie przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-0507/71

Warszawa, dnia 12 XI 1971 r.
Tajne

Informacja

dot. zakończenia akcji zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu organizatorów „Ruchu”^a

W nawiązaniu do informacji OE-I-0500/71 z dnia 9 listopada br. podajemy, że akcja zbierania podpisów pod listem w sprawie rewizji procesu organizatorów „Ruchu” została zakończona.

List podpisało 17 literatów, w tym: Jerzy Andrzejewski, Igor Newerly, Jacek Bocheński, Kazimierz Brandys, Andrzej Braun, Mieczysław Jastrun¹, Wiktor Woroszyński, Zbigniew Herbert, Jerzy Ficowski, Tadeusz Konwicki, Anna Kamińska-Śpiewak², Agnieszka Osiecka i Jarosław Marek Rymkiewicz³.

Podpisał list, a następnie wycofał swój podpis Stanisław Dygat.

^a Pominięto dołączoną do dokumentu listę adresatów, którym przesłano „Informację dotyczącą zakończenia akcji zbierania podpisów w sprawie rewizji procesu organizatorów «Ruchu»” (AIPN, 0296/89, t. 2, k. 472).

¹ **Jastrun Mieczysław (Agatstein)** (1903–1983). Pisarz, poeta, eseista. Studiował polonistykę, filozofię i germanistykę na UJ, do 1939 r. pracował jako nauczyciel. Członek ZZLP (1929) i Polskiego Pen Clubu (1930), działacz Związku Radzieckich Pisarzy Ukrainy (od 1940 r.). Członek PPR i PZPR (od 1945 r., 1948–1957, wystąpił po zawieszeniu pisma „Europa”). Sygnatariusz „Listu 34” (1964) i „Listu 101” (1976). Publikował m.in. w „Skamandrze” (1925–1928, 1935–1937), „Nowych Widnokręgach” (1940–1941), „Po prostu” (1948–1949, 1951–1952, 1956), „Twórczości” (1950–1979), „Odrze” (1970–1981).

² **Kamińska-Śpiewak Anna** (1920–1986). Poetka, prozaik, autorka utworów dla dzieci, krytyk literacki, tłumaczka. Studiowała filologię klasyczną na KUL i UŁ. Debiutowała w 1945 r. na łamach tygodnika „Wies”. Członek redakcji „Nowej Kultury” (1950–1963), „Twórczości” (od 1968). Publikowała m.in. na łamach „Życia Literackiego”, „Poezji”, „Tygodnika Kulturalnego”, „Nowych Książek” a także „Płomyczka” i „Świer-szczyka”. Sygnatariusz listu w sprawie przywódców „Ruchu” (1971), „Memoriału 59” (1975). Po wprowadzeniu stanu wojennego uczestniczyła w niezależnym życiu kulturalnym. Członek Pen Clubu (od 1967), od grudnia 1980 r. do 1983 r. wchodziła w skład Zarządu Głównego ZLP.

³ **Rymkiewicz Jarosław Marek** (ur. 1935). Profesor filologii polskiej, poeta, dramaturg, tłumacz, krytyk literacki. Absolwent UŁ (1956). Kierownik literacki Teatru Ziemi Łódzkiej (1955–1957), asystent Katedry Historii Literatury Polskiej UŁ (1956–1958), kierownik działu prozy i poezji w redakcji „Odgłosów” (1958–1964), kierownik literacki w Państwowym Teatrze Nowym w Łodzi (1965), pracownik naukowy IBL PAN (1965–1985, zwolniony z powodów politycznych, ponownie zatrudniony w 1989 r.), b. członek Rady Naukowej IBL. Debiutował w 1954 r. na łamach „Łodzi Literackiej”, pierwszy tom poezji ukazał się w 1957 r. Publikował m.in. w „Nowej Kulturze”, „Życiu Literackim”, „Twórczości”, „Arce”. Sygnatariusz „Listu 101” (1976). W latach osiemdziesiątych ogłaszał swoje utwory w wydawnictwach drugiego obiegu. Członek SPP.

W gronie podpisanych ustalono, że list do ministra sprawiedliwości i kopię do I sekretarza KC PZPR prześle Jerzy Andrzejewski.

Dyrektor Departamentu III
(-) płk mgr St[anisław] **Morawski**

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 473, mps.

1971 listopad 13, Warszawa – Notatka MSW dotycząca procesów „Ruchu”

Warszawa, dn. ^a13^a listopada 1971 r.

Tajne

^bNotatka

°W maju 1971 r. odbyła się w Wydziale Administracyjnym KC PZPR narada z udziałem przedstawicieli Prokuratury Generalnej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Sądu Najwyższego i MSW, poświęcona omówieniu sposobu zakończenia postępowań karnych przeciwko członkom nielegalnego związku „Ruch” (notatka tow. Śliwierskiego¹ z dnia 25 maja 1971 r., rozesłana z polecenia tow. Kani członkom Biura Politycznego, ich zastępcom i sekretarzom KC PZPR). Ustalono na powyższej naradzie, że do sądu skierowane zostanie oskarżenie **p[rzeciw]ko 33 osobom** spośród 75, które objęto postępowaniem. Zdecydowano, że do sądu skierowane zostaną sprawy osób, które kierowały działalnością związku bądź dopuściły się przestępstw kryminalnych.

W związku z tym nie objęto oskarżeniem m.in.:

- Huberta Czumy (propozycja umorzenia z braku dostatecznych dowodów winy),
- Sebastiana Koszuta (propozycja warunkowego umorzenia),
- Bronisława Srokę (propozycja warunkowego umorzenia),
- Romana Ołtarzewskiego (propozycja umorzenia),

jeżeli nie zostaną ustalone nowe istotne okoliczności ich czynów. Stosownie do uzgodnień, Prokuratura Generalna poleciła zainteresowanym prokuratorom wojewódzkim wystąpienie z oskarżeniem lub umorzenie postępowań. MSW wyrażało pogląd, że ustalone na powyższej naradzie kryterium nie może być stosowane w sposób automatyczny, wskazując m.in. na znaczny stopień niebezpieczeństwa działalności niektórych podejrzanych.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 24 XI [19]71 [r.] odręczna, częściowo nieczytelna notatka o treści: T[owarzysz] Straszewski. [...] Straszewski Konrad (ur. 1927), gen. bryg./gen. dyw. Od sierpnia 1952 r. starszy referent Sekcji I Wydziału V Departamentu V MBP; od stycznia 1953 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału II Departamentu XI MBP; od lutego 1954 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału I Departamentu XI MBP; od kwietnia 1955 r. kierownik, od kwietnia 1956 r. starszy oficer operacyjny Sekcji I Wydziału II Departamentu VI KdsBP; od listopada 1956 r. starszy oficer operacyjny, od stycznia 1958 r. zastępca naczelnika Wydziału V Departamentu III MSW; od marca 1962 r. starszy inspektor w Inspektoracie Dyrektora Departamentu III MSW; od czerwca 1963 r. starszy inspektor w kierownictwie Departamentu IV MSW; od czerwca 1964 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od listopada 1969 r. do października 1970 r. oddelegowany do „Zespołu do opracowania instrukcji w zakresie informacji i prac analityczno-badawczych w resorcie spraw wewnętrznych”; od czerwca 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od grudnia 1974 r. dyrektor Departamentu IV MSW; od stycznia 1979 r. podsekretarz stanu w MSW, jednocześnie od listopada 1981 r. do kwietnia 1983 r. szef Służby Zabezpieczenia Operacyjnego MSW; w kwietniu 1986 r. zwolniony ze służby.*

^c *Z lewej strony dokumentu dwa podpisy: S[tanisław] Mozał i Michalska*

¹ **Śliwierski Aleksander** (1926–1994), zastępca kierownika Wydziału Administracyjnego KC PZPR od 4 XII 1967 r. do 7 III 1972 r.

W okresie od czerwca do października br. sądy rozpoznały – w 6 grupach – sprawy p[rzeciw]ko 32 osobom. Jedna osoba nie została osądzona, ponieważ przebywa na leczeniu psychiatrycznym^{d2}.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 2, k. 235, mps.

^d *Poniżej nieczytelny podpis.*

² Edward Staniewski był przymusowo osadzony w szpitalu psychiatrycznym w Pruszkowie od 20 maja do 3 grudnia 1971 r.

1972 luty 14, Lublin – Pismo dotyczące rozpowszechniania przez Łukasza Czumę informacji o zbliżającym się procesie rewizyjnym przywódców „Ruchu”

^aLublin, dnia ^b14^b lutego 1972 r.

Tajne

Egz. nr ^b1^b

**^cDyrektor Departamentu IV
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie**

^dPosiadamy sprawdzone informacje, że dr Łukasz **Czuma**, pracownik Zakładu Socjologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, powiązany z nielegalną organizacją „Ruch”, rozpowszechnia w środowisku lubelskim i na terenie kraju wiadomości mówiące o tym, że rozprawa rewizyjna skazanych sędownie członków tej organizacji odbędzie się w dniu 23 marca br. przed Sądem Najwyższym w Warszawie.

Twierdzi on, że na rozprawę tę obiecali przybyć wybitni pisarze i poeci, którzy również napisali protest do władz państwowych przeciwko metodom stosowanym wobec skazanych. Między innymi wymienia on nazwiska prof. Tadeusza Kotarbińskiego, prof. [Stanisława] Herbsta¹, pisarzy: Jerzego Andrzejewskiego, Kazimierza Brandysa, Igora Newerlego, Agnieszki Osiecką i innych.

Zdaniem dr. Ł[ukasza] Czumy obecność na rozprawie wybitnych przedstawicieli naszego świata nauki, kultury i sztuki oznacza, że solidaryzują się oni w pełni z programem i działalnością członków organizacji „Ruch”.

Aby uzyskać niezbędne dane dotyczące ewentualnych przygotowań związanych z mającą się odbyć rozprawą rewizyjną, część naszej agentury wywodzącej się ze środowiska kulowskiego, jak np.: TW „Andrzej”², „Romuald”, „Augustyn”, „Eros”, „Zdzisław” otrzymała już obecnie do wykonania odpowiednie zadania rozpoznawcze celem zastosowania przez nas właściwych przedsięwzięć dezorganizujących przygotowania sympatyków organizacji „Ruch” na naszym terenie^e.

^a Z lewej strony dokumentu pieczętka o treści: Komenda Milicji Obywatelskiej Woj[ewództwa] Lubelskiego z wpisanym odręcznie numerem liczby dziennika: W-0294/72.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem i datą: 14 II [19]72 [r.] odręczna adnotacja o treści: T[owarzysz] Straszewski. T[owarzysz] Mozał.

^d Z lewej strony dokumentu dwa nieczytelne podpisy i odręczna adnotacja o treści: T[owarzyszka] Michałska.

^e Poniżej pieczętka o treści: Departament IV MSW Wydział I z odręcznie wpisanymi datą: 16 II [19]72 [r.] i numerem liczby dziennika: 741/72.

¹ **Herbst Stanisław** (1907–1973). Historyk, profesor UW. Podczas okupacji pracownik BIP KG AK, uczestniczył w akcji pomocy Żydom. Wykładowca tajnej Wolnej Wszechnicy Polskiej, Politechniki Warszawskiej i UW. Po wojnie pracownik naukowy m.in. UW, IH PAN (kierownik Zakładu Atlasu Historycznego 1953–1961) oraz ŻIH (przewodniczący Rady Naukowej 1969–1973), prezes PTH (1956–1973).

² Brak danych pozwalających na identyfikację wszystkich TW wymienionych w dokumencie.

Niezależnie od tego TW „Andrzej”, „Romuald” i „Zenon” otrzymają również zadanie uczestniczenia w samej rozprawie, aby swoją postawą i odpowiednim zachowaniem wpływać hamująco na wszystkie te osoby, które zmierzałyby do wywołania na sali sądowej niekorzystnych nam nastrojów politycznych. Ponadto ich zadaniem będzie dokładne ustalenie wszelkich elementów warcholskich oraz wszystkich tych osób, które ze względu na zajmowaną postawę polityczną i działalność winne być objęte naszą aktywną kontrolą operacyjną^f.

Odbito 3 egz.

Egz. nr 1 – dyr[ektor] Dep[artamentu] IV MSW

Egz. nr 2 – dyr[ektor] Dep[artamentu] III MSW

Egz. nr 3 – aa

Opr. J.J./Wyk. A.H.

Źródło: AIPN, 01820/17, t. 4, k. 43–44, mps.

^f *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczętka o treści:* Zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Lublinie ppłk Bronisław Świta. **Świta Bronisław** (ur. 1922), ppłk/płk. Od października 1944 r. wartownik PUBP w Biłgoraju; od sierpnia 1945 r. referent p.o. zastępcy kierownika sekcji, od maja 1946 r. referent Grupy Walki z Bandytyzmem PUBP w Biłgoraju; od października 1947 r. starszy referent Referatu III PUBP w Hrubieszowie; od września 1949 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej w CW MBP; od września 1950 r. kierownik Sekcji I Wydziału III WUBP w Lublinie; od września 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału III WUBP w Lublinie; od grudnia 1954 r. p.o. naczelnika Wydziału ds. Walki z Bandytyzmem WUBP w Lublinie; od kwietnia 1955 r. zastępca naczelnika, od listopada 1955 r. naczelnik Wydziału III WUdsBP w Lublinie; od stycznia 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Lublinie; od stycznia 1961 r. inspektor Samodzielnej Grupy Specjalnej KW MO w Lublinie; od lipca 1962 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Lublinie; od czerwca 1968 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od stycznia 1972 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB KW MO w Lublinie; od czerwca 1975 r. komendant wojewódzki MO w Chełmie; od stycznia 1981 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; w maju 1981 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/495, Akta osobowe.

1972 kwiecień 26, Warszawa – Wyrok w procesie rewizyjnym w sprawie Andrzeja Czumy, Benedykta Czumy, Mariana Gołębiowskiego, Bolesława Stolarza i Emila Morgiewicza

Sygn. akt. I KR 12/72

Wyrok
w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Dnia 26 kwietnia 1972 r. Sąd Najwyższy w Warszawie, Izba Karna na rozprawie w składzie następującym:

przewodniczący – sędzia SN – St. Kotowski (spraw[ozdawca]),

sędziowie SN – St. Mirski, J. Pustelnik,

protokółant – H. Busse i I. Kazimierczak przy udziale prokuratora Prok[uratury] Gen[eralnej] Z. Śliwińskiego po rozpoznaniu w dniu 24 kwietnia 1972 r. sprawy

1. Andrzeja Czumy, oskarżonego z art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK, z art. 142 KK w związku z art. 138 § 1 KK, z art. 11 § 1 KK w związku z art. 208 KK w związku z art. 58 KK i z art. art. 199 § 1 KK,

2. Benedykta Jana Czumy, oskarżonego z art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK, z art. 142 KK w związku z art. 138 § 1 KK, z art. 18 § 2 KK w związku z art. 208 KK, w związku z art. 58 KK i art. 18 § 2 KK w związku z art. 284 § 1 KK,

3. Mariana Gołębiowskiego, oskarżonego z art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK i z art. 142 KK w związku z art. 138 § KK,

4. Bolesława Stolarza, oskarżonego z art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK i z art. 142 w związku z art. 138 § 1 KK,

5. Emila Morgiewicza, oskarżonego z art. 128 § w związku z art. 123 KK.

Z powodu rewizji wniesionych przez obrońców oskarżonych od wyroku Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy z dnia 23 października 1971 r. sygn. IV K. 102/71:

I. Zaskarżony wyrok w częściach oskarżonych Andrzeja Czumy, Benedykta Jana Czumy, Mariana Gołębiowskiego, Bolesława Stolarza i Emila Morgiewicza **utrzymuje** w mocy.

II. Zasądza na rzecz skarbu państwa tytułem opłat sądowych za drugą instancję od oskarżonych Andrzeja Czumy i Benedykta Jana Czumy po 3000 zł (trzy tysiące) złotych, a od oskarżonych Mariana Gołębiowskiego, Bolesława Stolarza i Emila Morgiewicza po 1400 (jeden tysiąc czterysta) złotych, a ponadto koszty postępowania rewizyjnego od tych oskarżonych w częściach równych.

Na oryginalne właściwe podpisy
Za zgodność:^a

^a Obok nieczytelny podpis.

1076/10/BP
Za zgodność:^b

Źródło: AIPN, 444/1, t. 3, k. 40, odpis, mps.

^b Poniżej podpis: B. Przybyłowska.

1972 maj 4, Warszawa – Informacja dotycząca reakcji na proces rewizyjny przywódców „Ruchu”

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-0266/72

Warszawa, dnia 4 maja 1972 r.
Tajne

Informacja

dot. komentarzy i reperkusji związanych z rozprawą rewizyjną kierowniczej grupy „Ruch”^a

Wyrok z października 1971 r. skazujący na kary więzienia kierowniczą grupę „Ruch” wywołał szereg komentarzy i reperkusji wśród niektórych osób znanych z negatywnych postaw ze środowisk literackich, naukowych oraz grup o zabarwieniu liberalnym, klerykalnym i b. „komandosów”. Jak już informowaliśmy, pierwszy protest z żądaniem rewizji procesu wniosło w listopadzie 1971 r. do ministra sprawiedliwości 17 warszawskich literatów zainspirowanych przez byłych „komandosów”. Wśród sygnatariuszy byli m.in. J[erzy] Andrzejewski, J[arosław] Newerly, M[ieczysław] Jastrun, K[azimierz] Brandys, Z[bigniew] Herbert, W[iktor] Woroszyński.

Do akcji nadawania rozgłosu sprawie „Ruchu” aktywnie włączyła się Wolna Europa. W audycjach atakowano nowe kierownictwo partii za brak tzw. wyrozumiałości dla członków „Ruchu”, którzy „już przed grudniem 1970 r. podjęli walkę z reżimem Gomułki”. W tym kontekście Wolna Europa dowodziła, że w kraju niezbędne są siły opozycyjne podejmujące walkę z „wypaczeniami w socjalizmie”. W swojej propagandzie rozgłośnia RWE wykorzystywała również sprawę „Ruchu” do nawoływania środowisk intelektualnych i młodzieżowych do podejmowania akcji opozycyjnych. Podkreślono tzw. patriotyzm członków „Ruchu” przedstawiany na tle rzekomych antyradzieckich i niepodległościowych nastrojów w społeczeństwie polskim.

RWE wykorzystywała materiały przekazywane z kraju przez niektóre osoby ze środowisk adwokackich i klerykalnych. Obserwowano również zjawisko współdziałania pomiędzy Wolną Europą a siłami wewnętrznymi. Rodziny członków Ruchu” powiadały np. szeroki krąg znajomych o terminach audycji RWE na temat „Ruchu”, zachęcając do ich wysłuchania.

Wyrazem solidarności osób ze środowisk opozycyjnych było demonstrowanie poparcia dla członków „Ruch” m.in. poprzez obecność na rozprawach sądowych. Na rozprawie rewizyjnej w końcu kwietnia br. poza rodzinami znajdowali się m.in. A[ntoni] Słonimski, W[iktor] Woroszyński, M[elchior] Wańkiewicz, J[an] J[ózef] Lipski¹, Z[bigniew]

^a Pominięto znajdującą się na dwóch kartach i dołączoną do dokumentu listę adresatów, którym przesłano „Informację dotyczącą komentarzy i reperkusji związanych z rozprawą rewizyjną kierowniczej grupy «Ruch»” (AIPN, 0296/89, k. 469; AIPN, 0296/89, t. 2, brak paginacji kart).

¹ Lipski Jan Józef (1926–1991). Historyk literatury, krytyk literacki, publicysta, działacz opozycji demokratycznej. Absolwent UW (1953), dr hab. IBL PAN (1975). Uczestnik działalności konspiracyjnej, członek

Herbert, M[ieczysław] Jastrun, prof. E[dward] Lipiński oraz byli „komandosi”: A[dam] Michnik, J[an] Lityński, S[eweryn] Blumsztajn i B[arbara] Toruńczyk².

Obrońcy skazanych znani z antysocjalistycznych postaw, jak Wł[adysław] Siła-Nowicki, W[itold] Lis-Olszewski, W[acław] Bit[t]ner usiłowali stworzyć wrażenie, że rozprawa ma charakter sądenia za poglądy, a nie za działalność sprzeczną z prawem. Akcentowali, że czł. „Ruchu” walczyli rzekomo o odnowę życia politycznego w kraju na długo przed grudniem 1970 r., a skazani zostali w okresie pogrudniowym.

Wrogie akcenty polityczne najbardziej uwidoczniły się w wystąpieniu adw. Siły-Nowickiego, który odpowiadając na argumentację prokuratora, że oskarżeni odpłacili Polsce Ludowej wrogością za wyższe wykształcenie i inne dobrodziejstwa, stwierdził, że „Lenin za wykształcenie odwdzięczył się Rosji carskiej rewolucją” – co spotkało się z aplauzem sali. Uczestnicząca w rozprawie B[arbara] Toruńczyk bezpośrednio po jej zakończeniu usiłowała przekazać szkodliwe politycznie informacje o procesie na Zachód. W przesyłanym dokumencie m.in. określiła rozprawę rewizyjną jako „6. godzinny seans niepodległości”.

W ten sposób demonstrowanie poparcia dla czł. „Ruch[u]” przez osoby o postawach antysocjalistycznych wpływa mobilizująco na rodziny skazanych, które wyrażają przekonanie o słuszności ich postaw politycznych oraz założeń ideowo-organizacyjnych „Ruchu”. Np. ks. Hubert Czuma dąży do nieoficjalnego popularyzowania „Ruchu” wśród młodzieży duszpasterstwa akademickiego.

Utrzymanie w mocy przez Sąd Najwyższy wyroków sądu wojewódzkiego przyjęte zostało przez obecnych na sali z niezadowolaniem i rozczarowaniem. Na zakończenie rozprawy obecni na sali wyrażali swoją solidarność z rodzinami skazanych i postawami obrońców.

W najbliższym czasie w tej sprawie SB przeprowadzi szereg przedsięwzięć dezintegracyjno-zapobiegawczych.

Dyrektor Departamentu III
(–) płk St[anisław] Morawski

Źródło: AIPN, 0296/89, t. 2, k. 474–476, mps.

Szarych Szeregów, żołnierz AK (1943–1944), walczył w powstaniu warszawskim. W latach 1952–1959 redaktor w PIW. Publikował w „Twórczości” (1950–1952, 1955–1967, 1970–1975), „Nowej Kulturze” (1953–1961), „Nowych Książkach” (1958–1961). Członek redakcji „Po prostu” (1956–1957). Współzałożyciel KKK, prezes w latach 1952–1958 i sekretarz zarządu do 1962 r. Członek ZLP (1960–1983). Od 1961 r. pracownik IBL PAN. Współinicjator „Listu 34”. Współzałożyciel KOR, współorganizator i wykładowca TKN, aresztowany w związku z działalnością KOR (1977). Członek Zarządu Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”. Dwukrotnie aresztowany podczas stanu wojennego, aktywny działacz zdelegalizowanych struktur „Solidarności” (1982–1989), przewodniczący Rasy Naczelnej PPS (1987–1991), członek Komitetu Obywatelskiego przy L. Wałęsie, senator (1989), pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski.

² **Toruńczyk Barbara** (ur. 1946). Socjolog, publicystka. Członek Klubu Poszukiwaczy Sprzeczności. Podczas studiów na UW (1964–1968) związała się ze środowiskiem „komandosów”. Współorganizatorka akcji w obronie A. Michnika i H. Szlajfera (1967), współinicjatorka akcji zbierania podpisów pod petycją o wznowienie przedstawię „Dziadów”. Aresztowana 9 III 1968 r., skazana na 2 lata więzienia. W latach 1970–1974 studiowała na KUL. Współzałożycielka i członek redakcji „Zapisu” (1976–1979), „ResPubliki” (1979–1980). Współpracownik KOR (1976–1981), wydawnictwa NOW-a, Rozgłośni Polskiej RWE (1966–1967, 1981), członek TKN (1977–1981). W latach 1981–1992 na emigracji we Francji, współzałożycielka i redaktor naczelną „Zeszytów Literackich”.

1972 lipiec 20, Warszawa – Wyrok w procesie rewizyjnym w sprawie Stefana Niesiołowskiego

Sygn. akt. I KR 12/72

Wyrok
w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Dnia 20 lipca 1972 r. Sąd Najwyższy w Warszawie – Izba Karna na rozprawie w składzie następującym:

przewodniczący sędzia SN – J. Szamrej,

sędziowie SN – L. Jax, – St. Kotowski (spraw[ozdawca]),

protokółant H. Busse przy udziale prokuratora Prok[uratury] Gen[eralnej] Z. Śliwińskiego po rozpoznaniu w dniu 20 lipca 1972 r. sprawy Stefana Konstantego Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego, oskarżonego z art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK, z art. 142 KK w związku z art. 138 § 1 KK, z art. 11 § KK w związku z art. 208 KK, z art. 208 KK, z art. 269 KK i art. 284 § 1 KK z powodu rewizji wniesionej przez obrońcę oskarżonego od wyroku Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy z dnia 23 października 1971 r. sygn. IV K 102/71:

I. **Utrzymuje** zaskarżony wyrok w mocy.

II. **Zasądza** od oskarżonego Stefana Konstantego Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego na rzecz skarbu państwa koszty postępowania rewizyjnego oraz kwotę 3000 – (trzy tysiące złotych) tytułem opłaty sądowej za drugą instancję.

Uzasadnienie

Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy wyrokiem z dnia 23 października 1971 r. sygn. akt. IVK 102/71 uznał między innymi oskarżonego Stefana Konstantego Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego za winnego, że:

1. Od roku 1964 z Andrzejem Czumą, Benedyktem Czumą i Marianem Gołębiwskim oraz od stycznia 1968 r. również z Emilem Morgiewiczem i Bolesławem Stolarzem do dnia 20 czerwca 1970 r. w Warszawie i innych miastach czynił przygotowania do obalenia w przyszłości ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ten sposób, że działając wspólnie z wymienionymi i innymi osobami, wziął udział:

– w utworzeniu nielegalnego związku pod nazwą „Ruch”, werbując do tej organizacji szereg osób i planując dalszy werbunek,

– w kierowaniu działalnością bieżącą tego „Ruchu”, w szczególności planując i kolportaż stałego wydawnictwa propagandowo-instruktażowego pt. „Biuletyn” oraz planując przeprowadzenie licznych akcji rabunkowych i innych, przy czym działania te podejmował w oparciu o program polityczny sprzeczny z założeniami konstytucyjnymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

2. W okresie od kwietnia do 20 czerwca 1970 r. na terenie Warszawy i Łodzi, działając wspólnie z Andrzejem Czumą, Benedyktem Czumą, Marianem Gołębiwskim

i Bolesławem Stolarzem, czynił przygotowania do podpalenia budynku Muzeum im. Lenina w Poroninie w ten sposób, że wziął udział w:

- powzięciu decyzji zniszczenia muzeum,
- opracowaniu planu realizacji tego zamiaru,
- zorganizowaniu grup wykonawczych i wyposażeniu ich w materiały palne i zapalniki,
- powzięciu decyzji o wywołaniu pożaru w dniu 21 czerwca 1970 r., przy czym wywołanie pożaru, udaremnione przez zatrzymanie niektórych uczestników przestępstwa, spowodowałyby szkodę, zagrażającą mieniu w znacznych rozmiarach, w szczególności z uwagi na zabytkową wartość muzeum.

3. Wiosną 1969 r. w Łodzi, działając w celu kradzieży gotówki z utargu dziennego sklepu nr 431 Powszechnej Spółdzielni Spożywców opracował wspólnie z Andrzejem Czumą, Benedyktem Czumą i innymi osobami plan realizacji przestępczego zamiaru, w wykonaniu którego zorganizował i przeprowadził obserwację dla ustalenia czasu i trasy przenoszenia przez kierowniczkę tego sklepu utargu do kasy pocztowej, a następnie działając wg ustalonego podziału ról, wziął udział w usiłowaniu wyrwania tej kierownicy, idącej wraz z dzieckiem ulicą Źródłową, torebki z pieniędzmi kwocie ponad 6000 zł, lecz zamierzonego skutku nie osiągnął z uwagi na opór napadniętej, stawiany działającemu bezpośrednio Andrzejowi Czumi i przewidywaną reakcją przechodniów, zaalarmowanych jej krzykiem i płaczem dziecka.

4. W okresie od 27 lutego 1969 r. do 27 maja 1970 r. w Warszawie i Łodzi, działając wspólnie z Andrzejem Czumą i Benedyktem Czumą w celu dokonania kradzieży maszyn biurowych, uzgodnił plan włamań do różnych instytucji uspołecznionych na terenie Łodzi i kierując realizacją tego planu przez inne osoby, dopuścił się zagarnięcia 6 maszyn do pisania i 1 powielacza łącznej wartości 25 014 zł, przy czym w czterech wypadkach wziął bezpośredni udział w wykonaniu tego przestępstwa.

5. W r. 1966 w powiecie Ustrzyki Dolne uszkodził słup graniczny.

6. W sierpniu 1968 r. w Zakopanem, działając w porozumieniu z Benedyktem Czumą i wspólnie z innym uczestnikiem, zniszczył umieszczoną na Rysach tablicę z wizerunkiem Lenina.

Za czyny te oskarżony Stefan Konstanty Myszkiewicz-Niesiołowski został skazany:

a) za czyn 1 – z mocy art. 128 § 1 KK w związku z art. 123 KK oraz art. 58 i 40 § 2 KK – na karę 5 lat pozbawienia wolności i 3 lat pozbawienia praw publicznych,

b) za czyn 2 – z mocy art. 142 KK w związku z art. 138 § 1 KK oraz art. 58 i 40 § 2 KK na karę 4 lat pozbawienia wolności i 3 lat pozbawienia praw publicznych,

c) za czyn 3 – z mocy art. 11 § 1 KK w związku z art. 208 KK oraz art. 36 § 2 i 3 KK i art. 40 § 2 KK – na karę 2 lat pozbawienia wolności, 5000 zł grzywny i 1 roku pozbawienia praw publicznych,

d) za czyn 4 – z mocy art. 208 KK oraz art. 36 § 2 i 3 KK oraz art. 36 § 2 i 3 KK i art. 40 § 2 KK – na karę 2 lat pozbawienia wolności, 5000 zł grzywny i 1 roku pozbawienia praw publicznych,

e) za czyn 5 – z mocy art. 269 KK i art. 40 § 2 KK – na karę 1 roku pozbawienia wolności i 1 roku pozbawienia praw publicznych,

f) za czyn 6 – z mocy art. 264 § 1 KK i art. 40 § 2 KK – na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności i 1 roku pozbawienia praw publicznych,

g) łącznie – na karę 7 lat pozbawienia wolności, 5000 zł grzywny i 3 lat pozbawienia praw publicznych.

Od tego wyroku rewizję wniósł obrońca osk[arzonego] S[tefana] K[onstantego] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego z wnioskiem o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wniosek ten rewizja opiera na ogólnie skonstruowanym zarzucie obrazy art. 85, 4 § 1 i 372 § 1 KPK, powołując równocześnie jako podstawę wniosku „powody” przewidziane w art. 387 ust. 1, 2, 3, i 4 KPK. Uzasadnienie tej rewizji pozwala ocenić, że rewidujący zarzuca zaskarżonemu wyrokowi, co następuje:

1. Błędną ocenę okoliczności faktycznych przez ustalenie, że:

a) oskarżony czynił przygotowania do obalenia przemocą ustroju PRL,

b) oskarżony dopuścił się przypisanych mu czynów z niskich pobudek.

2. Obrazy art. 176 § 1 KPK przez niepowołanie biegłego dla oceny pobudek, dla jakich działał oskarżony, a w szczególności dla rozstrzygnięcia kwestii, czy pobudki te można uznać za niskie w rozumieniu art. 40 § 2 KK.

3. Obrazy art. 372 § 1 KPK przez niewskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, dlaczego sąd wojewódzki nie uznał niesprecyzowanych bliżej w rewizji dowodów przeciwnych.

4. Rażącej niewspółmierności kary wymierzonej osk[arżonemu] Myszkiewicz[owi]-Niesiołowskiemu w stosunku do kar wymierzonych innym członkom „Ruchu”, odpowiadającym odrębnie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Obrońca oskarżonego na rozprawie rewizyjnej w Sądzie Najwyższym podniósł dodatkowo zarzut niesłusznej – jego zdaniem – odmowy Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy sprostowania na jego wniosek protokołu rozprawy głównej. Jest to zarzut niesłuszny, albowiem obrońca oskarżonego oświadczył, że sąd wojewódzki umożliwił oskarżonemu i innym współoskarżonym zupełnie swobodne wypowiedzanie się na wszystkie okoliczności mogące mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. Siłą rzeczy więc osk[arżony] Myszkiewicz-Niesiołowski miał pełną swobodę przedstawienia wszystkich okoliczności faktycznych odnoszących się do zarzuconych mu czynów, jak i na temat motywów i pobudek postępowania. Znalazło to wyraz nie tylko w protokole rozprawy głównej, lecz również w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, w którym sąd wojewódzki szczegółowo rozważył wyjaśnienia oskarżonego, dokonując ich wszechstronnej analizy.

Dlatego też podnoszony przez obrońcę oskarżonego Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego zarzut rzekomo niesłusznej odmowy sprostowania protokołu przez szersze przytoczenie wyjaśnień oskarżonych, ze stenograficzną dokładnością, nie może być uznany za słuszny, a w szczególności mogący mieć wpływ na treść zaskarżonego wyroku.

Przechodząc do omawiania pierwszego z zarzutów pisemnej rewizji obrońcy osk[arzonego] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego, stwierdzić należy, że ustalenia sądu wojewódzkiego na temat czynienia przez tego oskarżonego przygotowań do obalenia przemocą ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej znajduje potwierdzenie nie tylko w zeznaniach świadków, kwestionowanych w rewizji, lecz przede wszystkim w analizie dokumentów działalności „Centrum”, ujawnionych na rozprawie głównej, szczegółowo rozważonych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Wywody sądu wojewódzkiego na

temat tych dokumentów (patrz str. 11 i 12 maszynopisu zaskarżonego wyroku z uzasadnieniem) należy uznać za całkowicie słuszne i znajdujące potwierdzenie w dokumencie zawartym w tomie XXV akt śledztwa na k. 4243.

Rewizja obrońcy osk[arżonego] Myszkiwicz[a]-Niesiołowskiego o dokumencie tym nic nie wspomina, co zresztą jest zupełnie zrozumiałe, jeżeli weźmie się pod uwagę, że rewizja ta jest oparta wyłącznie na wyjaśnieniach osk[arżonego] Myszkiwicz[a]-Niesiołowskiego, który starał się wykazać, że „Ruch” był jedynie tajną organizacją opozycyjną, mającą na celu urabianie poglądów politycznych członków „Ruchu”.

Takie przedstawienie celów założenia i kierowania nielegalną organizacją pod nazwą „Ruch” słusznie zostało przez sąd wojewódzki uznane za metodę obrony oskarżonych należących do organu kierowniczego tej organizacji nazywanego „Centrum”. Miała ona na celu zrównanie odpowiedzialności karnej członków owego „Centrum” z odpowiedzialnością karną innych członków „Ruchu”, działających w terenowych organizacjach, zwanych „Ośrodkami” i „Grupami”, których członkowie nie znali wszystkich celów organizacji, do których należeli i dopiero w miarę rozwoju swej działalności, a szczególności przez branie udziału w akcjach tego rodzaju jak przygotowanie do spalenia Muzeum Lenina w Poroninie, kradzieże z włamaniem lub zuchwałe kradzieże, zaczęli się orientować w rzeczywistych zamiarach, które przyświecały założycielom i kierownikom „Ruchu”, należącym do „Centrum”.

W tej sytuacji nie można uznać za błędne, a również za „oczywiście niesprawiedliwe” – jak to formuluje obrońca osk[arżonego] Myszkiwicz[a]-Niesiołowskiego – ustalenia, że oskarżony ten czynił przygotowania do obalenia przemocą ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, podczas gdy członkowie „Ośrodków” i „Grup” „Ruchu” zostali oskarżeni i skazani jedynie za przynależność do tajnej organizacji (art. 278 KK).

Nie jest zasadny zarzut błędu w ustaleniach faktycznych co do pobudek działania oskarżonego. Łączy się on z drugim zarzutem co do obrazy art. 176 § 1 KPK. W tej kwestii stwierdzić należy, że sąd orzekający jest władny do ustalenia pobudek działania oskarżonego bez zasięgania opinii biegłych, poprzedzonych – jak to wywodzi rewizja – badaniami opinii publicznej. Sąd bowiem składa się z obywateli, posiadających odpowiednią wiedzę i doświadczenie życiowe, o których mówi art. 4 § 1 KPK, pozwalające na orzekanie na podstawie swobodnej oceny dowodów i wysnutego z niej przekonania.

Ustalenie charakteru pobudek, jakimi kierował się oskarżony, nie wymaga ani badań opinii publicznej, ani zasięgania opinii biegłych, gdyż wiedza i doświadczenie sędziów jest wystarczająca do poczynienia tego rodzaju ustaleń. Sąd wojewódzki nie musiał zasięgać opinii biegłych w celu ustalenia, czy czyny przypisane oskarżonemu popełnione zostały z niskich pobudek. Nie można więc uznać, aby ustalenie charakteru pobudek osk[arżonego] Myszkiwicz[a]-Niesiołowskiego poczynione zostało z obrażą art. 176 § 1 KPK.

Nie można również uznać, że jest to ustalenie błędne. Jest bowiem jasne, że w oczach ogromnej większości obywateli naszego kraju czynienie przygotowań do obalenia przemocą naszego ustroju, przygotowania do podpalenia muzeum w Poroninie, usiłowanie dokonania zuchwałej kradzieży, kierowanie dokonaniem włamań i wykonywanie tych włamań, jak również uszkodzanie znaków granicznych i zniszczenie tablicy pamiątkowej, są przestępstwami popełnionymi z niskich pobudek. Nie można odmówić słuszności pogładowi rewizji, że w społeczeństwie naszym są zdecydowani przeciwnicy naszego ustroju, w oczach których tego rodzaju czyny mogą uchodzić za przestępstwa

niepopelnione z niskich pobudek, jednak sąd wojewódzki na pewno nie popełnił błędu, oceniając pobudki działania oskarżonego tak, jak to czyni przeważająca większość naszego społeczeństwa.

Nie jest też słuszny zarzut rzekomego nieuwzględnienia okoliczności przemawiających na korzyść oskarżonego przez sąd wojewódzki. Abstrahując nawet od faktu, że obrońca oskarżonego nie sprecyzował w rewizji tych okoliczności, stwierdzić należy, że zarzut ten posłużył obrońcy oskarżonego do użycia w rewizji pisemnej w pkt. IX (str. 5) i XII (str. 6–7) sformułowań zarzucających sądowi rozpoznającym tę sprawę brak bezstronności. Jest to zarzut oczywiście niesłuszny.

Przytoczony na poparcie tego zarzutu przykład rzekomego niesłusznego ustalenia, że osk[arżony] Myszkiewicz-Niesiołowski brał udział w ustaleniu terminu, w jakim miało nastąpić podpalenie muzeum w Poroninie, jak również, że jego zatrzymanie uniemożliwiło realizację planu tego podpalenia, nie polega na prawdzie. Skoro bowiem osk[arżony] Myszkiewicz-Niesiołowski organizował grupy mające dokonać podpalenia i wyposażał je w odpowiednie środki materialne to siłą rzeczy musiał uzgodnić z pozostałymi sprawcami termin, w jakim grupy te miały przystąpić do podpalenia. Natomiast, mówiąc o zatrzymaniu niektórych uczestników przygotowania do podpalenia muzeum w Poroninie, sąd wojewódzki miał na myśli głównie zatrzymanie członków grup wykonawczych, a nie zatrzymanie osk[arżonego] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego. Dlatego też Sąd Najwyższy nie uznał za potrzebne dalszego omawiania tego zarzutu, podniesionego również w ustnym wywodzie obrońcy na rozprawie rewizyjnej.

Kary wymierzone osk[arżonemu] Myszkiewicz[owi]-Niesiołowskiemu za przypisanie mu czyny, jak i kara łączna nie mogą być uznane za rażąco surowe. Nie pozwala na to wysoki stopień społecznego niebezpieczeństwa tych czynów, słusznie ustalony przez sąd wojewódzki. Nie pozwala na to również aktywność i kierownicza rola, jaką odegrał osk[arżony] Myszkiewicz-Niesiołowski przy popełnianiu przypisanych mu przestępstw. Stosunkowo wysoki poziom wykształcenia osk[arżonego] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego oraz jego wyrobienie życiowe nie są w tej sprawie okolicznościami łagodzącymi, gdyż pozwalały one oskarżonemu lepiej rozumieć szkodliwość społeczną przedsięwziętych działań.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy utrzymał zaskarżony wyrok w stosunku [do] osk[arżonego] Myszkiewicz[a]-Niesiołowskiego w mocy.

O kosztach postępowania rewizyjnego orzeczono na podstawie art. 547 § 1 KPK, o opłacie sądowej za drugą instancję – na podstawie art. 9, 10 i 15 dekretu o opłatach sądowych w sprawach karnych^a.

1994/6/DT

Źródło: AIPN, 444/1, t. 1, k. 8–13, odpis, mps.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: Za zgodność.

BIOGRAMY UCZESTNIKÓW „RUCHU”

Anczewski Jerzy (1921–2000), mgr historii, absolwent KUL. W 1946 r. współtworzył antykomunistyczną organizację Konspiracyjna Armia Krajowa, działającą (z przerwami) na terenie Łodzi do 1949 r. Organizacja wydawała własne pisma „Kresowiak” i „Głos Rozsądku”, kolportowała również ulotki. Aresztowany w listopadzie 1949 r., został skazany 2 V 1950 r. przez WSR w Łodzi na 8 lat więzienia. Karę odbywał w Łodzi, Wronkach i Strzelcach Opolskich. Na wolność wyszedł 6 IV 1955 r. Po opuszczeniu więzienia podjął pracę w Akademii Medycznej w Łodzi. W latach 1959–1964 studiował na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. W tym okresie należał do tamtejszego duszpasterstwa akademickiego. W latach 1970–1976 był zatrudniony Przedsiębiorstwie Państwowym „Desa” w Łodzi, a następnie (do przejścia na emeryturę w 1989 r.) Zakładach Przemysłu Bawełnianego „Polino” w Łodzi. W 1970 r. został aresztowany przez SB w związku ze sprawą „Ruchu”, ostatecznie dochodzenie umorzono. W 1980 r. utrzymywał kontakty z członkami NSZZ „Solidarność” w Łodzi. W latach 1980–1983 uczestniczył w przygotowaniach mszy za ojczyznę odprawianych przez ks. Stefana Miecznikowskiego. Członek Związku Żołnierzy Podziemnych Sił Zbrojnych 1944–1956. (Z. Onufrzak, *Jerzy Anczewski (1921–2000)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 1, Kraków – Warszawa – Wrocław 2002, s. 6–8).

Bartkowiak Jacek (ur. 1943), biochemik, wykładowca akademicki, prof. dr hab. nauk medycznych (2001). Absolwent Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi UŁ (1966), po ukończeniu studiów asystent, następnie starszy asystent Katedry Biochemii. Podczas studiów brał udział w obozach duszpasterstwa akademickiego. Od 1965 r. uczestnik organizacji „Ruch”. Brał udział w trzech zjazdach. Aresztowany 30 VI 1970 r., skazany 8 VII 1971 r. przez Sąd Powiatowy dla m. Łodzi na 2 lata więzienia. Po koniec lat siedemdziesiątych uczestnik ROPCiO. W latach osiemdziesiątych na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Po powrocie do kraju pracownik naukowy Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, od 2002 r. jest kierownikiem Katedry i Zakładu Biochemii Medycznej. 20 grudnia 1972 r. został pozyskany do współpracy przez Wydział III KW MO w Łodzi jako TW „Leopold”. W 1979 r. przejęty został przez Wydział XI Departamentu I MSW (jednostka inwigilująca polską emigrację). W bliżej nieokreślonym momencie kategorię sprawy zmieniono na sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Falon”. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; *Ruch wobec stabilizacji*, „Karta”, 1996, nr 20; relacja J. Bartkowiaka (1996); P. Gontarczyk, R. Peterman, *Zagadka TW „Leopold”*, „Biuletyn IPN” 2008, nr 3 (86)).

Bierezin Jacek (1947–1993), poeta (reprezentant tzw. pokolenia Nowej Fali), publicysta, tłumacz poezji, taternik, działacz opozycji demokratycznej. Studiował filologię

polską (1967–1971, 1973–1974) i etnografię (1974–1977) na UŁ. Od 1965 r. pracował m.in. jako urzędnik, magazynier w Bibliotece UŁ, ratownik wodny, trener kolarstwa. Debiutował jako poeta w 1966 r. w łódzkim tygodniku „Odgłosy”. W marcu 1968 r. był delegatem w komitecie strajkowym UŁ. Po strajkach związał się z grupą samokształceniową, skupioną wokół Stefana Türschmida i Witolda Sułkowskiego. Wiosną 1969 r. przystąpił do „Ruchu”. Zatrzymany 30 VII 1970 r., następnie aresztowany od 8 XII 1970 r. do 16 III 1971 r., został skazany (23 IX 1971) na 1 rok więzienia w zawieszeniu. Od 1974 r., po opublikowaniu tomu poezji w Instytucie Literackim w Paryżu był objęty w Polsce całkowitym zakazem druku. W grudniu 1975 r. podpisał listy przeciwko projektom zmian w Konstytucji PRL („List 59”, list 218 osób z Łodzi i Warszawy). Od 1976 r. współpracownik KOR, następnie KSS KOR. Pomysłodawca, współtwórca i redaktor naczelny (od nr. 9) niezależnego kwartalnika literackiego „Puls” (pierwszy numer: październik 1977 r.). Sygnatariusz „Deklaracji Ruchu Demokratycznego” z 18 IX 1977 r. Od 1978 r. członek Amnesty International. Brał udział w głodówce w kościele św. Marcina w Warszawie w obronie uwięzionych członków Karty 77 (październik 1979 r.). Internowany 13 XII 1981 r., przetrzymywany w Jaworzu i DarłóWKu. Zwolniony we wrześniu 1982 r., wyjechał do Francji. W 1983 r. uzyskał azyl polityczny. Do jesieni 1983 r. kierował londyńską kontynuacją „Pulsu”. Współpracował z paryską „Kulturą”, „Zeszytami Literackimi”, RWE, redagował książki dla wydawnictwa Editions Spotkania. Prowadził dział literacko-artystyczny w miesięczniku „Kontakt”. Zginął tragicznie w Paryżu 26 V 1993 r. (J. Pietrzak, *Jacek Bierezin [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 2, Warszawa 2002; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; J. Siedlecka, *Oblawa: losy pisarzy represjonowanych*, Warszawa 2005).

Brzeziński Czesław (ur. 1921). Od 1940 r. członek ZWZ/AK w Obwodzie Tomaszów Lubelski. Aresztowany przez PUBP w Tomaszowie Lubelskim 19 X 1944 r., został skazany 9 X 1944 r. przez WSR w Lublinie na karę śmierci zamienioną na 10 lat więzienia. W więzieniu przebywał 3,5 roku. Ponownie aresztowany 21 VI 1950 r. przez PUBP w Kole, został zwolniony 30 VII 1950 r. Od 1950 r. mieszkał w Warszawie. Pracował w Browarze Warszawskim na stanowisku inspektora handlowego. Od 1957 r. był zatrudniony kolejno w Spółdzielni Pracy „Mazovia” w Warszawie oraz w WSS „Społem” Warszawa. Do „Ruchu” został wprowadzony przez Mariana Gołębińskiego przypuszczalnie na początku 1970 r. Aresztowany 20 VI 1970 r., zwolniony 1 IX 1970 r. Śledztwo umorzono 14 VII 1971 r. (AIPN, 01820/17, t. 78; AIPN, 0650/17).

Czuma Andrzej (ur. 1938), polityk, prawnik. Poseł na Sejm RP V i VI kadencji z listy Platformy Obywatelskiej. W latach 1955–1958 studiował historię na Wydziale Humanistycznym KUL. Następnie podjął studia na Wydziale Prawa UW, które ukończył w 1963 r. Od stycznia 1964 r. do lutego 1966 r. pracował w DOKP Warszawa, w marcu 1966 r. został oddelegowany do pracy w Ministerstwie Komunikacji. Od czerwca 1967 r. do czerwca 1970 r. (aresztowanie) ponownie zatrudniony w DOKP Warszawa. Od stycznia 1975 r. do lutego 1978 r. pracował w DRKP Warszawa. Po wyjeździe do USA (1985) pracował jako malarz i robotnik. Od 1988 r. prowadził w Chicago własny program radiowy. Podczas studiów działał w duszpasterstwie akademickim. Współzałożyciel „Ruchu” (1965). Faktycznie kierował organizacją przez cały okres jej istnienia. Współautor

(razem z E. Morgiewiczem i S. Niesiołowskim) deklaracji programowej „Mijają lata...”. Odpowiadał za powielanie i kolportaż „Biuletynu”, pomagał Morgiewiczowi w redagowaniu pisma. Aresztowany 20 VI 1970 r., skazany w procesie przywódców „Ruchu” (21 IX–23 X 1971) na 7 lat więzienia. Na wolność wyszedł we wrześniu 1974 r. Jeden ze współzałożycieli tajnego Nurtu Niepodległościowego (marzec 1977 r.), członek ścisłego kierownictwa NN tzw. Rombu. Brał udział w zakończonych fiaskiem rozmowach z KOR w sprawie powołania wspólnej reprezentacji. Współzałożyciel ROPCiO (25 III 1977), pełnił funkcję jednego z rzeczników Ruchu Obrony. Członek redakcji miesięcznika „Opinia” (ujawniony w kwietniu 1978 r.). Po konflikcie z Moczulskim i rozłamie, stał na czele wiernej mu części ROPCiO aż do końca jego działalności w 1981 r. W grudniu 1978 r. został wybrany do Prezydium Rady Sygnatariuszy (ścisłego kierownictwa Ruchu Obrony). Uczestniczył w głodówce w kościele św. Krzyża w Warszawie (październik 1979 r.) w obronie uwięzionych działaczy Karty 77. Za kierowanie manifestacją 11 XI 1979 r. w Warszawie został skazany przez kolegium ds. wykroczeń na 3 miesiące więzienia. W październiku 1980 r. został przewodniczącym wydziału ds. rodzinnych Ośrodka Badań Społecznych przy Zarządzie Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”. W marcu 1981 r. objął funkcję stałego doradcy MKZ NSZZ „Solidarność” w Katowicach, założył i redagował dziennik Zarządu Regionu Śląsko-Dąbrowskiego „Wiadomości Katowickie”. W połowie 1981 r. podjął nieudaną próbę stworzenia jawnej partii politycznej – Ruchu Niepodległościowego. Internowany 13 XII 1981 r., przetrzymywany był do 23 XII 1982 r. w ośrodkach w Białoleścu, Jaworzu i DarłóWKu. W latach 1983–1985 współpracował z tajnymi strukturami „Solidarności”, kolportował wydawnictwa drugoobiegowe. Po wyjeździe do USA w 1985 r. organizował zbiórki pieniędzy dla opozycji w kraju. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; P. Byszewski, *Andrzej Czuma [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; *idem, Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis”, 2003, nr 1).

Czuma Benedykt (ur. 1941), absolwent Wydziału Mechaniki Precyzyjnej PW (1966 r.). W latach 1966–1970 starszy konstruktor w Łódzkiej Fabryce Zegarów. Od 1975 r. pracował w Zakładzie Doświadczalnym Techniki Medycznej w Łodzi. W latach 1990–1994 dyrektor w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi. Społeczny pracownik biura senatorskiego Stefana Niesiołowskiego (2006–2007). Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. Współzałożyciel „Ruchu” (1965). Przez cały okres należał do nieformalnego zespołu kierującego organizacją, razem ze Stefanem Niesiołowskim przewodził środowisku łódzkiemu, najsilniejszemu w organizacji. Brał udział we wszystkich zjazdach. Wiosną 1970 r. rozmawiał w Rzymie z Karolem Popielem i Stanisławem Gebhardtem w sprawie udzielenia „Ruchowi” pomocy przez emigrację. Aresztowany 20 VI 1970 r., w procesie przywódców „Ruchu” (21 IX–23 X 1971) został skazany na 6 lat więzienia. Na wolność wyszedł 25 IX 1974 r. Ponownie zaangażował się w działalność opozycyjną w 1977 r. przystępując do Nurtu Niepodległościowego i ROPCiO. Prowadził w swoim mieszkaniu punkt konsultacyjno-informacyjny Ruchu Obrony. W maju 1978 r. wszedł do Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii”. Po rozłamie w ROPCiO w grupie Andrzeja Czumy. Członek Rady Sygnatariuszy i Rady Finansowej ROPCiO. We wrześniu 1980 r. był jednym z doradców MKZ NSZZ „Solidarność” w Łodzi. Od maja 1981 r. czło-

nek Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Łódzka, delegat na I Krajowy Zjazd „Solidarność”. Współzałożyciel i redaktor naczelny tygodnika „Solidarność Ziemi Łódzkiej”. W połowie 1981 r. brał udział w nieudanej próbie utworzenia przez Andrzeja Czumę Ruchu Niepodległościowego. Internowany od 13 XII 1981 r. do 13 VII 1982 r. Po wyjściu na wolność był przewodniczącym tajnej Komisji Zakładowej „Solidarność” w Zakładzie Doświadczalnym Techniki Medycznej, uczestniczył także w pracach konspiracyjnego Zarządu Regionu Ziemia Łódzka. Od 1988 r. brał udział w odbudowie jawnych struktur związku. Członek-założyciel ZChN (1989) i Przymierza Prawicy (2001). W 2007 r. był kandydatem PO do Kolegium IPN. (P. Byszewski, *Benedykt Czuma* [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; *idem*, *Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003; G. Waligóra, *ROPciO*, Warszawa 2006).

Czuma Hubert (ur. 1930), jezuita. Jako uczeń Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica w Lublinie należał do tajnej organizacji antykomunistycznej (1947–1948). W październiku 1948 r. wstąpił do zakonu jezuitów (święcenia kapłańskie uzyskał 30 X 1955 r.). W latach 1950–1952 studiował na Wydziale Filozoficznym OO. Jezuitów w Krakowie, następnie na Wydziale Teologicznym Towarzystwa Jezusowego „Bobolanum” w Warszawie. W latach 1957–1961 duszpasterz akademicki w Łodzi (usunięty w wyniku nacisków władz), 1961–1963 katecheta i duszpasterz w Gdańsku, 1963–1971 diecezjalny duszpasterz akademicki przy KUL. Po usunięciu z Lublina był katechetą w Kaliszu, następnie duszpasterzem akademickim w Bydgoszczy (1972–1973) i Szczecinie (1973–1978). W latach 1978–1979 przebywał na studiach w Rzymie. W 1979 r. objął funkcję duszpasterza w Radomiu. Od 1957 r. organizował obozy młodzieży akademickiej, w 1959 r. został z tego powodu ukarany przez kolegium. Aresztowany 20 VI 1970 r. pod zarzutem przynależności do „Ruchu” (ks. Czuma wiedział o organizacji, znał część uczestników, natomiast nie angażował się w działalność). Zwolniony z aresztu 9 I 1971 r., śledztwo umorzono 2 XI 1971 r. Organizował zbiórkę pieniędzy dla robotników po strajkach w czerwcu 1976 r. Publikował pod pseudonimem w piśmie ROPciO „Opinia”. Po Sierpniu ’80 podejmował próby wyjaśnienia śmierci ks. Romana Kotlarza. Podczas stanu wojennego organizował pomoc dla internowanych, odprawiał również msze za ojczyznę. W latach osiemdziesiątych współpracował z radomską prasą drugoobiegową. W 1989 r. wszedł w skład Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” Ziemi Radomskiej. Od 2000 r. diecezjalny duszpasterz ludzi pracy. Członek honorowy NSZZ „Solidarność” (1995). (W. Musialik, *Czuma Hubert* [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, t. 3, Warszawa 2006; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999; M. Paziewski, *O. Hubert Czuma* [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 3, Warszawa 2006).

Czuma Łukasz (ur. 1935), profesor KUL (specjalizacje: teoria ekonomii, historia gospodarcza XX w., katolicka nauka społeczna). Absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL (1958), od 1961 r. związany zawodowo z uczelnią (Katedra Socjologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, asystent), od 1964 r. adiunkt, od 1985 r. docent, od 1992 r. profesor uczelni. W latach 1994–1996 kierownik Sekcji Ekonomii, następnie

kierownik Katedry Teorii Ekonomii Instytutu Ekonomii Wydziału Nauk Społecznych. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych był wykładowcą w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej. Obecnie wykłada w Wyższej Szkole Służby Społecznej im. Ks. F. Blachnickiego w Suwałkach, Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Ks. B. Markiewicza w Jarosławiu i w Wyższej Szkole Menadżerskiej w Legnicy. Autor wielu opracowań z zakresu ekonomii i historii gospodarczej. Już podczas studiów aktywnie działał w duszpasterstwie akademickim. W latach 1965–1970 należał do „Ruchu”. Brał udział w jednym ze zjazdów organizacji, uczestniczył również w pracach nad programem. Aresztowany 20 VI 1970 r., wyszedł na wolność w lutym 1971 r., śledztwo warunkowo umorzono. W 1976 r. protestował przeciwko represjom wobec robotników w Radomiu i Ursusie. Od 1977 r. działał w ROPCiO. W latach 1980–1981 członek komisji uczelnianej NSZZ „Solidarność”. Od sierpnia 1968 r. inwigilowany w ramach kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Żebrek”, od września 1970 r. w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania „Omega II” (zaniechana w grudniu 1971 r.). Od września 1972 r. do lipca 1989 r. (z przerwami) inwigilowany w ramach kwestionariusza krypt. „Żebrek”. (AIPN Lu, 0220/325; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999).

Drozdek Wojciech (ur. 1950), działacz polonijny, tłumacz, prozaik, autor reportaży telewizyjnych. Absolwent filologii polskiej UŁ. W latach 1969–1970 należał do „Ruchu”. Aresztowany od 28 IX 1970 r. do 6 IV 1971 r., skazany wyrokiem Sądu Powiatowego dla m. Łodzi (13 IX 1971) na 1 rok z zawieszeniem. W 1978 r. wyemigrował do RFN (Berlina Zachodniego). W latach 1979–1991 prowadził polską księgarnię, w której organizował imprezy z udziałem twórców opozycyjnych. Od 14 XII 1981 r. działał w Arbeitsgruppe Solidarność, organizującej pomoc dla uchodźców z Polski. W latach 1982–1985 organizował pomoc dla wydawnictw drugoobiegowych w Polsce. W 1985 r. współtworzył wydawnictwo Veto Verlag Berlin, w którym publikowali pisarze opozycyjni z Polski i Czechosłowacji. Od maja 1984 r. do czerwca 1985 r. członek redakcji emigracyjnego pisma „Pogląd”, publikował również w paryskiej „Kulturze” i „Przekazach” (pod pseudonimem Marek Wolasz). Obecnie prowadzi księgarnię polską w Berlinie. Jest autorem cyklu reportaży telewizyjnych „Dziękujemy za «Solidarność»”. (Nota biograficzna na stronie Stowarzyszenia Wolnego Słowa; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993).

Dzięglewski Grzegorz (ur. 1948), mgr inż. elektronik. Absolwent Wydziału Elektroniki PW (1974). Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. Do „Ruchu” wstąpił w 1969 r. Brał udział w akcji ekspropriacyjnej (wyniesienie powielacza) i powielaniu „Biuletynu”. Zatrzymany 30 VII 1970 r., aresztowany 14 sierpnia 17 VII 1971 r. Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy skazał Dzięglewskiego na karę 2,5 roku więzienia. Po wyjściu na wolność (1973) powrócił na studia. W grudniu 1974 r. podjął pracę w Zakładzie Doświadczalnym Aparatury Elektronicznej w Warszawie, w styczniu 1976 r. przeszedł do Zakładu Elektroniki Instytutu Badań Jądrowych w Świerku k. Warszawy. Inwigilowany przez Wydział III KS MO od 22 I 1976 r. do 18 VIII 1976 r. w ramach kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Łącznik”, zakończonego z powodu „niestwierdzenia wrogiej działalności”. (AIPN, 0246/273; AIPN, 0332/77, t. 3; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993).

Gołębiewski Marian (1911–1996), płk WP, żołnierz AK, DSZ, WiN, pseudonimy konspiracyjne „Ster”, „Lotka”, „Irka”, „Korab”, „Swoboda”. Ukończył seminarium nauczycielskie (1931). Przed wybuchem II wojny światowej pracował m.in. w „Dzienniku Kujawskim”, fabryce kawy w Inowrocławiu (1934–1939), był członkiem zarządu Klubu Sportowego „Gopłania” Inowrocław (1938–1939). W marcu 1939 r. został nauczycielem w szkole powszechnej w Kołomyi. We wrześniu 1939 r. zgłosił się na ochotnika do wojska, nie wziął jednak udziału w walkach. Podczas kampanii francuskiej w 1940 r. walczył w szeregach 1. Dywizji Grenadierów. Po ucieczce z obozu jenieckiego przedostał się do Wielkiej Brytanii (13 VII 1941). Początkowo służył w 1. Brygadzie Strzelców, następnie został zwerbowany do służby w kraju. Zrzucony w nocy 1 na 2 X 1942 r. w okolicy Dębłina. Od listopada 1942 r. szef Kedywu Inspektoratu Rejonowego AK Zamość. W październiku 1943 r. mianowany komendantem Obwodu Hrubieszów, w maju 1944 r. komendantem Obwodu Włodzimierz Wołyński (obie funkcje pełnił do wiosny 1945 r.). Po wkroczeniu Armii Czerwonej w lipcu 1944 r. pozostał w konspiracji. Wobec zagrożenia ze strony komunistów we wrześniu 1944 r. wystąpił z inicjatywą porozumienia z UPA. Brał udział w rozmowach z przedstawicielami OUN i UPA w Rudzie Różanieckiej 21 V 1945 r., zakończonych podpisaniem porozumienia. W maju 1945 r. został mianowany inspektorem Inspektoratu Rejonowego Zamość DSZ, zaś od czerwca 1945 r. pełnił funkcje szefa sztabu i jednocześnie zastępcy komendanta Okręgu Lublin DSZ/WiN. Aresztowany w Warszawie 21 I 1946 r., po całorocznym śledztwie był sądzony razem z I Zarządem WiN. 3 II 1947 r. WSR w Warszawie skazał Gołębiewskiego na karę śmierci. Decyzją Bieruta (6 II 1947) wyrok zmieniono na dożywotnie więzienie. W lipcu 1947 r. zmniejszono karę do 15 lat. Karę odbywał w więzieniu na ul. Rakowieckiej, następnie w Chełmie, Zamościu, Wronkach (dwukrotnie), Lublinie i Sieradzu. 2 XII 1955 r. podjął razem z grupą więźniów nieudaną próbę opanowania więzienia. Za zorganizowanie buntu 17 II 1956 r. WSR w Łodzi skazał Gołębiewskiego na dożywotnie więzienie. 19 VI 1956 r. Sąd Najwyższy uchylił wyrok w całości. 21 czerwca Gołębiewski odzyskał wolność. Podjął pracę w Spółdzielni „Wspólna Sprawa” w Warszawie (1956–1959), Zjednoczeniu „Inco” (1960–1962), Usługowej Spółdzielni Pracy „Elektrosan” w Pruszkowie (1963–1964). Od czerwca 1966 r. pracował w Przedsiębiorstwie Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „Wars”. Po opuszczeniu więzienia Gołębiewski zaczął odnawiać kontakty z okresu okupacji, nosząc się z zamiarem powrotu do działalności konspiracyjnej. W 1956 r. wstąpił do ZBoWiD, z którego usunięty został w grudniu 1958 r. za manifestowanie antykomunistycznych poglądów. Współzałożyciel „Ruchu” (1965). Nie angażował się w bieżącą działalność (z racji wieku i inwigilacji przez SB). Przez cały okres istnienia organizacji należał do jej nieformalnego kierownictwa. Brał udział we wszystkich zjazdach. Przekazywał również materiały „Ruchu” niektórym komitantom z AK i WiN. Aresztowany 20 VI 1970 r., został skazany w procesie przywódców organizacji na 4,5 roku więzienia. Wyrok odbywał we więzieniu w Strzelcach Opolskich, skąd został przeniesiony do więzienia w Opolu za rzekome przygotowywanie buntu. Na wolność wyszedł 28 VIII 1974 r. Podjął pracę w Warszawskich Zakładach Telewizyjnych (1974–1975), następnie pracował jako chałupnik (1975–1978). Członek Nurtu Niepodległościowego od marca 1977 r. do jego rozwiązania w maju 1978 r. W ROPCiO organizował kolportaż miesięcznika „Opinia”. Po rozłamie związał się z grupą Andrzeja Czumy. W grudniu 1978 r. został członkiem

ścisłego kierownictwa ROPCio – Prezydium Rady Sygnatariuszy. W maju 1980 r. brał udział w głódówce w kościele w Podkowie Leśnej. W 1981 r. uczestniczył w nieudanej próbie utworzenia (z inicjatywy Andrzeja Czumy) Ruchu Niepodległościowego. 13 XII 1981 r. podpisał oświadczenie o lojalności wobec władz PRL. W maju 1982 r. wyjechał do USA. Nawiązał współpracę z rządem emigracyjnym Juliusza Nowiny-Sokolnickiego, od którego otrzymał funkcję ministra stanu. Współpracował z prasą polonijną, m.in. z „Głosem Polskim”, „Nowym Dziennikiem”, „Życiem Polonii”. Do kraju powrócił w 1990 r. (K. A. Tochman, *Pułkownik Marian Gołębiowski*, „Zeszyty Historyczne WiN” 1997, nr 10; M. Zajaczkowski, *Marian Gołębiowski [w:] Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 2, Kraków – Warszawa – Wrocław 2004; T. Wolsza, *Kulisy nieudanej ucieczki z więzienia w Sieradzu w grudniu 1955 roku i jej konsekwencje*, „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały”, nr 7, Warszawa 2006; P. Byszewski, *Marian Gołębiowski [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; AIPN, 01224/1061; AIPN, 01222/2582).

Górszczyk-Kęcik Marzena (1945–1999), absolwentka UW (filologia polska i etnografia). Po ukończeniu studiów pracowała w Instytucie Badań Literackich PAN. W marcu 1968 r. brała udział w strajkach na UW. W 1969 r. wstąpiła do „Ruchu”. Kolportowała „Biuletyn”, miała również wziąć udział w podpaleniu Muzeum Lenina w Poroninie. Aresztowana 20 VI 1970 r., skazana została przez Sąd Wojewódzki dla m. st. Warszawy na 2 lata więzienia. Na wolność wyszła po 1,5 roku. W 1974 r. wzięła ślub z sądzonym razem z nią w jednym procesie Wiesławem Kęcikiem. Współpracownik KOR i KSS KOR, sygnatariusz „Deklaracji Ruchu Demokratycznego”. Wspólnie z mężem brała udział w tworzeniu Studenckiego Komitetu Solidarności we Wrocławiu. Po powrocie do Warszawy w 1978 r. zaangażowała się w organizowanie Komitetów Samoobrony Chłopskiej. Zorganizowała i prowadziła Uniwersytet Ludowy w Zbroszy Dużej (1979), współredagowała „Placówkę” (od kwietnia 1979 r.). Weszła w skład utworzonego 2 VI 1979 r. Ośrodka Myśli Ludowej. Od jesieni 1980 r. zaangażowała się w tworzenie niezależnego związku zawodowego rolników. Wspólnie z mężem redagowała i wydawała pismo „Solidarność Wiejska”. Po rejestracji NSZZ RI „Solidarność Wiejska” (12 V 1981) zrezygnowała z dalszej działalności w związku. W czerwcu 1981 r. założyła Niezależne Wydawnictwo Chłopskie. Internowana 13 XII 1981 r., została zwolniona późną wiosną 1982 r. z powodu ciąży. W 1985 r. wyjechała z rodziną do Szwecji. Po powrocie do Polski w 1991 r. prowadziła wspólnie z mężem ośrodek pojednania polsko-ukraińskiego w Jarosławiu. (P. Śmiłowicz, *Marzena Górszczyk-Kęcik [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; „Ruch” wobec stabilizacji, „Karta”, 1996, nr 20).

Hensz-Chądzyska Ewa (ur. 1946), prof. dr hab. nauk matematycznych, wykładowca akademicki, absolwent UŁ. W 1962 r. zdobyła III nagrodę na IV Międzynarodowej Olimpiadzie Matematycznej. Po ukończeniu studiów nieprzerwanie pracuje na Wydziale Matematyki i Informatyki UŁ. Wiceprezes Zarządu Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Matematycznego. W czasie studiów należała do duszpasterstwa akademickiego. Do „Ruchu” przystąpiła w 1968 r. Zatrzymana przez SB 7 IX 1970 r., nie została aresztowana. Współzałożyciel NSZZ „Solidarność” na UŁ, wiceprzewodnicząca komisji uczelnianej (1980–1982).

Kaldun-Podlaski Henryk (ur. 1942), matematyk, absolwent Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego UMCS (1966). Po ukończeniu studiów podjął pracę w Centralnym Ośrodku Konstrukcyjno-Badawczym Przemysłu Okrętowego w Gdańsku (pracował tam w chwili aresztowania), następnie przeszedł do Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni. Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. Do „Ruchu” przystąpił w 1969 r. Brał udział w V zjeździe (maj lub czerwiec 1969 r. w Warszawie). Przymuszalnie mógł wprowadzić do organizacji inne osoby. Aresztowany 21 VI 1970 r., śledztwo zostało umorzone. (AIPN, 01820/17, t. 39; AIPN, 0189/93, t. 1; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993).

Kapuściński Jan (1936–2002), dr hab. nauk chemicznych (habilitacja 1991 r.), wykładowca akademicki. Absolwent Wydziału Chemicznego Politechniki Łódzkiej (1961), pracownik naukowy Instytutu Chemii PŁ i Instytutu Chemii Organicznej PAN (1961–1968). Po usunięciu z PŁ pracował w Spółdzielni Pracy „Polon”, następnie w Spółdzielni Pracy „Organica” (1968–1970). W latach siedemdziesiątych zatrudniony w Karczewskich Zakładach Chemicznych. Po wyjeździe w 1979 r. do USA pracował naukowo. Po powrocie do Polski podjął pracę w Instytucie Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, od 1993 r. profesor Międzyuczelnianego Instytutu Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Akademii Medycznej w Gdańsku. We wrześniu 1952 r. wstąpił do organizacji konspiracyjnej, w materiałach SB wymienianej pod nazwą Tajna Organizacja Młodzieżowa. Działalność polegała głównie na drukowaniu i rozprowadzaniu ulotek. Aresztowany 12 V 1953 r., 31 VII 1953 r. WSR w Łodzi skazał go na 2,5 roku więzienia. Osadzony w obozie w Jaworznie, został warunkowo zwolniony 24 VIII 1954 r. Za obronę relegowanego studenta w 1968 r. został usunięty z PŁ z zakazem pracy na wszystkich uczelniach w Polsce. Do „Ruchu” wstąpił w lutym 1970 r. Przygotował materiały wybuchowe i zapalające przeznaczone do planowanego podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Aresztowany 2 VII 1970 r., skazany 8 VII 1971 r. przez Sąd Powiatowy dla m. Łodzi na 2 lata więzienia. Uczestnik ROPCiO (1977–1979). Na emigracji działał w Instytucie Józefa Piłsudskiego, organizował wsparcie materialne dla opozycji w kraju. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; biogram J. Kapuścińskiego na stronie Stowarzyszenia Wolnego Słowa; AIPN, 01820/17, t. 45; AIPN, 0189/93, t. 1).

Kenic Janusz (ur. 1947), działacz społeczny i polityczny, przedsiębiorca. Absolwent Szkoły Oficerów Pożarnictwa w Warszawie i Wydziału Prawa i Administracji UŁ. Oficer Łódzkiej Komendy Straży Pożarnej (1969–1970), szef ochrony przeciwpożarowej w Fabryce Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej „Elta” w Łodzi (1973–1981), prowadził własną działalność gospodarczą w Szwecji (1983–1996), prezes zarządu Skandynawskiego Centrum „Viking” w Łodzi (1998–2001), dyrektor Regionalnej Izby Gospodarczej w Łodzi (1998–2001); od 2002 r. prowadzi własną działalność gospodarczą. W latach sześćdziesiątych należał do łódzkiego duszpasterstwa akademickiego. W 1968 r. wstąpił do „Ruchu”. Aresztowany od 29 VI 1970 r. do 31 III 1971 r., skazany został w pierwszym procesie łódzkim na 1,5 roku pozbawienia wolności (po wyroku nie wrócił już do więzienia). Po powstaniu ROPCiO brał udział w spotkaniach w Klubie Swobodnej Dyskusji w Łodzi, drukował i kolportował wydawnictwa drugoobiegowe. We wrześniu 1980 r. uczestniczył w powołaniu Komitetu Założycielskiego Niezależnych

Samorządnych Związków Zawodowych w Łodzi. Członek, a od marca 1981 r. wiceprzewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w FT i AT „Elta”. Od maja 1981 r. członek Prezydium Zarządu Regionu Ziemia Łódzka. Po wprowadzeniu stanu wojennego uniknął internowania (schronił się w budynku kurii łódzkiej). Zorganizował tajny Tymczasowy Zarząd Regionu Ziemi Łódzkiej, którym kierował do grudnia 1982 r. W wyniku rozpowszechniania przez SB fałszywych informacji o jego współpracy agenturalnej wycofał się z działalności podziemnej. We wrześniu 1983 r. wyjechał z rodziną do Szwecji. Na emigracji organizował pomoc materialną dla opozycji w kraju. Do działalności politycznej powrócił w 1997 r. Pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Ruchu Społecznego AWS w Łodzi, był również członkiem Rady Politycznej RS AWS. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; L. Próchniak, *Janusz Kenic [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 3, Warszawa 2006; L. Olejnik, *Podziemne struktury NSZZ „Solidarność” w regionie Ziemia Łódzka 1981–1989 [w:] Solidarność podziemna 1981–1989*, pod. red. A. Friszke, Warszawa 2006).

Kęćik Wiesław (ur. 1946). Podczas nauki w liceum ogólnokształcącym należał do niezależnego harcerstwa. Był z tego powodu po raz pierwszy inwigilowany przez SB. W latach 1965–1970 był klerykiem w zakonie jezuitów, ukończył studia filozoficzne na fakultecie oo. jezuitów w Krakowie. Wiosną 1970 r. przystąpił do „Ruchu”. Aresztowany 20 VI 1970 r. Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy (3 VII 1971) skazany został na 3,5 roku więzienia. Na wolność wyszedł w grudniu 1973 r. Niedługo później wziął ślub z sędzoną razem z nim w jednym procesie Marzeną Górszczyk. W 1974 r. rozpoczął studia na Uniwersytecie Wrocławskim (filologia klasyczna). Po powstaniu KOR został współpracownikiem komitetu, obserwował procesy robotników w Radomiu. W grudniu 1977 r. brał udział w organizowaniu SKS we Wrocławiu. Po powrocie do Warszawy w 1978 r. działał razem z żoną w odradzającym się niezależnym ruchu chłopskim. Brał udział w utworzeniu 30 VII 1978 r. Tymczasowego Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej oraz Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej w Zbroszy Dużej. W październiku 1978 r. został członkiem KSS KOR. Od kwietnia 1979 r. redagował „Placówkę” – niezależne pismo przeznaczone dla środowiska wiejskiego. Współorganizował Uniwersytet Ludowy w Zbroszy Dużej oraz Ośrodek Myśli Ludowej w Warszawie (członkiem OML był do 30 XI 1981 r.). W lipcu 1980 r. zaopatrywał strajkujących w Lublinie w wydawnictwa niezależne. Po podpisaniu porozumień sierpniowych włączył się w organizację NSZZ RI „Solidarność Wiejska”. Wspólnie z żoną redagował i wydawał pismo „Solidarność Wiejska”. Po rejestracji (12 V 1981) zrezygnował z dalszej działalności związku. Internowany od 13 XII 1981 r. do grudnia 1982 r. W latach 1985–1991 przebywał wraz z rodziną w Szwecji. Po powrocie do kraju prowadził ośrodek pojednania polsko-ukraińskiego w Jarosławiu, następnie był dyrektorem Biura Instytutu Obywatelskiego. Pracował również w szkołach średnich jako katecheta. (P. Śmiłowicz, *Wiesław Piotr Kęćik [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; J.J. Lipski, *KOR*, Warszawa 2006).

Kozzut Sebastian (ur. 1941), ksiądz. W 1959 r. wstąpił do wyższego seminarium duchownego w Warszawie. Świecenia kapłańskie uzyskał w 1965 r. Następnie był wikariuszem

w parafiach Bełchów (1965–1966) i Sochaczew (1966–1967). Od października 1967 r. był wikariuszem w parafii w Piastowie k. Warszawy. Na prośbę Andrzeja Czumy udostępnił w plebanii pomieszczenie do powielania „Biuletynu” i przechowywania archiwum „Ruchu”. Aresztowany 20 VI 1970 r., był przetrzymywany najdłużej ze wszystkich duchownych, którym postawiono zarzut przynależności do organizacji. Areszt uchylono 9 IV 1971 r., postępowanie zostało umorzone. W późniejszych latach był wikariuszem w parafii w Brwinowie k. Warszawy. Następnie wyjechał do Rzymu.

Krzyżewski Janusz (ur. 1940), absolwent studium policealnego – specjalista gospodarki materiałowej. Technolog w Zakładach Mechanicznych im. Marcelego Nowotki w Warszawie (1959–1964), kierownik magazynów produkcyjnych w Komitecie ds. Radia i Telewizji (1964–1970), kierownik działu zaopatrzenia w Przedsiębiorstwie Techniki Biurowej „Predom-Org” (1974–1981). W latach 1982–1990 na rencie inwalidzkiej. Od 1990 r. prowadzi działalność gospodarczą. W końcu lat pięćdziesiątych przez dwa lata należał do niezależnej drużyny harcerskiej. Na początku czerwca 1970 r. wstąpił do „Ruchu”. Miał wziąć udział w podpaleniu Muzeum Lenina w Poroninie. Aresztowany 26 VI 1970 r., został skazany przez Sąd Wojewódzki dla m. st. Warszawy na 2 lata więzienia (wyrok odsiedział w całości). Od września 1976 r. drukował pismo „U progu”. Od marca 1977 r. do maja 1978 r. w Nurcie Niepodległościowym. Brał udział w przygotowaniach do utworzenia ROPCiO, nie podpisał jednak apelu „Do społeczeństwa polskiego” (25 III 1977). W Ruchu Obrony zajmował się drukiem, składaniem i dystrybucją pism – „Opinii”, „Gospodarza”, „Ruchu Związkowego”, „Wolnego Słowa”, „Ucznia Polskiego”. Brał udział we wszystkich ważniejszych akcjach, np. przeciwko „wyborom” do rad narodowych w lutym 1978 r. Po rozłamie w ROPCiO w grupie Andrzeja Czumy. W grudniu 1978 r. został wybrany do Rady Sygnatariuszy i Rady Finansowej. Po powstaniu „Solidarności” założył organizację związkową w ówczesnym miejscu pracy, Przedsiębiorstwie Techniki Biurowej „Predom-Org”, został wiceprzewodniczącym Komisji Zakładowej. Internowany 13 XII 1981 r., był przetrzymywany w Białolece. W maju 1982 r., został przewieziony do szpitala z powodu gruźlicy. W latach osiemdziesiątych angażował się w działania konspiracyjne sporadycznie, głównie ze względu na długotrwałą chorobę. W tym czasie organizował m.in. sprzęt poligraficzny dla podziemnych drukarni. Był radnym koalicji „Prawica Razem” w Radzie Gminy Warszawa Włochy (1994–1998). (P. Byszewski, *Janusz Krzyżewski [w:] Opozycja polityczna w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006).

Kukuła Mieczysław (ur. 1946) socjolog, absolwent Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ. Po ukończeniu studiów pracował w Pomorskiej Odlewni i Emalierni w Grudziądzu. W marcu 1968 r. brał udział w strajku na UŁ. Następnie przystąpił do samokształceniowej grupy utworzonej przez Stefana Türschmida, Witolda Sułkowskiego i Józefa Śreniowskiego. Uczestnik „Ruchu” od wiosny 1969 r. do rozbitcia organizacji w 1970 r. Brał udział w organizowaniu pomocy dla pracowników Pomorskiej Odlewni i Emalierni, zwolnionych za udział w strajku w czerwcu 1976 r. Od 1977 r. współpracownik KSS KOR. Od lipca 1981 r. członek Prezydium Zarządu Regionu Toruńskiego NSZZ „Solidarność”. Podczas II tury I Krajowego Zjazdu Delegatów „Solidarności” został wybrany do Komisji Krajowej. Internowany 13 XII 1981 r., był przetrzymywany

w Potulicach i Strzebielinku. W 1984 r. wyemigrował do USA. (W. Polak, *Czas ludzi niepokornych. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność i inne ugrupowania niezależne w Regionie Toruńskim (13 XII 1981–4 VI 1989)*, Toruń 2003; AIPN, 0189/93, t. 1).

Kurowski Wiesław Jan (ur. 1947). Po ukończeniu szkoły średniej studiował 2 lata na Akademii Medycznej, następnie był przewodnikiem w Biurze Obsługi Ruchu Turystycznego „Orbis”. Do „Ruchu” wstąpił w styczniu 1970 r. Brał udział w przygotowaniach do akcji „Poronin” (m.in. dokonał oględzin budynku Muzeum Lenina). Aresztowany 20 VI 1970 r., w śledztwie złożył nieprawdziwe zeznania, obciążające innych uczestników „Ruchu”. Został skazany przez Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy (3 VIII 1971) na 2 lata więzienia. Po wyjściu na wolność podjął pracę w sanatorium dziecięcym (1971–1972), później powrócił do pracy w „Orbisie”. Wznowił także studia na AM. Z materiałów o sygnaturze AIPN 00277/279 (teczka personalna TW „Jacek”) wynika, iż 5 I 1973 r. Kurowski miał zostać pozyskany przez Wydział II Departamentu III MSW jako tajny współpracownik ps. „Radosław” w celu inwigilacji byłych uczestników „Ruchu”. Współpracę rozwiązano w styczniu 1976 r. ze względu na rozpowszechniane pogłoski, iż Kurowski współpracował z SB. 6 II 1976 r. miał zostać ponownie pozyskany do współpracy przez Wydział III KS MO jako TW ps. „Sławek” (od września 1978 r. ps. „Jacek”). Wyliminowany z sieci agentury w marcu 1980 r. z powodu „niewłaściwego stosunku” do współpracy. W latach dziewięćdziesiątych Kurowski działał w Akcji Wyborczej Solidarność, w 2001 r. przeszedł do Prawa i Sprawiedliwości. Był członkiem Rady Politycznej PiS oraz pełnomocnikiem partii w powiecie pruszkowskim. W latach 1998–2006 był radnym z list AWS i PiS w Piastowie i powiecie pruszkowskim. Pełnił funkcję pełnomocnika prezydenta Warszawy Lecha Kaczyńskiego ds. utworzenia Muzeum Powstania Warszawskiego, z której zrezygnował wiosną 2003 r. w związku z podejrzeniami o współpracę z SB (zawiesił także członkostwo w PiS). Po rezygnacji zatrudniony w Stołecznym Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej w Warszawie, a następnie w spółce BOT Górnictwo i Energetyka SA. (AIPN, 00277/279; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; A. Gawrońska, *Dogoniła go przeszłość*, „Życie Warszawy”, 2003, nr 121; www.czuma.pl).

Lulek Andrzej (ur. 1945), dr ekonomii, wykładowca w Instytucie Ekonomii i Zarządzania Wydziału Nauk Społecznych KUL. Absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL (1968), po ukończeniu studiów został asystentem w Zakładzie Socjologii KUL. Podczas studiów brał udział w obozach duszpasterstwa akademickiego organizowanych przez ks. H. Czumę. Do „Ruchu” wstąpił w 1968 r. Brał udział w III zjeździe w listopadzie 1968 r. w Warszawie. Aresztowany od 12 XII 1970 r. do 28 V 1971 r., postępowanie umorzono w maju 1972 r. W 1980 r. był doradcą MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego. Kierownik Oddziału Lubelskiego PZKS (1981). Pod koniec lat dziewięćdziesiątych wstąpił do Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego. Obecnie jest działaczem Platformy Obywatelskiej, członkiem Rady Regionu Lubelskiego.

Łukasiewicz-Nagrodzka (obecnie **Królikowska-Avis**) **Elżbieta** (ur. 1944), dziennikarka, krytyk filmowy, pisarka, tłumaczka, autorka książek o tematyce filmowej. Absolwentka Wydziału Filologicznego UŁ (filologia polska, 1968). Współpracownik tygodnika stu-

denckiego „Politechnik” (1967–1970), łódzkiego tygodnika kulturalnego „Odgłosy” (1970). Po opuszczeniu więzienia pracowała jako instruktor w domu kultury, archiwistka w Zjednoczeniu Gospodarki Komunalnej w Łodzi. Od 1974 r. współpracowała z pismami: „Ekran”, „Kultura”, „Filmowy Serwis Prasowy”, „Tygodnik Kulturalny”, „Uroda”. W latach 1980–1982 redaktor działu aktualności tygodnika „Film”, zwolniona za działalność w „Solidarności”. Od 1982 r. do 1990 r. redaktor działu tygodnika „Antena”, współpracowała również jako recenzentka „Panoramy”. Od 1990 r. mieszka w Londynie. Pisała recenzje filmowe dla Polskiej Sekcji BBC i londyńskiego „Dziennika Polskiego”, korespondentka „Filmu”, „Kina” „Twojego Stylu”, „Wprost” i prasy codziennej. Laureatka nagrody im. Karola Irzykowskiego dla najlepszego krytyka filmowego (1989). W marcu 1968 r. brała udział w strajku na UŁ. Wiosną 1969 r. wstąpiła do „Ruchu”. Uczestniczyła w V zjeździe organizacji. Aresztowana 21 VI 1970 r., została skazana przez Sąd Powiatowy dla m. Łodzi (8 VII 1971) na 2 lata więzienia. Na wolność wyszła 21 XII 1971 r. Członek NSZZ „Solidarność” (1980) (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; relacja Elżbiety Królikowskiej-Avis (2006); www.literatura.gildia.pl; P. Byszewski, *Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis”, 2003, nr 1).

Mantaj Wojciech (ur. 1942), mgr biologii. Absolwent Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi UŁ (1966). Po ukończeniu studiów do aresztowania pracował w Skierniewicach – w Instytucie Sadownictwa (1966–1967), a następnie w Instytucie Warzywnictwa (1967–1970). Po wyjściu z więzienia (1972) zatrudniony w łódzkim ogrodzie zoologicznym, w latach 1975–1976 był doktorantem na Wydziale Biologii UŁ. W połowie lat osiemdziesiątych wyemigrował z rodziną do Australii. Podczas studiów na UŁ należał do tamtejszego duszpasterstwa akademickiego. Wspólnie ze Stefanem Niesiołowskim i Wojciechem Majdą malował napisy na murach w Łodzi (1964–1966). W 1966 r. wstąpił do „Ruchu”. Brał udział we wszystkich zjazdach organizacji, a także w akcjach ekspropriacyjnych. Aresztowany 21 VI 1970 r., został skazany przez Sąd Powiatowy dla m. Łodzi na 2 lata więzienia. W latach siedemdziesiątych powieślał pisma ROPCiO („Ruch Związkowy”). Po sierpniu 1980 r. zajmował się drukowaniem wydawnictw łódzkiego MKZ. Od października 1980 r. do grudnia 1981 r. był redaktorem technicznym w „Solidarności Ziemi Łódzkiej”. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; W. Domagalski, *Kartki Trautmana*, Łódź 2005).

Morgiewicz Emil (ur. 1940), prawnik, dziennikarz, publicysta. Absolwent Wydziału Prawa UW (1963) i Studium Dziennikarskiego UW (1966). Zastępca rzecznika prasowego ministra komunikacji (1966–1967), dziennikarz „Zielonego Sztandaru” (1967–1970), pracownik Zakładów Techniki Biurowej „Predom-Org” (1974–1975), od 1975 r. na rencie. W latach 1983–1990 na emigracji w RFN. Od 1990 r. pracownik Kancelarii Senatu RP. W 1966 r. wstąpił do „Ruchu”. Był współautorem deklaracji programowej „Mijają lata...”. Brał udział we wszystkich zjazdach organizacji, należał do nieformalnego zespołu kierującego organizacją. Od jesieni 1969 r. redagował „Biuletyn”. Aresztowany 25 VI 1970 r., w procesie przywódców „Ruchu” skazany został na 4 lata pozbawienia wolności (wyrok odsiedział w całości). Po opuszczeniu więzienia napisał raport o stanie więziennictwa w PRL, przekazany do Amnesty International. Został za to ponownie aresztowany (27 sierpień–14 wrzesień 1975 r.), sprawę umorzono. W 1975 r. wstą-

pił do AI. Współautor petycji do Rady Państwa PRL (19 II 1976) o ułaskawienie braci Kowalczyków. Brał udział w opracowaniu deklaracji „U progę” (1975/1976), od września 1976 r. członek redakcji niezależnego pisma „U progę”. Od października 1976 r. do września 1977 r. członek KOR. Na początku 1977 r. brał udział w rozmowach na temat powołania komitetu reprezentującego wszystkie główne środowiska opozycyjne. Po przekształceniu KOR w KSS KOR we wrześniu 1977 r. przystąpił do ROPCiO. Od 1978 r. do grudnia 1981 r. członek redakcji „Opinii”, dołączył również do redakcji „Gospodarza”. Po sierpniu 1980 r. pracował w Ośrodku Badań Społecznych przy Regionie Mazowsze NSZZ „Solidarność”, był także doradcą NZS. Internowany od 13 XII 1981 r. do czerwca 1982 r. W 1983 r. dzięki wstawiennictwu AI wyjechał na leczenie do RFN. Na emigracji współpracował z RWE, organizował przerzut do Polski sprzętu poligraficznego i wydawnictw emigracyjnych. Przez pewien okres czasu działał w Chrześcijańskiej Służbie Wyzwolenia Narodów. (P. Śmiłowicz, *Emil Morgiewicz [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*, Londyn 1994; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; AIPN, 01228/1199).

Niesiołowski Marek (ur. 1945), absolwent Wydziału Mechanicznego PŁ (1973 r.). Po ukończeniu studiów pracował w Fabryce Kotłów i Radiatorów „Fakara” w Łodzi (1973–1979), Łódzkich Zakładach Prototypów Maszyn i Urzędzeń Przemysłu Lekkiego „Protomet” (1979–1984), Wojewódzkiej Stacji Krwiodawstwa w Łodzi (1985–1986), od 1986 r. jest nauczycielem w średnich szkołach technicznych w Łodzi. W okresie studiów na PŁ należał do duszpasterstwa akademickiego. W marcu 1968 r. brał udział w strajku na PŁ. Do „Ruchu” wstąpił wiosną 1969 r. Brał udział w akcjach ekspropriacyjnych, a także w przygotowaniach do podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie. Aresztowany 20 VI 1970 r., został głównym oskarżonym w pierwszym procesie łódzkim (22 VI–8 VII 1971). Otrzymał najwyższy wyrok w procesie, 3,5 roku więzienia, po rewizji zmniejszony do 3 lat. Warunkowo został zwolniony latem 1972 r. po odbyciu 2/3 kary. Był jednym ze współzałożycieli Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (marzec 1977 r.), brał udział we wszystkich ważniejszych działaniach i inicjatywach ROPCiO. W październiku 1977 r. pomagał polskiej grupie Amnesty International w zbieraniu podpisów pod apelem o uwolnienie więźniów politycznych. Po rozłamie w ROPCiO (1978) opowiedział się po stronie Andrzeja Czumy. Został członkiem Rady Sygnatariuszy (grudzień 1978 r.), a także Rady Konsultacyjnej przy redakcji miesięcznika „Opinia” i Rady Finansowej „ROPCiO”. Po Sierpniu ’80 wstąpił do NSZZ „Solidarność”, pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Zakładowej w „Protomecie”. Internowany od 13 XII 1981 r. do 21 IX 1982 r. w więzieniach w Sieradzu i Łowiczu. Został wówczas osadzony na dwa tygodnie razem z trzema innymi internowanymi w szpitalu psychiatrycznym. Po zwolnieniu z ośrodka internowania działał w podziemnych strukturach „Solidarności”, m.in. współpracował z „Solidarnością” na UŁ, kierowaną przez jego brata Stefana Niesiołowskiego. W 1989 r. wstąpił do ZChN. (G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993, P. Byszewski, *Marek Niesiołowski [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000).

Niesiołowski Stefan (ur. 1944), polityk, publicysta, wykładowca akademicki, prof. dr hab. nauk przyrodniczych. Absolwent Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi UŁ (1965),

od ukończenia studiów pracownik naukowy UŁ (Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii). Podczas studiów na UŁ związał się z duszpasterstwem akademickim. W 1963 r. utworzył własną grupę konspiracyjną, wspólnie z kolegami malował napisy na murach. Współzałożyciel „Ruchu” (1965). Wspólnie z Benedyktem Czumą zorganizował najliczniejszą w organizacji grupę łódzką. Należał do nieformalnego zespołu kierującego „Ruchem”, brał udział we wszystkich zjazdach organizacji. Współautor deklaracji programowej „Mijają lata...”. Regularnie pisywał do „Biuletynu”, współredagował również „Informator”. Był autorem pomysłu podpalenia Muzeum Lenina w Poroninie (kwiecień 1970 r.). Aresztowany 20 VI 1970 r., w procesie przywódców „Ruchu” skazany został na 7 lat więzienia. Na wolność wyszedł 24 IX 1974 r. W grudniu 1975 r. podpisał list 218 osób z Warszawy i Łodzi przeciwko planowanym zmianom w Konstytucji PRL. Po strajkach w czerwcu 1976 r. pomagał represjonowanym robotnikom, uczestnik ROPCio. W sierpniu 1980 r. był doradcą strajkujących robotników łódzkiego MPK, następnie jednym z organizatorów NSZZ „Solidarność” w Łodzi. Przewodniczący Komisji Zakładowej na UŁ, członek Zarządu Regionu Ziemia Łódzka. Razem z Benedyktem Czumą i Andrzejem Woźnickim założył i wydawał tygodnik „Solidarność Ziemi Łódzkiej”. Internowany 13 XII 1981 r., był przetrzymywany do końca listopada 1982 r. w ośrodkach w Jaworzu i Darłównku. Po wyjściu na wolność kierował nieprzerwanie tajną Komisją Zakładową „Solidarności” na UŁ. Organizował pomoc dla więźniów politycznych, publikował w wielu pismach drugiego obiegu, (m.in. w „Antyku”, „Przedświcie”, „Biuletynie Uniwersytetu Łódzkiego”, „Kursie”). Poseł na sejm w latach 1989–1991 (z listy Komitetu Obywatelskiego), 1991–1993 (ZChN), 1997–2001 (AWS) i od 2007 r. (PO). Wicemarszałek Sejmu VI kadencji, senator (2005–2007) z ramienia PO. Współzałożyciel i członek władz naczelnych ZChN (1989–2001). Obecnie członek PO. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; W. Domagalski, *Kartki Trautmana. Strajk w MPK i powstanie Łódzkiej Solidarności*, Łódź 2005; P. Byszewski, *Stefan Niesiołowski [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–1989*, t. 1, Warszawa 2000; *idem, Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970) [w:] Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003).

Ołtarzewski Roman (ur. 1942), ksiądz. W 1960 r. wstąpił do wyższego seminarium duchownego w Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1966 r. Po święceniach był wikariuszem w parafiach w Wysokienicach, Nadarzynie, Otwocku i Piastowie. Na prośbę Andrzeja Czumy udostępnił pokój w plebani w Piastowie do powielania „Biuletynu” i przechowywania archiwum „Ruchu”. Aresztowany 20 VI 1970 r., został warunkowo zwolniony 10 VIII 1970 r., postępowanie umorzono. Po opuszczeniu aresztu podjął studia na ATK. Był kapelanem ss. urszulanek w Warszawie, następnie wikariuszem w parafii św. Jana Kantego w Warszawie. Obecnie jest proboszczem w parafii NMP Królowej Pokoju w Baniosze k. Warszawy.

Piotrowski Edward (ur. 1941), absolwent zasadniczej szkoły zawodowej (1960), specjalność – mechanik maszyn biurowych. Zatrudniony w Centrali Maszyn Biurowych (1960–1964), Narodowym Banku Polskim (1964–1970), Stołecznym Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej (1970–1976), Zakładach Mechanicznych im. Marcelego Nowotki (1976–1987), firmie polonijnej „Miko-Key” (od 1987 r.). Do „Ruchu” przystąpił w 1969 r. Aresztowany 30 VII 1970 r., Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy w dniu 17 VII

1971 r. skazał go na karę 2 lat więzienia. Z akt o sygn. AIPN 001134/3987 wynika, iż 2 VII 1980 r. Edward Piotrowski miał zostać pozyskany przez Wydział III–2 KS MO jako tajny współpracownik ps. „Komandos” do inwigilacji członków ROPCiO (głównie Andrzeja Czumy i Janusza Krzyżewskiego). W stanie wojennym brał udział w rozpracowaniu i rozbiciu konspiracyjnych struktur „Solidarności” w Warszawie - Porozumienia CDN, od kwietnia 1982 r. (po połączeniu z Międzyzakładowym Robotniczym Komitetem Samoobrony Społecznej) Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu „Solidarności”. Był delegatem ZM im. Nowotki do kierownictwa (tzw. piątki) MRKS. Zatrzymany 29 XI 1982 r., został zwolniony po złożeniu zeznań. Podczas procesu kierownictwa MRKS (21 III–19 V 1983 r. przez Sądem Warszawskiego Okręgu Wojskowego) zeznawał jako świadek. Współpracę zakończono w 1989 r. (AIPN, 001134/3987; AIPN, 0332/77, t. 1–3; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; B. Kaliski, *Meandry radykalizmu. Międzyzakładowy Robotniczy Komitet „Solidarności” w latach 1982–1988* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, pod. red. A. Friszke, Warszawa 2006).

Radzik Antoni (1912–1970), absolwent seminarium nauczycielskiego, por. AK, pseudonimy konspiracyjne: „Dolina”, „Orkisz”, „Radwan”, „Soplica”. Jesienią 1939 r. był jednym z organizatorów SZP/ZWZ na terenie powiatu biłgorajskiego. Pełnił funkcję komendanta placówki w Biłgoraju, zastępcy komendanta Obwodu ZWZ Biłgoraj (XI 1939–VIII 1940) i oficera wywiadu. Od sierpnia do września 1940 r. p.o. komendanta Obwodu Hrubieszów. Od lutego do listopada 1941 ponownie w sztabie ZWZ/AK Obwodu Biłgoraj (oficer wywiadu). W grudniu 1942 r. mianowany adiutantem inspektora zamojskiego, funkcję pełnił do czerwca 1944 r. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji. Pełnił obowiązki zastępcy komendanta Obwodu Biłgoraj, adiutanta (lipiec 1944–marzec 1945) komendanta Obwodu DSZ/WiN w Zamościu. W 1946 r. mianowany został komendantem Obwodu Zamość. Aresztowany przez UB we wrześniu 1946 r. Po 1956 r. mieszkał w Warszawie. Do „Ruchu” został wprowadzony przez Mariana Gołębińskiego, prawdopodobnie na przełomie 1967/1968 r. lub później. Zmarł 3 III 1970 r. (I. Caban, *Ludzie Lubelskiego Okręgu Armii Krajowej*, Lublin 1995; R. Wnuk, *Lubelski Okręg AK, DSZ i WiN 1944–1947*, Warszawa 2000; AIPN, 1820/17, t. 25, odpis protokołu przesłuchania M. Gołębińskiego z 16–17 II 1971 r.).

Schodziński Stanisław (ur. 1941), absolwent Wydziału Chemicznego PŁ (1965). Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. Od 1965 r. pracował w Bydgoskich Zakładach Przemysłu Gumowego „Stomil”. W „Ruchu” od 1965 r., utworzył grupę w Bydgoszczy, brał udział w 3 zjazdach organizacji. Aresztowany 1 VIII 1970 r. Miał być sądzony w procesie w Bydgoszczy, ostatecznie postępowanie warunkowo umorzono. W latach siedemdziesiątych uczestnik ROPCiO. W 1980 r. współzałożyciel i przewodniczący (wiceprzewodniczący) Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w „Stomilu”. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; list Stanisława Schodzińskiego (1998); AIPN, 0189/93, t. 1; AIPN, 01820/17, t. 38; P. Byszewski, *Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis”, 2003, nr 1).

Smoter Jan (ur. 1941), dr inż. rolnictwa, absolwent Wydziału Rolnictwa SGGW (1966). Po ukończeniu studiów pracował w Instytucie Warzywnictwa w Skierniewicach oraz

w Instytucie Sądownictwa i Kwaciarnictwa w Skierniewicach. Obecnie na emeryturze. Do „Ruchu” wstąpił w 1968 r. Zatrzymany 30 VII 1970 r., postępowanie w jego sprawie zostało umorzone. W następnych latach nie angażował się w działalność opozycyjną.

Sroka Bronisław (ur. 1936), jezuita. Podczas nauki w Liceum Ogólnokształcącym nr 4 w Gdańsku należał do tajnej organizacji antykomunistycznej Podziemna Kolonia. Aresztowany 2 II 1953 r., został skazany 25 V 1953 r. przez WSR w Gdańsku na 5 lat więzienia. Zwolniony 20 V 1955 r. Po zdaniu matury we wrześniu 1959 r. wstąpił do zakonu jezuitów. Ukończył studia na Wydziale Filozoficznym OO. Jezuitów w Krakowie oraz na Papieskim Wydziale Teologicznym „Bonolanum” w Warszawie. Święcenia kapłańskie przyjął 17 VI 1968 r. W latach 1969–1974 studiował teologię ekumeniczną na KUL. Od 1974 r. jest duszpasterzem akademickim i katechetą. W lutym 1970 r. przystąpił do „Ruchu”. Aresztowany 31 VII 1970 r., na wolność wyszedł 31 I 1971 r. (postępowanie umorzono 31 V 1972 r.). Wiosną 1976 r. organizował zbieranie podpisów w obronie studenta Pomorskiej Akademii Medycznej Jacka Smykała (relegowanego za wypowiedzi na zajęciach z nauk politycznych). W grudniu 1976 r. wysłał list do Sejmu PRL z żądaniem powołania komisji do zbadania postępowania MO podczas protestów w czerwcu 1976 r., organizował też zbiórki pieniędzy dla represjonowanych. Uczestnik ROPCiO, na III Ogólnopolskim Spotkaniu Ruchu Obrony (10 VI 1978) wybrany został do tzw. komisji pięciu, mającej wyjaśnić zarzuty wobec L. Moczulskiego. Publikował w „Bratniaku”, „Opinii”, „Rzeczpospolitej” (pismo Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu) oraz wydawanym przez Ruch Porozumienia Narodowego „Przedmurzu”. Od 1979 r. sympatyzował z KPN. Po aresztowaniu Moczulskiego (wrzesień 1980 r.) interweniował w jego sprawie m.in. u Lecha Wałęsy, publikował teksty w pismach KPN – „Drodze” i „Gazecie Polskiej”. Po wprowadzeniu stanu wojennego odprawiał msze św. za ojczyznę na terenie całego kraju. W latach 1984–1986 organizował w Piotrkowie Trybunalskim cotygodniowe spotkania i wykłady dla członków NSZZ „Solidarność”. (M. Paziewski, *O. Bronisław Sroka [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 3, Warszawa 2006; *idem, Sroka Bronisław [w:] Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, pod red. J. Myszora, t. 3, Warszawa 2006).

Staniewski Edward (ur. 1929), technik budowlany, ukończył Państwową Szkołę Budowlaną (1951 r.). W latach 1954–1970 i 1972–1980 pracował jako technik instalacji sanitarnych. Od 1980 r. na rencie. W 1943 r. wstąpił do konspiracyjnych Hufców Polskich. Od sierpnia 1944 r. do maja 1945 r. więziony przez Niemców w obozach pracy. W latach 1945–1949 członek ZHP. Po odejściu z ZHP założył tajną organizację niepodległościową „Zarzewie”. Aresztowany 3 X 1951 r. przez Informację Wojskową (był wówczas słuchaczem Oficerskiej Szkoły Topografów). 22 II 1952 r. został skazany przez WSR w Warszawie na 7 lat więzienia (jednym z sędziów był Stefan Michnik), na wolność wyszedł 14 X 1954 r. W latach sześćdziesiątych zaangażował się w działalność niezależnych drużyn harcerek, prowadzonych przez ks. Franciszka Nowickiego. W kwietniu 1970 r. wstąpił do „Ruchu”. Zaczął tworzyć własną grupę (złożoną głównie z byłych członków AK). Miał wziąć udział w akcji „Poronin”. Aresztowany 2 VII 1970 r., w październiku 1970 r. pisemnie odwołał wszystkie swoje zeznania jako wymuszone przez śledczych. 20 V 1971 r. został przymusowo osadzony szpitalu psychiatrycznym w Pruszkowie, skąd

wypuszczono go 3 XII 1971 r. W lutym 1972 r. prokuratura umorzyła warunkowo śledztwo w jego sprawie (pierwotnie miał być sądzony razem Wiesławem Kęcikiem, Marzeną Górszczyk, Januszem Krzyżewskim i Wiesławem Kurowskim). Brał udział w powielaniu pierwszych pięciu numerów pisma „U progu” (założonego we wrześniu 1976 r.). W 1977 r. przystąpił do Nurtu Niepodległościowego i ROPCiO. W Ruchu Obrony zajął się organizacją poligrafii. Współpracował z niezależnym Wydawnictwem im. Konstytucji 3 Maja. We wrześniu 1978 r. wszedł do Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii”. Od października 1978 r. prowadził warszawski punkt konsultacyjno-informacyjny. Na IV ogólnopolskim spotkaniu uczestników ROPCiO (9–10 XII 1978 r.) wybrany został do Rady Sygnatariuszy. Przystąpił też do powołanego w lutym 1979 r. przez Wojciecha Ziemińskiego Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu. W kwietniu 1979 r. przejął od Mariana Gołębińskiego prowadzenie Biura Prasowego ROPCiO. W lutym 1980 r. wysłał list otwarty do redakcji polskiej RWE przeciwko faworyzowaniu przez rozgłośnię KSS KOR. List spotkał się z protestami środowiska korowskiego. We wrześniu 1980 r. został odwołany przez Andrzeja Czumę z Biura Prasowego i wystąpił z ROPCiO. Założył Ruch Porozumienia Narodowego. Od grudnia 1980 r. wydawał pismo RPN „Przedmurze”, a od 1981 r. również „Walke”. Internowany od 13 XII 1981 r. do 8 IX 1982 r., był przetrzymywany w ośrodkach w Białolece, Jaworzu i Darłówek. Po wyjściu na wolność współpracował z wydawnictwami drugoobiegowymi. W 1986 r. wyjechał do Szwecji. Minister w rządzie emigracyjnym Juliusza Nowiny-Sokolnickiego. W latach dziewięćdziesiątych powrócił na stałe do kraju. Jest sekretarzem Światowej Federacji Kombatanów. (P. Byszewski, *Edward Staniewski [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 2, Warszawa 2002; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; relacja Edwarda Staniewskiego (1998); E. Staniewski, *Upiory*, bmd.; *idem, Wysadzanie Lenina*, Warszawa 2005).

Stolarz Bolesław (1923–2005), mgr inżynier budownictwa lądowego, absolwent PW. Żołnierz AK i ROAK, pseudonim konspiracyjny „Młot”. W 1937 r. wstąpił do nielegalnej Narodowej Organizacji Gimnazjalnej. Od 1942 r. do lipca 1944 r. należał do AK. Wiosną 1945 r. przystąpił do oddziału ROAK Antoniego Sanetry „Mściciela”, działającego na terenie pow. Janów Lubelski, z oddziału odszedł przed jego rozbiciem w maju 1945 r. W latach 1947–1951 studiował na Wydziale Inżynierii Lądowej PW (dyplom 1952 r.). Od 1951 r. do 1956 r. pracował w Zjednoczeniu Budownictwa Wojskowego nr 2, od 1956 r. do 1966 r. był inspektorem nadzoru budowlanego. Od 1966 r. pracował w Zarządzie Budownictwa i Produkcji Materiałów Budowlanych Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Warszawie. W latach 1967–1970 i 1974–1976 zatrudniony w Wojewódzkim Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, skąd przeszedł do Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Odrzywołku k. Grójca. W „Ruchu” od wiosny 1968 r. Brał udział we wszystkich zjazdach. Należał do nieformalnego zespołu kierującego organizacją – od jesieni 1969 r. do czerwca 1970 r. w jego mieszkaniu odbywały się cotygodniowe spotkania zespołu. Przekazywał „Biuletyn” i opracowania „Ruchu” b. członkom AK i WiN. Aresztowany 30 VII 1970 r., został skazany w procesie przywódców na 4,5 roku więzienia. Zwolniony 26 VIII 1974 r. na mocy amnestii. Inwigilowany w ramach kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Marzyciel” (1974–1976). W latach siedemdziesiątych kolportował wydawnictwa ROPCiO. Członek ZSL (od 1957 r.), ZBoWiD (od 1966 r.),

Ruchu Odbudowy Polski. (AIPN, 0246/206, akta kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Marzyciel”; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; „*Ruch*” wobec stabilizacji, „Karta”, 1996, nr 20; P. Byszewski, *Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis”, 2003, nr 1; relacja B. Stolarza (1995) w posiadaniu autora).

Sulkowska-Bierezin Ewa (ur. 1935), dziennikarka, inżynier elektronik. Absolwentka Wydziału Elektroniki Politechniki Łódzkiej. Pracownik naukowy Instytutu Elektrotechniki PŁ, po marcu 1968 r. została pozbawiona stypendium doktoranckiego i odsunięta od zajęć dydaktycznych. Od wiosny 1969 r. w organizacji „Ruch”. Zatrzymana 30 VII 1970 r., postępowanie umorzono. Brała udział w zbieraniu podpisów pod listami w obronie braci Kowalczyków i przeciwko zmianom w Konstytucji PRL. Współpracownik KOR i KSS KOR, prowadziła stałą rubrykę w „Pulsie” (1977–1981, pod pseudonimami „Spin”, „Ewa esbek”). Razem z mężem (Jackiem Bierezinem) prowadziła w mieszkaniu niezależny salon literacko-polityczny. Współzałożycielka Niezależnego Klubu Dyskusyjnego w Łodzi. W 1980 r. brała udział w zakładaniu NSZZ „Solidarność” w Instytucie Techniki Ciepłej w Łodzi. Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej Zarządu Regionu Ziemi Łódzkiej (1981). Internowana od 13 XII 1981 r. do 22 VII 1982 r. W lutym 1983 r. wyemigrowała do USA. Współorganizowała pomoc dla opozycji w kraju, współpracowała również z RWE. W 2003 r. powróciła na stałe do Polski. (Biogram na stronie Stowarzyszenia Wolnego Słowa; W. Domagalski, *Kartki Trautmana*, Łódź 2005; S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; AIPN, 01280/17, t. 82).

Sulkowski Witold (1943–2003), pisarz, poeta, publicysta, dziennikarz. W latach 1963–1968 i 1972–1973 studiował polonistykę na UŁ. Pracownik Łódzkiego Domu Kultury (1973–1974), bibliotekarz (1977–1982). Brał udział w strajkach w marcu 1968 r., następnie współtworzył (wraz ze Stefanem Türschmidem i Józefem Śreniowskim) samokształceniową grupę studentów. Wiosną 1969 r. wstąpił do „Ruchu”. Uczestniczył w V zjeździe „Ruchu”. Aresztowany od 31 VII 1970 r. do 11 II 1971 r., postępowanie umorzono. Brał udział w zbieraniu podpisów m.in. pod listami w sprawie braci Kowalczyków i przeciwko zmianom w Konstytucji PRL (został za to usunięty z pracy). Współpracownik KOR i KSS KOR, sygnatariusz „Deklaracji Ruchu Demokratycznego”. Współzałożyciel niezależnego pisma literackiego „Puls” (jesień 1977 r.). Członek Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Łódzka, przewodniczący Regionalnej Komisji Kultury, redagował w tym czasie pismo „Solidarność z Gdańskiem”. Internowany 13 XII 1981 r.–31 XII 1982 r., przetrzymywany w Łęczycy i Łowiczu. Jesienią 1982 r. wyemigrował wraz z rodziną do Stanów Zjednoczonych. Współredagował londyńską kontynuację „Pulsu” (1982–1984) i pisma literacko-społecznego „2B”. Dziennikarz Radia Głos Ameryki (1983–2003). Członek Partii Republikańskiej. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; M. Wolniewicz, *Witold Sulkowski [w:] Opozycja w PRL Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; P. Byszewski, *Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970) [w:] Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003; AIPN, 01820/17, t. 82).

Szczęsna Joanna (ur. 1949), dziennikarka, publicystka. Studiowała filologię polską na UŁ (1967–1970) i KUL (1971–1974). Reporter Rozgłośni Harcerskiej PR w Warszawie

(1974–1977), asystentka korespondenta radia zachodnioniemieckiego w Warszawie (1977–1981), dziennikarka prasowej Agencji „Solidarność” (1981), „Tygodnika Mazowsze” (1982–1989). Od 1989 r. w redakcji „Gazety Wyborczej”. Brała udział w strajku na UŁ w marcu 1968 r. Następnie przystąpiła do grupy samokształceniowej utworzonej przez Witolda Sułkowskiego i Stefana Türschmida. Wiosną 1969 r. razem z częścią ww. grupy znalazła się w „Ruchu”. Brała udział w wydawaniu pisma „Informator”. Aresztowana 31 VII 1970 r.–31 III 1971 r. Sądzona w trzecim procesie łódzkim, została skazana (13 IX 1971) na rok pozbawienia wolności w zawieszeniu. Brała udział w akcjach w obronie braci Kowalczyków oraz przeciwko zmianom w Konstytucji PRL. Od września 1976 r. współpracownik KOR, następnie KSS KOR. Członek redakcji „Biuletynu Informacyjnego” KOR przez cały okres istnienia (1976–1980). Równocześnie kolportowała wydawnictwa NOW-ej. W 1981 r. współtworzyła prasową Agencję „Solidarność”, należała do redakcji biuletynu ogólnopolskiego „AS”. Po 13 XII 1981 r. ukrywała się. Przygotowywała wydanie podziemnego „Tygodnika Mazowsze”. Była członkiem redakcji pisma od pierwszego numeru (luty 1982 r.). Aresztowana 5 VII 1982 r., została skazana na pół roku w zawieszeniu za posiadanie fałszywego dowodu osobistego. Po wyjściu na wolność (październik 1982) powróciła do redagowania „Tygodnika”. (P. Sowiński, *Joanna Szczęsna [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 3, Warszawa 2006; „Ruch” wobec stabilizacji, „Karta”, 1996, nr 20; J.J. Lipski, *KOR*, Warszawa 2006; biogram na stronie Stowarzyszenia Wolnego Słowa).

Terentiew Robert (ur. 1942), dziennikarz, publicysta, scenarzysta filmowy, autor programów i reportaży telewizyjnych. Ukończył studia na Wydziale Filologii Polskiej UW. W marcu 1968 r. brał udział w strajku na UW. Jesienią 1968 r. wstąpił do „Ruchu”. Nie został wykryty przez SB. Od 1978 r. współpracownik KSS KOR. W latach 1978–1980 współpracował z Marzeną i Wiesławem Kęcikami przy wydawaniu „Gospodarza” i „Placówki”. Na przełomie 1978/1979 r. został członkiem redakcji NOW-ej. Redagował anglojęzyczny serwis dla dziennikarzy zagranicznych „Nowa Press Service” (1980–1981). Internowany 13 XII 1981 r. w więzieniu w Białoleścu. Po zwolnieniu reaktywował działalność NOW-ej. Założyciel i redaktor miesięcznika „Spectator” (1982), współredaktor i publicysta „Karty” (1982–1983). W 1983 r. wyjechał do Nowego Jorku, był tam zastępcą redaktora naczelnego „Nowego Dziennika”. Po powrocie z emigracji był dziennikarzem „Tygodnika Solidarność”, dyrektorem Telewizyjnej Agencji Informacyjnej i Telewizji Polonia. (Relacja R. Terentiewa (1998) w posiadaniu autora; *Ludzie Nowej*, Warszawa 2007; biogram na stronie internetowej Stowarzyszenia Wolnego Słowa).

Türschmid Stefan (ur. 1946), absolwent Wydziału Filologicznego (polonistyka) UŁ (1970). W marcu 1968 r. brał udział w strajku na UŁ. Następnie wraz z Witoldem Sułkowskim i Józefem Śreniowskim utworzył grupę samokształceniową. W czerwcu 1968 r. przeprowadzili akcję ulotkową na UŁ. Wiosną 1969 r. wstąpił do „Ruchu”. Od października 1969 r. redagował wydawany przez grupę łódzką „Informator”. Brał udział w akcjach ekspropriacyjnych oraz akcji „Skunks” (włanie cuchnącej substancji do sklepów PKO w Łodzi). Aresztowany od 30 VII 1970 r. do 31 V 1971 r., 13 IX 1971 r. został skazany przez Sąd Powiatowy dla m. Łodzi na 2 lata więzienia. Po wyjściu na

wolność nie prowadził działalności opozycyjnej. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych był nauczycielem jazdy konnej, m.in. pracował w Państwowej Stadninie Ogierów w Kwidzynie. Był zastępcą redaktora naczelnego „Dziennika Łódzkiego”. Autor powieści sensacyjnych. Obecnie prowadzi własne przedsiębiorstwo. (Relacja S. Türschmida (1996); S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; „*Ruch*” wobec stabilizacji, „Karta”, 1996, nr 20; P. Byszewski, *Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003).

Więckowski Adam (ur. 1950). Po ukończeniu liceum ogólnokształcącego (1968) podjął pracę w Instytucie Warzywnictwa w Skierniewicach. Do „Ruchu” wstąpił na początku 1969 r. Brał udział w nieudanej próbie kradzieży utargu ze sklepu przy ul. Źródłowej. Aresztowany 1 VIII 1970 r., wyrokiem Sądu Powiatowego dla m. Łodzi (8 VII 1971) skazany został na 1 rok więzienia. Po wyjściu na wolność podjął pracę w Przedsiębiorstwie Budowy „Stolica” w Warszawie, skąd przeszedł do Ministerstwa Budownictwa. Od 25 XI 1970 r. był inwigilowany w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Omega – I”, przekwalifikowanej w 1973 r. na kwestionariusz ewidencyjny. Inwigilację zakończono 7 I 1977 r. ze względu na brak informacji potwierdzających prowadzenie przez Więckowskiego działalności opozycyjnej. W latach osiemdziesiątych wyemigrował do USA. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; AIPN, 0246/478, t. 1–4).

Wiśniarski Marian (ur. 1922). Członek ZWZ/AK w Obwodzie Tomaszów Lubelski (1941–1945), do 1946 r. członek WiN. W 1947 r. ujawnił swoją działalność konspiracyjną. Od 1948 r. mieszkał we Wrocławiu. W 1968 r. przeniósł się do Warszawy, podjął pracę w Ministerstwie Gospodarki Komunalnej. W tym czasie nawiązał znajomość z Marianem Gołębińskim, który wprowadził go do „Ruchu”. Aresztowany 20 VI 1970 r., na wolność wyszedł 28 VIII. Z akt sygn. AIPN 00170/849 wynika, że Wiśniarski miał zostać pozyskany 28 VIII 1970 r. (w dniu zwolnienia z aresztu) przez Wydział II Departamentu III MSW jako tajny współpracownik ps. „WM”. Współpracę zakończono 17 III 1975 r.

Woźnicki Andrzej (ur. 1941), absolwent Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego UŁ – chemia (1963) i fizyka (1968). Pracownik naukowy PŁ (1963–1968), UŁ (1969–1972), od 1982 r. Akademii Medycznej w Łodzi (obecnie Uniwersytet Medyczny w Łodzi). W latach 1973–1979 pracował w Zakładach Naprawczych Sprzętu Medycznego (zwolniony za działalność opozycyjną). Dziennikarz tygodnika „Solidarność Ziemi Łódzkiej” (1980–1981). Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. W maju 1970 r. wstąpił do „Ruchu”. Aresztowany 21 VI 1970 r., wyszedł na wolność 31 III 1971 r. W pierwszym procesie łódzkim (22 VI–8 VII 1971) skazany na 10 miesięcy więzienia. Członek Nurtu Niepodległościowego (marzec 1977–maj 1978). Współzałożyciel ROPCiO, po rozłamie w grupie Andrzeja Czumy. Członek Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii” oraz Rady Sygnatariuszy ROPCiO. Przez krótki okres czasu (1977) należał do polskiej grupy Amnesty International. Założyciel i redaktor naczelny pisma ROPCiO „Ruch Związkowy”. We wrześniu 1980 r. został

doradcą MKZ NSZZ „Solidarność” Ziemi Łódzkiej, następnie organizował prasę związku w Łodzi („Komunikat”, „Solidarność Ziemi Łódzkiej”). Internowany od 13 XII 1981 r. do 6 VI 1982 r. w Łęczycy i Łowiczu. W latach osiemdziesiątych w zasadzie nie uczestniczył w działaniach opozycyjnych. W 1988 r. włączył się w reaktywowanie jawnych struktur NSZZ „Solidarność”, organizując Komisję Zakładową w Akademii Medycznej. Członek Zarządu Regionu Łódzkiego (1990–2001) i Komisji Krajowej (1995–1998). Poseł na Sejm RP z listy AWS (1997–2001). W latach 1998–2001 należał do Ruchu Społecznego AWS, od 2004 r. w Partii Centrum. (S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; P. Byszewski, Andrzej Woźnicki [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, Warszawa 2000; *idem*, *Niepodległościowa organizacja „Ruch” (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003).

Żyłka-Żebracki Zygmunt (1907–1997), inżynier budownictwa, absolwent Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej PW (1964), mjr WP, żołnierz SZP/ZWZ/AK, ROAK, DSZ, WiN; pseudonimy konspiracyjne „Ax”, „Czarny”, „Zygmunt”, „Żelan”, „Żeliwa”. Od 1930 r. służył w WP. We wrześniu 1939 r. dowodził plutonem saperów 15 pp, m.in. walczył w obronie Modlina. W listopadzie 1939 r. wstąpił do SZP, mianowany powiatowym dowódcą SZP w Garwolinie. Od początku 1940 r. komendant Obwodu ZWZ Garwolin. W końcu czerwca 1942 r. przeniesiony na funkcję komendanta Obwodu AK Puławy w Okręgu AK Lublin. Podczas akcji „Burza” latem 1944 r. dowodził zgrupowaniem 15 pp AK „Wilki”. Po wejściu wojsk sowieckich pozostał w konspiracji. W listopadzie 1944 r. mianowany komendantem Inspektoratu Rejonowego AK Puławy. Po rozwiązaniu 19 I 1945 r. AK działał w ROAK. W dniu 21 III 1945 r. aresztowany przez Sowieców, więziony w więzieniu NKWD w Warszawie i na Zamku Lubelskim, zwolniony 16 III 1946 r. bez rozprawy. Od kwietnia 1946 r. w WiN. Pełnił funkcję szefa wywiadu komendy Okręgu Lublin. Aresztowany 9 XI 1945 r., został zwolniony z więzienia 17 VI 1947 r. na podstawie amnestii. 27 VII 1952 r. ponownie zatrzymany w Warszawie przez UB i aresztowany pod zarzutem przynależności do nielegalnej organizacji (tzw. Demokratyczny Związek Walki o Niepodległość – DZWoN, najprawdopodobniej organizacja o tej nazwie w ogóle nie istniała, była to tylko prowokacja UB). Wyrokiem WSR w Warszawie z dnia 30 IX 1953 r. został skazany na karę 12 lat więzienia. Na mocy amnestii warunkowo zwolniony 14 XI 1956 r. Podjął pracę w biurze architektonicznym, w 1964 r. przeszedł do Przedsiębiorstwa Robót Kolejowych nr 7 w Warszawie (pracował tam do przejścia na emeryturę w 1974 r.). Pod koniec lat sześćdziesiątych przystąpił do organizacji „Ruch”. Brał udział w V zjeździe (wiosna 1969 r.). Opracował również projekt dokumentu programowego zatytułowany „Deklaracja” (prace nad „Deklaracją” przerwały aresztowania). 29 VII 1970 r. aresztowany przez SB, po umorzeniu sprawy (15 V 1971) został zwolniony z więzienia. T. Łaszczewski podał, iż został skazany w oddzielnym procesie na rok więzienia (nie znalazłem żadnego dokumentu potwierdzającego skazanie Żebrackiego). (T. Łaszczewski, *Zygmunt Żyłka-Żebracki*, „Zeszyty Historyczne WiN”, 2001, nr 15; I. Caban, *Ludzie Lubelskiego Okręgu AK*, Lublin 1995; AIPN, 0246/1050, akta kwestionariusza ewidencyjnego krypt. „Ogar”).

ILUSTRACJE

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, ul. Miódowa, 5 XI 1969 r., godz. 13.30, Andrzej Czuma (z lewej strony) i Ryszard Gołębiewski. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 25.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, ul. Targowa, 5 XI 1969 r., godz. 8.05, z prawej strony Andrzej Czuma, *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 25.*

Zdjęcie operacyjne SB: Piastów, stacja PKP, 23 XI 1969 r., godz. 12.50, Urszula i Krzysztof Czumowie. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 51.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, ul. Świerczewskiego, 15 I 1970 r., godz. 14.00, od lewej Andrzej Czuma, Krzysztof Czuma (syn) i Urszula Czuma (żona). *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 72.*

Zdjęcie operacyjne SB: Toruń, ul. Dybowska, godz. 15.30, pierwszy z prawej (w kapeluszu) Andrzej Czuma. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 81.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, kawiarnia Świtezianka, ul. Marszałkowska, 18 V 1970 r., godz. 22.00, w środku Wiesław Kęcik. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 122.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, ul. Świerczewskiego, 15 I 1970 r. godz. 14.00, z lewej strony Andrzej Czuma z synem Krzysztofem. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 72.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, ul. Rakowiecka, 18 V 1970 r., pierwszy z lewej Wiesław Kęcik. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 122.*

Zdjęcie operacyjne SB, Warszawa, kawiarnia Krokodyl, Rynek Starego Miasta, 20 V 1970 r., pierwszy z lewej Wiesław Kęcik. *AIPN, 01820/17, t. 100, k. 122.*

Zdjęcie operacyjne SB: Warszawa, 24 VII 1970 r., Al. Jerozolimskie, z prawej strony (w jasnej marynarce) Zygmunt Żyłka-Żebracki. *AIPN, 01820/17, t. 11, k. 77.*

Zniszczenie materiałów zapalających. W środku Jan Kapuściński. *AIPN, 01820/17, t. 19, k. 10 fot. 29.*

Zdjęcie ze zniszczenia materiałów zapalających przeznaczonych do spalenia Muzeum Lenina. Drugi od prawej Benedykt Czuma. *AIPN, 01820/17, t. 19, k. 5 fot. 5.*

Alojzy Koszut (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 84.

Andrzej Lulek. *AIPN, Lu, 023/5,*
t. 4, k. 130–131.

Andrzej Woźnicki (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 82.

Benedykt Czuma (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 9.

Bolesław Stolarz (areszt).
AIPN, Lu, 023/5, t. 4, k. 231–233.

Ks. Hubert Czuma (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 10.

Emil Morgiewicz (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 93.

Henryk Kałdun (areszt). *AIPN,*
01820/17, t. 4, k. 90.

Marek Niesiołowski (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 80.

Elżbieta Łukasiewicz-
-Nagrodzka (areszt). *AIPN,*
01820/17, t. 4, k. 81.

Ks. Sebastian Koszut (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 87.

Marzena Górszczyk (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 98.

Łukasz Czuma (areszt). *AIPN,*
01820/17, t. 4, k. 11.

Marian Gołębiwski (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 99.

Marian Gołębiwski (fotografia z lat sześćdziesiątych).
AIPN, 01820/17, t. 5 k. 8.

Stefan Niesiołowski (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 79.

Wiesław Jan Kurowski (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 85.

Wiesław Kęćcik (areszt). *AIPN,*
01820/17, t. 4, k. 89.

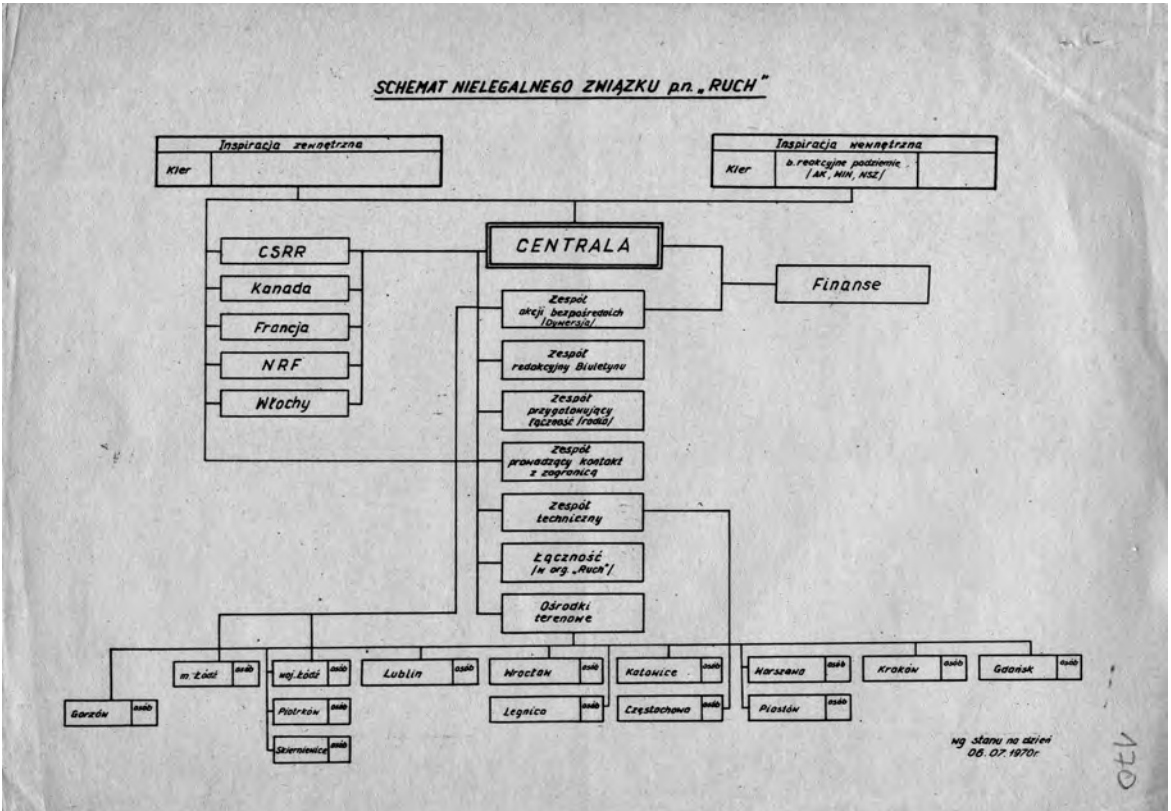
Wojciech Mantaj (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 83.

Zygmunt Żyłka-Żebracki
(areszt). AIPN, Lu, 023/5, t. 4,
k. 231-234.

Janusz Krzyżewski (areszt).
AIPN, 01820/17, t. 4, k. 33.

Schemat organizacji „Ruch” według Służby Bezpieczeństwa. AIPN, 0296/89, t. 2, k. 170.

Kpt. Konrad Gniotek, inspektor Departamentu IV MSW.
AIPN, 0194/3124.

Kpt. Stanisław Trafalski, st. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Łodzi. *AIPN, 0218/3369.*

Kpt. Tadeusz Dudkiewicz (wł. Dudkiewicz) Wydziału III KS MO w Warszawie. *AIPN, 710/396.*

Kpt. Tadeusz Murdza, inspektor Departamentu IV MSW.
AIPN, 0604/894.

Kpt. Tadeusz Zbański, inspektor Biura Śledczego MSW.
AIPN, 0242/2502.

Kpt. Wiktor Gutowski, Wydział III KW MO w Warszawie.
AIPN, 0604/1469.

Mjr Zenon Ring, zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Gdańsku. *AIPN, 710/431.*

Mjr. Jan Wziątek, inspektor Biura Śledczego MSW. *AIPN, 0242/2394.*

Płk. Henryk Bilski, I zastępca komendanta miejskiego MO ds. SB w Łodzi. *AIPN, 0604/139.*

Por. Wiesław Panasiuk,
st. inspektor Wydziału Śled-
czego KS MO w Warszawie.
AIPN, 0242/2099.

Por. Zbigniew Jabłoński,
Wydział IV KW MO w War-
szawie. *AIPN, 0604/1925.*

Ppłk Henryk Piśarczyk, naczelnik Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi. *AIPN, 0218/113.*

Ppor. Artur Kacprzykowski,
Wydział III KS MO w Warsza-
wie. *AIPN, 01256/70.*

Ppor. Jerzy Karpacz, inspektor
Wydziału Śledczego KW MO
w Kielcach. *AIPN, 0242/2904, t. 1.*

Ppor. Włodzimierz Paszkow-
ski, inspektor Biura Śledczego
MSW. *AIPN, 0193/5288.*

WYKAZ SKRÓTÓW

3 BKS	– 3 Brygada Kadrowa Strzelców
AAN	– Archiwum Akt Nowych
AI	– Amnesty International
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN Ld	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi
AIPN Lu	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie
AIPN Wr	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu
AK	– Armia Krajowa
AKO	– Armia Krajowa Obywateli (lub Obywatelska Armia Krajowa)
AL	– Armia Ludowa
AM	– Akademia Medyczna
ASP	– Akademia Sztuk Pięknych
ASW	– Akademia Spraw Wewnętrznych
AT	– Akademia Teatralna
ATK	– Akademia Teologii Katolickiej
AWS	– Akcja Wyborcza Solidarność
BBC	– British Broadcasting Corporation (Brytyjska Korporacja Nadawcza)
BCh	– Bataliony Chłopskie
BiNoZ UŁ	– Wydział Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego
BIP	– Biuro Informacji i Propagandy
BIP KG AK	– Biuro Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej
BOR	– Biuro Ochrony Rządu
bsap	– batalion saperów
BU	– Biblioteka Uniwersytecka
ChD	– Chrześcijańska Demokracja
ChDSP	– Chrześcijańsko-Demokratyczne Stronnictwo Pracy
CKW PPS	– Centralny Komitet Wykonawczy Polskiej Partii Socjalistycznej
CRZZ	– Centralna Rada Związków Zawodowych
CSR	– Republika Czechosłowacka
CSRS	– Czechosłowacka Republika Socjalistyczna
CW MBP	– Centrum Wyszukolenia Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego
CW MO	– Centrum Wyszukolenia Milicji Obywatelskiej
DKiPP	– Dział Konstrukcji i Przygotowania Produkcji Biura „T” Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
DOKP	– Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych
DP	– Dywizja Piechoty
DPGór	– Dywizja Piechoty Górskiej

DRKP	– Dyrekcja Rejonowa Kolei Państwowych
DS	– Dom Studencki
DSP	– Dywizja Strzelców Pieszych
DSZ	– Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj
DRN	– Dzielnicowa Rada Narodowa
DZWoN	– Demokratyczny Związek Walki o Niepodległość
FJN	– Front Jedności Narodu
GL	– Gwardia Ludowa
GS	– Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
GZI WP	– Główny Zarząd Informacji Wojska Polskiego
IBL PAN	– Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk
IFiS PAN	– Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk
IH PAN	– Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk
IH UW	– Instytut Historii Uniwersytetu Warszawskiego
IH UW	– Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego
IHKM PAN	– Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
IPPT PAN	– Instytut Podstawowych Problemów Techniki Polskiej Akademii Nauk
ITO KdsBP	– Instytut Techniki Operacyjnej Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
ITO MSW	– Instytut Techniki Operacyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
K MO	– Komenda Milicji Obywatelskiej
KC	– Komitet Centralny
KC PZPR	– Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KD MO	– Komenda Dzielnicowa Milicji Obywatelskiej
KdsBP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KE	– kwestionariusz ewidencyjny
KG AK	– Komenda Główna Armii Krajowej
KG DSZ	– Komenda Główna Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj
KG MO	– Komenda Główna Milicji Obywatelskiej
KG ZWZ	– Komenda Główna Związku Walki Zbrojnej
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej
KK	– Kodeks Karny
KK NSZZ	
„Solidarność”	– Komisja Krajowa Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”
KKK	– Klub Krzywego Koła
KKP NSZZ	
„Solidarność”	– Krajowa Komisja Porozumiewawcza Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”
KKWP	– Kodeks Karny Wojska Polskiego
KLM	– Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (Królewskie Towarzystwo Lotnicze)

KŁ PZPR	– Komitet Łódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KM MO	– Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej
KO	– kontakt operacyjny (obywatelski)
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KP MO	– Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej
KP PZPR	– Komitet Powiatowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KPK	– Kodeks Postępowania Karnego
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej
KPP	– Komunistyczna Partia Polski
KRN	– Krajowa Rada Narodowa
KS MO	– Komenda Stołeczna Milicji Obywatelskiej
KSS KOR	– Komitet Samoobrony Społecznej KOR
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW MO	– Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej
KW PZPR	– Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KZ PZPR	– Komitet Zakładowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
LK	– lokal kontaktowy
LOK	– Liga Obrony Kraju
LPR	– Liga Polskich Rodzin
ŁKSP	– Łódzka Komenda Straży Pożarnej
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MKK	– Mały Kodeks Karny
MKZ NSZZ	
„Solidarność”	– Międzyzakładowy Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”
MO	– Milicja Obywatelska
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MPK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
MRN	– Miejska Rada Narodowa
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MTP	– Międzynarodowe Targi Poznańskie
MUBP	– Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
MUDsBP	– Miejski Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
NATO	– North Atlantic Treaty Organization (Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego, Pakt Północnoatlantycki)
NBP	– Narodowy Bank Polski
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NKWD	– Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych)
NMP	– Najświętszej Marii Panny
NN	– Nurt Niepodległościowy
NOW	– Narodowa Organizacja Wojskowa
NPR	– Narodowa Partia Robotnicza
NPW	– Naczelną Prokuraturą Wojskową
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna

NRF	– Niemiecka Republika Federalna
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
NSZZ	
„Solidarność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
NSZZ RI	
„Solidarność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”
NZS	– Niezależne Zrzeszenie Studentów
OOB	– Organizacja Orła Białego
ODKK MSW	– Ośrodek Doskonalenia Kadr Kierowniczych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
OK FJN	– Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu
OKP	– Obywatelski Klub Parlamentarny
ONR	– Obóz Narodowo-Radykalny
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OSOMO	– Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej
OUN	– Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów
OWP	– Obóz Wielkiej Polski
OZI	– osobowe źródło informacji
OZN	– Obóz Zjednoczenia Narodowego
pac	– pułk artylerii ciężkiej
pał	– pułk artylerii lekkiej
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAP	– Polska Agencja Prasowa
PDRN	– Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej
PESEL	– Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności
PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
PiS	– Prawo i Sprawiedliwość
PKO	– Powszechna Kasa Oszczędności
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PKS	– Państwowa Komunikacja Samochodowa
PLO	– Polskie Linie Oceaniczne
PLL LOT	– Polskie Linie Lotnicze LOT
PŁ	– Politechnika Łódzka
PO	– Platforma Obywatelska
POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
POW	– Polska Organizacja Wojskowa
POZ	– Polska Organizacja Zbrojna
pp	– pułk piechoty
PP	– podśluch pokojowy
PPN	– Polskie Porozumienie Niepodległościowe
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPRN	– Prezydium Powiatowej Rady Narodowej
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PR	– Polskie Radio

PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRN	– Powiatowa Rada Narodowa
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
psap	– pułk saperów
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PSL „Lewica”	– Polskie Stronnictwo Ludowe „Lewica”
PSS	– Powszechna Spółdzielnia Spożyców „Społem”
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne
PT	– podsłuch telefoniczny
PTH	– Polskie Towarzystwo Historyczne
PTTK	– Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PUdsBP	– Powiatowy Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
PW	– Politechnika Warszawska
PWRN	– Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej
PWSFTviT	– Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera
PWSR „Wars”	– Przedsiębiorstwo Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „Wars”
PWST	– Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna
PZKS	– Polski Związek Katolicko-Społeczny
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZPW	– Państwowe Zakłady Przemysłu Włókienniczego
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RKW NSZZ „Solidarność”	– Regionalna Komisja Wykonawcza Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”
RN	– Rada Narodowa
RNR	– Ruch Narodowo-Radykalny „Falanga”
ROAK	– Ruch Oporu Armii Krajowej
ROPCiO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita Polska
RS AWS	– Ruch Społeczny Akcji Wyborczej Solidarność
RSB	– Referat Służby Bezpieczeństwa
RWE	– Radio Wolna Europa
RZM	– Rewolucyjny Związek Młodzieży
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SDP	– Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
SGGW	– Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGH	– Szkoła Główna Handlowa
SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
SGO	– Samodzielna Grupa Operacyjna
SKS	– Studencki Komitet Solidarności
SL „Roch”	– Stronnictwo Ludowe „Roch”
SN	– Sąd Najwyższy

SN	– Seminarium Nauczycielskie
SN	– Stronnictwo Narodowe
SOE	– sprawa operacyjno-ewidencyjna
SOO	– sprawa operacyjnej obserwacji
SOS	– sprawa operacyjnego sprawdzenia
SOR	– sprawa operacyjnego rozpracowania
SP	– Stronnictwo Pracy
SPATiF	– Stowarzyszenie Polskich Artystów Teatru i Filmu
SPP	– Stowarzyszenie Pisarzy Polskich
STS	– Studencki Teatr Satyryków
SZP	– Służba Zwycięstwu Polski
TKN	– Towarzystwo Kursów Naukowych
TOW	– Tajna Organizacja Wojskowa
TT	– Tulski Tokariew (pot. „tetetka”)
TVP	– Telewizja Polska
TW	– tajny współpracownik
UAM	– Uniwersytet Adama Mickiewicza
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UBK	– Uderzeniowe Bataliony Kadrowe
UBP	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UdsBP	– Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
UHWR	– Ukraińska Hołowna Wyzwolna Rada (Ukraińska Główna Rada Wyzwoleńcza)
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
UJK	– Uniwersytet Jana Kazimierza
UKS	– Ustawa Karno-Skarbowa
UKSW	– Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UMCS	– Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UPA	– Ukraińska Powstańcza Armia
UPT	– Urząd Pocztovo-Telekomunikacyjny (Telegraficzny)
USA	– United States of America
USB	– Uniwersytet Stefana Batorego
UW	– Uniwersytet Warszawski
WiN	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WP	– Wojsko Polskie
WPR	– Wojskowa Prokuratura Rejonowa
WRN	– Wojewódzka Rada Narodowa
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSI	– Wyższa Szkoła Inżynierska
WSNS	– Wyższa Szkoła Nauk Społecznych
WSP	– Wyższa Szkoła Pedagogiczna
WSS	
„Społem”	– Warszawska Spółdzielnia Spożywców „Społem”

WSW	– Wyższa Szkoła Wojenna
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUKPPiW	– Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
ZAG MSW	– Zarząd Administracyjno-Gospodarczy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZChN	– Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe
ZG SP	– Zarząd Główny Stronnictwa Pracy
ZG ZMP	– Zarząd Główny ZMP
ZG ZMS	– Zarząd Główny Związku Młodzieży Socjalistycznej
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZKJ	– Związek Komunistów Jugosławii
ZLP	– Związek Literatów Polskich
ZMD	– Związek Młodych Demokratów
ZMS	– Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZNP	– Związek Nauczycielstwa Polskiego
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej
ZPW	– Zakłady Przemysłu Włókienniczego
ZS	– Związek Strzelecki
ZSL	– Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSP	– Zrzeszenie Studentów Polskich
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej
ZZLP	– Związek Zawodowy Literatów Polskich

INDEKS NAZWISK, PSEUDONIMÓW I KRYPTONIMÓW

- „A” (TW) zob. Śmiech Józef
Abakumowicz (Abakumow) Tadeusz **436**, 437
Adamski Adam **438**, 439, 472, 577, 578
„Adiunkt” (OZI) 511
Aftowicz L. 471
„Agapa” (SOR) 57
„Albatros” (TW) 40, 171, 172, 254
Albert Andrzej zob. Roszkowski Wojciech
„Anatol” (OZI) 511
Anczewski Antoni 408, 427
Anczewski Jerzy 408, 410, 421, 424, 427, 428, 432, **675**
Anders Władysław **28–29**, 37, 61, 82, 84–87, 92, 99, 162, 224, 391, 429, 435, 572
Androjna L. 471
Andruszewicz Janusz 371
„Andrzej” zob. Czuma Andrzej
„Andrzej” (TW) 663, 664
Andrzejewski Jerzy **655**, 659, 660, 663, 667
Anna NN 317
„Antaba” zob. Czuma Andrzej
Arendarczyk Ewa 402
Arski Stefan **36**
„As” (sprawa) 33
Augustowska 162, 164
Augustowski Zygmunt (TW „Bross”, „Mociński”) **33**, 110, 114, 115, 193, 252
„Augustyn” (TW) 663
„Ax” zob. Żyłka-Żebracki Zygmunt
- Babiarz Edward 542
Bałaj Zdzisław 343, 400, 401
Balbus Tomasz 33
Balejko Dominik 530
Banachowicz Izabella 544
Banasik 355
Banaszkiewicz 167
Barański Marian 17, **136**, 138, 142, 178, 194, 206, 207, 309
Barbara NN 317
„Bartek” (PP) 252
- Bartkowiak Jacek „Jacek”, (TW „Leopold”) 24, 25, 27, 46, 48, 51, 52, 58, 64, 272, 279, 284, 288, 297, 307, 315, 339, 347, 350, 355, 385, 387, 413, 427, 441, 446, 452, 456, 462, 608, 615, 618, 620, 622, **675**
- Bartnik 72
Bartoszewski Konrad **112**, 311
Bartoszewski Tadeusz **191**, 210
Baszkiewicz 283
„Bawar” zob. Brym Zbigniew
Bąbol Bogdan Ryszard 470
Bąbol Feliks 470
Bąbol Irena z d. Wilmańska 470
Bejze Bohdan **395**, 421, 473
Benedict Alfons 425
Benedict Roman 47, 394, 425, 609
„Benici” (PP) 252
„Berezowski” (TW) 54
Bergiel Jerzy 51, 52, 317, 366, 369, 371, 373, 374, 376, 413–416, 419, 420, 436, 451, 455, 463, 639
Bergiel Jerzy Wincenty zob. Bergiel Jerzy
Berliński Marian 191, 210
Berliński Stanisław 191, 210, 254, 256
Berman Jakub 497, 505, 605
Bernatowicz Jan **454**, 512, 533, 547, 567, 598, 605
„Bichal” zob. Czuma Andrzej
Bielenin Krzysztof 34, 68
Bielenin Stanisław 68
Bieniusiewicz Jan 420, 434
Bieniusiewicz Paweł 434
Bieniusiewicz Stefania z d. Mickiewicz 434
Bierezin Ewa zob. Sułkowska-Bierezin Ewa
Bierezin Jacek 18, 51, 52, 54, 317, 339, 366, 372, 376, 407–410, 413, 420, 428, 430, 452, 457, 466, 471, 622, 623, 639, **675–676**, 676, 692
Biernacki Józef 541
Bierut Bolesław 112, 680
Bigoszewski Jacek 317

- Bijasiewicz Ignacy 499
 Bijasiewicz Robert „Orlik” 213, **495–497**, 499, 500, 503, 504, 506–508, 510–512, 533, 591, 605
 Bijasiewicz Wiktoria z d. Grabowska 499
 Bilski Henryk **377**, 405, 429, 430, 439, 452, 456, 458, 462, 623, 705
 Biskupska Florentyna z d. Bender 471
 Biskupski Adam 471
 Biskupski Andrzej 466, 471
 Bitner zob. Bittner Waław
 Bittner Waław **164**, 167, 642, 668
 Blajfer Bogusława 54, **55**, 452, 459, 460, 463, 523, 551
 Blumsztajn Seweryn **55–56**, 668
 Błaszczak Stanisław zob. Błaszuk Stanisław
 Błaszczuk Stanisław zob. Błaszuk Stanisław
 Błaszuk Stanisław 62, 277, 603
 Bocheński Aleksander **655**
 Bocheński Jacek **655**, 659
 Boczkowski 603
 Bodecki Ryszard 641
 Bogucka Teresa 55, **56**, 654
 Bogucki Tadeusz 338, 344, 345, 358, 376, 401, 421, 424, 429, 433, 435, 438, 445, 482, 491, 554, 644
 Bojar Józef 498, 501, 505, 508–511, 605
 Bojar Marianna z d. Szypuła 501
 Bojar Paweł 501
 „Bolesław” zob. Stolarz Bolesław
 Borkowska Maria 639
 Borkowski Andrzej Piotr 438
 Borkowski Stefan 438
 Borucki 474
 Boruta-Spiechowicz Mieczysław 60, **61**, 308, 309
 Bożek Anastazja z d. Król 501
 Bożek Izabella 497, 505, 507, 511, 533
 Bożek Józef „Słodki”, 501, 505, 507
 Bożek Wojciech 501
 „Bożena” zob. Górszczyk Marzena
 Bożkowie 497
 Brandys Kazimierz **655**, 659, 663, 667
 Branicki Zygmunt **642**
 Braun Andrzej **655**, 659
 Bregier Jerzy zob. Bergiel Jerzy
 Breźniew Leonid 61
 „Brodacz” (SOS) 57
 Broel-Plater Izabela 276
 „Bross” (TW) zob. Augustowski Zygmunt
 Broz-Tito Josip 71
 Bruliński Władysław 523
 „Bruno” (TW) 35, 74, 76, 78, 87,
 Brym Zbigniew „Bawar” **251**
 Brzeska Halina Maria 436, 445, 446, 487, 634
 Brzeska Marianna z d. Pieczek 436
 Brzeski Tadeusz 436
 Brzezicki Czesław 250, 262, 275, 276, 289, 308, 337, 373, 384–386, 514, 584, 585, **676**
 Brzezicki Michał 250, 514
 Buczma Józef 448, 530, 537, 539
 Budniak Henryk 546
 Budzyń Waldemar 529, 542, 545, 547
 „Burza” 112, 496, 498, 656, 695
 Busse H. 665, 669
 „BW” (KO) 38, 89
 Byszewski Piotr (Jastrzębski Robert) 19, 226, 255–258
 Bzdak 164
 Caban Ireneusz 689, 695
 „CH” (KO) 35, 76–78
 Chartanowicz Wiktor 464,
 Chlebowska Józefa z d. Zalewska 465
 Chlebowska Zofia zob. Gronowicz Zofia
 Chlebowski Franciszek 465
 Chmielewski Franciszek **38**, 120, 125, 126, 128–131, 137, 138, 146, 148, 150, 152, 173, 196, 197, 200, 203, 209, 215, 219, 221, 225, 227, 228, 242
 Chomętowski Józef **44**, 62, 235, 271, 274, 277, 290, 334–337, 351, 363, 367, 370, 374, 395, 426, 442, 446, 461
 Chruśliński Leon **159**, 413, 439
 „Ciąg” (TW) zob. Śmiech Józef
 Cieślewski Stanisław 213
 Cieślik Stanisław **517**, 520
 Cieśluk Henryk 50, 442
 Corb Zoltan 343
 Corde de Halina z d. Rodak 433
 Corde de Krystyna 424, 433
 Corde de Zbigniew 433
 Cygańska Janina 407
 Cygański Andrzej Jacek 407, 409, 410
 Cygański Marian 407
 Cyrankiewicz Józef 28, 481
 Czarnowski Stanisław **517**
 „Czarny” zob. Żyłka-Żebracki Zygmunt
 Czechowski Bogusław **403–404**

- Czehvala Bohumil 343
- Czepiel Jerzy 523
- Czerbniak Andrzej 529, 541
- Czmiel Krystyna 522
- Czub Zofia 89, 93
- Czuma Andrzej „Bichal”, „Andrzej”, „Antaba”, „Michał” 18, 19, 21–30, 34–36, 38–41, 43–49, 51–53, 56–58, 62–64, 68, 70–78, 80, 82–87, 89, 90, 92, 93, 95, 99, 101, 104, 105, 120, 121, 123–128, 130, 132, 134–139, 141–143, 146–149, 151, 153–155, 162–165, 169, 170, 173, 175, 176, 180, 182, 185, 187, 189, 190, 194, 196, 198, 199, 201, 202, 206, 208, 211, 216, 221, 228, 237, 240–243, 245, 249, 251, 253, 256, 262, 264, 270, 272, 273, 275, 276, 278, 279, 284–289, 295, 297, 299, 300, 302, 304–306, 308–310, 314, 320, 321, 323, 324, 327–329, 335–340, 342–346, 348–350, 352–356, 368, 370–72, 376, 378–380, 382–385, 387, 391, 392, 394, 396, 405, 406, 408, 413, 409, 413, 415, 417, 420, 421, 423–427, 441, 445, 446, 448, 449, 454, 459, 460, 468, 477, 478, 480, 482–485, 489–491, 496, 518–520, 527, 531, 532, 537–539, 541, 542, 544–546, 549–561, 566, 573, 576, 577, 579, 580, 582–584, 586, 590–593, 595–597, 600, 601, 603, 604, 616, 621, 624, 625, 628, 635, 641, 642, 644, 646, 650, 651, 653, 665, 669, 670, **676–677**, 678, 680, 681, 684, 687–689, 691, 694, 699, 700
- Czuma Andrzej (prezes WSS „Społem”) 527
- Czuma Benedykt „Dysio”, „Dyzio”, „Zbyszczek”, „Jurek” 18, 19, 21–27, 29–31, 34–36, 40, 41, 43, 44, 46–49, 51–53, 56, 57, 59, 62, 64, 70, 71, 76–78, 80, 83, 86, 92, 130, 139, 143, 155, 159, 160, 162–164, 166, 204, 223, 224, 243–246, 250, 256, 262, 264, 270, 272, 273, 275, 276, 278, 280, 281, 284, 285, 288, 294–297, 308, 309, 314, 315, 318, 320, 321, 323, 324, 327, 328, 335, 338–341, 344, 345, 349, 350, 355–358, 372, 385, 387, 394, 395, 405, 406, 408, 409, 413, 416, 418, 423–425, 427–429, 435, 441, 445, 446, 448, 468, 477, 480, 482, 484, 489, 491, 493, 519, 520, 531, 537, 541, 550, 553, 554, 556–561, 566, 577, 582–586, 593, 595, 596, 600, 602, 604, 625, 628, 636, 641, 642, 644, 650, 651, 653, 665, 669, 670, **677–678**, 678, 688, 701, 702
- Czuma Cecylia 34, 35, 70, 71, 76, 77, 83, 86, 92, 130, 139, 143, 164, 271, 275, 276, 286, 385, 650
- Czuma Hubert 19, 44, 46, 49–51, 58, 59, 72, 76, 83, 86, 90, 92, 123, 125, 126, 130, 138–143, 149, 151, 162, 164, 166, 180, 231, 246, 247, 249, 250, 262, 275, 276, 278, 282, 286, 289, 292, 299, 308, 309, 314, 316, 318, 327, 337, 338, 340, 343, 344, 356, 385, 387, 396, 408, 416, 418, 424, 427–429, 437, 446, 448–450, 460, 468, 473, 477, 478, 482, 484, 485, 531, 535, 537, 538, 541, 544–547, 550, 551, 554, 556–558, 561, 562, 566, 580, 600, 601, 603, 650, 661, 668, **678**, 702
- Czuma Ignacy **21**, 34, 38, 68, 70, 76, 80, 83, 85, 86, 90, 92, 95, 99, 105, 125, 128, 130, 131, 134, 142, 143, 159, 180, 198, 201, 245, 246, 249, 266, 286, 293, 300, 327, 352, 406, 484, 553, 554, 573, 583, 598, 602, 604, 646
- Czuma Jan Benedykt zob. Czuma Benedykt
- Czuma Jerzy 86, 92, 143
- Czuma Katarzyna 139, 143, 650
- Czuma Krzysztof 699, 700
- Czuma Lubow 70, 83, 85, 139, 159, 245, 293, 602
- Czuma Łukasz 19, 24, 26, 28, 29, 45, 46, 48, 49–51, 57, 139, 143, 180, 181, 245, 250, 262, 275, 276, 278, 286, 289, 293, 299, 308, 327, 328, 340, 344, 374, 380, 381, 408, 424, 425, 427, 428, 449, 450, 477, 480, 482–484, 490, 491, 518, 531, 532, 535, 538, 541, 544–546, 550, 554–556, 558, 560, 561, 566, 598, 601–605, 650, 663, **678–679**, 703
- Czuma Maria 139, 143
- Czuma Stanisław 34, 35, 68, 70, 71, 76–78, 80, 83, 86, 92, 130, 131, 139, 143, 278, 650
- Czuma Urszula 56, 137, 139, 142, 163–165, 189, 291, 309, 343, 426, 460, 461, 544, 566, 601, 650, 699
- Czuma Walerian **74**, 82, 327
- Czumowie 22, 24, 34–36, 46, 60, 71, 78, 86, 87, 92, 93, 126, 131, 138, 139, 142, 198, 201, 249, 278, 291, 295, 297, 308, 327, 355, 525, 526, 532, 539, 543, 556, 587, 602, 603, 626, 650

- „D” zob. Daszuta Sławomir
 „D.E.” (TW) 511
 Dahling-Dolewska Katarzyna 436
 Dahling-Dolewska Regina z d. Traczewska 436
 Dahling-Dolewski Włodzimierz 436
 Dajczgewand Józef **459**
 Dajczgewand Maryla **452**, 459, 460, 463, 464
 Daniec Roman 571
 Daszuta Sławomir (TW „Sławek”), „D” 32, 38–41, 43, 44, 46, 118, 120–123, 125, 126, 128, 132, 135, 137, 138, 142, 143, 146–152, 162–164, 166, 167, 173, 175–179, 185, 186, 196, 197, 199, 202, 203, 208, 209, 216–219, 221–231, 240–242, 246, 247, 252–258
 Dąbrowski Bronisław **282**, 292
 Dąbrowski Krzysztof 22
 Dąbrowski Waclaw **99**
 „Defraudant-B” (PP) 252
 Dekutowski Hieronim „Zapora” 499
 Dereń Stanisław **629**, 631
 Dębicki Janusz 316
 Długołęcki Jan 52, 521, 522, 624, 625, 627, 635
 Dobruchowska Jadwiga Stanisława 428, 467
 Dobruchowska Janina z d. Langier 467
 Dobruchowski Zygmunt 467
 Domagalski Włodzimierz 686, 688, 692
 „Domator” zob. Cezary Wiśniewski
 Donakowski Lucjan **278**, 280, 281
 Dreszer Alfred **621**
 Drewnowski Mieczysław **401–403**
 Drozdek Cecylia z d. Biderman 407
 Drozdek Stefan 407, 427,
 Drozdek Wojciech (Wolasz Marek) 52, 362, 407, 409–411, 419, 427, 428, 461, 463, 467, 632, 633, 637, **679**
 „Doktor” zob. Rybicki Józef 251
 „Dolina” zob. Radzik Antoni 689
 Dubczek zob. Dubček Aleksander
 Dubček Aleksander 370
 Dudek Antoni 18, 19
 Dutkiewicz (Dudkiewicz) Tadeusz **36**, 72, 178, 705
 Dygat Stanisław **656**, 659
 „Dysio” zob. Czuma Benedykt
 „Dyzio” zob. Czuma Benedykt
 Dziadosz Edward 498, 501, 502, 505, 508, 510, 533
 Dziadosz Feliksa z d. Majewska 502
 Dziadosz Szymon 502
 Dziarmaga-Działyński Zygmunt **522**
 Dziegielewski Bogusław 318
 Dziegielewski Grzegorz zob. Dziegielewski Grzegorz
 Dziegielewski Grzegorz 52, 303, 335, 415–417, 420, 460, 624, 625, 627, **679**
 Dżilas Milovan **71**, 161
 Echolette Andrzej 19
 „Edwin” (KO) zob. Stryjek Andrzej
 Ejsmond Czesław 571
 „Ekonom” zob. Motyczyński Zbigniew
 Elżbieta NN 317
 „Emil” zob. Morgiewicz Emil
 „Emil” zob. Sawecki Roman
 „Eros” (TW) 663
 „Ewa” (TW) 77
 „Ewa esbek” zob. Sułkowska-Bierezin Ewa
 Faliszewski Mieczysław **352**, 354, 378, 381, 390, 393, 494, 568, 573, 576
 „Falon” (SOR) 675
 Farin Salvatore 344
 Feliś Antoni **108**, 109
 Ferenc Wanda 271
 Ficowski Jerzy 656, **657**, 659
 Fijałka Józef 500
 Fijałka Maria z d. Hućko 500
 Fijałka Michał „Sokół”, „Wieśniak”, „Kawa” **496**, 497, 500, 504, 506–508, 510–512, 591
 Filachowski Edward 523
 Fitali 190
 Fitem Eleonora 317
 Folejewski Feliks **399**
 Fras Zbigniew 73
 Frączkowiak 76
 Frączkowski 72, 164,
 Frejdlich Konrad **563**
 Friszke Andrzej 17–19, 683, 687, 689
 Fronczak Antoni 250
 Fronczak Mieczysław 44, 250, 262, 271, 276
 Fronczak Wiesław zob. Fronczak Mieczysław
 Frydel Waclaw **156**
 Fudakowski Stanisław „Fufu” 542
 „Fufu” zob. Fudakowski Stanisław
 Gadomski J. 470
 Gadowski Witold 18

- Galant Stanisław 328, 339, 340, 366, 376, 428, 429, 438
- Galon Denis Wayne John 309, 343, 344, 482, 491, 519, 520, 541, 554, 593
- Gałązka Zdzisław **433**, 434, 438, 467
- Gałkowska G. 624
- Gaworkiewicz Irena z d. Magdzicka 433
- Gaworkiewicz Mieczysław 433
- Gaworkiewicz Sławomir Kazimierz 433, 434
- Gawrońska Aneta 685
- Gebhardt Stanisław **29**, 224, 345, 358, 361, 401, 491, 554, 644, 677
- Gębicki J. 437
- Giedroyc Jerzy **420–421**, 655
- Gierek Edward 19, 522, 523, 658
- Gładki Kazimierz 210, 250
- Gładki Zygmunt Leonard 210, 250, 254, 262, 271, 276
- Głogowski Karol **475**, 563, 614, 623
- Gniotek Konrad **39**, 134–140, 143, 147, 150, 154, 168, 179–181, 186, 187, 191, 200, 204, 206, 207, 210, 215, 227, 231, 234, 239, 244, 705
- Godlewski Mirosław **277**, 317, 328, 339, 366, 373, 416, 562
- Gogul Józef 571
- Gołębiowska Elżbieta z d. Samplawska 246
- Gołębiowska Helena z d. Pietrzykowska 190
- Gołębiowska Józefa z d. Sęp 111, 190, 192, 589
- Gołębiowska Stanisława 190
- Gołębiowski Franciszek 246
- Gołębiowski Marian „Korab”, „Iskra”, „Irka”, „Lotka”, „Ster”, „Swoboda”, „Tomasz” 18, 19, 21–24, 30–34, 41, 43, 44, 46, 48, 49, 51–54, 56–60, 62, 63, 108–115, 131, 163, 189, 190, 192, 193, 213, 214, 245, 246, 250, 251, 255, 262, 264, 267, 269, 273, 275, 276, 279, 284, 288, 307, 308, 311, 314, 323, 327, 328, 331, 336, 337, 339–344, 346, 349, 350, 353, 369, 372, 373, 378, 379, 380, 384–387, 391, 392, 394, 395, 405, 406, 409, 423–425, 445, 477–479, 481, 483, 484, 491, 492, 494, 495, 497–500, 504–508, 510, 511, 519, 531, 535, 550–553, 555–561, 568–570, 583–585, 589, 592, 594, 604, 605, 616, 639, 641, 642, 646, 650, 651, 653, 665, 669, 676, **680–681**, 689, 691, 694, 699, 703
- Gołębiowski Ryszard 44, 246, 250, 262
- Gołębiowski Stanisław 111, 189, 190, 192, 245, 250, 267, 589
- Gołębiowski (Gołębiowski) Tadeusz **304**, 306, 595, 596
- Gołębiowski Waław 190
- Gołębiowski Marian zob. Gołębiowski Marian
- Gołębiowski Ryszard 271, 276
- Gołębiowski Wojciech 417
- Gołuński Adam 529, 541
- Gombrowicz Witold 372
- Gomoła Stanisław **512**
- Gonet Jan 45, 250, 260, 340, 385, 447, 450, 530, 536, 541, 545–547
- Gontarczyk Piotr 58, 675
- Goroński Zenon 159, **160**, 211
- Goryszewski Henryk **37**, 101, 153, 154, 161, 162, 164, 167, 206, 309
- „Gos” zob. Trybus Adam
- Górecki Kazimierz **132**
- Górecki Ryszard **431**, 438
- Górny Przemysław 17, 161, 309, 551
- Górski Jerzy 241
- Górszczyk Jerzy Mikołaj 271, 513
- Górszczyk Marzena „Bożena”, „Marzena” 18, 19, 24, 31, 43, 46, 52, 56, 65, 146, 148, 149, 151, 163, 166, 240–242, 247, 249, 254, 258, 270, 271, 273, 275, 276, 284–286, 289, 320, 323, 324, 327, 338, 340, 351, 374, 449, 487, 513, 519, 522, 616, 617, 628, 630, 631, **681**, 683, 691, 693, 703
- Górszczyk-Kęcik Marzena zob. Górszczyk Marzena
- Gózdź Janina 317, 328, 339
- Gömöry (Gomory) 344, 492
- Grabowska Julianna z d. Grandziarska 375
- Grabowska Mirosława 51, 52, 317, 339, 375, 407, 419, 433, 434, 621, 632, 633, 637
- Grabowski Władysław 375
- Gralewicz Sławomir 417
- Gralewiczowie 280
- Gralewska Helena z d. Błaszczyk 503
- Gralewski Bogumił 503
- Gralewski Waław „Szymon” **496**, 498, 503
- Gramatowska Wiktoria z d. Miszewska 468
- Gramatowski Jan 468
- Gramatowski Wiktor 446, 468
- Gronowicz Zofia 30, 370, 417, 465
- „Grotka” (LK) 173, 209, 241
- Gruchot Czesław **439**, 472

- Gutowski Wiktor **97**, 98, 104, 105, 138, 190, 200, 203, 206, 215, 705
- Gurba Anna (Hanna) 256, 275, 286
- Gurba Stanisław 286
- Gurtat Edward **87–88**
- Gzik Wanda 497, 505–507, 511
- Habelski 562
- Hachulski Piotr 13, 442, 443, 609, 611
- Hacik Henryk **465**, 470
- Halecki Oskar **365**
- Haller Józef 74
- „Halny” zob. Soroka Wacław
- Harmas T. 376
- Hass Ludwik 629
- Hawrot Tadeusz **547–548**
- Heda Antoni 60, **61**
- Hejnowski 126, 138, 179
- Hemmerling Zygmunt 19
- „Henryk” (TW) 233, 252
- Hensz Ewa 405, 406, 409–411, 427–429, 456, **681**
- Hensz Jadwiga z d. Suwalska 405
- Hensz Tadeusz 405, 427
- Hensz-Chądryńska Ewa zob. Hensz Ewa
- Herbert Zbigniew **656**, 659, 667, 668
- Herbst Stanisław **663**
- „Hetman” (LK) 185, 228
- Hitler Adolf 73
- Hlond August 180
- Holoubek Gustaw 656, **657**
- Hric Michał 343
- Imienicki 395
- Iranek-Osmecki Kazimierz **108–109**, 110
- „Irka” zob. Gołębiewski Marian
- „Iskra” zob. Gołębiewski Marian
- Iskra Longin **91**
- Iżycka Czycibora 52, 317, 340, 350, 366, 406, 407, 409, 416, 420, 432, 434, 437, 438, 639
- „J. Kamiński” (TW) 5, 35, 75–77, 83, 87, 93
- Jan Kamiński zob. „J. Kamiński” (TW)
- „Jabłoński” (OZI) 511
- Jabłoński Henryk **618**
- Jabłoński Zbigniew **402**, 706
- „Jacek” (TW) zob. Kurowski Wiesław Jan
- „Jacek” zob. Bartkowiak Jacek
- Jachimek Zenon zob. Jachymek Zenon
- Jachymek Zenon „Wiktor” 21, **112**, 311, 340, 384–387
- Jagiełło Tadeusz 523
- „Jagna” (PP) 43, 45, 237, 243, 252, 256, 258
- „Jan” (OZI) 511
- „Jan bez wąsów” 545
- Janczak Władysław 318, 422, 473, 474
- Janek NN 240
- Janek NN 338
- Janiczak Władysław zob. Janczak Władysław
- „Janiola” zob. Turowski Jan 504
- Jankowski Zdzisław 113
- Jankowski Zenon 299
- Janoszczak Jan 317
- Janusz NN 270
- „Janusz” (TW) 35, 76–78, 87
- „Janusz” zob. Krzyżewski Janusz
- Januszewska Maria 317
- Jańczyk Władysław zob. Janczak Władysław
- Jaroń Jerzy **318**, 474
- Jarosz Jan Piotr 18
- Jasiński Janusz **468**
- Jastrun Mieczysław **659**, 667, 668
- Jastrzębski Robert zob. Byszewski Piotr
- Jastrzębski Stanisław **144**
- Jaśkowski Bronisław 501
- Jaworski 395, 562
- Jax L. 669
- Jażdżewscy 338, 339, 437, 468, 579
- Jażdżewska Jadwiga z d. Zandr 436
- Jażdżewska Stefania Maria 436, 437
- Jażdżewski Antoni 436
- Jażdżewski Konrad **437**, 475
- „Jerzy” (TW) 38, 93
- Jędrys Z. 53, 56
- Józef NN 344
- „Józef” (TW) 8, 40, 180, 254
- Juniszewska Zofia Małgorzata 340, 383, 385–387, 630
- „Jur” (TW) 114, 193,
- Jurek NN 288
- „Jurek” (OZI) 511
- „Jurek” zob. Czuma Benedykt
- Kabat Józef 523
- Kacik H. 471
- Kacprzykowski Artur **34**, 68, 72, 75, 79, 80, 706
- Kaczmarczyk Eugeniusz 317
- Kaczyński Lech 685

- „Kajot” (OZI) 511
 Kalinowska Krystyna 446
 Kaliski Bartosz 689
 Kałdun (Podlaski) Henryk 231, 246, 250, 255, 257, 265, 270, 275, 276, 285, 286, 289, 340, 372, **682**, 702
 Kałuski Ryszard **319**, 411, 432, 435, 465, 472
 Kałwa Piotr **282**
 Kamieniak Bronisław 435
 Kamieniak Zbigniew 424, 429, 435
 Kamieniak Zofia z d. Gromek 435
 Kamińska-Śpiewak Anna **659**
 „Kamiński” zob. „J. Kamiński (TW)
 Kamiński Łukasz 17
 Kamionka Małgorzata 366,
 Kania Stanisław **42**, 50, 220, 257, 661
 Kapala Brunon **434**
 Kapuściński Jan 31, 48, 51, 52, 295, 296, 309, 315, 339, 353–355, 357, 418, 445, 446, 460, 471, 475, 513, 518–520, 563, 608, 614, 617–623, 628, **682**, 701
 Kapuściński Stanisław 513
 Karaś Janusz 376
 Karkuciński Edward 441
 „Karol” (TW) 35, 76
 „Karol” (OZI) 511
 Karotti Dominik 165
 Karpacz Jerzy **436**, 438, 465, 468, 469, 706
 Karpiński Jakub 19, 194, 460
 Kasprzycka Natalia „Modelka” 251
 Kaszuba Jan 317, 328, 339
 „Kawa” zob. Fijałka Michał
 Kazimierczak I. 665,
 Kenic Janusz 52, 297, 315, 338, 339, 344, 345, 355, 385, 419, 429, 470, 482, 554, 564, 630, 632, 633, 637, **682–683**
 Kęcik Anna z d. Gwiazda 233, 245, 246
 Kęcik Jan 233, 245, 246, 249, 513, 514
 Kęcik Jerzy 244, 246, 249, 257, 262, 275, 276, 338, 514, 542
 Kęcik Tadeusz 262, 271, 276
 Kęcik Wiesław „Piotr” 18, 19, 24, 31, 43, 44, 52, 56, 65, 233, 234, 245, 246, 249, 256, 257, 262, 272, 275, 276, 284, 309, 321, 323, 326, 337, 338, 340, 343, 347, 350, 369, 370, 374, 447–449, 453, 454, 513, 519–521, 529, 530, 536, 537, 539, 541–544, 565, 566, 599–601, 616, 624, 628, 630, 681, **683**, 691, 693, 700, 701, 703
 Kędzińska Helena z d. Głowacka 431
 Kędziński Andrzej 431
 Kędziński Franciszek 431
 Kiczuk Stanisław 546
 Kielbik Zenon 57, 58, **411–412**
 Kielak Ryszard **98**, 103, 153
 Kiełek Jerzy 396
 Kieras Mieczysław **204**
 Kieszek 501
 Kijowski (funkc. KS MO) 206
 Kijowski Andrzej **656**
 Kisielewicz Zdzisław zob. Kisielewski Zdzisław
 Kisielewski Zdzisław 539, 540
 Kitliński 292
 „KL” (KO) 35, 76–78
 Klata Henryk 17
 Kleniewski Jan 82, 89, 93
 „Kleszewski” (TW) zob. Weiss Przemysław
 Klimczak 463, 465
 Kliszko Zenon 28, 481
 Kloczkowski Jacek 18
 Klonowski Zdzisław **431**, 467, 468, 470
 Klotowska Anna 317
 Klotowska Bożena 317
 Kluz Stanisław 31
 Kłębukowski Bolesław 115, 571
 Kłobukowski Henryk 53
 Kłoskowska 463, 465
 Kmiec Jerzy 140, 309
 Kmitowski W. 624
 Knyziak Zygmunt **398**
 „Kobbe” zob. Turowski Jan
 Kocik Halina 467, 468
 Kocik Irena z d. Rybak 467
 Kocik Kazimierz 467
 Kołaczyk Wincenty **267**, 269
 Kołakowski Leszek 55, **266**, 373, 391, 415, 459, 654, 655, 656
 Kołczak Aleksandr 74
 Kołtyś Alina 498, 502, 505, 508–511
 Kołtyś Józef 502
 Kołtyś Karolina z d. Dziuba 502
 „Komandor” zob. Kumant Leopold
 „Komandos” (TW) zob. Piotrowski Edward
 Komorowski Wiesław **252**
 Konarzewski Kazimierz 87
 Kononowicz Maciej 376, 452
 Konowrocki 400
 „Konrad” (TW) 39
 Konopka Sergiusz 346

Konwicki Tadeusz **656**, 659
 Koprowski Jan **30–31**, 563
 „Korab” zob. Gołębiowski Marian
 Kornat Marek 21
 Korycki Jan 399
 Kos K. 400
 Kossecki Józef (TW „X”) 17, **161–162**
 Kossuth Józef 343, 483, 492, 555
 Kostecki 112
 „Kostek” zob. Niesiołowski Stefan
 Kosztirko Kazimierz **50**
 Koszut Alojzy 44, 165, 228, 247, 249, 250, 262, 275, 276, 288, 289, 302, 303, 335, 343, 417, 426, 449, 483, 513, 516, 518, 519, 544, 555, 630, 702
 Koszut Andrzej 247, 249, 250, 513
 Koszut Edward 114
 Koszut Helena z d. Silan 247
 Koszut Sebastian 28, 39, 44, 50, 54, 59, 158, 165, 169, 170, 231, 247, 249, 253, 254, 262, 265, 273, 275, 276, 282, 288, 290, 292, 302, 303, 308, 338, 343, 385, 394, 400, 417, 425, 449, 483, 492, 516, 518, 525, 526, 543, 544, 555, 566, 601, 630, 661, **683–684**, 703
 Koszutowie 292, 483, 491, 492, 516, 555
 Kościelecki Bogusław 47, 395, 425, 609
 Kościelecki Czesław 425
 Kotarbiński Tadeusz **658**, 663
 Kotelko Krystyna **474**, 622
 Kotlarz Roman 678
 Kotnis St. 468
 Kotowski St. 665, 669
 Kowal Antonina z d. Mazowiecka 467
 Kowal Jan 467
 Kowal Helena z d. Rybak 467, 468
 Kowalczyk 140
 Kowalczyk Antoni Piotr 438
 Kowalczyk Jerzy 656
 Kowalczyk Stanisław 438
 Kowalczykowie 55, 687, 692, 693
 Kowalski Andrzej 434
 Kozanecki Z. 432, 435, 439, 476
 Kozłowska 499
 Kozłowski Jan 250, 262, 271, 276
 Kozłowski Maciej 194, 196, 460
 Kozłowski Wiesław 517, **518**, 520
 „Krab” (PP) 252
 Krajewski Kazimierz 546
 Krassowski Wiesław 641
 Kraško Wincenty **658**
 Krawczyk Tadeusz 58, **115**, 192, 530
 „Kropka” (TW) 511
 „Kropka” zob. Zezula Zofia
 Król 291
 Królikowska-Avis Elżbieta zob. Łukasiewicz-
 -Nagrodzka Elżbieta
 Kruk Zbyszko **319**
 Kruzerowska Mirosława z d. Binkiewicz 375
 Kruzerowski Feliks 375
 Kruzerowski Marek 52, 317, 375, 408, 418, 419, 563, 621, 632, 633, 637
 Krychowski 499
 Kryczek Antoni 434
 Kryczek Krystyna Danuta 434
 Kryczek Zofia z d. Popławska 434
 Krynicki Jan **47**
 „Krysia” (TW) 38, 93
 Krzystoszek Jan 338, 365, 369, 514, 515, 520
 Krzystoszek Michał 514
 Krzyżewski Edward 514
 Krzyżewski Janusz (Liga Narodowo-Demokratyczna) 17
 Krzyżewski Janusz „Janusz” 18, 19, 21, 31, 51, 52, 65, 285, 289, 309, 320, 323, 324, 338, 351, 514, 520, 628, 630, 631, **684**, 689, 691, 704
 Kubicki 428
 Kucharenko Jerzy **195**, 595, 596
 Kuczyński 642
 Kudlińska Jadwiga Urszula 406, 407, 409, 410
 Kudlińska Krystyna z d. Szam 406
 Kudliński Ignacy 406
 Kukliński 121
 Kukuła Bronisława z d. Bruzda 462
 Kukuła Mieczysław 451, 452, 455, 456, 462–464, **684–685**
 Kukuła Piotr 462
 Kulesza Barbara 317
 Kulesza Józef 247, 249, 251
 Kulesza Józef Stanisław 247, 249, 262, 271, 276, 385
 Kulesza Krystyna 317
 Kulesza Stanisława z d. Skłodowska 247
 Kulisz Aleksander 248, 250
 Kulisz Józef **165**, 248, 250, 253, 263, 271, 276, 343, 344
 Kulisz Wanda z d. Tkaczuk 248
 Kulpa Józef 451, 456, 457, 462–464

- Kulpa Stanisław 462
 Kulpa Stanisława z d. Mielczarek 462
 Kumant Leopold „Komandor” 252
 Kuncewicz Tadeusz 571
 Kupczun Antoni 467
 Kupczun Sławomir Mirosław 434, 467
 Kupczun Wanda z d. Szkudańska 467
 Kuraciński Stanisław 399
 Kurczyńska-Salamon Maria Grażyna 338, 365, 514
 Kurczyński Kazimierz 514
 Kuroń Grażyna 56
 Kuroń Jacek **54–56**, 334, 443, 654
 Kurowska Janina z d. Kulesza 191, 210, 247
 Kurowski Jan zob. Kurowski Wiesław Jan
 Kurowski Krzesław 191, 210, 247, 249, 514
 Kurowski Stefan „Kwiczol” **252**
 Kurowski Wiesław Jan „Tadeusz”, (TW „Jacek”, „Radosław”, „Sławek”) 31, 32, 37, 38, 44, 47, 48, 52, 58, 63, 65, 90, 191, 210, 247, 249, 251, 255, 258, 262, 270, 272, 275, 276, 279, 284, 285, 287, 295, 296, 309, 315, 320, 321, 323, 328, 336, 338, 340–343, 348, 350, 383, 385–387, 445, 449, 514, 519–521, 541–544, 566, 601, 603, 616, 617, 625, 628, 630, 631, **685**, 691, 703
 Kwaśniewski Stefan **112**
 Kwiatkowski Tadeusz **608**, 613–615, 617, 619, 624, 626, 627, 632–636, 638, 640, 641, 643, 645–648, 652, 653
 „Kwiczol” zob. Kurowski Stefan
 Kwiecień Zbigniew 17, 75

 Ledwig Alfred 18
 Leiskova Viera 342
 „Lena” (TW) 32, 112, 193
 Lenin Włodzimierz 18, 19, 23, 25, 30, 31, 43, 47, 50, 51, 52, 62, 236, 243, 247, 264–266, 272, 281, 284, 288, 295, 296, 300, 315, 320, 321, 323, 326, 348, 350, 353, 354, 356, 357, 394, 418, 425, 457, 477, 481, 488, 515, 535, 549, 552, 558, 559, 563, 585, 591, 603, 611, 613, 615, 616, 621, 628, 629, 640–642, 644, 646–649, 651, 653, 668, 670, 672, 681, 682, 684, 685, 687, 688, 691, 701
 „Leopold” (TW) zob. Bartkowiak Jacek
 Lesiak 400
 Lesiakowski Krzysztof 19, 678, 688, 692, 694, 695

 Leśniak Halina zob. Leśniak Hanna
 Leśniak Hanna 317, 429, 470
 Leśniak K. zob. Leśniak Stefan
 Leśniak Mieczysława z d. Idzior 470
 Leśniak Marian 470
 Leśniak Stefan 44, 45, 260, 450, 545, 549
 Leśniak Witold 344, 345, 429, 482, 491, 554
 Leśniakowie 339
 Lewandowska Joanna 254, 308, 341, 489
 Lewandowski Bogdan 346
 Lewiński Stanisław 292
 Leyko Wanda 562
 Linke Marian 609, **610**
 Lipińska 562,
 Lipiński Edward **658**, 668
 Lipski Jan Józef **667–668**, 683, 693
 Lis-Olszewski Witold **629**, 642, 668
 Lisowski Bogdan 622
 Lityński Jan **54–55**, 654, 668
 „Lopek” (PP) 252
 „Lotka” zob. Gołębiewski Marian
 „Ludny” (TW) zob. „Mathis” (TW)
 Lulek Andrzej 47, 49, 447, 450, 529–532, 536, 545–547, 565, 566, 598, 599, 601–603, **685**, 702
 Lulek Józef 546

 Łaba Aleksander 466
 Łaba Eleonora z d. Kurtycz 466
 Łaba Jerzy 466, 467
 Łabędzki Zygmunt 571
 Łach Józef 462
 Łach Stanisława z d. Jachura 462
 Łach Wiesława 451, 452, 455, 462, 463, 464, 465
 Łapiński Franciszek 517, 519, 521, 522
 Łaszczewski Tadeusz 52, 53, 695
 „Łącznik” (KE) 679
 Łokuciewska Izabella 503
 Łokuciewski Stanisław „Mały” **496–498**, 502, 503, 506, 589
 Łokuciewski Tadeusz 503
 Łokuciewski Waław zob. Łokuciewski Stanisław
 Łukasiewicz-Nagrodzka Elżbieta 24, 27, 28, 31, 46, 48, 51, 58, 280, 317, 375, 376, 487, 563, 595, **685–686**, 703
 Łukasiewicz-Nagrodzka Elżbieta zob. Łukasiewicz-Nagrodzka Elżbieta
 Łukomski Sławomir 338, 365, 523

Łysejko 99
 Łysień Irena 634

 Machoń 400
 Machoń Jan 591
 Machuła Józef 571
 Maciak Dionizy **187**
 Mackiewicz E. 471
 Madała 603
 Maestri Gioacchino 432
 Maestri Giovanni Pietro 432
 Maestri Helena z d. Hope 432
 Maj Józef **20–21**, 39, 46, 59, 60, 62, 64, 82, 200, 215
 Majchrzak Grzegorz 19
 Majda Adam 371
 Majda Maria 475, 579
 Majda Wojciech „Wojtek” 24, 25, 48, 52, 62–64, 272, 277, 284, 288, 297, 307, 317, 328, 339, 350, 371, 376, 395, 405, 406, 408, 410, 415–421, 424, 427–429, 432, 433, 435, 437, 438, 446, 456, 460, 461, 466–468, 475, 479, 531, 553, 558, 566, 577–582, 586, 587, 602, 639, 686
 Majgutiuk Wilhelmina 344
 Majkowski Józef 77
 Majski Iwan 28, 657
 Makatrewicz Andrzej 434
 Malczewski Janusz 18
 Malowaniec 621
 „Mały” zob. Łokuciewski Stanisław
 „Mały” zob. Warda Marian
 Małża Henryk 438
 Małża Józef 438
 Maniewski Marian 522
 Mantaj Wojciech „Wojtek” 24, 27, 30, 45–48, 50–52, 57, 62–64, 270–273, 275–278, 280, 284, 286, 288, 297, 307, 315, 316, 328, 337, 339, 347, 349–351, 355, 356, 366, 370–373, 383–385, 387, 405, 406, 409, 416, 417, 420, 441, 456, 465, 479, 531, 582, 608, 614, 618, 620, 621, 639, **686**, 704
 Mantaj Wojciech Andrzej zob. Mantaj Wojciech
 Matulewicz Marian 451, 462
 „Marcin” zob. Tumidajski Kazimierz
 Marek NN 538
 „Marek” zob. Niesiołowski Marek
 „Marek” (OZI) 511
 „Maria” (OZI) 511
 „Maria” (TW) 32, 112
 Marian NN 279
 Markowski 283
 Marks Karol 649
 Marokowski 291
 Marshall George 237
 „Marta” (OZI) 511
 Marzec Henryk **561**
 „Marzena” zob. Górszczyk Marzena
 „Marzyciel” (KE) 57, 691, 692
 Masiewicz Waław 523
 „Maska” 316, 413, 420
 Masłowski Bogusław **36–37**, 82, 84, 85, 88, 89, 94, 95, 138
 Masłowski Marian 365
 Matejewski Ryszard **42**, 220, 257
 „Mathis” (TW), „Ludny” (TW), „Ptak” (TW) 282, 283, 291, 525
 Matulewicz Marian 451, 462, 463, 464, 465
 Matusiak Ludwik 530, 547
 Mazar T. 399
 Mazur Lech 476, 563, 564
 Miarka Adam 433
 Michalak Andrzej 376, 438
 Michalak Franciszka 438
 Michalak J. 471
 Michalak Leon 438
 Michalak Tomasz 429
 Michalska Janina **190**, 193, 200, 214, 215, 382, 528, 650, 661, 663
 Michalski J. 436, 466, 467, 471
 Michał NN 336
 „Michał” zob. Czuma Andrzej
 Michnik Adam 54, **55**, 56, 654, 668
 Michnik Stefan 690
 Mickiewicz Elżbieta 376, 405, 409, 427, 429, 456
 Miecznikowska Leokadia z d. Prusak 469
 Miecznikowski Stefan **469**, 675
 „Mieczysław” zob. Zientarski Jan
 Miklasiewicz Franciszek 437
 Miklasiewicz Marta z d. Ulig 437
 Miklasiewicz Stanisław 437
 Miklaszewska Bożena 324, 327, 337, 338, 405, 487, 514, 630
 Miklaszewski Jan 385
 Mikłaszewicz Z. 563
 Mikos 292
 Milewicz 162, 165

- Mioduszewska Maria 502
 Mioduszewski Stanisław 502
 Mirka NN 317
 Mirski St. 665
 Miszewski Stefan **263**, 277, 442, 528, 549
 Miś Andrzej 501, 502
 Mizgier-Chojnacki 629, 630, 642
 „Młot” zob. Stolarz Bolesław
 „Mociński” (TW) zob. Augustowski Zygmunt
 Moczar Mieczysław **40**, 41, 43, 255, 257, 465
 Moczulski Leszek 677, 690
 „Modelka” zob. Kasprzycka Natalia
 Modzelewski Jerzy **526**
 Modzelewski Karol 54, 55, 334, 443, **654**
 Mogilnicki 140
 Mołdawa Tadeusz 42
 Morawski Stanisław **39**, 41, 44, 134, 144, 145, 175, 198, 215, 220, 235, 236, 265, 313, 363, 528, 658, 660, 668
 Morgiewicz Emil „Emil”18, 19, 21, 23–30, 36, 44, 46, 49, 51, 52, 53, 56–59, 63–65, 155, 185, 194, 224, 256, 273, 277, 284, 286–288, 303, 304, 306, 307, 309, 327, 332, 335, 337, 342, 345, 348, 349, 356, 372, 379, 380, 387, 391, 392, 405, 406, 409, 424, 428, 477, 479, 480, 491, 494, 531, 550, 551, 553, 554, 556, 558, 560, 561, 591, 593, 595, 596, 604, 635, 636, 641, 642, 646–648, 650, 651, 653, 665, 669, 677, **686–687**, 702
 Morgiewicz Władysław 286
 Mosakowski Zenobiusz 399
 Mosiądz 113
 Moszyńska Maria z d. Wyszynska 248
 Moszyński Lech **44**, 164, 248, 250, 253, 255, 263
 Moszyński Remigiusz 248
 Motyczyński Zbigniew „Ekonom” 251
 Motylińska Helena 540
 Motyliński Janusz 540
 Mozal Stanisław 39, 40, **159**, 168, 170, 187, 200, 203, 204, 211, 215, 217, 252, 528, 661, 663
 Mozgawa Marian 530
 Mrowiński Tadeusz **437**, 468, 470
 „Mrówka” (TW) 56
 „Mruczek” 131
 „Mściciel” zob. Sanetra Antoni
 „Mundek” (OZI) 511
 Murdza Tadeusz **200**, 206, 215, 303, 705
 Musialik Wanda 678
 Muszkiet Barbara Wanda 469
 Muszkiet Tadeusz 469
 Muszkiet Wanda z d. Kassel 469
 Muszyński Aleksander **20**, 39, 60, 62, 63, 64
 Muszyński Wojciech Jerzy 17
 Muzyczka Ludwik 21, 60, **61**, 497, 552, 556, 570, 592, 605
 Muzyczka Michał 570
 „Müller” zob. Warda Marian
 Myszkievicz-Niesiołowski Marek zob. Niesiołowski Marek
 Myszkievicz-Niesiołowski Stefan zob. Niesiołowski Stefan
 Myszor Jerzy 678, 690
 Nadolski Marek 19
 Nahalek Stefan 343
 Nazarewicz Ryszard 376
 „Nerwa” zob. Sarkisow Aleksander
 Newerly Igor **655**, 659, 663, 667
 Nienacki Zbigniew **30**, **31**
 Niepokólczycki Antoni 569
 Niepokólczycki Franciszek 21, 33, **60**, 109, 110, 552, 569, 593, 646
 „Niepoprawni” (sprawa) 57
 Niesiołowscy 650
 Niesiołowska Barbara 416
 Niesiołowska Ewa 338, 339, 416, 429, 650
 Niesiołowska Halina z d. Łabędzka 246, 294
 Niesiołowski Janusz 246
 Niesiołowski Marek „Marek” 20, 24, 27, 31, 41, 46–48, 51, 57, 246, 250, 255, 262, 270, 273, 275, 281, 285, 289, 291, 296, 297, 309, 314, 315, 320, 323, 324, 345, 355, 358, 408, 413, 416, 419, 427, 428, 429, 441, 446, 469, 480, 482, 491, 554, 564, 587, 603, 608, 617, 618, 620, 621–623, 629, **687**, 702
 Niesiołowski Stefan (Ostrołęcka Ewa) „Stefan”, „Kostek” 18, 19, 21–31, 36, 41, 43, 47–49, 51–53, 56, 57, 60, 62–64, 185, 246, 250, 255, 262, 270, 272, 275–278, 280, 281, 284, 288, 291, 294, 295, 298, 307, 309, 314, 316, 318, 328, 335, 338, 340, 342, 344, 347, 349, 350, 352–356, 362, 369, 371–373, 375, 376, 379, 380, 384, 405–410, 413–421, 423–425, 427, 428, 429, 432–435, 437, 441, 445, 446, 450, 455–457, 459, 460, 463, 464, 466, 468,

- 470, 471, 477–480, 482, 483, 485, 490–492, 494, 518, 520, 529, 530–533, 546, 547, 550, 551, 554–556, 558–561, 564, 566, 577, 579, 581, 582, 586, 587, 591, 593, 596, 601–603, 617, 622, 625, 628, 634, 636, 639, 641, 642, 644, 650, 651, 653, 669, 670–673, 675–677, 679, 682, 683, 685, 686, **687–688**, 689, 692, 694, 695, 703
- Nowak Jerzy Robert 19
- Nowakowski Marek 656, **657**
- Nowicka Stanisława 142
- Nowicki Franciszek **233**, 234, 246, 367, 522, 541, 690
- Nowicki Henryk zob. Zawieyski Jerzy
- Nowicki Jerzy Jan **570**, 572
- Nowicki S. 570
- Nowicki Zbigniew zob. Nienacki Zbigniew
- Nowina-Sokolnicki Juliusz 681, 691
- „Odnowiciel” 72
- „Ogar” (KE) 53, 57, 695
- Okoń Kazimierz **612**
- Olak Adam 517, **518**
- „Olcha” (SOR) 629
- Olejniki Leszek 683
- Olejniki Włodzimierz 475
- „Olgierd” (OZI) 318
- Olszewska Z. 400
- Olszewski Franciszek 283
- Olszowy Anton **450**, 454, 530, 547
- Ołtarzewski Bolesław 249
- Ołtarzewski Roman 39, 54, 58, 59, 165, 169, 249, 253, 254, 262, 265, 275, 276, 282, 303, 308, 338, 400, 417, 525, 526, 543, 601, 661, **688**
- Ołtarzewski Zygmunt zob. Ołtarzewski Roman
- „Omega” 32, 46, 53, 56, 57, 60, 313, 398, 400, 402, 430, 449, 462, 511, 512, 529, 530, 544, 566, 601, 604
- „Omega I” (SOR) 694
- „Omega II” (SOR) 57, 679
- Onufrzak Zbigniew 675
- „Oran” zob. Turowski Jan
- „Orkisz” zob. Radzik Antoni
- „Orlik” zob. Bijasiewicz Robert
- Orłowski 153
- Orski Mieczysław **54**
- Osiecka Agnieszka 656, **657**, 659, 663
- „Osiecki” (TW) 511
- Osińska Maria 338, 402, 523
- Osińska Maria z d. Orłowska 462
- Osiński Jerzy 451, 462, 463, 464
- Osiński Władysław 462
- Osóbka-Morawski Edward 279
- Ossowska Maria **658**
- Ostoja-Owsiany Andrzej **563**
- Ostrołęcka Ewa zob. Niesiołowski Stefan
- Ostromięcki Henryk zob. Ostromięcki-Zaprawa Janusz
- Ostromięcki-Zaprawa Janusz **346**
- Owczarek B. 57
- Paciuszkiewicz Mirosław 77
- Packheiser Harry 596
- Pakowska Lucyna 317, 339, 407, 429,
- Paluszkiewicz Felician 77
- Panasiuk Wiesław **517–518**, 521, 522, 706
- Pasiak Włodzimierz **570**, 589, 592
- Paskudzi Kazimierz **572**
- Paszowska Lucyna 51, 52, 317, 339, 362, 366, 370, 376, 407, 419, 621, 639
- Paszowski Włodzimierz **583–585**, 706
- Patraj Alicja 544
- Parandowski Jan **656**
- Parnicki Teodor **656–657**
- Paula zob. Pospiłil Paula
- Pawlik J. 399
- Paziewski Michał 679, 690
- Penkała Jan 283, 291, 525, 526
- Peterman Radosław 58, 675
- Piasecki Bolesław **289**
- Piaseczna Janina z d. Kołodziejczyk 430
- Piaseczna Krystyna 430, 452
- Piaseczny Stanisław 430
- Piątek Wiesław **300**, 301
- Piekarski 366
- Pietrusiński Henryk 571
- Pietrzak Jacek 676
- Piętek Henryk 42, **43**, 220, 257, 265, 313, 363
- Pigoń Ryszard 396
- Pilch Adolf **32**, 394
- Piłsudski Józef 29
- „Piotr” zob. Kęcik Wiesław
- Piotrowska Krystyna 635
- Piotrowski Edward (TW „Komandos”) 52, 58, 163, 253, 338, 365, 514, 520, 521, 522, 624, 625, 627, 628, **688–689**
- Piotrowski Janusz 546

Piotrowski Kazimierz **170**
 Piotrowski Stanisław 514
 Pisarczyk Henryk 63, **411**, 425, 439, 472, 706
 Pisarek Lech **470**
 Pius XII 130, 142, 165
 „Plastyczka” (KE) 54
 Pluta-Czachowski Kazimierz **570**, 592
 Płaszczak Grażyna 345
 Pocij Władysław **629**, 630
 Poklewski-Kozieliński Tadeusz Szczepan **475**
 Polak Grzegorz 678, 679
 Polak Wojciech 685
 „Polakowski” zob. Warda Marian
 Poleska Sylwia 523
 Poleszak Sławomir 213
 Polkowski Franciszek 571
 Polny 474
 Pomian Krzysztof 55
 Pomianowska Wanda **521–522**
 Popiel Karol **29**, 224, 360, 361, 401, 482, 491,
 554, 559, 560, 677
 Popiełuszko Jerzy 399
 Posiej Jan **236**
 Pospilowa Paula zob. Pospišil Paula
 Pospišil Paula 471, 483, 492
 Post Helena 462
 Post Paweł 455, 462, 464
 Post Tadeusz 462, 464
 Potarzycka Stanisława z d. Zima 471
 Potarzycki Janusz Józef 471
 Potarzycki Stanisław 471
 „Potocka” (TW) 252
 Pożoga Władysław **122**
 Prawic Konstanty 587
 „Propagator” (sprawa) 57
 „Prospekt” (SEO) 32, 34, 44, 65, 107, 111,
 192, 193, 249, 255, 258
 Próchniak Leszek 683
 Przemyski Michał 346
 Przybyłowska B. 666
 „Ptak” (TW) zob. „Mathis” (TW)
 Ptaszyński Jerzy 47, 395, 425, 609
 Ptaszyński Wawrzyniec 425
 Pustelnik J. 665
 Pytel 292

 Raczkowski 113
 „Radosław” (TW) zob. Kurowski Wiesław
 Jan
 „Radwan” zob. Radzik Antoni
 Radziejowski Krzysztof 530, 546
 Radzik Antoni „Dolina”, „Orkisz”, „Radwan”,
 „Soplica” 590–593, **689**
 Radziszewski Eugeniusz **432–433**, 438, 467,
 471
 Rażny Edward 316
 Rejman Władysław 517–519
 Renata NN 448, 538
 Rembarz Leon 115
 Reszka Władysław **401–402**
 „Rewident” (SOR) 33, 38–41, 43–45, 58, 59,
 65, 117, 134, 135, 137, 144, 153, 159,
 161–173, 175–180, 182, 183, 185–187,
 189–192, 198, 204, 206–211, 213, 215–
 –219, 221–231, 233, 235, 237–239, 241,
 243–249, 253–283, 291
 „Rewident II” (SOO) 158, 167
 Resiak Włodzimierz **317**, 339, 366, 408, 410
 Richter Małgorzata 317
 Riedman Peter 165
 Ring Zenon **125**, 126, 150, 705
 „Robert” zob. Staniewski Edward
 Rokoszevska Grażyna 517, **518**, 519
 „Roman” (OZI) 511
 „Romuald” (TW) 663
 Rosenbaum Freda 459
 Rostworowski Tomasz **374**, 432
 Roszkowski Wojciech (Albert Andrzej) 19
 Roter Czesław **513**, 517, 518, 524
 Rotkiel Zbigniew 571
 Rotulska Monika 51
 Rowecki Stefan **386**, 498
 Rozwadowska-Kucharska Anna (TW „Wan-
 da”) **45**, 252, 260, 523
 Rozwadowski Józef 395, **421**, 473, 562
 Rudawski Bolesław **389**
 Rumianek Ryszard 523
 Rybacki Leonard **294**, 298
 „Rybak” (TW) zob. Kossecki Józef
 „Rybak” (TW) 252
 Rybak Antonina z d. Mazowiecka 467
 Rybak Jan 467
 Rybicki Józef „Doktor” 21, **60–61**, 251, 308,
 311, 338, 570, 646
 Rybicki Zygmunt 570
 Rychter zob. Sztumberk-Rychter Tadeusz
 Rymkiewicz Jarosław Marek **659**
 „Ryszard” (TW) 218, 219, 234, 252
 „Ryś” (TW) 37, 38, 40, 98, 101–103, 135, 137,
 138, 144, 145, 153, 154, 164

Rytel S. 400
 „S-34” (TW) 35, 73, 76, 83, 86, 87, 93
 Salem Antoni zob. Salm Antoni
 Salm Antoni 317
 Sanetra Antoni „Mściciel” 495, 501, 502, 535, 691
 Sanojca Antoni 60
 Sarkisow Aleksander „Nerwa” 502
 Sawecka Leokadia z d. Szajdo 501
 Sawecki Michał 501
 Sawecki Roman „Emil” 497, 498, 501, 505, 508–511, 605
 Schaff Adam **415**
 Schodziński Józef 371
 Schodziński Stanisław 24, 27, 45, 47–49, 366, 371, 376, 394, 416, 531, 609, 610, 616, **689**
 Sedlaczek 622
 Semczuk 502
 Serb Leon 339
 „Sextet” (SOR) 57
 Sędziak Antoni 571
 Sędziak Stanisław **569**, 571
 Siedlecka Joanna 676
 Sieniewicz Konrad 344, 345, **361**, 401, 482, 490, 491, 554, 604, 644
 Sikora Andrzej **439**, 471
 Sikora Józef **397**, 527
 Sikora Renata 541
 Sikora S. 438
 Sikorski Stefan 523
 Sikorski Władysław 28, 29, 108, 164, 642, 657
 Siła-Nowicki Władysław 60, **61**, 308, 311, 327, 338, 423, 571, 642, 651, 668
 Sindlewski Eugeniusz Andrzej 563, 564
 Sitek Bolesław 571
 Sitek Czesław **522**, 524
 Siuchnińska M. 545
 Skarżyńska 499
 Skawiński Franciszek **293**, 450, 512, 530, 547, 567, 606
 Skibińska Kinga 435
 Skibińska Wiktoria 435
 Skibiński Przemysław 435
 Skibiński Stefan 435
 „Skryba” (KE) 57
 Słabczyk Henryk **42–43**, 220, 257
 Sławek NN 538
 „Sławek” (TW) zob. Daszuta Sławomir
 „Sławek” (TW) zob. Kurowski Wiesław Jan
 Sławiński Eugeniusz 162
 Sławiński Kazimierz **20**, 39, 60, 62–64
 „Słodki” zob. Bożek Józef
 Słonimski Antoni **655**, 667
 Smolar Eugeniusz **459**
 Smoter Jan 30, 277, 339, 366, 370, 373, 417, 465, **689–690**
 Smykał Jacek 690
 Sobański Stanisław **512**, 532
 Sobierajski 396
 Sobieszczęński Wacław 501
 Socha A. 471
 Sojecki Władysław **466**
 Solecki Andrzej 396
 „Sokół” zob. Fijałka Michał
 „Soplica” zob. Radzik Antoni
 Soroka Wacław „Halny” **131**, 346, 394, 420, 424, 482, 488, 491, 553, 554
 „Sosna” zob. Surowiec Władysław
 Sosnowski Witold 213
 Sowa „Spartanin” 502
 „Sowa” 316
 Sowiński Paweł 693
 „Spartanin” zob. Sowa
 Speicher (Spejcher) Rajmund 345
 „Spin” zob. Sułkowska-Bierezin Ewa
 Spsychalski Andrzej 523
 Spsychalski Marian 28, 481
 Sroka Bronisław 19, 340, 367, 369, 447, 448, 453, 454, 529, 530, 532, 533, 534, 536–541, 547, 565, 566, 567, 598–600, 603, 605, 630, **690**
 Sroka Emilian 565
 Sroka Ludmiła z d. Fober 447
 Stachura Bogusław **175**
 Staniewski Edward „Robert”, „Władysław” 18, 19, 31, 45, 51, 52, 63, 251, 270, 273, 285, 309, 320, 323, 324, 338, 369, 373, 384, 385, 514, 515, 519, 520, 541, 585, 662, **690–91**
 Staniewski Jan 514
 „Stanisław” (TW) 292
 Stankiewicz Teresa 542, 544, 601
 Stańczak Regina 475
 Staromłyński 43
 Starszak Hipolit **609**
 Stasiak Eugenia z d. Jungarska 405
 Stasiak Jerzy 49, 405
 Stasiak Ksawery 405

- „Stażysta” (SOO) 36–38, 40, 58, 65, 81, 85, 86,
89, 92, 93, 95, 97, 98, 99, 104, 144, 253
- „Stefan” zob. Niesiołowski Stefan
- Stefaniak 452
- Stelmaszczyk 190
- „Ster” zob. Gołębiowski Marian
- Stępień Celina 542
- Stoklas Witold **569**, 578
- Stolarz Bolesław „Bolesław”, „Młot” 23–25,
27, 30, 44, 46, 49, 51–53, 57, 64, 336, 342,
357, 365, 369, 372, 378, 390, 393, 395,
405, 406, 409, 418, 427, 445, 477, 479,
484, 488, 493–498, 499, 501–511, 529,
530–533, 535, 550, 552, 556–561, 568–
–570, 584, 589, 590–593, 604, 605, 639,
641, 642, 646, 647, 650, 651, 653, 665,
669, 670, **691–692**, 702
- Stolarz Jan 571
- Stolarz Józef 502
- Stolarz Tomasz 378
- Stolarzowie 650
- Straszewski Konrad 180, 181, **661**, 663
- Stryjek Andrzej (KO „Edwin”) 41, 45, 231,
237–239, 256, 257
- Stryjkowie 255
- Strzeszewski Czesław **180**
- Strześniewski 98
- Studziński Krzysztof 338, 523
- Styczeń H. 399
- Styś Stanisław Jan 571
- Sulmińska Adamina 428
- Sulek-Kowalska Barbara 56
- Sułkowska Ewa zob. Sułkowska-Bierezin Ewa
- Sułkowska-Bierezin Ewa „Ewa esbek”, „Spin”
376, 408, 410, 428, 446, 564, **692**
- Sułkowski Witold 18–20, 30, 46, 49, 54, 55,
57, 58, 59, 62–64, 317, 336, 339, 366, 372,
374–376, 407–409, 414–421, 425, 428,
430, 452, 457, 459, 460, 463, 464, 466,
471, 621, 634, 676, 684, **692**, 693
- Surowiec Władysław „Sosna” 503
- Syrokomla-Syrokomska Grażyna 571
- „Swoboda” zob. Gołębiowski Marian
- „Swojak” zob. Tylus Józef
- Szajer Krystyna 142
- Szalewicz Ewa Anna 338, 374, 385, 514
- Szalewicz Jan 514
- Szamrej J. 669
- Szaniawska Leontyna Izabela 406, 407, 409,
410, 428, 429
- Szaniawska Maria z d. Wiedeń 406
- Szaniawski Władysław 406
- Szarek Jarosław 18
- Szczęśna A. 400
- Szczęśna Joanna 18, 19, 27, 46, 52, 54, 56,
317, 366, 372, 373, 376, 395, 407–409,
417, 419, 421, 428, 434, 451, 455, 456,
463, 464, 632, 633, 637, **692–693**
- Szczęśny Jerzy 434
- „Szczery” (TW) 256
- Szczerbiński R. 58
- Szczuka Stanisław **614**, 617, 619, 642, 651
- Szczypińska Hanna 54
- Szelmeczka 162, 164
- Szklarska B. 400
- Szlendak Czesław 571
- Sznajder Jolanta 522
- Szpeko 499
- Szlachcic Franciszek **42**, 176, 220, 257
- Szlachta Bogdan 21
- Sznepff 74, 75, 77
- Szpakowska Małgorzata 194
- Sztumberk-Rychter Tadeusz 506
- Szubska Apolonia 276
- Szubska Halina 263, 276, 385, 523
- Szumieła Józef **471**
- Szycha J. 471
- Szymański Andrzej 406
- Szymański Kacper 406
- Szymański Ryszard 64
- Szymborski Krzysztof 194
- „Szymon” zob. Gralewski Waław
- Szwajgier Jan 426
- Śinkowa Klara 343
- Śląski 546
- Śliwa Lech 64, 426
- Śliwierski Aleksander **661**
- Śliwiński Z. 665, 669
- Ślusarska Antonina z d. Wołoszynek 502
- Ślusarski Jan 502
- Ślusarski Stefan 498, 502, 505, 509–511
- Śmiech Józef (TW „A”, „Ciąg”) 32, 511
- Śmiłowicz Piotr 56, 681, 683, 687
- Śniegowski zob. Świegocki Kazimierz
- Śpitalniak Marian 57
- Śreniowska Maria Krystyna z d. Oppenauer
462, **622**
- Śreniowski Józef **55**, 451, 452, 455, 456, 459,
460, 462–464, 684, 692, 693

- Śreniowski Stanisław 462
 Świącki Stanisław 213
 Świda Mieczysław 501
 Świdarska Józefa z d. Dziadosz 502
 Świdarska Lucyna 498, 502, 505, 509, 510
 Świdarski Jan 502
 Świegocka Józefa z d. Orczykowska 466
 Świegocki Kazimierz 63, **425**, 466, 471
 Świegocki Tadeusz 466
 Świerczewski Karol 61
 Świerczyński Aleksander **121**, 241
 Świergowski zob. Świegocki Kazimierz
 „Świerszcz” (sprawa) 53
 Świeżawski 474
 „Świętoszek” (SOS) 233
 Świta Bronisław **664**
 Światała Kazimierz **42**, 48, 220, 257, 359
- Tabortowski Jan 213
 „Tadeusz” zob. Kurowski Wiesław Jan
 Tańcułski Jerzy 338, 365, 514
 Tańcułski Jan 514
 Tarnowiecki Janusz 277, 317, 339
 Telma Tadeusz 376
 „Teolog” (sprawa) 57
 Terentiew Robert **693**
 Teresa NN 449
 „Terier” (PP) 252
 Tkaczyński Andrzej zob. Sawecki Roman
 Tochman Krzysztof A. 21, 32, 111, 511, 681
 Tokarski Franciszek 365, 523
 „Tomasz” zob. Gołębiowski Marian
 Tomaszewski Henryk **439–440**, 580, 582, 588
 Tomczak Mirosław 431
 Tomko Giuseppe 343, 483, 492
 Tomko Józef 343
 Tomziński Jerzy **346**
 Toruńczyk Barbara **668**
 Tosza Emil 364, 597
 Trafalski Stanisław **433**, 435, 436, 467, 470, 577, 705
 Tranda Edward 474
 Troszczyński Jacek Antoni 571
 Trybus Adam „Gos” **279**, 314, 317, 339, 366, 367
 Trzewik Józef **396**, 527
 Trzeźniński Tadeusz 344
 Tumidajski Kazimierz „Marcin” **496**, 503
 Turny Rudolf 343
 Turowska Leona z d. Godzisz 503
- Turowski Jan „Kobbe”, „Janiola”, „Oran” **498**, 503, 504, 506
 Turowski Karol 503
 Turyk Ryszard 546
 Turyk Zofia 545, 546
 Türschmid Stefan 27, 28, 30, 46, 52, 55, 317, 339, 362, 366, 369, 372–373, 374, 376, 395, 407, 408, 414–419, 421, 428, 430, 431, 434, 436, 445, 446, 451, 452, 455–457, 459, 460, 462–464, 467, 468, 470, 471, 551, 621, 632–637, 676, 684, 692, **693–694**
 Twarkowska Jadwiga 468, 469
 Tworkowska Maria 194, 196, 460
 Tworkowski Jerzy 457
 Tylus Aniela z d. Jaśkowska 502
 Tylus Franciszek 502
 Tylus Jan 502
 Tylus Józef „Swojak” 498, 501, 502, 505, 506, 511
 Tyszko Kazimierz 105
- Uchymiak Alicja 523
 Uchymiak Cecylia Alicja 276
 Uchymiak Danuta 163, 171, 254, 523
 Uchymiak Kazimierz 276, 523
 Urbankowski 466
 Uszyński 291
 Uścińowicz Krystyna 344
- Vakut Soltys 343
 „Vis” 502
- Wachowiak 562
 Wachowska Barbara **622**
 Wajda Andrzej 656, **657**
 Walach Hipolit 571
 Waldorff Jerzy zob. Waldorff-Preyss Jerzy
 Waldorff-Preyss Jerzy **657**
 „Walewski” (TW) 115
 Walicki vel Sobolewski Jan Antoni 571
 Waligóra Grzegorz 677, 678, 684, 687, 691, 695
 Walusiński Agenor 213
 Wałęsa Lech 54, 55, 266, 657, 668, 690
 „Wanda” (TW) zob. Rozwadowska-Kucharska Anna
 „Wanda” zob. Zawistowska Elżbieta
 Wańkowicz Melchior 91, **656**, 667
 Warda Jan 503
 Warda Maria 503

- Warda Marian „Müller”, „Mały”, „Polakowski” **498**, 503, 506
- Wasilewski (funkc. SB) 194
- Wasilewski Eustachy 338, 514
- Wasilewski Stefan 514
- Waszkowska Elżbieta 317
- Wąchowska 499
- Wąsowska Anna 471
- Weiss Przemysław (TW „Kleszewski”) **32–33**, 108, 109, 114, 193
- Wende Piotr 396
- Weron Eugeniusz 399
- Węglowski Stanisław 213
- Węgorzewski Zygmunt **158**
- Wichan Apolinary 406, 427
- Wichan Jerzy 406, 409–411, 427, 428
- Wichan Zofia z d. Morawska 406
- Wicher Władysław 338, 365, 366, 373, 514, 520
- Wielgus Ignacy 497, 500, 501, 505, 508, 510, 605
- Wielgus Jan 500
- Wielgus Marianna z d. Bielak 500
- Wielogórska H. 399
- „Wierny” (OZI) 32, 511
- „Wieśniak” zob. Fijałka Michał
- Więckowski Adam 51, 52, 64, 272, 276, 277, 281, 317, 339, 350, 366, 370, 371, 413, 441, 446, 519, 608, 613, 614, 618, 620, **694**
- Więckowski Bolesław 371
- „Wiktor” zob. Jachymek Zenon
- „Wino” (SOR) 60
- Wińczyk Barbara 28, 46, 52, 362, 369, 374, 376, 395, 408, 414–416, 418, 419, 428, 429, 436, 451, 455, 456, 459, 463, 464, 470, 632, 633, 637
- Wińczyk-Türschmid Barbara zob. Wińczyk Barbara
- Wiśniarski Aleksander 250
- Wiśniarski Marian (TW „WM”) 58, 250, 262, 268, 275, 276, 308, 337, 373, 384–386, 394, 514, **694**
- Wiśniarski Zygmunt 262, 271, 276, 385
- Wiśniewska Maria z d. Nobis 246
- Wiśniewski Cezary „Domator” 251
- Wiśniewski Józef 246, 286
- Wiśniewski Zbigniew Waldemar 246, 250, 276, 286
- Wiśniowska-Bebak Krystyna 385, 387
- Witczak Jan **183**
- Witczak W. 399, 466, 471
- Właźniacki Marian zob. Wiśniarski Marian
- „Władysław” zob. Staniewski Edward
- „WM” (TW) zob. Wiśniarski Marian
- Wnuk Rafał 111, 689
- Wnuk Z. 108
- Wojciechowski (funkc. KW MO) 137, 138
- Wojciechowski Adam 56
- Wojciechowski Józef **171**, 172
- Wojewódzki Bogusław 444
- Wojtczak M. 400
- „Wojtek” zob. Majda Wojciech
- „Wojtek” zob. Mantaj Wojciech
- Wojtyła Karol 399
- Wolasz Marek zob. Drozdek Wojciech
- Wolniewicz Marcin 692
- Wolsza Tadeusz 21, 681
- Wołoszyn Mieczysław 541
- Wołpiuk Waldemar **79**, 233
- Woroszyński Wiktor **654**, 656, 657, 659, 667
- Woźna Krystyna 446
- Woźniak Tadeusz **469**
- Woźniccy 280
- Woźnicka Janina 317, 318, 475
- Woźnicki Andrzej 18, 19, 31, 51, 52, 55, 57, 270, 275, 276, 278, 279, 281, 285, 286, 288, 291, 296, 297, 315, 318, 320, 323, 324, 351, 355, 408, 429, 475, 531, 586, 603, 608, 613, 618, 620, 688, **694–695**, 702
- Wójcicka Cecylia z d. Napiórkowska 407
- Wójcicki Andrzej Jan 407, 408, 410, 461, 464
- Wójcicki Eligiusz 407, 461
- Wójcik 77
- Wójcik Aniela 461
- Wójcik E. 399
- Wójcik Władysław 39, **157**
- Wójcik Zofia **523**
- Wyrwińska Anna z d. Gołąbek 447, 536
- Wyrwińska Małgorzata Anna 338, 367, 447–450, 453, 454, 523, 529, 530, 533, 536, 541–544, 547, 565–567, 598–601, 603, 605, 630
- Wyrwiński Ludwik 447, 536
- Wyrzykowski Stefan **571**
- Wyszyński Stefan 40, 59, 61, 142, 165, 180, 254, 282, 292, 308, 312, 327, 382, 399, 426, 525, 532, 553
- Wziętek Jan **583–585**, 705
- „X” (TW) zob. Kossecki Józef

- „X-10” (SEO) 34, 35, 38, 65, 67, 68, 70, 72,
75, 76, 80, 83, 86, 87, 92, 130
Zaborowski Edward 82, 87
Zagórski Andrzej 21
Zajączkowski Mariusz 21, 111, 681
Zamecznik Henryk **373**, 570
Zamecznik Leon 570
„Zapora” zob. Dekutowski Hieronim
Zaremba 101, 153
Zaremba (funkc. SB) 171, 172
„Zarzewie” (SOS) 45, 309, 338, 690
Zarzycki E. 610
Zawieyski Jerzy **289**
Zawistowska Elżbieta „Wanda” 251
Zbański Tadeusz **260**, 494, 571, 705
Zbyszczek NN 430, 542
„Zbyszczek” zob. Czuma Benedykt
Zdanowicz Zdzisław **433**, 435, 436, 439, 465,
466, 472
Zdral Stefan 89, 93
„Zdzisław” (TW) 663
Zemełka Stanisław 325
„Zenon” (TW) 664
Zezula Zofia „Kropka” 497, 502, 503, 505, 507
Zielińska Helena z d. Trojak 432
Zielińska Joanna 432
Zieliński Czesław 432
Zieliński Mieczysław 213
Zientarska Irena 213
Zientarski Jakub 568
Zientarski Jan „Mieczysław” 32, **33**, 60, 108,
109, 110, 114, 115, 213, 550, 552, 568,
569, 590, 646
Ziółek 395, 421, 473
Zwołski 474
Zofia NN 538
„Zygmunt” zob. Żyłka-Żebracki Zygmunt
Żaboklicka Feliksa 210
Żabiński Andrzej **618–619**
„Żan” (TW) 252
„Żebrak” (KE) 45, 57, 679
„Żelan” zob. Żyłka-Żebracki Zygmunt
Żelazny Włodzimierz 416
Żelazowska Jadwiga 64, 316, 350, 371, 441,
616, 617
Żelazowski Teofil 64
„Żeliwa” zob. Żyłka-Żebracki Zygmunt
„Żmuda” (OZI) 511
„Żmudzki” (TW) 32, 113, 193
Żołko Kazimierz 341
Żuk Henryk **572**
Żurek Bożena 44, 163, 247, 249, 250, 253,
262, 270, 275, 276, 320, 326, 385, 447,
449, 453, 454, 529, 530, 533, 535, 536,
544, 565–567, 598, 599, 601, 603, 605
Żurek Józef 447
Żurek Marianna z d. Buła 276, 447
Żyłka-Żebracki Zygmunt „Ax”, „Czarny”,
„Zygmunt”, „Żelan”, „Żeliwa” 46–47,
49–53, 57, 59, 213, 337, 349, 372, 478,
484, 486, 487, 550, 556, 558, 560, 561,
568–570, 584, 589–594, **695**, 701, 704

S E R I A D O K U M E N T Y

W serii „Dokumenty” publikowane są nieznane dotychczas materiały archiwalne dotyczące najnowszej historii Polski. Pokazują one różne formy represji, jakich obywatele polscy doświadczyli w latach 1939–1989 ze strony władz nazistowskich i komunistycznych, oraz zorganizowane i spontaniczne przejawy oporu społecznego.

Niniejsza publikacja jest pierwszą po 1989 r. książką poświęconą „Ruchowi” – największej tajnej organizacji niepodległościowej działającej w okresie rządów Władysława Gomułki. Zamieszczone dokumenty – w przeważającej większości publikowane po raz pierwszy – ukazują przebieg inwigilacji organizacji przez Służbę Bezpieczeństwa, aresztowań, śledztwa i procesów uczestników.